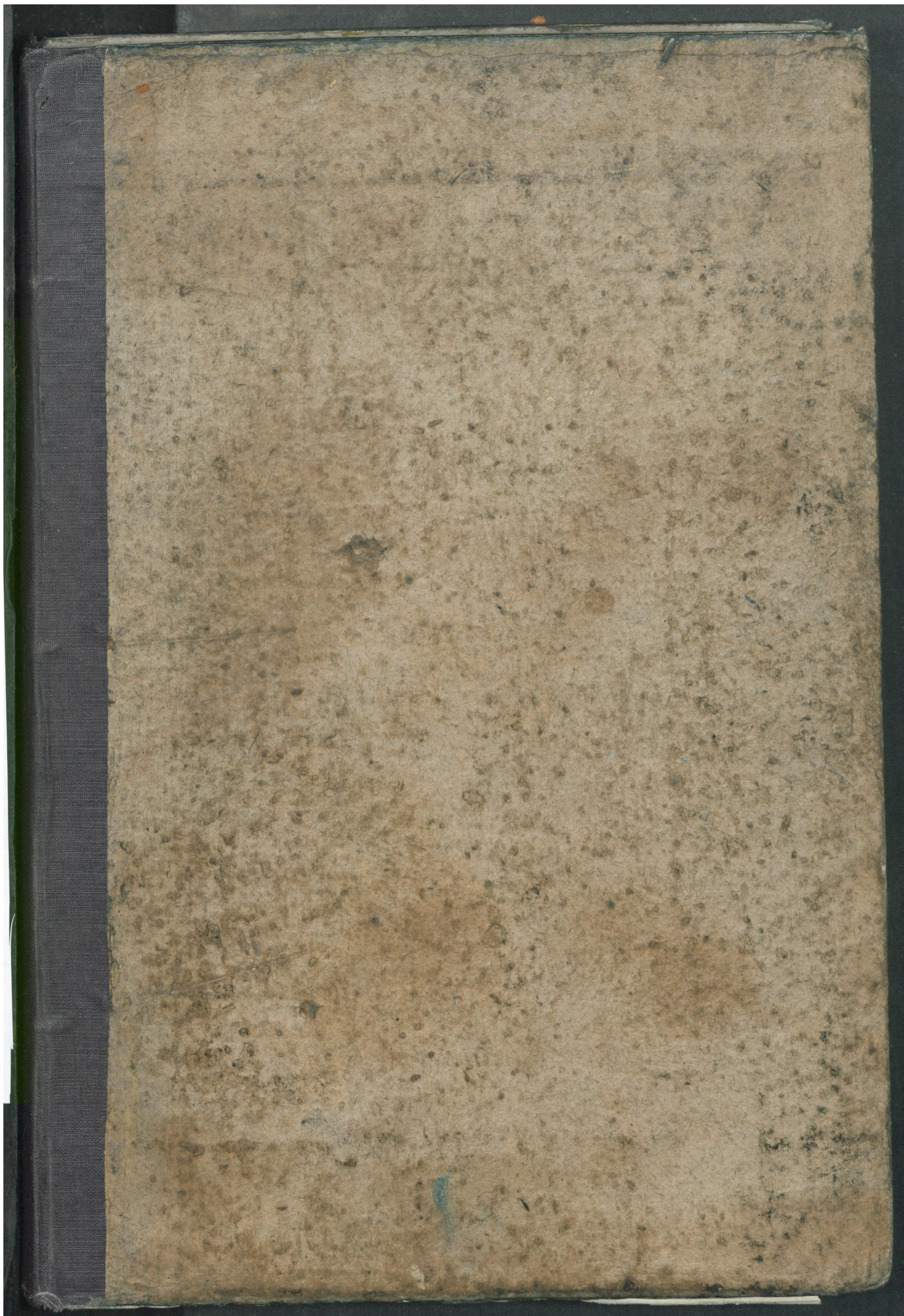
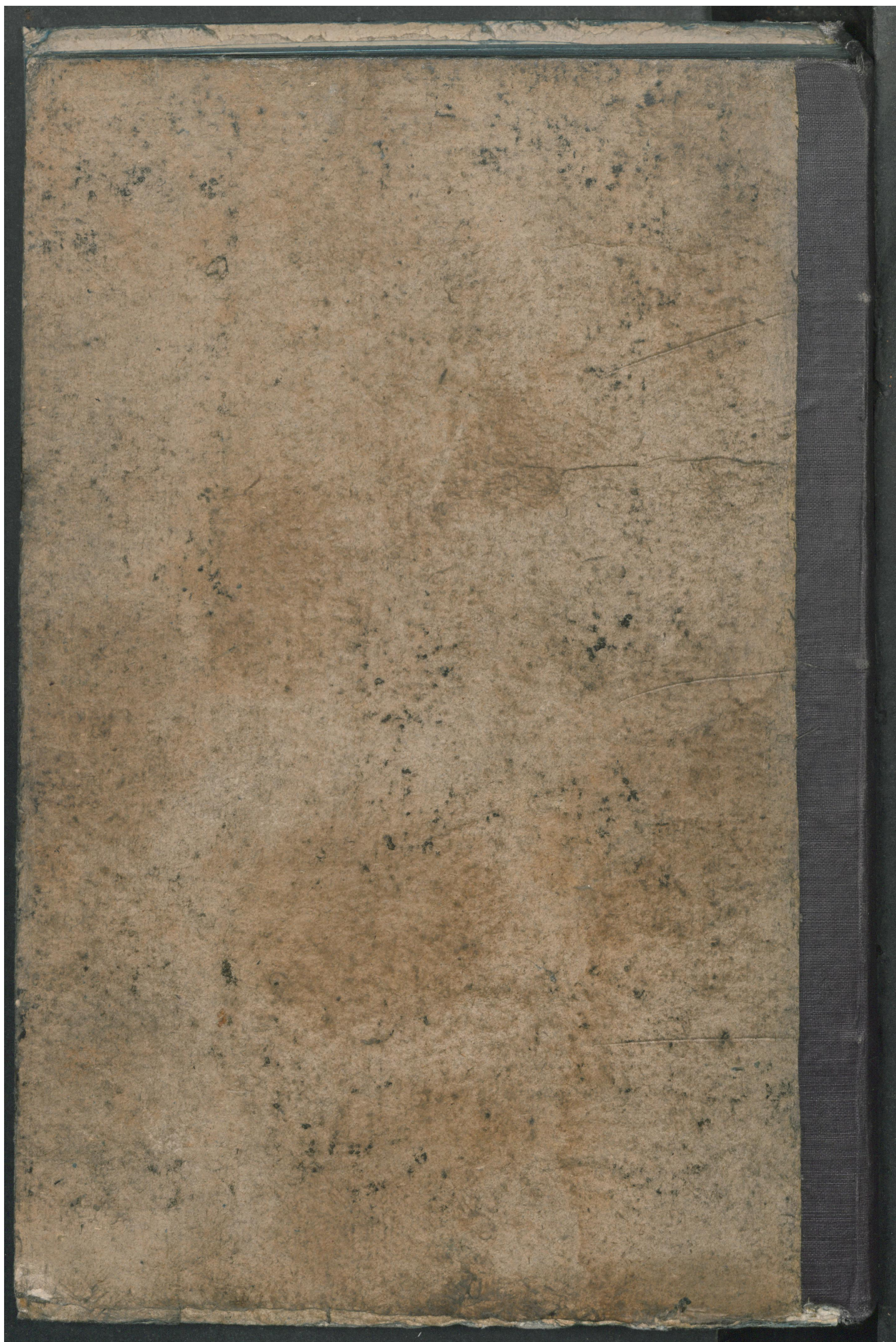
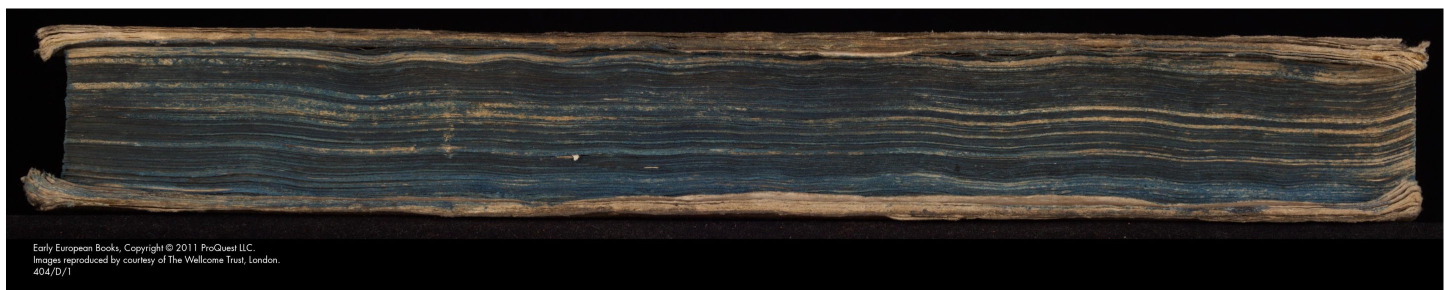

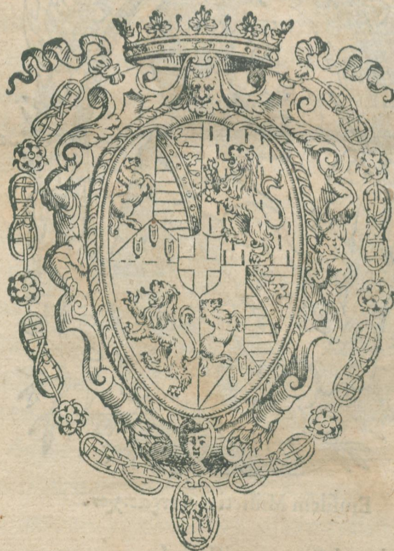

IOANNIS ARGENTERII PEDEMONTANI IN ARTEM MEDICINALEM GALENI,

COMMENTARII TRES, NON SOLVM medicinæ professoribus utiles & necessarii: sed etiá Philosophis, & uniuersis, qui rerum scientia delectantur, summopere iocundi:

AD EMANVELEMPHILIBERTVM Serenissimum, & inuictissimum Sabaudiæ Ducem, Subalpinorum principem. &c.

Cum Priuilegijs Summi Pontificis, Regum Galliæ, & Hispaniæ, Ducum Sabaudiæ, & Florentiæ.

IN MONTE REGALI,
Ex Officina Torrentiniana
M D L X V I.

In effigiem Ioannis Argenterii Philosophi, & Medici præstãtissimi Claudii Millieti Allobrogis Camberiani ἐνδεκασύλλαβον.

Hunc ARGENTERIUM, Benigne Lector,
Pictum quem inspicis, esse si putares,
Erras: hanc faciem teret vetustas,
Et longo fragilis peribit vsu.
Ast si ARGENTERIUM cupis videre,
Quem nec canicies premet, nec ætas,
Totum si legis hoc opus, libellus
Quis nam ARGENTERIUS siet docebit.

ANNO AET. LIII.

Eiusdem Millieti τετράστιχον.

Egregia hæc docti non te pictoris Imago,
Non capit hæc nomen parua tabella tuum:
Consilium, mores, animum, sed fama loquetur:
Queis dius in terris diceris esse σοφός.

Ego Frater Marcus Cilliarius a Monteregali, ordinis Prædicatorum Vice inquisitor in Diocesi Montisregalis, Lecto diligenter præsenti opere nihil inueni, quod Catholicæ Fidei repugnet: Propterea permitto vt in lucem edatur. In cuius rei fidem hic me subscripsi.

F. Marcus Cilliarius.

EMANVELI PHILIBERTO SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE SABAVDIAE DVCI, SVBALPINORVMQVE PRINCIPI, IOANNES ARGENTERIVS. S. P. D.

RADIT Aristoteles in Politicis, Serenissime Princeps, vitam nostram diuisam esse in negotium & otium, bellum & pacem: atque in bello & negotio, fortitudine & constantia opus esse: in otio & pace, philosophia: in vtroque uerò tempore temperantia, & iustitia. Nam si in bello desit fortitudo & constantia, inuadentibus seruire cogimur, nec illis imperare possumus, qui seruire debent. Temperãtia autem, & iustitia tunc etiam opus est, ne cum magna est potentia, & agendi libertas, omnia per uim & dominandi libidinem fiant. At uerò in otio, & pace philosophia est necessaria, ut homines boni, & docti esse discant. Temperantiam quoq; & iustitiam pax requirit, quoniam per otium petulantes homines redduntur, qui non nisi his uirtutibus coerceri possunt. Propterea rectè quoque dicebat Plato tunc optimam fore gubernationem, quando Principes erunt philosophi. Etenim constantia, & fortitudo illa, quæ in principibus esse solet, in bello quidem laudata, in pace nescio quid asperius habet, quàm ut apta esse posit ad populos gubernandos, nisi philosophia & literarum cognitione mitescat, & temperetur. Nam absq; his studiis nihil modeste, clementer, & humaniter fieri posse, sapientes arbitrantur: quippe cũ uideamus humanitate & modestia literatos homines tantum ab aliis differre, quantum homo a cæteris animantibus discrepat. Quòd si nos rerum nostrarum præteritum statum, in quo sine pace & otio integram ferè ætatem sub alieno dominatu in bello uiximus, memoria recenti repetamus, est profecto quód agamus immortales gratias Deo optimo, qui te, Serenissime Princeps, nobis tandem restituit, belli & pacis uirtutibus clarissimum. Nam cum tu omnibus propemodum fortunę bonis, quibus maiores tui inter alios Italiæ principes cum magna dignitate, & diuturno imperio abundabant, spoliatus esses, uideresque tibi & nobis tuo imperio subditis, vnam superesse salutem & spem, quæ tota erat posita in uirtute tua, sub Carolo Quinto Cæsare maximo, & inuictissimo militarẽ disciplinam es ingressus, atq; illã ita am-

plexus, ut parendo præstantissimis Ducibus, viriliter sępe pugnando, & constanter aduersam fortunam ferendo, fortiterque omnia gerendo, strenuus miles euaseris. Tuam enim manum, & fortitudinem senserunt sæpe, qui tunc erant hostes in acie, in excursionibus, atque in prælijs. Quibus quidem rebus cum literarum studio cognitionem historiarum adiecisses, mathematicasque disciplinas imperatoribus maximè necessarias tibi comparasses, & omnium ferè militum, ex quibus nostri exercitus conflari solent linguas longa consuetudine didicisses, maiore honore dignum te præbuisti. Quæ cum non sine magna uoluptate & admiratione maximus ille Cæsar auunculus tuus conspiceret, te in illa ætate, in qua alij uix uni legioni imperare solent, ad imperatoriam dignitatem euexit. In qua quidem eo uiuente, & regnante plurima gessisti æterna memoria dignissima. Postea vero iam regnante Philippo eius filio Rege maximo & fœlicissimo, duos magnos exercitus uno anno fugasti & contriuisti: atque eo ipso tempore, & antea etiam plurima loca ab ipso Cæsare, & alijs maioribus suis frustra sæpe attētata, inuasisti, & mirabili celeritate expugnasti. Quibus quidem rebus tam fœliciter gestis, pacem iam centū fere annos frustra exoptatam, & (ut omnes credebant) omnibus sæculis desperatam, non solum Italiæ, sed potius uniuerso orbi peperisti. In qua quidem re duos potentissimos Galliæ, & Hispaniæ reges, antiquorum suorum odijs concitatos, inter se maxima contentione, & totius orbis commotione certantes, affinitate cōiunxisti: & tu illis per maiores tuos eodem uinculo astrictus, noua facta cum Gallię Rege cognatione, desponsata Margarita magnanimi Francisci Regis filia, fœminarum omnium, quæ unquam fuerunt, sunt, & erunt (si dicere fas est) optima, & diuinis potius, quam humanis moribus prædita, à Deoque, ut credibile est, ad tuum imperium recuperandum & firmandum diu tibi seruata, perpetuæ (ut omnes augurantur & sperant) pacis & quietis vniuersis Christianis author eris. Sunt hæc sane illustria in bello tua gesta, quæ omnibus doctis scriptoribus materiam præbere possunt ad immortalem historiam conscribendam. Ac nos quidem, qui tuo imperio sumus subditi, plurimum tibi hac ratione debemus. Bellum enim magno tuæ uitæ discrimine gessisti, ut nobis uitam seruares incolumem, et illud tua fortitudine, et magna constantia fœlicissime confecisti, ut nobis, qui pacis artes excolimus, prodesses, et populos tuos afflictos concussosq; tot tantisque

tisque miseriis, & calamitatibus ad otium duceres, ac in eo Philosophiam, & alias disciplinas excitares. Ac cum ego & multi alii, qui literas profitentur, uereremur, ne tu, qui in bello semper vixisses, nostra studia contemneres, antequam à nobis esses uisus, animum nostrum pręclarissimo egregiæ tuæ uoluntatis indicio confirmasti. Nam cum primum limites ditionis tuæ appulisti, & Nitiæ adhuc esses, ibique de multis rebus tractares, quæ ad fœlicem gubernationem nostram pertinerent, illud in primis cogitare cœpisti, quo in loco, quoue modo præstantissimam Academiam erigere posses. Ac quum iam Viros Illustres & doctos huic rei promouendæ præfecisses, me quoque accersiri iussisti (quæ tua fuit humanitas) ut illis adiumento essem in exquirendis & eligendis ex omnibus Italiæ & Galliæ Academiis, in quibus diu uixi, optimis & doctissimis in omni facultate professoribus. Id quod Deo, qui solet rebus optimis fauere, aspirante, ita fœliciter breuissimo temporis spatio sumus assequuti, ut tua hæc Academia doctissimorum professorum multitudine, uel omnem aliam iam superet, aut certè nulli cedat. Quod in tanta doctorum virorum penuria maximo est tibi honori & gloriæ. Non enim in hoc minus gloriari debes, (ut quidem facis) quàm si magnas urbes tuo imperio adiecisses. Nam ut sine literis Deorum uoluntates, maiorum nostrorum consilia, præclare ab illis dicta, ac bene gesta nobis essent ignota, ad quorum imitationem mores uitamque nostram instituimus: Ita Academiæ literarum sunt officinæ, quæ homines cudunt ad principum consilia, & res diuinas atque humanas regendas aptos. Paries tibi hac quoque ratione scriptores tuarum uirtutum præcones, qui posteris testabuntur te belli & pacis uirtutibus clarissimum fuisse, & nihil aliud cogitasse, quàm ut tuis subditis iustè & sanctè dominari posses. Ac ne ego interim ingratus erga te, quem diuino humanoque iure colere debeo, tamquam meum legitimum & optimum Principem, esse videar, ac ut totius Academiæ nomine tibi gratias agam pro tua in nos beneuolentia, & humanitate, qua nos foues, nostramque dignitatem tueris, commentarios meos in artem medicinalem Galeni, iam ante uiginti annos inchoatos, & nunquam ferè intermissos, tandem uerò pro uiribus absolutos, tibi offero, dedicoq;: opus quidem tuis heroicis virtutibus fortè non satis dignum, sed (ni fallor) aptum ut sit perpetuum monumentum meę in te obseruantiæ, & indicium gloriæ meæ facultatis, in qua pri-

mus nostris præluxi, & reliquis omnibus medicinæ studiosis pro desse studui, dum liberam & à maioribus nostris usitatam docendi rationem, nostris sæculis ferè extinctam, docendo, & scribendo excitaui: ac de veritate cum antiquioribus medicis ac Philosophis maximo cum meo labore, & nō sine magnis difficultatibus, certare sum ausus. In qua quidem re & si non uici, (quod nunquam certe cogitaui, sed ut aliis eadem docendi ratione prodessem) saltem id iam sum consequutus, ut multos habeam mei instituti æmulos, meorumque laborum præclaros laudatores: & eos, qui à me dissentire uoluerunt, uideam ex meis operibus sua augere & illustrare. Quod Deo in primis, & tibi, nostrisque omnibus laudi & honori esse cupio. Vale diu fœlix. Ex tua Academia 1566. vltima Iulii.

❧

BERSANI BENEXIAE ARTIVM ET Medicinæ Doctoris in Commentarios Ioannis Argenterii præceptoris sui ad beneuolos Lectores præfatio.

NTER multas, præstantissimasque artes & disciplinas a Deo optimo hominibus datas, nulla est, quæ uel originem illustriorem & antiquiorem habeat, uel plurium rerum cognitionem contineat, aut maiorem usum & fructum mortalibus præbeat, quàm medicina. Nam eam a Dijs ortam, & excultam esse, nobisque commendatam, omnes antiquissimæ historiæ tam diuinæ, quàm humanæ, & poetæ omnium uetustissimi scriptores memoriæ prodiderunt. Porrò medicus nullus insignis esse potest, qui Latini, Græci, Arabicique sermonis peritus non sit: & uniuersas liberales artes, & quicquid philosophia, quicquid & medicina docet, non didicerit: ac multarum rerum usu & experientia non sit ornatus & confirmatus. Cæterum medicinæ necessarium usum docet fragilis & caduca uiuentium omnium natura, quæ omnia ab omnibus patitur: quibus malis sola medicina repugnare & mederi potest. Quid enim quæso melius homini a Deo optimo dari potuit, aut in uita hac iocundius contingere potest, quàm imminentes morbos posse euitare, præsentesque iam propulsare & integra sanitate corporis & animi, (quantum illius natura patitur,) diutissimè frui? Tolle iam medicinam, quid quæso in aduersa ualetudine, præsente, aut instante, aliæ omnes artes & disciplinæ præstare, uel consequi possunt? Propterea rectè nonnulli senserunt medicam facultatem, ueluti finem esse aliarum omnium, quæ uitæ huius gratia comparantur. Id enim sequitur, si homo rerum omnium, quæ in hoc orbe sunt, perfectio & finis esse agnoscitur. Ac ut diuina est huius facultatis origo, necessarius illius usus, & iocundissimus fructus: ita ob multarum, & propemodum infinitarum rerum, quarum cognitionem illa requirit, maximæ difficultates apud maiores nostros extiterunt in ea inuenienda & cōstituenda, quæ adhuc in eadem tradenda, explicandaque uix tolli possunt. Quod quidem ostendunt antiquissimæ medicorum sectę & factiones inter se discrepantes, & tot tantiq; scriptores, Gręci, Latini, Arabes, qui diuersam medendi rationem sequuti, uaria & inter se discrepantia pręcepta tradiderunt. Verum inter omnes authores & scriptores de ea facultate meritò recepti sunt potissimum Hippoc. & Gal. ille, quòd semina & principia huius artis, & disciplinę dederit: hic uerò, quòd eandem infinitis propemodum uoluminibus auxerit, & illustrauerit. Verum aliorum omnium operum scripsit ille compendium, quod ob id artem medicam inscripsit: Opus sanè ut pręstantissimum, & ab omnibus scholis receptum, continuaq; lectione & interpretatione tritum: ita ob breuitatem obscurissimum, & ob multarum rerum tractationem magnis difficultatibus inuolutum. Quò factum est, ut multi ad hoc opus explicandum & explanandum suos labores & studia cōtulerint. Verum (quod omnium bona uenia sit dictum) fatentur doctissimi quique medici nullum hactenus extitisse, qui pro dignitate ipsius operis negotium hoc absoluerit. Nam ut nullus extat interpres ex Gręcis, ex Arabibus breuissimus est Haly, & ob id propemodum inutilis, ex... çobus Forliuiensis, & Turisanus, qui tumet titulo Plusquam Commentatoris, & alij, qui proximis seculis uixerunt, in quibus nulla, uel minima erat Gręcarum literarum cognitio, & Latinarum corruptio potius, quàm notitia accommodata ad tradendas disciplinas, Galeni uerba nequaquam intelligere potuerunt: & propterea in suis explanationibus uidemus sæpe monstra esse facta: Ac (quod etiam proprium erat illius sęculi) ijdem homines omnia in uanas & inutiles quæstiones uerterunt: in quibus non solum Galenum ipsum interpretari, sed etiam eum cum Aristotele, Auicenna, Auerroe, & alijs philosophis & medicis conciliare sunt conati: Idq; labore planè inutili. Nam quid quæso inutilius est, quàm eos uelle concordare, qui ex proprio instituto inter se discrepare uolunt? Quæstiones pręterea illas suas non ex artis principijs, sed ex fictis quibusdam distinctionibus & sophisticis ratio-

nibus explicant,& dirimere se putant. Quare etsi illi ingeniosi fuerunt: tamen in ea literarum obscuritate, & docendi corruptione, pauca digna hoc authore præstare potuerunt. Cæterum inter recentiores Acachias & alij nõnulli eandem interpretationem sunt aggressi, prioribus illis contraria planè ratione. Nam hi contemptis prorsus arduis quęstionibus, & ratiocinationibus necessarijs ad disciplinas enarrãdas,& authores interpretandos, grammaticorum more, uel solum authoris uerba explicant, aut historiam narrãt rerum, quas ex alijs authoris libris transcripserunt. Scripsit Manardus primum Commentarium, in quo operam & laborem omnem perdidit, quòd mala posuerit principia. Ignorauit enim vsum & significationes verborum salubris, insalubris, & neutri, quibus ea tractatio constat & perficitur. Montanus Veronensis alijs omnibus meritò præferendus uidetur docendi ordine, & libertate antiqua: verum ille non omnia attigit, quæ in assumpto opere sunt tradita, & ea, quæ extant, nequaquam ad editionem elaborauit, sed a suis auditoribus, cum ille in scholis doceret, sunt collecta, & edita. Plurimum autem differant oportet, quæ iunioribus ad institutionem traduntur ab his, quæ doctis medicis & professoribus ad editionem parantur. Vnde uel nulla, uel pauca in illis suis lectionibus exculta & elaborata inueniuntur: plurima uerò aut falsa, uel certe negligentius tradita. Itaq; meritò ab omnibus medicinæ & philosophiæ studiosis desiderabatur adhuc exactior huius diuini operis enarratio & explanatio, quam Argenterius præceptor meus nunc edit & profert. Quod quidẽ opus, etsi ipsius authoris nomen, ingeniumque, iam omnibus ex præclarissimis alijs operibus nõtum, satis commendant: tamen posteaquam illi placuit, vt ego sui laboris & instituti rationem, nobis suis auditoribus sæpius expositam, cunctis patefacerem, pauca de ea re subijciã. Ac primum quidem ignorare uos nolo, opus hoc non solum in nonum annum (vt inquit Horatius) pressum, sed plus uiginti annorum spatio elaboratum esse. Quidquid enim author in hoc toto tempore docendo Patauij, Pisis, Neapoli, Taurini, & in hac Montisregalis Academia consequi potuit: aut legendo præstantissimos in omni disciplinarum genere scriptores notauit ad hanc enarrationem pertinere posse: uel medendo in maximis ciuitatibus expertus est, ad artis præcepta confirmanda, in hos Commentarios potissimum contulit. In quibus etsi sibi proponit Galeni explanationem, tamen ille suo more liber esse vult. Itaque vbi veritas suadet, uel meliora tradi possũt, ut ars nostra omnibus numeris perfecta reddatur, ab authore non uereatur dissentire: ac etiam cum Arist. ipso de his, quæ ad facultatẽ nostram pertinent, contendere, & alios omnes, qui in eodem negotio sunt uersati, reprehẽdere & confutare. Quod sanè non liuore aliquo (ut ignari quidam, ne dicam nebulones, tradiderunt, & vulgo venditant) ab eo est factum. Omnes namq;, qui suo labore & industria docendo & scribẽdo mortalibus prodesse studuerũt, ille laudat & ueneratur: Vnumq; Arist. inter alios pronuntiat talem esse, qualem nulla ætas tulit, nec feret unquam, Ac Gal. magnum quidem uirum, & fœlicissimo ingenio præditum esse fatetur, & eum quidem inter omnes medicos esse legendum & sequendum: omnes tamen homines errare posse, imò nullum esse, qui non errauerit plus uel minus in artibus & scientijs constituendis & docendis. Propterea idem sibi licere uult, quod maioribus nostris semper fuit concessum, ut scilicet suas animi cogitationes proferre, & alijs communicare posit. Qua quidem in re illorũ opinionẽ ridet & contemnit, qui ideo nefas esse putant, eũ a Gal. & Arist. dissentire, ꝙ ipsis nec sit, nec unquam par esse posit. Quid .n. quęso hac opinione (inquit) stultius est, aut ineptius dici potest? Nã ut recte Cicero scribit Aristotelem non deterruit Platonis authoritas. An Gal. Platoni & Arist. par est: aut illi Auicenna, Auerroes, Trallianus, Fernelius, Vesalius, M[illegible]s, Cardanus, & tot alij, qui aduersus Gal. plurima docuerunt, & scripserũt. Tacebit ergo solus Argenterius, sequeturq; ne tandẽ illud Epicuri dictum λάθε βιώσας? vt scilicet, qui nunc uiuunt, & postea qui venturi sunt, ab eo nihil discere possint, & iocundissimo fructu careant fœlicissimi sui ingenij, & maximorum suorum laborum, quos ad incrementũ, & ornamentũ nostræ facultatis pertulit, & contulit? Itaq; ut, quod proposui, perstringam, ille huius operis sic uult interpres esse, ut ei concedatur, quæ bene a Gal. sunt dicta, confirmare, & illustrare: alia verò damnare, melioraq; reddere. Pręterea ipse non vt priores illi huius operis explanatores omnes uel etiam leuissimas, aut inutiles quęstiones prosequitur, sed solum arduas & utilissimas controuersias aggreditur, de illisq; disputat, ac ex proprijs principijs deliberat, tanto quidẽ ingenij acumine, tanta dicendi facilitate, ut quæ hactenus perplexa & implicata fuerunt magnis difficultatibus, ab omnibus facilè, & cũ magna volupta-

te &

te & vtilitate intelligi posſint. Nec interim verborũ proprietates, vbi res poſtulat, omittit. Stylo vtitur facili, in quo ne verbum quidem eſt otioſum. Et ſi interdum prolixius quędam videtur tractare, hoc factum eſt, vel ob rei difficultatem, vel ꝙ compendia huiuſmodi intelligi non posſint, niſi ex alijs operibus multa adferantur. Et in hoc etiam peculiarem rationem habuit eorũ, qui in ſcholis medicinã profitentur, qui prolixiorem & omnibus numeris abſolutam enarrationem de omni re, quam ſuſcipiunt explanandam, requirunt. Adhæc quicquid alij huius operis interpretes tradiderunt, quod ſit vtile, vel ſcitu iocundum, contulit in ſuos Commentarios: ita tamen vt nulla ferè ſit authoris ſententia, quæ ab ipſo non recipiat nouam, & nunquam ab alijs excogitatam interpretationem. Ac, vt vno verbo dicã, ita vniuerſa temperauit & elaborauit, vt omnibus mirifice proſit & merito placere debeat, ſiue quis mederi, aut medicinam in ſcholis docere, aut eandem ad animi recreationem & ornamentum perdiſcere uelit, Quò magis illorum calumnias damnare debemus, qui cũ validis argumentis Argenterij opinionibus repugnare non poſſent, memoriæ prodiderunt ſuis nefandis libellis, ac vulgo perſuadere nituntur, ipſius doctrinam hominibus periculoſam eſſe, medicinamq; ipſam euertere. Sed dicant quæſo illi nullius frugis homines, ſolum nati & facti ad maledicendum, qua in re ipſe in eo, quod ad medendũ pertinet, diſcrepet vmquam ab Hippoc. Gal. alijſq; maioribus noſtris. Ignorant, vt video, huiuſmodi homines aliud eſſe de arte conſtituenda & exactius docẽda diſcrepare: aliud uerò diſſentire in uſu remediorum, In hoc nulla eſt, nec unquam fuit lis Argenterio cum alijs: de alio cõtendit: &, ſi uerum fateri uolumus, ipſi inter præcipuos authores dignisſimum locum concedemus, Quòd ſi ille talis eſt, qualem prædicant hi egregij ſanè uiri malignitatis & ſtupiditatis principes: dicant quæſo cur tot tantiq; alij, qui ſcripſerunt de re medica, poſteaquàm Argenterius primùm edidit alia opera ſua, integras tractationes, ſententias, & verba ipſa ab eo acceperunt, & ex illis ſua opera auxerunt, & illuſtrarunt? Quod quidẽ in multis alijs facilè oſtẽdere poſſem, ſed unus ſufficit Leonardus Fuchſius, qui in nouis ſuis inſtitutionibus quicquid ille ſcribit de differentijs morborum, & multa, quæ pertinent ad cauſas, ſigna, ad agendi ſcopos & indicationes, ac deniq; quæcunq; habet bona, ita tranſtulit ex Argenterij operibus, ut non imitator, ſed apertus fur eſſe conſpiciatur. Ac cum illi leuisſima ex Argenterij ſententijs conſectantur, id, (ut credibile eſt) faciunt, ut liberius poſtea reliqua ab eodem ſuffurari posſint. Arbitrantur enim hoc modo fieri, ut nullus crediturus ſit ſe aliquid ſumere ab illis, quos alibi reprehendere & damnare ſunt aggresſi. Alij uerò contraria ratione Argenterio repugnant: ſupprimunt enim illius opera & nomen, quò facilius illius opiniones medicinæ ſtudioſis pro ſuis uenditare posſint. Alij rurſus uulgares homines admonent tutam non eſſe Argenterij medicinam, ꝙ abundè ſint experti ſeipſos non ſolum ingenio, ſed fœlici medendi ſucceſſu illi longè inferiores eſſe. Sed quid opus eſt, ut diutius pro meo præceptore contra illos ſcribam, uel potius pro ueritate ipſa dicam? Qualis quantuſq; ſit Argenterius in medicina factitanda, nouit primum Lugdunum, deinde Antuerpia, poſtea Patauium, Venetiæ, Bononia, Piſæ, Roma, Neapolis, Teſtantur & nobilisſimi quiq; uiri Genuenſes, qui quotidie adhuc inſtant magnis & inſolitis præmijs ad ſe illum allicere, ut ſalutari ſuo conſilio in aduerſa ualetudine ſibi & alijs conciuibus opem ferat, & in proſpera, diuitijs & alijs bonis, quibus ea ciuitas inter alias abundat, fruatur. Idem oſtendunt ex Gallia, Hiſpania, Italia, & Germania literæ doctisſimorum multorum medicorũ, quibus eũ inuitant & hortantur, ut pergat artem noſtram illuſtrare: & properet opera in alijs ſuis uoluminibus promiſſa, edere. Quid uerò nouo hoc ſuo labore præſtiterit, non eſt, ꝙ pluribus dicam. Prodit enim ipſum opus, quod pro ſuo authore loquitur, & quantum (ut dicitur) diſtent æra lupinis, abundè teſtatur. Quare hoc ſolum ſupereſſe uideo, beneuoli Lectores, ut uos admoneam, ne temerè illis credatis, qui uel liuore adducti: uel quòd pudeat ſe ignoraſſe, quod nunc Argenterius docet: uel ut ea, quæ hic traduntur, tamquam ſua, uobis obtrudere posſint: uel (quod uerius eſt) malignitatis ſuæ ſpecimen præbeant, conabũtur uos auertere a lectione huius operis. Quo quidem perlecto meæ admonitionis, ut certò ſcio, uos non pœnitebit, & aliorum dehortationes, calumnias & nugas contemnetis: Et perinde ac uenenoſos ſirenum cantus ſurda pertranſibitis aure. Valete.

FRANCI-

FRANCISCI CARAGOSII SAGVNtini ad artem paruam Galeni hexasticon.

Parua aderas, fateor, pauper, si dicere fas est,
Pauper, at argento nunc eris hoc locuplex.
Ars Galeni, paruis dices, est gratia rebus
Insita, sed magnis insita, maior erit.
Magnam te magnus ditem Argenterius ille
Reddidit, ut dites ipsa tu nos pariter.

CYNTHIVS IO. BAPTISTA GYRALDVS de Commentarijs Io. Argenterij medici clarissimi in Artem paruam Galeni.

Res medica Hippocrati debet, debetque Galeno,
Vni Argenterio sed tamen illa magis
Namque ipsam ingenio vigili, curaque fugaci
(Pace tua Hippocrates, pace Galene tua)
Errore implicitam nigris eduxit ab umbris,
Luce deditque illi candidiore frui.
Hinc huius studio, sua quæ olim Græcia duxit,
Cuncta sibi, & merito uendicat Italia.
De cœli hoc spectans specula Aesculapius alta,
Ingemuit, tristique hos dedit ore sonos,
Nunc Argenterio scriptores cedite Graij,
Cedite, det uictas Aemonis ora manus.

ALIVD.

Mortales qui optas morbis, & demere letho
Et uitam incolumem uiuere posse diu,
Huc mentem flecte, atque animum: nam hic sedulus auctor
Egregie medica te docet arte frui.

VALENTINI AVENATI PHILOSOPHIAE & medicinæ doctoris in Argenterij Commentarios Carmen Phaleucium.

Ceu sol exoriens fugat tenebras
Commutat nitido nigrumque amictum
Tellus; & micat aer, atque pontus.
Ceu rebus uarium suumque reddit
Quem nox abstulerat dies colorem.
s. Caro *Argenterius en alter Apollo*
Illustrat tenebris Galeni oracla
Densis obruta lucubratione.
Ergo Argentea cerne, quæ fuerunt
Olim ferrea, plurimos per annos.

In eosdem distichum.

Diuinus monumenta hæc Argenterius edit:
Ergo Argentea sunt, plumbea turba tace.

Bonifacij

BONIFACII ZOILAE ASTENSIS ad præceptorem suum Io. Argenterium Astensem, philosophum & medicum præstantissimum, ἑξάστιχον.

Hippocratem celebrata Coos, celebrata Galenum
Pergamus, insigneis hos genuere viros.
Inuidet Astensis tua gens neutri: inuidet orbis,
Astæ progeniem, qui velit esse suam.
Te colat Asta suam prolem: te Pergamos ingens,
Hisq; Coos binis copulet alma viris.

IVVENALIS ANCINAE FOSSANENSIS in Argenterij Detractorem.

Purpuream ne vomes animam iam bile reiecta?
Ni pereas reuomens Zoile, dispeream.
Quid tantum Cynico rodis sub dente furorem?
Argentum hoc nullis dentibus atteritur.
Pallida si numquam mors immortalia tangit,
Quid potes? hic veluti iam Deus haud moritur.
Semper enim docuit, Phœboque est digna locutus,
Vnde immortalis gloria parta sibi.
Quinetiam Heroas genus alto à sanguine diuùm
Rursus immortaleis efficit ipse magis.
Id sciat Emanuel belli immortalis honore,
Dux opere ex tanto clarior efficitur.
Sæpe (equidem fateor) vellit decreta Galeni
Plurima: quid tandem, Phryx vbi homo arguitur?
Quis neget esse Ducem medicis, quem quisque sequatur?
Quòd tamen haud erret, vana superstitio.
Multa etiam scripsit, dum vix pubesceret æuo,
Suffecitque operi sæpius vna dies.
Hunc autem matura virum cum fecerit ætas
Quis dubitet puerum vincere posse senem?
Exiguæ ingenij vires puerilibus annis:
Firmius ingenium, consiliumque viris.
Quid moror? antiquis num Claudius ipse pepercit?
Thessalios mordet, sæpe & Aristotelem.
Carpit Aristoteles diuini scita magistri:
Dum ratio in promptu est, cætera vix locum habent.
Hæc via vera docet rationem inquirere veri:
Sic verum ex vero verius elicitur.
Quantum Argenterio totus nunc debeat orbis,
Si nosses, meritis prosequerere virum.
Sed iam vipereum iaculari desine virus
Zoile, & æternium pessima lingua vale.

ANTONII FERRERII PHILOSOPHIAE Medicinæq; studiosi, ad Lectores, Carmen.

Solus ut Aegides comitantia fila sequutus
Dicitur ambiguas isse, redisse uias,
Dogmata sic ueterum dubia Argenterius olim
Perlustrans, uera nos ratione regit.
Ambages cœcas, labyrinthos arte resoluit,
Artis & ingenij clara trophæa refert.
Herculeos igitur cupiens superare labores,
Hoc legat & toto pectore seruet opus.

FRANCISCI CARAGOSII SAGVNtini ad artem paruam Galeni hexasticon.

Parua aderas, fateor, pauper, si dicere fas est,
Pauper, at argento nunc eris hoc locuplex.
Ars Galeni, paruis dices, est gratia rebus
Insita, sed magnis insita, maior erit.
Magnam te magnus ditem Argenterius ille
Reddidit, vt dites ipsa tu nos pariter.

CYNTHIVS IO. BAPTISTA GYRALDVS de Commentarijs Io. Argenterij medici clarissimi in Artem paruam Galeni.

Res medica Hippocrati debet, debetque Galeno,
Vni Argenterio sed tamen illa magis
Namque ipsam ingenio vigili, curaque sagaci
(Pace tua Hippocrates, pace Galene tua)
Errore implicitam nigris eduxit ab vmbris,
Luce deditque illi candidiore frui,
Hinc huius studio, sua quæ olim Græcia duxit,
Cuncta sibi, & merito uendicat Italia.
De cœli hoc spectans specula Aesculapius alta,
Ingemuit, tristique hos dedit ore sonos,
Nunc Argenterio scriptores cedite Graij,
Cedite, det uictas Aemonis ora manus.

ALIVD.

Mortales qui optas morbis, & demere letho
Et uitam incolumem uiuere posse diu,
Huc mentem flecte, atque animum: nam hic sedulus auctor
Egregie medica te docet arte frui.

VALENTINI AVENATI PHILOSOPHIAE & medicinæ doctoris in Argenterij Commentarios Carmen Phaleucium.

Ceu sol exoriens fugat tenebras
Commutat nitido nigrumque amictum
Tellus: & micat aer, atque pontus.
Ceu rebus uarium suumque reddit
Quem nox abstulerat dies colorem.
Argenterius en alter Apollo
Illustrat tenebris Galeni oracla
Densis obruta lucubratione.
Ergo Argentea cerne, quæ fuerunt
Olim ferrea, plurimos per annos.

In eosdem distichum.

Diuinus monumenta hæc Argenterius edit:
Ergo Argentea sunt, plumbea turba tace.

Bonifacij

BONIFACII ZOILAE ASTENSIS
ad præceptorem suum Io. Argenterium Astensem,
philosophum & medicum præstantissimum, ἑξάστιχον.

Hippocratem celebrata Coos, celebrata Galenum
Pergamus, insigneis hos genuere viros.
Inuidet Astensis tua gens neutri: inuidet orbis,
Astæ progeniem, qui velit esse suam.
Te colat Asta suam prolem: te Pergamos ingens,
Hisq; Coos binis copulet alma viris.

IVVENALIS ANCINAE FOSSANENSIS
in Argenterij Detractorem.

Purpuream ne vomes animam iam bile reiecta?
Ni pereas reuomens Zoile, dispeream.
Quid tantum Cynico rodis sub dente furorem?
Argentum hoc nullis dentibus atteritur.
Pallida si numquam mors immortalia tangit,
Quid potes? hic veluti iam Deus haud moritur.
Semper enim docuit, Phœboque est digna locutus,
Vnde immortalis gloria parta sibi.
Quinetiam Heroas genus alto à sanguine diuùm
Rursus immortaleis efficit ipse magis.
Id sciat Emanuel belli immortalis honore,
Dux opere ex tanto clarior efficitur.
Sæpe (equidem fateor) vellit decreta Galeni
Plurima: quid tandem, Phryx vbi homo arguitur?
Quis neget esse Ducem medicis, quem quisque sequatur?
Quòd tamen haud erret, vana superstitio.
Multa etiam scripsit, dum vix pubesceret æuo,
Suffecitque operi sæpius vna dies.
Hunc autem matura virum cum fecerit ætas
Quis dubitet puerum vincere posse senem?
Exiguæ ingenij vires puerilibus annis:
Firmius ingenium, consiliumque viris.
Quid moror? antiquis num Claudius ipse pepercit?
Thessalios mordet, sæpe & Aristotelem.
Carpit Aristoteles diuini scita magistri:
Dum ratio in promptu est, cætera vix locum habent.
Hæc via vera docet rationem inquirere veri:
Sic verum ex vero verius elicitur.
Quantum Argenterio totus nunc debeat orbis,
Si nosses, meritis prosequerere virum.
Sed iam vipereum iaculari desine virus
Zoile, & æternium pessima lingua vale.

ANTONII FERRERII PHILOSOPHIAE
Medicinæq; studiosi, ad Lectores, Carmen.

Solus ut Aegides comitantia fila sequutus
Dicitur ambiguas isse, redisse uias,
Dogmata sic ueterum dubia Argenterius olim
Perlustrans, uera nos ratione regit.
Ambages cœcas, labyrinthos arte resoluit,
Artis & ingenij clara trophæa refert.
Herculeos igitur cupiens superare labores,
Hoc legat & toto pectore seruet opus.

CLAVDII GALENI PERGAMENI,

Ars Medicinalis.

IN OMNI officio duo potisſimum ſpectanda eſſe arbitror, Primum quid agere expediat, Secundum qua ratione quæ agenda ſunt, tractare oporteat. Itaque cum noſtrum officium ſit docere, videndum quæ & quot ſint à nobis docenda; quaque ratione illa recte explicare poterimus. Porro docendorum numerum intelligemus ex notione finis nobis nunc propoſiti. Nam cum finis omnia quæ in eum referuntur, poteſtate contineat: fit vtiq; vt ex eius conſideratione, & reſolutione, certus rerum numerus eliciatur, ita ut nihil ſuperfluum aut diminutum tradi poſsit. Sic enim Galenus docet non ſolum uniuerſas medicinæ partes; ſed etiam aliarum rerum numerum inueſtigandum eſſe, conſtituique quod ex illis conſtat, Igitur cum artem medicinalem Galeni ſuſceperim explanandam: illa autem ex ſua inſcriptione polliceatur (quod & ipſe author teſtatur) vniuerſæ medicinæ tractationem, & aliorum omnium librorum, quos ille ſcripſit, compendium: cogimur vtique in operis huius enarratione omnia attingere, quæ ad medicinam docendam pertinent. Sunt autem hæc in duplici differentia; quædam enim de vniuerſa medicina dicuntur: alia uero ad ſingulas eius partes ſunt referenda. Prioris generis hæc ſunt, quodnam fuerit initium artis medicæ, qui illius inuentores, & laudandi poſtea cultores, quid uniuſquiſque addiderit, mutauerit, aut aliud quod ſcire ſit neceſſarium, uel laudabile præſtiterit; quid præterea, & qualis facultas ſit ipſa medicina, quodnam illius ſubiectum, quis finis, quæ & quot partes; Hęc enim vt de vniuerſa arte dicuntur, ita ſi ignorantur, fruſtra alia quæ in ea continentur, docere tentabimus. Cæterum quum operis cuiuſcunque explicatio habeat quædam etiam communia: alia uero propria ſingulis tractationibus, & rebus quæ in eo docentur, cogimur eadem ratione priuſquam ad hæc perueniamus, illa inuenire & exponere. Sunt porrò communia vniuerſo operi quæ προλεγόμενα à Græcis dicũtur: à nobis uerò prælectiones haud inepte uocari poſſunt: atq; hæc quidé plura, aut pauciora, poni ſolent, prout dubia quædam ſunt & obſcura in quibuſdam operibus: in alijs uerò nota & perſpicua, Sunt tamé decem hęc in vniuerſum: libri author, inſcriptio, intentio ſiue ſcopus, vtilitas, diuiſio, difficultas & facilitas, ſubiectum operis, dignitas, proportio & comparatio libri propoſiti cum alijs authoris operibus, ordo quo utitur author, quemque ſequi uult doctor. Iam uero docendi ratio ſit methodo, cuius uim & vſum nos explicare oportet, ne temere aliquid docere tentemus: & quoniam etiam de doctrinis Galenus initio huius operis agit. Igitur cum inuenerimus agendum eſſe de his, quæ ad totam artem, & ſingulas illius partes pertinent, nec non de illis, quæ communia ſunt vniuerſo operi, & propria his, quæ in eo docentur: Ac præterea quærendam eſſe docendi rationem, & uiam, qua illa omnia explicari poſsint: nunc videndum de quo nam ex propoſitis tractare prius oporteat. Poſtulat quidem docendi ratio, ut is qui artem ſuſcipit explicandam abſque operis alicuius enarratione, primo loco explicet quæ communia ſunt ceteris, quæ in ipſa arte docentur, ipſi uerò medicinæ propria. Sed quoniam ſecundo capite Galenus medicinam definit, & commodè eo loco alia quæ commemorauimus de ea eſſe enarranda, doceri poterunt, ſequemur operis ordinem cui ex noſtro inſtituto ſumus addicti, & primum prælectiones expediemus: deinde de doctrina docendique ratione (quoniã de ea re primo capite agit author) diſſeremus. Poſtea uerò quæ communia ſunt arti noſtræ diligentius pertractabimus. Poſtremo illius & operis partes explanare aggrediemur: habent enim illa eandem tractationem, quoniam in opere docentur quæ propria ſunt arti. Porrò vniuerſa προλεγόμενα, nõnulli ex interpretibus huius operis (vt Akachias) prætermittunt, idque temere, quandoquidem non ſolum uidemus ab omnibus Græcis & Latinis philoſophis, qui aliorum libros enarrant, ea proponi, & maximo

studio ac diligentia doceri; sed etiam rei natura postulat, ut præcedant communia, sequantur verò propria; Addo quod horum explicatio luculentiorem & ornatiorem interpretationem reddit, ac lectorem, auditoremque excitat, totque rebus præcognitis alacriorem facit ad ea, quæ in opere continentur perdiscenda. Alij verò (vt Manardus, & Mõtanus) pauca duntaxat ex illis attingunt, nec ea quidem suo loco. Nam illi statim ab initio quærunt quodnam sit medicinæ subiectum, & an rectè illa in Theoricen, & practicen diuidatur: quę nemo commodè intelligere potest, qui prius perspectum non habuerit quid ipsa sit medicina, & quis illius finis. Sed cur hæc passim inculcat & vsque ad nauseam de illis disputat Mõtanus, reliqua verò longè difficiliora, & utiliora contemnit? De Galeno mallem (ut Salustius inquit de Carthagine) tacere, quàm pauca dicere; sed quoniam ad id me cogit tractatio, breuiter perstringam, quæ meo instituto sufficere posse arbitror. Duo putantur fuisse Galeni insignes medici & philosophi, alter Menodoti filius, qui introductorium medicinæ, & librum de renum affectibus, & forte etiam multa ex alijs operibus, quæ inter Galeni libros Spurij censentur esse, conscripsit. Alter fuit Galenus in Pergamo ciuitate Asiæ minoris natus, patre Nicone, optimo uiro, diuite, summo Geometra, Astrologo, Logico, Architecto, & super omnes philosophos admirabili, ut ipsemet Galenus testatur octauo methodi, & in lib. de cibis boni, & mali succi, ac in lib. inscripto de remedio affectuum: ubi ingenti fœlicitati sibi ducit, quod patrem ab omni iracundia alienum, iustissimum, frugalissimum, humanissimumque haberet, Matrem uerò usque adeo iracundam, ut etiam morderet interdum ancillas, & semper clamaret, contenderetque cum patre, & longe quidem asperius, quàm Xantippe illa cum Socrate. Refert idem in lib. de præcognitione, & nono Methodi, cum ad philosophum deduceretur, per euidens somnium patri iniunctum esse, ut in medicina quoque filium institueret, tamquàm Deus aliquis præuideret maximam illius laudem, quam in ea facultate ex tot tantisq; libris sibi comparauit. Vixit sub cæsaribus Adriano, Antonino, Marco, & Commodo. Præceptores habuit, ut refert tertio de locis affectis, in omni secta doctissimos. Inter quos maximè laudat Satyrum & Pelopem. Puer patris diligenti custodia uixit sanus: etsi interim cum ille in agro secessisset, inuitatus à suis commilitonibus liberalius horeis fructibus se se repleuerit ita, ut postea adueniente autunno in tam acutum morbum inciderit, ut sanguinis missione opus habuerit. Agebat tunc decimumoctauum annum. Post obitum patris vnà cum æqualibus suis etiam huiusmodi fructibus vsus, similique morbo conflictatus, rursus eodem remedio adhibito conualuit: postea singulis annis, interim uno interposito, vsque ad vigesimum octauum, morbo corripiebatur: ac cum periculum esset ne abcessus in ea parte decumberet qua iecur septo transuerso committitur, ab uniuersis fructibus abstinere decreuit, præterquàm ab exactè maturis vuis, & ficubus mediocriter sumptis, Atque ita inquit ille in libro de cibis boni & mali succi concoctionis & exercitationis ratione habita, multis iam annis ad hunc usque diem nulli morbo obnoxius transegi: tametsi alibi scribit se ob nimium litterarum studium aliquando in diariam incidisse. Habet etiam in lib. de locis affectis se laborasse colico dolore, & deceptum ab initio, an esset in intestinis uel renibus affectus. Propterea fallitur Cornucopia qui illum scribit usque ad extremam senectutem sine morbo uixisse. Pedestri itinere sæpe incedebat, vt nono de simplicibus commemorat. Corinthum nauigauit, vt Numesianũ Quinti discipulum conueniret; petijt quoque Alexandriam, vt alios Quinti discipulos audiret. Profectus est & in Lemnum, ipsius terræ Lemniæ uisendi causa: idque bis fecit, cum prima nauigatione nõ Lemnum illam, quæ terram à nobis Lemniam dictam profert, appulisset: sed aliam. Romam bis uenit, vbi scribit se charum fuisse magnis uiris, ob egregiam, quã habebat de Anatome cognitioné, vt ait in lib. quem inscripsit de proprijs libris: tametsi nostro hoc seculo extant, qui ostendunt eum humani cadaueris nullam aut exiguam habuisse cognitionem: sed de simijs, suibus, canibus, scripta esse, quæ de Anatome extant illius opera, Vix etiam adducor ut credam eum in magno pretio Romæ fuisse: quippe cum in lib. de præcognitione & in methodo medendi, alibique passim scribat, doctos medicos Romę non cognosci, nec accersiri, eosque non cenare cum diuitibus, nec multos habere asseclas, latronesque esse Medicos Romæ degentes, tanto deteriores alijs latronibus, quòd hi in montibus: illi uerò in maxima ciuitate insidientur, eosque inter se conuenire, vt alios exteros nouosque in ciuitate medicos, omni ratione turbent, & extrudant: præsertim quos doctos agnoscunt, quorumq; virtutem formidant. Quod uitium numquam deseruit medicos

De Galeno

A B C D E

dicos

A dicos Romanos eosdem omnes bonas horas in salutandis & comitandis nobilibus con-
sumere, Ac cũ scribat in libro de curatione per sanguinis missionem, se bis in die, ad famu-
lum cuiusdam nobilis qui in agro laborabat ophthalmia solitum accedere, & unicum fa-
mulum Romæ habuisse cum pauca suppellectile, Ac à quodam Philosopho se persuasum,
vt à Roma discederet, quod per somnum etiam admonitus, ut refert in lib. de motu muscu
lorum nemine salutato protinus fecit: clarum est eum Romæ non fuisse in magno pretio
Fuit Galenus uir libero ingenio præditus, ut ostendunt illius opera, in quibus aperte sæpe
contradicit Platoni, Aristoteli, Chrysippo, & vniuersis alijs Philosophis, & Medicis, Nec
ipsi Hippocrati, quem maxime veneratur, aliquando parcit. Scribit enim in lib. 2. de sim-
plicibus se liberum esse, & in tota uita, veritatem omnibus rebus prætulisse. Ac in libro
sexto de morbis vulgarib. commenta. 2. ita ad uerbum habet, Ego non solum in Hippocra
tis scriptis: sed etiam in omnibus antiquorum libris obseruo, ut non temerè quæ quisque
B ipsorum dixerit, probem, sed experientia ac ratione, verum ne, an falsum sit, quod scripse-
runt, examino. Seruos verò ac libertinos uocat, qui se alicui scriptori ita addixerunt, ut in-
considerate ac temere credant quæ quisque illorum tradidit. Est de hac re eadem sententia
in libro, quem inscripsit de proprijs libris, vbi ait, seruos se uocare illos, quicumq; uel Hip-
pocraticos, vel Praxagoreos, uel ex alio quocumque tandem uiro se nominant, eligenda au
tem esse ex singulis, quæ sunt præstantissima. Inuehitur quoque acerrimè in lib. 2. Metho-
di, contra eos qui credi sibi uolunt quod aliorum dictis, & authoritate nitantur, Tyranni-
cam enim esse huiusinodi doctrinam & contentionis confusionisque plenam, dum con-
tempta rerum inuestigatione nunc hos, nunc alios testes afferimus ad omnia probanda. Ple
ni sunt his eius libri: ex quibus quilibet facilè agnoscere potest à Galeni instituto eos re-
cedere, qui uel Galenicos, vel Hippocraticos medicos se vulgo uenditant, & in omni re, de
C qua agunt probationes ex illorum uerbis ducunt. vt autem eum libero ingenio fuisse agno
scimus, ita ille scribit septimo Methodi, & alibi se laudem & gloriam cõtempsisse, nec vm-
quàm libris, quos scribebat nomen apposuisse: tametsi passim citat nunc hoc, nunc aliud
opus, & libros integros scripserit, ubi vniuersos libros quos edidit passim enumerat, & or-
dinem in illis constituit. Scribit præterea in tertio de locis affectis, neminem posse se me-
lius quamcumque sectam tueri, Romæque primarijs illius vrbis ciuibus, & Imperatoribus
ob artis opera charissimum extitisse, ac medicinam ita usque ad senectutem professum, ut
neque curando, neque præsagiendo calumniam vmquam subierit, quam alij celeberrimi
medici effugere nequaquam potuerunt, Addit in lib. quem inscripsit de ordine librorum
suorum, se fœlicissimum fuisse, quòd sub patre docto Arithmeticam, Logicam, & Gram-
maticam didicisset, & postea claris insomnijs patrijs Philosophiam cum medicina coniun-
xisset, talemque fœlicitatem ipse maiorem reddidisse, quod citius meliusque ceteris omni-
D bus omnia disceret. Est eadem de hac re octauo Methodi sententia, ubi habet plurimos ex
suis condiscipulis sepè dixisse, eum esse excellenti natura, & singulari propter patris libera-
litatem eruditione, & ætate ad discendum idonea, cui etiam suppeterent facultates, unde
disciplinis commodo uacare posset, Extant sparsim multi alij loci, quibus ipse multa de se
suoque ingenio & fortuna prædicat, & singula egregia sua opera recenset, ac præmia quæ à
Boetho ob curationem uxoris acceperat, narrat: nec omittit siquis alius aliquam laudem,
& gloriam ei tribuerit, ita ut eum hominem nõ planè Stoicum fuisse existimare debeamus:
Fuit in alijs refellendis sæpe acrior, uideturque uoluisse antiquiorum medicorum memo-
riam extinguere vno excepto Hippocrate, quem forte suæ gloriæ eo quòd pauca scripsisset,
minimum obesse posse crederet, cum aliorum dicta vndequaque arrepta occasione conten
tiosius persequatur, & reprobet uocabulorum usum, definitiones, causas, remedia, pluri-
maque alia ab illis usurpata, quibus postea vtitur. Quòd si ut maxime ingeniosus erat, ac in
E omni disciplinarum genere exercitatus, sic eam methodum quam toties laudat in scriben-
do obseruasset, non tot tantosq; libros scripsisset, nec idem passim repeteret, nec varia sem-
per de eadem re doceret, maiorem profecto gloriam sibi apud præclarissima ingenia pepe-
risset: sed cum multa negligentius scripserit, pauca elaborauerit, aut ad editionem paraue-
rit, ut ipsemet testatur in opere de proprijs libris, plurima nobis reliquit excogitanda, per-
ficiendaque. Plus tamen illi debemus quàm reliquis omnibus, qui hactenus de re medica
scripserunt. Quo uerò ætatis suæ anno, & ubi mortuus sit, asserere nequeo: Cæterum esse
huius authoris opus hoc, constat ex varijs libris ubi ipsius meminit, vt septimo Methodi, &

De inscriptione operis.

quinto de sanitate tuenda, ut alios prætermittam, nec mouere nos debet stylus, quo in hoc utitur: quandoquidem res sibi proposita contractum scribendi genus postulabat. Nonnulli ex interpretibus huius operis (ut Manardus & Montanus) tradunt, duas esse illius inscriptiones: inscribi enim vel artē paruā, uel artē medicinalem: sed nescio qua ratione id asserere possint: nam si codices Græcos consulamus, inueniemus profectò omnes unā, & eandē inscriptionē habere, quæ est ἰατρικὴ τέχνη, idest medicinalis ars, Quod si fortè recētiores Græci aliam fecerunt inscriptionem, aut potius in suis operibus μικροτέχνην vocant, quod quidem non memini me legisse: aut si nostri interpretes ex versione Arabica artē paruam sunt interpretati, hæc nihil faciunt ad ueram libri inscriptionem, quæ ex libris huius authoris est sumenda. Habet autem non solum liber hic semper eundem titulum, sed cum Galenus illius mentionem facit in alijs suis operibus, non alio nomine quàm artis medicæ utitur. At siquis μικροτέχνην pariter nuncupare velit, non inepte id facere poterit, Artem verò paruam nemo rectè dicet esse: vnà enim & eadem est ars medica, quæ nequit esse aliquādo parua, aliquando magna: pręterea ars parua non exprimit vocabulum græcum μικροτέχνην quod explicari nequit nisi per circumlocutionem ad hunc modum, quòd in paruo uolumine, & paucis verbis uniuersa ars doceatur, quomodo hominem μικροκόσμον dicimus, non quod paruus sit mundus, sed quod in paruo eius corpore omnia bona, quæ mundus in se continet, complecti uidetur, ac veluti in parua tabula illa descripta appareant, uel potius quòd ueram figuram mundi, vt Solinus scribit, referat, Ergo μικροτέχνη uocari potest: At ars parua nequaquam: uera tamen inscriptio est ars medicinalis, quoniam ut dixi ita inscribitur a Galeno & passim in alijs libris, vbi mentio de hoc fit, non alio nomine utitur. Quapropter hallucinatur Montanus, qui docet hanc inscriptionem nequaquam conuenire huic operi: aut certe nimis generalem esse: quippe cum alijs libris (ut ait) conueniat, qui medicinales, & introductorij dicuntur; nam ut omittamus quod hæc repugnent authori, qui huic soli operi hunc titulum fecit, non sequitur, alios libros dici introductorios, & medicinales: & proinde inscribi posse artes medicinales: non enim eo, quod sint introductorij, & medicinales, id est de medicina tractantes, ideo artis medicæ nomen illis conuenit, cum artem ipsam non doceant, sed partem duntaxat artis, cuiusmodi est liber introductorius de pulsibus, Ac si quis dicat huiusmodi inscriptionem conuenire saltem posse libro de constitutione artis, in quo de vniuersa medicina agitur: respondere possum in eo artem non doceri; sed modum, quo ars ipsa constitui posit, vel quod magis proprium titulum acceperit de constitutione artis, ut alio postea opus nequaquam habuerit: Quod si quis magnopere contendere uelit, non admodum inuitus concedam authorem potuisse etiam illud opus, artem medicam inscribere, sed quid opus est in ea re laborare, si placuit Galeno illud de constitutione artis, hoc verò artem medicam inscribere aptisimo utrique operi titulo? In utroque enim artis nomine utitur, quoniam de vniuersa arte agitur, & non solum de aliqua artis parte, vt in alijs libris. Ab eo uerò quod sibi proposuit faciendum in vno addidit de constitutione: in alio verò nihil addidit, quod fortè vna dictione explicari non posset, quod in eo præstat id, quod iam docere aggredior.

De intentione siue scopo authoris in hoc opere.

Curtius, & Montanus putant Galenum in hoc opere vniuersam medicinam perfectisimè, & absolutè velle docere; quod quidem authori repugnat, qui dicit se solum capita uelle tradere. Ad hæc docēdi ratio, quæ est absoluta, non solum manet in generalisimis capitibus, sed etiam descendit ad infimas species vt Plato, Hippocrates, atque adeò ipse Galenus sæpe dicere solent. Prępterea hic non tractat, nec aliquam mentionem facit de medicamentis simplicibus, & compositis, de Anatome, & vix meminit elementorum, humorum, generationis, differentiarū, & causarum morbi: quorum absoluta explicatio, magna, & integra uolumina postulat, Monachus verò, qui dicit Galenum hic docere velle artem confuse, siue (ut aiunt) confusam, longè magis aberrat: nam doctrina, qua hic utitur author, est per capita, & conclusiones. Præterea procedit à definitionis dissolutione & explicatione, ita ut nihil distinctius reperiatur. Addo quod ille sibi in hac re repugnet: nam si confusa hic traditur medicina, quomodo potest habere se hic liber ad alios, vt puer ad virum? puer enim ad virum non se habet vt confusum ad distinctum. At nec probo illorum sententiam qui arbitrantur Galenum uelle hic docere medicinam per capita. Cū enim author in hoc opere faciat cum doctrina definitiua, quod in lib. de constitutione artis cum resolutiua, vt ex proœmio colligitur, vbi non ex diuersa materia, sed ex diuersa docendi ratione illas duas doctrinas inte se distinguit,

distinguit, constat profectò hic eum velle ostendere quo pacto posit medicina per doctrinam definitiuam doceri: quoniam in lib. de constitutione ait se non medicinam: sed quo modo illa per doctrinam resolutiuam constitui posit, demonstrare uelle. Idem licet probare ex tribus locis Galeni qui habentur in proœmio, quorum primus ita habet. Tertia ex definitionis dissolutione cui nunc incumbimus: In secundo sic, Hoc uero loco eam, quę ex diffinitionis dissolutione fit, instituimus: In tertio ita legitur, sigillatim totam medicinæ tractationem in multis alijs operibus diligenter conscripsimus, quibus ad tres doctrinas vti licet: uerum eam, quæ diffinitionis dissolutione fit, nunc aggrediemur: si hoc tantum etiam addiderimus nos solum capita, & ueluti conclusiones eorum, quæ alibi fusè sunt demonstrata, esse tradituros. Ex quibus quidem patet Galenum non proponere se primo, & per se medicinam docere velle per capita: sed quo pacto medicina doceri posit per doctrinam diffinitiuam: quæ plurimum certè inter se differunt, ut multùm refert dicere artem constituere, vel constitutam docere ab eo, quod est modum ostendere, quo ars constitui potest. Quæ uerò de medicina docentur non ex prima intentione proponit author, sed tamquam exempla, & materia contenta in diffinitione, ex cuius explicatione ostendit medicinam posse doceri per doctrinam diffinitiuam. Eadem profectò ratione, qua in lib. de constitutione artis, quæ de medicina docet, affert, vt monstret uim doctrinæ resolutiuæ. Ergo Galenus in hoc opere primò, & per se instituit docere quod medicina per doctrinam diffinitiuam tradi potest: per accidens uerò proponit se solum uelle capita attingere, quæ quidem non sufficerent ad artem ipsam docendam, sed sufficiunt ad docendum uim, & usum huius doctrinæ. An uerò solum capita attingat, (vt ille scribit) suo loco expendemus.

De differētia & proportione huius operis ad alios libros Galeni.

Librum hunc credunt nonnulli ita se habere ad alios libros Galeni, ut vniuersale se habet ad particulare. In hoc enim omnia comprehendi, quæ ad medicinam pertinent. In alijs vero tractari duntaxat, quæ ad vnam partem illius pertinent. Alij uerò tradunt eam esse proportionem quæ est inter imperfectum, & perfectum, & puerum & uirum. Alij verò ut confusum ad distinctum. Verum omnes istas opiniones primum generali & communi, deinde propria confutatione ita refello: scribit enim Galenus, ut antea ostendimus, se velle hic doctrinam diffinitiuam facere, & cum ea conclusiones quasdam duntaxat tradere: quo fit, vt hic differat ab omnibus alijs eo, quod in hoc doceat modum, quo medicina tractari potest per doctrinam diffinitiuam, quod in nullo ex alijs facit, & quod conclusiones & capita rerum hic ponat: Alibi verò prolixius de rebus disserat: Et hoc patet in omnibus & singulis ferè Galeni operibus, eo excepto in quo agit de constitutione artis, In eo enim conclusiones etiam & capita rerum ferè omnium, quæ hic etiam docentur, explicat. Ergo ab eo libro differet hic, docendi ratione: quandoquidem in hoc diffinitiuam doctrinam: in illo resolutiuam sequitur. Materia autem in vtroque opere eadem statuatur. Qui verò volunt opus id se habere ut vniuersale ad particulare, ratione etiam non carent, si intelligāt vniuersas ferè medicinæ partes in eo explicari, quod in alijs nō fit, eo tamen etiam excepto, qui agit de constitutione artis. Quod si intelligant in hoc libro vniuersalia omnia doceri magis, quàm in alijs, falluntur. Nam easdem curandi indicationes hic & in methodo commemorat, eosdem signorum fontes hic statuit in cognoscendis partibus affectis, quos in libris de locis affectis proposuit, eadem genera morborum & symptomatum, easdem causas hic & pasim alibi recenset, adeò ut hac ratione ęque vniuersalis sit hæc, ut aliorum librorum tractatio: Qui uerò vt imperfectum ad perfectum se habere hoc opus uolunt, uidentur in eam opinionem venisse, quòd ignorata illius inscriptione, hic liber esset (ut illi arbitrantur) ars parua: in alijs uerò magna contineretur: nisi fortasse hac ratione imperfectum uocare uelint, quod illius tractatio singula nequaquam prosequatur, nec probationes adhibeat necessarias: sed solum capita proponat, quorum ui reliqua omnia comprehēduntur. Cæterum non esse eam proportionem, & rationem huius operis ad alia, quæ est confusi ad distinctum, patet: quandoquidem doctrina, quę fit per explicationem definitionis, omnia distinguit, & nihil confusum relinquit: nisi vocare velimus nescio quo modo doctrinam eam confusam, quæ in certis capitibus consistens, omnia particularia nequaquā prosequitur. Igitur ut rem concludamus, hic liber ad omnes Galeni libros simul consideratos ita se habet, ut conclusio ad præmissas, & ut id, quod continet capita, ad ea, quę prolixiorem doctrinam continent. Ad singulos uero libros Galeni comparatus differt, quòd hic doctrinam diffinitiuam faciat, quod in nullo ex alijs facit, & quod capita totius ferè me-

dicinę doceat, quod in nullo alio pręterquam in lib. de constitutione artis pręstat, & cum singulis libris comparatus reperietur habere aliquando rationem vniuersalis, aliquãdo imperfecti, aliquando perfecti, aliquando distincti, aliquando elaborati, aliquando negligenter scripti. Curationem enim morborũ vniuersaliter prosequitur: signa verò quibus dignoscere possimus temperaturas non solum generaliter: sed magis particulariter docet, quàm in lib. de temperamentis, & id etiam perfectius facit. Imperfectè autem & confuse enarrat salubris, insalubris, & neutri significationes, & latitudines, quod perfectius & distinctius præstat in lib. de sanit. tuenda, & in Thrasybulo. Et hæc quidem de hac re sufficiant.

De ordine libri & diuisione.

Triplicem ordinem explicandum esse censeo, primum eum, quem habet hic inter alios libros Galeni, secundum quo utitur author. Tertius est ordo rerum, quæ tractantur. Quod ad primum ordinem attinet, sunt qui putent librum hunc vltimo loco esse legendum: idque rationibus partim à Galeno assumptis, partim etiam ex alijs rebus, scribit enim Galenus in proœmio librum hunc, & doctrinam quæ, hic tractatur, facere ad memoriam, discẽda enim sunt prius ea, quæ memoriæ mandari debent: idque per tractationem prolixiorem, posteà ea in capita contrahenda sunt, & memoriæ mandanda. Vt ergo imaginatio, & cogitatio præcedunt memoriam, sic alios libros hunc præcedere debere. Præterea idem author scribit hunc librum esse aliorum omnium compendium. At nemo ex compendio poterit artem aliquam recte discere, præcedant enim oportet illi libri, in quibus continetur doctrina amplior, & plena probationibus, & demonstrationibus: ex illis enim gignitur scientia conclusionum. Postremo aiunt illi Galenum in omni ferè tractatione se remittere ad alios libros. Ex quo patet alios, qui lucem præbent huic, præponendos, & prius legendos esse. Alij uerò sunt qui contrarium tenent ut Montanus, Curtius, & Manardus: sed illi inter se differunt. Nam Curtius & Manardus uolunt hunc librum inter introductorios collocari, si modo doctor eum interpretetur, non autem si discipulus præceptoris opera destitutus Galeni libros percurrere uelit. Propterea illos errare censent, qui aiunt hunc librum ultimo editum, & primo legendum. Quod enim est compendium, & ad memoriam facit, postponendũ esse. Montanus uerò absolutè pronunciat librum istũ esse inter introductorios collocandum: quoniam agit de tota arte. Idem probat Galeni testimonio in fine huius operis, vbi recensens Galenus libros quos composuit, scribit librum de constitutione, & hunc seorsum esse ab alijs libris, in quibus plenior doctrina explicatur. Ac vt melius possit suam opinionem astruere, distinguit Galeni libros hoc modo, quòd quidam nihil ad artem pertineant, tractent tamen de rebus, quæ possunt nonnihil cõducere ad artẽ. Cuius generis dicit esse libros de placitis, de demonstratione, de remedijs perturbationum animi, & eum, qui titulum habet, quod animi mores sequantur temperamentum corporis, & eum, qui inscribitur, quod optimus medicus sit etiã philosophus, & alios præterea multos, quorum pars perijt, pars autem superest, Alios uerò dicit esse, qui artis partes explicãt: cuiusmodi sunt libri de elementis, temperamentis, morbis, & alij plurimi, sine quibus ars constare nequit: quippe cum sint veluti artis membra. Inter quos ponit etiam quosdam esse introductorios: vt est liber de pulsibus ad Tyrones ad vniuersum opus de pulsibus, Alios demum dicit esse libros, qui de tota arte agunt, vt librum de sectis, de constitutione artis, & hunc ipsum de quo agimus, & hos inter introductorios collocandos. Verum ego utrãque opinionem recipio & coniungendam esse arbitror: esse inquam opus hoc primo, & vltimo legendum. Nec obstant rationes eorum, qui unam ex partibus tuentur. Nam ad eos, qui dicunt postremo legendum eo, quod compendium sit adfero, quòd eadem ratione introductorius liber de pulsibus, qui compẽdium est totius tractationis de pulsibus, quam facit Galenus, postponendus esset sedecim libris de pulsibus. Nec ignoro quidem compendia difficilius intelligi, quàm ea volumina in quibus res eadem prolixius explicatur, & ubi res iam memoriæ est mandanda, tunc compendia maximè quæri. Sed ut nihil est, quod possit habere omnes vsus, ita alia ratione compendia hæc, quæ continent totius artis capita, sunt inter primos libros legenda: quoniam subijciunt omnia, ad quæ referre posteà debet, quæ in aliis libris legit illius facultatis studiosus. Si enim medicinæ studiosus non legeret ab initio hunc librum, fortè desperaret se posse vmquam medicinam discere multitudine librorum Galeni, & aliorum medicorum deterritus: sed si prius nouerit totam medicinam versari in corporibus, signis, & causis salubribus, insalubribus, & neutris, tunc bene sperabit, & agnoscet legendo Galenum, & alios scriptores, quando illi vtilia, vel inutilia tradãt.

Ergo

Ergo nihil obstat, quominus liber iste à rudioribus legatur, etiam si præceptore destituantur. Nam præter rationes prædictas facit ad hoc contra Curtium, & Manardum Galeni authoritas, qui cum ordinat libros suos, legentium rationem habet, non eorum, qui à præceptore ea, quæ ipse tradit sunt percepturi. Nec mouetur, si in libris suis introductoriis multa sint scripta difficilè, quæ nequeant intelligi ab illis, qui adhuc sunt rudiores, Nam (ut diximus) non potest res vna omnia habere commoda. Cæterum inter postremos legendus est iste liber, quia veluti conclusio est, & capita continet omnia, quæ prolixius alibi à Galeno sunt demonstrata: Ideo quia facit ad memoriam, & compendiũ, prouectioribus conuenit. Quia verò vniuersæ medicinę capita proponit, & exponit summam totius medicinę: ad quam omnia quę postea discenda sunt, referri debent rudioribus confert. Ab omnibus igitur legendus & audiendus. Cęterum ordo doctrinæ quo utitur author est, definitorius, de quo postea suo loco agemus. Tractat autem primo de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris. Secũdo de signis eorũ. Tertio de causis salubribus, insalubribus, & neutris, quibus omnibus præponit procemium, in quo doctrinam quęrit, qua vult vti in opere. Ex quo quidem patet operis diuisio in procemium, & tractatum, qui tres partes continet & in eas diuiditur nempe corpora, signa, & causas.

De utilitate operis.

Porrò vtilitatem huius operis hanc proponit esse Galenus, quod ad compendium, & memoriam faciat, ob rationem tractationis, & doctrinæ, qua in eo vtitur. Ego uerò non solum hunc, sed & alios usus in eo reperio. Non enim solum ad compendium facit, & memoriam, sed etiam ad reminiscentiam. Est præterea utilis liber hic, ob rationem tractationis, quæ vniuersis medicinæ studiosis accommodatur. Nam rudioribus ea ratione (ut diximus) utilis est, quod illis artis capita proponat, ad quæ postea referre debent, quæ in alijs uniuersis libris sparsim leguntur. Doctioribus autem ob rationes, quas Galenus affert: quod scilicet compendium sit totius illius multitudinis librorum, quos ille de arte medica nobis reliquit, ita ut in eo videre posśint medicinæ studiosi uno intuitu quæ in alijs libris latius explicata legerunt: Vnde ad memoriam (ut ille recte censet) facit. Nam si memoria est, (ut inquit Aristoteles) habitus conseruatiuus imaginum, & phantasmatum, quatenus ad res exteriores referuntur, optima ratione fit, ut quanto pauciores imaginationes fuerint, melius conseruentur. At pauciora sunt, quæ breuiora sunt, & compendio scripta. Ad hæc si memoria maximè cum meditatione conseruatur (ut Arist. etiam testatur): meditatio autem nihil aliud sit, quàm crebra repetitio imaginum, accidit utique ut facilius illorum memoria cõseruetur, quæ pauciora sunt: illa enim facilius meditari licet. Porrò quod de memoria dictum est, idem de reminiscentia dicendum. Si quid enim è memoria exciderit, promptius in eam reuocabitur, si illud compendium sit, & pauca in se contineat, quandoquidem reminiscentia fit propter affinitatem cum imaginatione. Nam si quis Platonem legentem viderit, exciderítq; is è memoria, uideritque alium gestantem librum, propter affinitatem promptè libri Platonis, & legentis ipsius recordabitur. Sic sanè hoc opus reminisci faciet eorum, quę in silua librorum Galeni: tanquam in uasto, & profundo pelago continentur. Ac quemadmodum optimi Nautæ, intuentes tabellam, in qua depictum orbem habent, suum iter peragunt, ad illudque redeunt, si quando tempestatibus iactati à recto cursu aberrauerint, Sic multi confusi prolixitate, & varietate Galeni, Archetypum in hoc opere habebunt, ad quod respicientes se ipsos colligent, & quæ inutilia sunt, resecabunt. Addo aliam utilitatem ex scribendi modo: In hoc enim non sunt digresśiones, aut inuectiuæ, aut prolixę explicationes rerum ad medicinam nequaquam pertinentes, ut fit in alijs Galeni libris: sed omnia utilia ad finem medicinæ consequendum pertinentia. Tot enim sunt in eo sententiæ, quot uerba. Est prȩterea utilis liber hic ratione eorum quæ tractantur. Non enim in eo quædam duntaxat, ut in alijs operibus: sed uniuersam ferè medicinam complectitur, docetque. Ac simul explicat docendi rationes, quibus non ipsa duntaxat medicina, sed & aliæ facultates tradi possunt, Ex quibus quidem innotescit difficultas huius operis. Est enim difficile uniuersam medicinam, aut saltem omnia illius capita, in tam exiguo opere complecti. Præterea doctrina, quæ solum capita attingit, nihilque probat: sed solum rem proponit, & narrat, necessario secum magnas difficultates trahit. Quod quidẽ patere potest ex interpretibus, qui plurimum laborant, & inter se maximè discrepant in rationibus reddendis earum rerum, quæ ab authore hic proponuntur. Cæterum de operis subiecto tractabimus postea, cum de medicinæ subiecto agemus. Nam multa de ea re dicenda

De difficultate operis

De docendi ratione in opere explicãdo necessaria.

ſunt,quæ,ne eadem repetere cogamur, conſultò ad eum locum differenda ſtatuo. Quoniã de doctrina docendique ratione,agit author in primo capite,huius operis,nec omnia attingit,quæ in hac re ſunt neceſſaria: operęprecium eſſe duco alia afferre, quæ ab ipſo Galeno alibi dicuntur: Sic enim plena, & perfecta reddetur illius tractatio: & nos quod ab initio propoſuimus,præſtabimus. Sunt porrò docendi modi & rationes,quibus maiores noſtri, aut nos ipſi vtimur,ferè quinque. Quidam enim in vtramque partem,de re qualibet diſputant, nec præterea diffiniunt vtra uera ſit. Qua quidem ratione uſi ſunt Academici, ſicut Galenus in lib. de optimo docendi genere memoriæ prodidit. Alij uerò,ueluti Hiſtoriographi,narrant aliorum ſententias nulla adhibita probatione, cuius generis noſtro tempore ſunt Siluius, Akachias,Fuſcius,& alij multi,qui ex aliorum libris numeratis verbis, ſuos conficiunt, vnde quidam ex noſtris interrogatus, quales nam profeſſores in Academia totius orbis (vt vulgus credit) præſtantiſsima inueniſſet,lepide ſanè reſpõdit, ſe nullos alios potuiſſe audire doctores,quàm grammaticos,omnes enim grammaticam docere: cum Latini,& Gręci ſermonis ſolum rationem habeant,ut qui ſcilicet ex grammaticorum ſcholis in artem medicam perſilierint, & fœdiſsime eam conſpurcauerint. Alij omnia in quęſtiones vertunt,ut Galenus uocat, Logicas,ideſt nihil ad artem diſcendam conferentes, quas non ex rei natura diluunt,ſed ſcriptorum authoritate. Alii uerò ſunt, qui non ſolum hac quæſtionaria doctrina vtuntur: ſed etiam maximè laborant in ſcriptoribus inter ſe conciliandis. Quo genere docendi,proximis ſeculis ferè omnes doctores ſunt uſi, & nunc plurimi in Italia utuntur: quorum inane ſtudium alibi damnauimus. Sunt demum qui methodo docent. Quod quidem docendi genus,aliis omnibus reiectis,Galenus probat: ut ex multis locis facile oſtendere poſſum. Nam in libro,cui titulum fecit,an ars tuendæ ſanitatis pertineat ad medicum,ita habet. Ego de eiſdem rebus eadem ſemper aſſero; nec quicquam tractandum explicandumve ſuſcipio,cuius methodum anteà non didicerim, & in ea aliquandiu me exercuerim. Habet in primo methodi quippiam methodo inquirere, & explicare, ex aduerſo opponi ei, quod eſt fortuitò temereque idem facere. Scribit etiam libro ſexto de ſanitate tuenda doctrinam, quæ methodo utitur, tum ad recordationem facilem, tum compendiariam reddi. Item in libro de cura epileptici inquit: ſiquis methodo ignaro & inexperto, etiam innumera perſcripſerit documenta: nunquam tamen idoneum artificem reddet. Quam ſententiam in Thraſybulo his uerbis luculẽtiorem reddit. Qui methodum (inquit) rectè tenet, non amplius infinitis eget, ſibi ipſi omnia inuenire valens. Qui verò eam ignorat,non agnoſcit,an ea infinita perperam dicta ſint, & multorum adhuc propoſitorum,quæ non audiuit,inops redditur. Præterea in lib. de conſtitutione artis medicæ,in quo conditiones refert neceſſarias ei, qui in aliqua facultate excellere uelit, hæc habet. Qui in diſciplinis excellere vult, methodum quandam perdiſcere debet, qua, quod in ea quærit, inuenire poſsit: & non ſolum methodum habere, ſed illam exercere debet. Sunt alij propemodum infiniti loci apud Galenum, quibus methodum docendi extollit, ita ut ſine ea ne nihil rectè inueniri,doceri,& conſtitui poſsit. Quapropter uidendum eſt quid ſit huiuſmodi methodus, & quibus conſtet, & perficiatur. Scribit autem Quintilianus methodum eſſe breue compendium. Cicero uerò uiam,artem, rationemque interpretatur, Galenus autem textu vigeſimo,tertii commentarii in ſextum librum de morbis uulgaribus,id,inquit,quod poſteriores Hippocrate methodum appellauerunt, alii ante illum viam rectam uocarunt. Diffinit autem methodum eſſe,ex qua recte inuentorum, & factorum in artibus approbatio eſt: non rectè autem ſe habentium redargutio. At quarto methodi medendi inquit. Methodus via eſt quædam utilis, omnibus particularibus communis. Euſtratius in primum caput primi Ethicorum ait,Methodus viaque docendi, eſt habitus, qui cum ratione progreditur. At ſi quis uocabuli etymologiam ſpectet, clarius fortaſſe definiet ut Cicero. Nihil enim aliud eſt methodus,quàm via,ars,& ratio agendi quid piam,eo quòd μετὰ ὁδοῦ id eſt cum uia fiat, ex hac enim generali interpretatione ſupradictæ definitiones eliciuntur. Qui enim viam rectam ſeruat, & rationem in rebus tractandis,breuiter aſſequitur quod vult, ideo breue compendium dicitur. Sic qui rectè incedit in rebus tractandis, rectè inuenire, & rectè inuenta probare,& redarguere,quæ rectè non ſe habent,poteſt. Rurſus quoniam qui docet,rectè ab vniuerſalibus ad particularia procedit: Ideo via vtilis omnibus,particularibus communis,methodus dicta eſt. Ex hac ergo generali interpretatione,varias methodi definitiones rei propoſitæ conuenientes elicere licebit.

De Methodo docendi.

A bit. Qui enim rei inuentioni studet, methodum definiet esse viam, siue rationem inueniendi. Qui docet, docendi rationem: Qui discit discendi. Ergo cum nos methodum quæramus ad docendum, definiemus eam esse docendi rationem, seu viam, vel artem docēdi. Sed iam videamus quibus cōstet, aut comparari possit huiusmodi recta via & methodus, de qua re colligere etiam oportet, quæ Galenus sparsim de hac re tradit. Scribit ergo in primo methodi, eos methodo tradere aliquid, qui cum via quadam, & ordine res ita explicant, vt aliquid primum constituatur: deinde aliquid secundum: atque ita deinceps, donec ad id, quod ab initio est propositum, sit peruentum: eodem etiam loco hoc scribit, qui uult aliquid methodo tradere, necesse est eum ab initio, quid quoque nomine, quo usurus est, significetur, demonstrare. Posteà verò definiendum est id, cuius naturam quærimus, deinde diuidendum, si multas habeat partes: Postremo vniuscuiusque partis proprietates explicā-
B dæ, eadem etiam scribit in initio Commentarij in lib. de natura humana, vbi Platonem hanc methodum in docendis rebus mutuasse ab Hippocrate refert, Methodo igitur docet qui nomina primo obscuriora explicat, deinde definitione circumscribit, posteà diuidit vsque ad infimas species: Postremò vniuscuiusque rei proprietates explicat. Hæc est illa methodus, tantoperæ à Galeno laudata: quæ si omnia comprehenderet necessaria ad bene docendum, multo maiorem laudem mæreretur. Verum cum multa relinquat longe vtiliora illis, quæ comprehendit, est quod prosequamur eius laudes, cum iam perfecta erit & absoluta. Non enim sufficit nomina exponere, res definire, diuidere, & illius proprietates explicare, sed etiam causas illarum, & effectus sæpe docere conuenit: Ad hæc non docet hæc methodus, quo genere probationum sit utendum in singulis rebus docendis. Præterea potest solum conuenire methodus singularibus rebus explicandis, non autem accommodari potest artibus vniuersis inueniendis, constituendis, & docendis: quemadmodum ex procœ-
C mio huius operis patebit. Ac vt vno verbo dicam huiusmodi methodus, tam exilia continet præcepta, tot, & tanta relinquit: vt eam tantam vim habere nequeat, quam Galenus ei tribuit: Quod ea (inquam) sufficiat ad omnia docenda, temerè sine ea, & cum ea omnia rectè doceri. Quapropter videndum est, siquid melius in hac re tradi possit, sumpto hic exordio. Quum omnis docendi ratio præcepta requirat in illis rebus, in quibus contingit errare: necesse est, vt ea expendamus, quæ cum obseruantur, perfectam rerum doctrinam reddunt. Itaque re proposita, quam docere uolumus, constat primum videndum quid sit probandum: quid verò non. Neque enim omnia probanda sunt: & quæ probationem postulant, si illa omittatur, docendi ratio inepta redditur: Quo pacto uidemus nostro hoc seculo plurimos in docendo hallucinari, dum ea, quæ notissima sunt, demonstrare student, nullamq; adhibent probationem, atq; lucem rebus suapte natura obscuris. Sunt autem ea probanda, quæ in ea tractatione uel sunt ignota: aut ex alia non ponuntur, tanquàm nota.
D Quod quidem Aristoteles planè ostendit: cum ait, omnem doctrinam fieri ex præcedente cognitione: tanquam non sint omnia probanda: sed quædam vel suapte natura, vel ex alijs facultatibus ponenda tanquàm nota. Secundum verò quod postulat docendi ratio est, vt intelligamus quibus instrumētis singula docere possimus: In quo quidem nihil hoc nostro seculo est sanum, omnia enim sunt contaminata, omnesq; recedimus ab antiqua, & vera docendi ratione, quippe cum omnes probationes ab antiquorum uerbis & sententijs ducamus, Pythagoricos ab omnibus damnatos imitantes, spectamus enim in rebus probādis non quid ratio, & sensus nostri, quos natura nobis ad rerum cognitionem dedit, docere possint: sed quid Aristoteles, Galenus & quod deterius est quilibet alius de ea re scripserit, illorum sententias colligimus, & libros nostros consarcimus, & detestanda temeritate edimus, laboramus præter modum in authoribus conciliandis, quod nullus vnquam ex præ-
E stantissimis authoribus fecit. Et dum aliorum iudicio viuimus, ostendimus nos non homines, sed bestias esse. Ac cum aliis leuiter credimus, ridiculos nos præbemus: naturam nostram non agnoscimus, torpescunt naturæ instrumenta, & artes facultatesque uniuersæ (dum putamus stulta quadam, & superstitiosa opinione, omnia ab antiquis inuenta & bene tradita) sepultæ manent, nullumque incrementum suscipiunt. Ac utinam cum in his tempus conterimus, agnosceremus instrumenta necessaria ad facultates tractandas, nequaquam esse explicata à maioribus nostris. Atque posteà honesto labore & laudabili contentione aggrederemur illorum numerum, & uim docere. Tradunt enim Aristotelis interpretes uniuersa instrumenta quibus ad docendum utimur, quattuor esse, nempe methodum

dum siue uiam diuisiuam, resolutiuam, diffinitiuam, & demonstratiuam. His plures esse A
non posse Eustratius in proœmio secundi posteriorum ad hunc modum probare nititur:
aut enim (inquit) substantias scire uolumus aut quæ substantias sequuntur; ad substantias
definitiua utimur. Ex significatiuis uerò rationibus ipsius, quid est esse, notitiam sequen
tium inuenientes, demonstratiuam in talium probationem accipimus. Quoniam autem
opus est materia in diffinitiua ad effectuum perfectionem, eam subministrant diuisio, &
resolutio. cum enim diffinitiones sint, aut eorum, quæ specialissima sunt, aut subalterna,
uel a superioribus, uel ab inferioribus has uenamur, id est uel a posterioribus uel a priori-
bus: A prioribus quidem diuisione utimur, a posterioribus resolutione. Hactenus Eustra
tius, quibus uerbis confusè prolatis non efficit, quod quidem credunt Manardus, & Mon-
tanus. Non enim hic de omnibus instrumentis, quibus ad docendum utimur, ipse agit, sed
ut in dictione eius apparet de communibus seruientibus scientiæ. Particularia enim instru
menta plura sunt. Nam & qui syllogismo dialectico aliquid probat, aut inductione aut exē B
plo, & denique per aliam probationem a sensibus uel intellectu ductam, docet quidem:
At non id per unum ex illis quattuor instrumentis. Quare malè illi instrumenta inuestigan
tes, quibus ad docendum utimur, ea solum enumerant quibus scientiæ utuntur. nec ali-
quis hactenus ex illis conatus est explicare perfectum horum instrumentorum numerum:
nec facile quidem est id facere; Nos autem utcunque conabimur id præstare, ut uiam sal-
tem indicemus logicis, quorum officium est hæc enarrare: aut alijs, qui hæc tractare uelint
in maiore otio, quàm nobis suppetat, sumpto ex rei natura principio ad hunc modum.

Quot sunt probādi aliqui modi.

Omne quod docere uolumus uel sensibile omnino est, uel intelligibile: uel partim sensibi
le, partim intelligibile. Porrò si sensibile sit, solo sensu tamquam instrumento ad docen-
dum, discendumque utemur. Si quis enim docere uelit, cuius coloris sit lac, non melius
docere poterit, quàm si illud oculis spectandum subijciat. Si uerò intelligibile sit id, cuius
cognitionem quærimus: aut ex illis est, quæ intellectui statim sunt nota: ut dignitates: C
uel ex his quæ non talia sunt. Si primi generis fuerint, solo intellectu utimur, nisi qui ru-
dior est, & parum ingenio ualet, sensus etiam requirat: ueluti si quis fortè non percipiat
totum esse maius sua parte, aut lineas omnes ductas a centro ad circumferentiam æquales
esse, inductione facta per singularia docendus est. At si primi illius generis res non sit, re-
quiratque lucem aliquam: ut diuersa sunt, quæ docere uolumus: ita & diuersa instrumen
ta sunt necessaria. Nam si artis constitutionem docere uelimus, resolutiua methodo uten-
dum. si componere, compositiua, si per capita docere, diffinitiua, uel diuisiua. si autem rei
essentiam scire uelimus diffinitio adhibenda est. Si quod multiplex est, diuidere constitui
mus, diuisione utendum. Si quod particulare est ad uniuersale reuocare placet, aut finem
in sua principia, aut aliud denique, quod ab alio ducitur, ad suam originem deducere, reso
lutio commode id facit. At si aliquid alicui inesse docendum est, si quidem illud particula D
re fuerit, ducto argumento ab uniuersali per exemplum, uel syllogismum, assequemur
quod quærimus. Si uerò vniuersale extiterit, ut cum proprietates de rebus probare uolu-
mus, si per necessaria fiat probatio, demonstratio uocabitur: Si per probabilia, dialecticus
syllogismus: si per apparētia, sophisticus. Cæterum si probare uelimus aliquid esse in ipso
uniuersali, non solum quidem per syllogismum, uel exemplum, sed etiam per inductionē
& enthymema id faciemus. Particulare quoque ex particulari colligimus per epilogismum:
At si neque sensu, nec ratione id, cuius cognitionem quærimus, nondum percipere liceat,
experientia aliorum utendum, credendumque his, qui earum rerum naturam, & uim se
perspectam habere referunt. Vnde constat plura esse instrumenta docendi quàm quattuor,
sunt enim sensus, intellectus, resolutiua, compositiua, diffinitiua, diuisiua doctrina, reso-
lutio, compositio, diuisio, diffinitio, syllogismus demonstratiuus, dialecticus, sophisti-
cus, enthymema, inductio, exemplum, epilogismus. Quibus addi possunt analogismus, E
& (ut diximus) experientia, authoritas, testimoniumque illorum, quos uera tradidisse ar
bitramur. Est quoque materia multiplex, ex qua argumenta, & probationes petuntur.
Nam ab his, quæ sunt de essentia rei, aut causę, aut effectus rerum, aut proportionem ali-
quam habent cum rebus, de quibus agimus, & à locis dialecticis arg. peten. Igitur qui re-
ctè docet, debet propria adhibere instrumenta, nec unum pro alio sumere, ut diuisionem
pro diffinitione, & prætereà ab idoneis rebus arg. petere, ad id probandum, quod uolu-
mus. Vbi enim ratione, aut sensibus aliquid probandum est, temere ab aliorum authoritate
argu-

A argumenta ſumamus, quàm requirat id, de quo agimus. Quædam enim ſufficit probare ſenſu, alia ratione, alia authoritate, alia uerò hæc omnia deſiderant. Eſt quoque obſeruanda in docendo qualitas doctrinæ. Quædam enim exacte docere oportet. qualia ſunt, quæ proprij ſunt inſtituti, alia ſufficit leuiter attingere. ut ea, quæ ſunt alterius tractationis. Requirit etiam methodus modum docendi. Nam quædam prolixe, alia breuiter, alia ſimul, alia diuiſim ſunt explicanda. Plurimum etiam refert ſcire quo loco ſingula ſint docenda. neque enim omnia paſsim, quod a nonnullis fieri uidemus, ſunt tractanda. Poſtremo poſtulat methodus ordinem in docendo, quandoquidem plurimum refert de qua re primum, aut deinceps agere incipiat, qui docet. Hæc omnia requiri ad bonam docendi rationem oſtendit rei natura, & tractatio Ariſtot. Theophraſti & Euclidis, quos ferè ſolum bene docuiſſe puto: nec non errores eorum, qui male docent, eo quod in aliquo ex prædi-
B ctis aberrent, inter quos ſi quis alius, eſt Galenus, qui cum omnes damnet, quòd methodo non utantur, ille ſolo nomine methodi contentus eſſe uidetur.

Tres ſunt omnes doctrinæ.

Caput 1m

Hic liber duas partes continet, vt antea annotauimus, fatenturque omnes interpretes præfationem, & tractationem. Eſt autem hoc primum caput præfatio, cum in eo præfationis conditiones ab omnibus facilè dignoſci poſsint, Nam auditorem attentum, docilem & beneuolum reddit, id quod facit, dum proponit finem, quæque vtilia ſunt, & digna tractatione, Proponit enim ſe tradere velle medicinam per doctrinam definitiuam: quod quidem vtiliſsimum & dignum eſſe docet ex proprietatibus, quas huic doctrinæ tribuit. Sed quoniam aliæ ſunt doctrinæ, quæ etiam medicinam, & alias facultates ordine explicare poſ-
C ſunt: antequam inſtitutum proponat, quot ſint in vniuerſum omnes huiuſmodi doctrinæ recenſet. Et docet quæ, & quales ſint, ex quibus poſtea elicit eã, de qua agere inſtituit: ac eius vim, & dotes quas præ cæteris habet oſtendit: vt illius vi, dignitate, & vtilitate perſpecta accendamur ad huius operis cognitionem. Porrò prooemio utitur ob rei difficultatem & nouitatem, quam aggreditur, in quibus caſibus Ariſt. lib. 3. cap. 24. Rethor. ad Theodecten prooemio utendum eſſe ſcribit. Itaque cum difficile eſſet vniuerſam medicinam uno breuiſsimo opere comprehendere, & ſimul docere modum, quo illa vno, & certo ordine explicari poſſet: quod nemo antea pro dignitate præſtitit, meritò prooemio utendum ſibi fuit.

Principium Primum

Nunc videndum quid doctrina, quotq; modis illius nomen vſurpetur, quot genera doctrinæ, quid per doctrinas ordini inhęrentes intelligat, quæ, & quot ſint iſtæ doctrinæ, an tres duntaxat, vt author cenſet, an plures: Poſtremò quid proprium vnaquæq; illarum habeat, & quid cum alijs commune. Igitur doctrinæ nomen aliquando intelligitur pro actu ipſius *De nomine doctrinae.*
D doctoris, ſiue productione, & emanatione, habitus, intellectus in diſcipulum, qui quidem ſignificatus maximè proprius eſt, & in eo Ariſto. 1. poſteriorum teſte Ioanne Grammatico, & Themiſtio ait, omnem doctrinam fieri ex aliqua præcedente cognitione. Significat & doctrina habitum ipſius animæ, qui actum ipſum profert: vt quum dicimus, aliquem doctrina excellere, inſigniquе doctrina præditum, & doctorem, & doctum, qui ſcilicet habitum habet, quo docere poteſt, Doctrina etiam methodum docendi ſignificat. Quo modo Peripatetici quattuor doctrinas eſſe dixerunt, definitiuam, diuiſiuam, reſolutiuam, & demonſtratiuam, Capitur doctrina aliquando pro docendi modo, quem tenemus in ſcribenda, tradendaque aliqua arte: vt cum dicimus aliquem ſeruare optimam doctrinam, ideſt optimum docendi modum, Sumitur & doctrina pro docendi ordine: vt cum optimam doctrinam laudamus, & eſſe dicimus, eo quod ordinem in docẽdo ſeruet, etſi interim in alijs ab-
E erret. Hactenus recentiores interpretes vt Manardus, Curtius, (vt alios paulò antiquiores & parum doctos omittam) putauerunt per doctrinam authorem hic intelligere docendi modum, & ordinem, quo utimur in arte aliqua ſcribenda, aut viua voce docẽda. Tres enim eſſe modos, ſiue vias, per quas id facere certo ordine poſsimus. Qua quidem in re errare videntur: ſi enim pro actu docentis doctrina hic aptè intelligi poteſt, cur accidentarias illius ſignificationes propria & maxima genuina relicta ſumemus? Nam docere eſt agere: quare actio docẽtis eſt ipſa re uera doctrina, optimèq; ſentiet qui dicet tres eſſe omnes actus docẽtis, ſiue tres eſſe traditiones, & explicationes, quæ ordine certo id, quod quærimus docere poſſunt. Præterea non explicant illi, quid per modum, & viã intelligãt. Igitur cum propria

ſignificatio

Quibus modis fiat doctrina. significatio doctrinæ hic retineri posit, dicemus doctrinam esse ipsum actum docentis, qui fit voce vel scripto. His enim modis conceptũ animi exprimere possumus, nõ quòd ipsa loquutio, aut scriptura doctrina sit: vt quidam perperam existimant. Sic enim qui nos peregrina, & ignota lingua alloquuntur, docerent: sed quod (vt diximus) per notas, voces, & scripturas communicent conceptus, & res. Nihil enim aliud est doctrina, quàm conceptuum, & rerum communicatio: quas doctor intelligit, & alijs impartiri vult. Quæ quidem communicatio etsi voce, scriptura, nutu, & animi passionibus exprimitur: tamen ad artes docẽdas scriptura, aut loquela vtimur. Porrò huiusmodi actus, & doctrina requirit (ut antea diximus) alias omnes doctrinæ significationes, Nam eum qui docet oportet habere habitũ docendi, modum, ordinem, instruméta, & alia vniuersa, quæ superius commemorauimus, cum de docendi methodo ageremus. Iam verò si doctrina est actus docentis, tot erunt genera doctrinarum, quot erunt genera actuum. Sunt enim actus quidam vniuersales, qui ad vniuersam artem docendam pertinent, alij particulares, alij cõfusi, alij distincti, alij faciles, alij difficiles, alij ordinati, alij inordinati, alij demonstratiui, alii probabiles, alii duntaxat apparentes, alii aliter se habent: sic doctrinę quædam vniuersales sunt, aliæ ad proportionem actuum aliter se habent. Sumentur autem omnes differentiæ, partim à differentia ipsorum actuum, partim à differentia rerum, quæ docentur, partim à differentia instrumẽtorum, quibus ad docendum utimur. Hic autem de doctrina vniuersali agit, ut quæ conueniat instituto: nam de vniuersa arte, & doctrina apta ad illius traditionem agit Galenus. Quare de demonstratione, diuisione aut definitione intelligi non potest, quod scribit author, vt Monachus, & alij multi interpretes memoriæ prodiderunt. Agit præterea de doctrina ordinata, non de inordinata, quemadmodum verba indicant. Nec verò hic agit de doctrina, quæ fit per causas, vt Montanus credit. Nam doctrina definitiua non incipit à definitione, tamquam à causa, nec resolutiua à fine, tanquàm à finali causa, nec compositiua à principijs, vt à causa. Deinde sibi in hac re Montanus contradicit: quippe cum dicat hic doctrinam sumi pro illa, quæ facit ad vniuersam artem docendam. At illa, quæ fit per causam, est particularis, An verò tres sint duntaxat hæ doctrinæ, postea expendemus: cum singulas enumerauerimus.

Doctrinae quot.

De qua doctrina agat author.

Montanus refellitur.

Ordini inhærentes.

Quid sit ordo, & quotuplex, & de quo hic intelligat, quid prætereà sit doctrinas inhærere ordini, iam sequitur explicandum. Porrò ordo est proportio, & ratio in rebus, vt Aristo. 8. physic. scribit, verum non omnis proportio, & ratio, sed ea solum, quę prioris, & posterioris est, ordo dici debet. propterea rectè Galenus in lib. de diff. pulsuum, ordinem dicit esse ad aliquid: nimirum cum ordo nihil aliud sit, quàm prioris ad posterius, vel huius ad illud relatio, & ratio, Ac quantum ordo posit in rebus, ostendit Plato in Gorgia, cum dicit ordinem esse rerum essentiam, nimirum cum sine ordine nec mundus: nec ea, quæ in eo sunt, constare posint. Igitur ut in rebus natura constantibus, ordo apparet: sic in omni artificio, & proinde in docendo ordinem aptum obseruare debemus. Est autem ordo duplex, quidam enim accidentalis est, alius essentialis. Est autem accidentalis ordo, qui fit temere, idest quando non habetur certa ratio prioris, & posterioris: sed casu aliquid sequitur aliud: quo ordine sunt scripti Aphorismi. Infiniti sunt ordines accidentales in docendo: quippe cum intellectus noster vario, & infinito modo suas cogitationes ordinare posit. Qua quidem in re male Montanus censet leges, & historias scriptas esse ordine accidentali, cum illi certam rationem habeant prioris, & posterioris. At ordo essentialis est, qui in ea doctrina primo proponit, quæ sunt proponenda pro ratione suæ tractationis, & facultatis, vt Historiographi, primo consilia aperiunt: & postea res gestas, ex quo ordinem capit historia. Ac iurisperiti à iure, & iustitia, tractationem auspicãtur, & ab illis casus, qui in rebus humanis contingunt deducunt: tanquam à certis suis principijs. Cæterum scientiæ ordinem naturæ reuera sequi debent: quoniam illam enarrant, id, quod rectè non facerent, si naturæ ordinem non exprimerent. Aliud enim est suaptè natura simplex, quod ad compositum ordinatur: aliud causa, quod ad effectum: aliud principium, quod ad ea, quę ex principiis oriuntur: cogimur tamen naturæ ordinem inuertere, propter debilitatem nostri intellectus, qui nequit ea, quæ suaptè natura sunt nota, & præponenda, intelligere, vnde cogimur

Ordo quid.

Ordinis uis

Ordinis differentiae.

Montani opinio cõfutatur.

A mur sensus sequi, & ab illorum cognitione exordiri: vt à compositis ad simplicia, ab effectis ad causas; a principiatis ad principia. Qui ordo essentialis quidem est, quia per illum fit optima & certa doctrina: tamessi non est naturæ ordo. Ac scientiæ quidem nunc uno, nunc alio ordine vtuntur, pro intelligentia eorum, quæ docentur: proponunt enim autho res, quæ facilius intelligi, & sequentibus lucem afferre possunt. Inhærentes doctrinas ordini, qui Græce nesciunt, male interpretantur: nam Curtius intelligit ordinem inter se continentes doctrinas, ita vt talis sit sensus, Tres sunt omnes doctrinæ, quæ talem inter se habēt ordinem, vt vna sit prima: alia secunda: alia tertia, cuius quidem opinio facile refelli potest. Nam si ordinem inter doctrinas intelligere voluisset Galenus, necessario addidisset, πρὸς ἀλλήλους, idest mutuo, & inter se: ut enim latine nemo intelligeret ordinem inter illas esse, siquis diceret tres esse doctrinas ordinem habentes, nisi adderet inter se, vel aliquid simile: ita nec græce intelligi potest huiusmodi ordo, nisi addatur aliquid, quod eum exprimat. Deinde vt Galenus scribit in Commentario primi Aphorismi lib. primi, procemium libri oportet consentire, & cohærere cum his, quæ in lib. traduntur. At quorsum quæso hic vbi definitiuam doctrinam tradere vult, de hac habitudine doctrinarum egisset? Quid enim vtilitatis & conuenientiæ fuisset cum suo instituto opere, si dixisset tres doctrinas esse, ordinem quendam inter se obtinentes? cum ipse hic quærat ordinem, quem sequi posimus in arte aliqua docenda? Præterea si ordo hic doctrinarum essentialis esset, ita ut illæ separari nequeant: nec aliqua ars tradi, nisi primo per resolutionem modus inuentionis artis doceatur, artisque ipsius partes inueniantur, deinde per compositiuam prolixè explicentur, postremo per definitiuam veluti per capita ad memoriam iuuandam omnia colligēda sint, sequeretur Aristotelē nec Logicam, nec Philosophiam bene docuisse, vtpote qui doctrinas, quæ sibi connexæ sunt, separasset, & sola compositiua vsus esset. Nec verò C illud, quo Curtius tueri vult suam interpretationem, locum habet, quod scilicet Galenus cum ordinat libros suos ad doctrinam compositiuam faciendam, quosdam ex illis lectoris arbitrio relinquat: tanquàm ordo non intelligatur necessarius in his, quæ tractantur in singulis doctrinis. Nam Galenus non ordinat libros suos ad doctrinam compositiuam instituendam, sed ad faciliorem doctrinam, ita vt priores alijs lucem afferant. Id, quod satis ostendit ipse in hoc procemio cum ait nos vti posse ad tres istas doctrinas omnibus suis libris, quasi in illis una non sit doctrina, vt ille arbitratur, compositiua. Quod verò idem dicit Paulum, Aetium, Auerroem, & Auicennam, qui per doctrinam compositiuam medicinam tradiderunt, diuerso ordine processisse, nos Paulum, & Aetium, medicinam scripsisse ordine compositiuo negamus; vt qui medicinę vnam duntaxat partem, quę agit de morbis, & illorum remedijs: aut certe non vniuersam artem scripserint: Auerroes autem, & Auicēna, sequuti quidem sunt ordinem, & doctrinam compositiuam: etsi in particularibus quibusdam differant. Nam in re tam ampla & varia, qualis est medicina, particulæ quædam variare possunt: ordo tamen compositorius seruatur, si in præcipuis capitibus, & partibus authores conueniant. Ergo explodenda est Curtij opinio de ordine doctrinarum inter se, nam sola compositiua necessaria est doctrina ad artes tradendas. Resolutiuam autem satis est si author in se habeat: definitiua verò necessaria non est ei, qui diligenter compositiuam fecerit; nec ita prolixitati indulserit vt compendio postea & (vt ita dicam) recapitulatione hac per doctrinam definitiuam egeat. Nam quis non videt in Aristotele Theophrasto, Euclide, Ptolemæo, optimis scriptoribus, superfluam fore doctrinam definitiuam? Igitur intelligere oportet ordinem, quem habent res, quæ per singulas ex his doctrinis tractantur. Ita vt talis sit sensus. Tres sunt doctrinæ, quæ optimo ordine omnia, quæ in arte aliqua tractantur, explicare possunt. Conuenit enim hæc interpretatio authoris instituto. Cęterum Monachus male interpretatur ordini inhærentes additum esse, vt vertebras dorsi, cum omnis doctrina inquit sit ordinata, sicut & vertebræ solum in dorso reperiuntur. Nā non solum in dorso, sed & in collo, & lumbis, vertebræ reperiuntur: nec omnis doctrina seruat ordinem essentialem, de quo hic agimus. Nam ut rectè Montanus scribit, verbum τάξεως ἐχόμεναι, significat aliquid intrinsecum. Etenim verbum ἔχω constructum cum genitiuo, significat rem, quæ etsi extrinseca sit: nequeat tamen ab eo, in quo est, separari: veluti si dicas ἔχω ἐπιστήμης, idest scientiam habeo. Cum accusatiuo verò constructum, significat habere apud se quidem: extra se tamen, ut si dicas ἔχω βίβλιον, idest librum habeo, qui autem librum habet, apud se habet, non in se. Ita ergo Galenus hoc loco dixit doctrinas

Curtij opinio de inhaerentia doctrinarum.

Galenus qua ratione ordinat libros suos.

Monachus refellitur.

nas τάξεως ἐχόμεναι, quæ verba Leonicenus optime expresſit, cum uertit ordini inhærentes: quaſi diceret. Quæ doctrinæ ita inhærent ordini, ut nequeant ab eo ſeparari. Sed enim videamus, qualis ſit huiuſmodi ordo, an ita ſcilicet eſſentialis ſit, vt perpetuus ſit, & inuariabilis in ſingulis rebus, quæ tractantur. Nam Galenus in hoc proœmio ordinem in doctrina definitiua ſibi cõſtituit, cũ inquit primo de corporibus, ſecundo de ſignis, tertio de cauſis agendum eſſe: tanquam ex ipſa doctrina certus ordo non appareat. In reſolutiua uerò doctrina (vt poſteà oſtendemus) licet ſumere quæ propinquiora ſunt fini primum, deinde remotiora: uel primum quæ remotiſsima ſunt, & poſteà propinquiora, eodem pacto in compoſitiua ſæpe occurrunt multa, in quibus certus ordo ſeruari non poteſt. Nam in explicatione formationis, figuræ, magnitudinis, numeri, & coniunctionis partium, nulla ratio docet quid primo tractari debeat, propterea nec certus ordo in illis eſt, ſiue per doctrinam compoſitiuam, ſiue reſolutiuam, aut definitiuam ea tractes. Intelligo igitur has doctrinas ordinem habere in maioribus, & præcipuis artis partibus tradendis. In illis enim certus, & inuariabilis eſt ordo. In ſingulis verò rebus explicandis in vnaquaque tractatione aliquid præponi poteſt, quod ab alio ſine vitio poſtponitur, aut doctrinas has inhærentes ordini intelligemus, non quòd immutabilem ordinem habeant, ſed quòd quantum fieri poteſt & rei natura patitur, eum ſeruent, maximè ſi eæ comparentur cum alijs, quæ vel nullum, aut certè non adeo certum ordinem obſeruant. Nec illud verò omittendum eſt, quòd Curtius in verbo (omnes) perperam docet. Ait enim omnes intelligi, ac ſi diceret author perfectas, & integras, ſiue vt ille ait totales. Ita vt talis ſit ſenſus. Tres ſunt perfectæ & completæ doctrinæ. Nam etſi uerbum πᾶσαι ſignificare poteſt omnes & totæ: nulla tamen neceſsitas cogit, vt interpretis verſionem mutemus, ſatis enim per ſe conſtat Galenum de completis, & perfectis doctrinis, quibus ad aliquam vniuerſam artem explicandam vtimur agere. Præterea ſi (omnes) non legatur dubium manet, an Galenus uelit tres eſſe: an plures. Qui enim tres dicit eſſe doctrinas perfectas, non neceſſario ſignificat tres ſolum eſſe. Verbum autem (omnes) certam authoris ſententiam facit de numero harum doctrinarũ. Ergo intelligendum eſt doctrinas, quę certo ordine, & perpetuo quodam filo artem aliquam & vniuerſas illius partes explicare poſſunt, Omnes tres eſſe. A B C

Quænam sint satis ut di-camus doctrinas ordini inhærere.

Prima quidem ex notione finis.

Cum propoſuiſſet Galenus tres omnes eſſe doctrinas, quæ ad artem aliquam docendam certo ordine aptæ eſſe poſſunt, nunc incipit eas enumerare, & primum reſolutiuam, utpote quæ alijs duabus originem præbere videtur, & methodo (ut inquit Galenus) cæteris præſtat. Ait autem hanc doctrinam fieri ex notione finis, aut potius ex notione finis incipere, & per reſolutionem eiuſdem finis fieri, perfici, & abſolui. Hanc primam doctrinam ſimplici nomine nõ appellat Galenus, ſed dicit illam ex notione finis per reſolutionem fieri: tamen ſicut ſecundam compoſitiuam, eo quòd fiat per compoſitionem uocat, ita hanc primam reſolutiuam, eo quòd fiat (ut poſtea docebimus) per reſolutionem, meritò nuncupabimus, finem capere oportet non pro finali cauſa, ſed artis finem, de cuius conſtitutione agitur. Porrò notionem finis dicit intelligi Leonicenus finem mente conceptum, ſiue deſideratum uel notum. Verum uocabulum græcum ἔννοια, quo utitur hic Galenus, non admittit omnes iſtas ſignificationes: ſignificat enim, Cicerone teſte, intelligentiam, ſiue notitiam. Addo quod ex deſiderato fine, per reſolutionem artes nequaquã conſtituuntur, quod proprium eſt huius doctrinę: ſed ex ipſo fine intellecto. Poſſet enim quilibet medicinæ finem deſiderare, qui tamen nõ poterit doctrinam per reſolutionem facere, niſi finem illius intelligat. At ſi quis finem alicuius artis conſequi non deſideret, eum tamen intelligat, poterit artem commode conſtituere. Quare ita dicendum eſt deſiderio finis, illius notitiam quæri. Ex notitia uerò eiuſdem per reſolutionem artem conſtitui. Porrò notitia finis non qualiſcunque ſufficit, non enim ſatis eſt ſcire quid ſit talis finis: ſed etiam in quibus ſit, & a quibus fiat: & quot genera; differentias, & oppoſita habeat, intelligere expedit: ut non ſufficit ſcire in medicina conſtituenda, quid ſit ſanitas, ſed in quo ſit, a quo fiat, quot, & quæ ſanitatis, & morborum genera, & differentiæ, quæ, & quot genera pręſidiorum, quibus illa conſeruari, & mutari ualeat. Ex his enim artis partes eliciuntur, arſque ipſa ex ſuis partibus conſtituitur. D E

Quę

A

Quæ per reſolutionem fit.

Hic docendum eſt quid ſit reſolutio, quotuplex, quænam, & quot a reſolutione nomen acceperint, & quomodo illa inter ſe differant: quomodo doctrina iſta fiat per reſolutionem, quid reſoluatur: quid tandem docere poſsit doctrina reſolutiua, de qua agimus, quãque vim, & dignitatem obtineat. Quod a Græcis ἀνάλυσις dicitur & a noſtris parum feliciter reſolutio (quippe cum hoc nomen non exprimat vim, & vſum vocabuli Græci) propriè Euſtratio in ſecundum poſteriorum ab initio lib. teſte, & omnibus Græcis Ariſtotelis interpretibus, reditus eſt eorum, qui peregre profecti ſunt in patriam. Per tranſlationem autem dicitur aſcenſus ab inferioribus ad ſuperiora. Sic cum a compoſitis ad ſimplicia tendimus, reſoluere dicimur: & cum (vt ita dicam) a principiatis ad principia, & cum a particu-
B laribus ad vniuerſalia, & cum ab effectibus ad cauſas, & cum a concluſione ad præmiſſas, & cum ab imperfectis ad perfecta redimus, fieri dicitur reſolutio analyſis. Sic libri priorum reſolutoriorum inſcribuntur, ab ea parte, quæ imperfectos ſylogiſmos ad perfectos reducere docet. Eadem ratione cum totum in partes, & corpora naturalia in ſua principia reuocamus, cumq; a fine ad principia vel potius ad partes tendimus, Alexandro teſte in Commentario priorum, reſoluere dicimur: nimirum in omnibus ratione eadem, quod ſcilicet ad prima redeamus, & aſcenſus quidam in omnibus fiat. Itaque cum tot ſint reſolutionis modi, nos de ea hic agimus, quæ a fine ad principia tendit: cuius etiam meminit Ariſtot. lib. 7. Metaphyſi. propoſito exemplo quodam medico, ſi ſanum inquit futurum eſt, neceſſe eſt, vt hoc adſit, id eſt æqualitas, etſi hoc, caliditas. Cæterum a reſolutione hæc nomen acceperũt, Methodus, ſiue uia reſolutiua, ordo reſolutiuus, doctrina reſolutiua. Atq; hæc quidem dif-
C ferre Montanus tradit, hoc modo, quod via reſolutiua non habeat neceſſario notionem, & fiat vbicunque in natura eſt multiplicitas, quæ non poteſt cognoſci, niſi per reſolutionem, & quod uia reſolutiua ſit eadem omnino cum ipſa compoſitiua, atque etiam ſimplex reſolutio, ordo verò reſolutiuus multiplex. Quomodo uerò differant hæc a doctrina reſolutiua, non docet. At nec illa, quæ affert de diſcrimine inter methodum, & ordinem reſolutiuum probat aut ratione, aut authoritate, imò abſurda uidentur. Nam quomodo poteſt quiſpiam reſoluere aliquid per viam reſolutiuam, ſi illius quod reſoluitur, notionem non habet? Quandoquidem ipſe Montanus in exemplo, quem affert de homine, ubi conſiderat quid ſit, & illum uult reſoluere, notitiam hominis quærit, antequam reſoluat. Præterea falſum eſt fieri reſolutionem vbicumque eſt multiplicitas. Nam ſic diuiſio locum nõ haberet, aut eadem eſſet cum reſolutione. Eſt & illud falſum quod ſcribit, aliquid eſſe compoſitiuum, & reſolutiuum. Nam ſiue uia ſit, aut ordo, aut aliud, quod reſolutiuum dicatur, eui-
D denter illud hanc opinionem arguit, cum reſoluere ſit ſeparare, vt ſeparamus a fine medicinæ per reſolutiuam doctrinam partes medicinæ: componere uerò vnire. Nec hoc quidem dicit Galenus in lib. de placitis, ex quo loco Montanus errandi occaſionem ſumpſit. Sed quod compoſitio a particularibus ad vniuerſalia: diuiſio uerò contra ab vniuerſalibus ad particularia procedat. Poſtremò abſurdum eſt dicere ordinem reſolutiuum conſtare ex alijs ordinibus, quandoquidem id non oſtendit, aut certè idem cõmune eſt uiæ reſolutiuæ. Denique Montanus multa de hac re uſque ad nauſeam diſputans, nihil certum, aut conſonum rationi, uel authoribus antiquis dicit, ut quilibet uidere poteſt. Differunt autem meo quidem iudicio methodus, ſiue uia reſolutiua ab ordine reſolutiuo, quod illa ſit, quæ uel reſoluit, aut reſoluere docet, aut reſolutionibus utitur. Hæc enim omnia ſub nomine methodi reſolutiuæ aptiſsimè comprehendi poſſunt. Ordo uerò reſolutiuus hęc non præſtat: ſed eſt talis ordo, in quo ſit progreſſus ab uno ad aliud reſoluendo. Quomodo uerò
E differat ab alijs doctrina reſolutiua poſtea docebimus, cum oſtenderimus quid illa ſit. Nam in hoc controuerſia eſt inter interpretes. Quidam enim doctrinam reſolutiuam intellexerunt, quę reſoluere docet, alij eam, quæ reſolutionibus frequenter utitur, alij vt Leonicenus, ita uocatã eſſe dicit, quia ordinem reſolutionis a notione finis inchoantem ſequitur: ſiue quod in docendo ſcientiam aliquam, ſeruat ordinem illorum, quæ per reſolutionem à notione finis incipientem inueniuntur. Non dici autem reſolutiuam eo, quod reſoluere doceat, ex hoc conſtat, quod eadem ratione diceretur diffinitiua, quod diffinire doceret, id, quod manifeſte falſum apparet, tum ex libro hoc, ubi Galenus doctrinam diffinitiuam

faciens, diffiniendi modum non docet: tum etiam quod idem author in lib. de const. artis medicæ ubi resolutiuam doctrinam facit, resoluere non doceat, At uerò nec resolutiua dicenda est, quòd resolutionibus frequenter utatur. Etsi enim id forte fiat, non tamen ex hoc resolutiua dicitur, sic enim diffinitiua diceretur, quod diffinitionibus sæpe uteretur: cum id (ut apparet) non faciat. Quod uerò Leonicenus dicit resolutiuam ideo uocari, quod se quatur ordinem resolutionis a notione finis inchoantem, non satis intelligitur. Si enim ordo proportio est prioris, & posterioris: profectò si ordo hic seruaretur, oporteret semper, quæ fini proximiora sunt accipi. Ita prius de medicamentis consideratio occurreret quàm de elementis, & corporibus. Sanitatis autem conseruatio, aut recuperatio post sanitatis notionem occurrit: hæc uerò præstamus per medicamenta, & alimenta, ergo pars, quæ de materia medica tractat, primò constituenda esset. At Galenus eum ordinem non seruat in lib. de constitutione artis medicæ, sed omnium primam partem constituit, quæ de corporibus agit: etsi a fine hæc longissimè recedat. Non ergo resolutiua dicenda est, quòd sequatur ordinem aliorum, quæ per resolutionem inueniuntur. In illis enim semper, quæ compositiora sunt, & propinquiora ei, quod resoluere uolumus, ad manum ueniunt. In hac autem Galeni doctrina (ut diximus) simpliciora, & a fine remotiora præponuntur, Ergo resolutiuam doctrinam uocabimus, quæ a resolutione finis noti incipit. Quam definitionem innuunt, & Galeni uerba, siquis consideret, & omnia sibi consentiunt. Sic enim diffinitiuã eodem modo uocabimus, quæ ab artis diffinitione incipit: sic compositiuam, quæ a compositione. An uerò finis ipse sit, qui resoluatur, uel ex notione finis resolutio incipiat, dubitare aliquis posset, Vtrumque enim mihi uidetur intelligi posse. Nam ea, quæ quasi latebant in ipso fine, extrahuntur. Finis enim artis potentia vniuersa ars esse dicitur, quòd scilicet in fine artis uniuersa ars potentia contineatur, fitque ut illius omnes partes per resolutionem actu appareant. Aliud enim est resoluere, aliud diuidere: quippe cum unicam partem a fine extrahendo resoluamus, non tamen diuidimus, Resoluit enim qui dicit, si sanitas conseruari debet, opus est materia conseruante, non tamen is diuidit, Nam ad diuisionem duo ad minus requiruntur opposita: Galeno tamen placet quod ex notione finis resolutio incipiat. Supposito enim fine, cum ea inquirimus, quæ ad finem consequendum necessaria sunt, resolutionem fieri dicimus: si quis tamen (ut diximus) diligentius perpendat, finis etiam ipse est, qui in ea resoluitur, quæ in finem tendunt, & ex quibus ille constat, Quis uerò sit usus huius doctrinæ, paulò postea commodiore loco edocebimus. Patet ergo quid resolutio, quotuplex, quidque methodus, & doctrina resolutiua sint.

Doctrina resolutiua quid, & quid resoluatur.

A

B

C

Secunda ex compositione constat eorum, quæ ex resolutione fuerint inuenta.

D

De cõpositiua doctrina meritò agit secũdo loco Galenus quia rei natura id postulat. Nam sequitur ut per compositiuam doctrinam explicemus, quæ per resolutiuam sunt inuenta. Est enim una, & eadem uia resolutionis, & compositionis: ratione tantùm differens, sicut uia, quæ est ab Athenis ad Thebas, eadem est cum ea, quæ est a Thebis Athenas: Post quam doctrinam succedit diffinitiua ueluti per capita colligens, quæ prolixius in compositiua fuerant explicata. Ex quo quidem constat post resolutiuam doctrinam commodum dari locum compositiuæ: diffinitiuæ uerò nullum esse locum aptiorem, quàm post compositiuam. In explicatione igitur huius sententiæ primum uidendum est, quid sit compositiua doctrina: deinde quæ nam sit illius uis, & usus. Quid autem sit compositiua doctrina, uel ex ipso Galeno licet colligere. Ait enim illam esse, quæ a compositione illorum incipit, quæ per resolutionem sunt inuenta: non quod semper componat: aut componere doceat, ut quidam putant, uel medicinam constituat, id enim præstat resolutiua. Verum quod ille scribit eam doctrinam componere, quæ per resolutionem sunt inuenta, dubitationem habet, Nam Arist. ut satis constat logicam, & philosophiam per compositiuam doctrinam tradidit. At ea per resolutionem, siue resolutiuam doctrinam non inuenit: non enim doctrinam aliquam fecit Arist. resolutiuam, qua docuerit, ex quibus logica, & philosophia, ex notione finis per resolutionem constituuntur: Imò nullus ante Galenum per doctrinam resolutiuam artem aliquam tractare potuit: quoniam (ut ille ait) nemo ante ipsum resoluti-

E

A lutiuam doctrinam fecit. Huic dubitationi nonnulli manus dederunt, cui tamen facilis est responsio: concedendum enim est compositiuam tractare quidem, quæ per resolutionem sunt inuenta: nemo enim componere poterit totum, nisi prius intellexerit ex quibus, & quot partibus illud ipsum constituatur: per resolutionem autem partes extrahuntur, nõ tamen necesse est ut resolutiua doctrina scripto constet, sicut compositiua. Sed satis est ut in mente authoris adsit. Addo quod ex compositiua cognoscatur: quippe cum (ut diximus) eadem uia sit, & eadem tractentur, sed diuerso ordine & progressu. Quis uerò ordo requiratur in doctrina compositiua nunc expendendum. In qua qnidem re putat Curtius satis esse si compositiua ea explicet, quæ per resolutionem sunt inuenta: neque opus esse certo ordine: sed ad placitum inquit fieri potest, sumitque argumentum quòd Galenus medicinam ordine compositorio in omnibus suis libris, hoc excepto, & eo de constitutione artis, tradiderit: Eos autem nunc uno, nunc alio modo ordinet: tamquam (inquit) ad

De ordine doctrinae cõpositiuae

B placitum compositiua doctrina fieri possit. Sed hæc planè sunt falsa. Nam si ex Galeni sententia tres istæ doctrinæ (ut antea ostendimus) ordini inhærent, ideſt ordine certo res, quas explicant, tractant, necessarius utique est ordo. Deinde si doctrina compositiua, doctrina est: omnis autem doctrina teste Arist. ex præcedente fit cognitione, a notioribusque incipit, necesse est in compositiua doctrina ea præcedere, quæ alijs sequentibus lucem præbẽt. Ad hæc alia sumi potest ratio à compositionis ratione, a qua compositiua doctrina dicta est. Qui enim componere uult aliquid, à simplicioribus semper incipit, & ita progreditur componendo ut semper quæ simpliciora sunt assumat, donec totum id, quod componere studebat, absoluerit. Sic Arist. in Logicis decem prædicamenta, quæ res simplices continẽt, uniuersę tractationi præponit: deinde agit de enunciatione, quæ ex duobus constat nomine, & uerbo. Postea de syllogismo, qui ex enunciationibus pluribus componitur, & sic de

C reliquis. Quod in philosophia etiam apparet, Animalia enim, & plantæ sunt maximè composita corpora, & de illis ultimo loco tractat. Quæ autem simpliciora sunt corpora anteponit, ut libros de cœlo, & mundo. Quæ uerò omnibus communia sunt, & simplicissima in physicis enarrat, tamquam (ut diximus) compositiua doctrina ab uniuersalioribus ad magis particularia, & à simplicibus ad compositiora semper progrediatur, Quod autem affert Galenum uario modo libros suos digerere, uerum est. Alio enim modo id facit in fine huius libri: alio modo in lib. inscripto de ordine librorum suorum, At negatur illum medicinam scripsisse ordine compositorio, & libros suos digerere tamquam doctrinam compositiuam instituat, Quid enim ad medicinam ordine compositorio docendam pertinet liber de optima secta, & de sectis, & de demonstratione, quos primos statuit legendos in lib. de ordine librorum suorum, cum hæc uolumina medicinæ nullam peculiarem partem explicent? Qui autem componit aliquid, id facit ex proprijs totius partibus, Absur

D dum enim esset dicere aliquid componi aliter. Ac Galenus (ut antea etiam quodam loco annotauimus) in lib. de ordine librorum suorum, omnium librorum, quos edidit ordinem quendam statuit: non autem ea ratione, ut se putet medicinam ordine compositorio tradere. Quod etiam ex eo patet, quia eadem in diuersis libris docet: id, quod rationi, & naturæ compositionis repugnat, quæ rem vnam semel duntaxat assumit, Non enim ædificator bis repetit fundamenta aut tectum. Sed hæc clariora sunt, ut mirari subeat tantum uirum in re tam puerili aberrasse. Dictum ergo Galeni quòd compositiua ea tractet, quæ per resolutiuam sunt inuenta, intelligi debet: uel quod sequamur eum ordinem, quem Aristoteles tradidit, sumendo semper, quæ fini sunt propinquiora, uel quòd ea tractet, quæ per resolutionem sunt inuenta, hoc statuto ordine, ut semper à simplicioribus progrediatur, quem ordinem Galenus in lib. de constitutione artis obseruauit.

E Tertia ex diffinitionis dissolutione, cui nunc incumbimus.

Tertio, & ultimo loco de diffinitiua doctrina agit, uel quòd soleamus ultimo loco enumerare id, cuius tractationem suscipimus, uel quòd rei natura (ut antea annotauimus) hãc doctrinam in ultimum locum reijciat. Cum enim doctrina diffinitiua ad artem compendio quodam docendam utilis esse dicatur, non alium quàm postremum locum sibi uendicare potest. Nam quæ ad memoriam tractantur, prolixiorem doctrinam præcessisse supponunt, qualis per compositiuam fieri solet: non quòd definitiua, ut postea demonstrabi-

Doctrina definitiua quid.

mus non posſit etiam prolixè artem docere, ſed quòd ea, quam Galenus hoc loco inſtituit, A ſolum artis capita complectatur. Porrò diffinitiuam doctrinam Manardus uocari ſcribit, non quia definit: uel definitionibus utatur, uel a definitione initium ſumat: ſed quia artis, quam doctura eſt, generalem definitionem proponat, quibusdam ueluti capitibus omnes artis partes continentem. At dicat ille ſi definitiua doctrina dicitur, quòd generalem definitionem artis proponat, nonne definit definitiua, & definitione utitur, atque a definitione initium ſumit? Aptius ergo definitiua doctrina dicetur eſſe, quæ initium ſumit ab artis definitione, continente omnia artis capita, ex quorum explicatione omnia, quæ ad artem pertinent docentur. Galenus autem non tam definit doctrinam definitiuam, quam quod docet modum, quo illa procedit, cum ait ex definitionis diſſolutione eam fieri. Nam non ſolum intelligere debemus modum quo illa progreditur: ſed quid etiam aſſumat, nempe definitionem artis, & eam quidem non accidentalem, ſed eſſentialem, id eſt, quæ B uniuerſa artis capita continet. Proponit & hoc loco ſuum inſtitutum, cum ait ſe incumbere nunc huic doctrinæ, quam dicit fieri ex definitionis diſſolutione, & ob id definitiuam poſtea uocat.

Licet autem huiuſmodi doctrinam appellare non tantum definitionis diſſolutionem, ſed & explicationem ut nonnulli uocarunt, uel reſolutionem, uel diuiſionem, uel ut nonnulli alii explanationem, uel expoſitionem ut alii.

Quum dixiſſet doctrinam definitiuam fieri ex definitionis diſſolutione, oſtendit nunc C multis alijs modis illius progreſſum ſignificari poſſe. Non enim ſolum dicere poſſumus illam per diſſolutionem definitionis procedere: ſed etiam per explicationem, reſolutionem, diuiſionem, explanationem, uel expoſitionē. Tangit autem uarias has ſignificationes, quod uarij eam tractauerint, ut ipſe Galenus inquit, qui uarie quoque eam nuncupauerunt, ut ſingulorum appellatio à nobis intelligatur. Sed alij aptius nomē huic doctrinæ impoſuerunt: melius enim dicimus definitionem explicari, explanari, exponi, quàm reſolui, aut diuidi, aut fortè etiam diſſolui: tamen parum refert, hoc uel illo modo hæc exprimere. Nam diſſolutio dici poteſt, etſi proprie quæ craſſa ſunt, & concreta, cum tenuia, & liquidiora fiant, diſſolui dicantur. Dicitur autem ad horum ſimilitudinem definitio diſſolui, quando illa, quæ in definitione erant ueluti unita, & concreta, in plura membra diſſoluuntur. Sic explicatio etiam dicitur, quoniam ea, quæ in definitione quodammodo implicata erant, explicantur: ut undiquaque cōſpici poſsint. Reſolutio quoque dicitur, non eo D modo, quo prima doctrina, ſed intelligendo definitionis: Reſoluit enim ipſam definitionem, uelut totum quoddam in ſuas partes. Qua ratione etiam diuiſio definitionis dicitur: nimirum quòd ipſam in partes ueluti totum quoddam diuidat. Sic demum explanatio nūcupatur, quod ea, quæ difficiliora erant in definitione procedendo plana fiant.

Conati ſunt & Herophiliorum quidam talem facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Erythræus.

Poſteaquam Galenus ſigillatim numerauit tres propoſitas doctrinas, & quibus nominibus definitiua appelletur, docet iam quinam has doctrinas fecerint, dicitque quoſdam Herophili ſectatores definitiuam doctrinam tentaſſe: quaſi illos reprehendere uelit, quòd exactè eam non fecerint. Ita enim intelligimus, cum antiquos aliquid tentaſſe, aut aggreſſos, E uel conatos fuiſſe dicimus. Igitur eos, qui has doctrinas fecerunt, eas tentaſſe dicit, ut oſtendat ineptos fuiſſe antiquiores de medicina ſcriptores, ut qui unam ex illis prætermiſerint, nempe reſolutiuam: alias autem duas tentauerint. Se autem ipſum laudet, ut qui tres illas fecerit, aut ſaltem (ut poſtea dicet) ea ſcripſerit, quibus quis ad tres iſtas doctrinas explicādas uti poſsit. Herophilus hic inſignis fuit philoſophus, patria Chalcedonius, inter rationales medicos nō infimus, ut primò methodi ſcribit Galenus, Eraſiſtrati æmulator, tempore Ariſtotelis, & Cratippi uiguit, in Anatome clarus, de quo ſcribit Galenus eum

non

A non solum in animalibus brutis anatomen exercuisse, sed etiam in hominibus. Quo dicto Galenus satis ostendit se homines non secuisse. Viguerunt maximè Herophili sectatores, quos loquaces in lib. de dignotione pulsuum Galenus uocat. Heraclides Erythræus Herophili sectator fuit. Duo fuerunt Heraclides, Erythreus hic, Tarentinus: Alius, ex secta Empiricorum, ut Galenus Celsusque testantur, qui cum prius dogmaticus esset, ad Empiricos postea se transtulit, in qua secta plurimum ualuit. De hoc Galenus 2. de medicamentis secundum locos, & 6. de simplicibus meminit. Hic autem Erythræus, Erasistrati & Chrysippi fuit auditor: ab Herophilo autem definitionem medicinæ, qua in hoc libro utitur, sumpsit Galenus, ut author introductorij scribit.

B Aggreßi & eam sunt, quæ per compositionem & ipsi Herophilii, & quidam Erasistrati sectatores & Athenaeus Attaleus.

Quod de diffinitiua antea dixit, nunc de compositiua idem dicit: nonnullos siquidem ex antiquis doctrinam etiam compositiuam tentasse, ut ipsi Herophilii, & Erasistrati. Fuit autem Erasistratus, Arist. gener, Chrysippi auditor, & Stoicæ sectæ, contra quem sæpe Galenus inuehitur: Fuit patria Chius, Antiocho & Ptolemæo regibus gratißimus. Athenæus Attaleus numeratur ab authore introductorij inter rationales, principes eorum sectæ, qui Pneumatici uocantur Galeno authore 4 de diff. puls. contra cuius sectatores idem sæpe inuehitur, ut uidere est primo de elementis, & primò de diff. feb. Attaleus autem dicitur à ciuitate Cappadociæ.

C Nullus autem eorum, qui ante nos fuere scripsit eam, quæ oritur a notione finis.

Docuit antea Galenus alios antiquos scriptores de medicina definitiuam, & compositiuam doctrinam tentasse: nunc autem docet illos resolutiuam non scripsisse, optimè autē dixit eos non scripsisse: Nam, (ut antea ostendimus) nec compositiuam nec definitiuam commodè tradere possumus, nisi antea per resolutiuam intellexerimus ex quibus partibus ars, quam tradere uolumus, constituatur, Non tamen necesse est eam scribere, sed satis est illam in ipso authore esse. Dixit autem nullum eorum, qui ante ipsum fuerunt, ut intelligamus non solum medicos: sed etiam omnes alios scriptores eam doctrinam non scripsisse, uestigia enim quædam in Aristotele apparent, quibus intelligere possumus eum huiusmodi doctrinam nō ignorasse, ut in procemio physicorum ubi per resolutionem colligit, de principijs rerum naturalium esse agendum & 7. Metaph. clarius adhuc ut in exē-
D plo de medicina supracitato ostendit, Galenus autem duos libros de hac doctrina scripsit: ut meminit in lib. inscripto de proprijs libris & in lib. de const. art. In quorum primò docet omnes artes per hanc doctrinam constitui, In altero autem id peculiariter de medicina demonstrat, Propterea inscribitur de constit. artis med. non extat primus, etsi apud aliquos ut audio habeatur, qui inuident alios his bonis frui.

Ex qua omnes artes uia quadam atque ordine constituuntur, sed illam quidem alio pertractauimus loco.

Cum dixisset se ipsum solum doctrinam resolutiuam conscripsisse, obiter illius uim, & usum explicat, quasi reddens rationem cur ipse huiusmodi doctrinam scripserit, & damnā-
E di sint alij omnes, qui eam literis non tradiderunt: Nam si ex ea omnes artes idest facultates methodo constituuntur, hoc argumentum esse debet non esse contemnendam illius tractationem. Verum quoniam de ui, & usu huius doctrinæ pauca solum attingit, & controuersię non paruę inter doctores de hac re sunt excitatæ, operæpretium fuerit hęc paulò diligentius pertractare: Quæremus ergo quid præstare poßit hęc doctrina & quomodo fiat, & progrediatur. Qua quidem in re putat Curtius illam solum docere posse quomodo artes constituantur. Non autem posse ex ea artem cōstitui, uel doceri. Ait enim Galenum in lib. de constitutione artis medicę, ubi doctrinam resolutiuam facit, uniuersam artem nequa-

De ui & progreßu doctrinae resolutiuae

quam constituere, ut quæ iam constituta esset, sed modum docere, quo constitui posset, A
si lateret ipsius constitutio. Deinde inquit si per resolutionem tradi potest ars, quid
opus est aliam moliri tractationem per doctrinam compositiuam? Præterea inquit si per
resolutiuam doctrinam ars medica doceri posset, sequeretur illud absurdum quòd Aristot.
in proœmio libri de partibus animalium adeò reprehendit, nempe vt prius cōposita quàm
simplicia tractentur. Nam resoluendo semper composita prius ad manum veniunt, quàm
simplicia, & particularia prius quàm vniuersalia. Quæ quidem docendi ratio nequaquàm
admittit: posse tamen inquit uno, & eodem libro, in quo resolutiua doctrina tradatur, me
dicinam etiam doceri, si primo per resolutionem medicinæ partes inueniamus, deinde si-
gillatim eas per compositiuam explicemus, ita ut duo sint processus. Primus quo ars inue-
niatur, secundus quo doceatur: quod & Galenum fecisse in lib. de constitutione artis arbi
tratur. Primum enim illum resoluere, & postea quæ per resolutionem inuenta sunt trade
re: esse tamen inscriptum librum de constitutione artis, non de arte: quoniam ab eo quod B
primo loco facit, inscriptionem sumit, & quoniam secundam partem non absoluit, ut quæ
iam in compositiua methodo esset explicata. Ex quibus efficere uult non esse tres istas do-
ctrinas completas, nimirum cum resolutiua sola artem tradere nequeat, nisi compositiuam
simul adsciscat. Et propterea Galeni dictum in hoc proœmio, quòd resolutiua præstantior
sit quàm definitiua, ita explicat præstantiorem esse si completa fuerit, id est resolutionem,
& compositionem simul complectatur. Cuius quidem opinionem multa refellunt. Nam
Galenus circa principium libri de constitutione artis, ad hunc modum scribit. Transfer me
thodum, quam didicisti iam ad artem quam constituere studes. Et paulo post item ad hunc
modum: necesse quoque est & nobis artem constituentibus, vt non partes, & compositio
nem duntaxat: sed earum quoq; actiones teneamus. Ex quibus constat se non solum doce
re modum, quo ars constitui posset, sed etiam de ipsius artis constitutione agere. Nec pro-
pterea sequitur per resolutiuam doctrinam non posse constitui, & doceri artem: quoniam C
Galenus in eo lib. hæc perfectè non præstat. Sic enim liceret dicere eandem per definiti-
uam doctrinam tradi non posse. Quippe cum in hoc libro vniuersam artem non tradat:
sed solum illius capita. Igitur sit commune huic operi, & illi capita, & summas partes au-
thorem attigisse, uel per definitiuam doctrinam negabimus posse tradi artem: aut si id cō-
cedemus, pariter intelligemus idem per resolutiuam præstari posse. At verò si dicamus non
fuisse necessarium Galeno vniuersam artem constituere eo, quòd iam constituta esset, pari
ratione dicemus non fuisse necessarium ut idem doctrinam definitiuam faceret, quam sci-
licet Herophilus, & alij multo antea tradidissent. Si ergo eo, quod malè fortasse ab illis
scripta esset medicina per doctrinam definitiuam, necessarium fuit Galeno rursus eandem
docere. Ita licebit dicere malè ab antiquis medicinam constitutam fuisse, & ob id nouam
constitutionem Galenum aggressum. Atque in hoc etiam Curtius aberrat, quod nunc de D
constituenda: nunc uerò de tradenda arte agat, confundatque magno errore hæc nomina.
Constituere enim est partes enumerare, ex quibus totum componitur: tradere autem artē,
est ipsas partes explicare, & enarrare. Illud uerò quod addit superfluum fore Galeno moli
ri doctrinam per compositionem si per resolutionem doceri posset: certe si illam tradidis-
set perfectè, superflua alia fuisset: sed (ut antea diximus) solum capita tetigit. Ac profe-
cto debile est huiusmodi argnmentum, Galenus medicinam non tradidit per doctrinam re
solutiuam, igitur tradi non potest. Spectandum enim est quid posit ipsa doctrina, non
quid Galenus in ea præstiterit. Cnm enim per resolutiuam doctrinam posimus docere mo
dum, quo ars ipsa constituitur (nisi id potius methodo resolutiuæ quàm doctrinæ tribua-
mus) & eandem constituere, & tradere, placuit Galeno duo priora facere, aut primum dū-
taxat ex proprio instituto. Non tamen propterea fit, quominus alia per eam præstari ua-
leant. Nec illud quidem prohibet, quod affert, sequi absurdum, quod prius composita,
quàm simplicia tractentur. Neque enim resolutiua doctrina unicum habet progressum, E
sed duplicem. Vnum quidem, quo assumimus primum quæ propinquisima sunt fini, &
alia deinde paulo remotiora. Alium, in quo extrahimus primum a fine, quæ ab illo sunt re
motisima: quem quidem progressum Galenus in lib. de constitutione artis seruat. Nam pri
mo partem de corporibus, elementis, & temperamentis ab ipso fine elicit, eamq; explicat,
quæ quidem omnium simplicisima & prima est medicinæ pars. Hunc progressum qui ser
uat, potest artem commodisime docere, quia a simplicisimis, & primis partibus tractatio-
nem

Doctrina resolutiua quid praestare posit.

Duplex progreßus in doctrina resolutiua.

A nem auſpicatur. In alio verò proceſſu ſequuntur ea abſurda, quæ ille ex Ariſtot. affert. Nec illud etiam obſtat, quod ait per reſolutionem ſolam, artem explicari docerique non poſſe: ſed requiri alia inſtrumenta. Eadem enim ratione nec per compoſitiuam, aut definitiuam artem doceri poſſe dicemus, quod diuiſionibus, definitionibus, & alijs inſtrumentis illæ egeant. Abſurdum enim eſt arbitrari reſolutiuam doctrinam ſemper vti reſolutione. Nam (vt antea oſtendimus) reſolutiua dicitur eo, quòd a finis notione exordiatur, & primum reſoluere incipiat, etſi nihil obſtet, quo minus poſteà alijs omnibus inſtrumentis vtatur in explicandis exactè & prolixè ſingulis rebus quæ per reſolutionem ſemel a fine extractæ fuerunt. Quod quidem Galenus præcitato loco in fine libri de conſtitutione apertè teſtatur, ſe (inquam) non uelle omnes medicinæ partes eo loco explicare, in quo reſolutiuam doctrinam facit, innuens euidenter ipſam doctrinam id quidem admittere: ſed tunc id ei fuiſ B ſe præter inſtitutum. At nec illud verum eſt Galenum in lib. de conſtitutione medicinæ doctrinas facere, nempe reſolutiuam & compoſitiuam: cum ipſe in hoc textu dicat, ſe eam alio loco tractaſſe, ſolius reſolutiuæ mentionem faciens. Eſt & locus in fine libri de conſtitutione qui ita habet. Inſtitutum nobis eſt, non fuſa explicatione de omnibus medicinæ partibus differere, ſed quo pacto a finis notione vt alia quæuis artium, ſic & huius conſtitutio fiat, oſtendere. Inſtitutum (inquit) eſſe reſolutiua doctrina vti, non alia. Atque hęc quidem apertè illius opinionem refellunt, nec deſunt etiam alia argumenta, quibus probare poſsimus doctrinam hanc docere poſſe artem quamlibet. Primum enim ſumi poteſt, argumentum ab ipſo doctrinæ nomine. Si enim doctrina eſt, quæ docet, aut qua docemus, vel reſolutiuæ non conuenit doctrinæ nomen: aut ſi conuenit, etiam cum illa medicinam docere poſſumus. Secundo ſi Galenus dicit tres eſſe doctrinas perfectas, ſequeretur reſolutiuam inter doctrinas non eſſe ponendam: vt quæ ex eorum opinione ſola artem docere C nequeat, niſi compoſitiuam ſimul adſciſcat. At hoc modo duæ eſſent, & non tres doctrinæ ſimplices. Præterea malè Galenus diceret definitiuam in hoc præſtare reſolutiuę, quòd compendioſior ſit. Si enim non docet reſolutiua: ſed ſolum conſtituendæ artis modum, erit profectò ipſa breuior quàm definitiua. Nam ſi omnia exempla a libro de conſtitutione artis auferas, multo breuior erit liber ille in quo reſolutiua traditur, quàm hic, in qua definitiua docetur. Imo vt nunc ſcripti ſunt iſti duo libri, duplo ferè maior eſt ars medicinalis, quàm alius. Ad hæc ſi per reſolutiuam ars nequaquàm conſtituitur: ſed modus duntaxat conſtitutionis docetur, quattuor erunt doctrinæ. Oportet enim unam eſſe, qua ars conſtituatur, differens ab ea quæ modum conſtituendi docet, vt illi fatentur etiam diuerſas eſſe. At illa (vt ſatis conſtat) nec definitiua, nec compoſitiua eſt, nec ut illi uolunt reſolutiua: quarta ergo alia doctrina. Ex quibus quidem patere puto. per doctrinam reſolutiuam modum conſtituendarum artium, & ipſas artes conſtitui, & doceri poſſe. Nam ut de D modo conſtituendi apud illum dubium non eſt: ita per illam omnia, quæ in fine potentia continebantur, extrahuntur, id quod eſt artē conſtituere. Nec impedit quo minus poſtea ſingulas partes ſigillatim, & prolixè explicemus. Sed quoniam duobus modis doctrinam reſolutiuam fieri poſſe commemorauimus, & vnum progreſſum ſolum aptum ad artem docendam eſſe dicimus: nempe eum qui ſcilicet reſoluit primum a fine quæ remotiora ſunt, docendi ratio poſtulat, ut hūc indicemus; præſertim quòd eo ſolus Galenus utatur. Siquis igitur medicinam conſtituere uelit eo modo, ita progredietur. Quoniam medicinæ finis eſt ſanitas, & ea affectus corporis ſecundum naturam, qui actionem bonam primo efficit, corpus autem ex ſimilaribus diſsimilaribuſq; partibus conſtat, & duplex proinde eſt ſanitas, ſimilarium una, alia diſsimilarium, ſit profectò ut nec ſanitatem tueri, nec amiſſam recuperare poſsimus: niſi intellexerimus ea, ex quibus ſanitas illarum conſiſtit. Porrò ſimila E rium partium ſanitas cum affectus ſit naturalis, aptus ad actionem ſecundum naturam edēdam. Affectus autem naturalis commoderatio quædam ſit. Hæc autem ex his fiat, quæ partes illas componunt: componuntur uerò partes ſimilares ex quattuor humoribus: hi autem ex quattuor elementis, neceſſe vtiq; erit de humoribus, & elementis agere. Ex qua quidem tractatione compoſitionem propriam partibus ſimilaribus intelligemus. Eodem pacto cum partis organicæ ſanitas ex commoderatione eorum, ex quibus illæ componuntur, conſtet, componantur autem ex debita conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & unione ſimilarium: neceſſe eſt medicum Anatomen ſcire: quoniam ex ea organicarum partium ſtructura potiſsimum dignoſcitur. Et quoniam in omni parte organica

Exemplum doctrinae reſolutiuae quam facit Galenus.

nica vna est, quæ actionis præcipuus est author: aliæ autem vtilitatem siue usum illi præbent, oportet medicum utilitatem singularum partium diligenter perdiscere. Porrò quoniam compositio partium per se nequaquam expetitur, sed actionum causa: tenere oportet quæ & quot sint in corpore actiones: quænam ex illis communes omnibus sint partibus, quæ propriæ, quæ insitæ, vel ab alijs tamquam a certis principijs emanantes, cui facultati subijciantur, quæ facultatum ipsarum origo, quæ materia, quis vsus, quæ dignitas: denique omnia quæ ad facultatum, & actionum scientiam pertinent, ignoranda non sunt. Ex quibus quidem pars vna medicinæ ponitur, quæ corporis humani fabricam docet. At quoniam corpus ita constitutum varijs affectionibus subijcitur (etenim ualet, ægrotat, periclitatur in morbos ruere, vel a morbis conualescit) pars alia statuenda est, quæ omnia genera, omnesque differentias affectuũ, quibus nostra corpora sunt obnoxia, enarret. Ad hæc quia multæ & uariæ sunt causæ, quæ hos affectus pariunt, genitosque fouent, & etiam intendũt, ac inter has quædam propinquæ, aliæ remotæ, aliæ internæ, aliç externç, aliç ex nostris principijs, aliç ex alijs rebus ductç, medicina partem unam requirit, quç has omnes causas inuestiget, & doceat. Sed quoniam sæpe latent prædicti affectus, & causç, notas habere oportet, quibus quid prçcesserit, prçsens sit, aut futurum intelligatur. Et quoniam rursus sanitatem prçsentem per similia conseruamus: absentem uerò per contraria recuperamus, & medios affectus per propria auxilia corrigimus, necessarium est ut medicus materiam omnis generis ad manum habeat, illiusque uim & naturam cognoscat: vnde alia necessaria est tractatio quç de medica materia agat. At quia non satis est, materiam habere in promptu: sed rectus illius usus est addendus, expedit præcepta tradere, quibus idoneus reddatur medicus ad sanitatem conseruandam, morbos profligandos, & alia propria munia exercenda. Atque hoc modo obiter quantum locus ipse exigit, artem ipsam medicam constituimus ordine scientifico, sumendo & resoluendo ab ipso fine artis partes simpliciores, donec ad eas perueniamus quç fini sunt propinquisimç, quas postea adhibitis proprijs instrumentis, & probationibus sigillatim docere possumus. Licet etiam (ut diximus) primo extrahere a fine propinquisimas partes, & alias postea: donec ad eas sit peruentum quç ab ipso fine sunt remotisimç. Quod breuiter hoc exemplo rudiorum causa doceo. Sanitas cum finis sit medicinç, a medico procurari debet: procuratur autem cum prçsens est, dum seruatur: cum verò absens est, dũ recuperatur. In utroq; officio opus est materiam habere, & cõmodum illius usum. Non potest autem medicus uti nisi cognoscat sanitatem, morbum, & illorum causas: quare signis est opus. At quoniã signa ad signata referũtur, necesse est sanitatis, morborum, & causarum, quç ad sanitatem aut morbum pertinent naturam, genera, differentias, & uim omnem perspicere. At quia hçc intelligi non possunt nisi perspectam habuerimus corporis naturã & compositionem, idcirco de partibus tractandum: quç cũ intelligi nequeant, absq; cognitione actionum, facultatum, temperamentorum, humorum, elementorum, propterea hæc omnia nota esse oportet. Ex quo quidem patet alius progressus, in quo à fine ad principia procedimus. sed hæc doctrina hoc modo facta ad artem docendam non est apta: nimirum quod à cõpositis ad simpliciora progrediatur: sed solum ad artem constituendã: atque huiusmodi resolutione utuntur Arist. & eius interpretes. Primus autem doctrinæ modus, & ad constituendam, & docendam artem pariter est aptisimus, quem (ut antea diximus) Galenus in lib. de constitutione artis est sequutus. Verum quocumque modo fiat doctrina resolutiua, rectè scribitur a Galeno hoc loco, artes omnes per illam componi & constitui methodo, siquidem methodus uia est, & ratio, in qua aliquid primum, aliud secundum, & sic deinceps statuitur, donec omnia, quæ inuestigamus, inuenerimus. Constat præterea ex prædictis exemplis, non qualemcumque finis notionem, sed perfectam intelligentiam requiri: cum alioqui omnes artis partes à fine extrahi nequeant: nisi quid sit huiusmodi finis, in quo consistat, ex quibus fiat, à quibus parari, & profligari, quod illi est contrarium, ualeat: Hanc doctrinam dicit se alio loco pertractasse. Est autem locus, liber de constitutione artium & de const. art. med.

Finis perfecta notio requiritur in doctrina resolutiua.

Hic verò faciemus definitiuam doctrinam, quæ quantum ab ea, quæ ex resolutione consistit, dignitate, & ipso docendi ordine linquitur.

Posteaquàm numerauit doctrinas omnes, & docuit quomodo antiqui circa eas se gesserint,

A ferint, quidque ille præstiterit, quòd scilicet resolutiuam solus fecerit, suum proponit institutum, quod est uelle doctrinam diffinitiuam facere, id est docere quomodo per doctrinam diffinitiuam medicina tradi possit, non autem ipsam medicinam docere per hanc doctrinam, ut hactenus ferè omnes interpretes sunt arbitrati. Nam uerba, facere doctrinam, eorum opinionem refellunt, ostenduntque primum, & præcipuum authoris institutum esse, uim ipsius doctrinæ ostendere: non autem medicinam ipsam docere: sed ea, quæ de medicina ipsa afferũtur esse tamquam exempla, & materiam necessariam ad explicandam uim huius doctrinæ. Verũ antequam ultra progrediatur, huius doctrinæ proprietates, & priuilegia ostendit ex comparatione cum resolutiua, uideturque obiectioni tacitæ occurrere. Posset enim quis dicere, cum alibi medicinam per doctrinam resolutiuam tradideris, quid opus erat idem facere per aliam doctrinam, quæ illa inferior est dignitate, & methodo?

B Huic obiectioni ita respondet, uerum quidem esse quod resolutiua dignitate, & methodo diffinitiuam superet, non tamen propterea inutilem fore doctrinam definitiuam, quoniã suas habet prærogatiuas nequaquam contemnendas, quibus resolutiuam uincit, ut ab ea in alijs uincitur. Quæ autem sint illa, quibus mutuo se uincunt, nunc docere oportet. A quibus uincitur doctrina diffinitiua à resolutiua duo sunt inquit Galenus dignitas, & methodus, quod cum non probet, occasionem dedit interpretibus inter se dissentiendi. Sunt ergo qui dicant resolutiuam, dignitate præcellere definitiuam, quoniam inde incipit, unde omnes artes habent constitutionem. Tribuitque Manardus Leoniceno hanc rationem, quam tamen ego in Leoniceni commentarijs non inuenio, nec dignam puto esse tanto uiro, bene tamen à Manardo reprehenditur, quisquis fuerit eius author: ab eodem enim loco inquit ille antambulones, reges, lixæ, imperatores, plerumque recedunt, ita ut locus, & terminus, qui communis omnibus esse potest, dignitatis causa esse nequeat. Ipse autem Ma-

C nardus resolutiuam digniorem esse scribit, quoniam a notione finis, ut pote causę diuinæ, & nobilissimæ exordium capit. Tum quia non solum docet, sed inuenit & constituit artes & omnes alias facultates. Hanc ultimam causam dignitatis illius doctrinæ à Leoniceno sumpsisse uidetur, qui hanc solam rationem illius doctrinæ dignitati adscribit. Cum ergo hæc doctrina à fine exordiatur causa præstantissima & artem inueniat constituatque. Diffinitiua autem (ut alij aiunt) solum artis capita compendio tractet, resolutiua dignitate merito præstat: methodo autem. i. uia, & ratione docendi resolutiuam diffinitiua præstare hac ratione idem Manardus scribit. Quòd scilicet resolutiua certiorem uiam, & ordinem sequatur, cum finis omnibus, quæ in finem referuntur necessitatem quandam imponat, ita ut media, quæ ad artem consequendam sunt opportuna unum post aliud certa quadam serie inuestiget: In diffinitione uerò tam certum, & tam stabilem ordinem reperiri non posse, cum nec hæc ipsa diffinitio una & firma semper sit (uarias enim diffinitiones huic doctri-

D næ inseruire posse modò artis partes uniuersas comprehendat): cum liceat medicinam per hanc definitionem tradere, quæ uictu, medicamentis & manu sanitatem in humano corpore uel reficit, uel conseruat, & Galenus eam, qua hic utitur, alibi non probet: denique per alias definitiones definitiuam doctrinam institui posse. Quo patet nec certum esse, nec stabile id, à quo doctrina incipit, nec etiam ordinem tam bonum inter artis partes in hac doctrina reperiri, ut in resolutiua. Curtius resolutiuam dignitate præstare scribit: quoniam in artibus dignitas inuentori datur, & laus. Est autem resolutiua (ut diximus) quę artis partes inuenit, artemque ex illis constituit: uerbo autem methodo, pro uia utitur, dicitq; excellere uia, qua uia docet quia constituitur medicina & in ea sit procedendum: Definitiua autem inquit resolutione præstat ad compendium, & memoriam: quoniam ipsa continet compendiosè totam medicinam, & per ipsam facillime possunt omnia memoriæ

E mandari. Montanus autem interpretationem Latinam non recipit: neque enim resolutiuam dignitate, & ordine docendi præstare definitiua, sed contra potius, si utriusque propriam naturam consideremus: Quod enim dignitate prius est alio, aliquo modorũ prioritatis prius esse debere, quo dignitatem rerum metimur. Illud autem esse quod primo magis appropinquat. Bonum autem in scientijs actiuis esse primum, & principium: in scientijs autem esse uerum. Diffinitio autem in scientijs uero, in actiuis bono magis appropinquat, quàm resolutio. Etenim diffinitio immediatè circumscribit nobis (inquit) substantiam, a qua omnes passiones, quæ considerantur in ea scientia fluunt. De actiuis nihil probat, quomodo bono magis appropinquet diff. sed solum concludit definitiuam ordinem reso-

Cõparatio doctrinae definitiuae & resolutiuae.

Leoniceni opinio de dignitate, & methodo doctrinae resolutiuae.

Manardi de eadem re opinio.

resolutiuo dignitate pręstare. Docendi etiam ordine non esse inferiorẽ definitiuum resolu tiuo. Aeque enim ordinata est doctrina (inquit) quę a partibus definitionis fluit, uti ea quę per resolutionem finis fit, cum exquisitus ordo ex partium connexus consideratione fiat. Atque hoc modo concludit, nec dignitate, nec docendi ordine resolutiuam doctrinam dif finitiua præstare, cum nec græcè etiam (ut ait) uerba ita sonent. Legi enim ἀξιώματος & μεθόδου id est existimatione & methodo. In existimatione autem id esse, quod uulgo dici tur esse in credito. Vnde axiomata uocari propositiones, quæ in omnium sunt existimatio ne, & fidem apud omnes inueniunt, uerumque esse quod resolutiua existimatione præcederet definitiuam, cum apud Platonem doctrina resolutiua & diuisiua præ cęteris in maxima existimatione sint, idemque fuisse apud antiquos omnes. Methodo præterea non docendi ordine resolutiuam superare definitiuam. Nam per methodum artificiosum progres sum intelligit: longè autem artificiosiorem esse progressum, qui fit per resolutiuam, quàm qui fit per diffinitiuam. Omnes enim nouerũt diffinitionis partes enumeratas diuidere, potius quàm finem resoluere. Verum ut à Montano incipiamus ἀξίωμα dignitatem propriè significat, existimationem autem non ita, & ea differentia, quam inter ἀξίαν, & ἀξίωμα ponit, quod illa significat dignitatem, hoc existimationem apud nullum ex probatis authoribus Græcis reperitur: cum etiam (ut ipsemet dicit) apud Arist. 5. metaphysices cap. de prioritate hoc pro alio sumatur. Pręterea falsum est, resolutiuam doctrinam ita laudari à Platone, & fuisse in maximo pretio apud antiquos, cum Galenus antea dixerit neminem hanc doctrinam scripsisse ante ipsum. Ergo nec Plato illam tantopere laudare potest. Quod si resolutionem commendat, non propterea doctrinam resolutiuam laudat, cuius author Galenus fuit: cum Montano etiam teste resolutiua uia à doctrina resolutiua differat: Quod autem methodus, sit artificiosus progressus, authorem huius rei non habet. Nam ut antea nos, cum de methodo ageremus, diximus, methodus nihil aliud est quàm uia docendi, in qua aliquid primum, aliud secundum, & sic deinceps ordine accommodato ad docendum statuitur. In quo opere artificiosus quidem fit progressus, sed methodus hic ipse non est. Postremò quod primo loco dicebat definitionem digniorem esse, quòd uero, & bono propinquior esset, etsi id concedamus, (neque enim omnia exactè expendere uolumus) non propterea fit ut resolutiua doctrina indignior sit diffinitiua. Non enim hic diffinitione nos utimur ad uerum, aut ad bonum probandũ, ut in particularibus ratiocinationibus fit: nam idem præstat hic nobis diffinitio quod finis, cum ab utroque doctrina una exordiatur: nec ad probandum aliquid assumatur. Quod si id etiam quod bono & uerò propinquius est, illud præstantius esse dicamus, erit profectò & hac ratione præstantior resolutiua diffinitiua. Quod enim finis est in scientijs speculatiuis, uerum est, & quod uerum, finis, & in actiuis quod bonum finis, & contra. Propinquior autem est resolutiua ipsi bono, & uero, quàm definitiua, incipit enim illa à fine statim, hæc ad finem tendit. Quare Montani rationes, & interpretationes ad rem nostram non faciunt. Quod autem Manardus dicit resolutiuam eo digniorem esse, quod à notione finis nempe causæ diuinæ, & nobilissimæ exordium sumat, nequaquam recipiendum est. Primum id ad doctrinæ pręstantiã non facit, quòd initium capiat a re nobilissima, si enim una sit doctrina, quæ à re nobiliore incipiat, in docendo tamen deterior sit alia, profectò non iudicabimus præstantiorem eam esse, quæ nobilius habet principium, alioqui non erat quod reprehenderet Leoniceni opinionem, qui ab eo quod incipit, resolutiuam præferendam definitiuæ docet. Deinde cum ait finem causam esse nobilissimam, concedimus quidem inter causas, finalem præstantissimam esse, sed nos hoc loco non comparamus causas inter se, sed finem artis cum artis diffinitione: nec finem ut finalem causam consideramus, sed ut id, à quo resolutio incipit. Ad do quod diffinitio finem, & alias causas in se continere potest. Quare & præstantior solo fine iudicabitur. Non ergo hoc modo doctrinarum præstantiam expendere oportet, sed ex eo, quod est ipsis doctrinis proprium. Est autem doctrinæ proprium ut doceat: quare ea pręstantior erit, quæ ad plura eademque melius docenda est accommodata. At resolutiua (ut antea diximus) idonea est ad artis constitutionis modum ostendendum, ad artem ipsam constituendam, & tradendam: diffinitiua autem ad docendam solum artem utilis. Est quoque certior, & artificiosior (ut postea ostendemus) resolutiuæ progressus. Quare merito hæc diffinitiua præstantior est censenda. Quod si dignitatem illius augere uelis ex inuentione; nempe quòd illa artis inuentioni, & constitutioni seruiat, ut laus, & dignitas

rerum

Montanus refellitur.

Manardus confutatur

Doctrinae proprium quid, & cur resolutiua sit praestantior definitiua.

A B C D E

A rerum inuentoribus datur: hoc quoque argumentum erit, omnibus modis præferendam esse resolutiuam definitiuæ. Docendi methodo resolutiuam doctrinam etiam præstare definitiuæ pronunciat Galenus, siue autem per methodum intelligamus certam docendi uiã, in qua aliquid necessario primum, aliud secundum & sic deinceps ex rei natura constituatur, siue artificiosum progressum in docendo: siue difficilem, in quo uirtus, & dignitas quoque consistit, uel quocumque modo methodus sumatur, melior ea, & exactior in resolutiua, quàm in definitiua apparet. Cuius quidem rationem Curtius non bene reddit. Dicit enim eo id fieri, quoniam docet qua uia medicina sit constituenda. Non enim de particulari uno effectu, quem resolutiua præstat, certitudinem, & præstantiam methodi colligere debemus: quippe cum liceat aliud ex diffinitiua assumere, quod illi æquiualeat: uelut si dicamus definitiua docet qua uia medicina per compendium explicanda sit, ita ut par hac ratione sit commodum, quod ab utraque præstatur. Videtur autem Curtius me-
B thodi uim non intellexisse, cum illius mentionem non faciat: sed illius loco dicat uia excellere resolutiuam, quia docet qua uia constituatur medicina: licet enim (ut diximus) idẽ de definitiua dicere: præstat definitiua resolutiuæ uia, quoniam uiam docet tradendę artis per compendium. Ab eo ergo quod ipsi doctrinæ est proprium in docendo ut dignitatem: sic methodi præstantiam colligemus, dicemusque certiorem, artificiosioremque methodũ in resolutiua esse, quàm in definitiua: quoniam id, unde incipit certius est. Est enim unus medicinæ finis: diffinitiones autem plures esse possunt: ad certitudinem autem doctrinæ plurimum confert id, unde doctrina auspicatur: etsi ad illius præstantiam nihil id (ut antea diximus) faciat. Vt autem certum est initium, ita certus ordo instituitur: nec etiam si unã definitionem semper assumas, tam certum ordinem seruare potes in definitiua doctrina, ex ipsius doctrinæ natura, ut in ipsa resolutiua: hæc enim suapte natura exigit, ut à fine primo
C extrahantur, quæ uel illi propinquiora sunt, uel quæ primo ad artem consequendam sunt necessaria (ut antea ostendimus): definitiua autem hunc ordinem his, quæ tractantur necessarium non imponit. Cur enim in definitione corpora prius assumamus, quàm signa, aut causas, ex definitiua doctrina nequaquam patet. Idcirco Galenus post definitionem medicinæ sibi ordinem statuit, quem in hac doctrina uult obseruare: tamquam ex ipsa doctrina nulla necessitas prioritatis, & posterioritatis nobis imponatur. Ergo cum resolutiua meliorem ordinem, id est necessarium secum contineat, & à certiore initio exordiatur, merito methodo præstat. Est quoquę methodi præstantiæ argumentum quod artificiosior sit illius progressus. Nam resoluere semper difficillimum existimauerunt Peripatetici. explicare autẽ diffinitionis propositæ partes, nouerunt etiam rudiores. Virtus autem cuiuscũq; rei (ut diximus) circa difficile uersatur. Et hęc quidem satis de præstantia, & methodo duarum doctrinarum.

D

Tantum & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur, sufficienter enim, ac facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione uniuersa: quoniam totius artis capita, in se optima definitio complectitur.

Cum antea docuerit Galenus qua in re resolutiua doctrina superet definitiuam: nunc docet in quibus vincat definitiua resolutiuam. Vincit autem ad totius compendium, &
E singulorum memoriam. Hanc autem præstantiam probat, quoniam inquit sufficienter, ac facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa: quoniam totius artis capita in se optima definitio complectitur. Quæ uerba probant quidem, ad memoriam, & compendium facere hanc doctrinam: sed non eo modo, vt alij expositores tradũt. Nam illi hæc omnia uerba ad utrumque referunt, nempe ad compendium, & memoriam. Quod quidem fieri nequaquam debet. Nam quod totius artis capita in se optima definitio complectatur, non probat ad memoriam præstare huiusmodi doctrinam. nimirum cũ ex illius dissolutione multa resultare possint membra, quæ facilè memoriæ mandari nequeunt. Præterea tota hæc dictio in qua dicitur (sufficienter enim ac facillimè memoriæ commendantur, ex definitionis dissolutione uniuersa) solum probat ad memoriam præstare eam doctrinam, non autem ad compendium. Quare cum duo proposuerit, vtriusque se

paratim rationem reddit. Prima enim uerba probant illam facere ad memoriam : alia uero A
probant facere ad compendium. Si enim facile commendantur memoriæ ex definitionis dissolutione uniuersa, merito ea doctrina, quæ hoc facit, ad memoriam apta iudicabitur: eadem si ex definitione fit complectente in se totius artis capita, ad compendium erit idonea. Hæ quidem sunt Galeni rationes, quæ (ut diximus) separatim sunt accommodandæ rebus propositis, sed meo quidem iudicio non probant quod ille instituit: probant utiq; talem doctrinam facere ad compendium, & memoriam: sed non magis, quàm resolutiuã. Præterea eodem argumento licet probare resolutiuam idem præstare posse quod definitiua efficit. Nam sicut dicit definitiuam facere ad memoriam, quia in se definitio continet omnia artis capita, & uniuersa, quæ nascuntur ex dissolutione definitionis facilè memoriæ mandari possunt: sic finis medicinæ, qui breuioribus uerbis, quàm definitio ipsa exprimitur, & capita, quæ ex finis resolutione nascuntur, quæ plura non sunt quàm illa, quæ ex de B
finitione emergunt, possunt memoriæ facilè mandari. Addo quod liber de constitutione artis, in quo resolutiuam doctrinam Galenus facit, multo breuior est hoc ipso, in quo definitiuam tractat. Nec dicendum est authorem illic solum capita tradere uoluisse, hic uerò omnia prosequi uelle: quandoquidem paulo postea scribit, se hic etiam solum capita prosequi. Cum ergo idem sit institutum, diuersa autem doctrina, prolixitas uerò maior in tractatione istius operis, quàm in alio, quo pacto (quæso) credemus quod ille scribit, hanc doctrinam ad memoriam, & compendium alia aptiorem esse? Mihi certè uidetur efficacior ratio excogitanda, quàm ea sit, quæ a Galeno affertur. Nam quod utraque doctrina possit fieri æquè prolixa, aut plus etiam, uel minus pro arbitrio doctoris prosequentis eodem modo omnia, aut addentis in una, quod in alia detrahit, certũ omnibus esse puto: uerum quod suapte natura diffinitiua aptior sit ad compendium & memoriam, sic doceo. Breuior est illa doctrina, quæ unum duntaxat præstat, alia, quæ plura debet facere, at definitiua supponit C
artis, & partium illius inuentionem, eaque inuenta solum explicat & docet. Resolutiua uerò primum extrahit partes argumentatione ab ipso fine, & ostendit necessitatem singularum partium: atque ita artem ex suis partibus constituit, posteà uerò eas enarrat, & exponit. Igitur cum tria faciat necessario resolutiua, partes inquam artis eruat a fine, artem ex partibus suis constituat, easdemque explicet, meritò longior est, quàm diffinitiua, quæ solum docet artem. Constat ergo per utramque doctrinam non solum artis capita, sed etiã omnia particularia doceri posse, adhibitis demonstrationibus, diuisionibus, & alijs instrumentis logicis, necessarijs in singularum rerum explicatione. Doctrinam tamen definitiouam suapte natura aptiorem esse ad compendium totius, uel ut significantius Græcè dicã, πρὸς λου σύνοψιν, idest ad totius intuitum simul factum. Est autem ad id aptior alijs hæc doctrina, non quòd uno intuitu uniuersam artem explicet, & proponatur definitio & diui D
datur, atque ita collocentur illius partes, ut in breuissima tabella omnes possint simul intueri, ut Montanus arbitratur. Nam hæc probant quidem idoneam esse huiusmodi doctrinam ad compendium: sed non magis quàm resolutiuam, in qua potest etiam huiusmodi breuissima tabella constitui, & in ea conspici omnes artis particulæ, quę a fine eliciuntur: sed (ut diximus) huius rei ratio est, quod unum duntaxat prȩstet doctrina definitiua & illud quidem appositè, & suaptè natura breuiter. Porrò ad memoriam, & reminiscentiam quoque particularium eadem doctrina resolutiuam superat (inquit Galenus) sed quomodo id dicere potest, cum particularia se nolle tradere, sed solum capita artis idem author proponat? Ratio autem est, quòd particularia in uniuersalibus illis capitibus potentia contineãtur. Itaque cum unicum habeat caput doctrina definitiua, nempe definitionem ipsam, a qua omnia alia pendent, cum ipsam definitionem memoria tenemus, recordabimur simul omnium eorum, quæ a definitione ipsa emanant. Ac cum ex illius dissolutione pauca capi E
ta statim resultent, illa facilius, quàm in doctrina resolutiua memorię mandari possunt, & in eam redire, si fortasse exciderint. Nam etsi ea unum etiam habet caput, quo omnia ad artem pertinentia potentia continet, nempe finem artis, tamen quia illa non statim exponi possunt, & enumerari, sed argumentatione uaria est opus, tum ad inueniendas (ut diximus) tum ad exponendas eas partes, necessario longiorem tractationem facit. Quare ad memoriam, & reminiscentiam est ineptior. Est quidem hæc ratio eorum, quæ pertinent ad dignitatem, & vim doctrinæ resolutiuæ & definitiuæ. Sed quoniam Galenus omittit cõparationem doctrinæ compositiuæ cum prædictis, operæpretium esse duco (nequid in hac tractatione

Diffinitiuã doctrinã resolutiua breuiorem esse sua natura.

A tractatione desit) pauca priusquam alia prosequamur, de hac re subijcere. Qua quidem in re Leonicenus tradit resolutiuam præstantiorem esse compositiua: nempe in hoc, quod inueniat, & artem constituat. In hoc uerò superari, quatenus inuenit ad hunc finem, ut compositiua postea ea componat, & copiosius doceat. In quo quidem merito a Manardo refellitur, quod petat principium. Non enim ex hoc patet, quænam dignior ex illis sit, nimirum cum vna aliam mutuo vincat: secundo quod male sentiat resolutiuam sibi finem statuere compositiuam, quòd scilicet inueniat artis partes ea ratione, ut a compositiua postea prolixè explicentur: quandoquidem per resolutiuam potest non solum inueniri, & per capita doceri ars: sed etiam copiosissimè explicari. Imò quicquid boni habet compositiua, illud a resolutiua capit: tolle enim resolutiuam, nihil habebis quod componas. Ego uerò puto ijsdem argumentis resolutiuam superare compositiuam, quibus eandem præstare definitiuæ ostendimus: nempe quod artis partes inueniat, artem constituat, doceat, & quod
B omnium prima sit, atque artificiosior. Compositiua autem solum artem docere posit, minusq; artificioso progressu. Qui.n. resoluere nouit, inquit Philoponus, nouit & componere, non è cōtra. Porrò compositiua definitiuam præcedit dignitate, & methodo: quoniam a simplicioribus progreditur, & certior est: quippe cum ea cogatur explicare contrario ordine, quæ resolutiua inuenit. Quare illa ad artes docendas omnium est aptissima, ut quæ ab elementis, & principijs rerum, quæ tractantur, exordiatur, ex quibus facilis, uera, & demonstrationibus plena doctrina euadit. Vnde videmus eos, qui alijs præstiterunt in scribēdo, tradendaque aliqua arte, hoc maximè nomine prēferri, quod compositiuam doctrinam obseruauerint. Quòd si Galenus, ut Aristot. in philosophia, sic in medicina compositiuam doctrinam fecisset, non toties repetitæ de eadem re sententiæ inuenirentur, nec tot controuersiæ, nec tanta loquacitas, & Asiatica redundantia in illius libris extarent.

Doctrinae cōpositiuae cum alijs cō paratio & Leoniceni de hac re opinio.

C

Quam quidem substantialem uocant ex aduerso distinguentes ab aliis, quæ notionales uocantur, illæ si quidem ab his, quæ accidunt rebus definitis, hæ uerò ab ipsa essentia constituuntur.

Ne quis putaret omnem definitionem eas prærogatiuas habere, quas superius doctrinæ definitiuæ orienti ex definitione tribuit, nunc docet quam definitionem intelligat. Illáq; dicit esse essentialem, non autem nominalem: sic enim loco notionalis legi debet. Non probat autem substantialem definitionem omnia artis capita in se continere, sed id facile est ostendere. Si enim ut septimo Metaphys. & secundo posteriorum scribit Aristot. ea est optima definitio, quę per omnes causas assignatur, profectò substātiam rei perfectè declarabit.
D Si præterea definitio essentialis ex genere & differentia constituitur, differentiæ autem sumantur ab ipsa essentia rei, & ex eodem genere, ex quo est res, quæ definitur, constat utique rem totam quæ definitur, definitione comprehendi. Sed quoniam differentias illas ignoramus, & proprias cuiuscumq; rei formas, cogimur ex primaria actione, ad quam aliæ omnes conspirant, illas assumere. Item a substantiarum partibus essentiales differentias sumimus: sunt enim partes teste Aristot. de substantia totius, & hæ quidem sunt uerè essentiales definitiones, quæ uel a primaria actione, uel a partibus rei, quę definitur differentias capit. Sequuntur deinde definitiones, quę sumuntur a proprietate rei, a causis, ab officijs, effectis. Cæterum accidentales definitiones quę & descriptiones dicuntur, ab accidentibus rei, quæ definitur, & nominis significatione differentias assumunt. Est autem substantialis definitio quæ infra traditur a Galeno, vt postea probabimus, quoniam a partibus artis sumit differentias. Quia ergo huiusmodi definitio capita, & artis partes, nempe corpora, causas, & si-
E gna comprehendit: ideo essentialis est, doctrinamque reddit ad compendium, & memoriam aptam: sed (ut diximus) hæc non probant illam aptiorem esse resolutiua.

Differētie à quibus sumantur.

Elaborata autem est à nobis particulatim, & in pluribus conscripta tractatibus totius medicinæ contemplatio, qua uti quis possit ad triplicem doctrinam.

Ex his excusare Galenum possumus si quemadmodum vult Argenterius eam in docendo non sit usus methodo quam tantopere extollit, cum ipse fateatur se plures conscripsisse tractatus quibus uti quis ad quamcumque doctrinam posset, quasi diceret a nostro labori id reliquisse, ut quae passim scripsit ad eam quae magis placeret doctrinam accomodaremus.

Respondet Galenus tacitæ dubitationi. Quum enim antea dixisset, definitiuam doctrinam, quam tradere instituit, solum artis capita continere: posset aliquis dicere, se non posse medicinam scire, & discere ex hoc libro. Respondet Galenus uerum id esse: facile tamen suppleri posse ex alijs omnibus libris, quæ ad plenam doctrinam hic faciendam, & capita explicanda desiderantur. Dicit autem nos illis libris uti posse ad tres doctrinas. Ex quo manifeste Curtij, & Leoniceni opinio refellitur, qui tradunt in alijs libris, hoc excepto, & eo, qui inscribitur de constitutione artis, medicinam per compositiuam doctrinam a Galeno doceri. Quomodo enim ad supplenda quę desunt in compositiua doctrina, aut ad ipsam doctrinam compositiuam faciendam vti possumus illis libris, si illi met doctrinam compositiuam faciunt: nisi eundem librum ad sui supplementum facere dicamus, quod est absurdum. Vti autem quis poterit ad tres doctrinas, ex illis sumendo, quæ ad unamquamque faciendam sunt accommodata, materiamque suppeditant necessariam in singulis doctrinis tradendis. A B

Curtij & Leoniceni opinio refellitur.

Nunc uerò definitiuam aggrediemur, hoc solum apponentes, quòd solum capita.

Repetit quod supra dixit, proponitque iterum suum institutum, quod antea plenè non fecit. Nam antea proposuit se uelle facere doctrinam definitiuam, sed modum nō docuit, quem tenere instituit. Id, quod nunc facit, quòd scilicet hic uelit solum capita & ueluti conclusiones eorum, quæ alibi prolixè sunt demonstrata in hac doctrina tradere ita, vt si quis medicinæ compendium tenere velit, in hoc opere inuenire possit quod quærit. Si quis uerò tractationē, quæ per diexodon fit, requirat, illum accedere oporteat ad alia volumina. Quid autem sit doctrina quæ per diexodon fit, Manardus explicare conatur, quod scilicet ea sit, quæ cuncta explicat latè, & profusè: nullo tamen testimonio ad hanc rem cō firmandam utitur, cum tamen locus sit apertus lib. primo de alimentis cap. de phasello, ubi doctrinam, quæ per diexodon fit, opponit ei, quæ succincte & breuiter omnia complectitur; ita ut manifeste appareat ex Galen. authorit. id uerum esse, licet locum non observauerit Manardus. C

Veluti conclusiones eorum, quæ alibi latius sunt demonstrata, nunc à nobis dicentur.

Non enim propriè sunt conclusiones, sed per similitudinem quādam, ꝙ paucis uerbis concludant & contineant quæ in uniuersis alijs libris sunt demonstrata. Verum contra id dubitare licet, multa enim inquit Curtius hic diffusius explicat Galenus, quàm in alijs libris, ut ea quæ pertinent ad signa salubria, insalubria, & neutra generatim, & particulatim ad dignoscendam temperiem cerebri, cordis, hepatis, ventriculi, & aliarum partium. Quare dictum hoc per capita & ueluti conclusiones ita ille explicat, quòd scilicet uelit per capita ea tradere, quæ alibi sunt diffusius pertractata, alia uerò minimè. Cuius quidem opinio refellenda est. Nam hoc reddit doctrinam difformem. Præterea id est præter institutum authoris. Non enim ipsam medicinam in hoc opere docere proponit, sed quo pacto per doctrinam definitiuam medicina explicari valeat: ad quod sufficiunt capita, superfluumque esset si uniuersas artis partes prosequeretur. Dicendum ergo non sequi id, de quibusdam prolixius tractat hic, quàm alibi, ergo aliorum compendium non est liber: a maiore enim parte denominatio fieri debet. Nam hac ratione negaremus artem curatiuā ad Glauc. esse compendium meth. med. quippe cum multa illic prolixius doceat, & multa attingat quorum mentio nulla facta est in methodo. Negandum quoque illud est, de signis hic vberius tractari, quàm in omnibus alijs libris. Summa enim capita hic exactius docentur, plura tamen de illis in alijs operibus continentur. Possumus & aliter respondere, non sequi, prolixius quædam hic tractari, quàm alibi: Ergo per compendium non tradi, quæ hic docentur, quippe cum dicantur illa compendio tradi, quæ absque demonstratione, & probatione procedunt, & solum rei summam continent. D E

An solum hic conclusiones explicet author. Curtij opinio, quae damnatur.

Quænam sit natura & uis uniuscuiusque doctrinæ a Galeno propositæ, satis ostensum esse puto. At non perinde illud constat, an tres solum sint huiusmodi doctrinæ. Nam tres eas esse proponit quidem author: sed nec ille, nec eius interpretes aliquam rationem adhibent,

An tres solum sint doctrinae positae a Galeno.

A bent, qua hunc ternarium numerum perfectum esse concludant. Nam etsi diuisionem, demonstrationem, & alia docendi instrumenta rectè illi quidem excludunt: tamquam particularia instrumenta non apta ad vniuersam aliquam facultatem explicandam: nunquam tamen efficient, quin diuisiua doctrina idem præstare posit, quod una ex illis tribus facit. Sicut enim per resolutionem finis medicinæ, aut compositionem illorum, quæ per resolutionem sunt inuenta, ac per definitiuam doctrinam proposita medicinæ definitione, eademq; postea explicata, medicinæ omnes partes enumerare, tradereque possumus: sic per diuisiuã doctrinam quid idem fieri prohibet? Nam si quis a diuisione medicinę exordiatur, diuisasque partes sigillatim explicet, & prosequatur, hic profectò docebit, seruato optimo ordine ita, ut nihil omittatur, quod ad artem faciat, si quidem diuidendo vniuersaliores partes semper primæ ad manum ueniunt, particulariores deinde, vsque ad infimas. Quæ quidem doctrina, ut antea ostendimus, perfecta, & optima est: siquidem alias tres supradictas doctri

Diuisiuam doctrinam quartã esse doctrinam

B nas perfectas, & optimas esse censemus hoc nomine, quod vniuersam artem certo ordine a principio usque ad finem tradere sint aptæ. Nec arbitror quidem aliorum argumenta, & subterfugia, qui ternarium hunc numerum doctrinarum tuentur, diuisiuam doctrinam excludere. Curtius enim ad definitiuam diuisiuam redigi scribit, imò eandem esse cum definitiua, quod falsum esse patet. Nam si definitiua ab ipso etiam dicitur esse, quæ artis definitionem proponit, ab eaque exorditur: profectò nos qui a diuisione tractationem auspicamur, definitiuam doctrinam non faciemus. Leonicenus autem ad aliam reduci scribit, nẽpe ad resolutiuam: quoniam inquit eodem ferè ordine partes artis per ordinem resolutiuum, ut per diuisiuum inueniuntur. Cuius argumentis respondet Manardus, meritoque illius rationes, vtpote nullius momenti, refellit. Et sanè aliud est resolutiua doctrina, aliud diuisiua. Nam resolutiua a finis notione incipit. Diuisiua autem a generalissimis, & maxi

Curtij opinio de diuisiua doctrina.

Leoniceni de eadẽ re opinio.

C mè a fine distantibus. Item qui resolutiuam doctrinam facit, a fine inuento ad ea, quæ in fine postea continebantur, progreditur. Contra qui diuidit, finem ipsum quærit, & ea explicat, quæ ad finem consequendum sunt necessaria. Adhæc qui resoluit, unam solum partem a fine extrahit per singulas resolutiones. Qui autem diuidit duas ad minus semper assumit. Præterea qui diuidit, descendit. Qui resoluit, ascendit. Vnde resolutionem antea definiuimus ex opinione peripateticorum, ascensum & reditum in principia: diuisio autem ut satis constat, a supremis generibus incipiens, in ultimis speciebus desinit, ubi Plato quiescendũ esse iubet, deniq; multis alijs modis resolutio a diuisione, & resolutiua a diuisiua doctrina discrepat ita, ut una sub alia intelligi non posit. Manardus autem ita respondet diuidere nos non posse nisi adsit, quod diuidamus. Diuisionẽ autem ipsam alijs tribus doctrinis ancillari, cum in qualibet illarũ, diuisione sæpe utamur: unde non esse quartam doctrinã statuendam ipsam diuisiuã: sed aliarum ministram. Quod autẽ scribit, nõ posse nos diuidere,

Manardi opinio.

D nisi adsit quod diuidamus, certum est, sed quorsum id scribat nõ uideo. Si enim id forte ea ratione dicit, quod diuidere nõ possimus artẽ, nisi sciamus quid ars sit, & ob id definitionẽ artis proponendã esse in arte ipsa per diuisiuã doctrinam tradenda, neque ob id nos posse a diuisione artis incipere, sed à definitione: respondebimus eadem ratione nos non posse resolutiuam doctrinam facere in medicina, nisi adsit definitio sanitatis, quam resoluere uolumus. Sic nec compositiuam institui posse, cum medicina etiam componi non posit, si quid sanitas sit, ignoremus: oporteret ergo hac ratione in resolutiua & cõpositiua definitiones præmitti, & resolutiuam, compositiuamque a definitione sanitatis ordiri. Quæ cum non fiant, sed supponantur, quæ ad definitionem pertinent, in utraque harum doctrinarum, concedemus etiam medicinæ definitionem supponendam, cum diuisiuam instituimus doctrinam. Erit ergo quod diuidamus, medicina scilicet ipsa. Illud autem quod scribit diuisionem subseruire reliquis tribus doctrinis, nos nequaquam negamus: solent enim docen-

E di instrumenta sibi mutuo famulari. Sed propterea id non facit, quin aliquando dominari posit diuisio, & quartum sibi locum unà cum alijs tribus doctrinis assumere. Nam & definitio & resolutio & compositio propria quædam sunt instrumenta, quorum usus est in singulis doctrinis, ex illis tamen doctrina fit huius generis, de quo agimus: quoniam ab illis alicuius facultatis integram tractationem auspicamur. Addo quod ille temerè ad diuisionem referat, quod ad doctrinam diuisiuam pertinet. Est quidem diuisio peculiare quoddam instrumentum subseruiens uniuersalioribus his doctrinis. At nos de diuisione nequaquam agimus: sed de doctrina diuisiua, sicut nec de definitione, quæ (ut diximus) instrumẽ

tum quoque est, quo opus habent tres doctrinæ à Galeno propositæ, sed de deffinitiua do A ctrina, quæ aliud est, quàm ipsa diffinitio. Par ergo est in his ratio, probandumque erat, non per diuisionem, sed per diuisiuam doctrinam, quam fieri dicimus proposita artis diuisione, & adhibita singularum partium explicatione, medicinam & alias artes certo quodam ordine doceri non posse. Nec quæro an doctrina diuisiua ab ordine diuisiuo, uel methodo diuisiua differat. In quo ille nulla ratione maximam uim facit; tametsi nos antea horum discrimen ostendimus: de re non de nomine litigamus, disputamusque an per diuisiuam doctrinam, idest incipiendo a diuisione tradi possit certo ordine ars aliqua, ut à compositione, resolutione, & definitione inchoando, idem fieri dicimus: cętera uerò quæ Manardus affert ad numerum trium doctrinarum cōfutandum nullius sunt momenti. Nam quod ait Celsum medicinam, Priscianum grammaticen, Ciceronem rethoricam certo ordine scripsisse: nullam tamen ex his tribus doctrinis obseruasse, facile refelli potest, Nam Cel- B sus medicinam uniuersam nequaquam scripsit, & ea, quæ attingit, nullo certo, & (ut dicimus) essentiali ordine prosequitur. Cicero autem, & Priscianus, etsi exactè ordinem, quē quęrimus nequaquam obseruarunt: ut qui docendi rationem parum in logica, & philosophia uersati licentiorem sectantur: Ordinem tamen compositorium æmulantur. Quod uerò idem dicit, ordinem scribendi, & docendi aptissimum fore, quem in mundi fabrica summus rerum opifex obseruauit: nos negamus ex tali scribendi ordine doctrinam eam fieri, quam quærimus, constantem ex ordine quodam scientifico, in quo priora sequentibus lucem afferunt, sed potius historiam quandam esse, quæ res eo modo exponit, quo gestæ sunt. Nec in Aphorismis huiusmodi aliqua doctrina reperitur. Gręci etiam expositores cum demonstratiuam doctrinam addunt nostras doctrinas non tractant: sed particularem quandam, nequaquam accommodatam ad uniuersam aliquam facultatem explicandam.

Tres solum esse doctrinas quomodo alij probent.

Qui autem ternarium hunc doctrinarum numerum tueri uolunt, non solum conantur re- C spondere obiectionibus, quod (ut diximus) infœlicicer faciunt in doctrina diuisiua: sed etiam quibusdam rationibus concludere, & firmare hunc numerum student. Nam Leonicenus ita argumentatur, aut scientia explicatur eo ordine, quo inuenitur, & est resolutiua aut contrario, & est compositiua, aut diffinitur scientia, & in docendo seruatur ordo partium definitionis, & est definitiua: probant hæc quidem tres istas doctrinas aptas esse ad artem aliquam ordine docendam: non tamen efficiunt quod tres solum sint. Licet enim dicere, aut diuiditur scientia, & seruatur ordo partium in diuisione sumptarum, ergo & diuisiua est doctrina. Manardus autem ad hanc rem confirmandam ita agit. doctrina ordinata, de qua Galenus hic loquitur est, quę exordio à certo initio sumpto ad secundum & tertium & deinceps progreditur, donec uniuersa theoremata certo ordine enarrauerit. At a tribus solum ordinata doctrina initium sumere potest, quod uerè initium sit, & ui quadā D concludat omnia ad artem attinentia, terminique rationem habeat. Hæc autem duo scilicet uerum initium & terminus in tribus tantum rebus inueniuntur, nempe in principijs, fine, & diffinitione, quę & terminus dicitur. Tres ergo tantum ordinatæ doctrinæ. At hęc ratio, uel nullius momenti est, aut si recipitur, non tamen excludit diuisiuam doctrinam. Cum enim principium necessario sumat pro eo, a quo ordiri commodè potest doctrina, ita ut priora sequentibus lucem afferant. Diuisio huiusmodi principium statui merito debet. Non enim principium sumere potest, quod ad alia probanda in argumentatione sumitur, plura enim talia sunt principia, quàm tria: sed pro eo (ut diximus) a quo doctrina ita exorditur, ut perpetuum quoddam filum seruare possit, inter quæ diuisio cum alijs locum suum habet.

Leoniceni opinio.

Manardi opinio.

Montani opinio.

Montanus autem alia ratione hunc ternarium numerum astruere, concludereque conatur, ad hunc modum. Coordinatio inquit rerum, & entium ex Arist. 10. cap. 12. Metaphysices, in scientia se habet, secundum sub, & supra: ita ut unum habeat rationem E prioris, aliud posterioris, fitque hæc ordinatio duobus modis: ut si ab inferioribus ad superiora, uel è contra progressus fit. Alio coordinatio est, inquit, quando habemus aliquid primum, & supremum, ad quod alia omnia referuntur, quæ inferiora sunt. Qualis coordinatio in principatu, & regnis apparet, ubi omnia ad unum principium & regem referuntur. Sicut igitur in rerum natura tres sunt istæ ordinationes causæ scilicet ad causatum, & huius ad causam, & unius principis ad subiectos, sic inquit in scientia tres istæ habitudines reperiuntur. Si enim habitudo principiati ad principia seruatur, tunc ordo resolutiuus fit. Si uerò principiorum ad principiata, compositiuus. Quando autem ita ordinamus:

ut

A ut non sit habitudo prioris ad posteriora uel è contra: sed ad principem unum, tunc ordine definitiuo utimur, qui & in hoc libro est princeps. Est igitur ordo definitionis qui est ratione alicuius prioris, ad quem omnia referuntur. Quum igitur nec plures coordinationes, siue habitudines sint rerum inter se: nec plures utique erunt ordines: Ac in qualibet doctrina, quæ per essentiam suam siue per essentialia sua docetur, alterum horum trium semper inerit. Hæc sunt quæ Montanus ad uerbum, & doctè quidem tradit: sed tamen diuisiuam doctrinam non excludunt. Si enim illi etiam concedamus, tres solum hos ordines in rei natura reperiri: Tamen oportebit illud ostendere principis, & regis uicem solam diffinitiuam habere posse. Hoc enim modo quod uult fecisset. Verum cur mihi non liceat dicere: ut ad unam definitionem medicinæ omnia referuntur, ita ad unam diuisionem. Quũ duo ergo sint in doctrinis, quæ Principis rationem habere possunt, definitio, & diuisio,
B erunt ergo & duæ doctrinæ, quæ hunc ordinem obseruabunt, qualem inter Principem, & subditos esse uidemus. Acachias idem etiam quod alij efficere nititur: sed frustra, nulloque necessario argumento. Argumentatur enim ad hunc modum, aut artem eo ordine, quo inuenitur docemus: id quod ex finis notione per resolutiuam doctrinam fit: aut à cõtrario ordine ad finem redimus: Id, quod fit per compositiuam, aut definitionem artis in suas partes dissoluimus, & tunc definitiua doctrina est. Quare tres erunt omnino ordinatæ doctrinæ. Quis non uidet consequentiam huius argumentationis nullius esse momenti. oportebat enim antea probare non posse reperiri alium docendi ordinem; id, quod nõ facit. Probat siquidem tres istas esse: non tamen id, quod plures non sint. Quare frustrà postea colligit, tres istas duntaxat doctrinas esse. Cum ergo nullis rationibus stabiliri posit ternarius hic numerus doctrinarum, neque excludere possimus diuisiuã doctrinam: relinquitur quattuor esse doctrinas ordini inhærentes. i. per quas seruato perpetuo quodam or-
C dine & filo à principio, usque ad finem, artem aliquam docere possumus. Non posse autẽ plures esse, nullis argumentis concludere possum: nisi quòd cogitare alium non possumus. Quur autem Galenus tres solum enumerauit, nulla ratio a nobis afferri potest, nisi quòd fortè ita putauerit, uel quòd definitiuam parum à diuisiua abesse crediderit: si enim diffinitionem medicinæ non ascribas, in reliquis omnibus similes illæ sunt, quippe quum utraque diuisione omnia explicet ordine quodam, quæ ad totam artem pertinent. Vel ita intelligendum est, tres solum esse doctrinas necessarias, & quæ separatum usum habent. Nam resolutiua inuentioni, & constitutioni seruit: compositiua explicationi scientificæ: diffinitiua ad compendium. In arte autem tradenda nihil quartum requiri potest necessarium cum sit id, ex quo ars inueniri, constitui, rectè doceri, & colligi in compendium potest. Quare etsi per diuisiuam doctrinam tradi ualet ars: tamẽ quoniam receptis illis tribus, quæ omnes usus explent, superfluo alia quæritur. Ideo locus quartus illi negatur. Est
D hæc quidem nostra opinio de triplici doctrina: non tamen impedio quin alij meliora excogitent. Quare ad reliqua properemus.

Acachiae, opinio.

Cur Galenus tres solum posuerit doctrinas. et cur tres sole ponendæ uideantur.

Medicina.

Caput 2m

Punctum secundum

Diximus antea hunc librum diuidi in procœmium, & tractationem. Quare absoluto procœmio tractationem aggreditur. Porrò tractatio ipsa in tres partes præcipuas secatur, & a recentioribus etiam in tres libros. A nobis uerò in tres Commentarios ad Gal. imitationem dum Hippocratis libros de morbis uulg. enarrat, quia tria sunt, quæ præcipuè in hoc opere tractantur corpora, signa, & causæ: quorum singula propriam tractationis partem merito sibi uendicant. Incipit autem tractationem ipsam a definitione medicinę: quoniam
E antea præfata est se docere uelle, quo pacto medicina per definitiuam doctrinam tradi posſit: quæ doctrina cum ab artis essentiali definitione incipiat, merito tractationem ipsam a definitione auspicatur: sed quoniam nos (ut antea commemorauimus) in hoc opere nullam occasionem prætermittere debemus interpretandi alios libros Galeni, quorum hic est compendium, & exponendi uniuersa, quæ ad medici institutionem pertinent: idcirco paulò altius rem exordiemur, afferemusque in medium ea, quæ de medicina enarrãda esse proposuimus. Qua quidem in re primum occurrit medicinæ nomen, de quo quidem Galenus scribit in lib. cui titulum fecit, an ars tuendę sanitatis pertineat ad medicum, Illhic ~~enim~~ enim annotat medicinę nomẽ a medendo dictum esse, & propriè solum eam partem com-

Medicinae nomen. 2e clapy. cap. ult.

plecti, quę medetur, id est curatoriam partem. Hęc enim sola diu, & primum uiguit, no- A
menque propterea sibi assumpsit conueniens medici officio. Postea uerò conseruatrix pars
& gymnastica accesserunt, easque etiam Medici sunt complexi, nomen tamen aliud quęsi-
tum non est, quod totam hanc artem, quæ morbos profligat, & sanitatem tuetur, signifi-
cet. Proprie igitur medicina est quæ morbis mederi docet, & medicus qui medetur. Hæc
tamen prædicta etiam officia ut Galenus putat sub se comphrehendit, quod quidem alijs
artibus usu venisse pariter idem testatur eodem loco, vt Geometriæ: cuius nomen non
omnia officia quæ à Geometria obeuntur, comprehendit. A prima enim parte, quæ exerce
ri cœpit, facultates nomen suum sumere consueuerunt: sub quo quæ postea accesserunt,
sunt comprehensæ. Atque hæc quidem de medicinæ nomine hoc loco sufficiant, quæ &
ad uarias medicinæ definitiones & diuisiones (ut postea patebit) faciunt. Nunc sequitur ut B
de illius origine pauca subijciamus. Qua quidem in re author introductorij refert medi-

De origine medicinae.

cinam inuentam esse à deorum filijs, uel quibusdam eorum propinquis, quibus dij illam
communicarunt, nempe Aesculapio ab Apolline patre edocto. Et non solum quidem me-
dicinam, sed & alias vniuersas facultates à dijs inuentas Græcos uelle scribit. Cuius opinio
nem nequaquam probo. Nam Arist. in primò metaph. & ultimo cap. 2. poster. ex sensibus
memoriam, obseruationem, experientiamque fieri scribit. Ex hac autem artes, discipli-
nasque omnes inchoare. Sic Galenus lib. 1. method. aperte testatur, medicinam ab experiē-
tia cœpisse. Experiendi autem occasionem necessitas præbuit. Quum enim homines quo-
tidie vulnerarentur, aut a serpentibus morderentur, aut alijs morbis affligerentur, coacti
sunt experiri uaria, quæ mundi opifex ad hominis usus fecisse uidebatur. Atque ex illis ali
quos adiutos, aliquos læsos uerisimile est. Qui enim in commodum remedium incidis- C
sent, non mirum si adiuti fuerint: alij autem offensi. Necessitas ergo primum occasionem
medicinæ dedit: deinde casus etiam nonnihil contulit: Nam clysteris usum ab Ibi aue pro
fectum esse scribunt: hæc enim colli cute tanquam clysteris utre Nili aqua impleta, rostro
eam sibi ipsi per anum indit, qua postea reiecta unà cum excrementis, dolore & inquietu-
dine, qua antea laborare uidebatur, liberata, occasionem dedit hominibus, ut clysteribus
uterentur. Sic suffusionum curam docuit Capra, quæ eâ laborans iunco aculeato in ocu-
lum immisso, uisum recepit. Auxit deinde rem quod scribit Herodotus, antiquos tunc so
litos fuisse ægros per compita exponere, qui a prætereuntibus rogabant, an aliquando il-
lis morbis, quibus ipsi affligebantur, laborassent, quibusque remedijs liberati fuissent.
Plinius etiam tradit ægros ad deos, suos morbos referre consueuisse, quod & nunc facimus
religiosa opinione adducti, ac liberatos scribere in templo eius dei laudes, qui auxiliatus D
fuisset, quibusque remedijs auxilium cœpisset: Superuenit postea Aesculapius, qui ut ait
Celsus, inter deorum numerum receptus est: quòd medicinam adhuc rudem, & vulgarem
paulo subtilius excoluisset: cuius duo filij, Podalyrius & Machaon bello Troiano Agamem
nonem sequuti Chirurgiam diligentissimè excoluerunt, & pręcipuè illam partem, quæ vul
neribus medetur. Ea (ut inquit Plinius) postea usque ab bellum Peloponnense quasi densis-
sima in nube latuit. Quo tempore Hippocrates eam in lucem reuocauit ex scriptis, quæ in
templo Aesculapio dicato in Coo insula extabant: quo cremato instituisse dicitur medici
nam, quę clinice uocatur. i. quę medicamentis curat ægrotos in lectis decumbentes. Postea
Prodicus Selimbriæ natus, eius discipulus, Iatralipticem id est reunctoriam instituit. Cel-
sus tamen aliter sentit fuisse quidem Chirurgiam vetustissimam partem à Podalyrio, &
Machaone bello Troiano excultam, in eoque idem cum Plinio sentit: multiplicem tamen
istam medicinam non ab Hippocrate additam: sed studio literarum factum fuisse, ut sapiē E
tię pars etiam medicina esset: multosque refert sapientię professores eius peritos fuisse, ut
Pythagoram, Empedoclem, Democritum. Itaque Celso authore non sepulta iacuit chirur
gia post Podalyrium tanto tempore, nec etiam eam partem addidit. Imò si ei credimus a stu
dio sapientię medicinam separauit Hippocrates, in quo Celsus pariter errare uidetur. Nam
Hippocrates philosophicè medicinam docet, & explicat. Post quem Diocles, Caristius,
Praxagoras, & Chrysippus artem hanc exercuerunt, ita ut in diuersas curandi uias processe
rint, diuisaque est medicina in diæteticen, pharmaceuticen, & chirurgicen. Diæteticæ por-
ro authores altius quædam agitare conati (inquit Celsus) rerum quoque naturæ cognitio-
nem sibi uendicarunt: tamquam sine ea trunca, & debilis medicina esset. Alij postea nihil
hanc rationalem disciplinam pertinere ad medicinam professi, in usu, & experimentis eam
posue-

A posuerunt: vnde duplex secta, siue factio medicorũ orta, rationalis, & Empirica: quæ Celso teste à Serapione omnium primo cœpit. Plinio autem a Creonte Agrigẽtino in Sicilia: sed de hoc postea. Illud autem nunc non est prætereundum ex Celso, sectas has, & factiones non fuisse in omni parte medicinæ, sed solum in Diætetica. Item falsum esse quod scribit author introductorij, Hippocratem rationalis sectæ authorem, & principem fuisse, quũ post Hippocratem ortæ sint sectæ. Igitur necessitas ex imbecillitate naturæ nostrę nata, homines quæ salutaria essent, experiri coegit. Experientia autem arti initium dedit. Illam uerò auxit humana industria: & ut ait Arist. ex diuinatione, casu, insomnio, vaticinio, dæmonum inuocatione, & omni alia ratione, ex qua præsidia quæri possunt, creuit. Hæc qui diligentius excoluerunt eo, quod diuinam naturam, & uim æmulari uiderentur (est enim diuinum quoddam præsentes morbos profligare, & semimortuos homines ad salutem reuo-

Sectae medicorũ vnde ortae & in qua parte medicinae.

Hippocratem nõ fuisse alicuius sectae.

B care posse) in deorum numerum a Poetis, & alijs, qui medicinæ laudes, & ornamentũ paulo liberius, & studiosius sunt prosequuti, relati. Eò pertinent quæ Ouidius in transformationibus suis scribit, quum Apollinem se ipsum ita laudantem narrat.

Inuentum medicina meum est, opifexq; per orbem.
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Sunt eius generis carmina, quæ extant apud Propertium de Aesculapio, quem fingunt Poetæ mortuum Hyppolitum, & Androgeum filium Minois interfectum ab Atheniensibus reuocasse in uitam, cuius factum his uersibus Propertius expressit.

Et deus extinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

De eodem ita Quintus Serenus Samonicus cecinit.

Tuq; potens artis reduces, qui tradere uitas,
C Nosti, atq; in cœlum manes reuocare sepultos,
Qui colis Aegeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum.

Nec solum quidem Apollo, & Aesculapius, ob medicinę excellentiam inter deos numerati sunt: sed etiam alij egregiam de se memoriam eandem ob causam nobis reliquerunt. Nam ijsdem temporibus clarus habitus est Chiron Centaurus Thessalus Saturni, & Phylliræ filius, Achillis præceptor: quod quidem testatur Centaurium herba, quæ authoris nomen adhuc retinet. Hunc Plinius medicinam inuenisse tradit: fortè quod materiam medicam, & præsertim herbarum cognitionem primus, aut certè diligẽtius, quàm alii antiquiores excoluisse uidetur. Sunt qui credant Centaurum Aesculapij præceptorem fuisse: huius duo filii Podalirius & Machaon clarissimi pariter sunt habiti, quòd in bello Troiano (vt diximus) Agamemnonem sequuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerint: propterea ab Homero ita sunt laudati.

D Τῶν αὖθ' ἡγείσθην ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε
Ἰητῆρ' ἀγαθὼ Ποδαλείριος, ἠδὲ Μαχάων

Inter illos tamen, quorum labores extant, primus Hippocrates censendus est. Hic enim quæ rudia adhuc erant, & in sola experientia uersabantur, in artem redigere cœpit, collectis ex obseruatione uniuersalibus præceptis, quibus ars constat. sed in tanta rerum uarietate, & difficultate multa nobis reliquit excogitanda: quæ postea Herophilus, Archigenes, Asclepiades, & alij multi excoluerunt: quorum laboribus adiutus Galenus politiore adhibita dicendi ratione, & fortè meliore arte, nostram hanc facultatẽ plurimum ornauit: sed & ipse alios deterrere nequaquam debet, quominus meliora adhuc tentare aggrediantur. Sic enim sperandum est multorum labore tandem fieri, quod paucorum industria asse qui nequit. Hæc quidem dicta sint de origine, inuentoribus & cultoribus medicinæ.

E Qui de re medica diligenter scripserunt, omnes de sectis medicorum mentionem fecerũt. Nam Celsus statim ab initio sui operis, & Plinius in illis libris, in quibus de medicina agit, de hac re multa nobis memoriæ reliquerunt. Galenus scripsit librum de sectis: alium de optima secta, alium de subfiguratione empirica. In quibus libris nihil aliud ferè docet, quàm quæ ad sectas medicorum pertinent. In aliis autem operibus sæpius nunc in unam, nunc in aliam sectam inuehitur, nunc unam probat, aliam damnat, uel docet quid vni sectę sit propriũ, aut cum aliis commune. Quę nemo unquã intelligere poterit, nisi qui semel de hac re plenè egerit. Est pręterea hęc tractatio alio modo necessaria: cũ enim plures fuerint sectę medicorũ, nullus poterit meliorẽ eligere, aut sequi, nisi prius illarũ historiã perceperit.

De medicorum sectis.

Postremo

Postremo ad rerũ cognitionẽ,& decorũ necessaria est hęc cõsideratio, ut .s. eas recẽsere pos A simus quę in arte nostra cõtigerunt mutationes,quàmq; uariæ opiniones de tradẽda docendaque medicina fuerint. Quæ profecto tot fuerunt, ut teste Plinio, nulla umquam ars instabilior fuerit. Agendum ergo est de sectis ab eo, qui suæ facultatis historiam quærit, & Galeni libros in hoc opere explicare studet. Reprehendendique sunt (meo quidem iudicio) qui in huius operis enarratione nullam de hac re mentionem faciunt. Nam si in hoc medicinæ rudimenta, & alia postea suis locis, quæ docet Galenus se explanaturos pollicentur: certè hoc loco de sectis pertractandum est. Igitur proponemus in primis excutiendũ, quot fuerint medicorum sectæ: deinde quid proprium unaquæque habeat, uel commune cum alijs. Tertio quinam fuerint illarum authores, & fautores. Postremo quæ nam illarũ præstantissima existat, & cur talis sit, quam nos sequendam proponemus.

Quot medicorum sectae. Sectas siue factiones medicorum plurimas fuisse ex diuersis authoribus credere licet. Nam Celsus duas extitisse tradit Empiricam & Rationalem. Plinius autem longe plures. Gale B nus etiam primo simpl. Pneumaticam unam, Asclepiadeam aliam, Aliam uerò Herophileam sectam fuisse refert: Meminit & in .1. method. medicorum analogisticorum, & logicorum. Verum tres præcipuæ fuerunt, Empirica, Rationalis, & Methodica. Hæc quidem recentior: illæ uerò antiquissimæ. Aliæ autem, quæ aliquando recensentur, continentur sub una ex prædictis, aliqua facta deflexione, ut satis ex Plinio, & Celso uidere licet, de quibus sigillatim dicendum. Habent, ut dixi, singulæ sectæ aliquid proprium, quod hoc modo diuidetur: ut alia ad inuentionem artis, alia ad traditionem, alia uerò ad exercitationem pertineant: sic enim confusio quæ apud Galenum legitur in his scribendis, tolletur: & primum quidem de Empirica agemus.

De Empirica secta. Porrò Empirica (ut de nomine obiter etiam aliquid dicamus) ab Empiria .i. experiẽtia, ita dicta est, vt etiã tiritice, idest obseruatrix, & mnimoneutice .i. memoratrix. Artem autem experientia inuentam, & constitutam empirici esse uolunt, ut in lib. de sectis testatur Galenus: C tametsi idem in tertio de locis affectis scribit, illos non inquirere quomodo ars, aut artis remedia sint inuenta, satis solum id esse putantes, si remedijs inuentis commodè uti possint. Quemadmodum enim, inquiunt, fabri non quærunt quomodo ars eorum fuerit inuenta: sed ea probant & confirmant usu, quæ à præceptoribus edocti fuerunt, sic medicos nequaquam oportere esse curiosos de medicinæ inuentione. Cæterum artem suam constare αὐτοψία idest propria inspectione, historia, & congruo de re simili ad similem transitu. Historiam autem quidam ex illis definiunt, quicquid libris mandatum est. Eum enim qui didicerit, quæ à maioribus sunt scripta, quæque ipse medendo uiderit, notauerit, quique sciat à simili ad simile transire, medicum esse asserunt. Atque his quidem utuntur ad curationem. Morbos autem cognosci uolunt ex syndrome, siue concursu, & enumeratione symptomatum: quod genus cognitionis Rasis etiam obseruauit, & rationales Medici eo quo- D que vtuntur, sed non solo: si enim adsit dolor punctorius in latere, tussis, febris continua, difficilis respiratio, pleuritidem hæc indicant esse. Verum Empiricus non quærit quem morbum huiusmodi symptomata ostendant, sed solum an adsint ea accidentia, quæ exigant expertum remedium, aut alio experto simile. A causis uerò, & morbo nulla signa sumunt. Cęterum remedia, quibus utuntur ad curationem in triplici ponunt esse differentia. Quoddam enim dicunt esse fortuitum; aliud consultum, aliud imitatorium. fortuitum uocant quod aliquis, ut cupiditati obsequeretur, nouit prodesse: consulto factum remedium dicitur, quod aut insomnijs hortantibus, aut aliunde expertum fuerit. Imitatorium autem definiunt cum rursus in ijsdem affectibus ad ea experienda ducuntur medici, quę aut natura, aut fortuna, consultoue profuerunt, aut obfuerunt. In morbis uerò, quos non ante curauerunt, nec nouerunt adhuc, & ob id experimento obseruata non erat medicamentorum facultas, utuntur ad auxilia inuenienda transitu à simili ad simile, ut ab effectu ad effectum similem: a loco affecto ad affectum similem locum: ab auxilio E cognito ad simile auxilium, uocantque id experimentum exercitatorium, quòd exercitatũ in Arte esse oporteat, a quo quidpiam hoc modo inueniendum est. At uerò in docendo Empirici epilogismo utuntur, idest (ut Galenus explicat) euidenti ratione. Alias uerò argumentationes contemnunt. His tantum credunt, quæ uel sensui patent, uel memoriæ per sensum mandata sunt. Hæc ergò amplectuntur, & præterea euidentes causas (ut inquit Celsus, quod Galenus negare uidetur) non enim tamquam causas eos recipere scribit. Obscurarum

rarum

A rarum uerò causarum quæstionem superuacuam ideo esse contendunt, quoniam incomprehensibilis sit. Id quod patere aiunt ex eorum, qui de his disputarunt discordia. Agricolas enim non disputatione, sed usu fieri contendunt, sic & medicum. Præterea nihil has cogitationes ad medicinam pertinere. Idque eo comprobari, quòd diuerso modo medici de eadem re sentientes, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Item ab expertis, non ab istis quęstionibus deductam esse medicinam: repertis inde medicinæ iam remedijs, homines de rationibus eorum disserere cœpisse. Nec post rationem medicinam esse inuentam: sed post inuentam medicinam, rationem esse quæsitam. Ad hæc inquiunt uel ratio idem docet, quod experientia, uel aliud, si idem superuacua est, si aliud contraria est. Ergo rationem causasque rerum his argumentis & similibus inutiles medico putant. Affectuum etiam naturæ inquisitionem contemnendam censent. Non enim quærendum quid sit, quo B modoque fiat difficilis spiratio: sed quid grauem tardumque spiritum expediat. Anatomen uiuorum damnant, tamquam crudele sit uiuos homines incidere, ad quorum salutem ars hæc comparata est. Mortuorum etiam Anatomen respuunt: quæ etsi non crudelis est, fœda tamen sit: Et præterea aliter pleraque in mortuis se habeant: etenim colorem, mollitiē, duritiem, calorem non eadem esse inciso corpore, qualia integro fuerant. Quòd si quid de humano corpore cognoscendum est, in uiuis uulneratis ipsa curatio sine crudelitate, & feritate ostendit. Et hæc de Empirica secta. Ex Methodica secta Methodici medici sunt nūcupati. Tales autem se appellant, quòd soli artem medicam methodo (ut ipsi credunt) profiteantur. Gloriantur enim se multa inutilia, & gloriæ gratia apud priores medicos inuecta resecasse: damnantque Hippocratem, quod artem longam, uitam autem breuem dicat esse: quandoquidē illa breuissima est, ut quæ sex mensiū tempore comparari posit, si bona C methodo tractetur. Hanc autem methodum se ipsos excogitasse: & propterea uerè methodicos esse. Porrò methodum definiunt esse notitiam eorum, quę communia, & euidentia sunt, medicinæque fini consentanea. communitatem dicunt esse rem in pluribus eandem: totam denique suam sectam statuunt esse cognitionem eorum, quæ communia, euidentia, proxima & necessaria artis fini existunt. Duo duntaxat morborum genera simplicia ponit hæc secta, Astrictum nempe & fluens, tertiumque ex his mistum. Astrictum uocant, si naturales excretiones sunt suppressæ. Fluentem autem morbum, si ille magis ferantur, quàm oportet. Mistum uerò si partim ferantur, partim supprimātur: ueluti si oculus phlegmone, & fluxione laboret. Ad quos quidem morbos alios omnes redigunt, quos ex affectionibus circa corpus obortis in utroque euidenter conspicuis cognoscunt. Præter hæc duo genera morbi Gal. non meminit alia ab illis poni: Author tamē introductorij scribit aliud addi, ad quod exitialia omnia & uenena referunur. Causas illorum contemnunt, non ut Empirici quod comprehendi non posint: sed quod inutiles sint. Curationem ab indicationibus sumptis a morbo duplicem instituunt, Astrictum enim indicare laxationem: Hāc D uerò fluxionem: si mistum uitium sit, uehementiori malo occurrendum. Communium autem horum considerationem, communitates uocant, & euidentes omnes esse dicunt. Illarumque alias esse passiuas, ut astrictum, & fluens: alias curatiuas, ut sistere, & uacuare: alias temporales, initium, incrementum, uigorem, & declinationem. Porrò medicinæ, quæ manu medentur, communitates, in eius ablatione, quod est alienum, consistunt. Alienum autem duplex, uel extrinsecus, uel in corpore. Extrinsecus simplex. Quod in corpore est tres habet species. Aliud enim loco est alienum, aliud magnitudine, aliud defectu. Præseruatoriam etiam partem medicinæ addunt, communitatum aliam speciem, Causas morborum, locum affectum, ætatem, tempus anni, regionem, uirtutem ægroti, consuetudinē, inutilia ad curationem putant, A solis enim affectibus, neque ab his quidem per species, sed cōmuniter & generatim indicationes sumunt. Prædicta inutilia esse, & gloriæ gratia apud E priores medicos obseruata. Quæ si ita se habent, merito ergo Galenus in illos inuehitur, quod ea, quæ usus, & ratio summopere necessaria ostendunt esse in medicina, damnent. In eo tamen excusationem fortè inuenire possunt, quòd medicinam dicant esse artem non longam, & uitam non breuem. Nam quod Galenus primo methodi aduersus Thessalum, & methodicos de hac re scribit parui momenti esse uidetur: etenim inquit ille logicam, Astrologiam, Geometriam, Arithmeticam, Philosophiam, & alias disciplinas a medico perdiscendas esse, quæ nonnisi longiore tempore comparari possunt. Adhęc illi responderent, se solum de medicina agere, quæ scilicet re uera medicina est, & medendi artem docet, alias omnes

De Methodica secta.

nes facultates ſupponendas eſſe iam comparatas ab eo, qui medendi rationem quærit. Sed hæc ſufficiant de ſecta methodica. A

De rationali ſecta.

Rationalis ſecta quòd ratione utatur, & dogmatica, & Analogiſtica dicitur. Ab experimento medicinam quidem cœpiſſe, ſed non perfectam fuiſſe credit. Eam enim ratione ſimul, & experientia conſtare vult. Corporis naturæ cognitionem neceſſariam putat, & cauſarum omnium uim, a quibus corpus mutari poteſt. Nec non ex ſignis corporis affectus omnes dignoſcendos ſtatuit. Curationem autẽ per indicationes inſtituit. Quas non quẽadmodum methodici a ſolo morbo, ſed etiam a cauſis morborum ſumit. Neque eas a ſenſu manifeſtis ut methodici, ſed etiam ab occultis rationales ſumunt. Hæc omnia qui obſeruauerit ratiocinari poſſe (aiunt) quid unicuique conueniat affectui. Quod autem Galenus li. de ſectis ſcribit rationales indicationes ab illis ſumere, a quibus Empirici obſeruationes: niſi recte intelligatur multa alibi rectè dicta peruertet. Nam a cauſis, & a morbis rationales indicationes ſumunt, quæ reijciunt Empirici: qui rurſus a ſymptomatis obſeruationes ducunt, a quibus rationales indicationes non ſumunt: ut in methodo medendi paſsim Gale. oſtendit: ſed ita locus ille intelligendus eſt, quòd ex ſymptomatis, a quibus Empirici obſeruationes ducunt, morbos cognoſcunt. Ex illis poſtea curatorias indicationes ſumunt. Hęc ferè ſunt quæ de rationali ſecta a Galeno uarijs locis traduntur: nec tamen probat, cur illa, quæ ſtatuit huiuſmodi ſecta neceſſaria medico ſint. Id quod ex Celſo breuiter docebimus. Corporis ergo cognitionem per anatomem, & actionum conſiderationem, primorumq́ue principiorum neceſſariam putant, quoniam ex his quid naturale ſit primo cognoſcemus: ex quo poſtea facilè quod præter naturam eſt, naturaliq́ue diſsimile deprehendere licet, & ad id quod naturale eſt reuocare. Docet etiam hæc cognitio quo loco vnaquæq́ue pars poſita ſit, & cum alijs colligata, quamq́ue figuram, magnitudinem, & numerum habeat. Quę omnia ad remediorũm commodum vſum plurimum faciunt. Sed hæc diligentius aliquando tractabimus. Signa autem conſiderari debere ex hoc conſtat, quòd latentes in corpore affectus non aliter, quàm per ſigna, & externarum nonnumquam cauſarum conſideratiõe deprehendimus: ſine quibus affectus dignoſci non poſſunt, nec proinde contrarium remedium adhiberi. Cauſarum uerò mutantium corpus conſiderationem neceſſariam eſſe, ex hoc conſtat: quod affectus conſeruari non poſſunt, niſi per ſimiles cauſas: nec tolli, niſi per contrarias: nec ſubmoueri poſſunt ea, quæ cauſam præſentem habent, niſi prius ea ablata ſit. Curationem autem per indicationes melius inſtitui, quàm alio modo oſtendemus, cum de curatione agemus. Hæc enim difficiliora ſunt, quàm vt a rudioribus intelligi poſsint. Ratio qua vtuntur in docendo Dogmatici Analogiſmus uocatur, vt inquit Galenus: nihil obſtat tamen quo minus omni alia argumẽtandi ratione eos uti dicamus. Supereſt ut quid commune habeant inter ſe hæ ſectæ oſtendamus. In his tres illæ ſectæ conſentiunt, quòd euidentia præcepta vtilia ſint. Analogiſmus, obſeruatio, hiſtoria, ad ſimile tranſitus conceditur. Quòd hiſtoria ſine iudicio admittenda non ſit. Eadem inſtrumenta, applicandorum remediorum, eundemq́ue modum conuenire. Quòd ex aliis alia deprehenduntur. Quòd eiſdem præſentibus malis eadem ſunt facienda. Quòd adiectionibus, & ſubtractionibus ſanitas ſeruatur, & morbi fugantur. Quòd ad ſanitatem retinendam & morbos profligandos nocentium vſus fugiendus ſit. Quòd ad materiæ adhibendæ notitiam experientia potens, & utilis eſt. Quòd quæ nutriunt, & non nutriunt, purgantia, & uenena experientia comperta ſint: hæc Galenus lib. de optima ſecta.

De authoribus uniuſcuiuſq; ſectæ Empiricae ſectæ authores.

De Authoribus ſectarum, inter ſe ſcriptores diſcrepant. Nam Empiricæ ſectæ author, qui eam a rationali diſciplina ſeparauit, atque in uſu, & experimentis medicinam poſuit, Celſo teſte, Serapio fuit. Plinius uerò Empiricam factionem in Sicilia a Creonte Agrigentino cœpiſſe commemorat. Qui uerò ſcripſit introductorium medicum, refert Philinum coum a rationali eam ſeparaſſe, occaſione ab Herophilo ſuo præceptore accepta, & quòd Celſus de Serapione, ille de Philino tradit. Videtur etiam error eſſe, uel in Plinio, uel in authore introductorij. Nam quod Plinius de Creonte, ille de Acrone tradit, corrupto in alterutro nomine, facit tamen Galeni authoritas in libro de ſubfiguratione Empirica, ut Acronem potius, quàm Creontem legere debeamus. Ait enim eo loco Acronem fuiſſe primum Empiricæ diſciplinæ ſcriptorem, poſt Philinum Serapio Alexandrinus in ea ſecta floruit, inquit author introductorij: Galenus autem ita ſcribit, Crito, Philiſtio, & Serapio Acrone ſunt iuniores: cæteris autem Empiricis uetuſtiores. Vnde non ſolum Serapionem: ſed e- E

tiam

A tiam Critonem, & Philistionem floruisse post Acronem tradit. Potest autem res ita intelligi, & ea conciliari inter se, quæ dicuntur de authoribus huius sectæ. Nam authorem intelligere possumus, uel inuentorem, uel primum in ea facultate scriptorem, uel qui insigne nomen ei dedit. Philinius ergo author huius sectæ fortè dicitur, quòd ille primus eam separauerit a rationali. Acron uerò quod primus eam scriptis mandauerit. Serapio quod maximè in ea floruerit. Extiterunt & alij in ea secta celebres duo Apollonij, pater, & filius Antiocheni. Hos sequuti Menodotus, & Sextus eam corroborarunt. Addit Celsus Glaucium quendam, & Heracliden Tarentinum. At methodicæ sectæ author fuit Themison Laodiceus Syrius, qui ab Asclepiade rationalis occasiones nactus, ad eam se contulit, ut author introductorii memoriæ prodidit, de quo Iuuenalis ita scribit. *Methodicæ sectae Authores.*

B

Dic mihi quot ægros æstate occiderit una
Themison.

Eam sectam Thessalus Trallianus absoluit, qui eloquentia (teste Plinio) plurimum valuit, ingentemque pecuniam tempore Neronis, quo uixit, cumulauit. In illius monumento in uia Appia inscripserunt ἰατρονίκη, id est medicorum uictor. Quę quidem certè testantur eum non tam indoctum, ineptumque fuisse ut Galenus ostendit, quandoquidem in ciuitate omnium opulentissima, & refertissima clarissimis uiris, nullus his artibus tantas opes, tantamque famam sibi comparare potest. Ac si quis Sorani, qui Methodicus fuit libros de acutis, & tardis passionibus perlegat: inueniet profectò methodicos tam ineptos, tam barbaros, & ignaros, quales Galenus commemorat, nequaquam fuisse: sed ut ille qui sibi immortalem gloriam alijs extinctis parare studebat, nec Aristoteli, nec Platoni, nec aliis medicis, aut Philosophis, nec ipsi aliquando Hippocrati pepercit. Cæterum rationalis sectæ principem author introductorii scribit fuisse Hippocratem Coum, post eum Dioclem Caristium, Praxagoram Coum, Herophilum Chalcedonium, Erasistratum Chium, Mnesitheum Atheniensem, Asclepiadem Bitynum, Cienum, qui & Prusia dictus est. Verum ut antea diximus ex Celso, si Hippocrates a studio sapientiæ medicinam separauit, quomodo rationalis sectę author esse potuit? Deinde si Celso, & Plinio authore post Hippocratem sectæ istæ ortæ sunt, necesse est in hac re falli authorem illius introductorii. Postremo Galenus nusquam quod sciam id de Hippocrate tradit, nec etiam refert, quis rationalis sectæ author fuerit. Nam etsi Hippocrates ratione medicinam tradidisse uidetur, & ea spectasse, quæ rationales medici postea notarunt: non tamen propterea eum alicuius sectæ authorem fuisse asserere possumus. Quin etiam si scribendi modum spectemus, quo ille utitur, haud facile ad aliquam peculiarem sectam eum traxeris. Vnde Empirici eum Empiricum esse contendunt, quòd solum tradat, quod experientia comprobauerat nulla præterquam euidenti probatione, qua ipsi vtuntur, adhibita. Sic methodici eum suæ sectæ authorem faciunt: nimirum quod communitates quasdam in Aphorismis, & in alijs libris tradere uideatur. Porrò inter omnes sectas rationalem præstantissimam esse, & ab omnibus medicinæ studiosis sequendam, ex supradictis rationibus ita patere arbitror, ut noua confirmatione, & probatione nequaquam sit opus. Hanc ergo sequemur nos, ac ex uniuersis medicis potissimum Hippocratem, & Galenum; aliis tamen non contemptis Latinis, Græcis, & Arabibus scriptoribus. Non enim perfectum medicum uno authore contentum esse debere putamus: sed ex omnibus eum discere oportet, a quibus perfectus euadere possit. Sed iam ad alia properemus.

C

Rationalis sectae Authores.

D

E

Est Scientia.

In quo genere facultatis medicina ponenda sit magna semper fuit, & adhuc est controuersia. Quidam enim eam volunt esse scientiam, alij artem: alij artem, & scientiam: alij uerò partem illius artem, partem uerò scientiam. Artem esse fatetur Galenus in libro de constitutione artis, & passim alibi: nec non Hippocrates statim in primo Aphorismorum ubi scribit uita breuis, ars uerò longa. Idem tradit Aristotel. in sexto Ethicorum. *Medicinā qui nam po suerunt esse artem.*

Qui scientiam.

Scientiam Galenus in libro de sectis, ab antiquis dictam esse refert. In libro etiam suasorio ad bonas artes non solum scientiam: sed etiam præstantissimam scientiarum esse scribit. Idem in arte hac medicinali facit, Aristotel. item in sexto Metaphysic. ait scientias, alias esse actiuas, contemplatiuas alias, alias factiuas, vnde quum medicina contineatur sub factiuis habitibus, certum est eam etiam sub scientijs contineri. Plutarchus item grauissimus philosophus in uita Homeri, vbi probare uult Homerum medicinam calluisse, definit eam per scientiam. Sic Auicenna, Methodicique medici in hac fuerunt opinione vt author introductorij scribit. Ex antiquis autem non inuenio quemquam, qui statuerit eam esse, & scientiam, & artem. Ex nostris Montanus id asserit: scientiam enim esse, si referatur ad eum, qui habet habitum: artem autem si ad opus. In eadem opinione est Monachus, & (ut Manardus censet) Alexander in proœmio problematum: & si ego id apud eum authorem non reperio. Si quis enim (aiunt illi) medicinam non exercet: exercere tamen potest eo, quod habeat habitum scientificum, tunc medicinæ habet scientiam, & huiusmodi habitus scientia est. Cum uerò medicus agit, exercetque medicinam, tunc ipsa ars est. Cæterum partem medicinæ scientiam, partem uerò illius artem putauit esse Erasistratus sectę rationalis medicus, ut scribit author introductorii. Eam enim partem, quæ causarum notitiam, & naturæ inspectionem considerat, scientiam esse: artem uerò, & coniecturam, quæ curationem, & signa docet. Idem uidetur sensisse Auicenna cum partem illius Theoricam, partem uerò practicam esse pronuntiat. Verum præstat sigillatim expendere, & uidere quænam opinio ex his uerisimilior existat. Qui ergo scientiam esse contendunt, in primis uideant quænam requirantur ad scientiæ constitutionem, & demum intelligent an uera sit eorum opinio. Qua quidem in re consulere oportet Aristotelem huius rei magistrum. Scribit ergo ille in libro de demonstratione scientiam esse demonstratiuum habitum ex primis, veris, immediatis, causisque conclusionis: vel potius illa est demonstratiuus habitus. Demonstratio autem ex primis, ueris. Præterea scientia est de his, ut scribit Aristotel. in sexto Ethicorum, quæ aliter se habere nequeunt, id est, quæ necessaria sunt simpliciter, æterna, ingenita, & incorruptibilia: in libro autem sexto Metaphysices capitulo secundo, paulo latius sumit nomen eius, quod scientia comprehenditur, cum ait scientiam esse de eo, quod est semper aut plurimum, ueluti quod melicratum utile sit febricitanti. Ad hæc in primo de demonstratione numerans quæ ad scientiam requiruntur, dicit illa tria esse, nempe certas dignitates, certas passiones, & unum genus subiectum, de quo passiones probantur, & per quod scientiæ vnitatem suam assumũt, & perfectionem, atque ab alijs distinguntur. Finis præterea scientiæ est scire, non agere, aut facere: quemadmodum Galenus in lib. de constitutione artis, de artibus contemplatiuis, quas pro scientiis accipit, agens scribit: nec non in Thrasybulo & nomen etiam ipsum solum absque authoritate id satis ostendit. Addo quod scribit Aristotel. in sexto Ethicorum artis principium in nobis esse: scientiæ autem in re ipsa. Ad hæc igitur respicientes negamus medicinam posse esse scientiam, & nequaquam obstare putamus eorum rationes, qui contra sentiunt. Nam quod aiunt scientiam esse demonstratiuum habitum, & in medicina fieri demonstrationes: propterea eam esse scientiam, ita refellere nituntur quidam, negantes in medicina nequaquam fieri demonstrationes eò, quod in ea facultate minor propositio particularis assumatur: sed perperam illi vim argumenti effugiunt. Nam ars uniuersaliter concludit, nimirum cum vniuersalium sit, vt Aristot. docet in sexto Ethicorum. Particularia autem ut scribit Galenus ad Glauco. nec doceri, nec scribi possunt. Quod si artifex dum arte uti uult, singularibus artis pręcepta accommodat, hoc nihil ad ipsam artem. Addo quod Aristot. in primo de demonstratione uult etiam particularium aliquando esse demonstrationem. Nos autem concedimus in medicina fieri demonstrationes: negamus tamen eam esse scientiam, quia non est demonstratiuus habitus. Nã si talis esset, semper demonstraret: quoniam ex habitu demonstratiuo necesse est semper nasci demonstrationes: si modo tales necesse est esse actus, quales sunt ipsi habitus. Quod quidem apparet in ueris scientiis, ut in Geometria. Non enim Euclides quædam probat per demonstrationem, alia aliter: sed omnia per demonstrationem. Propterea nec Philosophia, nec Metaphysica perfectæ & ueræ scientiæ sunt, quia nequeunt omnia per demonstrationem asserere: quippe cum ex coniecturis multa assumant principia nequaquam certa, qualia demõstratio exigit

Medicinã quinam posuerunt esse artem & scientiam.

Qui illius partem esse artem, partem verò scientiã dixerint.

Scientiæ cõditiones & proprietates.

Medicinã nõ esse sciẽtiam.

Medicinã demõstrare non tamen esse sciẽtiã.

A git multaque probent leuibus argumentis. Refellenda quoque illorum est opinio, qui negant medicinam esse scientiam eò, quòd ex effectis probationes colligat, ex quibus demonstrationes non fiunt. Nam sæpe ex causis argumenta ducit Medicus. Quemadmodum Hippocrates probat plurimo esse opus alimento his, qui crescunt: quoniam plurimum habent calidi innati. Est enim causa quòd plurimo sit opus cibo calor plurimus. Addo quod Aristot. in primo Metaph. dicat artem propter quid scire, & in lib. de demonstratione recipit etiam inter demonstrationes, probationes, quę ab effectis ducuntur. Eo pertinet quod scribit Plato in Gorgia coquinariam esse peritiam, & nō artem, cum non posit reddere ratio B nem, & causam eorum, quæ facit. Artem enim non posse esse eam facultatem, quæ careat ratione. Concedamus ergo (ut diximus) demonstrationes fieri in medicina: eam tamen nō esse scientiam: quoniam non est habitus demonstratiuus. Illud uerò quod dicunt medicinam dignitates habere, qualis est illa contrariorum contraria sunt remedia, suppositiones, & definitiones: propterea eam esse scientiam, quidam ut Curtius ita refellere nituntur, ut concedant quidem eam habere dignitates, & principia: non tamen ex illis probari passiones de subiecto: sed fieri inquisitionem ad finem consequendum. Sed illi perperam ita respondent. Nam in medicina probationes fiunt, & passiones probantur. Dicendum ergo medicinam habere dignitates, postulata, & diffinitiones: non tamen eo modo, ut requirit scientia. Hæc enim sua principia certo numero comprehensa obtinet, sicut uidere est in Euclide, qui in Geometria ponit suas dignitates, diffinitiones, postulata, & C suppositiones certo numero, ita ut nec plures, nec pauciores reperiri posint ad ea probanda, quæ in ea facultate sunt necessaria. Id autem in medicina nemo unquam ostendere poterit: nimirum cum principium habeat aliquando in subiecto, aliquando in artifice, ut postea ostendemus, ex quo infinitæ tractationes, & præcepta nascuntur. Ceterum quod aiunt medicinam habere passiones, sanitatem, & morbum easque de subiecto probari: & propterea medicinam esse scientiam, nonnulli ita effugere cupiunt: concedentes passiones eas esse quales scientia postulat: non tamen eas de subiecto probari. Sed in hoc errant. Nam medicus sanitatem, & morbum aliquando probat de corpore humano. Verum hoc non facit medicinam esse scientiam, quia certas non habet passiones, ut Geometria, æquale, & inæquale, & Arithmetica par, & impar; & eas quidem quas habet non sunt subiecti passiones: quoniam nullum habet subiectum medicina, quale scientia requirit, ut iam docebimus. D Quarta est ratio eorum, qui contendunt medicinam esse scientiam. Omnis scientia, inquiunt, habet subiectum de quo demonstrantur passiones. At medicina habet tale subiectum, nempe corpus humanum. Quæ quidem ratio nullius momenti est. Nam scientia unicum habet genus subiectum, de quo omnes passiones probantur, ut Geometria magnitudinem, Arithmetica numerum. Corpus autem humanū non est huius generis subiectum: quoniam omnia, quæ in medicina probantur, non demonstrantur de humano corpore: sed quædam de alimentis, alia de medicamentis, alia de alijs rebus. Nec ualet quod dicit Monachus, alimenta & medicamenta considerari ut causæ facientes sanitatem & morbum, quoniam etsi ita est: tamen illorum passiones non sunt E passiones corporis sani, uel ægri. Ita enim omnia dicerentur esse passiones dei, & primi motoris, quia omnia ad illum referuntur. Quare subiectum non habet unum medicina, de quo probentur omnes passiones. Ergo concedimus medicinam habere quasdam dignitates, quasdam passiones, quædam subiecta, & demonstrare: non tamen esse scientiam, quoniam non habet certas dignitates, nec certas passiones, nec unicum subiectum, quod omnes passiones recipiat, nec omnia potest per demonstrationem docere.

Medicinā nō habere principia ut scientiæ

Medicinæ principia cur nō posint certo numero cōprehendi ut prīcipia geometriae

Medicinam non habere pasiones quas requirit scientia.

Medicinam non habere subiectū ut sciētie ueræ.

Qui uerò credunt medicinam esse artem, duplici genere argumentorum utuntur, uno, quo probant non esse scientiam: alio, quo se ostendere putant quòd sit ars. Afferunt enim præter illa, quæ ante adduximus, scientiæ principium esse in re. Artis uerò in artifice, quēadmodum Aristotel. scribit 6. ethicorum. At principium sanitatis est in medico: quod patet quum ille sanguinem mittit, aut luxata membra restituit, atque ita sanitatem ægrotis cō parat. Verum hoc argumentum non probat medicinam magis artem esse, quàm scientiā, quia in aliquibus morbis principiū sanationis est in medico: in alijs uerò in ægroto, ut in his qui sanantur per alterationem, concoctionem: aut alias naturæ actiones, quæ in nobis sunt, & à nobis ipsis principium sui motus sumunt. Propterea rectè scribit Galenus quædā

An medicina Ars.

fieri à sola natura, alia à solo medico, alia uerò ab utroq;. Errat igitur Monachus, qui putat A sanitatis principium semper esse in medico. Secunda eorum ratio hæc est, admodum quidem efficax, nimirum a fine sumpta. Scientiæ enim finis est scire, uel potius ueritas, ut Arist. 1.cap.2 .metaph. asserit. Artis autem finis est opus, siquidem opus post se relinquat. Si uerò opus non habeat ut Rhetorica, finis est factio, aut actio, ut in moralibus facultatibus. Igitur medicina scientia esse nequit, cum diuersum finem à scientijs sibi statuat. Atque hoc solo argumento Galenus in Thrasybulo probat non solum scientias ab artibus, sed etiam artes ipsas inter se differre. Quarum enim diuersus est finis: etsi alia omnia eadem sint: illæ tamen diuersæ inter se sunt facultates. Aliud præterea sumunt argumentum a rebus, quæ tractantur. Si enim, aiunt, scientia est de necessarijs, ingenitis, & incorruptibilibus, nequit vtique medicina scientia esse: vt quæ uersetur circa illa, quæ aliter se habere possunt, & in dies corrumpuntur. Verum si quis hanc rationem recipiat, cogetur profectò pariter nega B re philosophiam naturalem scientiam esse: quippe cum maior illius pars circa generabilia, & corruptibilia uersetur. Nec in hoc discrimen sanè facit, quod quidam afferunt, a physico tractari vniuersalia, quæ incorruptibilia sunt. Medicinam autem circa particularia versari. Nam Aristot. dictum quòd scientia de in generabilibus & æternis sit, puto intelligendum de his, quæ suapte natura talia sunt: non autem secundum speciem æterna. Sic enim de omnibus, quæ in artibus, & aliis facultatibus tractantur, esset scientia: nimirum quòd solum uniuersalia doceantur. Ergo si Philosophia naturalis circa corruptibilia uersatur, aut non erit scientia: aut certe non magis, quàm ea facultas, de qua agimus. Quòd si quis dicat in hac facultate nullum subiectum esse, de quo passiones ostendantur: idem liceat & de physica dicere. Neque enim si mobile corpus, aut rem naturalem, quæ principium motus in se habet: aut quidpiam aliud, subiectum physicæ statuamus, de eo omnia demonstrat naturalis. Nam quæ de anima, de generatione, & corruptione, tempore, & aliis rebus C in philosophia demonstrationes fiunt, de illis rebus proprietates suas: non autem de corpore mobili, aut principium motus in se habente concludunt. Non ergo in philosophia vnum aliquid reperitur, de quo passiones omnes ostendantur: ut in Arithmetica est numerus, in Geometria magnitudo: nec etiam philosophia certas habet dignitates & principia certa, id est numero quodam definita, ad quæ probationes omnes redigantur eorum, quæ in ea facultate demonstrantur. Quare aut Philosophia scientia non est: aut si est (paulo latius scientiæ nomine accepto:) ut etiam Aristotel. aliquando sumere uidetur, quum primo posteriorum, & sexto Metaphysic. non solum de æternis: sed etiam de his, quæ ut plurimum fiunt, scientiam haberi pronunciat: profecto scientia quoque erit medicina. Aut si medicina scientia esse non potest: propterea quod medicinæ medicíq; nomen opus spectet: non autem veritatem, aut scientiam quærat primo & per se: sed quatenus ex scien D tia ad opus dirigitur: saltem fatendum est scientiam esse posse eam facultatem, quæ ea doceret, quæ medicina explicat: si modo ea, quæ tractantur non medendi, sed sciendi causa ab aliquo perdiscerentur. Tractant .n. & philosophi, & medici pariter de rebus naturalibus Quare eodem posito fine, eiusdẽ generis erit facultas. At verò si scientia est huiusmodi facultas, in quo genere scientiarũ reponi poterit? Nã cũ omnis sciẽtia dicatur esse diuina, uel mathematica, uel naturalis, cõstat nec diuinã: nec mathematicam esse. Non esse autem naturalem philosophiam: imò medicinam non egere philosophia nisi ad ornamentum quoddã putat Manardus, quod postea falsum esse ostendemus. sed & alia id magis urgent primum quòd Aristote. in lib. de sensu, & sensibili a naturali philosophia medicinam separauerit, cum ait ad naturalem pertinere tractare de causis sanitatis, & morbi: non autem de aliis omnibus, quæ medicina docet. Quo loco etiam ait medicos exordiri ab eo, in quo naturalis definit, tamquam separatæ sint harum facultatum tractationes. Addo quòd naturalis E philosophia consideret sanitatem in genere, non hominis sanitatem. At medicina nostra hominis sanitatem solum considerat. Ergo à Philosophia medicorum tractatio excludi uidetur. Verum alia sunt, quæ aliter suadent. Nam Galenus scribit in lib. secundo de anatom. institut. cap. secundo philosophum & medicum agere de Anatome hominis. Et Aristotel. de ea agit in libris de animalibus: tamquam eadem sit materia, quæ a medico & philosopho tractari potest. Quod etiam alia ostendunt. Nam vterque agit de respiratione, de causis uitæ, & mortis, de sensibus, de motu corporis. Tractat & Aristote. in problematis non

Scientiã esse de ingenerabilibus & incorruptibilibus, quomodo intelligendũ.

philosophiã non habere subiectum proprium scientijs.

philosophiã non habere principia scientiæ.

Medicinã perinde vt philosophia scientiam esse.

Tractatio rerum quas explicant medici remoto fine medicinæ ad quam facultatẽ pertineat.

A non ut medicus: sed ut philosophus, quæ uerè ad medicinam pertinent, ueluti sunt illa, quę pertinent ad sudores, excrementa, cibum, potum, & alia multa. Ex quibus patet medicinam esse partem Philosophiæ, aut certè communem esse illis multarum rerum tractationem, Quod si ita est, illud quoque falsum esse agnoscitur: nempe quod incipiat medicus, ubi definit philosophus. Nam si de eisdem rebus uterq; agit: certi non sunt positi fines, qui vnũ ab alio sciungant. Quod etiam utriusque tractatio docet. Nam medici ab elementis, temperamentis, & mistionibus elementorum, quæ docentur in libris de generatione ab Arist. initium sumunt: non autem post animalium, & plantarum tractationem, in qua philosophia desinit. Quapropter non ex rebus quæ tractantur: sed ex diuerso fine, ut Galenus primo Meth. & secundo de anatomicis institutionibus, tractationes philosophi & medici distinguendæ esse uidentur. Philosophus enim agit de anatome, humoribus, temperamentis, de animalium, & plantarum natura, & uiribus: non ut medeatur: sed ut sciat B historiam, causas, & effectus rerum naturalium. Medicus autem de eisdem agit, non veritatis, & scientiæ causa, primo & per se: sed vt ex eorum scientia, & cognitione finem suum assequatur, nempe sanitatem. Ergo hæc conuincunt ea, quæ traduntur a medicis non proposito fine medicinæ, aut ab alio, qui medicus non sit, contineri omnino sub philosophia naturali, & scientiam naturalem facere: quippe cum idem sit finis, nempe rerum naturalium cognitio, eadem demonstrandi ratio, ęędem dignitates, & passiones. Aut certe absurdum erit relinquere illa alijs, qui non profitentur cognitionem rerum naturalium: aut philosophum naturalem non cognoscere, quæ pertinent ad hominis salutem: quandoquidem Aristotel. in lib. de animalibus non solum hæc: sed etiam morbos, & illorum remedia in multis speciebus animalium prosequitur. At si ita res habet, cur est quod dicit Aristotel. philosophum cessare in principijs sanitatis: aut cur non comprehen C dit medicorum tractationem in philosophia? Porro Aristotel. limites philosophiæ statuit se se accommodans consuetudini. Quoniam enim qui philosophiam sectabantur, & nunc etiam profitentur, de medicorum tractatione solum attingunt, quæ ad sanitatis, morbi, & aliorum quorundam naturam pertinent. Ideo non ultra progressus est. Quoniam uerò omnes ea, quæ traduntur a medicis, discebant non propter se, & ueritatem, qui finis est scientiæ: sed propter opus, vt scilicet mederi possent: ideò medicis suam quandam rerum tractationem reliquit: præsertim quòd uideret illa a medicis optimè explicata, ita vt mutato fine a Philosophis disci possent, & in philosophiam assumi: adeo ut non esset opus philosophis de eisdem rebus pertractare: tametsi multa, quasi uiam indicans, attigerit. Quod uerò altius sumant principium medici, quàm a loco, in quo dicit Aristot. philosophum cessare nempe a tractatione de elementis, ratio est, quòd cum uelint Medici probare quæ sunt suæ tractationis, non minus quàm philosophi sua capiant D ex Philosophia principia: sed illa contrahunt ad propriam tractationem. Philosophus enim probat omnia animalia constare ex quattuor elementis, ex communibus quibusdam argumentis: vt ex mutatione, alteratione, quibus animalia sunt obnoxia. Hippocrates verò medicus, hominem probat, ex eisdem elementis compositum ex dolore, excretionibus humorum, ex diuersis morbis, & alijs rebus, quæ propriè ad medicinam pertinent. Quo fit vt medicina a philosophia differat fine, materia quæ tractatur, tractationis modo. Nam etsi alia fortè omnia, de quibus tractat medicus communia habet cum philosopho: tamen partem illam, in qua tractat de sanitate conseruanda, & morbis curandis, & præcauendis, & de restauratione conualescentium, sibi propriam habet. Reliqua uerò quæ com E munia sunt diuersis argumentis docet, & diuersa de illis explicat. Finis autem ut diximus in omni tractatione diuersus est a fine philosophi: si quis autem non ut medicus, sed ut philosophus eorum tractationem, quæ a medico docentur, aggrediatur, in nulla re a philosopho discrepabit, nisi fortè ex sanatione, & alijs, quæ a solo medico tractantur in propria sibi materia argumenta sumat. Ex quibus quidem patet Manardum errare, qui putat medicos ex philosophia miscere multa, quia primi medici, & postea alij fuerunt philosophi: non quod illa meliores (ut ait) reddant medicos, quos potius a proprio fine diuertunt: sed solum venustiores & elegantiores. Nam cogitur medicus rationibus physicis agere: quoniam agit in subiecto naturali uiuente, cuius passiones nequit corrigere, nisi intelligat naturæ subiectæ compositionem, effectus, actiones, motus. Quomodo enim sciet concoquere humores, si nesciat quid sit concoctio, & quomodo fiat, & a quibus: quomodo

Medicum incipere ubi desinit philosophia quomodo intelligendum.

Vbi desinat philosophia

Tractationes philosophorũ quomodo distinguendæ.

philosophiæ limites quomodo ponat Arist.

A qua parte philosophiæ medici initiũ sumunt.

Medicinae quid proprium, & cõmune cũ philosophia

philosophia medico omnino necessaria cõtra Manardũ.

Quare medicus Philosophia egeat.

vigiliam reprimere, aut excitare: si causas ignoret illius? Igitur in facultatibus, quæ non capiunt aliquid ex natura quod iuuet ad opus conficiendum; sed ab ipso artifice pendet vniuersum opus, non est opus philosophia, & si quid ex illa affertur, ad ornamentum facit. In medicina uerò confert ad necessitatem: quoniam absque naturæ auxilio, pauca potest præstare medicus in corpore humano, a quo sæpe principium motus & quietis oritur. Erat ergo scribenda medicina rationibus sumptis ex philosophia: nec potest rectè disci nisi a Philosophis. A

At uerò quum medicina nunquam possit esse scientia, nisi improprie, ita ut habitus omnes, quibus anima uerum dicit affirmando, aut negando eo nomine comprehendamus, ut Aristot. secundo cap. 2. Metaph. scientiam diuidit in actiuam, factiuam, & speculatiuã, explicandum est sub qua alia facultate, tamquam sub proprio genere contineatur. Constat autem eam comprehendi non posse sub prudentia, uel sapientia, uel intellectu, ut satis patet ex his, quæ sexto Ethicorum docet Aristot. Quare relinquitur ex ea diuisione habituum, quos eo loco idem recenset, eam artem esse. Atque in ea opinione hactenus ferè omnes, qui bene de hac re sensisse uidentur, fuerunt. Nam (ut diximus) Aristotel. Galenus, & alii boni authores sæpe pronunciant medicinam esse artem: uidenturque ei conuenire proprietates, & definitio artis. Definit enim Aristot. sexto Ethicorum artem esse habitum cum ratione factiuum, circa ea, quæ aliter se habere possunt, & talem habitum ex frequenti ope ratione parari: cuius generis medicina nostra esse uidetur, nõ Empiricorum medicina, quoniam (ut inquit Aristot. eodem loco) eorum medicina cum uera ratione nequaquam cõsistit. Nam Empirici nullam rationem admittunt. Methodici autem etsi utuntur ratione, non tamen uera. Vnde autem ars hunc habitum faciendi cum ratione sibi comparet, uidẽdum est. Nam Quintilianus, & alii nonnulli artem definiunt esse collectionem quorundã præceptorum ad unum finem tendentium. Vnde artifici nullas probandi rationes relinquunt: sed solum certa præcepta: quæ etsi ratione confirmata sunt: tamen ars ipsa hanc cõprobationem non amplius exigit: vt quæ solis præceptis constet. Ita uidemus fieri in artibus mechanicis: ædificator enim præcepta habet, verbi gratia si paries altitudinis uiginti cubitorum esse debet, fundamentum debet esse duorum cubitorum: cuius præcepti, & similium nullam rationem reddit: sed de vnaquaque parte domus, theoremata quædam habet, quibus intelligit idoneam illarum inter se proportionem, & totius constructionem. Sic de aliis artibus censendum est. Perfectæ enim sunt, cum certa præcepta de omni re agenda habent: etsi nullæ probationes adijciantur. Quòd si aliquæ sunt artes, quæ ab authoribus ita sint scriptæ, ut ratione aliqua omnia confirmentur præcepta, ut architectura a Vitruuio: non tamen propterea fit quin aliæ, quæ scriptores non sunt nacti, aut non admodum uersatos in probationibus, perfectæ artes non sint: si modo (ut diximus) sua præcepta habeant, imo ueriores artes fortè has existimabimus, quàm alias, vt quæ nec dialectica, nec philosophia, uel alia facultate sint contaminatæ, & illis immistæ. Possumus ergo hoc modo dicere artes alias esse, quæ solum ex his constant, quæ propria sunt arti: Alias autem quæ multa ad mista habent ex aliis facultatibus. Primi generis mechanicæ omnes esse apparent, excepta (vt diximus) architectura: secundi generis, & hæc, & medicina nostra, & ueterinaria, quæ etiam apud Græcos, doctos logices, & philosophiæ non ignaros scriptores nacta est. Arist. autem quum dixit artes ipsum propter quid scire, de his ultimo enumeratis intellexisse uideatur. Quintilianus uerò & Eustratius in primum cap. 1. Ethicorum quum præceptorum collectionem artem definiunt, de aliis artibus intellexerunt, omnes tamen habitum habent faciendi cum ratione, etsi alteri dũtaxat rationem factorum reddere possint. Perinde enim ædificator, qui domum seruata singularum partium proportione per sua præcepta construit, cum ratione facit, atque medicus, qui morbis medetur. Hic tamen rationem reddere potest suæ medicationis; ille autem minime. Ad hæc uerò si quis respiciat, inueniet profecto medicinam non esse artem. Non enim est habitus faciendi cum ratione. Nam medicina rationalis, quam nos profitemur, non ex frequenti operatione solum, ut alii habitus artificiosi, comparatur: sed potissimum ex libris, & doctoribus, qui uniuersalia explicant, vocamusque, vt vult Auicenna eos medicinæ scientiam tenere, & medicos esse, qui nunquam medicinam factitarunt: si modo medicinæ præcepta & rationes didicerint. Veræ autem artes, quales sunt mechanicæ (ut omnes nouerunt) ex operationibus frequentibus comparantur, ex illisq; habitum sibi faciunt, qui se exercent in particularibus. Eò spectat quod scribit

Medicinã omnes sapiẽtiores posuisse artẽ esse. (B)

Medicina Empiricorum non est ars.

De artis definitione. (C)

Veræ artes. (D)

Artes quae nã propter quid sciunt.

Medicinam non posse esse artem. (E)

A scribit Plato in Gorgia Peritiam facere ut uita nostra per artem incedat: Imperitiā uerò ut per fortunam temerè circumuagetur. Præterea qui habent habitum possunt expedite, & cum uoluptate ut inquit Aristot. operari, in particularibus. Qui uerò medicinam didicit ex libris, dicitur facultatem medicam habere, non tamen potest expeditè mederi & operari. Sed eget postea experientia in particularibus: tamquam ea cognitio, quam habet medicus, cum uniuersalia considerat, non sit habitus eius generis, qui facit facultatem aliquam esse artem. Est autem (ut diximus) hęc ratio cur medicina nequeat ex frequenti operatione comparari: ut uerę artes: quoniam ex natura sumit sua principia & maximam sui partem, ad quorum cognitionem doctrina & naturę explicatio, non operatio facit. Nec opus quidem est dicere, quod inexpertus medicus non sit medicus, cum uniuersalium cognitio faciat artem, scientiam, & omnem aliam facultatem. Non ergo medicina est habitus, aut certè non eius generis, cuius sunt uerę artes. Nec ea quidem fuerit ars, si dixerimus artem esse B collectionem prçceptorum. Verę enim artes certa habent pręcepta, quibus utuntur in operibus suis faciendis, ueluti (ut diximus) ędificator habet quędam pręcepta in fundamentis, parietibus, cubiculis, tectis, & aliis partibus domus construendis, & ex illorum collectione constat ędificatorum ars. At medicina cum magna ex parte pendeat ex naturę consideratione, non potest colligere omnia pręcepta: quia infinitę considerationes ex natura emergūt, & unus potest plures inuenire, quàm alius, sicut apparet ex diuersitate sectarum medicorū, qui omnes dicebant se ueram habere medicinam: & tamen non conueniebant inter se de numero & ui pręceptorum. Quis uerò etiam in eadem secta potest asserere se tenere omnia pręcepta, quę in singulis medicinæ partibus excogitari possunt. Si enim hoc fieri posset, nulla vnquàm esset inter medicos dissensio, nimirum cum omnium rerum inter illos C eadem essent & ęquè certa pręcepta. Ergo quæ re uera sunt artes, cōstant certo numero pręceptorum, quia principium illarum semper est in artifice, qui potest stabilire quid sit faciēdum. In medicina uerò nequit hoc fieri: quia principium faciendi sępe est in natura, quę infinitos, & complicatos motus facere potest, ita ut semper noua pręcepta sint constituenda, ob nouos morbos, nouasque mutationes, quæ a natura emergunt quos unus uno modo alius alio interpretatur. Alioqui si certa essent & constituta, quodamque numero definita præcepta medicinæ, essent pariter philosophiæ præcepta, & cōsiderationes certo numero conclusæ, quod nemo asserere potest. Naturę enim arcana nequeunt perfectè explicari. Rectè propterea Plato & Aristot. asserunt, minimam partem nos tenere eorum, quæ in naturæ penetralibus, & arcanis sunt recondita. Ergo ut philosophia, sic medicina non constat præceptis: sed ratione, quæ potest pręcepta construere pro cuiusque ingenii acumine. Quo fit ut alii aliis sint pręstantiores, & philosophi & medici, quia potest unus plura & meliora quàm alius excogitare & inuenire. Igitur artis definitiones medicinę nequaquam competunt, nec omnes artis proprietates. Nam Aristol. (vt antea annotauimus) D circa generabilia & corruptibilia versari scribit artes. At hoc eodem modo conuenit medicinæ & philosophię naturali: si enim generabilia & corruptibilia intelligamus in particularibus, utique in multis partibus, philosophia non minus considerat corruptibilia & generabilia quàm medicina. Quòd si ingenerabilia & incorruptibilia intelligamus secundū speciem, non minus artes, quàm scientiæ dicentur uersari circa ingenerabilia, & incorruptibilia: nimirum quod tam artes, quàm scientiæ sint uniuersalium. Ex quibus quidē (quod antea diximus) conuincimus Aristot. dictum, quòd scientia sit de æternis, intelligendum esse de indiuiduis: alioqui inter artem & scientiam nullum in hoc poneret discrimen. Statuit prætetea Aristot. artis principium esse in artifice, ut ędificandi principium est & emergit ab ædificatore. At sanandi principium semper non est in medico: sed sæpe in eo, qui sanatur. Nam (ut antea ex Galeno ostendimus) in curatione morborum, & sanitatis con- E seruatione quædam sola præstat natura, quædam solus medicus, alia medicus & natura simul. Ad hoc etiam pertinet quod scribit Aristotel. in Ethicis, artes non esse de his, quæ sunt secundum naturam. Hęc enim principium motus in se habere, artificialia uerò nequaquam. Cum enim medicina uersetur circa humanum corpus uiuens, quod suę salutis sępe principium est, nequit profecto esse ars, quę circa ea uersatur, quæ quidem nunquā habent in se ipsis motus & formę, quam ab arte acquirunt, initium aliquod. Est quidem medicinę finis opus, ut artium multarum. At hoc illam a scientia separat: non tamen artē esse ostendit. quoniam ex una re, in qua conuenit cum arte, censendum non est illam inter artes re-

Cur medicinae non possit ex solis operationibus, ut aliae artes, cōparari.

Cur medicinae praecepta non possint certo numero cōprehendi.

Sectae medicorum unde re vera sint ortae.

Discordia medicorum unde nascatur.

Philosophiā nec medicinam constare posse præceptis.

Inter philosophos & medicos cur alij alijs præstantiores.

Medicinā nō esse partim scientiam, et partim artem.

ponendam esse. Ergo nec scientia, nec ars reuera medicina dici potest. Nec uerò recipien- A
da est illorum opinio, qui illius partem unam uolunt esse artem, aliam uerò partem scien-
tiam. Etenim omnis medicinæ pars eundem habet finem, nempe sanitatem, quæ quidem
est opus diuersum à fine scientiæ, qui est ueritas. Addo quod illa pars, quæ scientia dici-
tur, non magis certa habet principia, certum subiectum, certas pasiones, quàm alia, nec
magis agit de incorruptis & æternis una, quàm alia. Et denique par est in utraque ratio.

An medicina tota sit scientia, & tota ars. Montaniq; opinio reprobatur.

Montanus uerò & alij, qui totam ipsam medicinam scientiam, & artem esse asserunt, si
modo diuersis rationibus consideretur, omnium maxime aberrant. Nam cum aiunt, illam
esse scientiam, si comparetur ad habitum scientificum eorum, qui non exercent artem:
eam tamen exercere possunt. Artem uerò, si comparetur ad artificium extrinsecus, ut sunt
Empirici: qui non ex habitu scientifico, & ratione: sed ex præceptis medentur, falluntur.
Nā illud primum non satis explicant quid per artificiū & habitum scientificum intelligant.
An uolunt artificium ipsam operationem medendi: uel potius rudem quandam cognitio B
nem significare. An scientificum habitum intelligunt demonstratiuum habitum, an qua-
lemcumque rationem? Præterea hoc modo omnes aliæ artes consideratæ in habitu suo, sciē
tiæ dici possent: & philosohi cum particularium naturam scrutantur, ut ex illis uniuersalia
colligant, tunc artifices essent. Non enim ex relationibus huiusmodi, uel quod otiosus, &
iners quis iaceat suo habitu tumidus, aut laboriose perpetuo in ea facultate, quam nouit,
sese exerceat, fit artifex, aut scientificus: sed cum ea habet, & in illis uersatur, quibus artes,
& scientiæ à maioribus nostris constare dicuntur. Nam scientiā, & artem nō facit hæc rela-
tio, cum eadem sit cognitio eius, qui aliqua intelligit, & non operatur, quæ est cum ean-
dem ad opus ducit, nec magis hoc, quàm illo modo dignitates habet, aut subiectum, uel
pasiones, uel cætera ad scientiam requisita. Omitto quod utroque modo semper habet fi-
nem diuersum a scientia, si consideratur ut medicus. Nam qui medicum dicit, dicit eum, C
qui non sciendi, sed medendi causa habet uel habitum medendi, uel medetur: uel aliud fa-
cit, quod ad medicum pertinet. Illud quoque falsum est medicinam tunc esse artem, quum

Artē semper manere in habitum Drusianus confutatur

operatur. Non enim ars, quæ est uniuersalium, uenit ad operationem, quæ est particula-
rium, sed ipse artifex arte instructus. Ergo ars semper manet in habitu, & Montani distin-
ctio uana est. Monachi autem opinio, qua dicit medicinam esse scientiam, ipsam uerò me-
dicatiuam (ut uocat) artem, prorsus est inepta, ut quæ uocabulis inusitatis utatur, & res
distinguat, quæ seiungendæ non sunt. Vna enim est facultas, quæ unum sibi finem propo-
nit, instruitq; artificem ad agendum, medicinaq; semper uocatur. Nec minus quidem re-

Aphrodiseus refellitur.

fellenda est Aphrodisei opinio, qui dicit medicinam esse scientiam, si in se consideretur:
artem uerò materiæ ratione. Eam enim refellunt eadem argumenta: quod non, magis cum
in se consideratur, quàm cum ad agendum uenit, aut in subiecto ponitur, habeat suas di-
gnitates, pasiones, subiecta, & finem, qualem scientiæ requirunt. Constat ergo medici- D
nam non esse propriè scientiam, cum finem habeat artis, & sæpè principium in artifice, nec
habeat principia, pasiones, & subiectum, nec sit de æternis, ut sunt ueræ scientiæ. Nec ean-
dem posse re uera esse artem: quippe cum principium actionis non sit semper in artifice,
nec sit habitus cum ratione factiuus, acquisitus ex operationibus, nec collectionem certo-
rum pręceptorum habeat, & non minus tractet de æternis, quàm philosophia naturalis,
sitque de his, quæ sunt secundum naturam.

Quid ergo erit medicina? non aliud re uera (meo quidem iudicio) esse potest, quàm fa-
cultas composita ex arte, & scientia: quæ quidem nomen non habet simplex apud alios,
aut Aristotelem, qui non considerauit has difficultates in medicina cum distinguit habitus
in scientiam, artem, prudentiam, intellectum & cætera, & medicinam inter artes ponit.
Nam hæc sola fortè inter facultates exceptionem patitur: quandoquidem aliæ ex natura, uel
ex artifice principium sumunt solum: Hæc uerò nunc à natura, nunc ab artifice, & alia quæ- E
dam ut ostendimus communia habet cum scientijs, alia cum artibus. Sed quum nomen non
sit impositum mistæ huic facultati, nos nunc artem, docendi causa uocabimus, & non scien
tiam, quandoquidem plura sumit ab arte, quàm a scientia, ut quilibet ex prædictis intelli-
gere potest.

Medicinā esse partim artem, &

Sed iam uideamus in quo genere artium reponi debeat. Facultates siue (ut uocat Gale
nus) artes, aut Aristot. scientiæ lato modo sumptæ, quædam contemplatiuæ, aliæ actiuę,
aliæ factiuæ. Porrò contemplatiuæ uocantur, quæ in contemplatione uersantur, finemq;
habent

A habent ipſam contemplationem. Actiuæ quæ actionem, factiuæ quæ opus: contemplatiuæ quædam contemplantur formas extra materiam, aliæ in materia. Contemplatiuæ extra materiam, quædam contemplantur formas reuera & ſuapte natura extra materiam, ut metaphyſica, Theologia, aliæ extra materiam ſolum per abſtractionem, ut mathematica. Contemplatiuæ in materia, phyſica: Actiuæ quædam in actione, quæ pertinet ad mores, ut philoſophia moralis, & religio: aliæ in actione publica cum tota ciuitate, quæ politica: aliæ in actione domeſtica, ut œconomica, aliæ in ſibi propria, aut cum alijs, quæ in eadem actione ſimul ſe exercēt communi, ut ſaltatoria, muſica, comœdia, tragœdia. An logica, grammatica, & rethorica, inter contemplatiuas eo, quod contemplentur quæ ad orationem & ſermonem pertinent, an inter actiuas quòd agant & ratiocinentur, an potius peritiæ quædam ſint, quàm ſcientiæ uel artes, alijs conſiderandum relinquo. Factiuæ quędam faciunt opus, B aliæ uerò circa opus factum aliquid moliuntur. Quę faciunt opus, quædam faciunt opus, quod antea non erat factum, ueluti ſunt qui nouam domum conſtruunt: aliæ uerò ante factum opus, ſed amiſſum rurſus conſtruunt, & hoc dicitur facere, & renouare. Reſtituit enim quod antea factum erat. Quòd etſi una & eadem eſt ars, quæ non factum antea opus efficit, & iam factum, & poſtea amiſſum, reſtituit, quoniam tamen hæc diuiſio ad intelligendum Galenum confert, inter ſe diſtinguantur iſtæ artes. Ceterum quæ non faciunt opus, quædam illud acquirunt, ut piſcatoria, & uenatoria, aliæ cuſtodiunt, ut Militia, quæ artes factas tuetur, & cuſtodit. Quæ reuera facultates inter artes ponendæ ſunt: & non ſolum in diligentia quadam ut uult Galenus quod oſtendit illarum difficultas. Non enim ſola ſufficit diligentia in arcibus, & caſtris tuendis: ſed neceſſaria eſt maior quædam ſcientia, C & uirtus: unde & ſcientia militaris dicitur, quæ his rebus præeſt. Huius generis facultatis quæ in cuſtodia & diligentia rerum uerſatur, poni debēt Hebræi, qui ueſtes, & libros ſcholarium cuſtodiunt. Aliæ uerò ſunt quæ opus reſarciunt, cuiuſmodi eſt quæ pannos laceros, & calceos reficit. Alię præterea ſunt, quæ utrumque præſtant, nempe opus de nouo faciūt aut factum & amiſſum rurſus conſtruunt, & ſimul corrigunt, ut ædificatoria. Hæc ſanè diuiſio facultatum perfecta eſſe uidetur, & melior illis, quæ apud Galenum reperiuntur. Ille enim in libro de conſtitutione artis diuidit artes in contemplatiuas, ut arithmeticam, & actiuas, ut eſt ſaltatoria: in factiuas ut eſt medicina, in acquiſitiuas ut eſt uenatoria, piſcatoria. Nam acquiſitiua facultas ſub factiua comprehenditur, cum ſibi finem proponat opus. Propterea Ariſt. rectè 2. cap. 6. metaph. ut nos ſcientias diuidit primum in contemplatiuas, actiuas, & factiuas, nulla facta acquiſitiuæ mentione. Malè præterea Galenus factiuas uocare ſolet, quæ opus faciunt, Rectius enim Ariſtoteles trigeſimo quinto cap. magnorum moralium illas diffinit eſſe, quæ poſt facturam opus oſtendere poſſunt, ſiue illud ipſæ fecerint, ſiue iam factum acquiſiuerint, aut circa illud aliud molitæ fuerint. Perpe- D ram quoque nonnulli Ariſtot. interpretantur, qui ſub actiuis facultatibus eas ſolum comprehendere uolunt, quas nos uirtutes morales uocamus: ſic enim iſtorum opinione ſaltatoria, & pulſatoria ars, cum non ſit actiua, factiua eſſet. Quod quidem Ariſtot. repugnat, qui actiuas omnes illas eſſe uult, quarum præter actionem nullus eſt alius finis: meminitq; pulſatorię artis inter actiuas facultates. Factiuas præterea artes Galenus in lib. de conſtitutione artis diuidit in illas, quæ noua opera efficiunt, uel confecta reſarciunt, & reſtaurant, cum uitiata ſunt, uel utrumque pręſtant. Nos uerò plures facultates ſub factiuis ſumus complexi. Verum Ariſtoteles, qui inter peritias facultates quaſdam reponit, melius fortè dixiſſet inter facultates, quaſdam eſſe ſcientias, alias artes, alias peritias. Sic enim fortè daretur locus logicæ, rhetoricæ, grammaticę, de quibus magna controuerſia eſt, cum inter artes & ſcientias ex illius opinione illæ non recipiantur.

E Cæterum omnes ferè medicinam ponunt inter eas, quæ ſolum opus reſarciunt, & dicūt hanc eſſe Galeni paſsim ſententiam: quod quidem falſum uidetur. Nam ille aliquando eā ponit inter eas, quæ opus faciunt antea factum: ſed amiſſum, & illud ſimul reſtaurant. Etenim cap. tertio de conſtitutione artis ſcribit medicinam facere ſanitatem. Ergo opus facit. Ait & eodem loco eandem reſtituere, quod iam fuit, nempe ſanitatem amiſſam. At reſtituere quod non eſt, opus eſt condere: nimirum cum illud corrigamus, quod eſt: ſed uitiatum aliqua ex parte. Eſt & locus alius in lib. de optima ſecta cap. quinto, vbi ſcribit artes quaſdam facere, conſeruare, & corrigere opus. In quo quidem genere ponit ædificatoriā, & medicinam. Præterea id patere poteſt ex duabus medicinæ partibus. Vna enim medici-

næ

Contemplatiuarum facultatum differentia

Actiuarū differentia.

Factiuarū differentia.

Logica, rhetorica, grāmatica in quo genere facultatum reponi poſſint.

An medicina ſit ſolum reſarcitoria & opus non faciat nouum.

næ pars sanitatem restituit, cum morbos curat, tunc enim non reficit: quippe cum reficiatur id, quod est, vt antea diximus, fiat autem id, quod non est. Igitur cum sanitas non sit pręsente morbo: sed postea ueniat ex opera medici: necessarium utiq; est ut illa fiat. Alia autem pars medicinæ sanitatem præsentem conseruat, auferendo quę possunt obesse, & reponendo aliquid: quod est corrigere, & reficere, vt ars quę uestes laceras reficit. Tamquã medicina ex duabus partibus constet, ex ea inquàm, quę nouum opus facit, & alia quę factum reficit. Verum non desunt ex eodem authore alii loci, ex quibus probare licet medicinam solum corrigere: nec eam opus aliquod facere. Nam in Thrasybulo.ca.8.& 10. probat medicinam tam in parte, quę sanitatem conseruat pręsentem, quàm in ea, quę amissam recuperat, semper corrigere: Idque ostendit ex arte, quę reficit uestes, & ex eo, qui implet dolia. Nam ei, qui fila multa & frustula ablata a ueste restituit, aut dolium ferè uacuum replet, cõparat medicum, qui morbos curat, sanitatemque recuperat. Ei verò, qui non patitur vestem multum lacerari, & dolium inaniri: sed adest, & orientes corruptiones ex minimis filis in ueste, aut paruam quamcunque consumptionem dolii statim corrigit, emendatque, comparat partem medicinę, quę sanitatem tuetur. Vnde colligit medicinam unam vnum solum facere, & uno modo, nempe restaurare, & emendare quod deficit, ita ut in quanto, non in quali emendationis differentia consistat. Quę quidem opinio uerior censenda est, falsum enim est medicinam sanitatem facere, quoniam nullus artifex facit finem suę facultatis: sed finis sequitur ad ea, quę artifex facit: diciturque aliquis assequi finem, sed eum non facere, ut Imperator non facit uictoriam, sed pugnat: ad pugnam autem uictoria sequitur. Ita philosophus non facit ueritatem: sed scit: ad scientiam uerò sequitur ueritas. Sic medicus calefacit, refrigerat, aut aliarum rerum excessus emendat: ad quod sequitur sanitas. Ita cum errat in sanitate conseruanda, non facit morbum: sed uel calefacit, aut uacuat, aut replet, ad quod sequitur, cum illa excedunt, morbus; licet idem alia ratione probare, quod inquã medicus siue seruet sanitatem, siue morbos curet, sanitatem non faciat. Nihil enim aliud vnquam præstare potest, quàm operari, at sanitas est res diuersa ab ipsa operatione, ut Galenus. cap.27.in Thrasyb. scribit, Addo quod finis tunc uenit & apparet, cum artifex nihil amplius facit. Ergo finem non facit artifex: sed ad illius actionem sequitur. Quinetiam Galenus cap.15.& 16.eiusdem operis probat actionem, & bonum habitum non esse finem sanitatis: quoniam illa spontè tãquam umbra corpus sanitatẽ sequuntur. Sic igitur quod sequitur sponte operationem ipsius medici, sanitas inquam, a medico non fit, quia illud dicitur propriè, & per se fieri, quod primò fit: non autẽ id, quod ad illud sequitur. Illa enim, vt inquit Aristot. in Metaphysicis, quæ per accidens fiunt, sunt infinita. Ergo medicina tota corrigit, & resarcit uitia corporis, ad quę sequitur sanitatis pręsentis conseruatio, aut amissę recuperatio, & reliqua omnia, quæ sanitatem sequuntur. Verum si quis rem, ut oportet, non intelligat: nulla utique uidebitur medicinæ pars conseruare. Nam si medicina semper corrigit, & emendat, quomodo dicetur sanitatem conseruare? Nam conseruare est nihil auferre, aut minuere: qui autem corrigit, aut resarcit, aliquid addit, uel adimit: vnde dicta quoq; est medicina ab Hippocrate adiectio & ablatio. Re uera ita res habet, ꝙ omnis correctio fiat cũ mutatione, tamen quia correctiones quædã paruæ sunt, adeo vt sensum fugiant, an fiat aliqua mutatio, an semper maneat corpus in eodẽ statu discerni non potest. Ideò correctionẽ quæ fit in sanis, conseruationem, & non mutationẽ dicimus, ut rectè Gal. scribit in Thrasyb.cap.20. & re uera non custodit, sicut alię facultates, quę sine mutatione conseruant. Patet ergo in quo genere facultatum medicina sit ponenda, sumpta differentia ab actione. Nam ut partem sui capit ab arte, factiua est, non practica, idest actiua. Vt autem partem capit a philosophia & scientia, contemplatiua, & ex his, quæ formas contemplantur in materia. At cum aliæ sint differentię: quasdam enim artes dicimus esse honestas, alias sordidas, alias dignas, alias indignas, quasdam utiles, alias inutiles, quasdam liberales, alias mechanicas, quęrendum in quo genere ex pręditis medicina ponenda sit.

Medicũ vnũ semper facere, & nullum artificem facere suum finem.

Aliquid fieri quid propriè dicatur.

Quomodo medicinae pars aliqua cõseruatrix dicit possit.

De dignitate facultatis medicae

Non desunt profectò qui eam calumnientur esse sordidam, argumento, quòd dicatur esse ars resarcitoria, & à Galeno in lib. de constitutione artis comparetur ei, quæ calceos laceros reparat ac quòd ars mechanica ab Auerroe in primo Colliget cap.1.dicatur esse, quod & illius opera ostendunt. Nam Medicum uidemus lotia, & alui, aliorumque omnium partium excrementa inspicere: putridas partes manibus pertractare, naribus trahere ex rebus sordidissimis odorem: propterea Aristophanes medicos σκατοφάγους, uocat. Verum si quis ultra

A ultra uulgarium opinionem prospiciat, uidebit aliter sentiendum esse. Si enim reges, & Dij, qui honestati maximè inter omnes student, illius studiosi fuerunt: oportet profectò eam honestam esse: Medicina etsi resarcit tamen digna est, & honesta, quia præstantius est hominem resarcire, quàm aliud nouum opus facere. Iubet Deus optimus maximus medicos esse uenerandos, & leges maxima præmia, & honores medicis constituerunt, tamquam dignissimæ & honestissimæ facultati. Quod si ratione subiecti ut Aristoteles lib. primo de anima scribit, artes, & scientiæ dignitatem suam assumunt, profectò nulla est, quæ medicinæ præferri posit. Mechanicam artem (ut postea ostendemus) medicinam multi falso existimant esse. Nec curandum quidem est, quid Aristophanes, aut alij poëte, qui ad maledicendum sunt nati & facti, nobis obijciant. Primum quod contendere quis posit, necessariam non esse hanc excrementorum inspectionem: quandoquidem ex alijs signis B peccantes humores dignoscere possumus. deinde quod Medicus tamquam Architectonicus constituere potest suos ministros, qui referant ipsis, quę uiderunt. At si etiam donemus ad medicum pertinere huiusmodi curam: non tamen fit propterea, et ars honesta non sit. Si enim finis consequendi gratia id fit, oportet profectò illud honestum esse. A fine enim media talem prærogatiuam capiunt, qualis ipse finis est. Negemus ergo hac ratione philosophiam honestam esse facultatem quod nonnunquam graueolentia scrutetur, ut cum sulphuris uenas, bituminis, & aliarum huiusmodi rerum naturam inquirit & ortum. Negabimus pariter iurisperitos, qui sua professione maximè tument, honestam facultatem profiteri, quòd in diuisionibus ædium cogantur introspicere latrinas & cloacas: ut iudicare possint an illæ propriæ unius ædis sint, an communes alijs uicinis. Ego tanto ho- Notent Jurisperiti.
C nestiorem puto esse eam facultatem, quanto magis ab huiusmodi hominibus, qui omnia calumniantur, uituperatur:

De utilitate Medicinae.

Vtilitatem medicinæ partim ex illius dignitate, partim ex alijs agnoscere possumus. Nam si medicina humanum corpus restaurat, elementa, & humores temperat, quorum uitia in animum deriuant, tot ac tantarum rerum cognitionem docet, nequit non esse utilissima. Quòd si ex artificis utilitate artis utilitatem metiri uelimus, constat & eam utilissimam esse. Nam ut Plinius scribit 29. lib. nullis unquam maiora stipendia data fuerunt, quàm medicis: Priuatusque quæstus uberrimus olim medicis fuit. Nam ut idem author refert, Stertinus Romanus medicus sexcena sestertia annis singulis se lucrari numeratis domibus, à quibus quæstum huiusmodi accipiebat, ostendebat. Crinas item Massiliensis (ut ille inquit) centies sestertia reliquit, muris patriæ: mœnibus quoque alijs, penè non minori summa extructis. Galenus etiam in lib. de præsagitione, à Boetho quingentos aureos, quòd illius uxorem curasset se accepisse refert. Sunt & alia plura exempla, quum etiam paulo ante nostra tempora, Petrus Apponensis quinquaginta coronatos D pro mercede unius diei exposceret. Quòd si nostro seculo hominum auaritia medicis diminuta merces est: tanta tamen adhuc est, ut omnibus abundè suppetat. Ac inter alias artes id optimum habet medicina, quòd ubiq; gentium in omni tempore suos alat artifices: quum nulla alia sit professio, quæ locorum, & temporum diuersitate utilis esse desinat.

An mechanica sit uel liberalis Ars.

Ex superius dictis: tum ex alijs argumentis cōstare uidetur medicinā inter artes Mechanicas ponendam esse. Si enim resarcit opus factum, Mechanica erit. Idem Auer. cap. 1. pri. lib. colliget, nec non 31. 7. Colliget & primo de anima testatur. Quibus aliqui respōdent de chirurgia id dictum esse, sed male. Si enim chirurgia Mechanica: hæc autē medicinę pars est (siquidem sub curatoria continetur) omniumq; antiquissima a dijs ipsis celebrata, oportet & medicinam ipsam Mechanicam esse. Ac profectò nō facilè est in hac re statuere quid sit uerum, nimirum quod nondum stabilitum sit quid per artem Mechanicam intelligere oporteat. Quidam enim statuunt illam esse huius generis, quæ aliquid facit, alii uerò eam

De arte mechanica dissensio.

E deniunt, cuius actio sit perfectio non artificis: sed alterius. Alii uolunt eam esse, quæ corporis instrumento utitur. Alii quæ ob necessitatem aliis seruire cogitur. Plato in primo de legibus appellat illam artem mechanicam, illiberalem & disciplinę appellatione indignam, quæ ad colligendam pecuniam, uel ad corporis robur augendum, uel ad peritiam quandā absque mente, & iustitia conquirendam, tendit. Galenus in lib. suasorio ad bonas artes duo prima artium genera facit. Quasdam enim dicit esse nobiles, quæ in munere animi sunt positæ, quas liberales uocat. Alias uerò ignobiles, quę labore corporis tractantur, quas Mechanicas appellat. Primi generis ponit esse medicinam. Sed quomodo illius erit generis, si

Chirurgiam

Chirurgiam exercet,ut exercere debet, tamquam antiquiſsimam, & præſtantiſsimam hu- A
ius facultatis partem,& pharmaciam. Hæ enim & animi, & corporis labore exercentur.
Solet Galenus aliquando difficultatem hanc hoc modo effugere: quòd ſcilicet medicina
Architectonica ſit,quæ aliis imperat,qui manibus operantur,& miniſtros habet, per quos
opera ſua exequitur. Illam enim ſolùm artificem inſtruere, qui aliis imperare ualeat, &
docere quid ſit faciendum. Quod quidem noſtro hoc tempore apparet. Quoſdam enim
uidemus,qui medicamenta omnium generum ad omnes uſus præparant,ſeruant, & ægro-
tis iuſſu medicorum miniſtrant. Alios qui chirurgiam manibus exercent,inſtrumentaque
ad id apta parata habent,qualia Medicus neceſſaria, & commoda iudicauit. Alios rurſus,
qui alimenta ægrotis conficiunt. Alios denique qui adſtant ipſis,& notant omnia,& refe-
runt medicis, quæ ab ægrotis fiunt. Ipſi autem Medici nihil huiuſmodi agũt. ſed aliis præ
ſunt rationem & artem tenentes, qua omnes regere & inſtruere poſsint. Verum hoc Medi
cis,qui ante Galenum,& eodem tempore uixerunt,conuenire nequit. Illi enim, & artem B
tenebant,& factitabant in omni opere ægrotis neceſſario,ad omnes morbos perſanandos.
Nam quoſdam victu,alios medicamentis, alios manu propria pollicetur eorum medicina
ſanare. Fuerunt tamen eo tempore alicubi diſtincta hæc opera: quandoquidem Galenus
ipſe refert in methodo medendi ſe in Græcia Chirurgiam adminiſtrare ſolitum. Romæ ve
rò eius adminiſtrationem reliquiſſe illis,qui huic officio peculiariter ſe dabant. Vel ergo a
Medicina Chirurgia & pharmacia ſeparãdę ſunt,vt nunc fit,& ex tribus illius partibus duę
relinquendæ aliis: aut certe ipſa Medicina Mechanica eſt. Sed quid eſt quæſo,quod nos co
gat a nomine artis Mechanicæ tantopere abhorrere? Si enim eo nomine aliquid ſordidum
& uile intelligere velimus,neceſſe eſt ut plurimas facultates, quas nobiliſsimas cenſemus,
inter uiliſsimas reponamus. Nã miles & Imperator etiam ipſe dum pugnat pro patria, im-
perio,& uictoria,aliquid facit,& alterius,propriumq; etiã commodũ quærit, utiturq; cor
poris inſtrumẽto. Nec artificis aut artis opprobrium eſt,ſi ob tenuitatem rei familiaris aliis C
inſeruire cogatur. Hoc.n. fortunæ iniuria eſt,non uitium aliquod facultatem ſuam exer-
centis. Fateamur ergo,ſi placet,illam eſſe Mechanicam: ſi mechanicæ facultatis definitio-
nes ſunt,quas antea adduximus:& nihilominus tueamur eſſe nobiliſsimã,liberoq́, homine
dignã. Nimirũ quam Dij ipſi,Reges,& alii præſtãtiſsimi quiq; homines exercere in magno
honore ſibi eſſe putarũt,antequã otioſi philoſophi,vt maiorẽ (ſi Dijs placet) dignitatẽ ſibi
fingerent,eas cenſerent eſſe nobiliſsimas & omnium præſtantiſsimas facultates,quæ in ſola
contemplatione uerſarentur, & cõtemplantis duntaxat ingenium acuerẽt & perficerent.
Alias autem mechanicas,& indignas artes,quæ otium fugientes, non ſolum animi uirtute:
ſed etiam partium corporis adminiculo vniuerſis hominibus auxilio,& ornamento eſſe ſtu
dent. An fortè rectius illas mechanicas uocabimus, quæ potiſsimum corporis adminiculo
exercentur, Animi uerò ſtudium non magnoperè requirunt, quibus fæx hominum incum D
bit. Liberales uerò, quæ primo & per ſe ingenio opus habent: corporis autem auxilio non
niſi per accidens: ut animi egregia ſtudia & nobiles cogitationes, cum opus eſt, proban-
tur: Hoc modo medicina, ut Imperatoria, nobilis eſt. Multos torſit quæſtio an medici-
na ſit coniecturalis: & id etiam eſt, quod Medicis obijci ſolet, illorum facultatem non eſſe
certam: ſed coniecturalem. A qua quidem quæſtione cum medici multi ſeſe explicare ni-
tuntur,maioribus labyrinthis inuoluuntur:non alia quidem,ut puto,ratione,quàm quod
ex Galeno,qui in hac re uarius,& perplexus eſt,huiuſmodi cõtrouerſiam terminare uolue-
rint. Ille enim fatetur nunc illam eſſe certam: nunc uerò coniectularem. Idque nunc ob
unam,nunc ob aliam cauſam, Porrò quoniam à coniectura coniecturalis ars dicitur,uiden
dum eſt quid coniectura ſit, Diffinit autem ille in libr. de locis affectis,coniecturam mediã E
quandam eſſe cognitionem inter perfectam ignorantiam,& exactam notitiam. Scribit autẽ
in lib. nono de placitis medicinam melius poſſe probare, quæ ſunt ſuæ facultatis, quã Phi-
loſophiam,nimirum quod a ſenſibus, & ratione argumenta ducere poſsit. Philoſophus ue
rò de illis agat ſæpe,quę à ſenſibus ſunt remota, adeo ut ex illis nulla probatio ſumi ualeat.
Deinde ſi medicina eſt ars, aut ex ſcientia, & arte conſtat, ut nos uolumus,eſt uniuerſaliũ.
At uniuerſalium cognitio eſt æterna,firma & certa, ut Galenus in principio lib. de optima
ſecta teſtatur, omnia inquam præcepta eſſe æquè uera & certa. Cæterum coniecturalem
eandem eſſe teſtatur Galenus cap. 12. lib. de curandi ratione per ſanguinis miſsionem, nec
non in opere de medicamentis ſecundum locos lib. 1. Iam uerò coniecturalem eam uult eſſe
in

Medicos noſtri temporis eſſe tamquam Architectonicos medicos Galeni tempore noſtris uiliores fuiſſe.

Medici ubi a Chirurgis eſſẽt diſtincti tempore Galeni.

Ars mechanica & liberalis quid re uera.

An medicina ſit coniecturalis.

Quid coniectura.

A in lib. de venæ ſectione ob quantitatẽ remedij, ſcribit. n. eo loco ad hunc modũ: nihil æque artem medicã coniecturalem efficit, ut cuiuſq; remedij quantitas: in lib. uerò pri. ad Glauconẽ non ſolum quantitatem remediorũ: ſed etiam occaſionẽ agendi coniecturalem eſſe ſcribit. At uerò in lib. 1. de medicamentis ſecundũ locos habet curatiuã partem certã eſſe: affectuum uerò cognitionẽ coniecturalem: curatiua autẽ pars quantitate, occaſione, qualitate remediorum, & utendi modo, ut ille tradit ad Glauconẽ, conſtat. Quare ſi curatoria pars certa eſt, pariter quantitatem, & occaſionẽ remediorum certã eſſe oportet: imo in alio loco ſcribit ſe ſuperare poſſe Aeſculapium, & Apollinem medendo: ſi modo affectuũ quantitatem exacte dignoſceret. Eſt alius locus in lib. de optima ſecta cap. 4. ubi coniecturalẽ dicit eſſe artem, non ex præceptis, quæ, ut inquit, certa ſunt: ſed ex medentiũ opera. Quoniam B enim inquit incertũ habet finem & euentum: ideo coniecturalis eſt. Vult ergo uno loco medicinã eſſe coniecturalẽ ob cognitionem affectuũ, alio ob quantitatem remediorũ, alio ob finem & incertum euentũ, & non ob præcepta, alio quantitatẽ certam eſſe: & deniq; dum probare uult medicinã eſſe coniecturalem, coniecturã & incertitudinẽ in nobis parit. Quapropter diligentius hæc ſunt explicanda. In qua quidem re illud primũ conſiderandum eſſe iudico, quomodo intelligat cognitionem affectuũ coniecturalem reddere medicinã. Nam ſi medicina certa habet præcepta omnia, nõ minus erit certa illius pars, quæ in cognitione affectuũ uerſatur, quàm aliæ partes. Quòd ſi in ea cognitione artifex dubitat, coniecturaq; utitur, hoc nihil ad ipſam facultatẽ. Vitium. n. hoc eſt artificis operantis, non artis, quæ ad opus non deſcendit: deinde illud puto eſſe falſum medicinã habere de omni re certa præcepta. Nihil enim certũ (ut ipſe etiam teſtatur) percipere poteſt in cognitione, & diſtinctione C colici doloris, & nephiritidis: nec in curatione morborũ in tota ſubſtãtia: nec in ſignis, quę docent criſin fore per alui excretionẽ: aut morborũ transmutationem, & in multis ſalutẽ & mortem. Quod Hipp. in eo Aphoriſ. ſignificauit, ubi ſcribit acutorum morborum non omnino eſſe certas prędictiones ſalutis, aut mortis. Nec uerò ob quantitatem remediorũ poteſt illa coniecturalis eſſe. Nam pręter ſupradicta argumenta, hoc idem probare poteſt: certi enim ſunt gradus remediorũ, & cognita quantitate affectuũ, concludimus certa ſcientia tãtum debere eſſe remedium, quantũ eſt id, quod exuperat. At nec ob finem medicina coniecturalis eſſe poteſt. Si. n. certa eſſent quæ in finem referuntur, eſſet utiq; & ipſe finis certus. Quòd ſi ipſe finis incertus eſt, nõ ſua ratione id fit: ſed quod illa, ex quibus finẽ aſſequimur incerta ſint. Adde quod medicinę finis uniuerſalis eſt, ut ſanitas: non autẽ hæc ſanitas: quippe cũ ipſa medicina uerſetur circa vniuerſalia. Finis uerò uniuerſalis, ut alia uniuerſalia, eſt D æternus, aliterq; ſe habere nequit. Quare certus ille & certus artis euẽtus: cum ergo nõ artis finis: ſed artificis in uſum ueniat, nõ debemus artẽ coniecturalẽ exiſtimare, quòd finem non conſequatur ſuum. Gal. præterea uerã huius rei reddit rationẽ in lib. de optima ſecta, ubi cõiecturalẽ dici ſcribit ab actione, & medicorũ opera. Hi. n. incertũ euentũ habentes, coniecturalem (inquit) artẽ reddunt. Ex quo conſtat medicinã non ex his, quę propriè ad ſe pertinẽt: Sed per accidẽs artificũ & medentiũ. ſ. uitio uel potius officio coniecturalẽ dici. Illius enim uitia uel officia quæ in particularibus uerſantur in artem redũdare uult Gal. quod abſurdũ eſt: Ego uerò aliter ſentiendũ eſſe puto. Artem. n. ipſam ob ſui rationẽ in quibuſdã coniecturalẽ eſſe, ut in ſignis, & alijs quibuſdã, de quibus antea egimus. Quòd ſi in alijs ipſa certa eſt, in artifice tamen pariat coniecturã, & non in omni quidẽ re ſed ſolũ aut maximè in quãtitate & tẽporibus morborũ, ex quibus fit ut quãtitas, & occaſio remediorũ dicantur cõiecturalia, nõ ꝙ ipſa ſuapte natura ſint talia: ſed quoniã pẽdent ex quãtitate affectuũ, & pręſentia poſtulantiũ, & abſentia impedientiũ. Cognoſcere autẽ quantitatẽ affectus, & alia præſentia, & abſentia, nemo exacte poteſt. Ideo nõ poteſt certã quantitatẽ in remedijs cõſtituere. Nõ ergo quãtitas remediorũ incerta eſt, & coniecturalis: ſed quãtitas affectuũ, ſine qua nõ poteſt illa E inueniri. Et propterea rectè dicebat Gal. curationẽ, & quantitatem remediorũ eſſe ſcientificã, ſi ſciretur quantitas affectuũ. Recte uerò illud dicebatur certũ eſſe artis euentũ, ſed non artificis qui in ſingularibus agit, in quibus decipitur, cũ non poſſit cognoſcere quantitatẽ affectuũ, & naturæ roboris. Vnde ſanitas aliquando ubi mortẽ ille expectat, & contrariũ ſequitur. Patet ergo in quibus medicina cõiecturalis ſit, & quibus quaq; ratione in alijs cõiecturã pariat. Subalternatas vocamus illas facultates, quę cũ partes nõ ſint alterius ab ea tamẽ ſuas probationes, & principia ſumunt. Ad quam quidem rationem ſi quis ſpectet, inueniet profecto medicinam non eſſe ſubalternatam Philoſophiæ: quippe cum Philoſophiæ

Medicinã non habere de omni re certa praecepta.

Coniecturalem non eſſe medicinã ob quantitatem remediorum.

Nec ob finẽ artis.

Medicina non est subalternata Philosophiae, sed potius pars eius.

sit pars remoto fine, & in omni sua parte egeat principijs, & rationibus sumptis ex Philosophia: quia in omni parte res naturales considerat. Quòd si medicinam à Philosophia separemus ex proprio fine, tunc subalternata est, nec forte proprie, cum eadem sit tractatio, eadē principia, & breuiter differant potisimū quòd uniuersalior una, alia contractior sit facultas. Diuidit autem primo politicorū disciplinas Arist. in cap. 5. ad hunc modū, ut una sit pars alterius, aut alteri ministret. certe medicina non ministra: sed pars potius fuerit ipsius Philosophiæ, vt diximus agit de rebus naturalibus, cōstat ergo qualis facultas sit medicina. A

De subiecto medicinae.

Cum abundè ostenderimus quid medicina sit, & cuius generis facultas: merito occurrit consideratio de eo, circa quod uersatur, idest de illius subiecto. Quæ usque ad hæc nostra tempora maximas habuit difficultates: cum duo ferè non reperiantur, qui idem de hac re sentiant. Quidam enim negant medicinam aliquod habere subiectum: nec etiam alias artes. Alij istud quidem concedunt: sed in eo asignando discrepant: nam quidam corpus B humanum, alij quod sanari ægrotareq; potest, alij corpus humanum quatenus sanari ęgrotareq; est aptum, alij sanitatem, alij sanum, alij sanitatē & corpus sanabile, alij multa, alij omnia quæ in medicina tractantur. Inter quos placet in primis Montani opinionem excutere. Scribit autem ille subiectum id esse, quod alteri subijcitur (ut quidem ipsum nomen ostendit). Ac cum quattuor sint in quibus reperitur aliquid esse, quod alteri subijcitur: hinc quattuor subiecti significationes elici. Sumi enim uno modo subiectum, pro subiecto prædicationis: quomodo Aristoteles in postprædicamentis scribit, quædam dici de subiecto: alia esse in subiecto. Alio modo sumitur subiectum pro subiecto denominationis, quod & demonstrationis dicitur. Tertio modo est subiectum naturæ, siue inhærentiæ, & pasionis. Quarto dicitur pro eo, circa quod uersatur scientia: ut anima dicitur esse subiectum librorum de anima: quod ęquiuoce inquit subiectum dicitur. Propriè uerò obiectū uocari debet. Dicitur & subiectum considerationis. De hoc non loquitur Arist. sed Themistius. Potest etiam uocari propositum, siue intentio, uel scopus, ratione cuius mouetur artifex ad agendum. Est etiam finis, & hoc est uerum subiectum in omni arte. Ac in Philosophia subiectum est corpus mobile: in medicina uerò corpus humanum sanabile. Ad illud enim omnia in medicina referuntur. Et quia omnia considerat medicus propter sanitatem: ideo subiectum medicinæ est sanitas, quia non potest stare sine subiecto. Hæc Montanus in Commentarijs suis in artem medicinalem: In quibus multis modis errat. Primum quod malè distinguat subiectum circa quod uersantur scientiæ, à subiecto, de quo probatur pasiones, siue subiecto demonstrationis, ut patet in Arithmetica, & Geometria. Versatur enim illa circa numerum. Hæc uerò circa magnitudinem, & de illis probantur omnes pasiones, quæ sunt in illis scientijs. Secundo errat cum subiectum, quod in sciētijs, aut artibus consideratur, impropriè ait uocari subiectum: sed obiectum. Nam Aris. cap. 2. primi Rhetoricorum ad Alexandrum, medicinæ subiectum dicit esse corpus humanum sanabile, & animam subiectum in libr. de Anima docet esse. Quare propriè & ab Arist. subiectum dicitur. Præterea falsum est subiectum esse obiectum, siue scopum, aut finem. Nam finis & scopus medicinæ est sanitas, adeo ut finis, scopus, propositum, intentio idem: subiectum autē est corpus humanum: sic in lib. de anima ipsa anima est subiectum: finis uerò, & scopus Aris. in illis libris est ueritas, & cognitio de anima. At hæc plurimum differunt. Ac ille sibi manifeste repugnat, quum nunc subiectum in medicina dicit esse corpus humanum sanabile, nunc ipsam sanitatem: quæ subiectum esse non potest cum sit ipsa in subiecto, differatque, natura, ratione à corpore sanabili, & ægrotabili. Ita ut si unum sit subiectum, alterum esse non posit, quippe cum unum sit Arist. teste in omni scientia & arte subiectum. Ac etiam Galeno semper distinguitur finis medicinæ a subiecto, circa quod illa uersatur. Nec illa qui E dem est ratio subiecti, quòd ratione illius moueatur artifex ad agendum. Id enim est finis.

Montani opinio de subiecto Medicinae. C D

Subiecti uera ratio quae.

Sanum non esse subiectum in medicina, ut Curtius putauit.

Ratio uerò subiecti uera est, quod circa illud uersentur scientię, de illo demonstrentur pasiones, in illo artes aliquid faciant: & male quidem concludit sanitatem esse subiectū, quòd non posit stare sine subiecto. Hoc enim facit ut subiectum esse non posit, si subiectum semper desiderat. Illud pariter falsum est, principaliter considerari subiectum in sciētijs, & artibus. Nam finis est, quòd primo & per se cōsideratur, & intēditur. Sed quoniā non potest haberi nisi in subiecto, ideo de subiecto cogimur cōsiderare. Ergo Montanus ex falsis rationibus, & fundamentis quærit subiectū in artibus, & scientijs, & Aris. Galenoq; repugnat. Alij uerò sunt, ut Curtius, qui sanum uolunt esse subiectum in Medicina, idque dicunt se

elicere

A elicere ex Aristotel. cap. 2. quarti lib. Metaphisices. Scribit enim eo loco ens dici multipliciter: sed omnia ad illud referri, tamquam ad unum principium, & unam naturam non æquiuocam: quemadmodum omne sanum ad sanitatem refertur, & medicabile ad medicinam. Ex hoc loco quemadmodum ens dicitur subiectum in Metaph. ita sanum uolunt esse subiectum in medicina. Quorum quidem opinionem facile est refellere. Nam si ex eo textu esset constituendum subiectum in medicina, non esset illud sanum: sed sanitas. Sic enim se habet sanum ad sanitatem, ut entia omnia ad ens, ut scribit eo loco Aristoteles. Siquidem ut singula entia ad unum ens referuntur: Sic omnia sana ad sanitatem. Ergo ut ex hoc colligunt, ens, & non entia omnia esse subiectum in Metaph. sic colligendum sanitatem, & non sanum esse subiectum in medicina. Præterea cum ens non solum ad sanũ:
B sed ad medicatiuum comparet Arist. licebit idem dicere de medicatiuo, quod illic de sano dicebat Arist. Igitur medicatiuum esset subiectum in medicina quod esset absurdum: aut si hoc est, sanum non potest esse, cum solum vnum subiectum sit ponendum. Addo quod si sanum est subiectum in medicina & continet omnia, quæ in medicina tractantur, nihil erit in medicina præter subiectum. Ad hæc uel omne sanum est subiectum, uel aliquod solum. Si omne, ergo urina, & signa, & passiones sanæ, erunt subiecta in medicina: & ita omne ens erit subiectum in metaph. At si non omne: sed solum quod secundum primam significationem sanum dicitur: illud autem sit quod suscipit sanitatem, erit corpus humanum subiectum quatenus sanitatem recipit. Ex eo quidem exemplo, solum colligit Arist. pertinere ad unam scientiam de omni ente disputare: siquidem ad medicinam pertinet de omni sano agere. Addo Si subiectum considerationis illud est, quod primo & principaliter
C cõsideratur, erit sanitas, & non sanũ subiectum, & finis, & subiectum idem, aut idem sanũ & sanitas: quæ omnia ab Aris. & Gal. distinguuntur. Quod autem finis principaliter consideretur, patet ex illius natura. Ille enim est cuius gratia, alia uerò propter illum. Ergo patet illud non esse ponendum subiectum in aliqua arte, aut scientia, quod est finis aut obiectum: sed in scientijs illud, de quo probantur passiones: quippe cum in eo omnes sint. In artibus uerò id, circa quod, & in quo agit ars. Patet quoque nullum aliud esse subiectum considerationis præter finem: & quæstionem esse de fine, cum de tali subiecto agitur, impropriè illud uocari subiectum, & recentiorum esse commentum. Item subiectum in sciẽtijs esse subiectum demonstrationis, & ipsius scientiæ. In artibus uerò non quęritur subiectum, ut probentur passiones: sed ut in eo ars formam suã introducat: quod potest de illo probare passiones: tamen non scientiæ causa hoc facit: sed ut ad opus melius dirigatur. In
D facultatibus uerò, quæ aliquid sumunt à scientia: aliquid ab arte, qualis est medicina, pro diuerso fine, fit subiectum demonstrationis & operis, etsi, ut antea diximus, uerum sciẽtiæ subiectum non habet medicina. Errant ergo illi, qui hanc opinionem tuentur. Non minus quoque fallitur Manardus, qui tradit sanitatem esse subiectum. Nam sanitas finis est, non autem subiectum medicinæ. Ac mirum profecto quomodo ij tantopere in re leuissima hallucinentur: cum sententia clara sit de hac re apud Arist. harum rerum magistrum. Scribit enim ille cap. 2. Rhet. ad Alex. subiectum medicinæ esse corpus, quod sanari ægrotareque potest. Facit enim quandam uniuersalem medicinam, cui subijcit plantas, & animalia. Gal. quoque in Thrasybulo cap. 28. duplex facit subiectum, in quo, & ex quo, ut corpus sanabile, in quo fit sanitas, aut ex quo educitur. dicit, esse subiectum quo ut cibus, à quo fit sanitas, & illud est etiam medica materia. Adde & de quo, ut in lib. cum quæritur, de qua materia agat liber ille. Ac profecto uidentur subiecti, & materiæ significationes fere eędem esse. Nam materia dicitur in qua forma residet, & ex qua aliquid fit: ut ex æere statua, & à qua, quæ etiam & ex qua aliquando dicitur, ut cap. 9. secundi de Crisibus. Quo pacto dicitur Dioscorides de materia medica agere: ex qua scilicet, & a qua proueniunt mutatio-
E nes in corporibus nostris, quæ medicorum opera fiunt. Sed ut ad subiectum redeamus, & tandem colligamus quid de ea re statuendum sit: uideo subiectum considerari potissimum quinque modis. Nam subiectum in scientijs intelligitur id, de quo probantur passiones, de quo Aristot. in posterioribus. In logica autem pro subiecto prædicationis capitur subiecti nomen. subiectum uerò in artibus id est, in quo artifex operatur. At subiectum in libris est materia, de qua tractatur, quæ differt à scopo. Nam librorum de anima subiecta materia est ipsa anima. Scopus uerò est docere quæ ad animæ cognitionem pertinẽt. Huius uerò operis subiectũ sunt corpora, causæ, & signa. scopus uerò est ostẽdere, quod medicina per

Quid uelit r. [illegible] Arist. cap. 2. lib. Metaph. (manuscript note)

Subiectum in scientijs & artibus quod nam ponendum.

Subiectum scientiae, & demonstrationis idem.

Sanitatem non esse subiectum ut Manardus sentit.

Medicinae subiectum ex Arist. & Galeno

Materiae & subiecti significationes eaedem

Subiecti significationes quot.

Subiectum & scopus huius operis.

per doctrinam definitiuam tradi posit. Non omitto quintam significatione, in qua subiectum sumitur pro subiecto naturæ: ut cum dicimus aliquid esse in alio, tanquã in subiecto. Triuerius quærens uerum subiectum medicinæ, incidit in scopum operis. Nam argumentum, quod dicit esse subiectum, nihil aliud est, quàm scopus, & intentio. In eundem errorẽ incidit Gandauensis quidam, qui statuit esse subiectum in artibus materiam, quam explicandam sucepimus, & res infinitas in hoc opere dicit esse subiectum. Sed ille parum in his rebus exercitatus, materia operis pro subiecto artis abutitur. Cur uerò Arist. in Rhetoricis non corpus humanum, ut medici: sed id, quod sanari, ægrotareq; potest, subiectum ponat, ratio est (ut diximus) quod medicina quędam uniuersalis sit, quæ vniuersale suum subiectum habet, id inquam quod sanari, ęgrotareq; potest. Particulares autem aliæ sunt medicinæ, quæ & particulare subiectum ex eo uniuersali sibi determinant. Veterinaria enim siue mulomedicina sibi determinat quædam animalia, ut equum, mulum, asinum, bouem. Sic nostra ars solum corpus humanum à cuius præstantia totius uniuersalis artis nomen sibi uendicauit. Medicinam enim quum dicimus, non eam iam intelligimus, quę circa omne id, quod sanari, ægrotareq; potest: sed solum circa humanũ corpus uersatur. Quum autem Arist. dicat pręallegato cap. Rhetoricorum, aliquas artes, ut Rhetoricã, certum genus subiectum non habere: alias autem habere, ut medicinam, cõsideratione dignum uidetur. Quomodo enim certum habet medicina, si tam uaria corpora sunt, quæ ęgrotare, sanariq; possunt? Respondendum est per certũ subiectum Arist. intelligere non unicam solum speciem: sed quæ certo asignari quodam numero posit. Sola enim animalia, & Plantæ huiuscemodi sunt. At quod probabile est, in omnes res spargitur: ita ut merito dictũ sit, certum nullũ esse Rhetorices subiectum. Quod item eo loco scribit artes singulas circa id, quod eis subiectũ est, doctrinales, persuadentesq; esse, eos arguit, qui dicunt medicinam de suo subiecto nihil ostendere: sed solum in eo operari. Nam dicit expresse in eo loco Geometriam circa magnitudines uersari, Arithmeticam circa numerum, similiter reliquas artes, & scientias. Verum artes à scientijs in hoc differre uidentur, quod illę non omnia ostẽdunt de subiecto uno, nec illud per se: sed ad aliquid, quatenus. s. ad opus consequendũ pertinet, ut 1. cap. 2. metaph. Aristot. scribit, scientes propter veritatẽ speculari: factiuas uerò propter opus. In hoc etiã differunt, quòd scientię de suo subiecto pasiones demonstrent. Artes uerò persuadeant potius, & ostendant. ut satis innuit Arist. cũ scribit in Rhetoricis artes circa eorum subiectũ doctrinales, persuadentesq; esse, non autem demõstrare aliquid dixit. Sed hęc satis de subiecto. Ex quibus quidẽ constat subiecti nomen ęquiuocum esse, aliud esse subiectum, aliud scopum, & quęnam artes subiectum habeant: & quæ non. Et quot subiecta habeant: & quæ non solum in illis operentur: sed etiam aliquid de illis ostendant: & quòd id non faciant per se: sed operis consequendi gratia, & quodnam sit illud in medicina uniuersali, & in nostra arte. Cum subiectum medicinæ, ut aliarum artium considerari à medico dixerimus: ut in eo finem artis consequatur: merito sequitur consideratio de Medicinæ, & medici fine. Qua quidem in re non solum recentiores: sed etiam antiqui scriptores inter se discrepat. Nam Arist. qui semper sibi consentire uidetur, in hac re uarius etiam esse creditur. Cum enim scribit cap. 1. pri. lib. Rhetoricorũ ad Theodecten Medicinę esse, non sanitatem inducere: sed ad hoc perducere, ad quod posibile est. Posibile uero esse, ut eos, qui nullo pacto possunt sanari, bene curemus dissentire uidetur ab eo, quod tradit cap. 1. pri. Ethicorum scilicet medicinę finem sanitatem esse. Gal. uerò in Thrasybulo & 1. meth. cap. 7. uarias opiniones de fine medicinæ refert. Quod quidem indicio est, rem hanc fuisse apud medicos dubiam. Quosdam enim refert posuisse medicinæ finem sanare, alios sanitatem inducere, alios plærumque sanare, alios facere quæ conueniunt ad sanitatem, alios morborũ causas adimere. Alios denique peragere, prout vnicuique succurrit. Ipse uerò in libr. de sectis scribit medicinæ scopum esse sanitatem, finem uerò sanitatem parare. Alibi uerò passim non id: sed sanitatem ipsam statuit esse medicinæ finem. Omitto quod de medici fine quædam ab eo docentur, quæ à fine ipsius medicinæ nequaquam ducuntur. Habet enim in 9. lib. de placitis, aliquos uoluisse medici finem esse gloriam, alios utilitatem. Itaque uidendũ est quid de hac re statuere tandem oporteat. Sumetur autem certũ ad hæc probãda principiũ ex finis definitione. Quoniã. n. alij aliter finẽ in artibus sumebant, & nõnulli rectè quidem, & alij perperam, uariæ sunt natæ hę opiniones: nec omnes ueræ esse possunt. Nam Quintilianus finem in artibus credit eum ponendũ esse, quem artifex semper assequitur.

Medicina uniuersalis & particularis.

Medicinae nomen de qua facultate propriè intelligatur.

Subiectum certũ quid apud Aris.

Artes quomodo uersentur circa suum subiectum.

De fine medicinae.

Aris. opinio de fine medicinae.

Medicorũ Antiquorum de fine medicinae diuersae opiniones.

De medicinae fine Galeni opinio.

De medicinae fine Galeni sententia.

A Propterea non persuadere: sed bene dicere, & facere omnia, quæ sunt apta ad persuadendum, contendit esse finem Rhetorices. Hoc enim Rhetorem semper assequi. Rectius uerò Arist. & Galenus de fine sentiunt. Nam Arist. in. 1. Metaphysices finem definit cuius gratia actiones & motus fiunt. Ait & in primo de partibus animalium cap. primo finem esse id, in quo motus, si nihil impediat, terminatur. Addo quod scribit primo cap. primi Ethicorum, finem artium, quæ post actionem opus relinquunt, esse opus. Quinetiam in secundo Physicorum pronuntiat finem esse id, cuius gratia alia fiunt. Idem Galenus sentit mutatis uerbis in lib. ad Thrasybulum, ubi habet: finem illud esse statuendum, quo acquisito B cessat artifex. Et ita quidem sentiendum est. Nam ex ipso nomine ostenditur finis esse ultimum, & in eo terminari motum, si nihil impediat: quiescereque artificem eo parto. Absurdum namque est artificem semper debere suum finem, ut Quintilianus vult, assequi. Ita enim nihil frustra fieret. Ignorauit enim ille differentiam, quæ ponenda est inter officium, & finem. Est enim officium oratoris bene dicere. At non bene dicit per se: sed propter aliud, nempe ut persuadeat, obtineatque quod uult. Quapropter si in aliud refertur bene dicere, constat non esse finem ipsius oratoris: sed id cuius gratia bene dicere studet. Sic sanè medicum, qui nihil curando errauerit, & quantum in se est ægri sanitatem procurauerit, suo officio functum esse dicimus: minimè tamen suum finem assequutum, nisi sanitatem parauerit. At si natura semper suum finem non assequitur, profecto non debemus in artibus id requirere. Malè ergo Quintilianus sic de fine artium sentit. Rectius autem C Arist. & Gal. statuunt, finem id, quo parto cessat artifex operari: Ac cum artes nonnullæ sint, quæ post actionem nullum opus quærunt, ut musica, saltandique ars, merito fit, ut in ipsa actione quiescat animus artificis, finemq; suum ponat. In alijs uerò, in quibus quæritur post actionem, opus aliquod, nō ipsa operatio artificis, sed quod ex illa quæritur, finis statuendum est. Nam ædificatoriæ artis finis esse agnoscitur, non ædificatio, sed domus ipsa. Nimirū cum artifex in ipsa ędificatione nequaquam quiescat: sed cum domus facta est. Illius enim gratia actiones & motus fiūt, & illud est, in quo motus, si nihil impediat, terminatur. Ergo si ita est, medicinæ finis sanitas erit, non sanitatem inducere, non morborum causas adimere, non commodè omnia facere, quæ ad sanitatem conferunt: quoniam in illis non quiescit medicus: sed perpetuo agit, donec sanitatem partam sentiat. Tunc enim à medendo desistit. sunt enim hæc officia, sed non finis: At nec hæc integra sunt officia: quo D niam non solum in morbis, & illorum causis abigendis: sed etiam in sanitate conseruanda uersatur medicus. Nec prædictæ quidem opinioni refragatur Arist. in lib. Rhetoricorum ad Theodecten. Nō enim eo loco de fine medicinæ agit: sed de officio medici. Est enim illius munus bene tractare omnes eos etiam, qui nequaquam sanari possunt. Gal. uerò in lib. de sectis, non quod uerum est: sed quod rudioribus, ad quos scribebat aptius uideri poterat, tradit: cum scribit Medicinæ scopum esse sanitatem: finem uerò parare sanitatem: illic enim scopum, & finem re distinguit: cum tamen non nisi ratione inter se differant. Finis enim illud est, quod est & scopus: sed scopus dicitur, quod eò semper spectemus, & dirigamus actiones nostras: finis autem quòd eo parto cesset actio. Medicus uerò qui honorē, aut utilitatem propriam, uel aliorum commoda sibi proponit in factitanda medicina, non ut medicus sibi hos fines proponit: sed ut homo, qui cum medicina alium quærat finem, qui quidem per accidens est: nempe personæ medicinam exercentis. Est ergo (si uera sunt, E quæ diximus) medicinæ finis sanitas. sed nonnulla sunt, quæ hanc opinionem turbare uidē tur. Si enim id statuendū est finis, in quo cessat medici actio, non uidebitur sanitas semper esse finis medicinæ. Nam sæpe cessat actio medici in alio, quā in sanitate: ueluti in morbis, qui nullo modo sanari possunt: qualis est hectica tertiæ speciei, & cancer exulceratus. In his enim malis non quærit medicus sanitatē: sed uitæ productionem, in qua quiescit, tanquam in fine. Huic obiectioni respondent nōnulli, ut Curtius: sanitatē finem quidem esse medicinæ, sed ueluti appendicē addi uitæ productionem. Quæ responsio nullius momenti mihi esse uidetur. Aliter ergo respondendū: nempe quòd cum Medicus proprium finem assequi nō potest alium sibi constituat meliorem, quē potest. Propterea cum nequit sanitatē inducere, uitam saltem prolongare cū morbo nititur, ad naturę imitationem, quę cū perfectos suos partus edere, fineq; propriū consequi non ualeat, alium proximū ei, & optimū quantū licet, attingit, mutilumq; animal, & imperfectū procreat. Hoc enim opus pręstat facere, quā nullū. Fatemur igitur medicū quiescere aliquādo in alio, quā in sanitate: sed id fieri nō sponte:

Finis quid re uera sit.

Finis & officij differētia.

Non idem finis est in omnibus artibus.

Medicinae proprius finis quid.

Finis & scopus quomodo differant.

Finis medici, & personae medicinam exercētis diuersus.

An praeter sanitatem alius finis in medicina consti tui debeat.

nec tamquam in proprio fine,quē prohibetur assequi:sed in alio,quod pro uero fine substi- A
tuere potest. Vnde rectè dicebat Aris. finē esse,in quo si nihil impedit, cessat motus. In hoc
autem casu impeditur motus peruenire ad suum finem. Non ergo (ut rem concludamus)
uerū assequitur finem medicus, cum sanitatem non assequitur : Sed morbos lenit, aut eos
cum uita producit. Cæterū occurrit hoc loco læuis quædam dubitatio. Nam in desperatis
morbis tentanda esse remedia ad uitam producendam dicebamus, quod Gal. 10. meth. asse
rit:contra uerò Aph. 29. 2. desperatos solis præsagijs relinquendos memoriæ prodidit. Ad
hoc respondet Curtius Galeni locum 10. meth. quo dicit aliquid esse agendum, intelligendum
esse, quòd admittat autor leuiora remedia, non generosa & ualida. Cuius quidem opi
nio damnanda est. Nam eo loco in hæctica febre tertiæ speciei tentat balnea, remediū utiq;
generosum, & magnis morbis abigendis accommodatum. Sed ita intelligere nos oportet,
quòd aliqui sint morbi ita desperati, in quibus nihil omnino: aut parū admodum uitæ pro- B
desse possis. cuiusmodi sunt acutissimi & exitiales, iamq; penitus desperati, uiciniq; morti:
alij autem, quos lenire & prolungare licet. De primis agit eo Aphorismo, in quo scribit so
lis præsagijs utendum esse in desperatis morbis. De secundo genere agit 10. meth. ubi etiam
si sanitas desperata est : uita tamen produci potest: Vt manifestè in hæcticis apparet, qui an
nos integros uiuunt. Ergo ex his, quæ infra sanitatem medicinæ finem constituere uidentur, nihil impedit, quo minus sanitas uerus finis statuatur. At alia sunt, quæ ultra sanitatem, medicinæ finem inuenire uidentur, ut est bonus habitus, & pulchritudo. Nam posteaquam medicus sanitatem peperit, bonum habitum adhuc quærere debet, pulchritudinemq; inducere ad naturæ imitationem : quæ non solum bona, & sana : sed etiam bono
habitu prædita, & pulchra opera sua efformat. Eò pertinet quod medici remedia doceant,
quibus bonus habitus cōparatur, & pulchritudo inducitur. Respondemus id contra finem C
prius positum non facere. Nam si pulchritudo natiua sit, sanitatem sequitur: quò fit ut nō
per se: sed per accidens à medico procuretur. Vnde optimè Aris. 6. cap. 6. Metaph. scribit.
Qui facit domum, non simul facit quæ accidunt domui factæ, sunt enim hæc infinita. Si
uerò fucata sit pulchritudo, medici non est officij eam efficere. Quòd si aliquando remedia
exhibet Gal. in lib. de medicamentis secūdum locos ad nigros pilos dealbandos, uel in aliū
colorem mutandos, & ad rugas in uetulis tegendas, id non facit quatenus medicus : sed ut
fucatoriæ artis non ignarus : qui quæstum & existimationem ex hac etiā re apud mulieres,
& uiros, quibus hæc sunt uoluptati aucupetur. De bono habitu ita scrbit Gal. in Trasybulo, non esse eum statuendum medicinæ finem : quoniam medicus in sanitate parta primū
quiescit, eisdemq; præsidijs, quibus sanitas, bonus habitus comparatur. Quòd si quis etiam
peculiarem curam & facultatem adhibere uelit ad bonū habitum post sanitatem concilian- D
dum, eam gymnasticis relinquemus, quibus olim demādata fuit. Ergo cum medicus sibi pri
mo proponat sanitatē consequendam; nec quiescat priusquā eam acquisierit: si modo nihil
impediat, & ea parta agere desinat, constat utique sanitatem medicinę proprium, & uerum
finem ponendum esse. At si quis iterum dicat, sanitatem non per se expeti: sed bonarū actio
num gratia, (ut 1. lib. method. & de differentijs morborum docet Gal. (Nemo enim sanitatem quærit nisi ut ea præditus, aptus reddatur ad uitæ munia rectè obeunda) : non tamen
propterea bona actio medicinæ finis erit, tum quòd ad sanitatem ea sequatur, tum quòd
alius sit medicinæ, alius sanitatis finis. Est enim finem consecutus medicus, quando sanitatem ægris restituit, aut sanos defendit à necessarijs iniurijs. Aeger uerò, & qui sanus est sani
tatem per se non expetit : sed ut illius beneficio animi, & corporis functionibus rectè fungi possit. Quare medicus in suo fine, non alieno quiescere debet. E

In morbis desperatis quid agendum et Curtij opinio improbatur

Bonum habitum, & pulchritudinē an debeat medicus procurare.

Bonā actionem non esse finem medicinae, sed ægri.

Finem medicinę nemo consequi poterit, qui ea, ex quibus medicina constat, non assequetur. Cōstat autem ex suis partibus. Quare merito nunc de medicinæ partibus est agendū. In
qua quidem tractatione ex interpretibus huius libri, aut aliorum, qui in scholis legi solent,
nonnulli prorsus silent, à rei difficultate (ut arbitror) deterriti. Alij autem quædam attingunt : sed non docent, quomodo constare possint tam uariæ diuisiones, quæ apud scriptores de medicina leguntur. Sequitur enim unusquisque suam quādam diuidendæ medicinæ
rationem : sed nulla adhibita probatione, qua intelligere possimus, perfectum esse partium
numerum, qui traditur. Apud Galenum uarię extant medicinæ diuisiones : quas omnes
perfectas esse nemo credere debet : quandoquidem ex sola ipsa tractatione, & rei uarietate, id patere potest. Illas igitur proponemus, & quid de singulis sentiendum sit (vt nostra

De medicinae partibus.

stra

A stra fert opinio) indicabimus. Interim tamen nõ omittemus, quod alii celebres medici de eadem re tradiderint. Ergo inter diuisiones medicinæ maximè viguit Plutarchi diuisio, quæ habetur in uita Homeri, & ab ipso Auicenna initio sui operis usurpata est. Ea autem est, quæ diuidit medicinam in Theoricam, & Practicam. Quæ quidem diuisio malè intellecta ab expositoribus, causa fuit, ut quæstiones vanæ, & nihil ad medicinam pertinentes, in scholis medicorum hactenus agitatæ fuerint ab his, qui Theoricam (ut aiunt) profitentur. Tamquam enim vna esset pars speculatiua, studebant illi doctores quædam discipulis explicare: quæ cum in sola speculatione essent posita, nullius erant in medicina usus. Qualia sunt (ut ex multis pauca recẽseamus) utrum dentur influentiæ: vtrum terra in medio mũdi omnino quiescat: vtrum locus aquæ sit superficies terræ: utrum aqua moueatur ad replendum uacuum: an medicus credere debeat incantationibus, & huiusmodi alia mul-
B ta, quæ Galenus logicas quæstiones uocare solet, & propterea medico inutiles: nimirum quod ad artis finem consequendum nequaquam pertineant: aut certè ab aliis, quàm medicinæ professoribus docendæ erant. Qui uerò Practicam medicinæ partem docent, discipulos a Theoricis enutritos in his logicis quęstionibus excipiunt, præceptorum artis ignaros, eosque nihil aliud docent, quàm ineptas quasdam (ut uocant) receptas. Ita fit ut pauci boni medici a multis seculis reperti sint: propterea quod a pręceptoribus medicinam nequaquam discerent. Porrò hanc diuisionem multis argumentis Montanus refellere nititur, primo quod nullus author Græcus ea diuisione sit usus. Deinde quod Arist. Plato, Auerroes, Galenus, & alii uniuersi philosophi, & medici, totam medicinam practicam posuerint. Præterea unum esse medicinæ finem, quod est opus, nempe sanitas: quam quidem factione
C & operatione: non autem speculatione consequimur. Postremo non ualere similitudinẽ Auicennæ, quòd scilicet quemadmodum Philosophia quædam est speculatiua, alia actiua: ita in medicina ponenda sit una pars speculatiua, alia practica. Philosophiam enim non vnicum habere finem: quippe cum actiua actionem, cõtemplatiua ueritatem finem sibi proponat. Nec idem quoque esse de Medicina, ut de Astronomia, Musica, & Arithmetica. Illæ enim speculatiuæ cum sint, habent sub se alias subalternatas practicas: quæ sibi particularem quendam finem, in quo operantur, constituunt, ut Astronomia, quæ Theorica est, & uera Mathematica, circa motus astrorum, & coniunctiones, oppositiones, & aspectus uersatur: sub se autem iudicialem habet, quæ hæc ad euentus rerum diiudicandos trahit, & ob id practica est. Ita denique omnes scientiæ speculatiuæ practicas efficiunt, quandoquidem hæ particularem quendam finem in re, quæ simpliciter consideratur a uera scientia, determinant: unde optimè a Metaphysica aliæ omnes scientię, & artes, oriuntur. Ens enim simpliciter considerat Metaphysicus: ab hac oritur physica, cum ens hoc sibi determinat, quatenus motus principium in se habet. Ab hac autem Medicina, cum ens quoddam mo-
D bile, quatenus sanabile, & ægrotabile est, expendit. Igitur de medicina parem non esse rationem: quoniam artes ab artibus nequaquam nascuntur, ut hę a speculatiuis. Quòd si artes speculantur: (non enim definire, diuidere, & docere posse artificem, nisi speculetur) non tamen propterea fieri, ut speculatrix dici debeat, si finem alium habeat. Vnde optimè Arist. secundo Metaphysices scribere artes speculari non per se: sed vt opus consequantur. Hęc adfert Montanus aduersus Auicennam: tamquam hic uelit unam esse medicinę partẽ, quę Theorica dicatur, quando eam consideramus non ut operemur: practicam uerò fieri, quando eandem ad operationem dirigimus. Quam quidem opinionem Auicenna statim in principio sui operis refellit: ostenditque quomodo intelligat vnam medicinę partem esse theoricam. Inquit enim Theoricam dicimus, non quòd illius sit scire, alterius uerò operari: sed quòd medicinę principia doceat. Practicam autem uocat, quę alia docet magis
E particularia, operationiq; propinquiora. Quam quidem interpretationem si recipiamus, corruit omnino Montani confutatio. Ille enim contra Auicennam ita agit, quasi proprio nomine Theoricam uocet: id scilicet, quod theoricam, id est contemplationem finem sibi statuit. Quo casu uerum est, huiusmodi nullam esse medicinæ partem: cum uniuersa medicina ad opus faciendum tendat. Si quis tamen medicinæ partem unam esse dicat, quæ circa principia uersetur, quibus humanum corpus constat: aliam autem, quæ medendi modum & usum doceat: illamque Theoricam: hanc uerò practicam uocet, in re sanè non errabit: sed de nomine contentio erit. At uerò in hoc Montanus non minus, quàm Auicenna est reprehendendus. Vult enim Montanus totam medicinam esse practicam: nam reue

Diuisio medicinæ in Theoricam & Practicam.

Auicennae diuisio Medicinæ, a reprehẽsione Mõtani vẽdicatur.

ra est tota factiua : nulla autẽ illius pars actiua. Distinguntur autem ab Arist. & Galeno practicæ,id est actiuæ a pœiticis,idest factiuis.Præterea ex duplici consideratione statuit ille in arte medicinali,& in prima Fen Auicenna, medicinam nunc esse scientiam : nunc uerò artem . Scientiam enim fieri,quando consideratur,ut est in mente artificis . Artẽ uerò, quando uersatur circa subiectum operationis . At cur non licebit etiam nobis duplicem huiusmodi considerationem in medicinæ partibus excogitare : vocareque eam Theoricam, quæ enarrat,quæ quidem a philosophis non minus , quàm a medicis doceri solent , qualia sunt elementa,temperamenta,humores,Anatome,partium similarium,atque organicarum? Malè præterea censet Montanus,solum Auicennam in hac opinione fuisse . Nam nec ipse Auicenna author est huius diuisionis , nec solus eam vsurpauit . Etenim (ut diximus) Plutarchus in uita Homeri eadem utitur diuisione,appellatque theoricam partem , quæ per vniuersales sermones , & methodum ad particularium cognitionem perducit . Practicam autem,quæ per actionem ipsam graditur, idem,vt apparet,quod Auicenna sentiens . Rursus verò Theoricæ partes σημειωτικὴν, idest, quæ de signis agit,& αἰτιολογικὴν,quæ causas cõsiderat,facit:practica uerò partes,Chirurgiam dictam,& pharmatiam cõstituit.Philotheus prę terea initio suorum commẽtariorum in Aphorismos Hippocratis eadem diuisione vtitur . Idem sentit Auerroes primo Colliget cap.primo. Quod quidem miror Montanum nequaquam uidisse : aut si non uidit,saltem non debebat asserere eum ab Auicẽna dissentire. Cæterum ad alia Montani argumenta superfluum esse puto respondere , quoniam ille verbi proprietate Auicennam premit:non autem re ipsa,quæ vt ostendimus ad interpretationem & mentem authoris intellecta,nihil absurdum continet,omniaque tela reijcit, aliosque authores sui fautores ostendit . Porrò sumitur hæc diuisio Auicennæ a materia,quæ tractatur in medicina . Nam dicere partem unam esse , quæ de principijs medicinæ agat : aliam uerò quæ medendi modum doceat,nihil aliud est profectò,quàm diuisionem facere ex varia materia,quæ tractatur . Non tamen uera est diuisio,quoniam ex ea non possumus omnes medicinæ partes intelligere . Dubium enim est sub qua parte contineantur signorũ tractatio , medicamentorum cognitio,nec in hac comprehenditur sanitatis conseruandæ ratio.Sumitur etiam ab eadem materia ea,qua utitur author introductorij,cum diuidit medicinam in in physiologiam , ætiologiam,simioticen,therapeuticen, & salubrem , vt author de partibus artis etiam testatur . Cæterum in hac quoque diuisione deest pars medicinæ , quæ conualescentes restaurare, & senes commodè uiuere docet : nec non quæ de alimentis agit , & morbos præcauet . Iam verò a materia,qua utitur medicus medendo , sumitur ea diuisio , quam habet Galenus textu sexto primi acutorum,& Celsus in prooemio,cum dicit medicinam diuidi in Chirurgicen,pharmaceuticen , & dięteticen . Etsi uidetur primo aspectu ex operationum differentiis diuisio hæc sumi . Pharmaceutice enim pars , nihil aliud significat,quàm quæ morbis per pharmaca medetur,sic & reliquæ duæ materiam ostendunt, qua medicus utitur,non operationum differentiam,potest enim eandem operationem, ut calefactionem medicus moliri per diætam,pharmaca,& chirurgiam. Vnde non a diuersa actione : sed a diuersa materia sumpta apparet hæc diuisio . A materia item, quæ tractatur in medicina uidetur sumpsisse Galenus diuisionem,quam facit in lib. de constitutione artis : etsi confusè medicinæ partes eo loco explicet . Decem tamen partes,quum decem tractationes diuersas necessarias medico faciat,constituere videtur .

Diuisio in theoricam, & practicam quid in medicina exprimat .

Diuisio medicinæ ex authore introductorij

Diuisio medicinae ex Celso .

Diuisio medicinæ quæ habetur in lib.de cõsti. art.

Primam quæ corporis cognitionem ex elementis,& anatome,actiones , & usus docet , constituitque .

Secundam quæ cognitionem affectuum naturalium, non naturalium , & præternaturam explicat.

Tertiam quæ naturales conseruare,alios permutare docet,

Quartam quę materiæ medicæ facultatem & usum explicat,

Quintam quæ signa docet , quibus affectus,illorumque causæ , partesque ipsæ affectæ dignoscuntur.

Sextam quæ præsagiendi rationem continet ,

Septimam quæ docet,quomodo morbi curentur,

Octauam quæ impetum causarum prohibet , quam prophylacticen,id est præseruatoriam uocat .

Nonam sanitatis conseruandæ rationem tradere pollicetur,salubremq; uocat .

Decimam

A Decimam quæ ægros reficit, vocatque hanc analepticen, ideſt refectricem: vnde ſatis cõſtat Galenum eo loco non tam ſibi propoſuiſſe diſtinctam enumerationem, & ueram diuiſionem medicinæ partium, quàm ut doceret ex notione finis, quæ neceſſaria eſſent ad medicinam conſtituendam. Sumitur a materia, quæ tractatur & illa quæ lib. primo de uictu acutorum textu tertio habetur, in dignotionem, prædictionem, & curationem. Alia porrò ſumitur a neceſſariis ad medendum: qualis eſt illa, quam habet Hippoc. ſecundo Commentario primi Epid. textu primo quum ait. Ars tribus conſtat, medico, morbo, & ægroto: vbi artem pro artis exercitatione, vt apparet, vſurpat. Eſt & alia, cuius meminit in lib. de ſubfiguratione empirica, cuius authorem Theutam medicum fuiſſe ſcribit .ſ. in indicatoriam, curatoriam, & ſalubrem. Indicatoriam prĕterea in futurorum prĕnotionem, & prĕſentiũ dignotionem. Curatricem rurſus in pharmaciam, chirurgiam & diĕtam, ut alii, diuidit. B Salubrem uerò in boni habitus conſeruationem, ſalubrem nomine generis uocatam, prĕſeruatiuam, Analepticen, & gerocomicon. Hĕ ferè ſunt diuiſiones medicinæ, quĕ reperiuntur ſparſim enumeratĕ a Galeno in ſuis libris. Verum accidentariæ potius ſunt, quas hactenus recenſuimus: & reliquæ ſunt, quæ totam medicinam non comprehendunt: ſed ſolum uetuſtiſsimam illius partem curatoriam ſcilicet, ut Galenus in Thraſybulo, vbi de his abundè diſſerit, oſtendit. Eſſentialis autem, & omnium optima diuiſio putatur ab eodem authore, quæ ab uniuerſalibus actionibus ſumitur. Nam quum medicinam dixerimus eſſe artem, quæ corrigit uitia noſtri corporis, ſitque vniuerſalis, & unica illius actio nempe correctio: per maiorem, & minorem correctionem, certè medicinæ partes conſtituentur. Prima ergo ponitur, quæ magna uitia corrigit, qualis ea eſt, quæ morbo affecta corpora curat, diciturque hæc pars ab actione ἰατρική, id eſt medicatoria, & θεραπευτική, id eſt, curatoria: po C teſtque in multas differentias per magis, & minus diuidi. Nam ut uaria eſt morborum differentia, per magis & minus ſumpta, ita & pars hæc, totidem differentias, quot morbi ſuſcipere poteſt: hactenus tamen innominatas. A materia verò, quæ illi ſubijcitur (corpore .ſ. morboſo) νοσερά, ideſt morboſa. A materia qua utitur, φαρμακευτική, ideſt medicamentaria. Ab actione uerò generali diuiditur in φαρμακευτικὴν, διαιτητικὴν, & χειρουργικὴν. Quarũ prima rurſus diuidi poteſt in herbariam, metallicam, plantarum, lapidum, & aliarum materierum medicinalium ſcientiam: ſecunda in ea, quæ ſumuntur, bibuntur, vacuantur, & foris incidunt, diuiditur. Quam diuiſionem rurſus proſequemur, cum ſecundam partem explicabimus. Tertia ab actione in vulnerariam, luxatoriam, & in cæteras actiones, quas medici manuarij obeunt. A partibus uerò, in quibus actiones illæ obeuntur, auricularia, ocularia, & ſic de reliquis dicetur. Porrò ſunt qui medicinam quoque diuidant non ſolum ab actione generali per magis & minus, ſed etiam particulari: qualis ea eſt: Medicinæ pars alia veratro purgat, alia venam ſoluit, alia os exſcindit, alia inediam iniũgit, alia cibum exhi D bet &c. Sunt etiam qui a membris eam diuidant; vt qui dicunt medicinam unã eſſe ocula riam, aliam auricularia m, & ſic de alijs, a partibus ſumpto nomine: Galenus tamen ex omnibus illis diuiſionibus (ut dixi) eam præfert aliis, quæ ab actione per magis & minus diuiſa ſumitur. Illud quoque ſciendũ eſt partem hanc medicinæ antiquiſsimam eſſe, & præcipuam, ac ob neceſsitatem primò conſtitutam, totique arti nomen dediſſe. Nam a medendo medicina dicta eſt. Iam uerò poſteaquam primam partem explicauimus, quæ magna uitia corrigit, aliam conſtituemus, quæ parua emendat, ob idque φυλακτική, ideſt, conſeruatiua pars dicta eſt ab uniuerſali ſcilicet ſua actione: quòd paruas noxas tollens, præ exiguitate ſenſum ſubterfugiat, an corrigat, uel nihil omnino in corpore mutet. A materia autem illi ſubiecta, corpore ſcilicet ſalubri, a Græcis nouo uocabulo ὑγιεινή, id eſt ſalubris dicitur. (Accidit enim eodem nomine quo corpora, artis partes uocari.) A materia qua illa utitur E huic rei propria, & curationi non communi gymnaſtica Platoni placet, ut dicatur: huius partes per magis & minus etiam ſumuntur. Nam aut parua admodũ uitia corrigit, ut quæ perfectè ualentes, & habitum ſimpliciter bonum (εὐεξίαν Grĕci uocant) conſeruat, & ob id εὐεκτική ea pars dicitur, id eſt boni habitus conſeruatrix: cuius duæ ſunt partes, a materia qua utitur diæta ſcilicet & gymnaſtica uera, quæ a Platone παιδοτριβή frequẽtius dicitur, denominatæ. Nam gymnaſtica & diæta communes ſunt partes etiam ſequentibus, & inferius tractabuntur. Alia eſt pars in hoc genere, quæ non ſimpliciter bonum habitum (qualis athletarum eſt habitus) conſeruat, quæ pars Galeni tempore gymnaſtica vocabatur, cum uera tamen gymnaſtica non eſſet: ſed Athletica uocari debeat. Hancque partem inter

Diuiſiones aliæ medicinæ ſparſim traditæ.

Diuiſio medicinæ quæ opt. a Gal. putetur.

Medicinae pars antiquiſsima.

inter sequentes potius, quæ paulo maiora vitia corrigunt, quàm inter primam istam, quæ A vitia admodum exigua emendat, reponere oportet. Deinde secunda succedit, quę paulo maiora vitia, quàm prima corrigit: vt quæ corpora καθ' ἕξιν, id est secundum habitum sana conseruat, vocaturque hæc pars communi uocabulo φυλακτικὴ ἅμα καὶ ὑγιεινὴ, id est conseruatiua simul & salubris: proprio autem a materia illi subiecta, scilicet corpore salubri, ὑγιεινὴ, id est salubris. Tertia est pars quæ maiora adhuc vitia, ut ea, quæ κατὰ σχέσιν, idest secundum habitudinem corpora tractat, quales sunt qui a morbo conualescunt, in quibus nec causa præter naturam, nec dispositio ulla: sed sola cum infirmis uiribus ut plurimum gracilitas inest, sicque affectorum ad naturalem statum reductio, corroboratio est, quæ per commodas commotiones, & renutritiones fit. Vnde hæc pars a materia, qua utitur renutritione scilicet ἀνατρεπτικὴ τῶν νενοσηκότων, idest renutritoria conualescentium dicitur. A recentioribus uerò Græcis ἀναληπτικὴ vocatur. Ad hoc genus pertinet & ea pars, quæ paratos incidere in morbos tractat, quæ quoniam morborum imminentium causas tollendo B nos a morbis pręseruat, præuisoria, pręcautoria a nostris interpretibus: a Græcis uerò προφυλακτικὴ, id est præseruatoria dicitur, oppositam facultatem habens analepticæ: quamquàm etiam prophylacticæ ista locum habet, non in ijs solum, qui parati sunt incidere in morbos: sed in ijs etiam, qui in morbum iam inciderunt: quũ scilicet causæ remotiori morbi attendimus, studemusque illius impetum compescere, aut funditus tollere, vt Galenus in.11. methodi scribit. Porrò huius generis quæ corpora secundum habitudinem tractat, pars tertia, & ultima numeratur, quæ senum corpora tractat, ob id γηροκομικὴ, dicta. Tres hę partes a corpore neutro, quod illis subijcitur communi omnibus his partibus vocabulo, neutræ dictæ sunt: quòd inter conseruatiuam, & curatoriam mediæ sunt. Nam si ad salubrem & euecticem comparentur, magna: si ad curatoriam, parua uitia corrigere videntur. Hinc quoque neutrę merito appellari possunt. Ex superioribus autem partibus, euectice C corpus in eo statu, quo accepit exactè seruat. Alię ad melius ducere contendunt. Et quemadmodum pars, quæ corpora secundum habitudinem tractat, media est inter eam, quæ bonum habitum conseruat, & aliam, quæ curat morbos. Ita salubris pars media est inter partem, quæ bonum habitum, & aliam, quæ corpora secundum habitudinem tractat. Hæc quidem Galenus de diuisione medicinę tradit: sed meo quidem iudicio ex tot, tantisque diuisionibus nulla est, quæ perfecta dici posit. Nam ut alias omittamus, quas ille reprobat, postrema quam tantopere laudat, & reliquis præferendam censet, multa in se uitia continet.

Contra diuisiões præ dictas medicinae disputatio.

Primum enim in ea non continentur omnes medicinæ partes: quandoquidem nulla mentio hic fit de illis partibus, quę de elementis, temperamentis, facultatibus, actionibus, utilitate totius, & partium agunt, & multo minus de illa, quæ affectus corporis, morborum inquam naturam, genera, differentias, causas, & symptomata enarrat: signa quoque prætermittuntur, sicut & alimentorum, medicamentorum natura, vis, & cognitio omnis. Ac ut D breuiter dicam solum diuidit officia medici, quæ comparatis omnibus medicinæ partibus ille in factitanda medicina exercet. At si quis rem diligenter examinare uelit, inueniet profecto nec ipsa officia rectè esse diuisa. Opponit enim parti conseruatrici, curatricem, quod est absurdum. Nam genus generi, & differentia vniuersalis, uniuersali, non species generi, aut differentia particularis uniuersali ex aduerso in diuisione opponenda est. Scribit enim ille passim in method. medendi curationem deberi morbis. Quare relinquitur id, quod debetur causis morborum iam facientibus & augentibus morbum, & symptomatis, quæ medici operam requirunt Ac cum hæc omnia præter naturam sint, & aliquid commune habeant, sub quo comprehendi possunt, illud primum ponendum est in diuisione. Est autem illud, quod conseruationi opponitur, quæ communis est illis, quæ secundum naturã habent. Porrò conseruationi opponitur mutatio. Qua quidem posita, apta fit hoc modo E diuisio. Medicinæ pars una est, quæ corporis statum conseruat, & tuetur, alia, quæ mutat, alia uerò quæ partim conseruat, partim mutat. Conseruatrix rectè ab eo diuiditur in salubrem & euecticem. Quæ uerò mutat, non penes corpora, quæ subijciuntur: sed penes res, quæ in corporibus ægrotantibus mutationem & remotionem postulant, diuisionem capit. Vel enim morbos ipsos tollit, remotis immediatis, aut remotioribus causis: si modo actu causæ sint, & curatrix huiusmodi pars uocatur, aut causas tollit, quæ in ægrotantibus augere possunt morbos, & hæc pręseruatrix siue prophylacticæ dicitur. Quod si causas tollat ex genere symptomatum sumptas, ut dolorem, sitim, qui morbum iam intendit, mitiga

Diuisio medicinae ex actionibus sũpta a Galeno emendata.

toria

A toria pars merito nuncupatur. Aptè enim & ille dicere solet mitigari, & leniri symptomata, quando medicus aduersus illa pugnat. Cæterum media pars, quæ & neutra nuncupari potest, a subiecto sibi corpore, (vt antea diximus) in tres partes diuiditur, propriis nominibus donatas, quoniam triplex corpus ei subijcitur, conualescens inquam, senile, & iam in morbos cadere paratum. Vnde tres partes analepticæ, gerocomicæ, & prophylacticæ constituuntur. Verum etsi hæc diuisio aptior iam reddita est, quàm sit factum a Galeno: tamē manent adhuc primæ angustiæ, & difficultates, quòd scilicet omnes medicinæ partes in ea nequaquam comprehendamus. Ac ut facile est omnes medicinæ diuisiones hactenus traditas refellere, ita difficile, aut potius impossibile est, ueram inuenire diuisionem, quoniam hactenus medicina a philosophia certis terminis non est seiuncta: propterea ignoramus, an omnia, quæ a medicis tractantur, medicinæ sint facultatis, an multa ex philosophia assu- *Medicinā rectè diuidi non posse, & cur.*
B mantur. Nam causas morborum, & sanitatis explicare ad philosophum pertinere scribit Aristot. Quod si ita est, multo magis ad philosophum pertinebit tractare de elementis, temperamentis, facultatibus, & actionibus corporis, de anatome, de natura, cognitione, & viribus plantarum, metallorum, lapidum, aliarumq; omnium rerum, quarum in medicina est usus. Quod quidem docent philosophorum tractationes, qui hæc vniuersa complectuntur. Quod si ita est, quam quæso tractationem, & quas proprias partes medicinæ relinquemus? Hæc satis sit attigisse, & notasse, vt alijs inueniendi meliora occasio detur. Quomodo medicina in suas partes diuidas nondum adhuc constat.

Salubrium, insalubrium, & neutrorum.

C Cum uniuersum hoc opus solum contineat salubrium, insalubrium, & neutrorum explicationem, necessarium profecto est omnia, quæ in eo docentur, ignorari, nisi prius rectè definitum sit, quid illis nominibus intelligere oporteat. Qua quidem de re multi hactenus scripserunt: sed ita, vt nullus idem cum alio senserit, aut suam opinionem clarè ostenderit. Adeo enim omnia sunt adhuc perplexa, confusa, & obscura, ut posteaquam omnia legeris, quæ de hac re scripta extant, nihil nisi meras chimeras, & somnia percipere possis, nec facile quidem est intelligere, an illi Galenum, uel Arist. interpretantur, aut potius sua obtrudere velint, idque ex nullis principijs, sed leuissimis duntaxat quibusdam coniecturis in eam, quam sequuntur interpretationem adducti: dedit fortè illis errandi occasionem Galenus, quòd uariè hæc doceat, sed boni interpretis officium est hæc animaduertere, & in primis expendere principia, quæ ponit author, quid postulet illius tractatio, & institutum, quid alibi de eadem re tradiderit, vnde hæc emanarunt, quid demum dictet ueritas, & ad hæc semper respicere, nec interim curare, si quod verbum negligentius authori exciderit, aut ille ex aliis aliquid falsum vel inusitatum assumpserit. Quod quidem Galenus in hoc *De salubribus, insalubribus, & neutris nihil ab alijs interpretibus hactenus rectè scriptum.*
D opere fecit: vt enim ille medicinæ, sic horum corporum, causarum, signorumque definitiones ab Herophilo est mutuatus, ut ostendunt uerba, vt nunc, in illis posita, Aristoteli, & aliis philosophis, & medicis, qui puriorem sermonem Græcum sunt sequuti, nequaquam consueta. Ac cum interim nonnulla fortasse de suo addit, inæqualem, & confusam reddit doctrinam, quæ aliis, qui hæc non animaduertunt, errandi occasionem præbēt. Quod ego breuiter nunc docere institui, vt mihi quoque liceat in re, in qua nullus adhuc mihi satisfacit, meam interponere sententiam. Ac ne quis putet, me meam opinionem erigere uelle, vigentibus aliis celeberrimis nostro hoc seculo uiris, qui de hac re scripserunt: operæpretium esse duco primum afferre, quid quilibet illorum senserit, a Manardo initium sumens, quem multi alii probant, & sequuntur, tamquam veræ huius (ut illi arbitrantur) interpretationis authorem.

E Tradit ergo ille salubre a sano differre in hoc, quod ægrotus saluber dici potest: sanus verò minimè. Non enim quod actu sani sint: sed quod sani esse diutius possint, salubres uocari, quandoquidem salubritas teste Arist. & Boetio in prædicamentis, naturalis quædam est potentia quæ nunquam amitti potest, sed quicquid agatur, non solum ad senectutem: sed etiam (ut illius uerbo utatur) ad Stygiam usq; paludem hominem associat. Imo in faucibus orci iam demersum hominem, salubrem adhuc esse fatetur. Propterea hanc salubritatem nec arte conseruari, nec recuperari, aut aliquid aliud pati posse: cum illa eadem sit per morbos, per sanitatem in omni corpore, in omni ætate, in omni denique natura, & corporis statu. Est hæc quidem Manardi opinio de salubri, ex qua aliorum omnium argu- *Manardi opinio de salubri, insalubri, & neutro.*

menta

Non explicandum est quid sit salubre, ad mentem Aristotelis, sed quo-modo intelligat Galenus, quem explicare patet v. iuxta Galen. non posse intelligi salubre cum egrotat cum id ab illo apertissime distinguat ut hec legenti que ex Galeno referuntur abunde constabit.

menta se diluisse putat, dum illos de sano, se uerò de salubri agere ait. Verum tanto faci- A
lius me refellere posse confido eius opinionem, quòd ille nulla ratione illam firmet, nec illorum authoritate nitatur, quos in hac re sequi oportet. Affert enim ille (ut diximus) ex Boëtio & Aristot. salubre indicare naturalem potentiam. At non ab illis: sed a Galeno petenda est interpretatio. Hunc enim sequimur hac in re authorem: estque uidendum, quomodo ille salubre sumi uelit, nō quid alii in diuersa facultate de ea re dixerint. Quòd si ab eo authore argumenta petere uelimus, non desunt & illa adeò quidem certa & clara, vt nemo dubitare posſit, salubria corpora necessario sana esse: nec posse talia uocari, si sanitatē per morbos amiserint. Nam si nullus alius esset locus, ille solus sufficeret, qui habetur in hoc libro paulo inferius, vbi agit de signis optimæ constitutionis, & ad uerbum ita scribit. Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum: secunda neutrorum, B
& tertia insalubrium. Post quæ deinceps sequuntur, quæ iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur. Qua sententia quid (quæso) potest clarius esse? distinguit enim quæ ægrotant à salubribus, insalubribus, & neutris, tanquam non posſint illa esse salubria, insalubria, & neutra, cum ægrotant: si quidem vult illa omnia esse in latitudine sanitatis, & sana propterea esse, tamquam non sufficiat potentia illa ad sanitatem, vt salubre dicatur corpus: sed requiratur ipsa sanitas actu: a qua distinguuntur salubria, insalubria, & neutra ab eo, quod actu ægrotat. Est alius locus in eodem cap. ubi ita habet. Et quidem signa sanorum corporum: sed quæ aut insalubria, aut salubria, aut neutra existunt, quantitate & distantia differunt, duobus inuicem contrarijs terminis a nobis statutis, optima uidelicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine: ac deinceps considerantibus vtri eorum viciniora sunt ea, quæ ad examen corpora ueniunt. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria, quæ uerò ab hac longius distant, atque ad ea, C
quæ iam ægrotant magis accedunt, insalubria. Quæ autem intermedia, atque æqualiter ab vtrisque distare uidentur, neutra erunt. Ex quibus quidem uerbis satis patet, inter sana corpora numerari salubria, insalubria, & neutra, & necessario illa omnia esse sana, distinguiq; prorsus ab his, quæ iam ægrotant. Nam hæc habent quidem aptitudinem ad sanitatem, cū morbo salutari laborant, non tamen salubria, aut insalubria, uel neutra, tunc dici posſunt, eo quòd actu non habeant sanitatem. Itaque cum omnia corpora, quæ inter optimam constitutionem & morbum concluduntur, appellet Galenus sana, nemo utique dubitare potest ex illius opinione, non requiri solum eam potentiam, sed ipsam sanitatem actu. Quód quidem docent & illorum definitiones. Nam simpliciter salubre, definitur, quod habet bonam temperiem, & commoderationem: semper uerò salubre, quod est temperatisſimum, & commensuratisſimum: salubre uerò ut multum, quod parum deficit ab optima constitutione, salubre autem vt nunc, quod sibi propriam habet sanitatem. Atqui non potest habe- D
re corpus quod ægrotat, bonam aut optimam constitutionem & sanitatem. Nam ut Galenus in initio lib. de differentiis morborum, & cap. 10. & 11. de constitutione artis scribit, sanitas est moderatio, morbus immoderatio. Quare si per ea, quibus constat sanitas, definiūtur corpora salubria, certum est, illa actu esse sana. Addo & aliud argumentū, quod a signis & causis salubribus sumitur. Nam Galenus. 8. cap. huius libri docet signa quæ ostendunt sanitatem, cum tradit signa corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum. Nam signa salubrium esse dicit moderatam temperiem in primis quattuor qualitatibus, mediocremque qualitatem in duritie, mollitie, asperitate, læuitate, optimas actiones, pulchritudinem: quę omnia sunt signa sanorum corporum, vt illa etiam, quæ dicit esse salubrium corporum recedentium ab illo optimo gradu. Nam qui ægrotant, non habent bonas operationes: nec E
alia accidentia, quæ commemorauimus, ita etiam si signa insalubrium, & neutrorum corporum distinguuntur a signis ægrotantium, constat profecto corpora salubria, insalubria, & neutra necessario esse sana: nec sufficere illis potentiam aliquam ut talia dicantur. Docent idem causæ salubres, quę sanitatem conseruant, non autem potentiam ad sanitatem. Nihil enim agit in id, quod est potentia, sed quod actu est, quoniam actio fit inter contraria, quorum vtrumque adesse oportet. Quis enim sanitatem conseruabit in corpore salubri dum (ut illi uolunt) ęgrotat? Addo quod Manardus spontè fatetur Galenum in lib. de sanitate tuenda auxilia non docere, quibus potentia illa seruetur: sed sanitas ipsa. Potentiam enim illam suam, nescio quid intrinsecum esse, quod nihil pati potest ab arte. Cum

nec

A nec morbos nec etiam mortem ipsam vereri possit. Itaque si causæ salubres, salubritatem conseruare debent, & ad corpora salubria referuntur, ut Galenus testatur: seruant autem sanitatem, non ipsam potentiam, quæ sequitur (ut ille putat) naturæ nostræ principia, cōstat profectò corpora salubria necessario esse sana. At uerò si huiusmodi potentia non intenditur, nec remittitur: sed eadem est, ut ille putat, in omnibus per morbos & sanitatem in omnique uitæ statu, in ipsa denique morte, & de ea loquitur Galenus, quo pacto dicere posset, salubre semper corpus, absolutissimam temperiem & commoderationem indicare. Salubre uerò multū, ab ea deficere, hoc enim intēdi & remitti salubritatē docet. Itaq; si potentia naturalis intensiones istas, & remissiones nequaquam admittit, cōstat, Galenum neutiquam de ea loqui: sed de sanitate ipsa, quæ melior in uno est, in alio deterior. Etenim B idem author in libro primo de sanitate tuenda, multos gradus in eo, quod est magis, & minus, non secus atque consonantias fidium recipere, longa oratione probat. Cur etiam salubre in causis & signis, naturalem non dicet potentiam ut in corporibus? Nam cum salubre (vt Galenus testatur) de corporibus, causis, & signis dicatur, & cōueniat pariter illis, quòd simpliciter, & ut nunc talia sint, & in nullo alio discrepent, nisi quòd corpora suscipiunt, signa indicant: causæ uerò faciunt, oportebit utique suam potentiam singulis tribuere. Itaque si corpora dicuntur esse salubria a natiua quadam potentia, signa, & causæ, quòd salubria dicantur, habebunt eadem ratione ab huiusmodi potentia. At qualem (quæso) naturalem potentiam in illis ponemus? vult enim Manardus naturalem illam potentiam ex ipso ortu duci, nec ascititiam esse uim, sed planè natiuam: quod causis & signis nequaquam conuenire potest. Nam causæ salubres, sunt alimenta, medicamenta, quorum quædā nul- C lum habent ortum aut certè non eum, qualem habent nostra corpora. Aliæ uerò non minus acquisititia ui ex arte comparata quàm naturali prosunt, veluti aqua sua natura frigida excalefacta, uim sumit ab externo calore, qua prodest corporibus tum sanis, tum ægris, & salubris propterea est & dicitur. In signis uerò quis dicet naturalem ortū, & natiuam vim expectari? cum momento temporis emergant, & euanescant ob corporum mutationes, a quibus ea emanant. Addo quòd cum liber hic (ut inquit Galenus) sit ueluti compendium & capita contineat eorum, quæ in alijs operibus sunt prolixius demonstrata, nullum scit inuenire librum, nullum locum, in quo author hic loquatur de salubri, insalubri, & neutro, quatenus hæc naturalem huiusmodi potentiam indicat, quod ipsemet Manardus testatur, dum omnia argumenta hoc prætextu euitat, quòd alibi Galenus de sanitate & morbo, hic verò de potentia ad sanitatem, & morbum agat. Id enim maximo indicio est, falsam esse il- D lius opinionem, vt qui fateatur aduersus authoris propositum, hæc capita non esse ex aliis libris desumpta. Quod euidentissimè refellit inscriptio libri περὶ τῶν ὑγιεινῶν: quo nomine hic utitur Galenus & à nostris vertitur de salubribus, ab aliis de sanitate tuenda. Agit ergo in eo opere de corporibus, & causis salubribus, vt in hoc ipso quod interpretamur, adeo ut perperam Manardus in hoc de salubribus, in illo verò de sanitate tractari credat. Sed alia ratione conuellamus hanc opinionem, quòd scilicet ad medicinam nihil faciat huiusmodi salubrium consideratio. Quærit enim medicus cuiuscumque sanitatem conseruare in eo statu, in quo eam inuenit, aut ad meliorem reuocare, vel amissam recuperare: & propterea expendit omnem diuersitatem, quæ in ipsa sanitate reperitur, quibus inquam corporibus ea insit bona, uel perfecta, aut etiam perfectissima, quibus mala, & in eo statu deterior, vel pessima, quibus uerò inter hos gradus media sit concessa, vt singulis possit propria accommodari præsidia, quæ etiam gradus in eo quod magis, aut minus est, admittunt, temperatissima temperatissimis, temperata temperatis, intemperata intemperatis, denique singulis adhibet, quod illis certa mensura ad conseruationem, & mutationem conuenit. De hac re passim agit Galenus & præsertim in lib. de salubribus inscripto, & in eo, quem scripsit E ad Thrasybulum, vnde hæc sunt desumpta, expenditque hanc in sanitate latitudinem, hos gradus in corporibus sanis. Ita ut nemo dubitare possit, tot, tantisque urgentibus rationibus, per salubre hic non intelligi a Galeno potentiam aliquam ad sanitatem, sed quod sanitatem habet corpus, aut illam indicat signum, aut inducere uel tueri potest causa, sed postea hæc diligentius tractabimus, cum Galeni sententiam paulo inferius aperiemus. Quam quidem opinionem etiam Manardus ipse ueritate uictus, in ipsa tractatione non semel approbat, dum concedit non solum salubria corpora, sed etiā de quibus rectius dubitari pos-

ſet,inſalubria ſana eſſe. Ait .n. hæc ex peſsima ſua ſanitate habere, vt minus quàm reliqua corpora morboſis cauſis reſiſtere ualeant. Quinetiam cum diſtinguit ſalubre ut nunc a ſalubri ſimpliciter,quod illud ſanitatem acquiſititiam,hoc uero ab ortu inſitam habeat, planè fatetur ſalubria omnia ſana eſſe. Sed hæc ſufficiant de Manardi opinione.Nũc uerò placet Montani expendere ſententiam. Quam quidem nemo negare poteſt illius eſſe, etſi non ab eo,ſed a ſuis auditoribus eſt edita. Nam toties eadem ab eo repetuntur, ut ueriſsimũ ſit eos excepiſſe authoris mentem,& tandem conſequutos, quod alio loco fortè prætermiſsũ fuerat.Addo quod ſententiæ ſint integræ,& collatis multis exemplaribus editæ. Ipſiuſque Montani,quem nos de his diſſerentem aliquãdo audiuimus,phraſim,& docendi rationem exprimant. Quod ſi contendere quis velit,illa Montani non eſſe: quòd eo homine,qui admirabilem authoritatem docendo ſibi comparauerat,nequaquam ſint digna: profectò tanto magis ſunt refellenda,quanto magis obeſſe poſſunt his,qui falſo titulo præiudicatam eius authoritatem,& opinionem ſequuntur. Ac quoniã ſparſim in toto primo lib. de ſignificatione ſalubris,inſalubris,& neutri, ille diſputat,nec vnquam dicendi finem facit,nec facile deprehendi poſſunt qualia ea ſint,quæ tradit, quòd partim eloquentia (ne dicam verborum uolubilitate) tegantur,vel potius inuoluantur,partim quod diuiſa ob interiectam aliam tractationem,memoriam,& iudicium fallant,operæpretium eſſe duco vniuerſos de eadem re locos colligere. Scribit ergo ille in vno loco ſalubre illud dici,non quod actu habet ſanitatem,ſed quod eſt adhærens ualde ſanitati. Eſſe autem illud huiuſmodi,quod habet principia intrinſecus,& diſpoſitionem,quę facilè poteſt ſanitatem recipere.Illud enim habere humores bene diſpoſitos,& compoſitionem atque temperaturam bonam. Porrò eã diſpoſitionem naturalem,non tantum potentiam paſsiuam eſſe:ſed etiam actiuam, cum interna ſit naturalis hæc diſpoſitio ſanitati valde proxima, vt ſanitatem facile ſumat. Ait & eo loco ſalubre dupliciter dici,uel quia ſit actu ſalubre, uel quia ſit facilimè diſpoſitum ad ſanitatem. Alio uerò loco habet ſanum,& ſalubre eo inter ſe differre,quòd ſanũ ſit, quod actu habet ſanitatem: Salubre autem dicat aliquid aliud ultra actum ipſius ſanitatis. Nam ſalubre eſt actu ſanum, & præterea diſpoſitionem naturalem à principio generationis inſitam ad futuram ſanitatem ſemper obtinet. Eſt alius locus, ubi ſcribit ſanum non poſſe eſſe ſine ſalubritate, cum ipſa ſanitas à ſalubritate dependeat. Vnde corpus ſalubre dici, quod actu habet ſanitatem: ſumi uerò ſalubritatem pro quadam potentia iam receptiua ſanitatis: quomodo corpus ægrotans, quod uel à medico, uel à natura iamiam eſt futurum ſanum, ſalubre dicitur, quoniam ſcilicet diſpoſitionem ultimam habet cum ſanitate. Scribit & in alio loco ad hunc modum. Salubritas in corpore effectiuo, & indicatiuo non ſunt ut formæ: ſed ut quædam proprietates, & habent quandam potentiam ſanitatis. Quando uerò dicimus corpus ſuſceptiuum ſalubritatis, intelligimus de ſalubritate actu, & proprie: non in potentia. Habet alio loco ſalubre,inſalubre, neutrum,in cauſis, & ſignis, quod actu eſt,dici non poſſe: ſed quod eſt in diſpoſitione,uel inquam,quod actu ſit ſalubre, uel quod habeat diſpoſitionem ad futuram ſanitatem. Scribit alibi ſalubritatem, & inſalubritatem non poſſe diſtingui niſi ſenſu: quoniam inquit non poſſumus aliter ſcire an aliquis ſit ſanus, uel ęger. Hæc quidem Montanus de ſalubri docet. Quę quidem facile eſt refellere: nimirum quod à nullo probato authore ſint ducta: nec rationi conſentanea tradantur. Ac quod magis eſt, ſeſe mutuo explodant. Primum enim damnandum eſt, quòd ſalubre nunc pro ſano, nunc ſanum pro ſalubri ſumat, tractationemque ſuam, (ut uidere eſt) hac uarietate ſæpe confundat. Deinde euidenter ſibi in definitione ſalubris repugnat. Ait enim in uno loco illud ſalubre dici, non quod actu habet ſanitatem: ſed quod eſt adhærens ualde ſanitati: cum alibi dicat ſalubre dicere actum ſanitatis, eſſeq; ipſum actu ſanum. Præterea illud quod ſcribit, ſalubre eſſe, quod eſt adhærens ualde ſanitati, non eſt a Galeno, uel ab alio bono authore ſumptum: nec rectè dicitur. Quid enim eſt quod aptè dicatur ſanitati adhærere? Quòd ſi diceret illud habere diſpoſitionẽ ad ſanitatẽ,aptius profectò loqueretur,quã ſi illud dicat ſanitati adhærere. Ita.n. ille loquitur tanquã eſſent contigui parietes. Cæterũ quod ait, ſalubre corpus principia habere intrinſecus, & humores bene diſpoſitos ad ſanitatẽ facile recipiendã, quo pacto intelligere poſſumus? Nã ſi ſalubritas(ut ille ait)diſpoſitio eſt quędã naturalis,& potentia nõ ſolũ paſsiua:ſed etiã actiua ad ſanitatẽ facile ſuſcipiẽdã,diſtinguit iam ſalubritatẽ à ſanitate,fateturq; neceſſario

Mõtani opinio de ſalubri, & neutro.

A B C D E

non

A non esse sanum, quod est salubre. Nam quod potentiam habet ad aliquid, illud actu non habet, quod & ipse in locis præcitatis sponte fatetur, cum tradit corpus ægrotum, quod iamiam est futurum sanum, salubre dici. Quod si ita est: quo pacto potest corpus salubre necessario bonos habere humores, bonam temperiẽ, bonam structuram, ut ille censet. Quod enim ægrotat, in aliquo istorum uitium habet, atque in hoc malè salubria à neutris, & insalubribus distingueret, quòd illa bonam habent temperiem, & structuram: Hæc uerò deteriorem. Cum enim fateatur (ut postea ostendemus) insalubria, & neutra non necessario ægrotare, concedat quoque oportet, illa melius affici, quàm salubria, dum hæc ægrotāt. Nam mala sanitas, maleq; sanum corpus humores, aut temperiem, aut structuram laudabiliorem habent eo, quod in istis morbum habet. At uerò qua ratione probat potentiam illā,
B quam dicit esse salubritatem, non solum esse passiuam, sed actiuam? Nam si in ea nihil aliud agnoscit, quàm quod sanitatem facile sumat, indicatur quod tota sit passiua: aut dicat quęso quid agat, quænam opera efficiat huiusmodi potentia: ostendi quidem possunt actiones & opera, quæ a sanitate proueniunt. Verum ab ea sua salubritate, siue actiua ea potentia, nihil unquam Galenus, aut alij medici emanare dixerunt. Quid uerò illud est quod scribit, salubre dici, uel quod sit actu salubre, uel quod dispositionem ad sanitatem habet? Si enim salubritas est potentia quædam, utique opus est illud actu esse, à quo nomen & naturam suam sumit, ut tale dicatur. Itaque si illud est ei insitum, frustra dicitur esse actu: quippe cum necessario id intelligatur. Nam dicere corpus salubre, habere salubritatem actu, ridiculum est, non aliter profecto, quàm si quis dicat sanum corpus esse, quod habet sanitatem, aut ægrum, quod habet ægritudinem actu: id enim intelligitur. Quod uerò scribit sa-
C num & salubre inter se differre, quòd salubre illud sit, quod non solum habet sanitatem: sed etiam naturalem dispositionem ad eandem: sanum uerò solum habeat ipsam sanitatem, ostendere in primis oportebat ex ipso Gal. huiusmodi potentiam nomine salubris significari. Deinde cum etiam insalubria, & neutra ab eo dicantur esse sana, explicandum erat qualem sanitatem habeant salubria, an omnem, & qualencumque, aut certam solum. Nec illud quoque uerũ est, salubre omne naturalem habere dispositionem à principijs generationis insitam, ad futuram sanitatem. Nam neutrum, quod in primis ætatibus est insalubre: in alijs uerò postea salubre euadit, eam potentiam nequaquam habet insitam à generatione: Siquidem ab initio incœpit insalubritas. Ipsa autem salubritas post multos annos accessit. Illud etiam rectius diceret, salubria habere dispositionem ad bonam, & perfectam sanitatem, quàm ad ualidam. Nam ualidum dicitur corpus, & robustum, quod optimam obti-
D net sanitatem: ipsa autem sanitas admodum impropriè robusta dicitur. Quis uerò ferat quod ille docet, sanum non posse esse sine salubritate? etenim insalubre corpus (eo etiam authore) sanum est: id, quod certe non habet a salubritate. Cæterum corpus quod ægrotat, proximam tamen habet sanitatem, quo authore dicet ille salubre esse? nonne potest huiusmodi corpus ad malam sanitatem habere potentiam? Quod si fit, salubre non erit, quandoquidem postea ex Galeno definiemus salubre corpus esse, quod bonam habet temperiẽ, & structuram. Ac nec illud quidem recipio, quod docet, salubre, insalubre, & neutrum quod actu est, in causis, & signis nequaquam reperiri. Nam ut causa, quæ iam agit, actu est causa, ita quæ agit in corpore salubri, merito actu salubris causa censenda est. Eadem est ratio de signis, quæ iam actu sanitatis sunt signa. Præterea cum scribit corpus esse uel actu salubre, uel quod dispositionem habeat ad futuram sanitatem, ostendit malam esse hanc diuisionem: quoniam relinquitur tertia significatio, quod habet potentiam ad futuram salubritatem. Nam cum salubre fieri posit, quod prius erat insalubre, necesse profecto est aliquam potentiam in priore fuisse, ex qua illud redditur aptum ad aliud, quod sequitur assequendum. Quid autem illud est, quod ait salubritatem, insalubritatemque non posse distingui
E nisi sensu. Si enim illæ sunt naturales, & congenitæ quædam potentiæ, & qualitates internæ, quo pacto sensus potest illas agnoscere, & inter se distinguere. Quis enim potentias animæ, aut aliarum rerum unquam uidit, aut alijs sensibus apprehendit? ait autem ipse adeo eas sensu distingui: quoniam non possumus aliter scire, an aliquis sit sanus & æger. Sed quid hoc ad salubre, & insalubre? nam hæc a sano, & ægro differre docuit. Hæc quidem de salubribus aduersus Montanum sint dicta. Acachiæ autẽ opinionem refellere superfluũ esse duco: quoniā aut ille grammaticorũ more uerba authoris explicat, absq; aliquo discursu, aut Manardum sequitur. Cæterũ de insalubribus & neutris nullus illorum generatim aliquid scribit: sed uniuersā tractationẽ ad corpora insalubria, & neutra omnes contra-

hunt: Quare præstat disputationem differre, ubi huiusmodi corpora Galenus definit, ne co- A gamur sæpius eadem repetere. Quid uerò Gal. per salubre, insalubre, neutrum intelligat, operæpretium esse puto hoc loco exponere. Ita enim omnia postea lucidiora euadent. Ac cum paulo diligentius rem hanc expendo, Video hunc authorem non uno modo hæc nomina in hoc opere usurpare. Quod cum non sit ab alijs expositoribus animaduersum, & diu à me ignoratum, inextricabiles difficultates omnibus peperit. Sumit profectò Gal. trifariam hæc nomina, & nunc in uno significatu, nunc in alio, & ita lectorem miserè confundit, & illudit. Nam salubre capit aliquando pro sano, aliquando pro bene sano, aliquando pro eo, quod potentiam habet ad sanitatem, uel relationem: insalubre uerò nonnumquam pro ægroto, aliás uerò pro male sano, aliquando pro eo, quod potentiam habet ad morbũ, uel ad eundem relationem. Ita neutrum usurpat in hac tractatione pro eo, quod est mediũ B inter sanum & ægrum. Aliquando uerò pro medio inter benè, & male sanum, aliquando pro eo, quod nunc ad unum, nunc ad aliud, uel ad neutrum ex illis relationem & potentiã habet. Ac quod hęc omnia primum in latitudine sanitatis ponantur, solum per magis & minus discrepantia, facile ex his, quæ paulo ante contra Manardum attulimus, nuncque repetemus, & alijs nonnullis argumentis probare possumus. Et primum ad hoc facit, quod habet in capite de signis optimæ constitutionis, vbi ita ad uerbum scribit. Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam, diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum, secunda neutrorum, tertia insalubriũ. Post quæ deinceps sequuntur quę iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguũtur. Ex quo quidem loco apparet, omnia salubria, insalubria, & neutra, C esse sana, separarique ab ægrotis, atque inter se differre, quòd salubria sint in prima classe, & gradu sanitatis, Insalubria in infimo, neutra in medio. Idem probant definitiones corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum à Galeno traditæ, in quibus sanitatem significat, differentem duntaxat per bonum, aut malum, aut medium statum. Est præterea locus in cap. 82. huius operis, ubi ita habet. Quæcumque uerò in his, quæ integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodo computantur. Vocat enim corpora salubria, quæ integra sanitate fruuntur, siue (ut ille græce ait) ἀμέμπτως idest inculpatè degunt, sanique sunt. Addo quod scribit in cap. 87. inquit enim instrumentariarum partium uitia, si parua fuerint salubrium corporum esse: Si uerò amplius, insalubrium. Quòd si tanta fuerint, ut operationi afferant detrimentum, iam ægrotare dicentur. Docent idem corporũ differentiæ. Quosdam enim videmus inter sanos, bene affectos, alios malè, alios uerò, quos in medio inter hos rectè constituas. Nos status notare, & inter se distinguere oportet, & his nominibus aptè significantur. Est & alius locus in cap. de signis optimæ constitutionis, ubi ita ad uerbũ Gal. scribit. Et quidẽ signa sanorum corporum: sed quæ aut insalubria, aut salubria, aut neutra existunt, quantitate, & distantia differunt, duobus inuicem contrarijs terminis à nobis statutis, optima uidelicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine. Ac deinceps considerantibus utri eorum uiciniora sunt ea, quæ ad examen corpora ueniunt. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria: quæ uerò ab hac longius distant, atque ad ea, quæ iam ęgrotant magis accedunt, insalubria: quę autem intermedia, atque ęqualiter ab utrisq; distare uidentur, neutra erunt. Postremo ex fine eiusdem capitis idem probare licet, ubi ita habet, cum autem in tres latitudines diuisa sint corpora, insalubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquę duę innotescent. Ex quibus quidem uerbis, & prædictis argumentis, uniuersis patere puto, Gal. aliquando agere de salubri pro bene sano, de E insalubri pro male sano, de neutro tanquã de eo, quod est mediũ inter hæc duo. Quod uerò sumat aliquando salubre pro omni sano, siue bene, siue malè sanũ sit, & insalubre pro ęgro, & non amplius malè sano: neutrũ verò pro medio inter sanũ, & ægrum, iam docere aggredior. Et primũ quod ad salubre attinet, docet titulus libri περὶ τῶν ὑγιεινῶν quod uertunt interpretes de sanitate tuẽda, siue de salubribus: quo nomine utitur hic in definitione medicinę. Itaq; cũ in opere de sanitate tuẽda de omnibus, & bene & malè sanis agat, cõstat hũc authorem eo nomine significare aliquando omnia sana. Deinde idem probare licet, non solũ quod ad salubres, sed etiã insalubres pertinere diximus, ex hoc ipso opere Gal. Nã cum signa referãtur ad signata ex ratione eorũ, quæ comparatè, siue ad aliquid dicuntur, necesse est, ut signũ sumatur in eo significatu, in quo sumitur res significata. At Gal. definit in cap. 7. salubria signa, quæ indicant sanitatẽ pręsentem, præterita, & futurã: insalubria uero quæ pręsentẽ, præteritum, & futurũ morbum mõstrant. Quod si ita est, salubre signum pro sano, insalubre

Galeni sententia de salubri, insalubri, & neutro declaratur.

Salubre idẽ quod bene sanum.

Ex hoc loco patet Galenus aliquando insalubre distinguere ab eo qd ægrotat.

Aliquando salubre pro omni sano .l. benè .l. malè sano, insalubre vero non amplius pro malè sano, sed ægro. patet ex inferius dicendis

f ij hunt.

A lubre pro ægro capitur. Eſt enim ſanum, quod ſanitatem: ægrum, quod ęgritudinem indicat. Non enim ſalubre poteſt ſignificare omnem ſanitatem, ſi ſalubre corpus à ſalubri ſigno doceri debet, & illud ſignificat ſolum, & in ſe includit non omnem ſanitatem: ſed ſolum bonam ſanitatem: & ſi inſalubre corpus ſumeretur eo loco, pro eo quod habet malam ſanitatem, non poſſet dicere Gal. inſalubre ſignum eſſe, quod ſignificat morbum. Dixiſſet enim illud eſſe quod ſignificat malam ſanitatem. Tertio docent uerba quibus explicat medicinæ definitionem. Ait enim nihil referre, ſi pro νοσωδῶν quis dicat νοσερῶν, explicat autem cap. 82. νοσερά, corpora illa eſſe, quæ pręſentem habent ęgritudinem, & ſigna νοσερὰ, quę illam oſtendunt, & non ſemel eodem loco, ęgrum pro inſalubri, & inſalubre pro ęgro, & diſpoſitionem inſalubrē pro morbo uſurpat: ſicut etiam in capite ſequenti, ubi agit de
B ſignis corporū ægrotantium. Illic. n. ſcribit inter ſigna quædā ſanitatem, & illa ſalubria, alia uerò mortē, & illa genere inſalubria, & ſpecie pernicioſa dici. Nec non illa ſalubria uocari, quæ naturā ſuperare in morbis, qualia ſunt coctionis ſigna. Inſalubria uerò quę naturā uinci, ut quę cruditatē mōſtrant. Idē quoque probare licet ex his, quę ille ſcribit de cauſis ſalubribus, & inſalubribus. Primū cap. 84. ubi ita ad uerbū ſcribit. Cauſas ſalubres eſſe, quæ uel cōſeruant, aut efficiunt ſanitatē. Itaque cum non unum inquit tantū ſit ὑγιεινὸν corpus, ſed plura (ut ſupra definiuimus) in eorum ſingulis propria erit cauſa conſeruatrix. ſiquidem omnis cauſa in eo, quod ad aliquid exiſtit. Hic igitur denuo ſumendum initium ab optima corporis cōſtitutione, ac quæ ei ſalubria ſint, cōſiderandū. Ait hic Gal. ὑγιεινόν quod ſalubre ſuperius in definitione uocabat, non unum eſſe, ſed plura: tanquam intelligat ſalubre
C pro ſano, quod continet omnia in ſanitate contenta corpora. Ait cauſas ſalubres eſſe, quæ ſanitatem, & proinde ſana corpora conſeruant, aut ſana efficiunt. Inquit etiam, unicuiq; corpori ſalubri conuenire ſuam cauſam ſalubrem. tanquam ſalubre, tum in cauſis, tum in corporibus non aliter capiat, quàm pro ſano. Quod uerba etiam illa oſtendunt, omnis cauſa in eo, quod ad aliquid exiſtit. At non poteſt eſſe ad aliquid cauſa, ſi in uno ſumatur ſalubre, pro bene ſano, in alio uerò pro ſano generatim. Nam bene ſanum, ad bene ſanum, & ſanum ad ſanum referuntur. Igitur ſi cauſæ ſalubres ad corpora ſalubria referuntur, ut referri debent, neceſſe eſt ſalubria corpora pro ſanis intelligi, quoniam cauſæ ſalubres dicuntur, quòd uniuerſam ſanitatem, non autem bonam duntaxat conſeruent, aut faciant. Ad idem quoque facit quod habet cap. 85. vbi quærit ſalubres cauſas primam in optima corporis conſtitutione, deinde in omni alio ſanitatis ſtatu ita, ut ſalubrem cauſam non aliam intelligat, quàm quæ poteſt ſanum corpus uel conſeruare, uel facere. Quanquam tamē cap. cap. 85
D 86. ubi de uenereis agit, ſalubres uocat cauſas etiam quæ adhibentur, ut meliorem reddant corporis ſtatum: Inſalubres uerò quæ deteriorem eum efficiunt: adeo ut ea, quæ meliorē ſanitatem faciunt, ſalubria: quæ uerò deteriorem, inſalubria dicantur. Cæterum cum ſcribit, cap. 90. partis ſubſtantiam ſalubrem per ea, quæ mediocriter excitantur, conſeruari, oſtendit ſe per ſalubrem partem, uel ſubſtantiam ſalubrem, non aliud intelligere, quàm ſanam. Item cum in cap. 94. ſcribit obſtructiones tolli per cauſas ſalubres abſtergentes, & incidentes, declarat cauſas ſalubres ſe intelligere quæ ſanitatem reſtituunt. Eſt & locus alius 99. cap. ubi ſalubres cauſas uocat, quæ morbos curant, ſanitatemque reſtituunt: Inſalubres uerò, quæ morboſas diſpoſitiones augent: Neutras, quæ neque obſunt, neque iuuant. Ex quibus omnibus patet, ſigna ſalubria ſumi pro his, quæ ſanitatem oſtendunt pręſentem, præteritam, uel futuram: Inſalubria quæ morbum præſentem, præteritum, & futurum declarant. Cauſas uerò ſalubres, quæ uel ſanitatem præſentem in eo ſtatu conſeruant, aut meliorem faciunt, aut amiſſam reſtituunt, Inſalubres uerò, quæ uel morbum faciunt, uel conſeruant, uel augent, aut ſanitatem deteriorem reddunt, ita ut ſalubres ſemper ſanitatem
E ſpectent: inſalubres uerò morbum. Ita corpus ſalubre, ad quod referuntur ſigna, & cauſæ erit, quod uel ſanitatem habet quācumque, aut optimam, aut quod ad optimam contēdit. Atque ex his patere puto ſalubre aliquando pro ſano, aliquando pro bene ſano. Inſalubre uerò aliquando pro ægroto. aliquando uerò pro malè ſano uſurpari. Quod uerò neutrum ſumatur pro eo, quod medium eſt inter bene ſanum & malè ſanum, antea oſtendimus: Nūc uerò ſequitur ut doceamus, illud accipi, & ſæpe pro eo, quòd eſt medium inter ſanum & ægrum. Ad hoc primum facit, quod ſcribit cap. de ſignis optimæ conſtitutionis, ubi ita ad uerbum habet. Quæ igitur dolore infeſtantur, & quorum motus ſunt deprauati, aut omnino interierunt, manifeſtas habent determinationes* Quæ uerò imbecilles edunt opera- *quia ad id qd egrotat referuntur

f iij tiones,

86

90

94

99

tiones, in magnis quidem distantijs facile discernuntur: in paruis uerò ambigua sunt. Atque idcirco in eo genere collocatur dispositio, quæ neutrius contrariorum est particeps: quam & ipsam neutram dicimus appellari. Quæ uerba non possunt de alio neutro intelligi, quàm de eo, quod est medium inter sanum, & ægrum. Nam cum egerit de signis, quæ ægrotantia corpora ostendunt, & postea de signis sanorum corporum: necesse est ut per neutram dispositionem, cuius signa illic quærit, intelligat eam, quæ media est inter sanũ, & ægrum. Quod & uerba ipsa ostendunt. Nam comparando magnas distantias cum paruis, & ambiguis, non potest intelligere per magnas distantias, & imbecillitates, alia symptomata, quàm quæ ægrotis accidunt. Per ambigua uerò aliud, quàm ipsa neutra: non illa quidem quæ sunt media inter bene & male sanum: ut pote quæ nullam imbecillitatem habere possint uix insalubribus, quòd sana adhuc hæc sint, concessam. Sed hæc ex alijs locis clarius patebunt, & præsertim ex cap. 81. ubi signa indicantia dispositiones eorum, quibus imminent morbi, neutra uocat, & ipsam dispositionem mediam inter sanitatem, & ægritudinem pariter neutram dicit esse. Non sunt autem parata cadere in morbos quæ neutra sunt inter bonam, & malam sanitatem. Et quid clarius, cum illic author testetur neutrum se intelligere, quod est inter sanum & ægrum: item cum eodem loco corpora conualescentia neutra dicit esse? Constat se de neutro agere, quod medium est inter sanum, & ægrum: quoniam illi non egent sola conseruatione, ut sani: sicut in fine huius operis scribit, nec sola mutatione, ut ægri. Idem etiam docet eo cap. ex symptomatis, quæ morbum prænunciant. Illa enim dicit esse neutra, prout referuntur ad præsentem dispositionem, ægra uerò quatenus futuram ęgritudinem præsagiunt. Itaque cum illic neutram dispositionem à sana, & ægra separet, dicatque illam mediam esse inter sanitatem, & morbum, siue sanam & ægram, quis dubitare potest eum sumere neutrum pro eo, quod est medium inter sanũ & ęgrum, non autem inter bene & male sanum? Quinetiam cum 99. cap. præseruatiuam medicinæ partem dicat conuenire illis, qui non integrè ualent, constat per eos, qui ita afficiuntur, intelligere neutrum, inter sanum, & ægrum. Nam qui in sanitatis latitudine continentur neutri, aut salubres, uel insalubres, nequaquam egent præseruatione, quia in suo genere sani sunt: nec pullulantes habent morborum causas. Quod etiam patet ex lib. ad Trasyb. ubi neutra corpora inter sanum & ægrum præseruationi subijci docet. Ergo neutrum in hoc libro sumitur à Galeno, aliquãdo pro neutro, inter salubre & insalubre, quando salubre significat bonam sanitatem, insalubre uerò malam: aliquando uerò pro neutro inter sanum, & ægrum. Cęterum quòd salubre sumatur pro eo, quod habet potentiam, uel relationem ad sanitatem, & insalubre ad morbum iam ostendo. Id enim primum docet loquendi vsus. Nam vocamus salubres morbos, qui ad sanitatem, insalubres qui ad malum & mortem terminantur, tamquàm illi potentiam habeant ad sanitatem, hi uero ad mortem. Deinde causas salubres diffinit postea Galenus, quæ conseruant, vel faciunt sanitatem. At quæ faciunt sanitatem, potentiam habent, vel certam relationem ad futuram sanitatẽ. Scribit etiam Galenus in cap. 82. huius, eadem signa neutra, & insalubria dici ob diuersam habitudinem & relationem. Insalubria quidem quòd morbum futurum portendant, neutra uero quòd præsentem dispositionem mediam inter sanam & ægram declarent. Et cum cap. 7. huius operis dicit, signa salubria esse, quæ sanitatem præsentem, præteritam, & futuram declarant. Insalubria, quæ eodem modo morbum præsentem, præteritum, & futurum significant. Profectò ostendit se salubria & insalubria vsurpare pro his, quæ habent relationem ad sanitatem, & morbum. Porrò ex neutrorum definitionibus & significationibus paulo inferius patebit, neutrum etiam sumi vno modo pro eo, quod habet relationem ad sanitatem & morbum. Hæc de varia significatione harum dictionum, quam notare quidem oportet, & animaduertere quomodo in singulis locis illis vtatur. Hic autem in definitione medicinæ non potest aliter eas usurpare, quàm pro sano, ægro, & neutro, quod medium est inter sanum & ęgrum. Nam cum medicina polliceatur non solum sanorum tractationem: sed etiam ægrotantium, & eorum, qui inter hos sunt medii: ratio utique exigit, vt hæc in definitione illius contineantur. Docet præterea ipsius authoris in hoc opere tractatio, quæ de sanis, ægris, & neutris agit, tamquam hæc in definitione sint comprehensa. Ostẽdunt idem uerba, quæ statim sequuntur, salubria inquit uocamus corpora, quæ sanitatem habent: signa salubria, quæ eadem ostendunt: causas salubres, quæ illam efficiunt, aut conseruant: sic insalubria corpora intelligimus, quæ ægrotant: signa insalubria, quæ morbum

A monſtrant, cauſas uerò inſalubres, quæ morbum efficiunt, uel conſeruant. Idē probat quod dicit nihil referre ſi loco νοσωδῶν, νοσερὸς quis dicat: interpretatur autem ut antea diximus in ſequentibus νοσερὰ corpora ęgrotātia. Quare non aliter poteſt ſalubria intelligere, quàm ſana. Ex oppoſito enim oppoſitum colligitur.

Manifestum est insalubre hic pro pro ęgro sumi, cum ipse Galenus ęgrotum etiam dici posse loco insalubris notet, quasi hic dicere vellet: Cum variae sint huius vocabuli acceptiones, eam hic idest significare, ac id quod ægrotat.

Nomen uerò ſcientiæ communius, non autem propriè accipere oportet.

Anteà dixit Galenus definitiuam doctrinam, quam in hoc opere inſtituit, fieri explicatione definitionis medicinæ. Quare cum in ipſa definitione contineatur ſcientiæ nomen, & illud bifariam intelligi poſsit, communiter & propriè, explicat quo modo hic intelligi uelit, communiter inquam, & non propriè. Anteà uerò nos docuimus ſcientiam propriè B ſumi, quando ueras ſcientias ſolum ſignificat: communiter uerò quando artes etiam comprehendit. Perinde ergo eſt, cum dicit medicinam hic eſſe ſcientiam, ac ſi diceret eſſe artē, uel mixtam ut nos oſtendimus, facultatem. Quomodo autem communiter dici poſsit medicina eſſe ſcientia, & cur non artis: ſed ſcientiæ nomine ſit uſus, operæpretium eſt ut doceamus. Porrò ſcientiæ nomen artibus accommodari antea ex Ariſtot. oſtendimus, qui in primo Metaphyſices lib. ſcientiam in ſpeculatiuam, factiuam, & actiuam diuidit, ſed nec ille docet cur ſcientiæ nomen omnibus illis habitibus commune faciat. Eſt autem (meo quidem iudicio) communitatis nominis ratio, quòd quemadmodum ſcientia habitus eſt, & rerum uniuerſalium, ita & ars. Et quoniam theoremata habet ars, quibus vtitur ad ea probanda, quæ in ea ſunt neceſſaria: ſicut ſcientia, principia obtinet, quibus concluſiones ſuas C demonſtrat. Quia ergo hæc, & nonnulla alia communia habet ars cum ſcientia, meritò ſcientiæ nomine aliquo modo artes comprehendi poſſunt. Addo quòd definitionem hanc ab aliis mutuauit, & nihil immutare uoluit: ſed ſolum illam interpretari, & explicare. Fallitur autem Montanus, qui hic etiam credit medicinam rectè ſcientiam appellari poſſe, & propriè, ſi ad artificem referatur: artem verò ſi ad opus. Nam antea oſtendimus hanc relationem ſcientiam non facere: alioqui etiam ſordidiſsimæ artes veræ ſcientiæ cenſeri poſſent. Addo quòd Ariſtoteles paſsim ſcribat, artē conſiſtere in uniuerſalium cognitione, nec vnquàm ad opus deſcēdere, quod facit ſenſus, memoria, & experientia vt .1. Metaph. apertè teſtatur. Tradit idem author medicum duo habere crura, quibus nititur: dextrum crus appellat habitum ſcientificum: ſiniſtrum & experientiā, & artificiū. Galenum autem hoc lib. nos docere uelle, non quo modo operari: ſed quo pacto habitum ſcientificum nobis cōparemus, & poſtea opera aggredi poſsimus circa particularia. Meritò ergo inquit ille cum habitum ſcientificum hic doceat, medicinam per ſcientiam definit. Sed hæc ratio nullius eſt momenti, quod ex ipſo, & Montano poſtea intelligere licet: qui dicit medicinam, ut ad D operandum refertur, primò de corporibus agere, ſecundo de ſignis, tertio de cauſis. contrarium uerò ſequi ordinem, quando ſcientiam in nobis gignit. Atqui in hoc opere primū ordinem ſequitur Galenus. Igitur operandi modum docet, nec aliud quidem docere poteſt, ſi medicinam explicare inſtituit. Illa enim opus ſibi proponit nempe ſanitatem, non ueritatem, ſcientiæ obiectum. Poſtremo oporteret ſemper medicinam per ſcientiam diffinire: quoniam qui docet uniuerſalia ſolum docet, ut Galenus 1. ad Glauconem oſtendit, & Ariſt. 1. metaphyſices.

Salubre, inſalubre, & neutrum unumquodque tripliciter dicitur. Hoc quidem ut corpus, hoc autem ut cauſa, hoc uerò ut ſignum. Etenim E corpus quod ſanitatem natura ſuſcipere aptum eſt, & cauſam, quæ eandem efficere, uel conſeruare, & ſignum, quod poteſt indicare, hæc omnia Græci ſalubria appellare conſueuerunt: eadem ratione ſuſceptiua corpora morborum & eoſdem efficientes conſeruanteſque cauſas, & ſigna indicantia, inſalubria vocant, nec aliter corpora neutra, cauſas, ſignaue dixerunt.

qd continet sanitatem.

Graeci ὑγιεινὰ, nos salubria

Pergit Gal. explicare ipſam definitionem, aſſumpſit autem in ea nomen ſalubris, inſalu-

bris,& neutri. Quorum vſum,& ſignificationem nunc docet vno,& eodem negotio.quo A niam hæc nomina vnam,& eandem rationem ſubeunt. Perinde enim dicuntur multipliciter ſalubre,inſalubre,& neutrum. Vtitur autem hac diſtinctione prius, quàm definitione: quoniam quod multiplex eſt,& non una ratione de omnibus dicitur, definiri non poteſt. Porrò hanc diſtinctionem alii putant eſſe diuiſionem accidentis in ſubiecta, alii homonymi in ſignificata. Refellitque Akachias priores: ſed nulla ratione, ſine qua etiam poſteriores laudat. Diuiſio enim homonymi in ſua ſignificata repetit in ſignificatis homonymi nomen,vt cum dicimus homo ad hominem viuum, & hominem pictum, homonymum eſt vbi homo æquiuocum in homine uiuo,& homine picto repetitur:nec valet diuerſis rationibus dicitur, Ergo homonymum eſt:nam analoga diuerſis quidem rationibus ſecundum prius & poſterius dicuntur,ſed non æquiuoca: uerum ad unum aliquod relata,vt Ariſtoteles quarto Metaphyſices docet. Etenim corpus,cauſa,& ſignum ſalubria, ſanitatem reſpiciunt, & in ſe includunt. Nihil obſtat ergo, quo minus ſit diuiſio accidentis in ſubiecta, B vel potius analogi in analogata. Sed quomodocumque dicatur,ſatis eſt quòd de tribus,& de ſingulis diuerſis ab aliis rationibus dicatur. Aliter enim de corpore,aliter de cauſis, aliter de ſignis dicuntur hæc. Corpus enim ſalubre dicitur, quod eſt ſanitatis ἐπιδεκτικὸν inquit Galenus. Explicant autem hanc dictionem alii ſuſcipere ſua natura aptum, vt Leonicenus,item Manardus ita,ut talis ſit ſenſus. Corpus ſalubre dicitur, quod ſanitatem ſuſcipere natum aptumque eſt. Alij per actum ipſum,vt Akachias,vt talis ſit ſenſus. Corpus ſalubre eſt quod ſanitatem continet: & melius. Nam Galenus poſtea quum ſalubre ſimpliciter corpus definit,& non ſimpliciter,& neutrum,& inſalubre, per actum definit: vt quũ dicit corpus ſimpliciter ſalubre eſſe,quod ab ipſo naturę ortu bonam habet temperaturam in ſimilaribus,& bonam ſtructuram in diſsimilaribus. Malè præterea addunt natura aptum ſuſcipere. Nam ſiue a natura,uel naturæ principiis: ſiue ab arte: aut alia ratione ſanum ſit, C ſalubre eſt,& dicitur. Nam cum id corporibus,ſignis,& cauſis commune eſſe dicat,quomodo intelligemus ſignum,& cauſam natura ſua oſtendere,aut facere aliquid. Nunc enim per ſe: nunc per accidens id faciunt. Fruſtra ergo id corporibus addetur,quod cauſis, & ſignis non conuenit. Addo quòd idem uerbum eſſet repetendum in corporibus inſalubribus, & neutris,quod temerè fieret. Nam corpus inſalubre eſt,& dicitur, quod morbum habet ſiue ex natura ſua,ſiue caſu, uel ob alias cauſas in illum inciderit. Et neutrum corpus, quod tale dicitur quia in uno tempore ſalubre,in alio eſt inſalubre ab ortu neutrum uocari nõ poteſt. Corpus tamen ſalubre ſolum dicitur quod ſuſcipiat. Cauſa autem ſalubris duobus modis, & quòd efficiat, & quòd conſeruet ſanitatem. Poſſumus addere & quòd præſeruet. Nam ea,quæ morbos propellunt præſentes, & imminentes, præcauent ne ſanitatem labefaciant. Et quæ præſentẽ ſanitatem conſeruant,ſalubres cauſas vocamus,quòd ſcilicet D omnia ad ſanitatem conferant,& eam tamquam ſcopum,& finem ſibi proponant. Galenus autem hic præcauentes,& in lib. de ſanitate tuenda conſeruantes non numerat: ſed ſolum efficientes: nimirum quod ad has duæ aliæ reducantur,vt ipſemet in lib. inſcripto ad Thraſybulum,an ars tuendæ ſanitatis &c. docet. Nam qui conſeruat, paulatim efficit, qui curat,confertim. Id,quod docet pulcherrimo exemplo antea etiam a nobis poſito,ex duobus doliis plenis aliquo liquore,a quibus aliquid effluat,quorum uni adſtet, qui reponat aſsiduè quantum effluit: alteri autem minimè: ſed ſuperueniat poſt magnum effluxum, qui affatim reponat quantum eſt deperditum. Vterque ut patet, tum is, ſcilicet qui continuo adſtat: tum is,qui ſuperuenit,idem faciunt. Replent enim quod uacuatum eſt, ſed modo & quantitate differunt: quoniam vnus paulatim,alius affatim id facit. Idem contingit in ſanis & ægrotis corporibus. Vtrumque enim reſtauratione eget,& correctione eius, quod eſt uitiatum. Sed qui ſanis præeſt,quia antequam vitia magna ſint, & ſenſibilia illa emen- E dat, nihil de nouo facere uidetur: ſed ſolũ conſeruare ſtatum præſentem. Qui autẽ morbis medetur,ſtatum mutatq́, ob magnum lapſum,qui apparet. Ergo qui conſeruat,& curat idẽ facit,emendat,ſcilicet vitia corporis: ſed unus minora, alius maiora, ſic & qui præſeruat: nec plane parua,ut is,qui conſeruat: nec planè magna,vt is,qui curat: ſed media uitia corrigit,& medium opus facit. Ad præſeruantes rurſus reſtaurantes, & ſenes fouentes cauſas cauſas referemus. Sunt enim & hæc media uitia ſenum,ſcilicet & eorum, qui a morbo reſurgunt,inter perfectè ſanos, & morbo affectos. Itaque omnes cauſæ ſalubres ad efficientes,ſi quis exactè rem tractauerit, reducuntur. Galenus autem nunc id facit: nunc quum medici

Diuiſio in ſalubre,inſalubre,& neutrũ qualis.

Corpus ἐπιδεκτικὸν quomodo intelligendum.

medici officia separat, plures causas salubres ponit. Signum autem salubre definitur esse, quod sanitatem demonstrat. Quæ definitio patitur eandem instantiam, quam & definitio causarum salubrium. Galenus enim lib. primo de crisibus, & in commentario Aphorismi duodecimi primi, & alibi sæpe, signa quædam dicit esse, quæ sanitatem præsentem indicat, & ista appellat indicatiua: alia, quæ præteritam memoriæ subijciunt: alia demum, quæ futuram prænunciant. Et meritò hæc omnia signa salubria dicuntur: cum ad sanitatem referuntur. Atqui hic solum indicatiua ponit nulla aliorum facta mentione. Respondemus omnia signa verè indicatiua, & demonstratiua esse. Omnia enim ostendunt aliquid præsens, quod cum ad aliud non refertur, indicatiuum solum est signum, quod illud ostendit. Cum uerò refertur ad aliquid, quod futurum est, aut præcesit, tunc prognosticum, & memoratiuum signum nuncupatur. Porrò quod de causis, signis, & de corporibus salubribus diximus, idem de insalubribus & neutris dicendum. Tot enim modis dicitur causa, signũ, & corpus insalubre, & neutrum, quot modis hæc salubria dicta sunt esse, & significare. Cæterum multiplicem hanc significationem, siue diuisionem, vel explicationem (ne de nomine contendamus salubris, insalubris, & neutri,) probat ex communi loquendi usu. Nam cũ de nominibus agatur: non aliter, quàm ex communi usu illorum significatio ostendi potest: loquendum enim ut multi, sapiendum ut pauci. Verum mirari licet Leoniceni, & Manardi interpretationes, qui cum Græcorum consuetudinem in loquẽdo adferant, Latino vocabulo utuntur. Aiunt enim Græcos salubria hæc omnia uocare. At Latini sunt, qui ita vocant, non Græci. Oportet ergo vocabulum græcum illic relinquere, si Græcos ita loqui dicere velimus: aut quòd Galenus de Græcis scribit, nos de Latinis dicemus, nulla Græcorum facta mentione, fietq; primo modo lectio talis, omnia hæc Græci ὑγιεινὰ uocãt. Secundo modo talis erit lectio, omnia hæc salubria vocamus.

Signũ salubre quid.

Omnia signa esse indicatiua.

Et secundum primam quidem rationem, atque præcipuam medicina est scientia salubrium causarum, propter eas autem & aliarum, secundo quidem loco insalubrium, & tertio neutrarum, & post has eodẽ modo corporum, primo quidem & hic salubrium, secundo loco insalubrium, tertio neutrorum, itidem de signis dicendum.

Locum hunc nullus ex interpretibus huius operis est assecutus, nec constat inter illos, quid dicat author, & quorsum hæc scribat. Manardus solus connexionem huius contextus cum superioribus agnoscit hac ratione: cum, inquit, Galenus ordinatam doctrinam in proœmio fuerit pollicitus se in hoc libro tradere uelle. Ordinata autem doctrina illa sit, in qua ea, quæ docentur talem ordinem seruant, ut aliquid illorum certa ratione primum ponatur explicandum: aliquid deinde secundum: & sic deinceps, sequitur ut ordinem constituat inter illa, ad quæ uniuersam tractationem tamquam in præcipua capita referendam esse proposuit. Dicit ergo duplicem constitui posse ordinem. Vnum in quo causæ primum locum obtinent: & secundum signa: & postremum corpora obtinent. Alterum autem è contrario nempe in quo corpora primum: signa secundum, & causæ tertium locum tenent. Ego uerò non solum hac: sed & alia ratione id factum fuisse a Galeno existimo. Cum enim antea inter ea, de quibus salubre, insalubre, & neutrum dicuntur, prius enumerasset corpora, potuisset aliquis dubitare corporibus primo ea nomina conuenire: & propterea medicinam primo scientiam esse corporum. Vt ergo ostenderet se optima ratione id fecisse, & hunc ordinem sequendum esse in sequentibus, docet duplicem ordinem inter hæc esse, & sequendum esse eum, in quo corpora primum locum obtinent. Vt ergo doctrinæ ordinem imponat, & tacitæ obiectioni occurrat, differit de duplici hoc ordine. Porrò quod dicit tale est, medicinam prima ratione scientiam esse causarum, secunda corporũ, postrema signorum. In operibus uerò ipsis, de corporibus primo agẽdum, posteà de signis: postremò de causis. Subdiuidit rursus inter causas primo scientiam esse salubrium causarũ, secundo insalubrium, tertio neutrarum: sic de corporibus & signis, quòd inquam primo corporum salubrium, secundo insalubrium, tertio neutrorum consideratio facienda sit, & ordo constituendus. Quare autem prima ratione medicina sit causarum scientia: in ipsis verò operibus corpora primo consideranda sint, variæ sunt opiniones, & omnes quidem à Galeni

Secundum primã rationem medicinã esse sciẽtiam causarum quomodo intelligẽdum ex Manardo.

Galeni sententia alienæ. Manardus enim inquit, si naturæ ordinem spectemus, causæ priores sunt corporibus. Salubres enim causæ corporibus salubribus, & morbosis, & neutris, & insalubres causæ insalubribus, & neutrę neutris tum corporibus, tũ signis priores sunt: si quidẽ causa, vt causa prior semper est effectu, sic corpora signis cõparata priora sunt, cũ corpora respectu signorum prioris rationem obtineant. Secundum ergo primam rationem, hoc est (vt ipse ait) secundum quòd ratio ipsam rei naturam sequẽs postulat, medicina causarum primo scientia est, secundo corporum, tertio signorum. Salubria item insalubribus, & neutris pręponuntur, quia tum primo in medici consideratione veniunt, tum etiam rationem positiui, & perfecti salubritas includit: si ad reliqua duo cõparetur. Insalubre pręterea, neutrum meritò pręcedit: vtpote sine quo neutrum intelligi nequeat. In operibus autem pręposterum naturali esse ordinem. Priora enim quodammodo esse signa: quoniã per ea corpora, eorumque affectiones cognoscimus, ultimas esse causas, ut quas per signa & corporum affectiones inuestigamus. Hęc Manardus. Cuius ego interpretationem recipere non possum. Nam scientię non dicuntur esse scientię causarum: sed signorum, & effectuum. Ad scientiam enim assequendam causas assumimus, & ex illis passiones de subiecto demonstramus. Habemus ergo scientiam de effectis, quę in rebus nascuntur, non de causis: & propterea non causarum sed effectuum, & conclusionum, quæ ex causis eliciuntur, dicitur esse scientia. Igitur cum Galenus dicat medicinam esse scientiam causarum, nequit intelligere eas causas, ex quibus scientia comparatur. Deinde cum ait naturæ ordine causas suis effectibus priores esse, rectè quidem sentit: si de causis agamus, ex quibus effectus eliciuntur, & res componuntur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Non enim hic corporum causas quærimus: nec salubrium causarum corpora sunt effectus: sed sanitas: & corpus hic nos non constituimus ex suis causis, cum de salubribus causis agimus: sed in eo iam constituto sanitatem tamquàm effectum illarum causarum producere uolumus. Quis enim aërẽ, panem, vinum, corporis causas esse dicet? cum tamen ista causæ salubres sint, vt ex cap. 85. huius operis patet. Scribit enim eo loco tot esse auxiliorum, id est causarum conseruatricum genera, quot sunt modi, per quos corpus alterari potest. Ex quibus agnoscitur quod per causas salubres, intelligit materiam medicam: non autem causas corporis. Postremo falsum est nos causas salubres inuestigare per signa. Nam remedia per indicationes inuestiganda tradit Galenus. Nullius ergo momenti est illius ratio, quòd attinet ad explicationẽ illius dicti Galeni, scilicet quòd medicina primo scientia causarum sit: reliqua autem bene dicere uidetur, & diligentius postea nos cum sigillatim reliquas contextus partes explicabimus, expendemus. Montanus aliter locum istum explicat: sed non etiam rectè. Nam neq; continuitatis huius contextus vllam rationem reddit: quasi temere a Galeno scribatur: neque authoris sententiam assequitur. Ait enim, proponit Gal. vnum, quòd medicina dupliciter potest considerari, vno modo, prout est habitus scientificus: altero ut ad artificium, & ad ipsum opus refertur. Si primo modo, tunc est scientia. At si ut scientia consideratur, primo habet, ut circa causas uersetur, secundo circa corpora, tertio circa signa. Si verò consideretur ut ad artificium refertur consideratio, primo est de corpore, secundo de signis, tertio de causis. Sed quia ægritudo habet causas, quæ quandoque latent. Ideo primo de signis agendum, vltimo de causis. Tractatio ob id Galeni in causis desinit. Qui uerò habitũ habet primo à causis incipit. Hæc sunt, quæ ad uerbum ex Montani lectionibus transscripta sunt, non digna profecto tanto uiro. Quis enim intelligere potest ex Galeni cõtextu quod medicina hic ab eo proponatur dupliciter considerari, & ita considerari ut habitus scientificus, & ut ad opus refertur? Quandoquidem Galen. (ut antea ostendimus cum tractabamus an medicina esset scientia uel ars) semper medicinam cõsiderauerit ut ars est, & ut nos ad agendum, & medendum instruit. Deinde si id etiam concedamus, medicinam pro habitu scientifico aliquando sumi: tamen nihil ad propositum facit quod de causarum consideratione hic tractat author. Non enim hic de causis agit, ex quibus scientia gignitur, & effectus probantur: sed de causis salubribus, quatenus agunt in nostrum corpus, & faciunt ad sanitatem iuuandam. Præterea cur scientia primo de causis, postea de corporibus, & demum de signis tractabit? Prius enim de subiecto suo, quàm de causis considerat. Signa autem non tam ut signa, quàm ut effectus expendunt. Sed hæc sufficiant de illius opinione. Fundamento enim eius euulso, facile erit reliquas dictionis, & sententiæ particulas, quæ nullo ordine, nullaque ratione inter se cohærent, refellere. Nunc enim de corporibus, nũc de

Causa salubris quid hoc loco ex Galeno.

Mõtani explicatio.

A de signis primo loco agendum statuit. Et tandem concludit quòd de signis primo, cum ta men author, qui doctrinam hanc facit, primo de corporibus, deinde de signis, postremo de causis agat. Quorsum præterea scribit causas morborum aliquãdo latere, & propterea de si gnis primum agendum? Quid enim ad salubres causas constituendas primo, uel secundo loco facit morborum cognitio, & quid faciunt signa ad salubrium causarum usum, de quo author agit non de causarum cognitione. Ita ut hæc explicatio, nec rationi, nec tractationi authoris consentiat. Curtius alio modo hanc sententiam explicat: ita tamen ut partim veritatem attingat, partim non, partim etiam quod dicit, confundat. Itaque secundum pri mam rationem explicat, secundum primam intentionem, siue consideratiõe: primo enim causas considerari a medico, secundo corpora, tertio signa. Aliter adhuc verbum secundũ rationem explicat, id est secundum definitionem datam ab antiquis: quòd medicina esset B scientia sanorum, ægrorum, & neutrorum: vel per primam doctrinam, id est resolutiuam. Nam secundum doctrinam resolutiuam medicina inquit, primo considerat de causis, secũ do de corpore, tertio de signis: quoniam qui uult curare morbum, ei primo occurrũt quæ sunt immediata ipsi morbo. Sunt autem ista causæ salubres, quæ morbum remouent: sed quoniam istud non potest fieri nisi morbus cognoscatur, & corporis natura: ideo corporis cognitio, & signa necessaria, vbi per resolutiuam doctrinam inquit causæ primo con siderãtur: deinde corpora, & signa. Cõtrario autẽ modo fieri, in opere ipso, alio loco paulò infra hęc uerba Gal. ita exponit, quia potuisset aliquis dubitare de quo primo est medicina, respõdet quod in intẽtione, seu cõsideratione, primo considerat causas, secũdo corpora, ter tio signa. Et iste est primus ordo. Secũdus uerò ordo est cõtrarius, qui in opere, scilicet cõspi C citur: quoniam primo est cognitio corporis humani ex signis, posteà verò cognitio causarum. Quod enim est primum in intentione, ultimum esse in executione. Hæc sunt quæ ex confusis lectionibus Curtii collegimus. Ex quibus illud falsum primo est, quod secundum rationem explicari possit secundum definitionem antiquorum. Non enim definitio per se ostendit medicinam causarum primo esse scientiam: alioqui frustra id explicare conaretur Galenus, quod per ipsam definitionem intelligitur. Illud etiam falsum secundum primam rationem intelligi posse secundum primam doctrinam, λόγος enim uocabulum græcum, a quo egregias istas significationes sumit, nunquam doctrinam significat. Pręterea falsum est doctrinam resolutiuam a causis salubribus incipere prius quàm a corporibus. Vt enim antea ostendimus a fine, nempe sanitate ea incipit, a quo Gal. in lib. de constitutione artis sta tim corpora extrahit, postremo omnium causas salubres. Deinde non uideo quomodo ante exequutionem operis, causę primo considerentur. Non enim causas salubres inuenire possumus, & de his quicquam statuere, priusquam corporis dispositio præcognita ex signis sit. In exequutione itaq; etiã causę salubres ultimo loco ueniunt enarrãdæ. Quod autẽ D benè dixit assumemus, quum nostram sententiam aperiemus. Nunc examinemus Acachiæ opinionem, & postea nostram breuiter subiũgemus. Acachias enim duplicem hunc ordinẽ Galeni ex prioris, & posterioris uarijs significationibus explicare nititur. Prius enim aliquid altero dici, sensu, tempore, & dignitate. Ac natura quidem causas corporibus priores esse & corpora signis: ordine uerò sensus signa causis priora dignitate & tempore sanitatẽ morbo, & salubres proinde causas insalubribus & neutris: morbosas uerò neutris, non dignitate: sed natura priores, siquidem neutrum ad salubre, & morbosum refertur. Et hoc modo concludit causas natura priores esse, & corporibus, & signis. Hęc uerò ipsa sensu priora esse. Atqui Gal. cum dicit secundum primam rationem medicinam esse scientiã cau sarum salubrium, nõ potest intelligere de eo, quod natura prius est. Nam ut antea diximus E id locum habet in causis, quę ad suos effectus referuntur, non in causis salubribus relatis ad corpora, & signa. Non enim causæ salubres, signorum, & corporum causæ sunt, sed sanitatis, ad quã referuntur, ut antea quoque diximus. Quod si docendum proposuisset an prius de causis salubribus, quã de sanitate agendum esset, uel de salubribus, quám de morbo, poterat ratio sumi a causis & effectis, quæ quidem in corporibus, & causis nulla agnoscitur esse ratio, & comparatio quæ sumitur a causis, & effectis. Præterea in alio ordine, & se ipsum confundit, & Gal. contradicit. In artis enim operibus ait primo sese offerre corpus, postea uerò signa. Paulo uerò inferius concludit eo ordine primo de signis agendum. At Gal. scribit primo sese offerre corpora ex signis cognoscenda. Quare cum nulla ex supradi-

Curtij de eadem re opinio.

ctis

ctis opinionibus Gal. literæ & sensui quadret : breuiter quid sentiendum sit explicabo , & A
ex artis principijs ueram (ni fallor) interpretationem eliciam . Sunt autem duo potissimú,
ex quibus id facile probare licet . Primum ex definitionibus medicinæ , & actione medici
sumetur . Si enim medicina definitur esse ars, quæ corrigit corporis uitia : nihil auté aliud
sit corrigere, quàm salubres causas corpori admouere : prout uitia corporis exigunt . Pro-
fecto constat, medicinam causarum salubrium primo scientiam esse: primum enim illud est
unicum officium quod medicina docet, & medicus præstat. A medendo enim medicus di-
citur : Non eo , quod corpora uel signa consideret . Mederi autem ut diximus, nihil aliud
est, quàm usum & uim salubrium causarum tenere . Secundum argumentum sumitur ex
Gal. lib. 1. de uictu acut. text. 3. ubi scribit curationem per se a medico exerceri . Prædictio-
nem autem , & dignotionem propter curationem. Curare autem nihil aliud est , ut dixi-
mus, quàm salubrium causarum cognitionem habere, illarumque usum, & uim cognosce-
re, & quod de curatione dixit, idem de conseruatione dicendum, & præseruatione . Fiunt B
enim hæc omnia usu salubrium causarum per magis, & minus discrepãtium. Quod autem
primo & per se considerat, illud & secundum primam rationem consideratur . Quare me-
ritò dixit Gal. causas salubres secundum primam rationem à medico cõsiderari. Alia enim,
corporum inquam cognitio , & signorum, non prima sed secunda ratione ut Gal. eo loco
scribit, à medico cõsiderantur, quatenus scilicet ad rectum causarum usum cõferunt. Quia
enim illis utimur in corpore humano, & in diuersis illis affectibus, necesse est ut corporis,
& signorum naturam, & differentiam teneamus. Et quid clarius est hac explicatione , quæ
& naturæ rei, & Gal. dictis quadrat, à quibus recta interpretatio eorum, quæ hic dicuntur,
petenda erat. Siquidem hic liber compendium aliorum est , & ab illis huius explicatio su-
menda . Ac miror profectò quòd nullus ex interpretibus Gal. authoritate utatur ad hanc
particulam explicandam. Iam si quis ad nostram interpretationem rem reuocare uelit, quo C
modo melius potest explicari dictum, quòd medicina prima ratione causarum salubrium
scientia sit, quã quòd primo & per se medicus salubres causas cõsideret: &(ut dici solet)pri
mò habeat in intẽtione & ultimo in executione, reliqua autem per accidens, quatenus scili-
cet ad causas salubres & illarum rectum usum uel referuntur , uel conferunt . Quo funda-
mento iacto , licebit iam reliqua explicare, & ordinis inter illa constituti rationem redde-
re. Si enim salubres causæ corpora præcedunt, & signa præcedent & insalubres illa: contra-
riorum enim eadem est ratio. Non enim possumus salubres causas cognoscere , illarumque
usum, & uim, nisi & insalubrium naturam eodem negotio cognoscamus . Salubres ergo
causæ insalubres statim trahunt. Salubres auté & insalubres neutras. Extremis enim positis,
media poni necesse est. Et tertium locum neutra sibi uẽdicant : ut quæ nisi positis extremis
poni nequeant . Post causas omnes salubres inquam, insalubres, & neutras , corpora secun- D
dum locum sibi uendicant. Agunt enim causæ in corpore ipso , & salubres dicuntur quòd
ad corporis sanitatem conferant. Meritò ergo superius dictis rationibus corpora causis ce
dunt . Signa autem præcedunt : quoniam cum causis maiorem connexum habent , quàm
signa. causas enim , ut diximus , primo quidẽ consideramus ut scilicet sanitatem corporis
iuuare possimus . Quoniam autem id facere non licet nisi uarij affectus corporis cogno-
scantur : ideo signa considerantur : ut ex illis uarios corporis affectus discernamus . Porrò
eadem ratione corpora salubria , insalubria, & hæc neutra præcedunt , & eodem modo si-
gna salubria, insalubria, & hæc neutra, quomodo causas salubres, insalubres, & has neutras
præcedere diximus. Quod salubria insalubribus præstantiora & natura, & tempore priora:
insalubria uerò & si imperfectiora neutris: tamen quia hæc sine illis constare non possunt ,
ideo ultimo loco merito collocantur . E

At in operibus prima quidem est corporum cognitio, quæ habetur ex si-
gnis. post hæc earum, quæ in ipsis inuentio causarum .

Loquendi modus Gal. fecit ut Curtius dubitauerit de hac interpretatione, cum enim in-
quit duos ordines ponat Gal. unum, in quo causæ primo loco, corpora secundo, signa ter-
tio constituantur : alterum autem , in quo signa primum locum, corpora secundum, causæ
tertium

A gnis, postremo de causis agit. Igitur frustrà de duplici hoc ordine egit Gal. si neutrum ex illis postea seruat. In hanc dubitationem etiam Manardus incidit, nunc corpora primo sta tuens, nunc signa. Sic Acakias signa nunc ante corpora, nunc post corpora considerari scribit: cum tamen Gal. ex ipsa dictione litem dirimat. corporum enim dignotionem in ipsis actionibus, siue artis operibus, nec non etiam in arte discenda primo sese offerre scribit. corpora enim primo proponit: deinde illorum ex signis dignotionem, constatque & illũ per uerba corporum dignotionem ex signis, duo ponere, corpora & signa. Atque ex eo, quod corpora dignotioni primo proponit, corporibus primum locum dare. Ac ratio, & usus etiam id docet. Nemo enim signa affectionum corporis alicuius sibi proponet inuestiganda, nisi primo corpus ipsum ob oculos proponat. Vsus pariter id docet. Nam cum ad ęgrotum accedimus, primo illius corpus contemplamur: deinde ex illius cõtemplatione signa colligimus ad affectus dignoscendos: tantam tamen habent connexionem, & corpora, & B signa, ut statim simul fere occurrant, ut substantia & accidens. Sunt enim signa corporis accidentia: uel ab illis ratione solum differunt, ut postea ostendemus cum de signis agemus. Vt igitur substantia accidentibus coniuncta, simul quodammodo sese offerunt: tamen prius substantia nobis occurrit consideranda: Sic & corpora prius ueniunt considerãda & spectanda. Postea autem signa, ex quibus scilicet corporis affectuum uarietatem, & magnitudinem agnoscimus. Postremo autem causę salubres considerantur: ex quibus quidem cognita corporis uitia emendamus. Miror autem quod Manardus non agnoscat contradictionem, quæ est in dictis suis, cum inquit, medico prius sese offert corpus ægrotum: sed quia ille cognoscere aliter, quàm per signa ægritudinem non potest, ideo ad hæc se conuertit & sic quodammodo signa præcedunt. Quomodo enim signa præcedunt, si corpus primo sese offert? Nec ualet, corporum cognitio non potest haberi nisi ex signis: ergo signa præcedunt: Imò potius contra fit: oportet enim si signum alicuius rei debet esse, rem C pręesse, quæ significatur. Et quod dicit de causis, quòd scilicet sine illis curatio fieri non posit, non ostendit causas tertium locum obtinere debere.

In operibus diverso procedimus modo: medici n. cum ad ęgrum accedit p.° corpus considerat inde signa ad affectus dignoscendos attente observat, causas postea quærit, quibus curare possit. hęc ad conservativam et præservativam valere potest.

Sed quoniam effectiuum, indicatiuum, & susceptiuum dupliciter unumquodq. dicitur, hoc quidem simpliciter, hoc verò vt nunc, nosce oportet, amborum esse medicinam scientiam. Caput 3m

Cum dixerit medicinam scientiam esse salubrium, insalubrium, & neutrorum. Hæc autem dici de his, quæ sanitatem efficiunt, quæ vocantur causæ salubres: & de ijs, quæ indicant scilicet signis: ostenditque præterea duplicem in illis reperiri posse ordinem, & quem ex illis in hoc opere sequi uelit, Rursus ea subdiuidit, sumpta diuisione ex duplici si- D gnificatione susceptiui, indicatiui, & effectiui. Idque facit, ut paulatim ad id descendat, quod multiplex non est, cuius tractationem postea aggredi posit: tum ut tacitę obiectioni respondeat, quæ ex definitione oritur. cum enim dixisset medicinam salubrium, insalubrium, & neutrorum scientiam esse: hęc autem dupliciter dici, uel quod simpliciter talia sint: uel ut nunc talia: nimirum cum susceptiuum, indicatiuum, & effectiuum ita dicantur: potuisset quis existimare, medicinam non esse scientiam eorum, quę ut nunc talia dicuntur. Admonet ergo amborum esse medicinę scientiam, sed rationem huius rei non reddit. Est autem hæc ratio, quòd medicus corporis vitia corrigere debeat, quotquot reperiuntur, quæ correctionem admittunt. Quapropter si solum quę simpliciter talia sunt, consideraret, sine præsidio relinquerentur, qui in alio statu uiuere reperiuntur. Esset quoque inutilis materia medica, quæ apta est duntaxat succurrere illis, quæ ut nunc talia sunt. E Vt igitur aliæ facultates vtrumque oppositum considerant (sicut apparet ex Arist. qui in logicis non solum de bonis, sed etiam de malis syllogismis, & alijs argumentationibus agit. Ita medicus non solum salubria, insalubria, & neutra simpliciter, sed etiam ut nunc talia considerare debet. Et quemadmodum aliæ facultates quod simpliciter tale est, primo & per se considerant: sic medicus in sua arte idem facit. Nunc verò videndum est, quid intelligat Gal. hoc loco per simpliciter, & ut nunc. Qua quidem in re putant vniuersi interpretes illum intelligere ut nunc, idem quod Arist. secundum quid: & simpliciter eodem modo cum illo usurpare. Diffiniri autem ab Arist. cap. ultimo secundi top. & in elenchis simpli- *De verbo simpliciter & ut nunc*

citer illud dici, quod abſolutè, id eſt ſine additamento enunciari poteſt: quomodo dicimus A niuem eſſe albam eo, quòd reuera, & ſua natura talis ſit, nec aliquo additamento eget, quo intelligamus eam eſſe albam. At ſecundum quid tale eſt, quod non ſimpliciter tale: illud autem eſt, quod ſua natura tale non eſt, & ob id ſimpliciter tale enuntiari non poteſt: ſed cum additione illius, quo intelligimus tale nominari: ueluti cum dicimus Aethiopem eſſe ſecundum dentes album; vbi ſi album dicimus, non ſimpliciter dicimus: ſed cum adiunctione illius, cuius ratione albus enuntiatur. Eſt ergo ut breuiter dicam apud Ariſt. ſimpliciter tale, quod ſine aliqua adiunctione pronuntiatur, ſecundum quid tale, quod aſſumit aliquid, cuius ratione tale dicitur. Iſtud autem quod Ariſt. ſecundum quid tale dicitur eſſe, fieri poteſt multis modis: uel adiunctione partis, uel temporis, uel finis, uel alterius rei prout de diuerſis rebus conſideratio, & enuntiatio fit. Adiunctione quidem partis, ut Aethiopem dicimus album ſecundum dentes. Adiunctione verò temporis, ut ſi quis dicat aliquem nunc iuſtum eſſe. Adiunctione finis, veluti ſi quis dicat aliquem bonum eſſe B ad furandum. verum ſi quis diligenter utriuſque authoris tractationem expendat, inueniet diuerſo modo hæc nomina ab illis uſurpari. Nam Gal. quod ſimpliciter tale eſt, non pronuntiat abſolutè, ſed cum adiunctione huius nominis ſimpliciter: Ariſt. verò quod ſimpliciter eſt tale, non intelligit pronuntiari debere cum ipſa dictione ſimpliciter. Non enim dicet niuem ſimpliciter eſſe albam, ut illam ſignificet ſimpliciter albam eſſe: ſed illam dicet albam. Galenus verò quod ſimpliciter tale eſt, ita intelligit eſſe, quod cum dictione ipſa ſimpliciter aſſumitur: id quod facile probare poſſum. Nam corpus ſalubre diuidit in illud, quod eſt ſimpliciter, & ut nunc ſalubre. Eſſet autem apud Ariſt. corpus ſalubre, ſimpliciter ſalubre: quia abſque adiunctione aliqua pronuntiatur. Apud Galenum verò tale non eſt, ſed quod ſimpliciter aſſumit. Idem patet ex definitionibus, quas tradit inferius de corporibus neutris. Inquit enim iuxta primum ſignificatum neutrum eſſe corpus, quod exquiſitè medium eſt inſaluberrimi & ſaluberrimi corporis. Et huius hoc quidem ſimpliciter tale, quod ab ipſo ortu naturæ ita eſt conſtitutum. Ex quo quidem loco patet neutrũ C quod ſine adiunctione dicitur, & propterea ſimpliciter neutrum eſt, apud Ariſt. diſtingui à neutro, quod ſimpliciter a Galeno neutrũ dicitur, propterea quod ſimpliciter eſt tale, non indicat perfectionem in ſuo genere. Nam ſi quis dicat Socratem eſſe iuſtum, ſimpliciter ex Ariſtotele enunciat, at propterea nemo intelligit Socratem perfectè eſſe iuſtum. ſimpliciter uero apud Galenum perfectionem oſtendit, ut poſtea docebimus. Ceterum differre ut nunc tale, ab eo, quod eſt ſecundum quid tale apud Ariſt. facile quoque intelligere poſſumus. Nam quod ut nunc tale eſt, imperfectionem quandam duntaxat in ſuo genere, & receſſum quendam ab eo, quod exactè tale eſt, ſignificat, non autem id, quod ſua natura tale non eſt, aut certe non ſecundum totum, aut plurimas ſuas partes tale exiſtit, quippe quũ ſalubre diuidatur in ſimpliciter, & ut nunc, tamquã in ſuas ſpecies: id verò quod ſecũ dum D quid tale eſt apud Ariſtotelẽ, non facit ſpeciem aduerſam ei, quod eſt ſimpliciter tale. Nam corpus ſalubre ut nunc, ſalubre quidem eſt, & dicitur, non quod ſecundum unam partem ſit ſalubre: ſed quod totum ipſum, & reuera ſalubre ſit, & illud habeat, à quo omnia corpora ſalubria dicuntur, nempe ſanitate: differtque à corpore ſimpliciter ſalubri, ſolum penes ſanitatem meliorem, & deteriorem. Quod enim ſimpliciter ſalubre eſt, optimam ſortitum eſt ſanitatem. Quod verò ut nunc ſalubre dicitur corpus, ſanum quidem eſt: ſed non optima ſanitate præditum, ut poſtea docebimus. Quinetiam Manardus in eo fallitur, quod ſimpliciter ſalubre dicat eſſe, quod à generatione eſt bene temperatum & conſtructũ: nam ſi ſalubre ſimpliciter ex generatione definitur eſſe, communis nõ fit definitio cauſis, ſignis, & corporibus, quod tamen ratio poſtulat: nimirum quòd omnia ſimpliciter dicantur tum ſalubria, tum inſalubria & neutra. Neque enim cauſæ, aut ſigna ſimpliciter talia nuncupari poſſunt, quòd in ſuo ortu talem naturam acceperint: temere enim (ut antea annotauimus) E dicemus alimenta, & medicamenta quæ ſunt cauſæ ſalubres, inſalubres, & neutræ, ſimpliciter talia eſſe eo, quod à ſuo ortu huiuſmodi ſint. Perperam quoque bona excrementa, bonum colorem, & alias qualitates dicemus ſigna eſſe ſimpliciter ſalubria, quia ex ſuis principijs talem naturam & vim acceperint: quippe cum nullus ortus, nulla origo à primis principijs in illis requiratur, ut ſimpliciter talia dicantur. Montanus quoque cum deberet definire quod ſimpliciter, aut ut nunc tale eſt communi definitione corporibus, cauſis, & ſignis, tractationem contrahit ſolum ad corpora: ac quod antea de ſalubri & inſalubri dixerat

Simpliciter & ſecundũ quid apud Ariſt.

Simpliciter Gal. aliter quã Ariſt. uſurpat.

Secundum quid, & ut nunc, non idem.

Manardi opinio de eo, quod eſt ſimpliciter ſalubre.

Mõtani opinio de ſimpliciter ſalubri.

rat, nunc ad sanum, & ægrum transfert: vocatque simpliciter sanum, quod semper sanum
A est, & sine morbo moritur per resolutionem caloris: simpliciter verò ęgrum, quod est pe-
nitus ægrum, & insalubre: semper verò ægrum, quod semper ægrotat. Cuius quidem opi-
nio ita absurda est, ut confutationem non postulet, & à nobis eorum gratia, qui id non
agnoscunt, ubi de corporibus agemus, conuelletur. Nunc verò præstat docere quid Gale-
nus de hac re sentiat ex ipsius verbis, & tractatione mutuatis argumentis. Qua quidem in
re illud probare aggredior, quod à nemine hactenus animaduersum uideo, & totius rei
summam continet: nempe non uno modo hæc nomina ab eo usurpari. Nam semper tale in
definitione corporum salubrium, & insalubrium vocat, non quod semper duret quale di-
citur: sed quod in suo genere est summum. In neutris verò definiendis mutata definiendi
ratione, non amplius vocat semper neutrum, quod est in suo genere exactissimum: sed
quod semper durat. Ex quo errore, ut postea docebimus, factum est, ut non potuerit defini
B re omnia neutra tertij significati. sic etiam in definiendo corpore salubri, & insalubri, vo-
cat corpus ut multum salubre, & insalubre, quod parum deficit ab eo, quod est summum
in suo genere. Neutra verò ut multum uocat, quæ per omne vitæ tempus talia non perse-
uerant: sed aliquas mutationes capiunt. Sumit etiam verbum ut nunc dupliciter. Nam sa-
lubre ut nunc corpus, non uidetur aliter intelligere, quàm quod inter salubria plurimum
recedit ab eo, quod est saluberrimum. Quod satis ostendit cũ dicit salubre ut nunc corpus
est, quod bonam quidem, sed nõ optimã habet sanitatem. In neutris autem, pręsens quoddã
tempus breue significare tradit. Ex qua etiã varietate se, lectoresq; cõfundit, & docet quę in
medicina nullius sunt momenti. Nam quid attinet ad medicum scire, quædam corpora esse
in breui quodam tempore salubria, insalubria, & neutra, aut si id uoluit, cur signa postea?
non docet, quæ huiusmodi affectiones ostendunt. Sed quænam possunt esse signa harum
affectionum? Nam si semper indicat tempus uniuersum, quo uiuimus, oportebit mortem
C expectare, antequam cognoscere possimus an aliquis semper sit salubris, insalubris, uel neu
ter. Et cur etiam causas salubres postea non adfert, quæ hanc affectionem respiciant? De eo
uerò quod simpliciter tale est, nihil docet, quod sit commune corporibus, causis, & signis:
& quod scribit de corporibus, postea ostendemus, non rectè ab eo dictum. Nunc uerò so-
lum explicare uolo, quo pacto hæc nomina ex ipsa uerborum etymologia, & ut postulat
rei natura, atque adeo ipsa authoris tractatio, sint intelligenda. Verbum simpliciter quod
græci uocant ἁπλῶς uario modo sumi à Galeno ex libro de temperamentis potissimum in
telligere licet. sumit enim simpliciter siue absolutè pro eo, quod est ex propria natura tale,
quo modo scribit primo de temperamentis animalia à ueteribus nõ esse dicta calida & hu
mida, propriæ temperaturæ gratia, & simpliciter, sed collata ad stirpes, & mortua. Sumit
simpliciter pro eo, quod est extremè, quomodo ignem absolutè, & simpliciter calidum pro
eo, quod est summè calidum. item simpliciter idem est quod sine additione illius, cuius res
D est, pronunciatur: ut si quæratur cuius temperamenti est os, non adiecto leonis, aut alte-
rius animantis, id simpliciter quæri dicitur. Alio modo simpliciter idem est, quod exactè &
perfectè, ut temperies animalis simpliciter optima non dicitur, nec media simpliciter, id est
non exactè media, & penitus optima. Præterea simpliciter usurpat pro eo, quod est sine di
stinctione, ut simpliciter non esse respondendum ait, ubi quæritur an aliquid sit frigidum,
an calidum. Sumit & simpliciter pro eo, quod est cõparatum ad medium sui generis. Quo
pacto uermem absolutè loquendo siccum, uel humidum intelligi scribit, id est quod talis
statuatur ad medium, quod inter vermes constituitur comparatum. Quo modo magnum
etiam & maius in libris de pulsibus differre tradit: nempe quod magnum simpliciter dica
tur: maius autem minimè. Nam magnum sine collatione, non dicitur, non minus profe-
cto, quàm maius: sed id, ad quod magnum dicitur, non additur: quoniam ad medium sui
E generis collatione dici intelligitur. Additur autem id, ad quod maius dicitur, quoniam ad
multa collatio fieri potest & nihil ob id firmum est, ad quod respicientes respondere possi-
mus. Tot ferè, aut pluribus etiam modis simpliciter siue absolutè aliquid dici intelli-
get vnusquisque, qui diligentius eum authorem perlegere non grauabitur. Verum in
hoc opere, non aliter sumere potest simpliciter, quàm pro eo, quod exactè & perfecte
est tale. Docet enim eius oppositum ut nunc, quod imperfectionem quandam osten-
dit, nec non definitiones corporum simpliciter salubrium, insalubrium, & neutro-
rum, in quibus perfectam quandam in suo genere naturam ex hoc nomine se intelli-

Salubre simpliciter, sẽper, ut multum quomodo sumatur ex Gal.

Vt nunc dupliciter sumi à Gal.

Simpliciter quot modis sumendum

Simpliciter in hoc opere quomodo sumendum.

gere declarat. Idem oſtendit latitudo ſanitatis, quam explicat octauo capite huius, A vbi ſimpliciter ſalubria oſtendit eſſe, quæ perfectam obtinent ſanitatem. Idem requirit tractatio huius authoris, & artis noſtræ, quæ pollicetur cognitionem omnium corporum, ſignorum, & cauſarum. Hæc autem non omnia ſunt æqualiter affecta, ſed quædam perfectè, & exactè in ſuo genere: alia verò ab eo declinant. Quos quidem gradus, & receſſus notare oportet, ut ſingulis propria præſidia accommodari valeant. Cæterum verbum ut nunc quod græcè Gal. dicit ὡς νῦν, Akakias vertit in præſentia, ſed perperam. Nã in præſentia verbum non opponitur ei, quod ſimpliciter hic intelligit Galenus. Vt enim ſimpliciter non eſt nomen temporis, ſed perfectionis: Ita verbum ut nunc, imperfectionis, non autem temporis nota eſt. Dixiſſet enim nunc, ſi tempus ſignificare uoluiſſet: non autem ut nunc. Eſt autem meo quidem iudicio hæc loquendi forma ſumpta ab Herophilo, qui fortè purioris ſermonis Græci ratioñe nequaquam tenebat, ſed Chalcedonio, ut patrio idiomate utebatur. Verum diligentius adhuc cum de corporibus ut nunc ſalubribus age- B mus, huius uiri, & aliorum qui malè de ea re ſenſerunt, refellemus opinionem.

Vt nunc quid.

Ipſum uerò ſimpliciter duobus dicitur modis, & quod ſemper, & quod ut plurimum. vechiij, et quod exactiſſimum in ſuo genere, et quod ab iſto parum recedit.

Subdiuidit rurſus Gal. alterum ex duobus prædictis, cum enim dixerit unumquodque illorum uel ſimpliciter tale eſſe, uel ut nunc tale: rurſus id, quod ſimpliciter tale eſt, duobus modis dici refert, & vtriuſque pariter medicinam eſſe ſcientiam. Dicitur enim aliquid ſimpliciter tale, uel quod διαπαντὸς inquit tale ſit, uel ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. ſignificat autem διαπαντὸς prorſus, penitus, ſemper: ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ magna ex parte, ferè, ut plurimum; vertunt autem interpretes hoc loco cum magno errore illud ſemper, hoc verò ut plurimum, C ſiue magna ex parte, ſed perperam; hæc enim nomina nihil aliud debent ſignificare, quàm gradus quoſdam maioris, aut minoris in ſuo genere perfectionis; Nam docent id in primis verba Galeni, cum definit ſpecies corporum ſimpliciter ſalubrium. Ait enim corpus διαπαντὸς eſſe ſalubre, quod eſt optima temperie præditum & maximè commenſuratum: ea autem quæ talia ſunt, ut Galenus ſcribit in primo de ſanitate tuenda diu durare non poſſunt, quum mutationem capiant ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ſalubre, quod a conſtitutione optima non valde admodum deficit, nulla ut apparet in vtroque facta temporis mentione. Debet pręterea hęc definiendi ratio, & ſignificatio communis eſſe cauſis ſalubribus, inſalubribus & neutris. At quo pacto dicemus cauſam illam ſimpliciter eſſe ſalubrem, quæ ſemper, aut plurimum ſit ſalubris. Quid enim in tota materia medica reperiri poteſt, quod ſemper ſalubre, aut inſalubre, uel neutrum ſit: quippe cum res eadem nunc ſalubris ſit, nunc inſalubris, aliàs verò neutra, pro diuerſitate corporum, quibus adhibetur, & ex diuerſo uſu ut D Gal. in 3. lib. huius, & alibi paſsim docet; At prorſus & exactiſsimè ſalubres, inſalubres, & neutrę cauſæ, & minimum ab exactiſsimis recedentes dicuntur, firma quadam ratione: quoniam cum ſimpliciter tales dicuntur, ad certum medium referuntur, ut alia omnia, quæ in medicina bona, mala, temperata, intemperata, aut alia ui prædita dicuntur; Quod ergo illi ſemper tale intelligunt, nos prorſus & ſummè tale intelligamus. Quod rurſus illi ut plurimum uertunt, uno verbo exprimere non poſſumus, quia non habemus, quod minimum eum receſſum ab eo, quod eſt exactiſsimum, ſignificet, Dicemus ergo per circumlocutioñe ferme exactiſsimum, & perfectiſsimum, Atque ita ſeruabimus tum in corporibus, tum ſignis, & cauſis vnam & eandem docendi rationem vniuerſo operi & arti noſtrę accommodatam: nimirum in qua gradus & receſſus in ijs annotauimus. Cogitur & Galenus ita perpetuo hęc nomina vſurpare: tametſi ut paulo antea diximus in illis euariat, & ſuam tracta- E tionem in neutris corporibus vitiat. Manardus quoque in eo hallucinatur, cum ait id quod defecit ei, quod ſalubre ut multum dicitur, ſenſum dignoſcit non poſſe; nam ſigna quibus Galenus ſalubria inter ſe diſtinguit, ſenſu percipiuntur: alioqui cauſæ ſalubres conuenientes adhiberi non poſſent, ſi incerta eſſent indicia. Addo ꝙ Galenus paulo poſtea ubi ſanitatis latitudinem diſtinguit, dicat ſenſum debere eſſe omnium illorum iudicem. Quomodo autem & id quod exactiſsimum eſt, & id quod ab exactiſsimo aliquantulum recedit, ſimpliciter tale dici poſsit, nullus ex interpretibus docet, Ratio hæc eſt, quòd medicus non ſolum ijs, qui exactam obtinent naturam, ſed alijs etiam, qui quomodocunque ab ea deflectunt

A ctunt, artem ſuam pollicetur; Curtij autem ratio explodenda eſt. ait enim ille Galenum hac uti diuiſione, quoniam duplex eſt ſanitas, una quæ eſt in indiuiſibili, nempe in exacta omnino & vera æqualitate poſita, quam medicus non conſiderat: quippe cum medicus non quærat inducere ſanitatem, aut conſeruare, quæ vel non datur, uel ſi datur, propter muta tiones continuas quas noſtrum corpus ſubit, uix puncto, & momento temporis durat: Aliam dicit eſſe, quæ latitudinem habet, & eſſe reperitur, de qua medicus agit. Vt ergo, inquit, excluderet eam, quæ planè exacta eſt, & abſoluta a conſideratione medici, diuiſione vſum fuiſſe Galenum, utriuſque tamen medicinam eſſe ſcientiam. In quibus quidem verbis manifeſta apparet cõtradictio; Nam quo pacto poteſt eſſe medicina ſcientia illius, quod a medici conſideratione excluditur? Nos quidem cõcedimus, ſanitatem quæ in exacta ęqua bilitate ponitur, in rei natura nequaquam reperiri, eam tamen ſubici conſiderationi medi ci aſſerimus. Nam etſi illam non conſeruat, aut non reſtituit, ut quæ non exiſtat, tamen

B eam ſibi proponit tamquam regulam & normam perfectiſsimam, ad quam alias vniuerſas imperfectioreſque in rei natura ſunt, reuocat. Sic enim Gal. in lib. primo de ſanitate tuenda, ſanitatem quandam perfectiſsimam aliarum regulam fingit & ſtatuit. In lib. de temperamentis temperaturam vnam ponit planè exactam, & ęquali miſtione qualitatum confectam: ad quam reliquas poſtea bonas, & malas in rei natura apparentes tanquam ad Policleti regulam (ut ipſe ait) redigit. Eodem pacto Ariſt. ideam demonſtrationis definit, & Cicero perfectum oratorem, qualis, inquit ipſe, nemo hactenus fuit. Ac ut breuiter dicam, in omni genere rerum ſcriptores & artifices ideam quandam, & perfectam formam fingunt: quam tantum abeſt, ut contemnant, ut omnium primam proponant, nimirum ſine qua reliqua conſiderari, & tractari nequeunt. Ergo utriuſque ſanitatis medicinam eſſe ſcientiam cum Galeno dicimus, illius quidem perfectæ, tanquam regulæ & normæ aliarum, alte

C rius autem ea ratione, quod in illa uerſetur artifex, & facultatem ſuam exerceat. Sed alia ratione Curtij opinio refellitur, quod Gal. non ſolum de ſalubritate abſoluta, & ea quæ ab illa aliquantulum recedit agat: ſed etiam de inſalubritate, & neutralitate, quæ in ſuo genere pariter obtinent, quod exactiſsimum eſt, & quod ab eodem recedit; Non ergo Gal. diuidit quòd ſimpliciter eſt, in id quod prorſus tale eſt, & illud quòd ferè eſt exactiſsimum, ut perfectas ſanitates recipiat, uel excludat, ſed ut admoneat medicinam in ſe recipere ſalubria, inſalubria, & neutra, tum exactiſsima in ſuo genere, tum alia quæ ab exactiſsimo deflectunt,

Neutra uero & cauſa & corpus, & ſignum, & quod ſimp liciter dicitur, & quod ut nunc, tripliciter unumquodque appellatur. Hoc quidem quia neutrius contrariorum eſt particeps, hoc vero quia aliquando hu

D ius, aliquando illius. Horum autem ipſorum ſecundum, rurſus duo bus dicitur modis, aut quia utrumque contrariorum ex æquo partici pat, aut quia plus alterum.

Diſtinctiones quibus hactenus uſus eſt, ex ęquo ſalubribus, inſalubribus & neutris cõuè niebant. Nam quod ſimpliciter, & prorſus, & non prorſus: ſed minimum ab eo recedens, & ut nunc tale eſt, omnibus alijs conuenit. Nunc autem cum ſalubris, & inſalubris nullæ ſuperſint amplius diſtinctiones, dictæque omnes ſint, quæ illis & neutris ſunt communes, peculiares quaſdam ſignificationes de neutro tradit: ut poſtea diſtinctione hac facta, com modius unumquodq; definire poſsit. Qua quidem in re primum quid neutrum ſit definie

E mus. Ex illius enim definitione uariæ ſignificationes intelligentur: ſecundo quot ſint illæ ſignificationes ex Galeno oſtendemus, & an omnes ab illo ſint enumeratæ perpendemus. tertio quæ ſignificationes ſint maxime propriæ. Porro neutrum quidam dicunt eſſe, quod nullum eſt ex duobus, eiuſdem tamen generis eſt cum illis. Quæ enim diuerſi generis ſunt, nequaquam neutra uocari debere putant: abſurdum ſiquidem eſſe, ſi quis qualitatem, neu trum eſſe diceret inter ſubſtantiam, & quantitatem, cum diuerſa hæc ſint genera: uel colorem diceret neutrum eſſe inter corpus animatum, & animal: Sunt enim hæc diuerſi generis. Verum huiuſmodi diffinitionem una ſignificatio neutri, quam quidem ex Galeno poſtea oſtendemus, refellit. Quare præſtat neutrum definire, quod nullum eſt ex duobus.

Neutrum quomodo alij definiũt.

Neutrum quid re uera ſit.

Licet exactissima sanitas vel non detur, vel si detur propter mutationes continuas nostri corporis vix momento duret ab arte nihilominus consideratur, ut potè quæ omnium perfectissima sit, eam sibi proponit tamquam regulam, et normam, ad quam eas quæ imperfectiores sunt reuocat: quemadmodum Cicero sibi fingit perfectum Oratorem, qualis nemo unquam fuit, ut idea ille sit imperfectiorum: qui illum quoad licet studeant imitari. Vid.*

Itaque cum hic agamus de salubri, & insalubri, neutrum dicemus esse, quod nec salubre A est, nec insalubre. Porrò cum intellexerimus quot modis fieri possit, ut aliquid nec salubre, nec insalubre sit, simul intelligemus quot sint neutralitatis modi. Fit autẽ id (inquit Gal.) tribus modis: uno quod nullo ex duobus extremis participet, uel quod utrisque, uel quod nunc hoc, nunc illo: constat enim illud, quod uno ex ijs tribus modis tale est, nec salubre nec insalubre esse: quare nullum illorum, sed relinquitur neutrum esse. Nam quod nihil salubritatis & insalubritatis participat, non potest salubre, aut insalubre dici: sicut nec illud, quod utroque participat. Non enim salubre dici potest: quippe cum partem habeat ex insalubri: nec insalubre, cum ex salubri etiam constet: nec magis quod nunc uno, nunc alio participat dici potest salubre, uel insalubre. Ita quidem Gal. hic diuidit neutrum in tres modos: sed artificiosior esset diuidendi ratio, si duos duntaxat primum proponamus, quod etiam Manardus animaduertit ad hunc modum. Neutrum est, uel quia neutro extremorum participat, uel quia utroque, & hoc dupliciter: uel enim utroque participat in di- B uersis temporibus, & est tertius modus Gal. uel in eodem tempore, & hoc dupliciter: uel enim æqualiter participat, & est primus modus secundi, uel inæqualiter, & est secundus modus secundi. Verum in hac diuisione desideratur alia diuisio eius neutri, quod diuersis temporibus utroque participat. Nam quod in diuersis temporibus nunc uno, nunc alio extremo participat, ita participare potest ut tam sæpe uno, ut altero particeps fiat, uel uno rarius, altero sæpius, & ad huc uno æqualiter ut altero, uel plus uno, quàm altero: Veluti si quis aliquando intemperie insalubri: alias uerò salubri participet, potest sæpius salubri, quàm insalubri participare: uel toties una ut altera: & potest iterum de salubri temperie plus habere, quàm de insalubri, uel æquali mensura. Hæc omnia sub neutris contineri ex Gal. opinione certissimum esse puto, fallique in hoc Manardum & Acachiam, qui tradunt id, quod sæpe, aut raro participat de salubri & insalubri, neutrum non esse: sed id solum cu C ius est anceps euentus. Nam quod rarius fit, salubre ut multum: quod uerò sæpius, insalubre ut multum esse statuunt. Verum quomodo salubre ut multum esse potest, quod aliquãdo insalubre est, aut insalubre ut multum, quod sæpius utriusq; fit particeps. Quod enim salubre est ut multum, parum deficientem ab optima, temperiem & structuram habet: quã quidem obtinere nõ potest, quando est insalubre. Ita quod sæpius utriusque est particeps, non potest insalubre esse ut multum, idest paulo minus, quàm pessimam naturam obtinere: quippe cum sępius salubritatem habeat, quæ in bona temperie & structura est posita: sed hæc postea clarius innotescent, cum definiemus corpora salubria & insalubria. Nunc uerò præstat docere non solum tribus modis: sed quattuor neutrum apud Gal. sumi: id quod patet ex capite de signis salubribus. Appellat enim neutrum signum, quod nihil omnino de dispositionibus indicat, uel non magis salubrem, quàm insalubrem, uel partim salubrẽ, partim insalubrem: uel aliquando salubrem, aliquando insalubrem dispositionem ostendit. Ita ergo corpus neutrum erit quod dispositionem habet, quæ nullam relationem ob- D tinet ad corpus salubre & insalubre, ut corpus album dicitur neutrum inter salubre & insalubre, quod nihil habeat, quod referatur ad illa, uel quod mediam habeat dispositionem inter salubrem & insalubrem absque participatione illorum: uel quod participet eodem tempore, uel diuerso de utroque. Ex quo quidem significato patet quod antea diximus, neutrum non semper esse debere eiusdem naturæ & generis cum illis, ad quæ neutrum dicitur. Sequitur ut tertium ex propositis explicemus, quænam inquam significationes neutri magis sint propriæ. Videtur autem illa esse, quæ cum alterius generis sit, nullum extremorum participat: deinde illa quæ cum eiusdem generis sit, particeps etiam non est extremorum. Quod enim nihil habet ab aliquo extremo, merito neutrum extremorum dici potest. Sequitur deinde modus, qui utroque simul participat: in hoc enim etsi nentrum nullũ est ex duobus, aliquid tamen habet ex illis, & utrumque potius quàm neutrum dici debet. E Quartus modus omnium minimè proprius est, cum à tẽpore suam naturam capiat, & modò sit salubre, modò insalubre: & quo tempore salubre est, non neutrum, sed salubre. Sic insalubre, quo tempore insalubre est, non neutrum dicatur, nec neutrum sit, nisi ut uicissitudo illa ex duobus inter se coniunctis consideratur. Atque hæc quidem de neutri significationibus dicta sufficiant, quandoquidem postea diligentius adhuc nonnulla ex ijs erunt explicanda.

Neutrum quomodo diuidendũ.

Manardi, et Acachiæ opinio reprobatur.

Neutrum quattuor modis apud Gal. sumi.

Neutri significationes quæ magis propriæ

Est verò

A
Est verò & in tota definitione, si uerba animaduertimus, ambiguitas quaedam, quam & ipsam dissoluere oportet. cum enim dicitur medicinam esse scientiam salubrium, & insalubrium, & neutrorum, significatur & quod omnium particularium, & quod quorundam, & quod qualium: sed omnium quidem indefinitum quoddam est, atque impossibile, quorundam diminutum atque artificio carens, qualium uerò artificiosum pariter atque insufficiens ad omnia artis particularia, quod etiam dicimus in medicinæ definitione comprehendi. qualia idest uniuersalia

B Explicat Gal. dubitationem quandam, quę ex definitionis uerbis oriri posset. Dixit enim in definitione medicinam esse scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorum: quæ propositio cum indefinita sit, tripliciter intelligi potest: nempe quòd omnium illorum medicina scientia sit, & quòd quorundam, & quòd qualium. Dicit autem intelligendam esse definitionem, non omnium, non quorundam, sed qualium. Quid per omnia, & quædã intelligat, omnes norunt interpretes, & cur non illorum medicina scientia sit, docet ipse author: omnia enim intelligere uidetur particularia, quæ cum infinita sint, non potest illorum esse ars uel scientia: quare nec explicari, nec mente concipi, nec tradi possunt, ut uniuersi philosophi, & ipse Gal. 1. ad Glauconem docent. Nec quorundam solum medicina scientia est: imperfectum enim id (inquit Galenus) esset, & ab arte alienum. Est enim id imperfectum, quod omnia non comprehendit: ab arte item alienum, quoniã ars de omnibus pręcipere debet. Et in hoc omnes consentiunt, ut dixi, interpretes, ex Gal. rationibus
C persuasi. Consentiunt etiam in hoc, quòd medicina qualium sit scientia. Verum quoniam Galenus non explicat quid per qualia intelligat, nec ita consueta dictio est ad id significandum, quod author intelligere uult, ideo diuersæ interpretationes extant, quas leuiter attingemus, ut meliorem elicere possimus. Manardus ergo non dictionem ipsam interpretatur: non enim medicinam qualium scientiam esse dicit, sed ad artem pertinere cognoscere, quæ in medicinæ definitione continentur: Ad quod ostendendum, necessarium esse definitionem eorum adferre: dubitationemque hanc esse motam a Galeno, ut ostenderet, quare corporum definitiones necessario essent assignandæ. Verum multipliciter in hoc mihi errare uidetur: Primo quòd Gal. dicto non quadret interpretatio: dicit enim Gal. ad omnia artis particularia sufficere, si dicatur qualium medicina esse scientia. At ad id nõ sufficiet, si solum diffiniamus, quid illa sint, sed diuidenda ea & aliter explicanda sunt. Secun
D do artificiale esse, & artem non esse imperfectam, si qualium dicatur medicina esse scientia, eam enim perfectam non facient illorum definitiones. Tertio dicit Gal. qualium medicinam esse scientiam, non autem quod cognoscere oporteat qualia sint, quæ in medicinæ diffinitione continentur. Nam & si ipse postea ea definit, nihil tamen ad quæstionem propositam pertinet, quod cognoscere oporteat qualia sint: Ac clarius quidem apparet distorta hæc interpretatio, si quæstio proponatur, & loco qualium interpretatio ponatur. Si quis enim proponat, uel quærat quorum nam medicina scientia sit, salubrium, insalubrium, & neutrorum, & respondeat non omnium, nec quorundam scientiam esse, sed definiendum esse, & docendum qualia illa sint, quis non uidet ineptam responsionem? Non enim quærimus id, an definiri illa debeant: sed quorum, uel omnium inquam, uel quorundam, uel alio modo medicina scientia sit. Sed satis ad Manardi interpretationem hæc dicta sint. Acachias autem idem ferè quod ille sentit, sed alia ratione. Quod enim alij uertunt
E qualium, ille qualitate affectorum interpretatur: ut talis sit sensus. Non omnium humanorum corporum, nec quorundam solum, sed omnium in uniuersum affectorum qualitate, nempe sanitate, morbo, aut neutro affectu medicina scientia est. Sic de causis, & signis eadem tradit, nempe quòd non omnium illorũ, nec quorundam scientia sit, sed ut qualitate salubri, insalubri, & neutra prædita sunt secundum omnes prædictas significationes, idest ut simpliciter, & ut nunc talia sunt. At hic etiam dubitationi non respondet, multóq; magis, quàm Manardus ab ea recedit. Nam ille hæc scribit, quasi ignoret quod iam in ipsa definitione continetur: etenim definitio ipsa iam explicauit medicinam non humanorũ corporum

Manardus quid intelligat per qualia, qui & refellitur.

Acachiæ interpretatio improbatur.

porum, nec omnium causarum, aut signorum scientiam esse: sed salubrium, insalubrium, & neutrorum. Quòd si in definitione dixisset, medicinam scientiam esse corporum, causarum, & signorum, locum fortasse haberet talis solutio: quòd scilicet illorum solum scientia sit, quatenus qualitate salubri, insalubri, & neutra sunt prædita. Verum cum iam (ut dixi) id definitio ipsa in se contineat, & aperte exprimat, salubrium inquam, insalubrium, & neutrorum medicinam scientiam esse, frustra postea id quispiam ostendere conabitur, aut de eo dubitabit. Supponit enim Gal. in quæstione, medicinam salubrium insalubrium, & neutrorum corporum, causarum, & signorum scientiam esse, queritque an omnium salubrium, insalubrium, & neutrorum, an quorundam scientia sit: & concludit non omniū, nec quorundam, sed qualium scientiam esse: quod quilibet ineptè interpretatur salubri, in salubri, & neutra qualitate affectorum: quoniam ut dixi hæc in quæstione supponuntur. A

Curtij interpretatio laudatur.

Quare opinio Acachiæ tanquam inepta reijcienda est. Curtius autem locum istum melius interpretatur ad hunc modum. Medicina scientia est salubrium, insalubrium, & neutrorum, non omnium, non quorundam, sed qualium, id est regularum uniuersalium, quæ seruiunt ad cognoscenda illa omnia secundum speciem, & indiuidua. citatque in hac re Gal. cū de causis salubribus, id est de materia medica agit in lib. de simplicibus, vbi artis non esse dicit, particulares omnes effectus medicinarum nouisse, sed satis esse generalem quandam regulam inuenisse, per quam nondum expertorum remediorum uim, & expertorum iam particulares facultates licet inuenire. Eas autem, inquit, generales regulas tradit in quattuor prioribus libris, quibus scilicet & non exploratas facultates inuenire, & particulares complecti posimus. Satis enim est medico de medicamentis nouisse, cum de manifestis operationibus agit, quod certo gradu calida, frigida, humida, sicca, uel etiam dulcia, amara, aut alio sapore, uel odore sint prædita. Qui enim generale id cognouit, regulam habet iam, quòd idem rarefaciat, attrahat, digerat, repellat, concoquat, uel quoduis aliud faciat, quod sequitur primas qualitates. Nam qui methodum hanc uniuersalem tenet, non solū de notis medicamentis, sed etiam de ignotis speciebus iudicare poterit, an scilicet amica vel inimica sint: an cibi, vel medicamenta, & quid tādem sint, vel præstare valeant. Ex qua quidem regula refert Gal. se nouisse ex solo odore tetro, herbam ignotam, quam centurio quidam attulerat, noxiam esse hominibus. Eodem pacto qui in morbis nouit generationem, & causas, & signa illorum generatim, de aliis nunquam uisis iudicare poterit: quemadmodum iudicamus morbum Gallicum nunquam ab antiquis cognitum a pituitoso, & melancholico humore fieri: propterea quòd naturam sequatur morborū, qui ex tali materia concitantur. Eadem docendi ratione Aristot. in lib. de animalibus est usus. Tradit enim vniuersalem quandam methodum omnibus animalibus communem, qua species inter se distinguere, & nondum cognita sub certo genere ponere posimus. Concludit igitur Curtius ijs rationibus, & exemplis medicinam esse qualium scientiam, id est omnium contentorum sub regula uniuersali. Est sane bona hæc interpretatio, non tamen omnino exacta, & ad mentem authoris excogitata. Primum enim non exprimit quid per ὁποίων, idest qualiū Gal. simpliciter significet. Nam vna est simplex dictio apud Græcos, quæ nunquam reperitur tot significare, quot ille fingit: nempe contenta sub regula uniuersali. Nec apud Latiños possumus qualia, nisi uiolenta interpretatione ita explicare. Præterea quæ particularia sunt, & continentur sub regula uniuersali, sequuntur regulam ipsam, & vniuersale, cuius quidem est scientia: non autem contentorum sub illo. Non enim dicemus nos medicinam esse scientiam contentorum sub vniuersali: sed ipsius uniuersalis. Particularium autem non primo & per se, sed quatenus sub uniuersali continentur. Cum ergo dicat Gal. sub qualibus particularia contineri, non possumus per qualia intelligere particularia: hęc enim continentur sub vniuersalibus regulis, non autem continent. Multum autem refert dicere medicinam esse scientiam contentorum, uel continentium: contenta enim particularia sunt, & non esset artificiosum medicinam illorum esse scientiam. Quare cum hæc interpretatio non placeat, alia quęrenda est melior, quam quidem sumemus ex Arist. li. de prędicamentis in cap. de substantia: vbi de significatione indiuiduæ, & secundę substantiæ agit. Illic enim primam substantiam hoc aliquid significare scribit. Secundas autem substantias, genera in quam & species, quale quid: vbi hoc, indiuiduum significare ostendit: aliquid verò, substantiam, & quale, vniuersale. Ex quo loco manifestè intelligitur, non aliud significari per quale, quàm vniuersale. Quæ quidem interpretatio quadrat dictioni authoris, & veritati. B C D E

qd Argenter. non placet, et forte iure: argum: universalium est non contentorum sub illis, nisi velit Curtius, ut velle uidetur, artem universalium esse, sed ab hisce regulas invenire ad particularia etiam cognoscenda.

Vera huius loci interpretatio ex Arist.

A veritati. Non enim omnium particularium, nec quorundam, sed vniuersalium medicina est scientia. Quadrat huic interpretationi, quòd Gal. scribit artificiosum esse, si qualium dicamus scientiam esse. Nam ars uniuersalium est: nec non illud quod inquit, ad omnia artis particularia sufficere. Cum enim particularia sub uniuersalibus contineantur: qui nouit uniuersale, nouit etiam potentia particularia. Atque hæc quidem satis de explicatione dictionis qualium. Verum quoniam Gal. scribit hoc in loco medicinam particularium non esse scientiam: multa autem uideantur contrarium asserere, Ideo breuiter quæstionem tractabo, An medicina particularium non sit: præsertim quod hi, qui eandem attigerunt, non rectè soluere uideantur. Qua quidem in re primum quid per particularia intelligere uelim in quæstione, & quid hic intelligat Gal. explicabo: secundo rationes utrinque adferam: postremo quid verè sentiendum sit, aperiam. Particularia nonnulli ex interpretibus hic intelligunt indiuidua superfluaque ob id quæstionem hanc esse

An medicina non sit particularium.

B putant, cum nemo uideatur ponere artes indiuidua tractare. Ego autem puto Gal. particularia hic intelligere species atomas & infimas, in quæ genera diuiduntur. Non enim omnes species salubrium causarum medicina comprehendit, quandoquidem nihil impedit herbas, lapides, & mineralia indies inueniri ignota ei, qui artem constituit, & docet. Quare cum species illæ non reuera quidem infinitæ, ut nec etiam indiuidua sint, incerto tamen numero contineantur, certum est medicinam non esse dicendam scientiam illarum: esset enim hoc modo impossibile; ergo per particularia non indiuidua, sed species specialissimas intelligit Gal. eas autem ars ipsa considerat, & ob id non inepta est quæstio, an medicina sit scientia omnium specierũ salubrium, insalubriũ & neutrorum. Nos autem in nostra quæstione id non quærimus: scimus enim quod indiuiduas species medicina cõsiderat: considerat enim naturam rhabarbari, centaurij, & alias species medicamentorum, tum

per particularia quid intelligendum.

[handwritten margin: *incerto]

[handwritten margin: Quando ait Galenus omnium particularium medicinam esse scientiam ex ijs, quæ impossibilia sunt, ergo intelligit specierum infimarum, in quas genera diuiduntur, licet non infinitæ sint, cum tamen certo numero non comprehendatur haud non est medicina scientia, quia impedit ut exemplo utamur, nouas medicamentorum species inueniri ipsi ignotas. f. Quæstio ipsa de indiuiduis procedit.]

C causarum, tum corporum, & signorum salubrium, sed quærimus an indiuiduorum consideratio ad artem pertineat: quę etsi uidetur quæstio talis, ut statim solui possit: tamen quia variæ uidentur extare de hac re opiniones, Ideo hanc tractare non denegabimus, Aristotelem enim quidam, ut Curtius, citant varijs in locis, in quibus aiunt illum uelle artem singularia considerare: in alijs autem solum vniuersalia. Nam primo ethic. cap. 7. ait medicum non considerare sanitatem in vniuersali, & communi, sed huius, & huius particulares. Item 6. eiusdem operis lib. 8. cap. 9. ait Arist. dicere artem & prudentiam esse singularium eo, quòd non sufficit scire, quòd leues carnes citius concoquantur, sed necessarium etiam sciendum, quæ sint leues carnes, & dicit leues carnes esse, ut carnes auium. Gal. item tertio method. dicit quòd homo in vniuersali non curatur, sed particularis: quod etiã repetit primo ad Glauconem. Ex quibus rationibus putãt illi se effecisse, quòd ars particularia consideret. In contrarium verò adferunt artem esse habitum intellectus practici: in

D intellectu autem singularia non recipi, ut tertio de anima. Item in prooemio metaph. Arist. ait artem solum uersari circa vniuersalia, & secundo Ethic. cap. secundo singularia excludit à ratione artis, ut quæ non possint arte comprehendi: nimirum cum numero incerto contineantur. In ijs autem dubitationibus diluendis maximè laborat Curtius: nec tamen quod uult assequi potest. Nam quod ait Arist. scribere in ethicis artem considerare singularia, falsum est; & nunquam ab eo authore est cogitatum. Nam credere Arist. velle medicinam considerare singularia eo, quòd dicat, non solum cognoscendum esse, quòd leues carnes facile concoquantur, sed etiam quænam sint huiusmodi carnes, & quarum rerum, absurdum. Possum enim scire quęnam sint leues carnes, etiam si singularium mentionem non fecero: sed duntaxat ipsarum specierum, quemadmodum ipsemet Arist. facit, quum dicit leues carnes esse quales sunt carnes auium. Illud etiam quod adfert ex Arist. & Gal. medicum non vniuersalem hominem curare, sed Socratem, & Platonem: verum quidem

E dicit, sed nihil ad quęstionem propositam. Aliud enim est quærere quid ars consideret: aliud verò quod artifex facit. Ars enim ipsa de vniuersalibus solum agit, cum habitus sit & præceptis constet, quæ solum de vniuersalibus tradi possunt. Artifex autem ipse cum artem discit, vniuersalia quidem discit: sed cum illam exercet, in singularibus exercet: propterea rectè Galenus initio lib. ad Glauconem dicit scripta contrario modo se habere operibus: scribi enim uniuersalia, exerceri autem medicum in particularibus, Aliud ergo est de arte loqui & de illius præceptis: aliud de artifice, & eius officio. Illud verò quod Curtius scribit singularia ad artem constituendam necessaria esse, quoniam ex illis vniuersale consurgit,

git, de quo ars postea tractat: verum quidem dicit, sed in eo fallitur, cum quæstionem ita A soluit, ut putet Arist. dum scribit artem particularia considerare, intelligere particularia ad artem constituendam facere, non quòd artis sint partes: nunquam enim (ut diximus) Arist. memoriæ prodidit artes singularia considerare, Aliudq; est docere ea, ex quibus vniuersale, & ars ipsa inueniuntur, & constituuntur: aliud uerò de quibus ars ipsa iam inuenta & constituta tractet. Nam ut ars non est, dum vniuersalia ex particularibus colliguntur: ita cum inuenta illa sunt, tunc illorum est ars, & ab illis arte instructus artifex ad singularia rursus descendit, & in illis, quæ ex arte comparauit, exercet. Verum igitur est ex singularibus vniuersalia colligi: verum falsum est artes ipsas circa singularia versari: sed hoc facit artifex, & de eo intelligendus est Arist. & Gal. cum dicunt medicum non hominem, sed Socratem curare; tunc enim quod artificis est proprium operantis, non artis inuentionis docet. B

* hoc est uniuersalem illorum naturam declaremus.

Primum igitur de corporibus dicere aggrediemur, *qualianam sint & salubria, insalubria, & neutra, post hæc de signis & causis differemus.

Posteaquam Gal. explicauit quomodo medicinæ definitio intelligenda sit, et quæ in definitione continentur, ordinemque in illis statuit duplicem: vnum, in quo causæ primo considerantur, deinde signa, postremo corpora: alterum huic contrarium, tractationem de singulis aggressurus, quorum medicina scientia dicta est, ordinem sibi ipsi statuit, quem in hoc opere seruãdum esse iudicat. Est autem secundus ordo ex duobus propositis, in quo primum corpora salubria, insalubria, & neutra considerantur, deinde signa, postea causæ. Considerationem autem corporum auspicatur à diffinitione, quoniam non satis constabat, quidnam vnumquidq; illorum esset, propter varias significationes, quas antea docuit. C Verum cum inter illas significationes, quod simpliciter est salubre. dignitate & natura primas partes obtineat, sitque tanquam regula omnium, merito primò quid salubre simpliciter corpus sit, definit. Sed antequam definitionem examinemus, explodenda est illorum opinio, qui ex vno uerbo, quod in hac sententia Gal. continetur, occasionem sumpserunt, vt dictionem qualium explicarent ita, ut rationem redderet quare definiendę essent prædictæ corporum differentię: Deinde docendum est, cur à corporibus tractationem inceperit. In hoc enim etiam interpretes dissentiunt; Aiunt igitur illi, per qualium, non aliud intelligere Galenum, quàm quod necessarium sit definire corpora, causas & signa salubria, insalubria, & neutra: quoniam.s. repetit hic dictionem qualia, cum ait. De corporibus dicere aggrediemur, qualia nam sint, Quod certè non probat quod illi volunt, sed potius quod nos antea docuimus. Nam cum antea dixisset medicinam considerare illa, ut qualia sunt, id est ut vniuersalia, nunc dicit huiusmodi naturam vniuersalem, & qualem esse explicandam, Aggrediamur inquit docere qualia sint salubria, insalubria, & neutra, id est vniuersalem illorum naturam declaremus, quam diximus esse considerandam, non particularem, D quæ in quibusdam, aut omnibus salubribus, insalubribus, & neutris reperitur; Dixisset autem Gal. si eorum opinionem astrueret, ad hunc modum. Definiamus igitur corpora salubria, insalubria, & neutra. Sed inquit, dicere aggrediamur qualia nam sint, idest eam naturam communem, quam diximus, tractandam esse, exponamus; Cæterum de ordine proposito hic à Gal. inter se discrepant interpretes. nam quidam sentiunt illum exordiri à corporibus, quòd ea nobis sint notiora notione confusa: quos quidem refellere pudet. quid enim confusum magis in hoc, quàm in illo ordine statuas? Curtius verò hanc reddit rationem, quòd scilicet in quacunq; arte docemus aliqua (ut ait) ex speculatis, speculata autem debent semper præcedere ea, quæ ex ipsis docentur, ordine naturæ. Cum ergo, inquit, in medicina notitiam corporum speculemur, ideo primo de illis pertractandum: quoniam E corpus speculatum omnia præcedit, quæ ex speculatis de corpore docentur. Et hęc ille ad verbum: quæ planè sophistica uidentur, aut certè aliena ab eo, quod scribit author. Dixit enim Gal. primo corpora occurrere, deinde signa, postremo causas: & hunc esse ordinem, qui in operatione occurrit. proponit ergo prius corpora, quoniam ordinem operis sequitur: & ea quidem uult prius explicare, quæ in opere prius occurrunt. In quo quidem ordine etiam ordinem doctrinæ seruat: nam absque tractatione de corporibus, signa intelligi nequeunt: Ac absque corporibus, & signis, causarum salubrium vsum ignorari necesse est.

Salubre

A

Salubre simpliciter corpus est, quod ab ipso naturæ ortu, bonam habet temperaturam in simplicibus & primis particulis, atque in iis, quæ ex illis componuntur instrumentis est commensuratum:

Circa definitionem hanc errat manifestè Manardus, qui corpus, quod hic ponitur, genus esse dicit. Id enim totum definitur, salubre simpliciter corpus, & subintelligitur loco generis, corpus, ita ut talis sit sensus. Corpus simpliciter salubre, est corpus, quod ab ipso naturę ortu &c. At magis adhuc errant, qui temperatum, genus esse in hac definitione arbitrantur. Id enim differentiam facit, vnà cum alijs omnibus definitionis particulis. Diximus quidem superius multa, quid inquam sit salubre, & quid simpliciter significet, re-
B fellimusq; aliorum opiniones, qui malè (ut credimus) de ijs rebus senserunt: sed disputatio nostra communis fuit non solum corporibus, sed etiam causis & signis salubribus. nunc postulat tractatio de corporibus salubribus, ut ea ex communi illa disputatione ad hunc locũ ducamus, quæ propria sunt huic instituto, & alia etiam adferamus necessaria, & propria, superius prætermissa. Manardus, ut antea diximus, salubre simpliciter corpus scribit necessario non includere sanitatem, quia sic ægrotare non posset: sed quod salubre sit, id habere à naturali potentia, quæ qualitas est à generationis principijs ducta: propterea hanc salubritatem nunquam in uita, aut morte amitti, nec conseruari, aut recuperari, aut aliud denique posse pati. Nos verò ex infinitis Gal. locis ostendimus, salubre corpus necessario esse sanum: quandoquidem à Gal. potissimum, ut diximus duobus modis sumitur, uel pro sano, vel bene sano. Commentum quoque illud est, salubritatem hanc statuere natiuam
C quandam potentiam: quippe cum nihil aliud sit, quàm sanitas, aut bona sanitas: quæ propterea conseruari, recuperari, & amitti potest in omni tempore, si causæ adsint, quæ illam corrumpere possunt. Id enim probari ex Gal. vniuersa tractatione: in qua ne verbum quidem de huiusmodi potentia fit, sed de sanitate ipsa, quæ intensionem, & remissionem admittit. Pręterea omnia corpora salubria, communi definitione esse comprehensa superius à Gal. vbi per sanitatem illa definit, non autem per aliquam potentiam. Idem docere peculiares definitiones specierum corporis salubris: in quibus bonam temperiem, & commoderationem, in quibus sanitas residet, assumit: quod illis nequit conuenire, qui ægrotant, & simul habent, (ut ille credit) huiusmodi potentiam. Ad hæc non respondere tractationẽ de signis & causis huic opinioni: non enim doceri signa, & causas salubres á Gal. quæ potentiã aliquam respiciant, sed ipsam sanitatem. Docere præterea definitiones exactissimi, & nõ exactissimi, & vt nunc salubris salubritatẽ recipere intensiones & remissiones, cum in illis
D detur, quod deterius & meliusest affectũ. Nec illud pretermissum est, ꝙ consideratio huius potentiæ inutilis omnino sit medicis, qui ea non considerant, quę à sua arte nihil pati possunt, sed sanitatem ipsam, quæ diuersam curam & tractationem requirit, prout ea diuersa in corporibus nostris reperitur. Ad idem facit quod ille opinionem suam euertat, dum fatetur insalubria corpora, & non solum salubria à sanitate sua habere, ut certo modo resistant causis morbosis: Ac etiam cum fatetur salubre simpliciter, sanitatẽ habere ab ortu, & non acquisititiam, ut salubria ut nunc, idem confirmat. Illud etiã sequi hanc opinionem, quòd huiusmodi corpora simpliciter salubria, nunquam ęgrotare posint: quoniam perennem habent eam naturalem uim ad sanitatem, quæ perpetua esse debet, ut ipsa facultas à qua nascitur; habent quidem salubria corpora hanc prærogatiuam, quòd apta sint diu sana esse. At hoc non habent ab insita aliqua potentia, sed à bonitate sanitatis, qua fit, ut diu, & facile morbosis causis resistant: quod quidem alijs non contingit, qui intempera-
E tum habent corpus, aut male conformatum. Hæc enim promptè à morbosis causis uincuntur. Quod si corpus salubre ęgrotat, tunc certe salubre non est, quia bonam temperiem, bonamque structuram amisit. Quare cum Manardus dicit corpus salubre nõ posse ęgrotare, si sanitatem necessario includit, id negamus: cur enim sanus non potest in morbos incidere: illud verò sequitur, tunc amplius salubre non esse, cum morbo laborat: docet item neutrum tertiæ significationis, quod in primis ætatibus salubritatem habet, postea verò insalubritatem, eam salubritatem, quæ ab ortu incepit, amitti; Nec verò in eo bene sentit Manardus, quòd scribit corpus simpliciter salubre id habere, quod simpliciter salubre sit ab ipsis generationis

Manardi opinio de corpore simpliciter salubri, quæ cõfutatur.

nerationis principijs. Non enim scribit Gal. salubritatem hanc esse ab ortu, sed huiusmodi A corpora simpliciter salubria, à primis principijs habere bonã temperiem, & structuram com moderatam. vt in hoc quoque appareat Manardi error, qui quod de temperie, & structura partium dicitur, ad naturalem suam potentiam, de qua ne verbum quidem a Galeno fit, violenta interpretatione trahat. Sed demus salubritatem huiusmodi esse naturalem potentiam, nonne illa amittetur amisso temperamento, a qua naturam suam sumit? Nam si salubre simpliciter corpus est, & dicitur eo, quòd habeat bonum temperamentum, bonamque structuram à suis principijs, necesse profectò est, ut corrupta per morbos temperie, aut structura, desinat esse simpliciter salubre; nimirum quia amplius non habet id, quod in ortu accepit, à quo consecutum erat, ut simpliciter salubre esset; An id etiam non docent morbi, qui sanitatem corrumpunt. Quidam enim ita leues sunt, aut in natura adeo robusta fiunt, ut posteaquam liberatus ęger fuerit, facilis fiat redditus ad pristinam sanitatem. Alij B verò vsque adeo magni, uel maligni, ut uel occidant, aut certe ita afficiant corpora, ut illa numquam possint, quam prius habuerant sanitatem, recuperare: cuius generis est morbus Gallicus, qui sæpe ita inficit corpora optimè alioqui suapte natura affecta, ut illa in tota uita postea morbosa euadant. An dicemus illa adhuc esse simpliciter salubria eò, quòd bonam temperiem, & structuram à suis principijs acceperint? minime quidem, quippe cum omnia sint mutata in malum, nec ulla amplius supersit potentia ad sanitatem, sed à leuissimis quibusque causis in morbos ruant. Ergo amittitur & amissa aliquando restituitur, aliquando nequaquam huiusmodi salubritas, pro natura & magnitudine morborum, qui corpus uitiarunt; Nec quidem ab ortu inseritur potentia illa sua, quæ semper duret: sed bona sanitas ex bonis principijs resultat, quæ apta est diu durare eò, quòd valida sint corpora, quæ ea sunt prædita: Ita ut morbosas causas facile non admittant, aut receptas, illas uincere penitus sint apta: quod tamen, ut dixi, semper non accidit. Præterea ille sua principia C non retinet: nam antea simpliciter salubre definiuit esse, quod absolutè, & absque alio additamento dici potest, nulla ortus, aut principiorum facta mentione. Cur ergo hic idem ita definit, ut præcipuam definitionis partem, & uim dicat in eo consistere, quòd à primis principijs tale sit. At si in corporibus definiendis id requiratur, non erit idem omittendum in definitione causarum, & signorum simpliciter salubrium. Dicemus ne ergo causas simpliciter salubres esse, quæ a suo ortu, suisque principijs habent naturalem quandam potentiam, qua corpora simpliciter salubria conseruare possint, aut sanitatem tueri, aut restituere. At quæso quis ortus erit lapidum, aquę aeris quibus ut causis salubribus vtimur, ad ea præstanda: aut quid refert hac distinctione uti in causis, quòd quædam ab ortu habeant, aliæ uerò post ortum capiant uim suam, & dicantur simpliciter salubres: Non enim quòd ab ortu tales sint, simpliciter salubres dicuntur: sed quòd bonam habeant temperiem, qua possunt corpora simpliciter salubria, quę huiusmodi etiã temperiẽ habent, conseruare. Nec D profectò signa dicuntur simpliciter salubria, quòd a suo ortu suisq; principijs hoc habeãt: sed quod apta sint bonam sanitatem, & salubritatem simpliciter ostendere. Cæterum dicet fortasse quispiam Galenum in corporibus, quæ simpliciter dicuntur definiendis, ortus mentionem fecisse, quod & nos fatemur. Sed particulam illam asserimus additam esse, non vt ostendat quid res sit: sed vt causam apponat, ex qua fit, ut talis sit. Nam simpliciter salubre corpus est, quod optimam habet temperiem, & structuram: qualis esse non potest, nisi ex bonis principijs ortum duxerit. Nam quod optimum est, deficiente natura in principijs, nulla arte fieri potest: sic & quę pessimam habent sanitatem, raro eam habere possunt, nisi ex malis suis principijs. Continet ergo Galenus non solum definitionem corporis simpliciter salubris: sed etiam causas reddit bonæ istius sanitatis, quasi diceret, corpus simpliciter salubre est, quod optimam habet temperiem, qualia sunt corpora, quæ ex bonis, vel optimis principijs sunt orta. Nam ut Gal. in definitione corporis semper salubris non ex- E plicat verbum semper, quod indicet tempus, sed quod est optimum in genere salubrium: ita si aliquando in uno tempus addatur, intelligimus non addi tamquã necessarium ad definitionem, sed ut causam reddens, & ostendens vnde fiat, ut illa vel optima, vel pessima, vel exactè media esse possint. Ex his ergo falsa agnoscitur Manardi opinio. Quid verò Montanus sentiat de corpore salubri simpliciter, operepretium est ut paucis subijciam. Ait autem in vno loco illud esse, quòd est absolutum, & in propria sua essentia, & hoc conuenire corpori optimè sano. Itaque cum dicit Galenus simpliciter sanum, intelligendum esse, quod

Montani opinio de corpore simpliciter salubri.

A quod sit optimè sanum: quemadmodum simpliciter ægrum. Corpus ergo simpliciter tale, capi pro absolutè, siue in bonam partem, siue in malam sumatur. At in hoc primum illud reprehendi potest, quod dicit simpliciter salubre absolutum, & in propria sua essentia. Nã superfluo additur in propria essentia: deinde probare non possum quòd dicat, simpliciter salubre, quod est absolutum, conuenire corpori optime sano. Nam si eo authore salubre aliquando est quod ægrotat, propinquam tamen habet sanitatem, non semper conueniet corpori optime sano, quod simpliciter est salubre. Confundit præterea salubre cum sano, & insalubre cum ægro: cum dicit simpliciter sanum esse intelligendum, quod sit optimè sanum, simpliciter verò ægrum, quod est penitus ægrum uel insalubre: cum tamen ille hæc inter se distinguat; deinde quid intelligat per penitus ægrum, cum dicit simpliciter ęgrum, esse penitus ægrum, non satis patere potest; videtur tamen significare uelle, illud esse penitus ægrum, quod habet pessimam ægritudinem, hoc enim sequitur, si simpliciter sanum
B intelligendum est, quod habet optimam sanitatem: At Gal. simpliciter insalubre non vult esse, quod penitus ægrotat, ut postea ostendemus. An non etiam in hoc sibi manifestè repugnat, cum paulo posteà simpliciter salubre dicat esse, quod vel est semper sanum, aut ut plurimum: non enim iam à perfectione maiore, aut minore, sed ex duratione & tempore hæc definit, & inter se distinguit. Nec credendum quidem est, illud, quod est absolutissimum, semper tale esse: quandoquidem eo authore idem non nisi momento temporis (si aliquando inueniatur) durare potest. Igitur cum istorum doctorum interpretatio nequaquam probari possit, & alij qui extant meliora non tradant, tempestiuum est ut paucis nostram sententiam apponamus. Ac cum tres sint differentiæ corporum, quæ sanitatis latitudinem amplectuntur, constat illa non posse melius distingui, quàm per bonum, malum, & medium inter bonum & malum. Dicemus ergo illa esse corpora salubria, quæ bonam ob-
C tinent sanitatem, insalubria quæ malam, neutra quæ mediam tenent. At in bono, malo, & medio dantur gradus. Nam in bono vnum est, quod solum est bonum: aliud verò quod est optimum in extremo, aliud quod optimum quidem est, sed non in extremo, parum tamen ab extremo recedens. Quibus positis gradibus, ut ponit Galenus lib. primo de sanit. tuẽ. & in Thrasy. aptè definiemus corpus simpliciter salubre, quod est optima sanitate præditum. Illud enim sic comprehendet, quod prorsus salubre est, & quod ab illo parum recedit. Est hæc definitio simpliciter salubris siue explicatio perfecta, ut ex multis locis in ipsa tractatione innotescet, ubi Gal. huiusmodi corpora ita definit. Nec non & causas, & signa, ad horum proportionem: causam inquam salubrem simpliciter uocandam esse, quæ optimam temperiem est nacta, & ob id optimam sanitatem conseruare, aut inducere est apta, & signum simpliciter salubre intelligens, quod huiusmodi corpus, sanitatemque in eo positam ostendere potest. hic autem alias particulas in definitione ponit, nempe quod ab ipso
D naturæ ortu in simplicibus & primis particulis sit temperatum, & in compositis, siue instrumentarijs commoderatum: id quod facit duplici ratione: vna, quod causas uoluerit ponere, quibus fit, ut optimè sanum sit tale corpus: Non enim ut ante etiam diximus, corpus optime sanum esse potest, nisi in ipsa generatione habuerit optima principia, & in similaribus & organicis partibus optimam constitutionem obtinuerit. Sunt ergo hæc causæ, quibus fit vt corpus sit simpliciter salubre. Alia est ratio, quòd cum hoc opus sit compendium omnium librorum Galeni, ille occasionem dare uelit explicandi ea, quæ in illis libris continentur: Mentionem ergo fecit temperaturæ simplicium, & instrumentariarum partium, naturæ, generationis, temperaturæ, & compositionis corporis, vt occasionem det nobis exponendi, quę ad hominis constitutionẽ pertinent. Quod & nos hoc loco præstaremus: sed quoniam prolixa satis euadit interpretatio in significationibus salubrium, insalubrium, & neutrorum, propter aliorum errores, qui in hac re sunt commisi: ideo in commodiorem locum predictarum rerum tractationem differemus.

Authoris opinio de corpore simpliciter salubri.

Salubre uero ut nunc corpus est, quod in præsenti est sanum. Est uero & hoc eo tempore, quo sanum existit, bonam habens temperaturam & commensurationem, non tamen optimam, at sibi propriam. hoc est, quae [illegible] ad proprias [illegible] et omnia vitae officia rectè obeunda est satis.

Galenus nullam hic [illegible] mentionem fecit, [illegible] salubritatem ut nunc obtinere non possit, sed [illegible] obtinere possit, veluti si optimam [illegible] necessario [illegible] perfectam salubritatem acquirit.

Corpora salubria, insalubria & neutra diuisit in ea, quæ simpliciter, & ut nunc talia A sunt: quamobrem posteaquam definiuit quid sit corpus simpliciter salubre, nunc aggreditur definitionem corporis ut nunc salubris, quæ cum uariam interpretationem admittat, necessarium est ut referamus quid alij de hac re senserint, priusquam nostram opinionem subijciamus. Scribit ergo Manardus salubre ut nunc corpus, non re uera salubre esse: sed aliquatenus salubre dici posse, quoniam eo tempore, quo bene ualet, bene temperatū, commoderatumque aliquo modo sit. Habere autem authore Gal. non optimam, id est nō ueram temperiem: sed solum sibi propriam: quam tantum abesse à uera putat, quantum insalubre simpliciter corpus distat à salubri: & propterea insalubre simpliciter, pro eo tempore, quo sanum existit, salubre ut nunc dici posse, quoniam sanitatem (ut ait) non proprio iure, sed precario possidet, ac temperiem, & commoderationem sibi propriam obtinet. Præterea non esse huiusmodi salubre tale a generatione, quia in illius definitione Gal. generationem nequaquam prætermisisset: sed ut nunc ei, quod est a generatione, quo- B dammodo opponi. Addit quosdam fuisse, qui salubria, insalubria, & neutra corpora omnia, quæ a Galeno in hoc lib. enumerantur, putent adeo inter se diuersa esse, vt de se inuicem nullo pacto prædicentur: se tamen modum non uidisse, quo illi suam probent sententiam. Ait tamen se aliquando cogitasse quosdam dari gradus in sanitate ita, vt in primo, & supremo ponatur corpus semper salubre: in secundo salubre ut plurimum: in tertio salubre ut nunc: post quod sequatur neutrum, demum insalubria, inter quæ infimum tandem locum insalubre ut semper corpus obtineat. Verum ab hac opinione se remotum fide antiqui codicis Græci Venetijs reperti in ædibus diui Ioannis, & Pauli: in quo istorum corporum ordo ita depingitur, ut nullum corpus, quod sit simpliciter tale, intra sanitatis habitudinem computetur. Salubre uero ut nunc, extra tabulam ita statuitur, ut præter salubria simpliciter reliqua vniuersa complectatur: & merito inquit. Nam cum salubre ut C nunc non sit absolutè salubre: sed solum cum adiectione, sequi ut non sit eiusdem naturæ cum salubri simpliciter: propterea illud esse uel simpliciter neutrum, uel simpliciter insalubre: quemadmodum id, quod nunc, & secundum quid uoluntarium est, simpliciter inuoluntarium, & è contra ab Aristot. dicitur. Igitur salubre ut nunc, rem diuersam a salubri indicare, nec minorem imperfectionem ostendere a salubri ut multum, nec potentiam ostendere ad sanitatem, sed possessionem ipsius sanitatis. Præterea salubre ut nunc, à salubri simpliciter ita seiungi, vt cum eo nullo pacto esse posit: cum neutro uerò, & insalubri ita coniungi, ut & si ratione ab eis euariet, tamen illud esse sine altero illorum non posse: non usque adeo tamen cum illis coniungi, ut uicissim sine eo consistere illa nequeant. Ait & corpus ut nunc salubre, posse toto uitæ tempore salubre, & sanum durare: sed ad hoc esse ineptissimum: quippe cum sit insalubre, & neutrum simpliciter. Ex quo fit ut sit aptum ægrotare, non autem sanum longo tempore permanere. Hæc Manardus de salubri D ut nunc: ex quibus omnia, quæ sequuntur corrupit, & Gal. tractationem in labyrinthos inextricabiles coniecit. Nam quod ait corpus salubre ut nunc, non re uera esse salubre, id sibi fabricat ex uiolenta interpretatione uerborum Galeni. Ait enim hic author huiusmodi corpus bonam habere temperiem, non tamen optimam: at sibi propriam. Manardus verò non optimam, id est non ueram interpretatur. At quo pacto non erit re uera salubre, si corpus salubre diuiditur in simpliciter, & ut nunc salubre. Ita enim dicemus insalubre, & neutrum ut nunc, non re uera esse insalubria, & neutra, quod fortè Manardus concederet. Verum uideat ipse quid sequatur: nam in quo genere erunt illa reuera talia? Ideo enim probat ille salubre vt nunc, uel simpliciter neutrum, uel simpliciter insalubre esse, quoniam re uera & simpliciter non sit salubre: sic sane retorquetur in illum argumentum, ut nunc insalubria, uel neutra fore simpliciter salubria: quoniam non sunt simpliciter insalubria, vel neutra, quod omnibus, & ei etiam esset absurdum. Est autem deceptus in hac re falsa simi- E litudine. Ait enim eadem ratione salubre ut nunc, esse simpliciter neutrum, uel insalubre, qua dicitur esse secundum quid uoluntarium, simpliciter inuoluntarium: quasi ita opponantur salubre, insalubre, & neutrum, ut uoluntarium & inuoluntarium: & simpliciter & secundum quid apud Aristotelem idem sint cum eo, quod simpliciter & ut nunc hic dicuntur a Gal. aut si uult eandem rationem & oppositionem esse, cur non fiet, ut secundū quid inuoluntarium, simpliciter sit uoluntarium? Adde quòd si simpliciter talia indicant solam potentiam: ut nunc uerò solum actum, quo pacto poterit salubre ut nunc, esse insalubre

Manardi opinio de corpore salubri vt nunc.

Manardi opinio de corpore salubri vt nūc improbatur.

A lubre & neutrum simpliciter. An Galenus ca.7. huius non scribit corpora salubria ut nūc, bene ualentia esse, & sana, absque aliqua adiectione, uel diminutione a uera sanitate. Et quid quæso eo est absurdius, quàm credere salubre ut nunc, tantum abesse a uera salubritate, quantum insalubre & neutrum simpliciter distant à simpliciter salubri. quod, vt inquit, tum neutrum tum insalubre simpliciter, tum salubre ut nunc habeant sibi propriam sanitatem, quo tempore sunt sana? Nam teste Gal. (vt diximus) cap. 7. bene ualent corpora ut nunc salubria, & ex sua definitione dicuntur bonam, sed non optimam temperiem habere. Insalubre uerò simpliciter eandem habet malam, uel potius pessimam: tantū ergo hoc ab illo differre est necesse, quantum bonum a malo & pessimo distat. Eum autem decepit uerbum propria: putat enim propriam temperiem, & sanitatem intelligi, quam quilibet habet, siue bonam, siue malam: quod falsum est. Nam propriam intelligere oportet, quæ idonea est, & sufficit ad proprios hominis usus, ut ex cap.5. lib.1. de sanitate tuenda patet. *Vid. cap. 7. huiy.*

B vbi Gal. damnatis illis, qui sanitatem ponebant sine latitudine in optimo quodam statu, qui nullis, uel paucis certè conceditur, dicit hominem contentum esse debere sanitate ea, quæ sufficiat ad suos, propriosque usus, & omnia uitæ officia rectè obeunda: tanquam propria sit dicenda sanitas, quæ ad propria munera exercenda sit idonea: cuius generis est salubritas, ut nunc, quæ bona est quidem etsi non optima: cuius quidem naturæ esse non potest insalubritas simpliciter, quæ mala est sanitas: & propterea omnes illā damnant, agnoscuntque talem non esse, quæ apta sit ad humanos usus. Nonne etiam Gal. cap.8. (vt antea ostendimus, & iam iam repetemus) salubria omnia ponit in prima latitudine sanitatis, neutra in secunda, insalubria in tertia. Quod satis ostendit, non posse insalubre, aut neutrum esse aliquod salubre, ut pote quæ gradu, & suis classibus ab authore inter se sint distincta. At quo pacto dicit insalubre, & neutrum simpliciter esse salubre ut nunc eò, quod etiam illa sibi propriam sanitatem obtineant. Nam si ea, quæ simpliciter sunt in suo genere, non in

C cludunt sanitatem, aut morbum actu, hoc solum illis conueniet quod sint ut nunc salubria, quando sanitatem habebunt actu. Sed qualia (quæso) erunt, quando actu habebunt morbum? erunt ergo illa aliquando salubria ut nunc, aliquando non. Ita etiam salubre ut nunc, non poterit esse insalubre, uel neutrum simpliciter, quo tempore illa ægrotant: in quo ergo genere erit tunc salubre ut nunc, simpliciter tale? sunt hæc profectò maxima absurda. Ac cum ego originem horum errorum memoriæ repeto, agnosco Manardum deceptū fuisse tabula illa, quam se Venetijs apud eos monachos inuenisse scribit, in qua ait salubre ut nunc poni extra habitudinem sanitatis, & genus esse, continereque omnia corpora præterquam simpliciter salubria. Cum enim crederet Galenum salubritatem, & insalubritatem sumere pro quadam potentia, & hanc solum conuenire illis, quæ in suo genere simpliciter sunt talia, cepit chimeram construere de ijs, quæ ut nunc talia dicuntur, quod hæc

D solum actum significent: Ac ex Gal. verbis de salubri ut nunc malè intellectis, illud alia genera amplecti cogitauit: vnde postea omnia inter se confundit. Quòd si legisset octauum caput, ubi de signis optimæ constitutionis agit Gal. intellexisset profectò eam tabulam ab indocto medico fuisse conscriptam. Eos uerò rectè sentire, qui uniuersa hæc corpora aiūt adeo diuersa, ut nullo pacto de se prędicari possint: nec huic opinioni deesse fundamentum, quoniam id apertè scribit Galenus præcitato capite, uniuersam inquam sanitatis latitudinem in tres latitudines distingui. Ita ut in prima sint salubria omnia, quæ bonam habent sanitatem, quam nemo ad humanos usus damnare possit: in ultima sint insalubria, quæ mala sanitate sunt prædita. In media uerò collocari neutra, quæ mediam obtinent sanitatem, inter bonam, & malam. Vt ergo repugnat aliquid esse ex prima classe, & simul ex secunda & tertia & idem esse bonum, simul & malum: ita absurdum est, aliquid ex genere salubrium, neutrum, aut insalubre esse, aut hæc ad illius genus trāsire: quorsum enim

E illa inter se nominibus, definitionibus, certis classibus, causis, signis distingueret Gal. si vellet postea mille modis, (ut Manardus sentit) inter se confundi? Sed alia persequamur ut funditus hanc opinionem a scholis, & animis rudioribus extirpemus. Nam in eo sibi euidentissimè repugnat Manardus, quod hic uelit salubre ut nunc non esse a generatione: sed ei opponi, quod a generatione est salubre: postea uerò cum agit de insalubri, dicat absolutè concedi posse omnem affectionem ut nunc uocatam, posse a generatione contingere: quod si ita est, non magis ea, quæ sunt ut nunc talia tempus præsens, quàm illa: nec etiam magis hæc, quàm alia significabunt potentiam ab ortu contractam, nec ut ille tradit, salu-

bria ut nunc, actum sanitatis, & non potentiam ad illam indicabunt, quoniam ab ortu talia non sunt. Nam si ab ortu etiam esse possunt, quando erunt, potentiam habebunt non minus, quàm illa, quæ simpliciter sunt talia. In hoc præterea destruit, quod antea posuit, cum dicit salubre ut nunc habere sanitatem, non ab ortu, sed acquisititiam, & in hoc distingui a salubri simpliciter. Sic enim concedit salubre simpliciter esse sanum ab ortu, & non solum potentiam habere. At verò si salubre ut nunc, sanitatem habet acquisititiam, nonne sequeretur omnes, qui aliquando laborarunt morbo, salubres esse ut nunc: habent enim illi post morbum partam sanitatem. Quid uerò est quod ait salubre ut nunc perpetuo sanum degere posse: non tamen ad id potentiam habere? An potest actus repugnãte sua potentia, tandiu durare? & cur non habet potentiam, ut diu sanus viuat is, cui bona sanitas est concessa? Atqui si salubria ut nunc sanitatem habent acquisititiam, id est post natiuitatem partam, erat necessario in natiuitate morbus, qui impediebat ne illa incipere posset. Quòd si negamus illam ex primis principijs duci posse: erit ergo relicta a Gal. salubritatis illa species, quæ ex vtero est contracta bona, sed non optima: hæc enim simpliciter salubritas non est, cum Gal. dicat ut nunc salubre habere bonam, sed non optimam temperiem: tamquam uelit eam, quæ simpliciter est salubritas, non solum bonam, sed optimam esse. Verum ne in nomine boni, aut optimi hæreamus, cũ Manardus uelit salubritatem ut nũc, imperfectiorem esse ea, quæ est simpliciter, dicat in quo genere ponetur, quæ in genere salubrium imperfecta est, & simul incipit ab ortu. Addo quòd ex hac Manardi opinione idem esset cum salubri vt nunc, aliquando non solum insalubre simpliciter, sed etiam neutrum, quod in diuersis temporibus fit particeps extremorum. Nam si quis ab ortu pessimam temperiem, aut malam (ne de nomine mali, aut pessimi disputemus) quod conuenit simpliciter insalubri, acceperit: postea uerò salubris euadat, insalubris simpliciter dicetur: quoniam ab utero insalubritatem contraxit. Idem & neuter erit, quod salubritatis quoque fiet particeps. Erit pariter insalubre ut nunc, quoniam acquisititiam sanitatem obtinet. At hæc sunt monstra. Sed quid clarius hanc de natiua & ascititia sanitate sententiam refellit, quàm tractatio ipsius Galeni? vbi enim Gal. in hoc opere, vel alibi docet natiuæ, uel acquisititiæ sanitatis signa, aut causas salubres? Ergo salubre ut nunc malè putat Manardus differre a salubri simpliciter, quòd hoc potentiam solum ad sanitatem habeat, eamque ab ortu: illud uerò non potentiam huiusmodi, sed solum actu ipsam sanitatem, & illam acquisititiam, quippe cum in eo differant, quod simpliciter salubria optimam: ut nunc uerò salubria bonam, sed non optimam sanitatem possideant. Montanus salubre ut nunc, uno loco ait dicere diminutionem ab ipso simpliciter, quoniam est, inquit, cum adiectione, dicique nunc pro eo tempore tantum, quod sic se habet, ut corpus sanum sit: habere autem illud sanitatem, sed non optimam, uerum fluentem & labilem, aitque Galenum hoc scribere lib. secundo de sanitate tuenda. Habet alio loco ita ferè ad uerbum, ut nunc salubre stare potest pro differentia temporis: sed Gal. capit pro diminutione tantum, quia talis sanitas est culpata, fallax, labilis, receditque a simplicitate nunc temporis, estque cum diminutione ab alio simplici, imminetque periculum de maiori malo breui, & ad oppositam dispositionem, quoniam est ualde lubricum. Ait præterea ut nunc non esse oppositum ipsi simpliciter, nec temporis differentiam dicere, sed tantum diminutionem, diuidiq; à Gal. lib. de sanit. tuen. & in eo, quem inscripsit Thrasybulus, in id, quod est in habitu, & in id, quod est in habitudine sanum: Hanc tamen diuisionem Galenum in hoc libro non rectè prætermisisse. Est & alius locus, vbi ita legitur. Salubritas vt nunc habet magnam diminutionem a primo gradu, ut faciat magnum detrimentum, & hæc fixa, sed non ut aliæ duæ salubritates: quia non habent sua principia permanentia, & fixa: quo fit vt ex quacumq; leui, & minima occasione decidant ab illo ultimo gradu sanitatis, quem alio loco scribit facile accedere ad morbum. Hæc quidem Montanus de salubri ut nunc tradit, quæ quoniam absurda sunt, & inter se repugnantia, facile refellemus. Rectè quidem illud docet salubre vt nunc significare diminutionem ab eo, quod est simpliciter, sed protinus ab illo, quod rectè posuit, recedit, cum ait illud dici pro eo tempore, in quo sanum est: quamquam postea nunc vnum, nunc aliud asserit: tanquam nihil certum in hac re tradere potuerit: vnde quęso sumit salubre ut nunc, habere quidem sanitatem, sed fluentem, labilem, culpatam, fallacem, & ei breui imminere periculum de maiori malo ad oppositam dispositionem? Vtitur ille Galeni testimonio ex secundo lib. de sanit. tuend. & ex Thrasybulo, sed id falso facit, quando-

Montani opinio de salubri ut nunc.

Confutatio Montani.

A quandoquidem non solum in illis libris, sed nec in alijs unquam Gal. usus est ijs uocabulis, quibus hic utitur ex Herophili tractatione. At si ex seipso hanc interpretationem excogitauit, uideant alij quàm rectè id fecerit. Nam Gal. salubre ut nunc definit illud esse, quod bonam, sed non optimam temperiem, & structuram, id est similarium & dissimilarium partium sanitatem obtinet bonam, At id quod habet bonam sanitatem & sibi, suisque operationibus propriam & accommodatam, non habet eam fallacem, culpatam, & lubricam, iamiamque ruentem, præsertim quòd Mōtanus dicat istorum sanitatem etiam esse in habitu: quod si ita est, oportet illã esse firmã, & stabilem. Dicat præterea qua ratione insalubre, & neutrum ut nunc, dicant hanc lubricitatem & instabilitatem in suo genere. Oportet enim hoc necessario fieri: quoniam id commune omnibus illis est, quòd nunc talia dicantur, & communem proinde definitionem, & explicationem continere debent. At quam quæso lubricitatem & promptitudinem trãseundi ad opposita poterimus in eiusmodi neu B tro & insalubri ostendere? An dicemus insalubre ut nunc, habere morbum lubricum, & instabilem, ac fallacem, vel culpatum, vel aliud simile, quo salubre ipsum ut nunc damnare, euertere & excludere a bona sanitate nititur. Non minor est absurditas, si hanc interpretationem causis & signis accommodare uelimus. Nam statim apparet absurditas, si quis dicat causam salubrem, insalubrem, & neutram ut nunc, esse lubricam, & facile posse transire ad oppositam dispositionem. Eadem est ratio de signis. Cæterum illud refellendum est, quòd ait salubre ut nunc, non opponi salubri simpliciter, sed solum dicere diminutionem. Nam etsi non ita opponitur ut insalubre, eò, quòd bonam habeat sanitatem, insalubre malam: tamen in genere salubrium oppositionem facit: quoniam inter salubria corpora quædam sunt, quæ optimam: alia uerò quæ bonam solum habent sanitatẽ: nec differunt quidem insalubria a salubribus nisi ratione maioris, & minoris. Omnia enim C illa sunt sana, sed magis salubria, minus uerò insalubria. Quare si illa inter se opponuntur, negandum non est simpliciter, & ut nunc tale, in suo genere opponi. Id uerò non possum non mirari, quod ille tradat, salubre ut nunc a Galeno diuidi in sanum habitu, & in sanum habitudine, reprehendatque Galenum quòd in hoc libro eam diuisionem prætermiserit. Nam ut omittam quod (ut iam dixi) Galenus nullam in alijs libris de salubribus ut nunc mentionem facit, hæc quę ponit Montanus, non diuidunt salubre ut nunc: sed sanum ipsum & vniuersam sanitatis latitudinem, ut ex lib. ad Thrasybulum quilibet intelligere potest. Diuidit enim illic Gal. sanitatem in eam, quæ est in habitu, & in illam, quæ est in habitudine: & illam rursus in eam, quæ est in bono habitu, in optimo habitu in extremo, & non in extremo. Eam uerò quæ est in habitudine, continere sanitatem senum, & eorum, qui parati iam sunt cadere in morbos, aut a morbis conualescunt. Quod si ita est, quo pacto salubre ut nunc recipit has diuisiones: cum illud duntaxat contineat (Montano au- D thore) culpatam quandam, & lubricam sanitatem. Non enim potest comprehendere bonum & optimum sanitatis habitum, qui debetur salubribus simpliciter, nec sanitatem in habitu, vtpote quæ firma sit, non labilis, & fluxa: & quod magis est, sanum in habitudine non potest contineri sub salubri ut nunc: nam hoc habet Gal. teste bonam, sed non optimam sanitatem: quamquidem non habent conualescentes, decrepiti, & qui iam cum morbis conflictantur. Itaque Montanus perperam sanitatis diuisionem in eam, quæ est in habitu, & habitudine, trahit ad salubre ut nunc, quod nullam diuisionem recipere potest. Sic enim occuparet aliquid de latitudine quæ sequitur. Nam cum salubre ut nunc, sequantur statim neutra, quæ parum a bona sanitate recedunt, si salubre ut nunc diuideretur per magis & minus bonum, quod minus esset bonum, esset neutrum, & ita a salubritate recederet. Eodem pacto neutrum ut nunc, si diuideretur, inuaderet latitudinem salubritatis. Sic sane insalubre ut nunc, quod recedit a malitia insalubritatis simpliciter, occuparet aliquid de E neutro. Est ergo hæc ratio quare Galenus non diuiserit, quæ ut nunc sunt talia: Diuisit autem quæ simpliciter talia sunt: quoniam huiusmodi incommodum non sequitur. Illud quoque probare non possum, quod scribit salubritatem ut nunc, esse quidem fixam. Sed non ut aliæ duæ salubritates, quia illud non habet sua principia permanentia. Nam antea dixerat illam non esse fixam salubritatem: & quam ineptè dicitur sanitas fixa, aut non fixa ab eo, qui optimam docendi rationem sibi uindicat. Cur præterea salubre ut nunc, non habebit sua principia permanentia? An recedunt principia, materia, forma, elementa, humores, partes similares, ex quibus corpora nostra constant, ab iis corporibus magis, quàm ab a-

lijs? Quis item ferre potest salubria ut nunc, parata esse, ut ex minima quaque occasione A
decidant ab ultimo gradu sanitatis. Nam cum post illa sint omnia neutra, & insalubria, sintque in prima latitudine sanitatis salubria omnia, ut Gal. 8. cap. huius operis docet, necesse profecto est plurimum distare salubria ut nunc ab ultimo sanitatis gradu. Possem alia multa in hac re dicere, sed hæc sufficere puto, vt veritatis studiosi intelligant qualis, id est quàm absurda fuerit de hac re Montani opinio. Placet Acachiæ sententiam hic breuiter quoque dicere: scribit ille salubre in presentia, quod alii ut nunc interpretantur, differre a salubri simpliciter, quod hoc ex ipsa generatione bonam temperiem, & cõpositionem obtineat, taleque perseueret per omnem ætatem, & natum aptumque sit in perpetua sanitate degere, etiamsi aliquando ægrotat. Salubre uerò in presentia, habere quidem bonam temperiem, & compositionem, & in hoc conuenire cum salubri simpliciter, Cęterum non a natiuitate huiusmodi esse, nec aptum & natum ut sanè degat, fateturque corpus simpliciter salubre, ut nunc salubre dici posse, quandoquidem non re, sed ratione hæc inter se differre putat. B
Quæ quidem sunt penitus absurda, & ijs, quæ ille tradit repugnantia. Non enim ratione tantum differunt, sed & re ipsa: nam salubre ut nunc habet quidem sanitatem bonam, sed non perinde ut salubre simpliciter: hoc enim meliorem obtinet, quod satis Gal. innuit definitione salubris ut nunc, & ex uerbo ipso simpliciter. Nam salubre ut nunc, inquit Gal. habet bonam, & sibi propriam temperiem, & compositionem. Verum non optimam, qualis debetur corporibus simpliciter salubribus. Etenim uerbum simpliciter perfectionem in suo genere declarat. Esset quoque eadem ratio de insalubri, & neutro simpliciter, & ut nunc. At illa ex suis definitionibus distinguuntur euidentissimè non solum ratione: sed etiam re ipsa. Quod uerò Gal. in definitione salubris ut nunc, non addiderit ab ortu obtinere eam, quam habet temperiem & compositionem, non ostendit eum authorem uoluisse huiusmodi corpus non nisi acquisititiam habere sanitatem, & in hoc differre a sa C
lubri simpliciter. Nam & acquisititiam, & a principijs insitam habere potest, quod illi cõuenit: sed quemadmodum quod simpliciter tale est, non potest esse huiusmodi, nisi a natiuitate suam naturam duxerit, sic quod ut nunc tale est, minus perfectum in suo genere, non necessario requirit huiusmodi originem. Apposuit ergo Gal. in definitione eorũ, quę simpliciter talia dicuntur, principia & originem: in illis uerò quæ ut nunc dicũtur, has particulas omisit; quoniam & ab ortu, & post ortum, quod minus perfectum est in suo genere, fieri potest. At cum ille quod simpliciter salubre est, dicat tantam habere latitudinem, vt vsque ad neutra extendatur, nonne uidet se a Gal. dissentire, qui salubre ut nunc, medium inter hæc ponit. Galeni igitur hæc est sententia, quod salubre ut nunc, sit quod bonam solum, & propriam, atque conuenientem pro actionibus, & officiis propriis exercendis obtineat sanitatem, non autem eam optimam, qualem habent simpliciter salubria. Qui ita dicit, docet quæ utilia sunt arti & consentanea sequenti tractationi, & alijs uniuersis D
Galeni libris, in quibus sanitatem per gradus quosdam distinguere studet: aliorum uero opinio, non solum est inutilis, sed etiam sophismatis & absurditatibus plena, planeq; aliena ab authoris instituto & tractatione.

Achachiæ opinio de corpore salubri ut nunc, quæ etiam refellitur.

Ipsius uero salubris simpliciter corporis, tale quidem est semper id, quod est optima temperantia præditum, ac maxime est commensuratum, ut multum autem, quod a constitutione optima non ualde admodum deficit.

Posteaquam Galenus definiuit corpus simpliciter, & ut nunc salubre, iam definit species corporis simpliciter salubris. Itaque Montanus de corpore salubri semper, & ut mul B
tum, ita scribit. Simpliciter salubre aliud est ita absolutè, vt nihil addi, aut minui ab eo possit: & illud est exquisitissimum in suo genere: quomodo simpliciter sanum intelligitur, quod est exquisitissimum: & hoc non inuenitur nisi rarò, uel nunquam, aut in puncto temporis: in conceptu tamen reperitur, & simpliciter tale est, semper tale, & semper futurum tale, & sine morbo moritur per resolutionem caloris. Ait alio loco huiusmodi salubritatem fieri ab ipsa natura, esseque perfectam in suis principiis, & nunquam recuperari posse, si aliquando deperditur. At salubre ut plurimum docet non esse semper salubre:

Montani opinio de corpore salubri semper & ut multum.

A bre: hoc enim non uariari, cum ei adueniat diminutio aliqua: ideo sanum ut plurimum, ferè semper esse sanum: quoniam habet paruam diminutionem a perfectissimo. In qua quidem re multis modis aberrat. Nam si simpliciter indicat perfectionem, non habet illud in se, quod perpetuo debeat in ea natura persistere: ut ipse, postea scribit, illud semper tale esse, & semper tale futurum, morique sine morbo: quod enim exactissimam habet temperiem, & structuram, non potest in eo statu diu persistere: quoniam fieri non potest, ut semper aere temperatissimo, & alijs causis salubribus temperatissimis utatur. Quare rectè Galenus, & Montanus ipse statuunt huiusmodi corpus aut non inueniri, aut minimo momento perdurare. At si momento temporis vix potest durare, nonne in hoc sibi euidenter repugnat Montanus, qui statuit illud semper tale esse, & futurum in vniuersa uita. Cæterum illud quoque repugnat alijs, quæ antea sunt dicta: salubritatem inquam fieri à sola natura: nam si salubritas sana est, salubreque B corpus est, quod actu habet sanitatem, non solum naturæ opus erit salubritas: sed etiam ipsius medici, qui sanitatem in multis egrotis restituit, nihil conferente natura. Fieri ergo potest, & à natura, & à medico. Item falsum est eandem nunquam amitti posse, nec recuperari, si semel amissa fuerit. Nam perfectam sanitatem amittunt multi, & eandem recuperant, si leuiores fuerint morbi, qui eam labefactarunt, corpusque validum, & Florentis ætatis extiterit. Contemnit enim huiusmodi natura non solum leues, sed etiam graues morbos: à quibus cum rectè conualuit, nulla re se deterius affectum sentit, quàm esset, anteaquā laboraret. Facit ad hoc quod diximus prius, Galenum in cap. de neutro, asserere quosdam ab ineunte ætate salubres esse, & postea insalubres fieri, aut contra. Dissentit pariter ille à Galeno in definitione semper salubris. Non enim semper salubre dicit esse Gal. quod semper sanum perseueret, sed quod sit prorsus optima sanitate præditum. Ita etiam vt plurimum salubre, est, non quod ferè semper est sanum: sed quod minimum recedit ab C eo, quod est perfectissimè sanū. Nam uerbum διαπαντός diximus duo significare & prorsus, & semper. Hic autem non potest aliter intelligi, quàm prorsus. Nam verba in definitione posita, quod est optima temperantia præditum, ac maximè commensuratum, non definiunt quod semper, Sed quod prorsus est tale: sic uerba hæc (quod à constitutione optima non ualde ad modum deficit) non explicant quod ferè durat per totam uitam tale: sed quod ferè absolutissimum est. Manardus sequitur definitionem Galeni, sed in eo errat, cum ait salubre (ut ille uocat) ut multum, illud censendum esse, cui aliquid quidem re vera deest: ad sensum verò nihil deesse uidetur. Nam signa, quibus Gal. salubria inter se distinguit, sensu percipiuntur. Alioqui causę salubres conuenientes adhiberi non possent, si incerta essent indicia: addo quod scribit Gal. sensum, oportere esse, omnium harum affectionum iudicem. Achachias proponit corpus esse perpetuo salubre, & fatetur postea morbo laborare posse: & tunc tamen simpliciter salubre esse. Quod quo pacto fieri potest: si D antea definiuit semper salubre illud esse, quod optimam temperaturam & perfectam compositionem obtinet? Id enim quod ægrotat, necessario malam habet uel temperiem, uel compositionem. Non ergo aliter definire debemus corpora prorsus salubria, quàm quæ perfectissimam habent sanitatem: ferè autem saluberrima, aut saluberrima quidem, sed nō prorsus, quę parum à perfectissimo recedunt: non autem debemus, ut diximus, legere semper, aut ut multum, loco prorsus, & non prorsus: quibus quidem commune est simpliciter salubre, quod perfectam habet sanitatem. Hoc enim rectè diuiditur in perfectissimum, & parum a perfectissimo recedens. Quibus additur, quod bonam solum habet sanitatem, sed non perfectam, quod est ut nunc salubre. Quibus omnibus commune est salubre corpus. Illud enim est quod bonam habet sanitatem. Hoc enim aut bonum est solum, uel perfectum: hoc rursus aut perfectissimum, aut ferè perfectissimum, siue parum a perfectissimo E recedens. Nam si species salubris simpliciter per temporis differentiam definiuntur, oportet & ipsum genus, nempe salubre simpliciter, per tempus aliquod definiri. At hoc non facit Gal. nec fieri aliqua ratione potest. Quod enim tempus illi concedimus, & quid commodi arti nostræ accedit, ex hac salubrium distinctione, quæ semper, & non semper notat corpora fore sana, ægra, aut aliter affecta? & quę erunt quęso talia, aut quibus indicijs illa dignoscemus: oporteret & causas prorsus salubres, & signa quę prorsus salubria existunt, etiam per tempus definire, quod est ridiculum. Gradus verò maioris aut minoris in sanitate perfectionis docere cogimur: & id passim facit Galenus, ut quid conueniat singulis,

Manardi opinio de corpore salubri sēper, & ut multum, eaque confutatur Acachiæ de eadem re opinio, quæ etiam improbatū. Authoris sentētia de corpore salubri semper & ut multum.

tradere posſimus. Horum ſcripta ſunt indicia, horum cauſę ſalubres notatæ, & his reſpondent vniuerſi Galeni libri. Quibus ita intellectis, omnis confuſio tollitur, quæ alioqui maxima oritur in vniuerſo Galeni opere, & tota ea naſcitur, quòd loco prorſus, ſemper, & pro eo, quod parum recedit, ab eo, quod prorſus tale eſt, ut multum tale omnes interpretes verterint, & intellexerint, & ita tempus explicauerint pro gradu maioris aut minoris receſſus ab eo, quod eſt in ſuo genere perfectum. Definit autem ut ſatis conſtat hic corpus ſalubre, non pro ſano, ut ſumpſit in definitione, quod antea difiniuit illud eſſe, quod habet ſanitatem, ſed pro bene ſano. Sed hæc ſufficiant de ſalubri corpore. A

Caput 5.m

Inſalubre uerò ſimpliciter, eſt corpus, quod ab ipſo ortu naturæ, uel in conſimilibus partibus malam habet temperaturam, uel in inſtrumentariis incommenſurationem, uel utrumque uitium. Inſalubre uerò ut nunc corpus eſt, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat. Neque obſcurum eſt, quod & hoc ipſum eo, quod dicitur tempore ægrotans, uel in conſimilibus malam habet temperaturam, uel in inſtrumentariis commenſurationem, uel utrumque. B

Manardus inſalubre, ſiue (vt ille vocat) ægrotabile, vel ægrotatiuum dicit eſſe corpus, non quod actu ægrotat, ſed quod à naturali quadam infirmitate ac imbecillitate paratum eſt ægrotare, ægritudinem verò neque includit, neque excludit. Poteſt enim eſſe ægrum, imò nihil obſtat, quominus aliquando ſit, & dicatur ſanum, quandiu uidelicet cauſis ægrotantibus non ſuccumbit: pro quo etiam tempore quando iam ab ijſdem cauſis eſt uictum, ægrum dici poteſt. Inſalubre verò ut nunc eſt, quod pro eo tempore, quo ægrotabile dicitur, actu à morbo moleſtatur. Gal. verò oſtenſurus in quonam ægrotabili ſimpliciter conuenit, manifeſtum eſſe ſubdit, quòd pro eo tempore, quo eius nomen ſuſcipit, rationis quoque aliquo modo idem particeps ſit, adeo pro tunc, uel diſtemperatum in ſimilaribus, uel incommoderatum in inſtrumentalibus ſit, uel vtrumque ſimul habeat. Hoc ſolum corpus inter ea, quæ ſunt in definitione medicinæ concluſa, à ſanitatis limitibus penitus excidit, quod iam actu ſit ægrum, & ſano ex aduerſo opponatur: quod nulli aliorum contingit, niſi quatenus aliquo modo huius rationem ſubeunt: quam quidem ſalubre ut nunc nullo modo ſubire poteſt, utpote quod repugnantem huic rationem & naturam ſit ſortitum. Igitur illud non erit ægrum, nec ægrotabile ut nunc, aliquando erit, niſi priorem rationem amiſerit, qua ſalubre nunc reddebatur. Fieri enim non poteſt ut id, quod ſanum degit, ſimul etiam ægrotet, niſi ſecundum modum in neutro inferius declarandum. Salubre autem ſimpliciter, dum à morboſis cauſis ſuperatur, propriiſsimè inter omnia ægrotabile ut nunc uocatur: quoniam cum ſit abſolutè ſalubre, pro eo tamen tempore inſalubritatem ſubit. Neutrum ſimpliciter propriè quidem id patitur, quatenus ſcilicet ſalubritati abſolutè aliquo modo propinquat, magis tamen propriè, quàm inſalubre ſimpliciter, quod impropriiſsime inter omnia ut nunc ægrotabile dicitur: ſicuti impropriè dicimus aliquem nunc pauperem, qui abſolutè eſt pauper. Nec obſtat quod dicamus inſalubre ſimpliciter dici inſalubre ut nunc, cum non admiſerimus ſalubre ſimpliciter ſalubre nunc dici: quia nota (nunc) ſalubri addita, minuit perfectionem, addita inſalubri auget: imò addit nouam malignitatem, extra ſanitatis latitudinem ad contrarium agens, in qua omnia collocanda ſunt corpora, quæ uerè ſunt ægra. Hæc Manardus docet, quæ quidem facile refelli poſſunt. Primum uidetur mihi parum aptè ægrotabile, & ægrotatiuum pro inſalubri uſurpare. Nam ut mobile illud dicitur eſſe, quod moueri poteſt, ita ægrotabile non aliud ſignificare poteſt, quàm quod ægrotare eſt aptũ: in quo genere ſunt, non ſolum inſalubria, ſed etiam eo authore ſalubria, & neutra. Ac quemadmodum motiuum illud dicitut, quod mouere poteſt, ita ægrotatiuum non poteſt corpus uocari inſalubre. Hoc enim non dicitur ab illo, quod poſsit ægritudinem inferre, ſed quod illam pati ſit aptum & natum. Quare inſalubre, ægrotabile, & ægrotatiuum, idem non ſignificant, ſed inſalubre morboſum, & ualetudinarium. Deinde quod ſcribit inſalubre corpus nec includere, nec excludere ægritudinem, aut ſanitatem, illis rationibus refelli poteſt, quibus antea uſi ſumus, cum de ſalubri ageremus. Nam ſi ſalubria, inſalubria, & neutra ponit Ga- C D E

Manardi confutatio.

leni

A lenus in. 8. cap. in latitudine sanitatis, insalubria includunt necessario sanitatem, & morbum necessario excludunt. Præterea ostendere non potest ex Galeno insalubritatem esse naturalem quandam infirmitatem, ac imbecillitatem, quandoquidem ille tradit signa insalubritatem significantia, quæ naturalis impotentiæ non sunt signa. Tradit & causas emẽdantes insalubritatem, quæ quidem aduersus infirmitatem & imbecillitatem non pugnãt, quam Manardus ipse negat pati, aut mutari posse: nimirum quòd sit a natura insita, sicut ipsa salubritas: & Gal. septimo methodi ait eam nequaquam remedijs egere. Nam imbecillitates, & infirmitates corporis tolli ille docet adhibitis auxilijs intẽperaturæ & malæ structuræ corporis: quibus ablatis, imbecillitas pariter euanescit, tamquam symptoma, quod suam causam sequitur. Cæterum si insalubre ex naturali imbecillitate, non ex sanitate & morbo, qui actu sit, definitur, cur insalubre ut nunc necessario ægrotare dicit? aut cur saltem non docet causam, qua Galenus scribit in hoc cap. insalubre ut nunc ægrotare? In eo B verò cap. in quo docet signa optimæ constitutionis, omnia insalubria dstinguit ab ijs, quę actu ægrotant. Sequũtur enim inquit ille salubria, insalubria, & neutra corpora, quæ ægrotant. Et paulo superius inquit: in ijs autem generibus sunt corporum insalubrium vitia, secundum vtrumque insalubritatis modum. Oportet autem intelligere utrumq; modum simpliciter, & ut nunc insalubre: quoniam antea cap. tertio duos hos modos dixit esse, quibus effectiuum, susceptiuum, & indicatiuum dicitur. An non etiam ipse Manardus inquit insalubre semper ex pessima sanitate habere, vt minus, quàm reliqua corpora resistat causis morbosis: ex quibus verbis fatetur insalubre semper, & ob id simpliciter insalubre sanitatem habere actu. Conatur quidem Manardus reddere rationem, qua fit, ut insalubre ut nunc conueniat cum insalubri simpliciter, & insalubris nomen sumat: sed id ita facit, ut suum euertat fundamentum. Nam ideo dicit insalubre vt nunc nomen insalubris sumere, quòd pro eo tẽpore, quo tale dicitur, rationes insalubris aliquo modo assumat, Adeo C ut tunc uel intemperatum, uel incommoderatum existat. Nam si ratio insalubris est, ut actu non includat sanitatem aut morbum, sed solum naturalem quãdam imbecillitatem, si insalubre ut nunc sicut nomen, ita rationem insalubris assumit, naturalem solum includet imbecilitatem, non autem necessario excludet sanitatem, & includet morbũ. Addo quod non fiet particeps rationis insalubris, ob intemperiem & incommoderationem: quoniam eam non habet intemperiem & incommoderationem, quam habet insalubre simpliciter. Hoc enim non eam, quæ iam inter morbos ponenda sit, intemperiem, sed quæ solum sit apta ad morbos suscipiendos (ut ille tradit) obtinet: insalubre uerò ut nunc, intemperiem habet aut incommoderationem, quæ iam morbus est, diuersam natura, & ratione ab ea, quæ adhuc in sanitatis latitudine continetur. Ergo rationes insalubris, & naturam non suscipit insalubre ut nunc, cum hoc actu morbum, illud potentiam ad morbum, hoc præterea intemperiem, & incommoderationem contentam in sanitate, illud in morbo iam posi- D tam contineat. Nec satis quidem est, quod vtrumque intemperiem habeat: quoniam inter salubria, & neutra sunt quædam intemperata, quæ tamen inter se distinguuntur. Quòd si insalubre ut nunc rationem insalubris simpliciter accipit, cur etiam salubre vt nunc rationẽ salubris simplieiter non capiet? Vtrumque ergo ex naturali potentia definietur, quod a Manardo non conceditur. Sed illud iudicamus quod scribit, alia corpora in medicinæ definitione conclusa non excedere a limitibus sanitatis, nisi quatenus aliquo modo huius rationem subeant. Nam falsæ huius opinionis indicium est hoc, quod non audeat pronuntiare suã sentẽtiam, sed hic & antea vtatur hoc uerbo aliquo modo. At quo pacto (quæso) insalubre simpliciter rationem insalubris ut nunc aliquo modo scribit: si hoc ipsum paulo antea illius rationem aliquo modo sumere dixit, a qua nomen insalubris ut nunc mereri docuit. Si enim hoc nomen & rationem ab illo accepit, non potest eidem rationem & no- E men dare. Et quam (quæso) rationem subibunt alia insalubria ut nunc? Nam salubria omnia (ut ille docet) naturalem habent potentiam ad sanitatem: insalubria uerò simpliciter imbecillitatem, & potẽtiam ad morbum, & in sanitatis limitibus cõtinentur: insalubre uerò ut nunc, nihil aliud habet, nisi quòd actu ægrotet. Ergo illa quamdiu retinent suam naturam & rationem, nequeunt istius rationem & naturam sumere omni modo diuersam. Quis uerò non agnoscit Manardum in eo sibi euidentissimè pugnare, in quo scribit salubre simpliciter dum a morbosis causis superatur, proprijssime inter alia omnia insalubre vt nunc uocari, & insalubritatem subire. Nam antea docuit salubritatem hanc, ut quæ nati-

ua

ua sit, nunquàm amitti posse: nunc uerò in insalubritatem mutari pronuntiat. Et quo pa A
cto (quæso) salubria, quæ in bona sanitate collocantur, & in prima latitudine sanitatis, & à Galeno distinguuntur passim in toto opere ab insalubribus, poterunt unquam suam naturam retinere, & insalubrium naturam assumere, ut simul salubria, & insalubria dicantur? Sunt hæ chimeræ, quas nemo uel leuiter in logica uersatus ferre posset. Nam quorsum Galenus salubria, insalubria, & neutra definitione, diuisione, latitudine, & gradu sanitatis, signis, causis, & uniuersa tractatione inter se distingueret, si uellet illa ita confundi, vt unũ retenta adhuc sua natura, simul alterius naturam sumere ualeat. Quid uerò & illud est, quod habet neutrum simpliciter, insalubritati simpliciter aliquo modo propinquum fieri, & magis propriè, quam insalubre simpliciter, ut nunc insalubre dici. Nam illud aliquo modo propinquum esse insalubri simpliciter, quis ferat, aut intelliget uerum esse. Sunt enim hæc in diuersa latitudine: & neutra huiusmodi non magis insalubribus, quàm salubribus sunt viciniora. Nec minus quidem absurdum est, quod scribit, insalubre simpliciter improprijssimè ut nunc insalubre dici, sicut impropriè dicitur, qui absolutè est pauper, secũdum quid pauper. Nam magis impropriè insalubre & neutrum, quæ sunt ex diuersis classibus, dicuntur insalubria esse, quàm dicatur esse insalubre simpliciter, insalubre ut nunc: vt pote quæ genere, & latitudine communicent. Ac mirum profectò est, quòd in sequentibus dictionem (ut nunc) dicat non esse coniungendam cum verbo, ita ut non fiat talis sensus, nunc est, nunc fit, sed est ut nunc, fit ut nunc: hic uerò in exemplo de paupere aliter sumat. Nam nunc pauperem intelligit, quòd nunc sit pauper. Quòd si intelligat absolute pauperem, esse pauperem ut nunc, non erit magis impropriũ, quàm si dicamus salubre simpliciter, salubre ut nunc dici. Quod cum Manardus effugere uellet, in alium errorem longe grauiorem incidit. Nam nunc additum salubri, minuere perfectionem: additum uerò insalubri augere malum, & nouam addere malignitatem tradit, cõtra omnium logicorum C rationes. Etenim ut salubre ut nunc ad salubre simpliciter, ita insalubre ut nunc ad insalubre simpliciter se habere omnes logici certè fatebuntur. Itaque si in uno uno modo sumitur, & diminutionem dicit, necesse est ut in alio idem faciat. Sed dicat (*quæso*) quid neutra ut nunc indicabunt? an diminutionem boni, aut mali, aut medij status, aut actionem alicuius ex istis rebus? Certe cum hæc non respondeant in tota tractatione, nec consentiant principijs inuiolabilibus logicorum, quod oppositorum eadem sit ratio, euidenter ostendunt uanam esse Manardi interpretationem. Sed uno dato incõuenienti hæc omnia sequuntur, quia enim salubre, vt nunc, non est rectè interpretatus: ita cum illud faciat commune multis, cogitur idem facere in insalubri ut nunc, & vniuersam tractationem confundere, aliasque facultates uiolare, vt se suamque opinionem infinitis cauillamentis tueatur. Oporteret profectò non legum latorum more, sed uel authoritate Galeni, aut ratione statuere uerbum ut nunc, quod ipse antea secundum quid esse dixit, in uno unum signi D ficare, in alio aliud. At uerò si ille fatetur non solum insalubre ut nunc, sed omnem aliam affectionem, quæ ut nunc dicitur, posse a generatione contingere: quo pacto cum hoc fit, separabit quæ simpliciter talia sunt ab aliis, quæ ut nunc dicuntur. Nam hactenus tribuit omnibus, quæ simpliciter dicuntur, solam quandam potentiam, quam nũquam amitti posse dicebat: alijs uerò eandem negabat conuenire, sed solum actum concedebat, & possessionem quandam pro eo tempore, quo talia dicuntur, quod scilicet illa ab ortu talia essent, & potentiam illam insitam a primis principiis acciperent: hæc uerò minime. Nunc uerò si concedimus tum hæc, tum illa pariter ab ortu posse esse, id, quod sunt, vana apparebit ea distinctio, quæ vnum est ex præcipuis fundamentis suæ tractationis. Nam quo pacto poterit illa inter se seiungere eo communi facto, à quo illa separari dicebat. Dicet fortè salubria simpliciter, perfectiori modo habere sanitatẽ, quàm quæ ut nũc salubria dicuntur: in quo uerum quidem dicet, sed in hoc violat sua principia. Non enim cum salubritatis naturam E & uim quærit, spectat sanitatem, sine qua dicit posse salubritatem consistere. Quare necesse est ut differentiam eam inueniat, quæ inter ipsas salubritates reperitur: quam cum dicat eandem esse in omni morbo, in omni ætate, & denique in omni statu corporis, neque illã intendi, neque remitti, si modo ab ortu inciperet, cogitur profectò concedere ea, quæ ut nũc talia dicuntur, simpliciter talia esse, si modo in ortu suo, & a principiis talia euaserint. Dicit ille quidem non esse addenda in definitione eorum, quæ ut nunc talia sunt, verba in generatione, quia contingit aliquando illa non esse talia a generatione, sed hoc concesso

erat

A erat docendum, qualia illa sint, cum a generatione incipiunt, an simpliciter uel alio modo. Porrò in salubri fortè subterfugium inuenit, quòd simpliciter salubre habeat perfectiori modo sanitatem, quàm salubre ut nunc: quòd illud scilicet optimam, hoc uerò utcumque bonam sanitatem habeat. Sed in insalubri & neutro quid dicet ille? Fortè insalubre simpliciter habere morbum perfectiori modo: insalubre uerò ut nunc, imperfectiori, aut alio modo. Et quomodo ex morbo insalubre simpliciter definietur, quod nec sanitatem, nec morbum, eo authore, includit. Ergo ex potentia ad morbum hæc erunt distinguenda. Et qualis (quæso) erit distinctio, si nolit potentias illas mutationem capere, nec intendi nec remitti: nec unquam in sua tractatione mentionem fecit de hac distinctione, quæ ex diuersa potentia in his sumitur, sed solum per actum & potentiam ad sanitatem & morbum, salubria & insalubria simpliciter a salubribus & insalubribus ut nunc seiunxit. Quinetiam in neutris apparet non posse fieri hanc distinctionem, quòd perfectiori modo habeant id, à
B quo dicuntur talia, quæ simpliciter sunt, quàm illa quæ vt nunc. Nam neutrum primi significati definit Galenus quod est medium exactè inter saluberrimum, & insaluberrimum: idē dicit de neutro ut nunc illius significati, quare eadem perfectio. Quòd si utrumque a generatione sit, in nullo poterit poni differentia. Nam si simpliciter talia ab illis, quæ secundū quid, siue ut nunc talia sunt, distinxisset, non alia ratione, quàm quòd illa in suo genere absolutionem quandam, hæc uerò diminutionem ostenderent, omnes has difficultates facile euitasset: sed cum illa finxerit potentiam quandam indicare, & ab ortu talia esse, quòd sunt, & propterea potentiam illam pariter habere (ut quam dicat a principijs inseri) quæ quoniam communia omnibus sunt, sequitur utique ut illam uim singulis inserat. Nugamenta ergo sunt inter se repugnantia a nullisque principiis ducta quæ docet Manardus. Quid uerò Montanus de hac re senserit, operæpretium est paucis subijcere. Scribit autem ille insalubre ab ægro ita differre, quod ægrum habeat tantum actu ægritudinem: insalu- *Montani de corpore insalubri.*
C bre uerò habeat & ægritudinem actu, & pręterea dispositiones omnes a natiuitate ad ægritudinem ita, ut nunquam possit esse sanum: quare insalubre, (ut ille ait) semper erit habiturum ægritudinem. Scribit alio loco insalubre esse uel actu, uel potentia ægrum, & aliter dici de signis & causis, quàm de corporibus. Nam in illis insalubribus non est ut forma, sed duntaxat quædā proprietas, & potentia proxima ad insalubritatē: in corpore uerò susceptiuo dicit formā & actū. De insalubri uerò simpliciter ita uno loco scribit, insalubre simpliciter, etsi est sanum, tamen habet causas dispositas ad morbum: vbi uerò agit de signis ęgrū pro insalubri sumit, & sano opponit. Alius est locus, vbi ita habet: insalubre simpliciter, vel semper habet ita malam dispositionem, vt in eo non sit sanitas, nec esse possit. Item dicit insalubre simpliciter habere dispositionem pręparatam, & valde aptam ad morbum suscipiendum: & hoc quoniam causę sunt promptæ ad morbum, adhuc tamen morbū non habent. Cæterum insalubre (vt nunc) illud dicit esse, quod actu ægrotat: de eo autem ex cō
D paratione cum insalubri simpliciter ita loquitur. Insalubre, inquit, habet plurimam malam dispositionem, non tamen ita malam vt insalubre vt nunc: propterea insalubre vt nunc dicitur illud, cui opponitur salubre ut nunc. Est autem insalubre ut nunc, quod corpus habet dispositum ad morbum, non tamen ita, ut duo prima insalubria: hoc enim insalubre non habet fixum morbum, ut non possit tolli, & ab arte fieri sanum. Habet quarto cap. sui operis duo esse extrema ex Gal. unum bonum, quod est salubre simpliciter: aliud verò malum, quod est insalubre ut nunc. Et hanc dicit fuisse Galeni sententiam in cap. de signis optimæ constitutionis. Addit tamen errasse Gal. qui insalubre ut nunc non diuiserit in suos gradus: ponendos enim esse gradus in morbis, sicut in sanitate, & propterea insalubre vt nunc tot habere in se gradus, quot habet salubre. Reprehendit etiam Gal. quòd diuisionem faciat, in quę membra coincidunt. Nam salubre vt nunc ait accedere ad morbum, &
E idem facere insalubre simpliciter: illud enim esse sanum, sed dispositum esse ad morbum. Ait pręterea eundē authorē confundere insalubre ut nunc, cū salubri in habitu, & errorem esse cū dicit Gal. salubre simpliciter esse summū bonū, insalubre verò vt nunc esse summum malū. Hæc & similia tradit Montanus de insalubri & simpliciter insalubri, & ut nūc insalubri. Cuius opinionę veram non esse ostendunt in primis contrariæ de eadem re, quæ ex eo collectę sunt, sententiæ. Nam cum ab initio statuerit insalubre ægritudinem habere actu, & simul dispositiones omnes à natiuitate ad morbum ita, ut numquàm possit esse sanum: postea in multis locis contrarium docet, cum dicit insalubre simpliciter esse sanum, & solum habere

habere causas dispositas ad morbum: ex quo quidem errore vniuersa illius tractatio confunditur. Ac tanto quidem facilius est errorem deprehendere, quòd ille nulla ratione, nec Galeni, quem interpretatur authoritate in hac re vtatur. Dicit enim insalubre esse ægrum, esse sanum, dispositiones habere a natiuitate ad morbum, nunquam posse esse sanum, sed nihil horum probat. Dicit in signis & causis salubritatem non esse actum, & formam, sed duntaxat quandam proprietatem, & potentiam proximam ad insalubritatem: sed non rectè. Nam quomodo insalubre habet potentiam ad insalubritatem, Habet ne illa impotentiam ad id, quod iam actu obtinet: ex quo apparet illum insalubritatem cum morbo, & sanitate confundere. Nam vt salubre ad sanitatem, ita insalubre ad morbum referendum. Quare si dicit insalubre habere potentiam ad insalubritatem, necesse est vt hanc pro morbo sumat, quod & sponte fatetur. Cum verò dicit salubre esse sanum, contrariam priori sententiam astruit. Illud quoque pro errore addendum est, quòd insalubre simpliciter, & insalubre semper sub eadem definitione comprehendat: quòd scilicet vtrumque semper ægrotet, nec posit in illis esse sanitas. At si insalubre ut nunc est quod actu ægrotat, quomodo differet ab insalubri semper? hoc enim quoque ægrotat. Quòd si insalubre simpliciter semper ægrotat, nec vnquam potest esse sanum: quomodo concipere potest illius dispositionem non adeo malam esse, ut ea est, quam habet insalubre ut nunc. In hoc etiam sibi euidenter repugnat, cum postea scribit insalubre ut nunc minorem habere dispositionem ipso insalubri ad morbum. Ait enim insalubre ut nunc, non habere fixam insalubritatem ita, ut tolli non posit. Sed quid intelligit per insalubritatem fixam, an morbum, an potentiam ad morbum? sunt hæc vocabula insalubre fixum, & non fixum inusitata in hac potissimum tractatione à Gal. Cæterum duo poni extrema ab hoc authore in capite de signis optimæ constitutionis verissimum est: sed verum non est illa esse quæ statuit Montanus. s. salubre simpliciter, & insalubre ut nunc: sed salubre semper. Illud enim est quod optimam habet constitutionem: hoc enim unum est extremum: Aliud verò est id, quod ęgrotat, a quo in eo loco omnino separat omnia salubria, insalubria, & neutra. Porrò gradus dari in morbis quemadmodum in ipsa sanitate Gal. facilè concederet: sed in hoc loco illius non erat instituti morborum gradus ostendere, & differentias, quę per magis & minus sumuntur, sed sanitatis latitudinē, qua cognita, pariter intelliguntur recessus qui in morbis sunt. Nam quantum quilibet recedit à sanitate, tantum patitur morbum. Nec in eo quidem errat Gal. quòd scribit Montanus, cum asserit salubre ut nunc, & insalubre simpliciter, eodem modo accedere ad morbum: hoc enim nunquā somniauit Gal. quippe cum salubre ut nunc, sit in genere eorum, qui bonam habent sanitatem: Insalubre verò simpliciter inter eos ponatur, qui pessimam habent sanitatem, aut ut Montanus inquit actu & potentia habent morbum. Non video præterea quomodo dicat insalubre ut nunc cum salubri in habitu á Gal. confundi. Quandoquidem de hoc ne verbum quidem ille facit. Quemadmodū etiam non est reperire apud illum, insalubre ut nunc, summum esse malum. Sed hæc sufficiant ad ea refellenda, quæ mutuo sese extrudunt, ut quæ nec ex certis principijs sint ducta, nec ad authoris mentem excogitata, aut ab alijs illius operibus desumpta, uel arti medicæ ulla in re utilia. Acachiæ autem interpretationem hoc solo refellere uolo, quòd ille contra Gal. sententiam salubria, insalubria, & neutra inter se confundat: velitque illa se inuicem compati: quę ab ipso authore & natura ipsa sunt separata. Sed hæc fortasse postea adhuc attingemus, cum summam huius tractationis colligemus. Nunc verò paucis nostram interpretationem subijciamus. Ac primum dicimus insalubre simpliciter corpus non esse definiendum, quod malam temperaturam, sed quod pessimam habet. Nam ut salubre illud est, quod bonam habet temperiem, & structuram, & ex diuisione boni nascitur, quod simpliciter & ut nunc tale est: ita insalubre illud est, quod malam habet temperiem, & structurā, ex cuius diuisione, quod simpliciter & ut nūc insalubre est, locū habet. Nā quod malū est, uel solū est malū, & illud est ut nunc insalubre, uel pessimū, & illud est simpliciter insalubre: quod & rursus diuiditur. Nā quod est pessimū, uel est in extremo, & illud est prorsus insalubre siue insaluberrimū, vel parū ab eo recedit, & illud est ferè insaluberrimū. Præterea oppositorū debent esse oppositæ definitiones. Quare si simpliciter salubre definitū est quod ab ipso ortu in similaribus partibus est bene tēperatum, & simul cōmoderatum in organicis: oportebit etiā insalubre simpliciter corpus definire, quod pessimā habet temperiē, & structurā in organicis: non autem sufficit ut in solis similaribus, aut in organicis solis vitium

Acachiæ opinio de insalubribus quæ etiā re probatur.

Authoris de eadē re opinio.

tium

A tium obtineat. Quod enim ſimpliciter tale eſt, omni modo tale eſſe debet. Sic enim commodius licebit poſtea definire, quod non prorſus eſt inſalubre: quod ſcilicet in ſolis ſimilaribus, uel ſolis organicis, uel principalibus partibus uitiatum ſit. Addit autem in diffinitione ab ipſo ortu naturæ tale illud eſſe, quòd ſcilicet cauſam ſimul declarare uelit, qua fit ut corpus, ſimpliciter inſalubre eſſe poſsit. Inſalubre verò ut nunc corpus definiendum non eſt, ut ille facit, quòd eo tempore, quo tale dicitur, ægrotet. Sic enim ſe habet inſalubre ut nunc, ad inſalubre ſimpliciter, ut ſalubre ut nunc, ad ſalubre ſimpliciter: vt ergo utrumque ſalubre per ſanitatem definiebatur, quòd ſcilicet ſalubre ſimpliciter eſſet, quod habet ſanitatem perfectam, ut nunc verò ſalubre, quod bonam, ſed non optimam ſanitatem obtinet: ſic ſane in definitione inſalubris ſimpliciter, eam, quā ponemus malam temperaturam, & in inſtrumentarijs incommoderationem, eandem oportebit ponere & intelligere in definitione inſalubris ut nunc. Quare cum intemperies & incommoderatio, quæ inſalubre ſimpliciter definit, morbus nondum ſit, ſed in latitudine ſanitatis contineatur, neceſſe eſt & morbum non eſſe, quo ille inſalubre ut nunc definit. Præterea ut tres gradus ponebantur in latitudine ſalubritatis. Ac ſalubre ut nunc bonitatem imminuebat, ita inſalubre ut nunc malitiam imminuere debet, id enim poſtulat logica, docendique ratio. Quod quidem fieri non poteſt, ſi inſalubre ſimpliciter intemperiem habet intra ſanitatis limites contentam, inſalubre verò ut nunc eam, qua iam ægrotat corpus. Quod enim morbo laborat eò, quòd ſanum eſt, deterius affici nemo negare poteſt. Aſſerit autem Manardus contra omnem docendi rationem ſalubre ut nunc minuere bonitatem, quæ eſt in ſalubri ſimpliciter: inſalubre verò ut nūc malitiam augere, quæ eſt in inſalubri ſimpliciter. Ad hæc ſi Gal. in 8. cap. corpora ægrotantia dicit ſequi poſt ſalubria, inſalubria, & neutra. Quo pacto poteſt inſalubre ut nunc corpus, idem ponere cum eo, quod iam ægrotat? Nec eſt quòd quiſpiam dicat per inſalubria, quæ ſeparat ab ægrotantibus Gale. ſolū intelligere ſimplicite inſalubria: C ſic enim ex docendi ratione fieret, ut cum ſalubria & neutra pariter ſeparat ab ægrotantibus, ſolum intelligeret ſimpliciter ſalubria, & ſimpliciter ueutra: quod quidem eſt abſurdum. Nam ut nunc ſalubria, & ut nunc neutra nemo ægrotare dicet, ut quæ præcedant ſimpliciter inſalubria, quæ nondum ſanitatis limites exceſſerunt. Ita perfecto definire debemus corpus ut nunc inſalubre, quod malam quidem, ſed non peſsimam habet intemperiē, uel ſtructuram: ſic enim definimus ut nunc ſalubre, quod habet bonam, ſed non optimam temperiem & ſtructuram. Addo quod ſcribit 8. cap. In his autem generibus (inquit) ſunt corporum inſalubrium vitia ſecundum vtrumque inſalubritatis modum. Oportet autem intelligere utrumque inſalubritatis modum, ſimpliciter & ut nunc: quoniam antea hos modos dixit eſſe, quibus ſuſceptiuum, indicatiuum, & effectiuum dicitur. Quare ſi in eodem genere uitij ponit omnia inſalubria, neceſſe eſt inſalubre ut nunc in vitijs conſiſtentibus in latitudine ſanitatis collocari, quoniam in illis ponuntur inſalubria ſimpliciter. Po D ſtremo ſcribit eodem cap. 8. totam ſanitatis latitudinem in tres partes diuidi, quarum ſingulæ latitudines habent magnā. Ac in prima poni ſalubria, in ſecunda neutra, in tertia inſalubria. At inſalubria ſimpliciter non faciunt magnam latitudinem: nam vt multum inſalubre parum diſtat à ſemper inſalubri. Quare vt nunc inſalubre neceſſario addendum eſt cō tineri in latitudine ſanitatis: ſic enim ea, quam dicit eſſe in inſalubribus magna latitudo, euidens erit, quæ alioqui tollitur. Qua in re ſi quis aliter ſentit vt Gal. defendere velit, tergiuerſari quidem ille poterit, & ſophiſmata aliqua excogitare, ſed nihil profecto inueniet in quo animus quieſcat. Ego autem puto aut locum eſſe apud Gal. corruptum, aut ab Herophilo inconſiderate hæc ſumpta, & nobis tradita. Omnibus tamen relinquo liberum, vt aliter ſi velint, ſentiant.

Galenus notatur in diffinitione inſalubris ut nunc.

E Eſt vero & ſemper inſalubre, quod ex ipſo naturæ ortu vel peſsimā habet temperaturam in ſimplicibus, & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel iis, quæ obtinent principatum, uel in inſtrumentariis incommēſuratnm exiſtit. Similiter autē in iis uel omnibus, uel aliquibus, uel illis quæ obtinent principatum, ut multum uero inſalubre eſt corpus, quod ab huius quidem uitio recedit, nōdum tamen mediocritatem attingit.

Definit nunc Gal. species insalubris simpliciter, nempe prorsus, & nō prorsus insalubre: de qua re Manardus inquit insalubre semper non dici, quia semper potentiam habeat ad ægrotandum: quippe cum ab hac quoque corpus salubre simpliciter non sit immune: nec quod aptitudinem semper habeat, vt ægrotet, cũ & hãc habeat insalubre multũ: sed dicitur insalubre semper, ex naturali quadam imbecillitate, pessimaque sanitate, ex qua ad functiones exequendas, & ad repugnandum causis morbos inducere valentibus, minus reliquis sit idoneũ. Ait præterea insalubria quæcunque corpora, quæ verè & absolutè sunt talia, insalubritatem, quam à natura sunt consecuta, nunquam amittere posse, non omnia tamẽ æque insalubria esse: sed aliqua in summo, quæ insalubria semper, aliqua verò parum post summum, quæ vt multum insalubria nominatur. Addit inter insalubria semper, aliqua magis, aliqua minus insalubria adhuc dici posse: id verò quod vsquequaque est insaluberrimum, raro inueniri posse, vixque fieri quin semper ægrotet. Postremo tradit sanum non posse diuidi vt salubre & insalubre, in simpliciter, & vt nunc: quoniam omnis, qui potest suas operationes exercere, etiam si natura, vel casu imbecillis sit, tamen simpliciter sanus dici debet. Quòd si consuetas exercere functiones non possit, etiam si leuiter: absolutè tamen & simpliciter ægrotare dicendus est: vnde sequitur omne corpus vel sanum, vel ægrum simpliciter, & absolutè esse, & dici nimirum cum vel valeat, aut non valeat consuetas operationes exercere. Ita etiam quod sanum est vt nunc, idem simpliciter sanum: & quod nunc ægrum, simpliciter & absolutè ægrum esse dicendum. Hæc quidem docet Manardus de insalubri semper & vt multum. In quibus etiam est, quod reprehensionem meretur. Nam quod dicit insalubre semper non vocari, quia semper potentiam habeat ad ægrotandum, eo quòd hoc sit cõmune salubri simpliciter, suis principiis repugnat. Nam potentia, quã salubri tribuit, est ad sanitatem, non autem ad morbum. Statuit enim ille salubre nunquam amittere suam potentiam, etiam si ægrotet, quoniam ad morbum potentiam non habet, sed ad sanitatem, & si interim repugnante sua potentia à violentissimis causis in morbos deuoluitur. At nec illud admitto quod dicit, insalubre vt multum aptitudinem semper habere, vt ægrotet, sicut insalubre semper. Nam vt vitia inæqualia sunt, ex quibus potentia nascitur: ita illorum potentias inæquales esse, est necesse: Quod & ipse fatetur, cũ scribit summe talia esse, quæ semper sunt talia: ab eo verò quod summum est in suo genere, recedere quę, vt multũ talia sunt. Iam verò cum dicit insalubria semper ex pessima sanitate habere, vt minus reliquis corporibus, causis morbosis reluctari valeant, fatetur profectò insalubria simpliciter corpora sana esse actu, & falsum esse quod antea dixit, illa nec sanitatem, nec morbum includere, aut excludere. Illud autem quod dicit inter insalubria corpora quædam magis, alia esse minus insalubria, est repugnare alijs, quæ antea dixit, eandem scilicet esse insalubritatem, & salubritatem in omni ætate, in omnique statu corporis, nec illam mutari, nec intendi, nec remitti aliquo modo posse. Quòd si magis aut minus aliquis insalubris fieri potest, poterit quoque pænitus tolli insalubritas, adueniente causa, quæ magnos ad contrariũ excessus pariat. Cæterum insaluberrimũ corpus non raro, vt ille sentit, sed sæpissimè inueniri docent, qui Gallicum morbum acerrimè sunt passi: alijque multi, qui ex minima quaque ocasione vel in arthritidem, vel colicum dolorem, uel alias huiusmodi passiones sæpissimè incidunt. Quòd autẽ scribit sanum non posse diuidi in simpliciter & vt nunc, cum omnis sit simpliciter sanus, est id quidẽ à ratione alienum. Nam si simpliciter in genere salubriũ, & insalubrium indicat perfectionem maiorẽ: vt nunc verò tale, minorem, cur in sanitate hos gradus & inæqualitates non constituemus, docente id experientia? Nam quidam sunt bene sani, & perfectam habent sanitatẽ: alij verò malã, quos & male sanos & proinde sanos simpliciter vt alios non vocamus. Quod Gal. in lib. ad Thrasybulũ apertè docet, ubi sanitatem diuidit in illam, quæ est in habitu, & aliam, quæ est in habitudine: & in hac collocat conualescentes, paratos cadere in morbos, & valde senes. Hi enim sani quidem sunt: sed non eam habent sanitatem, quæ simpliciter sanitas dici possit. Vnde in lib. de sanitate tuenda senum sanitatẽ querimonijs, & molestijs plenam, non bonam, quam quilibet expetit, vocat. Cuius generis etiã est conualescentium sanitas, & eorum, qui sentiunt iam in se causas morborum pullulare: vt cibi fastidium, capitis, & aliarum partium grauitates, aliaque patiuntur symptomata, de quibus Gal. postea in hoc opere tractat, docetque illa esse imminentis morbi indicia: & propterea idem author has vitiosas sanitates aliquando à sanitate excludit: quoniam scilicet sanitatis nomine perfectam quandam formam solum intelligi vult: ponitque illa in medio, neutroque

A neutroque quodam statu. Ex quo etiam patet Manardum errare, qui simpliciter ægrotare eos dicit, qui consuetas exercere functiones non possunt, etiam si leuiter afficiantur. Nam conualescentes nullus dicet morbo adhuc laborare, nec tamen illi possunt solitas suas operationes exercere. Ergo sanum diuidi potest in simpliciter, & vt nunc: nec omne corpus est sanum vel ægrum simpliciter. Sed de hoc postea fortè, cum de neutro agemus, plura dicemus. Cæterum Montanus tradit corpus semper insalubre esse, quod actu, & potētia est tale, vt in eo non posit stare sanitas: & propterea actu esse ægrum, & potētia ægrum, & esse semper ægrum, cum nullam habeat dispositionem ad sanitatem: hæc etiam scribit de insalubri simpliciter. Nam inquit insalubre simpliciter, vel semper habet ita malam dispositionem, vt in eo non sit sanitas, nec esse posit. Scribit eodem cap. 9. Insalubre simpliciter habere dispositionem præparatam, & valde aptam ad morbum suscipiendum: & hoc, quoniam causæ sunt pronæ ad morbum, & tamen adhuc morbum non habent. Secundum gradum insa- *Montani de corpore sẽper insalubri opinio.*
B lubritatis esse dicit, non ita insalubre vt primũ, sed declinare aliquo modo a salubritate, & hoc vocari insalubre vt multum. Tertium verò esse gradum, in quo est insalubre vt nunc, & ille est in quo aliquis ægrotat. Hæc ut alia facile euerti possunt, quoniã ex malis principijs sunt ducta. Nam quis non videt illum non solum a Galeni opinione, sed etiam a proprijs principijs recedere, cum statuit insalubre semper, esse semper ægrum, nec in eo posse sanitatem esse? Nam (vt antea diximus) Gal. 8. cap. huius operis vniuersa insalubria in latitudine sanitatis ponit: deinde Gal. semper insalubre diffinit, quod pessimam habet temperaturam, non quod semper ægrotet, vel aliud semper faciat: quoniam dictio semper, vel potius prorsus, non est nomen temporis, sed summi gradus in suo genere. Ac in hoc etiã Montanus sibi reluctatur. In eo quoque errat, quod insalubre simpliciter & insalubre semper sub eadem diffinitione comprehẽdat: nempe quod vtrunque sit, quod semper ęgrotat. Quid, quòd dicit secundum gradum insalubritatis aliquo modo declinare a salubritate, & hoc esse insalu-
C bre vt multum? Nam si insalubre simpliciter, eo authore, semper morbo laborat, nonne insalubre vt multum quod species illius est, perpetuo morbo tenebitur? Quod si ita est, tantũ illud recedere oportet a salubri, quantum distat perennis morbus a bona sanitate. Ac mirari profectò licet, quòd in re tam facili, & rectè ab ipso authore explicata tantopere isti aberrent. Et eos qui in latitudine sanitatis constituuntur, velint perpetuis morbis torqueri: nec potentiam habere, vt cunque sanari posit. At vbi quæso istorum signa postea & causas docebit Galenus. Quid enim clarius eo, quod scribit Author, prorsus insalubre corpus est, quod pessimam habet temperaturam in simplicibus & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel his, quæ obtinent principatum, vel in instrumentarijs incommensuratum existit. Verum notandum est in hoc non esse (meo quidem iudicio) prorsus insalubre, quod in aliquibus solum partibus similaribus, vel instrumentarijs vitium habet. Nam totũ ex illis
D partibus denominari non potest affectum, ex affectione quarundam partium, quæ principatum non tenẽt. Esset fortasse quidem insalubre, quod podagræ est obnoxium: sed prorsus insalubre nequaquam. Quare hoc dixerit tale esse, quod vel in omnibus partibus, vel in his, quæ obtinent principatum, insigne habet vitium, sanitatis latitudine contentum. Nam ut de omnibus partibus ita uiciatis nulla dubitatio est: ita affectis principijs præsertim hepate, corde, cerebro, & etiam uentriculo, & pulmone uniuersum corpus cõpati necesse est. Testium autem læsiones nequeunt profectò insaluberrimum reddere corpus. Quod autem scribit vt multum insalubre corpus esse, quod à vitio recedit, nondum tamen mediocritatẽ attingit, non putandum est, eum velle huiusmodi corpus non longè abesse à mediocritate, eò quod dicat, nondum tamen mediocritatem attingit. Nam antequam ad bonam sanitatẽ quæ salubribus debetur, insalubria perueniant, intercedit neutrorum status.

Antequam vltra progrediatur nostra tractatio in neutris explicandis, quærendum est, an *De corpore neutro*
E detur neutrum corpus. De hoc. n. dubitatur, & variæ questiones sunt excitatæ non solum inter Philosophos, & Medicos: sed etiam Medici ipsi in eo discrepant. Potest autem intelligi quæstio tribus modis: vno an detur neutrum inter salubre & insalubre: & de hoc nemo dubitare debet, quia Galenus expresse nullo contradicente id asserit in hoc libro. Nam inter benè & male sanum, ut inter bonum & malum reperitur quod est mediũ. Alio modo intelligitur, an detur neutrum inter sanum & ægrum per participationem: ita ut una pars, uel plures sint ægræ, aliæ uerò sanæ: uel in uno tempore sanum sit corpus, in alio uerò ægrum, de quo etiam dubitatio non est: id enim sæpius fieri agnoscimus. Tertius est modus, an præ-

ter sanitatem & morbum alia tertia sit dispositio diuersa. De hac questio est inter Aristotetem & Gal. nec ita cōciliari illi possunt, sicut putat Manardus, qui dicit Galenū loqui de medio & neutro, quod est inter salubre & insalubre: non autem de eo, quod est neutrum inter sanum & ægrum: quod quidem negat esse Aristoteles. Verum in hoc fallitur Manardus. Ná Gal. de hoc etiam agit, quod est inter sanum & ægrū, & modo ponit, modo negat illud esse: imo etiam inter salubre & insalubre neutrum aliquando non ponit: vt in cap. de causis salubribus partium instrumentariarum patet, ubi ad hunc modum scribit. Si paruum uitiū habeat corpus in formatione, salubrium corporum retinet appellationem: si maius autem, insalubrium: quòd si tantus fuerit recessus, ut operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicetur. Neutrum autem inter sanum & ægrum ex Herophili opinione ponit lib. 5. de Sanitate tuenda, quum de senibus agit. Ait enim inter sanum & ægrum dari medium, ut Herophilo placuit: in quo statu ponit senes, ut qui (inquit) debiles operationes habeant. Item in lib. de constitutione artis medicæ scribit quædam esse symptomata media inter ea, quæ in sanis sunt, & illa, quæ contingūt morbo laborantibus. Quæ enim inquit in sanis sunt, inculpabilia sunt secundum naturam: quæ in ægrotis, præter naturam, nec crimine uacant: quæ uerò his interiacent, media sunt ex eorum genere, quæ morbis eueniunt: sed exigua admodum magnitudinibus, ac uiribus imbecilla, ut ab ipsis nondum solitæ actiones prohibeantur. Cuiusmodi sunt dolor alicuius partis adeo paruus, ut nō cogat hominem decumbere: item macies, pallor, pigrities ad motum, somnolentia, & huiusmodi alia: quæ delabentibus in morbū, aut à morbo resurgentibus contingunt. Hic non dubiū est medium dari inter sanitatē & morbū. Si enim accidentia oīa sequūtur affectū corporis, in quo sanitas & morbus ponuntur, tēperiem. s. similariū partiū & cōmoderationē dissimiliū: sint autē quędā accidētia, ut superius enumerata, quæ nec ad sanitatē, nec ad morbū ab eo referūtur, cōstat mediū cōstituendū esse statum inter sanitatem & morbum, ad quem media hæc accidentia referantur. Item ad Thrasybulum manifestè eum ponit. Cum enim distinguit sanitatis latitudinē à morbo, ita scribit. Qui firmas actiones habent, bonum habitum sanitatis habere dicuntur: qui non firmas, non tamen debiles, sanitatem in habitu: qui debiles, & propter imbecillitatem inutiles, sanitatem in habitudine: qui vitiatas, morbum. Neutros autem vocat eos, qui sanitatem in habitudine habent, quo etiam constat, ex imbecillitate actionis (vt postea ostēdemus) eos ab alijs differre. Item text. 3. 5. commentarij. 6. epidemion idem quod de constitutione artis scribit: quosdam esse. s. affectus communes sanis & ægris, vt sternutamentū, narium humiditates, incipientes morbosos affectus, a quibus homo nondum ægrotat. Hos affectus inter neutros ponendos nemo dubitauerit, cum morbosos incipientes affectus inter morbos nondum reputet: nec (vt satis constat) in sanitate poni debeant. Præterea in lib. de partibus artis, manifestè statūneutrū ponit, ad hunc modū scribens. Qui mala tēperie prędíti manifestè sunt: nōdū tamen ægrotāt, sed adhuc agere possunt cōsuetas actiones, vel nullū habēt in se sensibile malū, sed insensibile, vt in morsis a cane rabido, uel in his q̄, deleteriū sumpserunt, quod ad tempus interficit, neutram dispositionem habere dicuntur. Itē qui a morbo resurgunt, & debiles adhuc ita sunt, ut cōsueta agere nō possint, & propterea neutram habent affectionem. Addo quod scribit. 8. cap. huius libri, neutra esse, quæ habent ambiguas læsiones & imbecillitates. Qui locus nequit intelligi de alijs neutris, quàm de illis, qui sunt inter sanum & ægrum, nec participes sunt sani & ægri. Nam qui neutri sunt inter salubre & insalubre, imbecillas non habent operationes. Quinetiam scribit. 83. cap. eiusdem operis, corpora quibus imminet periculum de morbo, mediam formam habere inter sana & ægra, & neutra esse. Idem habet. 99. cap. vbi agit de causis pręseruatiuis. Cæterum negat neutrum esse capit. 8. huius libri: vbi posteaquam totam latitudinem sanitatis in tres partes diuisit, optimam, mediam, & remissam, subiungit post hanc sanitatē ægra corpora sequi. Item initio lib. de differentijs morborum, solum ponit sanitatem & morbum, cum ait. Qui operationes solitas exercere potest, sanus est: cum autē eas non amplius exercere potest, morbo laborat, neutri nulla facta mentione. Item primo de crisibus cap. 1. transitus inquit a sanitate in morbum fit in puncto imperceptibili. Item primo de symptomatis ait, sanitas est temperies, morbus intemperies. Item primo de locis affectis, cum corpus egreditur sanitatem, ingreditur morbum. Sunt & infiniti alij loci, in quibus neutri nullā mentionem facit, ut initio de differentijs morborum, vbi a perfectißima actione usque ad sensibilem læsionem extenditur sanitatis latitudo: a sensibiliter autem læsa incipit morbus.

Idem

A Idem sentit Arist. in postprædicamentis: vbi sanum & ęgrum dicit esse contraria immediata. idem probare nitũtur ratione, qui pro hac re contendunt. Aiunt enim sanitatem mediocritatem quandam esse: morbum verò immoderantiã, ut Gal. in primo de differentijs morborum scribit. Illam præterea esse æqualitatem, hunc uerò inæqualitatem: medium autem non dari inter moderatum & immoderatum, æquale & inæquale. Postremo sanitatem affectum esse, qui actionem bonam edit, & non sensibiliter læsam: morbum autem actionem edere sensibiliter læsam. At inter id quod est sensibiliter, & non sensibiliter læsum, non dari medium. Soluere conantur alij aliter hanc quæstionem. Nam quidam dicunt Galenum neutrum ponere in illis locis, vbi curationem morborum docet, alibi autẽ minime. Aliter enim tractari debere corpora sana, aliter ægra, aliter neutra. Quam opinionem reprobant, quæ superius ex varijs libris Galeni adduximus: vbi paßim nulla facta curationis mentione, huiusmodi ponit neutrum. Curtius uerò inquit Galenum nunc negare B neutrum, nunc affirmare, nunc in dubium ponere: quoniam de uarijs significationibus neutri agit. Concedere enim neutrum Galenum, quod est medium inter optimè sanũ, & remissè sanum. Item quod est medium inter sanum, & ægrum ex participatione, nempe cũ habet corpus aliquas partes sanas, alias ægras simul, uel in uno tempore sanum & in alio ægrum est. Negat autẽ illud solum dari, qui nullius extremi sit particeps, id est, qui mediam habeat dispositionem inter sanum & ægrum sine participatione sanitatis, & ægritudinis. Omnem enim motum uel esse sensibilem, uel non sensibilem. Ad hæc refellit quosdam, qui morbum sub sensibili læsione, neutralitatem sub insensibili, sanitatem autem extra læsionem ponunt. Insensibiles enim læsiones a medico non considerari. Cum autem morbum per sensibilem læsionem definiri contendit, & alij adferunt ex. 85. cap. huius operis sensibiles læsiones, ut appetitum diminutum, dolorem capitis inter neutras dispositiones poni. Respondet Curtius partem ipsam, quę ita afficitur, esse ægram, corpus autem ipsum C neutrum in eo significatu, in quo dicimus corpus esse neutrum ex partibus sanis & ægris. Ac cum diu Curtius negasset dari mediam istam dispositionem inter sanitatem & morbũ, tandem fatetur senes & conualescentes talem habere dispositionem. Senes enim non edere actiones ualidas, quales edebant cum essent iuuenes: & conualescentes nõ edere tales, quales edebant cum essent sani. Galenum tamen dubitare quo modo nominanda sit huiusmodi dispositio. At de nomine hic non litigamus, cum mediam quærimus dispositionem. Si enim conceditur esse, nominet postea quilibet ut uelit. Cæterum non bene respondet Curtius argumentis, quæ contra seipsum adfert. Ait enim Galenũ ponere eos esse in statu neutro, qui morsi sunt a cane rabido: qui tamen non statim edunt operationes sensibiliter læsas. Ad id respondet, medicum huiusmodi corpus iudicare sanum esse, si ignoret a cane morsum, ægrotum autem si sciat, propterea quòd per sensum cognoscebat causam esse in corpore morbosam: quasi ignorantia medici, uel scientia, aliud faciat in re esse, quàm sit. D Habeat aliquis ulcus, uel abscessum in aliqua parte interna, quem medicus per sensum, aut etiam alia ratione non dignoscat: an propterea ille in ea parte morbo non laborat, & in eo casu non errat medicus, qui conseruatione utitur pro curatione. Præterea recedit ab eo, in quo totam vim ponebat: dicebat enim morbum non esse nisi sensibilis sit læsio. Nũc verò ex ea sola morbosa causa, nulla existente adhuc in actione læsione, morbum statuit esse. Ita ergo morbo dicemus laborare illos, qui malis humoribus abundant in corpore, nondum tamen euidentem aliquam læsionem in actionibus obtinent. His ergo conueniret curatio, atque ita pręseruationi nullus relinqueretur locus: quod Galeno aduersatur. Addo falsum esse ex Galeno omnes actiones uel esse sensibiliter, vel insensibiliter læsas. Nã octauo cap. huius, quasdam ponit læsiones ambiguas: & in alijs locis scribit concoctionis signa quædam esse manifesta, & sensiblia, alia obscura, quæ certe insensibilia non sunt. Po-E stremo qui a morbo conualescunt, & in vniuerso corpore pallorem, macillentiam, & debilitatem ostendunt, læsiones habent, quas sensus deprehendit: quos tamen Galenus ægrota re negat. Hæc ad Curtium sufficiant: alia enim communi quadam cum alijs ratione refellemus. Tractat Montanus eandem quæstionẽ, sed ita variè, ut toties a seipso dissentiat, quoties de eadem re scribit. Ita enim in uno loco habet: quoties corpus ita se habet, vt sensus iudicet operationes suas non esse læsas, sed sanas, tunc non datur neutrum, quoties uerò ita se habet corpus, ut non poßimus iudicare sensu, an sit sanum vel ægrum, tunc dicitur neutrum: & tripliciter dicitur, per abnegationem sani & ægri: vel per participationem sani &

Curtij opinio de neutro inter sanum & ægrum.

Montani sentẽtia de neutro inter sanũ & ægrum.

ægri, ueluti si temperies sit bona, compositio uerò mala: & tale neutrum est sanum uno mo- A
do, alio non: in vna enim parte sanum, in alia non: alibi dicit esse ægrum, ac neutrum cor-
pus ponit in latitudine ægritudinis: tertio modo dicitur neutrum per alternam successio-
nem. Scribit etiã de hac re alio loco, vbi Aristotelem cum Galeno conciliare uult ad hunc
modum. Inter sanum & ægrum inquit, non datur medium; quando intelligitur sanitas &
ægritudo ut formę. Nam formæ indiuisibiles nec magis, nec minus, nec mediũ admittunt:
sed si medium dabitur, hoc erit ratione subiectorum: quoniam subiecta sunt, quę varias
recipiunt diuisiones, & magis & minus: vt corpus luminosum, quod idem semper est se-
cundum suam formam, tamen uario modo recipit suum lumen. Sic corpus susceptibile sa-
nitatis, secundum suam formam idem est, & tamen uario modo suscipit sanitatem. Quia
ergo Galenus considerat sanitatem secundum sensum, & ea variatur in subiectis sensibi-
liter, ideo neutrum dicit dari. Aristoteles uerò qui considerat sanitatem & ægritudinem
secundum formam, merito dicit non dari neutrum, & medium inter illa. Alibi docet Mon- B
tanus neutrum corpus subijci præseruationi, aut restaurationi. Vbi uerò de causis salubri-
bus agit, neutrum corpus meram esse chimeram, & meras nugas esse docet: quia nullũ est
inquit, quod non declinet aut ad salubre, aut ad insalubre: quemadmodum nullus est co-
lor, qui non sit albus, aut niger: cum medij non differant specie, sed solum per magis & mi
nus. Sic nullum esse corpus medium, distinctum a salubri aut insalubri: & propterea He-
rophylum primum, deinde cum eo Galenum hoc commentũ inuexisse. Cuius quidẽ opi-
nio facile refelli potest, & primum illud contra eum facit, quod cum Galenus de neutro
agat inter salubre & insalubre, & inter sanum & ægrum, ille tractationem confundat, &
nunc de uno loquatur, nunc de alio; cum putet se solum de eo agere, quod est medium in
ter sanum & ægrum. De hoc enim quæstionem proponit, & suam profert sententiam, alijs
contemptis neutris, de quibus hoc loco agit Galenus. Nec uerò ea ratione datur neutrum,
quod sensus iudicare non posit, an corpus sit sanum, uel ægrum. Nam ut Galenus cap. 8. C
huius operis scribit, sensus debet esse iudex sani, ægri, & neutri: nec unquam contingit il-
lum non posse de illis dispositionibus iudicare. Quòd uerò scribit Galenum ideo neutrũ
ponere, quia sanitatem & morbum in subiectis considerat: Arist. uerò id negare, quia sani-
tatem & morbum secundum formam, quæ non intenditur, nec remittitu, rexpendit, resel-
lendum est. Etenim Arist. sanitatem & morbum non potest considerare nisi in subiecto,
cum de illis tractet, vt naturalis philosophus. Deinde explicare debebat, quomodo intelli-
gat sanitatem & morbum esse formas, & cuius. Sunt enim accidentia corporis viuentis, nõ
formæ, aut potius perfectiones, & vitia formæ. Et si formæ sunt, non considerantur ut for-
mæ abstractæ a materia; sed in corpore, cuius sunt formæ. Qua ratione, eadem Galeni erit
& Aristotelis tractatio. Præterea probare nemo potest, quod scribit sanitatem & morbum
ratione subiecti, eò quòd illud uarias recipiat diuisiones, diuidi. Non enim ad diuisionem
subiecti diuiditur sanitas, aut morbus, quoniam (vt diximus) formę non sunt extensæ per D
corpus, sed vitium & perfectio, quæ ex proportione bona, aut mala cõponentium corpus
resultant, nec corpus quidem vario modo suscipit sanitatem, sed uno modo diuersam, me
liorem scilicet, aut deteriorem. Quemadmodum corpus luminosum recipit nunc maius,
nunc minus lumen. Quare hæc non est ratio, cur a Galeno ponatur neutrum inter sanum
& ægrum, ab Aristot. nequaquam. Nec uerò illa est, quòd ex sensu iudicentur operationes
non esse læsæ, aut læsæ: ita ut neutrum detur, quando sensus iudicare non potest, an sit sa-
num, uel ægrum: quoniam neutrum etiam sensu dignosci debet: nec decipi sensus potest,
cum dignoscere uult an corpus sit sanum, vel ęgrum, vel neutrum: quippe cum ille omniũ
istorum sit iudex. At si neutrum est mera chimera, & meræ nugę, quorsum ille tot paginas
scripsit in suis commentarijs de eo. Si illud commentum est, cur tantopere laborat in Ari-
stot. & Galeno conciliandis, & vtrumque verum dicere asserit? si sanitas & morbus diuer-
so modo sumatur, vel ut forma, uel quatenus sunt in subiecto: cur statim ab initio non E
ostendit, hæc esse nugas, & superfluum, vanumque esse in ea re laborare? Sed hæ vanitates
ei uitio dari non possunt, qui de eadem re nunquam in diuersis locis idem docet. Nequit
ille concipere, quo pacto dari posit medium inter sanum & ægrum absque participatione
extremorum, quod quidem facile doceri potest. Nam si sanum est, quod bonam habet con
stitutionem: ægrum uerò quod malam, quid prohibet dari medium statum, qui nec bonã
habeat, nec malam? Nam etsi medius huiusmodi status sit ab ijsdem principijs, nempe ex tẽ
perie

A perie elementorum, a quibus fit sanitas & morbus, & illorum mixtura fiunt hæ intensiones, remissiones, & mediocritates: tamen dicitur fieri hoc medium citra participationẽ extremorum: quoniam nihil licet in eo ostendere, quod sumatur ex ea dispositione, quæ est in sanis, vel ægris. Nihil enim est in eo statu ostendere commoderatum, ut in sanis: nec im moderatũ ut in ægris: ut illis contingit, quos ex participatione extremorum neutros fieri scribit. Illi enim habent aliquid, quod est sanum, aliud uerò quod est ægrum. Participant ergo sanum, ægrum, & neutrum de eisdem elementis, & pro illorũ mixtione fit status nunc excedens admodum, qui prȩter naturam dicitur, & morbus, alius secundum naturam, & sanitas, alius medius, & neuter, qui non æque excedens est, ut ille, qui prȩter naturam est, nec ita moderatus, ut ille qui est secundum naturam. Ac ut liberius etiam aliquid dicam, concedo eum fieri ex excessu naturalis, & diminutione eius, qui est præter naturam: non tamen propterea ponitur constare ex participatione extremorum, quomodo dicuntur fieri B colores medij ex extremis: quoniam Galenus participationem extremorum non eo modo sumit: sed quòd capiat partem ab ipsa sanitate, partem uerò ab ipso morbo, ita ut aliquid quod reuera sanum, aliud uerò quod reuera ægrum sit, & dici posit, assumatur ad compositionem huius neutri: quod quidem non fit. Neque enim conualescentium, senũ, & eorum, qui parati sunt cadere in morbos, quos ita neutros uocat Galenus, dispositio ex sanitate & morbo fit, ut medij colores assumptis albo & nigro: sed amissa sanitate propria, ex intensione qualitatum & causarum, quæ sanitatem faciunt, nascitur status eorum, quibus iã morbi imminent, remoto uerò morbo, in transitu ad sanitatem fit dispositio conualescentium. Ergo non ex sanitate, & morbo simul sumptis, & mixtis, ut medij colores ex extremis, fit neuter status: sed ex remotione vnius in transitu ad alterum. Perperam ergo negat Montanus dari neutrum inter sanum & ægrum, quòd non fiat ex sano & ægro, sicut dari C non possunt medij colores, qui non sint confecti ex duobus extremis. Non enim est eadẽ ratio, nec conficiendi modus. Manardus uerò (ut obiter iam diximus) hanc controuersiã eadem ratione composuisse se putat, quòd scilicet Galenus dicat neutrum dari inter salubre & insalubre, non autem inter sanum & ægrum: & in hoc non discrepare ab Aristotele, qui non de medio inter salubre & insalubre, sed inter sanum & ęgrum disputat, cum negat illud dari. Sed Manardus debebat in hoc, non solum liberare Aristotelẽ a Galeno, sed hunc ipsum a se ipso. Nam ex locis præcitatis constat euidentisime Galenum neutrum ponere non solum inter salubre & insalubre, sed etiam inter sanum & ægrum. Deinde illis rationibus, quibus ille probat non esse absurdum dari neutrũ inter salubre & insalubre, conuincitur neutrum etiam ponere inter sanum & ægrũ. Ait enim salubre corpus esse, quod naturalem quandam habet potentiam, ut sanitate fruatur: Insalubre uerò, quod impotentiam naturalem habet, ut facile a morbis molestetur. Itaque nihil impedire quominus me D diocria quædam corpora inueniantur inter hæc, quæ neutra censeantur esse. Qua quidem in re primum illud dicam, quod ille male salubre & insalubre definiat: quia iam ostendimus abunde superius, ex naturali aliqua potentia illa non esse definienda, prȩsertim quod hic intelligendum sit de medio inter omnia salubria & insalubria: ille autem definiat solũ salubria simpliciter, (hęc enim ex potentia, alia autem ex actu circumscribit). An uult ergo ille neutrum ponere inter salubre simpliciter, & salubre ut nunc? Id enim postulat illius definitio: an potius inter omnia salubria & insalubria? id quidem uult ratio. At id ex illius opinione sequi non potest: deinde dicam quod ille sua principia uiolet. Nam eã suam potentiam nec in morbo, nec in conualescentia, nec in ętate aliqua amitti aut remitti posse contendit. Addo si Galenus conualescȩntes & senes neutros vocat, inter sanos & ęgros, necesse est, ut si ex potentia & impotentia neutralitas ex Manardo constat, ut illa mutentur. Nam qui iuuenis erat, & postea fit senex, aut qui a morbo conualescit, necessario E mutabit potentiam, quoniam medium, & neutrum statum assequitur. Hunc enim prius non habebat. Præterea malè definit insalubre. Nam insalubre non est, quod habet impotentiam ad morbum, sed ad sanitatem: si quidem potentia est ad id, quod facile assequi potest, impotentia uerò ad id, quod difficile. Quamobrem si salubre habet potentiam ad sanitatem, & impotentiam ad morbum, insalubre erit, quod ad morbum potẽtiam habet, ad sanitatem uerò impotentiam. Igitur si negabat dari medium inter sanitatem & morbũ, quòd illa æqualitas moderatioque, hic uerò inæqualitas & immoderatio sit, eadem ratione non dabitur inter salubre & insalubre: quoniam unus potentiam dicit, alius impotentiã

Manardi de eadẽ re opinio.

Neutrum inter sanū & ægrum quibus rationibus Gal. statuat aliquando dari aliquando nō.

ad sanitatem & morbum. Quòd si par est in utroque ratio, alius utique quærendus est modus, quo Galeni sententiam de neutro inter sanum & ægrum conciliemus. Id autem facile erit efficere, si tractationem Galeni de sanitate in memoriā reuocare velimus. Sumit enim sanitatem aliquando latius, aliquando strictius suos limites cōtrahit: vt uidere est in Thrasybulo. In eo enim opere dicit, sanitatem quandam esse in habitu, quę firma est & stabilis, actionesque edit secundum cuiusque naturalem constitutionem bonas, & vtiles ad propria officia exercenda: aliam uerò esse sanitatem in habitudine, siue in dispositione, & affectione positam, quæ stabilis non est, sed mendosa, & exposita ut promptè violetur ab iniurijs: quæque actiones edit inutiles, aut certe, quæ non sufficiunt ad vitæ munia obeunda: sunt enim debiliores, quàm conueniat. Quo loco etiam ita scribit. Primum est actionis noxa, quod in morbo fit: alterum extra noxam quidem positum, sed propter imbecillitatem inutile, quod in sanitate secundum affectionem consistit: tertium imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robustum, quod sanitas in habitu possidet: quartum ueluti quædam actionum virtus, bonus habitus, & summitas, ipsarumque perfectio, exquisitè bonus habitus. Ac cum sanitatem vocasset eam, quæ in habitu est & in habitudine, & partem medicinæ conseruatricem, & salubrem, quæ huiusmodi dispositiones tractat, postea sanitatem, quæ est in habitudine, dicit non re uera conseruatione egere, nec sola mutatione, ut dispositio morbosa exigit: & propterea rectè illos sensisse, qui talem sanitatem separant a sanitate uera, cui debetur sola conseruatio, & a morbo, cui cōuenit solum mutatio: & propterea neutram dispositionem vocant, in qua conualescentes, & parati cadere in morbos, eò quòd causas morborum iā pullulare sentiant, ab eo ponuntur. Ac conualescentibus nō conseruatricem, & salubrem partem, sed analepticen, idest refectricem, alijs uerò qui cum morbis imminentibus conflictantur, prophylacticen conuenire scribit. Ergo ex eo loco patet, Galenum aliquando sanitatis limites extendere, ita ut sanitatem non solum in habitu, sed etiam in habitudine, & in ea conualescentes, & iam expositos morbis, ac etiam senes, ut in tertio huius operis libro, comprehendit: aliquando verò sanos eos solum uocat, qui sanitatem habent in habitu, & excludit a sanitatis limitibus sanitatem in habitudine, & corpora in eo comprehensa. Ad hunc modum passim dicere solet, sanis conuenire conseruationem. Hæc enim non conuenit conualescentibus, & illis, qui sentiunt iam pullulare morbos, quos subijcit prophylacticę & analepticę. Quibus quidē ita positis, iam patere arbitror, cur neutrum inter sanum & ægrum aliquando ponat Gal. aliquando uerò neget esse. Nam cum sanos statuit esse, qui nondū coguntur intermittere solita officia & decumbere siue bene, siue debiliter illa exerceant, tunc conualescentes, decrepitos, paratos ruere in morbos, sub sanitate complectitur: & neutrum statum intra sanitatis limites assumit. Cum verò tres eos status excludit, eò quòd firmi non sint, & actiones edant non sufficientes ad humana officia obeunda, tunc datur neuter status, qui sanus nō est, eò quòd illi non conueniat sola conseruatio, siquidem maiores habet lapsus, quàm quæ sana sunt secundum habitum corpora: nec actiones edunt sine imbecillitate, nondum tamen morbo laborant, quia nondum desierunt sua officia, etsi illa imbecilliter exercent. Quibus ita demōstratis, licebit facile respondere argumentis superius adductis, & Aristotelem cum Galeno conciliare. Cōciliantur autem eo modo, quo Galeni loca sumus interpretati: quòd scilicet Arist. sanitatis nomine comprehendat sanitatem, & in habitu, & in habitudine, post quam sequitur morbus. Illud verò quod dicunt sanitatem esse moderantiam, morbum uerò immoderantiam, inter hæc autem non dari medium: distinctione eget: nam moderatum sumere possumus, uel pro bene moderato, ita ut comprehendat solum sanitatem, quę est in habitu: uel pro quacunque moderatione, qua comprehendatur etiam sanitas in habitudine. Ita sanè immoderatum intelligi potest, quod incipit statim post moderationem, quæ debetur sanitati in habitu, uel quæ comprehendit sanitatem in habitudine. At moderatū, quod est bene moderatum, & immoderatum, in quo incipit morbus esse, admittunt medium nēpe malè moderatum, in quo ponuntur neutra. Ita immoderatum, in quo ponitur morbus, admittit medium inter se & bene moderatum, non autem inter se & moderatum utcumque. Eodem pacto soluitur argumentum, quod afferunt morbum sensibiliter lędere actiones, sanitatem uerò easdem edere non sensibiliter læsas. Nam sensibiliter læsas actiones, quæ morbum sequuntur, & ostendunt, intelligere non oportet, quod tales sint, ut sensus iudicet eas esse læsas. Nam qui sanitatem habent in habitudine, inquit Galenus, habent actiones imbecilles,

cilles,

A cilles, quas sensus esse lęsas iudicat: imo & insalubria corpora, & omnia vitia, quæ consistunt in corporibus sanis, ex actionibus illorum sensu iudicari scribit Galenus: sed sensibilem intelligere debemus, quę inutilis est ad officia propria exercenda. His opponuntur nō sensibiles lęsiones, quę quocunque modo sufficere possunt ad munia vitę exercenda, & inter hęc non datur medium. Verum si sensibiliter lęsam intelligamus, qualem profert corpus ęgrotans, non sensibiliter uerò lęsam, & bonam nulloque uitio prędıtam, qualem ędūt corpora sana in habitu, non est in hoc oppositio: quia relinquitur vitium in actione, medium inter actiones, quas edunt morbo laborantes, & sani in habitu. Non ergo valet argumentum, quia non eodem modo sumitur sensibiliter lęsum, & non sensibiliter. Nam sensibiliter lęsum idē est, quod ualde lęsum, non sensibiliter uerò lęsum idem, quod nullo modo lęsum. Tales enim, ut inquit Galenus, facit actiones corpus sanum in habitu: imbecillas uerò, sed non prorsus inutiles, corpora sana in habitudine: imbecillas autem ita, ut inutiles sint, corpora ęgrotantia. Pręterea absurdum est hos status uelle per actionum uitia B distinguere. Nam qui morsi sunt a cane rabido, non nisi post longum tēpus actiones edunt aliqua in re vitiatas: quos tamen neutros vocat Galenus in lib. de partibus artis, & tales iudicat esse ratio: quippe cum illis conueniat præseruatio: rectèque proinde dicebat Drusianus, quem malè reprehendit Curtius, sanorum actiones integras esse, & nullo pacto læsas: ægrotantium uerò actiones sensibiliter læsas: quod idem est, ac si dicas ita offensas, ut persistere non posint in suo officio: neutros uerò actiones facere non læsas sensibiliter, idest non tales, quales edunt ægrotantes: quas etiam Galenus obscuras vocat læsiones. Ergo neutrum corpus inter sanum & ægrum præstat diffinire, quod sanitatem habet in habitudine, siue mediam dispositionem inter ueram sanitatem & morbum. Omnes enim qui ita neutri sunt, affectionem non habent firmā, sed iam in uia, vel ad sanitatem, vt conualescentes, C vel ad morbum, vt qui iam patiuntur a causis morbosis: vel eas adhuc in corpore latentes obtinent, sed non multo postea emergent, vt his contingit, qui a cane rabido sunt morsi. In aliquibus igitur neutris, actiones manifestè sunt offensæ, in alijs obscurè, in alijs nullo modo. Quod verò citant ex Galeno, in puncto fieri transitum a sanitate in morbum, & propterea neutrum non dari medium, eadem ratione soluitur, quòd scilicet sanorum nomine comprehendat tunc neutros decidentiæ, qui scilicet parati sunt cadere in morbos. Hi enim in eos ruunt nulla alia intercędēte dispositione. Qui verò resurgunt a morbo & neutri sunt, transeunt ad sanitatem per neutrum, Omnia igitur veritati consentiunt, & quæstiones omnes euanescunt, si hoc modo res tractetur: non autem ut sophistæ faciunt, qui solum in hoc dant operam, ut proposita argumenta quocumq; modo fugiant.

Quoniam uero & neutrum corpus tripliciter dicebatur, unum quidem, D quod neutrius erat extremæ dispositionis particeps, Aliud autem, quoniam utriusque, aliud, quoniam aliquando huius, aliquando uero illius, iuxta primum significatum neutrum erit corpus, quod exquisite medium est saluberrimi, & insaluberrimi corporis, & huius hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum; hoc uero ut nunc, quod in præsenti tempore medium exquisite existit saluberrimi, atque insaluberrimi corporis, ipsius autem simpliciter, semper quidem tale est id, quod in omnibns ætatibus tale perdurat, ut multum autem quod nonnullas recipit mutationes. Caput 6m

E Volens Galenus diffinire neutra corpora, repetit primum illius significationes, ut singulas suo ordine tractare posit. Ac definit in primis quod non est particeps extremorum, dicitque illud esse, quod exquisitè est mediū saluberrimi & insaluberrimi corporis. Quam quidem definiendi rationem nequaquam probare possum, repugnante & ratione & tractatione ipsius authoris. Scribit enim ille in .8. cap. totam sanitatis latitudinem in tres partes diuidi: quarum singulæ latitudinem habent non paruam: & primam salubrium corporū secundam neutrorū, tertiam insalubrium. At si neutra omnia primi huius significatus dicimus esse exquisitè media inter saluberrimum & insaluberrimum, quænam erit quæso inter

Galeni definitio primi neutri notatur.

ter illa magna ea latitudo? Quæ enim exquisitè sunt media, omnia in eodem gradu ponuntur. Constat præterea hanc definitionem esse malam: quoniam ea posita, fit, ut in speciebus suis definiendis, ijs inquam, quæ simpliciter, & ut nunc neutra sunt, cogatur definiendi rationem, qua antea usus est in salubribus & insalubribus definiendis, mutare, contra omnem docendi rationem. Nam oppositorum debet idem esse definiendi modus per opposita. Vt ergo seruetur latitudo & definiendi ratio, dicemus neutrum primi modi esse, quod est medium inter salubre & insalubre sine participatione illorū: sic enim licebit gradus ponere per magis & minus, & omnia neutra huius significationis in illis comprehendere: sed hæc postea diligentius docebimus. Nunc quid alij sentiant, videamus. Manardus neutrum ut nunc primi modi dicit esse, si quis a generatione salubris, uel insalubris simpliciter procreatus, in præsentia uerò ex accidente quodam uerè medium existit inter saluberrimum & insaluberrimum ita, ut a natura & generatione illud verè neutrum non sit, sed tamen in præsentia: quia inquit casu aliquo in tantum proprios exiuit limites, ut medium iam id attigerit, in quo neutrum simpliciter naturaliter collocatur. In qua quidem re multifariam errare uidetur. Nam antea salubritatem & insalubritatem, quæ simpliciter esset, nunquã amitti posse omni ratione contendebat: nunc uerò fatetur aliquem nasci salubrem, uel insalubrem simpliciter, & eum ex accidenti aliquo amittere suam salubritatem, uel insalubritatem, mediumque hunc siue neutrum statum acquirere. Deinde dicit, huiusmodi neutrū non esse a natura uerè neutrū, quòd scilicet ab ortu suam affectionē non acceperit. Quod cur necessario fieri debeat, non uideo: quando ipse paulo antea cum ageret de insalubri ut nunc, dixerit omnia quæ ut nunc dicuntur, posse ab ortu talia esse, etsi id semper non sit. Sed demus eos reperiri, quos concedit ab ortu sumere hanc neutralitatem: quales (quæso) erunt illi? erunt profectò simpliciter neutri, quoniam non casu aliquo, sed a natura hanc affectionem sunt consequuti. Malè ergo hoc neutrum primi modi, quod simpliciter est, ab eo separat, quod ut nunc neutrum dicitur. Grauior uerò ille error adhuc est, quòd dicat neutrum ut nunc, medium id attingere casu, in quo neutrum simpliciter naturaliter collocatur. Nam ex hoc fatetur eundem esse gradum affectionis in illis, quæ simpliciter dicuntur, ut in alijs, quæ ut nunc talia nuncupantur. Idem enim medium tum hoc, tum illud attingere dicit, & solum differre, quòd vnum sit tale natura, aliud verò casu. Quod si ita est, ergo salubre simpliciter, a salubri ut nunc non alia ratione differret, quàm quòd illud a natiuitate, hoc uerò casu sit. Ergo utrunque pari modo sanum: quod Galenus negat, cum dicit illud habere optimam, hoc uerò solum bonam sanitatem obtinere. Erit eadem ratione insalubre simpliciter, & insalubre ut nunc in eodem gradu affectionis, in eodemque statu. Vtrunque ergo uel pessimam sanitatem, aut morbum actu habebit. Quòd si hæc non placent Manardo, ut qui antea salubre simpliciter sanitatem perfectiori modo habere tradiderit, debebat quoque uidere idem medium non posse attingere neutrum simpliciter, & neutrum ut nunc, debebatque aliquid dicere, cum uidet Galenum mutata definiendi ratione, in eodem gradu, qui medius est exactè inter saluberrimum & insaluberrimum, neutra omnia primi modi collocare. Sed in hos errores necesse est eos incidere, qui mala ponūt principia, nec agnoscunt authores uariè & negligenter multa tradere. Quæ quidem dissimulanda non sunt ab his, qui rectè docere, aut aliorum opera doctè interpretari uolunt. Galenus in neutris prorsus, & non prorsus, siue ut alii uertunt semper, & ut multum definiendis, rationem definiendi mutat. Nam antea salubre semper, & ut multum, distinguebat per exiguam distantiam, a perfectissima temperie, & commoderatione: & salubre ut nunc, ab eo, quod est simpliciter, per bonum & optimum. Neutra uerò hæc ponit omnia exactè media inter saluberrimum & insaluberrimum sine aliqua distantia, & latitudine. Huius rei causam reddere volens Manardus, ita inquit. Cū definiuisset Galenus vtrunque neutrum, scilicet semper & ut multum communi definitione, quod scilicet medium exactè existat saluberrimi & insaluberrimi, aliquid addendum erat in definitione singulorum, quæ continentur sub simpliciter neutris, quo illa inter se differant. Itaque cum duo essent in ratione neutri semper, vnum quod neutrum sit, aliud per quod semper dicatur, primo iam occupato a communi definitione, necessarium fuit ad alterum recurrere, nempe ad particulam semper: quæ nihil aliud hoc loco significat, quàm omnes ætates: eodemque modo & neutrum ut multum definitum esse rectè, quòd mutationes quasdam suscipiat, quibus scilicet differt a neutro semper, quod per omnes ætates tale perseuerat. Ait præterea salubre & insalubre

Manardi opinio de neutro primi modi.

Galenus in neutris semper & ut multū definiēdis repugnat suis principijs.

Manardi opinio de neutris semper & multum primi modi.

A salubre semper id etiam habere, quòd per omnes ætates similia perseuerent: tamen nõ adeo plene per hoc eorum naturam explicari, sicut per optimum & pessimum fuit explicata. Cæterum cum dixerit simpliciter neutrum tale esse a generatione, & hoc nunquam posse amitti, quærit cur neutrum ut multum dicatur per omnes ætates non perseuerare, cum sit una species eius, quod est simpliciter. Quam quidem dubitationem uerbis inuoluit: dicens semper talia, esse uerè & re ipsa talia: ut multum uerò apparenter tantum, exiguo tamen adeo interuallo a semper talibus recedere, ut uix discernantur: vnde merito neutrum semper per omnes ætates simile perseuerare, quod non facit neutrum ut multum. Quippe cum processu ætatis contingat, ut quod præ exiguitate latebat, aliquando mutatione ætatis, uel alia ex causa auctum, detegatur. Oportet enim inquit huiusmodi neutrum, quod uerè & exactissimè non est, a mediocritate exactissima, quæ in neutro semper est, uersus aliquam B partem declinare: quæ accedente ea ætate, quæ excessum potest intendere, iam hoc corpus, quod antea uerè indifferens ad sanitatem & morbum uidebatur, aptius ad hanc, quàm ad illam esse cognoscatur. Et hoc est inquit, quod Galenus dixit, nonnullas recipit mutationes. Ex quo ait sequi, ut neutrum ut multum duplex sit: quoniam a neutro semper bifariam declinare potest iuxta duo extrema, inter quæ concluditur. Erit ergo neutrum vnum ut multum ad saluberrimum, alterum ad insaluberrimum declinans. Quinetiam docet neutralitatem esse partem latitudinis sanitatis, & propterea latitudinem quoque satis amplam habere ita, ut tota ipsa neutralitas in medio uerè existat, non tamen quælibet ipsius pars. Hæc Manardus de his neutris: in quibus multa quoque sunt, quæ a scholis sunt explodenda. Ac primum quidem illud non rectè dicitur, quod scribit de mutata definiendi ratione. Nã verbum semper, ut multum, & ut nunc, non alia ratione sumi debent in corporibus salubribus, insalubribus, quàm in neutris: cum hæc communia à Galeno sint proposita uniuersis C corporibus, causis, & signis: & propterea vana & principijs repugnans agnoscatur esse tractatio, si in quibusdam absolutionem & declinationem ab eo, quod est in suo genere summum: in alijs verò tempus & durationem indicet. Antea enim dicebat pronunciandũ esse ut nunc, & non nunc: quoniam ut nunc non est nota temporis, sed imperfectionis. Ac mihi quidem uidentur nugæ esse, cum scribit salubre, & insalubre semper, plenius explicari per optimum & pessimum, quàm per temporis differentias: contra verò neutrum melius hoc modo declarari, nec posse ut illa doceri. Nam primum docere non potest illa uno modo, alia alio melius explicari posse. Quid enim quæso confert medico scire quædam corpora ferè semper neutra, aut non semper: & quomodo potest hoc polliceri, aut dignoscere? Præterea falsum est non posse unam rationem omnibus accommodari. Nã ut salubria in genere boni posita, singulis speciebus, quæ in eo genere nascuntur, locũ præbent, distincto quod bonum est per magis & minus: sic neutra hæc optimè diffinientur, si certa latitu- D do in eo, quod medium est inter salubre & insalubre, ponatur ita, ut neutrum primo dicatur, quod est medium inter salubre & insalubre: simpliciter uerò neutrum, quod est inter illa exactè medium, vt nunc neutrum dicatur medium quidem, sed non exactè: prorsus uerò neutrum, quod est exactissimè medium: vt multum uerò siue ferè prorsus neutrũ, quod aliquantulum ab exactissimè medio recedit. Sic sane seruatur primum posita definiendi ratio in salubribus & insalubribus, & latitudo magna, quam dicit in singulis esse, in his neutris pariter retinetur. Verum cum omne neutrum primi significati definitum sit, quod est exactissimè mediũ, tollitur latitudo: qua sublata, illius species postea definiri nequeunt, vnde definiẽdi ratio mutatur, ac uiolãtur, quæ in alijs posita sunt optima principia. Quòd verò dubitat cur neutrum ut multum dicatur per omnes ætates non posse durare, cum sit species una eius, quod est simpliciter, quod quidem nunquam posse amitti ille credit, non soluit, quando dicit id, quod est ut multum, non esse uerè & re ipsa tale, sed solum apparen E ter. Nam si ut multum tale simpliciter est tale, utique re uera & absolute (ut ille antea etiã dixit) tale erit, nec opus est mutationem ætatum expectare, ut dignoscatur & distinguatur ab eo, quod est semper siue prorsus tale. Est enim eadem ratio de neutro semper, & ut multum, quæ est de salubri & insalubri semper & ut multum. At hæc Gal. in cap. de signis optimæ constitutionis docet statim per sua signa dignosci, & inter se distingui. Idem ergo de neutris sentiendum. Addo quod si per omnes ætates non perseueret neutrum ut multum, sed in una ad salubritatem, in alia ad insalubritatem accedat, nulla uel minima re differet a neutro tertij modi, quod inquam in una ætate salubre, in alia insalubre euadit. Male etiam interpretatur

Manardi confutatio.

interpretatur Manardus Galenum : nam hic scribit neutra semper, per omnes ætates perdu- A
rare : neutrum uerò ut multum esse quod aliquam mutationem capit. Ex quibus uerbis satis constat, eum intelligere, quod illud semper duret, hoc uerò non semper. Manardus uerò censet idem neutrum ut multum, ab initio esse, idque postea detegi tempore, cum prius lateret. Superflua præterea est neutri ut multum Manardi distinctio, eò quòd duo sint extrema, inter quæ illud concluditur. Nam siue ad saluberrimum, siue ad insaluberrimum declinet, semper idem neutrum fit : quod scilicet parum ab eo, quod semper neutrum est, declinat : quoniam extremorum consideratio non facit, ut dicatur ut multum, sed paruus recessus, qui fit ab eo, quod est prorsus tale. Quòd si extrema exprimenda sunt, illorum additione id faciendum : non tamen propterea duplex neutrum ut multum cõstituendum est. Cæterum si neutralitas est pars latitudinis sanitatis (vt Manardus scribit) necessario simpliciter neutrum includit sanitatem, nec contentum esse potest illa potentia, quam in salubri & insalubri posse esse sine sanitate, & morbo idem author contendit : quæ enim simplici- B
ter talia sunt, ex sola potentia ab eo sunt definita. Quare perperam hic neutralitatem diceret sanitatis esse partem. Præterea si neutralitas amplitudinem amplam habet ita, ut tota ipsa in medio uerè sit inter saluberrimum & insaluberrimum, non tamen quælibet ipsius pars. Quid uero ad Galenum dicet, qui neutra omnia huius significationis ponit esse exactè in medio? Illud uerò quod scribit neutrum ut multum ætatis progressu detegi, & ad sanitatem, uel morbum magis accedere, cum ad utrumlibet iam antea esset indifferens, repugnat propriæ opinioni. Nam negat ille neutrum dari inter sanum & ægrum, hic uerò illud manifestè concedit contra Galeni opinionem, qui hoc loco non de neutro inter sanum & ægrum, sed inter salubre & insalubre, idest inter bene & male sanum agit. Iam uerò uidendum est quid Montanus de ijs neutris sentiat. Ait ille omnia neutra referri ad tempus. Esse enim neutrum simpliciter, quod a natiuitate est tale, neutrum ut multum, quod ad maio- C
rem partem temporis refertur, ut nunc uerò neutrum ad præsens tantum dici, & tale corpus, inquit, erat prius sanum, sed ob aliquam causam decidit in neutralitatem : ut si quis per potum aquæ frigidæ hepar habeat frigidum & imbecillum : non enim inquit ægrotat, sed est imbecillum pro tempore hoc, & non in maiore parte corporis, quia tũc esset neutrũ ut multum. Cæterum neutrum semper tale per abnegationem esse, quod in omni ætate tale perseuerat citra sanitatem aut morbum : neutrum uerò per abnegationem ut nunc, longè distare, & differre tantum secundum gradum imperceptibilem, esseque neutrum in habitu ut corpora senum: neutra uerò in habitudine ea esse, quæ dicuntur neutra decidentię, aut conualescentiæ. Verum contra Montanum hoc primum dicere oportet, quod sibi nõ constet. Nam si omnia neutra ex tempore definiuntur, ut ille censet, quo pacto asserere potest neutrum ut multum esse, quod secundum plurimas partes corporis est imbecillum. Nam & hoc alibi dicit esse, quod maiore parte temporis suæ uitæ perdurat. Deinde pone- D
re corpora senum neutra in habitu, non est ad Galeni mentem. Dicit enim hic & in Thrasybulo senum sanitatem esse in habitudine, non autem neutra in habitu. Ad hæc uidere debebat Montanus, cum scribit semper neutrum per abnegationem esse, quod in omni ætate est citra sanitatem aut morbum, & omnes alias significationes huius neutri ex sanitate & morbo definit, Galenum hic non agere de neutro inter sanum & ægrum, sed inter salubre & insalubre, id est inter bene & male sanum. Postremo perperam ait neutrum ut multum huius significationis, non semper, ut neutra simpliciter, sed maiore parte suæ uitæ sic se habere. Nam neutra ut multum non distinguuntur á neutro simpliciter, cum species illius sit, sed a neutro prorsus. Hæc enim neutrum simpliciter diuidunt. Nonne & illud absurdum est, quod ait neutrum ut nunc huius significationis differre tantum secundum gradum imperceptibilem? Nam ut nunc salubria a simpliciter salubribus differunt per magnum recessum, ita idem de neutris sentiendum. Possem aduersus Montanum plu- B
ra dicere : sed hoc solum uolo dicere, quod de hac re ne uerbum quidem intellexit : quod ostendit uaria & uana illius tractatio, nullis principijs constans, nec aliquid quod utile sit in nostra facultate, aut consentaneum tractationi ipsius authoris docens. Qui enim has interpretationes somniant, coguntur ostendere harum affectionum signa & causas salubres Galenum in sequentibus explicare : quod nunquam præstare poterunt.

Montani opinio de neutro primi modi.

Montanus reprobatur

Iuxta

A Iuxta uero secundum significatum neutrum erit corpus, quod ab ipso ortu naturæ contrariorum simul est particeps dispositionum, aut scilicet in una parte, aut in duabus differentibus. In una quidem, si secundum alteram oppositionem effectiuarum qualitatum bonam habuerit temperaturam, uel etiam secundum utrumque, sed in formatione, uel magnitudine, uel numero partium, uel situ delinquat, aut contra in his quidem recte se habeat, uel omnibus, uel quibusdam, peccat autem in temperatura. In differentibus uero partibus iuxta omnes oppositiones potest quidquam simul particeps esse contrariorum, & semper quidem
B tale, quod per omnes ætates in eodem perseuerat, ut multũ uero, quod aliqua ex parte euariat. Ita ut nunc neutrum erit corpus iuxta secundum significatum, quia uel parte in una hæc quidem sibi salubria existunt, illa uero insalubria, uel in differentibus ita afficitur partibus.

Absolutis definitionibus neutri primæ significationis, aggreditur definitiones neutri, quod simul est particeps salubritatis & insalubritatis: docetque primum quomodo ista participatio fieri posit. Fit, inquit, in vna parte, uel in duabus, idque uel in sola intemperatura, uel in sola structura partium organicarum, uel in vtrisque. In vna quidem parte, & in sola temperatura, si in calido & frigido sit salubre, in humido uerò & sicco insalubre. In structura uerò partium organicarum, si in magnitudine & conformatione sit salubre: in numero uerò & compositione sit insalubre: uel è contra potest in vna parte tota
C temperies esse salubris, uel insalubris: In structura uerò instrumenti contrarium fieri, In diuersis uerò partibus contingit unam partem salubrem esse in ipsa temperatura, & structura, aliam uerò in his omnibus insalubrem. Quomodo uerò definiat hæc neutra, iam uidendum est. Scribit autem Manardus Galenum ab initio diffinire simpliciter neutrum, eò quòd diffinit neutrum, quod sine adiunctione dicitur. At cur idem non dicet de neutro primi significati? definit enim primo neutrum, quod sine aliqua adiunctione pronũtiatur, postea definit neutrum addito uerbo simpliciter, quod neutrum simpliciter uocat. In neutro autem ut nunc secundi huius significati, utitur uiolenta & sibi repugnante interpretatione. Nam cum Galenus non ponat aliquam differentiam temporis, ille eam de suo addit, & cum ille paulo antea cum ageret de insalubribus dixerit ea, quæ ut nunc talia sunt, posse etiam à generatione incipere, cur hoc loco differentiam inter hæc ponit: quod illa quæ simpliciter neutra sunt, sint ab ortu, alia uerò post ortum incipiunt. Quòd si quibusdam id cõ-
D tingit, certe non omnibus. Quare relinquitur docendum id, ex quo differunt simpliciter neutra, à neutris ut nunc: quæ pariter ut illa ex primis corporis principijs suam originem trahunt. Quid uerò & illud est, quod scribit ægritudinem ut nunc toto uitæ tempore durare posse? Quid enim ad rem præsentem pertinent agere de ægritudine ut nunc: aut ubi mẽtio fit a Galeno de hac ægritudine: præsertim quòd Manardus in hoc libro, in quo de his, quæ ut nunc talia dicuntur, fit mentio, dicat non de sanitate, & ægritudine, sed de salubritate tractari, quæ longè inter se differre contendit. Quinetiã arbitratur Manardus affectionem neutram ut nunc posse toto uitæ tempore durare: quod uerbum, ut nunc, si sequatur vim illius, ut contendit esse faciendum in uniuerso hoc libro, non admittit. Nam (ut postea Gal. ostendit) nunc, duo significat, uel indiuisibile quoddam tempus, vel secundum aliquã latitudinem: tanquam nunquam posit significare perpetuum quoddam vitæ tempus. Ita-
E que Manardus sibi non consentit: cũ dicit affectiones ut nunc differre ab his, quæ sunt simpliciter, quòd hæ à primo ortu incipiant: ille verò sint acquisititiæ. Alibi verò concedit tum hanc, tum aliam affectionem ex primis principijs suam originem ducere posse: vult preterea simpliciter talia semper durare. De his verò, quæ ut nunc dicuntur, non potest statuere durationis tempus: sed cum cogitur aliqua ratione, nunc vnum, nunc aliud asserit. Gal. verò in hoc etiam non seruat bonam definiendi rationem, nec omnes neutri huius species definit. Nam definitio, quam primo tradit, non conuenit neutro, quod est commune ei, quod simpliciter & vt nunc est neutrum: sed ei, quod simpliciter est neutrum, quod ostendunt verba ab ipso ortu naturæ, quibus antea non est vsus, nisi in his, quæ simpliciter talia sunt definiendis: postulat autem docẽdi ratio, ut primum neutrum huius significationis, postea sim-

Manardus confutatur

Galenus notatur.

k pliciter

A

pliciter neutrum definiat. Præterea malè definit semper neutrum, quod per omnes ætates in eodem statu perseuerat: vt multum vero neutrum quod aliqua ex parte variat. Nam ut antea diximus vna & eadem debet esse ratio definiendi opposita: & hæc qua vtitur hic, non respondet signis & causis, nec seruari potest in neutris tertiæ significationis. Nec probari quidem potest diffinitio neutri ut nunc huius significationis: quandoquidem nullam ponit hic differentiam inter hoc & prędicta neutra huius significatus. Illa enim habent quædã salubria, alia uerò insalubria: quod idem dicit de neutris ut nunc. Definientur autem commodè hæc neutra ad hunc modum. Neutrum secundæ significationis est, quod simul participat in una, uel diuersis partibus de salubri & insalubri. Simpliciter uerò neutrũ est, quod æqualiter illa participat: ut nunc uerò neutrum est, quod participat quidem, sed non æqualiter. Prorsus uerò neutrum est, quod æqualissimè fit illorum particeps: ut multum uerò siue non prorsus neutrum est, quod parum recedit ab eo, quod æqualissimè participat. Ita enim seruatur definiendi ratio, & magna ponitur latitudo, in qua omnes species huius neutri locum suum habent. Montani autem opinio de his neutris plane est absurda. Ait enim neutrum per participationem extremorum esse, quando quis est sanus in una parte, in alia neuter: non autem (inquit) ut alij uolunt, æger. Veluti si quis habeat cerebrum optimè sanum, hepar uerò imbecillum. Hæc & similia docet de corporibus neutris Montanus quæ sunt a ratione aliena: nam neutrum ex neutro fieri, absurdum est, & repugnans Gale. qui ex sano & ægro, aut ex salubri & insalubri, omne neutrum constare semper asserit. Pręterea nõ de neutro hic agitur, quod fit ex sano, sed de eo, quod fit ex salubri & insalubri. B

Montani opinio de neutris absurda.

Iuxta uero tertium significatum neutrum erit corpus, quod aliquando quidem salubre, aliquando uero insalubre existit, ut nonnullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis uigent, quum uero ad iuuentutem peruenerint, insalubres euadunt, aut contra. In uno autem tempore quod ita est neutrum consistere nequit, latius uero si accipiatur, contingit. Nouimus autem quod nunc dupliciter dicitur. Salubre igitur & insalubre & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale unumquodque sit, sufficienter explicauimus. C

Manardi fundamẽta eruuntur.

Quæ a Gal. dicũtur de neutro tertij significati, euidẽter uniuersa Manardi fundaméta euertunt. Contendit enim hic salubritatẽ & insalubritatẽ, aut neutralitatẽ simpliciter dictam, nunquã posse amitti: cũ apertè ipse cũ Gal. hoc loco testetur, quosdã in pueritia salubres, & postea in alijs ætatibus insalubres, aut è cõtra reddi, fruique maxima salubritate, aut insalubritate vexari maxima. Quos quidem simpliciter tales dicit esse ad differentiam eorum, quę ut nunc dicũtur: quæ in suo genere non sunt maximè, sed à maximo declinant: præsertim salubritas ipsa ut nunc, quam imperfectionem esse antea statuit. Sed enim commentum hoc, quòd ea, quæ simpliciter talia dicuntur, debeant necessario hoc habere ab ortu, ostẽdit neutrum simpliciter tertiæ huius significationis. Non enim hoc incipit, sed salubre uel insalubre primum, postea cum mutatio fit ab uno ad aliud mutatione ætatis aut ob alias causas, tũc neutrum incipit vocari: quia vtrumque simul sumitur salubre inquam & insalubre. Ex quorum consideratione, sumendo scilicet quod præcessit, & quod pręsens est, neutrum euadit. Et illud quidem in suo genere, ut & alia omnia necesse est ut simpliciter sint. Vidit absurda Manardus, quę hanc sequũtur opinionem de innata affectione simpliciter dicta, quãque nunc amitti posse contendit, sed parum fœliciter argumentis respondet, quærens quo modo ea, quæ nascuntur salubria uel insalubria, simpliciter neutra dici possint. Respondet enim non posse reperiri corpus uerè salubre, aut insalubre a generatione, quod in alia ætate mutet suam naturam. In quo euidenter Galeno repugnat, qui dicit salubres quosdam nasci, & in pueritia tales perseuerare, in alijs uerò ætatibus insalubres fieri, nulla additione posita, quæ minuat quod simpliciter est. Nam quod simpliciter pronuntiatur salubre, aut insalubre, reuera tale est. Ait pręterea fugiens argumentum, aliqua esse corpora, quæ videntur in vna ætate salubria, in alia morbosa: quæ si a generatione hoc habeant, neutra simpliciter, alioqui ut nunc esse neutra. At qui omnia hæc neutra necessario vnum habẽt a generatione uel salubre inquam, uel insalubre: quare distinctio vana. Fugit etiam alia ratione argumentum, dicens neutrum simpliciter tertij huius modi non secundum veritatem, sed secũdum ostensionem & apparentiam tantum reperiri. An non dixit antea, quæ simpliciter talia sunt D E

reuera

A reuera eſſe talia: adeò ut repugnet concedere neutrum eſſe ſimpliciter tale, & ſolum eſſe ſecundum apparentiam & ex noſtra imaginatione. Conſtruit & in hoc aliam chimeram, cum dicit poſſe quempiam naſci non cum ſalubritate, aut inſalubritate, ſed cum alia qualitate, quæ corpus reddat in vna ætate aptum, in alia ineptum ad ægritudinem, & hoc eſſe neutrũ tertiæ huius ſignificationis. In hoc enim manifeſtè a Galeno recedit: qui vult in hoc neutro corpus ab initio eſſe uel ſalubre, uel inſalubre. Sed quo pacto nõ erit abſolutè ſalubris, qui ad ſanitatem bonam eſt diſpoſitus. Sunt & alia multa, quæ Manardus in expoſitione eius loci Galeni (in uno autem tempore) quę facile refelli poſſunt. Sed hoc ſolum addam, illũ ſibi aduerſari, cum ait uerbum (nunc) ſignificare uel inſtãs & momentaneum tempus, uel certã partem exiguam, aliquid tamen amplitudinis habentem. Nam cum Galenus de eo nunc hic agat, de quo antea egit, & quęrat quomodo neutrum nunc in hoc ſignificatu dari poſsit,
B non uidet Manardus ſe hoc loco dicere affectionem, nunc dictam uel momentaneam ſolũ eſſe, aut certe exiguam temporis amplitudinem habere: cum antea toto uitę tempore eam durare poſſe tradiderit: ſed ut dicere ſolet Ariſtoteles, paruus error in principio maximus eſt in fine. Nam iſta poſita potentia pro ſalubritate, inſalubritate, & neutralitate, cogitur Manardus multa audire abſurda: à quibus cum vult ſe liberare, in grauiora incidit. Itaque cum hæc non placeant, videndum eſt quo pacto hæc neutra definiri poſsint. Galenus ut videre eſt nequaquã poteſt omnes illius ſpecies definire. Id quod factum eſt, quia in alijs neutris definiendis rationem mutauit, quam in ſalubribus & inſalubribus uſurpauerat. Nam διαπαντὸς ſumebat in his pro eo, quod eſt prorſus: in neutris verò pro eo, quod eſt ſemper: dictionem verò ὡς ἐπὶ τό πολὺ, pro eo, quod parum recedit ab illo, quod eſt prorſus tale ſumebat in ſalubribus, & inſalubribus: in neutris verò pro eo, quod non ſemper durat. Ita dictionem ut nunc, uſurpabat pro eo, quod vltimum gradum facit in latitudine ſa-

Galenũ diffiniendi ratione mutata in neutris, tractationem ſuã uitiaſſe.

C lubrium, & imperfectionem denotat, in neutris uerò tempus ſignificare oſtẽdit. Præterea in omnibus prædictis, quæ ſimpliciter ſunt talia, præter rationem addebat, illa eſſe talia ab ortu. Ex quibus quidem fit, ut nequeat neutra diffinire quæ ſunt tertiæ ſignificationis, ſimpliciter, prorſus, & non prorſus, & nunc talia: vt ſatis patet ex illius tractatione, quę omnia hæc intacta relinquit, id quod factum eſt, quia definiendi rationem, quam prius poſuit, uiolauit, & eam, quam in neutris temerè inuexit, non poteſt in omnibus obſeruare: quod quidem in his neutris quilibet dignoſcere poteſt. Nullum præterea eſt neutrum, quod ut nunc ſit neutrum, quia omne neutrum huius ſignificationis in præſenti tempore, eſt uel ſalubre uel inſalubre: quare Galenus in his euidentiſsimè errauit: nec potuit principia ab initio tractationis poſita ſeruare, nec tractationẽ mutata diffiniendi ratione abſoluere, nec quæ cõſona ſint ſequentibus, ſignis inquã & cauſis docere, & tradit quæ nullius ſunt uſus in arte
D noſtra, quæ quidem mortem non expectat, aut quod per mutationes omnium ætatum contingit, ſed ſtatim omnibus ſuam operã pollicetur. Redeũdum itaque eſt ad primam definiẽdi rationem & ſignificationem harum dictionum. Dicemus ergo his poſitis, neutrum eſſe in tertia hac ſignificatione, quod aliquando eſt ſalubre, aliquando inſalubre: ſimpliciter uerò neutrum erit, quod toties participat de ſalubri, ut de inſalubri: ut nunc uerò neutrum, quod participat quidem, ſed non toties de uno, quoties de alio: toties uerò participare, habet breuem quandam latitudinem. Nam uel omnino toties de uno, quoties de alio ſit participatio, aut leuis aliqua differentia eſt: illud erit prorſus neutrum, hoc uerò non prorſus, quod. ſ. parum ab eo declinet. Nam ut in neutro primæ ſignificationis, quod erat medium ſine aliqua participatione, ex eo, quòd eſſet exactè, non exactè, exactiſsimè, & parum ab exactiſsimo recedens, ponebantur omnia neutra, quę ſub ea ſignificatione continebantur, & in ſecunda ſignificatione ex æquali, inæquali, æqualiſsima, & non prorſus æqualiſsima partici-
E patione dabatur locus omnibus ſpeciebus illius neutri: ſic in tertia ſignificatione, quæ ſit ex ſucceſsione & participatione ſalubris & inſalubris, non poteſt aliter fieri latitudo, in qua ponantur hæc omnia neutra, quàm eo modo, quem diximus. Quibus quidem ita poſitis retinẽtur principia, vna & eadem ſeruatur docendi ratio, explicaturque latitudo magna, quã dicit eſſe Galenus in corporibus ſalubribus, inſalubribus, & neutris, fitque tractatio quę reſpondet ſignis & cauſis. Nec opus quidem eſt uanas falſaſque tabulas & figuras Acachiæ & Manardi, in quibus illi ſalubria, inſalubria, & neutra mille modis confundunt, magno labore exquirere: cum omnia hæc ſint re, & ratione diſtincta adeo, ut mutuo inter ſe confundi nequeant: ut nequit eſſe idem benè, & malè & medio modo ſanũ. Quare ſupereſt ut huic

libro finem imponamus; hoc solum addam, quod non nullos torquet: quo pacto inquam fiat, ut corpora salubria, insalubria, & neutra cadant in morbum, aut ab eo ad sanitatem redeant: Credunt enim illi, corpora bene sana, & salubria primo fieri neutra, deinde insalubria, postea uerò in morbum ruere. Eodẽ pacto transitũ fieri a morbo ad insalubritatẽ, neutralitatẽ & salubritatẽ, si usq; ad eam sit perueniendũ: media enim esse inter illa neutram & pessimã sanitatem, cum itur a bona sanitate ad morbum, uel ab hoc ad illam. Verum nõ ita res habet: sed cum quispiam a sanitate sua recedit, ad morbum uadit per neutrum, quod est medium inter sanum & ægrum. Pullulant enim in illis statim causæ morborum, in quo statu non est neutra illa dispositio, de qua modò egimus, nec insalubritas, sed neutrum, quod vocant decidentiæ. Habent quidem insalubria & neutra corpora, quę media sunt inter salubria, & insalubria, deteriorem sanitatem, quàm salubria: uerum illa non sentiũt capitis grauedinem, nauseam, corporis grauitatem, aut alia accidentia, quæ præcedere solent instantẽ morbum: hæc autem patiuntur teste Galeno neutra inter sanum & ægrum. Eadem ratione qui a morbo conualescunt, nõ acquirunt primum insalubritatem & neutralitatem mediã inter salubritatem, & insalubritatem, quæ sunt sanitates in habitu, sed neutralitatem, quã vocant conualescentiæ: per hanc enim quilibet a morbo ad suam sanitatem redit, & in ea sistitur. A B

ILLVSTRI COMITI STEPVNISII Serenissimique Ducis Sabaudiæ Tribuno ærario, ac consilii secretioris consiliario Negrono Nigro. Ioan. Argenterius. S. D.

VM Opus meum Serenissimò Principi nostro dicassem, cuperemq; ei gratum fore commendatione alicuius viri, qui meam causam suscipere, susceptamq; libenter, & fœliciter apud illum tractare posset: nullum inueni Comes Illustris, quem tibi præferre aut possem, aut deberem. Nam cum ego in hac regione, in qua sum natus, parum vixerim, & posteaquàm in eam redij, delituerim in hoc loco, in quo nec mihi, nec multis prodesse potui, nescio qualem de me opinionem alij nostri Principis aulici conceperint. Tu verò iā ante viginti sex annos cum Antuerpiæ essemus, nouisti qualis, quantusq; sim, dum teipsum à periculosissimo morbo, ab alijs Medicis (vt ipse adhuc fateris) desperatum, liberaui: Ac non sine magno meo honore & commodo pro mea ætate vniuersis, qui illic degebant, potissimum verò Italis, Gallis, & Hispanis operam meam præstabam. Qua quidem in re plurimum adhuc debeo Genuensibus, qui omni studio mea facta extollebāt, ut meam existimationem augerent. Quid verò posteà ex meis studiis, & editione meorum operū mihi accesserit ornamenti, est tibi (vt video) compertū. Tu itaq; inter alios habes vnde me, meaq; omnia commendare possis. Nec dubito fore quin hanc commendationem libenter sis suscepturus ob mutuam inter nos necessitudinem, meamq; in te obseruantiam Tuam verò commendationem spero fore magni momenti & ponderis apud Serenissimum Principem nostrum. Scio. n. quantum ille te amet, quantiq; tua consilia faciat & merito quidem: quādoquidem tu honestis rationibus illius commoda augere, dignitatemq; fouere, ac omnibus subditis suo imperio (quantum patitur munus tuum) placere studes. Quid verò etiam non præstas ob nostram Academiam. Tu. n. inter alios illius honores & commoda omni quæris opera & diligētia. Quid tibi nō debent literati omnes, quos domi alis, pecunia iuuas, & continuis propemodum conuiuiis excipis, vt eorum consuetudine & colloquiis frui possis. Ac ego quidem inter magna mea beneficia repono, quòd ex tua mensa mihi oblata fuerit primū occasio cognoscendi Reuerēdissimum, Prudentissimumq;, ac in omni scientiarum genere doctissimum, Patrem Iustinianum, Serenissimi Principis nostri concionatorem, & apud illum multorum bonorum operum authorem: cuius amicitia quoties possum ob hanc locorum diuisionem, cum magna mea voluptate & vtilitate vtor. Semper. n. doctior & melior factus ab eo recedo. Quare (si æquum est laudare amicos ac Mecenates, & gloriam quærere eorū, qui nobiles sunt & illustres) debeo vtiq; ex hoc meo opere tibi, quātum rerum mearum fama perdurabit, immortalitatem parare. Quid enim, vt superiora omittā, non postulat inter nos amicitia tot annis inchoata, & tuis tuorumq; beneficiis renouata & aucta? Nam æstate superiore cum Genuā, recreandi animi causa, fortè accessissem, referre non possem, quàm honorificè, quàm amicè, quàm splendidè Io. Baptista Niger, Nicolaus Palauicinus, Christophorus Ceturio, Daniel Spinola, Sil-

uester Cataneus, & plurimi alii cognati, affines, amiciq; tui me exceperint suis hospitiis & exceptum tractauerint. Et quid non præstabunt illi egregium, qui & nobilitate, & opibus excellũt. Ac didici, cũ illic essem, ex tua familia semper fuisse viros, qui in ea nobilis. & opulẽtissima Rep. primos honores, & dignitates obtinuerũt. Celebratur.n. (vt alios antiquiores omittã) recens memoria Philippi patris tui, quem ob illius mirabile ingeniũ, prudentiam incomparabilem, & summam, quam obtinebat in Repub. authoritatẽ Marchio Vasti Caroli Quinti Cæsaris in Italia Prorex vnice diligebat & obseruabat, vt eo authore Cæsaris negotia cum Repub. facilius tractare, & perficere posset. Cupio itaque te, tuosq; omnes perpetuò viuere ex hoc meo opere: quod hoc nomine potissimum immortale cupio esse, vt tecum & cum tuis semper viuat nostræ amicitiæ singulare indicium

A

IOANNIS ARGENTERII IN ARTEM MEDICINALEM Galeni Commentarius Secundus.

DE signis uero deinceps agendum. Sunt autem & ex his salubria quidem, quæcumque præsentem indicant sanitatem, & futuram prænunciant, & præteritam memoriæ subiiciunt. Insalubria uero quæ & B præsentem indicant ægritudinem, & futuram prænuntiant, atque præteritam memoriæ subiiciunt. Eadem ratione neutra dicuntur, quæ neutram dispositionem ostendunt, prænuntiant & memoriæ subiiciunt, & quæ nihil omnino de dispositionibus indicant, uel nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostendunt, & partim quidem salubrem, partim uero insalubrem indicant dispositionem, & quæ aliquando quidem salubrem, aliquando uero insalubrem, & hæc quoque secun- C dum tria tempora ueluti salubria & insalubria appellantur.

Caput 7.m

CVM tria potissimum sint capita, quæ in hoc opere explicantur, corpora, signa & causæ, quatenus hæc sunt salubria, insalubria, & neutra. posteaquam Galenus tractationem de corporibus absoluit, docuitque quot sint differentiæ corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum, & singulas differentias definiuit, (his enim duobus solum tractationem de corporibus est complexus) ad secundum caput nunc transit, quod est de signis: siquidem post corpora, de signis agendum esse antea proposuit. In qua quidem tractatione hanc docendi methodum & ordinem seruat, vt primò definiat quæ sint signa salubria, insalubria, & neutra: secundo inter se comparat quæ præsentem statum indicant cū D his, quæ præteritum memoriæ subijciunt, aut futurum prænuntiant: tertio docet a quibus signa sumantur, & illa primum accommodat corporibus prorsus salubribus, deinde alijs salubribus, & postea neutris & insalubribus, idque generatim. Postea autem relicta tractatione de signis totius, ad partium principalium signa transit, docetque quonam modo temperaturas & constructionem illarum cognoscere posimus. Quo facto & iam habito ex quo liceat totius corporis temperiem dignoscere, reddit ad totius corporis temperiem, & propria cuiusque temperaturæ indicia tradit. Quo peracto quarundam partium non quidem principum & principiorum aliarum, sed quæ tamen magni sint momenti nempe ventriculi & pulmonis temperaturā docet, & ex propriis signis quales illæ sint explicat. Deinde rara quædam vitia enarrat, quæ ex prima conformatione in nonnullis partibus, nempe in vesica & homine pituitoso uomente bilem fieri uidit. Postea ad signa insalubria transit, docetque primo signa corporis ægrotantis, deinde partium principalium de quibus antea E egit, exceptis testibus: & sic consumit genus insalubrium signorum, quæ præsentem morbum ostendunt. Posthæc ad alterum genus accedit, nempe ad insalubria, quæ futuram ęgritudinem portendunt. Postremo de signis, quæ in morbis sanitatem prænunciant, idest de signis salubribus agit, quæ post morbum futuram sanitatem nunciant. Neutra verò signa, quæ lapsuros in morbos significant, complectitur, cum signa insalubria tradit indicantia futuram ægritudinem. Præsentem enim dispositionem ostendunt neutram, & futurum morbum monstrant, & illa ratione neutra, hac uerò insalubria nuncupantur. Omittit autem neutri corporis, & neutrarum partium inter salubria & insalubria, idest benè & malè sana

Ordo eorū quæ in hoc secundo cōmētario docentur.

proprias notas, quoniam fortè ex extremis intelligi ea poſſe putaret. Quinetiam prætermittit ſigna neutrius conualeſcentiæ,& ſenilis affectionis:quos ſtatus,vt eũ,qui paratus eſt cadere in morbum,inter ſanum & ægrum neutros poſtea ponet,& antea poſuit in medicinæ definitione. Omittit & multa alia,quæ fortè non ſunt huius tractationis,ſed certè talia ſunt,ut a medico ignorari non debeant: quæ quidem nos (ut qui accepta ex hoc opere occaſione uniuerſam tractationem traditam in alijs operibus explicare inſtituimus) nequaquam diſsimulabimus. Verum illa non proſequemur ad unguem, quod in opere noſtro de ſignis edito fecimus, ſed potius ex illo capita ſolùm aſſumemus. Primum ergo de utilitate & difficultate tractationis de ſignis agemus,ſecundo quid ſignum ſit diffiniemus, tertio quænam oporteat per ſigna cognoſcere indicabimus, quarto genera & differentias ſignorum trademus, quinto ſignorum fontes aperiemus,ſexto vim ſignorum oſtendemus, ſeptimo monſtrabimus quot poſsint eſſe in vnaquaque re ſigna,octauo qua ratione oporteat medicum ſigna inquirere inſinuabimus, poſtremo quæ ſigna ſint in vnaquaque re numeranda, & a quibus incipiendum exponemus. A B

De utilitate ac neceſſitate tractationis de ſignis.

Porrò ſignorum tractatio dignisſima eſt & vtiliſsima. Videtur enim diuinum quidpiam præſtare medicus, dum latentes affectus præſentes per ſigna dignoſcit, aut commemorat quæ præceſſerunt, a ut prænuntiat quæ futura ſunt. Eſt verò vtilis hæc tractatio per ſe ad res abſtruſas dignoſcendas, tum uerò neceſſaria ad omnia medici officia obeunda. Neque enim curare,aut præſeruare, aut aliud facere poteſt medicus,niſi per ſigna ea cognoſcat,circa quę verſatur illius officiũ. confert huiuſmodi cognitio medico ad gloriam & famam comparandam. Item ad reddendos obedientes & conſtantes ægrotos,eò quòd illi admirentur profeſſores medicinæ,quos vident in hac parte excellere. Facit etiam hæc ad uulgi infamiam & calumnias euitandas cum euentum prædicimus: nec non ad authoritatem remediorum retinendam: quandoquidem in illis vtetur tantummodo medicus,quibus ea profutura præuidet.

Signũ quid

Cæterum ſiue ſignum,ſiue indicium vel notam appelles,nihil refert. C Sumimus autem hoc loco ſignũ latius quam faciat Ariſtoteles: ille enim ſignum vult ſolum ſumi ab effectis, vt cum dicit fumum eſſe ſignum ignis. capit & aliquando ſignum pro propoſitione demonſtratiua,neceſſaria,vel probabili,vt in fine primi libri priorum, quomodo etiam nos hic ſignum non ſumimus. Nec intelligimus ſignum,quod ſenſui eſt prius notum,vt Druſianus ſentit. Nã a cauſis Galenus paſsim ſigna ſumit,& a rei eſſentia,quæ quidem ſolo intellectu compreh̃eduntur. Sed ſignum dicimus eſſe in arte noſtra id,quod poteſt aliquid ſignificare eorum, quæ fiunt in noſtro corpore.

Significare quid ſit.

Eſt autem ſignificare,tacite admonere vnum ex alio: fit uerò tacita hæc admonitio ex comparatione rei ſignificantis cum ſignificata. Simul enim atque facta eſt huiuſmodi comparatio, deprehendit intellectus quod quærebat: qua ratione ex fumo ſignificari ignem dicimus. Nam cum notum ſit,effectus a ſuis cauſis naſci,non mirũ eſt, ſi vno cognito,aliud protinus animus concipit,id,quod eſt ſignificare.

Quæ per ſigna cognoſcere oporteat.

Porrò per ſigna cognoſcere oportet quæcunque eueniunt noſtro corpori: D quorum quædam ſunt ſecundum naturam, alia præter naturam, alia media: & in ſingulis aliud eſt ut cauſa conſtitutionis,aliud ut conſtitutio,aliud ut effectus conſtitutionis. Item in omni ſtatu aliquid eſt, quod in ſuo genere eſt ſummum, aliud quod ab illo recedit: ueluti in ſtatu ſecundum naturam conſtitutio talis eſt ſanitas, illius cauſæ ſunt cauſę conſtitutionis & ſanitatis. Accidentia uerò ſunt quæ ſequuntur ſanitatem: in ipſa uerò ſanitate eſt bona quædam ſanitas,quæ ſalubritas dicitur,alia mala,quæ vocatur inſalubritas,alia inter hæc media, & neutra nuncupatur. Iam uerò in ſtatu præter naturam cognoſcere oportet morbũ,cauſas morbi, & effectus,ſiue ſymptomata. De morbo uerò neceſſarium eſt cognoſcere illius naturã, genera,differentias,partes,locum in quo reſidet, generationis rationem, finem,modum, tẽpus quo ad finem perueniet,ſolutionis qualitatem,locum ſolutionis. De cauſa uerò morbi cognoſcere oportet, qualis illius natura, quod illius genus, quæ differentia, quo loco E contineatur,quomodo morbum gignere,augere,fouere,& expelli ipſa ualeat. At de ſymptomatis ſcire neceſſe eſt quod ſit ſymptoma,cuius generis,& differentiæ ſit,quo loco contineatur,quas partes affligat,a quo proueniat, quomodo gigni abigique poſsit. Hæc omnia oportet cognoſcere cum ſunt præſentia,præterita,& futura.

Signorum diuiſio.

Signa Galenus diuidit hic in ſalubria,inſalubria,& neutra: quæ diuiſio fortè operi eſt accommodata, ſed in medicina non ſatis generalis: quippe cũ non poſsint omnia, quæ in ea tractantur, ex ſignis his dignoſci. Præterea ex certo principio & certa methodo non procedit diuiſio,ita,vt intellige

re

A re possimus non plura nec pauciora signa esse. Sumentur autem genera & differentiæ signorum ex rebus, quæ significantur, ex rebus significantibus, & ex significandi modo. Significantur porrò res secundum naturam, aliæ præter neutram, aliæ neutræ: vnde signa quædam dicuntur esse secundum naturam, alia præter naturam, alia neutra, quæ scilicet illa significant. In statu porrò secundum naturam, quæ significant sanitatem, sana dicũtur, quæ bonam sanitatem, salubria, quæ malam, insalubria: quæ uerò mediam inter bonam & malá ostendunt, neutra dicuntur. At in statu præter naturam, quæ morbi naturam patefaciunt, Pathognomonica, idest passionem significantia, vocantur signa, quæ autem morbi magnitudinem & morem indicant, assidentia nuncupantur: quæ autem declarant tempora morbi ex materiæ concoctione, signa cruditatis & concoctionis appellantur. signa subitam mutationem ostendentia in morbis, critica, idest iudicatoria appellantur. signa quæ ostendunt corpus ægrotare, ægra, sicut neutra dicuntur, quæ ostendunt statum medium inter sanum B & ægrum. Quæ uerò salutem aut mortem prænunciant, salutaria & lethalia dicuntur. Signa quæ causas sanitatis & illius effectus, morbique causas, genera & differẽtias, locum, in quo residet morbus, & per quem soluitur, & generationis rationem, & solutionis qualitatem, quæ subito non fit, monstrant, & omnia quæ sunt in neutro statu, nomine simplici carent, ac exprimuntur additione eius, quod significatur, ut cum dicimus, signa hæc sunt, quæ ostendunt causam sanitatis, aut causam morbi. Quæ autem monstrant quæ præsentia sunt, demonstratiua: quæ prænuntiant futura, prognostica, prædictiones, & præsagia nuncupantur. Iam uerò a significandi modo differentiæ sumuntur, ut cum dicimus quædam esse, quæ semper idem significant, ut bonum, sicut concoctionis signa, uel malum, ut signa malignitatis morbi. Alia uerò sunt quæ uno tempore bonum, alio malum ostendunt, ut decretoria signa, alia quæ indifferens significant, ut cubare per febres in latere dextro, uel si C nistro. Alia præterea significant ut communia signa, alia ut propria, alia ut mediata, alia ut immediata, alia sua natura, alia aliorum ratione, alia magnam uim in significando habent, alia paruam, alia certam, alia incertam. Sumuntur enim omnes istæ differentiæ a modo significandi. Cæterum a rebus significantibus differentia signorum hæc sumitur, cum dicimus quædam signa esse, quæ ab essentia rei, alia quæ a causis, alia quę ab effectis rerum ducuntur. Atque hęc quidem sufficiant de generibus & differentijs signorum: fontes uerò signorum sequenti cap. cum Galeno docebimus. Cæterum vim signorum cognoscet is, qui imprimis separabit ea, quę significare nequeunt ab his, quę id facere possunt, & in his quidem notabit quid vnumquodque significare, & quid a quo significari, & quo modo possit: quę omnia primo libro de signis sumus latius prosequuti. Iam uerò tot possunt esse in unaquaque re signa, quot sunt effectus & causæ rei, de qua agimus: nec nõ colligi possunt ab ipsa rei natura inditia, & rerum similitudine & proportione. Medicus signa inquiret, D quę potest ex seipso: alia uerò partim ab ęgroto, partim ab astantibus. Enumerabit autem in unaquaque re signa solum, quę sunt propria, si illa adsint aut sufficiant, alioqui adiũget communia, quę cum proprijs iuncta fidem facere possunt de eo, quod quęrimus. His quidem ita pręmissis facilius licebit intelligere quę scribit in textu Galenus. Atque illud in primis patere arbitror eum signa salubria, insalubria, & neutra nõ sumere eo modo, quo sumpsit corpora. Nam corpora salubria dicebat esse quę bonam habent sanitatem, insalubria quę malam, neutra quę mediam obtinent. Hic uerò signa salubria diffiniuntur, quę omnẽ sanitatem, & non solum bonam declarant: insalubria uocat non quę insalubritatem, idest malam sanitatem, sed morbum ostendunt. Capit ergo salubre, insalubre, & neutrum in signis, ut accepit in definitione medicinę pro sano, ęgro, & neutro inter sanum & ęgrum. Licet pręterea hic uidere quattuor, & non solum tres neutri significationes, quod antea quoque annotauimus. Definit rursus signa salubria, insalubria, & neutra, quoniam non satis E antea illorum naturam expresserat. Signum enim salubre eo loco definiebatur, quod sanitatem indicat: uerum cum possit indicare pręsentem, pręteritam, & futuram, non satis constabat in ea definitione an signum salubre esset, quod uel pręsentem solum, uel pręteritam, & futuram ostenderet. Eadem est ratio de insalubribus & neutris. Ambiguitatem ergo illam hoc loco ex clariore definitione tollit, cum dicit huiusmodi signa intelligi ita, ut ostendant quod præsens, pręteritum, & futurum. Sunt ergo signa salubria uno modo, quę indicant sanitatem: cuius generis sunt quęcunque naturalem dispositionem sequuntur, vt actiones corporis & animi secundum naturam, & quę ex bonis actionibus sequuntur, ut corporis

Signorum genera & differentiæ

Signorum vis.

Quot in unaquaq; re signa esse possint.

Qua ratione medicus debeat signa inquirere.

Signa salubria insalubria & neutra aliter dici a Galeno quã corpora salubria.

Quæ sint signa indicãtia sanitatẽ

Signa futuram indicātia sanitatē

Signa præteritam sanitatem cōmemorātia

Signa præsentis morbi.

Signa futuri morbi.

corporis habitus bonus, color bonus, excrementa qualitate & quantitate bona, & suis temporibus exeuntia. Signa futuram sanitatem demonstrantia dicuntur, quæ cum ea præsens non sit, aduenturam tamen prenuntiant. Sunt autem ea quæcunque naturam supra morbosas causas dominari ostendunt, ut concoctionis signa in urina & excrementis partis affectæ, uirtus robusta. Hæc autem a particularibus multis sumuntur, quum signa omnia prognostica salutis ab Hippocrate in prædictionibus tradita, & a Galeno uarijs in locis, ad hoc genus pertineant. Signa uerò præteritam sanitatem memoriæ subijcientia sunt quæ per morbos adhuc tamquam præteritę sanitatis affectus apparent, ut solita corporis moles, robur uirium, color secundum naturam, & denique quæ solum a sanitate fiunt. Iam signa insalubria, quæ præsentem indicant morbum, generatim sunt læsę præter naturam actiones, speciatim propria cuiusque morbi signa, ut febrem, calor mordax totius corporis, pulsus celeriores ostendunt, & ut semel dicam, quæ morbum ita sequuntur, ut illis positis, & ablatis alia ponantur, & auferantur. Signa quæ futurum morbum prænuntiant. Sunt inquit Galenus quæcunque neutrum statum præsentem ostendunt. Intelligere autem oportet neutrum statum, non eum, qui est inter salubrem & insalubrem, sed inter sanitatem & morbum, ut ex eo capite patet, vbi dicit neutrum ea ostendere, quæ media sunt inter sanitatem & morbum. Nec omne quidem neutrum inter sanum & ægrum, potest morbum prænuntiare. Nam conualescentes & senes ponuntur in eo statu, quorum tamen indicia nullum imminentem morbum præsagiunt: sed neutrum intelligere debemus, quod recētiores uocant neutrum decidentiæ. Est autem, ut eodem loco tradit, duplex eorum, quæ neutris corporibus insunt natura. Alia enim ex illorum genere sunt, quæ sunt secundum naturam, sed uel qualitatibus, uel quantitatibus, uel temporibus mutata. Alia uerò ex his, quæ præter naturam, sed minora his, quæ morbis accidunt. Ex priore genere sunt ciborum appetitus auctus uel diminutus, aut non seruans tempus suum consuetum. Sic excrementorum qualitas, quātitas aliquo modo a naturali statu mutata, & tempus illorum mutatū: & sic de alijs actionibus, ut de somno & uigilia, & corporis accidentibus secundum naturā mutatis aliquantulum a naturali statu res intelligatur. Secundi generis sunt morsus uentris, dolor uel capitis, uel alterius partis qualitates sensibiles, vt amaror in lingua, asperitas in tactu, sonitus in auribus, & alia huiuscemodi, de quibus abunde Galenus cap. 82. huius agit. Signa quæ præteritum morbum memoriæ subiiciunt, quænam sint, nemo generali aliqua ratione conatur ostendere, ut hi qui dicunt. vires imbecilles conualescentium id ostendere. Non enim solæ uires imbecillæ, sed & alia multa id significant, ut corporis habitus, mutatio in colore & alijs qualitatibus. Nec certè facilè est generale aliquid tradere: uidetur tamen mihi ita dici posse, quòd sint morbi effectus, qui ab ipso morbo separari possunt: sunt autem isti secundarij effectus morbi, ut uerbi gratia febris ipsa primo calefacit corpus, ad calefactionem hanc præter naturam sequuntur corporis extenuatio, humorum consumptio, natiui coloris mutatio, virium imbecillitas. Calor ergo præsentem morbū indicat, non præteritum. Quæ autem a calore facta relinquuntur, ablato ipso calore & febre, præterijsse febrem ostendunt. Primarij ergo morbi effectus præsentem morbū indicant. Secundarij autem, aut etiam nonnulli ex primis diminuti præcessisse commemorāt, vt virium imbecillitas totius corporis, quæ febrem sequitur, morbum totius corporis indicat, quum tanta imbecillitas est, quantam præsens morbus requirit. Præcessisse autem eū ostendit, cum tanta non est imbecillitas, vt omnino cessare cogatur homo a solitis officijs. Verum cum par imbecillitas in his, qui lapsuri sunt in morbum reperiri possit, ut in illis, qui a morbo conualescunt, non ex sola imbecillitate diuinare poteris hunc magis morbo laborasse, quàm laboraturum. Id quod fiet signis proprijs additis. Sunt enim quædam signa, quæ sequuntur eos, qui conualescunt, vt gracilitas corporis, coloris mutatio magna, quæ etsi aliquando etiam sunt in his, qui in morbum lapsuri sunt: insigniora tamen sunt in his, qui conualescunt. Signa etiam addi possunt, quæ non solum præteritum morbum, sed morbi causam præteritam memoriæ subijciunt, veluti cum Galenus ex signis in corpore apparentibus in diarijs febribus colligit a quibus causis vnaquæque illarum excitata fuerit. Siccitas enim maior, quàm pro ratione febris, tristitiam febris causam fuisse ostendit: calor vehementior iram, faciei tumor & decoloratio vigiliam. Postulat quoque ratio ut signa tradantur, quæ neutrum inter salubre & insalubre ostendunt præsens, præteritum, & futurum secundum omnes neutralitatis modos, quod a Galeno prætermissum esse miror.

Signa commemorātia morbū præteritum.

Tradit

A Tradit enim ille in sequenti cap. signa neutralitatis, sed non eius, quæ est inter salubre & insalubre, aut certe non secundum omnes significationes & tempora. Nos fortè hæc inferius prosequemur.

Vocantur autem nonnunquam a uetustioribus medicis hæc omnia signa prænuntiatiua, quamuis præsentium ac præteritorum indicatuia,

A ueteribus medicis omnia hæc signa, quibus scilicet præsentes status agnoscimus, & præteritos memorię subijcimus, & futura prænuntiamus, prognostica siue prędictiones & præsagia uocari scribit: quod apud Hippocratem statim initio primi libri prognosticorum intelligere licet. Si enim (inquit) medici præsentia, præterita, & futura prognostica
B re siue præsagire poterunt, admirabiles existimabuntur. Illic enim (ut patet) pręsentia & futura prædici ait. Et sanè ita commodè appellari possunt omnia signa: quoniam prædicere nihil aliud est, quàm rem aperire, & verbis declarare, antequam alius quicquam dicat & detegat quod est occultum. Vnde medicus dicitur prædicere morbum præteritum, cum dicit qualis morbus præcesserit non expectata relatione ipsius ægri, aut astantium. Sic præsentem cum detegit affectum, aut futurum euentum morbi, aut morbum ipsum prænuntiat uenturum, prædicere dicitur. Recentiores tamen Græci ut Galenus prædictiones & præsagia ad futura solum accommodant: & certe aptior videtur esse hæc significatio. Dicitur enim verè prædicere, qui antequam res fiat, fore nuntiat: qui autem præteritum dicit, ille non prædicit, sed potius commemorat. Sic qui præsentia agnoscit, cognoscere dicitur, non commemorare, aut prædicere. *Prædicere quid.*

C

Vsus uero non paruus, ex prænuntiatiuis atque indicatiuis, minor autem ex his, quæ memoriæ subiiciunt,

Posteaquam Galenus diffiniuit singula genera signorum, nunc illa inter se comparat, dicitque utiliora esse indicatiua & prognostica memoratiuis. Sed rationem hic non docet huius rei, quod facit libro .I. prædictionum, quo loco scribit memoratiua solum esse utilia medico ad honorem & famam comparandam: alia uerò utilia esse & medico & ægrotanti. Verum nec eo loco causam reddit, qua fiat, ut quædam medico duntaxat, alia uerò etiam ægrotis utilia sint. Mihi certe non uidetur in his aliqua esse diuersitatis ratio. Nam si ea ægrotis utilia censemus esse, quæ ad eorum sanitatem recuperandam faciunt, merito
D dicemus esse illis utilia signa memoratiua, quoniam ex illis cognoscimus causas & effectus, qui præcesserunt, ex quibus dignoscitur natura dispositionis in corpore ab illis derelicta, quibus cognitis, postea curatio rectè instituitur. Medico verò hæc omnia æquali modo ad honorem & famam comparandam conferunt. Ita eum admiramur cum præterita commemorat, ac si præsentia agnoscat, vel futura prænuntiet. Nec solum quidem in ægrotis, ut Galenus facit, sed in omni alio corporis statu signorum vtilitatem metiri oportet. Nam cum medicus debeat præsentem sanitatem conseruare, absentem restituere, & præcauere ne in morbos ruat, necesse est, vt qui illa rectè præstare posit, cognoscat quæ præsentia sunt in corpore futura & præterita. Sed hæc in libro secundo de signis diligentius ostendimus. Quærit hoc loco Curtius cur Galenus signa, ut corpora, non diuiserit in simpliciter & ut nunc talia, dicitque non parem esse rationem: quoniam corpora simpliciter talia dicuntur
E esse, quæ sunt a natiuitate, signa autem ægritudinis a generatione talia non esse. Verum eũ fefellit definiendi ratio in corporibus, quòd generationem spectaret in his, quæ sunt simpliciter talia: per acquisititiam verò sanitatem diffiniret ut nunc talia. Nam ut nos antea ostendimus, & Galenus statim testatur, differunt hæc solum per magis & minus, docetque regula oppositorum eandem esse rationem in signis & signatis. Erunt ergo signa simpliciter salubria insalubria & neutra, quæ corpora simpliciter talia ostendunt: vt nunc uerò salubria, insalubria, & neutra signa, quæ ut nunc dispositionem declarant. Eadem est ratio de signis prorsus & non prorsus salubribus. Nam signa ut diximus ad signata sua referenda sunt: quod & Hippocrates ipse in prædictionibus ostendit, dum notat quædam esse signa bona

bona, alia optima, alia semper bona, alia non nisi in certis temporibus: alia rursus esse mala, & inter hæc quædam pessima, alia lethalia, alia quæ etiam propinquam mortem ostendunt: quæ omnia docent dari gradus in signis, sicut in affectionibus corporum. Eadem est ratio de causis salubribus, insalubribus, & neutris. A

Cum vero sint salubria corpora hæc quidem simpliciter, hæc vero ut nunc quæ & bene valentia dicuntur, salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam, quoniam nonnulla quidem semper, nõ nulla vero vt multum essent talia, & semper quidem quæ optimam constitutionem sunt sortita, ut multum uero, quæ non magnopere ab illa recedunt.

B

Repetit Galenus salubrium corporum differentias vt illorum notas tradat. Qua in re notare illud oportet, quod antea diximus, ut nunc salubria non habere malam sanitatem, quæ insalubribus conuenit, aut acquisititiam ut Manardus & alij sentiunt: quippe cum Galenus huiusmodi corpora non alia ratione exprimat, quam quod beneualentia sint. Item quod scribit semper & vt multum salubria corpora, legere oportet prorsus & non prorsus, vt euidenter ostendunt illorum definitiones. nam quod optimam habet constitutionem, semper tale non est: quippe cum optima constitutio teste Galeno in lib. primo de sanitate tuenda, vel non detur, aut si aliquando reperitur, minimo temporis spatio duret. quod autem prorsus salubre est, optimam habet constitutionem, & ita hic definitur nulla temporis & durationis facta mentione. Quinetiam, illud patet quodantea admonuimus, simpliciter talia non dici, quòd ab ortu necessario dici debeant esse quod sunt, sed quòd in suo genere perfectionem obtineant. Nam quæ prorsus, & non prorsus salubria sunt, & simpliciter salubria, nulla ortus facta mentione hic aperte definit ex solo perfectionis gradu maiore & minore: qui locus diligenter notandus est, vt qui principia ponat totius huius tractationis, & aliorum chimeras refellat. C

Caput 6m. Punctum quartum

Horum autem dignotiones sumendæ sunt ab his, quæ secundum essentiæ rationem ipsis insunt, & ab his quæ ex necessitate consequuntur operationibus, casibusque, qui & proprie accidentia uocantur.

Posteaquam definiuit & diuisit signa, nunc docet a quibus fontibus illa ducantur, & postea illa accommodat corporibus primum salubribus, vt quę regula sint aliorum. Et quoniam inter salubria, quod saluberrimum est, ad alia eandem rationem obtinet: Ideo omniũ primum docet, ex quibus signis possit dignosci corpus saluberrimum. Ac non solum quidem hi fontes signorum accommodantur corporibus sanis, sed etiam ægris, & neutris, inter sanos & ægros, & si nonnulli contra oppositorum rationem aliter sentiunt. Dicit ergo signa sumi ab his, quæ secundum essentiæ rationem corporibus insunt, idest ab his, quæ sunt de essentia & substantia ipsorum corporum, & hic unus est fons signorum: alius inquit sumitur ab his, quæ ex necessitate consequuntur essentiam corporum. Sunt autem hæc, operationes & symptomata, quæ & proprie accidentia vocari scribit. Addit autem accidentia necessario consequentia, signa esse: quoniam accidentia quæ ab extrinseco corpori adueniunt, ut nigredo a sole, ostendere nequeunt qualis sit corporum essentia: actiones uerò structuram necessario sequuntur: quare non propter actiones addidit necessario consequentia; quamquam & ille (ut postea ostendemus) præsertim quæ in nostra sunt potestate, educatione immutari possunt. Quare nec ille semper sequuntur essentiam corporis, & partium, a quibus eduntur. Errat autem Monachus qui dicit illa esse secundum essentię rationem, quæ ingrediuntur definitionem substantiæ corporum, prout sunt sana. nam in definitione corporis sani & ægri, ingreditur actio, quam Galenus separat hic ab his, quæ sunt secundum essentiam. Præterea incerta esset ratio signorum: quippe cum vario modo definiri possit sanitas & morbus, nempe a priori & posteriori. Quæ autem vocant Græci symptomata, interpretatur Celsus casus: & nos vocamus accidentia, quæ illi συμβεβηκότα nuncupant. D E

Drusiani opinio de eo quod est secundum essẽtiæ ratione confutatur.

A nuncupant. Quæ duæ dictiones Græcè, si illarum etymologiam spectemus, idem significant, & hic pro eodem vsurpantur: vtplurimum tamen accidentia dicuntur de sanis: symptomata uerò de ægrotis, vt videre est apud Galenum in primo methodi. Refellenda autem est Curtij opinio, qui casus dicit esse dictos, quòd casu fiāt, quoniam præter naturam sunt. Nam Galenus non dixit casus, sed symptomata. Præterea si casus dant signa corporum salubrium, præter naturam nō sunt. Ad hæc falsum est morbos, & illorum causas, & effectus, quæ omnia dicimus esse præter naturam, casu fieri: quoniam excessu & defectu solum differunt ab his, quæ secundum naturam sunt. Monstra uerò dicuntur quidem casu fieri, & non a determinatis causis: sed hoc nihil ad morbos, qui alio ut diximus modo præter naturam dicuntur, vt inferius docebimus. Separat hic Galenus operationes a symptomatis, cū tamen in libris de symptomatis comprehendat sub symptomate actiones, qualitates corporis, & excrementa: de quibus etiam hic mentionem non facit, cum tamen ab illis optima & plurima signa sumantur ad corporis statum dignoscendum, vt postea ostendemus, cum examinabimus an omnes fontes signorum hic complectatur author. Nunc uerò prosequamur, quæ idem comprehendit sub his fontibus. Prius tamen & hic quoque explodenda est Curtij opinio, qui quadrimembrem facit diuisionem eorum, a quibus scribit Galenus hic signa sumi, Ait enim quædam sumi signa a propria substantia membri, alia ex necessario consequentibus, alia a necessario accidentibus, alia ab operationibus. Primi generis dicit esse, quæ sumuntur a primis qualitatibus, secundi quæ a mollitie, duritie, colore & alijs secundis qualitatibus ducuntur. Accidentia uerò necessario consequentia scribit esse quantitatem magnitudinem, numerum, & figuram: & in hanc quidem opinionem ducitur ob locum qui legitur in primo lib. de usu partium: vbi Galenus agit de his, quæ sunt in manu. Verum ille eo loco aliud agit, quàm hic. Nam hic tria solum ponit membra ad summum, & signa sumpta a magnitudine, numero, & figura, ait capi a substantia partium organicarum, non autem ab accidentibus ut eo loco, in quo etiam non quadrimembrem ut Curtius vult, facit diuisionem. Præterea illic corpus non vt compositum ex partibus multis considerat, sed vt substantia est, de cuius essentia est temperies: nam partes similares (quas nomine corporis eo loco intelligit) essentiam habent ex temperie, color autem, magnitudo, figura, accidentia sunt similaribus partibus. Hic autem cum scribit magnitudinem, numerum, esse de essentia, intelligit de essentia non partis similaris aut substantiæ, sed partis organicæ.

Curtij opinio de casu inprobatur

B

Curtij opinio de diuisione horū signorū arguitur.

C

Ab essentia quidem ipsa eorum, quæ optimam habent constitutionem, commensuratione consimilium quidem in caliditate frigiditate, humiditate & siccitate.

D

Posteaquam dixit signa quædam sumi ab his, quæ insunt corporibus secundum essentiæ siue substantiæ rationem, docet nunc quænam sint illa quæ insunt corporibus secundū essentiam, & supponit corpus nostrum constare ex organicis & similaribus partibus, atq; similares partes corporis optimè constituti constare ex commensuratione siue temperie, quæ fit ex calido frigido humido & sicco, siue ex quattuor elementis: & signa, quæ ab his sumuntur, sumi ab essentia partium similarium: esse enim bonam temperiem ex quattuor illis qualitatibus, si pars similaris sana, alioqui intemperiem, si eadem pars malè habet. Tradunt præterea medici ex elementis inter se temperatis primum fieri partes similares, ex similaribus organicas, ex organicis minoribus, maiores, ex maximis tandem uniuersum corpus constitui. Quæ quidem nemo rectè intelligere poterit, qui prius non nouerit, quid partis nomine sit intelligendum, quid sit pars similaris, quid organica, & ea quæ medicum scire oportet de elementis & temperamentis. Porro partis nomen aliquando sumit Galenus solum pro parte instrumentaria, ueluti cum scribit in primo libro de locis affectis partem & locum affectum idem esse. Nam cum locum affectum explicat, potissimum docet mala, quæ instrumentarijs partibus contingunt. In eadem significatione uidetur partem usurpare in initio operis de usupartium, cum definit partem esse, quę non habet vndequaque propriam circumscriptionem, nec omnino alijs est coniuncta: hoc enim solis partibus instrumentariis accidit, dum partes sunt corporis. Nam cum a corpore sunt separatæ, quoniam

E

de nomine partis.

propriam habent circumſcriptionem,ita totum quoddam ſunt,& non amplius partes. Similares uerò ita inter ſe coniunguntur, ut nullam circumſcriptionem obtineant. Definit verò ca.quinto primi methodi partem generaliore definitione ad hunc modum: quicquid totum complet,atque integrat,id totius,quod completur,corporis particula (ſiue pars nominatur: & ita reuera uidetur eſſe ſentiendum. Nam cum pars, totius ſit pars & de eſſentia totius,merito ſit,vt id partem eſſe credamus,ex qua totum compoſitionem ſuam & naturam ſumit. Verum nonnullæ oriuntur in hac re difficultates. Non enim hæc definitio diuiſioni partium,quæ ſolet a philoſophis & medicis tradi in ſimilares & diſsimilares conuenit: comprehendit enim materiam & formam definitio,quoniam ex illis totum perficitur,quæ tamen nec ſimilares aut diſsimilares dici poſſunt. Nam materia prima cum ſit in pura potentia, non habet a quo dicatur ſimilis aut diſsimilis: forma autem eſt, per quam res ſimiles aut diſsimiles fiunt, ipſa uerò ſimilis aut diſsimilis non rectè dicitur. Præterea cum illi recenſent partes ſimilares & diſsimilares,mentionem non faciunt de materia & forma,nec de ipſis elementis. In alijs uerò diſcrepantia quædam eſſe uidetur. Nam Ariſt. cap. ſecundo tertij de Hiſt. animalium inter partes ſimilares enumerat ſanguinem, ſaniem, ſeuum,excrementa,ſtercus,pituitam, & vtramque bilem: contra uerò in cap. ſecundo primi de Hiſtoria,inter partes communes animalis non ponit humores. Quinetiam in ſecundo libro de partibus cap. ſexto ſcribit omnem partem conſtare ex ſanguine, tanquam ſanguis non ſit pars: id quod cap.1. eiuſdem libri aperte teſtatur. Quid erunt ergo hæc, ſi partes non ſunt,accidentia ne? at nequeunt ſubſtantiæ eſſe accidentia. Vidit hanc difficultatem, Fernelius, nec potuit ſe ab illa liberare, cũ videret Ariſt. nunc quædã inter partes ponere, nunc uerò eadẽ a partibus excludere: atque ita integra relicta difficultate, & otioſis illis rebus in corpore quas Ariſt. partes aliquando eſſe dicit,nouã partis definitionẽ aggreditur, quam accuratiorem, & ad medendi uſum vtiliorẽ eſſe ſcribit. Definit enim partem eſſe corpus toti cohærens, communique vita coniunctum,ad functionem vel vſum comparatum. Atque hoc modo humores,ſpiritum,adipem,medullam,pilos, ungues eorum corporum quibus naturaliter hæc inſunt, partes eſſe negat. Sed quid quæſo hæc aliud eſſe poſſunt. Nonne etiam hæc medendi rationem mutant pro illorum natura & affectione: & quid refert ſpectare curationem, cum uidendum eſt quid pars ſit,aut non ſit. Hoc enim philoſophi & non medici eſt munus definire. Eſt porrò ratio cur Ariſt. & Galenus quædam inter partes aliquando numerent, aliquando uero partes eſſe negent, quòd non de eodem toto ſemper loquantur: nam aliæ ſunt partes ſubſtantiæ,aliæ corporis,aliæ corporis animati,aliæ animalis, aliæ hominis. Etenim partem oportet eſſe eiuſdem rationis cum toto,vt ſi totum eſt ſubſtantia,partes oportet eſſe ſubſtantias:ſi totum eſt accidens,& partes accidentia, ſi totum quantum,& partes quantæ erunt. Vnde rectè dicitur linea ex punctis non conſtare,quia linea quantitatem habet,punctum uerò minimè:ſi totum corpus eſt,& partes corporeæ,ſi totum viuens, & partes viuentes, ſi totum animal eſt,partes eam vim & naturam oportet habere, qua totum animal conſtat. Si uerò homo eſt totum,partes eius eſſe oportet proprias homini,ita,vt hominem diſtinguant a cæteris animantibus. Quia ergo totũ conſiderant illi diuerſo modo,non eaſdem partes ſemper ponunt eſſe. Nam quando ſubſtantiæ partes conſiderant, materiam & formam illius partes eſſe dicunt: quando uerò de homine vel animali agunt ut ſunt corpora,omnes ſubſtantiæ corporeæ quæ in eo naturaliter inſunt,dicuntur partes eſſe. Quare malè Fernelius (vt diximus) quærens partes corporis,negat ſanguinem,adipẽ,vngues,eſſe illius partes: nam uiuentis corporis partes illa certe non ſunt: at corporis partes,cum ipſa ſint corpora,quæ naturaliter inſunt, reuera ſunt. Quando uerò totum conſideratur ut viuens,partes ſolum erunt illa quæ viuunt: ſi uerò animal conſideretur ſecundum ſpeciem,omnia quæ in eo ſunt ſecundum naturam ad illius conſtitutionem neceſſaria,partes cenſentur eſſe. vnde pili, vngues,cornua,humores oculorum,etiam ſi non viuunt,inter partes tamen poni debent in illis animalibus, quibus a natura ſunt data ad illorũ ſtructurã & vſum neceſſaria. Non .n. vt viuunt illa,partes ſunt hęc, ſed vt certam & propriam quandã conſtructionem habere debent. Quare non aliter quàm cõmuni ea definitione prius tradita partes definiri poſſunt,quòd .ſ. illud pars ſit, quod ad totius conſtitutionẽ aſſumitur. Vt autẽ totũ nunc uno modo, nunc alio conſideratur, ſic eadẽ res dicitur nunc eſſe,aut non eſſe pars. Cæterum partes ſimilares ſolet uocare Galenus ſimplices, primogeneas, primas, ultimas, vt ex primo de elementis conſtat: uocat & elementa

Fernelij sẽtẽtia de partis definitione expenditur & confutatur.

Aristotelis & Galeni sentẽtia de partibus declaratur.

De parte similari disputatio.

A menta sensibilia cap. sexto primi de naturalibus facultatibus: dicuntur autem simplices: quoniam tales ad sensum apparent, & quoniam ex alijs partibus non componuntur, vt capitulo octauo primi de elementis scribit Gal. vocantur & primogeneæ & primę, quoniam illę inter omnes partes primum fiunt & gignuntur ex elementis; vltimæ autem, quoniã in illas tanquam in vltimas parts totum corpus resoluitur: nam resolutio quæ fit in materiam & formam, fit nõ solũ in partes, sed etiam in principia. dicit quoq; esse elementa sensibilia, quoniam sensus partes similares iudicat esse simplices, ut elemẽta simplicia re vera sunt. Est autem ab omnibus receptum definiendam esse partem similarem, quæ in similes partes diuidi est apta, ita vt quælibet illius particula idem nomẽ cum toto obtineat. Quam quidem definitionem explicandam esse arbitror. Scribit enim Arist. cap. 1. & 2. lib. 2. de partibus animalium partes similares quasdam seruare nomen commune toti, vt uenæ pars rectè inquit

de diffinitione partis similaris.

B nena dicitur: alias uerò non seruare, vt in visceribus patet. Nam cor inquit est similare, & tamen quęlibet illius pars non seruat nomen cordis, quia figura diuersa est partis & totius. Rectè quidem in eo sentit, quod dicat partes similares non seruare semper nomen: sed in eo falli videtur, quòd dicat quamlibet venæ partem, venam esse. Nam si uena definienda est, dicemus eam esse corpus concauum, ex simplici tunica constans, ad sanguinem deducendum per vniuersum corpus a natura comparatum: quod quidem nequit præstare quodlibet venæ fragmentum. Ita quælibet pars nerui, aut membranæ, uel cartilaginis, ac ligamenti, non potest nomen totius assumere, quoniam nequit vsum & actionem totius præstare. Definit autem Gal. cap. 9. primi de elementis & 8. de placitis partem similarem esse, quæ sibi & toti similis est, ac vniformis. Quæ quidem definitio optima est. Definitur enim materia partis similaris, & non forma, & ratio, cum diffinitur pars similaris, vt similaris est. Materia enim propinqua ex qua res aliqua constat, dicitur similis, vniformis, dissimilis & difformis. Ad

Arist. notatur

C hunc modum rectè dicimus neruum esse similarem, quia ex materia similari & uniformi cõstat, ac quælibet eius particula similem cum toto obtinet substantiam & materiam albam, fibrosam & exanguem. Ergo dicendum est partem similarem esse, quæ tota habet eandem substantiam & materiam cum partibus suis, non autem nomen. Nam ligamenti aut membranæ minima pars, ut frustulum ipsius, ligamentum aut membrana nõ est, nec dici potest, cum nequeat illorum usum præstare: substantia autem eadem est similaris & uniformis in particulis & tota parte. Cæterum inter partes similares enumerat Galenus cap. 8. primi de elementis, fibram, membranam, adipem, os, cartilaginem, ligamentum, neruum, cerebrum Addit in cap. 3. de differẽtiis morborum, venam & arteriam, quas eodem libro cap. 4. inter instrumentarias ponit. At in lib. 7. de placitis neruum compositam partẽ esse docet ex duabus membranis & substantia quadam medullari. In proœmio uerò commentarii libri de natura humana inter partes similares addit unguem & pilum. Arist. quoq; in his recensendis

Galeni diffinitio de parte similari laudatur

Partis similaris quascũq; particulas, eadẽ substantiã cum toto, non autem idem nomẽ obtinere.

D discrepare uidetur. Nam cap. 2. 3. de historia animalium inter similares partes sanguinem, saniem, seuum, excrementa, stercus, pituitam, & utramq; bilem enumerat: uerum in cap. 2. primi de historia animalium inter partes communes animalis non ponit humores. Præterea cap. 6. secundi de partibus scribit partem omnem constare ex sanguine, tãquam sanguis ut aperte fatetur cap. 1. secundi de partibus nõ sit pars similaris animalis, si nullo modo pars illius est: & merito quidem. Nam Galenus omnem partem similarem scribit esse præditam quatuor facultatibus naturalibus attractrice, retentrice, concoctrice, & expultrice. Verum quod hi authores numerent aliquando quasdam partes inter similares, quas alibi negant esse partes ut humores, adipem, pinguedinem, ungues, & pilos, ratio est, quòd corporis partes intelligant, cum illas dicant esse similares. animalis autem partes enumerent, cum eadẽ dicunt non esse partes. Quod uerò easdem partes nunc dicant esse similares, nunc uerò dis-

Quæ inter partes similares numeranda.

E similares, pluribus rationibus id faciunt: uel enim capiunt aliquid quod in parte est, pro tota parte, quomodo. 6. cap. lib. primi de naturalibus facultatibus interpretatur cerebrũ, cor, hepar, & lienem esse partes similares, id est carnem illorum uiscerum, quæ reuera sunt organica, si illorum uniuersa compositio consideretur: uel sumunt materiã partis (ut diximus) pro parte, quomodo dicunt neruum & ligamentum partem esse similarem, idest nerui substantiam & materiam: cum autem & neruum & arteriam & uenam dicunt esse partes instrumentarias, partis nomine intelligunt formam partis, per quam partes illæ certam actionem & usum animali præstant. In quo significatu nerui, aut ligamenti pars, neruus aut ligamentum dici non potest, quia formam & usum non habent totius. Aliquando uerò (ut colligi-

Cur quedã dicũtur partes esse similares & dissimilares.

tur ex lib. de differentiis morborum) similares uocant, quæ etsi reuera similares non sunt, si quis exacte inspiciat, similares tamen apparent primo aspectu: quo pacto neruus dicitur similaris, etsi ex duplici substantia constat, quoniam ex primo genere dissimilarium est, quorum substãtia, nisi diligẽter quis inspiciat, uniformis & similaris creditur esse. Atq; ea, quæ sunt in hoc genere, ob ancipitem naturam, nunc similaria, nunc dissimilaria Gal. uocare solet. Ex quibus quidem patet, quid sit pars, & similaris pars, & cur una & eadem res, nunc dicatur esse pars, nunc uerò non, & nunc similaris, nunc dissimilaris, nunc inter similares, nũc inter dissimilares, nunc inter organicas ponatur. At quoniam ut diximus ex elementis similares partes fieri tradit Gal. nec tamẽ hoc loco explicat quomodo id fiat, operæpretium esse duco hoc loco disputationem instituere de elementis paulo diligentiorem, ut Philosophis non satis bene institutis, aut Medicis etiam rudioribus, qui hæc nostra legere cupient, consulamus. Dicemus ergo quid sit elementum, quot sint genera elementorum, quot sint elementa in unoquoq; genere, ex quibus cõstent singula elementa, quę sint proprietates ipsorum elementorum, quæ uis, quid in ipsis & ex ipsis elemẽtis fiat, & quomodo; his enim tractatio de elementis a nobis concludetur. Porro elementum diffinit Galenus lib. 8. de placitis, & initio primi de elementis, dicens illud esse elementum, quod est minima pars eius, cuius est elementũ: est enim in predicamento ad aliquid, sicut pars. Intelligere inquit oportet minimum, quod non amplius diuisionem recipere potest secundum speciem: nam secũdum magnitudinem nullum datur eiusmodi minimum, tãquam minimum idem sit, quod simplicissimum. Clarius tamen & diligentius Arist. 5. Methaphys. elementũ definit, cũ dicit illud esse elementum, ex quo fit aliquid cum insit, & est indiuisibile secundum speciem. Omne enim elementum (vt ille docet) materiæ rationem obtinet. Quare ex eo aliquid fit: inest autem rei, quæ fit, ex quo differt a priuatione, ex qua aliquid quidem fit, sed non manet in re, quæ fit. Additur indiuisibilis secundum speciem, ad differentiam primæ materiæ, & aliarum materiarum. Nam prima materia cum speciem non habeat, dici non potest indiuisibilis secundum illam: quare elementum reuera non est, etsi ex ea aliquid fit, & illa manet in re, quę fit: Aliæ autem materiæ posteriores post prima corpora diuidũtur secundum speciem in alias species. Proinde reuera elementa esse nequeunt. Breuius ego elementũ diffinirem esse corpus indiuisibile secundum speciẽ. Ceterum ex eò quòd elementum dicitur esse minimum & simplicissimum, Gal. duo genera elementorum ellicit esse: nam quod minimum & simplicissimum est, uel est re uera & suapte natura tale, qualia sunt elementa mũdi: uel minimum & simplicissimum reuera non est, sed sensibus eiusmodi esse apparet, & huius generis dicuntur esse quatuor humores, & ea, quæ quatuor humoribus respondent, nec non partes similares: nã sensus singulos humores, & partes similares in alias formas diuidere nequit: alia vero omnia, quæ in corpore sunt, sensus iudicat esse diformia & composita. Ac primum quidem de elementis, quæ re uera sunt elementa agemus, postea de alijs, Hippocratem & Galenum imitati. Sũt quidem, ut philosophi omnes peripatetici, qui asserunt elementa hæc quinque, Cælum, Ignem, Aerem, Aquam, Terram: sunt enim hæc omnia corpora simplicia, ex illis fit mundus: ex quatuor uero inferioribus elementis non solum mundus, sed etiam alia omnia, quæ in eo sunt, fieri dicuntur, vt postea etiam nos ostendemus. Constat autem omne huiusmodi elementum ex materia & forma substantiali: omne enim quod est actu, vel est actus per se existens, uel habet actum, per quem existit: non est autem elementum, actus per se existens, quia esset forma sola abstracta & separata a materia. Quicquid autem habet actum, materiam habet, in qua est actus: ergo ex materia & forma constant elementa. Qualis sit materia cæli furor est inquirere: aliorum uero elementorum materia est illa, quam primam & simplicissimam uocamus, ut quæ primam formam elemẽti suscipiat: aliorum enim corporum materia cum ex ipsis elementis sumatur, composita iã est. Cæterũ formã cæli perfectissimã esse, ut quæ perfectissimo corpori cõueniat, quod alia inferiora procreare, conseruareq; debet, credendum est: Aliorũ uerò elementorũ formas, necesse est omnium formarum imperfectissimas esse, & propinquissimas naturæ materiæ, & accidentium: nimirum cum elementa sint materia omnium mixtorum corporum. Verũtamen non constat, quidnam sit forma horum elementorum. Quidam enim uolunt esse grauitatem, & leuitatem, quod crederent has qualitates esse principium motus ipsorũ elemẽtorum. Verum hanc opinionem facile est refellere. Nam ut Arist. scribit in secundo lib. de Anima, nulla substantia est per se sensibilis, grauitatem autem & leuitatem sensus percipit

Tractatio de elementis & quibus illa constat.

de elementi diffinitione.

Elementorũ genera

Elementorũ compositio.

Materia elementorũ.

De forma elementorũ.

Graue & leue nõ esse formas elementorum.

A B C D E

A pit. Addo quod Arist. in secundo de partibus Animalium recenseat inter accidentia elementorum, caliditatem, frigiditatem, grauitatem & leuitatem. Verum quoniam formæ rerum dignosci & exprimi nequeunt, cogimur per accidentia quæ proxime formam sequuntur, eas exprimere. Propterea Alexander, Auerois, & alij qui ita sensisse uidentur, grauitatem & leuitatem dixerunt esse formas elementorum, non quòd ueræ formæ sint, sed quod per illas qualitates melius quã per alias ueræ formæ significarentur. In eodem errore uersatur Gal. Curtius, & alij Medici, qui putarunt primas qualitates ueras esse formas elementorum. Scribit enim Gal. in lib. primo de elementis, si caliditas summa, & siccitas materiæ ignis coniungantur, ignis fit: id quod etiam habet lib. primo de natura humana, Textu decimoquarto, ubi habet summã caliditatem cum materia ignẽ facere, summã uerò humiditatem aquam. Curtius uerò eandẽ opinionem ex Arist. cõfirmare nititur: ait. n. Arist. 2. de gene. ubi querit

Galeni opinio de formis elementorum.

B quid sit in elementis, solum materiã primam, & qualitates primas ponere: eundẽq; authorẽ cap. primo secundi de partibus animalium scribere, mistionem fieri secundũ qualitates elementorum nulla alterius formæ facta mentione. Nititur præterea Curtius respondere argumentis, quæ contra afferuntur. Aiunt enim qui contrarium sentiunt, substantias ex substantijs componi, qualitates autem primas substantias nõ esse, quare nec formas. Deinde prædicamenta ex Arist. esse impermixta: quod uerum nõ esset, si qualitates substantiæ essent. Præterea qualitates habere contrarium, intendiq; & remitti: quod substantijs nequaquam accidit. Ad hæc esse motum ad qualitates, ab substantiam uerò minime. Postremo duas esse in uno quoq; elemento qualitates, & utramq; non posse esse formam elementi, quoniã unius rei vnica est forma. Nec ex illis quidem duabus vna fieri potest composita: quoniam forma simplex est corporis simplicis. Nec dici potest unam earum esse formam substantialem: aliã accidentiarum. Par enim est de utraq; ratio. Hæc & similia asserunt illi. Quæquidẽ hoc modo se dissoluisse putat Curtius. Ait enim formas posse esse qualitates: quãdoquidem Arist.

Curtii opinio de iisdẽ formis.

C 7. cap. 5. Methaphysices diuidens species qualitatis, primãsignificationem dicit esse substãtialem differentiam. Prædicamenta esse impermixta dicit esse intelligendum de iis, quæ in recta linea prædicamentorum sunt: nec inconueniens esse, si principia substãtiæ sint in prædicamento qualitatis: siquidem ut Gal. scribit primo de elementis, non necesse est principia esse in eo genere, in quo sunt ea, quæ ex illis constant: Elementum autẽ in eo est genere cũ eo, cuius est elementum, utrumq; enim substantia, & corpus est, & hoc nomine principium ab elemento distinguit. Quamquã tamen sunt vt Fernelius qui alio modo principium ab elemento separant. Principia enim dicunt esse, quæ separatim minimè subsistunt, suo verò implexu corpus efficiunt, nec corrumpuntur, cum res fit, aut corrumpitur: ideo sanguinẽ menstruum & semen principia corporis esse, non elementa, quippe cum illa nequaquam maneãt & seruentur facto corpore, Elementa verò dissoluto corpore, ut Hippocrates lib. de

Principiũ & elementum quomodo differat.

D natura humana testatur, & experientia docet, ad suam naturam redeant. Nec materiam & formam elementa esse, cum per se non consistant, uerum hæc distinctio, ut fortasse separat elementa mundi à principijs nostri corporis, ita cõuenire nequit elementis quæ Gal. ponit ad sensum elementa esse: & dici, illa enim corrũpuntur, cũ totũ corrumpitur sed de hac alibi tractabimus diligentius. Substãtias nihil habere contrariũ, nec magis aut minus suscipere, intelligendũ esse aiunt de primis & secundis, idest de indiuiduis speciebus & generibus, non autẽ de differentijs substantiarum quæ non ponuntur in recta linea prædicamenti substantiæ. Ad qualitatẽ esse motũ, pariter intelligunt de qualitate quæ enti actu accidit, nõ ad qualitatẽ quæ est forma elementorũ: ad hanc enim esse generationẽ & non motũ. Formam ex duabus qualitatibus elementorũ mixtam resultare cõcedunt, eãq; esse elementorum formã, nihilominus elementa esse simplicia, cum ita dicantur, quia ex alijs corporibus non cõ-

E stant. Aiunt ergo illi ex materia prima & quattuor primis qualitatibus fieri elementa mundi. Probabilis certè est horum & aliorum opinio, qui contra sentiunt: verũ philosophi qui melius de iis rebus sentire solent quã medici sequentes Gal. qui nullã formã in rebus ponere solet, præter suũ tẽperamẽtũ sequẽdos esse arbitror. Mirũ. n. est, si à solo calore & siccitate fieri possit corpus leuissimum, tenuissimum rarissimum, & tantæ in agẽdo efficaciæ, qualis est ignis: Cũ uideamus multa medicamẽta, ut piretrum, inter reliqua calidissima & siccissima, crassissima tamẽ esse, & ad actionẽ tarda, mirũ si sola frigiditas & siccitas cũ eadẽ materia terrã cõstituãt grauissimã & dẽsissimã. Quod si ita est, cur plũbũ grauius terra potius elementũ nõ est, quã ipsa terra: præterea cũ ipsę qualitates primę sẽsibus statim occurrãt & eos

afficiant, erunt profectò accidentia & nullo pacto substantia: sed aliā subesse oportet formam nobis ignotam, quæ has qualitates & alias omnes quæ sunt in elementis pariat. Absurdū quoq; est, duas qualitates esse formā unius elementi, cum simplex sit cuiuslibet rei forma: nec ex duobus inter se mixtis illa unquam fieri posśit: alioqui corporū mistorū formæ ex magna multitudine rerū, quæ inter se componuntur, resultabunt. Absurdum enim esset, simpliciū corporū formas ex rebus duabus fieri: Cōpositarum uerò formas ex simplici aliquo constare. At ex quibus quæso forma plantæ, animalis, & in unoquoq; eorū genere, specierū singularū propriæ formæ constabunt? Ponamus ergo elemēta ex materia prima & ex forma constare, quę nec raritas est, nec densitas, nec leuitas, nec grauitas, nec calidū, humidū, frigidum & siccum, nec inclinatio ad motum, sed aliquid magis intrinsecum, nobis occultum, quod est prædictarum qualitatum principium & causa. A quo uerò indantur elementis hæ formæ nunc uidendum. Ridenda quidem in hoc est Montani Veronensis opinio, qui scribit, uniuersum spatium quod est à concauo lunæ, usquæ ad centrum, plenum esse materia ingenerabili, informi, apta tamen ad omnes formas recipiendas, & id esse, quod poetæ chaos vocant: formas autem in ea induci ex motu & lumine primi mobilis; quæ cum potentisśima sint in eo, fieri ut maximum calorem inducant in portione materiæ, quæ cælo maximè est uicina; propterea esse factū ignem summe calidū; ex calore enim maximo consumptam esse omnem humiditatem, & ideo hoc corpus esse vocatum ignem, summe calidum, summeq; siccum: quas qualitates sequitur summa raritas, puritas, & leuitas: leuitatem esse illius formam, à qua fit ut moueatur, & quiescat in suo loco. AErem uerò esse calidum & humidum, rarum, purū, & leuem, quia calor & lumen ob maiorem distantiam primi mobilis, non potuerunt totam humiditatem absumere. Aquam uerò remansisse frigidam & humidam, quia plus aberat à primo mobili, eam tamen nō esse frigidam in summo, quia ita constringeret materiam, & faceret illam sicut est terra crassam & solidam, esse tamen summe humidam. Terram uerò ipsam summè esse frigidā, quia longisśimè abest à calore, & propterea materiā in ea constipari, constringi, & congelari. Verū ad Montanum hoc primum dicere oportet, an uelit theologicè an physicè rem hanc tractari: non potest certè theologicè ita sentire, theologi enim non ex chao, uel materia aliqua confectum mundum, sed ex nihilo creatum, ex infinita Dei potentia censent, & credunt, nec elemēta has qualitates primum accepisse ex cælo, sed ab ipso opifice illis esse inditas, cōseruari tamen ut alia inferiora uirtute cœlesti. Si uerò peripateticos sequitur, non dicet elementa fieri, aut facta esse motu cœli, sed perpetuò fuisse. Mundū enim ingenitum, & incorruptibilem Aristoteles quem ille sequitur, asserit. Pręterea quo pacto statuere potest, totam illam materiam esse informem, si eam plus uel minus vi cœlesti spoliari humiditate tradit, præerat ergo in ea humiditas. Deinde si ignis ex calore sibi indito leuitatem, raritatem, & alias suas qualitates recipit, erunt calor & siccitas forma ignis, à forma enim proueniūt quæ sequūtur accidentia: nec rationi est consonum, primas qualitates esse in elementis accidētia alias vero qualitates à primis natas, esse substantiales formas. Magnam profectò oportet in materia aeris extitisse ab initio humiditatem, si ex motu cœli, & ignis uicinitate cōsumi nō potuit. Illud profectò absurdum est, credere, terram crassam, & densam esse, eo quòd frigus humorem intus constringat, & congelet. Nullus enim in terra apparet congelatus humor, ut in glacie: aut cur glacies ipsa congelata (ut sensus docet) maxima ui frigoris crasśior, densior & grauior non est terra. Quòd si terra facta est ex humore congelato, quomodo erit siccisśima, aut cur humorem non remittit, cum ab igne calefit & accēditur. Quæ enim à frigido congelata sunt, ignea vi liquescunt, ut Arist. & sensus docent, tribuit præterea igni summam caliditatē & siccitatem, aeri uerò caliditatem & humiditatē cōcedit, non tamen docet, an una ex illis qualitatibus aliam excedat. Aquam dicit esse non summè frigidam cōtra omnium opinionem. Postremo si aqua ideo est summè humida, quia longè abest à calore cœli, tanto erit terra humidior, quanto maior est illius quàm aquæ recessus a cælo. Sūt hæc nugæ, quæ longiorem confutationem nequaquā admittunt. Dicamus ergo uel inditas & creatas esse cum suis formis has qualitates, ut nos credere debemus, aut nunquam esse factas ut peripatetici cēsent. Illud uerò sequitur explicandum, an utraque qualitas summa sit in vnoquoque elemento, an vna sit summa, alia uerò remissa. Hanc opinionem sequi uidētur peripatetici: illam uerò Gal. nam in lib. de natura humana 14. textu, summā caliditatem & summam siccitatem igni tribuit, & summam humiditatem aquæ. At. 16. textu eiusdē summam

Forma elementorum quid sit.

A quo sint īdite formæ elementorum, et mōtani opinio exploditur

An utraq; qualitas in elementis sit summa.

A B C D E

A mam humiditatem aeri,& summā frigiditatem terræ inesse scribit. Sunt & alij loci in lib. de elemen, ubi uidere est hunc authorem utramq; qualitatem paré ponere in singulis elementis,cui & ego assentior.Nam & Arist.in lib. Meteorologicorum summā humiditatem aquæ concedit,quam in libro de generatione Aeri dederat:scribit & idem author in physicis,id quod minus tale est;ob mixtionem contrarii minus tale esse.Itaque si in singulis elemētis una qualitas summa,alia remissa est, necesse est,eam quæ est remissa,id pati,ob excessum cōtrariæ qualitatis. Vnde tres primę qualitates in singulis elemētis ponere oporteret, vt in igne summā caliditaté,siccitaté,humiditaté nō obscurā,vt quæ siccitaté sibi contrariā remittat.Pares ergo ponūtur qualitates,& si quædā ob diuersam materiā, & coniunctioné alterius qualitatis remissiores apparent:nam in igne caliditas efficacior quàm in aere conspicitur,quoniā cum sicco caliditas efficacissima est:qua ratione etiam iuuenes putantur habere plus caloris quā pueri,quoniam in pueris,vt in aere calor hebetatur ab humore .In aqua par uidetur esse frigidi vis & humidi:mutuo enim sibi fauent hæ qualitates. In terra B siccitas pręualere uidetur,quia in crasso & solido corpore siccādi uis est ualidissima: frigoris uero remissa. Hactenus quid sit elemētū,& quomodo a principio differat,& quæ sit materia & forma elementi,& vnde illis forma adueniat, & quales quantæq; sint in elemento qualitates generatim docuimus.Sequitur ut de numero elementorum agamus.Nā etsi receptū est ex philosophorū doctrina,quattuor esse sub cœlo elemēta,& nos in superiore tractatione tot esse supposuimus,tamen non desunt qui huic opinioni reluctentur,ut Cardanus qui in lib.de subtilitatibus,primum negat sub cælo lunæ esse ignem. Absurdum enim esse sub re purissima & omnis qualitatis experte rem ardētissimā collocare,pręsertim absq; medio,quod natura semper inter duo extrema interponere solet.Præterea cometas caloré accendere intolerabilem:quid autem inquit fieret,si tanta regio,& uniuersus orbis igne ambiretur.Ad hęc quid prohibere potest,quominus aerem ipsum,& uniuersa postea accēdat. C Quid etiā prohibet ne luceat,& cur,si ignis illic est,omnia frigidiora apparēt,quādo altius ascendimus.Ait præterea superfluò ibi ignē poni,quandoquidem absq; illo,ex solo calore cœlesti,teste Arist.generatio fit:nec ad hoc quidē facere ait, quòd noster ignis sursum ascēdat:quippe cum hic vrat,splendeat,corrūpat, quorū nullum igni elementari inesse philosophi volunt.Addit ignē eum vt qui leuissimus sit,ad nos descendere non posse,vt generatio fiat.Quinetiam absurdum esse inter duo extrema duo ponere media. Nec faces aut cometas conuincere talem illic esse ignē, quippe cum sub igni & iuxta terrā hæc dicat gigni Arist.Nec etiam in mixtis ignē apparere,& sublimationes, docere tres tantum substantias á rebus elici,aquam pro aqua,oleū pro aere,terram quæ subsidet.Esse quidē aliquid calidū & siccū,sed hoc non arguere elemētū igneum,quod oīa absumeret,sed cœlestem caloré ex quo oīa generātur.Ignis ergo ille,inquit,sit,sed elemētū nequaquā:de aere ita sentit.Illius regionem essē frigidissimā,motu enim uelocissimo quæ propinqua sunt, frigida reddi, ut D in aquis uolocissimè currentibus apparet,eam tamen temperari propinquitate siderum, & maximè lunæ:eundē esse purissimū,limpidissimū ac totum sincerum, & propterea æthera ab antiquis uocatum,temperatū ergo Aerem esse,non quòd æqualiter commixtus sit ex calido & frigido,sed quòd utriusq; qualitatis sit expers,nec siccum esse, quòd fluat, nec humidum,quia non madefacit: sponte quidem temperatum,motu autem frigidum euadere: calidissimum nulla ratione, aut experientia doceri, quandoquidem nemo citra solis uim de aeris calore conqueritur, de frigore verò omnes. Siccam verò terram, & multum frigidam. Aquam frigidam & humidam,& hæc omnia calore solis & syderum bene temperari. Hæc Cardanus de numero elementorum: quæ & si ingeniose dicuntur,tamen doctissimè a Iulio Scaligero sunt confutata. Nam absurdum est existimare,cœlū ab igne subiecto corrumpi posse,cum diuersa sit materia cœli,& elementorū ,diuersa forma,qualitates & affe-E ctiones diuersæ genere,ita, vt nulla transmutatio inter illa fieri possit.Falsum & illud est, naturā semper media requirere in extremorū coniunctione, vel cōpositione. Nā sub terra ignis perpetuò ardet, aer terrā contingit, aqua scopulos. Cæterū aerē quomodo accendet,si non urit ignis elementaris,& ipse aer,quē ponit frigidū ,resistet: nec occupabit aeris locū, sua sede naturaliter contentus. Cometæ quidē calefaciunt, quia ignis in crassiore materia est accensus: non cōburit autē ipse ignis rarefactus,nec lucet,ob eandē rationē.Apparent cuncta frigidiora, non quanto altius ascendimus,sistitur enim in aeris media regione frigus. Cœlestis calor efficientis rationem habet,elementaris uerò, ut & ipsa elementa

de numero elementorum.

omnia, materiæ potius in rerũ compositione rationẽ obtinent, aut certe secundæ causæ ef A
ficientis: cæterũ si accensus in materia crassiore infimus noster ignis sursum ascendit, ostendit profecto locũ supremũ quo ipse contendit, plenũ esse puriore, calidiore, & leuiore substantia. Neget ne quispiã cœlestẽ vim demitti in loca hæc inferiora eo quod illã sensibus nequaquam cõprehendamus. Descendit autẽ ignis portio ad mistionẽ & generationẽ inferiorẽ, ab aeris portione sibi vicina grauior reddita, & motu cœli depulsa. sublimationes igneã quoq; substantiã eliciunt, sed illa ob tenuitatẽ expirat, nec vt aliæ seruari, aut ostẽdi potest. Absurdũ non est inter duo extrema, duo media ponere, imò ut postea ostendemus, vnũ mediũ elementũ duorũ extremorũ vinculum esse nequit. Aeris regionẽ esse frigidissimã ob motũ velocissimũ cœli nemo concedet. nam motu aqua qualitatẽ non mutat sed aerem concipit, qui si calidus fuerit, calefacit, si minus, frigidã aquã reddit: sic enim cũ frigida erũpit æstate, ab aere insolato calefit, & cũ erumpit tepida per hyemẽ, frigus ac
cipit ab aere: ex motu autem id solũ consequitur vt attenuetur, diuidatur, atque ita facilius aerẽ admittat. fallitur que Cardanus, cũ uentos omnes validos, frigidos esse tradit. B
nã auster, & vulturnus multis in prouincijs calidi sunt: fiunt enim venti ex calida exhalatione: neque frigidi fiunt motu, sed aeris conceptione, qui niuiũ, aut pruinarũ halitu fit talis. sed hæc satis ad Cardanũ. Nos certe Arist. & aliorũ philosophorũ opinionẽ de numero elementorũ sequimur, tanquã rationi & sensibus maximè consonã. cum enim vnũ sit corpus circulare quod mouetur, necesse est ut habeat centrũ & circunferentiã: & elementũ vnũ sit, quod ad centrũ, aliud quod ad circunferentiã moueatur. Ignis ergo & terra necessaria fuerunt: quæ cũ uniri & colligari debebant, vt vnũ mundũ efficiant, duo postularunt vincula, vnicũ enim non potest sufficere: nã illud tenderet ad mediũ, & simul recederet a medio. Duo ergo aer & aqua: quorũ vtrunque & leue & graue est, & a medio
ad mediũ mouetur. Præterea cũ elementa sint contraria, necesse est seruari proportionẽ: C
alioqui quod maius est non seruata proportione, alia absumeret. Quamobrẽ præter aquã & terrã non oportet vnũ ponere solũ elementũ, quod totã eam regionem, quæ est ab aqua ad cœlũ occupet. Præterea quattuor motus recti idẽ ostendunt, & cõplicatio quattuor qualitatũ: quattuor ergo elementa: quẽ numerũ etiã Galenus in libro primo de elementis ex rerũ cõpositione confirmat. non enim ex paucioribus quàm ex quattuor elementis demonstrat posse fieri corpora mollia, dura, viuentia, sensu prædita, & alijs affectionibus, quas in nostris corporibus inesse agnoscimus. docet & idẽ corporis corruptio & dissolutio in quattuor elementa. Quintũ vero elementũ inter hæc esse non potest, quia nullus ei motus posset accõmodari: neque enim simpliciter, aut secundũ quid leue, aut graue esse posset, nec contrariũ proprium haberet, a quo & in quod mutaretur. Quattuor igitur solũ sunt elementa mundi inter se contraria, & propterea corruptibilia. nã alioqui corru-
ptibilia corpora ex illis fieri non possent. Ostenditur & contrarietas illorum ex suis moti- D
bus. mouentur enim motu recto, recti autẽ motus contrarij: tum etiã quod ex se generentur, & corrumpantur: contingit enim hæc solum inter contraria fieri. Non tamen propterea dicimus substantiæ aliquid esse contrarium, quoniã hæc elementorum contrarietas est in qualitatibus eorũ propriis, sine quibus esse nequeunt. Quod uicissim generari & corrumpi possint, id habent ex materia cõmuni & contrariis qualitatibus, quæ mutuo se expellere possunt. formas autẽ vt diximus habent imperfectissimas & propinquas naturæ materiæ & accidentium: quoniã elementa aliorum corporum materia futura erant, & ob

Multa fieri in elemẽtis & ex elementis casu.

imperfectã eorum naturã omni mutationi & inordinationi sunt obnoxia: quo fit ut multa contingant in elemenis & ex elementis, ut monstra, & imperfecta a casu, & præter ordinẽ naturalium agentium, quę nõ possunt referri ad aliam causam, quã ad priuationẽ. Nõ enim in corpora cœlestia inordinationis causa ponenda est, vt quę certas habeant agendi leges ex
motu suo lumine & tepore. Ergo in materiã causa hæc referenda est porrò elemẽta mun- E

Elementa quomodo mundum cõponant

dum componunt non mistione, sed compositione: nam mundum efficiunt, quia in suis locis quiescunt & ad illa mouentur, alia uerò corpora mistione efficiunt. Quod uerò ad motum & quietem elementorum pertinet, ita sentiendum est, ut primum intelligamus duos esse motus simplices, circularem & rectum: ille cœlo, hic inferioribus elementis conuenit.

De motu et quiete elementum.

Rectus duplex, a medio & ad medium: dubium verò est a quonã moueantur elementa: nam ex se non videntur moueri, cum Arist. dicat omnia grauia & leuia ab alio moueri. Præterea sola animalia ex se moueri putantur. Addo quod ea quæ per se mouentur, diuiduntur in partem

A tem per ſe mouentem, et partẽ per ſe motam: quod elementis nequit conuenire, ut quæ con ſtent ex forma imperfectiſsima, & materia tantũ prima, nec quieſcere poſſunt, cum libuerit: mouentur enim cõtinuo motu, niſi quid obſtiterit, donec ad ſuum locum peruenerint. Verum ſi formam habent ſimplicem, nonne habebunt ſimplicis ſui motus cauſam. Porrò elementa mouentur à principio intrinſeco, non tamẽ ex ſe, ut animalia, ſed ab alio mouentur, quoniam proprium principium motus eſt inclinatio ad locum proprium: inclinatio uerò in elementis eſt propria grauitas & leuitas. In animalibus inclinatio eſt appetitus rationalis & ſenſitiuus, & quia inclinatio hæc à generante elementis tribuitur, ſunt (ut diximus) duo extrema elementa ita affecta, ut unum ſimpliciter ſit leue, aliud ſimpliciter graue: media uerò elementa in loco ignis grauia, in loco terræ leuia ſunt, in proprijs uerò locis aliquando grauia, aliquando leuia, utrumq; tamen magis graue quã leue: nã extra proprios locos violenter quieſcunt, & ab eis recedere ad proprioſq; locos redire nituntur. At in locis propriis quieſcũt ſecundũ naturã: verũ ſi impellantur, ſuo nixu mouentur quoquo uerſum in latus, B ſurſum, deorſum, facilius tamen deorſum, quàm ſurſum feruntur. Sic enim natura inſtituit vt rerum generatio facilius fiat. Et propterea media elementa humida ſunt facta: humiditas uerò grauitatis eſt cauſa. Requirunt elementa ad ſuum motum reſiſtentiam, & propterea in vacuo moueri non poſſunt: fieret enim in vacuo motus in inſtanti, eo quòd non ſeruaretur proportio mouentis ad ſpacium: quod autem momento fit, indiuiſibile, motus autem continuus. Cæterum mouentur elementa ſemper celerius, quanto magis appropinquant ad ſua loca: quoniam elementi, per quod feruntur, partes, a re, quæ mouetur, diuiſæ, concurrunt vt vniantur, atque ita a tergo illud pellunt: fitque vt quanto plures fuerint partes diuiſæ, tanto citius & vehementius pellant id, quod per ea fertur, acciditque quòd elementum, per quod fit motus, aer inquam, & aqua, minus reſiſtunt corpori, quod mouetur, quàm cum quieſcit. Hæc generatim de elementis ſint dicta: nunc vero pauca ſunt addenda, quæ pertinent ad vnum quodque elementum. Ignis (vt ab eo exordiamur) calidiſsimus & ſicciſsimus, rariſsimus, & propterea minimum habet materiæ, & plurimum formæ, C lucet ſuapte natura, non tamen corporibus propinquis valet lumen impartiri, ſi in propria raritate maneat: in materia vero denſiore ſtatim lumen emittit, maximamque uim habet in agendo, & propterea natura eo vtitur, tanquam præcipuo inſtrumento in generatione & conſeruatione miſtorum, præcipue animatorum. Et quemadmodum vniuerſa elementorum maſſa ſe habet tanquam materia, quam effingit & format corpus cœleſte, ita ignis reſpectu aliorum forma eſt, & figulus, qui ex aliorum maſſa miſta omnia efficit. Ignis igitur lumine, raritate, paucitate materiæ, formæ præſtantia, actionis vi ad generationem miſtorum maximè ęmulatur præſtantiam corporis cœleſtis: id quod etiam facit ſua magnitudine. Eſt enim ignis Sphæra ingentis magnitudinis: nam eam proportionem habet vniuerſus ignis ad vniuerſam terram, quam habet portio ignis ad terræ portionem: videmus autem ex minima parte ligni, quod terra longe eſt rarius, maximam ignis copiam gigni. Eſt D porrò ignis iuxta cœlum puriſsimus, quoniam ibi contrarium non habet, quo inficiatur: moueturque duplici motu, uno recto ſibi proprio, & alio circulari a cœlo, ex pulſu & tractu compoſito: & eo quidem non vniformiter, nec pari velocitate omnes ignis partes mouentur: eodem motu deorſum pelluntur ignis partes conglobatæ & fluctuantes. Eſt autem hic motus a cœlo ignis non uiolentus, quia non eſſet perpetuus, nec contra, ſed præter naturam ei contingere dicere poſſumus. Mouentur quidem a corpore cœleſti ex coniũctione, quæ eſt naturaliter loco cum locato, & formæ cum materia: nec non mouetur a qualitatẽ cœleſti, qua elementa fouentur, & mixta corpora generantur. Mouetur autem ignis (ut diximus) circulari hoc motu difformiter, & inæqualiter: vnde aliquando partes eius conglobantur, & tunc ſplendorem ſtatim emittunt, aquiſita ſcilicet denſitate: quam E cum amittit reſoluente proprio calore & cœli motu, ſplendor & flamma euaneſcunt. Aſcẽdit tamen aliquando exhalatio ſicca a terra reſoluta ad ignis regionem, vbi Sphærę motu inflammatur, & ignis ab exhalationis extremo ad finem vſque confeſtim percurrit, & fiũt tũc Stellę currẽtes: quòd ſi exhalatio ea arida, accenſa a conſtipatione ſuperioris aëris ſeu uaporis frigidi, terram verſus propellitur, tunc fiunt Stellę cadentes. Quòd ſi in Sphęra ignis facta fuerit ea conſtipatio, quæ ob magnitudinem & multitudinem non facilè diſſoluatur, & interim exhalatio a terra reſoluta, fomentum illi præſtet, tunc fit Cometa. via autem lactea non ab aliqua exhalatione fit, quoniam non eſſet perpetua & immutabilis, ſed fit ob multitu-

Elementa quæ & ubi leuia & grauia ſint.

Motum nõ poſſe fieri in uacuo.

De ignis qualitatib. et materia.

Ignis uis.

Ignis Sphæræ magnitudo & puritas.

Ignis motus.

Stellæ currentes vbi & quomodo fiant.

Cometæ.

Via lactea.

multitudinem innumeram ſtellarum in ea cœli parte exiſtentiũ,quæ adeo ſunt minutæ,ut A
earũ corpora à nobis ſigillatim perſpici nequeant,ſimul tamen perſpiciantur cõfuſa omnia
earum lumina,quæ nobis referunt candorem illum:forte etiam ibi ſunt cœli partes denſio-
res,quæ ſuapte natura ſplendidiores ſunt,aut lumẽ earum ſtellarum refractũ fulget. Atque
hæc quidem de igne,& iis,quæ in eo gignuntur ſufficiãt.Sequitur ut de Aere aliquid dica-
mus,qui ſitum habet inter ignem,aquã,& terram,nulla ſui parte purus,& ſimplex:nã por-
tio eius ab igne ſemper afficitur,uicisſimq, ignem afficit:quare ſiccior iuſto redditur,à cœli

De aere eiuſq; ſitu et qualitatibus.

uerò motu diſgregatur rariorq; fit.At portio eius quæ aquam & terram attingit, à ſolis ra
diis reflexis calefit:media uerò regio ubi ſolis radii diffunduntur , nec reflectuntur, frigida
euadit.Item ab exhalationibus eleuatis a terra,& aqua , & iis quæ per ipſum aerem deſcen-
dunt,vt grandines,pluuiæ:pruinæ,ros,ventorum impetus,nubes,tonitrua,fulmina, currẽ
tes ſtellæ:nec non ab iis,quæ in aere apparent , ut iris,area,uirga , aer inficitur , & infectus
agnoſcitur.Quod ſi ſimplex aer ratione concipitur,corpus erit calidum & humidum,igne B
denſius,aqua longe rarius.In agendo minus efficax quàm ignis,& ad patiendum magis con
tumax:nam ob humiditatem obtunditur calor actionis author: ob craſsitiem uerò diffici-
le patitur.Porro ex iis,quæ in aere apparent,quædam apparent ſolum,quæ non conſiſtũt,

Aeris actiones,paſsiones uires.

alia uerò in eo conſiſtunt,& fiunt:prioris generis ſuut,iris,area,ſoles gemini,aut terni,Vir
gæ,quorum omnium vna generalis eſt cauſa reflexio radiorum ſolis,aliquando lunæ: inter
dum ſiderum inſigniorũ.Area enim fit cum circa lunã aliquando aut circa ſolem conſtite-
rit calignoſus aer exhalationi vaporiq; mixtus,adeo ex minutis corporibus impactus,ut eo
rum ſingula efficiantur ueluti ſpecula,quę colorẽ tantum ſideris referant,circa quod ſunt,

Quæ in aere fiunt.

Area quomodo fiat.

figurã vero nequeant referre ob paruitatem:tunc circa id ſidus area cõſpicitur. Quod ſi ita
fuerit compactus aer exhalatione,ut inferius ualde illa opaca ſit, exterius verò diaphana
& leuis,adeoq; ſimul coacta,ut non plura ſpecula efficiantur,ſed unum tantum , tunc ſpe- C
culum illud colorem,& figuram ſideris refert. Nubes uerò plena rore poſt imbrem plerũq;

Iris quomodo fiat.

Virga quid & quomodo fiat.

ſoli obiecta,irim facit in ſpeciẽ ſemicirculi,Virgæ uero ſunt ueluti imperfectæ irides .Por-
ro inter ea quæ nobis apparent,& in aere ipſo ſunt,numerantur ſtellæ currentes: quæ tunc
fiunt,cum exhalatio ſicca uſtioni apta,eo peruenit,& à cœli motu incenditur: fiũt interdũ
etiã hæ ſtelle currentes in parte aeris inferiore, cum exhalatio arida incluſa uapori frigido,

Stellæ currentes.

Stellæ cadẽtes.

exprimitur in locum inferiorẽ ob id,quod uapor in ſuperiori parte conſtringitur : atquæ
ita infra ſe exprimit exhalationem quã continet:expreſſa hæc, ſi uehemẽtiori motu feratur
ignem concipit, & ſtellæ cadentis ſpeciem refert . Nubes uerò denſa, ualdeq; opaca,poſita

Hiatus ſpecus.

iuxta lucidiorem nubem lumini peruiam, imaginem quãdã nobis refert , hiatus & ſpecus.
Verius autem iis cõſiſtunt in aere,neque oculos deludunt,nubes,pluuiæ,grando, ros, nix,
pruina,fulgura,& uenti:quorum omnium cauſa eſt duplex,exhalatio una ſicca,altera hu-
mida:Illa à terra,hæc ab aqua,& aquoſis locis vi ſolis & ſiderum reſoluitur . Quæ & ſi ſem- D
per mixtæ ſunt, tamen abſolute trahũtur ad genus illud,quod magis exuberat :itaque cum
uapor in ſuperiorem aeris partem peruenerit,interdum deſtituitur ab eo calore,a quo ſur-

Ros.

Pluuia.

ſum tractus & ui fuerat rarefactus: interim ſenſim concreuit deſcenditq;minutisſimis gut-
tulis coactus in rorem:interdum uerò ab aeris frigiditate cogitur primum in nubem,dein-
de in aquã,coactiſq; inuicẽ minimis guttulis iam maiores factæ,deferuntur in terram,plu-

Grando.

uiamq; efficiunt.Quòd ſi fuerit adeo magna frigiditas in unum coacta ex calore aeris cir-
cumſiſtente,ut antequam aqua deorſum cadat,in glaciem concreſcat,grando fit.Si uerò ex

Nix

Pruina.

minima aeris frigiditate,non coacta tantum in unum locum,ſed vbiq; per aerem ſparſa,ſic
citateq; frigori coniuncta,uapor antequam cogatur in aquã inſpiſſetur & concreſcat,fiunt
niues & pruinę.Exhalatio uerò ſicca à terra reſoluta,cum occurrerit uaporibus,exhalationi

Ventus.

aura leuis.

buſq; frigefactis,qui deorſum ad terram,ſenſimq; ferantur eis immixta ,cum neque ab illis
deprimi queat deorſum,neque attolli ſurſum eos posſit,ui percita ex inſito ſibi contrario E
nixu in tranſuerſum fertur,& uentus fit.At leues auræ fiunt,cum minor huius generis re-
rum uis,copiaque in aere fuerit.Quòd ſi nubibus uaporibuſq; incluſa fuerit exhalatio cali-

Fulgura tonitrua.

da,& ui coactis ſuperne nubibus,detruſa fuerit uerſus terrã, fiunt ecnephiæ id eſt procellæ
ſiue uenti flantes.Quòd ſi nõ ſatis in unũ coacta,ſed diſperſa per nubes eruperit,accẽditur,
atq; efficit fulgura & tonitrua.Sufficiant & hæc de iis quæ in aere apparent , fiũt, & manẽt

de aqua.& de qualitatibus aquæ.

aut detrudũtur.Aqua elementũ infra aerẽ poſitũ uerſus centrũ,& ſi nonnullã habet leuita-
tẽ, qua terræ ſuperſtat, abſolute tamẽ eſt grauis,& magis grauis eſt,quã leuis,nuſquã pura
eſt aqua : inficitur enim à terra, aere,& iis quæ in aere ſunt genita , & in aquam ipſam de-
ſcendunt.

A ſcendunt. Aquæ elementũ, propriuſq; eius locus nõ eſt tartarum: Platonis intra uiſcera terræ ſitum: neq; abyſſus Moyſis, ſed maria, ut Ariſt. rectius ſenſit. Terra in centro ſita, eſt grauiſsima, ſicca & frigida, conſtipata & denſa, opaca, ad omnemq; motum inepta, vnde ſemper immobilis manet pura in cẽtro ſuo vt ignis iuxta cœlum, vt quę longe ſit remota à ſuis contrariis. Eſt quoque ibi maximè conſtipata, ita ut difficile aliquid eò penetrare poſsit. Reliquæ uerò terræ partes aqua & aere inmixtæ, impuræ ſunt: eminet autẽ terræ portio aquę etſi grauior eſt omnis terra aqua, naturæ prouidentia, ut multa animalia, quæ ſine ſpiratione uiuere non poſſunt, locum habeant aptum ad generationem, & conſeruationem. Terrã quam colimus eſſe eminentiorem mari, ex hoc conſtat, quòd flumina & omnes aquæ, quæ è terra effluunt in flumina, tandem in mare deſcẽdant. Quod ſi ita eſt, quomodo aqua poſt aerem collocatur, & terra infimum locum & centrum occupare dicitur. Sunt qui ſentiant id ea ratione fieri, quòd aer quem colimus multis uaporibus ſemper ſit plenus, uapor autẽ ſit aqua diſgregata & rarior effecta. Verum eorum opinio non placet: nam etſi uapores ex

Aquæ elementi locus ubi.

de terra & eius qualitatibus.

Terræ ſitus

Terræ & aquæ magnitudo.

B aqua fiunt, tamen illi aqua non ſunt actu, aut certe non ſunt elementum aqueum, de quo quæſtio eſt. An potius dicendum eſt, aqueũ ipſum elementum nempe mare, eminere terræ, ut quæ mari ſubiiciatur: nec habendam eſſe rationem illius portionis terræ, quæ non tegitur aqua ob naturæ prouidentiam. Aquã terra longe maiorem eſſe ratio ſuadet, quæ docet elementa æqualia eſſe debere ſecundum materiam. Verum ſi Oceanum mare undequaque terra ambitur, ut ex nouis nauigationibus eſt cõpertum, terra uidebitur eſſe longe maior ipſa aqua. Soluunt nonnulli hanc dubitationem, dicẽtes in mari non contineri omnẽ aquarum copiã ſed etiam in terræ cuniculis maximis maximam aquæ copiam recluſameſſe: nec non ipſam terram, quam colimus, multis fluminibus & fontibns abundare, & ueluti ſpongiam quampiam plenam eſſe aqua. An forte etiam dicendum eſt, maria, quæ tam longe lateq; patent, multum excedere terræ magnitudinem, etſi terra ipſa maria forte ambit, breui terræ ſpatio. Terra quam colimus mater eſt omnium mixtorum: nam dulci aqua eſt plena,

C ut animal ſanguine: aqua per fõtes, flumina, terræq; meatus, terra ipſa rigatur & alitur. Cõtinent etiam plurimum aeris, & igneæ exhalationis, quibus miſta generare, & nutrimentũ omnibus præſtare poteſt. Hinc fontes calidi ſcaturiũt ex terra, quoniam aqua iter facit per loca ignita, aut quia ex ſubiecto bitumine pereunis ignis accẽditur. Habet etiam terra habitabilis ſua oſſa inſtar animalis, montes ſcilicet, quibus ſuſtentata, & formata, non facile dehiſcit: habent tamen montes alium uſum, ut ex illis profluant flumina ad terram irrigandã, & alios animalium uſus. Fiunt autem montes ex terra, quæ ui ſiderum, & caloris intus concepti inæqualiter attolitur. Nõ enim omniũ ſiderum radij & uniuerſi cœli lumina in hoc mundi centro in unum coguntur, ubi terrã aqua tangit, & eorum ui neceſſe eſt fieri quandam terræ & aquæ miſtionem & fermẽtationem, ex qua terra ipſa rareſcit & intumeſcit inæqualiter ob ſubiectum ipſum, quod multum habet priuationis & multitudinis. Nõ mirũ ergo ſi inſuperficie inæquali núnullæ partes depreſsiores, aliæ eminẽtiores manent: & quæ

Terra mater omniũ miſtorum.

Montium vſus.

D eminentiores prodiere, ubi calore concretæ, tandem actione ac ui frigidi aeris in lapidem & ſaxa uertantur, quæ appoſitione materiæ aptæ in ſaxa conuerti, augentur. Verum ſicut ui caloris terra fermẽtatur, monteſq; & inſulæ oriuntur impulſu eiuſdem impetus: ſic cõtra, aliquibus in locis terra concuſſa diſrumpitur, & terræ motus fiunt, unde inſulæ quædam ſtatim e mari prodeunt: aliæ uerò in eo ſubmerguntur. Plura de iis, quæ pertinent ad ſingula elementa hoc loco dicenda non ſunt, ne uideamur limites noſtri inſtituti excedere uelle. Quare properandum eſt ad ea perfecta miſta, quæ ex elementis ipſis fiunt. Quatuor eſſe elementa in mundo ſuperius docuimus. An uerò noſtra corpora (de quibus potiſsimum agere inſtituimus) fiant ex illis omnibus, uel ſufficiant quædam dumtaxat ex elementis ad eorum compoſitionem, primum expendere oportet. Non poſſe autem conſtare noſtra corpora ex

Lapidũ generatio.

Terremotus & inſularum generatio.

E uno elemento, ut nonnulli uoluerunt, facile probare licet. Nam ſi tantum vnum eſſet elementum, nullum haberet extra ſe contrarium, nec in ſe ipſo, cum ſimplex ſit & uniforme corpus: quare nec alterari, nec aliqua in parte mutari poſſet: aut fieri compoſitum corpus, quod alteratur & mutatur, ob id nec dolere aut ęgrotare poſſet: nam ad dolorẽ requiritur diuiſio, ſiue ſolutio continui, & partis ſenſus. Quòd ſi diuidi forte poſſet corpus, quod ex uno elemento conſtaret, non tamen ſentiret, & propterea in eo nullus fieret dolor: tollit præterea hęc opinio uniuerſam medicinam. Nam ſi dicimus hominem ex vno elemento cõſtare, & ægrotare, tollitur morborum & remediorum multitudo, & proinde ipſa medicina quoniam

de compoſitione noſtri corporis ex elementis quattuor.

quoniam quod ex una re simplici constat, nec contrarium habet, non nisi uno morbo & simplici affici potest: in eo uerò sanando nulla ars, neq; scientia requiritur, cum idem semper sit & uniformis affectus. Quid aliud præterea esset homo, quàm ipsum elemẽtum, si ex eo solo constat: sensus autem docet nostrum corpus esse particeps caloris, frigoris, humidi, & sicci: docet & resolutio, quæ fit mortuo animali, in ignem, aquã, aerm & terram, nostra corpora ex illis quatuor constare. Quomodo uerò hæc prima elementa corpora nostra ingrediantur, assumanturq; ad compositionem, docet Gal. octauo libro de placitis, & primo libro de elementis. Non enim inquit eo modo fiunt corpora ex elementis, ac si dicas ex terra, aqua conspersa, soleq; excalefacta continuo animal generari, sed multis interuenientibus mutationibus generatio ex illis fit, solet enim natura ex elementis rudia quædam opera primum procreare, alia deinde ex illis perfectiora, donec perfectissima opera attingat, & absoluat: sic igitur ad generationem nostrorum corporum primum herbas, fructus, & semina plantarum gignit ex elementis, quibus postea uescuntur animalia, quæ fructibus & herbis uiuunt. Ex illis postea cibum capimus, ex cibo autem sanguis, pituita, bibis utraq; in nobis gignũtur, quæ iam nostræ generationis sunt materia: quibus etiam augemur, nutrimur & quandiu natura nostra patitur, uiuimus. Sic ergo elementa corpus nostrum ingrediũtur. Quod pulchre iis uersibus expressit Lucretius.

Quomodo elementa ingrediantur nostrã cõpositionẽ

A

B

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus.
Vertit se primum in frondes, & pabula læta,
In pecudes: uertũt pecudes in corpora nostra,
Naturã, & nostro de corpore, sæpe ferarũ,
Augescũt uires, & corpora pẽnipotẽtũ.

Quomodo elementa cõponant nostra corpora.

Componunt uerò ipsa elementa nostrum corpus, non quòd illa inter se transmutentur, & alia ax aliis fiant, sed quòd inter se misceantur, & ex mistione materia fiat apta ad formam misti recipiendam. Nam etsi ex primis elementis sanguis, & alij humores in nobis fiunt, ex quibus singulæ partes gignuntur, corrupta ipsorum humorum forma & substantia, manet tamen semper ipsa materia ex elementis ducta, quę in ipsa resolutione, & corruptione cõspicitur. Moriente enim homine, aerem expirare uidemus, & plane eo dissoluto terram & humorem relinqui. An uerò sicut materia, ita formę & qualitates elementorũ remaneant in misto, uel corrumpantur potius, dubium semper fuit, & controuersum. Putauit enim Auicenna elementa in misto corpore esse in actu perfecto, nec in formis fieri mistionem elementorum, sed ob primas qualitates, quæ cum reductæ sunt ex mutua actione ad temperaturam, quæ corporis misti temperaturæ conuenit, tunc mistum illud corpus generari. Verum hanc opinionem refellit ratio. Nam si in actu perfecto formæ substantiales elementorum remanent in misto corpore, fieri non posset ut in eo misto alia esset forma substantialis, præter formas elemẽtorum. Qnicquid enim aduenit substantię in actu per se existenti, accidens est, non substantia. Beatus Thomas & latini Philosophi tradunt in mistis corporibus nullius elementi formam esse actu, sed potentia solum: omnem enim formam misti continere uim & perfectionem omnium elementorum. Quod si ita esset, tolleretur ratio mistionis, & diffinitio elementi. Elementũ enim est, ex quo aliquid fit, cũ insit: quomodo autem inerit, si formam suam amisit: mistum aũt omne dissolui põt in elementa, ex quibus est mistum: quomodo uerò dissolui in ea poterit, si in ipso non sint elementa. Quòd si ea mutatio fiat, dissolutio non poterit appellari, sed misti corruptio, & elementorum generatio. Quapropter putatur Auerrois opinio uerior, qui ait formas elemẽtorum imperfectissimas esse inter omnes substantiales formas: ideoq; plurimum recedere à natura substantiæ, & accedere ad naturã accidentiũ: ex quo fieri, ut more accidentiũ, frangi, minui, remittique ualeant: & rursus si contingat intendi, & fieri perfectiores: quomodo uidemus calidũ & frigidum intendi, & remitti. Itaq; cum more accidentium possint formę elementorum frangi, & minui, & si destituantur per certam immutationem qualitatum ab esse substantiali, remaneant tamen formę illæ in aliquo actu, nempe in actu refracto: franguntur enim inuicem elementa ex mutua actione & passione ita, ut nullum eorum possit conseruare propriã suam essentiam: ac tunc ui caloris proprii conflatur forma media misti corporis, generaturq; mistũ, in quo sunt elementa in actu non perfecto, nec corrupto, sed refracto, Addo quòd illæ formæ uicem potius habeant accidentium, quã substantiarum. Hoc ergo modo manere creduntur formæ elementorum in mixto. Manent & qualitates ipsæ elementorum

An formę elementorũ manẽat in misto.

C

D

E

conflata

A conflatatemperie ex mistione ipsarum primarum qualitatum. Nam cum corpus mistum ex quatuor qualitatibus calefaciat, frigefaciat, humectet, & exsiccet pro cuiusque natura, cõstat eas qualitates, non intercidere, nec solum potentia conseruari, sed remanent refractæ. Quòd si qualitates, quæ formam elementi sequuntur, non intereunt, nec profecto intereunt ipsæ formæ: & si refractæ sunt qualitates, & diminutæ, erunt & ipsæ formæ refractæ & diminutæ. Talem enim oportet esse causam, quales sunt proprii & inseparabiles effectus. Hanc Auerrois opinionem interim cũ Fernelius refellere nititur, dicit inter se pugnantia. Nam formas elemẽtorum asserit esse integras & simul potentia inesse: nam si integræ sunt, actu sunt, & summas suas uires exercebunt. At si potẽtia insunt, mistionis ratio ut diximus tollitur. Ac quod magis mirum est, cum illas formas implicitas & uinctas fatetur, quid diuersum ab Auer. dicit: hoc enim est refractas esse elementorum formas. Nunc sequitur explicandum quid, & quantum conferat unaquæque elementorum qualitas in generatione

Caloris elementaris uis in generatione cõpositi.

B compositi. Calor ut ab eo incipiamus, est præstantissima, maxime actiua, & propterea est primum & proximũ instrumentum cœlestis virtutis, & qualitatis, omniũque mistorum generatrix, quæ & dissoluit. Vt autem caliditas ad agendum est efficacissima & potentissima, ita ad resistendum omniũ maximè est imbecilla & infirma. Nam actio pẽdet a forma, prout est à materia absoluta: resistentia verò a forma quatenus est in materia, merito ergo caliditas ignis, vt quæ parum habeat materiæ, in agendo est efficacissima, in resistendo uerò infirma. Quod etiã experientia docet. Res enim excalefacta citius rifrigeratur, quã frigida calefiat: propterea videbimus ignem facillime à multis causis extingui & generari. Porro cum talis sit ignis, necesse est ut se habeat ut agens, & forma, cętera uerò elementa, ut materia & patiens: quoniam uerò calidissimus, uim habet componendi & congregandi homogenea, & heterogenea separandi, quæ aliena sunt à natura misti. At uero frigidũ cum actiua sit qualitas, habet pariter suã vim in agendo minorẽ quã calidum, sed in patiendo illud magis efficax est. Atque natura istarum qualitatũ contrariarũ vim moderatur, frigidum habet in agẽdo vim priuatiuã: congregat enim tam homogenea, quã heterogenea, & unũquodque constipat & immobile reddit: & propterea per se interitus est causa, per accidens uerò facit ad naturæ opera, nimirum quòd calorẽ ignem temperet, sine qua temperie & mediocritate nequit summus ille calor, naturæ esse instrumentum. Item facta mistione, massa tota ui frigoris constipatur & cogitur, perficitur, & diuitius perseuerat. Confert etiã dum extrinsecus calorem cogit in unum, & roborat: quomodo uidemus hieme concoctionem in nostris visceribus optime perfici, & frugum radices augeri, roborarique. Arcet præterea frigus extraneum calorẽ, a quo fit corruptio & putrefactio mistorum omnium. Cæterum humiditas vim habet longe debiliorem caliditate & frigiditate in agendo, in resistendo verò vtriusque vim superat. Obtundit humiditas calorem, & est ipsius pabulum: frigiditatem verò crassiorẽ reddit, & propterea ineptam ad penetrationem: At siccitatem formabilem & terminabilem reddit humiditas. Cęterum siccitas minimam vim omnium habet in agẽdo.

Actio & resistentia unde proueniant.

Frigidum quid conferat ad generationem.

humidum quid præstet.

C (margin letter at "cax est. Atque natura")

D (margin letter at "rò crassiorẽ reddit")

maximã omnium in resistendo: propterea proprio termino facile, alieno verò difficile terminatur. Constipat corpus in quo est igne excepto, qui rarissimus est, & propterea terminari facile potest. Siccitas humiditati admixta, est quoque pabulum ignei caloris: frigiditatem autẽ siccitas non obtundit, humiditatem autẽ continet, & in unum cogit, hũc ergo vsum præstant qualitates elementorũ in mistis corporibus. habent & ipsa elemẽta tota suos usus: nam antea usum ipsius ignis docuimus. Aer autem (quod etiam ante commemorauimus) sibi insita humiditate temperat ignis calorem & siccitatem, & ita ad formam confert. Facit etiam ad materiam: nam facit ut terra & aqua quæ igni sunt conraria, fiant pabulum ipsius ignis: tenuitate etiam aeris, massa terræ & aquæ compacta, fermentatur adeo, vt vis ignis totam queat permeare & concoquere. Aqua uerò & terra sunt materia mixtorum omniũperfectorum, nam sine magna terræ copia, nullum corpus cõstans esse potest. At terræ partes sine aqua hęrere minime possunt: nec aer terrę per se potest immisceri, nisi aqua, quasi medio quodam conueniret & coniungeretur cum terra. Et sicut caliditate aeris temperatur aquæ & terræ frigiditas, ita siccitate terræ temperatur aquæ & aeris humiditas, atque ita paratur fomentum igni, quo ali possit & sustentari. Nec reiiciendi quidem sunt particulares usus elementorum, quos tradit Auicenna, scribit enim ille terram facere ad retentionem, fixionem, & conseruationem figurarum. impressiones enim primò recipiuntur, secundo imprimuntur, tertio retinentur, quarto figurantur, quinto conseruantur. Receptio fit ratione

elementorum vis & vsus in corporibus mixtis aeris vis.

E (margin letter at "fectorum, nam sine magna")

Aquæ & terræ vis & vsus.

m humiditatis,

humiditatis,alia non fiunt sine crassitie,vnde in aere fit quidem receptio ,sed alia minime. A
In aqua,quoniã crassa est eius humiditas, suscipiuntur & imprimuntur impressiones ,sed non retinentur. Ad hoc enim necessaria terra. In butyro fit quidem retentio, quia habet aliquid terrenum,sed non fit fixio,quia ad hoc plus terræ requiritur,sicut etiam ad conseruationem impressionum. Nam in plumbo fit quidem retentio imaginum & fixio, sed non cõseruatio idest defensio imaginis fixę ab iniuriis extrinsecis. In ferro autẽ fit retentio,fixio,& conseruatio,quia prorsus terrena est materia. Terra ergo est tanquam subiectum fixionis,retentionis,& conseruationis impressionum omnium , & propterea in medio posita est , ut subiectum vndequaque esse posit harum omnium impressionum. At aqua inquit Auicenna,cum sit humida humiditate corpulenta,facile spargitur cum terra, & ad retentionem facit:confert & ad diuisionem,delineationem,figurationem,mistionem,temperiem & generationem. Quæ enim optime misceri debent,necesse est ad minima diuidi:ad mistionem vero sequitur generatio. Ad delineationem uero confert,quia per suam fluxionem continuat B
siccum:linea enim est fluxus proueniens ab uno extremo ad aliud , ex quo fit continuatio: cuius causa est humidum:siccum enim dissoluitur,& friabile redditur. Ad figurationem cõfert aqua,quia sine humido non potest fieri impressio. Ad temperiem vero facit , quoniam calor aqueo humore temperatur,aereo vero utitur ad pabulum. Cæterum aer ut ait Auicẽna confert in mistione ad leuitatem,raritatem,subtilitatem , & erectionẽm. Nam etsi ignis eadem præstat per se in mistione,tamen aptius hæc facit aer. Ostendunt autem corpora in quibus aer præpollet,hos aeris vsus ut oleum,& alia pinguia,in quibus aerea & aquea substantia præpollet:nec non illa,in quibus aerea & terrea substantia vincit,cuiusmodi est agaricum,pumex & spongia:hæc enim omnia rara,leuia,subtilia,& supereminentia sunt:quibus quidem rebus subtiliat,maturat,penetrat,miscet,temperat aquæ frigiditatẽ terræ: hoc enim in fructibus apparet,qui ab initio acerbissimi & crassissimi sunt, postea uerò tenuiores & dulciores redduntur permisto humore aereo & aqueo cum terrena materia. Præstant C
ergo hoc usus elementa in mistione & generatione corporum. Quãtum verò assumatur de vnoquoque elemento in ipsa generatione & mistione,nunc docere est operępretium . Non enim parem esse oportet in singulis mistis omnium elementorum portionem, si temperata inter se ad mistionem ueniunt . Nam cum maxima sit ignis uis, nequit esse illius portio æqualis alijs elementis. Quare minimum assumitur ex igne,paulo plus aeris. Nã si aer & ignis terram & aquam superarent,aut paria essent in mistione,constare non possent corpora, parum scilicet solida & firma. Terra autem in omnibus mistis,quæ fluida non sunt, mole sua superat aquam:in his uerò quæ sunt fluida , aquæ plus quàm terræ inesse uidetur, ut in lacte,sanguine,fibris destituto. Non est tamen in omnibus mixtis eadem proportio & portio elementorum,sed in singulis corporibus,imo in singulis partibus hæc variant . Quo fit vt formæ elementorum corrumpi posint,non vno tantum modo alterationis , ut necesse sit unum tantũ modũ mixtorũ fieri,sed lõge diuersis,ut pro alterationum diuersitate,tẽperie D
& nexu elementorum: necnon mole & modo substantiæ , fiant mixtorum diuersa genera.

Proportio elementorũ in cõpositione mistorum.

Porrò elementa corpus nostrum constituunt,non eo modo(ut diximus)quo mundus ex illis constat in suis locis,compositione scilicet:nec quod illa inter se transmutentur,& alia ex alijs fiant,sed quod inter se misceantur. Verum quid ex elementis misceatur , & quomodo fiat mixtio,dubium est. Refert enim Gale.in procemio cõmentarij de natura humana inter philosophos,quosdam fuisse,qui tradiderunt elementa partes similares efficere quantitate sua,alios qualitate. At.13.textu eiusdem operis scribit Empedoclem censuisse elementa frustulatim compacta,& sese attingentia,corpus nostrum componere, perinde ac si eruginem chalcitim lithargyrum & mysi contrita , in pulueremque redacta commisceas ita , ut nullum ex illis nisi una cum alijs contractare ualeas .Item.3.tex. eiusdem libri scribit quosdam uoluisse hominem ex quattuor qualitatibus solum inter se per totum confusis cõstare,alios E
autem nõ solum ex qualitatibus hoc modo mixtis & confusis, sed etiam ex substantiis ipsis mistionem fieri. In libro autem primo de elementis Aristotelem huius opinionis authorem facit,quæ ex solis qualitatibus mistis,corpus componi autumat,& clara quidem est Aristotelis authoritas in lib.2.cap.primo de part.animalium,ubi inquit,melius est dicere ex uirtutibus element. quã ex tota substantia mixtionem fieri. At.2.methodi medẽdi alterius opinionis Stoicos authores facit:superfluũque illic & primo de elementis medico esse dicit,id

Quid ex elementis misceatur & quomodo fiat mistio.

definire

A definire uelle: cum satis sit ei intelligere elementa per se tota misceri. Id quod Hippocratem fecisse omnium primum scribit: & non id solum, sed etiam omnium primum rerum naturæ elementum inuenisse & demonstrasse: atque ita nunc in unam, nunc in aliam opinionem inclinat Galenus. Nam aliquando Stoicos secutus, nõ solum secundum qualitates, sed etiam secundum substantiam elementa tota per tota misceri scribit. Quam quidem opinionem Alexander in libro de mistione merito refellit: daretur enim sic, corporum penetratio, si substantia unius elementi aliam vndequaque peruaderet. Aliquando tamen ut in libro primo de elementis Aristotelis opinionem approbare uidetur, & velle quod substantia ipsa in minimas partes diuidatur: atque hoc modo qualitatum eorum, quæ miscentur, participationem fieri, mutuamque actionem & passionem promptam, & facilem ob tantam substantiæ ex omni parte vicinitatem contingere. Ex qua quidem mutua actione, & passione totum quoddam efficitur, quod est sibi undequaque consimile. Id quod maximè contin B git, quoniam ea, quæ commista sunt, longiore tempore simul commorantur, & efficacissimæ sunt elementorum qualitates ad agendum & patiendum: atque ita necesse est exactam fieri mistionem: quam ars æmulari quidem, sed assequi nequit: in qua tamẽ non est credendum qualitates alio modo misceri quàm substantias ipsas, ut aliqui tradunt, scilicet substantias per minimas partes diuisas misceri, qualitates uero totas per totas mistionẽ facere. Neque enim qualitates a substantiis separari possunt, & si mistionis in illis exactior apparet ratio & modus. Et sane hic modus mistionis & compositionis omnium optimus est, & absurda uniuersa euitat, in quo aliæ opiniones incidunt. Nam si ex elementis se solum tangentibus corpus nostrũ constaret, non confusis inter se qualitatibus, non possent fieri similares partes temperie, duritie, mollitie, sensu, actionibus, & alijs affectionibus inter se discrepantes. Ex solo enim contactu elementorũ, nihil diuersum ab illis effici potest. At si illa diuidũ C tur in minimas partes, sese contingentes, & agentes, inuicemque patientes ob suas qualitates, fugimus incommodum de corporum penetratione: & corpora vario modo affecta gigni possunt: quod Gal. lib. 1. de elementis optime docet. Superest ut doceamus id, a quo fit mistio, & à quo forma rebus mistis inditur. Si in generatione rerum perfectarũ omnia non sunt assumenda, sed separanda, quę aliena sunt a natura misti, alia uerò in unum cogenda, constat profecto solum calorem esse causam mistionis: is enim solus uim habet separandi heterogenea, & uniendi quæ homogenea sunt. Calor ergo primò & per se mistionis & generationis est causa separando aliena & propria, & idonea ad generationem cuiuscumq; rei pro natura ipsius materiæ fundendo, liquefaciendo, concoquendo, & ad soliditatẽ quãdam perducendo: frigus uerò ad generationem & mistionem confert, quatenus calorẽ summũ per se ineptum ad corporum nostrorum mistionem & generationẽ tẽperat, moderatũque reddit. Ergo generatio mistorũ igni & aeri tanquam efficientibus: terræ uerò & aquæ, D ut materiæ tribuenda est. Nec solũ quidẽ calor generationis, sed & corruptionis est author, cum scilicet ipse resoluit, & separat corpora, quæ ad generationẽ & cõpositionem coierãt. Id quod facit, cum ipse calor immoderate augetur, & humorẽ exuit, aut paulatim depascitur: quo consumpto ipse expirare cogitur suo pabulo destitutus. At forma ipsa in animalibus, quæ ex semine gignuntur, à generante deriuat in ipsum semen, quod postea eam in materiam immittit: alia uerò mista, à corpore cœlesti formã suam capiunt. Putatur autem forma primò recipi in calido proprio, ab eo uerò, deriuare ad alia elementa. Sed hęc nobis medicis sufficere possunt de primis elementis mundi. Sequitur ut pauca subiiciamus de elemẽtis, quæ ad sensum simplicissima & minima dicuntur. Sunt autem (ut inquit Galenus) hæc, quattuor humores in his, quę quattuor humoribus constant, sanguine inquam, bile flaua, atra, & pituita: in his uerò quæ sanguine non sunt prædita, ponuntur esse elementa, quæ quattuor humoribus proportione respondent. Ponuntur etiam à Galeno partes similares E inter elementa: quoniam nequit sensus in uno quoque humore, aut in partibus similaribus agnoscere compositionem aliquam. Porrò Galenus in propriis elementis hominis assignandis sæpe discrepat. Nam in libro primo de elementis, docet illa esse quattuor humores: in libro secundo eiusdem operis, propria hominis elemẽta & proxima esse dicit similares partes: & eodem loco, non solum propria hominibus, sed & quibusdã etiam animalibus sanguine præditis communia, ut Equo, Boui, Cani, & similibus esse scribit. Hæc enim inquit arterias, venas, neruos, membranas habent. Sunt ergo hæc communia homini & alijs elementa. Ita nunc humores propria hominis elementa es-

Mistionis causæ.

De elementis sensibilibus.

de elementis propriis hominis.

se dicit, nunc communia animantibus omnibus, sanguine præditis, nunc partes similares propria homini, nunc communia etiam quibusdam alijs: tam uarius & sui immemor fuit author, vt raro idem de eadem re omnino pronunciauerit, præsertim in his locis, in quibus exactam explicationem de aliqua re nequaquam instituit. Quare consulendi sunt illi loci, in quibus diligentius rem tractat. Id quod facit in secundo libro de elementis, vbi scribit omnium rerum communia elementa esse quattuor elementa mundi: elementa autem communia animalibus sanguine præditis esse quattuor humores: elementa verò cõmunia animalibus sanguine non præditis, sunt inquit ea, quæ quattuor humoribus proportione respondent, propria autem singulis animantibus elementa, sunt propriæ cuiuscunque partes similares: etsi quædam sunt, quæ in multis communicant, ut equus, bos, capra, leo, omnia enim hæc neruos habent, membranas, ossa, cartilagines, ligamenta, quæ partes etiam communia illis elementa statui possunt. Quòd si aliquando Galenus similares partes dicit esse proxima hominis elementa, id meo iudicio facit, quòd inter omnia animalia homo partes similares maximè uniformes & simplices obtineat. De quattuor humoribus alio loco plenius agemus. nunc verò de illis solum tractabimus, quatenus fiunt ex alijs elementis, & nostra corpora ex illis tanquam ex elementis constant. pituita frigida est, & humida humore aqueo, bilis calida & sicca calido, & sicco, igneo, humor melancholicus frigidus & siccus siccitate terrena, de aereo autem humore & elemento ita scribit Galenus in octauo de placitis. Solum aereum elementum in corporibus animalium iuxta naturam suã in respirationibus, pulsibus, palpitationibus, inflationibus, œdematis, & flatibus apparet, quo loco post aliorum humorum enarrationem sanguinis non meminit. Constat autẽ eum esse aereum, id est calidum, & humidum: quòd si aliquando eum temperatũ esse scribit Galenus, non de quarto humore, sed de tota massa, quæ etiam nomine sanguinis vocatur, eò quòd sanguis in eo abundet, intelligendum. Tradit idem author in octauo de Placitis elementa esse in nobis non actu, sed potentia, quod de ueris & primis elementis intelligendum videtur. Nam statim postea subiungit, ex ipsis procreata alimentorum interuentu elementa, actu esse, nempe sanguinem, pituitam, bilem vtramque. Nos autem ostendimus prima elementa non esse potentia in corpore, sed actu, in esse refracto. Auerroes autem negat, bilem, pituitam esse elementa, & actu esse, sed solum sanguinem, reliquos autẽ tres humores potentia in sanguine contineri. non enim inquit dicitur corpus ex pluribus generari, nisi illa antequam generatio fieret, per se actu essent. At in utero quando generatio fit, non est bilis, & melancholia actu, sed mixta cum sanguine: pituita uerò remota est materia, cum ex ea nihil gigni posit, nisi prius in sanguinem mutetur: utramque uero bilem, nec propinquam nec remotam esse generationis materiam, cum neutra posit in sanguinem uerti, sed in eo potentia sit: quoniam cum sanguis corrumpitur, sæpe in eas conuertitur. Quod si inquit elementum non nisi potentia est in composito, non tamen contra fit, vt res quæ in alia est potentia, sit eius elementum. Quemadmodum enim fex, & spuma, non sunt elementa vini, sed eius excrementa, quæ ab eo dum concoquitur, separantur: ita utraque bilis excrementum est sanguinis. Quibus quidem efficere vult Auerroes primo capite secundi coliget, corpus ex solo sanguine constare. Porro antiqua uidetur hæc fuisse quæstio, non ab ipso Auerroe orta, vt videre est apud Galenum in lib. secundo de elementis, vbi scribit, quosdam voluisse hominem constare ex solo sanguine: melius tamen eos sentire, qui ex quattuor humoribus eum componi asserunt: nec alia quidem utitur ratione, quàm quòd sanguis in se reliquos potentia contineat. Id quod ostendunt diuersarum partium generatio, & purgatio corporis, quæ eos humores a sanguine separat. Nec dubitat quidem dicere, corpus ex illis constare, etsi potentia in eo contineantur. verum nos id antea refellimus. In mixto enim elementa sunt actu: verum non est par ratio de ipsa humorum massa, quæ est de ipsis primis elementis. Nam in generatione corporum manent ut ostendimus materia & forma elementorum: humorum uerò forma corrumpitur, cum partes ex illis generantur. Præterea non vt elementa, sed nostrum corpus efficiunt, vt principium materiale. Proxima enim materia nostræ generationis (vt postea docebimus) sunt quattuor humores: qui suis qualitatibus & forma corruptis, ex eo quod ipsis subijcitur fiunt partes nostri corporis: quapropter illi non sunt elementa: quandoquidem non permistionem, sed per corruptionem, & nouam generationem, compositionem nostram faciunt. Appellantur autem hac solum ratione elementa, qui simplicia sint ad sensum, ut ue

Similares partes cur dicantur elementa hominis.

De quattuor humoribus

An ex solo sanguine, uel etiã ex alijs humoribus corpora fieri dicantur.

ra

A ra elementa sua natura, & absolute sunt simplicia. Nec agnoscit quidem Auerroes eandem esse rationem de sanguine, quæ est de alijs tribus humoribus. Nam sanguis eodem modo, quo alij humores, in tota massa continetur. Non enim id, quod in utero Auerroes contineri dicit, ex quo partes formantur, sanguis solus est, sed ex eo, & reliquis tribus humoribus commixtum, aliquid est: sanguis tamen appellatur eò, quòd plus sanguinis, quàm reliquorum in eo sit. Nec par quidem est ratio de uino & sanguine. Fex enim & flos vini ab eo omnino secernuntur, ut id postea, quod uere vinum est, post separationem illorum, vnũ & similare sit: in sanguine autem, id est in massa illa, quæ in venis reperitur, etiam quantũ fieri potest depuratissima, aliquid tamen semper omnium aliorum humorum est. Præterea quod dicit ex pituita non posse aliquid gigni, aut nutriri antequam in sanguinem mutetur, expendendum est. Non enim pituita, qui quartus est humor, vnquam in sanguinem mutari (vt alibi docuimus) potest: quandoquidem in generatione sanguinis simul neces-
B se est utramque bilem gigni, imò & ipsam pituitam: ex hac autem frigidissima & humidissima nequit per aliquam concoctionem procreari multiplex ea substantia contrarijs qualitatibus prædita. Sed quid obstat quominus dicamus hominem constare ex quattuor humoribus, sicut diximus constare ex quattuor elementis. Illa enim etsi sola per se subsistunt, tamen cum ad mistionem incipiunt uenire, & imperfectiora corpora ex illis gignuntur, ex quibus postea alia fiunt, non alio modo in mixtis continentur, quàm quattuor humores in tota massa. Nam in herbis ex quibus gignuntur quattuor humores, & in ipsis quattuor humoribus elementa, non alio modo sunt, quàm sint humores in tota ipsa massa. Quare si ex quattuor elementis fatemur corpora constare, concedemus pariter non ex uno, sed ex quattuor humoribus idem fieri. Nunc illud sequitur docendum, quid ex elementis his fiat in corpore nostro, & cuius principij ea rationem obtineant. Ait ipse fieri ex calido, frigido, humido & sicco consimiles partes, non quomodocunque inter se mixtis qualitatibus, sed
C redactis ad certam temperiem, & hanc esse essentiam earum partium. Ex quibus quidem patet, eum authorem velle elementa formæ rationem in ijs habere. Est enim forma essentia, & id, per quod res quælibet est, quod est: forte prima elementa possunt materiam & formam præbere rebus, cum materiam habeant, ex qua partes nostræ fieri possunt, & qualitates, quæ formam certam rebus indere sunt apta. Sed ut de materia illa non est dubium, ita de forma postea disputabimus. Et quemadmodum certa est materia, quæ ex primis elementis sumitur, ita controuersum semper fuit inter philosophos & medicos, ex qua propinqua materia similares partes gignantur. Nam Aristoteles putat omnes corporis partes animalium sanguine præditorum ex una & eadem materia fieri, nempe ex sanguine: semen uerò non materiam, sed solum formam exhibere: contra quem Galenus in libro de semine insurgit, nititurque probare semen & sanguinem menstruum præbere vim vtriusque prin-
D cipij, sed in semine effectiuum principium validissimum esse, materiale paucissimum: in sanguine verò materiale plurimum, efficiens uero imbecillum. Ac quòd ex semine fiant aliquæ partes, ita Galenus probare nititur. Semen maris vel in utero manet, aut exit, at non exit, vt testantur mulieres, quæ aiunt semen maris non exire quando concipiunt, & quòd Hippocrates in libro de natura fœtus idem dicat: nullam præterea inueniri causam, quæ illud expellat: non quidem vterum, qui ad se semen allicit: non sanguinem menstruum in cauitate uteri contentum: neque enim eum illic contineri posse, quia fieret grumus. Manet ergo intus: & ex eo vel flatus gignitur, aut partes corporis. Atqui non potest semen dissolui in vaporẽ, quoniã in prima conceptione uterus nõ esset minor, sed turgidus ex copia flatus: atque ita etiam doleret ex distentione, propterea quod in eodem tempore ex dissectio ne appareat uterus circumiectus fœtui, nullo existente spacio intermedio pleno flatu. Addit non apparere quòd flatus exeat per pudendum mulieris, quemadmodum inflatus uen-
E ter ructu & crepitu sese a flatu tumoreque liberat. Fiunt ergo ex semine partes aliquæ. Quod etiam alijs rationibus probat, non enim posse uenas, arterias, neruos, ossa, cerebrum & alias partes albas fieri ex alia materia, quàm ex semine: quippe cum illæ sint exangues, & in longitudinem ductæ, ita ut lentam materiam exigant, quæ distendi & perforari potest. Præterea naturã temere agere, si materiã albam, crassam, & lentã eijciat, propriam ad generationem illarum partium, vt sanguinem postea mutet in eandem substantiam, in quam necessario sanguinem mutari oportet, si ad illarum partium generationem futurus est aptus. Addit naturam ex eadem re duo potius, quàm unum, si potest, assumere. Igitur conuenien-

Quattuor humores cuius principij rationẽ habeant in generatione nostra.

An omnes partes fiant ex sanguine, uel quædam ex semine.

Galeni opinio & rationes quòd quædã fiãt ex semine.

tius naturæ prouidentiæ esse, si dicamus ex semine illam & materiam & vim sumere, quàm vim solam. Ait quoque seminis partem quantacunque ea sit, quæ vuluam attingit, mẽbranam fieri: reliquum uerò seminis, ex ui sibi insita attrahere, & immutare materiam, & ex ea cibum sibi præparare, altera vero vi expellere noxia. Scribit pariter mulierem per cornua vteri in medium vuluæ semen eiaculari, & illud humectare uias, peruenireque usq; ad semen viri, & cum eo misceri, copularique membranis, quas fœmineum semẽ propria sua progresione efficit, & illud simul alere uirile: esse enim fœmineum semen, eo quod frigidius & tenuius sit, accommodatum alimentum masculino. Subiungit semen in plantis dare materiam & formam, & propterea reprehendendum esse Aristotelem, qui oblitus suorũ principiorum, in plantis & animalibus naturæ opera diuerso modo explicet. Idem probat ex regeneratione partium. Nam quod carnosæ partes regigni posint, membranosæ uero & neruosæ nequaquam, non aliam putat esse rationem, nisi quod illis suppetit materia ex sanguine ad regenerationem, his uerò amplius non adsit ex semine: quod nunquam, vel raro regigni solet: quanquam efficiens seminis ipsius causa perfectis animalibus inest, ut quę nunquam animal deserat. Postremo ex nutritione idem probari: oportere enim solidas partes ex semine fieri & nutriri, sicut carnosæ ex sanguine fiũt & nutriuntur: nimirũ cum ijsdem nutriamur, quibus constamus. Hæc & similia adfert Galenus, ut probet ex semine quasdam partes in corpore nostro fieri. Quæ etsi ab omnibus medicis tanquam uerisima sunt recepta, tamen arbitror ea nihil concludere, & Arist. opinionem longè probabiliorẽ esse. Nam Aristoteles non vult dissolui semen in vaporem, qui in utero maneat, aut ab eo exeat, sed ait illud in minimas partes diuidi, & vnà cum sanguine misceri, & ab eo animalis partes procreari. Quod si quis concedat semen in spiritum dissolui, non tamen propterea sequitur quod scribit Galenus, oportere uterum distendi, ex distensioneque dolere. Nã ex tam exigua substantia, quale est semen maris, nequit tantus flatus procreari, qui uteri magnam cauitatem ita distendere posit, vt dolorem quoque pariat. Nec illud quoque sequitur, vt flatus sentiantur exire ab utero eo modo, quo inflato ventre ructus & crepitus emittuntur. Concedimus si velit ex semine flatum excitari, & eum per mulieris pudendum exire, non tamen propterea sequetur, quod ille vult. Nam gulę & intestinorum angusta est concauitas, per quam insensibiliter nequit exire flatus a ventre: vteri verò ceruix, & ipsius mulieris pudendum, facile admittere possunt exiguum vaporem absque sensu. At verò illud mirum est, quod scribit, in primo conceptionis tempore, ex disectione inueniri uterum circumiectum & astrictum fœtui. Nam quo pacto fœmina mortua, & extincta proinde retentrice vi, & omni alia facultate, potest uterus tantopere constringi, & circa fœtum contrahi. Illud vero quod scribit, semen non posse expelli a sanguine menstruo in cauitate vteri contento, quia illic contineri non potest, quin fiat grumus, non recipio, quia sanguis menstruus per vteri cauitatem decurrit, & trumbus non fit: & quid obstat, quominus hic vterum abluat, & illic inuentum semen secum rapiat fluentis aquæ modo, quæ terram, lapides, & quicquid inuenit in illis locis, per quæ defluit, vna secum trahit. Vnde ille quoque testatur optimum ad conceptionem esse tempus, quando menses fluere incipiunt, aut sistũtur: non autem quando abundantius profluunt, tunc enim semen extrudi & exolui: alio verò tempore sufficientem materiam ei suppeditari. Sed quid opus est, vt laboret in eo refellendo, quod sponte Aristoteles fatetur, semen inquam non in flatum mutari, nec exire, intus manere, sed tamen ex illo nihil fieri. Nam Gal. opinionem id maximè arguit, quòd nõ solum in semine, sed etiam in sanguine, materiale & efficiens principium esse uelit. Nam vt hoc forte uerum esse posset in semine, ita in sanguine absurdum est, vim aliquam efficiendi ponere: eam enim non solum in generatione, sed etiam in nutritione, auctione, & alijs actionibus corporis aliquando ostenderet, quod non facit, sed ille solum ut materia attrahitur, retinetur, concoquitur, & expellitur, easque impresiones recipit, quas partes corporis præbere sunt aptæ. Nec valet quidem Galeni ratio de plantis, quod scilicet illarum semẽ materiam & formam præbeat, quia alia est natura animalis & generandi ratio, quàm sit in plantis. Nam multæ plantæ sine semine sponte ex terra nascuntur. Nec in ipsis quidem animalibus eadem est generali ratio: fiunt enim quædam sine semine, & illud ostendit, idem non præbere efficientis & materiæ vim, si quædam animalia mascula sine semine solã uim in fœminas immittant. Addo quod ex eodem semine diuersæ partes in plantis, vt vena, arteria, neruus, radix, caulis, ramus, folia, & fructus fiant: adeo vt ex generatione plantarum

Galeni opinio notatur & Aristotelis probatur.

conuincatur

A conuincatur ipse vnicam materiam ponere etiam in animalibus, ex qua omnes partes fiant. At & illud negandum est, semen in plantis materiæ & efficientis uim præbere: nam materiam illę ex terra sumunt, semen autem posteaquam vim & formam præbuit, contabescit, vt in tritico & fabis nascentibus conspicitur. Cæterum in regeneratione partium a se ipso discrepat Galenus, cum dicit seminales partes regigni non posse, & postea fatetur uenas & arterias paruas regigni posse, maiorem uerò arteriam non posse. Est enim eadem ratio de parua arteria, quæ est de maiuscula vena, quam dicit posse regigni. Erat præterea reddenda ratio de dentibus, quare illi soli inter ossa regignantur, etiam post uigesimum annum. Quod si non regignuntur albæ partes, tamen ratio non est ex defectu materiæ seminalis: quippe cum ea (vt ille non recte dicit) gignatur in uenis & arterijs, & non magis debeat suppetere dentibus, quàm ad generationem arteriæ. Sed cum antea dixisset non regigni defectu materiæ, postea dicit id fieri defectu efficientis. Mirum certe est, si in maxillis uiginti annos portio seminis inditi a parentibus seruatur ad dentium regenerationem: putre B scat enim, aut concoquatur, aut assimiletur, vel digeratur & absumatur breui temporis spacio necesse est humor, qui in cauitate aliqua corporis continetur: ex semine uerò quod gignitur in nobis, non dicit (credo) dentes & venas regigni. Quod verò amissæ partes nonnullæ regignantur, aliæ verò minimè, non ratione materiæ spermaticæ deficientis fit, sed alia ratione. Nam si semen fit in arterijs & uenis, vt ille uult in libro de semine, & in hoc sibi repugnat, quippe cum alibi solis testibus & uasis spermaticis hanc vim tribuat, cur non poterunt illę ex sanguine tantum semen conficere, quantum requiritur ad dentis & uasorũ regenerationẽ. Vt enim semen uiri & mulieris dicit non sufficere, nisi augeatur, cur semẽ, quod fatetur esse in illis partibus, ex sanguine non ita augebitur, ut satis sit ad regenerationem: præsertim quod maior sit quantitas illius ad proportionem partis regignendæ, quàm esset illud in prima conformatione, quando tot partium materia erat. Addo si sufficit ad C augmentum, cur non sufficiet ad regenerationem. Videmus enim augeri partes spermaticas, & caua vulnera etiam in decrepitis repleri: cum tamen partium incrementum iandudum cessauerit: tantum quidem de regeneratione natura est solicita. Quod si dentibus regignendis materia suppetit, cur etiam pro ossibus aliis, uenis, & arteriis non suppetet? Non ergo nequeunt regigni hæ partes, quod desit illis materia ex semine. Nec hoc quidem fit, ob natam debilitatem, ob partis mutilationem, cum uideamus callum gigni in ossibus partibus frigidissimis. Petitur autem (meo quidem iudicio) ratio partim ex efficiente, partim ex impedimento, quod vicinæ partes præbent, aliquando uerò ex materiæ defectu. Nã arteriæ, nerui, & uenæ postulant certam figuram & formã, quam solum semen inditũ a parentibus in prima conformatione ut opifex præbere potest. Non mirũ ergo, si illæ non regignuntur, cum desit a quo formari & figurari possunt. Nec valet hoc argumentum in generatione carnis, quia illa cauitatem, & certam figurã non postulat, sed simplicẽ generationẽ, D quam carnosæ partes circunstantes sua ui, qua natę sunt sibi simile reddere, quod mutant, alterantque, præbere possunt. Impediunt præterea partes carnosæ circũuicinæ, & ambientes venas, arterias, & ossa, ne uena arteria & os regignantur. Nã caro, vt quæ calida humidaq; fit, concoctrice facultate pręualet: quo fit ut spacium vacuum carne, prius repleatur, quàm possint exangues illæ partes frigidæ & siccæ ex sanguine eam portionem, quæ sibi deest, regignere. Vnde uidemus dentibus regenerationem fieri, quia non sunt vicinæ partes carnosæ, quæ anticipent carnis generationem: conceditur ergo tempus in eo loco ad dentis regenerationem, a quo alius decidit. Sic etiam cuticula regignitur, cutis autem non: quoniã illa sæpe aufertur non læsis partibus carnosis subiectis, cutis uerò non. Quòd si contingat solã cutẽ auferri, & ea quoque regignetur. Desinunt quoque regigni partes deficiente materia, vt tandẽ dentes non regignuntur: quia ad ea loca ætatis cursu desinit ferri sanguis, E qui sufficiat ad regenerationẽ & simul nutritionẽ: accedente etiam frigiditate & imbecillitate partis, quæ nequit alterare & indurare materiã ad ossis duritiẽ. Ita arbitror sentiendũ esse de partiũ regeneratione. Atque hoc auulso Gal. fũdamento, quod præcipuũ putatur in hac re, facile erit alia refellere. Nã quod dicit spermaticas (ut uocat) partes ex semine nutriri, quia ex semine constant, falsum est. Non enim fit nutritio ex eadem materia actu, sed potentia, qualis est sanguis ad semen: alioqui concedendum quoque esset uentriculum, & alias partes spermaticas ex semine nutriri. Quod quàm absurdum sit, non solum Arist. sed ipse etiã passim fatetur. Sunt, vt inquit Aristoteles, mulieres, quæ aiunt se non emisso semi-

Ratio cur partes quædam regignantur, aliæ non.

ne concipere. Quòd si non concipit absque emissione proprii seminis, vt ego arbitror,& filiorũ similitudo ad matres ostendit: tamen semen illius non requiritur ad generationem, quòd materiã aliquã præbeat. Nam quæ tradit de usu huius seminis Galenus, mente conci pi non possunt. Ait enim mulierẽ per cornua uteri in mediũ vuluæ semen eiaculari, & illud humectare uias,& usque ad semen uiri peruenire,ac cũ eo misceri, & mẽbranis copula ri,quas femineum semen propria sua progessione facit,& simul alere semen virile. Primũ enim docet anatome,non esse communem hãc seminis emissionem omnibus feminis: quo niam muliebris uterus nulla eiusmodi habet cornua,quę in utero uaccino sunt conspicua. Quod femineum semen humectet uias,hoc est rationi consonum,sed non ea ratione arbitror ad generationem esse necessarium: nimirum cum uterus mulieris,ex suo semine non re quirat humectationẽ,qua uel superfluò etiam abundat: vnde steriles mulieres potissimum exsiccatione sanamus. Quid vero est quod muliebre semen ducat usque ad semen viri & cũ eo misceat: locus enim uteri adeo amplus est,vt difficile sit utrumque semen in vno & eodẽ exiguo spacio cõuenire: & si hoc fit,alia ratione accidit,quòd scilicet vterus viri semen ad se alliciat,& cum alio misceat. Mirum quoque est utrumque statim membranis copulari, & eas fieri à progressione seminis fœminini. Mirum enim est,si semen quod confertim mouetur,membranam aliquam efficiat: aut si aliquando id facit,cur semper idem non facit: nã idem semper est progressus,idem impetus,eadẽ via & materia. Nutriri semen maris à semi ne fœminino non cõcedit nutritionis ratio: nihil enim quod non uiuit(eo etiam authore) nutritur. Quòd si hoc semen alterius fit alimentum,male statuit ille ex vtroque semine sup peditari materiam & formam. Quod enim in nutrimentum iam cessit,nequit aliquod isto rum præstare. Si uerò semen mulieris ad generationem est necessarium,non illis rationibus quas tradit Galenus,hoc fit,sed quòd uterum ad semen masculinum attrahendũ & auidius retinendum aptum reddat. Nam dum fœmina suo semine turget, grauata quodãmodo est, & minus alterum expetit, in occultioresq; partes ęgrius admittit: suo verò semine excluso, uasisque proprijs & testibus uacuatis,iam habet ex quo melius virile semẽ expetat, & illud recipiat & admittat,contineatque auidius. Quo pacto videmus masculos post coitum,seip sis leuiores fieri,& cibi appetẽtiores. Eum uerò,& alia officia auersari,cum suo semine tur gent,grauanturque. Quod quidem in ipsis mulieribus,quæ non coeunt,euidentius adhuc apparet. Nam illæ tormina in uentre, stomachi dolorem, cibi & potionis inappetentiam, vertiginem,animi defectum,conuulsiones,& propemodum alia infinita & horrenda mala experiuntur,ut Galenus etiam testatur libro sexto de locis affectis,nempe ex semine retento accidentia similia his,quæ venena parere solent,gigni. Non mirum ergo si ad conceptum, naturæ tantum inquam opus, sit necessarium semen excerni, ex quo uterus & uniuersum fœminę corpus habilius redditur ad omnia munia obeunda. Hunc ergo præstat usum fœminæ semen: aut si rationi consonum est illud, cum uirili misceri: & principii unius rationẽ habere (quando alioqui ut diximus similitudo filiorum ad matres defendi non potest) certe efficientis,non autem materiæ rationem subibit. Hoc etiam docet ex semine maris & fœminæ partes,quas ille spermaticas uocat,gigni non posse. Nam quo pacto ex tam pauca materia uentriculus,intestina,uesica,uterus,ossa omnia,cartilagines,ligamenta,tunicę,mẽ branæ,cerebrum,cutis,spinalis medulla,uenæ,nerui, arteriæ tot tantęque partes fieri possunt. At si cum sanguine misceatur semen,ad seminis nutritionem,auctionem,& partium ipsarum generationem (vt ille vult) minus probabilis redditur illius opinio. Nam si semẽ est, quod in sanguinem agere, & ex eo commoda capere debet, necessarium est, ut cum eo undiquaque misceatur: nimirum quod actio non nisi per contractum fiat. Ergo non po terunt discretæ hæ substantiæ manere, vt ex una certæ partes, ex alia uerò aliæ fiant. Addo quod communis generationis ratio in alijs animalibus Gal. opinionem refellat. Nã docet experiẽtia euidẽtissime pullos gallinaceos,& cætera omnia animalia,quę ex ouis nascũtur, ex vna & eadem materia, nempe ex solo albumine procreari: nutriri autem ex vitello ita, vt ex eadem materia diuerso modo ab agente alterata,possint omnes partes generari. Id qui dem illud refellit, quod scribit ille venas, arterias, neruos, & alias partes albas non ex alia materia fieri posse,quàm ex semine, cum sint exangues & continuitatem postulent,& propterea lentam materiam: nam natura hęc omnia incommoda facile euitat: & quæ nos putamus fieri non posse,nullo illa negocio perficit. Si enim ex sanguine partes exangues,continuæ,viscidæ,duræ,molles,raræ,densæ,aptè nutriuntur, cur ex eadem materia, quam natura

A tura ex quattuor diuersis humoribus confecit, ut ad omnia sua opera esset apta, non poterunt fieri partes illæ. Non ergo semen eijcit natura, ut sanguinem postea mutet in ipsum semen, ex quo postea partes albæ fiant, (ita enim ut inquit ipse temere faceret) sed natura ex eo quod melius est, sua absoluit munera: nec tentat quod fieri nequit? igitur semine vtitur ad solam formam, quia ad materiam non poterat sufficere, & ea abunde ex sanguine menstruo suppeditatur, & in eoque prouidentia vtitur, cum non tentat ex vna re duo, quæ fieri non possunt. Sed quid opus est quæso ut Gal. tantopere in libro de semine laboret in Arist. hac opinione refellenda, cum in cap. 3. secundi de natu. facultatibus scribat os, cartilaginem, arteriam, venam, neruum, & cæteras exangues partes ex sanguine fieri, semen autem formam illis dare: & merito quidem. Est enim ea ratio seminis in generatione, quę est coaguli in confectione casei. Vt ergo ex coagulo non materiam quę capitur ex lacte, sed vim solam suppeditari dicimus: sic ex semine nullam partem gigni, manere tamen illud in vtero ut sanguinem mutet, & formam det, credere debemus. Id enim fieri nihil prohibet: B & quæ prædicta sunt, conuincunt quantum assequi possumus in re tantopere incerta & in naturæ penetralibus arcanisque recondita; Sufficiant ergo hac de materia partium similarium. Cæterum cum res quælibet ex sua materia & propria forma constet, posteaquam de materia partis similaris egimus, sequitur ut inuestigemus quænam sit illius forma. Est autem forma (ut omnes philosophi definiunt) quę dat esse rei. Scribit autem Galenus in hoc loco, essentiam similarium esse commensurationem, calidi, frigidi, humidi & sicci, quod alio loco bonam temperiem esse diceret. Nam ut corpus vtcumque constitutum, similares partes habet ex temperie quacumque constantes: ita quod est optime constitutum (de quo hic agitur) easdem habeat oportet optime temperatas. Est ergo ut tradit Gal. temperamentum essentia similarium. Quod quidem an verum sit, an non, tunc demum intelligemus, cum nouerimus quid temperamentum sit. Est autem illud si verbi etymologiam spectemus mixtio: nam κρᾶσις, quod nostri temperamentum vertunt, proprie mixtionem C significat. Verum in hoc significatu temperamentum capere non possumus: cum dicimus illud esse essentiam & formam partium similarium. possunt enim elementa aliquid facere, quod forma illarum sit: verum mixtio illorum hoc esse non potest: quoniam mixtio formam præcedit & parit, ipsa autem mistio quo pacto forma esse potest; præterea temperamentum dicitur esse calidum, frigidum, humidum, siccum, quæ de mixtione dici non possunt: nec signa quidem quæ temperamentum ostendunt, mixtionem ostendunt. Quare Fernelius temperamentum definit esse non ipsam mistionem, sed mixtionis rationem, vel primarum qualitatum harmoniam & concentum. Sed ille in eundem errorem incidit. Nam vt mixtio, sic proportio eorum quæ miscentur, ad temperamentum requiritur, non tamen hæc temperamentum fuerit. Addo quòd uidetur etiam in mixtione contineri proportio. Nam vt Arist. tradit, nisi seruetur proportio eorum quæ ad mixtio-D nem veniunt, mixtio non fiet: non enim dicitur misceri guttula aquæ cum uase vini. Addit Fernelius mixtionem & proportionem subiecto idem esse, ratione autem differre. Sed nescio quo pacto mixtionem & proportionem velit esse in subiectis, quæ miscentur. Mens enim est, quæ proportionem in rebus notat & agnescit, & natura ipsa, quæ seruata proportione eorum, quæ ad mistionem ueniunt, mistionem & temperiem facit. Sed in eo error grauior est, quod temperamentum uelit esse proportionem & harmoniam. Si enim est essentia similarium partium, & forma, quomodo erit harmonia. Perinde enim est, ac si diceret animam (quam Galenus temperamentum aliquando esse statuit) harmoniā esse. Quod ab Arist. libro primo de anima est confutatum. Dicimus temperamentum esse calidū, frigidum, humidum, siccum, proportionem uerò & harmoniam nequaquam tales esse dicimus. Præterea temperamentum parere secundas qualitates, & causam esse actionis & diuer-E sorum operum: quæ quidem harmoniæ & proportioni conuenire non possunt. Oportet enim (ut clarius dicam aliquid) esse reale, quod rem aliam parit: quod si illud non potest hoc facere absque certa ratione & proportione, tamen ratio & proportio non est id, quod agit. Et hæc ita clara sunt, vt superfluum ducam diutius in illis immorari uelle. Definit Auicenna recte temperamentum, etsi Fernelius subabsurdam asperius uocat esse illius definitionem. Ait enim Auicenna temparamentum esse qualitatem, quæ ex mutua actione & passione primarum qualitatum prouenit. Docet autem quomodo fiat actio & passio in elementorum mixtione: quòd scilicet elementa in minimas partes diuidantur ita, ut undiquaque

Semen esse ut coagulū

De forma similarium partium.

De temperamento.

Fernelij de temperamē to definitio confutatur

Auicennæ definitio de temperamē to.

quaque ſe contingant. Eam definitionem, neſcio quo pacto Fernelius refellere nititur. Ait A
enim Auicennam velle eam qualitatem, quæ ex mutua actione & paſsione elementorum in
mixtione fit, eſſe ſimplicẽ, & eã ſupereſſe reliquis pereuntibus, a quibus eſt facta: quod nec
ſomniauit quidẽ Auicenna. Tradit quidẽ ille ex quattuor qualitatibus elementorum aliam
reſultare: ſed illam eſſe ſimplicem, & perire in ea elementorum qualitates, & ipſa elemen-
ta, non docet. Eſſe uerò qualitatem ipſum temperamentum, cum ex qualitatibus fiat, & ſe
quentes pariat qualitates, & actu dignoſcatur, calidumque, frigidum, humidum, & ſiccum
dicatur, plus quàm rationi eſt conſonum. Quare non melior definitio inueniri poteſt,
quàm quæ eſt ab Auicenna tradita. An uerò temperamentum ſit forma partium ſimilariũ,
nunc tempeſtiuum eſt vt examinemus. Scribit de hac re Galenus multis in locis. Nam in
libro primo de uſu partium cap. nono, ait per temperamentum carnem eſſe carnem, ner-
uum eſſe neruum, & denique ſingulas partes id eſſe, quod ſunt per temperamentum. Item
primo methodi idem hoc modo ſcribit. Oſtenſum eſt unamquamque rem talem eſſe, qua B
lis eſt, propter calidi, frigidi, humidi, & ſicci temperamentum. Præterea in libro de conſti-
tutione artis & ſeptimo methodi & tertio cap. primi de naturalibus facultatibus, habet fie
ri corpus ſimilare: quod pro temperaturæ qualitate, aut ſenſu pollet, aut uacat, aut ner-
uus eſt, aut os, & actionem edit tantum diuerſam ab aliarum actionibus, quantum ipſa par
ticula ab alijs, quæ illas edunt, eſt diuerſa: differt autem una ab alia temperamento. Quare
qui vult actionem illarum ſeruare, temperamentum inquit ſeruet. Quinetiam in cap. no-
no primi de elementis dicit ex calido, frigido, humido & ſicco non hominis ſolũ, ſed alio-
rum omnium naturam conſtare. Eſt & alius locus in textu primo ſecundi de natura huma
na, vbi ita legitur. Formas voco corporis naturas, quarum eſſentiam demonſtrauimus in
quattuor elementorum temperatione conſiſtere. Montanus in primam primi Auicennæ
alias addit rationes, quas Hippocrati & Galeno adſcribit. Et hæc prima eſt. quicquid intro C
ducitur in materia ab agente tamquam finis & perfectio mixti, in quo etiam quieſcit agẽs,
illud eſt forma ſubſtantialis. At hoc eſt temperatura: nam in quacumque re, quæ genera-
tur, ſemper ſuus motus eſt in qualitatibus primis: qui tãdiu durat, quamdiu illa eſt adepta
temperaturam. Secundo inquit, omnis forma ſubſtantialis, eſt actus primus, & illius perfe-
ctio cuius eſt, ut tradit Ariſt. in lib. de anima: temperamentum uero eſſe talem actum oſtẽ
dit Galenus, cum dicit omnes actiones lædi & perfici a temperamento. Atque ita ex his &
alijs nonnullis parum ualidis rationibus concludit temperamentum eſſe formam ſubſtan-
tialem. Sed facile illius opinio refelli poteſt. Nam quod dicit motum eius, quod gignitur,
tamdiu durare, donec acquiſita ſit temperies, & nihil præter illam ſenſus iudicio acquiri,
concedi quidem poteſt, ſenſum non aliud agnoſcere, quàm temperamentum. Sed ratio iu-
dicat, in quibus aliud requiritur ad rerum eſſentiam, illud eſſe addendum: eſt autem id ip-
ſum anima, quæ uiuentium eſt forma & omnium actionum, quæ viuentibus ſunt proprie D
author: tanto quidem a temperamento differens, quantum uiuentia corpora a uita priua-
tis diſcrepant. Temperamentum verò eſſe formam omnium rerum, eo quod ad illius muta
tionem lædantur, aut perficiantur actiones, abſurdum eſt credere. Nam ad actiones multa
requiruntur, ex quibus uno læſo, illas lædi neceſſe eſt. An dicemus calidum influens a cor-
de, aut partes inſtrumẽtarias, corporis eſſe formam eo, quòd illis labefactatis corporis actio
nes vitientur. Qui verò temperaturam negant eſſe formam, habent & ſuas rationes. Pri-
mum enim dicunt ex quattuor qualitatibus fieri ſolum poſſe qualitatem: quę cum accidẽs
ſit, non poteſt eſſe forma ſubſtantiæ perfectorum corporum. Præterea actiones animalium
& maximè hominis, a diuiniore quodam principio neceſſario prouenire. Montanus hæc
opera fatetur fieri a uirtute formatiua, & calore cœleſti, & hæc differre a temperamento:
quibus conceſsis, neſcio quo pacto concludere poſsit temperamentum eſſe formam corpo
ris uiuentis. Addunt illi Galenum in libro ſecundo de ſemine, cap. quinto idem ſentire. Il- E
lum enim eo loco, cauſam ſimilitudinis generis animalis, ex ſubſtantia ſumere: formæ uerò
ex ſeminis mixtione: maris vel fœminæ, ex utrorumque principiorum temperatura. Ex
quo patet illum præter temperaturam, aliam ſubſtantiam & formam ponere cauſam eorũ,
quæ fiunt. Idem probare licet ex medicamentis purgantibus, alimentis, & uenenis quæ a-
gunt a tota ſubſtantia: quæ quidem ſemper diſtinguit Galenus ab his, quæ agunt a qualita
tibus & temperamento. Et merito quidem. Nam alioqui infinita abſurda ſequerentur. Si
enim actiones & qualitates quæ in corporibus reperiuntur, non ex alia cauſa, quam ex tem
peramento

An tempe ramentum ſit forma ſi milariũ.

Montani opinio quomodo temperamentũ ſit forma partium.

A peramento proueniunt, erunt profecto mores & actiones porcorum simillimę moribus & actionibus hominum: nimirum cum caro suilla similis saporis & temperamenti cum carne humana a Galeno esse dicatur septimo methodi & alibi. Erunt quoque herbę, quas ad hominem temperatas esse scribit Gal. ita factę & comparatæ a natura, vt idem præstare possint, quod homo, aut hominis partes similares: propterea quod idem temperamentum, aut certe simile obtinent. Oportet quoque in tunica oculorum, quæ vuea dicitur, & in floribus, & in corio equorum, boum, & aliorum denique animalium, in quibus uarij & multiplices sunt colores, ponere uaria & discrepantia temperamenta: quod vicinitas ipsorū colorum, & ratio ipsa non admittunt. An dicemus equum ea parte esse pituitosum, siue frigidum & humidum, qua est albus: melancholicum uero, vel calidum & siccum, vbi est colore nigro. Miror profecto hactenus in scholis non esse animaduersam Aristotelis de hac re sententiam: qui aperte docet, quarum rerum forma temperies sit: & in quibus præter temperiem, aliam formam ponere oporteat. Est autem locus de hac re in primo cap. secun-
B di libri de generatione animalium, vbi dicit, dura, mollia, lenta, rigida & quicumque alij affectus partibus insunt animatis, a caliditate & frigiditate fiunt. At ratio, qua iam caro aut os est, non potest a qualitatibus proficisci, sed ab eo, quod genuit, quodque est id actu, quod potentia est illud, ex quo gignitur. Ex quibus quidem patet similares partes, quòd similares sint, id est ex simili & uniformi substantia constent, id habere ex temperie quattuor primarum qualitatum. Videmus enim tum in uiuentibus, tum in alijs quæ uita carent, similarem esse eiusmodi substantiam: in quibus tamen nullam aliam formam præterquàm mixtionem & temperiem ex elementis imaginari posis. At quod res uiuat, aut non uiuat, & planta sit uel animal, & animal diuersum specie ab alio, vel planta ab alia specie diuersa, hoc a propria cuiuscumque rei forma prouenit. Et qui hæc non agnoscit, dignus non est, vt ad rerum naturam explicandam studia sua conferat. Porrò vt temperies causa est, vt ali-
C quid sit similare: ita causa est secundarum qualitatum, quas elementorum qualitates, & ex illis temperies parit: cuius generis sunt durum, molle, lentum, rigidum, uiscidum, friabile & cętera huius generis. Sic profecto forma alias quoq; infert qualitates. Nam colores (ut diximus) uarij in tunica oculi, & qui statim apparent in ipso ortu in partibus animalium, & plantarum, non ex alia causa, quàm ex forma prouenire possunt. Quantum uerò attinet ad actiones, in rebus quidem quæ nulla sunt uita preditę, causam referre oportet in ipsam temperiem in certa materia positam: ob eam enim & terrestrem materiam pyretrum vim habet mordendi & exurendi: in alijs verò, quæ uiuunt, facultates & actiones, quæ fiunt, a partibus vt illę similares sunt, ad temperiem sunt referendæ: aliæ uerò ad formam & animam tamquam ad præcipuam causam. Nam temperies necessaria quoque est, tamquam instrumentum: cibum enim concoquit corpus ui concoctricis facultatis, quæ ex forma prouenit. At sine calore nequit illa concoquere. Et calor causa est, quare illa quæ concoquun-
D tur, crassa uiscidaque reddantur. Quòd homo irascatur rationeque utatur, id habet a sua forma, quòd uerò plus uel minus, melius, & deterius unus quàm alius his passionibus subijciatur, ad ipsam temperiem & materiam etiam similarium partium, ut suo loco ostendemus, est referendum: nam de his rebus ex altioribus principijs postea erit agendum. Atque ita puto de forma similarium partium esse sentiendum. Verum cum multa sint alia in partibus similaribus præter temperiem, vt magnitudo, figura, raritas, densitas, mollities, duri- ties, & alia huiusmodi, cur est quod solam dicat temperiem & formam esse de essentia rerū: ratio est, quòd pars, ut scribit Aristot. cap. tertio primi de partibus animalium, facta sit propter actionem: vnde essentiam habet ab illis, quę ad actionem faciunt. At actiones partium similarium solum pendent a temperie, & forma, tamquam ab agente: ab alijs autem, quæ diximus, nulla in re mutantur, sed postea diligentius de temperamentis agemus.
E

Temperies quarū qualitatum secundarum causa sit & quarū forma ipsa.

Instrumentorum uero in quantitate ac numero eorum, ex quibus componuntur, ac præterea formatione, situ partium singularum, ac totius instrumenti.

Posteaquam docuimus quid sit pars similaris, quænam illius materia & essentia, sequitur ut idem doceamus de instrumentis corporis, ex quibus etiam sumuntur signa cognoscendi

de parte organica.

ſcendi corpus bene uel male conſtitutum. Porrò ſiue diſsimilarem ſiue compoſitam, ſiue organicam, ſiue membrum, aut ſecundario genitam partem uoces, nihil referre multi putant. Partem enim organicam eſſe definiunt ex libro primo de elementis, quæ ex ſimilaribus compoſita, ad vnam operationem, id eſt propriam edendam a natura eſt facta. Præterea Ariſtoteles cap. primo primi de hiſtoria animalium partes compoſitas dicit eſſe inſtrumenta. Item cap. primo ſecundi de partibus inquit ille, inſtrumentariæ omnes (ut dictum eſt) diſsimilares ſunt, verum quod inſtrumentum non ſemper ſit compoſitum ex ſimilaribus, facile probare poſſum. Et primum quod Galenus libro tertio cap. vndecimo de naturalibus facultatibus ſcribat quædam eſſe inſtrumenta vt vterum, veſicam, quæ ex vnica cōſtant tunica. Secundo Ariſtoteles cap. primo ſecundi de partibus dicit cor conſtare ex ſimilari ſubſtantia, & tamen inſtrumentariam partem eſſe propter formam ſuæ figuræ. Ex quo patet inſtrumentarias partes non ſemper eſſe compoſitas & diſsimilares & ſecundo loco genitas: ſed ſolum, quæ compoſitæ ſunt inter organicas, recipiunt illa nomina. Poteſt autem inſtrumentaria eſſe & ſimplex & compoſita: & cum ſimplex eſt, ſola figura inſtrumentum facit. Quamquam tamen vix reperiri poteſt aliquod inſtrumentum, quod ex pluribus non conſtet partibus. Nam uterus & ueſica præter ſuam tunicam, neruos & uenas recipiunt. Quare non addita ſimilari aut diſsimilari ſubſtantia definit Galenus primo methodi capitulo ſexto, inſtrumentum eſſe partem, quæ poteſt edere perfectam actionem, ut oculus viſionem. Verum hęc definitio non comprehendit omnia inſtrumenta. Nam Galenus cap. 4. de differentijs morborum ponit inter inſtrumenta, quæ non poſſunt edere perfectam actionem, ut muſculum & digitum. Quare definitio hæc ſolum comprehendit perfectum inſtrumentum. Erit autem communis omnibus definitio hæc: inſtrumentū eſt pars, quæ ſibi propriam, & vniuerſo corpori communem edit actionem: ut oculus edit actionē, quam nulla alia pars facit, & eam communem vniuerſo corpori: ſic muſculus motum volūtarium facit ſolus inter omnes partes, qui communis eſt vniuerſo corpori. Sunt autem inter inſtrumenta quædam primi, alia ſecundi, alia tertij, alia ancipitis ordinis, vt Galenus eodem cap. dicit, & ſi generali aliqua ratione non definit in quo cōſiſtat ſingulorum natura: poteſt autem ſumi ratio ex imperfectiore & perfectiore, ſiue completa actione inter partes inſtrumentarias. Ariſtoteles in primo cap. de hiſtoria animal. dicit quædam vocari μέλη id eſt membra: quæ cum totius integritate deſcribantur, habent tamen intra ſe partes diuerſas ſui generis opificia, ut caput: ſunt ergo membra inſtrumenta maximè compoſita.

Partem organicā non ſemper eſſe compoſitā.

Pars organica quid reuera ſit.

Inſtrumentorum materia.

Eſt porrò materia inſtrumentorum, ſimilaris pars una, uel plures, prout inſtrumentum eſt ſimplex uel compoſitum: fiunt enim inſtrumentarię partes ex ſimilaribus, quatenus ſimilares ſunt, nō autem ut conformationem, aut magnitudinem in ſe habent, aut plures conueniunt ad illud componendum atque inter ſe coniunguntur: hæc enim pertinent ad formā inſtrumenti: ſpiritus uerò & ſanguis cū alijs humoribus elementa ſunt, & materia ſimilariū partiū propinqua, & propria: inſtrumentorū uerò non niſi materia remota. Propterea non hęc, ſed partes ſimilares inſtrumentorū propria materia ſunt, & dicūtur. forma enim inſtrumenti fit ex conformatione & magnitudine partis ſimilaris, ſi inſtrumētum ſimplex fuerit, id eſt ex vna ſimilari parte fiat, alioqui etiam ex numero, præterea ex coniunctione, & continuitate partium ſimilarium: tunc enim dicitur pars inſtrumentaria bene conſtituta & eſſe id quod eſſe debet, quando partes ſimilares ex quibus fit, habet bene figuratas, aſperas, uel leues, ſolidas, uel concauas, & præterea iuſtam magnitudinem, & numerum, & ſitum, & cō nexionem inter ſe obtinentes, prout uſus inſtrumenti requirit: ex his enim omnibus fit inſtrumentum bene affectum. Quod ſi in aliquo iſtorum error fit, ad erroris proportionem labefactatur inſtrumenti forma. Sed cur eſt quod hæc quæ in partibus ſimilaribus ſunt, dicuntur eſſentiam partis inſtrumentariæ & formam præbere. Ratio eſt, quoniam eſſentia & forma partis, ſumitur ab his, quæ faciunt ad actionem partis. partem enim non dicimus inſtrumentariam, quæ nequit eſſe inſtrumentum animæ: requirit enim illa inſtrumenta ad ſuas actiones obeundas. Merito igitur fit, ut ea dicantur eſſe de eſſentia inſtrumenti, quæ ad actionem illius faciunt: faciunt autem (vt uidere eſt in manu & in reliquis inſtrumentariis partibus) conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio & continuitas partium: ex illis enim aptum redditur inſtrumentum ad propria munera obeunda. Atſi ita eſt, uidebuntur plura eſſe ponenda de eſſentia inſtrumentariarum partium, quoniam plura ſunt, quæ illius actionem perficiunt & lædunt. Nam requirunt partes inſtrumentariæ calidum natiuum

De forma partis organicæ.

Quæ ſint de eſſentia & forma partis.

A uum quod influit a corde bene affectum, & præsens: quandoquidem eo læso, aut absente læduntur actiones instrumentorum, vt in syncope, horrore, timore, & rigore apparet. Præterea si instrumentum aliquod ut manus constet ex solis ossibus & ligamentis, habentibus propriam conformationem, magnitudinem, coniunctionem, continuitatem, & numerũ, æqualem partibus, ex quibus manus componitur, læderur actio instrumenti. Ad hæc ob qualitates similariũ, vt duritiem, mollitiem, crassitiem, tenuitatem, laxitatem, astrictionẽ, raritatem, densitatẽ, colorem, & alias secũdas qualitates, quæ in similaribus partibus sunt, lædi actiones instrumentorum facile est ostendere. Nam cutis durities, & mollities nimia in manu, lædit sensus & apprehensionem. Obtuso ingenio eos esse scribit Gal. in cap. 12. huius operis, qui cerebri substantiam crassam habent. Ob raritatem & tenuitatem vasorũ contingunt superfluę expulsiones, veluti sanguinis profluuia, vt tertio de causis symptomatum cap. secundo docet Galenus. Quinetiam ob laxitatem ventriculus sępe nequit conco-
B quere: necnon ob colorem in cornea tunica uisio læditur. A febre quoq; offenditur actio instrumentorum, vt motus, sensus. Erit ne ergo intemperies morbus instrumenti. Sunt qui his dubitationibus manus dederint. Alij verò absurda dixerunt, vt illis respondere possent. Etenim Curtius secundas qualitates, & non solum temperiem pertinere ad essentiã similarium dicebat, & in illis sanitatem & morbum ponendos esse: quod prorsus Galeno & veritati repugnat. Nam qualitatum illarum vitia, symptomata sunt, & non morbi: quãdoquidem illis non debetur curatio. Quid uero Fuchsius & Fernelius sentiant, paulo postea docebimus, cum de morbis agemus. Nunc satis est hæc ita attingere, vt faciunt ad formam partis instrumentariæ intelligendam. Dicendum ergo a constitutione partis primò separanda esse communia instrumenta vt calorem, spiritum, sanguinem: quia illa non sunt firma in parte nec propria, sed communia instrumenta omnibus actionibus & partibus similaribus & organicis. Deinde absurdum est credere vitia similarium partium, quæ illis
C contingunt: vt similares sunt, facere morbos in partibus instrumentarijs, etiam si lædant illarum actiones: quoniam similares sunt materia organicarum. Morbi autem vitia nõ sunt materiæ, sed ipsius formæ, quæ in materia est, & cum illa constituit partes. Sic essentia rerum, non a materia sumitur, sed a forma, quæ est in materia: ut domus non sunt lapides & ligna, quas non facit artifex, qui domum construit, sed forma, quam ille in lapidibus & lignis inducit. Igitur quæ sequuntur vel materiam similarium, crassitiem, tenuitatem, raritatem, densitatem substantiæ, ex qua similares componuntur, aut quæ sunt in forma similarium, nempe temperie, & tota ipsarum substantia, aut quæ sequuntur temperiem & formã similarium vitia, secundæ scilicet qualitates: hæc inquam omnia non faciunt morbos in ipsis instrumentis, quoniam vitia sunt materiæ, ex qua instrumenta constant. Supponitur enim in omni re materia, cuius formam quærimus. Igitur detractis læsionibus actionum,
D quæ uitio communis instrumenti, vel materiæ contingunt, inueniemus actiones lædi & perfici a conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & unione similarium partium. Id enim patet ex similitudine aliarum rerum dissimilarium. Dicimus enim domum bene fabricatam, quando illa in materia subiecta debitam conformationem, magnitudinẽ, numerum, coniunctionem & vnionem obtinet. Ex quibus etiam illud patet, non omnia uitia, quæ in partibus sunt, lædentia actiones, emendari posse: nam materiæ vitia, quæ nascuntur ex substantia subiecta, vt ex copia, inopia, crassitie, tenuitate sanguinis & seminis, ex quibus conformantur partes, emendari nequeunt. Ab essentia ergo partium similarium & instrumentorum sumuntur signa, quibus cognoscimus primum corpus esse optime constitutum: postea verò alia corpora, quæ ab optima constitutione recedunt. Montanus signa ab essentia distinguit in signa sumpta ab operationibus, & accidentibus: & nescio quomodo inquit superfluum esse fontem signorum ab essentia eo, quòd
E contineatur & repetatur in operationibus & accidentibus. Cum tamen longè diuersa sint hæc: nec ostendere possit idem repeti & signorum fontes confundi. Nam essentia partis parit operationes: tantum ergo differunt, quantum causæ a suis effectis. Drusianus verò alia ratione de his dubitabat: idem enim putat esse sui ipsius signum, quoniam credit essentiam per eandem essentiam cognosci: quod quidem falsum est. Nam ex calido non cognoscimus calidum, nec ex temperie temperiem, sed ex his perfectam sanitatem, siue optimam constitutionem in partibus similaribus. Eadem ratio est de structura partium organicarũ, & de his, quæ sunt de essentia ipsius structuræ.

Morbos nõ esse vitia materiæ, sed formæ partis.

Vitia materiæ nostræ emendari non posse.

A

Ex his uero, quæ de necessitate consequuntur consimilia.

Cum dixerit signa sumi ab his, quæ sunt secundum esse ntiam in corporibus, & ab illis quæ consequuntur essentiam: docueritque quænam sint de essentia, & quomodo ab illis signa sumantur: nunc docet, quæ sint illa, quæ essentiam sequuntur, primum similarium partium, deinde organicarum. Et dicit sequi essentiam similarium, qualitates tactiles, visiles & operationes.

Quantum quidem ad tactum a mediocritate, quæ in mollitie ac duritie consistit.

B

Recenset, quæ sint qualitates tactiles, & quomodo ab illis signa sumantur: omittit primas quattuor qualitates, quæ etsi tactiles sunt, tamen ad essentiam pertinent. Sunt tamen aliæ addendæ qualitates tactiles, a quibus signa sumimus, vt crassum, tenue, asperum, leue, solidum, densum, flaccidum, rugosum, longum, breue, magnum, paruum, pingue, macilentum, a quibus quidem signa sumit in libro de temperamentis & passim alibi ad dignoscendum corpus optime temperatum, & constitutum. In quibus illud maximè considerandum esse arbitror, an hæc omnia prouen iant a temperamento solum, vt vulgus medicorum sibi persuasit, repugnante etiam ipso Galeno, vt videre est in fine lib. secundi de temperamentis. Nam durum potest fieri ab occursu duri, vt callus contrahitur conculcatione lapidis, vel ligni, non solum a prima qualitate, nempe siccitate: non enim quod durum est, habet vim exsiccandi: nimirum cum agendi vis, solis primis qualitatibus, & non secundis sit concessa. Sic Gal. in secundo libro de sanitate tuenda dicebat frictionem asperam indurare, non quòd siccam qualitatem corpori inducat. Ait idem in libro primo de temperamentis pilum esse siccissimum, non tamen durissimum. Præterea crassum & tenue fit ex copia, vel paucitate materiæ, qualiscumque sit in ea qualitas. Ex plurimo enim sanguine matris in prima conformatione, partes similares crassas fieri necesse est, contra uerò tenues: quod etiam Galenus in libro de symptomatum causis memoriæ prodidit. Asperum fit a plurima terrena substantia, etiam si corpus non dicatur sicci esse temperamenti: cum id non sequatur tunc temperamentum, sed substantiam ipsam. Tensum pariter redditur, ob subiectam substantiam plurimã: flaccidum verò & rugosum, ex eiusdem paucitate, vnde flaccida sunt mẽbra & laxa, quæ non multam habent carnem, & tenuia ossa: tensa verò & solida sunt, contrario modo habentia. Longum, breue, magnum, paruum, fiunt etiam ratione materiæ. Nam ex multa materia & aerea, longæ partes fiunt: ex pauca & terrena breues: ex multa, magnæ, ex pauca paruæ, præsertim si aerea & aquea sit magnitudinem faciens materia. Item ex forma hoc prouenit: nam magni magnos procreant, graciles graciles, & obesi obesos. Ergo vt huiusmodi affectus fieri possunt a qualitatibus primis alterantibus materiam: ita ipsa materia qualicumque qualitate prædita, causa istorum est: & nonnulla ex illis, a secundis qualitatibus fieri possunt, alia formam agentis sequuntur, quæ omnia vel temperiem corporis ostendunt, vel constitutionem: nam etsi gracilitas partis intemperiem necessario nõ ostendit, tamen vitium in ea indicat. Etenim iniurijs externis maxime exposita est pars, quæ gracilis est.

C

D

An secundæ qualitates dictæ proueniant sẽper a primis.

A quo fiat durum,

Crassum, tenue.

Asperum.

Tensum.

Flacidum.

Rugosum.

Longum.

Breue.

Magnum.

Paruum.

Quantum ad aspectum, a calore optimo, & leuitatis atque hispiditatis mediocritate.

E

Dixit antea sumi signa ab his, quæ sequuntur de necessitate essentiam similarium partium, & hæc esse qualitates tactiles, visiles, & actiones. Posteaquam egit de qualitatibus tactilibus, transit nunc ad uisiles qualitates: & docet quænam illæ sint, & quomodo ab illis signa sumantur corporis optimè constituti. Sunt autem inquit duo, nempe color, & quæ circa asperitatem & leuitatem apparent. Addi possunt signa, quæ sumuntur a raritate, densitate, puritate & nitore, quæ apparent in substantia. Hæc enim visu potissimum dignoscũtur, & sua signa præbent. Inquit autem colorem optimum esse debere, qui ostendat corpus in

A pus in partibus similaribus optimè esse constitutum. Verum non docet, qualem oporteat esse optimum huiusmodi colorem: quem quidem in lib. de temperamentis, & alibi mediū esse dicit inter album & nigrum: nunc uerò ex albo & rubro compositum. At docendi ratio postulat, ut compositionis rationem & modum explicet, nec illud satis apparet, cur talē esse sit necesse, qualem statuit esse oportere: id quod nos ex ipsa rei natura hoc modo ostendemus. Cum enim color efflorescat ex humoribus subiectis, talem oportet fieri colorem, qualem requirit proportio humorum a quibus fit. Debet autem (vt ille tradit in libro de constitutione artis) inter omnes humores plurimum esse sanguinis: deinde plus pituitæ, quàm bilis pallidæ: huius, plusquàm humoris melancholici. Quare color resultabit mixtus ex plurima rubedine, deinde ex albedine non parca, & ex flauitie partiore, & minima nigredine. Statuit præterea corpus optimæ constitutum, medium esse inter asperū & leue, quas qualitates nos fortè rectius inter qualitates tactiles antea posuimus. Porrò intelligit, per B leue, quod pilos non habet, & per hispidum, quod nimis est pilosum: ab istis enim in libro de temperamentis, & de optima constitutione signa capit. Verum non solum hanc differentiam in pilis notare oportet, sed etiam illas, quæ in colore, figura, consistentia, ortu, & interitu sunt. Omnia enim inter hæc moderata habeat, necesse est corpus optimè cōstitutum: alioqui indicabitur excessus, vel defectus in materia, aut vitium in ipsa temperie, vt Gal. ca. 3.2. de temperamentis & nos postea commodiore loco docebimus. Cæterum illud nunc explicandum uenit, an color solum sequatur temperamentum: quod quidem mihi non videtur verum esse, ut iā antea diximus. Nam colores in tunica oculi, quæ vuea dicitur, sunt varij, & inter se diuersi, nempe viridis, ceruleus, niger: cum tamen totam ipsam tunicam eiusdem temperamenti esse, negare nemo posit. Multæ præterea sunt herbæ, quæ eiusdem sunt temperamenti (ut Galenus statuit) colore tamen longe diuerso. Sunt & flores minimi, veluti per puncta distincti, coloribus uarijs præditi; quorum temperamentum toties C mutari, quoties uariant colores in tam exiguo spacio, nemo quidem (meo iudicio) sibi persuadere poterit. Idem docent colores, qui apparent in plumis, & corio animalium. An quęso niger color in coruo, indicabit temperiem igneam & adustam: albus uero in alio, temperiem pituitosam. Sunt hæc, nugæ: quippe cum sus niger & pinguis humidus sit, aut certe habeat temperiem simillimam hominis temperamento (ut ille statuit). Pendent ergo colores natiui, uel a temperamento, uel a forma: qui autem acquisititij, omnes a temperamento, quod materiam mutauit, ex qua colores sunt mutati. Raritas præterea & densitas sequūtur aliquando temperiem, aliquando uerò materiam. Nam cum pauca est materia, ex qua debet fieri aliqua pars lata, vt est cutis frontis, necessarium est, eam tenuem fieri: & ita tendi, ut multa foramina in ea fiant: unde rara euadet, præsertim si aerea sit substantia: contra verò densa reddetur, ex multa & terrena substantia. Ad hæc puritas & impuritas, nitor & D uiuacitas in colore, non tam qualitates, quám materię puritatem sequuntur. An credimus gemmas, & lapides (ut vocant) prætiosos, ut adamantem, carbūculos, saphiros, & reliquos huius generis, eum splendorem, quem obtinent, habere ob temperiem, & mixtionem elementorum? minimè profectò. Non enim illorum temperamentum tantum differt, quantū colore, splendore & nitore ipsi inter se discrepant. Ergo hæc illis contingunt, ob purissimam, & maximè defecatam materiam. Adhæc crassities & tenuitas corporis, materiæ copiam, & inopiam, & formam potiusquam temperiem comitantur, magni enim & crassi homines sibi similes gignunt ex multa materia, quacunque temperie prædita: quippe cum inter magnos & crassos reperire liceat aliquos esse biliosos, alios sanguineos, alios verò alio temperamento præditos: quædam ergo ex secundis & tertijs qualitatibus formam, aliæ temperiem, aliæ uerò materiam sequuntur.

Color optime constituti corporis qualis esse debeat.

An color sequatur sẽper temperamentū.

Raritatem & densitatem nō semper sequi tẽperamentū

Puritatem nitorem & uiuacitatẽ in colore, nō sequi tẽperamentū

Corporis crassities & magnitudo temperiem non sequitur.

E

In operationibus a perfectione, quam & ipsarum uirtutem appellamus.

Nunc prosequitur signa corporis optimè constituti, sumpta ex actionibus similarium partiū: & dicit illarū actionum perfectionem prodere huiusmodi constitutionem: explicatq; quid per operationum perfectionem sit intelligendū, nempe ipsarum virtutem. Qui locus, hic subobscurus, clarus redditur ex. 15. ca. lib. qui inscribitur Thrasybulus: vbi scribit

eadem ratione robur actioni, qua bonum habitum ſanitati cõparari: quod enim eſt in ſanitate bonus habitus, id eſt in actione robur: & idẽ eſſe uirtutem & perfectionem ipſius actionis, ſicut bonus habitus, uirtus & perfectio eſt ſanitatis. Idem namque (inquit) eſt uirtus, perfectio, & cuiuſque rei bonum. Sententia ergo eſt, optime conſtituta corpora, edere actiones ſimilarium partium perfectas, & ſua virtute prӕditas: tales autem eſſe robuſtas. Qua quidem in re videndum eſt, quӕ ſint actiones ſimilarium partium: deinde an illӕ omnes neceſſario ſint robuſtiores in huiuſmodi corporibus, quàm in alijs temperaturis. Tradit Curtius omnes operationes eſſe ſimilarium partium: nam ſenſum, vt viſionem, dicit fieri ab humore cryſtallino, & motum uoluntarium a muſculo: & hӕc propriè eſſe inſtrumenta harum actionum, & partes eſſe ſimilares. Prӕterea ad id facere ſcribit, quod habet Galenus. 7. methodi capite. 2. in omni parte inſtrumentaria, eſſe unã ſimilarem, quӕ prę ceteris prӕcipuam uim habet ad agendum. Verum ille euidentiſsimè errat. Nam primum adfero, quod in hoc loco habet Gal. ſimilarium inquam, proprias eſſe quaſdam actiones, alias uerò eſſe partium organicarum, & a virtute vtriuſque generis actionum, ſigna ſumi ad optimam conſtitutionem dignoſcendam. Deinde adduco quod habet cap. 4. in lib. de conſtitutione artis: vbi ad uerbum ſcribit. Actiones partium duplices eſſe, quaſdam ſimpliciũ ac ſimilarium, alias organicarum & compoſitarum. Actio enim cruris uniuerſi inquit ambulatio eſt: fit autem ipſius articulaturis, alternatim ſeinuicem extendentibus, incuruantibusque. In hac uerò adminiſtranda, muſculorum genus inter cruris partes principatum ſibi vendicat. Addit multa eodem loco: ex quibus oſtendit duo eſſe genera actionum: vnũ, quod ſolum ad ſimilares partes, alterum, quod ad organicas propriè & re uera pertinet: Et meritò quidem. Nam ſimilares partes, vt ſimilares ſunt, nihil debent habere diuerſum in actionibus. Vt enim una eſt illarum eſſentia, quӕ fit per temperiem: ita eſt unum genus actionum, quod proficiſcitur ab ipſa temperie. Sunt autem iſtӕ actiones naturales, attractrix retentrix, cõcoctrix & expultrix. Has enim edunt omnes ſimilares partes, vt ſimilares ſunt, & prӕter has nullas. Motus autem, & ſenſus fiunt non a ſimilaribus partibus, ſed neceſſariò a diſsimilaribus: quӕ tantum natura & compoſitione inter ſe differunt, quantum ſenſus & motus ipſi inter ſe diſcrepare agnoſcuntur. muſculus enim motum uoluntarium ſimpliciter efficit: at ille pars eſt inſtrumentaria & compoſita: non quidem ex uenis & arteriis, quӕ non ſunt de natura & eſſentia muſculi: ſed ex ſimplici carne & fibris neruoſis, ſine quibus nequit muſculus eſſe motus inſtrumentum. Atque hanc compoſitionem uiſus facilè agnoſcit, qui iudicat illius compoſitionem ſimplicem non eſſe, ut Curtius credit: ſpecies uerò motus, ut ambulatio, apprehenſio, & ſingularum partium proprius motus, non a ſolis muſculis, ſed ab omnibus partibus neceſſarijs in vniuſcuiuſque inſtrumenti ſtructura, obeuntur. Atque ut proprij ſingularum partium motus, compoſiti magis ſunt, quàm motus ipſius muſculi: ita illarum compoſitio euidentior eſt, quàm ſit ea, quӕ ad muſculos pertinet. Neruus quoque cum ſit proprium inſtrumentum ſenſus tactus, ſuam etiam habet compoſitionem ex ſua carne fibroſa & membrana quadam, ut Galenus in lib. de placitis oſtendit. Porrò in alijs partibus ſenſu tactus prӕditis, ut in cute, carne, maior quoque cõpoſitio apparet: quoniam differt etiam ſenſus in ſingulis partibus eo, quòd in quibuſdam ſit inſignis, exquiſitusque: in alijs uerò obtuſior. Qua quidẽ in re arbitror Ariſtotelem errare, qui in ſecundo libro cap. primo de partibus animalium, dicit ſenſum eſſe actionem partis ſimilaris, nempe carnis. Nã ſi eſſet actio ſimilaris partis, cur omnes ſimilares non ſentirent. Fallitur etiam cum tradit carnem eſſe inſtrumentum tactus. Nam ſine carne in cute & neruis ſenſus fit. Neruus igitur eſt ſenſus tactus inſtrumentum: non quidem ut ſimilaris pars eſt, ſed ut neruus eſt, ideſt pars nata & facta à natura ad officium hoc in corpore exercendum. poſtremo, ut dictum eſt, neruus ſimilaris pars non eſt. Ceterum in alijs ſenſibus propria eſt ſenſoriorum compoſitio pro natura cuiuſcumque ſenſus. Quòd ſi vna eſt pars in ſingulis ſenſibus, quӕ prӕcipuã vim habet ad actionem edendã: tamen actio non eſt illius partis, ſed totius ſenſorii. Nam etſi humor cryſtallinus inter omnes oculi partes prӕcipui eſt momenti in viſione facienda: tamen non ipſius, ſed totius oculi actio dicitur eſſe viſio. Eſt enim oculus ſenſorium ipſum, & ſenſorij ſunt ſenſus, non partis vnius, quod in ſenſorio reperitur. Hӕc enim ſi nec perfectam, nec ſimpliciter actionem partis inſtrumentariӕ edere poteſt, vtique actio illius non erit ſenſus aliquis. Hoc ergo poſito principio, quòd actiones ſimilarium partium ſint ſolum quattuor dictӕ naturales: ſequitur explicandum,

Virtus & perfectio idem.

De Actionibus ſimilarium partium Curtij opinio improbatur.

Omnes partes ſimilares eaſdem habere actiones, & quӕ illӕ ſint

Senſum nõ eſſe actionem partis ſimilaris ait Ariſtoteles ſcribit

Viſionẽ nõ eſſe actionẽ humoris cryſtallini.

A plicandũ,an in corpore optimè constituto illæ sint perfectiores,quàm in alijs aliter affectis Certum autem est calidos & humidos,plura & ea perfectius cõcoquere,quàm temperatos: & biliosos(ut scribit Gal.in principio libri de alimentis)omnium optimè concoquere crassa & dura alimenta.Sunt etiam calidi & sicci ad retentionem omnium aptissimi,& ad attractionẽ,excernẽdaq; excremẽta.clara.n.est de his sententia apud Gal in lib.de causis simptomatum naturalium facultatum.Huic obiectioni variè respondent recentiores: sed illud est verius ex doctiorum opinione quod dicitur:corpora optimè constituta vniuersas actiones simul sumptas perfectiores habere,quã habeant alia.Nam etsi calidi & humidi fœlicius cõcoqunt temperatis:tamen deterius attrahunt,retinent & expellunt.Sed his melius respõdere possumus,perfectionem actionum non esse positam in eo,quod mediocritatem excedit in certa materia.Etsi enim biliosi,quę duriora sunt,facilius mutant,& probè concoquunt: reliqua tamen non solũ mutant,& sed assant,& plusquã conueniat alterant. Temperati verò,materiam,quæ illis debetur,nempe temperatum,& mediocre in alijs qualitatibus alimẽ B tum,omnium optimè concoquunt,& melius etiã fortè quàm calidi & humidi.Itaque cum temperata temperatis,ut præcipit medicina ad conseruationem conueniant: nec alia sint adhibenda,ut in.3.commentario ostendemus,meritò scribit Gal.illos perfectas edere actiones,& omnes & singulas:quoniam nulla est alia temperies,quæ mediocrem materiam melius attrahere,retinere,concoquere & illius excrementa expellere possit.Quod enim perfectum est,perfectè agat necesse est.Eo autem quod perfectè agit,nullum perfectius excogitari potest.Ergo dictum Gal.intelligatur vel de omnibus actionibus simul collectis, (ut sentiunt doctiores interpretes) uel etiam de singulis, ut nos ex artis principijs excogitauimus, temperata solum temperatis,& mediocria mediocribus constitutionibus adhibendo.Nam circa hęc optimè constituta corpora omnium optime agunt.Illud vero prætereundum nõ est,an actiones prædictę quas diximus esse similarium partium,proueniant solum a tempe C ramento,ut Gal.hic tradit,an etiam ab alia causa.Nõ dubium est illas fieri ab anima:quãdo quidem nulla res quæ anima sit destituta,donata est illis functionibus: nam ob solam temperiem res calefacere refrigerare,humectare & exsiccare possunt:attrahere verò,retinere,cõcoquere & expellere minimæ:hæc enim anime residentis in corpore sunt officia: temperamentum uerò animę,& illorũ instrumentum est. Itaque partes, quòd similares sint, id habent a tẽperamento. quòd uerò agant,habent ab anima,non ut simila res,sed ut similares uiuentes has exercebunt actiones.Ex quo fit ut anima præcipua sit illarum causa,efficiens scilicet:temperamentum uerò instrumentum,sine quo actiones illę fieri non possunt, & cum quo melius, deteriusque perficiuntur.

Ab his vero,quæ instrumentarias partes consequuntur,a commensuratione & pulchritudine omnium totius corporis instrumentorum.

D

Posteaquã Gal.docuit quænam sequantur essentiam similarium partium in corporibus optimè constitutis,& quo modo signa ab illis sumãtur ad eam constitutionem dignoscendam, nunc idem docet de his,quæ sequuntur essentiã partium organicarum: & duo primũ dicit esse, commensurationem & pulchritudinem: deinde perfectionem operationum, quæ eduntur à partibus instrumentarijs.Qua in re illud primum videndũ est. An commoderatio illa siue proportio,idem sint cum pulchritudine vel nõ,deinde quid sit re vera pulchritudo,& ex quibus constet,postremò an idem sint formosus & pulcher. Porro Gale. in lib.primo de vsu partiũ scribit pulchritudinem nihil aliud esse, quàm optimã constitutionem:sed non rectè.Nam rectius hic ait,pulchritudinem sequi constitutionẽ ipsam: quam sententiam etiam confirmat in 8.de placitis,vbi scribit pulchritudinem positam esse in mu E tua commoderatione partium. Non enim ipsa structura optima,uel proportio etiam,quæ agnoscitur esse in corpore,sed qualitas,affectus siue dispositio ex illis nata,ab oculis & iudicio probata,tanquã res aspectui iocunda,pulchritudo corporis censeri debet.Cæterum hoc loco Gal. pulchritudinẽ solũ ponit in partibus organicis:tanquã tota sequatur illarũ constitutionem: quod etiam asserere videtur in locis præcitatis ex lib.de usu partium, & de placitis Platonis & Hippocratis. Verũ mihi magis placet locus,qui ehabtur in Thrasybulo cap. 10.vbi ait duplicem esse pulchritudinem,fucatam & adulterinã unam, aliam legitimam & verã,quæ in vegeto colore,carnis moderata copia,mẽbrorumque congrua compage consistit:

de pulchritudine.

pulchritudinem non solum sequi structuram partiũ organicarũ

stit: quæ naturalē bonū habitum sequūtur. Quis enim eos vocabit pulchros, qui vel malo colore sunt prædíti, aut graciles, uel crassi præter modum: etsi interim proportio seruatur inter partes graciles, & crassas. Præterea Arist. cap. 3. 4. Ethic. docet pulchritudinē non posse esse sine magnitudine, formosos autem esse posse, qui etiam minimi sint, si modo seruetur partiū proportio: sic enim pygmæos inter homines, & pusilla animalia in sua specie formosa agnoscimus, & dicimus esse: pulchra uerò nequaquā, nisi magna fuerint: & quanto maiora fuerint, tanto pulchriora cēsemus esse, si modo prædictæ accedāt qualitates, debita inquā proportio, carnis abūdantia, & laudatus in singulis animalibus color. Ex quibus patet Gal. in hoc loco potius formositatem, quā pulchritudinem exprimere: hanc uerò alibi depingit. Sed ex Arist. addere debebat magnitudinem. Igitur corpus optimè constitutum necessario debet esse pulchrum, & formosum. Hæc autem solam sequitur compositionem partium organicarum: Illa uerò utranque compositionē, & materiam etiam conuenientem atque formā. Nam proportio, quæ in toto corpore conspicitur, sequitur constructionem organicarū partium: optimus uerò color optimam temperiem qualitatum, & humorum: carnis autem abundantia multitudinem optimorum humorum. Magnitudo autem formam inditam a parentibus testatur: nam magni magnos procreant. A B

pulchri & formosi quo modo differunt.

Ac præterea earum, quæ ipsis insunt virtute operationum.

Quemadmodum ex perfectione actionum similarium partium optimā temperiem, quæ necessario requiritur in corpore optime constituto, docuit cognosci: Ita nunc idem ostendit, ex actionibus partium organicarum: perfectæ enim illarū operationes, perfectam structuram, quā requirunt optimè constituta corpora sequūtur, & testantur. Ac in illis eadem oritur dubitatio, quòd scilicet quædam deterius cōstituta corpora perfectiores edant actiones alijs, quæ optimè sunt affecta. Nam ad cursum graciliora sunt velociora: & crassiora ad functiones, & victorias athleticas aptiora, & validiora. Verum eadem responsio etiam conuenit, quod scilicet optimè constituta corpora, moderatos solum motus ad sui conseruationē tentare debent, & eos omniū perfectissimè obeunt ita, ut nihil in illis desiderari posit. Excessus uero in illis fugiendi sunt: nec laudandi, nisi in corporibus à mediocritate recedentibus, quibus scilicet sunt moderati. Non enim (ut rectè scribit Gal.) hominem malè videre ideo dicere debemus, quod cū lynceo & aquila de visu cōtendere nō posit. Satis enim esse, si illa discernere posit, quæ sunt apta sibi prodesse, aut obesse: ita quoque si optimè affectū corpus, quæ illi sunt propria obiecta, aptissimè tractare potest, nihil in eo, iure reprehendere licet: id autem cui nihil deest, perfectum est. Rectè ergo Gal. scribit hoc loco optimā structuram corporis optimas edere actiones: nec quęrit in hoc loco, an alij quasdā actiones perfectius exercere valeant. Non enim ad alios cōparatio fit, sed ad proprias actiones, propriaque obiecta: quæ cum perfectissime tractentur a propositis corporibus, merito perfectio & virtus in his actionibus esse agnoscitur. C D

Optimæ igitur constitutionis corporum signa indicatiua sunt hæc.

Colligit Gal. & veluti concludit signa corporis optime constituti esse illa, de quibus hactenus egit. Verum si optima constitutio, vt & hoc libro, & ex eo quem scripsit de optima constitutione, est idem cū saluberrima, quāpassim tot conditionibus exornat, ut instar normę Polycleti esse uelit, meritò uidebūtur multæ illius notę prętermissæ. Ergo si quę desint, adiiciendę; deinde illud expendendum est, quęnam ex tota multitudine signorum meliora certioraque sint: postremo in singulo genere notandum est, quòd cognitionem nostrā decipere potest. Porrò deesse aliqua signa ex libro de optima constitutione, & primo de temperamentis, & ex hoc etiam capite intelligere licet. In hoc enim capite cum distinguit optimam constitutionem ab ea, quæ parum ab optima declinat, hoc signo utitur, quòd causis morbosis nō æque resistat, ut optima, quæ optima non est. Id quod etiā, tradit in lib. de optima constitutione: Difficile (inquit) optima constitutio in morbos cadit, sed omnibus causis morbosis facilè resistit tū externis tū internis. Id aūt quod dicit facillimè, postea dicit multū diuque: quasi non ita intelligendum sit, ut facillimè semper resistat: sic enim immortale fieret corpus: sed quòd quantum humana conditio patitur, multum, & diu repugnet. E

Quæ signa hic omittat Galenus.

A facili et difficili repugnantia contra morbosas causas.

Addit

A Addit præterea eam constitutionem optimos habere humores. In lib. uerò de Euchymia & cacochymia, bona inquit corporis constitutio, quæ temperatissima est, & latos meatus uasorum ad humores distribuendos habet, perpetua frui sanitate poterit: modo sufficiens cibum præcedat exercitatio. Sumit & signa in sequentibus a iuuantibus & lædentibus causis. Nam temperati temperatis iuuantur, læduntur autem intemperatis. Qui uero intemperati sunt, a similibus læduntur, a contrariis bene habent. Prætermisit & signa, quæ ab excrementis sumuntur: nam etsi excrementa bona proueniunt a bonis actionibus: tamen illa sua separatim præbent signa & in hoc, & in aliis corporis statibus. Nonne etiam à causis, quæ huiusmodi procrearunt constitutionem, alia sumemus indicia. Nam bene constitutum, sanúque esse, & forè iudicabimus corpus, quod ex sanis parentibus est procreatū, in aere temperato, astris bene fauentibus, & postea bene educatum. Sumit & aliud genus signorum, in lib. ad Glauconem ex aliorum similitudine & proportione. Etenim filios iudi-B cabimus optimè constitutos, qui similes sunt parentibus bene affectis. Addo quòd etsi signa quæ ab essentia sumuntur, fortè hic bene explicat: tamen plura alia sub essentia continētur, à quibus signa ducuntur ad ea dignoscēda, quæ in nostro corpore fiunt. plura quoque sunt causarum genera, quæ pariter suas præbent notas: quę omnia ab eo, qui capita totius artis tradere velit, sunt uno capite comprehendenda: ut ex eisdem fontibus non solum corporis optimè constituti, sed & aliarum omnium rerum, quæ per signa sunt in medicina dignoscenda, indicia ducamus. Ergo docuimus in opere nostro de signis, signa omnia duci ab essētia rei, à causis rei, ab eiusdem effectis & similitudine. Porrò essentiæ nomine, rei formā, genera, differentias, partes, & proprietates comprehendimus. Causarum autem appellatione gignentes, fouentes, augentes, iuuantes, lędentes, & quicquid aliud efficere potest, in primis intelligemus. Deinde quicquid materiam uel propinquā, uel remotam præbere potest, aut instrumenti uicem subit, aut subiectum est, aut causa sine qua non, aut ut finis. Ab omni-C bus enim istis tamquam à causis sumi solent indicia: ut exemplis alibi docuimus. Effectus variant pro rei natura, de qua agimus: hic tamen ostendimus corporis constitutionem sequi qualitates secundas, pulchritudinem, actiones, excrementa, & alia quæ in nostro corpore fiunt, opera. Nunc videndum est quid in uno quoque genere signorum obseruandum sit, ut rectum fiat iudicium, & simul à quibus certiora sumantur indicia. In signis sumptis ab essentia similarium, cum tactu illa explorentur, animdauertendum ne inæquale temperamentum sit, ob anni tempora, animi affectus, somnum, uigiliam, quietem, motum, morbum, & alias causas, quæ calidum innatum intendunt, aut euocant, uel intrò compellunt. Nam hieme calor externas partes deserit, impulsus ad internas circumstantis frigiditatis vi: quo tempore iudicabis tactu frigidum esse corpus, quod longe etiam calidius temperato esse potest. Quo constat nos non posse in regione intemperata exactè iudicare, de tempera-D mento optimæ constitutionis ex tactu. Debet & is qui iudicat, tactum habere exquisitum, & cutem benè affectam in mollitie, duritie, & alijs qualitatibus, quæ exactū sensum corrumpere possunt, si in aliquo uitiatæ sunt. Quod verò sumitur signum ab essentia partium organicarum, verissimum est, & certissimum in partibus, quarum structura sensu deprehendi potest. optima.n. & commoderata partium organicarum structura, quæ visu iudicatur, numquàm fallere potest: quippe cum stabilem essentiam habeat in magnitudine, numero, conformatione, & coniunctione partium. Ceterum signa quæ sumuntur ab his, quæ sequuntur essentiam organicarum partium, certissimam quoque præbent cognitionem. Pulchritudo enim quæ ex debita proportione partium resultat, variari non potest, stante perfecta structura. Sic & actiones bonæ esse dignoscuntur ex bonis operibus. In his autem quæ sequuntur essentiam temperamenti, quemadmodum & in ipsa essentia, falli possumus. Non enim omnes Aethiopes calido sunt temperamēto & sicco, eo quòd colore-E sunt nigro: nam illorum color ex Solis ardore prouenit. Vt ergo in regione temperata de colore cutis iudicandum est, ita nullam aliam oportet esse causam, quę humores secundum naturam habentes mutauerit; nam in iracundia vniuersus sanguis concitatur ad cutem: non tamen propterea sanguineus est, qui ita afficitur. In timore liuidum fit corpus, deserente sanguine externas partes. Consumpto per morbos humore, aut corrupto, colorem cutis mutari necesse est. In duro etiam & molli aduertere oportèt, ne durum cum tenso aut concreto, aut molle cum flaccido cōfundamus. Qui enim multa carne abundant, vt tensam habent cutem, ita duri ab imperitis vocari possent; & proinde sicci: sic qui ex nimio

Ab humoribus.

A causis iuuantibus et ledentibus.

Ab excrementis.

A causis efficientibus constitutionem.

A similitudine.

Fontes omnium signorum quos Author ponit.

essētia quæ comprehendat.

Quid obseruandum ut ex signis fiat certa cognitio.

frigore ueluti concretum habent membrum aliquod, durum nonnulli idem existimarent. A
Eadem ratione quibus deest carnis copia, cutis flaccida redditur, & à nonnullis molle iudicatur esse corpus. Eodem pacto in pilis perpendendum est, an præsens, uel præteritum temperamentum indicetur, an humorum quantitas & defectus, pro temperamento: nam potest nunc bilis abundare: cum tamen pili sint nigri, prioris temperamenti indicia. Multi pili multitudinem excrementi, & humoris ostendunt, nō temperamenti alicuius naturam. Sed hæc alio loco commodius, persequemur. Ceterum signum ab operationibus patitur quoque suas instantias. Fieri enim potest, ut aliquis iracundus sit, & ad alias animi passiones expositus; tamen uel religionis, vel pœnæ metu, eas intigauerit, non mutato tamen temperamento. Sic quod à resistentia sumitur indicium, violari potest, uel metu, uel alia ui cogente. sæpe enim debiles, fortioribus melius resistunt, collectis ex ira viribus, & mortis metu. Id enim non tam structuram corporis ualidam, quàm rationem, quæ periculum admonet: & iram, quæ uires excitat, sequitur. Iam verò & in iuuantibus, lædentibusque B
causis est, pariter adhibenda quædam animaduersio: ne scilicet quod materię ratione fit, id vitio temperamenti tribuamus. Non enim frigidi temperamenti iudicare debemus esse ventriculum, si ob crapulam, aut pituitæ iam genitæ copiam ex alia causa, piperis vsu, aut alia re calida iuuatur. Ergo cum nullum ferè genus signorum inuiolabile sit, ex omnibus simul collectis, & his sublatis, quæ rectum iudicium impedire possunt, de hominis optima constitutione nos iudicare oportet.

Eorum autem quæ ab ipsa deficiunt, & adhuc tamen salubria existunt, nonnulla quidem in consimilium temperatura vitium aliquod paruum habent, nonnulla uerò in instrumentariorum cōmensuratione, & hoc quidem perexiguum. Accidit autem hoc uel in omnibus, uel in aliquibus, aut in utrisque. C

Proposuerat Gal. se notas tradere uelle corporū omnium salubriū, insalubriū, & neutrorum. Qua in re primum fontes signorū aperuit: deinde eos accōmodauit corporibus prorsus salubribus, idest optimè constitutis: quod enim optimum in omni genere est, aliorum regula esse debet. Nunc verò quo modo ex eisdem fontibus liceat alias corporum differentias dignoscere, explicat: Estque totius huius rei summa hæc, quòd ea, quæ declināt ab optima constitutione, talia esse deprehendantur ex maiore aut minore distantia eorum, quæ notata sunt esse in corporibus optimè constitutis. Itaque corpora, quæ non prorsus sunt salubria, sed tamen simpliciter salubria adhuc sunt, exiguum aliquod vitium habebunt in temperatura similarium partium, uel structura dissimilarium: quæ verò salubria ut nunc dicuntur, vitium habebunt in illis tanto maius, quanto magis recedunt à corporibus pror D
sus salnbribus: & hæc quidem rectè sunt dicta. Verum addere debebat eam quoque declinationem fieri in his, quæ essentiam sequuntur, nempe in actionibus & accidentibus sequentibus essentiam, necnon in causis gignentibus, iuuantibus, & lædentibus: ac in excrementis, & resistentia subiecti, & alijs omnibus à nobis anteà enumeratis. Reliqua verò quæ habet in contextu patent.

Vitiorum verò genera eadem sunt his, quæ virtutem perficiunt, temperatura quidem in consimilibus: numerus autem & formatio & magnitudo & situs in instrumentariis, vtrisque uerò communis Vnitas, quam & ipsarum continuitatem appellamus. E

Cum dixisset corpora salubria, quę ab optima constitutione recedunt, cognosci ex eo, quòd vitium aliquod habent uel in temperatura, uel in structura organicarum, uel in utroque, reddit nunc rationem, quare hoc fiat. Est autem ea ratio, quòd vitia sint reponenda in illis rebus, in quibus virtus & perfectio fuerunt posita. Et quoniam anteà de vnitate, & cōtinuitate mentionem non fecerat, cum ageret de essentia similarium & organicarum partium: nec etiam posteà cum enumeraret uitia, quę reperiuntur in corporibus salubribus

ab

A ab optima constitutione recedentibus, nunc repetit supradicta vitia, ut illis adiunctis, quæ in continuitate requiruntur, integrum numerum habeamus. Scribit ergo quædam esse propria vitia similaribus partibus, qualia sunt, quæ pertinent ad temperiem: alia verò esse propria organicis, ea inquam, quæ nascuntur ex conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partium similarium componentium organicas. Quod verò vitium nascitur ex unione & continuitate partium, illud commune similaribus, & organicis hic esse statuit: & in lib. de differentijs morborum id hac ratione se probare putat, quòd unitas, & continuitas communis sit affectio partibus similaribus & organicis, & propterea in eo, quod commune est, communem fieri morbum. De qua quidem re antiqua est controuersia. Nam Auer. continuitatem, & veram unionem solùm pertinere ad similares partes tradit: eas enim verè esse unum, & sibi continuas: ac per illas instrumentarias partes fieri quidem contiguas, at non continuas. Ex quibus concludit morbum & vitia, quæ fiunt in con-B tinuitate partium, solùm pertinere ad similares partes. Scripsimus nos quidem de hac re diligenter in lib. de generibus morborum: in quo quidem dissentimus à Gal. sed alijs rationibus. Nam continuum non ità propriè & strictè sumit Gal. ut philosophi. Quæ enim sunt firmo nexu coniuncta, ut ossa ossibus & singulæ partes singulis, illa cōtinua dicit esse. Auer. etiam ratio facit, ut ea, quæ sunt propria organicis, ad solas similares partes pertinere debeant. Nam magnitudo, figura primò, & per se insunt similaribus, & posteà per illas organicis: non tamen propterea essentia similarium sumitur à figura & earum magnitudine: quoniam illud solum de essentia partis esse dicitur, (ut in eodem opere ostendimus) quod facit ad actionem partis: Atqui pars similaris sub quacunque magnitudine & figura suas actiones probè exercet. Nos verò ostendimus vnionem, & continuitatem, solum pertinere ad partes organicas: idque eodem argumento, quòd scilicet similares partes ob diuisiones, C quæ in illis fiunt, non impediantur exercere sua officia, modò constet temperies, & ipsis idoneum præbeatur alimentum: quod vulneratæ quidem partes maximè ostendunt, quæ non solum rectè nutriuntur, sed etiam regignunt carnem, cuius interuentu rursus vniuntur. Nec Gal. quidem ratio, qua vtitur ad communem hunc morbum inuehendum, aliquid concludit; si quid enim inquit. Secundum naturam reperitur commune similaribus & organicis partibus, quod animanti functionem, aut vsum aliquem præstet, in eo uitiato communis morbus ponendus est. At unitas communis est his partibus: quippe cum unaquæq; illarum dicatur una esse, & unam edere functionem, unumque præbere usum: in eo ergo ponendus est communis morbus. Nam primum quod de usu partium scribit, recipiendum non est, cum ex sola læsione actionum, & non ex vsu morbos definiamus: & ipse ea uitia, quæ vsum impediunt, non morbos, sed morborum causas esse dicat. Præterea ostendere illum oportebat, quem vsum præstet vnio similaribus partibus, uel alio modo conferat, D aut illis obsit. Præterea ex simili argumento efficeremus figuram, magnitudinem pertinere ad vtramque partem: quoniam communes hæ sunt illis affectiones, à quibus figuratæ & magnæ dicuntur. Sed hoc falsum esse agnoscitur, quoniam similaris partis constitutio ab illis nihil patitur. Igitur vnio & continuitas solum pertinet ad instrumentarias partes. Stupidique propterea censendi sunt, qui noua excogitata interpretatione Gal. decretum eo se tueri putant, quòd elementorum vnio per morbos similarium vitietur. Nam non de uitio, quod contingit in mixtione & vnione elementorum, quod solum pertinet ad temperiem, agit Gal. sed de eo, in quo fiunt diuisiones à vulnerantibus, contundentibus, & his similibus: à quibus passim scribit author ille continuitatem & vnionem partium corrumpi. Nā si de ea vnione elementorum intelligeret author, non posset eandem uocare continuitatem, & communem ponere partibus organicis: quippe cum uitia omnia, quæ contingunt ex elementorum mixtione, ad solas duntaxat partes similares pertineant. Stat ergo firma E nostra sententia, quòd nullus in solutione continui affectus sit salubris, uel morbosus, communis similaribus & organicis partibus: & ea quidem in nostro opere pluribus rationibus confirmata.

An morbus in solutione continui sit communis similaris & organicis.

Auerrois opinio.

Quid sit de essētia partis.

Authoris opinio.

In his autem ipsis generibus sunt corporum insalubrium uitia, secundum utrunque insalubritatis modum.

Docuit quonam modo omnia salubria corpora dignoscere posimus, scilicet ex his, quę sunt

ſunt ſecundum eſſentiam,& ex illis, quæ ipſam eſſentiam ſequuntur. Cum enim illa ſunt perfecta, optimam conſtitutionem eſſe ſignificant: cum verò aliquantulum ab ea perfectio ne recedunt, non optimè quidem conſtituta ſunt huiuſmodi corpora,ſed tamen ſalubria. Nunc docet eadem ratione cognoſci inſalubria corpora ſecundum vtrunque inſalubritatis modum. Quia enim hæc corpora plurimum recedunt à corporibus optimè conſtitutis, nō paruum,ut ſalubria,ſed magnum vitium oſtendent,uel in eſſentia partium, uel in his,quæ eſſentiam ſequuntur.Porrò vtrunque uocat inſalubritatis modum, inſalubre ſimpliciter, & inſalubre ut nunc. Sic enim antea cum de diuiſione corporum ageret, duos hos modos poſuit. A

Terminus autem, qui utrunque diſtinguit, eſt operationum læſio ſenſibilis. B

Dubium eſt à quo uelit diſtinguere vtrunque inſalubre. Nam ſi diſtinguat ab optima conſtitutione,ut inſtitutum videtur exigere,quòd ſcilicet utrunque inſalubre operationes habeat ſenſibiliter læſas: ſalubria verò nullam habeant, aut certè inſenſibilem læſionem: quomodo diſtinguet inſalubria ab ægrotantibus. Nam hæc poſtea dicet cognoſci ex ſenſibili læſione operationum: tanquam omnia,quæ ſunt in latitudine ſanitatis,& proinde etiā inſalubria, non habeant ſenſibilem lęſionem. Sunt autem qui uelint,hic diſtingui inſalubre ſimpliciter ab inſalubri ut nunc: nec aliter uidetur res intelligi poſſe. Nam inſalubria ut nunc, etſi malè,(ut antea oſtendimus) tamen illa dicit actu ægrotare. Qui autem ægrotant,ſenſibiliter læſas edunt operationes. Verū in hoc reprehendendus erit Gal.quòd inſtitutum ſuum non proſequatur, in quo propoſuit ſe velle diſtinguere inter ſe primum optimè conſtituta corpora ab alijs omnibus per maiorem uel minorem receſſum in his, quæ ſunt de eſſentia optimæ conſtitutionis,& eſſentiam ipſam ſequuntur:quo fit, ut in hoc loco non debeat quærere diſtinctionem inter duos modos inſalubritatis: nimirum cum id non fecerit in ſalubribus.Porrò ſententia eſſet clara,ſi(ut rei natura poſtulat,) vtrunq; inſalubritatis modum poſuiſſet in latitudine ſanitatis, & omnia inſalubria diſtingueret à propinquo ſtatu ægrotantium: hi enim à ſanis omnibus differunt,quòd ſenſibiles edant actiones. Sed hoc poſtea erat faciendum, poſteaquam notas tradidiſſet,quibus ſalubria ab inſalubribus & neutris diſtingui poſſint.Ego verò non ſolum hæc,ſed aliqua adhuc ex his,quæ ſequntur, negligenter ſcripta animaduerto. Veriorem tamen puto eſſe ſententiam,ſi intelligamus vtrunque inſalubre diſtingui a ſalubribus, recedentibus ab optima conſtitutione. Habent enim inſalubria conſtitutionem ſuam, & actiones ſenſibiliter uitiatas:ſalubria verò ut multum, & ut nunc nequaquā. Nec obſtat quod dixerim Galenum per ſenſibilem actionum læſionem,ſana omnia ab ęgrotis diſtinguere. Nam illius tractatio cogit nos ſenſibilem læſionem duobus modis ſumere: uno modo, quòd ſenſu deprehendatur: alio vero,quòd inſigniter ſit uitiata. Atque illo modo uitia corporum ſalubrium dicuntur inſenſibilia, quòd ſenſu uix poſſint deprehendi: inſalubrium verò & neutrorum mala, dicuntur ſenſibilia: quòd ſenſu facile dignoſcantur, non tamen inſignem & inutilem actionibus humanis habeant læſionem. Nam ſi ſenſibilem læſionem intelligamus ſolùm, quæ poteſt ſenſu dignoſci,erunt utique ſanorum & ęgrotantiū uitia pariter ſenſibilia.Nam poſtea in fine huius capitis ſcribit, ſenſum debere eſſe iudicem omnium, quæ ſanis & ęgris contingunt. C D

Senſibilem læſionem actionis dupliciter ſumi.

Quæ uerò ab optima corporum conſtitutione breue aliquid deficiunt, re uera quidem & ipſa in aliquo ſunt offenſa:non tamen id ſenſu compræhenditur. Diſtinguntur uerò ex eo,quod magis, minuſue in operationibus exiſtit, ac quia cauſis, quæ ægritudinem pariunt, non æque reſiſtunt. Quæ autem ſimpliciter inſalubria ſunt corpora, diſtinguntur ob id,quòd facilè à cauſis, quæ morbos committendi uim habent, ſuperantur,& quoniā in uigore operationū plurimùm deficiunt. In medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra exquiſitè appellātur,& cum latitudine quadā. B

Hęc

A Hæc verba satis uidentur ostendere se hic, & in proximo contextu ostendere uelle distinctionem corporum, quæ in latitudine sanitatis sunt inter se, & ab his postea, quæ ægrotant. Nam corpora salubria, quæ parum ab optima constitutione recedunt, cognoscuntur esse non optime constituta, quòd re vera sint in aliquo offensa. Quod inquit (in aliquo) intelligendum est in his, quæ pertinent ad essentiam. Nam cum dicat hæc uitia latere sensum, & postea ex operationibus distinctionem fieri, si pariter intelligeret offensam actionum, sensu non percipi, quomodo distinctio fieri posset. Sententia ergo est, quod optimè constituta corpora, nullum penitus habeant vitium: salubria verò corpora ut multum, & ut nunc, uitium quidem aliquod habeant, (id enim necessario accidat his oportet, quæ non optime sunt affecta,) Verum huiusmodi lapsus exiguus (eo authore) neque ab accidẽtibus sequentibus essentiam dignosci potest. Sed solum ex operationibus imperfectioribus & minore resistentia aduersus causas morborum. Verum sophisticam, & alibi damnatam B doctrinam instituit. Nam affectiones corporis in lib. de sanitate tuenda, & hic post aliquot lineas, nonnisi sensu iudicari uult. Quapropter qui nouit optimam constitutionem qualis sit, sensu facile poterit dijudicare, quid illi desit, siue parum, siue multum illud sit, ac in ipsa essentia, uel his, quę essentiam sequuntur, positum. Nec magis licebit sensu deprehendere vnum quàm aliud, quoniam hæc pariter patent. Cæterum quod scribit de corporibus insalubribus, ita intelligendum est, quòd ea non solum facilius superentur, quàm salubria à causis morborum, & in vigore siue virtute operationum, plurimũ deficiant ab optima constitutione: sed quod etiam in ipsa temperie uel structura organicarum, atque in secundis qualitatibus euidentior appareat noxa. Quod uerò scribit de sensibili lęsione, & de eo, quod sensus iudicat, postea interpretabimur, cum hæc uerba repetet in notis corporũ ægrotantium. Illud autem solum addere uolo, iam patere, male fuisse positum numerum fontium signorum. Nam quod scribit hic de resistentia maiore uel minore aduersus cau- C sas morborum, à nullo ex positis ab eo fontibus ducitur. Nec etiam constat, in quo velit positam esse hanc resistentiam, & quas ob causas illa fiat. Credere enim quis posset, corpora optimè constituta, rarius non solum ægrotare, sed etiam læuioribus morbis corripi: quod verum non esse agnoscitur. Nam etsi sępe morbis non laborant, tamen non nisi grauissimis affici solent: propterea quòd temperata, & optimè constituta eorum natura, & quod eis subest robur, non nisi à magnis causis corrumpi potest: leuioribus, enim resistit, nec ab illis prompte mutari valet. Porrò causa cur eadem corpora rarius quàm alia, quæ sunt malè constituta, in morbos incidant, petitur partim ab agentibus, partim verò ab eo, quod patitur. Nam cum efficientes morborum causę sumãtur vel ab his, quæ extrinsecus, vel in nobis agunt: necesse est, vt quæ in nobis sunt, minorem nocẽdi uim habeant, si corpus est optimè constitutum, quàm si aliter est affectum. Etenim in illo somnus, vigilia, cibi & potus, appetitus excreta, & retenta, corporis & animi motus, & denique D quicquid ex nobis oritur, moderatum est, & propterea raro vel nunquam fieri potest morbi causa. Iam verò moderata, quæ ex his principijs oritur, appetẽtia, facit vt minus lædi possint optimæ constitutiones: quia enim non nisi moderata appetunt, paucioribus externis iniuriis obiiciuntur. Nam labori, calori, frigori, nauigationibus, prælijs, minus sese offerũt, qui sibiipsis leges imponere possunt, quibus libidines corporis, atque ambitionẽs, diuitias, & alia cupiditatis studia, effugiant. Quia ergo internas nõ habent illi morbi causas, & externas pauciores, & læuiores, à morbis merito tutiores sunt. Qua quidẽ ratione cõtingere videtur, ut bruta animalia rarius, quàm homines ægrotent: desunt enim illis animi cogitationes, quæ nos emaciant, & diuersorum ciborum, & potionum, atque multarum rerum, quæ animum & corpus nostrum discrutiant, appetitus. Porrò ex subiecti ratione idem etiam ipsis contingit. Nam qui optimam habent temperiem & structuram, ut mediocriter habẽt E in calido, frigido, humido, sicco, raro, denso, molli, & duro, crasso, & gracili: ita ex propria sua compositione satis resistunt omnibus morbosis causis. Quia præterea cum ea compositione vires adsunt validæ, (ut antea ostendimus,) ideo minus pati possunt, & recipere illatas ab alijs iniurias: nam, ut inquit Galenus, virtus fortis omnia contemnit. His igitur rationibus optima constitutio inter alias omnes raro ægrotat: & omnibus, ac singulis morbosis causis ita resistit, ut nihil in ea damnari possit: etsi interim à quibusdam causis facilius vinci tur, quàm aliæ, quæ deterius sunt affectæ. Etenim externas causas difficilius admittit densum & durum corpus, quàm temperatum: & per rarum promptius transpirant noxij vapores,

Resistentia contra morbosas causas quomodo obtineãt corpora optime constituta.

Bruta cur rarius quã nos ægrotẽt

res,& humores. Tamen prçferenda ea constitutio est,quç ad omnes iniurias simul sumptas melius est affecta,& ad singulas repellendas moderate est comparata. Quod enim in suo genere satis & perfectè etiam agit, in omni re illud perfectum censendum est, & præferendũ ei, quod in paucis solùm præualet. Qua quidem in re suspectæ falsitatis mihi uidetur esse problema vigesimumsecundum quintæ sectionis, non solũ quòd interpres ad morbos trahat,quod pertinet solùm ad laborem & lassitudinem,vt ex Græca dictione apparet:sed etiã quòd author putet temperata corpora facilius incidere in laborem & lassitudinẽ eo,quòd sint moderata & æquabilia,& ex eo fieri dicat,vt si una pars laboret, totum protinus ei cõpatiatur. Nam etsi partes,quæ sunt eiusdem temperamenti, facilè admittunt easdem affectiones: tamen causæ, quæ afficiunt,non semper aptæ sunt omnes partes afficere.Nam per morbos sæpe læditur ventriculus, hepate & alijs partibus nequaquam affectis: sic per immoderatos motus soli articuli affici solent.Quod item eodem loco Arist.scribit temperata & moderata corpora facilius alijs curari a laboribus,eo quòd malum in illis commune fit, & propterea debilius, quo se in plura sparserit, experientiæ repugnat. Nam facilius sanamus vnius partis affectus,quàm totius corporis æqualia mala. A B

Punctum argentum

Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam,diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum, secunda neutrorum,tertia insalubrium, post quæ deinceps sequuntur,quæ iam ægrotant, corpora,quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur.

Ex præcedenti tractatione tandem colligit rei propositæ summam,nempe distinctionẽ corporum, quæ sunt comprehensa in latitudine sanitatis, & postea quomodo illa omnia differant a corporibus ægrotantibus. Dicit igitur totam sanitatis latitudinem,in quattuor classes diuidi,& in prima comprehendi salubria,in secunda neutra,in tertia insalubria.Deinde ait, in singulis partibus dari latitudinem. Ex quibus quidem verbis patere omnibus puto,quod anteà dixi,salubria,insalubria,& neutra corpora necessario esse sana actu,& nõ solum potentiam quandam habere ad sanitatem,vt alij interpretes hactenus crediderunt. Deinde cum dicat salubria corpora & neutra contineri in latitudine sanitatis, & latitudinem in singulo genere dari, non dubium est, quin intelligat omnia salubria & neutra, & non solùm illa,quæ simpliciter sunt talia. Hæc enim latitudinem non faciunt: siquidem, quod prorsus non est tale,minimum recedat ab eo,quod prorsus tale est.Addo quod absurdum esset salubre ut nunc,a sanitate,per quam definitur,excludere. Quòd si salubria omnia & neutra in latitudine sanitatis posita intelliguntur, idem quoque de insalubribus intelligendum. Ex quo quidem sequitur Gal. antea malè definiuisse insalubre ut nunc illud esse,quod ægrotat. Nam ubi erit latitudo insalubrium magna, quam dicit esse in sanitate, si excludas a sanitate insalubria ut nunc? Rectius ergo hic scribit,post insalubria, omnia in quam,sequi corpora ægrotãtia. Sed quod scribit illa cognosci,& distingui a sanis,per sensibilem læsionem operationum,eget animaduersione. Nàm cum paulò anteà dixisset optimè constituta corpora omnia optima & perfecta habere:alia verò,quæ ab illis recedũt plus vel minus uitiata in aliquo esse,& postea scribat sensum debere esse iudicem perfectionis, & imperfectionis,uirtutis,& vitij,quæ in omnibus propositis corporibus reperiũtur: quo pacto quæso solùm læsiones ægrotantium hic sensibiles esse statuit. Dicam de hac re quod sentio,Gal.inquam hoc vocabulo(sensibili)hanc tractationem non solùm hic,sed vbiq; alibi obscuriorem reddidisse. Nam si sensibile intelligit vitium, quod sensu deprehenditur, vniuersi lapsus ab optima constitutione erunt morbosi. Nimirum quòd nonnisi sensum uelit illorum esse iudicem. Alio ergo vocabulo debebat morbos, & quæ ad eos pertinent, exprimere,quòd scilicet ægrotantia corpora edant inutiles actiones ad vitæ officia obeunda. Alij uerò,qui insalubres sunt,uel alio modo ab optima constitutione recedentes,edant quidem actiones deteriores,quas tamen nemo ita damnare debeat, vt medicina quærenda sit,quæ illis succurrat,tamquam morbo laborantibus. Vel ergo verba mutanda sunt cum res mutantur, aut quod sensibile dicit,non eodem modo ab eo authore usurpari intelligẽdum est. Nam (ut ante diximus) sensibilis læsio aliquando capi debet pro ea, quç quocunque C D E

Locus qui expresse docet Gal.male definiuisse insalubre ut nunc.

Verbũ sensibiliter læsum confundere hanc tractationem.

A que modo sensu deprӕhendi potest recedere ab eo, quod est perfectum. Aliquando uerò idem est sensibilis lӕsio operationis, cum actione, quӕ ad usus humanos est facta inutilis, quales sunt illӕ, quӕ insignem habent lӕsionem; & quoniã illӕ maximè sunt sensibiles ob insigne ipsarũ exuperantiã, ideo fortè a Gal. sensibiles nomine vniuersali sunt nuncupatӕ. Hanc nostrã interpretationẽ uidentur cõfirmare, quӕ statim sequũtur. Nam actiones, quę fiunt cũ dolore, uel cum motibus deprauatis, scribit Gal. manifestam habere determinationem, idest euidentes notas, quòd à morbis proficiscantur. Debiles verò functiones ait dubias esse, an nascantur a morbo, vel mala sanitate, vel alio statu, nisi magna sit debilitas: tũc enim iam euidenter dignosci huiusmodi imbecillitatem non nisi a morbis nasci posse, tanquam idem sit sensibilis & insignis noxa. At verò quoniam non solum in hoc uerbo, sed in tota morbi definitione obscuritas est a paucis hactenus intellecta, & quӕ nos de ea re memoriӕ mandauimus, a nonnullis sunt reprehensa, operӕpretium esse puto hic Morbi definitionem examinare, vt non solum meipsum defendam, sed magis ut sequentibus lucẽ prӕ-
B beamus: quӕ nequaquam intelligi possunt, nisi res hӕc planè sit nota. Et quoniam non est facile morbos a symptomatis, siue a suis effectis & causis separare: ideò de illis quoq; erit agendũ, ac ab eo quod illis omnibus cõmune est, auspicandũ. Est autẽ id, quod prӕter naturã esse omnia hӕc dicantur: de quo verbo cõtrouersia est inter interpretes, quemadmodũ etiã de suo contrario quod est secundũ naturã. Nam cũ Arist. in. 2. Physic. docuisset naturã esse materiam uel formã, & magis hanc, quàm illam, uocandam naturã esse, & illa habere naturam, quӕ huiusmodi habent principiũ, subiungit illa esse secundũ naturam, quӕcunq; habent huiusmodi principiũ, & quӕcumq; his insunt secundũ se, vt igni ferri sursum. Hoc. n. inquit natura non est, neq; habet naturã, sed a natura & secũdum naturam est. Quibus quidẽ verbis, cum potius exempla quӕdam ponat eorũ, quӕ sunt secundum naturam, quàm ipsum definiat, quod secundum naturam dicitur, reliquit nobis multa, in quibus meritò du-
C bitare possumus. Nam cũ quӕdam dicantur etiam esse prӕter naturã. Alia a quibusdam cõtra naturã, & illa in eo loco non definiat, nec etiã exemplis patefaciat, necesse est in tota ipsius tractatione, atq; etiam in nostra facultate, quӕ ab illa nascitur, cõtrouersias oriri. Dubiũ enim esse potest, an morbi sint secundũ, vel prӕter, aut contra naturã. Idem etiã contingit de morte, de motu elementorũ, quo illa in contrariũ ferũtur: veluti cũ ignis deorsũ pellitur, aut terra sursum attollitur, vel cũ motu cœli elementa rapiuntur, & circũuoluuntur. Gal. prӕterea dicit, putredinẽ esse prӕter naturã. Arist. verò secundũ naturam corruptionẽ. Est etiã cũ scribit Gal. quӕdã fieri solũ prӕter naturã, alia verò hoc addito, ꝙ toto genere prӕter naturã sint. Prӕterea est locus in li. 4. de generatione animaliũ ca. 4. vbi Aris. scribit aliquid esse monstruosum, esse rẽ prӕter naturã, sed prӕter eã, inquit, quӕ magna ex parte fit: nã prӕter eã, quӕ semper, & necessario est, nihil fit. Verũ in rebus his, quӕ magna quidẽ
D ex parte ita fiunt, sed aliter etiã possunt fieri, euenit quod prӕter naturã consistit: nam & inter eas ipsas, quibus accidit quidẽ prӕter hunc ordinẽ, sed nunquã quolibet modo, minus monstruosum esse uidetur: quoniã quod prӕter naturã fit, idem etiam secundum naturam quodãmodo est, cum naturã materiӕ, natura formӕ non superat. Quamobrẽ nec ea mõstri nomine appellantur: neq; vbi fieri aliquid solet, vt in fructibus, veluti si uitis quoddã genus q̃d capneã uocant nigrã vuã ferat, quę albã ferre solebat, monstrum id esse non putant: quoniã sępissimè id facere ea soleat, causa est, ꝙ sua natura inter albã & nigram est. Itaq; non lõgè disceditur, nec prӕter naturã ferè, nõ enim in aliã naturã transitur. Quo loco etiã gradus quosdã ponit inter illa quӕ sunt prӕter naturã. Nã si uitiũ accidit in partibus principalibus maximè illud monstruosum est, & prӕter naturã, nec uiuere possunt animalia, quӕ ita sunt affecta, si in alijs uerò hoc fiat, ueluti si quis nascatur uno accrescẽte, vel deficiẽte digito, minus mõstruosum est: sed magis adhuc, si hepar & lien suũ sitũ inuicem cõmutant. Mõstruo-
E sum uerò & prӕter naturã magis est, si absq; liene nascatur quispiã. Hęc ergo & similia dicũtur, & inueniuntur scripta de eo, quod est secundũ & pręter naturã. Quę quidẽ sunt obscura & incerta, quia definitiones, & principia eorũ nõ sunt posita. Quòd si Arist. Interpretes semina, quӕ ipse de hac re posuit in. 2. Physi. exoluissent, clariora nobis omnia essent: sed cũ illi obscuriores suas interpretationes quàm sit authoris dictio reliquerint, nec spectauerint an ea, quę ipsi tradunt, cõplectantur particularia omnia, quӕ alibi Arist. de hac re docet difficultatẽ nequaquã minuerũt. Ac ne lõgius abeas, Simplicius illud appellat esse secundũ naturã, quod fit secundum rationẽ naturę, & quę habent propriam perfectionẽ. Qua ratione cęcitatem ab ortu, & omnia quӕ in priuatione consistunt, non esse secundum naturam

De eo quod est secundũ praeter, & contra naturam disputatio.

Simplicius quid sẽtiat de eo quod est secundũ naturam et preter naturam.

o asserit,

asserit: quia illa non sunt perfectiones rei. Addit etiam morbos non esse secundum naturã: A quoniam quod secundum naturam est, dicitur de solo, quod accidit consulto, & ex proposito naturæ. Idcirco secundum naturam dicimus sanari quempiam, inquit ille, sed ægrotare, natura accidere, cum sit præter naturam, esse tamen id natura, cum perinde fiat, ac si fieret per actionem naturæ. Cuius quidem interpretatio authori suo non conuenit. Nam Aristot. in libro quarto meteorologicorum, Putrefactionem, quæ corruptio est, naturalem uocat, & ea quidem est secundum naturam, si ex naturæ principijs, & a natura ipsa fit. Præterea vt uita, ita & mors naturalis secundum naturam est, & dici debet: quippe cum utraque fiat a natura ipsa, & ex principijs quibus constamus. Addo quod Aristot. in loco præcitato in lib. de generatione animalium dicat monstra quodammodo esse secũdum naturam: cum tamen in illis nulla sit perfectio, nec electio naturæ nec propositum. Postremò debebat Simplicius aliquid scribere de his, quæ sunt præter naturam. Ego verò (ut dicam quod de hac re sentio) arbitror non aliter posse hæc explicari, quàm ex consideratione ipsius naturæ. B Nam si natura est forma & materia, sequitur illa esse secundum naturam, quæ fiunt & procedunt ab ipsa natura: vnde sequitur ut illa maximè dicantur esse secundum naturam, quæ proueniunt ab utroque principio: secundi ordinis sunt, quæ solùm ab vna natura fiunt. Et quoniam forma est magis natura quàm materia, ideò in quibus forma seruatur, & formæ uis, illa magis secundum naturam sunt, quàm alia, in quibus forma, vel penitus est deperdita, uel obscura residet, propria tamen materia remanet. Ea verò in quibus nec forma, nec materia similis seruatur, nullo pacto secundum naturam vocari possunt. Vt ergo illa prima, in quibus formæ & materiæ uis dominatur, planè secundum naturam sunt: ita hæc ultima, toto genere præter naturam censenda sunt esse: quoniam tota natura in his deficit: media verò inter hæc extrema, re vera, & perfectè non sunt secundum naturam, nec prorsus præter naturam, sed mixta: propterea secundum, & præter naturam rectè uocari possunt. Itaque animalia, & proprias ipsorum partes, optimè dixit C Arist. esse secundum naturam, quia constant ex perfecta utraque natura, propria inquam forma & propria materia. Ita motus, actiones, qualitates, & alia, si quæ sunt, accidentia rebus, dicuntur esse secundum naturam, quoniam formam & materiam sequuntur. Generatio verò lapidis in renibus & vesica, & lumbricorum in intestinis, toto genere sunt præter naturam Galeno etiam authore: quoniam nec illorum materia, nec forma talis est, qualis est materia & forma nostri corporis, & partium, in quibus ea gignuntur. Cæterum monstra, vt rectè scribit Arist. præter naturam quidem sunt, sed etiam quodammodo secundum naturam. Nam in illis materia seruari solet, sed naturalis forma mutari: ueluti si homo nascatur pedibus, uel capite, aut alia parte suilla: quatenus enim materia subest illi apta ad hominis proprias partes effingendas, secundum naturam: quatenus verò forma partium hominis mutata est, eatenus quod præter naturam est, locum habet. Quòd si nec caput, nec alia pars animalis figurata est, sed aliquid deforme pro hominis membris est effectum, monstruosa & præter naturam magis apparet huiusmodi compositio. D In quo genere videntur reponendæ molæ mulierum, quæ sunt carnes informes, exiguis motibus præditæ, mediam quandam inter uiuentia, & non uiuentia æmulantes naturam. Tantum ergo recedũt res ab eo, quod est secundũ naturã, quantum absunt a propria materia & forma. Et quoniam gradus plurimi (vt diximus) dantur, ideò meritò quædã plus vel minus secundũ, & præter naturã esse dicuntur. De extremis verò dubium non est: quoniã quæ perfectam habent in se utramq; naturam, illa secundum naturam: quæ uerò neutram habent in se naturam propriam, prorsus sunt præter naturam. Ac ut ad ista principia referamus particularia, mors dicitur aliquando esse secundum, aliquando uerò pręter naturam. Nam quę ab internis principijs fit, nullo extrinseco accedente, meritò naturalis, & secundum naturam dicenda est. Quæ uerò ex erroribus, uel uiolentia aliqua accidit immatura, violenta, non naturalis, nec secundum, sed præter naturam iudicatur esse: E quoniam etsi fortè adiuuant illam etiam principia, quæ in nobis sunt, vt calor, frigus, tamen principium motus non incœpit a natura. Iam uerò morbi omnes præter naturam censentur esse ea ratione, quòd nullo accidente errore, a natura non fiant. Nam naturalis mors (ut rectè etiam scribit Aristot.) sine morbo & sensu doloris aduenit. Cęterum quoniam illa, quę fiunt a propria natura, moderata & singulis rebus conuenientia sunt, ideò quę talia sunt, secundum naturam: quæ uerò sunt immoderata, & excedentia in rebus, præter naturam dici solẽt. Quo modo

Simplicius reprobatur

Authoris opinio.

Quæ sint toto genere secũdum uel præter naturam.

Quæ secundum et præter naturã dici possint

Mole mulierum quo modo preter naturã.

Mors que sit secundũ & que preter naturã.

A modo Gal. morbum vocat præter, & sanitatem secundum naturam: vt apertè testatur in libro decimoquarto methodi medendi cap. decimoquarto, vbi ita scribit. Dixi hoc loco conuenientem: quod si conferentem, vel conducentem, vel secundum naturam, uel utilē alibi usurpauero, eadem sermonis uis erit. Differunt ergo sanitas & morbus non specie & forma, non uera contrarietate, vt album & nigrum, in quibus forma est diuersa, sed solum gradu per magis & minus: nam sanitas in mediocritate quadam est posita, propterea a natura & secundum naturam, & eadem ratione conueniens & vtilis animalibus. Morbus verò in excessu, & immoderantia collocatus, præter naturam, inutilis, & noxius est rebus viuentibus. Sic putredo ab Arist. rectè secundum naturam dicitur esse, quia ex quattuor qualitatibus primis, ex quibus constant illa, quæ ex solis fiunt elementis, nascitur, nullo extrinseco accedente. A Gal. verò præter naturam esse dicitur, quoniam res non est utilis & conueniens viuenti homini, cuius moderantiam quærit medicus. Porrò elementorum motus, B qui fit circumuolutione cœli, non est illis secundum naturam, quia non fit a propria eorũ forma, sed præter naturam: non tamen toto genere, cum illorum forma & materia patiantur eam circumuolutionem absque magna uiolentia. Rectè illud quoque scribit Aristot. non esse præter naturam, & monstrum uocandum, quod fieri solet, veluti si uitis aliquando nigras, aliquando albas vuas ferat. Nam hoc a natura fit apta ad utramque generationē. Rectè quoq; Simp. sentit etsi ex principijs hoc non ducit, cæcitatē esse præter naturã, quoniam non sequitur, naturam videntis, & generantis, & res est inutilis: non autem ita dicitur, quòd non fiat ex intentione naturæ: non enim natura consulto agit: esset autem secundum naturam si cęcus a cęco generaretur, quia formam generantis sequitur. Hæc ergo de eo, quod est secundum & pręter naturam dicta sufficiant. De eo verò, quod est contra naturam non solent Græci præsertim Arist. mentionem facere, etsi noster interpres, quod ille scribit παρὰ φύσιν, uertit pręter, aliquando verò contrà naturam. Mihi tamen uidetur C esse huius uerbi necessarius vsus: nam si quis dicat se uidisse ex lapidibus factos esse homines, & negaret hoc alius, rationemque huius rei addere vellet, diceret hoc fieri non posse, eò quod sit contra naturam. Rectius enim contra, quàm pręter naturam hoc fieri dicet. Sit ergo illud contra naturam, quod nullo modo fieri potest ob naturæ repugnantiam, differens ab eo quod est pręter naturam: quippe cum hoc fieri possit, & si non a propria sua natura, vel non utraque. Hęc si uera sunt, quę tradidimus, ut putamus esse, quoniam ex ipsa rerum natura sunt ducta, refellunt, quæ recentiores perperam de eadem re excogitarunt. Nam Fernelius illa dicit esse pręter naturam, quę naturę nullam uim inferunt, cuiusmodi est fœdus ictericorum color, & qui solis ardore contrahitur, & faciei lentigo & omnis leuior affectus, qui ob paruitatem, nec nostris, nec laborantium sensibus animaduerti potest. Illud verò contra naturam esse, quod non solum naturę limites excedit, sed etiam illi uim D infert, eiusque vires & functiones manifestè interturbat. Sed dicat mihi ille quo authore, quaue ratione de his nominibus ita statuat. Nam Gal. morbos, causas morborum & symptomata omnia pręter naturam esse dicit, & non solùm lęuiores affectus, aut qualitates solum, quę morbos sequuntur. Malè quoque Fuchsius definit illud esse pręter naturam, quod naturam nostram corrumpit. Nam symptomata multa sunt, quę nullam uim habent agendi in corpus nostrum. Sed ne singulos locos excutiam, ex quibus argumenta contrà illos adferre possum, hoc solum sufficere puto: quod cum ipsi medici sint & Galeni sectatores, debebant non ex suo arbitrio uocabulorum significationes effingere: nec ex alio authore, sed ex solo Galeno eas transcribere. Atqui ut anteà ostendimus Gal. ea pręter, & contra naturam uocat esse, quę excedunt conuenientem, & vtilem sanis corporibus conditionem. Erit ergo morbus omnis & causa morbi, & effectus morbi, siue symptoma pręter naturam, quia hęc longè recedunt ab eo, quod est in nobis secundum natu- E ram, & nobis utile, & conueniens. Cęterum scribit Galenus morbum esse pręter naturam: Affectum siue dispositionem, quam græci διάθεσιν vocāt. Quod nomen inquit Fernelius non eo modo sumitur à Gal. ut ab Arist. Galenum enim omnem corporis constitutionem, hoc nomine significare, siue ea in substantia vel qualitate, aut in temperamento, aut in conformatione uel in figura uel magnitudine, uel numero consistat. Affectum enim omnem nasci ex motione: quæ respectu eius qui mouet, actio siue (ut ille vocat) affectio a græcis ἐνέργεια. dicitur: respectu uerò corporis in quod agitur, πάθος. idest passio (& vt ille vocat) affectio nũcupatur. Ex affectione autem tandem nasci affectum. Itaque actionem & passio-

Sanitas & morbus quomodo differant.

Putredo quomodo secundum & præter naturam dicatur esse.

Motus elementorum qui fit motu cæli qualis sit.

Contra naturã quid.

Fernelij et Fuchsij opinio de eo quod est cõtra, & pre ter naturã.

Fernelij opinio de nomine affectus & affectionis.

nem sublata causa protinus cessare. Affectū uerò ipsum interdum remanere, cuiusmodi est uulnus gladio inflictum: aliquādo verò minimum subsistere: causa enim ablata, uel una, aut statim postea deleri, sicut est febris putrida, quę vacuato humore putrido euanescit. Addit nonnunquam, fieri ut ex affectione nullus emergat affectus, ueluti si leuis, aut breuis est affectio, sicut contingit in leui punctura acus, aut cum dolor, & delirium accidit cerebro læso à vapore ascendēte a ventriculo. Vult enim dolorem & delirium esse affectiones capitis, non tamē affectus: & propterea in huiusmodi dolore & delirio nullum esse morbum in capite. Itaque morbum & sanitatem non esse affectiones, sed affectus. Affectiones enim symptomata esse. Hæc quidem Fernelius in ultima editione suæ medicinæ tradit, posteaquam nos opus nostrum de morbis edidimus, & illi materiam dedimus scribendi de his rebus, & a nobis dissentiendi, interimque transferendi ex nostris multa. Cum eo libēter congrediar, quem non addictum scriptoribus, nec superstitiosum interpretem agnosco, sed libero ingenio prędditum, qui ferret si viueret sua refelli, ut ille aduersus alios modeste scribit. Illud ergo primū quod scribit, Gal. aliter dispositionis affectionisque nomē sumere, quàm faciat Arist. non probat, imo ex eo quod scribit, cogitur fateri utrumque authorem eodem modo hoc nomen usurpare. Nam Arist. dispositionem solum in genere qualitatis contineri uult: idem fatentur Gale. & Fernelius, cum dicunt esse constitutionem: quid enim aliud quæso est constitutio corporis, quàm qualitas quædam corporis. Verum in eo aberrat, quum scribit ipsam constitutionem esse affectum. Nam affectus constitutionem sequitur. Cum enim cōstituitur res aliqua, necesse est, illam affici bene uel male: hinc bene uel male illa affecta dicitur. Porrò substantia constituitur & afficitur: & ex qualitatibus magnitudine, conformatione, & cæteris rebus quibus constant res singulæ, eędem afficiuntur: in ipsa autem conformatione, & rerum magnitudine, non est affectus, ut Fernelius credit: & multo magis aberrat, si intelligat ipsam substantiam, conformationem, figuram, & magnitudinem constitutiones esse. Ita enim intelligat oportet, cum dicit affectum esse id, quod per motum & passionem acquiritur. Nam substantia motu paritur, & actione agentis. At absurdum est, substantiam esse constitutionem siue dispositionem. Habet illa quidem suam constitutionem, & dispositionem, verum ipsa dispositio esse non potest, nec constitutio, nec affectus. Pręstaret, ut ille quoque pro affectionis nomine actionem usurparet, & loco affectionis, passionem. Sunt enim hæc uocabula a philosophis & medicis longo usu recepta, & ideo clariora.

Fernelius cōfutatur.

A

B

C

Cæterum cum affectum dicat aliquando non manere sublata efficiente causa, & idem dicat de affectione, quo pacto potest tunc inter affectum eum, & affectionem discrimen aliquod ponere. Illud uerò quis ferat, cerebrum morbo non laborare, cum dolore torquetur, aut homo delirat ex vapore, & causa in cerebro cōtenta. Nam si dolor huiusmodi nascitur à continui solutione, quis negabit illic esse morbum. Male illud quoque scribit, affectiones esse symptomata & non morbos. Nam Gale. passim distinguit pathos à symptomate. Et in quo quæso genere symptomatum poneretur: nō quidem in qualitatibus mutatis: hæc enim sequuntur morbum, passio uerò, uia & motus est ad morbū. Et in quo quæso alio symptomate locū inueniet, non erit actio læsa, non excrementū. Iam verò illud expendamus quod non solum Fernelium, sed Alexandrinum & Fuchs. aduersus nos concitat. Putamus nos sanitatem & morbum non semper esse affectus, id est essentiam non habere in facto esse, siue in permanentia: dicitur autem illud esse huiusmodi: quod per aliquod tempus permanere est aptum remota causa, quæ tunc agebat: ut dolor capitis qui nascitur a stomacho, dicitur esse in fieri: quoniam sanato stomacho, simul tollitur dolor capitis. Quod si dolor adhuc manet, dicitur tunc caput affici, & habere malū in facto esse, & tunc morbo laborare. Hanc opinionem tenuit Galenus cap. 2. de differentijs sympt. & secundo primi de locis affectis: quam alibi euidentissime refellit. Nam in fine. 1. cap. & in 2. lib. primi de locis affectis ita ad verbum scribit. Qui verò partem quampiam tunc solum arbitrantur esse affectam, cum in essentia ipsius permanens fuerit dispositio, legislatoris munere fungi uidetur. Nam quis inquit negabit intestinum esse affectum, quando dolet: & si excreto humore, finitur etiam momento temporis dolor, Ita, ut non possit remanere remota causa: fiunt enim tunc actiones sensibiliter læsę. Subiungit sic affici aliquem dicimus, etiam si nulla maneat dispositio remoto eo, quod nocebat. Addit res similares ut morbū, intemperiem, inflamationem, dysenteriam esse, dum fiunt. Accedit quod primo & secundo methodi ex professo hanc opinionem longa oratione euertere studet. Nā inquit quòd parum aut multum perduret morbus,

D

E

A bus, non constituit morbi essentiam, sed differentiam ponit inter morbum longum & breuem. Addit illos qui hanc opinionem sequuntur, non posse constituere certum tẽpus, per quod durare velint eam suam affectionem sublata causa ipsius. An non etiam id refellunt remedia, quæ adhibentur partim dum causa morbosa in ea continetur. Nam repercutientia & resoluentia capiti admouemus, quando illud vitio stomachi dolet. Postremo sequeretur inter febres solum hecticam morbum esse: quippe cum in alijs similares partes, quarum febris est morbus, dicantur esse in calefieri, nõ autem in calefacto. Quod & Fernelius sponte uidetur fateri, cum putridam febrem remoto humore putrido nihil aut minimum persistere tradat. Mirum profecto, si putrida febris morbus non est: multo enim minus erit diaria, synocha, quæ cum sanguinis extractione euanescit. Paucos ergo habebimus morbos. Solet Gal. aliquando aliter usurpare id quod est in fieri, quod scilicet tandiu est, quamdiu fit, & nullam positionem habet. Quomodo actiones dicit habere essentiam suam in fieri: quo

B modo etiam in lib. de constitutione artis scribit. Artes quasdam esse actiones, ut saltatoriã, musicam, & reliquas, quæ nullum opus post actionem relinquũt. Hoc modo profecto nullus morbus est in fieri, quia qualitas est a causa morbosa corpori inducta. Verũ si quis huiusmodi qualitatem nolit morbũ esse, nisi cum ita impressa est, ut corpori tenacissimè hęreat, permanerequæ possit ex vitio, duntaxat eorum, quæ partes nostri corporis constituunt, vt caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, ex quibus tẽperies similariũ partiũ cõficitur, remotis, uel humoribus, uel alijs causis, quæ huiusmodi qualitates auxerunt, ille profecto, vt inquit Gal. legislatoris munere fungitur, & maximam morborum multitudinem tollit: hæc satis ad Fernelium. Fuchsius affectum multis modis sumi tradit: vno enim modo, sumi pro eo, a quo corpus nostrum quomodolibet afficitur. At affectus nõ est id, a quo afficitur corpus, sed id, quod ab agente in alio fit, ut ille etiam postea tradit. Errat & cum cantum, harmoniam, & orationem affectum esse dicit. Pariunt quidem hæc in nobis affectum, sed ipsa *Aliquid esse in fieri quomodo usurpet Gal.*

C affectus non sunt. Alio modo dicit sumi affectũ, pro mutatione, quæ fit ad id, quod est præter naturã, nempe causã morbi, morbũ & symptoma. In quo pariter hallucinatur. Nõ enim causæ morborum sunt mutationes, præter naturam, sed mutationem faciunt, & affectum gignũt: imo nec morbi, aut symptomata omnia mutationes sunt, sed illorum plurima motu acquirunsur: ut color præter naturam mutatio non est: & morbus qui manet ablata causa, eo etiam authore, non amplius est in motu. An quæso plenitudo, quam ipse dicit esse causam morbi, est mutatio. Tertio modo affectum dicit accipi pro eo, quod est factum, ac permanet in re aliqua, quæ patitur, postquam alterans quieuit: & tunc idem esse affectũ, & constitutionem. Hoc modo substantiã, qualitatem, & quicquid manet, postquam alterans iam quieuit, affectũ esse. Hoc modo morbum & internas causas morbi, & sanitatẽ affectus esse, causas uerò externas, ut gladium, vulnerãtem, non esse proprie affectus, quoniam in fie *Fuchsii opinio de Affectu.*

D ri suam habent essentiam, & post morbi generationem a corpore rursus separantur: nihilq; referre putat si vulneratione, uel gladiũ vulnerantẽ dicas. Itaque sanitatem & morbum esse affectus hoc modo, idest res permanentes, & stabiles. Phlegmonem enim morbum esse, & manere, etiam si sanguis ad partem affectam amplius non confluit: eodem pacto obstructionem esse affectum, & morbum, quia manet, etiam si plenitudo, aut crasi, aut viscidi humores affluentes sint sublati. Fatetur tamen, & colligit tandem affectum esse alterationẽ stabilẽ, & idẽ esse ex Gal. opinione affectũ, alterationẽ stabilem & habitũ apud Arist. Quod verò permanere dicunt affectum ablata causa, interpretatur Fuchsius in cap. de rebus præter naturam, quòd aliquantulum adhuc duret sublata causa. Sic enim colorem, qui aliquantulum adhuc duret sublata causa sua, affectum vocari. Hæc Fuchsius de affectus nomine tertię suæ significationis: quæ quidem facile est refellere, nimirum cum una ipsius sententia aliam explodat. Primum enim ab eo quęrendum, quo Authore didicerit affectum tot si- *Fuchsius refellitur.*

E gnificare: deinde quomodo statuere potest affectum esse quicquid permanens, & stabile est, siue illud substantia sit, siue qualitas, aut aliud: & postea asserere affectum idem esse cũ constitutione, habitu, & stabili alteratione. An quæso substantia potest esse, aut dici ab his, qui logica & philosophica attigerunt, constitutio, alteratio stabilis, & habitus. An substantia, corpus, possunt esse qualitates: an genera diuersa hæc non sunt: an species diuersorum generum inter se non discrepant. Pudet profecto me contra hęc disputare. Nam contra eum, qui ignoret scientiarum rudimenta, frustra instituitur omnis disputatio. Sed posteaquam ille lites huiusmodi sibi libenter comparat, consulamus hoc modo suæ immor

talitati. Si affectus non est, quod non est permanens, causa interna non semper erit affectus. A
Nam plenitudo, quam ipse dicit esse affectum, non minori promptitudine tolli potest, quàm inhærentes corpori sagittæ, & globuli sclopetorum: quæ causę sunt externæ, & propterea (ut ille censet) affectus esse non possunt. Rideo, cum lego illum docere gladium vulnerantem habere essentiam in fieri. Nam gladius factus est, & uulnus facit: ex vulnere verò morbum, & hæc recte dicuntur fieri a gladio uulnerante: sed quid hoc ad ipsum gladium? Nihil putat differre ipse, siue dicat gladium uulnerantem, siue ipsam uulnerationem: rectè sane: perinde enim est, ac si dicas non differre ædificatorem, qui ædificat, ab ipsa ædificatione. Est uulneratio actio uulnerantis gladij tanquam instrumenti, & hominis gladium mouentis. tantum ergo differt, quantum actio ab ipso agente. Phlegmonem, & lapidem in uesica perperam asserit esse morbum. Non enim ipsa constitutio est uitiata corporis, aut uitium in ipsa constitutione. Sed constitutionem uitiat: intemperiem enim facit, aut partes plus æquo auget. Scribit aliquando Galenus phlegmonem esse morbum, sed ubi pro- B
prie loquitur, dicit ex ea morbum fieri. Nam si omnis morbus uitium est, ut sanitas corporis dicitur esse perfectio ab omnibus philosophis & medicis, quomodo lapis, tumor aliquis, aut aliud quippiam, quod non sit in genere qualitatis, poterit dici morbus esse? Illud verò animo concipere nequeo, quomodo obstructio manere posit, si auferantur crasi humores, a quibus fieri ponitur. Sublatis enim humoribus illis, quid est, quod relinquatur extenuandum & abstergendum. Illud verò quod scribit affectum esse rem permanentem, quæ aliquandiu durare posit, euertit postea Fuchsius, quum in suo capite de diffinitione morbi Galenum a nostris argumentis defendere nititur. Nam eo loco nescio quid aliud se intelligere ait nomine permanentiæ, quàm quod aliquo tempore manere potest post ablationem suæ causæ. Ego certe non possum animo concipere, aliud esse permanere, quàm aliquandiu persistere posse. Nam manere, perdurare, persistere, non aliud significant, quàm C
tempus. Et quid quæso aliud intelligere possunt, quum dicunt affectum esse id, quod non simul abit cum causa sua efficiente, sed post illam perseuerat: nisi quòd affectus in alio tempore seruatur post causæ ablationem. Nam si simul abeant hæc, non erunt (ut illi credunt) affectus. Ait & Fuchsius Galenum numquàm somniasse permanentiam hanc temporis, quũ affectum, & morbum diffinit. Quòd si legisset primum caput libri de differentijs symptomatum, vidisset vtiq; Galenum sine insomnijs hæc ad verbum scribere, cum dicit. Itaque id quod adhuc fit, nec est, nisi dum fit, actionem, aut pathos nominamus: Id verò, quod per tempus aliquod permanere potest, sanitatem aut morbum. Quid ad hæc respondebit ille, Credit & Fuchsius colorem in eo, qui laborat morbo regio manere, ablata omni causa: atque ita anxie torquetur, vt causam coniunctam a morbis auferat. Tolle humorem iam sparsum per cutem & membra, simul colorem natiuum restitues: hæc enim est proxima illius causa. Fuchsius putat se omnem causam sustulisse, posteaquam bilem a venis purga- D
uit, aut obstructionem ademit: ex qua factum est, ut bilis suo cursu per intestina priuata, per vniuersumque corpus delata; natiuum colorem corrumpat. Sit ergo affectus ex Galeno non habitus, quia ex frequenti operatione non paritur: non substantia, quia qualitas est: non alteratio, quia non est motus: sed qualitas per alterationem acquisita agente substantia, aut qualitate, & si quid aliud nostrum corpus afficere potest. Constat ergo morbum non esse semper affectum, si affectum intelligimus, quod est in facto esse, id est quod ablata causa, quæ ipsum peperit, remanere potest. Sed si morbum intelligamus esse ex genere eorum, quæ positionem habent, & corpori hærent: non autem abeunt dum fiunt, non magnopere laborabo, ut hæc concedam: tametsi Galenus (vt antea ostendimus) non hoc, sed illo modo statuat morbũ esse affectum. Erit igitur morbus aliquando affectus, aliquando pasio. Nam in pasione aliquid iam est receptum in parte, & si leuis facta est impresio: cum tamen tanta est, vt actiones præter naturam corrumpat, tunc morbus est, & esse cen- E
seri debet. Sed iam reliquas diffinitionis partes excutiamus. Diffiniunt autem Galenus, & alij maiores nostri morbum esse affectum pręter naturam primò actionem lædentem. Porrò varias affectus significationes, quas Fuchsius de suo fingit, ut Galeni licentiam excuset, iam refellimus, & quid in ea re sentiendum sit docuimus. Cæterum morbum esse præter naturam, idest adeò insigne malum, vt actiones inutiles reddere posit: ab omnibus receptum est: tamen Gal. in hoc etiam uariat: quandoquidem in lib. de locis affectis morbum ponit esse, quando primum corpus a naturali statu, uel minimum egreditur adeo, ut ob par-

Permanere quid apud Galenum.

Affectus quid reuera sit.

Morbũ nõ semper esse affectum.

An morbus omnis præ-

uitatem

ter naturā sit.

A uitatem nec a medio cognosci, nec ægrotantium sensu percipi posit. Fuchsius egregio prætextu Galenum excusare nititur, quòd scilicet non de morbo, sed de pathemate in eo loco agat: quod quàm falsum sit, quilibet videre poterit ex exemplis, quibus Gal. vtitur. Assumit enim morbum calidum, frigidum, humidum, & siccum, & inflammationem, & dicit esse morbos, & propriam speciem morbi habere: etiam si ob paruitatem (vt diximus) nec cognosci a nobis, nec ab ægrotis sensu percipi posint. Quo loco apertissimè etiam scribit affectus esse & vocari, & si adeo sunt exigui, vt separatis suis causis efficientibus illico finiantur. Sunt ergo huiusmodi mala eo authore affectus, & morbi: insensibilia tamen, aut certe nondum præter naturam. Morbum non primo lædere actionem ex eo constat, quòd inter morbum, & actionem media sit potentia, ut Gal. lib. 1. de naturalibus facultatibus & de simplicibus aperte testatur nempe ex temperie nasci facultatem. Ex hac verò actionem, ex actione opus. Fuchsius grammaticus uerius, quàm medicus intelligere non potest quod B dico, intemperiem esse causam facultatis agendi: intemperiem enim ait causam esse, ne facultas agere posit. Sed ille ignorat facultatem esse ad bene uel male agendum. Intemperies causa est, ut facultas male agat. Ac ut melius Galenum excusare posit Fuchsius, locos adducit ex Galeno, quòd natura & facultas nihil aliud sint, quàm temperamentum. In qua re hominis stupiditatem non possum non admirari. Est ne quæso facultas uitalis, animalis, & naturalis (vt ille ait) reuera temperies? Quòd si ita est, erunt ergo facultates illæ, & dicentur temperatæ, calidę, frigidæ, humidæ, & siccæ. Hæc enim de temperie dicuntur. Deinde si facultas est natura, dicetur quoque natura animalis, vitalis, & naturalis. Solet Gal. aliquando ita loqui, facultatem, & naturam esse temperiem breuitatis causa: quod ipse passim interpretatur scilicet facultatem & naturam in ipsa temperie suam essentiam obtinere: quod & ipse Fuchsius imprudenter quoque scribit, in elementorum inquam commoderatione C naturam consistere. Ille autem bonus uir nihil putat referre, si quis dicat naturam esse temperiem, aut in ipsa temperie. Concedet ergo (vt arbitror) nihil referre si dicamus qualitatem esse corpus, uel esse in corpore. Addo quòd si facultas idem esset cum temperamento, non diceret Gal. cap. 4. 1. de naturalibus facult. nos appellare facultatem, siue potentiam, quando agentis causæ substantiam ignoramus. Temperamentum enim & illius differentiæ nequaquam ignorantur. Sed ad alia transeamus, ne nauseam doctis moueamus. Interdum cogimur insanire, (ut Gal. prouerbio utar) cum insanis. Doceo præterea morbum non separari ex ea diffinitione a causis, & symptomatis: læsæ enim concoctionis alimentum posse esse causam. Ad hoc respondet Fuchsius, alimentum non posse esse causam concoctionis, quia facultas est ipsa causa efficiens: ex quo sequitur eo authore nihil esse causam, quod non sit efficiens. Est bone uir alimentum, materialis causa, in quam facultas agit: nec illud nouum est, aut a Galeno prætermissum in libris de symptomatum causis, naturæ D actiones & concoctiones materiæ & alimenti uitio corrumpi. Conducit non ad concoctionem bonam, sed facit ad malam exuperans alimentum. Fuchsius ignorare se dicit, quomodo causa posit suam labefactare actionem. Hoc dicet quilibet, uel etiam puer, si causa sit male affecta. An temperamentum vitiatum non uitiat actiones corporis. Laborat idem ut ostendat ab alimento exuperante facultatē non lędi: id quod nos sponte concedimus. At nō pariter concedemus, non lædi ipsam concoctionem: fit enim cruditas ex alimento superante. At cruditas (Gal. authore) species est actionis & concoctionis læsæ. Fatetur igitur ille, quod nos, nullum in eo casu esse morbum, & tamen primo & per se fieri cruditatem, & lædi actionem ab alimento. In eo quoque aduersus Gal. errat Fuchsius, cum dicit cruditatē, quæ fit per exuperans alimentum, non symptomatis, sed causæ rationem habere. Nam Gal. lib. vlt. de causis symptomatum ita ad verbum scribit. Neque enim solum nosse conuenit, num ventriculus nihil omnino conquoxerit, sed quam ob rem ita eueniat, sciendum est. E an ob uehementem coctricis potentię imbecillitatem: an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatem: quippe si ciborum causa symptoma acciderit, facile corrigitur. Quid clarius vult Fuchsius, ut intelligat actiones symptomaticas fieri materiæ ratione, & non solum a morbis, aut facultatibus vitiatis. Absoluamus quæso reliqua postquam incepimus. Doceo in opere nostro hanc definitionem non separare morbum a symptomatis, a materiæ subiectæ vitijs, nec non a uitijs communis instrumenti. Est enim corneæ tunicæ præter naturam color, affectus ut Gal. testatur in lib. de differentijs symptomatum, læditque primò actionem. Quinetiam ob duritiem, mollitiem, raritatem, densitatem,

An morbus primò lædat actionē

Fuchsius tā quàm Grāmaticus cōtemnitur.

Definitionem morbi non separare morbū a causis morborum.

Fuchsij errores.

tem, crassitiem, tenuitatem & impuritatem materiæ, aut instrumenti communis, nempe A
spiritus lædi actiones contingit, ut Galenus docet in libro de differentijs & causis sympto matum, & tamen vitia hæc nemo dicet morbosa esse. Respondet Fuchsius colorem corneę actionem non lædere, sed humorem, qui præter naturam ad corneam affluit. Illum enim morbum esse, & colorem illum ipsius esse symptoma. Cuius opinio quantum sit absurda vnicuique patere arbitror. Primum enim licet eam refellere ex Galeno: scribit enim ille in cap. secundo primi de sympt. causis ad hunc modum. Si color humoris, qui inter crystaloidem & rhagoidem habetur, immutatus sit, siquidem ad fuscum inclinet, veluti per nebulam & fumum hominem uidere faciet. Antea eiusdem humoris alia uitia docuit: & hoc loco quid solum ab ipso colore proueniat, ostendit. Paulopostea de corneæ tunicæ malis loquendo, ita scribit, si colorem suum mutauit, obscuritatem adfert. Ex quibus locis ostendit Gal. non ab humore aliquo primo & per se lædi actionem, sed a colore ipso. Hic enim proximam reddit causam, cur flaua, aut alio modo colorata appareant, quæ uidentur. Nam B
si humor id per se faceret, ex quocumque humore, qui eandem haberet crassitiem, substantiam, & copiam, idem contingeret. At cum hoc non fiat, sed quibusdam flaua, alijs rubra, alijs nigra appareant, diuersus color huius diuersitatis causa est. Eo verò quid est absurdius, quàm existimare humorem influentem ad oculum, esse morbum? Nam cuius quæso generis morbus erit? Erit ne intemperies? Sed quid intemperiem faciet, & illius erit causa? Rectius fortè sentit Alexandrinus, qui non ipsum humorem, sed obstructionem factam ab ipso humore in cornea tunica morbum esse scribit. Sed ille etiam turpiter aberrat, quòd putet corneam tunicam pati obstructionem: quippe cum obstructio solum pertineat ad partem organicam, & quòd credat propter talem obstructionem fieri, vt flaua appareant omnia in morbo regio. Nam obstructio si aliqua illic esset, uisum minueret, aut penitus auferret. Erroris uerò, qui fit circa visionem colorum, quomodo possit esse causa: alioqui ex omni humore pariter obstruente tunicam illam, fieret idem malum in uisione. Illud ergo nostram opinionem defendit, quòd aduersarii absurda dicant, & inter se discrepent. Pergit Fuchsius vt probet non solum humores, sed & lapidem in vesica & alias substantias, quæ gignuntur in nostro corpore, morbos esse. Sed quomodo potest lapis esse morbus, si antea statuit morbum esse alterationem stabilem. Adhæc si lapis ipse est morbus, quid erit morbus in numero partium: dicet profectò ille vtrumque morbum esse. At Galenus vult solum vnum morbum fieri ex partium numero aucto & diminuto. Non enim ex substantia similarium fieri morbos organicarum partium, sed ex similarium conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione. Ergo lapis, vt lapis est, morbus non est, sed quatenus numerum partium corrumpit. At si morbus est, & dicitur esse in numero, lapis erit causa morbi: nimirum quod numerum corrumpat. Nequit Fuchsius discrimen ponere inter intemperiem & calorem exuperantem in febribus: D
in quo planè ostendit se rudimenta medicinę nequaquam intelligere. Scribit enim Galenus initio libri de temperamentis constare animalium corpora ex calidi, frigidi, sicci, humidiq; mistura, nec esse horum omnium parem in temperatura portionem. Audi Fuchsi, ex quattuor qualitatibus fit temperatura: ipsæ autem qualitates temperatura non sunt, & multo minus calor solus exuperans intemperies erit. Quid enim essent aliæ qualitates? Sed sicut ex debita proportione omnium qualitatũ temperies bona fit: ita mala, quando vna vel duæ simul iunctæ qualitates exuperant. Nam si solius caloris, aut alterius qualitatis excessus intemperies est, erit profectò eiusdem mediocritas bona temperies. At caloris mediocritas fit a solo frigore. Igitur temperies bona erunt duæ qualitates, aut una a contraria remissa. Postremo si lapis est morbus, quid erit sanitas, lapidisne carentia, & absentia. Erit igitur sanitas priuatio, ut quæ ex priuatione lapidis nascatur. Est morbus corporis vitium, an lapis rectè dici potest esse uitium. Sunt hæc trita apud Galenum, & alios, qui philosophari norunt, nempe componentia ab ipsa compositione, & compositis prorsus discrepare, adeo E
vt putem me oleum & operam perdere, cum Fuchsium hæc docere uolo. Nam illum, ut qui nunquàm (ut arbitror) philosophiam, ac logicam attigit, frustra docere tentarem, quę ab illis facultatibus ducuntur. Alij uerò melius instituti hac mea doctrina non egent: & si qui plura uolunt, legant quę scripsimus in libro de generibus morborum. Agnouit Fernelius, quod nos de hac re scripsimus, fateturque calculos, lumbricos, & alia, quæ gignuntur in nostro corpore præter naturam, causas esse morborum: non autem morbos ipsos. Illę

Iulius Alexandrinus taxatur.

A tamen reprehensione dignus est, quòd malè de natura morbi statuat. Ait enim morbum esse vitium partis: partē verò esse, quæ ex solida substantia & carniformi, & innato spiritu constat, morbumq; esse uitium alicuius istorum, necnon in omni instrumento vnam esse partem præcipuam actionis authorem, vt humorem crystallinum visionis in oculo: ac illius partis uitium, non solum ipsius, sed totius membri morbum esse. Verū uitia, quæ in ipsa substantia & materia sunt, morbi censeri non debent: vt ille statuit morbum esse in parte similari, si illius materia plus iusto est mollis, aut dura, laxa, aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa. Nam sanitas & morbus vitia sunt compositionis: non autem materiæ ipsius partis: alioqui non solum vitia, quæ sunt in similari parte ex magnitudine, conformatione, numero, cōiunctione, & vnione, morbū faciēt in parte organica, sed alia omnia, quæ in parte similari sunt, ex quibus contingit actiones organicarum partium corrumpi. Nam similares partes materiæ sunt dissimilarium: quare si uitia materiæ partis similaris morbi illius sunt, B eadem pariter erunt morbi dissimilarium. Erit ergo febris morbus instrumenti, quod alibi absurdum esse ostendimus. Illud quoque alienum est a ratione, fateri partis cuiuscumque existentis in aliquo membro vitium quodcumque, ex quo contingit lædi actionem instrumenti, ipsius instrumenti morbum esse: sic enim non essent solum morbi illius in magnitudine & alijs dictis a Galeno. Quinetiam euertit Fernelius hanc suam opinionem, ubi prima & summa morbi genera explicat. Docet enim illic morbum organicum esse, qui organi constitutionem vitiat. At intemperies humoris crystallini, aut alterius partis lædentis actionem oculi, vel alterius instrumenti, nequaquam corrumpit instrumenti constitutionem, sed ipsius partis similaris. Cæterum in eo pariter reprehendendus est Fernelius, q cum partem similarem ex materia, temperamento, & forma constare statuisset, & uitia cuiuscumque istorum morbos esse, ac formam, totamque substantiam esse idem: nec non totius substantiæ nomine insitum spiritum & calorem diuinum se intelligere, morbos ex in-C temperie non ponat afficere spiritum, & calorem. Cur enim spiritus suam non patietur intemperiem. Ponit quoque innati spiritus dissolutiones per vigilias, labores, inedias, dolores, & natiui caloris extinctiones in strangulatu, uel extremo frigore, morbos esse, & eos quidem in tota substantia. Atqui spiritus ille aut calor, qui ab huiusmodi malis patitur, non est is, qui substantiam partis constituit, sed qui a corde influit in vniuersum corpus: cuius affectiones rectè ipse antea statuit non esse morbos, quoniam scilicet in parte non continetur. Quòd si morbi forte essent, non essent morbi in tota substantia: tales enim uocare solet Galenus, qui maligni sunt, & occulti, nec ob id ad temperiem redigi possunt. Et qualis quæso sit morbus in spiritu ex ipsius dissolutione, aut ex caloris extinctione, nullus profecto: aut si fit, non alius profecto, quàm qui ad intemperiem pertinet. Nec minus illud quidem reprehendendum est, quod scribit, partem, quæ aliunde uitiosos humo-D res, aut corruptos uapores recipit ita, ut lædantur partis actiones orta distensione & solutione continui, nequaquam ægrotare: quoniam inquit malum parti non insidet. Nam si fit solutio continui, & læditur partis actio præter naturam, cur morbus non erit: aut dicat quòd nam aliud possit esse malum illud: non quidem symptoma, non causa morbi. Iam verò illam suā inhærentiā in parte, nescio quomodo metiri uelit. Si .n. non vult adhuc hærere affectū, qui fit in parte, quoniā eo sublato quod afficit, cessat eius, quod patitur malū: profecto cogimur omnes febres præter hecticā (ut antea quoq; diximus) ex numero morborum auferre: quippe cū illæ abeant uacuato sanguine, aut purgato humore, qui in uasis corporis cōtinetur. Idē .n. accidit eo humore euacuato, quod euenit uacuato illo, qui a vētriculo ad caput mittitur. Sed longius, quàm putaremus progresi sumus. Quare tandē colligamus quid sit sanitas, & morbus. Est porrò sanitas aliquid eorū, quæ corpori nostro accidūt, itidem & morbus. Quicquid autem est in còrpore nostro, uel illius est constitutio, siue E compositio, siue forma, uel causa constitutionis, uel eiusdem effectus. Est autem forma similarium partium temperies, & tota (vt vocant) substantia: calidum verò frigidum, humidum siccum, & materia, quę constitutioni siue temperaturę & animę ipsi subijcitur, publicaque instrumenta sunt compositionis causæ. Inter effectus verò reputantur potentia, actio, & opus, quod ab actione nascitur. At nemo in causis compositionis & effectis sanitatem, aut morbum inueniet. Nam sanitas mediocritas quædam est, morbus immoderantia: causæ aut ipsæ moderantiam, & immoderantiam efficiunt, nulla autem illarum moderantia aut immoderantia sunt. Nec materiæ quidem vitia, sanitas & morbus esse possunt: *Definitio sanitatis et morbi ex suis principiis inuestigatio.*

nam

nam sanitas & morbus formę quædam sunt, quæ materiæ propinquæ suis qualitatibus iam præditæ accedunt. Nec verò communis instrumenti mala, morbi erunt: quia morbus passio est viuentis, non eorum, quæ in nobis sunt non uiuentia. Nemo etiam ea, quæ accidunt effectis compositionis, sanitatem aut morbum uocabit: sequuntur enim excrementi, alimenti, actionis, potentiæ, & secundarum qualitatum vitia, morbum. Quare in ipsa constitutione, & forma partis uel totius sanitatem & morbum ponemus: sic enim appellamus eos sanos, qui integram partium constitutionem & formam habent: ægrotos verò, qui illã præter naturam corruptam obtinent. Erit ergo sanitas non quidem ipsa constitutio, sed perfectio, quæ est in ipsa constitutione: morbus verò eiusdem præter naturam, vitium: quare nec sanitas recte dici potest esse æqualitas, & morbus inęqualitas. Nam perfectio & vitium rei, non sunt æqualitates uel inæqualitates, sed ex illis fiunt, & ad illa sequuntur. Dicitur autem ab Aristotele sanitas esse corporis perfectio: quod idem est ac si dicas affectus secundum naturam. Afficimur enim ab his, quæ in nos agunt pro sua natura moderate uel immoderate: & affectus ob id in nobis gignuntur, quales fiunt ab agentibus in nobis passiones, moderati inquam uel immoderati: & qui moderati sunt, secundum naturam: alij præter naturam. & rursus qui ex compositione nostra mutata accidit, sanitas & morbus dicitur esse. Alij alia sortiuntur nomina. Hæc definitio perfecta esse agnoscitur, quoniam omnibus morbis conuenit, non alijs, quæ sunt præter naturam: ac omnia, quæ dicuntur de morbo, illi competunt. Quod quoniam diligenter in lib. de generibus morborum ostendimus, non est quòd hoc loco prosequamur. Genera, species, & differentias morborum suo etiam loco trademus. Nunc paucis quid de symptomatis sentiendum sit aperiam, ut sequentibus commentationibus fundamenta ponamus. Fuchsius in hoc quoque nostras cogitationes refellere nititur. Ait enim symptoma proprie sumptum affectum esse præter naturam, qui morbos veluti vmbra corpus necessario sequitur: conceditque omnia symptomata præter naturam esse, dicique: non esse tamen necessarium, ut plurimum a naturali statu recedant: sed satis esse, si vel parum admodum corpus ab ijs lædatur. Pręterea scribit Galenum non ex sua, sed methodicorum opinione in lib. de optima secta dicere, symptomata quædam esse secundum naturam, & nostras hac in re annotationes, cauillationes esse ait. Quinetiam in eo nostram refellit interpretationem, qua dicimus a Galeno symptomatice aliquid fieri, usurpari pro eo, quod est fieri sine commodo, & vtilitate. Quæ quidem Fuchsij dicta ita refello. Primum si symptoma proprie sumptum de quo hic agit, non comprehendit causas morborum, quomodo reuera affectus esse potest: An actiones læsæ, quæ in fieri suam obtinent essentiam, & excrementa præter naturam, quæ symptomata sunt, & dicuntur, affectus erunt, idest (vt ille ait) alterationes stabiles. Mirum enim si substantia alteratio sit aliqua. Iam verò si symptoma morbum necessario sequitur, tamquam illius effectus, nonne oportet illud esse quidpiam, quod plurimum a naturali statu recedit? Nam insensibiles & leues læsiones inter morbosos effectus non reponit Galenus, sed inter vitia sanorum, aut corporum neutrorum inter sana & ægra. Ego certe eos, qui morbo laborant iam, & curatione egent, plurimum a suo statu recedere agnosco. Nam si contraria sunt, quæ plurimum a se inuicem distant, statum eum in quo contrariorum vsus requiritur, longe abesse abeo, in quo similia requiruntur, arbitror. Legat qui velit Galeni librum de optima secta, inueniet profecto eum authorem ex propria sententia asserere naturalia quædam esse symptomata, alia verò præter naturam. Cæterum cum Galenus scribit in morbis quasdam esse excretiones symptomaticas, alias verò non, & has concocto humore in statu vel declinatione, illas verò fieri cum humores sunt adhuc crudi, ut in principio morbi, quid aliud inquam possumus intelligere per symptomaticas excretiones, quàm malas & noxias. Sunt enim omnes excretiones sanguinis in morbis præter naturam, quia non sequuntur naturam nostram recte affectam: verum quæ morbum non iudicant, sed potius intendunt, symptomatice, aliæ verò iudicatorię, & symptomaticis oppositæ nuncupantur: tamquam nihil aliud intelligatur symptomaticum, quàm malum & noxium. Si verò symptoma omne sequitur morbum, & semper a morbo nascitur, dicat Fuchsius, cur Galenus enumerans causas læsionum, quæ fiunt in cócoctione, & alijs naturalibus facultatibus, non solum ponat intemperiem, aut alios morbos parere huiusmodi mala, & symptomata, sed etiam sine morbo aliquo alimenti exuberantiam, & vitiatas qualitates. Eadem est de hac re sententia apud Galenum in libro de optima secta cap. 18. vbi scribit inter

De simptomatis disputatio.

Fuchsii opinio de symptomatis confutatur

ter

A ter symptomata quędam causas, alia locos affectos, alia facultates, alia ægrotantes, id est
morbos sequi. Concedit, & Fuchsius tussim pandiculationem, sternutamentum esse sem-
per symptomata, id est a morbis prouenire: sanguinis verò, aut alterius rei excretiones, quæ
tempestiue fiunt, & iuuant, non esse symptomata. Verum mirum est, si homo iam tene-
tur morbo, cum leuiter tussit: aut sternutamentum emittit conuersa facie ad solem, aut
subeunte puluere nares, vel fauces: ubi quæso est illa in subitis his motionibus alteratio,
quæ morbum facit: & quibus remedijs pugnare debemus contra hos morbos, aut in quo
genere morbi ponemus illas leues commotiones pituitæ, aut alterius materiæ? ex qua sternu
tamentum, & tussis excitantur. Nonne natura per tussim, & sternutamentum quod noxiũ
est, sicut in alijs excretionibus emittit? itaq; si motus quibus natura vtitur in excretionibus
conferentibus saluti animalis, symptomata non sunt, cur tussis & sternutamentum num-
quam recipi poterunt inter naturæ opera. dicet forte hos motus fieri, cum natura irrita-
B tur. At hoc commune est omnibus excretionibus Galeno etiam authore: qui docet faculta-
tem expultricem numquam moueri ad agendum, nisi ab aliqua re irritetur. Verum cum
irritatur tempestiue, id est victo humore, & concocto, tunc enim expulsionis tempus est
idoneum, dicitur huiusmodi excretio a natura fieri, & prodesse, & symptomatica non esse:
quia naturæ legibus perficitur. Cum verò cogitur natura insurgere ad expulsionẽ antequã
concoxerit humores, symptomaticæ idest inutiles & noxiæ dicuntur fieri excretiones. Igi-
tur in omni excretione excitatur facultas expultrix, molestaturque, sed leuiter, & ferè
sine sensu, aut etiam cũ uoluptate in excretionibus quæ fiunt in sanis: in his verò, quæ fiũt
in ægrotis agentibus & irritantibus violentius causis morbificis, fiunt semper præter natu
rã excretiones, & propterea symptomaticæ, in ea symptomatis significatione, in qua intelli
gimus non fieri nisi in morbis & sequi morbos, uiolentasque causas. Alio verò modo non
C symptomaticas vocat Gal. quãdo natura tẽpestiuè eas tẽtat, & corpus expurgat à noxijs, sed
iã coctis & victis excremẽtis: eò enim quòd vtiles tũc sint tales excretiones, eorũ more quæ
fiũt à natura recte habẽte, ideo nõ symptomaticæ dicũtur: illas tamẽ nõ vocat Gal. secũdum
naturã, sed a natura fieri: quia cũ mediocritate nõ sunt, agẽte tamẽ & uineente natura pera-
guntur. Hæc credo nũquã cogitauit Fuchsius. Verũ in eo, ꝙ cogitauit & putat se optimè sẽ
tire, videat ipse qua rõne possit tussim & sternutamentũ ponere sẽper inter symptomata, &
morbi effectus: alias uerò excretiones nũc dicat esse symptomaticas, alias uerò nõ. Nã si sym
ptomatici, tunc non sunt naturæ motus, & excretiones, quando natura tempestiue eas ten
tat, eritne tussis huius generis, quando concocto in pleuritide humore, per tussim eum na
tura extrudit. Hæc contra Fuchsium sufficiant. Fernelius duplicem symptomatis significa-
tionem inuehit, & in vnaquaque noua dogmata fingit. Vno enim modo symptoma esse af-
fectum præter naturam ubiuis consistentem: intelligendum uerò esse affectum latius, quã
D in morbi definitione ita, ut omnem affectionem contineat: differt autem symptoma à mor
bo & a causa morbi, quòd morbus per se, causa per accidens, symptoma neutro modo læ-
dat actiones: quia, inquit, nondum contra, sed dũtaxat pręter naturam est. Quapropter sta
tuit nigritiem ex Solis ardore contracta, & leues quomodocunque partium affectus, sym-
ptomata esse. Alio modo symptoma intelligit solum affectum, præter naturam, ex morbo
profectum: in qua significatione dicit fieri non posse, ut idem sit morbus & symptoma.
quoniam inquit nullo modo fieri potest, ut unum & idem actionem lædat: & non ledat: ex
cluditque a natura symptomatis uitia humorum: quoniam etsi a morbis proueniũt: tamen
quia in contentis vitium consistit, ad morbi causam, non ad symptomata illud pertinet. So
let Fernelius leges in nominibus & rebus condere, quas nec ipse postea obseruat. Nam si
symptoma generali quadam significatione diceret comprehendere omnia uitia præter-
naturam, nempe morbũ, causas morbi, actiones per morbos læsas, excremẽta corporis qua
litatesque mutatas, Galenũ authorem haberet: qui ut Græcus homo, de græco vocabulo si
E gnificationes docere poterat. Sed cum ille symptoma dicit esse affectum præter naturã vbi-
uis consistentẽ: nec docet cur referat ponere locũ in quo consistat, confusionẽ non solũ si
bi, sed etiam legentibus parit. Ponit discrimen inter id, quod est præter naturam, & contra
naturam, inter affectum & affectionem: nec interim testimonio alicuius authoris Latini in
vsu Latinorũ nominum utitur. Illud verò a quo didicit, symptoma nullo modo actiones
ledere, quia nondum sit contra naturam, sed solum præter illam. Nam si Galenus sympto-
matis nomine generali, omnia mala, quæ in ægrotantibus sunt, contineri nult, comprehen
dentur

Symptomaticum aliquid esse quomodo intelligendum.

Contra Fernelium de symptomatis.

dentur quoque in eo actiones læsæ. Forte eo est adductus, ut ita de symptomate sentiret, A
quòd leues alterationes nostri corporis a suo naturali statu nesciret in aliquo rerum genere
reponere: credens omnes eiusmódi euersiones, uel morborum causas, uel effectus. Verum
ille debebat inter sanitatem & morbum, & sanos & ægros ponere neutram dispositionem,
& neutra corpora: quæ (ut superius ostendimus) sunt conualescentia, uel parata cadere in
morbos, aut quę senectute premuntur: quorum omnium vitia nondum symptomata dici
possunt, quia hæc solum exprimunt mala leuiora. Et quod absurdius est, quis calorem cor-
poris ex Solis ardore contractum, dicet esse præter naturam, aut symptoma: quippe cũ Gal.
nomine symptomatis intelligat aliquid morbosum. Dicit Fernelius huiusmodi colorem,
aut similes affectiones actionibus non obesse, quia solum pręter, & nondum contra naturã
sunt. Sed quando quæso cõtra naturam erunt. Et quomodo cum ita erit color, actiones læ
det potiusquàm alio modo. In eo verò rectè sentit, quòd dicat fieri non posse ut idẽ sit mor
bus & symptoma: sed non est ea ratio quam ille tradit, quòd scilicet fieri non posit, ut idẽ B
lędat, & non lædat actiones. Nam quis non agnoscit ex symptomate lædi actiones, sicut &
a morbis. Nam color ictericorum qui oculos inficit, visionem labefactat. Retentio læsa, con
coctionem vitiat: excretio intempestiua, prohibet distribui alimentum. Ac ne infinita exẽ-
pla proponam, notum est & ab omnibus receptum ex symptomatis ut alia multa mala, ita
actiones animi & corporis lædi. Ratio uero, qua fit ut symptoma, non posit esse morbus
est, quod morbus vitium sit ipsius constitutionis partium & corporis, hoc enim ab illis ui-
tiis nascitur, symptoma uerò minime. An illud etiam explodendum non est, quòd scribit
in contentis, symptoma esse non posse. Nam cum excrementa retinentur, aut præter naturã
exeunt, symptomata esse dicit Galenus. Cæterum non posse idem esse symptoma, & morbi
causam verum est, si proximam & immediatam morbi causam intelligimus, nam calor par
tis intemperiem faciens symptoma non est: At dolor qui calorem intendit, & morbi est cau C
sa remota, symptoma quoque fuerit. In eo quoque aberrat, quòd cõtenta nõ nisi morbi in
teruentu credat actionibus obesse. Vt enim nos alibi ostendimus, in rigore horrore, synco-
pe, timore sine morbo proximè leduntur actiones ab humorum & spirituum motu, copia

De symptomatis Authoris opinio.

& inopia, & corruptela. Nunc uerò tempestiuum esse puto ut nostram de hac re sententiã
aperiamus. Ac primum quidem docendnm est symptoma multis modis a Galeno usurpari.
Nam aliquando, ut primo de symptomatum differentiis. & tertio cap. secũdi methodi scri-
bit ille, quicquid est præter naturam, symptoma vocatur. At cap. 2. lib. de differentiis sym-
ptomatum ait, proprie symptoma esse, quicquid sequitur morbum: in lib. uerò. 2. cap. 2. &
cap. 9. primi methodi symptoma vocat id, quod sequitur morbum, excepta actione: distin-
guit enim actionum vitia a symptomatis. Cæterum in libro de optima secta (quod etiã an-
tea annotauimus) tradit symptomata, quædam esse naturalia, alia præter naturam: quod
etiam octauo cap. primi methodi repetit, dicens symptoma esse, quod sequitur alterationẽ D
secundum, uel præter naturam. Vsurpat aliquando symptoma pro eo, quod nocet: quomo
do excretiones symptomaticas dicit esse, octauo cap. artis medicinalis. Scribit hic sympto-
mata etiam uocari propria accidentia: cum tamen alibi tradat accidentia sequi sana corpo-
ra, symptomata uerò ægra. Aliquando ut in lib. de constitutione artis, morbos qui ex aliis
nascũtur, vocat sympt. quomodo febrẽ dicit esse symptomata pleuritidis. Ego verò, ut certũ
aliquid tradatur in hac nostra cõmentatione, symptoma proprie sumptũ definio quicquid
præter naturã est in corpore ad illius constitutionẽ, uel causas constitutionis nõ pertinens:
morbi enim qui sunt uitia compositionis, & qualitates, ac humores, ad constitutionem
pertinentes, symptomata nequaquã dici possunt. Vigilia aũt, sopor, dolor, symptomata
etiã sunt, tametsi constitutione sunt causæ: quippe qui lædant quidem cõstitutionem, sed ta
men non sunt causæ compositionem efficientes, siue ut dici solet, non sunt de essentia com
positionis: breuius ergo dicere possumus, symptoma esse malum omne, quod non perti- B
net ad compositionem partium, aut ad causas quæ sunt de essentia compositionis. Porro
symptomatum duo prima sunt genera, uel enim sunt actiones læsæ pręter naturam, uel ope
ra quę actiones læsas sequuntur. Quot sint actionum vitiata genera, paulo postea cũ de do-
lore agemus, docebimus. Fiunt uerò ab actionibus læsis non solũ quæ excernuntur præter
naturam, & corporis qualitates vitiatæ: sed etiam alia opera, ut cibus male concoctus, & si
quid aliud a morbo fit, ut caro spongiosa in vlceribus supererescens: huius generis etiam est
dolor & præter naturam voluptas. Atque horum omniũ differentias & causas in opere no-
stro

A stro de symptomatis conscripto abunde docuimus. Et, quæ hic difficiliora forte videntur, ex illis locis clariora euadunt.

Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt vitiosi, aut omnino interierunt, manifestam habent determinationem, quæ vero imbecilles edunt operationes, in magnis quidem distantiis, facile discernuntur, in paruis uero ambigua sunt. Atque idcirco in eo genere noxæ collocantur, quæ neutrius contrariorum participat dispositio, quam & ipsam neutram dicimus appellari.

Quum dixerit ęgra corpora distingui ab ijs, quę sunt in latitudine sanitatis ex sensibili-
B bus operationum lęsionibus, nunc docet quænam sint sensibiles læsiones: diuiditque actiones in deprauatas, abolitas, & debiles: inter quas deprauatæ & abolitæ manifestam (inquit) habent determinationem, idest manifestè & sensibiliter ostendunt morbum: imbecilles uerò si ualde imbecilles sint, idem etiam ostendunt: si uerò parum imbecilles fuerint, sensibile non est illarum vitium: quare huiusmodi actiones non morbum, sed neutrum statum ostendũt. Intelligere auté oportet neutrũ non inter salubre & insalubre, idest inter bene & male sanum: sed neutrũ inter sanũ & ægrũ. Hoc enim edit huiusmodi actiones; ex quibus etiam patet, hic sensibilem læsionem intelligi, quæ sensibus euidentissima est, & non utcũque sensibus manifesta. Nam imbecillitates omnes sensus dignoscit, sed, quæ non fiunt in morbis, minus peruiæ sensibus sunt, & propterea sensibiles non vocantur, nimirum quòd non sint euidentissimæ. Verum etiam dolor (inquit) corpus ægrotare ostendit. Quare perperam Fernelius & Fuchsius sentiunt, in dolore capitis, qui fit per consensum, non esse mor
C bum. Hoc loco venit explicandum an omnes vitiatas actiones comprehendat Galenus sub debili, deprauata, & abolita: & an solum istæ & non aliæ actiones ostendant corpus ægrotare. Postremo sub quo genere symptomatum dolor reponi debeat. Ostendimus in opere de sympt. differentijs præter istas actiones addendas esse auctam, tristem, & voluptuosam præter naturam. Nam deprauata continet sub se actionẽ, quæ ignorat an agendum sit. Itẽ quę rẽ unã pro alia facit, vel corruptã in re qualitatẽ inducit, vel inæqualis est, uel inordinata, *Actio deprauata quas sub se contineat.* uel per ineptas partes obitur: vt sãguinis excretio, quæ fit laborãte parte dextra per sinistrã, vel quę fit parte non seruãte naturalem figuram, ut in rigore, palpitatione. Actio verò quæ non fit, vel intelligitur impedita, vt ligatio manuum prohibet fieri apprehẽsionem: vel quæ finito opere cessat, aut non habet, quod agat: & istæ non dicuntur abolitæ. Sed quæ non fit, nec potentiam habet, vt amplius fiat, ut cæcitas: uel quæ non fit, sed adhuc habent potentiã *Actionis que non fit differẽtiae* vt fiat, vt in neruorum resolutione. Diminutam intelligimus, quæ est minor, imbecillior,
D obtusa, confusa, tardans, segnius agens, rarior, intermittens ob debilitatem, paulatim & nõ confertim agẽs: quæ itẽ longiore tẽpore opus habet, vt opus perficiat, aut nunquam illud potest absoluere. At istis actionibus non comprehendimus maiorem, vehementiorem, fortiorem, auctiorem, anticipantem, velociorem, crebriorem, longiorem, continuam, vel quæ *Abolita actio quae* confertim obitur: quæ omnia nos comprehendimus sub aucta actione. Tristem uerò actionem intelligimus, in qua dolor sentitur, vel alia molestia, qualia sunt tristia insomnia & cogitationes tristes. Voluptuosa uerò est præter naturã, in qua voluptas sentitur a causa morbosa, ut in pruritu, excrementorum excretione vbi vlcus adest. Porrò doloris nomen duo significat, nempe dispositionem ipsam dolorificam, & id, quod omnes dolorem vocãt, cum *De diminutæ actionis differẽtiae* aiunt se dolorem pati. Hunc dolorem quidem dicunt esse actionem lęsam, nempe sensationem tristem, & esse actionem deprauatam, eò quòd per dolorem sentiri dicant, quod ne- *Actionis auctæ differentie.*
E quaquam sentiri debet. Quorũ opinio facile refelli potest. Nam si dolor est actio, aliquod edet opus, ut aliæ faciunt actiones. Preterea si dolor est sensatio, haberet aliquod peculiare obiectum, circa quod versatur, erit deinde alicuius sensorij actio & sensatio: nõ est autem, quia in omni sensatione dolor fit. Ad hæc sentire est cognoscere, & sensatio est cognitio quædam. At dolere non est cognoscere, nec dolor cognitio. Addo quòd dolere & sentire est pati. Quare si dolor est sensatio, erit passio & non actio. Quòd verò non sit actio deprauata, patet, eò quòd sentiatur in dolore, quod est: esset quidem deprauata actio, si sensus res molestantes non perciperet tales esse, quales sunt. Refellit Gal. etiam hanc opinionem po- *Tristis actio.* *Actio voluptuosa.* *Dolorem non esse actionẽ aliquam.*

stea, vbi agit de signis corporum ægrotantium. Distinguit enim signa sumpta a dolore, a signis sumptis ab actionibus læsis: vt etiam in libro de diff. sympt. separat dolorem & voluptatem a symptomatis sensuum. Quinetiam Arist. lib. 10. Ethicorum refellit hanc opinionem: dicitque eos ita credere, qui nequeunt actionem ab eo distinguere, quod in ipsa actione fit. Sed ne singula prosequamur, quæ in lib. de diff. symptomatum diligenter explicauimus, dicamus cum Arist. lib. 6. Topicorum, nihil aliud esse dolorem, quàm molestiã & passionem quæ agendo percipitur ex solutione continui natã. Differentias & causas doloris suo loco docebimus, & iam in lib. de sympt. abunde explicauimus A

Ita tamen vt horum omnium sensus sit iudex, non ipsa natura rerum inspiciatur, ne periculum sit in Dogma perpetuæ passibilitatis incidere.

B

Cum de latitudine sanitatis egerit collocaueritque alios in maiore, alios in minore perfectione, & sanos ab ægris & neutris, signis quibusdã separauerit: docet nunc, quomodo omnium conditiones sint æstimandæ, an scilicet sensu, vel ratione, aitque quòd sensu. Si enim rationem cõsuleremus, neminem inquit inueniremus sine noxa. Atque ita fieret, vt corpus nostrum perpetuis noxiis & passionibus afficeretur: quemadmodum nonnulli voluerunt, qui statuebant sanitatem esse exactam quandam moderationem, quam ratio concipere quidem posit, sensus verò minime: ex quoquidem dogmate sequitur nullam esse sanum, sed omnes ægrotare. Hunc locum diligentius explicat Gale. libr. primo de sanitate tuenda vbi de sanitatis latitudine agit: ex quo loco etiam patet, Galenum hic sensibile sumere aliter quàm fecerit paulo antea: nam illic non omnes imbecillitates, sed solũ quæ fiunt in morbis sensibiles dicebat esse: hic verò de omnibus imbecillitatibus, & alijs omnibus quæ in omni statu nostri corporis fiunt, sensum vult esse iudicem. Cæterum ex eo quod hic scribit non ratione, sed sensu esse iudicandũ nata est vulgaris opinio, medicũ esse sensitiuum, & non rationalem artificem: & propterea excludendam medicinam à scientiis, nobilioribusque facultatibus. Sed cum illi varia tradant de hac re, nec intelligãt, cur sensitiuus dicatur artifex, vana dicunt. Nam sunt qui intelligant medicum ideo sensitiuum esse, quia ex sensu multa probat. At hoc illi est commune cum philosophis, qui sua principia non aliter probant: & (vt inquit Arist.) stultum est sensum propter rationem relinquere. Alij sensitiuum putant esse, quia solum circa particularia versatur. Verum etsi medicus medendo id facit, discendo tamen versatur circa uniuersalia. Est enim ars uniuersalium, nec audiendi sunt, qui dicunt medicinam semper ex posterioribus sua probare dogmata. Nam etiam à causis, ut philosophi suas ducit probationes. Iudicat quidem medicus de rebus, prout sensui apparent, & nõ ut in re ita se habẽt. Et in hoc nullum est in eo vitium. Aequale enim ad pondus, & re uera temperatum corpus nullum est. Medicus autem dicit esse eò, quod sensui tale appareat: & hoc illi sufficit, ut omnes posit conseruare in sua mediocritate: nec falsa propterea est medicina, quod pronuntiet res esse aliter, quàm ratio concipiat. Nam sensus alius est optimus docendi magister, & circa sua obiecta non decipitur, quantũ necessariũ est ad multos usus

Medicus artifex sẽsitiuus quomodo intelligatur esse.

C D

Hæc igitur sunt sanorum corporum signa, sed quæ insalubria salubriaque & neutra existunt, quantitate distantiae differunt, duobus inuicem contrariis terminis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deincepsconsiderantibus, utri eorum vicinioca sunt ea, quæ ad examen corpora veniunt, quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria, quæ uero ab hac longius distant, atque ad ea quæ iam ægrotant, magis accedunt, insalubria, quæ autem intermedia, atque æqualiter ab utrisque distare uidentur, neutra. E

Antea docuit quomodo cognosci posint, & inter se discerni corpora sana, ægra, & neutra. Nũc uerò docet quo pacto distingui inter se posint corpora salubria, insalubria, & neutra. Nam cũ hæc omnia contineãtur in latitudine sanitatis per magis & minus discripantia,

non

A non erat facile hæc inter se separare: quare methodum docet, qua id commode fieri potest. Est autem methodus hæc, quòd duo debeant extrema poni, inter quæ corpora illa ita collocantur, vt facile postea sit iudicare an salubria, vel insalubria, uel neutra existant. sunt porrò extrema morbus & optima constitutio: non quidem ea, quæ subsistit, sed quæ potius imaginari potest. Si enim subsisteret, comprehenderetur in genere salubrium, & ita non esset extremum: quandoquidem idem inquit sibi ipsi extremum esset. Est ergo ea optima constitutio, de qua hic agitur, quæ est veluti Polycleti regula, de qua Gal. primo de temperamentis scribit imaginatione potius comprehendi, quàm quòd vnquam reperiatur. Salubria ergo dicuntur, quæ vicina sunt optimæ constitutioni, insalubria quę morbo, neutra quæ media sunt: & in vnaquaque illarum latitudo ponitur, in qua recipiuntur quæ prorsus, & nõ prorsus, & vt nunc talia sunt. Ex quo etiam loco patet salubria, insalubria: & neutra omnia, in latitudine sanitatis contineri. Nam si de his, quæ uel simpliciter, uel nunc talia sunt, solum B ageret, desideraretur Gal. methodus dignoscendi alia. Quare Acachiæ interpretatio, in qua fingit Gal. hic agere de salubribus vt nunc. In aliis uerò lineis de salubribus & Insalubribus simpliciter: in aliis uerò de salubri & insalubri vt nunc, ridenda est & refellenda tanquam inepta. Disperea si is sciat quid hoc loco dicat, ut omnibus constare puto. Nam ut alia omittam, ait salubre simpliciter, nisi sit in præsentia tale, & vt nunc salubre, non posse facile cognosci. Sed quis eum hæc docuit. Nam quæ simpliciter salubria sunt, cognosci ex eo scribit Galenus, quòd optimæ constitutioni omnium maximè sint vicina, salubria verò vt nunc, vt quæ deteriorem habeant sanitatem, magis ab eo extremo recedant. Sed eum necesse est in eos errores incidere, qui mala ab initio posuit de hac re principia. Nam quoniam quædam ex his per potentiam, alia uerò per actum sanitatis & morbi definiuit, & quæ simpliciter talia sunt, vt nunc talia esse nescio quo iure statuit: ideo in progressu tractationis cogitur mõstra parere vt Galeni dicta trahat ad suam sententiam. C

Locus qui docet omnia salubria insalubria & neutra poni in latitudine sanitatis.
Acachia exploditur

Optimæ igitur constitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum verò, quæ ab ipsa deficiunt, totidem sunt numero genera, quæ per magis & minus secari possunt. Cum autem in tres latitudines diuisa sint, corporis insalubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquæ duæ latitudines innotescent. Generaliter igitur prius a nobis in eo, quem de optima constitutione sermonem habuimus, specialiter autem nunc dicemus, si prius partes diuiserimus.

D Quid hic scribat Gal. & quorsum non est facile docere. Ait enim se uelle tradere signa corporis simpliciter insalubris, ex quibus duæ aliæ latitudines innotescent. Ait etiam se velle docere signa optimæ constitutionis specialiter, posteaquam de partibus egerit. Nam post partium diuisionem, nõ aggreditur optimæ constitutionis signa, sed partium ipsarum duntaxat. Deinde dubium est, an cum tradit signa cerebri, cordis, hepatis, & testium & aliarum partium calidarum, humidarum, frigidarum, & siccarum, prosequatur solum intemperiẽ insalubrem, & non etiam salubrem, & neutram. Ita autem puto connecti hunc textum cũ præcedentibus. Cum dixisset cognosci corpora salubria, insalubria, & neutra ex eo, quòd plus uel minus appropinquant optimę cõstitutioni, aut morbo, ratio exigit ut signa extremorum doceantur, ex quibus dignoscuntur quæ inter illa ponuntur per magis & minus differentia. Ratio igitur postularet, ut loco simpliciter insalubris diceret ægri, & ita quadraret interpretatio methodo docendi, & tractationi, in qua agit postea de signis corporum ægrotantium: insalubrium verò simpliciter signa, dicere non possum vbi in hoc ope E re doceat. Nam quum dicat se paruos excessus docere, quando calidæ, frigidæ, humidæ, & siccæ temperaturę notas explicat, certum est eum nonprosequi insalubrium corporum conditionem, quæ in maximo recessu in latitudine sanitatis posita est. Absurdum præterea est, ex insalubrium cognitione, cognosci debere alias duas latitudines. Quod enim imperfectũ est, nequaquàm debet esse regula perfectiorũ: sed quia ille scribit se docere uelle corporis simpliciter insalubris signa, ita dicemus, quòd omnia sana corpora sint uel salubria, uel insalubria, uel neutra, & quòd ad ea, quæ intermedia sunt, oporteat extremorum cogni-

tionem habere, sunt autem extrema simpliciter insalubre, & simpliciter salubre, ex quibus reliquæ duæ latitudines (inquit) fient manifestæ: quæ autem sint aliæ duæ latitudines non docet, intelligunt interpretes neutra, & ut multum salubria. At vbi relinquentur salubria & insalubria ut nunc. Præterea illa non faciunt latitudinem magnam, quam dixit esse in salubribus, insalubribus, & neutris. Ratio autē vellet, vt sicut unum extremum ponit optimam constitutionem, quod non est simpliciter salubre, sed prorsus salubre: ita non simpliciter insalubre, sed prorsus insalubre ponat alterum extremum: inter hæc autem relinquuntur salubria, & insalubria ut multum, & ut nunc, & omnia neutra. Sed Galeni negligentia, qua vsus est in scribendo hoc opere, nos confundit. Quare alijs relinquo hæc excutienda, præsertim quòd parui aut nullius sint nostra in arte momenti. Verum si verba Authoris diligentius expendemus, intelligemus locum esse corruptum, ex eo, quod scribit: generaliter igitur prius a nobis &c. dicit enim se postea uelle particulariter tradere signa optimę constitutionis, quod generaliter alibi fecit: tamquam illa debeat esse aliorum corporum regula. legendum ergo loco insalubris, salubris: ita enim recte dicet, ex cognitione corporis simpliciter salubris, reliquas duas latitudines, nempe neutrorum & insalubrium innotescere: & quadrat hęc lectio sequenti tractationi, in qua signa solum docet corporum salubrium: tamquàm ex illis reliqua pateant per declinationem, & recessum ab illis.

Sunt verò earum quattuor uniuersæ differentiæ: quoniam nonnullæ earum principia quædam existunt. Aliquæ verò ab ipsis originem habent. Aliquæ nec aliarum gubernationi præsunt, nec aliunde gubernantur, cum insitas habeant a natura potentias, a quibus reguntur: quædam verò sunt quæ insitas simul, & aliunde emanantes habent.

Cur de partibus, illarumq; temperaturis in sequentibus agat, antequam absoluat disputationem de toto, ratio hęc est: quoniam totius corporis status, & maxime temperies mutatur ad mutationem partium, quæ corpus ipsum regunt & gubernant. Quare hactenus id solum docere potuit, quòd optimam constitutionem nobis describeret, & genera liter alias omnes, quæ ab optima declinant: speciatim autem non licuit. Neque enim de salubri constitutione in qua calor aliquantulum exuperet, uel frigidum vel humidum, vel siccum, aut de insalubri, uel neutra, in quibus excessus hi maiores sunt, cognoscere possumus, nisi cognita natura illarum partium, quæ horum excessuum causæ sunt. Sic nec operationum vitia, & perfectio in corpore dignosci possunt, nisi prius eo intellecto, quænam scilicet sint partes operationum illarum causæ. De partium ergo structura bona, & mala agendum fuit, & quibus signis illæ dignoscantur. At quoniam non de omnibus partibus agendum erat, quippe cum non omnes mutandi corpus vim habeant, ideo ab initio partes diuidit ut eas sumat tractandas, quarū in hac re est vsus: estque hoc caput difficillimū, tum quòd partium diuisionem faciat & obscuram, & minimè diuisionibus alibi factis consentientem: tum quòd de facultatibus agendum sit, quibus nostrum corpus regitur: qua tractatione nulla difficilior est. Nam res ipsa per se difficilis est, & authores qui duces esse solent ad veritatem inuestigādam Peripatetici, Academici, & Stoici, in hac re maximè dissentiunt. Præterea Galenus noster tam sparsim, tamque confuse hæc tractauit, ut maximo labore opus sit ad omnes locos colligendos, & inter se distinguendos, & componendos. Conabimur tamen (vt solemus) methodum aliquam statuere, quæ, quantum licebit, rem aperiat. Primum ergo partium diuisionem, quam hic tradit, ostendemus bonam non esse, nisi aliter intelligatur quàm verba sonent. Deinde ostendemus hanc diuisionem differre ab alijs, quæ ab eodem authore in alijs libris fiunt. Tertio ex omnibus diuisionibus conabimur vnam efficere, quę ambiguitates tollat, locosq; omnes conciliet, aut saltem rem ut est explicet. postea de facultatibus agemus. Porro diuisionem partium nec bonam, nec malam afferere posumus, nisi terminos intelligamus, quibus in ea vtimur. Ergo primum videndum est quid per principia intelligat, cum dicit partium alias esse principia. Posset enim aliquis intelligere eas principia vocari, a quibus aliæ quædam partes oriuntur, in quo sensu non quatuor solum principia, sed multo plura essent. Nam nulla fere pars est, a qua aliæ

Pars corporis quot modis principiū dici possit.

non

A non oriantur: A Pulmone enim arteria aspera, a ventriculo intestina & gula, ab osibus cartilagines, & ligamenta nascuntur. Nec sumi quidem potest principium pro parte, quæ ad vitam ipsam confert: quomodo sumit Gal. lib. 6. cap. 7. de usu partium, ubi ita scribit: quę ad vitam ipsam conferunt partes, hæc sunt principia: sic enim testes principia non essent, quia ad uitam non conferunt, ut cap. primo lib. 14. de vsu partium. Nec principium hic sumitur pro parte, quæ sit necessaria ad vitam, uel publicam habeat actionem, vel sit magni momenti in corpore, ut sumere videtur 7. methodi cap. vltimo: quia sic ventriculus, pulmo, lien, renes, vesica, essent partes principes. Principium aliquando intelligit solũ cor & hepar. vt in fine 7. cap. lib. primi de symptomatis. Nec vero principium capi potest pro parte, quæ aliquam facultatem solum mittit in alias partes, quia hepar non esset principium: quippe cum nullam facultatem in alias partes mittat. Monachus principium definit, a quo prosiliunt virtutes in membra, & alià cum eis, ut sanguis & spiritus: sed male.

B Nam ab hepate (vt postea ostendemus) non influit aliqua virtus, & a cerebro nihil, præter virtutem deriuat. Galenus autem lib. 3. de placitis Platonis & Hippocratis, partem illam principium esse definit, quæ his quæ ab ea enascuntur, aut virtutem siue facultatem, aut omnino materiam suppeditat. Quæ definitio optimè huic loco quadrat. Nam partes, quæ hic principia dicuntur (vt postea patebit) aut solam virtutem, aut solam materiam, aut vtramque suppeditant illis, quæ nascuntur ab ipsis principijs: inter quæ nonnulla sunt, quæ non solum natis ab ipsis, sed alijs etiam hæc tribuunt. Etenim cerebrum non solum neruis, sed etiam alijs partibus per neruos sentiendi vim præbet: cor uero solum arterijs pulsandi vim exhibet. Secundum genus partium est, quod a principijs originem habet: addendum ex sequentibus, & principijs ministrat. Non enim omnis pars, quæ a principijs originem habet, secundi huius generis est. A corde enim alię partes, quàm arteriæ, quas solas numerat hic inter eas, quæ ab illis originem ducunt, enascuntur, ut auriculæ cordis, mem-

Principij significatio huic loco conueniens

Pars quæ et quomodo dicatur ab alijs originẽ habere.

C branulæ, quas valuulas uocant: quare definiendum est secundum hoc genus hoc modo: Aliæ sunt partes, quæ a principijs originem habent, & illis seruiunt, quod ipse paulo postea docet. Quomodo autem ab illis originem habere dicuntur, & illis seruire, videndum est. Porro ita dicuntur, uel quia ex peincipiorum substantia prodiere ut nerui, & spinalis medulla a crebro: sunt enim eiusdem substantiæ cum cerebro: uel quòd in principijs suas veluti radices habent, ut venæ, & arteriæ, & meatus spermatici: Arteriæ enim diuersam habent substantiam a corde, vtrumq; siquidem viscus rubrum: arteriæ autem, & venæ candidæ ex semine, ut Galenus credit confectæ, antequàm hepar, & cor sint formata, ut docet in libro de formatione fœtus: de qua re nos postea diligentius agemus: maior tamen est connexus uenarum, & arteriarum cum hepate & corde, quàm seminariorum vasorum cum testibus: quippe cum venae, & arteriae continuae cum suis principijs sint, nec ab illis separari

D posint: seminaria autem vasa in propriam testium substantiam non perueniant, sed solum in tunicas testes inuoluentes. Vnde venas ab hepate, & arterias a corde oriri omnes fatentur, de qua re postea agemus. Seminaria autem vasa a venis, & arterijs emulgentibus enasci docent anotomici, & ipse Gal. vnde forte apte non dicemus secundum hoc genus partium esse, quod a principijs oritur, cum seminarijs vasis non conueniat definitio, nisi quãcumque implantationem per ortum hic intelligas: quod absurdum esse uidetur. Sic enim tendines ab osse oriri diceres, in quod inseruntur, & in hoc genere partium contineri: præstaret ergo ita definire, quòd scilicet hoc genus partium sit, quod principijs ministrat, nulla ortus facta mentione. Ceterum ministrare principijs non vno modo omnes videntur. Nam venæ mesaraicæ ministrant, & seruiunt hepati, eo quòd chyllum a ventriculo ad hepar deducant: venæ autem aliæ, quòd sanguinem in hepate genitum in totum corpus distribuant. Arteriæ autem cordi ministrant, non quòd illi aliquid largiantur, sed quòd ab eo

E semper aliquid recipiant. Sic cerebrum a neruis nihil capit, sed illis largitur sentiendi, & mouendi vim. Testes a vasis spermaticis seminis materiam capiunt: uasa autem vocata deferentia semen iam confectum a testibus recipiunt. An verò uim aliquam sumant uasa hæc, non satis adhuc patet: sequitur tertium genus partium, quod duobus superioribus opponi videtur: primum enim erat, quod alios regebat, secundum uerò, quod ab alijs regebatur: tertium hoc est, quod nec regit nec regitur, sed a se ipso gubernatur. Quartum genus ex tertio constat, & præterea capit aliquid a prioribus. Dicuntur autem ab alijs regi siue gubernari, quę insitas eas non habent facultates, sed ab alijs capiunt. Ingenitas verò habe-

Partes quæ dicantur ab alijs regi.

partes quomodo dicãtur habere ingenitas uires.

Diuiſio partium a Galeno hic poſita notatur

re,quæ non ab alijs ſumunt. Sic partes illę dicuntur ingenitas, & aduentitias habere fa- A
cultates, quæ diuerſas facultates habent, quarum aliæ ex propria natura illis inſunt,aliæ ve
rò aliunde ueniunt. Sed hæc poſtea melius intelligentur,cum de facultatibus egerimus.
Nunc verò ſequitur examinandum an bona ſit hæc diuiſo, & quomodo conueniat cum re-
liquis, in quibus partes eodem modo Gal.diuidere conatur. Quòd verò bona non ſit hæc
diuiſio patet.primum quòd membrum primum cum quarto coincidat. Nam principia &
natiuas ſuas, & aduentitias alias facultates habent: veluti cor pulſandi inſitam uim habet,
& præterea ſentiendi uim a cerebro recipit. Deinde terminos mutat in ſecunda diuiſione.
Oportebat enim ita dicere: aliæ ſunt,quæ nec principia ſunt,nec a principijs oriũtur.Ter
tio vngues,& pili non continentur in aliquo ex quattuor membris,ut ille in fine huius ca-
pitis docet. Nec dicere oportet omiſſum fuiſſe illud membrum, eo quòd ſolum partes
tractare uoluerit, quæ ad totius temperamentum cognoſcendum faciunt: quoniam oſſa
inter ſuperiora membra continentur, quæ tamen ad totius temperamentum dignoſcen- B
dum non conferunt. Et hac ratione illa eſſent in vno ex quatuor membris comprehenden-
da, quoniam ex illis totius & partium temperamenti notas ſumit. Nec etiam quod Cur-
tius ſcribit,rẽ explicat,ꝙ ſcilicet ungues non ſint de his partibus, quæ corpus conſtituunt:
propterea quòd nõ ſemper eędẽ permanent,ſed atteruntur,decidunt, regignũturq;.Nõ.n.
manus aut pedes ſine vnguibus cõſtare poſſunt,& bene habere:dicendũq; illud ꝙ atteritur
& regignitur,atque excreſsit, non eſſe de ſubſtantia & cõpoſitione partis: quoniam opor-
tet vngues æquales eſſe carni digitorum. Mala præterea oſtenditur hæc eſſe diuiſio eo, ꝙ
in libro ſecundo de arte curatiua ad Glauconem,vbi de indicationibus ſumptis a partibus
egit,aliam faciat diuiſionem,ſumptam ab ijſdem rebus,ita vt neceſſe ſit, vel hanc, vel illam
malam eſſe: talis autem eſt,quæ eo loco habetur. Ex partibus corporis,nonnullę ab influẽ
tibus virtutibus gubernantur, quędam etiam a proprijs & natiuis: & ex his,quędam ſibi
duntaxat,quędam etiam alijs fons & origo ſunt quarundam virtutum: & harum alię opus C
habent peculiare,alię autem commune. In hac enim diuiſione nullum genus partium po-
nit, quod a ſeipſo ſolum regatur, & multis alijs modis differt hęc ab alia, vt uidere licet.
Nec dicere quidem poſſumus,quòd illic faciat diuiſionem conuenientem curationi, quia
hęc etiam ad idem facit. Nam principiorum habenda eſt ratio. Eſt & alia diuiſio in lib. de
totius morbi temporibus cap.7.vbi dicit inter partes noſtri corporis quædam ſunt princi-
pia,vt cerebrum,cor,hepar,aliæ ortæ ex principijs,nerui,uenæ,arteriæ: aliæ quę propriam
naturam habent,ſed ab omnibus principijs reguntur,quædam æqualiter, aliæ magis, aliæ

Partiũ diuiſio alijs melior.

minus. Quare videtur diuiſio hoc modo eſſe facienda,ut comprehendat omnes partes cor
poris ex oppoſitione primum propoſita. Partes quædam ſunt principia, aliæ uero non.
Principiorum quædam ad vitam ſunt neceſſaria,alia non. Porrò earum, quæ non ſunt prin
cipia, quædam a principijs oriuntur,quædam non. At eorum, quæ a principijs oriuntur,
quædam ſolis ipſis principijs, aut maxime ſeruiunt, vt auriculæ cordis ipſi cordi, & uenæ D
meſaraicę hepati: aliæ uerò alijs,vel toti corpori, vt venæ, nerui,arterię, quæ per vniuer-
ſum corpus diuiduntur: vel vni duntaxat parti miniſtrant,vt arteria venoſa pulmoni. Rur
ſus quædam a principio facultatem tantum recipiunt,vt nerui:aliæ ſolam materiam, ut ue
nę ſanguinem; aliæ vtrumque, vt arteriæ ſpiritum & vim pulſandi. Quæ uerò facultatem
recipiunt,quædam ſolæ eam habent,ut arteriæ pulſandi uim,aliæ reliquis etiam impartiũ-
tur,vt nerui ſentiendi & mouendi facultatem habent a principio, & eam alijs largiuntur.
Ceterum inter partes,quæ non oriuntur ex principio,quædam nullas habent facultates,vt
pili,vngues,pinguedo: aliæ habent,& eas quidem,vel ſolum ſibi inſitas vt oſſa, cartilago,
ligamentum, membrana: aliæ & inſitas & influentes plures vel pauciores: & has uel com-
munes vniuerſo corpori,ut uentriculus,lien,renes,pulmo: aliæ ſibi duntaxat proprias, ut
caro,vterus. Verùm etſi in hoc loco ità principij nomen capere oportet, tamen in tota fa-
cultate noſtra latius patere debet principij ſignificatio. Nam ut Galenus docet in libro de E
formatione fœtus,quædam ſunt principia originis,alia diſpenſationis: & illa intelligi de-
bent talia eſſe, a quibus enaſcuntur alię partes: hæc verò,quæ uim, aut communem mate-
riam,uel inſtrumentum a ſe emittunt. Porrò principia,quæ origines ſunt aliarum partiũ,
ſunt in uaria differentia. Nam quędam ita ſunt principia,ut ex eadem ſubſtantia procreẽt,
quod a ſeipſis exit, quomodo cerebrum neruorum origo dicitur: alia uerò non eandem
prorſus ſubſtantiam proferunt, ſed ſibi ſatis ſimilem, quomodo oſſa dicuntur eſſe princi-

pia

A pia cartilaginum : alia uerò principia dicuntur, quę sunt ueluti annexa, & firmamentum eorum, quę longius produci debent: quo modo testes uasorum spermaticorum initia diximus esse. Alia rursus principia originis esse creduntur, quòd a seipsis, aut ex eo loco, in quo ipsa sunt, maximè fiant diuisiones earum partium, quæ per corpus sparguntur: quomodo hepar uenarum principium, & cor arteriarum intelligere oportet. Nam omnes uenæ, & arteriæ, ut Galenus tradit in libro de format. fœt. factæ sunt ex semine ante alias omnes partes. Sed quoniam oportebat hepar fieri, vt esset officina sanguinis, & cor, ut esset spiritus fons. Natura hepatis substantiam posuit, vbi maximæ erant uenarum diuisiones, quæ possent uniuersum sanguinem in hepate genitum statim suscipere, & postea per minores uenas eum spargere: nec alia quidem ratione hepar uenarum principium statuere oportet. Nam quomodo alioqui principium esse potest, quod post uenas est genitum ex diuersa planè materia, & forma. Idem de corde dicendum. quia enim maximæ arteriæ illic sunt, ubi B ipsum est positum, & naturali, mirabilique nexu illis adnascitur, vulgus crederet ab eo viscere arterias enasci: at qui principium intelligit esse reuera non posse, quod post alia habet generationem, aliter statuunt. Sed hæc adhuc postea fortè attingemus aptiore loco. Verum cum dictum sit, principia illas esse in nostro corpore partes, quæ uel facultatem, uel materiam aliquam alijs suppeditant, cogimur, ut hæc intelligantur, & alia, quæ passim docet Galenus, de facultatibus diligenter agere.

Ac quàm difficilis sit & obscura tractatio de facultatibus, omnibus constare puto, qui Galenum multis in locis de hac re variè differētem legerit, aut secum ipse cogitauerit, quid de illis sentiendum sit, aut perspexerit quantum recentiores inter se discrepent, cum hæc tractant: atque ut disputatio nostra methodo procedat, primum docere oportet quid sit facultas, secūdo quæ facultatum essentia, tertio quot sint facultates, quarto quænam sit singularum substantia, eadem ne, vel diuersa in singulis, quinto a quo loco oriantur, an ab C uno principio, vel a multis, sexto quomodo influant & spargantur a principio in corpus: septimo quænam sint officia singularum facultatum: postremo quam inter se communionem habeant, & quem usum sibi inuicem pręstent, enarrare conueniet. *de facultatibus disputatio.*

Porrò siue facultatem, siue potentiam, siue uim, siue speciem dicas, nihil referre, quilibet intelligere potest, qui Galenum legit. Definit autem facultatem in libro primo de nat. facult. capit. quarto quòd scilicet id sit, quod est primo actionis causa. Verum non docet quænam sit huiusmodi causa, efficiens ne, vel materialis, vel formalis, vel finalis, vel instrumentaria. At in libro primo de simp. cap. primo dicit facultatem esse quandam causam effectricem. Verum hæc definitio non docet, qualis sit effectrix, an propinqua, vel remota. Præterea non docet proprium genus, & propriam facultatis essentiam. Oportet enim dicere an sit substantia aliqua, vel aliquod accidens, & illud, quod est in definitione assumē D dum. Solet etiam dicere facultatem esse causam ignotam. Fernelius facultatem definit esse uim & potestatem, quam anima tamquam de sinu suo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde est, inquit, ac si dixeris insitam & vernaculam animę proprietatem, quæ accidens quidem est, sed animæ intimum & intestinum. Differre autem illam ab animæ parte, quòd facultas posit ab animæ substantia seiungi, pars uerò nequeat. Etenim vim & facultatem augendi, post uigorem aboleri, Tametsi eadem superest animæ substantia. Scribit quoque animam proprijs facultatibus vti, tanquam causis adiuuantibus, ad omnia, quæcumque obit. Porrò esse tria animæ genera, naturalem, sentientem, & intelligentem: facultates uerò nihil istorum esse. Verum Fernelij opinionem multa refellunt: nam non solum in his, quæ animam habent, facultates inesse dicimus, sed in alijs, ut alimentis, & medicamentis: quare generali definitione per animæ proprietatem facultas definiri nequit. Præterea si facultas est proprietas intima, & (ut ait ille) intestina animæ, E quomodo ab anima separari potest. Nouimus enim proprietates rerum, a rebus seiungi nō posse, vt risibilitatem ab homine. Et quomodo erit accidens, si est proprietas: & quomodo erit proprietas, si cuiusque rei una est proprietas: facultates uerò infinitæ. At si facultas causa est adiuuans (ut ille vult) animæ erit instrumentum, non proprietas, quæ nullius causæ rationem subit. Ceterum facultates animæ distinguere ab animæ partibus non potest Fernelius ex Galeno. Nam Galenus passim in libro de placitis, nihil differre putat, siue facultates, siue partes, siue species dicas. Est locus de hac re in libro quinto illius operis, ubi ita scribit. Tres animæ particulæ secundum animæ impetum nos mouentes, habentur:

Quid facultas.

Fernelij opinio de diffinitione facultatis quę & confutatur.

non enim plures ſunt, ſiue partes, ſiue particulæ, ſiue facultates, quibus vita noſtra gubernatur. In vna ratiocinamur, in altera iraſcimur, in tertia concupiſcimus: eſt alius locus in libro ſexto vbi ita legitur. Anima noſtra tres ſpecies habet. Item in tres partes diuiditur. Etenim & ſpecies & partes animæ recte aliquis nominauerit, ratiocinatricem, iraſcibilem, & appetitricem. Addit Ariſtotelem, & Poſsidonium, ſpecies aut animæ partes non dicere, ſed facultates. Ex quibus quidem, & alijs plurimis locis conſtat, ex authoribus antiquis quoſdam vocaſſe facultates animæ, quas alij partes, ſpecies, & particulas nominarunt. Nec uerò ad id facit, quod ſcribit Fernelius auctricem facultatem tranſacto vigore aboleri: animam verò totam integram perſtare. Nam non aboletur animæ aliqua facultas: ſed illa perpetuo exerceri nequit materiæ, uel ſubiecti, uel inſtrumenti vitio. Eodem pacto magnes perunctus allio, non amittit facultatem trahendi ferrum, ſed illam exercere nequit: des ſeni corpus pueri, uidebis in eo rurſus fieri auctionem: non ergo abierat ab anima facultas auctrix. Fuchſius, ut qui ſolum nouerit aliorum dicta tranſcribere, non uidet ſe contraria de facultatibus tradere, cum ſcribit Galenum nihil aliud intelligere per facultatem, quàm cuiuſcumque rei quamcunque efficientem cauſam. Erunt ergo ex eius opinione, Deus, elementa, & quidquid noſtrum corpus mutat, facultas. Quòd ſi ita eſt, quomodo poteſt alia ratione definire facultatem eſſe, non niſi natiuam rerum temperiem. Eſt ne qualiſcumque rei cauſa, temperies. An etiam temperies acquiſititia cauſa non eſt. Et ſi temperies eſt, quomodo in initio primi de naturalibus facultatibus, dicere poteſt Galenus, ſe cauſas rerum ignotas, facultates uocare. An temperies rerum ignoratur, cuius ſigna, vim, & conſeruationē docet per omnes differentias. Ego, vt dicam quod ſentio, uideo Galenum facultatis nomine duobus modis uti. Vſurpat enim facultatem aliquando pro relatione, quam habet cauſa efficiens ad ſuum opus: vt cum dicit, vnam & eandem rem diuerſas habere facultates, ut aloem purgandi, roborandi, glutinandi, ſiccandi, aſtringendi: dicitur enim tot habere potentias, quot poteſt opera præſtare. Tunc enim facultatis nomine, non intelligimus aliquid, quod re uera, ſit cauſa efficiens. Nam quod efficiens eſt, ſubſiſtit, & eſt res aliqua, quæ agendi habet vim: nec ſolum conſtat ex ea ratione & relatione. Hæc ſignificatio nullius eſt uſus & momenti in medicina, aut alia arte. Nam nec ad curationem, nec ad dignotionem affectuum, nec aliam medicinæ partem confert. Philoſophos uerò uidemus aliàs cauſas, & ipſam efficientem, ſub qua potentias has contineri uolunt huius rei authores, ducere ad ſuos effectus abſque iſtarum potentiarum mentione: quæ ſcilicet ſint ſpecie, & natura diuerſæ, tamquam animæ partes inter ſe diſcrepantes. Nam ſi ex eo quod aliquid facere poteſt, introducendæ ſunt iſtæ potentiæ, infinitas profecto illas eſſe oportet: quoniam infinita ſunt particularia, quæ ab eodem fieri poſſunt. Sed quid opus eſt de his libros implere: quippe cum uno uerbo quicquid in illis continetur, expediri poſsit, nempe rem vnamquamquamque poſſe præſtare multa, & propterea multas habere potentias. Sic enim Ariſtoteles docet, unam & indiuiſibilem ſecundum ſpeciem eſſe animam, quæ plures potentias habeat, id eſt multa præſtare ualeat ob ſubiecti diuerſitatem. Sed in hoc non eſt laborandum, ut quæramus qualis ſit illarum eſſentia, cum vna & eadem ſit. Nam hæc, & alia ſimilia temere de his quæruntur, quæ in ſola relatione ſunt poſita. Alio modo ſumit facultatem pro eo, quod eſt proxima & & præcipua cauſa actionum, quas res ipſæ edunt. Eo modo ſumit facultatē, cum dicit tres ſolum eſſe animæ facultates, naturalem, vitalem, & animalem. Ad idem pertinet, cum ſcribit calidum natiuum eſſe inſtrumentum, vel eſſentiam facultatum. Hæc enim conueniunt rebus, non relationi. Quinetiam ad id facit, quod ſcribit textu quinquageſimo commentarii quinti ſexti epidemiō cum ait. Tertia anima ſiue facultas, ſiue alio nomine vocare velis. At anima non eſt relatio, ſed forma & actionis cauſa. Quòd ſi facultas, & pars animæ, idem ſunt (vt antea oſtendimus) conſtat profecto facultatem hoc modo ſumptam, non eſſe relationem illam, quę eſt ad opus. Nam animæ partes nullę ſunt, cum ipſa ſit indiuiſibiles: facultates verò, quoniam particularia opera ſunt propemodum infinita, infinitæ quoque ſunt. Et re vera, ſi quis diligenter expendat, inueniet Galenum nihil aliud per facultatem ſignificare poſſe, quàm formam cuiuſcunque rei. Eſt enim hæc, per quam res eſt, & agere poteſt, & efficiens cauſa: & in his, quæ animam habent, anima ipſa. Scribit ſe facultatum eſſentiam ignorare

Fuchſius exploditur.

Facultas duobus modis ſumitur a Galeno.

Facultas corporis & forma idē.

A B C D E

A ignorare: quod pariter tradunt philosophi de formis: relationis autem illas nemo ignorat. Est & natura. Merito quoque de forma quæri potest, an aliquis sit illius fons & principium, aut eadem in omnibus partibus essentia: quodnam illius instrumentũ, quid præstare possit: an sit proxima causa actionis, & idem esse facultatem & animæ partẽ. Est enim animæ pars, forma, uel formę pars: & denique omnia, quæ de facultatibus tradit Gal. non possunt conuenire, nisi formis rerum. Sed quoniam ille potissimum Stoicos in hac re est sequutus, non Arist. & peripateticos, contra quos libenter pugnabat, maluit facultatem quàm formam vocare. Aristoteles videtur (vt dixi) intellexisse per potentias, siue facultates animæ, relationẽ quã anima habet ad opus, aut aliquid simile radiis solis, qui quod anima efficere potest per corpus spargunt, aliquando videtur partes animæ vocare, in qua varietate, oportebat profecto illius interpretes definire, quid essent huiusmodi potentiæ, & quomodo idem, vel diuersum essent ab ipsa anima, & an diuersitas facultatum a diuersitate animarum, vel corpo-

B rum proueniat. Ego verò, vt dicam quod sentio, in rebus tractandis iudicarẽ esse ponendã propriam cuiuscunque rei formam: quæ suaptè natura, nata & apta est dare esse composito & pro illius, & diuersorum suorum instrumentorum conditione, diuersa operari: facultates verò ponere alias, nihil aliud est, quàm aptitudines illas exprimere, de quibus temere, tot separatę tractationes instituuntur: tãquam res essent diuersæ, prouenientes ab ipsa forma & anima: cum tamen tota differentia actionum in eodem indiuiduo, vel etiã in eadem specie proueniat à diuersitate instrumentorum. Nam (vt hoc exemplo vtar) si omnes corporis partes essent oculi, omnes vtique viderent, & nulla alia in nobis fieret actio, præterquam visio.

Quantum verò Gal. sit dubius in tradenda essentia facultatum, omnibus constare puto. Nã in cap. primo primi de simplicibus ex calido, frigido, humido, & sicco, tum corpora nostra, tum essentiam facultatum constare scribit: in lib. vero .2. cap. 2. ad Glauconem tradit *de essentia facultatum in qua Gal. varium iudicium ostẽditur.*

C natiuum calorem esse, uel substantiam facultatum, uel saltem primum & maximè necessarium ipsarum instrumentum. Ad id pertinet, quod scribit cap. 3. primi de natu. facult. singulas partes ob certam quandam temperiem hoc, vel illo modo agere, & diuersas habere facultates. Accedit quod scribit in libro de facultatum substantia, quosdã incorporeas quasdam facultates corporibus inesse, affirmare: alios uerò corpora ipsa operari pro sua cuiusque natura, quæ ex quattuor elementorum temperamento conflata sit. At in libro de causis pulsuum primo, agens de causa pulsationis arteriarum ita scribit: non est facile causam ipsius inuenire. Quidam enim innatum calorem esse censet, alius naturæ robur, alius temperamenti quandam proprietatem, alius totam corporis constructionem: alius solum spiritum: alius horum quædam: alius omnia simul. Iam uerò (inquit) sunt, qui facultatem introduxerunt incorpoream, quæ accõmodatis ad mouendum, his, quę diximus instrumẽtis utatur, aut omnibus, aut quibusdam, aut certe uno loco. Scribit alibi passim se animæ

D essentiam ignorare: alibi uerò nihil aliud esse animam, quam temperamentum: eò, quòd temperamento dissoluto, anima expiret. Ex quibus quidem locis patet, quam incertus sit Galenus de substantia facultatum. Fuchsius grammaticus cum statuisset facultatem esse rerum natiuam temperiem, postea non ueretur dicere, idem esse naturam & facultatem: & eam consistere in singularum partium commodo temperamento. Quòd si ille philosophiam didicisset, intellexisset utiq; philosophos per naturam intelligere materiam vel formam, & potius ipsam formam, quàm materiam: ille uerò nihil putat differre, si quis dicat facultatem esse temperamentum, uel illam in temperamento positam esse: quasi nihil referat dicere, albedinem esse corpus, aut in corpore consistere. Præterea si facultas est quælibet causa efficiens actionis, non solum temperies, sed structura partium organicarum erit quoque facultas: Nam actiones instrumentorum non a temperie, sed a structura sua fiunt. *Fuchsius ridiculus ostẽditur.*

E At si facultas nihil aliud est, quàm temperamentum, quomodo colligere potest tres solum esse inter se genere, & sedibus disclusas facultates in nostro corpore: plures enim sunt in corpore partes, quàm tres, quæ temperamentum habent inter se diuersum. Addo quòd si facultas est temperamentum, dicemus ergo facultatem quandam esse calidam, aliam frigidam, aliam æqualem, aliam inæqualem, vt temperamentum his nominibus distinguimus. Tradit idem bonus vir, vnamquamque temperamenti proprietatem suam sequi facultatẽ, & unamquamque facultatem suam actionem: & interim sui oblitus, docet facultatem nihil aliud esse, quàm temperamentum: Et rectè quidem, si id, quod sequitur aliud, idem est cum eo, quod præcedit. Ponit hæc tria inter se distincta, & se inuicem consequentia, tempe-

ramentum

ramentum facultatem,& actionem : vbi verò definitionem morbi a Galeno traditam tueri aduersus me vult, contendit nihil aliud esse facultatem,quàm temperamentum,& hoc esse proximam actionis causam : sed hunc mittamus, quem potius (vt dixi) grammaticũ, quàm medicum aut philosophum agnosco : & ad Galenum redeamus,qui laudandus quidem est,quando essentiam formarum & facultatum se ignorare scribit. Nam quis animæ essentiam exprimere posit? Potuit Arist.eousque progredi,vt animam agnosceret esse causam mouentem, & præcipuam actionum,quæ fiunt in rebus animatis : & quòd ea sit actus & forma corporis : sed quænam sit propria illius formæ essentia, & quo pacto differat ab alijs formis, nequit docere, nisi ex diuersis operibus, & (vt philosophi aiunt) a posteriori. Animam verò existimare esse temperamentum,vel in temperamento essentiam habere, eò,quòd illa deserat corpus vitiata corporis temperie, perinde est, ac si quis dicat animam esse caput,eò,quòd capite sublato,cogatur illa corpus deserere : aut si quis dicat hominem esse domum,eò,quòd ea flagrante, aut ruente,homo vel obruatur,aut abirè cogatur. Requirit anima temperatum corpus,si in eo debet consistere, & propria munia exercere : requirit & calidum innatum, tamquam instrumentum aptum ad eadem munia obeunda, nihil tamen horum propterea est anima. Absurdum quoque est, animam tradere esse temperamentum,eò,quòd animi mores mutentur mutato temperamento. Nam temperamentum vim quidem habet alterandi, & immutandi mores animi : non tamen edendi nouas actiones natura diuersas. Debilius validiusque agit anima ob temperamentum corporis : sed non fiet,vt homo sit bestia : & si simile sit nonnunquam temperamentum : alioqui porci,qui simillimum a Galeno dicuntur homini habere temperamentum,simillimos haberent cum homine animi mores. Demus ergo animæ quod suum est, a temperamento diuersum, & eam essentiam, quam deus optimus mundi opifex singulis formis est largitus. demus & temperamento,& calido natiuo suam vim,nec omnia confundamus. In quo quidem Gal. rectè quoq; sentit,cum præter temperamentum agnoscit in medicamentis,& alimentis totam (vt vocat) substantiam : quam aptius,si uoluisset, formam nuncupasset, vt vniformis fieret philosophorum & medicorum tractatio. Igitur cum facultas, ut sumit Galenus nihil aliud re uera sit,quàm forma, non erit vna & eadem substantia facultatum omnium : quia duplices sunt formæ, una essentialis, alia accidentalis. Huius enim substantia ex accidentibus, nempe quattuor qualitatibus prouenit, & nihil aliud est, quàm temperies : non calor natiuus, qui instrumentum est temperaturæ & essentialis formæ. Essentialis uerò forma in viuentibus est anima : in alijs uerò simplex nomen non habet : sed propria cuiusque natura agnoscitur ex actionibus, quas edunt diuersas ab ijs, quas a temperamento prouenire percipimus. Quapropter non rectè Galenus Dioscoridem reprehendit, cum ait illum empirice cuiuscumq; medicamenti singulares proprietates docere. Rationalẽ enim medicum solum docere debere,quomodo res vnaquæq; temperata sit: ex hoc enim ellici particulares illos effectus. Nam si temperamentum solum esset causa actionum, quo pacto possent rhabarbarum & cassia eosdẽ purgare humores : aut hæc, quæ temperamento longè sunt diuersa, purgandi vi esse prædita : alia uerò,quę idem, vel certe simillimum cũ alterutro temperamentũ obtinent,eadẽ esse destituta. Possem in hac re plura dicere,sed hoc sufficiat dixisse Gal. etiam nouisse duplicem illã formam, cum ponit totam illam substantiam,& temperiem. Est enim tota substantia, rei propria forma, ex qua res est, id quod est,& re uera ab alijs differt:tẽperies verò forma est,per quam res sunt similares, & constant ex communi natura, & principijs communibus. Hæc qui non retinebit distincta,monstra pariet, cum omnia ad temperiem redigere studebit.

De facultatum & animae essentia quid cognosci possit.

Totam substantiam quam ponit Gale. idem esse cũ forma.

facultas Galen. & forma rerum idem & illa duplex.

Dioscoridẽ malè a Galeno reprehendi.

Cæterum aliarum rerum formas, siue facultates,non est nostri instituti hoc loco prosequi, sed duntaxat nostri corporis. Tradit autem Fernelius animam esse formam uiuentium, & illius tamquam propriam & inseparabilem actionem esse uitam. Animam enim esse, per quam res animatæ fiunt & viuunt. Porrò ex vitæ differentijs, animæ tria genera constituit, naturale, sentiens, & intelligens: quoniam scilicet, quædam solius naturæ beneficio viuunt, alia sentiunt, alia uerò simul etiam ratione sunt prædita. Prioris generis esse stirpes, secundi bruta, tertij homines. Esse autem ita distinctas tres istas animas, vt nequeat naturalis esse sentiens & hæc, rationalis : imò negat in eodem posse consistere intelligentem & sentientem animam, aut sentientem & naturalem : quoniã inquit plures nequeunt esse eiusdem materiæ substantiarum formæ. Propterea non posse idem, hominem

Quot sint facultates in nostro corpore & quae.

Fernelij sẽtentia de diuisione facultatũ animae.

A hominem esse, & beluam, aut plantam & beluam. Vocari autem tres illas animas, partes totius animæ, quando connexæ considerantur: animæ verrò genera dici, quando sedibus sunt distinctę. Verum in homine, intelligentem animam simplicem inesse, cuius partes sint sentiens & naturalis, non quidem actu, sed potentia duntaxat in ea consistentes. Cæterum sentientis animę, non genera, nec partes, sed facultates esse appetitricem, cogitatricem, & motricem. In quaquidem re illud primum non probo, quod scribit, uitam esse propriam actionem animę. Nam (ut postea ostendemus) uita nulla est actio: tametsi ex actionibus deprehenduntur res viuere: & qualis nam actio quæso vita est? Deinde ex vitæ differentijs, animę genera constituere, quid nos cogit? An dicere non possumus, animas rerum animatarum esse inter se diuersas, nec posse omnes idem præstare. Itaque quandam esse animam, quæ posit solum esse causa nutritionis, auctionis, propriæ, & alterius sibi similis generationis: uel quod una, & eadem anima ob diuersitatem subiecti, diuersas actiones & usus præ B stet. Cæterum naturalem animam vocare, est impropria loqui. Nam sentiens & intelligens anima, rebus a natura, & omnium opifice sunt inditæ. Ait ideo Fernelius animam illam naturalem uocari, quòd ea corpora, quę illa sunt prædita, solius naturæ beneficio uiuant: sed quid quæso intelligit naturæ nomine, & naturæ beneficio? Nã quę sentiunt, sentiunt etiã naturæ beneficio, nempe animæ, quæ est illorum forma, & natura. Gal. initio lib. de naturalibus facultatibus φυτικὴν, idest plantatiuam (ut verbum uerbo reddam) dicit uocari eam facultatem, quæ φυτὰ, idest plantas gubernat: & alio loco naturam a Stoicis: Arist. vero interpretes uegetatiuam vocant. Hæc est ratio cur naturalis uocari debeat hæc pars, siue facultas animæ: non quòd ea potius, quàm aliæ a natura rebus sit data. Iam verò si una, & eadem pars simul sentit & nutritur, quomodo non potest in eodem loco sentiens, & naturalis anima simul consistere: præsertim cum alibi ille statuat non esse absurdum rebus iam forma prędìtis, aliam accedere formam: quomodo os aut caro accedente anima simul euadunt animata. Illud uerò non uideo cur debeant animæ genera uocari, quæ sedibus sunt C seiuncta: partes uerò quando coniunctæ considerantur. Nam genera rerum non hac separatione, aut coniunctione fiunt: sed ex diuersa natura, quæ sub eadem essentia comprehendi nequit. Ac tunc maximè ut partes considerantur, quando sunt diuisæ, siquidem partis ratio in eo potisimum consistit, quòd totum diuidat. Atqui si sentiens, naturalis, & intelligens sunt locis, & natura distinctæ animæ, quo pacto possunt omnes sub intelligente potentia contineri? Facultates uerò animæ ab animæ partibus distinguere nos prohibet Galeni authoritas: qui idem dicit esse animæ partem, speciem, & facultatem: id quod licebit adhuc intelligere, excussa de hac re Galeni & philosophorum aliorum opinione, quorum ipse mentionem facit. Scribit ergo ille lib. 4. de placitis, Stoicos vnam ponere facultatem, unamque substantiam, quæ omnes actiones præstet & effectus, & eam ab illis rationalem uocari. Septimo autem lib. eiusdem operis scribit, Aristotelem vnam etiam consti- D tuere facultatem, quæ plura nomina prout diuersa respicit, consequatur. Item lib. 5. ita habet, Arist. & Posidonius species, aut partes animę non nominant, sed facultates, esseque illas vnius substantię. Aliter tamen de Arist. scribit lib. 4. cum ait, eum plures in anima facultates, quæ genere inter se discrepent, ponere: non tamen concedere, ut in diuersis partibus sint collocatę: quippe cum statuat cor omnium principium. Hic enim plures & diuersas genere, illic verò unam, quæ nominibus solum differat ob relationem ad plura poni ab eo, tradit. Ait & Platonem tres ponere facultates, quas & species & partes vocare solet, irascibilem, concupiscibilem & rationalem: quam diuisionem fecit etiam (inquit) Hippocrates. Ex quibus quidem patet Platonem Stoicos, quos Galenus in hac re sequitur, non ponere discrimen inter facultates, & partes, & species animæ. An etiam monstrum non est, tria genera animæ in nobis ponere. Nam si anima forma est corporis, & cuiscunque corporis vna est forma propria, nequeunt profecto tot animæ in nobis consistere aliqua in re in- E ter se discrepantes, tantum abest, ut genere inter se differant. Addo quòd aperte a Galeno dissentit, & ab ipsa ratione, cum sub intelligente anima sentientem & naturalem comprehendit. Nam intelligens sub animali facultate continetur principe: a qua quidem seiuncta est naturalis genere, & sentiens specie: quippe cum Gal. facta diuisione facultatum in animalem, uitalẽ, & naturalem, tamquàm in generales differentias, postea sub animali sentientem comprehendat. Et quomodo quæso sentiens, & naturalis animæ potentiæ, sunt partes intelligentis: sic enim sua opera separatim sine intelligentia exercere non possent: oporteret

Fernelius reprobatur

teret hęc Ferneliũ probare, nõ pro arbitrio ita statuere legislatorũ more. Quot autẽ Gal. facultates ponat, ambigere quis posset, ob variam illius de hac re sententiam. Nam in lib. 5. de placitis contendit non plures eas esse, quàm tres: in una inquit ratiocinamur, in altera irascimur, in alia concupiscimus. Sunt alij loci, in quibus perpetuo asserit tres esse facultates nostrum corpus gubernantes, animalem, vitalem, & naturalem. Animalem diuidit in principem, sensitiuam, & motiuam: & hanc indiuisibilem relinquit: sensitiuam diuidit in sensum communem, de quo cap. 10. tertij de causis pulsiuum: cuius affectionem dicit esse somnum, & vigiliam. Principem verò in cogitatiuam, ratiocinatiuam, & memoratiuam. Verum cum lib. primo de locis affectis, & 8. de usu partium, & in libris de placitis, dicat animalem esse authorem mentis, intellectus, considerationis, opinionis, iudicij, sapientiæ, necesse est, ut has facultates comprehendamus sub ratiocinatricè: ut ille aliquando vnam pro alia ex his usurpat. Appellat autem generalem eam facultatem, quæ omnes istas comprehendit, animalem, quòd animalibus sit propria, & non etiam plantis communis. Porrò vitalem nuncupat, quòd vitæ ex illius opinione sit principium: uocat illam aliquando irascibilem, quòd ex ea irascamur: nonnunquam etiam uirilem, eò, quòd opera admodum ualida proferat: alias uerò irrationalem, quòd nobis cum belluis sit communis, & illarum more nos ad iram, & crudelia perpetranda inducat. Hanc facultatem authorem esse dicit animositatis, timiditatis, pusilanimitatis, timoris, moeroris, anxietatis, excandescentiæ, doloris, fortitudinis, constantiæ, pulsationis cordis, & arteriarum, item caloris, qui in singula membra mittitur, generationisque spiritus vitalis. Quæ quidem videre licet textu tertio primi commentarij sexti epidemion, & quinto textu secundi libri de natura humana, & ex libris de Placitis. Cæterum naturalem uocat eò, quòd omnibus viuentibus, tanquam natura quędam omnibus sit communis: ab Arist. altrix siue vegetabilis: a Platone ob cupiditatum multitudinem, quas parit, concupiscibilis: a Stoicis, quos Gal. est sequutus, vocatur natura siue naturalis, φυτικὴ, id est plantatiua, ut initio primi libri de naturalibus facultatibus. Hanc diuidit eodem libro in generatricem, auctricem, & nutricem. Generatricem rursus in alteratricem, & formatricem. Alteratrix, inquit eo, loco diuiditur in tot species, quot sunt partes corporis simplices: vnde ossificam, neruificam, membranificam, carnificam, tunificam, ligamentificam facultatem dicit, quòd materiam alteret, & aptam faciat ad os, neruum, membranam, carnem, & alias partes similares gignendas. Porrò formatricem figurę, concauitatis, asperitatis, leuitatis, proprij situs, connextionis, numeri, magniudinis authorem esse scribit. Erat tamen rationi consonum sub formatricę comprehendere, ossificam, (vt ille ait) carnificam, & alias prædictas. Huius enim muneris est, non alteratricis, formam dare singulis partibus. Auctrix simplex ab eo ponitur: cuius officium esse dicit genitum animal in omnes partes, quantum fieri potest, augere. Nutrix vnica (inquit) est facultas, sed habet plures famulas, appositricem, adhæsitricem, agglutinatricem, attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem. Concoctricem diuersa nomina capere dicit a materia, quæ concoquitur: vnde sanguificam, & chylificam facultatem vocat. Hanc naturalem facultatem cupiditatum, & voluptatum authorem esse, & ea, quæ diximus, sub se continere, tradit in libris de placitis, & in libris de naturalibus facultatibus, passimque alibi. Conatur autem in libris de placitis ostendere tres istas esse distinctas facultates substantia, & locis, nec vnam solum esse posse, quę omnium istorum operum sit author. Esse enim animalem in cerebro, uitalem in corde, naturalem in hepate. Porro esse tres facultates natura distinctas, ex his probari dicit, quòd diuersa opera conspiciantur: diuersas ergo esse facultates. Antecedẽs probat, ꝙ sæpe trahamur ad desideria illicita, & ꝙ ab eisdẽ retrahamur: quod sentiamus, ratiocinemur. Consequentiam probat, eò, quòd ab eodem secundum idẽ diuersa fieri non possint. Secundò inquit ostendunt pueri, qui ratione minime vtuntur: cupiditatibus autem vehementissimis ducuntur; adulti verò rationem maxime sequuntur. De loco facultatum postea agemus, Nunc autem diuisionem in tres facultates, & illarum substantiam expendamus. Si Galenus quattuor ponit in hoc opere principia, inter se distincta, quattuor erunt necessario facultates, non solum tres: alioqui frustra ponuntur tot principia: licet idem probare eo argumento, quo ipse ternarium suum numerum concludit, nempe ex diuersis operibus. Videmus enim masculos, & fœminas diuersos habere mores, diuersas actiones, & affectiones in corpore, quando testes habent, aut illis carent. Nec possumus facultatem huiusmodi, quæ agnoscitur esse in testibus, redigere uel ad naturalem, uel

[Margin notes: *Galeni opinio de numero facultatum.* — *Animalis facultas quas sub se contineat ex Galeno.* — *Animalis facultas unde dicta.* — *Vitalis unde dicta & quæ sub se contineat.* — *Naturalis facultas unde dicta, et quas alias sub se contineat.* — *Generatrix quas sub se comprehendat.* — *Nutricis famulæ facultates.* — *Quibus rationibus Galenus ostendat has facultates natura distinctas.* — *Disputatio cõtra Gal. de numero facultatum*]

[Margin letters: A, B, C, D, E]

A vel vitalem, aut animalem: ut satis constat ex his, quæ sunt comprehensa sub illis facultatibus. Quare addenda est quarta facultas: quam melioris vocabuli penuria, proprij sexus causam vocabimus. Ex ea enim masculus, est masculus, & masculinitatis officia exercet: & fœmina est fœmina. Vnde videmus gallinas castratas pinguiores reddi, vocem & habitum mutare. Deinde contra eum numerum hoc facit, quòd multæ ponantur esse facultates, quæ reuera non sunt, ut auctrix, nutrix, agglutinatrix, asimilatrix, appositrix, vitalis, naturalis, animalis, sanguifica, chylifica, & multę aliæ. Nam si facultas est pars, siue species animæ, nullam inueniemus facultatem ex prædictis: quoniam nulla est pars, aut species animæ, quæ proprium habeat officium asimilandi, agglutinandi, augendi, nutriendi: Quod etiam ex eo, quod dicunt facultatem esse causam efficientem, probare possumus. Nullam enim inueniemus facultatem ex prædictis: quoniam nulla est causa efficiens prædicta opera, sed illa nascuntur per accidens, & ex consequenti ex alijs actioni-

Facultas quarta, quæ causa est, vt masculus sit, & fœmina.

Quae ponantur esse facultates a Gale. quae tamen non sunt.

B bus. Quando enim nutritur corpus, & plus reponitur, quàm sit disipatum, tunc sequitur augumentatio. Sic quando fit concoctio, quia ea fit per asimilationem, sequitur asimilatio: ad hanc nutritio, ad retentionem verò & concoctionem, sequitur appositio, agglutinatio, asimilatio & nutritio. Porro animæ pars nulla est naturalis, animalis, & uitalis: quia nulla est facultas, quæ exerceat communia aliqua officia, ut communes ponimus, & vniuersales illas facultates. Absurdum præterea est genere, & substantia diuersas ponere facultates, quoniam diuersa fiunt opera. Nam cum diuersitas operum fiat, non solum ob diuersitatem causarum efficientium, sed etiam ob diuersitatem subiectæ materiæ, & instrumentorum, oportebat vtique Galenum probare, non fieri ob diuersitatem aliarum causarum diuersa ea opera: & tunc optimè ostendisset animæ partes, & facultates inter se subiecta, & natura diuersas. Quid enim prohibet, quominus dicamus cum Aristotele vnā & eandem esse animam, indiuisibilem secundum speciem: quæ in diuersis partibus, ob

Ex diuersis operibus nō probari facultates esse diuersas natura

C illarum discrepans temperamentum, & structuram, diuersa efficiat opera. Idem est sol, qui cęram liquat, & lutum indurat ex vna & eadem ui & facultate: nec ex eo, quod diuersa ab eo fiunt, statuere debemus diuersas natura in eo esse partes, aut species, ita ut una indurandi, alia liquefaciendi vim obtineat. Calefacit ille duntaxat: sed quoniam calor recipitur in materia, quæ est apta, ut liquefiat, ea quidem liquefit, alia verò induratur, quæ hoc pati est apta, nataque. Eadem est in corpore uis mouendi, sed ob diuersam pedis, & manus structuram fit, ut ille ad gressum, hæc verò ad apprehensionem sit apta. An dicemus duas esse facultates motorias substantia diuersas, & vnam esse ambulatoriam, aliam apprehensoriam: quoniam apprehendere, & ambulare diuersa sunt opera. Ridiculum sane est, ex diuersis operibus diuersas natura in anima ponere facultates: & ex infinito operum numero, infinitas imaginari facultates. Possumus quidem tot ponere relationes cau-

D sæ efficientis ad opera, quot sunt ipsa opera: sed hoc nihil ad animæ partes. Hæc enim ex eo, quod in ea est, vnitatem, aut diuisionem recipere debet, non ex eo, quod ab ea fit. Ergo dicamus vnam esse naturam, & formam animæ indiuisibilem in plures species, vel partes, quæ vnicam ob id sua natura habet facultatem, operantem tamen diuersa, ob partium diuersitatem. Nam in capite sensus, motus, imaginationis, cogitationis, & memoriæ est author, & non in alijs partibus: quia cerebrum solum inter alias omnes partes aptum est exercere, & alijs largiri has facultates. Eadem anima in hepate sanguificationis est author, & in corde pulsationis, & generationis spirituum: quia peculiarem habent illæ partes ad ea officia obeunda constitutionem. Hanc opinionem nullum absurdum refellit. Nam quod dicit Galenus, nos trahi & retrahi a uoluptatibus: fatemur quidem, & ab eodem sui ratione non posse diuersa fieri: sed hoc non ostendit diuersas esse facultates & species animæ: quoniam non in eodē, sed in diuersis partibus hæc fiunt. Pueri.n. cupiditatibus, adulti ratione magis ducuntur, quòd ratio in humido cerebro imbecilla sit: vnde sicci senes, & melancholici,

E prudentes, rationiq; obtemperantes dicuntur esse. Ea verò pars, quæ obtemperat affectibus, in pueritia est ita affecta, ut sola dominetur, nondum potente ratione, quæ vsu etiā rerū inualescit, illius vim coercere. Des (inquit Aristoteles) seni oculū iuuenis, uidebit vtiq; tunc ille, ut iuuenis: tamquàm diuersæ actiones non proueniant a diuersitate formæ sed instrumentorum. Sed si quis quærat, quot re uera officia in corpore exerceat anima, siue quot potentias habeat, vt Arist. potentias sumit, tunc licebit intelligere, quando egerimus de fontibus vnde dicuntur nasci huiusmodi facultates. Quare rem hanc expediamus.

De locis in quibus resident, & a quibus prodeunt facultates.

Si vna est indiuisibilis & eiusdem substantiæ anima, cur tota in vniuerso corpore non A
est sensitiua, motiua, imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, & denique non habet om-
nes facultates. An ipsa quidem anima suapte natura in omnibus membris omnia præstare
potest, sed singula instrumenta ad id non sunt idonea? Quia enim cerebrum temperiem &
structuram habet aptam ad certas actiones exercendas, & ad alias transmittendas in alias
partes, ideo illarum fons & subiectum dicitur esse, quod quidem cor nequit esse: quia a-
liam temperiem & structuram habet. At si anima perpetuo hęret corpori, & insita est sin-
gulis membris, quomodo potest a certis partibus in alias spargi. An non ipsa anima, sed
ipsius facultates & uires sunt, quæ immittuntur? Idem enim contingit, quod in sole eue-
nit. Nam etsi ipse sol perpetuo fixus est cœlo, suam tamen vim, lumenq; per radios immit
tit in alia subiecta corpora: ob animæ enim coniunctionem cum corpore fit, ut anima ob
certam quarumdam partium structuram possit, non solum in illis partibus diuersa præsta-
re, sed ab illis in alias, peculiares quasdam uirtutes immittere, quæ propterea non ostendũt B
diuersas esse in ipsa anima aut partes, aut facultates: quod enim ratione subiecti fit, ad ipsã
animam pertinere absurdum est dicere. Igitur ab aliquo peculiari loco facultates oriri ne-
cesse est, si inter corporis partes quædam regunt, aliæ reguntur. Quare uidendum est a quo
loco, an scilicet ab uno omnes, uel ą diuersis, in alias partes deriuent huiusmodi facultates.
De qua quidem re maxima semper fuit tum inter philosophos ipsos, tum etiam inter medi
cos & philosophos controuersia. Nam Plato & Galenus, ut tres ponunt animæ facultates
inter se substantia & natura diuersas, sic locis eas separant. Animalem enim in cerebro es-
se, & ab eo in reliquas partes emanare: vitalem uerò a corde oriri: naturalem ab hepate.
Contra Arist. & qui eum sunt sequuti vt Auerroes, cor omnium facultatum principium sta
tuunt: in diuersis tamen partibus eas exerceri, errareque illos tradunt, qui dicunt cerebrũ
sensus & motus, & propterea partem principem in capite esse. Et hæc quidem scribit in lib. C
secundo de partibus cap. 7. & 10. item lib. 3. cap. 3. eiusdem. Ac primum quidem rationes
adferemus, quibus ille refellere se putat illorum opinionẽ, qui cerebrum sensus & motus
principium esse asserunt. Primum enim inquit cerebrum nullam habet continuitatem cũ
partibus sentientibus, vt patet intuitu: sed in eo fallitur. Nam ex Anatome apparet illud
coniungi cum neruis, & per illos cum omnibus partibus sentientibus. Deinde ait cerebrũ
nullum efficere sensum cũ tangitur, sed prorsus esse sensus expers, non aliter, quàm quod-
uis excrementum. Respondet Galenus cerebrum non esse factum ut sentiat, sed vt sentien
di vim alijs det. Non sentit autem, quia nerui per illum non sparguntur, sed ab illo in alias
partes. vim autem illud dare sentiendi probat Galenus ex interceptione neruorum. Tertio
inquit Arist. capitis partem posteriorem sentire, in qua tamen non est cerebrum. Responde
tur falsum esse posteriorem capitis partem non habere cerebrum. Et quid hoc ad rem. Ita
enim agit Arist. quasi necessarium sit, solas eas partes sentire, in quibus est cerebrum. Addit D
Arist. cerebrum non posse sentire, quia sanguinea non est pars: At nerui non sunt sanguinei
& tamen illi primò, & per se sentiunt. Sequeretur præterea ventriculum, & intestina non
sentire. In eo autem est deceptus, quòd putaret carnem esse primum instrumentum tactus.
Ait etiam non sequi cerebrum esse sensuum originem, quia aliqui sensus sint in capite, vt
auditus & uisus. Nam inquit, tactus & gustus ex corde aperte dependent: olfactus uerò
medium tenet: Auditus & uisus in cap. sunt positi, propter sensoriorum naturam. Visum
enim esse aqueum, qualis est temperies cerebri: auditum aereum, vt est pars in capite aere
plena. Ad hoc respondendum est, ꝙ gustus semper sit in capite, & falsum sit illum, & tactũ
a corde dependere: & quòd sensus, qui in capite sunt, ostendant manifesto cerebrum esse
sentiendi & neruorum principium: quia sensoria illa postulant molles neruos, qui nõ pos
sunt a partibus remotis duci. Præterea quòd non probet tactum & gustũ dependere a cor- E
de: quippe cũ lingua semper sit in capite: tactus autẽ per totũ corpus sparsus. Quinetiam il
los errare dicit, qui arbitrantur cerebrũ esse sensus & neruorum principium, quòd spinalis
medullæ sit origo. cerebrum enim omnium partium corporis frigidissimum esse, ideo nõ
posse esse principiũ medullæ, quæ calida res est: id tamen facere, vt cerebro continuari pos
sit: quoniam natura solet excessum rerum per coniunctionem contrarij temperare. Sed il-
le non intellexit spinalem medullam, non esse reuera medullam: quia non liquefit, sed per
concoctionem indurescit, (vt ipse dicit cerebrum durescere) tanquam eiusdem hæc sint na
turæ. Dicitur autem spinalis medulla, esse medulla: ꝙ in cauitatibus ossiũ, vt uera medulla cõ-
tineatur.

Platonis et Gal. opinio de diuersis, locis facultatum.

Aristotelis de eadẽ re contraria opinio.

Cerebrum nõ esse sensus & motus principiũ quomodo probet Arist. & refellatur ille.

Aristotelẽ male credidisse carnẽ esse instrumẽtum sensus tactus.

A tineatur. Præterea cũ dicat unã partem esse factam ad temperandũ excessum alterius, si cere brũ tẽperat caliditatẽ medullæ, non posset tẽperare excessum cordis, vt ille vult. Pugnat ad huc alio argumento. Nam, inquit, cerebrum factum est ad temperandum calorẽ cordis, nõ ergo sensus est principiũ. Antecedens probat, ꝙ constet ex aquea & terrea substantia, nõ ex carne: quòd frequentes & tenues venas habeat continentes sanguinẽ tenuẽ & syncerum: ꝙ sanguine careat, quòd tactu frigidum sentiatur, ꝙ fluxiones ex capite oriantur, ꝙ animalia, quæ calidissimum habent cor, plurimum habeant cerebrũ: ideo hominem inter omnia ani malia proportione sui corporis, & marem plus cerebri, & plures suturas, quàm fœminã ha bere. quòd præterea homo, ob caliditatem cordis & pulmonis, solus inter animalia rectus incedat. Ex quibus concludit, cerebrũ, nec inter partes continuas enumerandum, nec aliũ habere vsum, quàm quod cor ipsum refrigeret. Respondetur Aristoteli a Galeno ꝙ pedes potius quàm cerebrum qui maiorem habent vim refrigerandi (vt experientia docet totum B corpus compati ex frigiditate pedum) haberent hanc uim. Deinde quòd non possit docere modũ, quo cor refrigeretur a cerebro. Nec valet, quod dicit Auerroes, ideo refrigerari cor, ꝙ spiritũ uitalem cerebrum refrigeret. Nam hoc etiã concesso, ꝙ spiritus vitalis a cerebro refrigeretur: non tamen ex eo cor refrigerari potest. Nã spiritus ille refrigeratus, vel manet in cerebro, aut dissoluitur: nec amplius descendit ad cor, repugnante natura spiritus, qui su periora petere est natus. Nec refrigerare quidẽ potest cerebrũ ipsum cor, ꝙ pituitosum hu morẽ gignat, qui postea descendendo cor refrigeret: quoniã per antiperistasim cor calefit, & non refrigeratur. Quòd uerò carne non sit onustũ caput, hoc non est factũ, vt cerebrum frigidius reddatur: sed ne grauatũ caput, impediatur erigi & circumuolui. Venas autẽ ha bet cerebrum, nõ solum tenues, sed etiam magnas: nec sanguine tenui & sincero alitur, sed frigido & crasso, qualis est ipsius substantia. Frigidum tactu illud sentiri, falsum est: quan doquidem in aere æstiuo cogimur vulnerato cerebro ignem accendere: tamquam non suf C ficiat æstiuus aer cerebrũ conseruare in suo calore. Præterea taurus & leo plurimum habe rent cerebri, non homo: quippe cum illa habeant cor & pulmones longe calidiores, ut o stendunt tactus, & illorum actiones. fœminam minus habere cerebri, & pauciores suturas, refellit anatome. Habet quidem minores, sed non pauciores suturas fœmina: & mas ex latio ribus suturis habet, vt facile possit sua excrementa vacuare. Quòd si excrementorum quan titas plures exigit suturas, cur etiam duas vesicas, ad bilem recipiendam, mari non dedit na tura. Hominem ideo erectum incedere, quia calidissimus sit, est absurdum. Primo quòd leo ni & tauro cõtingeret erectus habitus potius, quàm homini, secũdo masculo magis, quàm fœminæ. Oportebat enim sicut in suturis, ita in erectione fieri differentiã inter masculũ & fœminam. Tertio si calor causa est erectionis: cur etiã non erit causa motus, atq; ita nõ dici mus uolucres uolare, quia calidi sint. Non .n. sequitur erectus incessus calorẽ, sed corporis D structurã, quam ossa potissimũ efficiũt: unde ex uaria structura corporis, quædã erecta, alia prona, alia humi serpentia incedunt. Postremo si cerebrũ nullã habet cõiunctionẽ cum par tibus sentientibus, quomodo poterit tẽperare calorẽ cordis: si quidẽ ille dicit naturã tempe riem hanc facere per coniunctionẽ partiũ. Hæc sunt, quæ Arist. adfert contra eos, qui cere brũ sensus & motus principiũ esse ponũt. Hę sunt etiã solutiones argumentorũ ipsius. Nũc uideamus, quibus rationibus efficere uelit, ut cor sit principiũ omniũ facultatũ, nec nõ ner uorũ, & uenarũ. Primo, inquit, unũ, nisi quid impediat, ponendũ est principiũ, & illud in loco medio, qui omniũ est aptissimus, ut omnes partes illud æqualiter participare possint. Cor ergo, quod in medio est collocatũ, erit principiũ: a quo omnia oriũtur, quæ in alia mẽ bra sparguntur, & in quo omnia fiunt, ad quodq; omnia referuntur: hepar autẽ (inquit) nõ posse esse principiũ, quia non est in medio. Sed contra hæc, facile est disputare. Impediũt .n. multa, ne possit fieri vnũ principiũ in corpore hominis. Ac natura primũ & ortus instrumẽ E torũ diuersorũ, uenarũ inquã, arteriarum, & neruorum, quæ non possunt ex unã substãtia mẽbri oriri. Deinde ꝙ magnitudo vnius uisceris, nõ sufficiat ad exortũ, & locũ prębendum tot instrumentis. Præterea, oportet neruos quosdã esse molles, alios duros, quosdã ueluti a mucũ concretũ, ut sunt nerui olfactus. At nõ possunt ab uno mẽbro tot partes oriri tanto pere discrepãtes. Tertio cũ facultates animæ postulent diuersã tẽperiẽ, nõ potest una pars ha bere oẽs illas tẽperies, quas diuersæ facultates postulãt. quarto pulmo potius, quàm cor, ut qui dextras, sinistras & medias partes occupet, principiũ esset, & cor ipsũ oporteret esse in umbilico, quia illic est medius locus totius corporis quĩto ponere unũ prĩcipiũ cui aliç oẽs

Auerroes quomodo intelligat cor a cere bro refrige rari.

Aristotelis rationes, quibus pro bare se pu tat, cor om nium facul tatum esse principium Confutatur Aristote les.

 partes

partes seruiant, corrumpit usum multarum partium corporis: veluti cũ dicit, testes, non esse necessarios ad generationem: sed factos, vt fiat reuolutio in seminalibus uasis, ne prõpta ad crebram venerem reddantur animalia, quæ casta esse oportet. Pendere auté illos, ne meatus retrahantur: & propterea taurum inuentum esse, qui statim a castratione generauerit. Tendi etiam cor ex pondere testium: propterea castrata animalia esse debilia, quia cor tensioné amisit, sine qua non potest esse robur. At contra id facit, primò ꝙ negat animalia omnia habere testes: & propterea non esse illos necessarios ad generationem. At satis est, si illa aliquid proportione testibus habeant: deinde & si non necessarij sunt in omnibus, non sequitur, ꝙ non sint necessarij in illis, quibus sunt dati. Sic enim diceremus pulmoné non esse necessariũ hominibus ad vitam, quia pisces sine illo viuũt. Tertio in Anatome testes apparent sæpe tumidi, & semine pleni. Quarto ridiculũ est, quod scribit de tauro, quippe cũ dolor ex castratione illatus, coeundi desideriũ tollat. Preterea si hoc etiã conceditur, tamen hoc factũ est, quia uasa deferétia dicta erãt repleta semine: ex quo facta fuit generatio. Quinto si natura dedit testes castitatis causa, frustra videbitur dedisse uolucribus & multis alijs animalibus: piscibus auté & serpentibus, aut alijs non: cũ non referat illa esse castiora alijs. Addo ꝙ multa sunt testibus prędita, vt passeres, salatiora alijs, quę non habent testes. Sexto si testes faciũt ad pondus, & tensioné. quibus testes sunt solũ contusi, erit idem robur: quia tensio non multũ minuitur ex contusione. Præterea ꝙ appenso æquali põdere ex ferro, aut ligno ipsis meatibus, maneret eadẽ tensio cordis, & idem robur. Quin etiã plurimę reuolutiones venarũ & arteriarũ, & leue pondus ipsorum testiũ, imposibilé ostendunt hanc tésioné cordis. Sequeretur etiã illos semper esse animosiores, qui maiores haberent testes: quod experientia non docet. Ac cũ testes non semper pendeant, sed intus in multis recondantur, non possunt esse facti ad tensioné. Igitur testes non sunt facti ad usum cordis, sed ut semen gignant, & vim immittant in corpus: quibus quidé ablatis, pereũt illæ actiones, quæ a testibus prodibant. At verò hęc etiã principatũ huiusmodi refellunt, ꝙ non possunt docere usũ hepatis, lienis, renũ, cerebri & multarũ aliarum partiũ. Postremo si anima tota est in toto, & in qualibet parte, quomodo potest vnũ principiũ cõstituere illius & partium. Instat alio argumento Aris. vt probet cor omniũ esse principiũ. Ait enim non aliam partem sanguineã nec sanguiné ipsum habere vim sentiendi: sed quod primum sanguiné habet, & ita habet, vt vas: id enim inquit est quod sentit. At cor huiusmodi est: quippe cũ nullum animal sanguine præditũ corde careat, & ipsum sanguiné contineat vt vas: & quod in prima partiũ generatione statim cor palpitare cernatur, tãquam id, quod est naturæ eorum, quæ sanguiné habent. At hoc argumentũ plurima refellunt. Primũ enim falsum est, nec probatũ ab eo, illud esse principiũ sensus, quod est principium sanguinis, imò sensus, est primum in neruis, non autem in parte sanguinea. Deinde ex motu cordis, non probat illud esse principiũ motus corporis: quia alterius naturæ est motus cordis, a motu aliarum partium. Tertio falsum est, cor prius formari hepate: nam prius postulat conceptus materiam, quæ suppeditatur per venã vmbilicalem hepati. Postremo si ex eo, quod cor in omni animali sanguine prędito reperitur, illud principiũ ponitur, hepar quoq; erit principiũ: quippe cum nullũ animal sanguineũ hepate careat. Addit Arist. eam partẽ esse sensus & motus principium, a qua nerui nascuntur. Illud autem esse cor, ostendit inquit anatome: quippe cum multi sint nerui in corde. Atqui anatomę contrarium ostendit. Non enim sunt nerui, qui in corde apparét, sed ligamentosa quædam substantia: deinde non videmus neruos a corde in alias partes ferri: aut certe nullus est in eo neruus, qui posit esse aliorum principium. Qui enim in eo est, exiguus est, & in tunicam illius solum inseritur. Hęc (vt puto) satis refellunt Aristotelis argumenta. Videamus nunc, quibus rationibus idem probare nitatur Auerrois, nempe cor esse principium sensus, motus, & omnium facultatum. Ait ille, ibi primam esse virtuté animæ, quæ est sensitiua & motiua, vbi est primum animę instrumétum, nempe calidum natiuũ. At in corde, primum esse animæ instrumentum. Respondent nonnulli, virtutes animæ plures esse, & vnamquamque habere suum instrumentum, nempe animalem virtutem habere spiritum animalem. Nos dicimus hanc responsionem non esse bonam: quia naturalis non habet proprium instrumentum: sed neganda est maior. Non enim necessarium est, ab eodem fontem primam facultatem, & primum instrumentum prouenire. Deinde negari potest, sensitiuam & motiuam virtutem esse primam. Nam dignitate ratiocinatiua: vegetatiua uerò tempore præcedit. Postremo calor natiuus non est primum, sed commune instrumentũ.

Auerrois de principatu animæ opinio.

Secundum

A Secundum Auerr. argumentum hoc est: Vt uniuersæ animæ facultates, ad unam animam re diguntur: ita oportet uniuersa organa, ad unum organum redigi. Respondemus omnẽ calorem redigi ad unum fontem, a quo omnia instrumenta calorem suum sumunt. Negatur autem necessarium esse, omnia organa ab uno principio nasci: præsertim cum dicat Aristo. cap. 10. secundi de partibus, sanguinis calidioris agitationem, officium sentiendi impedire: tamquam nequeat, caloris & sensus idem esse principium. Tertio inquit Auerrois, in timore sensus & motus debilitantur. At id non contingit alia ratione quàm quòd animæ facultas motiua & sensitiua versus cor, tamquam ad fontem cõfugiant. Respondetur sensum & motum lædi, non læsa fecultate, sed deficiente calore, sine quo non potest aliqua actio fieri. Quarto, si animalis spiritus author est sensus & motus (ut medici uolunt) Ostendit (inquit) id cor esse principium facultatum: quandoquidem cerebrũ, eò quòd frigidum sit, nequeat naturæ opera perficere, & spiritum aliquem gignere. Respondetur, nullum esse spiritũ animalem, & si ponatur, tamen potest fieri a cerebro, quoniam non est frigidum actu, sed frigi-

B dum dicitur, quòd sit frigidus temperata parte. Quod autem tale est, potest substantiam aliquam conficere: ex calida autem frigidiorem, ut testes semen conficiunt, & mammæ lac, quod est sanguine frigidius. Auerroes igitur concludere se putat, cor esse sensus, motus, & aliarum facultatum principium, eò quòd caloris sit principium: quod ostendit, cum agit de somno. Dicit enim somnum fieri in corde, quoniam est affectus communis sensus: qui in corde apparet esse, nimirũ quod per recessum natiui caloris uersus cor somnus fiat. At cõtra facit: primo, quod Aristoteles sumat argumenta ab origine neruorum, & sanguinea substãtia: quod esset superfluum, si putaret, cor esse sensuum originem, quia sit principium caloris. Secundo facultates animę distinctæ sunt a calore. Nam hic, instrumentum illarum est, & corporis, ut Arist. etiam testatur. Cæterum de usu cerebri Auerroes hæc scribit. Cerebrum esse factum, ut temperet spiritus cordis: sine qua temperatione nequeant sensus & motus

C fieri. Ideo in cerebro sensum exerceri, a corde tamen prodire. Verum contra id plurima pugnant. Primo quòd argumenta Auerrois & Arist. nihil aliud probent, quàm cor esse principium caloris, non autem sensus & motus. Secundo dissentit Auerroes ab Arist. Nam hic dicit, cerebrum factum esse, ad refrigerium cordis ob suam temperiem contrariam, & hunc usum dari cordi, per connexionem, quam habet cum cerebro: non autem refrigerium fieri spiritus alicuius. Tertio falsum supponit, nempe sensum & motum non posse fieri a spiritu non refrigerato in cerebro: quia per febres ardentes spiritus omnes feruent, & tamen sensus fit. Quarto, ut calor cordis non requirit mutationem in alijs partibus, & actionibus, sed dicitur esse sua natura aptus: sic ad sensum & motũ, nõ debemus requirere peculiarem aliquã alterationem spiritus in cerebro. Ergo Arist. & Auerrois argumenta (ut optime scribit Galenus in lib. de placitis) solum concludunt, calorem emanere a corde. Pugnant in eadẽ re Drusianus his argumentis. Primò, ut anima per se est impartibilis, & vnam habet essentiam, di-

Argumentum Arist. & Auerr. quid cõcludant.

D uersam habentem potestatem: ita corpus vnum est, cuius organa ab vno principali organo originem habent. Hoc autem ex Anatomis & experientijs probatur esse cor. Negatur similitudo. Nam plura cognoscuntur esse organa distincta natura & principijs: nec anatome, & experientia docent, quod ille dicit. Secundum illius argumentum hoc est: cor primum uiuit, & vltimum moritur, ergo vitæ principium: cui respondere non possumus, nisi intelligamus, quid vita sit. Dicam ego quid de hac re sentiam. Viuere nihil aliud est in rebus animatis quàm esse: dicuntur enim illa esse, & viuere, quæ animam habent, & quãdiu habent: mortua uerò tunc sunt, & dicuntur, quando amplius non fuut animata: ac tunc mori quando anima a corpore recedit. Quia igitur animata aliter sunt, quàm alia, quæ anima carent, ideo illorum essentia, & subsistentia, peculiari nomine vitæ significatur: quod perinde est, ac si dicas, animata certo suo modo sunt: quem modum, vitam maioribus nostris appellare pla-

drusiani de principatu animæ rationes.

Quid vita viuere, vitæ causæ, signa.

E cuit. Est ergo animæ præsentia vitæ causa, & absentia, mortis: quod idem est, ac si dicas, animam esse causam, ut res sit, aut non sit. Signum autem illius præsentiæ, sunt operationes, quas illa edit cum corpore. Agnoscimus enim res viuere, quãdiu operãtur, & mortuas esse, quãdo amplius operari nequeũt. Porro agnoscitur animal viuere, vt animal, ex sensu & motu: vt corpus animatũ, ex nutritione: vt homo ex ratiocinatione. Quare nutriri, augeri, sentire, moueri, ratiocionari, nõ est viuere, ut Aristoteles in libris de anima scribit: sed ex istis, plante, animalia, & homo viuere id est esse cognoscuntur: Cæterum ut operationes fiant requiritur non solum anima, sed instrumenta corporis, & calor natiuus: ac uno deficien-

te ex his, desinunt fieri operationes, & perit totũ aut pars. Nam ad argumentũ respõdetur, quòd cor non det vitam nec omnia necessaria ad vitam. Non enim dat animam, quæ tota est in toto: non dat instrumenta, ut caput, pulmonem, ventriculum, hepar, & alias partes in nobis necessarias ad vitam: sed solum dat calorem. At dare calorem, non est dare vitam sed vnam ex causis vitæ. Sicut uentriculus, intestina, & hepar aliam dant, nempe materiam nutritionis, sine qua nequit vita persistere. Viuit autem non primum cor, sed hepar. Primum enim formari oportet partem, quæ materiam præbeat. Superius enim ostendimus ex connexione venæ vmbilicalis, primum formari hepar. Quòd autem cor vltimo moriatur, ratio est, non quòd illud sit vitæ principium: sed quòd calor deserat prius alia omnia membra, quàm ipsum cor: mors autem prius non accidit, quàm recedat calor. Negari ergo potest etiam consequentia. Non enim sequitur, illud esse vitæ principium, quod primum viuit, & ultimum moritur. quia solum sequitur, illud esse caloris principium. Tertium argumentum Drusiani hoc est: A calore inquit anima potissimum pendet: propterea membrum, quod dat calorem, erit principalissimum. Respondetur, illud esse principalissimũ membrum, quod principalissimam animæ facultatem continet, siue a quo illa emanat: & non illud, quod dat id, sine quo nequit anima ipsa stare. Sic enim ventriculus esset pars principalissima: quia dat cibum, sine quo nequeunt calor, & anima persistere: & sic inter famulos Regum, cocus, pistor, lanius, lixa essent principales: quia sine illis Reges non possunt uiuere. Quarto pugnat Drusianus: in corde (inquit) est principium spiritus, qui est uehiculum omnium facultatum. Ergo facultates omnes in corde: alioqui si spiritus sine facultate recederet a corde, esset otiosus. Respondemus, spiritum non vehere facultates: sed solum suo calore illas excitare, & eis seruire. Falsum quoq; est, quod dicit, uirtutem esse vnam, sed diuersos facere effectus ob diuersitatem spiritus factam (ut ille ait) a partibus, in quas incidit. Nam potius dicendum est, vnum esse spiritum: facultates verò ipsas diuersas, ut in cerebro apparet: ubi cum unus sit spiritus, diuersissimæ tamen fiunt actiones, sensus inquàm, plures, imaginatio, cogitatio, memoria. Postremo, etiã si cõcedamus spiritum vehere facultates, nõ tamen erit frustra, qui exit a corde: quia erit comes facultatum a corde prodeuntium. Quinto, ex similitudine idem nititur probare. Sicut (inquit) sol est fons luminis, vitæ, generationis, & corruptionis in uniuerso per motum, & lumen: ita cor in animali est principium vitæ, & omnium facultatum per motum, & emissionem spiritus uiuificãtis totum. Et quemadmodum non sufficit lux solis, sed opus est illam recipi in alijs planetis: ita spiritus cordis, in certis partibus inducit nouam complexionem, conuenientem vni generi operationum. Quare spiritus exiens a corde, confusè habet omnem virtutem: quam non potest exercere in singulis operationibus, nisi capiat peculiarem complexionem. Ac partes, quę inducunt huiusmodi complexionem, dicuntur principia, ut cerebrum, quod quidem aptat spiritum pro sensu communi, imaginatione, cogitatione, & memoria, sensu, & motu: Et propterea post cor, principium esse istarum facultatum dicitur. Sic de hepate, & testibus sentiendum. Respondetur primò, quòd ad mentem Arist. non dicatur cor esse principium omnium facultatum, propter spiritum: quia non caperet argumentum ab origine neruorum, venarum. Deinde quòd non posset dicere, cor esse principium eo quod omnia instrumenta facultatum ab eo nascantur: si solum putaret illud esse principiũ, quia spiritum det & calorem. Præterea vult principium esse, non solùm quòd omnia nascantur ab illo: sed etiam quòd omnia in illo fiant, & ad illud referantur. At quomodo ad cor redeunt, & referuntur alij spiritus, qui a secundarijs principijs (vt illi uolunt) feruntur per vniuersum corpus: nec amplius ad cor redeunt. Omittit quòd pronũtiat ille multa de spiritibus, & nihil probat. Sexto dicit animam & illius potentias, per essentiam non tantum esse in corde, sed in omnibus membris: dicitur autem principalius esse in corde, sicut in loco, vnde exhauriat principale omnium suarum facultatum instrumentum: ex cuius fluxu accidit opinari, quòd animæ potestates ab eo spargantur. Sic Arist. ergo non docuisset quod verum est, sed solum quod opinatur vulgus. Verum quoniam ista, & etiam, quæ sequuntur, non possunt intelligi, nisi intellecta tractatione de spiritibus: ideò de illis hoc loco agendum: docendumque an sit spiritus aliquis in corpore: etsi sit, quid sit, quotuplex, in quo loco gignatur, quomodo sit instrumentum animę & corporis. Galenus Aphorismo decimoquinto primi libri dicit tria esse, quæ complent substantiam nostra corporis, spiritum, sanguinem, & semen. Secundo, libro quinto de Simplicibus, cap. de suppurantibus scribit,

Cor nõ esse primum viuens.

Cor ultimo mori nõ tamen proptere a esse uitæ principium.

De spiritibus disputatio.

A scribit, spiritum contineri in omni parte corporis, præsertim in spatijs uacuis. Dicit præterea in libro primo de differentijs febrium cap. primo, corpus constare ex contentis, continentibus, & impetum facientibus, id est spiritu. Sunt & alij loci apud illum de hac re, in quibus statuit esse spiritus: sed id non probat. Fernelius uerò dicit, hoc probari ex eo, q̄ animalium corpora accendi & comburi possint: sed hoc solùm ostendit in nobis aeream contineri substantiam, quæ diuersa est a spiritu. Esse autem spiritus docet mors, quæ contingit solo expirante spiritu per vulnera, vbi nec calor, nec frigus externum nocent: constamus autem illis, ex quibus fit dissolutio. Secundo docet respiratio, quæ immittit aerem ad congenerem substantiam fouendam: & emittit spirituosam substantiam, genitam ex quattuor elementis, cum sit aere crassior. Tertio ostendit semen, principium generationis, multo spiritu plenum. Quarto vbi humor & calor est, necesse est fieri exhalationes, & spiritus generationes. Quinto id docet calor, qui exiens a fonte in uniuersas partes, non potest fine

Fernelij opinio quòd sint spiritus

Rationes, quae docēt spiritus cōtineri in nostro corpore.

B subiecto ferri. At nullum potest esse subiectum, quod respondeat momentaneis motionibus caloris, præterquam spiritus. Postremo docent subitæ passiones, vt syncope, timor, erubescentia, restauratio per odores. Hæc enim omnia ostendunt esse tenuem quandam substantiam, quæ potest facile consumi, restitui, & moueri. Spiritum Fernelius definit esse corpus æthereum, caloris sedem, animæ, & corporis vinculum, primum actionis instrumentū, non ex elementis, nec ex alio, quod habet hic inferior mūdus, natum. Idq; probari dicit: primò q̄ Academici dicant animū cœlestem, & diuinū non posse coniungi cū mortali, & terreno corpore, nisi intercedente medio alio vinculo. Propterea animum duplici ueste indui. Vna ex corpore cœlesti, puro, & astro simili, inseparabili ab ipsa anima. Alia uerò genita ex puriore parte elementorum. Secundo id ostendere cauitates arteriarum, quæ continent pertenuem aurā. Tertio aerem inspiratum, non solum ad refrigerium, sed ad nutrimentum huius substantiæ idem monstrare. Quarto id ostendi ex triplici humore,

Quid spiritus ex Fernelio.

C oleoso, alimentoso, & aqueo, & ex oleoso spiritum ali. Quinto Arist. dicere in lib. de generatione, in semine spiritum, in hoc naturam respondentem elemento stellarum contineri. Montanus verò dicit esse substantiam perspicuam, & lucidam. Verum contra hos multa faciunt. Nam si spiritus est ex celesti, & ætherea substantia, immortalis erit: quare nutriri, augeri, & minui non posset, ut illi uolunt. Secundo repugnant sibi ipsis, cum dicunt eam substantiam esse cælestem, & ardere posse, ac refrigerari. Tertio uestes, quas afferunt ex Academicis, non habent auctorem, & figmenta sunt. Recte quidem dixit Aristoteles, naturam contineri in semine, & spiritu, nempe uim formatricem, quæ diuersa res est, neq; ex elementis nata: sed hoc nihil ad spiritum, & illius substantiam. Quinto quòd ipsi tractationē suam damnent, cum primos duos ponant spiritus: postea verò ea quę dicunt, solum conueniant spiritui facto ex elementis. Sexto non docent, quemnam ex spiritibus uelint esse ani-

Quid sit spiritus ex Montano.

D mæ instrumētum: an solum illū æthereum, an alium elementalem: an eum, qui ex semine partibus inditur, an qui influit a corde, vt reuera hic dicitur esse a Galeno. At hic ex humoribus gignitur quotidie in nobis, & æthereus non est, nec cœlestis. Septimo, qui spiritum dicunt esse substantiam lucidam, & splendidam, uidentur hoc ex vulgi opinione tradere: qua creduntur Angeli splendidi esse. Quapropter quærenda est alia probabilior definitio, quæ talis esse potest. Spiritus est exhalatio quædam ex benigno sanguine & humore viuentibus proprio assurgens, & hęc probatur vera esse definitio, primò quòd sit Galeni sexto de vsu partium, secundò quòd conueniat talis substantia compositioni nostri corporis ex elementis, & ex primis principijs, semine & sanguine. Tertio talis substantia est, quæ expirat & per inspirationem trahitur. Verum hæc definitio solum continet spiritum influentē, & hominis bene sani. Quare ita spiritus definitur communi definitione melius. Spiritus est uaporosa substantia, qua nostrum corpus constat, uel utitur ad vniuersas actiones obeundas. De generibus spirituum agendum: de quibus agens Galenus duodecimo metho-

Spiritus quid.

E di cap. quinto ponit duos spiritus, vnum vitalem, alium animalem: dubitat autem de naturali. Item libro quinto de Simpl. cap. de pus mouentibus, ponit spiritum quendam innatum in omnibus animalis partibus: qui cum nec vitalis sit, nec animalis, merito erit naturalis. At in libris de placitis, præter vitalem & animalem, alium addit spiritum, quem materialem vocat. Cæterū, quæ dicit in Aphorismo decimoquinto, scilicet singulas partes constare ex spiritu, non possunt intelligi de vitali & animali, qui non manent fixi in partibus, & propterea non potest pars aliqua ex illis constare. Contra hunc numerum spiri-

de generib. spirituū et Galeni opinio.

tuum, plurima faciunt. Et primò, quòd Gal. non probet tres esse, sed dubitet de naturali, de vitali dicat nullam esse euidentem demonstrationem: verum solum rationi esse consonũ, ut recipiatur: De animali autem esse euidentem demonstrationem. At ex quibus quæso ea sumitur. Nam excusis omnibus eius libris nulla reperitur alia nisi ex plexu retiformi. At ille non est in hominibus, aut certè non ita euidens, ut in brutis: cum tamen homines postulent puriorem spiritum, & propterea euidentiorem plexum, & magis artificiosum. Deinde etiam si ponatur, non tamen sequitur, illic fieri aliquem spiritum: sicut non sequitur, fieri in reuolutione vasorum spermaticorum. Præterea si retia huiusmodi sint necessaria ad generationem spirituum, cur etiam illa non fiunt in corde, ad generationem vitalis? Secundo falsam ostendit hanc esse opinionem eo, quòd dicat animalem spiritum nunc ex uitali, nunc ex aëre inspirato, nunc ex sanguine gigni, dicatq; esse igneæ substantiæ. Tertio, quòd non possit assignare locum, vbi gignatur. Nam aliquando eum in plexu, aliquando in ventriculis cerebri: & nunc in duobus anterioribus, nunc in medio, nunc in postremo, nunc in venis, quę ad ventriculos pertinent, illos gigni scribat. Quarto, si spiritus animalis continetur semper in cerebro, semper fierent actiones, ut cogitationes, sensationes: nihil enim deesse potest tunc cerebro ad actiones obeundas. Quinto non est necessarius spiritus animalis, ad actiones animales exercendas: cum dicat vltimo cap. 1. de locis affectas, talem facultatem, sine aliqua substantia, ut radios solis in terram ferri. Sexto, si necessarius est spiritus ad animalem facultatem vehendam, descendet ergo vsque ad pedes minimo momento spiritus hic, quem ignęę, aereæ, & leuissimæ substantiæ esse dicit. Septimo, non docet talem spiritum esse dilatatio pupillæ quæ fit altero clauso oculo: quoniam per arterias, & nõ per neruos influit ille spiritus, & propterea non est animalis. Octauo si plures sunt spiritus proprij singulis actionibus, non utiq; possent fieri actiones corporis: quoniam per somnũ, vigiliam, iram, tristitiam, gaudium perpetuo miscentur, & confunduntur minimo momento hi spiritus: nec possunt subito separari, aut regigni, præsertim animalis, qui tantam elaborationem postulat. Nono, si actiones natura diuersæ postulant suum proprium spiritum, cur manifestè non ponit naturalem. Nec dicendum est, vitalem posse illis seruire: quia etiam sufficeret animalibus facultatibus, cum par sit distantia, & differentia ab vno, ut ab alio. Quare unum, & non plures spiritus influentes ponendum esse censeo. Idque multis rationibus. Nam si innatum calidum est spiritus (vt Galenus dicere solet) vnus erit spiritus, quia calidum innatum vnum est: nec dicitur esse naturale vnũ calidum aliud uitale, aliud animale. Secundo, actiones nostri corporis diuersæ, commune uolunt instrumentum: nam plura se impediunt. Tertio, ut vnum est nutrimentum ex tota massa humorum, quæ vnam habet formam conuenientem omnibus: sic vnus est spiritus, qui ex tota massa consurgit. Quòd si spiritus aliquando crassior, tenuior, calidior, frigidior, & humidior est, non tamen propterea speciem mutat: sicut, nec humores speciem mutant ob istas qualitates. Quarto spiritus insitus singulis membris, vnius est naturæ: ergo & influens, qui insitum conseruat, & auget. Quinto tot partes, & facultates diuersæ, aliquid commune postulant, quo coniungantur, & mutuo commnicent suam uim. Postremo idẽ sentit Arist. cap. ultimo lib. 5. de generatione animalium: ubi scribit, sic se habere spiritum in rebus a natura constitutis, ut malleum in arte fabrili: Vnum scilicet esse instrumentum, quod ad plures actiones est utile. Idem scribit in fine libri de cõmuni animalium motu. Vnus ergo spiritus: quem nec vitalem, nec naturalem nec animalem uocare debemus, si intelligamus his nominibus diuersam esse illius formam & naturam: sed ita vocare possumus ut Arist. animam vnam dicit esse, quę ob diuersam relationem nunc sensitiua, nunc motiua, nunc vegetatiua dicitur. Sic igitur naturalem spiritum dicemus esse, quando naturalibus, animalem quando animalibus, uitalem quando vitalibus seruit functionibus. Porrò spiritus non seruiunt corpori, eò, quòd ferantur per instrumenta, & per illa ducant facultates (vt nonnulli seutiunt.) Nemo enim concipere potest per neruos solidos, & duros spiritum minimo momento posse subire, accedere, recedere. Quòd si constrictis, aut obstructis neruis, non fit sensus, & motus: id tamen non ostendit spiritum per eos immitti: nam facultas postulat sua instrumenta, & media expedita, etiam si non moueatur cum aliqua substantia. Idem enim contingit, ut in solis lumine, quod non potest per nebulam fieri. Præterea, si nerui postulant ad motum, & sensum spiritum, qui feratur per eorum substantiam, cur etiam non dicemus per substantiam arteriarum, & venarum, ac non solum per earum caui-

tates

Spiritum unũ influentem & nõ plures esse ponendos.

Spiritus influens quo nomine uocandus.

Spiritus influẽtis usus & facultas

A B C D E

A tates spiritum ferri? Ad hæc cur non fierent in neruis frequentes conuulsiones, ubi spiritus est crassior. Dicemus ergo spiritum seruire singulis facultatibus non alia ratione, quàm quòd suo calore excitet insitum calidum. Sic enim calidum influens a corde, instrumentum totius corporis, & actionum illius esse dicimus. Hac ergo quæ dicuntur de spiritibus non probant cor esse omnium facultatum principium. Quare verior est Galeni opinio, qui plura statuit principia facultatum. Verum uidendum est, an cerebrum, hepar, cor, testes, sint principia omnium facultatum, quas recenset ipse, uel in illis exerceri aut ab ipsis in alias partes prodire. Porrò cerebrum esse sensitiuæ & motiuæ facultatis principiũ, multis rationibus probat Gal. primo quod collisis ventriculis cerebri, animal sensum, & motũ amittat, permanente tamen cordis, & arteriarum motu, ac nutritione incolumi: quod signum est, non omnes facultates exire a corde, sed diuersos esse illarum fontes. Secundo, quòd neruis laqueo interceptis, pars, quę post ligaturam est, insensibilis, & immobilis maneat, & vnà cum ea omnes partes, quæ ab illa neruos capiunt: quæ verò versus cerebrum est, sensum & motum retinet. Oporteret autem contrarium fieri, si a corde sensus, & motus emanarent. Nec dicere oportet, quòd hoc fiat, quia spiritus non descendat a cerebro, & sine eo non possit fieri sensus, & motus, etiam si virtus a corde immittitur. Nã antea ostendimus, nullum spiritum in cerebro gigni: & si quis mittitur ab eo, non mittitur per neruos, sed per arterias & venas: quæ cum vicinę sint neruis, spiritum spargere in eos possunt. Ergo non fiunt sensus, & motus, quia facultas non immittitur a cerebro. Tertio docent remedia, quę læso sensu & motu, prosunt, cum cerebro admouentur, nisi lęsio contingat vitio calidi innati, cerebrum esse originem harum facultatum. Quarto idem probant cerebri affectus, qui nunc sensum, nunc motum labefactant. Hæc ergo manifestè ostendunt, a cerebro prodire facultatem sentiendi & mouendi. An verò in cerebro fiat imaginatio, cogitatio, & memoria: & quot sint illic facultates istarum actionum, probare licet ex prædictis argumentis: ꝙ scilicet illæso corde, & hepate, & solo affecto cerebro, nunc vna, nunc duæ, nunc omnes illę actiones lędantur. Docet itidẽ remedia, quę cerebro admouentur per huiusmodi affectus. Nã in lethargo & inflãmationibus cerebri vulneribusq; deliria oriri conspicimus: in apoplexia uerò & epilepsia, etiam aboleri eas actiones: præstantissimaque esse remedia, quæ cerebro admouentur. Sumit aliud argumentum Gal. primo de locis affectis. Ait enim indicio esse, quod facultas rationalis sit in cerebro, quia fatuos dicimus cerebrum non habere: mirũ tamen est, quod ipse hoc argumento vtatur eo loco, quod in libro de Placitis reijcit tanquam rhetoricum, & ineptum ad probandum originem facultatum. Addit quartum argumentum ex Platone, quòd partem, quæ dominari debet, & diuina est, in loco eminentissimo collocari oporteat, ut prospicere possit tãquam ex arte, quid in alijs partibus rectè, aut malè fiat: ac ut a terra maximè recedat, quod diuinitatis est particeps, ut nos ad cælestem cogitationem ducat. Sed hoc etiam est probabile argumentum. An verò distinctæ sint locis in cerebro hæ facultates, in sequenti capite expendemus, ne prolixior euadat hæc tractatio. Quòd si imaginationis, cogitationis, & memoriæ cerebrũ sedes est, erit quoque sedes considerationis, opinionis, iudicij, ingenij, sapientiæ: quæ facultates, & actiones, sub animali facultate a Gal. comprehenduntur. Porrò multas facultates sub vitali comprehendi, a Galeno antea ostendimus, qui etiam tradit, in corde eam esse, & ab eo per arterias in vniuersum corpus transmitti, passim commemorat: nec tamẽ interim aliqua ratione probat, vim aliquam vitalem in corde esse, aut ab eo prodire. Si enim viuere est uegetari, sentire, & moueri, ut in lib. secundo de anima tradit Arist. aut rectius, si vitam ostendit vegetatio sensus, & motus, ut nos antea ostendimus: vel si viuere est gubernari a tribus facultatibus, ut Gal. scribit vndecimo methodi, Cor neutiquã erit vitæ, aut vitalis alicuius facultatis principium. Nam nec nutritionis, nec sensus, nec motus volũtarii principium est cor: nec tres istę facultates a corde procedunt solo, sed a tribus fontibus, singulæ a singulis.
E Quòd si quis diligenter expendat, quid a cordę extra mittatur, nullam agnoscet ab eo exire facultatem, quæ vitalis dici possit. Nam cor in arterias immittit vim, qua illæ dilatantur & comprimuntur: & præterea sanguinem spirituosum. At ex motu, arteriarum, & sanguinis, spiritusque influxu, fit conseruatio caloris natiui in singulis partibus: & nihil præterea a corde emanare nouimus. Ex quo sequitur, corpus a corde sumere calidum influens. vitæ, & omnium actionum instrumentum, arteriasque comparatas esse ad illud calidum spargendum, & conseruandum in singulis membris. At hoc non ostendit, vitalem aliquam facultatem

Plures esse fontes, & principia facultatũ: & quæ nã a singulis principijs prodeant.

Cerebrum quarum facultatũ sit principium

An a corde uitalis aliqua facultas prodeat

tem a corde proficisci. Agnouit Fernelius hanc dubitationem, sed parum fæliciter tueri vult vitalem huiusmodi facultatem. Nam eousque rectè quidem progreditur, ut pulsandi vim in arteriis ostendat a corde oriri,& diuersam esse a facultatibus animalibus, & naturalibus:sed propterea non ostendit vitalem eam esse facultatem. Nam statuit vitalem facultatem esse totius animæ summam quandam facultatem:quæ partes animæ perficit,tuetur, & quasi nexu coniungit (ita enim ille loquitur.) Sed nihil istorum probat,ac in eo etiam sibi repugnat,quòd totius animæ dicat esse facultatem. Nam cum animam diuidat in tres partes,substantia & locis distinctas:asseratque vitalem a solo corde emanare: quo pacto potest esse totius animæ facultas. Nec est quòd quispiã dicat pulsandi vim, quæ est in arteriis a corde insita, eam esse, quam vitalem vocare debemus. Etenim vitalem in vniuersum corpus, quod viuit,immitti a corde tradit Galenus:arteriarum autem motus,non alijs datur partibus,præterquam cordi & ipsis arterijs. Ergo nulla facultas vitalis a corde. Pulsandi autem vim arterias sumere a corde,hoc argumento est quòd iniecto aliquo vinculo,& eo constrictis arteriis,pars illarum,quæ vertit ad cor,pulset,alia verò minime. Esse autem cor caloris & spiritus influentis principium,intelligere possumus ex eo, quòd cordis sinus, & quæ in illis sunt,feruere,aut certè vehementer calere sentiantur: ac quod per iram expandi calorẽ, & in tristitia eundem contrahi ad cor,deprehẽdamus. Cæterum motus arteriarũ, & ipsius cordis, ostendunt eas partes ad caloris conseruationem esse comparatas. Nam in dilatatione,attrahitur aer frigidior:in compressione verò emittuntur fuliginosi vapores: ex quibus fit caloris natiui conseruatio. Porrò in timore,tristitia, ira, gaudio, risu, cor euidenter pati agnoscitur. Nam in tristitia & timore contrahitur:in gaudio dilatatur:in ira ebullitionem quandam in seipso excitat. An verò constantia,fortitudo,magnanimitas, aut pusillanimitas pariter in corde fiant,probare nequeo. Est enim vulgare illud argumentum, quo vtitur Gal. quòd scilicet dicamus timidos non habere cor, animosos uerò cordatos. Ex hoc enim ostenditur,quod vulgus dicere solet:non autem quod ratio suadet. Iam verò superius ostendimus, facultatem naturalem multas sub se continere ex Galeni opinione facultates. Nunc videndum est,quis nam sit fons & principium harum facultatum. Pasim scribit idẽ author,& ab alijs omnibus medicis receptum est,hepar esse huiusmodi principium. Verũ cum paulo diligentius rem hanc expendo,inuenio nullam facultatem ab hepate prodire in alias corporis partes. Nam vt a generatrice exordiamur: gignitur, formaturque animal in utero agente semine, ex insita sibi facultate generante: At hæc forma, a toto corpore,nõ ab aliqua parte semini inditur:aut certe,si ab aliqua parte,a testibus,vbi semen fit, non autem ab hepate emanat. Agente igitur semine,& patiente sanguine menstruo,nulla intercedente facultate,quę ab hepate procedat,generatio nostra fit, non autem ab hepate emanat,quod ipsum etiam,ab eadem facultate gignitur. Auctrix autem,& nutrix facultas nulla est, ut antea ostendimus. Sicut etiam nulla est facultas,quæ apponat,uel adhęrere faciat, aut agglutinet,aut asimulet nutrimentum:nam positis quattuor facultatibus,quas Galenus naturales vocare solet veritate uictus, quasi illæ solæ naturales sint facultates, non est opus alias ponere,quę hæc opera perficiant. Sequuntur enim opera hæc per accidẽs, actionem quattuor prædictarum. Nã cum attrahitur nutrimentum, retinetur,& concoquitur:apponitur,adhæret, agglutinatur, asimilatur & nutritio fit. Cum verò plus asimilatur, quàm fit dissolutum,tunc sequitur augmentum. Nec uerò quattuor istæ facultates,ab hepate in alias partes mittuntur:quandoquidem pasim Galenus alibi,& in hoc capite scribit, insitas eas esse ex proprio temperamento:nos verius dicemus ab anima. Nec putare quidem debemus, facultatem aliquam ab hepate immitti,quòd uenę dicantur a Gal. 8. de naturalibus facul.& quarto de vsupartium vim sanguificandi habere, & illam ab hepate sumere. Falsum enim est,venas huiusmodi vim obtinere:quandoquidem quælibet pars, in sibi similem substãtiam mutat id,quod alterat:vnicam autem substantiã habent venæ, & illã albã,ex qua non possunt aliquid gignere rubrum. Nam cum per contactum fiat actio,necesse est,ut qualitates corporum,quæ agunt,& patiuntur,ita afficiuntur,ut id quod patitur, mutetur in qualitates agẽtis. Præterea si ex chylo sanguinẽ, id est substantiam rubram gignunt venæ,cur ex sanguine rubro putrescente,pus in illis gignitur album. Deinde cur hypostasim, & alia contenta in urinis,alba reddunt uenæ: chylum autẽ rubrum. Nec ad id facit,quod dicunt quidam,ideò ex sanguine rubro,pus fieri album,quòd inter membranas contineatur materia hæc, & ex contactu albescant: chylus uerò contineatur in cauitatibus. Nam locus diuersus ad id non facit:

Fernelius taxatur.

Quæ passiones fiant in corde.

Quæ sint verae facultates naturales & an aliquis sit illarum fons.

Venas non habere uim sanguificandi.

A B C D E

A cum eadem sit materia, idem efficiens, idemque per contactum agendi modus. Sed quid de hypostasi dicemus, cuius materia pari modo ut chylus in ventriculi sinu, & sanguis in venarum cauitatibus, continetur. Præterea si uenis sanguinis gignendi, cur etiam arterijs non concedetur aliqua uis generandi aliquid? Ipsè tamen nusquam aliquam tribuit facultatem arterijs, præterquam pulsandi, recipiendique, & ducendi per vniuersum corpus sanguinem spirituosum, in corde genitũ. Postremo si putat, ideo cõcedendam esse talẽ uim uenis, ne otiosæ maneant, dum chylum ad hepar uehunt: cur etiam non dicemus uenas, quæ sunt post hepar, uim habere gignendi carnem, neruum, os, cartilaginem, membranã, cerebrum, pulmonem, & denique substantiam omnem, quæ ab hepate nutrimentum capit. Ita enim præparant materiam hæ venæ his partibus, vt venæ mesaraicæ chylum hepati. Quare si chylus rudem formam sanguinis a uenis mesaraicis accipit, quæ postea in hepate absoluitur, profectò censere debemus, venas, quæ sunt post hepar, vim habere inducendi rudem formã
B eius, quod postea perfectè sanguinem mutat in sui substantiam. Nam absurdum est dicere, venas omnes, quæ eandem habent substantiam, & idem principium, non obtinere eandem vim. Absurdius quoque est, uenis, quæ sunt post hepar, concedere vim gignendi sanguinẽ, quia iam perfectam generationem & formam habuit in hepate. Absurdissimum & illud est, uenis mesaraicis vim alliquam impartiri, alijs uerò nullam largiri. At si aliquam illis cõcedimus ad proportionem, non aliam inueniemus dari posse, quàm ut rudem formam immittant earũ partiũ, in quas postea materia ea perfectè conuertitur: sed hoc omnẽ absurditatem uincit. Ergo dicamus uenas nullam habere facultatem sanguificandi. Nam qui in uenis mesaraicis est sanguis, ab ipsis uenis non est factus, sed transmissus ab hepate ad intestina, & alias partes nutriendas, in quas uenæ ipsæ inseruntur. Quod & Galenus ipse in libris de naturalibus facultatibus testatur: cũ docet easdẽ uias a natura accommodari, ad trasmit-
C tẽdas diuersas materias, a diuersis principijs veniẽtes. Quod si ita est, nulla facultas ab hepate prodit. Cur igitur passim Gal. scribere solet, hepar naturaliũ facultatum esse principiũ. Audite quid scribat in lib. de placitis. Cum sanguis (inquit) ad nutriendum corpus procreetur, gignaturq; in hepate, merito fit, ut hepar nutritoriæ facultatis sit principiũ. Quod enim alendo toti corpori prospicit, hoc nutritoriæ facultatis est initium. Ex quibus verbis satis constat, quòd dicat, & uelit hepar nutritoriæ facultatis esse principium: non quòd facultas aliqua ab eo emanet in corpus, sed quòd materia ad nutritionem necessaria in eo gignatur, transmittaturq; in totum corpus. Ex quo constat, quàm parum diligens sit scriptor Gal. & inconstans: qui facultatem (ut ostendimus antea) causam quandam efficientẽ actionis esse dicit: nunc autem dicat, illud facultatis esse originem, quod materiam ipsam suppeditat: Ad eundem modum, auctricis, & generatricis facultatis principium esse dicetur, quòd materiam, nempe sanguinem, quo corpus gignitur, & augetur, procreet. Nec alia
D quidem ratione, attractricis, retentricis, concoctricis, & expultricis facultatis principium esse potest. Nam hæ facultates (vt antea diximus) insitæ sunt singulis membris ex proprio temperamento, uel potius ab anima: exercent autem sua officia in sanguine, quem hepar conficit, & mittit per corpus. In qua quidem re, refellenda est Acachiæ opinio, qui putat has facultates immitti ab hepate, argumento quòd Gal. scribat in lib. de placitis, hoc uiscus esse materiæ, qua alitur corpus, & uirtutis principium: verum ille fallitur. Non enim Gal. eo loco ita habet: sed (vt antea ostendimus) quia inquit materiæ, qua alitur corpus, est principium, ideo virtutis nutritoriæ principium esse dicitur. Tribuit autem Acachias singulis partibus facultates quasdam influentes ab hepate, nempe quatuor dictas naturales: alias vero insitas vires, quibus gignunt sibi propriam, ex qua constant, substantiam, nempe carnem habere vim gignendi carnem, os gignendi os, ventriculum gignendi chylum. Hanc opinionem passim refellit Gal. qui statuit omnes similares partes, ex proprio temperamen-
E to habere insitam vim attrahendi, retinendi, concoquendi, & expellendi: quarum quidem, & non aliarum facultatum beneficio, carnem, os, & reliquas proprias substantias regignũt, alunt, & augent. Nam ad concoctionem, quæ assimilatio est, uel per assimilationem fit, hæc sequuntur: sed dicat quæso ille, quid fiat a quatuor illis facultatibus, & quid attrahatur, retineatur, concoquatur, expellatur, si aliæ quędam sunt facultates, quæ sanguinem attrahunt, retinent, concoquũt, ex quo pars sibi similem substantiam gignit, & excrementa post concoctionem derelicta extrudit. Mirum enim est, si in una materia uersari oporteat octo facultates, duas attractrices, totidem retentrices, concoctrices & expultrices. Sunt

Acachiæ negligẽtia arguitur.

ergo

ergo hæc somnia: nec possumus statuere, hepar esse principium alterius rei, quæ in alias partes mittatur, quàm sanguinis. Sanguificam enim facultatem habet quidem hepar: quod ostendit illius substantia, sanguini simillima, & venarum exortus: solet enim natura instrumenta producere ab ea parte, quæ materiam aut vim dat, quam instrumenta deferre sunt apta: sed eam facultatem in se ipso exercet, quatuor facultatum naturalium beneficio. Non enim præter illas, sanguifica aliqua addenda est facultas: sed quia concoctio per contactum fit, sequitur sanguinem ab hepate rubro gigni. An uerò concupiscentia incontinentia in eo etiam posita sit, certo indicio asserere nequeo. Nam fabulosum est argumentum, quo vtitur Gal. primo de locis affectis, & in lib. de placitis: ideo in iecore eam esse collocatam, quòd poetæ dicant, Tytio iecur ab aquilis erodi. Voraces quidem & edaces esse, quibus magnum est hepar, experientia docet. At testibus tribuit Gal. facultatem gignendi semen, & merito: quandoquidem illi sæpe apparent in dissectionibus semine pleni. Non est tamen separata hæc quædam facultas, sed ex concoctione insita testibus, fit seminis generatio. Hanc facultatem hoc loco, & alibi, Gal. uult a testibus immitti in vasa seminaria. Verum suspecta mihi est hęc opinio. Nam scribit ille cap. 15. primi de semine, seminaria uasa non nasci a testibus: id quod ex anatome constat. Duplicia enim uasa cum testibus coniunguntur: quædam, quæ seminis præparatoria dicuntur, quæ a venis emulgentibus enascuntur: & in membranas testes inuoluentes inseruntur. Alia autem, quæ a testibus enata, in pudendum terminantur: quæ seminis delatoria dicuntur. Certum est, nullum genus horum vasorum, talem facultatem a testibus capere: quippe cum præparantia, a testibus nō oriantur: delatorijs autem natura solum utatur, ad semen eiaculandum, quod perfecte in testibus iam confectum est. Quòd si quis dicat, in præparantibus semen conspici non perfectè elaboratum, concedemus id nos quidem: sed negabimus, eam vim a testibus influere: cum insitam eam habeant ex proprio temperamento & substantia. Sunt enim corpora illa diuersa à venis: vnde venæ rubram substantiam continere conspiciuntur, cum ad sanguinis per vniuersum corpus distributionem, a natura institutæ sint: vasa autem illa, semen conficiunt non quidem perfectum (hoc enim postea fit in testibus) eam tamen quam habent vim nulla ratio ostendit à testibus influere. Cæterum virilitatis, fœminilitatisque vim in testibus sitam esse, & ab illis immitti in vniuersum corpus, argumento est, quòd masculus exectis testibus, masculinum robur amittat, & infeminea mollitiem & habitum degeneret: & fœmina, pariter aliam naturam assumat: ut in gallinis castratis apparet. Quomodo autē hoc fiat non satis patet. An forte id fit, quòd vis aliqua ab illis per meatus spermaticos, uel per aliam viam, in vniuersum corpus transfundatur. An potius calor quidem solus, uel etiam cum vi ipsa mittitur. Ego uerò crediderim, & calorem, & vim immitti a testibus. Nam caloris argumentum est, quòd frigidiora reddantur castrata animalia. Habitus uerò, uocisque mutatio, ostendunt vim etiam ipsam esse deperditam: quandoquidem diminuto solo calore, nequit tam magna fieri permutatio. Duplices esse facultates, quasdam insitas partibus, alias influentes, antea ex Galeno ostendimus. Nec obstant, quæ aliquando scribit Galenus. Nam in lib. de constitutione artis scribit: partes habere diuersas facultates & proprietates: ita ut alia sensibilis sit, alia insensibilis, uel alia facultate prædita ob diuersum temperamentum. Ad idem facit, quod habet .7. methodi, actiones scilicet diuersas fieri ob diuersum temperamentum. Ergo neruus sentiendi, & mouendi vim habebit ob suum temperamentum. Eadem ratione arteriæ, pulsandi facultate erunt præditæ ob suum temperamentum. Quòd si ita est, innatæ erunt omnes facultates, nec aliqua influens dicetur: nec præter temperamētum, ponenda erit anima actionum causa. De hac re (ut antea quoque annotauimus) varius est Gal. & planè anceps: vt etiam ostendit textu .5. secundi commētarij sexti epidemiôn, vbi ita scribit. An fiant actiones in nostro corpore, ob singularum partiūtemperiem, an ob vim illis a creatore inditā, quæ nobis moriētibus abeat, nec ego nec alius affirmare potest. Nos autē ostendimus, id affirmari posse ex actionibus genere & natura diuersis: quas ad temperamentum diuersum, nullo pacto referre possumus. Non enim tantum differt temperamentum hominis, & suis, quantum actiones & mores illorum inter se discrepant. Quòd uerò omnes insitæ non sint facultates, ex eo patet: quòd ligato neruo, sentiendi vis in ea parte amittatur, quæ est post ligaturam: seruetur verò in alia. Facit quidem partis temperies & natura, ut pars reddatur apta, vel inepta ad facultatem influentem recipiendam, & exercendā: sed nequit temperies esse anima, aut causa actionum, quę ab ipsa anima procedunt. Iam si influentes

De passionibus consistētibus in hepate authoris opinio.

Testes quarum facultatum sint principium

A fluentes aliquę sunt facultates, videndum est quo modo illæ influant, & an una & eadem ratio sit in singulis facultatibus, nempe animali, uitali, & naturali dicta. Nec facile quidem est uerum in hac re inuenire. Nam ut primum incipiamus à sensitiua & motiua, quæ putantur habere sui influxus clariora indicia, dubium est an cum spiritu, uel sine spiritu facultates illæ à cerebro ad neruos, & à neruis in partes, quę sentiũt, & mouentur, ferantur. Nam si Gal. in hac re sequamur, ut qui solus aggressus sit modũ docere huius influxus, inueniemus profecto non esse facile intelligere ob illius uarietatẽ quid sentiendum sit. Etenim in primo lib. de loc. aff. & in lib. de placi. scribit eam uim recipi in neruis à cerebro, queadmodũ aer recipit lumẽ Solis: hoc enim absque aliqua substãtia ab ipso sole in hæc inferiora demittitur. Deinde si cũ spiritu trãsmitteretur facultas, ligato neruo statim sensus & motus nõ perderẽtur. nec eo soluto restituentur. Neque enim spiritus momento temporis á cerebro in extremas partes peruenire posset, nec statim etiam euanescere. Idem scribit circa finẽ primi de semine

B nempe non solum animalem, sed etiam uitalem, & genitalem facultatem sine substantia aliqua immitti in corpus. Nam, inquit, una minima ueneni impresio, ut in scorpionis morsu apparet, totum corpus alterat, non quòd illa gutta, sed quòd uirtus eius per totum corpus extendatur. Cæterum in libr. primo de causis syptomatum scribit facultatem animalem ad neruos diuerso modo labi. Ad eos enim, qui meatũ habent ueluti per uiã. Ad alios uerò ueluti solis radii, qui per aquam & aerem transeunt. Nerui autem qui cauitatẽ habent, sunt (vt ille tradit passim) uisorij. Verum anatome docet hoc falsum esse. Sunt illi quidem molles, sed absque ulla cauitate. Nec contra facit, quòd uno clauso oculo, alterius pupilla dilatetur. Nam hoc docet quidem spiritum aliquem ad oculi pupillam ferri: sed uia ei patet per arterias, nequaquam uerò per neruos. Iam uerò in septimo libro de placitis ait omnes neruos iusta spinalem medullam ita sensibilem meatum habere, ut optici nerui: idque, ut spiritus animalis, qui motui plurimum seruit, unà cum uiolentia & ictu

C incidens, facultatem augeat facilioremque ad distributionem reddat. Ex quibus patet, cum uelle si non per totum meatum, saltem per aliquod spatium, spiritum, facultatemque animalem simul descendere: id enim ostendit, cum dicit spiritum cum ictu, & uiolentia in neruum incidere, ut facultatem augeat. De uitalis & genitiuæ facult. influxu idem, quod de animali ex superioribus sentiendum est. Illud autem communiter omnibus conuenit, quòd sine instrumento in proximas particulas quadamtenus facultas distribuatur, ut quarto de usu partium scribit Gal. Non enim necesse est partẽ, quæ sentiat, neruũ in omni sua particula habere: sed satis est, si per partẽ nerui dispergantur, a quibus postea facultas excidit in minimas particulas. Ita quidem de influxu facultatum ex Gale. opinione sentiendum est. Qui uero arbitrantur animam totam esse eiusdem naturæ in toto & qualibet parte, suaque natura indiuisibilem, coguntur fateri nullum fieri huiusmodi influxum, sed ipsam animam semper præsentem esse in omnibus partibus: quæ tamen non idem efficiat in singulis membris, *nullum fieri influxum facultatum*

D quoniam illa differunt, vel quia propria instrumenta sunt male affecta. Qua ratione sensus perditur in neruorum resolutione, non potente instrumento sensus & motus recipere animæ vim. Aliquando verò etiam si illa recepta est, tamen exerceri non potest, quoniam deest calidum influens, sine quo anima nequit sua officia in corpore exercere: quomodo sensus otiantur per somnum, non quòd sensorijs desit anima, vel sentiendi vis: sed quia (ut alibi ostendimus) abest a sensorijs influens a corde calor. At si quis dicat, cur ergo ligato neruo qui a cerebro ad cor fertur, pars quæ cordi coniungitur, non sentit, alia uerò sentit. Vtraque enim nerui pars animam & vim sentiendi obtinet, & calor deest potius ei, quæ vicinior est cerebro, quã alteri, quæ propinquum habet caloris fontem. An id fit quòd facultas sensitiua & motiua non est apta recipi per finem nerui, sed per principium. Hoc verò est in cerebro, & nõ in corde. Cæterum facultates omnes vel vitę causa, vel ad generationis cõseruationem, uel ad commodiorem vitam homini sunt datæ. Vitæ quidem causa sensitiua, motiua, pulsatoria in corde & arterijs, attractiua, retentiua, concoctrix, & expultrix. Ad propaga *De usu facultatum.*

E tionem uerò facit, quæ in testibus est collocata. Ad commodiorem autem uitam, vel potius ad humanam uitam necessariæ, imaginatrix, memoratrix & ratiocinatrix: sine his enim humana uita a brutis non differret. Sic irascibilis, & concupiscibilis melioris uitæ causa hominibus data est. Nã irascibilis ad rõnalis subsidiũ aduersus cupiditatẽ creata est, tanquã canis quidã cõtra agrestẽ & multorũ capitũ ferã, vt in. 6. lib. de placi. scribit Gal. Cur aũt cupiditas nobis sit indita, nõ docet Gal. est aũt hæc rõ, ut sine voluptatibus nõ viueret aïal. Cæterũ rõnalis nũc iracũdiæ, nũc cupiditati auxiliatur. Iracũdia uerò nunquã cupiditati: nullus

r enim

enim vnquam seipsum increpauit, quòd ab intempestiuis cupiditatibus non sit captus. Irascibilis autem (ut diximus) rationi aduersus concupiscibilem, cum ab hac ratio vincitur, & ad vindictam sumendam ratio iudicat vindicta opus esse, opitulatur. Nonnunquam tamen irascibilis aduersatur rationi, quando scilicet male est affecta. Hinc fit ut rationalis, sola possit consistere, ut in dijs, sicut etiam concupiscibilis in plantis. irascibilis autem nequaquam: quippe cũ ad subsidiũ rationalis hæc sit creata. Propterea tria ista principia inter se sunt colligata per venas, arterias, & neruos, ut sibi inuicem seruire posśint. Porrò, quæ doloris tristitiæ, mestitiæque est causa facultas, videtur data ad contrarios excessus mitigandos. Nimia enim voluptate & lætitia homo nonnũquam dissolueretur, nisi ex contrarijs affectibus medicina esset parata. Videtur etiam eadem facultas eum habere usum, ut naturam nostrã fragilem & caducam deleamus. Iam verò rationalis in primis annis nostrę ætatis inquit Galenus in libris de placitis est imbecilla: euadit tamen robusta circa decimum & quartũ annũ. irrationalis autem in primis annis valida est. Hæc quidẽ tradit Galenus: sed exactius ita res explicari potest. Concupiscibiles & naturales aliæ facultates in primis ætatibus vigent: vitalis, sensitiua, & motiua in adolescentia & iuuentute. Inter rationales ingenium in adolescentia: apprehẽsio in pueritia & adolescentia: iudicium in consistentia & prima senectute: in iuuentute memoria uigere videtur. In illis enim temporibus anima habet instrumẽtum aptũ ad certas eas actiones fœliciter obeundas. Atque hæc quidem sufficiãt de facultatibus. Nunc verba, quæ in textu continentur exponamus. Dicuntur ergo illa esse principia, quæ vel facultatem, vel materiam aliis partibus primò exhibent. Originem verò habere dicũtur a principijs, quæ vel ex substantia principij originem ducunt, aut ab alia substantia, quæ in principio apparet. Subministrare autẽ principijs intelliguntur, quæ uel aliquid capiunt a principijs, uel ipsis principijs largiuntur. Illę autem dicuntur nec gubernare nec gubernari, quę solum obtinent quattuor facultates naturales. Has enim solas nonnumquam pronuntiat Galenus gubernare, ut patet in primo textu quinti commentarij sexti epidemiòn, vbi ita scribit, omnes animæ facultates, quibus animal regitur, quattuor sunt, Attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix. Insitas & aliunde emanantes habere dicuntur, quæ quattuor illas habent, & pręterea sensum & motum recipiunt. Nerui & spinalis medulla a cerebro oriuntur, & subministrant, sed diuerso modo. Nam seruit spinalis medulla cerebro eò, quòd ab illa nerui oriuntur, qui in corpus postea sparguntur, & sentiendi mouendique vim a cerebro in medullam primo influentem in corpus deferunt. Nerui autem, non quòd ex illis aliquid oriatur, sed quod ipsam facultatẽ deferant a cerebro sumptam si sensitiui sint: a spinali medulla, si & sensitiui & motiui fuerint. Arteriæ a corde oriuntur, & illi seruiunt, quoniam motu suo calorem totius corporis contemperant: pulsandi autem vim a corde capiũt: quam non reliquis partibus communicant, ut nerui sensitiuam & motiuam, sed solæ ipsæ exercent totius tum corporis (vt diximus gratia) tum ut illius & cordis etiã calor conseruetur. Venæ ab hepate ortum habent, & ei seruiunt, quędam ut diximus ad illud deducendo alimentum ut mesaraicæ: alie vero distribuendo sanguinem ad nutritionem per totum corpus. Vasa autem seminaria, quę seminis delatoria dicũtur, a membranis testes inuoluentibus nascuntur, præparatoria autem a venis emulgentibus. Seruiunt autem ille testibus, eo quod sanguinem a venis ad testes deducant, hæc autem quia semẽ elaboratum a testibus ad penem trãsmittunt. Cartilaginem vocant medici, quod ab osse oritur, & ipsa ambit. Ligamentum verò quod ab osse oritur, & ossa inter se connectit. Membranam si ut solet Gale. hic sumamus, falsum erit quod a se ipsa gubernetur. Nam cerebri & fœtus inuolucra membranas vocant: illa autem venas arterias & neruos habent. Intelligere itaque debemus membranarum nomine peritoneum: vix enim aliũ reperio in corpore huius generis. Ex ośsibus dentes excipere oportet: illi enim sentiunt, non ex sua natura, vt aliquando Gal. sentire videtur, sed quia neruos recipiunt. Quòd si in radices solum uerui inseruntur, tamen in reliquã partem sentiendi facultas sine neruo spargitur, vt antea ostendimus. Adenes in duplici sunt differentia, alij enim sunt, qui solum usum habent quales sunt, quæ ad uenarum diuisiones replendas securitatis uenarum gratia, ne in diuisione rumpantur, positæ sunt, ut sunt glandulæ inguinum, ceruicis, & axillarum. Aliæ sunt quæ habent actionem etiam sibi propriã, vt glandulæ mammarum, quæ lac gignunt: & testes etiam, quæ semen efficiunt. Caro simplex viscerum (quam affusionem quod scilicet circa vasa affusa sit, vocant) aut non sentit, aut non omni sui parte, quemadmodum etiam caro hepatis & cerebri. Cæterũ per reliquas partes

Quando in nobis vigeant aut imbecilles sint hæ facultates.

Partes quæ dicantur esse principia.

Quae dicãtur ab aliis originẽ habere.

Quae ministrare principiis.

Quae nec gubernantur nec gubernent.

Quae insitas & aliũde emanantes habeãt.

Nerui & spinalis medulla quomodo cerebro seruiãt

Quomodo Arteriae cordi seruiant.

Quomodo venae hepati seruiãt

Vasa seminaria quomodo testibus seruiãt

A partes intelligit musculos, tunicas, & membranas, & denique quicquid sensu preditum est: hæc de facultatibus sufficiant, quæ alijs materiam præbere possunt meliora excogitandi.

Cartilago ligamentū membrana. Ossa. Dētes quomodo sentiant. Adenes.

Capillorum autem atque vnguium neque regimen vllum est, sed generatio tantummodo.

Quæ hic de capillis & vnguibus tradit, satis (vt antea obiter docuimus) ostendunt diuisionem partium in quattuor differentias non comprehendere omnes partes corporis: nam capilli & vngues excipiuntur ab illis. Nec credere quidem oportet Galenum partium constituentium corpus diuisionem fecisse: vngues autem & pilos partes re vera non esse. Nam vt sine ossibus & cute, manus & pedes recte constitui nequeunt: ita profecto nec sine vngui
B bus. Nam si ad partium dissimilarium structuram eas similares iudicamus esse necessarias, sine quibus instrumenti actio commode exerceri nequit, nemo est, qui vngues excludere possit a compositione earum partium, quibus illi a natura sunt dati. Eadem est ratio de pilis, qui circa oculos sunt positi; nequit enim visio absque illis fieri. Postulat autem hic locus vt de pilis agamus diligenter, quoniam ab illis Galenus multarum partium signa capit: ac multa obscure sunt de hac re scripta a Gal. libro. 2. de temperamentis cap. 5. & 11. de vsu partium cap. 14. & primo de compositione medicamentorum: nec non ab Arist. lib. 3. de historia animalium cap. 11. & 12. & lib. 5. de generatione animalium cap. 3. & 5. Porrò exigit hæc tractatio ut doceamus quid pilus sit, quæ illius causa materialis, efficiens, finalis, sine qua non: quis modus generationis, quis usus, quæ & quot differentiæ, quæ causæ singularū differentiarum, quid demnm ostendere possint in nostro corpore. At hæc omnia hoc loco ne
C quaquam prosequemur, sed ea solum, sine quibus illius generatio intelligi nequit: reliqua verò postea suo loco docebimus. Galenus in fine primi de temperamentis scribit pilum omnium, quæ sunt in corpore frigidissimum & siccissimum esse. Explicat autem. 2. lib. eiusdē operis non simpliciter omnium partium, sed earum solum, quæ in cute extant, pilum esse siccissimum: quippe cum ossa, quæ durissima sunt, & nequaquam flecti possunt, videantur pilis ficciora. Verum ex his verbis non tam definit Gal. quid sit pilus, quàm qualis sit illius temperies. Potest autem aptè hoc modo definiri. Pilus est corpus tenue, lōgum, rotundum, fragile, flexile, siccissimum, extans in cute corporis. Materiam pilorum tradit Arist. in lib. 5. de generatione cap. 3. esse humorem exhalantem a cute. Cui quidem opinioni primum repugnat Galenus 11. de usu partium & 2. de temperamentis, dicens esse vaporem. Deinde humor nō ita potest ascēdere ad caput, & transire per suturas capitis, præsertim quòd oporteat talem humorem esse pituitosum: nam alij non sunt viscosi, & propterea non possunt trahi
D in longum vt sunt pili. At color pilorum ostendit non esse semper pituitam causam, cū pili sepe nigri, ruffi, & flaui appareant. Postremo non docet Arist. an huiusmodi humor, quē dicit exhalare a cute, velit in ipsa cute gigni, & ab ea sola exhalare, uel a subiectis partibus prodire, nec quem, qualéue uelit esse, an unum ex quattuor humoribus, uel plures, aut aliā quampiam humoralem substantiam ab illis diuersam: & eam quidem uel crassam uel tenuē aut uiscidam, aut friabilem, uel alterius qualitatis. Gal. uerò in li. 2. de temperamentis & 9. de usu partium uult materiam pilorum esse uaporem fuliginosum, crassum, & terreum. Quam quidem opinionem Auerroes improbat hoc argumento, quòd ex tali vapore fuliginoso, fragili, friabili, terreo, nequeat corpus continuum & longum fieri. Adde quòd ex tali vapore nunquam posset pilus albus fieri. Scribit præterea in lib. 14. metho. pilos fieri ex parte limosa humorū, qui per cutem transpirant: sed quid, & cuius naturæ sit hoc ipsum quod in humoribus limosum vocat, non docet, an scilicet velit esse quicquid ex singulis humori-
E bus, vel ex omnibus simul iūctis crassius reperitur. At in omni opinione dubitationes nascuntur, nec facile est verum inuenire. Mihi autem videtur materia pilorum constare ex duplici substantia, nempe ex vapore crasso & fuliginoso vel materia crassiore ipso uapore & præterea viscoso quodam humore. Nam pili generatio maxime in superioribus partibus & externis ostendit esse opus vapore: illius verò siccitas & durities docent uaporem non esse halituosum, is enim exhalat, sed esse siccum & terrestrem, fragilemque, qualis est ipsius pili natura. Requiri autem humorem viscosum cum tali vapore, pili continuitas ostendit: ac superante nunc vapore, nunc tali humore, aut gignuntur, aut non gignuntur pili, aut differē-

Vngues pilos partes esse constituentes corpus.

Tractatio de pilis quibus constet

Pilus quid & eius tēperies.

de materia pilorum & Arist. opinio.

Gal. opinio de materia pilorum. Authoris opinio de materia pilorum.

tias mutant in colore, consistentia & in alijs differentijs. A qua uerò re vapor ille eleuetur A expendere oportet: quod quidem miror a Gal. prætermissum, cum tamen absque huius rei consideratione nequeat quis dicere, cuius rei temperiem illi ostendant. Montanus tradit talem vaporem fuliginosum ab omni humore eleuari, sed in eo errat: nequit enim ab humore humido, & halituoso qualis est pituita, sanguis, & serosus humor attolli vapor, qui sit fuliginosus, siccus & terreus. Præterea si ex massa humorum, aut ab vnico duntaxat humore vapor ille eleuatur, quomodo potest partium corporis naturalem temperiem indicare? Mihi autem videtur vapor ille crassus & fuliginosus nihil aliud esse, quàm excrementum crassum resultans ex cōcoctione, quæ in singulis partibus ad propriam nutritionem obitur: de quo quidem Gal. tertio lib. de natura. facul. &. 3. methodi, & quinto de vsu partium meminit: vbi docet ex omni concoctione resultare duo genera excrementorum, vnū tenue, aliud crassum: tresque concoctiones fieri, vnam in ventriculo: cuius excrementum tenue est vrina, crassum est stercus: aliam in hepate, & huius excrementum tenue esse bilem flauam: crassum, humorem melācholicum: tertiam uerò cōcoctionem obiri in singulis partibus, cuius excrementum tenue sit vapor, qui exhalat insensibiliter, crassum autem, sordes: quam nos agnoscimus cuti adhęrere, & camisias tingere, inficereque. Hoc ipsum est pilorum materia vna. Nam vbi alioqui relinquitur tale excrementum, quid ex eo fit? Igitur sordes illa crassa cum perniciosa sit, si maneat peracta concoctione, ideo ui caloris & uaporis, qui perpetuo exhalat a corpore natura ita prouidente attollitur ad supernas & externas corporis partes: ubi cum illius pars nequeat libere expirare, hæret, ac cum humore uiscoso & pituitoso, naturaliter cuti subiecto miscetur, fitque materia pilorum. Quod autem non ex humoribus qui in uenis continentur, sed ex ipsis partibus corporis materia pilorum educatur, id etiam argumento est, quòd etiam mortuis in quibus humorum nulla est amplius generatio in venis, pili proueniant & augeantur. Quod quidem non potest aliter fieri, quàm quòd ex putredine fuliginosa excrementa in dissolutione corporis gignantur, quæ eo viuente in concoctione proueniebant: & quòd otiosis, melancholicis, & his qui in profundis carceribus detinentur, barba & capilli plurimum crescant. Ab his enim causis plurimum talis excrementi gignitur, & minimum liberè expirare potest, quare totum fit pilorum materia. Accedit quod mulieres pituitosæ pilos etiam procreent. hoc enim ostendit non ex humoribus ipsis in venis contentis, qui in tali natura inepti sunt ad huiusmodi fuliginosam materiam emittendam, sed ex excremento illo nato ex crasiore parte alimenti, quod fit excrementum in tertia cōcoctione, quo nullum humanum corpus caret, materiā pilorum sumi. Nonne etiam oporteret pilos perpetuo esse ruffos aut rubros? Nam cum necesse sit vaporem illum quem materiam esse pilorum illi dicunt, attolli ab humorum tota massa, referet utique ille sanguinis magis, quàm aliorum humorum naturam, quoniam semper plus est sanguinis quàm alterius cuiuscumque humoris. Cæterum causam efficientem pilorum videtur ponere Galenus caliditatem & siccitatem. Ait enim illos ab his qualitatibus fieri. Verum huiusmodi qualitates causæ potius sunt, quòd materiam gignant pilorum: nam exuperantibus illis qualitatibus, plurimum illius terrestris materiæ ex alimento gignitur: aut certe non nisi causæ efficientes remotę, rationem habent: propinquum autem efficiens, motus est ipsius excrementi: ex illius enim motu per cutem (ut postea ostendemus) fit pilus: calor autem & vapor, materiam illam mouent & subleuant. An forte etiam illa extruditur ab expultrice ui partium internarum in quibus gignitur. At causam sine qua non possunt pili gigni, & cum qua apte gignuntur, a cutis natura sumitur. Oportet enim illam non esse nimis siccam vel duram, vel humidam: vel cui subiecti non sint tendines multi & crasi. Duram enim & siccam cutem ægre peruadit huiusmodi uapor & excrementum. In humida concidunt meatus, qui sunt in cute. Vbi autem tendones multi subsunt, vt in vola manus & pedis, aut pauca gignitur materia pilorum, aut ad cutē nequit peruenire, aut per illā nequit transire. Quis sit finis & vsus generationis pilorum docet quidem Galenus, sed non semper eosdem scopos tradit. Nam in secundo de temperamentis scribit vel ad ornatum, vel operimentum illos esse factos. Vndecimo vero de vsu partium, vbi de capitis pilis agit, scribit eos ob duplicem vtilitatem factos, ad operiendum scilicet caput, & ad crasiora excrementa consumenda, quæ caput ipsum alioqui offenderent. In hos ergo tres fines pilos omnes reuocare possumus, vel ad ornatum, vel ad operimentum, vel ad temperamentum: quod contingit ex consumptione excrementi. Adde si

Montani opinio de materia pilorū confutatur.

Materia pilorū ex duplici substātia.

Pilorū causa efficiens.

Causa sine qua non pili gignuntur.

De usu pilorum.

B C D E

A uis quartum scopum ob necessitatem materiæ, & quintum ob naturæ prouideutiam, ut membra quædam ex illis componantur. Ac nonnunquam ob unum ex his solum, aliquando ob plures scopos facti pili agnoscuntur. Porrò ornatus gratia uidentur facti pili in naribus, pudendis, axillis. Nam pudenda tamquam obscenæ partes, tegenda sunt. Axillarum verò & narium cauitates tamquam deformes, pilis replentur. Cæterum ad utilitatem in nulla parte uidentur facti pili, quinetiam coniunctum simul habeant ornatum. Capitis enim & barbæ pili, non solum utiles sunt, sed etiam partes subiectas ornant: ita utilitas ab ornatu separari non uidetur: ornatus autem ab utilitate separatur, ut in exemplis prędictis. Iam verò ob materiæ necessitatem, nec utilitatis, nec ornatus gratia pili tibiarum & brachiorũ uidentur facti. Neque enim partes illæ munimento ex pilis aduersus frigus, ut caput & facies egent: nec magis ornatas quando pilos habent, quàm cum illis carent esse agnoscimus: fiunt autem quoniam aliter fieri non poterat. Oportebat enim excrementa illarum partiũ B uacuari, nec aliter quidem uacuari poterant, quàm conuersa aliqua sui portione, quæ scilicet pertinacius hæret, in pilos. At pili oculorum facti sunt, quoniam sine illis oculorum compositio & uisio constare non poterant. Cæterum generationis pilorum modus optime docetur a Galeno in libro secundo de temperamentis. Cum enim (inquit) uapor fuliginosus crassus & terreus meatibus cutis impingitur, ita ut nec facilè intro redire, nec extra propelli possit, quem alius rursus ex profundo subiens ferit, prorsumque impellit, & alius alium deinceps, donec multi coniuncti & simul complicati fuerint, qui ob transitus angustiam stipati, in angustam prorsus formam rediguntur, propelluntur que a similibus uaporibus, quibus exitus est negatus, quia meatus iam est occupatus, cogitur ergo exire a cute iam lori formam adeptus pilus: assimilarique potest, quod in meatu est impactum stirpis radici: quod uerò extat ex cute ipsi uelut stirpi.

de modo generationis pilorum.

Differentias pilorum sumit Arist. 5. de generatione animalium ca. 3. a duritie, mollitie, C longitudine, breuitate, crispitudine, multitudine, paucitate, coloribus. Verum non omnes differentias complectitur: omittit enim eam, quæ a crassitie est, & tenuitate, ortusque & decidentiæ tẽpore. Quare præstat differentias sumere a figura, consistentia, quãtitate, incrementi modo, colore, ortus, & casus tẽpore, a causis, vsu. A figura enim sumuntur hæ differentię quòd quidam recti, alij crispi, alij inter rectos & crispos medij: alij vniti, alij diuisi. A consistentia ꝙ quidã crassi, alij tenues, alij medij, alij item duri, alij molles, alij asperi, lenes, medij. A quantitate continua, ꝙ alij longi, alij breues, alij medij. A discreta ꝙ alijs paucis, alijs nulli, alijs multi, alijs inter has differentias medij pili dati sunt. A colore quod alij sint albi, alij nigri, alij pallidi, alij ruffi, alij subflaui, & sic de alijs coloribus qui in pilis reperiuntur. Non enim omnes colores pili recipiunt: cum nec uirides, nec rubri in hominibus reperiantur: in volucribus autem pennæ tali colore praditæ apparent. Ab incrementi & decrementi modo, sumuntur differentię: nam alij augentur, alij non, vt palpebrarum D pili: alij cum ordine, alij sine ordine crescunt. cum ordine vt superciliorum & capitis etiã pili: sine ordine autem, reliqui ferè omnes. Ab ortus tempore, nascuntur quoque differẽtię: quoniam alijs citius oriuntur, alijs tardius, alijs iusto tempore: Ita alijs cito cadunt, alijs tardius, alijs iusto tempore. Porrò ab usu sumitur etiam differentia, alij enim ad operimentum, (vt ferè omnes qui in corpore sunt) alij ad ornatum, vt superciliorum, alij ad utrumque simul, vt barba: causas verò prædictarum differentiarum postea docebimus, ubi mentio illarum fiet a Galeno. In eodem genere partium cum pilis ponit vngues: qui reuera & ipsi nullas habent facultates, sed solum per additionem crescunt, posteaquam geniti fuerint, non docet autem Galenus ex qua materia gignãtur & crescunt. Scribit autem Acachias vngues gigni ex crassis terrenisque neruorum excrementis: quod rationi non est consonum. Nam si ex tali materia gignerentur vngues, cur in alijs partibus corporis vbi nerui E multo maiores sunt, quàm in digitis, non appareret vngium generatio, quid enim aliud potest fieri ex eodem excremento. Præterea cur nerui potius quàm ossa & ligamenta facerẽt, talia excrementa. Quod si ratio conuincit, vt etiam illę partes similia excrementa procreẽt, necessarium utiq; est, vt vel vngues, aut aliquid simile ex illis gignatur. Accedit quòd oporteret maximos esse in digitis neruos, qui tot excrementa gignant. Addo quòd vngues partes sint corporis ex naturæ prouidentia in prima generatione comparatę, quæ ex excrementis fieri nequeunt. postremo cum molles sint vngues, aut certe flexiles, non possunt ex crassa & terrena materia gigni. Ait & ille nutriri ungues: quòd si ita est, erunt præditi quattuor

De differẽtijs pilorũ.

de materia unguium et Acachias refellitur.

facultatibus, attractrice, retentrice, concoctrice, & expultrice (sunt enim hæ facultates partium, quæ nutriuntur, & nihil nutritur quod præditum non sit illis facultatibus) non ergo nutriuntur, aut reuera augentur. Vel si ita fit, non constant ex excrementis. Verum ut diximus solum crescunt per aditionem. Prior enim pars a posteriore pellitur. Generantur etiam improprie sicut pili & excrementa. Non ignoro equidem Galenum in fine lib. secundi de institut. anatomic. simile quid habere: cum illarum sententiam probare videtur, qui vngues ex ossis, nerui, cutis, & carnis etiam concretione procreatos tradunt, putantq;. Arterias, venas, & neruos vnguibus iungi sensus vitæ, & alimenti gratia. Tamen, vt diximus, non sentiunt, non viuũt, nec verè nutriuntur vngues, vt ille eodem loco fateatur oportet, cum scribit vngueis pilorum modo a radice exire, & augeri. Verùm cum docet modũ, quo constant vngues ex multiplici illa substantia, concretionem nescio quam imaginatur, quæ non facilè intelligi potest. Nam ex osse quid produci potest, quod perpetuò pullulat, & atteritur? Et cur in extremis partibus concretio illa fit, in alijs uerò minime? Aristoteles in quodã problemate docet vngues ex cute prouenire, sed ut satis constat ex illorum duritie, nõ rectè. Itaque placet magis eorũ opinio, qui uoũlt vngues prouenire ex cartilaginosa substãtia extremę partis digitorum indurata. Nam vnguium durities media est inter ossa & cartilaginem, tamquam ex cartilagine exsiccata & tendente ad ossis naturam cõsistant. Videntur autem crescere naturæ quadam prouidentia, quę huiusmodi cartilagines tales ab initio fecit, ut perpetuo pullulare & excrescere valeant, ne desit quod in locum attriti & consumpti reponi possit. At si pili, & ungues non uiuunt, unde illis illud incrementum accedit? Nam sine nutritione nihil augeri uidetur. Quod uerò nutritur, uita esse præditum nemo negat. Quod plane etiam fatentur, qui pilum dicunt nil aliud esse, quàm plantam. Ego uerò ita puto sentiendum, pilos inquam, & ungueis mediam naturam habere inter viuentia, & non uiuentia, cuius generis corallus, fungus, spongiæ marinæ, & alia quædam esse agnoscuntur. A B C

Mediã naturam habẽtia inter uiuentia & nõ uiuẽtia.

Caput. 10

Indicia autem cuiusque temperaturæ sumpto a cerebro initio deinceps dicemus. Sunt uero quinque uniuersa genera, quæ ipsius naturam ostendunt. Primum quidem totius capitis dispositio. Secundo vero sensibilium operationum uirtus & uitium, & tertium actiuarũ, quartum earum, quæ tenent principatum, & quintum naturalium. Aliud uero genus præter hæc omnia ea, quæ extrinsecus uenit alteratio, & quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur atque capillis. D

Enumeratis & diuisis partibus corporis proponit suum deinceps institututum, quod est, inquit, explicare velle singularum partium omnium temperaturarum indicia, & simul proponit a cerebro esse incipiendum, & a quibus rebus signa sint sumenda, ad cerebri temperies cognoscendas. Verum illud intelligendum non est, Galenum velle omnium partiũ enumeratarum temperaturas & illarum indicia tradere velle: nam id non facit in hoc opere, sed solum illarum partium temperaturas manifestat ex suis signis, quæ quidem habent vim mutãdi temperiem corporis, vel tanti sunt momenti in corpore, vt illarum natura pręnoscenda sit à medico, tamquam necessaria ad illius propria officia exercenda. Sunt autem prioris generis cerebrum, cor, hepar, & testes: secundi uerò pulmo & ventriculus. Porrò a cerebro initium sumit, tamquàm a digniore parte: tum etiam quòd in eo possit facilius methodus exerceri, quæ instituitur de signis cognoscendi temperamenta partium. Non enim ex omnibus fontibus signa sumuntur ad omnium partium temperies significandas. Nam ad cerebri temperies dignoscendas scribit ex figura & magnitudine capitis, indicia capi: in corde verò, hepate & alijs partibus, quarum figura & magnitudo sensum fugiunt, non licet ex illis signa ducere. Ergo ex omnibus fontibus signa sumenda sunt, quæ possunt singulis partibus accommodari, nec mutandi quidem sunt fontes illi signorum, quos antea posuimus communes esse rebus omnibus dignoscendis, nempe ab essentia, ab illis, quæ essentiam sequuntur, a causis & similitudine rerũ, semper enim inueniemus in illis, quod E

A ad rem propositam significandam cõferat. Verum quoniam pollicetur Galenus se velle docere omnium temperaturarum, quæ in prædictis partibus, & in toto etiam corpore reperiuntur signa, postulat utique nostrum officium, vt hic explicemus, quæ & quot sint temperaturæ, & quæ in illis reperiuntur differentiæ: ita enim occasionem sumemus explicandi in hoc opere, quæ alibi Galenus docet, sequentique tractationi lucem adhibebimus, & si quid desit in ea, intelligemus an rectè, vel perperam id ab authore sit prætermissum. Ac ex superioribus quidem patet, quid sit temperies: illud tamen non constat, an vna sit temperies in homine, an plures specie diuersæ. Nam Hippocrates primus, & post illum Galen. aliјque medici, non nisi vnam videntur asserere, cum tradunt corpora nostra constare ex quattuor elementis, ac ex illorum mixtione temperari, temperiemque in illis fieri. Ad idẽ pertinet, quod illi scribunt, cum homo moritur, singula elementa a se inuicem separari, & ad suam naturam, id est ad elementa mundi discedere. Aiunt etiam non esse parem in ani-

Antiquos non cognouisse plures temperies specie & natura diuersas.

B malibus singulis elementorum portionem, sed in aliquibus plus esse ignis, in alijs plus terræ, vel aeris & aquæ: & proinde plus vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci, quæ quidẽ, & aliæ huiusmodi sententiæ ostendunt nos vnicam habere materiam ex substantia elementorum confectam, vnamque temperiem, ex elementorum qualitatibus inter se agentibus & patientibus resultantem. Verum si diligentius, quàm illi fecerint, hæc perpendemus, inueniemus profecto, specie & natura diuersas in nobis esse temperies, & substantias, quæ diuersam tractationem requirunt. Nam alia est materia partium nostri corporis, quatenus illæ corpora sunt, alia vero quatenus uiuunt: alia quoque est temperies materiæ, quæ corpus constituit, ab ea, quæ propria est materiæ uiuentibus. Quod sic ostendo. Nam mortuo homine ætatis cursu in extrema senectute, uel in alio quocumq; tempore per febres hecticas, & tabem, manet corpus illius, cadauer inquam integrum ex elementis compositum, & pro cadaueris natura temperatum. Ea uerò materia, quæ est caloris & temperaturæ uiuẽtis sub

Materiam & temperiem unam esse uiuentibus propriã aliam propriam cadaueri.

C iectum, ac coniunctionis animæ cum corpore, uitæque causa, consumpta est. Nam si illa non deesset, numquam naturaliter, idest ab internis principijs periret homo. Quinetiam diuersas has esse compositiones, docent diuersi modi corruptionis hominis & cadaueris. Nam homo moritur naturali morte, & per tabem dissoluto ui caloris corporis uiuentis, eo humore, qui est pabulum & subiectũ illius caloris, qui & ipse simul euanescit ad humoris consumptionem, ut ignis marcescit, consumpto humore ligni: cadauer vero ipsum (vt rectè tradit Aristoteles in libro quarto meteorum). Non nisi per putredinem naturaliter, idest ex suis principijs dissolui potest: ac post dissolutionem, quæ conspici possunt elementa, per putredinem separata reperiuntur, cinis, aqua, & vapor. Deinde, si vna & eadem esset materia uiuentis & cadaueris, eademque temperies, cur tabidæ febres pariter utramque non consumunt. At nullus reperitur morbus, modo ille sit sine putredine partium, qui

D cum hominem occidit, cadauer non relinquat integrum. Idem probant principia propria viuentibus. Nam sanguis & semen propriam habent materiam maximè recedentem a nudis & puris elementis: Ex quibus res omnes, quatenus sunt corpora composita, constant. Etenim viuentia pro ratione perfectionis formæ, materiam requirũt maxime compositam & proinde maxime recedentem a prima elementorum mixtione & temperie. Addo quòd hominis corruptionem appellamus mortem: corruptionem vero cadaueris, putredinem: tamquam generatio & compositio illorum natura inter se differant, quorum scilicet nomina tantopere discrepent. Itaque ex his patere omnibus puto, unam esse materiam hominis, quatenus ille habet corpus ex elementis compositum: Aliam verò, quatenus habet corpus animæ calorisque proprij uiuentibus subiectum. De quibus sigillatim nunc est agendum, vt propria cuiusque natura, temperies, & uis innotescat. Porrò compositio, ex qua fit cadauer, quod uiuentibus etiam subijcitur, constat ex primis mundi, & proximis cuiuscũque rei elementis, qualia sunt in nobis quattuor humores inter se confusi & commixti: &

Materia cadaueris ex quibus sumatur.

E hæc compositio reuera efficit molem ipsius corporis, multa enim est materia, quæ assumitur ex elementis & principijs. Nam elementorum omnis substantia, & materiæ quædam portio, quæ est in nostris principiis, assumitur ad hanc compositionem. Compositio uerò, quæ est uiuentibus propria, habet quidem materiam ex elementis, sed propria quadam viuentibus ratione elaboratam. Nam etsi semen & sanguis, reliquique humores, quibus homo constat, ex elementis materiam habent, & reuera constant: tamen ab his, in quibus gignuntur, recipiunt propriam quandam formam, & temperiem, quæ conuenit solis uiuen-

tibus. Pinguis enim & oleosa est propria uiuentibus materia. Sed de hac postea. Prior vero, compositio, de qua agimus, constat quidem ex una & eadem massa elementorum, & humorum: quæ tamen ex diuersis natura rebus, & diuerso modo temperatis, conficitur. Ac in generatione partium diuersarum, quales sunt in nostro corpore, etsi ex omni substantia aliquid sumitur, vt corpus fiat compositum ex quattuor elemētis & quattuor humoribus: tamen pro diuersitate partium, plus aliquando terræ, vel aquæ, vel aeris, vel ignis, aut pituitæ, bilis flauæ, uel atræ, & sanguinis ipsius assumitur: vnde partes inter se differunt calore, frigore, humiditate, siccitate, duritie, mollitie, colore, sapore, & alijs qualitatibus: fitq; vt quædam melius, aliæ deterius: & quædam etiam quantum sensus iudicare potest, exactè temperatæ sint, & dicantur esse. Cæterum hæc compositio ut propriam habet materiam, propriamque temperiem ex elementorum substantia & qualitatibus confectam. Ita corruptionem & insignes alterationes, a nullo alio pati potest, quàm a suis principijs (excepto ab igne, cuius inquit Arist. omnia sunt materia). Nam si os, carnem, neruos, ligamenta, & uiscera, vel in aqua feruenti decoquas, non corrumpes eam compositionem, quam habent ex elementis: nec etiam euidenter alterabis illarum temperiem. Quod euidentissime docet temperies ossis, quæ nihil humidior fit ex aquæ contactu, vel longa in ea mora. Caro uero & aliæ partes molliores, rarioresque, etsi humore imbuuntur, cum tamen tamquam spongia admittunt, non mutata propria temperie ipsius substantiæ. Quòd si ab aqua feruenti, nec corruptionem, nec insignem alterationem patitur huiusmodi compositio, minus certe a morbis & morborum causis, quæ sunt propria uiuentibus, & a principiis uiuentium proficiscuntur, affici poterunt: quod docet euidentissime experientia. Nam ossa eorum qui tabe moriuntur, nihil uidentur a calore, qui mortis fuit causa, plus exsiccata, quàm in alijs, qui ex aliis morbis moriuntur. Quod euidentissimum est argumentum, longe diuersam esse compositionem, quæ fit ex elementis, ab ea, quæ uiuentibus est propria. Quod & huius proprietates ostendunt. Nam (vt diximus) uiuentia materiam propriam habent, qua illorum calor fouetur & accenditur: quæ quidem, (vt iam diximus) ex Aristot. unctuosa est & pinguis: quod multis indiciis probare possumus. Primum enim omnes partes nostri corporis, cum manibus contrectantur, unctuosum aliquod relinquunt; & tanto plus, quãto animalia sunt iuniora: in quibus plurimum illius humoris est adhuc in corporibus: seniora uero animalia, minus habent huius materiæ. Docent præterea idem nostra principia semen & reliqui humores, qui pinguem talem substantiam in se continent: nec non destillationes, quæ ui ignis non solum ab animalium, sed etiam plantarum partibus, oleum elliciunt: & illud quidem tanto copiosius, quanto iuniora sunt uiuentia & illorum partes. Est porrò ea pinguis substantia eiusdem quidem generis cum ea, ex qua obæsa redduntur animalia: sed ex puriore substantia confecta, & magis elaborata. Id quod docet seminis nostri purissima, aerea, & quodammodo ætherea substantia. Præterea natiua hæc pinguis, & oleosa materia, diligenter est cum elementari commixta. Nulla enim est uel minima in nobis particula, quæ illius non sit particeps: id enim postulant nostra principia, ex quibus partes singulæ uiuentis fiunt. Pinguedo uerò, quæ ex otio, & delicatiore uictu in animalibus succrescit, circa membranas, uel tota, uel certè maxima sui parte colligitur: in ossibus uerò neruis, ligamentis, & aliis partibus solidis & duris, aut in cerebro & in uiscerum substantia non recipitur. Quare uitalis hæc non est, nec uitalis caloris subiectum, & pabulum: quin potius, ubi abundè creuit, onus fit corpori & animæ, mortemque accelerat. Contra uerò natiuus ille humor, oleosus & pinguis, quanto magis abundat, tanto magis utilis est ad omnia uitæ munia, & ad uitam producendam. Eò enim pertinet quod scribit Hippocr. Quæ crescunt corpora plurimum habent calidi innati, & plurimo propterea egent nutrimento. Scribit etiam Arist. in lib. de long. & breu. uitæ, tum plantas, tum animalia longissimæ uitæ esse, quæ pinguis huius substantiæ plurimum ex suis principiis receperunt. Est porrò hic humor (ut diximus) confusus & commixtus cum alio, qui in partibus est ex elementis insitus, naturali mixtione, sed caloris externi, & maximè interni ui, ab alio separatur per euaporationem solam, si calor intra naturæ suæ limites contineatur. Quod ostendit mors, quę sine morbo, cursu ætatis dissoluto hoc humore, contingit: alioqui etiam per colliquationem, ut accidit in febribus colliquantibus. Nam non solum in urinis, sed etiam aliquando in alui excrementis conspicitur oleosa hæc materia. Cæterũ ut hæc in omnibus viuentibus pinguis est & oleosa. Ita non solum multitudine, sed etiam crassitie, tenuitate, uiscuditate, & aliis

Materia et temperies cadaueris quid & à quibus pati poßit.

Materia propria uiuentibus qualis.

A B C D E

A & alijs qualitatibus differt. Id enim postulant diuersa uiuentium natura, diuersaque illorum principia, & inæquale uiuendi tempus. nam & hæc etiam Arist. in lib. de longit. uitæ memoriæ prodidit: nempe ea diutius uiuere, quæ crassiorem & tenaciorem eiusmodi humorem obtinent. Verum in uno & eodem indiuiduo animali, & in singulis illius partibus, necessarium est eum humorem eandem habere quantitatem, easdem prorsus qualitates. Nam si in aliquo ex his uel minima esset differentia, fieri non posset, ut eodem tempore partes omnes uiuerent, & morerentur, aut etiam generarentur, nutrirentur, & augerētur. Quicquid enim differentię in eo posueris, celerioris, aut tardioris actionis & passionis causa erit. Iam uerò temperies huius humoris, calida & humida est in omnibus: propterea maiores nostri uiuentia omnia dixerunt esse calida, & humida: non quidem comparatione facta ad seipsa mortua, ut ridiculè interpretatur Galenus, sed ex hoc ipso humore, quo animalia uiuunt: & quandiu eum in se continent, calida & humida rectè dici possunt: magis

Temperies materiae uiuētis qualis.

B tamen, qui plus illius habent in primis ætatibus, in quibus ille integer ferè adhuc est, uel etiam plurimum augetur. Hanc temperiem docet etiam olei & pinguedinis natura, maximè aerea, & proinde calida & humida. Ac ut communis hæc est huius humoris tēperies, ita in singulis hominibus paulo plus intenditur & remittitur, ut in aliis qualitatibus & in quātitate mutationem (vt antea diximus) accipit. Id enim vt fiat necesse est, cum eadem non sit temperies eorum, qui materiam hanc procrearunt. Augeri verò, & minui hanc substantiam (quod multi negant fieri posse, qui eam perpetuo minui contendunt) ostendunt morbi, qui nos consumunt non alia ratione, quàm dissoluta ea substantia: & nutritio, quæ illam restituit. Verum tandem minus gignitur in nobis, quàm dissipetur, & ea semper deterior, quàm quæ ex nostris principijs nobis in generatione est indita: propterea quòd calor, qui illam restituit, agendo teritur, & tandem ineptus redditur ad illius restitutionem,

Materiam viuentibus propriā vicissim augeri & minui.

C & ob alias causas, quas alibi prosequuti sumus. Ac propter hanc inæqualem dissolutioni restitutionem, coguntur omnia uiuentia mori. Duplicem ergo iam inuenimus esse substantiam natura longè diuersam. Nam vna est, ex qua corpus & illius moles primum fit ex ipsis elementis, quæ cadaueri est propria, & uiuentibus substrata: non ut ex ea, illa uiuant, sed ut subiectum sit alterius, quæ propria uiuentibus est, nec etiam cadaueri communis: quę quidem substantiæ copia, qualitatibus, actione, & ui, longe etiam inter se differunt. Quæ enim corpus cōstituit ex elementis, variat, & copia & qualitatibus in omni parte, vt & ipsæ partes, quæ ob diuersam proportionem elementorum factę sunt duræ, molles: & aliæ ex ipsis calidiores, & frigidiores, humidiores, sicciores. Alia verò, quę uiuentibus est propria, in omnibus partibus eiusdem corporis, pro magnitudine partium, eiusdem est quantitatis, & in omnibus eiusdem temperaturæ, calida nempe & humida, pinguis, oleosa, viscida. Hæc ob euaporationem ab alia separatur, & dissoluitur caloris ui, & per se-

materia cadaueris ex elementis quę vsum praebeat uiuentibus.

D minis excretionem, facillimeq; patitur dissolutionem: vnde breuissimo temporis spacio corpora nostra graciliora, crassiora, rugosa, & tensa euadunt. Nam etsi præcipuam partem molis suppeditat alia substantia, hæc tamen suam quoq; in hoc uim habet. Quod maximè ostendit senectus rugosa, & extenuata ob defectum huius substantiæ. Alia uerò per solam putredinem corrumpitur, nec ipsius temperies à principijs uiuentium mutationem accipit. Differunt quoq; ui & actione. Nam elementaris substantia, ut nihil in nobis pati potest, ita meo iudicio nihil potest agere. Quomodo enim aget, si elementa, quæ eam conficiunt, sunt uel potentia in ipsa, vel in actu refracto. Præterea cur non ageret etiam in mortuis, in quibus eadem compositio seruatur. Quòd si augetur in viuentibus, hoc tamen non fit ex illius actione, sed ex temperie substantiæ uiuentis. Huius enim est concoquere materiam aptam ad nutritionem & auctionem. Et quoniam in nutrimento continetur materia constans ex elementis, & apta etiam ad restituendam substantiam propriam uiuenti-

Temperiē ex elementis nihil pati nec agere posse in nobis.

Quomodo materia ex elemētis augeatur in uiuentibus.

E bus, ideo contingit vtramqua augeri. Verum nec substantie quidem viuentibus propria per se agere potest, sed apta solum est, ut sit subiectum caloris vitalis, & cum eo animæ. Nā & illa quoque qualitates habet uel potentia, aut certe refractas, vnde illę tactu calidæ non sentiuntur ex propria sua compositione. Quare vt agere in nobis possint, postulant alium calorem efficaciorem, qui actu sit, & actus insiti caloris substantiæ huius propriæ viuentibus. Quæ quidem ita ostendo. Cum moritur animal in primis ætatibus, in quibus plurimum est substantiæ illius pinguis & oleosę in singulis partibus, nulla eo extincto amplius fit actio: cum tamen temperies adsit cum sua substantia. Et quid commemoro mortua corpora,

Materiae viuentibus propriae insitae singulis partibus usus.

pora, quando etiam per somnum externę partes desinunt fungi suis muneribus: ac in animi defectu omnes partes excepto corde intermittunt sua officia. Id quod fit, non quòd desit insita tēperies substantiæ propriæ viuentibus, sed quia deest calor influens à corde. Atq; in alijs animalibus, & plantis, quæ cor non habent, deest pars, quæ cordi proportione respondet. Cor ergo in nobis fons est huius caloris, qui ex substantia illa oleosa consurgit quidem & gignitur; & ob peculiarem cordis constructionem in eo retinetur, in spiritumque vertitur feruentem: qui postea per uasa propria, arterias inquam, spargitur per vniuersum corpus, singulasq; partes calefacit, excitatq; insitum in materia oleosa calorem: atq; ita partes singulæ vtroq; calore perfusę, iam aptæ redduntur ad agendum: et huiusmodi calor iam aptum est animæ instrumentum. Porrò ut fundamentum, & materiam huius spiritus, & flammæ suppeditat insita oleosa illa & pinguis substantia: ita spirituosa hæc, quæ partim etiam suppeditatur à sanguine, mutuo aliam fouet. Quò fit ut ętatis progressu deficiente in membris oleosa substantia, minuatur quoq; spiritus, & flamma, quæ à corde consurgit, & per membra spargitur. Contra verò deficiente ipso spiritu, & sanguine, qui cum spiritu fertur per corpus, minuitur insita ea substantia. Id enim meritò accidat, oportet, vbi flamma hæc eam dissipat, & nihil accedit, quod sit aptum ad eam restituendam: propterea natura venas, & arterias vicinitate coniunxit, ut simul substantiam aptam ad nutritionem, & augumentum, & actualem calorem per omnes partes spargere possit. Est ergo pręter duas prædictas tertia substantia: & ea quidem solis viuentibus, & maximè animalibus perfectis propria, sua propria temperie prædita. Est autem ea substantia spiritus cum sanguine spirituoso mixtus: talis enim substantia apta est, vt promptè accendatur, & calorem per vniuersum corpus spargat: quare natura instituit, vt illa semper ferueat: & propterea rectè quoq; Gal. in lib. de rigore scribit cor, quod est fons huiusmodi substantię, & caloris, perpetuo feruere debere: satis autem esse, si aliæ partes non frigeant. Verum vt influens hæc substantia feruens, & quæ insita est oleosa, ad certum tempus mutuo sibi fauent, & communi concordia augentur: sic postea, quæ insita est, non seruata proportione minui incipit, agente calore, qui perpetuo illam agitat, & absumit. Atq; ita ipse suo pabulo destitutus, simul etiam deficit, & expirat. Interim verò cum hæc fiunt ætatis cursu, & per morbos & alias alterationes corporis, magnæ mutationes contingunt in calore, & sibi subiecto spiritu: nec non in humore oleoso insito singulis membris: & quæ in vno ex illis primum nascitur mutatio, statim ad alterum pertinet. Nam id accidit inter agentia & patientia: ut scilicet agentia mutent materiam ob affectiones, quas illud habet: & materia contra, mutet vim agentis ob varias suas conditiones. Sic calor, qui cum humore multo ab initio erat coniunctus, agente ipso calore, minuitur humor, atq; ita mediocris temperies rebus comparatur. Postea verò perseuerante actione caloris, & diminuto magis humido, calor acrior redditur, calidiusq; corpus reddit. Tandem etiam maiore defectu humidi, calor iam elanguescit, & tandem illo consumpto hic expirat. Sic cum humor primum ab alijs causis absumitur, ut ab exsiccantibus, vel alimenti defectu, ad sui proportionem mutatur calor. Est igitur tertia quædam temperies in nobis a duabus prioribus distincta, ex qua calidum hoc vitæ & actionum instrumentum constat. Quo quidem expirante calore, vel alio quocunque modo violenter læso, mors necessario sequitur: vt per febres apparet, obstructiones, & suffocationes aliasque passiones, quas hoc calidum corpus patitur, de quibus in lib. de somno egimus. Per mortem vero naturalem, aut per tabem recedit, eò quòd in suis fontibus calor & humor insitus, viuentibus proprius, non amplius illi præbet fomentum, id est gignere non potest spiritum, & sanguinem spirituosum, quo ille nititur, moueturque per vniuersum corpus. Hic porro calor pro uaria qualitate, & conditione, vario modo singulas partes temperat. Si enim vehementer inflammatur, ut per febres accidit, omnes partes sui ardoris participes reddit. Sic vniuersum corpus refrigeratur, quando cor fons istius caloris, refrigeratum fuerit. Tunc enim frigidior spiritus, & sanguis gignuntur. Iam verò his positis principijs, excutiamus quæ de temperamentis a maioribus nostris sunt tradita. Nam cum dicunt illi corpus nostrum, nostrasque partes temperatas esse, vel calidas, frigidas, humidas, vel siccas, dubium statim oritur, de quo calore, frigore, humido, sicco, & de qua temperie intelligere nos oporteat: an scilicet de temperie substantiæ, quæ viuis cum cadauere est communis, vel de temperie substantiæ oleosæ vel spirituosæ, quæ solis viuentibus sunt propriæ. Cum enim Gal. in lib. de natura humana explicat

Caloris influentis uis & usus.

Tertia substantia animalibus propria influēs à fontibus caloris.

Quomodo tēperies uiuētibus propria mutetur.

Temperies calidæ substantiæ influentis tertia in animalibus.

Temperiem propriā uiuētibus mutari ob mutationes calidi influentis.

Magna confusio apud maiores nostros de temperamentis

A plicat dictum Hippocratis, quòd nos constamus ex illis, in quæ fit resolutio, & elementa, ex quibus constamus, redire ad elementa mundi cum fit corruptio: non aliam temperiem, & cōpositionem intelligere potest, ut antea notauimus, quàm quæ cadauer componit. Nā compositio viuentium, non dissoluitur per separationem elementorum, sed per solam dissolutionem humidæ, & spirituosæ substantiæ viuentibus propriæ. Siquidem (ut antea diximus) intacta manent elementa, & compositio corporis, pereuntibus principijs proprijs viuentibus. Deinde eò pertinet quod scribit passim in lib. de natura humana, nihil referre si dicas corpora nostra constare ex calido, & frigido, humido, & sicco, vel ex igne, aere, aqua & terra: quibus verbis compositionem & temperiem non docet viuentium, sed duntaxat eam, quę fit ex elementis. Denique vbique Gal. vnicam tradit in nobis compositionem ex ipsis elementis & quattuor humoribus, quatenus sunt calidi, frigidi, humidi, & sicci: non quatenus aliquid habent in se oleosum, & spirituosum, ex quibus constant materia & tem B peries viuentium. præterea cum temperiem ossis, carnis, cutis, & omnium aliarum partiū metitur ad pondus, & quod ab eo recedit, non potest aliam materiā intelligere, quàm quæ ex solis elementis fit. Nam siue uiuat, aut mortuum sit os, certum est illud semper esse frigidæ, & siccæ temperaturæ: siccum enim agnoscitur esse, quoniam durum: siue cute durius intelligamus, siue compositionem spectes, quæ tactui non cedit. Frigidum autem necessario est, si terrenum est, & ex frigidioribus humoribus confectum. Ita sanè caro calida est, & humida, si compositionem suam spectes ex elementis. Est enim veluti sanguis concretus, qui calidus est, & humidus: & mollis etiam apparet. Cutis quoque mortua temperata est in humido & sicco: cum nec mollis sit, neque dura immoderate. In calore verò, & frigore temperata, Gal. in libro de temperamentis ideo dicit talem esse, ꝙ illius substantia videatur mistta ex neruo, & carne inter se confusis. Hæc ergo ostendunt Galenum agere aliquando de temperie partium, prout illæ constant & temperantur ex ipsis elementis. Cæterum C cum scribit in sequentibus temperiem singularum partium sequi temperiem cordis, & hepatis, hoc non potest intelligi de eadem temperie, sed solum de ea, quæ propria est viuentibus in humore oleoso insito singulis membris. Nam (vt antea ostendimus) quæ facta est compositio ex elementis, non mutatur ob sanguinem, & spiritum influentem ab hepate & corde: non enim si cor, & hepar habuerint temperaturam calidam, & humidam, os, caro, neruus, ligamentum & reliquæ partes similares fient calidæ, & humidæ At substantia viuentibus propria necessario sequitur illorum viscerum temperiem, ut antea diximus, cum vim & actiones spiritus influentis a corde, ostenderemus. Sic etiam refrigerato hepate & sanguine, statim videmus eiusdem mali participes fieri omnes partes similares, ut in hidrope leucophlegmatia apparet. Iam vero cum dicit temperiem esse animæ essentiam, & authorem omnium actionum, quæ fiunt in viuentibus, hoc intelligi non potest de temperie illa prima, quę mortuis etiam est insita. Illa enim (vt ostendimus) nullam uim habet agendi in D nobis: nec patiendi a viuentium principijs. Nec sanè hoc idem intelligi potest de temperie, quæ est in substantia oleosa: illa enim per se etiam non agit, & proinde nō potest esse animæ instrumentum. Nec etiam idem videtur conueuiri soli spiritui, & sanguini influenti. Nam vt hæc recte dicuntur esse commune instrumentum eo, quòd omnibus partibus seruiant: sic quod permanens non est, sed continuo influit, & refluit recte non dicitur esse animæ essentia. Quare hoc potius pertinet ad insitum temperamentum proprium oleosæ substantiæ. Est enim illa, & eius temperamentum, materia & fundamentum, quo influens calor, & ipsa anima nititur: quod verò dicitur temperamentum esse animæ instrumentum, pertinent ad influentis substantiæ temperiem. Cæterum cum dicit temperiem nostri corporis, & singularum partium iudicandam esse tactu, non paruum dubium est, quam hic temperiem intelligere oporteat. Nam nec temperies, quæ fit ex elementis, & communis est ca- E daueri; nec quæ propria est substantiæ oleosæ, tactu diiudicari potest calida esse vel frigida. Nam extincto in primis annis animali, quo tempore viuentium materia, & quæ in illa sunt qualitates, integræ adhuc sunt, tactus nullum ponet discrimen inter carnem, ossa, viscera, cutem, adipem, & alias partes, quas plurimum temperamento differre scribit, & tactum esse illarum differentiarum iudicem. Superest ergo vt temperiem intelligat Gal. in nobis uiuentibus, & eam quidem, quæ partim fit ex insita & principijs viuentium, & influente a fontibus caloris. Quæ enim talis est, autor est omnium actionum, & tactu dignosci potest esse plus vel minus calida. Ad idem pertinet quòd scribit temperiem nostri corporis mutari

Temperatū ad pondus, quam compositionem proprie respiciat.

mutari ætatum vicißitudine. Non enim per ætates mutatur ex elementis temperies, sed quæ propria est uiuentibus in humore insito singulis partibus, & in spirituosa, sanguineaque substantia influente. sic etiam cum cutem dicit esse regulam temperaturæ aliarum partiũ, non potest alio modo cutem intelligere, quàm quæ influente calore moderate affecto frui tur. Nam vrgente externo frigore, aut inflammato calore per febres, nequit cutis temperata esse & regula aliorum. Ad id etiam pertinet, quod postra scribet, temperiem singularũ partium sequi temperaturam cordis, & hepatis: quasi quæ insita est, non sit perfecta temperies, nisi aliunde alia accedat. Verum si hanc opinionem recipimus, fortè in maiores dif ficultates incidemus. Nam temperiem constituere propriam rebus, ex eo, quod influit, & nunc adest, nunc abest, augeturque & minuitur momento temporis, absurdum esse videtur. Sic enim alia erit temperies dormientis, alia vigilantis, alia quiescentis, alia laborantis, alia ieiuni, alia saturi: ac (ut breuiter dicam) nulla erit temperies, quæ temporis momento consistere posit. Quo modo ergo erit illa animæ, quæ perpetuo hæret, & insita est corpori essentia, aut certe subiectum. An partim hæc vera sunt, nec vllum absurdum sequitur, si concedantur talia esse: partim vero falsa. Nam cum multiplex sit temperies in nobis, illa, quæ est ex elementis, stabilis est & firma, nec mutatur ob aliquam causam, vt antea docuimus. Quæ vero propria est in humore pingui viuentibus proprio, est quidem & illa suapte natura eadem, nempe calida & humida in omnibus, & stabilis hoc modo, q̃ illa numquam deserat corpus, donec illi deficit per ætatem & vehementiores, longioresq; morbos subiectus humor: sed absurdum non est concedere illam continuo mutationes accipere ob diuersam conditionem influentis caloris: quandoquidem mutuo patiuntur, & sese afficiunt hæ duæ substantiæ: Iam vero quoniam medici temperiem vnam dicunt esse ad pondus, quæ ex æqualitate elementorum, quantum sensus iudicare potest, efficitur. Aliam verò, quæ dicitur esse ad iustitiam, quæ conuenit singulis corporibus, & singulis partibus propria, ad proprias totius & singularum partium actiones exercendas, in qua quidẽ temperie spectamus elementorum proportionem, aptam ad ea officia obeunda, sequitur vt expendamus, quam compositionem hoc vel illo modo metiri oporteat, & quo modo singula dignosci posint. Porro temperiem, quæ est ad pondus Gal. videtur componere ex duplici compositione & temperie, nempe ex ea, quam diximus esse elementarem, & ea quę est in spirituosa substantia, ab eaque in omnes partes spargitur. Ad id enim pertinet, quod ille scribit, cutem (quam dicit esse temperatißimam ad pondus) tactu sentiri mediam inter omnes excessus caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis. Verum (meo quidem iudicio) ita sentiendum non est. Nam ut in cute hæc ratio forte respondet, sic in alijs partibus locum non habet. Vbi enim carnem, ligamentum, menbranam, cordis, hepatis, & aliarum denique partium substantiam, & in quibus tangere vult, ut singulas partes iudicet esse vel calidiores vel frigidioros cute. Nam in mortuis hoc faciendum non est: quippe cum omnia in illis pariter frigeant. In viuis autem tangi non possunt, nisi violata corporis structura, & temperie. ratio tamen conuincit omnes partes, quæ sub cute continentur, tactu sentiri longe calidiores cute: quandoquidem & cerebrum ipsum, (quod frigidißimũ esse ille scribit) denudatum, quouis aere feruentißimo calidius sentitur. Ergo temperies, quæ est ad pondus, pertinet solum ad compositionem primam ex elementis, & ea tactu dignosci non potest. quod Gal. in lib. de temperamentis, quasi seipsum retractans, satis ostendit. Cum enim dixisset calidam temperiem omnium partium, vt & alia omnia, quæ calida & frigida dicuntur, solo sensu esse dignoscenda: postea cum carnis, & cutis, huiusmodi temperiem dijudicare vult, nec docere potest, quomodo tactus iudex esse posit, sumit indicia ab his, quæ ingrediuntur earum partium compositionem: ac ideo dicit carnem esse calidam, & humidam, quoniam ex sanguine est confecta: cutem vero temperatam, quia compositam habet naturam ex carne & neruo: neruum uerò, & alias partes exangues, frigidas esse, quoniam nõ ex sanguine, sed ex semine sunt factæ: pituitæ uerò alio rumque humorum, & singularum partium temperiem statuit esse frigidam calidam legum latorum more, non quòd tactu ostendere posit illa esse talia. Sic itaq; sentiendum esse puto de temperie ad pondus, quòd scilicet illa propria sit compositioni, quæ fit ex elementis, & quòd tactu illa dignosci non posit. Nam & si per se uerum est, sensum solum esse uerũ iudicem calidi, & frigidi: tamen ubi res tangi non possunt, aut non tales, quales sua natura sunt, a tactu iudicium sumi nequit. Iam uero uidendum est, qualis sit temperies, quæ dicitur

Temperies quæ firma, quæ vero mutetur singulis momẽtis.

Temperies ad pōdus tactu dignosci nō potest

Tactum nō pose semper esse iudicẽ calidi et frigidi.

A dicitur ad iustitiam, & ex qua materia, & qualitatibus cõstet. Præterea quo iudice dignosci possit conueniens esse in singulis partibus. Porrò appellat Gal. temperiem ad iustitiam (ut diximus) quæ cõuenit uiuentibus ad propria officia obeunda: quam propterea diuersam in esse in singulis speciebus animalium, & in singulis partibus necesse est. Quia enim longè diuersæ sunt actiones, quas homo edit ab his, quas efficiunt leo, bos, ceruus, plantæ, ideo aliam oportet esse in singulis speciebus rerum temperiem. Eadem quoq; diuersa est tempe ries ossis, à temperie carnis, ligamenti, nerui, cerebri, cordis, hepatis: quoniã officia & usus illarum partium longe inter se differre oportet. Sed qualem quæso, & in quibus differentiã ponemus? An in compositione ipsa, quæ fit ex elementis: vel in ea, quæ est propria viuentibus? Est quidem aliqua in ea, quæ fit ex elementis differentia: quandoquidem partes, quæ eiusdem sunt generis, ut ossa, caro, diuersam compositionẽ ex elementis habent. Sunt enim leonum ossa duriora nostris, & caro durior quoque & siccior, & plus proinde terrenæ sub B stantiæ habet. Sed præcipua differentia sumi debet à compositione, quæ illis conuenit, ut uiuẽtia sunt, & suo modo uiuunt. Quia enim leo actiones debet edere ualidissimas & cru delissimas, ferocissimasque, ideo suum humorem crassiorem, & temperiem, quæ in eo resi det calidiorem, sicctoremque esse necesse est. Talis enim temperies ad ea officia obeunda est aptissima. Quia verò homo sapientissimus & humanissimus est inter omnia animalia: propterea suum humorem, suamque temperiẽ calidam quidem & humidam esse conuenit. Ta lem enim esse oportere ostendimus uiuentis temperiem, sed in eo excessu, quod tẽperatius est, homo est consecutus. Et hæc nullam difficultatẽ habent (ut arbitror) in diuersis speciebus, & in diuersis indiuiduis unius speciei. Tẽperies enim tantũ uariat in singulis, quantum differunt inter se actiones. Verum in eodem indiuiduo quid potest temperiem debitam sin gulis partibus mutare. Si enim æqualis est, & eiusdẽ qualitatis, ac temperaturæ humor oleo C sus, & à corde, hepateq; recipiunt ille eundẽ spiritum, eosdemq; humores, cur os, cerebrũ, & partes neruosæ dictæ dicuntur debilius concoquere sanguineis: & cur quibusdam cerebrum malè, uentriculus benè temperatus esse dicitur? Nam si uerum est, quod diximus, tem periem quę fit ex elementis, nõ esse authorem concoctionis, uel aliarum actionum, quæ in uiuentibus fiunt: sed eas solum fieri à temperie, quæ est propria viuentibus, facta ex duplici substantia, nempe insita singulis membris, & influente à corde & hepate, ratio conuincere uidetur, ut partes omnes idẽ robur obtineant: quoniam eandem temperiem sortiuntur. Verum aliter sentiendum est. Nam etsi eadem est substantia, quæ insita est singulis membris ex principijs uiuentium, & eadem quoq; quæ influit à suis fontibus: tamen non omnes par tes æqualiter, & eodem modo participes fiunt influentis humoris, & substantiæ. Nam quæ longè distant à fontibus caloris, etsi eiusdem naturæ sunt: tamen minus calefiunt, & minus abundant substantia ea influente: propterea nerui, qui sunt in thorace, & in visceribus re- D conditi, non sentiunt vnquam eam frigiditatem, quam experimur in pedibus, manibus, & reliquis partibus externis, & distantibus. Sic sane cerebrum ob eandem distantiam frigidæ & humidæ est temperaturæ, & ad procreandam pituitam aptum. Nam si vnus pulmo esset in cerebro, & alius in thorace situs, ille qui in capite esset collocatus, frigidior alio appareret, qui est in thorace: quoniam hic fruitur multo, & feruentissimo calore ob uicinitatẽ cordis, alius verò minore, nempe iam in uia longiore dissoluto. Partes præterea, quæ densiores sunt, facile non admittunt influentem eum calorem, & ob id frigidiores redduntur. Ac ob hanc causam membranę, tunicæ, nerui, uterus, stomachus, & aliæ omnes partes neruosæ dictæ, frigidiores carne semper reperiuntur esse, etiamsi iuxta fontes caloris sint collocatæ. Crassities quoque partis nimia, prohibet ne idem calor facile possit per substantiam membri æqualiter spargi: propterea crassa & pinguia animalia, & cerebrum etiã ipsum ob suã crassitiem, frigidiora conspiciuntur. Gracilitas verò partiũ immoderata frigi E ditatis quoque causa est eò, quòd cõcipere, & sistere nõ possit in se caloris uim in spiritibus positam. Ac propter has causas, cutis omnium partiũ tẽperatissimum obtinere calorẽ cẽsetur: quoniã influens calor cũ ad eam peruenit, iam feruorem, quẽ habebat in suis fontibus amisit, & ad temperiẽ est redactus: eundẽq; ipsa cutis ob raritatem admittit undequaque, & ob subiectã sibi membranam, & propriã corpulentiã admissum retinet & fouet. Adhæc etsi substantia ex elementis, & quæ in ea est tẽperies nõ edit actiones uiuentis: tamen cõfert ad maiorem uel minorẽ calorem cõcipiendũ. Nã cũ influens calor incidit in partes aquosas uel terrenas, magis obtunditur, quàm cũ in alias incidit, quę calidiorem cõpositionem ex elementis receperunt. Quãobrem fit, vt aliquibus uentriculus debilis sit, alijs uerò cerebrũ:

Temperies propria uiuentibus quomodo mutari possit in singulis partibus

Cur par nõ sit robur in omnib. partibus uiuentibus.

tametsi quę propria est tēperies & substantia uiuentibus,eadē est. Nā inęqualitas, quę facta A
est ex elementorũ qualitatibus,& substātię copia vel inopia in una parte potius,quàm in alia,facit ut influens calor,& substantia uiuētibus propria, minus aut magis apta sint ad agē dum . Hęc ergo sufficiant de substantijs & temperaturis specie diuersis , quę in nostris corporibus reperiuntur : quę ut noua & paradoxa sunt,ita (ut arbitror) uera, & maxime necessaria & utilia,non solum ad tractationem de temperamentis,quę alioqui magnam confusionem patitur,sed etiam ad alia multa intelligenda pertinēt . Nunc uerò de differentijs, quę in his generibus temperaturę reperiuntur,tempestiuum est ut agamus . Porrò si tempe

De differētijs tēperaturarum.

ries fit ex mixtione quattuor primarum qualitatum,quot modis inter se illę misceri & temperari poterũt,tot erunt profecto temperamentorũ differentiæ.Misceri autem possunt nouem modis : vnus fit,quando par est omnium qualitatum mensura : quattuor sunt simplices modi , in quibus una sola qualitas superat, calida inquam , uel frigida, uel humida, uel sicca : quattuor denique compositę,in quibus duæ qualitates quæ se se compatiuntur,con B
iunguntur : scilicet caliditas & humiditas:caliditas,& siccitas:frigiditas & humiditas:frigiditas & siccitas.Cum enim quattuor undecim solum modis inter se componi posśint , duæ autem complicationes in rei natura subsistere nequeant,in quibus scilicet duo contraria simul exuperant,caliditas inquam & frigiditas,humiditas & siccitas : relinquitur nouem superesse complicationes,& totidem quidem a Gal.traduntur in lib.1.de temperamentis,vbi etiā quattuor simplices tēperies peculiari quadam ratione probat esse.Nā(inquit) si calida non est necessario humida,sed licet eā siccā esse,licebit & illā mediā esse : uicinior enim est media humidæ,quàm sicca : mediā autem(vt satis constat)appellat quæ sola est.Eadē ratione in alijs tribus qualitatibus utitur . At hæc quidē(dicet aliquis) probant in rei natura has nouē qualitatũ cõplicationes consistere posse : in hominis tamen tēperamento (de quo potisśimũ agimus)eas non reperiri.Ac antiqua sanè fuit hæc quorundā opinio,vt Gal.in prin C
cipio libri de tēperamentis meminit.Putant .n. quidā calidā cũ humida,& frigidam cũ sic

An calida cum humida.& frigida cum sicca tēperie consistere posśit.

ca tēperie consistere non posse:propterea ꝙ calor humorē depascatur,cui necessario succedit siccitas:frigiditas autē superfluos humores ĩ corpore cõgerit, & humidā proinde sibi asśociat qualitatē,addit Auerroes humidũ & siccũ materiā esse calidi & frigidi, & propterea imposśibile esse formā sine materia cõsistere:necessario ergo cum calore& frigore excedere humidũ & siccũ. Verũ hæc argumenta efficiunt forte,ꝙ semper non posśint simul consistere duæ illę cõplicationes,id quod in nobis apparet.Infantes .n. humidisśimi conspiciũtur, sed humor vi caloris paulatim absumitur:& ita in iuuētute corpus,quod antea calidũ & humidũ,iā calidũ & siccũ cõspicitur:quod postea defectu nutrimenti tabescit,frigiditasq; succedit,quæ ob coctionē debilē,humida excrementa & pituitosa plurima congerit:non tamē illa faciũt,quominus aliqñ hæ duæ tēperaturę cõspiciãtur in corpore uigere. Quid etiā obest,quominus in toto vitæ cursu plus sit humoris & caloris in partibus corporis,quàm tēpe D
ries exigat moderata in singulis ætatibus.Ita.n. dicimus quosdā senes tēperiem habere calidā & humidam,non ꝙ reuera ita sit: sed quod plus caloris & humoris habeāt,quàm tribuamus homini temperato,cũ ille ad senectutem peruenerit . Auerrois autem ratio efficax est, si referatur ad gradum & vim actionis caliditatis & frigiditatis : verum si referatur ad gradum caliditatis seu frigiditatis vt Galenus intelligit excessum in complexionibus inæqualibus, est prorsus inefficax . Nihil ergo obest quin medici ponere debeant nouem temperies in corpore humano . Verum in eo quod temperatum diximus esse coeuntibus inter se ad quandam æqualitatem qualitatibus,non minor est difficultas : nam hanc æqualitatum duplicem ponit esse Galenus (vt paulo antea docuimus) unam in qua elementa & qualitates sumuntur in æquali portione & pondere , quod temperamentum propterea uocat ille ad pondus : aliam autem uocat æqualitatem ad proportionem & ad iustitiam : quam qui E
habent temperati ad iustitiam uocantur . Nam cum temperies requiratur idonea in singulis animalibus,& plantis,ac in partibus illorum ad actiones edendas pro cuiusque natura : aliam profecto oportet esse proportionem elementorum in animalibus , quàm in plantis : aliam in homine,quàm in leone & cane:aliam in corde,quàm in hepate, vel cerebro, quoniam diuersæ sunt propriæ actiones totius corporis & singularum partium , quæ æqualita

Temperatũ ad pondus an dari posśit.

tem quidem & certam proportionem exigunt,sed nõ eandem . Dari igitur temperatum ad iustitiam geometricam & proportionem certum est . Verum an dari posśit & reperiri corpus aliquod , vel aliqua in eo pars temperata ad pondus , non ita est facile iudicare posse . Nam ex una parte mouet Galeni authoritas,qui nonnunquam hominem,& sæpe cutem in

internam

A ternam manus hominis, huiusmodi temperiem obtinere scribit, & id etiam probare nititur in libro primo de temperamentis. Hominem enim quadratum totius substantiæ medium illic esse statuit: quod medium ex æquali portione elementorum constare eodem loco docet: talem enim debere esse hominem, qui & totius substantiæ, & omnium animaliũ & plantarum regula sit futurus. Talem quoque esse & rationi consonum ut sit cutis internæ partis manus: illam enim esse compositam ueluti ex sanguine prædito neruo, & ob id mediam obtinere temperiem, cum plane exanguis non sit vt neruus, nec sanguine abundãs vt caro. Necessarium præterea esse, vt instrumentum quod omnes differẽtias tactus dignoscere & distinguere debebat, omnis excessus expers sit. Id quod maximè uidetur, cum nec in calore, frigore, humore, & siccitate, uel in duritie, aut mollitie, nec in alijs qualitatibus excessus aliquis appareat. Quæ quidem argumento sunt, illam constare ex æquali prorsus elementorum portione: est hæc quidem Galeni opinio, quàm alij refellere conantur. Nam

B Auerroes duabus rationibus ex Arist. principijs ductis contra illum pugnat, quarum prima sumitur ex primo libro de cœlo, vbi scribit Arist. omne mixtum moueri ad motum elementi prædominantis, quod si mixtum temperamentum ex æqualibus ad pondus daretur, uel non moueretur, uel quiesceret in medio aeris & aquæ. Nulla enim ratio esset, quare magis ad vnum locum, quàm ad alterum ferri deberet ex æquis elementorum portionibus cõstans: quare suspensum inter aerem & aquam staret. Atq; hoc modo nec motũ propriũ, nec locũ, nec quietẽ naturalem haberet. quælibet enim res in loco proprio quiescit: quem autẽ illi locum proprium dabimus inter aquam & aerem in tanto spacio. Secunda illius ratio sumitur ex quadragesimo quinto textu secundi de generatione, vbi agit de mixtionis ratione, & mixti generatione. Oportet enim in mixtione unũ esse quod sit potentia, aliud quod sit actus, si modo actio & mixtio fieri debet. At inter æqualia cessat actio, cessabit ergo & *Auerrois argumenta quòd cutis non sit temperata ad pondus.*

C mixtio & generatio. Igitur inęquales oportet esse elementorum portiones. Adde si caliditas frigiditatem longe superat in agendo, in resistendo uerò magnopere superatur (vt superius ostendimus) nequeunt vtique æqualitates inter se coæquari & librari, ut alterutra in alteram agat. Quòd si huiusmodi æqualitas attendatur penes quantitatem & molem elementorum, nequit etiam hoc modo temperatum fieri ad pondus. Cum enim elementa actiua, ignis videlicet & aer vim maiorem habeant, quàm pasiua: necesse est, vt mole pasiua superent actiua: ideò materia mixtorum corporum sunt aqua & terra, & in omnibus, uel in plurimis plus terræ est quàm aquæ. Igitur terra & aqua mole longe superant ignem & aerem. Postremo cum omnia mixta constantiam quandam obtineant, ratio uincit terram & aquã superare in illis aerem & ignem. Itaque in rerum natura nequit reperiri temperatum hoc modo ad pondus, quod prorsus æqualem elementorum portionem recipit. Nec quidem respondent superioribus argumentis Curtij rationes, qui concedit cutem manus in medio *Gale. quomodo a Curtio defendatur.*

D aeris & aquæ consistere suapte natura, sed obstare alias partes, quibus cutis ipsa est coniuncta: illas enim, quæ plus terræ habent, deorsum ferri, & cutem secum trahere. Quòd si cutis auellatur, & separatur ab alijs partibus, tunc non amplius esse temperatam, ut quæ mortua sit. Non mirum igitur si hæc labitur, illa verò, quæ uiuebat, alium locum suapte natura appetit. Verum ut ille non potest redargui ex motu cutis coniunctæ cum alijs partibus (& si quilibet agnoscit viuentem illam cutem, si forte separata reperirietur, ferri deorsum, ut quę plus terrenæ substantiæ habet) ita argumenta alia, quæ ex constantia & mixtione sumpta sunt, facile illius euertunt opinionem. Nec facit quod idem etiam adfert ad rationem de mixtione. Ait enim necessarium quidem esse, ut cum fit mixtio, unum debere obtinere rationem actus, alterũ potentiæ, & ita vnũ ualidius esse altero, sed facta mixtione, æqualia illa remanere: nã quomodo æqualia remanere possunt, si calor perpetuo depascitur postea humidũ, & cutis senescit, & moritur, sicut aliæ partes. Præterea quid esse potest, quod redegerit ad mediocritatẽ post mixtionẽ factã id, quod superabat cũ fieret mixtio. Non .n. potue

E rũt id facere pasiuæ qualitates, quæ ab actiuis sunt uictæ. Nec a seipso aliquid remittit. Nõ ne ẽt Gal. in li. I. de sanit. tue. in ipsis principijs nostra generationis sanguine inquã & semine plus caloris dicit esse quã frigoris, & in oĩbus etiam animalibus sanguine præditis. Nam concoctio, nutritio, incrementum, decrementum, senectus, uita, mors & omnia naturæ opera, calorem exuberantem testantur. Galeni igitur opinio de temperato ad pondus intelligenda est, non secundum exactam rei veritatem, quam ratio agnoscit: sed quòd temperies hæc virtute & gradu maximè accedat ad eã exactam temperiem, quantum sensus ipse diiu- *Quomodo ab authore defendatur*

 dicare

dicare potest:is enim inæqualitatē nullam deprehendere potest. Datur ergo ad sensum tem A
peratum ad pondus, & ita intelligere videtur Gale. quandoquidem ex sensu illius qualita
tes & conditiones explorat & diiudicat:& inter omnia viuentia homo, & in homine cutis
interna manus, in ea præsertim parte quæ summitatē digitorū vestit, vbi est exquisitior ta-
ctus, ad eā æqualissimā elementorum mixtionem & paritatem maximè accedit. Ex quibus
quidem constat quod sint differentiæ temperaturarum, & quomodo dicantur dari & esse.
Sunt verò differentiæ quædā in prædictis temperaturis, in quibus excessus est qualitatū. Nā
ut diximus, quod æquale est ad pondus, differentiā non recipit, cum sit positū in quodam
indiuisibili. Quod verò ad proportionē & iustitiā est tēperatum, in diuersis speciebus rerū
magnā habet differentiā, vt magna est differentia inter actiones & officia illorū. Hominem
enim sapientissimū & prudentissimū esse oportet:canē erga domesticos mā suetissimū & fi-
delissimum, cōtra verò inimicos audacissimū. Leonē autē ferocissimū esse oportet:timidis-
simū Leporē, astutissimā vulpē, voracissimum lupū & crudelissimū. Vt ergo singulis ani- B
malibus, plantis, & alijs rebus actiones & virtutes proprias natura cōcessit, sic etiā formas,
tēperies, & instrumēta, quæ illarū sunt causæ, diuersa esse oportet. Tamen in singulis specie
bus exigua quoq; ponitur in optima ea tēperie latitudo. Nā inter homines & leones bene
tēperatos oportet proportionē eā elementorū & propriorū principiorū seruari, quæ ad per
fectionē suarū functionū est cōueniens:a qua si recedant, sanitatē quidē suā in quadā latitu-
dine retinere adhuc possunt, sed perfectā suā naturā nequaquā. Illa enim ut perfecta est, ita
perfectā proportionē exigit: ꝙ si maior fiat excessus, sanitas illorum & perfectio iā violatur,
& neuter, morbosusq; status fit. Est quoq; differentia in tēperamentis, qua dicimus tēpera-
mentum quoddā esse æquale aliud inæquale, ut ostendit lib. Gal. de inæquali in tēperie scri
ptus, etsi ille nō satis explicat eo loco oēs significationes inæqualis tēperamēti. Etenim in eo
lib. vocat inęqualē intēperiē, quę ī oībus partibus corporis, quod alteratur, æqualiter nō est C
insita; quo modo febres putridas inæquales morbos appellamus, ꝙ per eas partes solidæ nō
dū planè sint excalefactæ, sicuti humores, quos calor pœnitus occupauit, & insigniter affe-
cit:& vt clarius dicā cōsuetis philosophis & medicis noībus, ꝙ humores sint excalefacti par
tes verò solidæ adhuc in ipso calefieri & mutari. Cæterū in lib. de causis morborū, inæqua-
lē intemperiē intelligi scribit, in qua corpus a causis cōtrarijs pari modo agentibus simul al
teratur, mutaturq;, ut cū eodem tempore calidius, frigidiusq;, vel humidius, sicciusq; red-
ditur, quòdo ⁱtēdūt lipariæ vocatæ febres, in quibus calor & frigus simul sentiūtur: qui mo
dus ab alio profecto differt, ut fatis oībus cōstare puto. Nā in illa intēperie excessus vnius est
qualitatis, alia omnino est remissa:in hac verò cōtraria simul, sed diuersis locis, ut in illa etiā
uigent. Appellat & ī lib. de differē. febriū accessiones inæquales, quæ diuerso modo, cōtra-
riisq; motibus affligunt, qualis est tertianæ accessio, & oīum aliarum febriū, quæ cū frigore
inuadunt, cui postea calor succedit: æqualē verò qui solum calefaciendo vel refrigerādo mo
lestat. Sic igitur & morbū ęqualem, inęqualēue alio modo capere oportet. Quinetiā lib. 6. D
de sanit. tuē. æqualē temperiē censet esse, qua oēs corporis partes afficiuntur: inęqualē uerò
quādo in diuersis partibus differentes sunt intemperaturæ. Qua rōne corpus illud intempe
ratū dicimus, cui si uelis hepar vel caput frigidū existit: aliæ quædā partes calidæ. Postremo
inæqualē alio modo nominat morbū Aphorismo. 23. 2. qui inæqualē ita motū habet, ut nūc
minuatur nūc verò increscat. Sumūtur alię differentiæ tēperaturæ ab eo, quod est actu & po
tentia: alia enim sunt actu tēperata, alia potentia. Nā multa medicamenta dicūtur esse tēpe-
rata uel intemperata, nō ꝙ actu talia sint, sed potētia, & ꝙ admota corpori nostro talia actu
euadēt: partes verò corporis, & totū ipsum corpus temperata bene aut male dicuntur, quòd
actu talia sint cū receperunt influens calidū, alioqui, ut antea ostendimus, suam etiā habent
tēperiem potentia. Quòd aūt intemperatū est siue actu, siue potentia sit recipit differentias
secundū quattuor simplices qualitates, vel inter se cōpositas, vnde simplex & cōposita tem- B
peries dicitur: Ac pro excessus quātitate dicūtur quędā imtēperies magnæ, alię paruæ, & pro
inde quædā sanæ, aliæ ægræ, aliæ neutræ:& inter sanas quędam salubres, aliæ insalubres, aliæ
neutræ: in quibus (ut etiam diximus) latitudo quædam ponitur in eo, quod est magis uel
minus salubre, insalubre, & neutrum, & magis sanum & ægrum: & in ea intemperie,
quæ est ægra, sunt etiam quędam differentiæ. Nam quædam est salutaris, alia læthalis intē-
peries. Sumuntur & alię differentiæ ex more: quædam enim benignæ aliæ malignæ, intempe
ries sunt. Nec non aliæ capi possunt nō inutiles differētiæ a causis, quæ faciunt: quædā enim
fiunt

Inæquale temperamētum quot modis fiat.

A fiunt intẽperaturæ ab his, quæ assumuntur, aliæ ab his, quæ admouẽtur corpori, aliæ ab his, quæ fiunt a nobis, aliæ ab his, quæ excernuntur vel retinẽtur. Alias verò dat differentias sub iectũ, in quo fiũt intẽperaturæ: quædã enim uniuersales, quæ vniuersum corpus occupant, aliæ particulares, quæ unam vel plures partes afficiunt. Licet & alias ducere differentias a causis sine quibus non, ut a tempore, quo incipiunt: aliæ.n. sunt natiuæ temperaturæ, quæ ex primis generationis principijs, aliæ acquisititiæ, quæ postea ex alijs causis sunt cõparatæ. Nec absurdũ quidem est ab effectis temperaturarum differentias capere: aliæ enim dicuntur tẽperaturæ excrementosæ, quæ excrementa multa pariunt, aliæ ad bonos mores, aliæ ad malos, aliæ ad aliud efficiendum aptæ, ab his fontibus licebit alias differentias si: quæ reperiuntur in nostris authoribus, ducere. Satis enim nobis est methodum docuisse, ex qua inueniri possint differentiæ huiusmodi: quæ quidem prætereundæ non sunt a medicis, quoniam rationem prædicendi, curandi, & alia officia obeundi, & dignoscendi corporis affectiones il-
B læ mutant. Agnoscimus enim leue esse malum & salutem sperari, & facile curari posse intemperiem morbosam, quæ benigna est, parua, particularis, & recenter facta. Sic aliæ differentiæ singulæ præbẽt suos vsus. At verò cum tot sint temperaturæ, non omnium notas hic tradit Galenus, sed illarum duntaxat, quæ sunt in latitudine sanitatis, vt satis patebit ex ipsa tractatione. Cæterum diuisio eorum, a quibus signa sumit Galenus ad cerebri temperiem dignosendam, ita fieri debet: ex his, quæ cerebri temperiem ostendunt, quædam sunt extrinseca, alia intrinseca, extrinseca continent ea, quæ extrinsecus afficiunt, caput alterãdo, a quibus iuuatur, aut offenditur facile. Intrinseca verò duo esse dicit, totius capitis dispositionem, quæ ex magnitudine, figura, & pilis sumitur. Secundum continet actiones sensitiuas, motiuas, principes & naturales. Verum in hoc primum reprehendendus videtur Galenus, quòd proponat se velle docere signa temperaturarum cerebri, & quedam signa sumat ab his quæ nullã habent in hoc vim: cuius generis sunt magnitudo, paruitas, & figura capitis, nec
C non ea, quæ ab ipso capite oriuntur. Hæc enim vt bonam & malam capitis, & cerebri structuram, quatenus instrumentariæ partes sunt, ostendunt, sic (ut ille etiam satis docet) temperiẽ non monstraut cerebri. Deinde nec omnia ponit capita signorum, a quibus indicia postea sumit ad dignoscendam structuram, aut temperiem cerebri. Nam (vt diximus) ex ceruicis robore, & imbecillitate, & neruosa substantia indicia sumit, quæ in nullo fonte ex prædictis continentur. præterea ex venis oculorum, & excrementis, & qualitatibus, quæ in capite, & in partibus in eo positis apparent, inditia sumit: quæ quidem non sunt comprehensa in prædictis fontibus. Addo quòd non nulla ex signis, quæ ponit, ostendunt aliud, quàm cerebrum bene vel male affici in sua temperie. Nam sensus, motus, imaginatio, cogitatio, ratio & memoria alias habent causas præter cerebri temperiem, nempe illius structuram, & particularia instrumenta, destinata singulis functionibus: & præterea calidum influens a
D corde: quibus affectis vno uel alio modo, necessariũ est immutari actiones illas non minus, quàm ex diuersa cerebri temperatura, id quod in progressu nostræ cõmentationis suis locis docebimus. Quid per dispositionem totius capitis intelligat, nunc explicandum est. Aiunt quidam per dispositionem intelligi constitutionem, sed illi vtuntur interpretatione eodẽ modo obscura. Explicat autem Galenus paulo postea se nihil aliud intelligere, quàm magnitudinem, figuram, & capillos capitis: adderem tamen ego colorem cutis, duritiem, & mollitiem, quoniam ex his postea signa sumit. Per sensibiles operationes intelligit eas, quæ a quinq; particularibus sensibus fiunt: tametsi melius esset etiam comprehendere sensum omnem, quoniam a somno & vigilia indicia postea etiam capit. Cæterum actiones vocat actiuas, quæ proprie motiuæ dicuntur: motus enim actione partium, sensus verò illarum passione potius fieri dicitur. non quòd in sensatione non fiat etiam actio animæ & sensoriorum apprehendentium obiecta, sed quoniam apprehensio hæc fieri non potest, nisi obiecta primo sensoria afficiant. Quia ergo in sensatione primo fit passio, ideo dicitur sensus fie
E ri patiendo: in motu autem voluntario, etsi appetitus mouetur ab obiectis, tamen partes ad motũ destinatæ nihil patiuntur ab illis, sed motus incipit agente & mouente primũ anima ipsa motus instrumẽta. per actiones obtinẽtes principatũ quid intelligat, docet author paulo inferius, cũ dicit illas esse, quæ a solo principio proueniãt. Sunt autẽ imaginatio, cogitatio, & memoria, quæ in ipso cerebro exercẽtur, & propterea ab ipso solo prouenire dicũtur. In sensu verò & motu exercẽdo præter eã vim, quã cerebrũ præbet, requirũtur ꝓpria instrumẽta illarũ actionũ, & ideo nõ in ipso cerebro, sed extra, & nõ ab ipso solo tales functiones exercentur

Fõtes signorum, quos hic ponit Gal. notatur.

Quid per dispositionem capitis intelligendum.

Operationes sensitiue quæ.

Actiuæ actiones.

Actiones obtinentes principatũ

Naturales actiones quæ.

exercentur. Naturales actiones intelligit Acachias appetentiam veneris, cibi potus, & alias omnes naturales, quas ipse ante posuit, quod est absurdum. Nam Galenus hoc loco non potest intelligere alias actiones, quàm quæ possunt cerebri affectiones ostendere, quoniam de solius capitis & cerebri signis agit: at veneris, cibi & potus appetentia, ab hepate & ventriculo prouenit. Intelligit ergo naturales actiones attractricem, retentricem, concotricem & expultricē, quas passim solet uocare naturales: hę enim, ut communes sunt omnibus partibus, ita ostendere possunt cerebri constitutionē. In vltimo fonte signorum comprehendit quæ foris (inquit) cerebrum possunt afficere, sed latius sumit foris incidentium nomen. Nā in libro de sanitate tuenda intelligit eo nomine, quæ solum extrinsecus agunt, ut aerem ambientem, vulnerantia, contundencia, & reliqua huiusmodi; hic uerò necesse est, ut etiam intelligat ea, quæ in corpus assumpta cerebrum afficiunt, ut patet in capite de signis caloris cerebri. Nunc sequitur ut doceamus an signa, quæ a predictis funtibus sumuntur, necessario ostendant cerebri constitutionem. Certum autem est in sensatione requiri bonam constitutionem sensoriorum, & ipsius calidi natiui influentis a corde mediocrem copiam, bonam temperiem, & aptos motus, præter ipsius cerebri constitutionem. Nam oculus inflammatus perperam uidet: senes autem malè sentiunt, deficiente spiritu & calido natiuo, quo etiam exhalante absque alicuius partis affectione mors sequitur. Sic absque eiusdem calidi bona affectione, principes cerebri actiones, & naturales rectè obiri nequeunt. Quinetiam ob alimenti copiam, inopiam, & diuersas qualitates necessarium est naturales actiones immutari. Nam si plus alimenti, quàm posit concoquere, ad illud feratur, lædetur quidem cerebri concoctio, sed id illius vitium non ostendit. Ergo actionū virtus non potest esse absque cerebri constitutione recta: uitium uerò cum ex una sola causa prouenire posit, non ostendit necessario originem actionis labefactatam, sed alias potest causas significare. Addi hic etiam possunt signa, quæ ab excrementis sumuntur. Nam hæc solet Galenus ab actionibus distinguere: ostendunt autem non ipsius cerebri temperiem duntaxat, sed etiam suorum meatuum bonam uel malam structuram, & materiæ, ex qua gignuntur, copiam, inopiam, qualitates. Sed hæc omnia in explicatione singulorum capitum magis patebunt.

foris incidētia quæ dicantur.

A B C

caput. ii. Punctum septimum

Et quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur, atque capillis. Paruum igitur caput uitiosæ constitutionis cerebri proprium est indicium. Magnum uero non necessario indicat bonam cerebri composituram, sed siquidem ob insitæ uirtutis robur, quæ multam, atque optimam materiam formauerit, euenit, optimum est signum. At si ob materiæ tantum multitudinem, haudquaquam bonum. D

Cum dixerit signa, quæ ostendunt temperiem cerebri, sumi uel ex capitis dispositione vel ex actionibus ipsius, vel ex his, quæ ipsum afficiunt, nunc sigillatim illa percurrit: & primum docet quid per capitis dispositionem intelligat, & quomodo singula, quæ in dispositionis nomine continentur, signa sua præbere posint. Dicit ergo capitis dispositionem continere magnitudinem ipsius, paruitatem, & figuram, & præterea capillos: & paruum caput necessario ostendere vitiatam cerebri constitutionem, magnum verò idem ostendere, si magnitudo facta sit ob solam materiæ multitudinem. Si uero magnitudo fiat ob facultatis propriæ robur, tunc optimum esse signum: ostēdi autem hæc ex figura ipsius capitis, & ab his, quę a cerebro oriuntur. Qua quidem in re illud primum explicandum est, quid per paruum & magnum caput intelligat. Hoc enim negligenter explicato, non possumus ad alia progredi. Putat Acachias caput mediocre intelligendū esse, quod proportionē cum reliquo corpore seruat: paruum autem aut magnum esse, quod minus, aut maius est, quàm exigat proportio aliarum partium. In eadem est opinione Biesius ille Gandanensis, qui recentes, sed foetidos edidit in hoc opus commentarios. Verom illi aberrant. Nam Arist. tertio problemate trigesimæ sectionis querit cur homo omnium animantium sit prudentissimus, & inquit, quia capite minimo est ad sui corporis proportionem. Ergo omne E

Caput magnū et paruū quomodo alij intellexerint. Achachiæ opinio.

caput

A caput hominis paruum esset, si quidem omnis homo inter reliqua animalia est prudentissimus. At Galenus hic dicit quosdam homines habere caput magnum, alios paruum. Præterea idem Gal. ostendit illos errare, cum dicit caput magnum esse bonum, cum ea, quæ a cerebro oriuntur, sunt robusta, crassa, & boni habitus, tamquàm tunc seruetur proportio magnitudinis capitis cum illis partibus. Quòd si magnum caput potest esse cum proportione aliarum partium, poterit & paruum: semper tamen malum erit paruum caput, vt postea ostendemus. Posset quispiam intelligere caput paruum, quod minus est, quàm conueniat homini temperato: sed id etiam perperam. Nam magnitudo, & paruitas corporis & singularum partium, temperiem nullam sequitur: potest enim inquit Galenus in lib. de constitutione artis bona constitutio consistere cum paruitate, & magnitudine corporis. Nec verò intelligere possumus caput mediocre, quod congruit cum mediocri statura corporis: & magnum illud esse, quod homini conuenit mediocrem staturam excedenti: paruum verò, quod minus est, quàm postulet mediocris statura. Nam magnitudo & paruitas capitis, certam sibi non determinat corporis staturam. Intelligere etiam quis posset caput paruum, comparatione habita ad capita aliorum animalium: At in hoc significatu nullus homo haberet caput magnum: quandoquidem scribit Arist. hominem inter reliqua animalia proportione sui corporis paruum caput, sed plurimum cerebri habere. Ego verò non alia ratione puto intelligendum esse caput paruum & magnum, quàm quòd consuetam humanæ conditionis naturam excedit, aut ab ea deficit. Nam cum videamus in omni corporis habitu eandem esse capitis molem, aut certe minimum esse discrimen in magnitudine & paruitate: vitium oportet esse, quando naturæ limites nequaquam seruantur, & huiusmodi capita statim quilibet agnoscit. Cur verò caput paruum semper sit malum, ratio peti potest ab Arist. qui scribit hominem talem esse debere, ut inter reliqua animalia plurimum cerebri obtineat ad proportionem sui corporis. Atqui non potest paruum caput plurimum cerebri continere. Explicat Galenus textu tertio primi commentarij sexti Epidemiòn particularius huius rei causam. Paruum enim (inquit) caput ideo malum est, quòd paruum cerebrum, & proinde paruos vẽtriculos cerebri & spinalem medullam exiguam ostendat: vnde actiones, quæ a cerebro pendent, læduntur, & cogitatio etiam ipsa: & non solum orta a cerebro, sed etiam sępe alia duo principia hepar & cor imbecilla sunt: ut quæ nec materiam, nec vitalem potentiam sufficientem ad illud efformandum suppeditare potuerint: non autem malum est, quod ob suam paruitatem nequeat plurimos spiritus (ut inquit Montanus) continere. Nam ad hos suos spiritus continendos (si qui tamen sunt) satis sufficit quantuluncumque caput. si modò arteriæ sufficiunt, quę a corde ad cerebrum feruntur, & vitalem (vt vocant) spiritum, ex quo animalis fieri creditur, ad cerebrum deferunt. Ridẽdum & illud est, quod scribit, periculum esse ne spiritus in capite paruo cerebrũ comburant. Quis enim unquam calorem aliquem in suo capite sensit ex præsentia suorum spirituũ: aut cur spiritus vitales, qui omniũ sunt calidissimi arterias angustissimas iamdudũ non redegerunt in cineres. Hic certè eloquens fuit vir, & ad persuadendum (vt aiunt Itali) plusquam ciurmator. Paruum ergo caput malum est, tamquam causa & signum, quòd malam cerebri structuram, nempe ventriculos paruos habet & ostendit: sed hoc nihil ad Galeni institutum, qui pollicetur se tradere velle signa temperaturæ singularum partium, & primum ipsius cerebri. An fortè etiam imbecillitatem formatricis facultatis ostendit caput paruum. Nam cum natura maximè solicita sit, vt rectè cõformentur principes corporis partes, imbecillitatem, quæ ex intemperie nascitur, subesse oportet, si tantum attrahi & elaborari materiæ non potuit, quantum necessarium est ad caput iustæ magnitudinis efformandum. Verum si caput paruum hoc loco a Galeno damnatur, cur est, quòd ab Aristotele laudetur citato problemate, cum hominem eò prudentissimum esse dicat, quòd capite sit paruo. Est porrò ratio huius rei, quòd Galenus intelligat paruum, præter naturæ ordinem: Aristoteles verò paruum sumat inter reliqua animalia proportione sui corporis. Non enim si homo inter reliqua animalia prudentissimus est, eò, quòd paruum caput obtinet, sequitur inter homines eum prudentiorem fore, qui minore sit capite. Sed quænam est ratio, cur homo ob sui capitis paruitatẽ debeat esse inter alia animalia prudentissimus. An ꝙ homo rectam staturam sortitus, grauaretur a magno capite: an fortè meliore ratione id accidit. Cum enim ex partium principalium diuersa temperatura, temperatum corpus constituatur, si magnũ esset caput, plus cerebri haberet, & propterea plus humidi & frigidi: prudentia autem tem-

Alia interpretatio quæ & confutatur.

Alia quæ etiam mala

Alia interpretatio quæ & improbatur.

Authoris interpretatio.

Caput parũ cur malum.

Mõtani rationes contemnũtur.

Aristotelis & Galeni sententia de capite paruo conciliatur.

Cur homo inter reliqua animalia debeat esse capite paruo.

A perię sicca gaudet, vnde senes prudentes censentur esse, quia sicci: corpora verò frigidiora & humidiora sunt obtusiora, & ad motum animi & corporis ineptiora: hæc enim frigiditatem & humiditatem corporis sequuntur. Præstat sanè ita Aristotelem interpretari, quàm damnare, ut Montanus facit, qui dicit ei nō esse in hac re credendum, sed Galeno: quasi magna sit inter eos de hac re discrepantia. Paruum ergo caput necessario malā indicat cerebri & partium, quę a cerebro oriuntur, structuram, qualemcunque figuram habuerit. Quòd si præter paruitatem obtineat quoque figuram malam: ostendet aut materiam ipsam fuisse intemperatam, ut quæ naturalem figuram recipere non potuerit, aut formatricem admodū imbecillam, nimirum quòd paucam materiam formare nequiuerit. Magnum autem caput (inquit) bonum, si propter facultatis robur magnum fiat, quæ materiam probam & multā finxit. Si vero ob solam materiæ copiam magnum sit factū, malum: verum intelligere nequaquam debemus magnum fieri ob solā materiæ copiam non agente virtute formatrice. Nō enim materia ex se ipsa fit caput, ut nihil sine agente fit aliud, sed quòd materiæ copia in ea abundauerit parte, quæ formatricem quodammodo oppresserit debiliorem ad tantum opus conficiendum. B Qua quidem ratione dicimus excretiones quasdam esse symptomaticas, non quòd fiant non agente natura, sed quòd fiant illæ intempestiue, & præter modum irritata a materia non euicta a natura. Est ergo caput huiusmodi malum, non quia magnū, sed quia cum tali magnitudine, figura capitis & orta a capite rectè habere non possunt. Quòd si materia, ex qua magnum hoc caput est confectū, cum copia, quam habet, fuerit etiam intemperata, malum erit alia quoque ratione: quia scilicet intemperatum. Cæterum caput, quod magnum est factum dominante planè formatrice facultate, bonum est, quia ostendit in materia nullum fuisse vitium, quod natura non uicerit, & huiusmodi caput cerebrum habet magnum: hoc autem propter rationes prædictas bonum.

Aristotelē a Montano defendit.

Distinguenda uero sunt hæc & ex figura ipsa, & ex his, quæ ab eo habent ortum. C

An caput fiat vincente naturæ robore, an ob materiæ multitudinem, distingui ait ex ipsius capitis figura, & ab illis, quæ ortum habent a capite. Etenim cum figura solum fiat a formatrice facultate, merito si illa rectè habebit, ostendet ipsius robur: si uero mala est figura, natura non vicit, idque ob suam infirmitatem, uel nimium excessum materiæ. Nam etsi mediocriter est affecta uirtus, tamen magnos materiæ excessus nequaquam potest regere. Non ergo mala figura capitis uirtutis infirmitatem ostendit, sed multitudinem materiæ cū imbecillitate, uel mediocritatem uirtutis. At si præter malam figuram in capite aliud uitiū adsit, quod ad temperiem, vel structuram ipsius pertineat, maius adhuc indicium est uitiatæ materiæ & in copia & in qualitatibus. Orta uerò a cerebro dicit esse tertio textu primi commentarij sexti libri Epidemiôn spinalem medullam, neruos, & cum ipsis ossium, musculorumque materiam, quæ inquit necessario cum capite augentur & roborantur. D At quòd spinalis medulla & nerui sequantur bonam & malam constitutionem cerebri, rationi est consonum: quippe cum cerebrum illorum omnium sit origo, non quòd ex peculiari suo affectu postea lædi nequeant, sed quòd in ipso ortu ita fiat. Verum de ossibus uniuersis, quis dubitare posset, tamen cogetur id etiam concedere. Nam si spinalis medulla magna est, & bene figurata, eodem modo oportet ipsa ossa spinæ esse affecta, vt quæ sint facta ad medullam ipsam continendam: ossa autem spinæ reliqua omnia sequuntur: illa enim est ueluti radix omnium ossium. Cæterum materia musculorum ex neruis & carne constat: huius autem generatio sequitur hepatis constitutionem. Quare multos conspicimus crassis ossibus præditos, non tamen carnosos: ergo non tota musculorum materia, sed quod in illis neruosum est, & præcipua materia musculorum, sequitur capitis & spinæ conditionem. E

Orta a cerebro quæ sint.

A figura quidem ipsa, si concinna, semper enim hoc bonum est signum.

An caput magnum sit bonum uel malum, dixit distingui ex ipsius figura, & ex illis, quæ a capite

A a capite ortum habent. Nunc docet qualis debeat esse capitis figura, & ea, quæ a capite oriũ tur. Figura inquit debet esse εὔρυθμος, id est concinna, numerose facta, ita ut nulla inæqua litas appareat. Hoc enim (inquit) semper est bonum signum: æqualitas enim operis, agentis dominium, & materiæ, quæ figuratur, iustam mensuram, & probam temperiem mõ strat. Postea uerò particularius docebit qualem oporteat esse capitis figuram.

Ex his autem, quæ ab eo ortum habent, si ualida est ceruix, & si aliis ossibus optime constet, atque omnis prætereà neruosa substantia boni sit habitus, ac robur habeat intentum.

Vno & eodem negotio docet quænam sint illa, quę oriuntur a cerebro, & qualia oporteat esse: facit autem mentionem inter ea, quæ oriuntur a cerebro ceruicis, & neruosæ sub B stantiæ: etsi loco præcitato ex libro sexto Epidemiôn plura comprehendit inter illa, quæ a cerebro oriuntur. Pręterea quod noster interpres uertit (etsi alijs ossibus optime constet) legendum est (& alijs ossibus optime compactum siue compositum). Item quod dicit (bo n. sit habitus, ac robur habeat intentum), vertendum est (bene nutrita & ualida). Ita .n. verba Græca sonant εὐτραφὴς καὶ εὔτονον. Intelligimus autem ceruicem validam, quæ crassa est & robusta in suis actionibus. Per alia vero ossa non potest intelligere ceruicis ossa, vt quæ iam sint comprehensa, sed reliquas partes spinæ, & fortè etiam totius corporis. Antea enim diximus omnia ossa tandem oriri a capite, aut certe sequi capitis constitutionem. Dicuntur autem alia ossa rectè habere, cum magnum & bonum est caput, quando magna sunt & ad sua officia ualida. Eodem pacto neruosa substantia dicitur bene nutrita, quæ pariter dicitur boni habitus: huiusmodi autem est, quod est crassum & solidum. Nam ad bonam C nutritionem hæc sequuntur, sicut & ipse bonus habitus ex actionum robore dignoscitur. Si ergo talia hæc omnia fuerint, intelligemus caput magnum, bonum esse.

Propria autem capitis figura est, ueluti si excogitares sphæram exquisite rotundam ex cera constructam, paulatim utrinque depressam. In hac enim necesse est ut priores posterioresque partes plus gibbæ fiãt, quam sphæræ conueniat, quæ uero utrinque consistunt magis rectæ.

Cum docuerit qualia esse debeant illa, quæ a cerebro oriuntur, nunc describit propriã capitis figuram, & deinde vitia, quæ in ipsa figura capitis contingunt. De qua re libro no-D no de vsu partium abundantur disseruit: & nonnulla etiam habet in libris Epidemiòn, quę ad locum paulo postea explicandum plurimum facient. Scribit autem libro nono de vsu partium quinque statui posse varias capitis figuras, quarum quattuor subsistere possunt, quinta autem minime: vna in qua tres suturæ adsunt, coronalis, recta siue sagittalis, tertia lambdoides: quæ figura duas eminentias facit, vnam in anteriore parte, aliam in posteriore, & latera leuiter compressa: & hæc propria est & optima capitis figura. Secunda est quã do deficit eminentia anterior, & amittitur coronalis sutura. Alia est quando posterior eminentia amittitur, & in duabus figuris coronalis sutura cum illa, quæ seruatur coniuncta T. litteræ Gręce similitudinem repræsentat. Quarta figura quando utraque eminentia anterior scilicet & posterior deficit: in qua duæ fiunt cõmissurę seinuicem intersecantes admodum X litteræ Græcè, & hæ tres sunt non naturales, cum quibus tamen uita consistere potest, & hi uocantur ab Hippoc. φοξοὶ, idest acuminati capitis. Quinta est præter naturam E omnino, cum qua uita nullo modo potest stare, quæ fit cum magis latum, quàm longum caput est: ita ut eminentiæ, quę ante, & retro ponuntur, in lateribus constituantur. Oportere autem talem esse figuram propriam & optimam capitis, qualem hic describit Galenus, nempe rotundam, & leuiter utrinque depressam, facile probare licet. Rotundam enim oportuit esse, quoniam hęc figura omnium est capacissima, & iniurijs externis minimum exposita: capacissimam autem oportuit esse illius figuram, quoniam cerebrum continere debet, quod homo pro magnitudine sui maximum habet, in capite paruo: ac vt uarij exortus neruorum spinalis medullę, & cauitates fieri posfint: tutissimam etiam oportebat esse figuram,

Capitis figuræ quot & quæ.

Capitis optima figura quæ & cur talis.

gurã, vt nobilissima totius corporis pars difficillime pateretur: leuiter autẽ utrinq; depressã A
cõuenit esse, ut ad partes, quæ in anteriore, & posteriore cerebri parte cõstitutæ sunt, cõmo
di exortus fieri possent: ad spinalẽ inquam medullam producendam, & oculorũ nariumq;
neruos, quos molles admodum esse oportebat: quod fieri non poterat, nisi cerebrum illis
partibus admodum vicinum esset. depressio tamen leuis esse debet, ne angustiores pro-
minentiæ utrinq; fierent, anteriores inquam & posteriores, & cauitates ipsius angustiores.
Quæ uerò utrinq; sunt partes, debent rectè planè & æquales esse: & hoc erat quod dicebat
concinnam oportere esse illius figuram. Et hæc de propria bonaque capitis figura.

Quod si ea, quæ secundum occiput eminentia minuatur, simul intueri o-
portet neruos, atque ceruicem una cum ossibus aliis. Nam si secundũ B
naturam constiterint, materiæ defectu, non uirtutis imbecillitate con-
tingit. Illis uero non rectè se habentibus, principium est debile: sed ma
gna ex parte defectus, qui occipiti eueniunt, consequitur eorum, ut an-
te diximus, imbecillitas, rarissimeque alias euenire consueuit.

Posteaqum Gal. docuit qualem oporteat esse bonaã capitis figuram, docet uitia, quæ in
eadem contingũt. Porro in figura naturali capitis, ex depressione quæ fit in lateribus, duæ
fiunt eminentiæ, una in occipite, alia in sincipite: quibus quidem diminutis, auctis, & ma-
lè figuratis, necesse est capitis constitutionem uitiari. Et primum agit de diminuta emi-
nentia posterioris partis: quam quidem per se non damnat, sed prius considerat qualis sit
const itutio eorum, quæ ab ea parte nascuntur. Si enim inquit nerui, ceruix, & alia ossa se- C
cundum naturam constiterint, materiæ defectus iudicatur, non uirtutis imbecillitas: ꝙ si
illa non rectè habuerint, signum est principium esse debile: ut plurimum tamen occipi-
tis defectum sequitur prædictorũ imbecillitas, & raro aliter euenire solet. Hunc contextũ
omnes interpretes exponunt, tamquam in eo nullũ sit uiciũ, cum tamen euidens sit. Nam
quemadmodum caput ipsum paruum antea absolute pronunciauit esse malum, nulla ha-
bita ratione earum partium, quæ ab eo oriuntur: Sic malum est, si pars una minuatur,
cuius ratione fit, ut caput totum paruum & male figuratum redditur. Præterea si prin-
cipia, & quæ ex principijs oriuntur (ut paulo postea scribit) mutuò se produnt: quo pa-
cto quæso rectè & secundum naturam habere possunt, quæ oriuntur a principio, hoc ipso
vitiato. Confirmat meam interpretationem locus Galeni, qui habetur tertio textu primi
commentarij in sextum librum de morbis uulgaribus, ubi scribit, acuta capita fieri, aut ob
frontis, uel occipitij eminentiam diminutam, aut alterutra, aut utraque producta: & ma- D
lum perpetuo esse caput, quod ex comminuta eminentia acutum est: nec addit esse conside
randa, quæ oriuutur a capite, sed simpliciter malum pronunciat. In eo verò, quod ob pro
ductas eminentias acutum est, figuram considerandam esse, & ceruicem, & magnitudinem
eminentiæ. Si enim (inquit) eminentia neque indecora fuerit, nec vltra modum grandis,
validamque ceruicem habeat, huiusmodi capitis acumen probato: quoniam huiusmodi
homines aliorum membrorum præcipuè ossium viribus pollent: vbi etiam probat magis
occipitij, quàm sincipitis auctam eminentiam: quoniam illic nobilissimus est ventriculus,
& dorsi medullæ exortus. Dicendum ergo ita erat (at si occipitij eminentia imminuta sit,
hoc semper malum) quibus verò modis sit malum, sequentibus verbis ostendit, nempe ꝙ
uel defectum materiæ: uel naturæ imbecillitatem ostendat. Quòd si cum paruitate occipi-
tij, nerui, ceruix, & alia ossa naturalem figuram habuerint, materiæ ostenditur defectus: si
autem non seruatur illarum partium figura, indicatur principij imbecillitas (id autem intel E
ligit per ea, quæ dicit, si secundum naturam constiterint) nam parte illa capitis existen-
te parua, orta ab ea nequeunt iustam magnitudinem obtinere, at figuram possunt: Aca-
chiæ autem interpretatio refellenda est, qui scribit non esse protinus pronuncian-
dum bonam aut malam esse capitis constitutionem, si posterior eminentia est mi-
nor, quàm exigat naturalis conditio. Nam si ex eo vitio vniuersum caput minus
redditur, profecto hoc malam capitis constitutionem ostendit, quomodocumque
sint affecta, quæ a capite oriuntur: alioqui caput paruum de necessitate non est malum

Locum hũc probat esse corruptũ.

Locus resti tutus ex. 6. libro Epidemiòn.

paruum

A paruum autem esse oportet diminuta posteriore parte, seruante suam anteriorem naturalem magnitudinem & figuram, vt hic supponitur. Hæc solent absurda eos cõmitari, qui scriptores antiquos multa habita ueri ratione interpretari solent. Præstat ergo sequi Galeni seutentiam, quæ habetur in textu præcitato ex libris Epidemiòn, & ad sequentem contextum accedere, de quo scribi debent, quæ de eminentia diminuta hoc loco tradit.

Caput uero, quod secundnm occiput in acutiem tendit, animaduertere oportet iisdem adhibitis distinguendi rationibus, quibus antea in capite grandiori facto utebamur: ut plurimnm uero & hic optimum est signum figura concinna eius partis, quæ cerebro adhæret, quam nonnulli medici posterius cerebrum appellare cõsueuerunt, quemadmodum B & posterius existit ea sutura, quæ Græce literæ Λ formam habet præfinitam.

Quid ostendat aucta præter solitum occipitis eminentia nunc explicat, dicitque esse adhibendas eas distinctiones, quas notauit in capite magno. dicemus ergo eam malam esse, si corruptam obtinet figuram, & ea, quæ nascuntur ab ea parte, fuerint debilia & mali habitus: contra verò probanda est ea eminentia, cuius figura est concinna & robusta, ac boni habitus existunt orta ab ea capitis parte. Quænam sit, & quo nomine uocetur ea pars, obiter etiam docet, aitque nominari posterius cerebrum & cerebellum eò, quòd paruum sit cerebrum, aut cerebri minor pars & postrema: & id propterea quod post suturã lambdoidem existat. Ex quibus quidem apparet, quod antea diximus, scilicet considerationem or C torum a capite locum habere, vbi magnum totum est caput, aut pars illa, a qua alia oriuntur: non autem in diminutis partibus capitis. Nam hic admonet idem esse obseruandum, quod antea in capite magno expresit, quoniam in utroque affectu est magnitudo. Ergo nihil erit obseruandum in diminuta eminentia, quia in capite paruo nihil dicit esse considerandum, sed absolute damnauit huiusmodi paruitatem. Hunc enim sensum postulat docendi ratio.

Est vero huiusmodi pars spinalis medullæ principium, & eius ratione neruorum omnium, qui actionibus obseruiunt. Ipsa uerò pars posterior per seipsam paucos admodum sensitiuos obtinet neruos, plurimos ve- D ro actiuos: sicut & anterior sensitiuos quidem plurimos, paucos admodum actiuos. Quare ubi bene fuerit affecta utraque pars, robustas habebunt eas, quæ ab eis deriuationes.

Cum dixerit ex his, quæ oriuntur a posteriore parte cerebri, considerãdum esse an bona, vel mala sit posterior eminentia capitis, nunc exponit, quæ sint illa, quæ ab ea parte nascuntur, & ait esse spinalem medullã: & propterea omnes neruos motiuos, quos actiuos vocãt: quoniam vt in libro de locis affectis ostendit, motus voluntarius agendo potius fit, sensus autem patiendo: non ꝙ in vtraque operatione anima non agat, & instrumenta ipsa nõ impellat: sed quòd in motu instrumenta nihil patiũtur ab his, quæ extrinsecus sunt posita: sensus autem fieri ne queant, nisi prius obiecta in sensoria agant. Scribit hic & passim alibi a cerebello spinalem medullam oriri: sed periti anatomicæ artis ortum illius docent esse a cere- E bro. Rectè autem illud scribit, a spinali medulla plurimos neruos motiuos, sensitiuos autẽ paucos. Cõtra verò ab anteriori parte cerebri sensitiuos plurimos: motiuos verò paucos oriri. Nam spinalis medulla est dura, anterior verò pars cerebri mollis. Quare ab illa oportet neruos motorios nasci: quoniam motus requirit robur, quod cum mollitie instrumentorũ consistere nequit. Hanc verò requirunt sensus, qui cum passione fiunt. Propterea Galenus nono de vsu partium scribit ad hũc modum, nerui duri ad motum optimè comparati sunt, ad sensum ineptissimi: molles autem omnino nullo pacto motorij, sed sensitiui solũ sunt: qui verò non ita molles, ad sensum satis apti, imbecilli verò ad robur motionis: Ac molles quidem

Motus quomodo intelligatur fieri agendo & sensus patiẽdo.

Spinalis medullæ exortus vnde.

Nerui sensitiui motorij vnde nascãtur.

quidem ex anteriore cerebri parte oriuntur, Duri autem planè, ex spinali medulla: quoniã tanto duriores sunt, quanto ex inferioribus medullæ partibus enascuntur: Medij autem inter molles & duros ex cerebri illis locis oriuntur, quibus spinalis medulla cum cerebro coniungitur: fierique addit molliorem neruum, motorium, cum ex viæ progressu duritiem acquisiuerit. Scribit item in libro octauo neruum mollem nullum ex posteriore cerebro oriri. Quare constat, & sensorium nullum neruũ a posteriore parte nasci, idest, qui solum sensum adferat: ex anterioribus autem duri & motorij oriuntur hi, qui oculos mouent: at non ex profundis cerebri partibus, ut visorij, sed ex duris & superficiarijs. Quare pars illa contextus vera cõspicitur, qua scribit, anteriorem partem cerebri sensitiuos plurimos, motiuos autem paucos emittere: cum eos solum, qui mouent oculos ex actiuis edat: sensitiuos autẽ & eos, qui visionis, odoratus, auditus, & gustus authores sunt: atque hi planè & solũ sensitiui sunt. Hi, autem, qui a posteriore parte enascuntur, nulli plane sensitiui sunt, cum omnes duri sint, & ad mouendum potius destinati. Ex illis tamen propagines etiam quædam in cutem & vicinas cuti partes deferuntur, qui obtusum sensum, quo præditi sunt, illis partibus impertiantur. Igitur si nerui sensitiui ab anteriore cerebri parte oriuntur, motiui verò a posteriore, merito fit, vt ex illis neruis iudicare posimus, qualis sit prioris & posterioris partis cerebri constitutio: & contra ex constitutione illarum partium cerebri, licebit cognoscere, qualia sint orta ab illis. Hæc enim mutuo sese produnt, vt postea melius docebimus. A B

Eædem quoque distinctiones adhibendæ sunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad posteriores, earundemq; & paruitatem & magnitudinem inspicere oportet, atque ibidem figuram, & sensus ibi collocatos, visum, gustum, atque odoratum. Hæc enim se inuicem indicant & attestantur, & quæ a principiis oriuntur, principii virtutem vel vitium, & principium eorum, quæ ab ipso nascuntur. C

Cum de posterioris partis capitis incremento & diminutione egerit, nunc de eminentia & decremento anterioris partis agit, scribitque eadem esse obseruanda, quæ in posteriore capitis parte annotauit, nempe magnitudinem, paruitatem, & figuram ipsius partis capitis. Esse autem paruitatem malam: magnitudinem verò bonam, si figuram decentem habuerit. Ostendent & bonitatem illius partis cerebri auctæ, sensus, qui neruos ab ea recipiunt, visus, gustus, & odoratus. Nam auditus a media cerebri parte neruos capit. Ac quemadmodum sensus virtutem & uitium produnt: Sic ipsum principium affectiones ostendit eorum quæ nascuntur ab illo. Ac cum variæ sint aliæ differentiæ in sensu, & motu, postulabat vtique docendi ratio, vt illas enumeraret, & qualem affectionem ostenderent, indicaret. Quidam enim infirmos habent: alij validos motus: alij promptos, & expeditos: alij segnes, & pigros: alij celeres, alij tardos, alij vehementes, alij veloces, alij languidos: alij denique aliter circa motus se habent. Eadem ratione quidam exquisite: alij obtusè sentiunt: alij non nisi propinqua obiecta: alij etiam remota sentire possunt: alij nequeunt ferre obiecta vehementiora sine molestia: alij innoxie illa sustinent. Docent quidem hę differentiæ, quæ in sensu, & motu sunt, cerebri affectiones: verum non solius cerebri, sed aliarum etiam causarum, quæ ad has actiones edendas sunt necessariæ, passiones indicant. Nã sensoria lædi possunt ex propria sibi affectione, a causis extrinsecis, vel etiam internis, nihil interim patiente cerebro, vt in refrigeratione, contusione neruorum, in fluxionibus, & in alijs plurimis malis fieri agnoscimus. Nonne etiam ob calidi natiui influentis a corde debilitatem, contractionem, ardorem, immoderatã refrigerationem, impeditum motum & suffocationem, videmus sensum, & motum labefactari? At hæc vitia cerebri vitiũ non ostendunt. Ergo dictum Galeni, quòd sensus, & motus ostendant cerebri virtutem, & vitium, intelligendum est, quãdo vitium accidit in illis actionibus, ob facultatem sensitiuã, & motiuam, cuius principium est cerebrum. At verò quum Galenus polliceatur se velle docere signa temperaturarum cerebri, oportebat illum explicare qualem temperiem ostendant affectiones, quæ in sensu, & motu accidunt, & an solam temperiem sequantur, an ẽt bonam, aut malam cerebri structuram, & illius crassitiem, vel tenuitatem, puritatem, vel impuritatem, aut aliud, quod in ipsius substantia sit positum. Nam vt ingenium, & alias D E

Sensuum et motionum differẽtias non solius cerebri affectiones ostendere.

cerebri

A cerebri operationes, ad alias causas refert, sic motus, & sensus affectiones aliud requirunt in cerebro, quàm ipsius temperiem. Quorsum enim natura tot cauitates fabricasset in cerebro, & certam figuram, ac magnitudinem illi dedisset, aut illius substantiam diuisisset in multas partes, nisi voluisset illud esse instrumentariam partem, & edere actiones suas, & sibi proprias, vt pars est instrumentaria. Quorsum quæso Galenus duplicem compositionem in corpore ostendit esse, vnam similarium partium, aliam organicarum, & diuersas esse actiones similarium, ab actionibus organicarum, si posteà omnia vitia, quæ in omnibus actionibus reperiuntur, ad solam temperiem redigimus. An rationabilius non est dicere cerebrum sentiendi, mouendique facultatem insitam habere, quod nulla alia pars habet, ob peculiarem suam structuram, potiusquàm ob temperiem? Hæc enim, vt communis est in omnibus alijs partibus, sic communium actionum, nempe attractionis, retentionis, cōcoctionis, & expulsionis est causa. Ita propria quoq; structura causa est, vt aliæ partes instrumentariæ nequeant præstare, quod cerebrū efficit, quia eandem non habent structuram cum cerebro. Quod si a temperie prouenirent sentiendi, & mouendi facultates, cur aliæ partes eisdem facultatibus non sunt prædita? Dices, credo, non eandem prorsus esse temperiem cerebri, & aliarum partium: Id quod ego libenter concedo: Sed cum ea, quæ est in ipsa temperie differentia, non faciat differre cerebrum ab alijs membris in attractione. retentione, cōcoctione, & expulsione, cur quæso, in alijs differentiam aliquam faciet? Non enim tantum inter se differunt temperies organorum, quantum discrepant peculiares facultates, & actiones, quas singula instrumenta edunt. Credimus ne cerebrum sensus, & motus authorem fore, si suam amitteret formam, & structuram, sola seruata temperie? Ego certè id mihi non persuadeo fieri posse, & libenter concedam alijs, ut ita credant, qui omnes causas eorum, quæ fiunt in nostro corpore, ad solam partium temperiem redigere nouerunt, quasi anima nihil sit, & frustra animę instrumenta sint condita, & nihil ratione materiæ fiat, nihil conferat partium habitus, nihil calor influens, spirituosaque substantia.. Quæ omnia qui subtilius philosophantur, & meliore, liberioreque ingenio sunt prædití, agnoscunt longè differre a temperie, & propriam vim, & vsum in corporibus habere.

Hæc notāda, quæ in tota medicina magni sunt usus. Temperies quarum actionum sit causa.

Actionum nostri corporis preter tēperiē causæ quæ.

Earum autem operationum, quæ obtinent principatum, uirtus, & uitium sunt ipsius principii seorsum tantummodo indicia. Voco autem operationes principatum obtinentes, quæ a solo principio proueniunt. Ingenium quidem igitur subtilem cerebri substantiam indicat. Tarditas uero intellectus, crassam.

Caput. 12
Punctus octavus

D Prosequitur Galenus explicare signa, ex quibus antea dixit, cerebri constitutionem dignosci. Posuit autem ex actionibus, quæ tenent principatum, indicia quædam sumi. Quomodo fiat, nunc docere instituit: primumque docet differentiam, quæ est inter has actiones, & sensitiuas, atque motiuas, de quibus modo egit: sed satis leuiter id facit, quū scribit principes actiones solum ostendere virtutem, & vitium ipsius principij: sensum uero, & motum non solum ipsius principij, sed aliorum quoq; dispositionem declarare. Id autem docet ex definitione actionum, quæ principes nuncupantur: illæ enim tales (inquit) dicuntur, quæ a solo principio proueniunt. Verum hæc non probat ita se habere. Nam requiri ad sensum, & motum præter ea, quæ a cerebro emanant, instrumenta sensus, & motus, quilibet agnoscit: At principes actiones a solo cerebro prouenire, & proinde illius dispositionem ostendere, mihi persuadere non possum: Nam si omnes actiones nostri corporis, vt ille passim scribit, egent calore influente a corde, continget profectò lædi actiones ipsius cerebri, non ipso quidem læso cerebro, sed uitiato calido influente: Sic enim videmus per timorem, imaginationem, rationem, & memoriam perperam exerceri: quoniam in ea passione cor afficitur, caloris illius sedes: contrahitur enim in corde tunc calor, deseritque externa membra, atque ita illa necessario calore destituta, suis muneribus fungi nequeūt. præterea videmus in decrepitis omnes principes facultates debilitari, non vitiato cerebro, sed deficiēte calido innato, quod hepar, & cor suppeditant. Contingunt etiā per febres, & uteri, atq; aliarū partiū inferiorū vitia, in principibus actionibus mala, inflammàto, vel corrupto, aut

An principes actiones proueniant a solo principio.

E

t suffocato,

suffocato, aut im pedito propter obstructiones eo calore. Videndum igitur an ipsius cerebri, vel caloris uitio labefactentur actiones principes. Iam uerò uidendum est, quot & quænam sint principes facultates, quæ scilicet a principe omnium parte, nempe cerebro exercentur. Nam inter quattuor principia corporis, cerebrum principatum ob suarum actionum prętantiam, obtinere uult Galenus. Hic meminit ingenij, imaginationis, & memoriæ, nec alio loco solet præter tres, enumerare principes actiones. Verùm quis ex varia Galeni, & aliorum tractatione plures fortasse putabit esse facultates principes. Nam apud illum legitur σύνεσις id est intellectus. γνώμη quæ voluntas, iudicium, διάνοια quæ discursiua uirtus, siue ratiocinatrix dicitur: νοῦς, & φρην, quæ & mens nũcupatur: δόξα quæ opinio. Quomodocunque autem appellentur, constat, at aliud esse intelligere, aliud opinari, aliud discurrere, siue ratiocinari, aliud imaginari. Quid ergo dicemus? prætermissa esse multa ex istis? Minimè: Nam omnia illa, nempe intellectus, iudicium, raciocinatio, mens, idem apud Gal. significant, ut ex quarto textu primi côment. prorrheticorũ, & multis alijs locis intelligere licet. Nam et si diuersæ sunt illæ actiones, ab vna tamen facultate, & uno loco cerebri proueniunt, quæ particularia nomina ex particularibus actionibus sortitur. Quum enim intelligit, intellectus, quum discurrit, διάνοια: quum considerat, νοῦς: quum cõsultat consilium, & fortè etiam quum opinatur, opinio: et si non inuenio an hæc sub imaginatrice magis, quàm sub ratiocinatrice poni debeat. Tamen ratio vult, vt sub ratiocinatrice ponatur. Nascitur enim opinio, cum intellectus rerum externarum imagines receptas in imaginatrice facultate colligit, & expendit, an veræ sint, an falsæ, & cum quadam ratione ueras, aut falsas esse sibi persuaderit, deinde huic persuasioni assentitur: Sic inquam nascitur opinio: quæ dicitur uera, & falsa esse posse, & mutari, quoniam ratiocinatio uera, & falsa potest esse, meliorique inuenta a priore recedimus. De qua verò actione principe hic agat autor, nunc expendendum venit. Agit autem de Anchinia, quam Leonicenus ingeniũ interpretatur, Acachias uerò mentis celeritatem: quam exponit esse promptam intelligentiam: eos enim, qui prompte res mente concipiunt, ac intelligunt, cerebrum habere præditum partium tenuitate. Verum magis probo Leoniceni versionem: opponit enim Anchiniæ Aristoteles tarditatem Dianoeæ.i. discursiuę: tamquã Anchinia nil aliud sit, quam facilitas, & promptitudo discursiuæ, de qua agit Arist. vlt. cap. primi post eriorum, & ab eodem definitur solertia, uel perspicacitas, uel ut alij uertunt, subtilitas statim inueniendi medium: veluti si quis quempiam uideat cum diuite differentem, & putet propterea id fieri, quia mutuum ab eo accipere uult: Et denique qui causam statim inuenire potest, ille Anchinia pollere dicitur. Nos uerò talem uocamus non mente celerem, sed ingenio præditum & ingeniosum. Igitur ingenium intelligimus perfectionem discursiuæ uirtutis: Sic enim ingeniosos uulgo uocamus, qui cito, & bene intelligunt, discurrũt, & ratiocinantur. Vnde Achachias, & Montanus errant, qui dicunt ingenium nihil aliud esse, quã uirtutem, quæ recipit species rerum. Hoc enim munus est imaginatricis, non ingenij, quod mediũ.i. causas rerum inueniendi habet potestatem. Stultitia uerò, & fatuitas, amentia, dementia, delirium, grauiora sunt uitia, quàm ut sanis conuenire possint: sunt enim Symptomata, morborũq; effectus. Cæterum scribit Galenus ingenium ostendere cerebri substantiam esse tenuium partium: Nec id quomodo fiat, ostendit: Nec si ostenderet, ad rem sibi propositam pertinet, nec interim sua seruat principia. Ac ut res facilius intelligatur, quid per cerebrum tenuium partium intelligere possit, ex alijs locis iam doceo. Definit in lib. de simplicibus medicamenta, & alimenta crassarum partium esse, quæ ad nos relata, in tenues.i. exiguas, & crassas, idest maiores partes diuiduntur, & in omni temperie ostendit reperiri tenuitatem, & crassitiem istam substantiæ. Docet & medicamenta promptius, aut ægrius se in corpus nostrum insinuare ob eiusmodi tenuitatem, & crassitiem, & rectè quidem: Quippe cũ nostrum corpus, cauitatibus, & meatibus sit plenum, per quos facilius penetrant tenuia quàm crassa. At nusquam docuit actiones nostri corporis fieri ab huiusmodi tenuitate, & crassitie partium, siue substantię, quæ in eo est. Cur enim magis ab his, quam à uisciditate, & friabilitate, flexibilitate, & inflexibilitate, densitate, & raritate, & alijs similibus, quæ in partibus sunt, fierent actiones nostræ? Quod si ipse alibi passim uult solã tẽperiẽ inter illa, quæ in partibus nostris sunt, esse causam actionum, quo pacto nunc præter temperiem, aliam causam affert in cerebro ingenij nostri? cur non dicit, indicari aliquam temperiem, præsertim cum ex suo instituto polliceatur temperaturarum indicia? Quod si actiones cerebri

Quæ & quot sint principes facultates.

Opinionis ortus.

Anchinia quid.

Ingeniosi qui dicãtur & Mõtani atq; Achachie lapsus.

Galenus notatur. Cerebrum tenuiũ partium quo modo intelligi posit.

A cerebri ad craſsitudinem, & tenuitatem ſuæ ſubſtantiæ refert acceptas, cur quæſo, idem non facit in actionibus cordis, hepatis, teſtium, & denique omnium corporis partium, & ita eandem, & vniformem non facit doctrinam? Sed qualem, quæſo, tenuitatem ſubſtantie excogitare poſſumus in cerebro, quod inter omnes parteis corporis eſt viſcidum, craſſum, terrenum, frigidum, graue, & craſſiſsimi, quum editur, alimenti? Has anguſtias, & difficultates cum uiderent Montanus, & Akachias, interpretati ſunt cerebri tenuitatem, ſpirituum tenuitatem: extenui enim materia aiunt ſynceros, & claros ſpiritus naſci, ex craſſa turbulentos, & caliginoſos: In illis rerum imagines citius, & melius: in his tardius, ac deterius animo comprehendi. Sed illi animaduertere debebant Galenum hic cerebri naturam proſequi, non alicuius ſpiritus. Deinde ex ſubſtantia cerebri non fiunt ſpiritus aliqui: nec a cerebro craſſarum partium fiunt magis craſſi, quàm tenues ſpiritus: quandoquidem craſſities, & tenuitas, nullam habet vim gignendi

Cerebrum tenuiũ partium quam male Montanus & Acachias interpretẽtur.

B quod eſt tenue, vel craſſum, ſed calor, frigus, potiſſimum, humidum, & ſiccum. Sic enim ſolet dicere Galenus tenuem aerem fieri in maximo frigore, vel æſtu, vel ſpirante Borea. Sunt verò, qui intelligant ſubſtantiam cerebri tenuium partium, claram, & lucidam. Sed qualis, quæſo, claritas, & luciditas in denſo, & opaco corpore eſſe poteſt? Addo quod hæc interpretatio vim facit dictioni Autoris. Probabilior quidem eſt aliorum interpretatio, qui cerebrum interpretantur ſyncerum, & ex puriori materia confectum. Quæ ſanè opinio vera forte eſſe poteſt, ſed nequaquam quadrat dictioni, & ſententiæ Autoris. At verò illud mirum eſt, quod ſcribit Galenus ingenij perſpicacitatem, & tarditatem ſolius cerebri conſtitutionem docere, & illius ſolam ſubſtantiæ tenuitatem, & craſsitiem: Nam 8. de vſu partium ſcribit intellectum non compoſitionis uarietatem, ſed corporis, quod intelligit, & cogitat, quodcunque illud ſit, bonam temperiem ſequi. Neq;

C enim, inquit, bonitas, & perfectio intellectus, multitudini ſpiritus animalis, potius videtur attribuenda, quàm qualitati. Ex quo quidem loco conſtat, ex temperie primarum qualitatum ipſius cerebri, & ſpirituum, intellectum uariari. Item text. 3. primi comment. 6. Epid. ſcribit eos eſſe mente læſa, qui aut nimis magno capite, aut paruo ſunt. Hic magnitudinem, & paruitatem cerebri, & mediocritatem, cauſas eſſe ait bonæ, & malę intellectionis. Item 24. text. 4. comment. 6. Epid. ſcribit, tardiores ad intelligendũ, & agendum homines reddi, quibus os ventriculi eſt frigidum: compatitur enim illi anima parti. Denique ſi alios omnes locos conſulamus, in quibus hic autor de hac re tractat, nuſquam inueniemus eum id ſcribere, quod hoc loco docet. Igitur ut in alijs actionibus, ita in his requiri certam temperiem cerebri, & calidum natiuum benè affectum. Fateor equidem. Sed quod ab iſtis ſumitur, nec totum eſt, nec pracipuum: quãdoquidem ut Ariſtoteles docet in primo problemate 30. ſectionis uidemus melancholicos eſſe plurimum ingenioſos, quibus cerebrum eſt craſ

D ſarum partium, & frigidæ, ſiccæque temperaturæ. Sunt & bilioſi, & pituitoſi multi pariter ingenioſi. Verum quod maximum eſt in hac re, ſumitur ex ſtructura ipſius cerebri, quatenus ipſum organica pars eſt: & id eſt, quod Ariſtot. lib. primo de hiſt. animal. & in lib. de phyſiognomia euidenter expreſſit, cum ex frontis temporum, naſi, ſuperciliorum, oculorũ palpebrarum, & aliarum partium, quæ in capite ſunt, varia conſtitutione, animi mores dijudicandos eſſe docet. Nam, vt ſuperius oſtendimus, has actiones non edit cerebrum ut eſt pars ſimilaris, ſed ut organica. Quare ſpectandum eſt quid in eo fiat ob uariam ipſius ſtructuram: & id quidẽ ex continentibus, & uicinis partibus proditur: diſcendumque ab autoribus, quid oſtendant ſingula, quę in illis apparent. Qui tamen hæc noſtra non probabunt, meliora, ſi poſſint, inueniant.

Ingeniũ et ſolertiã potius ſtructuramquã tẽperiem cerebri ſequi

Diſcendi vero facilitas formarum facile ſuſceptiuam.

E Poſteàquam Galenus de ratiocinatrice facultate ægit, nunc ad imaginatiuã, ſiue apprehenſiuam tranſit: quæ & ſi ordine aliam præcedit, tamen dignitate ſequitur. Inquit ergo quod diſcendi facilitas ſiue facilis apprehenſio rerum, indicat cerebrum facilè ſuſceptiuũ formarũ: diſcimus enim, cũ ſuſcipimus. Qua in re docet quidẽ Gal. quod ſit facilis huiuſmodi ſuſceptio in cerebro, cum diſcimus facilè. Verũ nõ docet, quã ob cauſam fiat in cerebro facilis, aut difficilis ea receptio, & an alia in actione exercenda cauſa requiratur, quæ non a cerebro oriatur, ſed aliunde proficiſcatur. Recipit enim facile corpus, quod

Facilis ſuſceptionis cauſæ.

rarum eſt, vt ſpongia, vel molle, vt pulmo, & glandulæ, vel quòd magnas habet cauitates, vel eſt debile, vel in eo ſitu poſitum quo ſponte fertur quod mouetur. Et in ali quibus quod multam habet ſubſtantiam: & in nonnullis, quod ex materia diaphana conſtat. Ac cum ignoremus quonammodo res diſcamus, difficile eſt iudicare, quomodo cerebrum facile rerum imagines ſuſcipiat. Si enim per contactum fieret hæc actio, fieret fortè id ob illius mollitiem, quæ impreſſionibus cedit facile. Verum cum videatur cerebrum non aliter ſuſcipere, quàm oculus colores, & ſpecula rerum imagines, videretur cauſa ſumenda eſſe ex illius ſubſtantia pura, & diaphana. Verum ab hac opinione cogimur recedere, quòd cerebri ſubſtantia ſit opaca, denſa, nihil habens perſpicuum: Quare nec etiam ob raritatem recipere poteſt. Quod verò in pueris apparet, & ſenioribus, cogit nos imaginari cerebri mollitiem, quæ ex natiua humiditate naſcitur, cauſam eſſe poſſe huius rei: prompti enim, & faciles ſunt pueri ad diſcendum: Inepti vero, & difficiles ſenes. Quod non videtur alia ratione fieri, quàm quod in illis mollia ſint adhuc membra, quæ facile: In his verò ſicca, dura, & ſolida, quæ difficile omneis impreſſiones recipiunt. Propterea rectè ſcribit Ariſtoteles, molles carne ad diſcendũ aptiſsimos eſſe. Verum vt natiua humiditas, quæ mediocrem mollitiem parit, cauſa eſt, vt quiſpiam facile diſcat, ita humor excrementoſus ſtupiditatis eſt cauſa. Quare rectè quoque Galenus ſtupidos, & ſtolidos tales eſſe ſcribit, imò etiam ſanguineos. Nam nimia humiditas, & mollities cerebri faciunt, vt impreſsiones hærere non poſſint, & imprimi. Confert igitur quidpiam temperies cerebri ad facilitatem, & difficultatem diſcendi. Sed quod præcipuum in hoc eſt, (meo quidem iudicio) ſumi debet ex ſtructura ipſius cerebri, vt pars eſt organica. Nam vt cerebrum qualicunque temperie præditum, has actiones ſibi proprias non ederet, ita ad propriam illius ſtructuram confugiendum eſt, cum præcipuam illarum cauſam quærimus. Id quod pariter Ariſtotel. & Phyſiognomici ſatis oſtendunt, cum ex figura, & magnitudine frontis, & aliarum partium, quæ circumſtant priorem partem cerebri, docent quinam ſint tardi, aut prompti ad diſcendum. Cæterum vt aliæ omnes corporis actiones requirunt calidi natiui influentis, & ſpirituoſæ ſubſtantię rectum ſtatum, & conuenientem, ità in hoc quoque opere huic cauſæ ſuam dabimus vim. Scribit enim Ariſtot. capit. 4. lib. 2. de part. animal. ea animalia prudentiora, ſapientiora, & ſenſibus nobiliora eſſe, quæ ſanguine tenuiori, & ſynceriore conſtant: id quod & experientia docet, ex alimento enim, & aere puriore, tenuioreque homines reddi ad diſcendum habiliores. Nonne & ſomnus ſuperfluus, & immoderata vigilia nos hebetes, & ſegneis ad diſcendum faciunt. Non quidem mutata cerebri temperie, vel ſtructura, ſed solum affecto natiuo calido, & ſpirituoſa ſubſtantia? Mirum enim, ſi ſpiritus animales, quibus Galenus tantnm tribuit, non conferant, aut non obſint, ob variam illorum conditionem, huic actioni cerebri, ſi abſque illis nulla alia ipſius functio, vt ille credit, exerceri poteſt. Vna ergo cauſa, cur facile, aut difficile diſcamus, ſumetur a mollitie, & humiditate cerebri. Alia & pręcipua, ex certa ipſius ſtructura. Alia vero ab humoribus, & ſpiritibus. Alia fortè etiam exercitationi tribuenda eſt. Nam vſus optimus diſcendi, docendique magiſter.

Quomodo cerebrũ ſuſcipiat rerum imagines non poſse explicari.

Cauſæ cur dociles ſimul aut ſtupidi.

Memoria autem ſtabilem ac firmam, ſicut & diſcendi difficultas formarum non facile ſuſceptiuam & obliuio fluidam.

Quid memoria ſit, oſtendit Ariſtot. lib. de memoria, eam ſcilicet eſſe habitum phantaſmatis, vel imaginis eius rei, quæ imaginationi ſubijcitur: vel vt vulgarius dicam, ſed facilius, eſt theſaurus receptarum per imaginationem immaginum rerum. Quanto ergo pertinacius retinere poterit eas imagines cerebrum, tanto ad memoriam aptius erit: ineptũ autem, quod eas retinere non poteſt: eſt autem illud, inquit Galenus, quod manentem & ſtabilem ſubſtantiam habet: obliuioſum verò, quod effluentẽ & fluxibilẽ obtinet. Quid autem per permanentẽ & ſtabilẽ ſubſtantiã intelligat & fluxilem interpretes nõnulli docẽt, cũ dicunt ſtabilem eſſe ſubſtantiã, quæ in eodem ſtatu permanet: fluxilẽ autem, quæ nõ permanet: ob id pueros & ſenes memoria nõ valere: quoniam pueris cerebrũ augetur: ſenibus verò minuitur. Quam quidem interpretationem ex Ariſt. lib. de memoria ſumpſiſſe videntur

A tur. Verum cerebrum non adeo decrescit senibus, aut augetur pueris, ut necesse sit deperdi factas in ipsius substantia impressiones. Quid enim est, quod eas semel infixas tollat. Vt enim alię qualitates ut color, sapor, odor, ad incrementum & decrementum corporis non mutantur, sic nec huiusmodi impressiones mutari suadet ratio: præsertim quòd in senibus paruum aut nullum fiat decrementum. Vt enim incrementi, sic decrementi finem quendam esse oportet, ultra quem naturalis cursus progredi nequit. Nam & Gal. partes solidas posteaquam ad summum incrementum peruenerint, in eadem magnitudine permanere postea scribet. Præterea si aliquod fit decrementum in senibus, illud certè sensim admodum fit: obliuio autem subita senes occupat adeò, ut uideamus sæpe decrepitos oblitos eorum, quæ proximis horis uiderunt, aut egerunt. Itaque effectuς celeritas non respondet tarditati causarum. Ad hæc si huiusmodi mutatio, quæ incrementi, decrementique ratione fit, obliuionis est causa, oporteret eos obliuiosos magis esse, in quibus maior fit mutatio: at pueris magis crescit cerebrum, quàm decrescat senibus. Oportet enim singulas partes ad totius proportionem augeri, videmusque sæpe exiguum puerum duorum annorum interuallo in grandem adolescentem euadere: decrepitos verò nihil minui, quod sensus agnosçat. At senes magis obliuiosi, quàm pueri, vnde & obliuiosa dicitur senectus. Stabilem ergo substantiam cerebri intelligere oportet, non quæ incremento aut decremento variatur, sed quæ ita suapte natura affecta est, qualis est, quæ duriore & proinde sicciore temperamento constat: fluidam autem, quæ mollior est, & nimio humore diluta: vnde pueri memoria non valere dicuntur eo, quòd in cerebro illorum molliore impresiones debiliores fiunt, & si facilius fiunt. Quod enim facile fit, facile quoque corrumpitur. Senes autem ob id memoria non valent, etsi cerebro duriore sunt, quia nimia pituita cerebrum illorum irrigatur, quod impressiones fieri prohibet, & factas eluit. Verum etsi ratio ita persuadet, ut quæ veras harum rerum causas non agnoscat, tamen quod de pueris dicitur, quotidiana experientia, & quod etiam singuli in se experiuntur, falsum esse ostendit. Omnes enim, quæ in primis annis egimus, quàm diutissime memoria retinemus. Vnde illud etiam Horatianum. Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem testa diu. Est quidem obliuionis vna causa humiditas, sed non sola. Nam Gal. in lib. primo de locis affectis scribit memoriam lędi ab intemperie frigida absque humore: nec non a labore, vigilia: quæ si obest humiditas, prodesse deberet. Etenim siccitas & frigiditas ad stabilitatem faciunt. Nam siccitas difficile quidem admittit impressiones, sed semel receptas pertinacissime retinet: frigiditatem autem paulo post tradit conferre ad stabilitatem opinionis: cur ergo ad memoriam pariter non faciet. An dicendum est omnes insignes intemperies non solum memoriam, sed omnes actiones partium lædere: læsiones tamen mediocres, ab una magis, quàm alia intemperie committi. Igitur memoriæ læsiones, quæ intra latitudinem sanitatis continentur, rectè dicemus ab humido fieri, non frigido, aut sicco: graues verò & morbosas illius læsiones potissimum a frigido. Senes verò obliuiosos esse dicerem, non tam ob siccitatem, aut frigiditatē, vel humiditatē ipsius cerebri, quàm quod illis desit calidū natiuū influens. Vt n. illius vitio concoctio, motus, & aliæ animi & corporis actiones, sic & memoria male exercetur: pueri verò etsi humidiore sunt cerebro, quia tamen calido natiuo abundant, memoria valent: quandoquidem integra poemata memoriter recitare solent. Verum in hac quoq; actione percipua causa sumenda est ex structura ipsius cerebri: valent. n. plurimum memoria, qui posteriorē capitis eminentiā habent insignē, & cauitatem occipitis satis amplā: & id experientia docet. Nā ego, qui nullā intemperiem in meo cerebro agnosco, minimū in omni ætate memoria ualui, nimirū ꝙ caream eminentia occipitis. Sunt hæc, fortè causæ memoriæ & obliuionis. Reminiscentia verò, cum fiat cum quadam ratiocinatione, & discursu, ad ingenium refertur.

Cerebrum stabile quid ex authoris opinione.

Obliuionis multæ causæ.

Senes cur obliuiosi.

E Mobilitas quoq; in opinionibus calidam, stabilitas uerò frigidam.

Posteaquam ex operationibus imaginatiuæ, memoratiuæ, & ingenio (quæ est vna operatio intellectus) signa simpsit ad cerebri naturā dignoscendā: nunc ex alia intellectus actione, nempe opinione, signa capit. Nam ut intellectui tribuimus ꝙ intelligat, ratiocinetur, cogitet, sic ad illum pertinet opinari. Etenim (vt diximus) unam & eandem facultatem statuit Gal. quæ hæc omnia præstat. Porro mutationem opinionis intelligere debemus,

non solum circa verum & falsum, sed etiam circa id, quod volumus, aut nolumus, appetimus, aut non appetimus. Mutare enim eos opinionem dicimus, non solum qui ex vero ad verius, vel ad falsum, aut ex falso ad verum mutantur, sed eos etiam, qui rem vnā nunc volunt, nunc nolunt, aut appetunt, & respuunt. Merito autem mutatio opinionis caliditatem cerebri arguit: calidi enim est agitare, & mouere. Habent fortè calidum innatum & spiritus influentes a corde, suam quoque in hac re vim. Nam ex agitatione & calore spirituum, vt varij motus corporis, sic & animi mutātur operationes. Humiditas cerebri ad opinionem non facit, quoniam qualitas est passiua, quæ mouere nequit: opinio autem ab eo, quod habet vim mouendi, prouenit. Verum quidem, & illud esse videtur, quod frigiditas stabiles opiniones reddat: frigidum enim immobilitatis est causa. Verum in eo quoq; siccitas suam videtur vim habere. Nam ad retentionem eorū, quæ semel concepimus, confert siccitas. An etiam crassitudo spirituum, & ipsius cerebri non possunt esse huius rei causa. Eos enim, qui pertinaces sunt in suis opinionibus, tales esse fere agnoscimus. Ceterum non abs re hoc loco erit quærere, in quo loco prædictæ facultates resideant, & suas actiones exerceant. Nam vt dubium non est cerebrum esse illarum sedem, ita nequaquam facile est iudicare, an omnes pariter in omni parte cerebri sint collocatę, an singulæ peculiarem locum sibi vendicent. Etenim ferè omnes neoterici volunt imaginatiuam facultatem in pinnis ventriculis cerebri residere, cogitatiuā in medio, memoratiuam in postremo. Verum nullis necessarijs argumentis probant suam opinionē. Quòd enim primo dicunt vnā actionem aliquando lædi alijs non læsis, verum quidem est, sed id fieri non posse (vt illi volunt) si in eodem loco omnes consistant, verum non est. Nam cum vnaquęq; pars prędita sit attractrice, retentrice, coctrice & expultrice ui, videmus per intemperies vnam aliquando lędi, alias verò non, vt concoctio læditur, non retentrix, per intemperies siccas. Præterea quod dicunt læsa parte anteriore cerebri lædi imaginationem, non autem cogitationē, quæ vitiatur læso medio ventriculo, nec memoriam labefactari, quando integer est postremus ventriculus, id refellit experientia: quippe cum per vulnera & cōtusiones cerebri, quacunque parte ipsius affecta, omnes lædantur, vt sæpe medendo didici. Tertio (inquiunt) sensus in priore parte cerebri positos esse: & propterea imaginationem, quę imagines rerū apprehendit, in anteriore parte ponendam esse. Postea verò merito cogitationem secūdum locum sibi vindicare, vt quę rerum imagines inter se distinguat, & discretas memoriæ commendat: & ob id memoriam in postremo loco contineri. Itaque rationi esse consonum, vt detur ordo in locis ipsarum facultatum, vt datur in ipsis operationibus facultatum. Ad hæc naturam cerebri partes distinxisse in anteriores, posteriores, & medias, non alia, vt videtur, ratione, quàm quòd singulis facultatibus proprium & separatum locum daret. Hæc argumenta sunt quidem probabilia, sed nihil necessariū cōcludunt. Nā de his fortè, quæ per odoratū, visum, & gustū admoniti imaginamur, aliquid possemus concedere: de auditu aūt, qui in media parte cerebri positus est, & de tactu, qui per neruos ad partes anteriores & posteriores per spinalē medullā qualitates suas ad cerebrū defert, nō itē. Nā cerebri posterior pars primo apprehēdit sensationes delatas per neruos ortos a medulla: aliæ aūt secundo loco, & tertio. Quare si ordo aliquis statuendus esset in primo casu, imaginatio in posteriore parte, memoria in priore poneretur. Natura distinxit quidem cerebri partes, sed non ea ratione, ut singulis singulas facultates concederet. Nam plures cauitates, plures distinctiones ex inuolutionibus membranarum in cerebro apparent, quàm sit numerus ipsarum facultatum, quas in cerebro residere agnoscimus) sed alijs rationibus, quas Gal. in lib. de vsu partium explicat. Galenus verò nihil de hac re aperte docet: & si aliquando inclinare videtur in eam locorum distinctionem. Nam tertio de locis affectis, læsa anteriore parte cerebri ait non lædi cogitatiuam; nisi medius ventriculus lædatur. Eodem libro voluntatem in cerebro iuxta neruorum originem ponit. Alibi tamen non videtur aliquam separationem ponere, vt tertio lib. de placitis, cum inquit cerebro colliso, uel aliquo ex illius ventriculis cōpresso, mutum, & sine respiratione & sensibus motibusque voluntarijs priuatum collabitur animal. Non enim differentiam ponit in locis, sensitiuæ & motiuæ facultatis: tametsi neruos motiuos a posteriore parte oriri scribat: sensitiuos verò a priore. Vt ergo sensitiua facultas per totum cerebrum est sparsa, & motiua quoque ita habere agnoscitur, cur idem non continget in alijs facultatibus. Illud quoque perpendendum est, quod scribit Galenus in septimo lib. de placitis, non lædi, inquam, sensum & motum læso cerebro, nisi læsio attingat

Mutationis opinionis plures causæ.

Quem locū in cerebro obtineant principes facultates.

Galeni sententia de facultatibus principibus locis distinctis.

A B C D E

A gat aliquem ex ventriculis: fortè quidem id in sensu & motu verum est: quandoquidem nerui, vnde prouenit sensus & motus, nequaquam læduntur, nisi affectis ventriculis: alias verò facultates inflammatis solis membranis, nequaquam affectis ventriculis cerebri, labe factari experientia sæpe docuit. Verum etsi prędictæ rationes efficere videntur, ut principes facultates sedes non habeant in cerebro distinctas: tamen non desunt alię, quæ contrarium persuadere videntur. Nam eos, qui latum habent occiput, & amplam eam cauitatem, quæ ceruici coniungitur, memoria plurimum valere agnoscimus: contra verò affici, qui contrario modo in eo loco habent. Eadem ratione quibus frons & sinciput est amplũ, tribuimus fœlicem imaginationem & aprehensionem. Illos verò iudicio pollere uidemus, qui mediam & supremam capitis partem obtinent amplam, & optimè figuratam. Nonne & totum ipsum caput damnamus cum minimum est, aut maximum, & perperam figuratũ. Ac fatuos, stolidos, amentes, aut aliter male affectos eos agnoscimus, qui vitiatam habent B structuram capitis. Docet & id Arist. cum ex figura & magnitudine frontis, & aliarum partium capitis, indicia sumit ad animi mores dignoscendos. Nam mirum profecto si cerebrum tot cauitates, & diuersam ab alijs partibus structuram obtinuit, quæ nihil conferant ad eas actiones, quarum est proprius & vnicus fons & sedes.

Adhuc autem duo indiciorum genera mihi uideor prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus. Quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum uero ad ea, quæ extrinsecus occurrunt. Erit autem in utrisque sermo communis.

C Antea proposuit Galenus fontes signorum omnium temperaturarum totius corporis & partium singularum: & hactenus docuit quomodo signa sumantur a capitis dispositione, a sensibilibus operationibus, nec non a motiuis, & principibus actionibus: tametsi sensitiuas & motiuas actiones leuiter admodum attigit. Nunc uerò prosequitur signa, quæ sumũtur a naturalibus actionibus, & ab his, quæ extrinsecus afficiũt: ex illis enim indicia quoque sumimus ad cerebri dispositionem & temperiem dignoscendam. Nam qui cerebrum habent infirmum, vel intemperatum, vel rarum, & molle, facile læduntur a uaporibus assurgentibus a uentriculo, & alijs internis partibus. Quinetiam eos, quibus calidum est cerebrum, prompte accendunt & offendunt ira, labor, cibi, potionesque calidæ, & omnia denique, quæ calefaciendi uim in corpore obtinent. Sic sanè alias intemperaturas & dispositiones cerebri aliæ causæ intrinsecæ iuuant, aut lædunt. Non docet autem generali aliqua ratione quomodo naturales actiones sua præbeant intemperaturis cerebri & aliarum partiũ D dignoscendis indicia. Sed statim ad particularia transit, & accommodat tractationem temperato cerebro: methodus tamen docendi postulat, vt aliquid generale tradatur. Qua quidem in re Montanus & alij interpretes dicunt naturales actiones non nisi per excrementa indicari, quod falsum quidem est. Nam quis non dicet concoctionem ventriculi, quæ male peragitur, indicari ex grauitate, pondere, dolore uentris, ex ructibus, flatibus, & fluctuatione, ex sapore & odore, qui percipitur in ore, dum coctio fit: nonne & color, qui in cute apparet, ostendit qualis facta sit non solum excrementorum, sed etiam ipsorum humorum generatio. Habent attractio, retentio, & expulsio suas notas ex eo sensu, qui percipitur in ipsa operatione, & ex his, quæ operationem ipsam sequuntur qualitates, & alia opera, præter ipsa excrementa. Cæterum per operationes naturales non alias intelligit Galenus hoc loco, quam attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem: tametsi alibi scribit E hepar naturalium facultatum esse principium, & in eo fieri concupiscentiam, & uoluptatem, generationem & auctionem, a quibus indicia quoque capiũtur ad hepatis dispositiones dignoscendas. Sed quoniam, quæ propria sunt, non ueniunt in methodum communẽ, ideo naturales actiones eas solum intelligit, quæ communes sunt omnibus corporis partibus, quatenus sunt similares. Verum cum ad actiones naturales obeundas requiratur non solum ipsa temperies partis, sed etiam materia, quæ attrahitur, retinetur, concoquitur & expetitur: & præterea in certis partibus recta instrumentariæ partis structura: merito fit, ut semper culpare non debeamus temperiem partis, ubi illarum actionum opus male peragitur, sed nunc materiam ipsam, aliàs uero malam structuram ipsius instrumenti. Siquis

Naturales actiões quo modo dignoscantur affectæ.

Montanus reprehenditur.

Naturales actiones a quibus lædi poßint.

enim cibos ingerat, qui inimicam homini substantiam habent, vel qualitates, uel in mensura excedunt, aut deficiunt, aut iusto modo, uel tempore, aut ordine non assumuntur, nequaquam bona fiet concoctio, nec excrementa secundum naturam habebunt: cum tamen nullum sit in ipsa temperie partis, & in actionibus naturalibus uitium. Eadem ratione si venæ, aut intestina, vel cutis, aut alij meatus, per quos excreméta expurgari solent, sint obstructi, aut præter modum aperti, excrementa corporis rectè non excernentur, sed id sine uitio ipsarum facultatum naturalium. Hæc ergo animaduertenda sunt, antequam temperiem ipsam & facultates damnemus. At uerò & in his quoque, quæ extrinsecus vel intrinsecus afficiunt, animaduersiones quædam sunt adhibendæ. Nam si ob raritatem, aut densitatem, vel mollitiem, & spongiositatem, vel situm partis, aut vitium partium vicinarum, aut circumstantium, aut agentis imbecillitatem, uel ob aliam similem causam, pars cuius temperamentum quærimus, facile aut difficile patiatur, perperam ad ipsam temperiem referemus, quod ad alia pertinet. An dicemus quæso eos, qui rariore sunt cute & ossibus capitis, frigido esse cerebro, eò, quòd ab aere frigido prompte lædantur: an dicemus eum frigida temperie uentriculi constare, qui ob carnis circumpositæ ex musculorum ventris substantię defectum, male bonos cibos concoquit: pulmo ob situm, mollitiem, & spongiosam substantiam facile recipit transmissos aliunde humores: sed id non ostendit aliquam in eo, præter ipsius naturalem constitutionem, intemperiem. Qui frigido & imbecillo est uentriculo, si bene concoquat exiguam cibi boni portionem, propterea non est bene temperatus. circumspiciamus igitur omnes causas, quæ in uno opere perficiendo cócurrunt, & singulis tribuamus, quod ab illis nascitur, ne demus alijs, quod ad eas nequaquam pertinet. A B

Extrinsecus agentia quomodo signa certa præbere possint.

Caput. 13.

Siquidem cerebrum sortiatur bonam quattuor primarum qualitatum temperaturam. C

Methodum, quam proposuit de signis, nunc primum temperaturis cerebri accommodat: postea uerò alijs partibus, quorum signa se tradere uelle proposuit: postremo uero vniuerso corpori. Et quoniam temperati, intemperati, calidi, frigidi, humidi & sicci mentio fit passim in hac tractatione, & in uniuersa medicina, nec uno & eodé modo res téperatæ, intéperatæ, calidæ, frigidæ, humidæ dicuntur, ideo vt principia ponamus his, quæ sequũtur in hoc opere, & lucé præbeamus alijs tráctationibus, operæpretiũ esse duco hoc loco ea diligéter exponere. Arist. calidum, frigidum, humidum, & siccum tradit in logicis solam ipsam qualitatem nempe caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem significare: at medicis non solum id, sed etiam substantiam, siue corpus, quod ea qualitate est præditũ, significat, & optime quidem. Nam percunctanti quid sit caliditas, corpusve quod eam habet, apte respondemus aliquid esse calidum, ut albedo est quidpiam album: nec non etiam corpus, quod dealbatum est, album est. Calor uerò ipse solam caliditatem significat: propterea cum medici quærunt, an pueri plus habeant calidi innati, quàm iuuenes, uel minus, de calore ipso & qualitate non est quæstio, sed de substantia ipsa innata, quæ calida est. Porrò corpus calidum dicitur, quod caliditatem habet. Vsurpatur & calidum pro eo, quod est calidius: ueluti cum cerebrum, uel cor, uel aliam partem, aut totum etiam ipsum, calidum dicimus: non aliud intelligimus, quàm quod calidius est eo, ad quod dicitur calidius: uel quod qualitatem habet calidam eo modo, quo aliquid calidius dici potest. Dicitur autem multis modis aliquid calidius Arist. teste lib. 2. de partibus animalium. Nam calidius primo dicitur, quod vehementius tactum calefacit. Item quod magis liquefacere liquabilia, & cremare, quæ cremari possunt. Præterea quod plus caloris in se continet, calidius uocatur eo, quod minus habet. Item quod léte frigesit, calidius alio est, quod cito idem patitur: & quod calefit citius, eo quod lentius, calidius censetur. Hæc quidem Aristot. Verum non solum his modis, sed alijs duobus præterea aliquid alio calidius dicitur. Nam calidius est, quod plus habet substantiæ calidæ, ubi par inest caliditas: item calidius uocamus, quod alteri collatum, huiusmodi apparet, etsi exiguum in se habet calorem. Cæterum calidi, frigidi, humidi, siccique nomina in medicina dicuntur fere solum de elementis, humoribus, partibus corporis, & toto ipso corpore, de medicamentis, alimentis, ætatibus, sexu, ut masculo, fœmina: de aere ambiente, & proinde de regione, cœli statu, & anni temporibus: sed ut calor, & aliæ qualitates primæ non eodem modo in illis sunt, ideo diuerso modo illa calida D E

Calidum quid significet.

Calidius quot modis dicatur.

Calidum de quibus rebus dici soleat in medicina.

A lida sunt, & dicuntur, diuersæque significationes sunt excogitatæ, ne longa percontatione & dictione quæreremus, quod intellecta proprie vniuscuiusque significatione, statim innotescit. Propterea enim quòd alio modo calidum inest primis elementis, quàm in humoribus, & alijs rebus, ideo (vt diximus) varium calidi nominis vsum excogitarunt maiores nostri, qui artes conscripserunt, ut simplici calidi appellatione perciperent lectores, quonam modo singula corpora, quæ calorem in se continent, calida intelligantur. Ac ne longius abeas, cum calidum in elementis sit, in summo gradu, cum dicimus ignem esse calidum, intelligimus ita, ac si diceremus ignem summè esse calidum. Igitur calidum, frigidum, humidum, & siccum, cum de corpore dicitur, uel absolute, vel non absolute intelligitur (inquit Galenus) verum cum tractationem confundat uario usu nominis absoluti, utile in primis esse duco, ut æquiuocationem hanc ostendamus, quod in primo commentario utcumque fecimus. Igitur verbum ἁπλῶς quod nos absolute dicimus, sumitur apud Galenum uno modo pro eo, quod est prorsus, quomodo ignem absolute calidum pro eo, quod est prorsus, & extremè calidum dici scribit: sumit item absolute pro eo, quod est sine collatione ad aliquam rem priuatam, sed propriæ temperaturæ ratione, in qua calidum hoc superat: quo pacto sanguinem calidum esse statuit absolutè, id est temperaturæ suæ ratione, in qua calor frigus exuperat: item absolutè idem est, quod sine additione illius, cuius res est, dicitur: ut si quæratur cuius temperamenti sit os, non adiecto leonis, aut alterius animantis, id absolute quæri dicitur: Alio modo absolutè idem est, quod exacte, ut temperies animalis absolute optima non dicitur, cum æqualem mixtionem ex contrarijs exquisitè non habeat: præterea absolute usurpat pro eo, quod est sine distinctione, ut absolute non esse respondendum ait, vbi quæritur, an aliquid sit frigidum, uel calidum: Capitur & absolute calidum pro eo, quod est cum collatione ad sui generis medium, quo pacto vermis absolute loquendo siccus uel humidus intelligitur, id est, quòd talis statuatur ad medium comparatum, quod inter vermes ponitur: quomodo etiam magnum & maius in libris de pulsibus differre scribit, quòd magnum absolute dicatur, maius autem minime: nã magnum non minus, quàm maius dicitur sine collatione: sed id ad quod magnum dicitur, non additur, cum respectu ad medium sui generis dici intelligatur: additur autem id, ad quod dicitur maius. Tot ferè aut pluribus etiam modis absolute aliquid dici apud Galenũ tum ex alijs locis, tum ex primo illius libro de temperamentis intelliget vnusquisque, qui diligentius eum authorem perleget. Qua quidem varietate nusquam expressa, dum videtur eodem modo absoluti nomen usurpare, tractationem obscuram reddit. Nos autem ne rudiores cõfundamus, vbi incidet mentio huius vocabuli, absolute sumemus pro eo, quod est sine collatione, sed suapte natura ab exuperante qualitate calidum, frigidum, humidũ, siccum, euadit & dicitur. His ita positis iam ostendamus, quonammodo res prædictæ, quarum diximus in medicina mentionem fieri calida, frigida, humida, sicca, & temperata dicantur. Elementa, ut ab his incipiamus temperata nequaquam dici possunt, cum temperies non fiat, nisi ex quatuor qualitatibus, sed calida, frigida, humida & sicca dicuntur & intelliguntur, quòd summas habeant eas qualitates, a quibus denominantur: & in his calidum, siccum dicitur, quod summam caliditatem & summam siccitatem obtineat. Humores verò calidi, frigidi, humidi, & sicci dicuntur, quòd illæ qualitates contrarias suas exuperent, ut sanguis calidus & humidus, quia in eo calor frigus, & siccitatem vincit humiditas: temperati autem dicuntur humores, in quibus æqualis est qualitatum mensura & gradus, aer ambiens, regio, cæli status, & anni tempora eodem modo ab excessu uel æqualitate qualitatũ calida, frigida, humida, sicca, & temperata dicuntur esse. Porro alimenta & medicamenta cum ad vsum animalium referamus, merito fit ut collatione facta ad ea, quorum sunt medicamenta uel alimenta, calida vel temperata dicantur. Sic sanè illud iudicamus homini medicamentum, quod eum mutandi uim habet: alimentum verò, quòd nutrire potest: eaq; calida, frigida, humida, & sicca nuncupamus, quę hominem calefaciendi, refrigerandi, humectandi, & siccandi uim habent. Temperata verò, quæ illius temperiem in eodem statu conseruant. Cæterum ętates scribit Gal. calidas, frigidas, humidas, siccas intelligi, collatione facta ad eam ætatem, quæ omnium optima temperatissimaq; censetur. Est autem ea adolescentia, quam ideo temperatissimam statuimus, quod ad corporis, animique actiones edendas omnium sit aptissima: ad quam sane spectantes, pueritiam calidam & humidam: iuuen-

Simpliciter quod modis aliquid dicatur.

Elementa quomodo dicãtur calida frigida humida sicca.

Humores quomodo ita dicãtur.

Aer, regio anni tempora quomodo.

Medicamẽta alimenta ætates quomodo calide intelligãtur.

iuuentutem calidam & ſiccam; conſiſtentem, ſiue declinantem ætatem remittente iam ſe A
omnium actionum robore, quæ caloris uigore perficitur, frigidam & ſiccam, ſed non ma-
gno exceſſu iudicamus. Senes verò omnes pariter frigidos & ſiccos, ſed maiore qualitatum
exceſſu ſtatuimus; inter quos eos, qui in vltimis ſenectutis partibus conſiſtunt tum frigi-
dos, & humidos reputamus, quòd frigiditatis uehementi exceſſu malè cibus elaboretur,
plurimaque ob id in illis pituita redundet, quæ ſuperfluo humore & frigore, ſolidas par-
tes irrigat, corporiſque omnes actiones labefactat: ita ut iam non minus in humiditate,
quàm ſiccitate emendanda verſari medicum oporteat. Qua ratione commotus Gal. lib.
octauo de placitis Platonis, cum alibi uel frigidos, & ſiccos, vel frigidos, & humidos ſimul
ſenes pronunciaſſet, decrepitos ſimilem hyemi temperiem obtinere ſcribit, quòd ſcilicet
deſperata iam correctione ſiccitatis ſolidarum partium, ſatis aſſequi putetur medicus, ſi pi
tuitoſa mucoſaq; excrementa, quæ non minus, quàm ipſarum partium ſolidarum vitia ob-
ſunt, emendare valeat. Iam verò maſculos calidos & ſiccos, fœminas frigidas & humidas B
dicimus eſſe, quòd plus caloris ille habeat, quàm fœmina, hæc verò minus: non quòd in fœ
mina frigiditas calorem ſuperet. Cæterum ut facile eſt docere, quomodo calida, frigida,
humida, & ſicca & temperata prædicta dicantur, ita difficilius eſt explicare, quomodo ta-
les dicantur partes corporis, & totum ipſum corpus. Nam Gal. ſcribit quidem hæc per col
lationem aliquando dici, aliquando vero ob exceſſum, uel æqualitatem mixtionis. Verum
quænam, & quot ſint, quæ alijs conferri poſſunt, & quę & quot ſint, ad quæ fit collatio,
ex ſua tractatione nemo colligere poteſt; toto enim perlecto lib. primo de temperamentis,
in quo hæc proponit ſe uelle docere: nihil profecto inueniemus, niſi variam earundem re-
rum repetitionem, ſine aliqua certa ſententia & concluſione. Nos verò ita rem hanc ex-
plicare aggrediemur. Totum & partem, de cuius temperamento agimus, vel ut genus, vel
vt ſpecies, uel indiuiduum, vel medium generis, aut ſpeciei conſideratur. Licet enim C
de Socrate petere cuius temperamenti ſit: cuius item animal, cuius medium, quod in ſuo
genere, uel in ſua ſpecie ponitur. At cum genus omne temperatum non ſit, ſed ſolum,
quod in ſubſtantia continetur: ideo nihil, quod in quantitate uel qualitate, vel cæteris
prædicamentis ponitur, temperatum uel intemperatum dicetur: niſi quatenus ſubſtan-
tiam ſignificat. Sed nec etiam ſubſtantia, nec corpus ipſum: non enim omne corpus, nec
omnis ſubſtantia ex quatuor qualitatibus conflatur. Quare nec quarere poſſumus cuius
temperamenti ſit ſubſtantia, aut corpus: quippe cum nullam temperiem hæc actu habeant.
Prima ergo de quibus quærere poſſumus, ſunt corpus compoſitum, & ſimul animatum:
vel compoſitum, & non animatum: uel ſimplex, & elementare, Aptè enim ſciſcitabimur
cuius temperamenti ſint corpora animata, inanimata, & elementa. Deinde de omnibus
ſpeciebus illorum & indiuiduis quærere poſſumus, ut de animali, plantis, lapidibus, aere:
& ſic de omnibus ſpeciebus, & indiuiduis illorum. De medio autem, quod in genere ſub-
ſtantiæ corporeæ ex elementis compoſitæ ſtatuitur, quærere poſſumus facta collatione ad D
omnia genera inferiora, ſpecies, & indiuidua: Eſt autem medium illud temperatum ex
æquali portione omnium elementorum, iudicaturque illa temperies optima inter omnia
corpora temperata, quæ omnino, quantum natura noſtra admittit, & ſenſus noſtri iudi-
care poſſunt, exactam & æqualem elementorum portionem recipit. Petere ergo poſſu-
mus cuius temperamenti ſit huiuſmodi compoſitum abſolute, id eſt ſolum expendendo
propriam ipſius temperiem: inueniemuſque illud temperatiſsimum eſſe. Sic etiam ad om-
nia genera, ſpecies, & indiuidua collatum, tale iudicatur. Semper enim temperatum di-
cetur: nimirum quòd exactiſsimam temperiem obtineat. Ergo genus, quod tempera-
tum eſſe incipit, ad reliqua conferri nequit, quia nullam temperiem actu habet: medium
autem illis omnibus aptiſsime confertur. Nam ut inepte quis peteret, qualem temperiem
habeat corpus, quod ex elementis conflatur: ita aptiſsimè quæret, cuius temperamenti
ſit corpus, quod parem ex elementis mixtionem accepit. Eſt autem illud optimi tempe- E
ramenti. Genus autem proximum, primo, & illius medio, & oppoſitis ſpeciebus, & me-
dio, quod inter eas ponitur, & oppoſitis indiuiduis conferri poteſt. Petere enim poſ-
ſumus cuius temperamenti ſit animal, ut eſt corpus animatum, & cuius temperamenti ſit
reſpectu corporis æqualiter temperati, & reſpectu inanimatorum, & medij, quod inter
inanimata ponitur: & collatione facta ad lapidem, & illius ſpecies & indiuidua. Ad
ſuas verò ſpecies, & indiuidua nequaquam poteſt conferri: perperam enim quis quæret
cuius

Senum temperies.

Maſculus calidus fœmina frigida quomodo dicatur.

Totum & partes quomodo calida dicãtur difficile eſſe inuenire ex Gal.

Authoris de ea re methodus.

Quæ non poſsit dici calida uel temperata.

De quibus querere poſſumus qualis ſit illorũ temperies.

Mediũ generis quibus comparari poſsit.

Genus proximi collatio ad quæ fieri poſsit.

A cuius temperamenti sit animal respectu hominis, & indiuiduorum hominum. Ad medium autem animatorum corporum animal confertur quidem, sed cum ipsum medium sit, contingit, ut idem ad semetipsum conferatur: inter animata enim animal optimi temperamenti censetur. Cæterum opposita genera, summo generi, & medio illius, & opposito generi, quod medium quidem est, & eius speciebus, & indiuiduis optimæ confertur: ut brutum animal genus quoddam est animalis: de cuius quidem temperie quærere possumus quatenus est compositum ex elementis, quatenus animatum, uel hominis uel Socratis respectu. Eodem modo species cum generibus suis, & medijs generum, speciebus oppositis, & illarum medijs, & indiuiduis conferuntur: cum suis verò indiuiduis non item. Porro indiuidua omnia omnium specierum ad omnia conferri possunt, nempe ad omnia genera, ad omnes species, & omnia media, & ad omnia indiuidua. Optimè enim quæremus cuius temperamenti sit Socrates, ut corpus est compositum ex elementis, ut animatum, ut animal, ut homo. Item respectu medij, quod in genere corporum compositorum ex elementis, animati, inanimati, an ialis, plantæ, hominis, bruti, Platonis uel alterius indiuidui collatione. Nec illud quidem ignorandum est, omnia prædicta sibi ipsis mutatis conferri posse, ut animal uiuum cum mortuo, sanum cum ægroto, & sic de reliquis. Ex quibus quidem patet, quæ possint, & quot modis singula alijs conferri. Iam verò cum omnia prædicta dicantur temperata, calida, frigida, humida & sicca, uel propriæ temperaturæ ratione, uel ex collatione: multis autem modis singula, vt ostendimus, conferri possint: illud explicandum occurrit, quot modis temperies fieri dicatur, & cuius respectu de singulorum temperie pronunciemus. Egimus ex nostra opinione superius de hac re. Nunc uerò cum nihil referat ad præsentem tractationem quærere quod est exactum, Galenum sequentes dicemus temperata, quædam esse ad pondus, alia ad iustitiam, alia ex collatione: intelligimus autem illud temperatum esse ad pondus, quod æqualem omnium elementorum portionem in se habet, cuius generis in corpore nostro creditur esse, quantum sensus iudicare potest, cutis uolæ manus, & ipsorum digitorum. Porro medium illud statuimus temperamentum tanquam regulam, ad quam respicimus, cum expendere uolumus, quanta sit portio singulorum elementorum in singulis partibus: hac enim ratione dicimus ossa, ligamenta, cartilagines, neruos, frigida & sicca temperie constare, quòd scilicet plus frigidi & sicci & terrenæ substantiæ obtineant, quàm ea cutis manus. Sic partes, quæ ea molliores sunt, humidiores: quæ calidiores sunt, calidiores: & ut uno verbo dicam, omnes excessus partium, cum mixtionem elementorum expendimus, ad cutem facta collatione pronuntiamus. Est alia temperies, quæ ad iusticiam dicitur, quæ recta & iusta est, prout conuenit singulis partibus rectè affectis. Partes autem singulæ debent habere temperiem, quæ sit apta ad proprias actiones edendas. Quare cum singulæ partes actionibus differant, eadem non potest esse omnium temperies. sed necesse est in aliquibus plus inesse calidi, aut frigidi, aut humidi, uel sicci: propterea ad pondus temperatæ illæ esse nequeunt, sed habebunt optimam, & iustam temperiem, quando eam obtinebunt, quæ omnium sit conuenientissima ad proprias functiones exercendas: a qua cum deflectunt, intemperatæ censentur. Eadem est ratio de toto, quæ de partibus. Nam ut diuersæ sunt hominis actiones ab actionibus aliorum animalium, ita & illius forma & temperies diuersa est. Atque hęc commemoranda fuerunt, vt sequens disputatio cum præcedentibus cohærere possit. De his verò, ad quę collatio fieri debet, ita scribit Galenus lib. primo de temperamentis. Siquis, inquit, interrogetur quomodo calidum aliquid dicatur, si apte respondere velit & non decipi, necesse est eum omnia calidi significata, & ea, ad quæ collatio fieri potest, enumerare, & postea sciscitari quomodo, & ad quid collatione facta, calidum illud vocare uelit. Verum hæc regula mihi parum artificiosa, & laboriosa multum esse videtur: nihil enim hoc modo in arte nostra certò affirmare poterimus: Nunquam enim temperamenti calidi signa, causas aut curationem, vel conseruationem scribere poterimus, nisi semper repetita hac multiplici & varia significatione, & collatione: id quod cum non faciamus, constat iam positum esse id, ad quod referimus, quod calidum vel temperatum pronunciemus. Quid autem illud sit, iam expendamus. Porro ex modo interrogationis intelligimus sæpe ad quid sit respiciendum. Age enim si quis de Socrate ad hunc modum petat, cuius temperaturæ est hoc corpus, quis non videt

Oppositorũ generũ collatio ad quæ fieri possit.

Indiuiduorũ collatio ad quæ fieri possit.

Omnia cũ seipsis mutatis comparari posse.

Temperatũ quot modis dicatur.

Regula Galeni, qua docet quomodo respondendum sit de temperamento rerum, notatur.

Methodus respondendi de temperamento cuiuscunq; rei, et primò de temperamento totius.

videt respiciẽdum esse ad mediũ quod inter corpora statuitur: quod cum ex pari portione A
elementorũ conflatum ponatur, calidum & humidũ pronuntiandũ est, de quo agitur: quo
niam in eo hæ qualitates præualent. Siquis autem de eodẽ petat, cuius temperaturæ sit hoc
corpus animatum, eadẽ ratione ad mediũ, quod inter corpora animata ponitur, respiciens
qui respondet, pronunciabit. At cũ sit perfecta species inter alias oppositas, (vt postea osten
demus, cum adhuc de medio agemus) erit animal inter corpora animata optimę temperatu
rę, quoniã ipsum est mediũ. Sic sanè si quæratur cuius temperaturæ sit hoc animal loquen-
do de Socrate, cum inter animalia homo sit mediũ, Socrates autem homo, etiã optime tem
peratum dicitur. At verò si quis interroget cuius tẽperamenti sit hic homo, protinus ad me
dium, quod in humana specie cõstituitur, spectandum est, temperatusq; iudicabitur, si idẽ
sit cũ medio: intẽperatus autem, si diuersus, & calidus vel frigidus ab excessu scilicet illius
qualitatis, quæ exuperare agnoscitur, appellabitur. Quòd si ille petat cuius temperamenti B
sit Socrates, vt Socrates est, cum Socrates nullam habeat temperiem, nisi quatenus est ho-
mo, idem quæret cum alio, qui petebat cuius temperamenti esset, quatenus Socrates
homo erat, idem quoque respiciendum, & respondendum. At verò si quis quærat qua-
le habeat temperamentum respectu contrarij generis, contrariarum specierum, & indi-
uiduorum, vt inanimati corporis, bruti, leonis, & huius, vel alterius leonis, optimi
temperamenti semper censebitur, quoniam semper medium est. Respectu verò alterius
indiuidui eiusdem speciei, ut Platonis, vel suimet mutati, talem pronunciabimus esse,
qualem excessus, varietasque naturæ ostendet: vt iuuenem Socratem calidiorem seipso
puero, quòd sensus & alia signa id ostendant. De aliquo verò leone si quis petat cuius tem
peramenti sit, vt corpus est compositum ex elementis, calidum & humidum eodem modo
dicetur. Si verò postulet cuius temperamenti sit hoc corpus animatum, admonemur esse re
spondendum quod sit temperatum: quoniam hoc animal est. Si verò interrogemus de eo, C
cuius temperamenti sit hoc animal, calidum & siccum pronunciabimus, quoniam homine
calidior & siccior est leo. At si postulemus qualem temperiem habeat hic leo, calidus uel
frigidus aut temperatus dicetur, prout cum temperie leonis temperati, medij in sua specie
consentit, vel discrepat. Si quis præterea quærat cuius temperaturæ sit hic leo respectu alte
rius leonis, uel sui ipsius mutati, talis dicetur esse, qualem excessus ostendit. Quòd si cum
alio animante conferatur, siquidem cum specie, quæ media est totius generis, nempe ho-
mine, idem respondendum, vt diximus esse faciendum, cum quærebatur, qualis esset illius
temperies, ut animal. Nam eadem est diuersis nominibus explicata interrogatio, cum in
vtraq; quæratur, qualis sit respectu medij, quod statuitur in genere animalium, sitq; illud
homo, inuenietur male temperaturæ esse, & calidioris siccíorisq;, quoniã ita habet ad ho-

Species quæ dicatur melioris esse tẽperamẽti

minem collatus. Si verò cum alijs animalibus collatio fiat, aut meliosis tẽperaruræ, aut dete
rioris, uel calidioris, uel frigidioris inuenietur: si quidẽ animal alio animali perfectiorem D
habet, aut deteriorem temperiem: id quod ex medio, quod statuitur in vnaquaq; specie in-
telligitur. Nam quæ mediũ habent perfectius, ea quoq; perfectiore tẽperie donata censen-
tur. Sumitur autem medium, vt postea ostendemus, in vnaquaq; specie ex proprijs actioni-

Methodus respondendi de temperamẽto singularũ partium.

bus: vnde meliorẽ temperiem ea species habere dicitur, quàm alia, quæ meliores edit actio
nes. Cæterum quod de animali dictum est, & idem de plantis dicendũ, & partibus illarum:
Ac ne eadem sæpius repetere cogamur, cum eadem plane sit ratio in plantis, quæ est in ani-
malibus, sufficiet in partibus docuisse eandẽ etiam esse rationẽ. Igitur si quis os, & tibiæ So
cratis statuat, & quærat cuius tẽperamenti sit hoc corpus, frigidi & sicci dicetur esse: ꝙ plus
frigidi, & sicci habeat, quàm calidi & humidi: vel vt mediũ, quod in genere corporum tem
peratorũ ex æquali elementorũ portione mixtũ statuitur. At si quis petat cuius sit tempera
mẽti hoc corpus animatũ, vel pars animalis, optimi dicet. Vt.n. totũ animal mediũ erat, sic
& illius partes cum aliorũ partibus collatæ. Eodem modo, vt hominis pars est, optimi tẽpe- E
ramenti fuerit: Vt verò os, & tibiæ os, & hominis tibiæ, ad mediũ, quod etiã statuitur inter

Secundus modus respondendi & statuendi de temperie rerum.

ossa & tibiæ, & hominis tibiæ ossa, collatio facienda est: Vt pars verò cuiusdã hominis facta
interrogatione, respondendũ est facta collatione ad mediũ, quod inter hominis partes po-
nitur: Est autẽ, (vt postea ostẽdemus) in hac re nõ cutis, sed alia pars. At verò cũ simpliciter,
& nõ indicato ex interrogationis eo modo, quid spectare debemus: vt si quis petat cuius tẽ
peramenti sit Socrates, aut animal: aut si etiã sine interrogatione pronunciet de tẽperie ali-
cuius rei, quemadmodũ describimus signa animalis, vel hominis, vel Socratis tẽperati, non

ita

ita cõstat ad quid respiciẽdũ sit, cum nihil de hac re Galenus tradat, quod omnibus sit com-
A mune. Mihi aũt uidetur cũ de genere aliquo agitur, spectari mediũ summi generis, quod ex æquali mixtione elementorũ tẽperatũ ponitur: cum de specie, mediũ proximi generis: cũ de cõtentis sub specie, medium speciei: sic enim animal omnes scribimus esse calidũ, quòd in eo calor exuperet, qui pari portiõe in medio summi generis cõpositi cũ alijs qualitatibus temperatur. Leonem verò calidum & siccum, hominis siue medij generis animalium collatione: biliosos homines, calidos: pituitosos, frigidos. Sic Socratem & Platonem, quòd bene temperato homine calidiores frigidioresq; sint. Eadẽ ratione in partibus, genus aliquod partis, vt os frigidum, & siccum appellamus, quòd æqualem mixtionem non habeat ut medium summi generis, sed in eo frigiditas, siccitasq; præpolleat: os uerò leonis calidum & siccũ, quòd in eo humanũ os vincat: huius uel alterius leonis os frigidũ, uel calidũ, si frigidius uel calidius sit, quàm cõueniat ossi tẽperato leonis. Atq; hæc satis quidem de his, ad quæ collatio fieri potest, & quæ cum alijs conferuntur. Hactenus probauimus ex Gal. duo esse me-
B dia, siue duas temperies moderatas, ad quas totũ ipsum corpus, & singulas corporis partes collatas pronunciamus, temperatas, uel intemperatas, calidas frigidas, humidas, & siccas: & vnũ ex illis medijs diximus esse tẽperatum ad pondus, idest ex pari elemẽtorum portione, & nihil esse in rerum natura quantum sensus deprehendere potest, quod magis eam tẽperiem ostendat, quàm cutis, quæ intrinsecus digitis superducitur. Itaq; ad illã esse respiciendum, cũ temperiẽ rerũ expendimus, quatenus sunt corpora ex elementis tẽperata: alterũ uerò esse mediũ ad iustitiã temperatũ, in quo non æqualem elemẽtorum portionẽ ponimus, sed eam quæ iusta sit pro cuiusq; partis conditione, in qua cõsideramus tẽperiem qualẽ res postulãt aptam ad sua officia exercenda: hoc mediũ in omni genere rerum quæ actiones edunt, Galenus statuit hominẽ esse: eum enim omniũ perfectissimas actiones edere: & propterea eũ merito optimã tẽperiem sortitum a natura. Igitur duo duntaxat esse media, ad quæ alia om-
C nia conferri debeant ex Galeno patet, cutẽ nempe internam manus hominis, & ipsum totũ hominem. Verũ ratio docet alia adhuc esse addenda media. Nam vt homo inter animata corpora & animalia mediũ reuera est, cum de aliorum temperie iudicare uolumus, quatenus animata sunt & animalia: ita cum inter bruta animalia, aut inter plantas expendere uolumus, quænã meliore aut deteriore, aut calidiore, uel frigidiore, uel humidiore uel sicciore tẽperie sint prædita, ad hominem non potest fieri collatio, quia temperiem non habet inter bruta & plantas ad actiones illorum edendas aptissimam: Quod nã igitur erit medium in diuersis speciebus? nõ aliud (meo quidẽ iudicio) spectamus, quã eã speciem, quæ respectu aliarum oppositarũ omniũ est perfectissima. Nã ut in genere animaliũ homo optimã temperiẽ censetur habere, quia perfectissimas edit actiones: ita in genere brutorũ, species una aliarũ regula est, quæ præstantiores actiones edit, sitq; (si placet) leo: ad hunc ergo respiciẽtes dicemus alia bruta esse calida, frigida, humida, sicca, quæ scilicet excedũt aut deficiunt in suis
D qualitatibus alio modo, quã tẽperies leonis habet. Ita in plantis una ponẽda est aliorũ regula, ad quã reliquarũ tẽperiẽ cõferamus. Vt aũt inter species semper mediũ est, illa quæ pręstat alijs: sic in una specie, indiuiduũ, quod perfectissimas actiones edit, tẽperatissimũ & regula aliorũ est cẽsendũ: & prædictorũ partes, aliorũ partiũ erunt regula. Aliud præterea mediũ inter partes corporis statuendũ est, ad quod respiciẽtes, meliorẽ aut deteriorẽ ad iustitiã iudicamus esse aliarũ partiũ tẽperiẽ. Etenim cutis mediũ quidem est ad põdus, nõ tamen ad iustitiã. Nã si eas partes iudicamus meliore & iustiore tẽperie donatas, quæ perfectiores edũt actiones: nemo sane dicet cutẽ esse huiusmodi partẽ & regulã. Nã cerebrũ, cor, hepar, lõge maiorẽ dignitatẽ in corpore, quã ipsa cutis obtinẽt. Ergo pars una ponenda est in corpore, quæ ob suas actiones agnoscitur dignitate, & tẽperie reliquis præferẽda, sitq; illud, si placet cerebrũ. Ad id ergo respiciẽtes dicemus alias partes meliore, aut deteriore tẽperie præditas, quæ similẽ, aut dissimilẽ ei tẽperiẽ obtinẽt. Ex his iã patere puto quęnã, & quot sint quæ tẽperata intẽperata, calida, frigida, humida, & sicca dicãtur: quot modis præterea, & ad quid
E respiciẽtes res dicãtur, tẽperatę, intẽperatę calidæ, frigidæ, humidæ & siccæ: bonũ igitur cerebrũ habebit tẽperiẽ ex quatuor qualitatibus talem, qualem postulãt bonę actiones cerebri.

Mediũ cũ agimus de tẽperie ad põdus quid sit.

Mediũ cũ agimus de tẽperie ad iustitiam quid sit, in uniuersa rerũ natura.

Medium inter bruta quod nã sit.

In una specie quod medium sit ponendum ad iustitiã.

In partibus quod mediũ ad iustitiã sit ponendũ

Omnia que diximus habebit moderata.

Ex dictionis serie (per omnia) necesse est vt intelligat capitis figuram, magnitudinem, orta a capite, nec nõ sensitiuas, motiuas, & principes facultates: hæc enim omnia dicta sunt

v Verum

Verum ratio aliter suadet, nam ut figura forte fieri non potest apta secundum naturam absque bona temperie; ita magnitudo excedere potest, etiam si temperata est materia, ex qua caput est confectum; quod & ipse Galenus antea docuit. Eodem pacto, quæ oriuntur a capite, illius magnitudinem aliquando sequuntur. Ergo magnitudo & paruitas capitis moderatam temperiem semper non comitãtur. Præterea sensitiuæ & motiuæ operationes cũ non pendeant a solo principio, sed partim etiam a suis instrumentis, si bene habent, non solum temperiem cerebri, sed etiam suorum instrumentorum rectam costitutioné ostendunt. Illorum verò vitia, in solis instrumentis non uitiato cerebro consistere valent. Requirunt etiam (vt diximus) principes facultates præter temperiem cerebri, eiusdem quoq; structurã moderatam, & natiuum calidum influens bene affectum. Quòd si ingenium (vt ille tradit) sequitur tenuitatem & crassitiem substantiæ cerebri, erunt & illa quoq; præter temperiem addenda. Illud tamen verum semper erit, bonam necessario subesse temperié, si illæ actiones recte peragũtur: non tamen contra fit, ut temperiem necessario damnare oporteat, ubi huiusmodi functiones sunt vitiatæ. Nam ut bona actio nequit fieri absque concursu omnium causarum, quæ necessarię in eo opere agnoscuntur; ita unà ex causis labefactata, actioné ipsam vitiari constat, valet ergo argumentũ de tẽperie affirmatiuè, non auté negatiuè. A B

Et excrementa, quæ per palatum, vel aures, vel nares, vel oculos expurgantur, hæc quoque moderate se habent.

De excremẽtis cerebri disputatio.

Præter signa prędicta, alia addit ex excrementis, ex quibus bona cerebri temperies indicari potest. In qua quidem re illud primum expendere oportet, quęnam sint excreméta cerebri: deinde per quos meatus excerni debeant excrementa cerebri tẽperati: præterea quomodo moderata intelligat huiusmodi excrementa: postremo an ad huiusmodi excrementorum moderatum effluxum requiratur solum bona cerebri temperies. Porrò sunt qui putent pręcipuum cerebri excrementum esse pituitam, quam expuimus, & emungimus: illam enim illic gigni, & cerebrum esse illius sedem. Verum aliter res habet. Nam scribit Galen. lib. tertio meth. in omni concoctione corporis duo fieri genera excrementorum. Vnum tenuius, alterum crassius, & ea perfecta concoctione, sua excrementa separari ab eo, quod vtile debet manere in corpore, & foras tandem excerni, vnde & excrementi nomen natum est. Quod si ita est, pituita quæ per uenas fertur commixta cum alijs humoribus, excremétum non est: propterea quòd cum alijs humoribus mixta est, tanquam necessaria ad temperiem humorum faciendam, & nutriendas singulas corporis partes: quæ ut constant ex quatuor humoribus, ita eosdem postulant simul mixtos ad propriam nutritionem. Ergo pituita non est excrementum concoctionis, quæ in cerebro perficitur, nimirum cum humor sit, qui per uenas cum alijs ad cerebrum fertur, genitus in hepate, unà cum alijs ex aliméti portione frigidiore, & humidiore: quænam ergo propria habebit cerebrum cõcoctionis, quæ in eo fit, excrementa; non alia quidem potest habere, quàm alię partes, quæ ad publicam cõctionem a natura non sunt destinatæ: cuius generis sunt, solus ventriculus, & hepar. Hæ enim partes, cum plus concoquant, quàm illis sit necessariũ, plura quoque, & alterius generis procreant excrementa: Ventriculus quidem stercus, & vrinam: hepar biliosum humorem, & melancholicum: Reliquę verò omnes corporis partes cum ex eadem massa humorũ nutriantur, nempe ex eo, quod ab hepate per uenas mittitur, & a singulis membris trahitur, eiusdem generis habent excrementa, vnum crassius, quod ueluti sordes quædam est: Alterũ est halituosus quidam uapor. Sordé suam partes vicinę cuti, ad eam extrudũt, & ea est, quæ camisias tingit, & ex cute capitis depectitur, tanquam furfur quidam. Aliæ verò partes, quę situm habét in corpore profundiorem, per interiores corporis meatus (ut mea fert opinio) hoc genus excrementorum extrudunt. Verum (ut antea ostendimus) pars huius excreméti quę uiscosior est, materia fit pilorũ. Vaporosum uerò aliud excrementũ per cutem uidetur ab omnibus partibus prodire ex propria ipsius inclinatione. Porrò huius excrementi exeuntis a nostro corpore, & mixti cum aere, odore cõmoti canes, dominos suos agnoscunt, sequuntur, & amissos inueniunt: inimicos uero, & feras uenantur, & persequuntur. Itaque cerebrum non alia debet habere excrementa propria magis, quàm pulmo, cor, caro, & etiam ipsum iecur, & uentriculus, quatenus posteà nutriuntur, rursus elaborata adhuc portione illius massæ humoris, appositæ singulis suis particulis, quam in concoctione necessaria pro toto corpore primo elaborarunt. At si ita res habet pitui- C D E

ta

A ta, quam per oculos, nares, & os emittitur, aut per neruos ad alias partes descendit, aut alio modo subiecta membra afficit, cerebri non est excrementum. Quod & ex eo etiam intelligere possumus: quia nemo vel temperatissimus, aut siccissimus caret unquam proprijs suis excrementis, vt quæ necessario ex parte dissimili, quæ est in alimento post concoctionem resultant. Pituitam verò a cerebro multi sunt, qui nunquam emungunt, uel expuunt, aut certè non pari, sed longè diuersa mensura, & qualitate, quod non contingeret (vt dixi) si esset naturale, & proprium ipsius cerebri excrementum. Multo magis illi aberrant, qui persuasi ex uulgari medicorum opinione, credunt huiusmodi pituitam ex uaporibus ascendentibus a uentriculo, & alijs partibus subiectis, & postea concretis in cerebro, pluuiæ modo gigni. Nam ex vapore res crassa, & uiscida cuiusmodi est sæpe pituita, fieri nequit, præsertim in cerebro actu calente. Ad hæc cur cũ omnes concoquant in uentriculo, & hepate alimenta, eodem modo pituitam non emittunt a cerebro? Igitur nec

Pituitâ quæ emungitur non fieri ex uapore refrigerato in cerebro.

B in cerebro gignitur pituita, tamquam proprium eius partis excrementum, nec ex uaporibus concrescit: Sed quæ iam erat genita, & mixta cum alijs humoribus, & delata per vniuersum corpus, si fortè inciderit in partes frigidiores, planè, & æqualiter assimilari nequit: uerùm accepta illius portione tenuiori, & calidiori, quod reliquum est, relinquitur, atque ita excernitur, & excrementum redditur: non ut id quod absoluta concoctione, & assimilatione relinquitur, vt inimicum ad illius partis nutritionem, sed ut quidpiam iã genitum: quod ob suum uitium absumi cum alijs æqualiter non potuit. Quapropter uidemus pituitam in illis potissimum redundare, qui refrigerato sunt cerebro, aut plus alimenti frigidioris, aut etiã boni assumpserunt. Nã ubi calor planè uincere, & assimilare non potuit alimentum, illud frigidius remanere, & propterea pituitam in eo superare necesse est. Vapor autem, & calor, & frigus, etiam externa pituitam commouent a capite, non autem eam gignunt. Ita ergo de pituita, quæ emittitur a cerebro censendum esse puto. Est aliud

C excrementi genus, quod per aures excernitur, sordes inquã illa flaua, & crassa, quæ naturaliter ab omnibus excernitur: eã non puto aliud esse, quã portionem illius excrementi crassi, quod in singularum partium concoctione prouenire diximus. Excernitur autem per cutis meatus ab aliis partibus. A cerebro autẽ, quòd ossibus duris, & crassis undequaq, ambitur, nequit expirare: et propterea utrinque colligitur, & per meatus ad id a natura in auribus comparatos, expurgatur. Est igitur hoc excrementum ipsius cerebri, quia ex concoctione, quæ in cerebro fit, gignitur. Amarum autem dicit esse Aristotel. lib. tertio de part. animal. quia inquit, uapor diu detentus, putrescit, & assatur. Mihi autem non uidetur naturale excrementum ex putredine fieri, quæ præter naturam est. Nec ex uapore gigni. quippe cum excrementi crassities, corpulentiorem quàm sit uapor, materiam, ex qua fiat, requirat. Quare mihi probabilius uidetur, si dicamus huiusmodi excrementum procreari ex terrena portione alimenti, quæ priores concoctiones effugit, & caloris vi tandem assata est. Ex assatio-

Sordes biliosa quæ per aures extrahitur quid sit. Aristotelis opinio de excremẽto aurium improbatur.

D ne autẽ res amaras fieri, & tandem salsas, docet mellis coctio, & bilis generatio: cui cum simillimum sit hoc excrementum, nequaquam dissimilem habebit generationem. Alterum ipsius cerebri proprium excrementum est uapor, qui insensibiliter ab eo, ut ab alijs partibus expirat. Pituita autem (sicut diximus) ut non est excrementum ipsius cerebri, ita non nisi in male affectis, aut qui largiore, frigidioreque cibo, & potu utuntur, uel alia ratione pituitam procreant, gignitur. Sed quæcunque sint excrementa, quæ a cerebro exeunt, moderate se habere intelligentur, cum moderatas qualitates, iustamq; mensuram obtinebunt, & præterea eo modo, & tempore excernentur, quo moderata natura postulat. Non erunt ergo calidiora, frigidiora, humidiora & ficciora, quã exigat tẽperies ipsius excrementi. Eadem ratione nec in odore, colore, sapore, crassitie, tenacitate, aliquod erit uitium, quod mediocritatem corrumpat. Nullus erit in ijs excessus, nullus defectus. Hæc enim intemperiem necessario ostendunt in cerebro, nisi alimenti vitium sequatur. Quod si tardius per suos mea-

E tus exeunt, aut citius, quã oportet, nisi in meatibus aliquod vitium sit, culpandæ sunt facultates naturales, & cum iis intemperies. Cæterũ cerebri propria excremẽta, nõ nisi per aures, & insensibiliter per cutim (vt diximus) exeunt. Pituita uerò ipsa uias habet paratas a natura, per os: & id est, quod expuimus: Per nares, & illud est muccus, quem emungimus. Per oculos uerò, in sanis, & benè affectis corporibus nihil excernitur, imo nec per nares aliquid emittunt temperata corpora. Solam enim expurgationem, quæ per os fit, sanis corporibus sufficere scribit Galenus libro octauo, de vsu partium, capite sexto.

Cerebri propria excrementa per quas uias expurgari debeant.

Galenus taxatur.

Quod si ita est, temere hic dici putarem eos, qui temperato sunt cerebro, & proinde omnium optimè affectis, excrementa emittere moderata per nares, & oculos. Nam si nulla debent per eas partes emittere, nec moderata, aut immoderata illa erunt: modus enim, & mensura in illis quæritur, quæ sunt. Vnde damnandi sunt medici, qui cum uident non excerni excrementa per nares, iudicant aut cerebrum esse siccius, aut viam esse obstructam. Quòd si contingat ob uictum grauari cerebrum, ita ut pituitam quoque per nares excerni sit necesse, nec in eo quoque casu moderata habebit excrementa cerebrum temperatum. Nam ut mediocrem uim habet agendi, ita excessus nequit planè corrigere, & mediocritatem assequi. Hæc nobis placet interpretatio. Aliam alij, si velint, sequantur. A

Atque ab his, quæ extrinsecus occursant, minime lædetur. Quæ scilicet calefaciunt, uel refrigerant, uel humectant, uel exsiccant. B

Sumit alia indicia ad dignoscendã moderatam cerebri temperiem, ab his, quæ extrinsecus lædere possunt: & ea inquit, sunt, quæ extrinsecus calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant. Cerebrum enim, quod temperatum est, ab illis minimum læditur. Verbum enim ἥκιστα, duo significat, vt Gal. quodam in loco in Epid. admonet, minimè inquam, & minimum. Falsum autem est, temperiem mediocrem nequaquam lædi posse a prædictis causis: Verum autem est, minimum eam lædi: quoniam ad omnes causas magis habet rationem contrarij, quàm una ex alijs temperaturis. Nam calida a frigido minus quidem lędetur. A calido uerò ipso magis, quàm moderata temperies: quippe cum aduersus frigus ex repugnante contrarietate munimentum habeat. A calore uerò facile trahitur ob similitudinem in morbosam temperiem. Ergo aliæ intemperaturæ contrarijs suis causis facilius resistunt, quàm temperata natura. Hæc uerò omnibus causis moderatæ. Cæterum afficiunt cerebrum non solum, quæ alterant per primas qualitates, sed etiam quæ agunt a tota (vt inquit Gal.) substantia, vel ut philosophi aptius loquuntur, agunt per suam formã, cuiusmodi sunt uenena: quæ ob suam contrariam formam vniuerso corpori, aut aliquibus partibus obsunt. An etiam magis resistet bona temperies his causis. Mihi non uidetur, quoniam nec ex robore, nec ex temperie repugnantia hæc sumitur, sed ex ἀντιπαθεια, & συμπαθεια maiore, & minore. Id quod pestes ostendunt, Illę enim temperatiores aliquã do inuadunt, & perimunt. Senes uerò debiles, & intemperatos nequaquam attingunt. Aliquando tamen aliter fit pro natura, & forma ipsius pestis, quæ maiorem, aut minorem habet analogiam cum quibusdam temperaturis. Prætermisit ergo Gal. ea, quæ agunt a tota substantia, quia nihil perpetuum habet magis, quàm alia, mediocris temperies. Eadem ratione quæ vulnerant, contundunt, aut alio modo violentius agunt, non minus lædunt temperatum cerebrum, quàm intemperatum. Poterat tamen Gal. illa etiam comprehendere, quæ intrinsecus ascendunt ad caput, & cerebrum lædunt; Cuius generis sunt uapores frigidi, calidi, humidi, & sicci, multi, & crassi. Eos enim ægrius fortè admittit temperatum cerebrum, & admissos facilius uincit, & concoquit, nisi in concoctione plus posit calida, & humida temperies. Videndum præterea est, ne temperatum cerebrum damnemus, eo quòd ob cutis, & ossium capitis raritatem, & tenuitatem facilè læditur ab extrinsecus alterantibus. Sunt ergo animaduertenda illa, quæ annotauimus superius, vbi generatim notas tradidimus, sumptas ab his, quæ extrinsecus agunt.

An temperies bona magis resistat uenenis alijs.

C

D

Talibus igitur, capilli, cum adhuc sunt infantes, subruffi. Quum uero pueri, subflaui. Quum iam adoleuerint, flaui fiunt. B

Prosequitur signa temperati cerebri ex colore pilorum. De qua re operæpretium est hoc loco communem tractationem instituere, vt ea, quæ posteà dicentur, de coloribus pilorum in singulis partium temperaturis, ex hoc loco sua principia sumere posint. De qua quidem re scribit Arist. libro quinto de generatione animalium, vbi tradit in cæteris animalibus, cutis naturam, causam esse, vt illa unicolora sint, & uaria: in hominibus uerò cutem nihil conferre, nisi ad canitiem, quæ ex morbo accidit, vt in uitiligine apparere dicit. Naturalem enim caniciem fieri ex putredine humoris facta a calore aeris ambientis. Reliquos

Aristotelis opinio de coloribus pilorum.

uerò

A verò colores, qui in pilis conspiciuntur, non apertè docet ex qua causa fiant. Nam aliquando pilos, pennas, & cutes gigni scribit, & variari ob varios motus, & excrementa alimenti. Aliquando verò in externas causas reijcit rationem pilorum, quum scribit aquas calidas pilum facere album, frigidas verò nigrum. Aristotelis opinionem alij comprobant, qui putant agricolarum, & pastorum pilos albescere, quòd a calore externo afficiantur. Sicca enim a calore albescere, humida verò nigredinem contrahere, pinguia autē magna ex parte fulua, aut flaua, aut alba reddi, cum multum contineant aeris, vt gummi resinæ, adipes, camphora. Galenus verò lib.2.de temperamentis, causam omnium colorum, qui in nostris pilis apparent, refert, vel ad vaporem, vel ad humorem. Album enim fieri ex pituita: alios verò colores fieri ex vapore fuliginoso, plus, vel minus adusto. Verùm Arist. opinio mihi probabilior videtur. Nam Aethiopes cuiuscunque ætatis, & temperaturæ fuerint, pilos habent nigros, non ab interno humore, vel vapore, sed ob vehementissimum solis ardorē, qui

Galeni sententia de coloribus pilorum.

B illos torret. Quinetiam mulieres nouerunt aquas diuersorum locorum, diuersos facere in capillis colores. At verò si vnicam materiam pilorum ponit ex vapore fuliginoso: quo pacto postea Gal. album colorem in illis tradit fieri ex pituitoso humore? Non enim pituita potest id facere, nisi pilorum materiam suppeditet. Quare rectè (vt puto) nos superius ostē dimus pilos fieri, partim ex terrestri excremento, quod in tertia concoctione prouenit, internarum, & externarum partium: quod vapor attollit, & natura etiam expellit ad supernas, externasque parteis: partim verò ex pituitoso, muccosoq; humore, cuti naturaliter subiecto, & pro huius, vel illius exuperantia, color in pilis variatur. Verum antequam vltra progrediatur nostra tractatio, vt intelligamus, quantum conferre possint signa, quæ sumū tur ex pilis, ad partium temperiem dignoscendam, operæpretium esse puto hoc loco tractare, an ex pilis possimus totius corporis, partiumque singularum, & præsertim cerebri tēperiem dignoscere. Scio omnes Medicos Galeni & aliorum medicorum authoritate commo-

Authoris opinio de colore pilorū.

C tos, id habere tamquam firmum, & ratum. Verum qui rationum momenta sequuntur, aliter fieri agnoscent. Nam si naturam pilorum, & omnium differentiarum, quæ in illis notā tur, causas excutiamus, inueniemus profectò capitis pilos cerebri temperies, & mutationes nequaquam sequi. Docet enim Gal. pilorum materiam esse vaporem fuliginosum, qui in cute hæret, tandemque illam perforat, & in transituus difficultate eam, quam videmus in illis esse, formam recipit: quæ quidem mutatur pro excrementi illius, & cutis varia conditione. Atqui nec excrementum illud nascitur a cerebro, a quo tot capilli, & barba fiunt: nec per cerebrum transit. Nec verò cutis ipsa capitis commune quidpiam habet cum temperatura cerebri. Mirum profectò esset, si cerebrum frigida pars, & humida tantum procrearet excrementum, quantum requirunt pilorum multitudo & incrementum: sic enim oporteret reliquas partes corporis, quæ calidiores, ficciores; sunt, & maiorem substantiæ

Quæstio an ex pilis tēperies corporis dignosci possit.

D molem obtinent quàm cerebrum, in cute sibi obiecta, & supertensa, comam gignere, & alere multo maiorem, quàm videamus in capite, & barba. Cur ergo hepar, cor, nates, plures, & longiores, & crassiores nō habent pilos, quàm caput? Addo quod Gal.in li.10. de usu part. scribit materiam pilorum capitis, magna sui parte a toto corpore cōsurgere, tamquam siccæ exhalationes, quæ suapte natura superiora loca petūt. mirum enim & perpetuum oporteret esse in cerebro ardorem, & ignem, qui tantam fuliginem a seipso excuteret. Quod si hæc fuligo transiret per cerebrū crassum, uiscidum, densum, cur in eo non fiunt tumores præter naturam: uel perpetua deliria, aut saltem non sentitur ardor: uel non consumitur, quæ in eo est pituita: aut in dissectionibus non apparet cerebrū infectum, & maculatum ex ea fuligine? Sed per quam, quæso, uiam ei pateret aditus? nullus certe alius est idoneus nisi per suturas. Nam ossa alibi solida, dura, & densa, imperuia sunt crassæ materiæ: quandoquidem nec etiam probabile est, uapori tenui & halituoso uiā dari posse. At si solùm per sutu-

E ras transeunt ea excrementa, pili solū in cute, quę suturas tegit, aut certè in ea parte maximè abundarent, nec unquā caluities illic fieri posset. At in occipite, & circa tēpora plurimi pili fiunt, qui nunquā decidunt. Vbi autē sunt, recta, & coronalis suturæ, raręe, & latę, pauciores sunt pili: vnde calui ea parte potissimū fiunt homines. Non ergo per internas parteis ossiū, nec per cerebrum ipsum transit materia pilorum, quæ ab internis partibus attollitur: sed per uenas, & arterias, quæ extrinsecus sub cute feruntur. Quid ergo possunt pili ostendere de temperie cerebri, si illorum materia in cerebro non fit, nec illud attingit? At nec cutis natura cerebri temperiem sequitur: fit enim illa dura, mollis, crassa, tenuis, pro natura

ſanguinis, quo nutritur, & propria ſua temperie. Rara autem, & denſa ob qualitates externarum cauſarum, uel ipſius quoque ſanguinis ex quo nutritur. At ſanguinis mutationes, hepatis, & cordis temperiem ſequuntur. Sed alijs argumentis hanc opinionem conuellamus. Nam ſi capilli, & barba ſequuntur temperies cerebri: cur ferè omnes homines ætate declinante, uel etiam florente, nigros illic habent pilos: cum tamen plurimi ex illis cerebri temperie differãt? cur præterea ruffi, qui ob hepar, & humores in eo genitos, tales ſunt, capillos quoque, & barbam per omnes ætates uſque ad ſenectutem habent ruffos, ut in Scotis apparet, qui omnes ferè tales habent pilos, non eandem tamen temperiem cerebri? Ego certè quicquid dixerit vmquam de hac re Galenus nunquam potui, nec alium puto agnoſcere poſſe temperiem cerebri ex pilis. Nunc verò reddendæ ſunt cauſæ colorum, de quibus mentionem facit in hoc textu. Scribit igitur eos, qui temperatum habent cerebrũ, in infantia, capillos capitis habere ſubruffos: & rectè quidem dixit, capitis: quoniam infantes pilos ſolum habent in capite. De his coloribus ſcribit Galenus in libro primo de criſ. vbi dicit, ruffum colorem a flauo & pallido ita differre, quòd pallidus ſit magis albus ruffo, & ruffus flauo: & quod ruffus magis ad album: & flauus ad ſplendidum magis vergat. Subruffum autem, & ſubflauum colorem, ait, repreſentari, ſi ſanguinis partem ſubtiliorem, & ſeroſam, & bilem ruffam aquæ permiſceas. Subpallidum oſtendit color paleæ tritici. Hos colores, ut paulò antea notauimus, Galenus non ex eadem materia gignit. Nam album ex pituitoſo humore: ruffum uerò, vt qui .ſ. ſit medius inter album, & flauũ, ait fieri ex limo pituitoſæ bilioſæq; materiæ: nigrum uerò ex uapore conuerſo in exactam fuliginem: flauum ex uapore minus toſto: verum ſi unica materia eſt pilorum, vt ille docet, vapor, quomodo pituita erit materia albi pili? & qualem, quæſo, fæcem imaginatur ex bile, & pituita fieri? & quomodo niger, & flauus pilus fient ex ſolo uapore, ruffus uerò ex ſolidiore materia? cur etiam ex fæce ſanguinis, aut ex ipſo ſanguine, aut eius vapore non dicit fieri colorem aliquem in pilis? Nam ſi ex pituita abundante in corpore ſumitur materia aliquorum pilorum, & colores, qui in illis apparent, cur eadem non dicemus fieri a ſanguine. Addo quod ſi ab humoribus ipſis ſumitur pilorum materia, & color, nequaquam licebit de temperie ſolidarum partium ex pilis iudicare. Poſtremò non eſt neceſſe vapores eſſe nigros, qui ex nigra materia, nec flauos, qui ex flaua conſurgunt, ut oſtendunt deſtillationes, quæ fiunt ex herbis, & alijs rebus ui ignis in uaſis uitreis, aut plumbeis. Quis enim uidit vnquam virides vapores ex viridibus herbis attolli, aut ex pice nigros? & in quo, quęſo, loco, in corpore, & quando torrentur illi vapores? An in ipſo tranſitu momentaneo, dum ab internis partibus ad externas euolant? & quam ob rem nos ſenſibiliter non calefaciunt, ſi ita ſunt torridi, & aduſti? Hæc quidem abſurda ſequuntur Galeni opinionem, cum nũc ex una re, nunc ex alia pilos, & omnia quæ in pilis apparent, fieri ſcribit. Ariſtoteles ex humore rectius ſentit pilos gigni: ſed cum non explicet, ex quibus humoribus gigni poſſint, cogimur ab illius opinione recedere. cur enim ex ſanguine non fient pili, ſicut ex pituita, & humore melancholico? Quare perſiſto in ea opinione, ut credam pilos fieri ex terreno illo excremẽto, quod in tertia concoctione in ſingulis partibus gignitur, & poſtea miſcetur cum eo pituitoſo humore cuti ſubiecto. Ita enim ſeruatur natura fragilis, & continua ipſius pili, & colores, & aliæ differentiæ, quæ in illis apparent. Nam ut bilis, & aliorum humorum qualitates, & conſiſtentia mutantur ob materiam, quæ aſſumitur, & diuerſas temperies corporis: ita abſurdum non eſt, illud excrementum terrennum mutari ita, vt in quibuſdam ætatibus, & temperaturis nigrum ſit, in alijs verò alio colore, alijſque qualitatibus præditum. Quod quidem poſtea cum exactè miſcetur cum pituitoſo illo humore, ſubiecto cuti, differentias illas facit, quæ in coloribus apparent, ſuperante plus, vel minus nunc vna, nunc alia materia. Non mirum ergo, ſi in infantia temperati, pilos habent ſubruffos: quoniam tunc recenter ex ſanguine concretum eſt corpus, & proinde excrementum, quòd in tertia concoctione gignitur, ſanguinis ichorem quendam refert. Ex tali enim materia cum exigua bilis portione mixta, & aquoſo, vel pituitoſo humore, talem colorem gigni, ex Galeno antea oſtendimus. Quum verò talis temperies fuerit in pueritia, ſubflauos reddet capillos: quoniam ſiccescente corpore, calor iam acrior redditur, & propterea plus bilis gignitur, & excrementum etiam illud, ex quo pili fiunt, bilioſius quoque fit. Quum verò adoleuerit, hæc temperies, flauos, inquit Gal. reddit capillos: quod mihi admodum probabile non videtur. primùm quod non videamus aliquos in aliqua ætate flauos habere capillos,

Colorum diſtinctio.

Cauſæ colorum pilorũ ex Gal. expenduntur.

Authoris opinio de cauſis colorum qui fiunt in pilis.

Subruffi pili cur fiant in infantia

Subflaui cur fiant in pueritia.

Flaui cur in adoleſcẽ

A capillos, nisi temperiem planè biliosam habuerint. Deinde quod Galenus libro primo de crif. scribat flauum colorem fieri ex pura, & splendente vi ignei caloris ipsa bile. At si temperati, cum adoleuerint, talem procreant bilem, qualem, quæso, procreabunt, qui ab initio calidi, & sicci esse censentur? Nam vltra flauum colorem, nullus alius est, qui purioris, & calidioris bilis certius sit indicium. Cæterum omittit Galenus colorem pilorũ, qui in iuuentute, & declinante ætate, in tali temperie esse debet. De qua quidem re videtur agere in secundo libro de temperamentis, cap. quinto: vbi dicit capillorum nigrorum multitudinem indicare æqualem, siue temperatam cerebri temperiem. At si illi nigros habent pilos, quales nam habebunt, qui natura biliosi sunt, aut melancholici? At si temperati in ea ætate ita adurunt humores, vt ex adustione nigri reddantur, quid facient alij, qui ab initio igneum habent calorem. Nos verò eæ angustiæ non premunt, qui non per adustionem unius humoris, qui primò suppallidus, deinde pallidus, subruffus, ruffus, subflauus, flauus, & tandem niger euadat: sed ex naturali excremento, quod quotidiè in nobis B gignitur ex eo, quòd relinquitur terrenum, in nutritione singularum partium, pilos gigni dicimus. Nam vt videmus pro varietate temperaturæ, & nutrimenti, sordem, quę tingit nostras camisias, nunc flauescere, nunc nigrescere, vel alijs coloribus prædictis præditam: ita mirum non est, si pili, qui ex portione eiusdem materiæ nascuntur, progrediente ætate mutantur: & in eadem ætate ob diuersas temperaturas, & viuendi rationes, colorem mutant. Igitur quia declinante ętate plurimùm humoris melancholici in omnibus gignitur, ex ipso alimento, non ex adustione alicuius humoris, sed vi ipsius temperaturæ, quæ tunc viget frigida, & sicca, non mirum, si illud quoque excrementum, ex quo pili fiunt, tunc atrum quoque euadit, vt in superioribus ætatibus, eos colores referebat, quales erant alij humores, & temperaturæ propriæ singulis ætatibus.

tia fiant ex Gal.

Authoris sentētia diuersa a Galeno.

C

Mediique sunt inter eos, qui omnino sunt crispi, & simplices.

Nunc Galenus signa prosequitur eiusdem temperaturæ, sumpta a pilorum figura. De qua quidem re agit Arist. in libro quinto de generat. animalium, cap. tertio & si non satis apertè hanc rem tractat. Ait enim crispos fieri pilos ob fumosam exhalationem, quę sua caliditate sursum, & ob terream substantiam deorsum fertur. Composita namque exhalatio ex ignea, & terrea substantia, diuersos motus habet: ob igneam enim portionem, sursum: ob terream, deorsum mouetur. Ex contrarijs autem illis motibus, necesse est figuram pilorum intorqueri. Ergo ob naturam exhalationis, Arist. teste figura pilorum variatur. quibus enim ex diuersis naturis confecta est, crispos illi pilos habent: quibus autem ex vna, vnicum motum affectante, simplices erunt. Ergo quibus calida solùm, aut terrea solùm, D simplices erunt pili. Ab aeris ambientis temperie mutari figuram pilorum, eodem loco testatur: siccus enim aër, inquit, euaporata humidiori portione, pilos contrahit, vt videmus fieri, quum iuxta ignem admouentur. Ad humoris abundantiam, & paucitatem, pilorum figuram referri acceptam, eodem loco clara est sententia. Scribit enim, simplici sunt pilo, qui humore abundant: vnde Scythæ, quoniam humidi sunt, tali pilo sunt prędit: Aethiopes verò crispo, quoniam sicco sunt cerebro, Galenus autem libro secũdo de temperamẽt. propter siccitatem temperamenti, vel propter meatuum, in quibus radicantur, obliquitatẽ crispos fieri pilos scribit, cum tamen postea in tres causas crispitudinem pilorum referat, nimirum in temperamenti siccitatem, meatus obliquitatem, exhalationisq; imbecillitatem. Verùm ad Arist. opinionem illud dici potest, quomodo intelligere possimus, quorundam pilorum materiam constare solùm ex calida exhalatione. An non omnis pilus necessariò non habet terrenam materiam, & quid, quæso, conferre potest ad figuram hanc pilorũ mix E ta hæc materia? Nam vbi ad cutim iam peruenit, quæ caput tegit, cogitur terrena, & ignea portio eundem motum sequi. Præterea quod de humoris abundantia scribit, dubium est, an scilicet intelligat humorem, ex quo pili ipsi fiunt, an illum potius, quo cutis constat. Mihi videtur, vtrumq; intelligere posse. Nam vbi materia pilorum copiosa est, ea sibi faciliorem mollitur viam per cutim: & hæc vbi mollis est, promptiorem transitum præstat. Galenus verò si siccitatem nostri temperamenti intelligit, & ipsius cutis, omittit causam crisporum capillorum, quæ ducitur ab aëris siccitate, & ardore: & posita siccitate cutis, frustra videtur ponere aliam causam ex obliquitate meatuum. Hæc enim non aliter uidetur

Figuræ pilorum causæ ex Ari.

Gal. sententia de figura pilorum

Aristotelis & Gal. opinio expenditur.

 fieri,

Authoris opinio de figura pilorũ et primò de crispis.

fieri, quàm ex siccitate inæqualiter constringente. Quare vt colligam immediatas causas, A
& inter se natura distinctas, dico pilos fieri crispos, vel ob aeris caliditatem, & siccitatem, vel arte, quo modo mulieres suos capillos intorquent calamistris, vel ob meatus cutis obliquitatem, vel ob exhalationis imbecillitatem. Nam ab aere calido, & sicco pili intorquentur, ebibito eorum humore, postquam ex cute illi prodierunt. Eo sanè modo, quo ignis eosdem conuellit, & contrahit. Et hac de causa Aethiopes crispo sunt pilo. Cum uero meatus ob nimiam siccitatem sunt constricti, obliqui, & excæcati redditi, exhalatio nequit per illos rectam viam sibi moliri, sed cogitur per anfractus ferri. Atque ita in radice pili cõtorquentur. Id quod etiam fit, cum exhalatio est imbecilla. Vt enim debilis flamma sursum agi prohibita, in obliquum fertur: sic cum paucum est excrementum, vel debiliter mouetur ab eo, quod illud extrudit, vel attollit, viam rectam sibi parare nequit, sed in latus flectitur, & per obliquas, sed faciliores vias sibi exitum parat. Qualem verò figuram intus sumunt, talem foris retinent. dura enim, & sicca corpora, obliquaque facta, in rectum fingi B
nequeunt (inquit Galenus) nisi molliantur. Quod si hæ causæ veræ sunt, sequitur parum crispos fieri pilos, quibus aut tres hę causæ parum admodum a mediocritate recedunt, nempè paulò siccior cutis est, & simul paulò imbecillior exhalatio, & aer paulò siccior, vel quibus vna ex illis plusculùm exuperat. vehementer autem crispi accidunt illis, quibus aut tres causæ coeunt paulò validiores, aut duæ adhuc, quæ maiorem vim habent, aut vna etiam validissima, vt in Aethiopibus apparet. Nam etsi inter illos dubium non est, aliquos reperiri, qui cute sint humidiore, & abundent valida exhalatione, multoque excremento, ex quo pili fiunt, omnes tamen admodum sunt crispi, ob solùm aeris ardorem. Cæterum ex contrariis causis fiunt plani, & recti pili, nempe ex valida exhalatione, cutis mollitie, & aeris temperie, quæ non sit admodum calida, vel sicca. Porrò videmus quosdam, habere pilos in fine diuisos, vel etiam in alijs suis partibus. Alios verò habere vnitos. Cuius rei causam nullus scripsit. Videtur autem mihi ea sumenda ex modo implicationis materiæ, quæ pilos gignit: fuliginosa enim illa excrementa, vel potius sordes illa, quam diximus esse materiam pilorum se se implicant, aliquando arctius, aliquando læuius cum humore glutinoso: atque ita pili, qui læuius glutinantur absumpto humore, quo coniungebantur, diuiduntur ea parte, qua erant perperam glutinati. Alij verò indiuisi manent, qui tenacius sunt coniuncti.

Pili plani & recti a quibus causis fiat.

Cur pili sint diuisi in fine uel uniti

C

Non tamen facile caluitium patiuntur.

Quid caluities sit, & quæ illius causa, cur præterea aliqui caluescant, alij verò non, & quamobrem in certis partibus caluities contingat, in alijs verò nequaquam, & quę demum causa sit, cur senilis caluities corrigi nequeat, hoc loco a nobis docendum est. Porrò caluitiem non vocamus esse, quando pili decidunt per morbos cutis, erosis radicibus pilorum a D
vitiosis humoribus, quos natura in ipsa cute gignit, aut ad illam eosdem extrudit, ut nobiliores partes expurget, vt in alopecia, & in vulgo dicta Pellarela ex lue venerea nata contingit, sed quæ ob senectutem fit, aut ob eas causas, quæ in alijs ætatibus idem efficiunt, quod illæ præstant, quæ in senectute caluitiem adferunt. Cæterum Arist. in libro quinto de generatione animalium cap. tertio caluitiem fieri scribit inopia calidi humoris, qualis præcipuè est humor pinguis. Vnde nemo inquit caluescit, antequam coire incipiat: & propterea addit mulieres non caluescere, quoniam earum natura similis est naturæ puerorũ, quæ sterilis est seminalis excrementi. Qua quidem in re illud compertum non habeo, an non caluescant, qui ad extremam senectutem perueniunt casti. Deinde etiamsi hoc fit, tamen hoc non accidit ob penuriam humoris pinguis: sed quia veneris vsus aliud facit, ad quod E
sequitur caluities, vt postea ostendemus. Præterea falsum est mulieres caluitiem non pati, sæpe enim vetulas videmus pilis nudatum habere caput, & hoc vitium alieno crine tegere. Quòd si fortè mulieribus id accideret, non tamen ea ratione puto contingere, quòd semen illæ non emittant, vt Arist. putauit: nam id antea cum de generatione nostri corporis ageremus, abundè refellimus. Quid præterea confert humor pinguis ad pilorum generationem & conseruationem, dum in corpore est: aut ad caluitiem cum excernitur. Quòd si aliquis est pinguis humor ad pilorum tutelam necessarius, non tamen ille ex semine petitur: nec excreto semine ille simul exit: alioqui caluescerent homines in omni capitis parte: nimirum

Caluities quid.

Caluities quomodo fiat ex Aristotele.

A nimirum cum vnam potius, quàm aliam non afficiat excretum semen: in temporibus non solet fieri caluities, nec in occipite, sed in sincipite. Sed re vera nullus est humor pinguis necessarius ad pili constitutionem: sed sufficit viscidus & pituitosus, qui cuti naturaliter semper subest, & maximè in senibus abundat. Aut si absque humore pingui pili non constant, vt apparet in tabidis, qui consumpto humore viuentibus proprio calui redduntur: tamen humor hic non est vt materia pilorum, sed vt caloris subiectum, qui materiam pilorum procreat. At verò Galenus in secundo de temperamentis aliter statuit de caluitie, illam enim fieri scribit ob siccitatem cutis. Quemadmodum (inquit) quum terra exsiccatur, herbæ decidunt: ita & pili in cute arida & sicca consistere nequeunt. Verum non eadem est ratio de ortu, & casu herbarũ & pilorũ: nam Solis ardor, aut vehemẽs frigiditas, quidquid extat in terræ superficie, absumit. Cutis verò nostra, etsi rugosa est, cum peruenimus ad senectutem, tamen adhuc est mollis, & multo humore perfusa. Prætereà videmus senibus

Galeni sentẽtia de causis caluitiei

B decidere pilos in cruribus, brachijs, & vniuersis partibus corporis, in quibus tamen nemo cutis tantam ariditatem agnoscit, quæ pilos abigere possit. Caluescunt Eunuchi, in quibus humor abundat: necnon Iuuenes, in quibus siccitatis non potest esse tantus excessus, ut cutis illorum ob ariditatem inepta fiat ad pilorum generationem & conseruationem. Non ergo siccitas per se causa est caluitiei. Quod cum videret Mont. dicit ob id senes caluitium pati, quoniam eorum cutis ob siccitatem latiores meatus assequitur, in quibus pili firmari non possunt. In qua quidem re non solum rationi, sed etiam experientiæ repugnat. Nam siccitas sine humore raritati repugnat: raritas enim non fit sine distensione, & dilatatione quadam, cui siccitas refragatur: quod ostendit terra, quę quoniam est siccissima, est densissima. Prætereà siccitatis non est rarefacere, sed caloris, vt Gal. ostendit in libris de simplicib. Corpus autem, quod rarefit, nec siccum, nec humidũ nimis esse debet. Illud enim dilatari, & rarefieri nequit: in hoc verò concidunt meatus, nec multi & ampli seruantur, vt

Montanus confutatur

C rari corporis natura postulat. Addo quod cutis senum rugosa tangitur, & videtur: Id quod aduersus raritatem facit: nam ex rugis meatus occluduntur. Igitur cutis siccitas & durities aliquid quidem confert in senibus ad caluitiem: sed præcipua huius rei causa, tum in illis, tum alijs omnibus sumitur ex penuria excrementi terreni, & sordidi, ex quo diximus pilos procreari, vt Gal. in decimoquarto Meth. cap. 18. apertè ostendit, vbi ita scribit: siquidẽ ostensum in his est, quod ex succis, qui per cutem transpirant, quod limosum est, id pilos tum à principio gignit, tum de cætero veluti succrescendo auget. Hoc igitur quoties vel prorsus perijt: uel redditum est vitiosum, toties pilos corrumpi est necesse. Ac prorsus quidem perdito eo, qui pilos alit, succo, caluities oritur: Eodem vitiato, ophiasis, & alopeciæ proueniunt. Hæc igitur est vera & præcipua causa caluitiei, penuria excrementi terreni, quod per cutem exhalat: sed fortè quis dicet, quo modo deficere illud possit: quip-

Authoris opinio de causis caluitiei.

D pe cum illud ipsum, excrementum esse posuerimus tertiæ concoctionis. Vt enim concoctio nunquam deficit, interim cum uiuit animal: ita semper oportet excrementa gigni, quæ ex concoctione necessariò resultant. Equidem non ignoro quædam fieri excrementa ex omni concoctione: Sed ut ob temperiem diuersam corporis nunc bilis, nunc pituita, nunc humor melancholicus augentur, & minuuntur: Ita sentiendũ est de illo sordido excremento. Vbi enim admodum refrigeratum est corpus, minimum illius gignitur: nimirum cum illius generatio non fiat sine aliqua adustione, sicut flaua bilis & atra. Vt ergo in senibus illi, ita hic humor deficiunt, & viget pituita refrigerato ætatis cursu, uel ex morbosis causis corpore. Accedit quod ad pilorum generationem in partibus, quæ minimum cõcoquunt, & propterea exiguum illius excrementi procreant, necesse est à partibus subiectis eam materiam attolli: quod egrè, & tandem nullo modo fit, deficiente calore, qui exhalationum est causa. Igitur non mirum si sinciput, & capitis vertex promptissimè calue-

Cur sinciput proptè tẽpora difficile caluescant.

E scunt: Tempora verò, & occiput difficillimè. Nam illæ partes cum sola cute absque carne tegantur, exigua egent nutritione, & propterea minimum ex ea prouenit terreni excrementi: Atque ita nequit ex concoctione, quæ fit in ipsa cute materiam molliri, quæ sufficiat ad augendos, & conseruandos pilos. Ac cum deficiant etiam exhalationes eiusdem excrementi, deficiente calore, nulla relinquitur materia ad retinendos pilos apta, Aliæ verò capitis partes cum carnem ex musculis habeant subiectam, aptæ sunt in se gignere tale excrementum ex abundante nutrimento, quo carnosæ partes egent: propterea pili in illis optime nutriuntur, & conseruantur. Eadem quidem ratione ob frequentem veneris vsum

Cur ex frequenti Venere caluities contingat.

cadunt

Cur Eunuchis cadat barba. Cur in cauitatibus axillarum & pudẽdis pili non cadãt. Cur pili ex tibijs cadãt progrediente ætate. Tabidis cur decidũt pili

cadunt pili, refrigeratur enim corpus ſemine, & ſpiritu multo cum illo excreto. Pari ratione Eunuchi amittunt barbam, & alios corporis pilos: quoniam exectis teſtibus vniuerſum corpus refrigeratur, & humectatur, atq; ita minimum illius excrementi prouenit. In pudendis rurſus & axillis ſeruantur pili vſq; ad vitæ extremum, quia illic calor abundat felicisſimæ concoctionis, & plurimi excrementi author. Ex tibijs verò progrediente ætate effluunt pili, nequeunte calore ſeſe ſpargere in partes illas diſtantiores, & natura frigidiores. Tabidis pariter decidunt pili, cum iam morti ſunt propinqui: quoniam conſumpto iam ferè omni humore, calor langueſcit, & marceſcit, ita ut nequeat amplius illius ui elici torridum ex nutriméto excrementum. Qui verò ex longioribus morbis calueſcunt, rurſus piloſi fiunt, victa tandem, & mutata morboſa temperie. In ſenibus verò nullum remedium caluitiem emendare poteſt: quia indies illorum calor neceſſario minuitur. Atque hæc de caluitie ſufficiant. A B

Quæ verò dicuntur, ac poſterius dicenda indicia ſunt, accipere oportet, ut in bonam habentibus temperiem habitationibus.

Quoniam inquit Gal. ſigna quæ dicuntur oſtendere optimam corporis conſtitutionem, & quæ poſteà tradentur indicia, ex quibus non ſolum cerebri, ſed etiam aliarum partium temperiem dignoſci oſtendet, variari poſſunt ob intemperiem regionis: admonet eas notas, quas ſcribit, ſolum vera deprehendi in regione temperata: regiones verò intemperatas illas immutare: Ne igitur tribuamus temperaturæ, quod regioni aſſcribendum eſt, rectè admonet, non niſi in regione temperata ſua ſigna eſſe examinanda. At fortè videbitur hac ratione inutilia medicis præcepta tradere: quippe cum pauci ſint, qui habitent regiones temperatas. Verum aliter res habet. Nam temperatam regionem non intelligimus, quæ prorſus, & exactè eſt media in omni exceſſu qualitatum: ſed quæ magnos exceſſus nõ habet. Sic enim Gal. tertio Aphoriſmorum decimoquarto Aph. regiones omnes temperatas vocat, illis exceptis, quæ ſunt vel in climate frigidisſimo, vel calidisſimo, & remotæ à mari. Quæ enim prope mare ſunt, etiam ſi in climate ſint frigidisſimo temperatæ tamen dicuntur: quoniam frigiditatem remittunt ex ventis calidis: ſicut ex frigidis caliditas regionis temperatur. Sic cap. 85. poſtea aerem intra mediocritatis terminos cõtentum vocat, qui propter frigus vehemens horrorem non excitat: neque propter æſtum, ſudorem. Reliquos autem mediocres exceſſus caloris, uel frigoris, humoris, vel ſiccitatis, ſub temperato aere comprehendens. Temperatisſima verò illa eſt, quæ omnino media eſt inter omnes exceſſus. An verò talis ſit, quæ eſt ſub æquinoctiali, ut Auicennæ placuit, & nauigationes nouæ oſtenderunt. An potius quæ ſub quarto eſt climate, vt voluit Gal. An potius, quæ ſub quinto climate, vt ſenſit Auer. vel ſub ſexto, vt Manardus, non eſt hoc loco diſcutiendum. Nec illud etiam quærendum, quæ ſint cauſæ caloris, & frigoris in aere: An ſcilicet poſsint eſſe ſtellæ aliquæ uel calidæ, vel frigidæ, vt uidemus vna die calorem vehementiorem eſſe præterita, uel ſequente: vel potuis motus ſolis in Zodiaco, qui facit ſolem ad nos magis appropinquare, vel diſtare: vel tardior, aut velocior motus ipſius ſolis. An potius diuturna mora ſolis ſuper terram, vel omnes ſimul iſtæ cauſæ concurrant, & quæ ſimilia ſunt, à nobis ſunt omittenda Philoſophis, ne omnium tractationem amplecti uelle videamur. Illud verò videamus, an omnia ſigna prædicta, quibus partium conſtitutionem, & potisſimum temperamenta dignoſcimus, ſolùm locum habeant in regionibus temperatis. Certè fons ſignorum, qui ſumitur ab eſſentia, ita habere agnoſcitur. Qui enim in frigidis regionibus degunt, etiam ſi natura nati, & facti ſunt temperati, exterius tamen frigidiores apparent, calore ſcilicet externarum partium ad internas à frigido aere repulſo: vnde inæquale illorum temperamentum redditur, cum internæ partes caleant, externæ frigeant. Contra verò in regionibus, calidioribus ob aeris ambientis æſtum, ab internis partibus calor euocatur, vnde externæ calidiores, internæ frigidiores apparent, pluſquàm natiua illarum temperies poſtulet. Variatur quoque ob aeris ambientis conditionem, figura & magnitudo partium. Nam Aethiopes omnes propemodum labris craſsis, naſo ſimo. Hiſpani verò adunco potuis naſo, & oblonga facie: rotundiore verò Angli, & Flandri prædíti apparent. Ex ſola enim vultus figura nationes hominũ diſtinguimus. Variatur quoq; ob ean- C D E

Regio temperata quo modo intelligatur.

Sub quo climate ſit regio temperatisſima. Cauſæ caloris & frigoris in aere.

Figurã corporis uariari ob regiones.

A ob eandem causam signorum fons, qui à secundis qualitatibus sumitur, Candidiores enim sunt Galli & Germani; Fului & ruffi sunt Scoti. Rosei Angli. Bene colorati, qui proximas Galliæ partes incolunt Itali, vt Pedemontani, Longobardi, Hetrusci. At Romani, Neapolitani, & maximè Siculi liuidiores apparent. Atri & nigri iam sunt Aethiopes. Sic durior & asperior cutis in calidioribus regionibus tangitur. Mollis, & lenis in frigidis. Quinetiã actiones ob regionum temperiem mutantur. Hinc Gal. in secundo de temperam. Gallos scribit esse furibundos, consilij præcipites: propterea quòd sanguis vnà cum spiritu ad internas partes propulsus, & illic veluti coarctatus, cor vehementius agitat. Contrario modo affecti sunt, qui calidas regiones incolunt. Illi enim timidiores, & imbecilliores dissipatis spiritibus è natiuo calore euadunt. Redduntur quoq; homines ob aerem, in quo degunt, alij perspicatiores, acutiores, ad motus, & denique ad omnes animi & corporis actio-B nes peragendas, aptiores. Variantur pariter & somni, vigiliæ, concoctiones, vniuersa nutriendi ratio, & quæ ex ea resultant excrementa ob easdem causas. Ergo signa omnia, quæ dicta sunt, & etiam dicenda: & non solum quædam, ut Montanus perperam interpretatur, variantur in regionibus intemperatis, nec ostendere possunt natiuam constitutionẽ & temperiem: quandoquidem etiam adulti, qui transeunt in alienas regiones, & ibi diutius habitant, paulatim degenerant à sua natura, ac non solùm mores, sed etiam corporis habitum induunt peregrinum: tanta quidem est uis aeris, in quo viuimus, & aquarum, quibus vtimur.

Secundas qualitates uariari ob regiones.

Actiones mutari ob regiones di uersas.

Quæ autem ad capillos attinent, non ad locorum tantum, sed ad humorum quoque temperaturam, qui cerebri temperaturæ proportione C respondent, sunt referenda.

Quid obseruandum sit, cum ex alijs signis dijudicare uolumus corporis & partium constitutionem & temperiem, docuit: nempe quòd in regione temperata vim signorum perpendere debeamus, ne scilicet impresiones ab aere intemperato factas, naturali constitutioni tribuamus. Nunc cum ex pilis volumus dignoscere temperiem corporis, docet aliud præterea esse animaduertendum, ut scilicet videamus, an humores, qui sunt in corpore, proportione respondeant temperaturæ cerebri. Si enim ita fiat, tunc pili vera erunt indicia temperaturæ cerebri, alioqui nequaquam. Quid verò hoc ipsum sit, quod scribit humores respondere proportione temperaturæ cerebri, non rectè (vt puto) interpretes explicant. Nam Montanus non humores, sed aerem ipsum proportione respondere temperaturæ cerebri, aliquando scribit: aliquando verò de ipsis humoribus idem interpretatur.
D Sed in quo consistat hæc proportio, an in consensu, vel repugnantia temperaturæ inter humores, & cerebrum, non satis explicat. Alij verò hanc proportionem intelligunt, si talis fuerit temperatura cerebri, qualis est temperies humorum: Tunc enim nobis licere ex pilis iudicare de cerebri temperie. Si verò hæc inter se temperie differant, fallax esse iudiciũ. Ego verò aliter sentio. Si enim fortè humores corporis fuerint adusti, & copiosi, & cerebrum pariter calidum & siccum, non vtique licebit dicere, quòd ex nigris & multis capillis calidum & siccum temperamentum cerebri sit. Nam ex solis humoribus id fieri potest, nihil ad hoc conferente cerebro. Oportet ergo humorem, ex quo pili gignuntur in capite, talem esse, ut ei adscribere non possimus id, quod in pilis fit: sed solùm ipsius cerebri temperamento. Quod fiet, si humor uel mediocritatem inter omnes excessus habeat, vel cerebri temperamento contrarietur. Tunc enim licebit colligere qualis sit temperies cere-E bri: veluti si excrementum fuliginosum, quod à profundis partibus consurgit, quantitate, & qualitate mediocre sit, aut parcius & non adustum. Gignantur autẽ pili in capite multi, & nigri, signum est, non ex ipsis humoribus eos esse genitos, sed cerebrum esse calidum & siccum: vt pote quod plurimum excrementum in seipso gignat, & adustum, ex quo multi, & nigri pili nascuntur. Sic & in alijs differentijs res intelligatur: vt dicamus proportione respondere excrementum cerebri temperaturæ, quod ei repugnat: quale esset, quod vehementer est contrarium naturę cerebri, ut illi omnis effectus tribuendus sit. Nec ita consentit, ut quid à cerebro nascatur, intelligi non posit, sed quòd tale est, ut actionem cerrebri sequatur. Illud autem (ut diximus) est, quod nec multum contrariatur, nec in

Quid sit humores respondere proportione temperaturæ cerebri.

Motani interpretatio reprehenditur.

Autoris interpretatio

in consensu superat, quod à temperie cerebri potest prouenire: Hæc quidem est Gal. sententia: sed quidquid sentiat, nunquã efficiet, ut certa aliqua indicia sumi posint ex capillis ad cerebri, uel aliarum partium internarũ temperiem dignoscendam, ut anteaostendimus. A

Si uerò calidius sit, quàm oporteat: In altera uerò oppositione bonam habeat temperaturam: siquidem in caliditate excesserit, omnia quæ dicentur, ualidiora erunt indicia, sed si paruus fuerit excessus, imbecilla. Communis autem hæc ratio statuatur in omnibus partibus, quarum in temperaturis vniuersis indicia sumus tradituri.

Docendi ratio postulat, ut posteaquàm docuit signa temperati cerebri, prosequatur indicia intemperaturarum: quippe cum medicina non solum temperatis, sed etiam alijs omnibus suam operam polliceatur: Ac quoniam inter intemperaturas, quædam sunt simplices, aliæ compositæ, postulat pariter docendi methodus, vt à simplicibus exordiatur, & à calida potiusquàm ab alijs: quoniam illa maioris est dignitatis, & efficaciæ. Quia præter ea dantur in excessu harum qualitatum differentiæ per magis & minus, admonet has differentias esse notandas. Nam quædam signa sequuntur solùm magnos rerum excessus: alia verò non nisi exiguos, ut ipse posteà exemplis docet. Porrò hanc differentiam, quæ est inter magis, & minus, sunt nonnulli, vt Acachias, & Curtius, qui quattuor gradibus distingunt, adeò ut in primo constituantur, qui obscurè: in secundo qui manifestè: in tertio, qui vehementer: in quarto, qui summe calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant: & vltrà hos non consistere sanitatem, tradunt ijdem egregij authores, qui profectò adhuc sunt ferula digni. Nam tradit quidem Gal. in lib. de simplicib. hos gradus in medicamentis, quæ possunt omnes alterationes nostri corporis emendare. Sed quid hoc quæso pertinet ad excessus, qui fiunt in latitudine sanitatis? An fortè putabimus corpora nostra sana adhuc esse, quæ calorem habeant, qui adurere posit: qualia sunt medicamenta in quarto gradu calida: quandoquidem nec acutisimarum febrium calor ad eam vehementiam peruenire potest. Stuporem pariter inducat oportet frigus, immo mortem, quod in quarto gradu excedit. Item non erit corpus compositum, & humanum, sed terra ipsa, & aqua, quod in quarto gradu siccum est, vel humidum. Igitur quatuor illi gradus quos statuit Gal. in medicamentis, omnes excessus, qui reperiri possunt in materia medica, rectè circumscribunt. At in nostra temperie præsertim sana tanti excessus fieri non possunt, nec potest excedi primus gradus. Nam secundus, qui manifestè alterat, morbosus iam est, quod ostendunt medicamenta, quæ in eo gradu alterant. Si enim illa sensibiliter agunt, medentur profectò affectionibus, quæ sensibiliter nos lædere possunt. Eæ autem sunt morbi ipsi, non declinationes læues à perfecta sanitate. Ergo in primo eo gradu, si quæ est latitudo inter salubria corpora, ponenda est. B C D

Gradus quot posint esse in sanorum tẽperie, cum excedunt qualitates, in quo Curtij & Acachiæ opinio damnatur.

Excessus sanorum non excedere primũ gradum.

Caput. 14.

Deinceps igitur signa caliditatis cerebri praeter ea, quae nuper diximus, sunt, quòd ea, quae circa caput rubicunda & calida magis, & quae in oculis venae magis sensui patent. Capilli quoque in his statim in lucem editis habent in capite ortum, & cum plurimum in caliditate à mediocri temperatura recesserint, nigri, & robusti, & crispi fiunt: Cum verò non multum, subflaui quidem ab initio fiunt, deinde nigricant: ac progredientibus ætatibus, caluitium patiuntur: atque eo magis, qui plus modico sunt calidiores. Excrementa uero, quae per palatum & nares, & oculos, & aures, pauca & concocta ipsis existunt, cum integram habuerint sanitatem. Cum uero eis caput repletur, (continuò enim ac tum praesertim cum nullam uictus seruauerint rationem tale quid eis accidit) plura quidem in ipsis excrementa, sed non incocta generantur, implenturque, atque aggrauantur eorum capita à calidis cibis, & potibus, odoribus atq; hisce omnibus, quae extrinsecus occursant: E

A ſant: in quorum numero eſt, & qui nobis circunfunditur aer. Sed praeterea magis ſi non ſolum natura calida, ſed etiam humida corpora extiterint. Breuibus autem ſomnis huiuſmodi temperaturae contentæ ſunt, neque admodum profundis.

Proſequitur Gal. ſigna cerebri calidi. Nam anteà ex mobilitate opinionis eam temperiẽ indicari dixit: ſed non addidit reliquas notas, quia aliud tract bat. Eas igitur nunc adijcit. Ac in hoc quidẽ illud primo notandum eſt, ꝙ iam obiter diximus, & cõfirmatur ex cap. 15. tertij lib. de cauſis pulſuum, cum partem aliquam dicimus calidiorem aut frigidiorem, par uos exceſſus intelligi. Ita.n. ille de languidiore pulſu intelligendum eſſe ſcribit, cerebrum item calidum, aut aliam partem intelligimus, ꝙ ſit cerebro temperato, aut alia parte ſui ge-
B neris calidius. Prima ergo nota, quam dicit eſſe cerebri calidioris, eſt (inquit) quòd ea quæ circa caput ſunt, ſint omnia rubicunda, & calida magis. Intelligendũ eſt magis quàm in cerebro temperato, nõ ſimpliciter, vt Mont. & alij interpretes, qui huiuſmodi cerebrũ fingunt, attrahere ad nutritionẽ plurimum ſanguinis, & ſpiritus, ex quibus rubor & calor in omnibus partibus circa caput apparent. Nam cerebrũ per exteriores venas, quæ ſunt in cute, vbi fit color & rubor, ſuum nõ trahit alimentum: nec alias quidem partes, vt cutem videmus rubere, aut calere inſigniter plus ſolito cum nutriuntur: aut ſi quid huiuſmodi in ea fit, non ex attractione nutrimenti hoc contingit: ſed quia ex partibus inferioribus cibo & potu refectis, ſpirituoſa conſurgit ſubſtantia cum ſanguine tenuiore: ex quibus externæ partes læui rubore & calore ſuffunduntur. Nam oporteret vtiq; morboſum eſſe calorem, ſi per attractionem hæc fierent: Quæ enim in primo vel etiã ſecundo gradu calida ſunt (Gal. autore) rarefaciendi, dolorem mittigandi, & nõ attrahendi ad partem vim aliquã habent. Quòd
C ſi liberius aliquid dicere auſim, nullius eſſe momenti hæc indicia arbitror. Nã quid quæſo ſalubris calor cerebri vndiquaq; ſepti oſsibus conferre poteſt ad ruborem, & calorẽ faciei, & aliarũ externarum capitis partium. Quid item in hoc efficere poteſt, ad amplitudinẽ venarum, quę ſunt in oculis? Opinionem pariter de generatione capillorũ ob cerebri temperiem anteà refellimus. Apparent quidem aliquando in nuper natis capilli iam nigriores, robuſti, & criſpi: Sed id ex hepatis temperamento calidiore, ex quo plurimũ elicitur terreni, & aduſti illius excrementi, ex concoctione humorũ accidit, non ex cerebro: quod veluti ex ſulphuris ardentis cauerna vapores aut humores fuliginoſos euomat. Cæterũ craſſos pilos & robuſtos, de quibus hic agit author ſcribit Ariſt. fieri ob cutis craſsitiem, vel raritatem, & humorem pinguẽ, atq; multũ. Verũ ratio exigit vt craſsi à craſſo, & multi à multo fiant, & raritas cutis ad id conferat. A pingui verò excremento ſequaces, & cõſtantes, nõ craſsi fiunt,
D ſi quid pinguedo ad pilorũ generationem confert. Sed quid eſt quæſo quod caluitiẽ in his adferat, qui non multum ab initio ſunt calidi progrediente ætate? Siccitas enim ob leuem eum calorem cum nulla ſit ab initio in humido, & ſicco defectus, induci non poteſt, ut ob ariditatem cutis pili cogãtur cadere: & hanc cauſam, quæ ex cutis ſiccitate petitur, minimi momenti eſſe anteà oſtendimus. At verò quæ nam imaginatur excrementa in his, præſertim cum rectè valent, per palatum, nares & maximè per oculos. Vbi enim humor & ſiccitas moderatè inter ſe temperantur, & calor exuperat, non debent fieri per nares, & oculos aliqua excrementa. Et qualem quæſo concoctionem in his, quæ per palatum excernuntur, inuenit, quæ cerebri concoctionẽ declaret? Præterea excrementa aurium neceſſe eſt in his abundare ea ratione, qua dixit pilos in his fieri nigros & robuſtos. Hæc enim pariter ſequuntur calorem, & generationem copioſæ bilis. Quod verò ſcribit illorum capita grauari à co-
E pioſo, & inordinato victu, fortè eſt rationi conſonum. Ad partem enim calidiorem liberius aſcendunt vapores: nec alienum quidem eſt, vbi calor prædominetur, ſalubris tamen, concoctiones fœliciter obiri. Grauari verò & offendi huiuſmodi temperiem à calidis potionibus, odoribus, cibis, & alijs calefacientibus, notum eſt: ſiquidem intemperies ſimilibus læduntur, contrarijs verò temperantur. Quod verò hic addit de temperie humida, non eſt huius inſtituti, ubi ſolum ſimplicem intemperiem calidam proſequitur. Cæterum cur ſomni in hac temperie fiant breues, & leues, non poſſunt alij interpretes docere, qui ſomni naturalis omnem cauſam referunt in vaporis benigni, aſſurgentis à concoctione inferiorum partium copiam. Nam ad horum vaporum generationem nihil confert cerebri

Montanus damnatur.

Authoris iudiciũ de ſignis, quæ hic ponit Gal.

Craſſi pili, et robuſti à quibus cauſis fiãt Ariſtotelis opinio.

De excrementis in hac temperie cerebri Galeni opinio reijcitur.

Somni causæ ex authoris opinione.

rebri temperies aliqua ex se, aut vigiliam, vel somnum parere. Nos verò in lib. de somno, & vigilia (Galeno authore) docuimus somnum, fieri cum calor non fertur ad sensoria, & in illis versari non potest. Vigiliam verò contra accidere ex caloris motu ad cerebrum. Porro non vna est causa, cur calidum innatum influens nequeat assurgere à suis fontibus ad sensoria, & in illis versari. Vel enim id fit, quòd illius substantia sit veluti congelata: quo modo frigida alimenta & medicamenta intus assumpta, & exterius admota somnum pariunt. Vel quòd ea substantia non gignatur: quo modo ex inædia, & parciore cibo tandem somnus etiam oritur. Vel quòd genita dissoluatur: qua ratione cogitationes, corporis labores, vigilia ipsa, & quicquid euacuat, digeritque nostrum corpus, somnum conciliant. Alio modo genita substantia spirituosa somnum parit, cum rectos suos motus ad cerebrum non sequitur: quo modo nauigationes, & ambulationes circulares somnum adferunt. Cum verò multi vapores à concoctione alimenti attolluntur ad caput, oboritur somnus, quia ab illis via calori occluditur. Quæ verò extrinsecus admouentur ceruici & capiti, somni sunt causæ, quia calorem repellunt à sensuum fonte: quemadmodum etiam per soporosos affectus contundentia caput, aut graues abscessus morbosum somnum pariunt, occlusis cerebri ventriculis, per quos patere debet liber additus calido influenti. Cæterum cum ad concoctionem distrahitur calor, aut allicitur ad inferiores partes per læues frictiones, & lotiones, somnus nascitur, quia à primo sensorio retrahitur idem calor. Porro nox, tenebræ, oculorumque conniuentia somnos alliciunt: quia obiecta, quæ sensus mouent, & calorem naturæ instrumentum ad se commouent, tollunt. Idem facit animi securitas, & cessatio cogitationum, strepitusque aquarum ex alto cadentium, atque suauis cantus, & alia, quæ ueluti in quiete animum, & sensus collocant. In quibus cum calor nihil habeat quod agat, ne sit otiosus, refugit ad interna viscera, vbi semper aliquid habet, quod concoquat. Hæ sunt inquam somni causæ, quas (vt diximus) alibi diligentius enarrauimus, & hic breuiter repetere sumus coacti, vt ex communi tractatione, quod singulis erit proprium trahere possimus. Fiunt igitur breues in his somni, & læues, quia cerebri calor allicit a suis fontibus influentem calorem, nec eum diutius in visceribus sinit consistere: ac vbi ad cerebrum peruenerit, nihil inuenit humoris, aut vaporis, quod illius cursum, & motum impedire possit. Fit autem (vt diximus) vigilia, cum calor adest ipsi cerebro sensuum fonti, & in eo liberè versari, & ab ipso in sensoria omnia absque impedimẽto spargi potest. Quæ verò adfert Acachias de resolutione facultatis animalis, & alijs causis somni, nihil faciunt ad Gal. institutum. Hæc quidem sunt indicia, quæ adfert Gal. indicare cerebri caliditatem: sed ille sui instituti immemor omittit signa, quæ sumuntur ex sensibus, motibus, operationibus principibus. Est enim rationi consonum, vt hæc temperies circa magnitudinem, intelligentiam, memoriam, sensus, & motus peculiariter aliquid agat, quod alijs intemperaturis non conuenit, promptiores enim edat omnes suas actiones necesse est: id enim caloris excessum sequitur.

Quæ signa hic Gal. omittat.

Caput. 15.

Frigidioris uero quàm oporteat cerebri indicia, sunt plura in propriis meatibus excrementa, & capilli recti & ruffi, & stabiles, & qui longo post natiuitatem tempore nascuntur, tenues, atque ab initio male nutriti, & facile a causis frigidis offenduntur, atque hoc ipso offensionis tempore, destillationibus & grauedinibus capiuntur, neque, si tetigeris partes ad caput attinentes, admodum calidæ sentiuntur, neque si inspexeris rubicundæ apparent, & oculorum uenæ omnino uisum effugiunt, & somnolenti, quodammodo sunt.

Excrementa non solum plura, sed etiam cruda & aquosa resultant, vbi calor est imbecilior. Hoc enim debilem concoctionem sequitur. Nec mirum est, cur cum hic simplicis intemperaturæ notas quærat, dicat excrementa gigni, quæ cum duas habeãt qualitates, vt omnes humores exuperantes, non videntur fieri posse ab vnica qualitate vincente. Nec dici potest, quòd vna qualitas aliam inducat. Nam caliditas siccitatem tandẽ inuehit. Id enim forte in calore verum apparet: frigiditas autem per se nec humiditatẽ nec siccitatem sibi adiungit.

A git. Præstat vero (vt arbitror) dicere, cum agamus de excrementis pituitosis, quòd materia humiditatum suppeditetur ex alimento: sola vero frigiditas requiratur ad formam inducendam. Nam materia omnis, quæ non vincitur a calore ob imbecillitatem, pituita fit: vel quod verius est, dicatur, pituitam non gigni a tali temperie, sed quę genita est cum alijs humoribus in hepate, & fertur per uenas ad nutritionem singularum partium: cum incide rit in partes frigidiores, cuiusmodi nunc cerebrum ponitur esse magna sui parte, relinquitur post nutritionem, & excrementum fit: quæ quidem postea per nares, os, emittitur. Sũt enim hæc proprij meatus non oculi, vel aures. Porrò capillos rectos sequi hanc temperiem tradit quidem Gal. sequutus cutis conditionem, in qua cum nulla sit siccitas, aut quæ possit exsiccare causa, faciles habent meatus, per quos excrementa libere permeare possunt. Verum cum ille doceat etiam in lib. de temperamentis ob imbecillitatẽ exhalationis, crispos fieri capillos, nequeũt vtiq; illi omnino recti esse, repugnante scilicet ipsa exhalatione. Ruf

Pituita quo modo exuperare possit ĩ sola frigiditate cerebri.

B si vero in his fiunt pili: quoniam excrementum, ex quo fiunt non est torridum, sed quodammodo in pituitam degenerans. Stabiles vocat, qui non facile decidunt eò, quòd nõ sit siccitas cutis, quæ illius opinione caluitiem parit: sed quoniam pauca in his fiunt excremẽta, ex quibus pili nascuntur, alia accedit illis difficultas ex paucitate materiæ. Porro nascuntur in his pili tardè, & ab initio graciles & male nutriti: quoniam huiusmodi tẽperies paucum excrementum elicit a nutrimento. Merito vero a causis frigidis offenduntur: quoniã proprium hoc est singulis intemperaturis, vt a suis similibus causis offendantur. Ac in ipso ostensionis tẽpore oriuntur destillationes & grauedines, descendente pituita ad nares, guttur, & subiectas alias partes. Nec partes ad caput attinentes calidæ sentiri possunt in frigidiore hac tẽperie: nec rubicundæ apparere possunt. Venæ etiam oculorũ ob eam rationẽ uisum effugiunt. Porro somnolenti quodammodo sunt: propterea q; deest causa, quæ calo

Somnolenti cur tales sint.

C rem a fontibus suis alliciat ad fontẽ sensuum & discutiat, si quid illic est crassioris vaporis, aut humoris frigidioris, quod motum calidi innati per cerebrum impediat. Acachias uerò ideo hos esse somniculosiores aliquanto scribit, quoniam, inquit, unam habent tantum somni causam, nempe frigiditatem, quæ ad procreandum somnum minorem, quàm humiditas vim habet. Sed ille ignorauit quod Gal. scribit ca. 5. tertij de locis affectis, calidã inquam & frigidam intemperiem primam facultatem ad vigiliam & sopores inducendos habere. Sunt etiam in istis sensus quodammodo turbulentiores, & tardiores imbecillioresque omnes corporis motus: & quæ ad imaginationẽ, ingenium, & memoriã pertinent, obtusiora.

Siccioris autem cerebri indicia sunt paucæ superfluitates effluentes, & sensuum perspicacitas, sunt autem ad uigilias prompti, & capillos habẽt robustos, & qui celerrime eis genitis innascuntur, crispi autem

D potius sunt quàm recti, cito autem calui fiunt.

Caput. 16.

Superfluitates intelligit pituitosas: nã biliosis, quæ per aures excernuntur, potius abundant. Porrò pituitosæ non solũ paucæ, sed etiã crassæ in his sunt: hoc .n. humoris defectũ sequitur & calorẽ mediocrẽ. Sensus merito sunt perspicaces: nã vbi organa illorũ sunt ex purgata ab excrementis, vis sentiendi vegetior exercetur: vnde venatores suffitu canũ nares exsiccant. Ac non solũ quidẽ sensus, sed etiã ingeniũ & memoria felicissime exercentur in cerebro sicciore: vnde melancholici ingeniosi, & senes prudentes & sapientes iudicantur esse. Eadẽ ratione vigiles hi sunt: quoniã in sensuũ fonte nullus est superfluus humor, vel crassus uapor, qui caloris influentis motũ & actiones impediat. Sequitur uero suã de caluitie opinionẽ, ob siccitatem cutis, cũ illos cito caluescere & crispos habere capillos scribit: rectè tamen sentit, cũ illorum capillos scribit esse robustos, & celerrime gigni. Nã huiusmodi tẽ

E peries terreni illius excrementi plurimũ gignit, ex quo pili fiunt, idq; statim ab ortu. Adde re debebat lædi a siccis, & quæ apparent circa faciem & caput sicca apparere.

Humidioris uero cerebri indicia, capilli plani & nequaquam calui fiunt, sensus autem turbulenti, & excrementorum multitudo, somni multi atque profundi, & hæ quidem simplices sunt intemperaturæ.

Caput. 17.

Capilli plani, quoniã per cutẽ molliorẽ facile transit exhalatio, calui nõ fiũt, aut omniũ difficillime, quoniã nec nutrimentũ deest capillis, nec cutis ipsa siccior reddit. Sẽsus turbulẽti

ſunt, quoniam & organa multo humore imbuta, ſenſibilia corrumpunt: & quoniam ſpiritus ipſi ſenſifici, humidiores craſsioreſque ſunt. Somni multi & profundi, quoniam calor natiuus multum grauatur ab humore. Omittit ſigna, quæ ſumuntur a lædentibus & iuuantibus, quæ a calore, & primis qualitatibus, a motu & principibus actionibus ſumuntur. A

Caput. 18.

Punctus decimus

Compoſitæ autem primum calida & ſicca, ſecundum quam & ſuperfluitatibus carent, & ſenſibus uigent, & plurimum uigilant, & cito calui fiunt. Et prima quidem capillorum generatio celerrima eſt, ac plurimo abundans alimento. Capillos uero habent nigros, & criſpos, & tangentibus caput calidi ſentiuntur, & ſunt rubicundi uſque ad ætatem conſiſtentiæ. B

Si calida ſola aut ſicca, pauca gignit excrementa, vtraq; ſimul nulla gignet. Vigēt ſenſibus, promptiq; ſunt ad ſentiendum, & ad bene ſentiendum: quoniam ſpiritus calidi, & ſicci ad motū prompti, & puri, ſenſoriaq; etiam ipſa pura ſunt: mobiles tamen habent ſenſus pluſquàm oporteat. plurimum vigilant, quoniam caloris eſt mouere, & nullus humor eſt, qui obruat & impediat illius motiones. Rubicundi ſunt vſque ad ætatem conſiſtentiæ, attrahēte calore ex partibus ſubiectis ad caput & partes vicinas ſanguinem. Declinante autem ætate, in qua ſanguis deficit, color amittitur. A iuuentutibus & lædentibus ſigna omittit, & quæ ab alijs actionibus ſigna ſumuntur, quæque a partibus annexis, vt ab oculorum venis & colore ducuntur. Methodum præterea, quam ſequenti capite tradit, hoc loco deſcribere debebat. Quod enim omnibus commune, illud præponendum. Talis autem methodus eſt, vbi plura inter ſe coniunguntur, vt illa inter ſe pari mēſura excedere ſtatuamus. Deinde inæquali menſura & parem exceſſum ponamus, paruum primo, deinde mediocrem, poſtremo maximum, quantum in ea latitudine eſſe poteſt. Quū autem inæqualiter exuperant, ita expendamus, vt alterū parum, vel mediocriter, vel multū excedere ſtatuamus, & cū illis differentijs, alterius differentias coniungamus. Ita enim methodus optima fit. C

Caput. 19.

Si uerò humiditas adiungatur caliditati, parum utriuſque qualitatibus ſuperantibus mediocritatem, color bonus, & quæ circa oculos calidiora, uenæ magnæ, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti, ſubflaui, & non facile calui fiunt. Implentur uero atque aggrauantur eorum capita a calidis. At ſi humectentur, tunc multo magis excrementorum habent multitudinem. Et ſi plurimum caliditas atque humiditas creuerit, his caput ægritudinibus eſt obnoxium, atque excrementis abundans, & quod facile a calefacientibus, atque humectantibus offendatur. Auſter uero ſemper eis aduerſatur, atque optime in Aquilone ſe habent, non tamen diu uigilare poſſunt, & cum ſe ad ſomnum conuerterint, ſimul graui ſomno tentantur, & uigilant, & sōnia habent imaginationibus plena, uiſus eis turbulenti, neque ſatis ſenſibus uigent. Quòd ſi plurimum in caliditate cerebrum a mediocritate receſſerit, paululum autem humidius extiterit, calidæ temperaturæ indicia quidem ſuperabunt, cum quibus læuia quædam humiditatis ſigna coniungentur, ueluti ſi longe quidem humidius, paululum uero calidius, uehementia quidem erunt ac manifeſta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Communis uero hæc ratio in omnibus compoſitis intemperaturis exiſtit. D E

Sunt quæ dicuntur de ſignis temperaturæ compoſitæ fere nota ex ſuperioribus. Quare deinceps minimo labore erit opus. Vt autem anteà admonui, ita nūc cerebri temperies nullam

A Iam mihi uidetur habere vim ad colorem & alia, quæ in facie, & cute capitis sunt mutanda. Nam qualiscumque sit cerebri temperies, hæc sequuntur hepatis & cordis naturam: Sed quoniam interpretes sumus, sequamur authoris errores, & illis fucum aliquem inducamus. Erit ergo color bonus, qui mixtus est ex rubro & albo: quoniam huiusmodi temperies sanguinem multum ad se allicit, qui effunditur in partes uicinas. Eadem ratione humidiores & calidiores apparent eędem partes. Venæ autem oculorum illis sunt magnæ ob eandem attracti sanguinis copiam, quo pars eget ad nutritionem. Porrò etsi calor & humor authores sunt fœlicissimæ concoctionis: post eam tamen solent plura excrementa relinqui. Nam vbi plurimum concoquitur vtilis materiæ, plurimum quoq; prouenit excrementi, sed bene concocti, præualente scilicet concoctione. Intelligimus autem mediocriter ea esse cocta ex mediocri crassitie & visciditate: capilli recti, inquit, in his fiunt: quoniam siccitas cutis nulla adest, quæ impediat liberum transitum materiæ pilorum: & quo-
B niam etiam copia excrementi uiam sibi munit promptam, Subflauos vult esse istorum capillos: rectius fortè si subruffos dixisset: hi enim a minore ardore fiunt, qualis est necessariò, cum calor humori iungitur. Cæterum hi non facilè caluescunt: quia excrementum plurimum suppeditatur, & ob siccitatem non coguntur decidere pili. Non mirum autem, si huiusmodi capita facilè replentur, & grauantur. Nam difficile est humorem calori ad proportioné suppeditari. Quare quoties internæ, vel externæ causæ, vel solũ quę humectant, aut calefaciunt, aut utrumque præstant: uel etiam geniti in capite humores a frigidis ventis exprimuntur: sequitur grauitas, & maximè, inquit, si humiditas præualet calori. Nam tunc dominatur, quod parere est natum. At si plurimum calor & humiditas excesserint, tunc huiusmodi cerebrum non iam salubre, sed insalubre iudicandum est. Promptè enim ab omnibus causis offendetur: maxime uerò ab Austro, & alijs calefacien-
C tibus & humectantibus. Aquilo verò & cætera refrigerantia & exsiccantia illis prosunt, nisi uehementius concutiant cerebrum. Tunc enim etiam laborant, & subiectas partes fluxionibus replent. Iam uerò nequeunt isti diu uigilare: cum calor vigiliæ author perpetuum ferè in cerebro sensuum fonte habeat impedimentum sui motus. Quòd verò scribit noster interpres, eos graui somno tentari, & simul vigilare falsum est, & perperam ex Græco interpretatum. Nam huiusmodi affectus, in quo est somnus grauis, & simul vigilia, non cadit in sanos, sed in illos, qui pessimis laborant morbis soporosis, ut Galenus in libro de locis affectis, & passim alibi ostendit. Est autem relinquendum uerbum Græcum (Coma) quod significat inclinationem, & delationem ad somnum. Hi ergo ob humorem eam habent delationem: ob calorem vero minuitur ea inclinatio, & irritantur sensus. Quare vtramque habent inclinationem nempe ad somnum, & ad uigiliam. Cæterum quod scribit de insomnijs, difficilem habet rationem, & non solum in re præsenti, sed etiã
D in tota tractatione de insomnijs. Nam Aristoteles vbi multus, uel humor, & uapor circa cerebrum abundant, tunc insomnia non fieri scribit: quod experientia pariter docet. Nam qui cibo, & potu liberaliter sunt usi, circa primas somni horas non somniant: nec pueri eadem fortè ratione, non somniare dicuntur, quòd scilicet superfluo humore abundant, quo imaginatio, & sensifica uis, ueluti obruta, nequeat eam uim exercere, quæ ad insomnia requiritur. Quæ quidem si uera sunt, qui calido & humido sunt cerebro, ob humorem fortè uidebuntur inepti esse ad somniandum. An humor quidem solus obest, sed a calore agitatus nequaquam. Nam calor, cuius officium est mouere, non sinit sensoriam facultatem quiescere. Quare non mirum si cum ille intus se recepit, nec circa externa obiecta versatur, aliquid interius agat, vnde insomnia fiunt: quorum tres perhibentur esse differentiæ. Quædam enim ex humoribus, & internis causis originem ducunt: qua ratione medici colligunt eos pituita abundare, qui somniant se uersari in aquis. Biliosos uerò eos esse, qui uel ignem, uel lites, & rixas insomniant.
E Illos uero melancholicos, qui uel mortem, uel mortuos, aut aliquid aliud triste imaginantur. Sanguinei uero creduntur esse, qui se per somnum credunt esse sanguine conspersos, uel profluuio sanguinis laborare, uel rubra quædam sibi obijci. Seminis uerò abundantis indicia sunt, si quis per insomnia putet se uenere uti, aut pollutiones uenereas patiatur, uel quidpiam aliud de uenere cogitet. Iam uero, si quis imaginetur se uolare, aut aliquid leue, hoc nota est abundantiæ humoris aerei, ut grauitas testatur humorem terrenum uigere. Qui uero sordida somniant, putridis

Interpretis lapsus.

de insõnijs.

Insomniorũ tres differentiæ.

& fœtidis humoribus abundant. Qui pura, bene olentia se videre putant, puris humoribus sunt referti. Pendent ergò huiusmodi insomnia ex nobis, internisque causis. Alia uerò ex animi cogitationibus. Quæ enim uigilando cupimus, illa sæpe per insomnia repræsentamus. Vnde apud Catonem scriptum est: A

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilat sperans, per somnum cernit idipsum.

Alia autem diuinitus immitti creduntur, vt rerum euentus præcauere posſimus, tamquàm a Deo admoniti. Ac sacræ literæ, & antiquorum historię multa de huiusmodi insomnijs memoriæ prodiderunt. Cæterum ad quam animæ partem pertineant insomnia, & quomodo illa fiant, & reliqua, quæ sunt philosophicæ tractationis, ex Aristotele quilibet discere potest. Quod verò addit eos, qui calido, & humido sunt cerebro, visum habere turbulentum, & alijs sensibus parum valere, euidentem habet causam. Nam humiditas sensoria uel obstruit, vel certè minus expedita reddit. Quare non mirum, si cum sensoria B veluti caligine quadam sunt obducta, perperam fiant sensationes. Quod uerò sequitur de excessu vnius qualitatis magis, quàm alterius, cum qua complicatur, ita per se patet, vt nullam interpretationem requirat.

Caput. 20.

Frigidæ vero & siccæ cerebri intemperaturæ frigidum, & minime coloratum sui ratione caput reddunt, semper enim memoria repetenda, quæ a nobis ab initio est distinctio posita, ut præterea aduertamus quātum ex humorum temperatura alterentur, quæ circa ipsum cōsistunt. Protinus autem huiuscemodi temperaturæ venis carentes habent oculos, & a causis frigidis facile læduntur. Quare & inæquali sanitate C fruuntur, quoniam nonnunquam leuissima habent capita, & excrementorum moderatos effluxus, nonnunquam vero grauedinibus & destillationibus minima ex causa capiuntur. Sensus autem eorum

Caput. 21.

in iuuentute quidem omnes vigent, atque omni vitio carent, sed progrediente ætate cito marcescunt. Et ut summatim dicatur omnes celerrimam, circa caput senectutem ostendunt. Quare & cito cani fiunt, capilli uero ipsis quidem genitis uix exeunt, & male nutriuntur, & ruffi sunt. In progressu autem ætatis, superante magis frigiditate caliditatem, quàm siccitate humiditatem, multum non caluescunt, contra vero si contigerit, siccitatem quidem plurimum dominari humiditati D frigiditatem uero caliditati, parum calui fiunt hi.

Prosequitur signa cerebri intemperati ob frigiditatem, & siccitatem præualentem intemperie: & primum indicium sumit, ab essentia partium circumstantium, nempe a frigiditate ipsius capitis, & secundum ex decoloratione. Est enim, inquit, caput frigidum, & decoloratum in his, qui frigido, & sicco sunt cerebro, ex temperamenti ipsius cerebri ratione: quasi diceret, quòd ex ratione humorum, spirituum, & caloris, quæ ab hepate, & corde mittuntur ad caput, posſit, & calor, & color bonus induci ipsi capiti. Quo quidem sophismate tegit errorem, qui nascitur ex temperie ipsius cerebri. Nam si facies, & caput calida & colorata appareant, vbi euidentisſima sunt alia cerebri frigidi & sicci indicia, semper habebit, quod adferat, id fieri ob temperiem humorum, & spirituum abundantiam. Reuera autem, (vt iam ante admonuimus) exigui hi excessus qualitatum, qui in sanorum temperie reperiuntur, præsertim in cerebro parte suapte natura frigida, & ossibus vndique circūuallata, vim nullam habent mutandi calorem, & colorem partium circumstantium. In eodem etiam errore versatur, quod scribit de venis non apparentibus in oculis. Nam hoc etiā sequitur venarum, & arteriarum atque humorum, & spirituum conditionem, non autem cerebri temperiem. Certius verò est indicium, quod sumit a causis frigidis lædentibus. Nā frigidum a frigido facile læditur, præsertim si causæ refrigerantes præualent temperaturæ: B

alioqui

A alioqui nec lædunt, nec iuuant. Cæterum, quod scribit, huiusmodi temperiem inæquali sanitate frui, probat ex eo, quòd nonnunquam leuissima habeant capita, & excrementorum moderatos effluxus: nonnunquam uerò grauedine & destillatione ex qualibet leui occasione capiantur: & meritò quidem: nam debilis illorum calor, si non accedunt externæ causæ, quæ humorem copiosum addant, ob subiectam siccitatem, potens est cerebrum vacuum excrementis reddere. Si uerò multitudo humoris subministretur a venis, tunc cruditates nascuntur, & generatio pituitæ: ex cuius descensu destillationes, & grauedines oriuntur. Porrò qui frigida, & sicca temperie cerebri sunt affecti, meritò in iuuentute, & in prioribus ætatibus sensus habent acres, & perspicaces: propterea quòd sensoria sunt excrementis vacua, nec calor deest in illis ætatibus aptus ad agendum. In sequentibus verò ætatibus crescente frigiditate ætatis cursu, calor minuitur, & excrementa augentur: quo fit, vt deficiente calore, & oneratis sensorijs ab excrementis, deteriores fiant sensationes. Et non solum B quidem hę, sed etiam actiones principis facultatis, imaginatio, cogitatio, & memoria perperam exercentur. Quod verò scribit, huiusmodi temperiem ostendere circa caput celerrimam senectutem, ex suis principijs ducit: scilicet cerebrum vim habere mutandi cutem, & carnem, quæ extrinsecus caput tegit. Nam si hoc fit, meritò frigida & sicca cerebri temperies, ut quæ eiusdem sit naturæ cum senectute, hanc accelerat. Citò ergo isti, inquit, cani fiunt. sed hic author, qui nullam aliam materiam ponit generationis capillorum, quàm fuliginosum vaporē, non potest de canitie aliquid statuere. Illa enim a fuligine non fit: quippè cum fuligo sit nigra, uel ignea, alba verò nunquam. Et mirum profectò, quòd cum ille in secundo de temperamentis primum statuerit solum eum vaporem esse materiam pili, postea scribat albos pilos fieri ex pituita. Ridendaque in hoc est Montani opinio, qui nō ex ipsa pituita, sed ex uapore eleuato ex pituita, album pilum fieri scribit: quasi oporteat uapores eiusdem esse coloris cum re, a qua attolluntur. Tradit Galenus in libro secundo de C temperamentis cap. quinto canitiem fieri, quoniam alimentum, quo aluntur pili, est uelu ti situs pituitæ, quæ spatio computruit: vbi enim, inquit, meatus etiamnum manet, excrementum uerò exiguum est, & lentum, ac languidè a calore propellitur, non dissimiliter putredini afficitur. Cuius quidem opinio non placet. Nam quod alimentum pilorum imaginatur ex pituita, si pilus nascitur ex fuliginoso uapore: ex eodem enim illum foueri, & augeri necesse est. Præterea quam quæso hic putredinem pituitæ imaginatur. Mirum enim est, si putredo canos omnes perpetuò afficit, cur igitur non fœtent? Modus etiam huius putredinis, quem tradit ex meatu, exiguoque & lento excremento, languidè a calore propulso, nihil habet rationi consonum. Nam putredinem omnem docebimus postea fieri ex prohibita transpiratione, quæ hic non docetur. Et quid quæso opus est putredinem inducere pituitæ? An non ipsa sola, sine putredine, apta non est canitiem adferre? Porrò Aristoteles D in libro quinto de generatione animalium cap. quarto simile quid habet cum eo, quod tradit Galenus. Ait enim pilorum alimentum, cum non concoquitur, putrescere, atque ita canitiem parere, quæ alba propterea inquit est, quòd & situs unus cariosorum ferè albus est: cuius rei causa est, quòd multum aeris continet. Ego uerò euidentiores (ut puto) quam illi, canitiei causas adfero. Nam antea docui duplicem esse pilorum materiam, unam, quæ sumitur ex terreno & sordido excremento, genito in tertia concoctione: aliam uerò, quæ sumitur ex pituita naturaliter subiecta, & adhærente membranæ cuti subiectæ. Ac cum exiguum quidem illic est pituitæ, pilus refert colorem excrementi terreni exuperantis: cum uerò pituita abundat, tunc fragilitatem ex excremento terreno pilus quidem retinet, sed colorem ex pituita sumit: ac pro uaria mixtione utriusque materiæ, plus, uel minus albus uel niger, uel alterius coloris pilus redditur. Meritò itaque potissimum, & ferè soli canescunt senes: quia ob caloris imbecillitatem, plurimum pituitæ, præsertim sub cute naturali E ter frigida in illis procreatur. Ac in alijs ætatibus, illi potissimum canescunt, qui capita habent multa carne, & pinguedine obducta. In illis enim plurimum quoque pituitæ aceruatur. Sic etiam per longiores morbos cani redduntur homines, dissoluto & debilitato calore, & ita abundante pituita. ac cum postea bona temperies corpori restituitur genitis melioribus humoribus, & deficiente pituita, tursus pili recipiunt pristinum colorem, & cani esse definunt. Hæc nostra opinio ratione, & experientia nititur. Quæ uerò sequuntur ex supradictis ubi agebamus de caluitie, & ortu, & incremento, capillorum, omnibus patere puto.

De causis canitiei.

Mōtani ridenda sentē tia de causis canitiei.

Gal. de eadem re opinio.

Aristotelis opinio.

Authoris sentētia de causis canitiei.

Caput .22. Humidae uero & frigidae cerebri temperaturae faciunt homines graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti, sensibus quoque minime uigentes, atque excrementis redundantes, & qui caput frigiditati ac repletioni habent obnoxium, ac destillationibus & grauedinibus facile tentantur, neque tamen hi calui fiunt. Haec igitur indicia sunt cerebri temperaturae, a quibus si progrediaris ad unumquodque sensorium, dignotiones transferre licebit. A

Primũ indiciũ, quod dicit indicare cerebri temperaturã frigidam & humidã, sumitur ex graui somno, & quod facilè ad somnũ conuertantur, qui ea sunt affecti (ut noster interpres uertit) Acachias uero eos somniculosos & soporosos fieri uertit. Appellat autem soporem grauem, uehementemque somnum, sed uterque turpiter fallitur. Nam qui cerebro sunt frigidiore, & humidiore in latitudine sanitatis, in qua describuntur leues recessus a mediocri temperie, non patiuntur coma illud morbosum, in quo grauis est somnus, difficilem habens expergefactionem: de quo Galenus in Aphorismo secundi libri, in quo scribit Hippocrates, somnus atque vigilia utraque si modum excesserint, malum. Præterea si eiusmodi temperies graues somnos, aut sapores (vt alius vertit) patiuntur frustra, postea adderet autor eosdem somniculosos reddi: grauissimus enim affectus leuiorem in se includit. Rectius autem Gal. scribit hoc modo intemperatos, fieri comatosos, & somniculosos: intelligens per comatosos, non eos, qui graui & difficili somno sunt oppressi, sed qui inclinationem habẽt ad somnum, ut quidem autor sumit in primo commentario tertij libri epidemiôn, textu septimo, & textu primo primi commentarij in prorrhetica. Nihil enim reuera significat coma, aliud, quàm delationem & inclinationem illam in somnum, siue postea sequatur somnus leuis, uel profundus, uel etiam uigilia, & loci adducti sunt legendi. Igitur hi inclinationem habent ad somnum, & præterea somniculosi sunt, idest multum & profunde etiã dormiunt. Ita enim uerbum (somniculosi) interpretor. Nam frigida, & humida temperies ob frigiditatem non allicit calorem, & ob humiditatem illius motum impedit, quare sensoria uis diu prohibetur exercere sua officia, atq; ita longior & profundior fit somnus, & sæpe dormire appetunt. Cæterum ob eandem rationem hi habent sensus obtusos, non autẽ deprauatos, ut uertit Acachias. Nã deprauatio actionum grauissimus est affectus, & solum maximis morbis proprius; Sed ille uerbum φαύλους arctius interpretatur, quàm huic loco conueniat: nihil enim aliud uult autor intelligere, quàm quòd sensus non probè exerceantur, sed obtusiores sint. Propterea Leonicenus melius uertit minimè uigentes. Porrò recte illud dictum est, huiusmodi temperiem excrementis redundare: quod intelligendum est de excrementis pituosis, quę frigida sunt & humida. Nam excrementa aurium, quæ sunt biliosa, in his pauca sunt. Quinetiam hæc temperies meritò a frigidis, & humectãtibus promptè læditur, tanquam a similibus. At facile quoque destillationibus & grauedinibus tentatur, redundante scilicet pituita, quæ harum affectionum est causa. Addit hos non fieri caluos, sequutus suam rationem, quòd caluities solum sequatur siccitatẽ cutis. Omittit signa sumpta ab essentia temperamenti, quòd hi circa cutem capitis, & faciei, frigidi & humidi appareant; nec non quæ ducuntur a colore. Ratio enim, qua hactenus vsus est in alijs, conuincit eos, qui ita sunt intemperati, male coloratos esse. Erant etiam signa addenda ex multitudine crassitie, & colore pilorum, quæ nos quidem libenter silentio inuoluimus, quoniam persuasum habemus ea nihil conferre ad cerebri temperiem ostendendam. Cæterum quod scribit hanc methodum, qua vsus est in cerebri temperatura dignoscenda, trãsferri facile posse ad sensoria singula, apud me dubium est. Nam in instrumento odoratus, auditus gustus, & tactus magnitudinem, figuram, colorem, nec primas quidem qualitates deprehendere possumus: quippe cum hæc in illis sensum fugiant. Quare ex solis operationibus, & iuuantibus, lædentibusque causis signa sumere possumus.

(Margin: B — C — *Acachie uersio dãnatur.* — D — E)

Caput. 23. Sed sufficiet de oculis facere mentionem: quicunque tangentibus quidem manifeste calidi existunt, & facili ac crebro motu cientur, & venas latas habent hi, calidi omnes sunt; frigidi vero his contrarii. Et humidi

quidem

A quidem molles simul, & multa humiditate pleni: sicci vero duri simul & aridi. A similibus autem suæ temperaturæ causis facile offenduntur. Iuuantur a modico contrariorum vsu. sed hoc quidem commu ne in omni cuiuscunque partis temperaturæ dignotione oportet meminisse.

Dixit præscriptam methodum, & fontes signorum, a quibus indicia temperaturarum ducimus, accõmodari posse omnibus sensorijs: quod an verum sit, paulo antea docuimus. Nunc ait se solum in oculis velle eam methodum exercere. Ac melius quidem forte dixisset se solum posse eam ostendere in oculis: atque vtinam etiam id posset præstare. Nam primũ signum, quod ab essentia temperamenti ducit, in quo dicit oculos calidi esse temperamenti, si calidi tactu iudicentur, nullius est momenti. Neque enim puto illum uelle digitũ mittere in oculos, ut illorum calorem exploret: quòd si palpebram tangat, cutemq; tegentem oculos, non propterea oculum iudicabimus temperatura sua calidiorem, si forte cutis illa calidior fuerit: quippe cum ipsius temperies sequatur temperiem habitus corporis, & proinde hepatis & cordis, nihil ad hoc conferente oculi temperatura: quod ostendunt febres, in quibus ardet cutis, aucto in corde calore, nihil uel minimum certe mutato oculi ipsius calore. Eadem ratione ex facili, & crebro motu oculorum caliditatem illorum arguere, nequaquam debemus, sed cerebri & cordis potius. Nam oculi in seipsis vim mouendi non habent, sed a cerebro eam mutuantur per neruos & musculos: preterea instrumenta corporis sequuntur animæ motus & imperium. Perinde enim est, ac si dicas tibias his esse calidas, qui ad cursum & alios motus sunt prompti & ueloces. Facit quidem ad promptitudinem motionum instrumenti, bona habitudo, gracilitas, quę oneri non est facultati, & calori mouenti: sed ipsius temperies nihil ad hoc confert, & merito quidem. Nam motus voluntarius actio est instrumentorum corporis, non autem partium similarium. Itaque structura apta ad motum cõfert quidem eò, qaòd facile obediat: sed pręcipua causa sumitur ex calore natiuo, qui aerea substantia abundat: propterea dicebat Hippocrates, pueros eos, qui sunt viuaciores, & mobiliores, pluri cibo egere. Nam mobilitas & uiuacitas, spirituosę substantiæ abundantis est indicium. Igitur cum oculi ab alio moueantur, & in seipsis nõ habeant motus principium, differentiæ, quæ in ipsorum motibus apparebunt, differentiam motoris ostendent, ad hoc solum cõferente oculo, quod grauior aut leuior existat, & recte aut perperam sit cum vicinis partibus connexus. Hæc enim ad liberiorem motum faciunt. Quinetiam signum quod sumit a duritie & mollitie, nullius momenti esse puto: quod si admittatur, contrarium potius ostendet. Cum enim durum & molle passiones sint simularis corporis eò, quod sequantur temperiem: oculus autem pars sit ex multis composita, nimirum cum sit organum uisus, quomodo ex duritie, & mollitie, illius temperamentum dignoscemus. At si etiam donemus duri nomen pro tenso, uel concreto sumi, & non solum pro eo, quod a siccitate & vere durum dicitur, quomodo quæso molle & durum hic sumi uelit, non uideo. Nec enim excogitare possumus oculum sani hominis durũ esse a siccitate, cum multis humoribus abundet. Quòd si ut in senibus siccitas uehementer exuperet, minuentur quidem aliquo modo humores, vnde rugosa cornea tunica, vt ipse ostendit in lib. de symptomatis, & totus etiam oculus minus plenus euadit, ex quo fit ut premẽti digito magis cedat: quod autem cedit, molle, non durum, est. Ergo cum ad siccum sequatur humorum consumptio in oculo, ad hanc rugositas & laxitas tunicarum: quod autem laxum est facile cedat tactui, quod autem tensum, minime, sequitur mollem fore oculum, si siccitas abundet, durum si humiditas. ergo nec durum a siccitate fieri potest, nec molle ab humiditate. Si autem durum capiat pro tenso, idem fiet. Nam tensio in oculo fit, quando tunicæ ab humoribus subiectis vehementer distenduntur. Quare durum hoc modo humoris copiam indicat, non siccitatem, molle autem paucitatem. durum uerò a concretione in oculo fieri non posse, certius est, quàm ut demonstrari debeat. Nam concretio effectus est insignis, externi frigoris, quod in parte uiuente contingere non potest. Iam uerò quod scribit oculos facile lædi a similibus suæ temperaturæ, si de extrinsecis causis intelligat, ut intelligendum uidetur, hoc potius sequitur conditionem cutis tegentis oculos, quàm ipsius oculi temperiem. Nam qui tenuiore, molliore, & delicatiore ea sunt cute, facile admittunt frigus

An methodus proposita possit accomodari sensorijs omnibus aut saltẽ oculis.

(Margin letters: B, C, D, E)

Similia lædi a similibus, & iuuari a contrarijs quomodo intelligendum.

gus, calorem, fumum, & quicquid extrinsecus oculos infestare potest. Quin etiam oculi fluxionibus, & internis malis facile, aut difficile sunt obnoxij, non tam ob suam temperaturã, quàm ob mollitiem, raritatem, vasorum amplitudinem, & alia, quæ ad structuram partis organicæ pertinent. Cæterum a similibus lædi singulas partes intelligendum est, si similia excedant partis temperiem. Nam in pari gradu non fit læsio aut iuuamentum. Rectè uerò scribit iuuari intemperies moderato contrariorum vsu. Nam immoderatus usus, qui scilicet excedit gradum uitij, quod est in intemperie, aliam inducit malam temperiem. A

Caput. 24. Punctum undecimum

Magnitudo oculorum quidem vbi concinitas adsit, & operationum virtus, multitudinem bene temperatæ substantiae ostendit, ex qua sunt conformati, quae si desint, multam quidem substantiam, non bene temperatam ostendunt. B

Quæ hic de magnitudine oculorum scribit, causas suas per se ostendunt. Nec res magna fieri potest sine copiosa materia. Verum quod addit de concinnitate, quòd ea scilicet bonam temperiem substantiæ ostendat, non rectè dictum est. nam concinnitas, quę potissimum figuram spectat, & alia, quæ sunt propria naturæ instrumenti, non sequuntur temperiem, sed formatricem facultatem, vt ipse in secundo de temperamentis capite octauo aperte docet: vbi eorum opinionem refellit, qui ad temperiem hæc referebant. Diuinioris enim (inquit) vt ait Aristoteles, originis est, atque a calido, frigido, humido, & sicco res diuersa, causa, quæ particulas nostri corporis effingit. Ea enim cum nata sit similia sibi efformare, non ob debilitatem ipsius, natam ex intemperie, vel ex alia causa efficit uariam conditionem, quæ in instrumentis apparet, sed solum ob insitam a forma vim, qua alia generare potest sibi similia. Sic parentes, qui simo, vel adũcho sunt naso, aut oculis magnis, uel paruis, uel prominentibus, uel occultis: aut tibijs rectis, vel obliquis: aut fronte lata, uel angusta, similes filios vt plurimum procreare solẽt, ex materia quidem apta, sed non quę ostendat vnam potiusquã aliam in ea temperiem. Et quanta sit autoris huius instabilitas ex collatione huius loci, cum eo, quem adduximus ex secundo de temperamentis, quilibet iudicare potest. C

Loci Gale. repugnãtes

Caput. 25.

Paruitas uero oculorum adiuncta quidem concinnitate, ac virtutum operatione, paucam qnidem, sed bene temperatam substantiam ostendit, ex qua sunt conformati. Si uero, sociam habuerint inconcinnitatem quandam, atque operationum uitium, tunc paucam, simul ac vitiosam materiam ostendit. D

Quod de magnitudine oculorum anteà dixit, idem nunc repetit de paruitate. Paruitas enim paucam materiam necessariò ostendit: verùm si cum paruitate coniuncta sit concinnitas, ac perfectio operationis, id est visionis, tunc (inquit) pauca ea materia, ex qua oculi sunt conformati, temperata agnoscitur esse. At si oculi fuerint parui, & inconcinni, idest malè figurati, quales sunt omninò rotundi, vel nimis oblongi, aut plus iustò prominentes, vel concaui, vel malè connexi, aut in alio uitiosi, ex quo uisio, vel illius motu impediantur, tunc agnoscimus paucam simul & uitiosam materiam subesse. Verum (vt anteà diximus) vitia, quæ in illis contingunt, à quibus inconcinni redduntur, & perperã sua officia exercent, tribuenda potius sunt erroribus formatricis, quàm temperaturæ materiæ. Nam illius officium est figurare, & formare partes: & raro, aut fortè nunquã contingit materiam in ipsa conformatione uitiosam esse: aut si mala est, non ob intemperiem, sed ob copiam, quæ formatricem bene agentem impedit, errores accidunt. Verum vt diximus, non tam materia damnanda est, quàm natura agentis & formantis. Nam luscus luscos, & strabo strabones procreare solet. At cur cerebrum & caput paruum omninò damnauit: oculum verò paruum & concinnum non minus laudat, quàm magnum? An quòd in paruo capitè, & cerebro, non potest dari locus omnibus cauitatibus, & ortui neruorum omnium, & aliarum partium, quæ necessarium habent a cerebro ortũ: oculus verò vnius E

actione,

A actionis est author, visionis inquam: cui vel minimum in suo genere instrumentum sufficit: tametsi (vt Arist. scribit in lib. primo de historia animalium) optimi illi censendi sunt oculi, qui nec grandiores, nec parui sunt, sed qui moderati.

Quæ vero ad colores attinent ita distinguere oportet. Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac non multa præfulgent, tales fiunt ob splendidi luminis abundantiam. Contra vero nigri, & qui intermediam naturam seruant, causas quoq; intermedias habent: Glaucus igitur oculus fit, vel propter magnitudinem, vel propter splendorem humoris, qui à Græcis crystalloides nominatur: vel propter situm prominentē, B aut propter tenuis & aquei humoris, qui in pupilla existit, paucitatem & puritatatē atq; omnibus quidem in vnum cōuenientibus fit glaucissimus oculus. Quòd si aliqua adsint, aliqua vero nō, tunc maior, minor ue glaucedo cōtrahitur. Niger uero oculus fit aut ob paruitatem crystalloidis, aut propter profundum situm, uel quoniam splendidus ac fulgidus exquisite non est, uel quoniam tenuis humor, uel superabundat, uel purus non existit, uel propter unam aliquam ex his, quas ante diximus causas, aut propter omnes fieri consueuit. In ipsis autem magis, & minus (ut antè diximus) reperitur. Tenuis igitur humor, quo magis ad aquæ naturam accedit & superabnndat, humidiorem oculum ostendit: quemadmodum si crassior, ac minor fiat sicciorem: C crystalloides autem, siquidem durior existat, sicciorem efficit oculum: Si uero mollior humidiorem. Sic & si plus modico tenuem humorem excesserit, sicciorem, si autem defecit, contrarium.

Caput 26. Caput 27.

Quæ hic dicuntur de colore oculorum, oculi compositionem & partes prænotas supponunt. Habet igitur oculus tres in se humores crystalinum, uitreum, & aqueum, quem recentiores vocant albugineum. Crystallinus primum, & præcipuum est visionis instrumētum, estque albus, clarus, splendidus, & purus ut crystallus, a quo nomen sumpsit: est mediocriter, durus, non exacte rotundus, sed oblungus, & depressus. Alius est humor, qui vitreus dicitur, quòd vitro fuso sit similis factus, ut sit sedes, & nutrimentum crystallini. In D eo enim natat, & media parte sui submergitur crystallinus: is non est exacte albus, sed ita, ut si intelligas pauco nigro multum album temperatum, vitiata per totum perfectione albedinis. Aqueus humor tenuissimus est, & multo spiritu perfusus, factus a natura, vt locum inter corneam, & crystallinum medium repleat, ne crystallinum exsiccari patiatur. Porrò inter tunicas oculum componentes prima et extrinseca est, quæ annata, siue coniunctiua vocatur, nata a pericranio, oculum firmans in cauitate sua, quæ facta est in osibus capitis, eaq; album oculi constituit, in quo fit ophthalmia Alia est tunica, quæ uocarur cornea eò, quòd sit solida, dura, densa, lucidissima, sicut albissimum lanternæ nouæ cornu, & talis est solum ea parte, qua extrinsecus respicit humorem crystallinum. Nam alibi posteà densa quidem & solida est, sed non perspicua & perlucida: quippe cum perspicuitatem, ea solùm parte requirat, qua extrinsecus colores transmittit ad humorem crystallinum. hæc tunica nascitur a dura meninge. Tertia est tunica, a tenui meninge nata, cerulea, & ragoydes di- E cta, & Coroydes: vuea quidem vocatur, quòd eius externa leuitas, & interna asperitas acino vuæ comparetur. Coroydes verò, quòd multis venis, & arterijs vt corion fætus membrana, sit intertexta. Triplici colore ea est prædita, fusco, nigro, & cæruleo, ut crystallini, & vitrei humoris splendorem diligentissimè seruet, contineat, ac constringat, ac vt laborantem visum interno spectaculo, medicamentoso reficiat: indicio quòd cum in splendore lucis offendimur, statim palpebras claudimus, ad natiuum remedium properantes. Hæc tunica, qua parte crystallinum humorem tangit, humida est, & vt spongia mollis, ne contactu humorem offendat: exterias densa, vbi versatur cum cornea, ne scilicet a cornea lædatur.

Oculi compositio.

Humores.

Tunicæ.

datur. Et eadem tunica, qua humorem uitreum ambit parte, intus aspera est, foris leuis: habet quoque tunica circa pupillam, foramen: & qua parte foramen est, nulla alia inter crystallinum humorem, & corneam tunica est, sed ueluti per cornu tenue admodum, & album, splendor internus cum externo communicatur, & commiscetur. Illius foramen spiritu aereo repletum, & distentũ efficit, quòd pupilla dicitur. Alia est tunica, quæ Amphlyuistroides, eò quòd reti sit similis, & propterea retiformis a nostris vocatur, facta ex neruo optico dilatato, a natura ita comparata, ut crystallini humoris alterationes sentiat, & vt vitreo humori alimentum adferat. Demum alia est tunica telis araneorum simillima, vnde Arachnoydes vocatur, ex tenuibus filamentis coroydes tunicæ orta, & ad humorem crystallinum extensa, & ipsum ambiens, illumq; ligans, & nutrimentam ad eum ferens. Neruos duplices habent oculi opticum mollem, & crassum, qui falsò creditur a Galeno perforatus, argumento, quòd vno clauso oculo, alterius pupilla dilatetur. Nam hoc quidem fit transmisso spiritu ad oculum apertum, qui ad vtrunq; anteà ferebatur: At non per nerui cauitatem, sed per arterias descendentes in tunicas oculorum cum venis hic spiritus immittitur. Falsò quoq; creditur hic spiritus esse lucidus, splendidus, veluti solis radij. Nam in nostro corpore nullus talis spiritus gigni potest: Fertur ergò uis uisiua per neruum quidem opticum idest uisorium, sed absque spiritu aliquo, vt vis sensitiua, & motiua, per alios neruos immittitur in alias partes, ut radij Solis, qui ad nos descendunt absque aliqua substantia, ut optimè Galenus in lib. de locis affectis antea a nobis præcitato ostendit. Habet oculus etiam neruos motorios, qui in musculos inseruntur, quorum vi oculus attollitur, deprimitur, circumagitur, ad suos angulos mouetur, & intus firmatur. Quibus quidem ita explicatis sequitur vt doceamus, a quibus causis fiant colores, qui in oculis hominum apparent. Nam vt Aristoteles scribit, in libro primo de historia animalium candidum oculi magna ex parte simile in omnibus est: at quod nigrum dicitur, variat præsertim in homine: quippe cum ceteris animantibus in singulo genere idem fit color, equis exceptis, qui interdum oculis proueniunt cæsijs. Inter homines verò nigram oculi partem alij habent atram, alij cæsiam, siue glaucam, alij fuluam, alij caprinam, quæ morum optimorum est indicium, & ad cernendi claritatem, ut idem est author primatum obtinet. Cur verò aliquibus sint oculi cæsij: alijs uerò nigri, idem rationem reddit libro quinto de generatione animalium, capite primo: vbi postea quàm refellit illorum opinionem, qui putabant cæsios oculos fieri ob ignis abundantiam: nigros uerò ob aquæ copiam, ait nigros oculos fieri illis, qui multum humoris continent, quoniam humoris copia transpici satis non potest. Cæsios verò reddi ex paucitate humoris, quod ostendit ex his, quę in mari cernuntur. Etenim quantum eius satis transpicitur, cæsium apparet, quantum minus, aquinum, quantum prægurgite alto non præ finitur, id oppacat, & nigrũ, aut cæruleum sentitur. Qui autem inter eos sunt, eò iam differunt, quòd magis, minus ue ita constiterint. Eandem causam esse (inquit) putandum est, vt cæsij acutè interdiu cernere nequeant, nigri noctu. Cæsij enim præ sui humoris exiguitate mouentur magis a luce, & rebus uisilibus, scilicet qua humidi, quaque perlucidi sunt: quamquam motio eius partis, uisio est, qua per lucida, non qua humida. Nigri verò ob humoris copiam minus mouentur. Lux enim nocturna ex illis est, & simul quiuis humor per noctẽ moueri difficilius potest. Subiungit uerò postea pueros paucitate humoris cæsios fieri. Addit cæsietatem cruditatem quandam esse eò, quòd ex cruditate humoris etiam nascatur, ut canities. Hæc quidẽ Arist. de causis horum colorum: quæ suo more difficilius tradit. Nã debebat in primis docere quos humores intelligere velit paucos vel multos, coctos, uel crudos: an omnes, qui sunt in oculo, an quosdam dumtaxat: non enim id ad omnes pertinet: deinde quam cruditatem agnoscere potest in pueris, aut paucitatem humoris, magis, quàm in alijs ætatibus. Vt enim illi plurimum habent calidi innati, ita omnium felicissime concoquunt, & pluribus humoribus abundant: quod ostendit felicissima nutritio, magnum incrementum, & singularum partium tensio, bonusque habitus. Auerreos quoq; parum doctus in medicina, albedinem oculi dicit fieri ab humiditate, ingredinẽ à caliditate: quia inquit albedo fit per indigestionem: quasi omnia alba fiant expituita, & cerebrum, ossa, & aliæ partes nostri corporis albæ, & dura perfectam non ostendant concoctionem. Quare melius hoc loco Gal. hæc explicat: nam cum in oculo sit humor crystallinus candidissimus, splendidissimus, diaphanus, rationi est consonum, vt tanto splendidiores, & candidiores oculi appareant, quan

tò

Pupilla quid.

Nerui oculorum.

De coloribus oculorũ Aristotelis sentẽtia.

Aristotelis opinio expenditur.

Auerrois sentẽtia de coloribus oculorum reprobatur.

Galeni opinio laudatur.

A tò uis illius corporis splendidi,& luminati, conspicua magis fit. Id quod necesse est contingat, quoties ipse humor maior est in aliquibus, quàm in aliis, uel splendidior, aut magis prominet, ad superficiem oculi vergens,& minus immersus est in humore uitreo. Tunc enim ipse humor splendoris,& albedinis causa est. Aliquando uerò ob corpora, quæ illi obiiciuntur, idem contingit. Nam (vt ille inquit) si aqueus humor tenuis, paucus,& purus fuerit, splendor & albedo ipsius crystallini perspicua magis redditur, vnde oculi fiunt glauci. Ita nigri tunc euadunt, cum idem humor multus est, crassus,& impurus. Quantò enim plura impedimenta obiiciuntur candidis rebus, tantò nigriores illæ apparent: vnde in profundiore mari, si quid album resideat, minus album cõspicitur, quàm si illud attollatur, & per minorem aquæ copiam. Verum quod ille scribit solum de humore tenui, idem mihi videtur dicendum de spiritu, quo repletur pupilla,& cornea tunica. Nam qui spiritum illum habent maximè tenuem & elaboratum, cæsios habent oculos: qui uerò crassum, ac ueluti ne-

B bulosum, nigros. Atque hac quidem ratione crediderim pueros cæsios habere oculos: nam ob fœlicem concoctionem aqueũ humorem,& spiritus ipsos tenues, puros,& maxime elaboratos obtinent. Contraria ergo pœnitus ratione Aristoteli, contingit pueros esse cæsios. Ille enim ob cruditatem: nos uerò ob perfectam concoctionem hoc contingere putamus: propterea tantò progrediente ætate redduntur oculi nigriores, quantò diminuto calido natiuo concoctio deterior euadit. Non ne etiam rationi consonum est, quibusdam factam esse corneam tunicam lucidiorem,& ob hanc rationem cæsios fieri oculos: aliis uero nigros ob contrarias eiusdem tunicæ conditiones. Qui vero adferunt etiam cæsios oculos fieri eò, quòd uisorij spiritus quibusdam lucidiores sint, nugas adferunt. Nam tenuitas, puritas, in illis agnoscitur esse: splendor uero, ut illi immaginantur, qualis est in radiis solaribus, nullus in illis esse potest. Hæc quidem sufficiant de extremis coloribus oculorum. Explodenda

Pueri cur oculis sint cæsys.

Montani opinio exploditur.

C uero est Montani opinio, qui glaucos oculos fieri dicit, quando tunica uuea est alba: & ideo pueros glaucos habere oculos: alios uero postea nigros, quoniam ea tunica ab initio alba, ætatis progressu nigra redditur. Nam quis vnquam vidit eam tunicam albã esse, aut colores, qui in omnibus iidem semper sunt & natiui, ætatis cursu mutari. Quòd si dixisset illius foramen ob angustiam & amplitudinem aliquid ad id conferre, non esset fortè reiiciẽda illius sententia. Nam angustia tegit partem humoris crystallini, amplitudo detegit: ex hoc niger, ex illo glaucus redditur oculus: ex quibus medii facile elici possunt. Nunc uero, quæ scibit Galenus de temperie oculi ex humoribus suis, expendamus. Vult enim ille oculum temperamentum mutare ob abundantiam, crassitiem, tenuitatem, duritiem, & mollitiem, Sed (meo quidem iudicio) hoc perperam statuit. Nã oculi humores,& si actu humidi sunt, ut aqueus & vitreus: alius verò durus & siccus ut crystallinus: tamen nullus illorũ vim habet humectãdi, vel exsiccandi, ut faciunt humores corporis. Quis enim quæso sensit vnquã

Galeni opinio de temperie oculi ob humores suos.

D ex suis hnmoribus, quibus propriè oculi constant, calorem vel frigus, vel humorem, aut siccitatem. Patitur quidem oculus,& afficitur his qualitatibus: At non ab illis humoribus, sed a fluxionibus aliorum, & alijs internis externisque causis. Itaq; si illi nullam vim habẽt alterandi, nec quoque facultatem habebunt mutandi temperamentum, quod non aliter, quàm per alterationem inducitur. Quo magis etiam illorum temeritas damnanda est, qui ex colore oculorum, illorum temperiem dijudicare volunt. Nã causæ quas adduximus, quibus contingit fieri oculos cæsios, vel nigros, ad temperamentũ non pertinent: sed uel ad situm, uel abundantiam, uel paucitatem, aut crassitiem, uel tenuitatem humorũ,& spirituũ, vel splendorem crystallini,& corneæ tunicæ,& huius etiam tenuitatem,& tensionem, quæ omnia nihil ad temperamentum ipsius organi pertinent. Illud vero hoc loco prætereundum non est. An scilicet oculi humores uiuant, & animati sint. An aliter habeant, ut quatuor humores corporis, qui solum materia sunt generationis, nutritionis, & incre-

An humores oculi uiuant.

E menti nostri corporis, sanitatis morbique causæ. Curtius concedit crystallinum humorem animatum esse, cum sit instrumentum visionis: Animæ autem propria instrumenta, animata esse oporteat: de humore autem vitreo & aqueo statuit diuersam esse rationem. Bos enim eò, quòd nutrimentum præbeant humori crystallino, non esse animatos, non magis quàm sanguinem. Verum ego aliter sentio: nam cum oculus pars instrumentaria et composita constet ex illis, tanquam ex suis similaribus partibus, & geniti illi sint ex primis nostris principijs, & præterea augeantur, vt aliæ similares partes: meritò illos inter viuentia, & partes similares recipiemus: et si interim vnus alteri seruiat ad nutri-

Curtÿ opinio, quæ dãnatur.

Autoris sententia.

An uitreus humor crystallini sit nutrimentũ, dubitandum.

Visionẽ fieri partim intro partim extra mittendo.

tionem ut Galenus credit: quod fortè etiam verum non est, cum venulæ, & arteriæ, quæ in illos uel loca vicina sanguinem spargunt, eandem ostendant fieri in illis, vt in alijs similaribus partibus, nutritionem. In hoc etiam loco medici quæstionẽ tractant, quo modo visio fiat, An intro, ut Aristot. uel extra, ut Galenus probare nititur in libro septimo de placitis: sed quoniam hæc longiorem postulant tractationem inutilem medicis, & argumenta, quæ vtrinque adferuntur probabilia quidem sunt, sed minime necessaria: ideò hæc silentio pertransire decreui. Dicam tamen breuiter quod sentio, ueriorem meo iudicio esse opinionem, si quis statuat visionem fieri partim intro, partim extra mittendo: quod & commune in omni sensatione esse puto. Nam ut sensus fiat, necesse est, ut species obiecti in sensorio recipiatur, & anima eam cognoscat. nam (ut inquit Aristoteles) sentire est cognoscere, hoc ipsum autem est agere. Nam anima in omni operatione, in qua vtitur instrumentis corporeis, cum aliquid agendum est, prodit, & veluti recedere a corpore videtur, vt occurrat obiectis, & illa apprehendat, & diiudicet: in quo opere calorem & spiritum, sine quo nihil agere potest, secum profert, & educit, atque ita veluti complexu quodam agendo ipsa, & recipiendo passiones factas in sensorijs, fit sensus & cognitio. Nam si solum fieret visio intromittendo, & recipiendo, quænam esset animæ vis, cuius natura est agere, & alia mouere: non autem pati, nisi per accidens. Sed hæc, vt dixi, sunt logicæ (vt inquit Galenus) quæstiones, nihil ad nostram facultatem conferentes. A B

Caput. 28.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est, si prius hæc in memoria reuocauerimus, quòd vnamquamque partem seipsa uel calidiorem, uel frigidiorem, uel sicciorem, uel humidiorem dicimus factam, non alicui rei alteri comparantes, sed ad seipsam. Sic enim utcumque extiterit cor natura frigidissimum, multo sane calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro. C

Quid pulmo conferat cordi.

Cordis usus

Quatuor posuit ab initio huius tractationis nostri corporis principia, cerebrũ, cor, hepar, testes. Ac cũ de cerebro hactenus egerit, nũc aggreditur signa tẽperaturarũ cordis, quod & situ, & dignitate cerebro propinquius est alijs principijs: sed non eadem plane vtitur docẽdi rõne. Nam cerebri temperati notas prius docuit, deinde notas tradidit singularũ illius intẽperaturarũ, & merito quidem: nam quod perfectum est, aliorũ regula esse debet. Hic verò statim aggreditur signa temperaturæ cordis calidi, fortè quòd vno & eodẽ negotio, extrema, & media temperatura facile intelligi posset. Neque enim ad cerebri temperies dignoscendas, indicia sumere possumus ab his, quæ ipsi insunt secundum essentiam: quippe cum illius figurã, formã, magnitudinem, calorẽ, & quæ ab eo sunt orta, sensibus deprehẽdere nõ possimus. Causæ etiam iuuantes, aut lædentes minimã in hac re vim habent: cũ per multas partes intermedias vim suam immittant in cor. Quare solũ ferè ex ipsius actionibus & passionibus signa ducere possumus. At facile est dicere, cor esse temperatum, quod actiones mediocres edit, & moderatis passionibus est obnoxium. Non ergo arte & præceptis fuit opus ad hæc dignoscenda. At non ita patet, a quibus causis excessus & defectus actionum & passionũ fiant. Igitur de eo, quod difficilius est, præcepta tradit: ac ab initio admonet, quo nã modo calidum, frigidum, humidum, & siccũ cor intelligendũ sit: est enim de his omnibus eadẽ ratio, quòd scilicet calidũ intelligatur, nõ quòd calidius sit ea parte, quæ ad pondus tẽperata esse statuitur, nempe cute, uel quòd calidius sit alia quacunq; parte. Sed in hoc solũ esse spectandum cor ipsum hominis temperati: quod enim eo est calidius, calidum dicitur, sic de alijs qualitatibus intelligendum. Sed nos hæc antea explicauimus, ut docendi methodus postulabat. Nã eodẽ modo cerebrũ etiã calidũ, frigidũ, humidũ, & siccũ dicitur, & propterea quod commune multis est, inter initia docendum erat. Oportebat præterea hic quædã cõmemorare de vsu, actionibus, & passionibus cordis, sine quibus signa, quæ tradẽtur, intelligi nõ possunt. Quod nos breuiter faciemus. Igitur cor (ut ab illius vsu exordiamur) factũ est a natura, ut sit fons & officina caloris, quo singulæ partes corporis egẽt ad suas actiones obeũdas: propterea ipsum semper feruere oportet, ut perpetua fiat caloris generatio, ut cõtinuus debeat esse illius vsus. Gignitur aũt hic calor cũ substãtia spirituosa, quæ ex sanguinis D E

A nis feruore in sinistro cordis ventriculo elicitur. Et quoniam in omni ebullitione rerum necesse est fuliginosa quædam excrementa gigni, quæ ignem & calorem ipsum extingunt, si retineantur: ideò illa continuo expurgari oportet: & præterea necesse est, ut immittatur frigida aliqua substantia, quæ temperet acrem eum calorem: propterea quòd duplici motu utitur, vno quo dilatatur, alio quo comprimitur, & subsidet: & hoc ipso quidē fuliginosa excrementa a se expellit: Illo uero externum aerem ad se allicit, & in se recipit. Et quoniam aeris qualitates sæpe sunt corruptæ, ne talis perueniat ad partem maxime nobilē, qui puri spiritus, & caloris uitalis author esse debet, ideò natura pulmones circundedit cordi, ut in eum cor fuliginosa sua excrementa expellat, & ab eodem frigidiorem aerem succipiat. Et quia pulmo fulginosum eum uaporem extrudere debet, id quod sine compressione fieri non potest: & externum aerem per nares, os, & asperam arteriam in se recipere, & id absque dilatatione præstare nequit, nec habet in se harum motionum principium: ideo B natura eum alligauit pectori & dorso, & has partes voluntarie moueri instituit, ut quoties urget necessitas caloris, motus variari possint. Atque eo modo, quo fabri ferrarij follibus dilatatis & compressis aerem intromittunt frigidiorem, & expellunt fulginosa ignis excrementa, fouentque, atque temperant ignem subiectum, quo vtuntur: ita dilatatione pulmonis & cordis, temperatur cordis calor. At verò quoniam oportebat calorem & spiritum genitum in corde, communicari singulis partibus corporis: ideo natura arterias a corde eduxit, & in omnes corporis partes diduxit: quæ cum spiritum contineant etiam feruentem, qui iisdem auxiliis eget ad suum contemperamentum: ideo arteriæ eo modo, quo cor, dilatantur, & comprimuntur, attrahuntque per cutis & aliarum partium meatus externum, qui nos ambit, aerem: atque in eundem emittunt fulginosa, quæ ipsæ gignunt, excrementa. Appellatur autem arteriarum compositus hic motus ex dilatatione & compres- C sione, pulsus: quo nomine etiam cordis motus, rectè nuncupatur. Motus verò pulmonis, quo ille pariter dilatatur, & constringitur, dicitur respiratio: cuius dilatatio, per quā intromittitur aer, inspiratio: constrictio uero, per quam emittitur fuligo in corde genita, expiratio vocatur. Non mirum ergo, si pulsus respirationi, inspiratio dilatationi arteriarum, & expiratio compressioni illarum respondet: quippe cum idem sit vsus, eadem necessitas in diuersis organis. Atque eæ sunt actiones & motus ipsius cordis, & partium, quæ æmulantur illius motus ipsique seruiunt. Affectiones verò & passiones cordis multæ traduntur esse a Galeno in hac tractatione: nempe audacia, promptitudo ad actiones, iracundia, temeritas, segnitia, impudentia, furor, timor, mœstitia: quibus addi possunt mansuetudo confidentia, verecundia, commiseratio, indignatio, inuidia, ęmulatio, superbia, ambitio, odium, lætitia, misericordia, conturbatio, desperatio. Hæc enim & eorum contraria a corde, & in ipso corde fieri creduntur solo affecto corde, vel etiam simul concurrrente ratio- D cinatrice facultate. Nam ratiocinandi facultates rerum imagines æstimat, quæ cū præsentes sunt, oritur lætitia, maleuolentia, odium, ira, inimicitia, prout res bonæ, uel malæ iudicantur esse. Ex futuris verò rebus oritur cupiditas, ambitio, mœtus, timor, terror, pauor, cōturbatio, desperatio, exanimatio, pudor, spes, & illis contraria: quæ quidem quo modo in corde gignantur, aut ab eo excitentur, non facile est intelligere, & explicare posse. Nam Fernelius iram, odium, inimicitiam & alias huiusmodi perturbationes, ex sanguinis ebullitione, aut alia alteratione circa cor oriri & excitari, & postea, appetitum moueri, & rationem affici putat: sed meo quidem iuditio perperam. Nam ratio, uel mens, aut quæcunque alia facultas, cuius officium est res agnoscere, & æstimare quales, quantæq; sint, primùm mouetur, & posteaquàm iudicauit illas esse appetendas, uel fugiendas, excitantur illæ facultates, uel potius pasiones, quæ aptę sunt seruire imperanti facultati, ut manifeste apparet in ira. Nam ratio primum iudicat se, uel suos esse contemptos: ex hoc oritur appetitus ultio- E nis, & quoniam hæc fieri non potest, absque roboris intensione: hæc verò ebullitionē sanguinis & spiritus in corde requirit, meritò excitatur ea vis, quæ apta est mouere cor, eo modo, in quo ebullitio ea nascitur: ac pro diuersitate temperamenti earum partium, in quibus hę passiones resident, accidit ut prompte aut difficile quis, uel magis, aut minus quàm ratio ipsa postulet irascatur. Eadem est ratio de timore, mœstitia, desperatione, & alijs passionibus. Modum enim illis imponit bene instituta ratio, & moderatur temperamentum illarū partium in quibus passiones huiusmodi resident. Igitur in his passionibus excitandis duæ concurrunt causę, ratio quę in cerebro residet, & animosa ea facultas, quæ sedem habet in

Quid pulmo cōferat cordi.

Arteriarū usus.

Respirationis usus.

Affectiones & passiones cordis.

Fernelij opinio de modo quo gignuntur passiones in corde.

corde, & nunc vnius, nunc alterius, aut utriusque vitio passiones istæ potentes sunt, uel imbecilles. nam illi quibus ratio corrupta est, aut infirma, facilè irascuntur, quoniã res uel minimas iudicant vindicta esse dignas. Qua ratione mulieres facile irascuntur, non quidem ex cordis calidiori temperamento, sed rationatricis facultatis uitio. Qui verò corde sunt calidiore, rationem non permittunt libere dominari, sed eam cogunt res ęstimare sæpe, quales non sunt, & eam commouent, atque perturbant: quomodo iuuenes ad iram, audaciam, & temeritatem sunt procliues, feruente nimirum in illis sanguine circa cor: atque idem illis accidit, quod equis furiosis, qui insidentes ipsis sępe rapiunt, & præcipitant. quòd si cordis temperies, & ratio simul fauent perturbationibus, tunc illæ maximæ sunt, nec facile sedari possunt. Videndum ergo rationis ne, uel cordis uitio huiusmodi passiones fiant. A

Caput. 29. Particula duodecima.

Calidioris igitur cordis ut ad modum, qui ei proprius est atque conueniens indicia quædam sunt inseparabilia, & propria, magnitudo respirationis, & pulsus uelocitas, & frequentia, & audacia, & ad actiones natura prompta. Quòd si multum in caliditate excesserit, tunc furibunda quædam iracundia, & temeritas adsunt. Est autem thorax hispidus, & præsertim pectus, & quæcunque hippocondriis partes proximiores. B

Signa inseparabilia et propria quæ

Posteaquàm docuit quonam modo velit cor intelligi calidum in hac tractatione (quod idem etiã intelligendum est de frigido, humido, & sicco) iam aggreditur tradere signa cordis calidioris, explicatque rursus, quo modo calidius illud intelligat, quòd scilicet calidius sit, quàm conueniat modo, & mediocritati, quæ debetur cordi hominis temperati: qualis verò & quantus sit huiusmodi calor, hic non docet, quasi notum putet experientia ex actionibus, & passionibus, & alijs indicijs, quæ ratione cordis apparẽt in hominibus temperatis. Porrò appellat inseparabilia illa esse signa, quæ omni conueniunt: & propria, quæ soli. Id enim ex libro primo de different. febrium facile patet. Quæ sint autem huiusmodi signa, explicat. Primum, inquit, est respiratio & pulsus: certe respiratio mutari multis modis potest, sed in magnitudinem, velocitatem, & frequentiam nunquã, nisi cor calidius fuerit redditum. Difficilis autem (ut dico) fieri potest ex solius thoracis morbis, ut inflãmationibus, vlceribus, vulneribus, quæ impediunt liberum ipsius motum. Pulsus verò in parte aliqua ex calefacta, uel inflammata, maiores, velociores & frequentiores fieri possunt: non affecto corde: At in omnibus partibus (ut hic intelligendum est) nequaquam. Illud verò hic prænoscendum est, magnam respirationem, & pulsum magnum, tres habere easdem causas immediatas, & ut Galenus scribit in lib. de different. pulsuum, coniunctas, nempe caloris incrementum in corde, obedientiam instrumentorum, thoracis inquam & arteriarum, & robur virtutis mouentis thoracem, & ipsas arterias. Aliqua enim ex his causis deficiẽte, nec magni pulsus, nec magna respiratio fieri possunt. Illud quoque ignorandũ non est, quod in lib. de pulsibus demonstratur, naturam, vbi sola magnitudo respirationis & pulsus non sufficiunt, adiungere sibi primo velocitatem, deinde frequentiam. Meritò ergo hic scribit vbi cor est calidius, fieri magnam respirationem, quoniam vsus, & refrigeratio caloris id postulat: nec virtus in homine sano, de quo hic agimus, nec instrumentum etiam repugnat. Verum ex mala versione Leoniceni orta est controuersia inter interpretes. Nam Montanus magnitudinem ad solam respirationem refert, velocitatem & frequentiam ad solos pulsus. Acachias verò & melius magnitudinem, velocitatem, & frequentiam refert pariter ad respirationem & pulsus. Ridiculum verò est quod in hac re scribit Montanus, magnitudinem pulsus non posse cognosci in hominibus sanis, eò, quòd fit in musculosis hominibus, & a velocitate & frequentia sepulta & ignota manet: ideo Galenus solum posuisse velocitatem & frequentiam in pulsu. Nam huius opinionis falsitatem detegit Gal. passim in libro de causis pulsuum, ubi sanorum pulsus referens, sæpe has omnes differentias coniungit: quòd etiam facit inferius cum cordis calidi & sicci, & calidi & humidi pulsus explicat. Pręterea clara est de eadem re sententia apud Galenum capitulo tertio primi de causis pulsuum, vbi cordis calidi pulsus explicans, magnitudinem, uelocitatem, & frequentiam coniungit, & hoc nihil clarius esse potest. Est autem magnus pulsus, qui in omnes dimensiones dilatatur. Velox, qui multum spatium breui tempore conficit. Frequens, qui pa-

Montani ridicula opinio.

Pulsus magnus velox

C D E

A qui parum quiescit, & sæpe tactum ferit: quare potius de eo dubitandum est, an magna, velox, & frequens respiratio, & magni, veloces: & frequentes etiam pulsus fieri debeant, vbi cor quocunque modo paulò calidius est, quàm conueniat cordi temperato. Nam si magnos excessus describeret, quod paulo postea facit, cum dicit, quòd si multũ in caliditate excesserit, fortè illius opinio tolerari posset: sed cum in omni excessu caloris has ponat differentias, minus profectò probabilis, aut etiã falsa apparet illius sententia. Quos enim videmus sanos ita cum magna, ueloci, & frequenti respiratione anhelantes. Hæc enim in malis habitibus, crassis, & pinguibus, in quibus libera non fit respiratio, aut in sanis cursu, aut alio labore agitatis, uel in ægris febre correptis fieri videmus: ob solam verò naturalem temperiem cordis calidiorem, nequaquam. Nam si thorax ad proportionem cordis caloris latus est, & amplius, mediocris respiratio sufficit: alioqui sola magnitudo respirationis, absque uelocitate, & frequentia naturalem usum perficit. Sic B magnus pulsus satis calorem singularum partium temperat sine uelocitate, & frequentia. Addit cordis calidioris indicia esse audaciam, & ad actiones obeundas promptitudinem. Audaciã interpretatur Acachias confidentiam, & eam fieri scribit cum animus mouetur ad adipiscendum magnum aliquod bonum, aut ad expellendum magnum aliquod malum. Quæ si cum ratione & iudicio fiat, fiduciam uocari scribit, alioqui confidentiam, quæ si exuperet, temeritas uocatur, cuius etiam excessus furor, & furiosa temeritas appellatur: ex fiducia uerò ait nasci promptitudinem, & impigritatem ad labores, & res agendas, cum ratione susceptas. Ex confidentia uerò, & audacia nasci quoque eandem promptitudinem ad res gerendas, susceptas tamen temere. Cuius quidem opinio non displicet: tametsi rectius fortasse audaciam non ad quascunque res, sed ad eas, quę cum periculo suscipiuntur extenderet. Nam illa fortitudini opponitur, quæ in solis periculis uersatur (autore Aristot.) Cæterum quòd scribit hanc temperiem promptos ad a-C ctiones homines reddere, dubium est, de quibus actionibus intelligendum sit. Nam antea mobilitatem in opinionibus, & discendi facilitatem tribuit cerebri substantiæ. An dicendum est, cor non solum suis passionibus & proprijs actionibus, sed etiam aliorum principiorum, uim quandam addere, quoniam caloris est fons, quo omnes partes utuntur, ac pro illius diuersitate diuersa quoque agunt & patiuntur: & si agendi facultatem non a corde, sed a se ipsis obtinent. Iam verò illud quoque dictum est, eos qui corde sunt calidiore, habere thoracem hirsutũ, & præsertim pectus, & partes proximiores hyppochõdrijs. Est autem thorax pars corporis, quæ medium uentrem circumscribit, ex costis, & dorso, cuius anterior pars, pectus, posterior dorsum nuncupatur: & suprema incipit a clauiculis, & infima desinit in septum transuersum. Hypochõdria uerò appellantur proprie, & uulgo dicti uentris primæ partes, costis utrinque subiectæ: quorum unm est dextrum, sub quo he-D par, alterum sinistrum, sub quo lien continetur. Quia ergò cor in thorace cõtinetur, non mirum, si thorax ipse hirsutus redditur, quibus cor est calidius. Nam ex calore & feruore cordis, sequendo Galeni opinionem in generatione pilorum, excitantur fulginosa plurima excrementa, quæ sunt materia pilorum, & ea quidem potius per partem thoracis anteriorem, rariorem, & minus honoratam ossibus & carne exeunt, & illic pilos generant, ex motu & necessitate materii, non ui generatiuæ facultatis, ut pueriliter existimat Mõtanus.

Frequens quid.

Gal. sententia de pulsu magno, ueloci, & frequenti in cordis intẽperaturis sanis, expenditur.

Cor ad omnes actiões mutandas uim habere

Thorex quid.

Hyppochõdria.

Magna uero ex parte calidi cordis temperatura uniuersam corpus calidum reddit, nisi hepar uehementius obstiterit. Dicemus autem paulo inferius totius corporis indicia.

E

Aliud sumit indicium cordis calidioris, quòd scilicet soleat uniuersum corpus suæ caliditatis signa præbere, nisi inquit frigiditas hepatis obstiterit. At quomodo dicet quispiam obstare vnquã potest hepar caliditati cordis, quod fons est caloris, qui omnes corporis partes calefacit. An hoc verum quidem est, actualem calorẽ à corde diffundi per arterias, & spiritum ab eo influentem: nihil tamen obstat quô minus hepar, & aliæ partes dicantur suapte natura calidiores, quoniam ex principijs, & materia in ipsa conformatione sunt factæ calidioribus, cuius caloris ui, adiuuante postea illo, qui a corde immittitur, singulæ partes suas actiones exercent. Itaq; hepar ob diuersam suã temperiẽ, sanguinẽ gignit diuersum: quo fit

Quomodo hepar cordis calori obstare possit.

ut si ipsum frigidius fuerit humores gignat frigidiores, quibus cum nutriatur cor, & spiritus illius temperentur, accidit ipsum cor, & ipsos spiritus, quibus vniuersum corpus calefit refrigerari, & eodem modo vniuersum corpus affici. Rectè uero, dixit, nisi hepar vehementius obstiterit. Nam si paruus sit ad frigiditatem lapsus, & magis si hepar fuerit temperatum, corpus sequetur cordis temperiem: tametsi ego puto maiorem uim tribuendam esse hepati in mutatione temperamenti corporis, quàm cordi. Nam magna est uis nutrimenti continui, transeuntis in naturam partium singularium, id quod ostendunt lepræ, cancri, cachexia, & alij infiniti affectus, qui ex mala nutritione nascuntur, cui obsistere non potest cordis aliqua temperies. A

An plus poßit temperies cordis quàm hepatis in mutando temperamento corporis.

Est quidem & latitudo thoracis, caliditatis indicium, nisi & hic quoque cerebrum plurimum obstiterit, quoniam ei magna spinalis medulla respondet, tantæ uero erunt magnitudine uertebræ, quanta & spinalis medulla, quare & spina uniuersa. Configitur uero thorax ad eam spinæ partem, quæ metaphrenum, idest dorsum dicitur, tamquam ad carinam nauis. Quare necessariò eius longitudo æquabitur dorso, latitudo uero erit pro uertebrarum ratione, quando ad proportionem earum crassitudinis fuerit confixus. Cum uero cordis caliditas superās perflauerit, ac dilatauerit in suo primo ortu thoracem, erit eiusdem caliditati proportione respondens. Quare cum caput paruum, thorax autem latus extiterit, maximum hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium. Cum uero magno existente capite, paruus fuerit, propriissimum hoc fuerit cordis frigidioris signum. Si uero capiti fuerit proportione respondens, tunc aliis signis de corde distingues, ex ipsius thoracis amplitudine nihil assumens. B C

Cum de cerebro ageret, primum genus signorum sumebat ex totius capitis dispositione, tamquam ab eo, quod cerebrum continet, & illius dispositionem ostendit: nimirum cum continens pro ratione contenti, fieri oporteat, ita nunc ex forma, figura, cauitate thoracis, cordis temperiem significari scribit. Rationi enim putat esse consonum, ut thorax latus fiat, vbi cor calidius fuerit. Verum mihi hæc opinio non placet. Nam cor non est, quod partes format & figurat, sed formatrix uis, quæ in semine est: quæ uis, agentis parentis naturam sequitur, Magni enim parentes, magnos generant, parui paruos, & mõstrum est, aut adulterina proles, si ex vtroque parente magno paruus gignatur fœtus. Confert ad hoc etiam materia quam mater suppeditat sua copia, vel inopia. Quare quid quæso potest cor conferre ad amplitudinem thoracis. Non enim in ipsa generatione, in qua ipsum, uel nondum est factum, aut exiguam omnino habet magnitudinem, & nondum caloris fons dici potest totius corporis, quod nondum est conformatum, potest thoracem, vel aliam partem dilatare. Nec post generationem hoc efficit. Nam his qui frequenter febribus laborant, thorax cresceret ob uehementissimum calorem. Præterea cur eandem vim non tribuit cerebro, & hepati calidiori? Nam si proprium ex natiua temperie calorem sequitur circunstantium partium amplitudo, cõmunis debet esse in omnibus ratio, ut in alijs omnibus signis communis est. At ridiculum est dicere, eos esse capite maiore, qui cerebro sunt calidiore, & illos uentre inferiore latiore esse, quibus hepar calidius subijcitur. Nam (vt diximus) generatio nostrarum partiũ, & totius corporis, non a nostris partibus fit: sed a nostris principijs, quæ extrinsecus a nostris parentibus accedunt. Illa enim omnia efficiunt, ex quibus, tum similares, tum organicę partes, & uniuersum corpus ex illis constat. Est autem vt forma, figura, numerus, connexio, sic magnitudo partium formatricis facultatis opus. Itaque si a cordis calore hæc immutari possent, cur non dicemus illos plures habere costas, aut pluribus vinculis connexas cum alijs partibus, aut singulas costas latiores, quibus cor intus cõclusum calidius est, quàm sit temperatis, aut reliquis hominibus? cur ergo nõ dicemus thoracem illis fieri longiorem, & suprema sui parte ascendere usque ad caput, infima vero usque D E

An thoracis magnitudo sequatur temperiẽ cordis.

A usque ad umbilicum descendere? Nam caloris officium est, non magis secundum latitudinem, quàm secundum alias differentias res maiores reddere. Quòd si arterias, & ipsum cor diceret crescere ex eo calore, probabilior esset illius opinio. Sed quod etiam illius uis extẽdatur ad ossa thoracis, nulla ratione id persuaderi potest: quippe cum, nec tempus, nec modus, quo id fiat, ostendi possit. Nam antequam hepar sit factum, cor non potest spiritus generare, quos facit ex sanguine: hepate verò iam conformato, & corde iam generante spiritum ossa iam sunt facta & iam duriora, quam ui caloris distendi queant. Pręterea cor, nõ quòd ex se emittat calorem ueluti fumum, calefacit, sed quòd spiritum calidum per arterias spargat in omnes partes, fons dicitur esse caloris: at spiritus qui in arterijs delatis ad thoracem continetur, nõ potest tantam habere uim, aut si habet, hoc ipsis, & non cordi calidiori est asscribendum, vt Gal. contendit fieri. Sumamus ergo aliam, quàm hic adfert causam, & illam perpetuam esse putemus, quòd scilicet pro magnitudine cerebri, & spinalis medul B læ tum caput, tum spina, & costæ ipsę, quæ thoracem constituunt, sint conformata. Nam quòd scribit thoracem, fieri magnum aliquando, cum caput paruum est, experientiæ repugnat, quomodo enim vbi materia deest in principijs, in alijs potest abundare? aut ex sola ui caloris, sine multa materia, res potest fieri ampla? Nam antea cum ageret de paruitate, & magnitudine capitis, dixit principia, & quæ a principijs oriuntur se mutuò indicare, & attestari. Quare quæ hic tradit, illi sententiæ, quæ uerissima est, repugnant.

In frigidiore uero corde pulsus minores, existunt, quàm modo naturæ cõueniat, non tamen necessario tardiores uel rariores. Respiratio autem si quidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulsibus C erit proportionalis. Si uero maior fuerit, quàm pro frigiditatis uehementia, non minor est tantum, sed & tardior & rarior, tales autem timidi natura sunt, & sine audacia, & segnes, & nudum pilis habent pectus. De eius uero paruitate distinguendum ut diximus prius. Eodem modo & de totius corporis caliditate. *Caput. 30.*

Quæ hic & postea dicentur de temp. cordis ex positis principijs, & his, quę dicta sunt de corde calido, facilè intelligẽtur. Quare breuior in his ero. Quod ergo scribit pulsus fieri minores, quàm conueniat modo naturæ. i. mediocritati, quæ est in corde tẽperato, rectè dictũ est: sed nõ fiunt tales pulsus ob uirium imbecillitatem, vt quidam credunt, cũ hic naturales intemperaturas explicemus, in quibus nulla potest esse imbecillitas, aut instrumenti vi-D tium, quæ impedire posint magnitudinem pulsus: Causa ergo est sola necesitas diminuta. Vbi enim calor infra mediocritatem consistit, non possunt magni fieri pulsus. Nam magna actio fieri non debet, nec potest, vbi magna non est agendi necesitas. Non tamen inquit pulsus necessario erunt tardiores uel rariores, quàm sint pulsus tẽperati cordis. Magna enim est latitudo cordis frigidioris: quandoquidem potest a mediocri temperie tam paruus fieri recessus, ut necesitas expleri non posit, si parui, rari, & simul tardi fiant. Quare tunc parui erunt, veloces, & frequentes. Quòd si maior fuerit recessus in frigiditate, fient pulsus parui, & mediocres inter raros & crebros, veloces, & tardos. In maximo verò, qui fieri potest, recessu, erunt parui simul rari & tardi, & hæc est Gal. opinio in libro de causis puls. vbi explicat frigiditatis causas. Cæterum hoc loco explicandum est, quod Montanum valde torquet. Nam Gal. scribit in lib. de caus. puls. vbi necesitas diminuitur, primam differentiam, quę tollitur, esse crebritatem, postea velocitatem, vltimò magnitu-E dinem, ut patet in his, qui vrgentur aliqua necesitate magna mouendi corpus. Hi enim magnis, uelocibus, & frequentibus pasibus incedunt: vbi verò necesitas minuitur, remittunt illi frequentiam, postea velocitatem, & vltimo magnitudinem. Idem ergo esse dicendum in hoc casu. Rariores enim, & tardiores pulsus sequi, & seruare magnitudinem, aut certè mediocritatem, vbi calor in corde est diminutus. Verum Montanus non animaduertit non eandem esse rationem de pulsibus sequentibus naturalem temperiem, & illis, qui ex causis non naturalibus & præter naturam fiunt. Nam natura pro ratione caloris, pulsus edit, nunc magnos, nunc veloces, nunc frequentes, nec potest vna & eadem differen- *De differẽtijs pulsus quæ diminuta necesitate prius perduntur. Mõtani opinio damnatur.*

tia omnibus conuenire. Cum verò natiuus calor ab alijs causis augetur, illæ differentiæ, A
quæ primum mutantur in pulsu, vltimo loco desinunt, & quæ postremæ sunt assumptæ, primò deficiunt. Et merito quidem. Nam quæ nunquã assumuntur, nisi cum necessitas maximè vrget, ratio vtiq; suadet, ut diminuto eo gradu necessitatis, pereat ea differentia, quæ illius causa fuerat assumpta. Hoc apparet manifestè in febribus. Nam pulsus primum fiunt maiores, quàm naturalis conditio postulet, postea crescente necessitate, velociores, & eadem magis aucta, accedit frequentia. In maxima verò necessitate, fiunt maximi, velocissimi, & frequentissimi pulsus: & ultra illos natura nihil præstare potest, quod remedio sit vehementiæ caloris. Quòd si tales pulsus non sufficiunt ad calorem temperandum, mors sequitur. In his verò, qui liberantur, & declinante febre minuitur calor, primum remittitur frequentia, postea velocitas, postremo magnitudo, & ita reditus fit ad naturalem statũ. Dictum ergo Gal. quòd magnitudo seruatur amissa frequentia & velocitate, non repugnat B
huic loco, in quo scribit amitti magnitudinem, & seruari velocitatem & frequentiam: quoniam hic caloris temperies naturales: illic verò acquisititias prosequitur: quarum longe diuersa est ratio: quippe cum in naturali statu, a natura constituantur differentiæ, quæ sunt firmæ & stabiles, & non perduntur in eo statu: in alio verò assumit alienas differentias secundum gradus caloris, qui accrescunt corpori. Et illi contrario ordine abeunt. Quod verò de respiratione hic tradit, est pariter rationi consentaneũ. Nam si thoracis amplitudo proportione respondeat frigiditati cordis, pulsibus erit proportionalis, idest parua: non tamen necessario tarda & rara. Si verò ob spinæ magnitudinẽ maior sit thorax, quàm cordis frigiditas postulet, non minor solum, sed etiam tardior, & rarior necessario erit respiratio. Nam vbi thorax amplus admodum est, etsi paruam respirationem faciat, maior tamen adhuc est illa ob thoracis amplitudinẽ, ut explere necessitatem exigui caloris ipsius cordis possit. Quare tardiorem & rariorem illam esse necesse est. Quod enim in magnitu- C
Affectiones quæ sequũtur hãc intemperiẽ dine superest, in alijs differentijs minuitur. Illud verò etiam non absque ratione fit, vt huiusmodi temperies reddat homines timidos & minimè audaces: fortè etiam reddit parum sperantes, & minimum confidentes, & contemptores gloriæ & honoris, atque misericordes. Nam hæ passiones sequi videntur frigiditatem huius visceris: quod ostendunt mulieres, quæ propterea quòd in humano genere corde sunt frigidiore, his passionibus maximè sunt obnoxiæ. Gal. verò timoris, audaciæ, iræ, solùm mentionem facit cum cordis temperies prosequitur: cum tamen ratio exigat, vt de alijs perturbationibus mentionem faciat. Segnes verò uocat, ad animales actiones pigros. Nam calor natiuus, qui à corde nascitur, instrumentum est omnium actionum: quare cum ipse deficit, mirum non est actiones aliarum partium imbecilliter exerceri. Porro huiusmodi naturę pectus habent pilis nudum, Gal. authore, eò quòd imbecillis calor nec gignit fuliginosa excrementa, nec ea attollit & emittit ad corporis superficiem, quæ respondet regioni cordis, nempe ad pectus: D
Addit etiam in pectoris, & thoracis paruitatem adhibendam esse prædictam distinctionẽ, idest quòd in his thorax erit exiguus, nisi cerebri & spinalis medullæ magnitudo impediat. Corporis etiam totius temperies frigidior erit, nisi hepatis caliditas obstiterit.

Caput .31.

Cor autem siccius pulsus efficit duriores, & iram non promptam quidem, sed feram, & quæ non facile sedari queat: magnaque ex parte vniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstiterit.

Ratio multa fingit, quæ experientia ipsa, & iudicium eludunt. Nam etsi arteriæ implantantur cordi, ut arbores terræ, & cordis ipsius caro eas firmat, vel etiam a corde ipso, E
vt hic author putat nascuntur, repugnante ratione, quæ non admittit spermaticam partem a sanguinea enasci posse: tamen nunquam efficiet, ut ob leuem siccitatem, qualem hic de-
Pulsus duros fieri nõ posse in hac temperie. scribit in temperie hominis sani, vt pulsus fiant duriores. Nam si (eo authore, vt videre est in lib. primo de differentijs febrium) pulsus non fiunt duri in omni hectica febre, quo modo tales fieri poterunt in casu proposito: & quis vnquam tetigit tales pulsus in hominibus sanis, nisi fortè qui malè distinguit tensum a duro. Præterea in nostris corporibus durum non potest fieri, nisi calor siccitatem pariat in rebus, quæ ab alijs nascuntur. Nam hoc sequitur potius materiam, ex qua partes sunt conformatæ, cum naturaliter homo habet.

Sic

A Sic enim venæ tunica solida & densa ab hepate, quod longè diuersæ est naturæ, nasci dicitur. Quòd si affecto ipso hepate durities nascitur in venis, non potest a visceris siccitate, quæ nullam agendi vim habet, ea proficisci, sed a caliditate, quæ humorem depascitur, & ita siccitatem inducit. Igitur quod scribit de duritie arteriarum ex siccitate cordis, præsertim in sanis hominibus, inter nugas reponendum est. Vehementes enim oportet esse causas exiccantes, quæ durum pulsum efficiant, ut ille docet in libro primo de differentijs febrium cap. 7. quales esse non possunt in statu, de quo agimus. Cæterum quod scribit de ira, quæ difficile accenditur, & accensa difficile sedatur, hoc potius signum est temperaturæ calidæ, & siccæ cordis, quàm siccę solum. Nam etsi siccum difficile suscipit impressiones, & eas pertinacius postea retinet: tamen nisi adsit quod passiones infert, non fiet susceptio nec retentio. At sine calore ira fieri non potest, & calore cessante, non potest perseuerare ira, ut quæ nascatur ex ebullitione sanguinis in corde. Illud etiam, quod adfert de B vniuersi corporis siccitate, eget animaduersione. Nam sicca intemperies in corpore inducitur ex contactu humorum, qui siccandi vim habent, ex vtraque inquam bile, cum quibus nihil habet commune siccitas cordis: quippe cum hepar sit fons & officina omnium humorum. Cor verò solum potest in hoc vim aliquam habere, si fortè calidiores spiritus gignat, qui per vicinitatem arteriarum, & venarum humores calidiores, sicciores que ob id reddat. Quæ quidem fieri non possunt a sola cordis siccitate.

An ira pertinax fieri hic posit.

An corpus siccius euadat ob solā sicciorē intemperiem cordis.

Cordis vero humidioris signa pulsus molles, & mores ad iram quidem procliues, sed talem, quæ facile sedari posit, & uniuersum corpus humidius existit, nisi hepar obstiterit. Secundum vero coniugationem qualitatum primarum uitiosæ cordis temperaturæ ita se habent. Caput. 32

C Quæ hic dicuntur de temperie humida patent ex eo, quod diximus de temperie sicca. Nam vt in vehementioribus affectibus præter naturam pulsus duriores, & molliores fieri possunt: sic in paruo excessu qualitatum, nec durities nec mollities aliqua fit, quæ temperiem cordis significare posit. Sic etiam non video, quo modo ex humiditate cordis promptè quis irasci posit, si à solo corde, & ab illius calore solo, hanc pasionem oriri author hic & philosophi tradunt. Quòd si turbata ratio est, quæ excitat huiusmodi pasiones, & cor eas suscipit & adiuuat, forte aliquid conferet mollities & humiditas cordis ad earum susceptionem. Sed cum à corde solo illas oriri, & in eo fieri authores nostræ facultatis scribant, difficilius reddi ratio potest, quo modo temperies, quæ sine calore est, ad iram aliquid conferat incitandam, vel remouendam. Quæ verò de corpore humidiore addit, ex su- D periore commentatione patent. Nam contrariorum eadem est disciplina, & eorumdem errorum eadem confutatio.

An molles pulsus et ira fieri posit in hac temperie.

Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt & magni, & veloces, frequentes, & respirationes magnæ, veloces, & frequentes, & multo magis ad velocitatem ac frequentiam uergunt, thorace cordi non aucto proportionaliter. Hi uerò præ cunctis pectus habent maxime hirsutum, & hypochondria: ad actiones autem prompti sunt, & iracundi, & impudentes & mores tyrannicos habent. Etenim ad furorem faciles, non facile vero E placabiles. De totius autem corporis temperatura & thoracis amplitudine his, quæ ante diximus proportionaliter est distinguendum.

Caput. 33 [handwritten marginal note, partly illegible]

Explicatis indicijs simplicium imtemperaturarum cordis, aggreditur signa compositarū intemperaturarum: & primum enarrat signa, quæ sumuntur ab actionibus ipsius cordis vt ipse credit, nempe motu ipsarum arteriarū. Ait igitur pulsus fieri duros, simul & magnos, & veloces. Quod quidem temerè credere non oportet. Nam si arteriæ vt ille docet in libr. de formatione fœtus prius sunt factæ quàm cor, vt rationi est consonum, si modo illæ ex semine, quod primo inditur ex parentibus. Illud verò ex sanguine menstruo, qui postea (vt ille scri-

Arterias nō nasci à corde.

le ſcribit)per arterias & venas aſſumitur,reparatam & diuerſam vtique naturam habebunt & ſubſtantiam arteriæ à corde,vt certe habent & eodem libro ca.5.teſtatur. Quare nec cor illarum erit principium:quomodo enim principium eſſe poteſt,quod ſecundo loco gignitur, & diuerſa conſtat ſubſtantia, quæ quidem agnaſcitur tanquam ſtebe & firmamentum ipſis arteriis.Implantantur igitur arteriæ cordi,aut potius cordis ſubſtantia accedit iam arteriis factis, adeò vt nullus verus ortus arteriarū à corde trahi poſsit, qualis eſt ortus neruorum à cerebro, qui eiuſdem ſunt cum ipſo cerebro ſubſtantiæ: quod ipſe aperte teſtatur in libro de formatione fœtus cap.4. dicens arterias & venas omnium primas ex ſemine generari,& eos errare,qui cor vel iecur ingeneratione principium aliorum ſtatuunt. Igitur arteriæ non neceſſariò referunt temperiem cordis. Præterea leues exceſſus caloris & ſiccitatis, quales hic ſignificare vult,vim non habent indurandi cor,aut arterias: vt ante quoq; annotauimus huiuſmodi affectiones non ſequi niſi morboſos, & eos maximos affectus: deinde ſi duri fiunt pulſus, quomodo poſſunt eſſe magni. Nam ſi inſtrumentum, non eſt aptū ad liberos motus, non poteſt(inquit ille) fieri pulſus magnus: At cum duritie eſt renitentia, cum qua ipſe alibi paſsim docet non poſſe fieri magnos pulſus: poſtremo ſi pulſus magni veloces & frequentes fiunt in hoc leui exceſſu caloris & ſiccitatis, quid fiet per febres. Alias enim oportebit differentias aſſumere, quæ neceſsitati maiori ſatisfacere poſsint: at prę ter illas nullæ aliæ reperiri poſſunt. Quod verò de pectore hirſuto ſcribit, naſcitur ex ſuis principiis, pilos inquàm in illis locis maximè abundare,quibus ſubeſt calor & ſiccitaſquæ vix tamen ad hippochondria pertinere poteſt pilorum generatio, ob calorem cordis. Nam illud poſtea dicit fieri ob temperiem hepatis, quod hippochōdriis ſubiicitur. Tales inquit ſunt prompti ad actiones.Intelligendum eſt ad actiones animalis facultatis, motum, ſenſus:has enim ſolet vocare actiones.Nam quod non ſolum intelligat paſsiones cordis, ex eo conſtat, quòd de his ſtatim poſtea ſcribat, & quòd in libro de temperamen. idem ſentiat.Nam calor cordis omnibus functionibus promptitudinem addit & celeritatem: & iracundos atque impudentes homines reddit cum ſiccitatem addiderit.Et mores inquit huiuſmodi temperies tyrānicos reddit: explicat autem quales ſint tales mores, qui ſcilicet faciles ſunt ad furorem,non facile verò placabiles.Nam calor promptitudinem efficit, ſiccitas verò conceptum furorem diu retinet. Oportebat autem illum addere alias paſsiones, quæ fiunt in ipſo corde,& non ſemper immorari in ſola ira, audacia,& timiditate.An etiam nō reddit huiuſmodi temperamentum homines audaces,confidentes, immiſericordes,temerarios,crudeles,inuidos,contēptores,& aliis huiuſmodi paſsionibus agitatos. Quæ verò poſtremo loco addit, ex ſuperioribus patent.Nam totius corporis temperatura calida, & ſicca redditur,calido & ſicco exiſtente corde,niſi hepar obſtiterit.Thoracis quoque amplitudo ſequi ſolet(eo authore)cordis caliditatem,niſi impediat capitis & ſpinalis medullæ paruitas& anguſtia. Quod ſi fortè contingat caput & ſpinam ipſam exiguam habere materiā, & thorax latus ſit,tūc certum inditium eſt,de caliditate cordis,ut ipſe ſentit. Ego verò hoc fieri non poſſe ſuperius oſtendi. Nam etſi oſſa,quæ aliorum ſunt principia,exigua ſunt, reliqua,quæ ab illis naſcuntur,nequeunt eſſe magna, quicquid calor efficere poſsit.

Actiones quas ſimpliciter intelligere ſoleat.

Mores tyrānici quales.

Caput. 34.

Si verò caliditas una cum humiditate dominabitur, minus quidem his quos antea diximus,hi ſunt hirſuti,ad actiones uerò nihilominus prompti, non tamen ferior eſt animus, ſed ad iram procliuis tantummodo. pulſus uero magni ac molles, veloces & frequentes exiſtunt. & reſpiratio, cum thorax cordi fuerit proportionalis, eandem pulſibus formam ſeruabit. Si uero minor extiterit, tanto illis uelocior erit, & frequentior, quanto & thorax minor extiterit. ſi autem multa facta fuerit euerſio in temperatura, ac ſi hoc preſertim in humiditate contigerit, præter ea quæ diximus, contingent, etiam ex putredine morbi his, qui in ipſis fuerint humoribus corruptis, ac putrefactis; expirationes autem maiores ſunt, ac uelociores inſpirationibus, & ſummiſsio arteriæ in pluribus velox.

Merito

A Meritò huiuſmodi temperies minus eſt hirſuta, & quæ, propter humorem coniunctum cũ calore, pauciora gignat excrementa fuliginoſa. Sed fortè illud non eſt rectè dictũ, hos nõ minus eſſe promptos calidis & ſiccis ad actiones obeundas. Nam calor cum ſiccitate coniunctus, maioris eſt efficaciæ & promptioris virtutis, quã ſit calor coniunctus cum humore: nam alioqui ſanguinei non eſſent minus prompti quàm bilioſi, & ſanguineæ febres eſſent ęquè ardentes vt bilioſæ, & aer perinde leuis & eiuſdem promptitudinis in agendo vt ignis: quæ omnia rationi & experientię repugnant. Animus in his non eſt quidem ferus, ſed mitis, nec ad iram admodum procliuis, quoniam hoc calidis & ſiccis maximè eſt proprium, aut calidis vbi non repugnat humor. Nam vbi hic abundat, caloris feruorem temperat, ſunt hi potius pij, mites, miſericordes, humani: nam hoc humiditatem ſequi ſolet, & reliquę paſsiones, quæ mollitiem animi referunt: quòd ſi aliquãdo iraſcuntur ita affecti, citò exoluitur in illis ira. Ceterum quod ſcribit de pulſus magnitudine, rationi eſt conſonum. B nam auctionem caloris magnitudo ſequitur, mollities verò, velocitas, & frequentia ſuperfluò addũtur. Nam ut durities, ita nec mollities in leui humoris exceſſu, qualem hic depingimus, in pulſibus fieri poteſt, præſertim cum arteriæ, vt oſtendimus, a corde originem non habeant. Præterea ſi veloces & frequentes vnà cum magnis pulſibus fiunt, in naturali temperie cordis calida & humida, quid fit in calida & ſicca, & in febribus ipſis? Oportet enim non omnes differentias pulſus aſſumere in omni gradu & differentia caloris. Idem ſentiendum eſt de reſpiratione: neque enim in his debet eſſe magna, velox, & frequens: nam non ſolum ratio, ſed etiam experientia hanc complicationem ex tot differentijs refellit. Quod verò ſcribit accidere, vt reſpiratio, quæ non poteſt magna eſſe ob paruitatem thoracis tanto velocior & frequentior edatur, rationi eſt conſonum. Nam vbi deeſt magnitudo, natura in ſubſidium intendit velocitatem & frequentiam. Cæterum quod addit de morbis ex C putredine, & humorum corruptione, ac putrefactione, non poſſum hic ex ſuis principijs comprobare aut refellere: poſtulat enim id tractationem exquiſitam de putredine, quam in tertio commentario inſtituimus. hoc ſolum hic dicere volo, non eſſe mentionem hic faciendam de putredine humorum: nam cordis ſalubres intemperies vim non habent corrumpendi & putrefaciendi humores in ipſo corde: in quo (ſi Galeno ipſi credimus) putredines non fiunt, niſi in peſtilentibus febribus. Quòd ſi non poſſunt fieri in uiſcere, in quo primum ponitur intemperies, de qua agimus, quid fiet in alijs partibus, in quibus vitium hoc exoluitur ob mixtionem ſanguinis, quem gignit, & mittit hepar: ad quod profectò vitia, quæ in humoribus fiunt, potius ſunt referenda, quàm ad cordis temperies: id enim ſolum ſpiritum cum exiguo ſanguine ſpirituoſo ſpargit per corpus, nec ad putredinem aliquid conferre poteſt, ſi ſpiritus ille plus fortè, quàm proportio exigat, aliquid humidæ & aereæ qualitatis in ſe contineat: ſiquidem naturalis illius conditio id poſtulare D videtur: nam ſpiritus & calidi natiui ſubſtantia igneam & maximè aeream eſſe oportere hic author paſsim commemorat. Iam uerò quod ſcribit de expirationibus, inſpirationibus, & ſyſtole arteriarum, eget pariter conſideratione: nam in libro de pulſibus docet pulſum conſtare duplici motu, dilatationis ſcilicet & compreſsionis, quem Grȩci diaſtolem & ſyſtolem vocant, & illam comparatam eſſe ad attrahendum externum aerem frigidiorem, quo temperetur feruor ſpiritus ebullientis in corde. Hac verò expelli fuliginoſa excrementa, quæ ex ea ebullitione neceſſariò reſultant: hincque fieri, vt cum maior eſt neceſsitas refrigerationis, quàm expulſionis eorum excrementorum, magis intendatur diaſtole, quàm ſyſtole. Contrarium verò fiat, vbi maior eſt neceſsitas expulſionis excrementorum, quàm attractionis aeris frigidi: quæ ſi vera ſunt, ut certè uera eſſe oſtendit ratio, falſum uidetur eſſe, quod in hoc loco ſcribit. Nam vbi calida & humida eſt temperies, ob calorem exuperantem, vſus dilatationis maximè neceſſarius eſt, compreſsionis verò neceſsi- E tas minuitur. Nam fuliginoſa excrementa requirunt calorem & ſiccitatem: cum humore uerò & calore illa non gignuntur, aut certè pauciora: quod ipſe in libro ſecundo de temp. cum agit de calore pueri & iuuenis, & de generatione pilorum, apertiſsimè oſtendit. Nam & ipſa fuligo & fumus, qui ab igne aſſurgit, idem docent. Erat ergo hoc ſcribendum potius de intemperie calida & ſicca cordis, vbi cum mitiore calore plurimum exuperat ſiccitas. Nam vbi pari modo vtraque qualitas vincit, æqualitas quoque ſeruatur inter diaſtolem & ſyſtolem & inter inſpirationem & expirationem: ſed cur de hac proportione inter duos hos motus in alijs intemperaturis cordis antèa non egit?

Locus hic de putredine expenditur.

pulſus quid & quibus cõſtet uſuſque illius.

Humi-

A

Caput. 35. Pathos decimus quartus

Humidioris uero & frigidioris cordis pulsus quidem molles, moribus autem nequaquam audaces, sed timidi & segnes existunt. Tales etiam glabrum pectus habent, minimeque iram retinent, sicuti & ad iram non admodum sunt prōpti: quæ uero ad thoracem & uniuersum attinent corpus, distinguere oportet, sicuti ea, quæ antea diximus.

Antea docuimus ex mollitie & duritie pulsuum nulla euidentia signa sumi posse, ad hos leues excessus qualitatum declarandos. Quandoquidem non quicquid in corde fit, arterijs communicari potest, vt quæ priorem separatamq; habent generationem & materiam. Præterea ex eo, quod scribit ipse duros pulsus non fieri in omni hectica febre, ostendit nec duritiem nec mollitiem fieri posse in arterijs, nisi a causis validissimis cor alterātibus. Quare rectius addere debebat eas differentias, quæ necessario sequuntur frigiditatem & humiditatem. Fiunt enim necessario in his pulsus parui, tardi, & rari, & similis quoque respiratio. Porrò illud rationi consonum est, eos, qui corde sunt humidiore & frigidiore, minimum retinere iram, & ad illam concipiendam non solum non admodum esse promptos, sed etiam difficiles. Sed cur quæso solius audaciæ, timiditatis, & iræ mentionem facit in omnibus intemperaturis, reliquas uero omnes cordis passiones semper omittit. An etiam rationi non est consonum, eos, qui hoc modo afficiuntur, esse pios, clementes, humanos, verecundos, desperantes in aduersis fortunis, & vt semel dicam muliebri animo & mollitie præditos. Quæ uero de glabro pectore & thorace scribit, ex superioribus patent. Nam exuperante humido & frigido, docet ille in libro de temp. corpus glabrum reddi, & nisi magnitudo spinę obstiterit, thoracem angustum fieri oportere. Est quoq; inspiratio expirationi, & dilatatio arteriarum compressioni æqualis: quippe cum pariter necessitas refrigerationis & expulsionis excrementorum minuatur. Quòd si aliqua statui potest in ea re differentia, uidetur rationi consonum, vt expiratio & systole magis intendantur inspiratione & compressione. Nam humoris abundantia excrementosum reddit corpus. Quæ excrementa, etsi non postulant parem compressionem & expulsionem, vt ea, quæ fuliginosa sunt, tamen aliquam intensionem actionis requirunt: frigiditas verò usum minuit inspirationis & dilatationis.

B

C

Caput 36.

Frigidius uero cor & siccius pulsus quidem duriores reddit & paruos: respirationem autem, si quidem thorax paruitatem cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatam: si uero maior extiterit, raram, ac tardam. Hi uero præ omnibus minime ad irascendum prompti: cum autem coacti fuerint irasci, quibusdam retinent iram. Habent autem maxime omnium nudum pilis pectus. De paruitate autem thoracis, ac præterea totius corporis frigiditate, similiter distinguendum. Vnum illud commune in hisce omnibus memoria repetentibus, quòd quaecunque de moribus siue nunc, siue quouis alio sermone explicata sunt ad temperaturae cognitionem, non de optimis moribus, aut uitiosis, qui ex philosophia hominibus adueniunt, sed de insitis unicuique ac naturalibus nos exposuisse.

D

E

Pergit in ea opinione de duritie pulsus in siccitate lęui & secundum naturam, quam opinionem nos iam sæpius refellimus. Meritò autem fiunt pulsus parui, non quòd siccitas impediat liberam dilatationem, sed quia ob frigiditatem necessitas est diminuta: fortè etiam fiunt tardi & rari, siquidem vsus minor adhuc fuerit. Possunt esse parui, veloces, & frequentes si necessitas maior postulat. Id enim ex superioribus patet. Seruatur etiam proportio inter diastolen & systolen in hac complicatione qualitatum. Porrò respirationem moderatam intelligere debemus, non quæ simpliciter mediocris est: nam diminuta necessitate

A sitate vltra mediocritatem, necesse est pariter minui ultra mediocritatem actionē: sed moderatam intelligimus proportione respondentē pulsibus, ut de corde frigido ostendimus. Prȩterea si calidi & humidi perinde prompti sunt ad iram & actiones, ut calidi & sicci (ut antea ostendit) sequitur vt frigidi & sicci perinde prompti sint, vt frigidi & humidi. cū enim caliditas cōmunis ponebatur siccitati & humiditati, paria fiebant (eo authore) ab humido & sicco. Sic igitur posita communi frigiditate, cur æqualis nō debeat fieri promptitudo ab humido & sicco, nulla ratio suadere potest; nō ergo hi præ omnibus difficilius irascuntur, sed eo modo ut frigidi & humidi, aut etiam promptius illi quàm hi, id patiuntur: quippe cum humor imbecillo calori sit impedimento, siccitas verò faciliores reddat illius motiones. Quinetiam illud omnino a veritate alienum esse videtur, quod hic scribitur, frigidam & siccam temperiem aliarum omniū maximè pilis nudam esse. Si enim calida magis quàm frigida, & sicca magis quàm humida aptior est ad pilos gignendos (ut antea ostendit) cum B de humido & sicco cerebro ageret, omnium maximè glabrā oportet esse, quæ frigida & humida est, non quæ frigida & sicca. & frustra quidem interpretes conantur locum istum interpretari: cum ipsemet Gal. 2. de temperam. idem, quod nos, aperte scribat, frigidam scilicet & humidam maximè omniū pilis nudam esse, minus autem hac frigidam, & siccam. Vel ergo omnes codices deprauatos oportet existimare, vel incōsiderate hæc authorē scripsisse. Addere etiam debebat signa, quæ summuntur ex alijs pasionibus cordis: quas fortè ea ratione prætermittit, quòd difficile sit earum causas tenere. nam præter temperiem, magnitudo, & cōformatio ipsius cordis, maximam videntur vim obtinere ad pasiones excitandas: quā quidem ille in lib. de placitis Plat. & Hipp. scribit eos esse animosos & audaces, qui cor habent exiguum. Id enim rationi consonum est: propterea quòd spiritus seruantur in viscere angusto vniti & ueluti contracti, quod fortitudinis & vigoris est causa. Rectè verò illud C etiam admonet esse iudicandū de moribus & pasionibus cordis in homine, qui nec studio philosophiæ, nec cultu religionis, pasiones suas temperat, aut nullo metu legum, pro libidine omnia tentat & audet.

Expendit quæ dicit Gal. de ira.

Expendit quæ autor scribit de pilis.

Pasiones cordis alias habere causas propter temperiem

Hepatis calidioris indicia, venarum latitudo, flauæ bilis abundantia, in cōsistente vero ætate etiam atra: calidior ipse sanguis, atq; eadem ratione corpus vniuersum, nisi obstiterit cor: his venter & hypochōdria hirsuta.

Caput 37. Punctus decimus quintus

Posteaquàm cerebri & cordis temperies indicauit, aggreditur signa temperaturarū tertij principij ex propositis, nempe hepatis, eo ordine seruato, quo antea est vsus. A simplicibus enim & perfectioribus temperaturis orditur, deinde ad cōpositas transit. Temperatū verò hepar nō describit, eò quòd ex extremis fortè putaret medium facile deprehendi posse. Pri D mum aūt hepatis calidi indicium ponit esse venarum latitudinē: quod ego nullius momēti esse puto: Nā supponit hoc indicium hepar esse principiū venarū, & propterea rationi esse consonum, ut ea, quæ nascuntur a principijs, originem suam prodant. Propterea sequi, ut exuperante in hepate calore, cuius officium est dilatare, venæ corporis latiores reddantur. Verum si venæ fiunt ex semine parentum antequàm hepar sit factum, & illis postea affunditur hepatis substātia, & propterea parenchyma venarū dicitur esse, vt ille in lib. de formatione fœtus, & secūdo de temperamentis aperte scribit, non erit hepar venarū principium, quòd posteriorem habet generationem diuersamq; substantiam & materiā. Quod si venæ prius sunt factæ, quàm hepar, profectò magnitudinē ex materia multa, ex qua sunt factȩ, nō ab aliquo calore sumunt: aut si calor aliquis in ea re aliquid potest, id calori, qui est in semine, & utero tribuendū est, non ei, quod in carne hepatis est insitus. Absurdū prætérea est venarum latitudinem tribuere alicui calori: nam partiū magnitudo, ut idem author docet in E secundo de temperam. cap. 8. sequitur virtutem formatricem, multitudinemque materiæ: quod etiam ante ostendit, cum de magnitudine & paruitate capitis tractaret: aut cur alioqui non dicit, cerebri, cordis & hepatis caliditatem, eorū viscerum magnitudinem sequi, immo vniuersum ipsum corpus maius illis fieri, qui calidiore sunt temperamento, quod est planè ridiculum. Cur etiam non dicebat arterias & neruos fieri maiores, ob cerebri & cordis temperiem calidiorem. Præterea venæ in nobis non apparent magnæ, nisi cum sunt plenæ sanguine & spiritu. Quamobrem nisi cum hepate calido adsit humorum & spiritus copia, nobis non licebit perspicere venarum latitudinem. At verò cum illa adsunt, ignora-

Signū a uenarum latitudine nullius momenti hic esse.

Hepar non esse uenarū principium

Expendit quæ scribit de generatione bilis.

mus an latitudo sequatur magnam tensionem, potius quàm temperiem hepatis. Secundũ A indicium sumitur ex generatione & abundantia flauæ bilis: quod mihi etiam est suspectũ. nam bilis flaua quæ calida est & sicca, postulat non solum calidam, sed etiam siccam temperiem: alioqui confunduntur signa calidæ, & calidæ atq; siccę temperaturæ: nam in vtraque idem ponit signum. Præterea si per febres diarias, & synochas non putridas, bilis necessario nõ gignitur, sed solum spirituosa substantia & massa humorum calidior redditur, quo modo gignetur bilis ex leui & simplici calore secundum naturam.

Quid de abundantia atræ bilis sit sentiendum.

At verò in eo maior dubitatio est, quod scribit in consistenti ætate ob hanc temperiem abundare atram bilem: nã ille passim scribit atram bilem ex adustione sanguinis, uel flauæ bilis, uel humoris melancholici procreari. Dubium autem hic est ex qua materia velit hanc bilem attram gigni. Præterea scribit ille atram bilem fermentare terram, & malignum esse humorem: & in fine libri de atra bile addit huiusmodit humorem non nisi in ægris & præter naturam affectis corpor ibus procreari. B Quapropter illud quoque sequeretur, omnes morbos præsertim scabiem, & vlcera quæ a nigro humore procedunt in consistentibus ætate, cancerosa esse & insanabilia. Ratio tamen conuincit ex adustione in sanis fieri mutationem humorum.

An bilis omnis atra sit acida.

An dicendum dari latitudinem in generatione atræ bilis: vnam enim ex leui & naturali adustione procreari: aliam verò ex calida & maligna quadam intemperie, & hanc esse, de qua pessima omnia scribuntur: in qua etiam dantur gradus malignitatis: Illam verò esse secundum naturam, ut quæ secundum ætatis cursum, & mediocres causas fiat. Illud etiam notandum est, quod scribit Gal. sine distinctione, atram bilem esse acidam: quæ enim vel ex sanguine adusto, vel ex flauæ adustione gignitur, acida esse nequit. Nam dulcia per adustionem primum fiunt amara, posteà salsa, acida verò nunquam. acerba verò & austera in acidum saporem sæpe verti docet Gal. in lib. 4. de simplicibus. Quare solum ea atra bilis erit acida, quæ ex humore melancholico est facta. Cæterum indicium quod sumitur ex sanguine calidiore, C est maximè rationi consonum, cum hepar officina sit sanguinis, & pro sua temperie qualitates diuersas inducat in sanguinem. Porrò ex sanguinis affluentis calore, ratio intelligit vniuersum corpus calidius reddi, nec in hoc cor multum repugnare potest. Nam multos videmus, quibus adsunt omnia signa frigiditatis cordis, biliosos & calidos ob hepatis caliditatem. tantum enim virtutis habet in mutanda temperie partiũ continua ex sanguine nutritio. Quòd si cor eandem habuerit cum hepate temperiem, euidentiora erunt caloris in vniuerso corpore indicia. Quod verò scribit de hypochondrijs & ventre hirsuto, hoc fit, quoniam hepar illis partibus subijcitur, & excremẽta fuliginosa ad illas emittit. sed quod magis mirandum est, silentio transit indicia, quæ sumuntur a passionibus ipsius hepatis, nempe a concupiscentia uoluptatum, cibi & potus, omnes enim brutorum passiones in nobis esse docet ille in libris de placitis Plat. & Hipp. eò quòd hepar sit illarum sedes & principium.

De signis sumptis a cupiditatibus.

Qui maxime sint edaces.

An igitur rationi non est consonum, eos qui hepate sunt calidiore varijs D cupiditatibus agitari, cibos & potiones multas appetere & consumere, sordidis uoluptatibus esse obnoxios. Docuit etiam experientia illos maximè esse edaces & voraces, quibus magnum est hepar. Quod illis etiam fortè contingit, qui eodem viscere sunt calidiore. Cur etiam a iuuantibus & lædentibus signa non sumit, sentiunt enim qui ita sunt affecti, volas manus calidiores, & frigidis iuuantur cibis, potionibus, aere, & calidis morbis sunt obnoxij. sunt pariter siticulosi nisi ventriculi frigiditas & humiditas multum obstiterint.

Quomodo frigiditas hepatis cõferre possit ad generationẽ pituitæ.

Caput 38.

Frigidioris uero angustia uenarum, pituita abundantior, sanguis frigidior & totius corporis habitus nisi a corde calefiat. Venter illis glaber est atque hypochondria. B

pituitæ nomen dupliciter sumi.

Patent omnia ex superiore capite, quę in hoc scribuntur. nã cõtrariorũ eadẽ est disciplina, vno tamẽ excepto, quod de generatione pituitæ tradit. Quũ.n. alibi scribat pituitã gigni in vẽtriculo, quid cõmune nũc habet cũ hepate. Præterea cũ pituita frigida & humida sit, hepar aũt frigidũ solũ ponatur, quomodo pituitã gignet. Hæc interpretes sicco pede trãseũt: quæ tamẽ maioris sunt momẽti, quã quę hoc loco præter institutũ tractãt. Nos verò ita dicimus, pituitæ nomen a Gal. dupliciter vsurpari. Sumitur enim nunc pro quarto humore,

verumquę

A verumque est eam gigni in uentriculo ex cibis: sumitur & pro sanguinis massa tota diminutè concocta, fit autem hęc in hepate, & vbi hepar frigidius est, nutrimentum planè vincere non potest. Sed pituitosus sanguis frigidior & humidior quàm par sit, fit: vel aliter dicendum ꝙ scilicet pituitam quartum humorē gignat ex frigidiore portione & humidiore ipsius chyli. Cogimur ergo fateri in hepate gigni pituitā: alioqui quid ex humidiore & frigidiore ea alimenti parte illic gigneretur. In ipso quoq; uentriculo eadem procreatur ex frigidiore & humidiore portione assumpti alimenti. Ac vniuersus ipse chylus, cum perfectā concoctionem non assequitur, crudus & ob id pituita dicitur esse. In venis autem, cerebro & alijs partibus corporis nequaquam gignitur: sed quæ genita est, vbi calor illarū partium debilis est, assimilari nequit vniuersa: quare relinquitur ex ea pars, quæ crassior & frigidior est: quæ postea tanquam excrementum per nares, & alios corporis meatus excernitur, aut retenta morbum facit. Est porro ea pituita quæ in hepate gignitur, vera, ut quę in officina humorum gignatur, ac cum sanguine commixta, & vtraque bile. propterea ea humoris nomen meretur, cum materia sit apta ad generationem, auctionem, & nutritionem: quæ verò in uentriculo procreatur, re vera humor vocari non potest, sed potius excrementum. Nam in eo cōsistit excrementi ratio, quod sit à sanguine separatum & secretū. Vt enim bilis in vesica sua recepta, & humor melancholicus attractus a liene, amplius humor uocari non potest, sed excrementum biliosum, & melancholicum, idem de pituita censendum: nec existimandum quidem est, unquam talem pituitam fieri posse sanguinem: quandoquidem in generatione sanguinis quatuor humores simul fiunt: facta autē pituita rursus fieri nequit. Sed hæc alibi diligentius demonstrauimus. Illud autem quod secundo loco dicebamus, pituitam a frigido & humido fieri, concedimus: At utrunq; adest in frigidiore hepate. Nam humorem ex cibo capit: quem cum ob frigiditatem suam planè uincere nō potest, plurima sui parte hepar frigidum in pituitam degenerare facit: sicut etiam fortè calor, ex alimenti portione potentia biliosa, elicit bilem, & non solum ex ea, sed etiam ex parte, quę in temperatis alioqui fieret sanguis quartus humor. Clarum uerò illud est, sanguinem, vniuersiq; corporis habitum, frigidiorem reddi, ubi hepar frigidius extiterit. nam omnes partes quæ in habitu sunt, ab eo viscere nutrimentum capiunt: ex nutrimento autem temperies illis accedit. Rectè autem dixit uniuersi corporis habitum, non autem uniuersas partes: nam vētriculus & intestina nō sequuntur hepatis temperiem, qui ex chylo nutriuntur. Quòd si ut aliæ partes quę sunt in habitu, ex sanguine aleretur, dixisset utiq; Gal. omnes partes sequi frigiditatem hepatis. Nam si commune esset nutrimentum, communis quoq; esset temperies. An etiam cor, pulmo, lien non sequuntur temperiem hepatis & sanguinis. De hepate & liene non esse dubium, cum nullam in se repugnantiam habeant. Cor uerò cum sit principium caloris, & spiritus feruentis, non patitur se uinci a frigiditate hepatis & sanguinis: Retunditur tamen etiam illius caliditas ob continuum affluxum sanguinis, ex quo etiam ipsum nutritnr. Quòd si in eandem temperiem conspirent hepar & cor, sine controuersia uniuersus corporis habitus recipit eam tēperiem, quam ea uscera immittunt: si uerò inter ea repugnantia est, sequuntur aliæ partes uincentis principij temperiem, & magis hepatis quàm cordis. Quę uerò de hypochondrijs & uentre glabris scribit, patent. hoc solum addendū nō prorsus glabras illas esse partes ob simplicem frigiditatem: hoc enim sequitur frigiditatē coniunctā cum humiditate. Omittit hic etiam indicia sumpta a iuuantibus & lędentibus causis, & a differentijs cōcupiscentiæ, quibus parum uidentur esse obnoxij, qui frigidiore sūt hepate: aut certe ignoramus, quas passiones huiusmodi frigiditas inferre possit.

Pituita nomen dupliciter sumi.

Pituita non gigni in uenis & cerebro.

pituita quæ uera & humor uocari possit.

Excrementi ratio in quo consistat.

Quæ partes dicantur sequi hepatis temperiem

In corporis tēperie mutanda plus conferre hepar quàm cor.

Siccioris autem, sanguis quidem crassior, & minime abnndans: uenæ duriores, & totius corporis habitus siccior.

Capue. 39.

E Perinde agit Gal. de siccitate hepatis, ac si agendum esset de siccitate terræ. Nam crassus sanguis idest spissus in nobis non fit, ob mixtionem terrenæ substantiæ a siccitate hepatis, ut aqua crassescit mixtione terræ: nec ob congelationem ut glacies ex aqua, sed ob adustionem & actionem qualitatum: At in nobis, & alijs uiuentibus siccum non agit, nec humor nec etiam frigiditas, sed solus calor moderatus, uel imbecillus, aut excedens. Ille enim ab initio suum humorem depasci incipit, & in eo malo perseuerat, donec nos perimat: interim uerò pro ratione patientis humoris nos temperat, calefacit, refrigerat: semper autem siccat solidiores partes: humores autem tunc crassiores reddit, cum uim ha-

An crassities sanguinis sequatur siccitatem hepatis

Calorem solum in nobis agere.

bet euaporandi humorem, qui in ipſis eſt: poſtea verò cum ipſe calor iam elangueſcit, pituitoſos, & aquoſos humores aceruat. Non ergo dicere poſſumus ſiccitatem, quę eſt in hepate, reddere ſanguinem craſsiorem, aut aliquid aliud facere poſſe, cum multam vim agendi habeat: alioqui qui ſcyrrho hepatis laborant huiuſmodi ſanguine abundarent: At illi aquoſos humores & pituitam aceruant, vnde naſcitur aqua inter cutem, ſic etiam ſenes ſanguinem craſſum efficerent, & non muccoſum, & aquoſum: ſi igitur in nobis fit ſanguis craſſus, hoc accidit, vel ex craſsis alimentis, vel à calore hepatis uiolentius humorem conſumente. Abundantia quoque ſanguinis ſequitur copiam alimenti, & optimam concoctionem. Defectus verò non ſequitur ſiccitatem hepatis, niſi fortè ea ratione, quòd cum ſiccitate calor nequit bene concoquere. At hoc per accidens fit a ſicco: caloris verò imbecillitas præcipua & per ſe eſt cauſa. Cæterum ridiculum eſſe puto indicium hepatis ſiccioris, quod ſumit a duritie venarum & totius corporis habitu ſicciore: quis enim ſub cute occultas venas dignoſcere poteſt eſſe duras, vel molles, niſi tenſas fortè putet eſſe duras. Et quo modo, quæſo, hepatis ſiccitas vim habet indurandi, cum nullam habeat agendi vim. Ego nũquam ex ſcyrrho hepatis vidi mutationem aliquam fieri in venarum duritie, & mollitie. Vbi verò adſunt febres ardentes, fit quidem a calore ſiccitas, & ex ſiccitate durities. At hoc non fit agente ipſa qualitate ſicca, cuius hic notas quærimus. Eadem eſt ratio de corporis habitu ſicciore: qui talis quidem fit, conſumpto humore ui caloris, & non ſicci. Sed cur hic etiam a iuuantibus, & lędentibus, & paſsionibus hepatis indicia aliqua non ducit. Eſſent enim hęc præcipua, ut quæ in ſolo eo viſcere fiant, nec ab alijs obſcurari poſſunt. Sed Gal. quę difficilia ſunt, omittit: quæ verò nullius ſunt momenti, tradit. Quorſum enim oportebat illum tantum laborare in diſtinguendis animæ facultatibus, & ſingulis collocandis in certis & diſtinctis locis, ſi poſteà illarum vſum & uim docere non poteſt.

Signum hepatis ſicci ex duritie uenarũ ridiculum.

A B

Caput. 40.

Humidioris autem ſanguis quidem abundantior atque humidior: uenæ autem molliores, ita uero & uniuerſum corpus, niſi partes ad cor attinentes, obſtiterint. C

Quę hic ſcribit de humidiore hepate, patent ex his, quæ dicta ſunt de ſicciore: & ſi illa parui, hæc magni momenti eſſe nõ poſſunt, ut certè nõ ſunt: neq; enim ſanguinis abundantia fieri poteſt ab humido, ſed a calido & humido: talis enim eſt ſanguinis quarti humoris natura. Sanguis vero, qui ſuo nomine vniuerſos humores comprehendit, exigit mediocrem temperiem: vbi verò mediocris eſt calor (ut hic ſtatuitur) & exuperat humidum, crudiores fieri humores neceſſe eſt: In quo caſu ſanguis abundare non poteſt. Verum autem illud eſt, eum, qui gignitur, ſanguinem, humidiorem & aquoſum eſſe. Sed illud inutile eſt hic quoque ex mollitie venarum uelle ſignificare humiditatem hepatis. Cur etiam non dixit huiuſmodi temperiem obnoxiam eſſe morbis ex putredine, & qui naſcuntur ex aquoſis fluxionibus, & ad cupiditates ſuſcipiendas, & deponendas faciles eſſe, & alia huiuſmodi, quæ ratio quidem fingit ab humido naſci, nihil tamen certum ſtatuere poteſt. D

Signa hæc contemnit.

Caput. 41.
Punctus decimus sextus
[illegible] decimus sept.

Calidioris verò ſimul ac ſiccioris hepatis indicia, hypochondria plurimum hiſpida, ſanguis craſsior ſimul ac ſiccior, flaua bilis plurima eſt: conſiſtente autem ætate, & atra. venarum autem latitudo, & durities: ſic verò & uniuerſum corpus ſe habet. Nam, quæ ex corde caliditas originem habet, poteſt obtundere eam, quæ ab hepate naſcitur frigiditatem: ſicuti & frigiditas caliditatem, ſiccitatem vero non poteſt humidius cor ad contrarium habitum transferre. Media vero inter has, quæ dictæ ſunt, ea, quæ ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis ſiccitate ſuperatur, quàm ſiccitas ab humiditate, minus autem à caliditate: adhuc vero multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, que ab hepate eueniunt, facillimè vincitur. liquet autem quod cũ in unum conuenerint utrinq; principii temperaturæ, totum exquiſite ſecundũ illas afficitur corpus paulo uerò inferius ipſius dicentur indicia. E

Quæ

A Quæ hic dicuntur de signis hepatis calidi, & sicci, patent ex superioribus. Nam coeuntibus duabus his qualitatibus, hypochondria valdè hispida fieri necesse est, & sanguinē crassiorem, & sicciorem gigni ob euaporationem, quam facit calor, & repugnantiam siccitatis aduersus humorem. Fit igitur bilis flaua hac ratione ob adustionem calidioris partis sanguinis: & quoniam ex plurima alimenti portione bilem elicit, & procreat huiusmodi temperies. Porrò in ætate consistente atra bilis in his exuperat, non ex adustione flauæ, ut alij credunt. Nam per tam longam ætatem non potest durare eiusdem humoris adustio, ac facta bilis purgatione, sublata esset materia apta ad generationem atræ bilis: sed temperies, quæ est calida, & admodum sicca ex ipsomet alimento plurimum humoris crassi, & melancholici elicit: sicut aliæ temperies natæ, & aptæ sunt sibi similem gignere humorem. Nam ex eodem cibo plus pituitæ gignet frigida & humida temperies, quàm aliæ: & calida & humida plus sanguinis: calida & sicca plus bilis. Eadem temperies, vbi iam remittitur calor B & humor, quod fit in declinante ætate, plurimum humoris melancholici, aut etiam atræ bilis, id est cum aliqua adustione, procreabit. Quod verò legitur de sanguine crassiore simul & licciore, meliorem habet in alio codice Græco dictionem. Legitur enim (sicciorem & parciorem) sequitur enim sanguinem fore siccum, si crassus est: repugnat autem rationi, si in hac temperie multus sanguis gignatur. Hic enim a calida & humida temperie plurimus fit: nec quidem potest sanguis exuperare vigentibus causis, quæ bilem flauam, & atram abundare faciunt. Ac in hac quidem re ridenda est Acachiæ interpretatio, qui putat ideo sanguinem abundare debere, quia subiungit Galenus venas in hoc statu esse latas, quasi necessarium sit loca vacua, & ampla necessario repleri solidiore materia. Videndum enim est, an id, quod replendi vim habet, adsit: adesse autem non potest sanguis in venis, nisi gignatur in hepate: gigni verò non potest (vt diximus) a temperie, quæ repugnantes habet C qualitates cum natura sanguinis. Cæterum quod scribit de venarum latitudine, & duritie, iam sæpe refellimus. Sequitur enim venarum latitudo copiam materiæ, ex qua sunt factæ, & formam agentis. Nam parentes & magni sibi similes filios gignunt: & si quid illi magnum habent, illud idem magnum efficiunt in sua prole, si interim materia illis non defuit in ipsa generatione. Durities vero in venis non sequitur, nec colorem, nec siccitatem hepatis, si quidem illæ factę sunt, antequam hepar esset conformatum: deinde si venæ sunt durę, & siccitas calori coniungitur, quomodo latæ esse possunt. Repugnat enim dilatationi durities, & siccitas. Cæterum cum sæpius de repugnantia hepatis & cordis egerit absque distinctione, in hoc capite docet, quid possit cor aduersus hepar, & quam temperiem hepatis emendare posit. Illud autem notandum in primis est, quod scribit illis verbis (nam, quæ ex corde caliditas) non enim omnis caliditas, quæ in corpore est, a corde proficiscitur. Nam (vt superius diximus) vna est caliditas ex ipsis elementis: alia ex proximis prin- D cipijs uiuentium singulis partibus cum proprio humore indita. Sunt præterea tres fontes caloris, cor, hepar, & testes, ut antea ex primo de semine, & sexto de morbis vulgaribus ostendimus. Ergo caliditas cordis potest frigiditatem hepatis emendare, id est temperiem, quæ a frigido hepate in corpus spargitur: quoniam cor suapte natura admodum calidum est, & feruentes spiritus in singulas partes spargit. Quòd si calidius adhuc fuerit, quàm illius mediocritas postulet: non mirum si duplici caliditate immissam ab hepate frigiditatē emendet: & econtra frigiditas cordis caliditatem hepatis temperet. Nam si calidissimum suapte natura uiscus, frigidius sit, quàm ratio postulat, minus calefiet corpus ab eo, & ita frigidius euadet. At verò non potest (inquit) siccitatem hepatis humidum cor emendare: quoniam suapte natura cor admodum est siccum, ita vt tantam humiditatem acquirere nequeat, quæ sufficiat ad siccitatem hepatis corrigendam. De quo ego dubito. Si enim cor E humidius fuerit, sanguinem arteriosum, & vitales spiritus humidiores efficiet, ex quibus siccitas, quæ ex licciore sanguine ab hepate profecto in singulas partes resultat, temperabitur. Humiditas autem hepatis (inquit) a cordis siccitate emendari potest, sed minus facile, quàm caliditas, aut frigiditas: quoniam cor siccum suapte natura est, &, sicciores spiritus, & sanguinem efficit, quæ superfluum ab hepate humorem refundere possunt: non tamen ita facilè, vt in actiuis qualitatibus, & quia cor plus potest in calefaciendo, quàm in exsiccando. Ergo cor in calefaciendo primam vim habet: in refrigerando secundam: tertiā verò in siccando. Hepatis autem siccitatem cor in contrarium habitum transferre non potest: quasi diceret, retundere, & aliquo modo temperare potest: vincere autem omnino,

Bilis flaua quomodo ī his gignatur.

Atra bilis quomodo abundet in ætate declinante.

Acachiæ sentētia ridenda.

Quid præstare poßit in corpore cordis temperies & hepatis in mutua repugnantia.

& in sui naturam transferre nequaquam. Cæterum ut cor suapte natura siccum, nunquam potest ita humidum esse, vt siccitatem hepatis emendet: ita hepar humoris fons, nunquam ita siccum esse poterit, vt humiditatem cordis in contrarium habitum transferat. Humiditas autem hepatis facillimè siccitatem a corde proficiscentem vincet: caliditas autem hepatis postea frigiditatem a corde emendare statuatur. Postremo loco frigiditas caliditaté: vtrumque enim cum calidum sit, minus poterit alterius frigiditatem emendare. In vniuersum tamen, vt semel dicam, plus potest hepar ad mutandam totius corporis temperiem, quàm cor: quoniam ab illo nutrimentum mittitur, quo substantia partium mutatur, tum etiam quòd solidior sit sanguis, quàm spiritus, & propterea validiores impresiones facit: vnde videmus frustrata sanguificatione vniuersum corpus pituitoso, & frigido humore abundare, frigidisque morbis corripi. In affectibus verò præter naturam calidis creandis, cor potissimam, & maximam vim habet. Quod uerò scribit vniuersum corpus exquisitè se qui temperiem eandem cordis, & hepatis, verum quidem est: sed etiam testes non minimã habent in hac re vim: quandoquidem illis præsentibus corpus calidius, & siccius euadit. Illis verò exectis degenerant mares a sua natura, & temperiem atque mollitiem mulierum induunt, (vt superius docuimus) viuentium temperiem uel momento mutari ob illorum uiscerũ alterationes. Vnde pinguiora redduntur castrata animalia, & pilos alere nequeũt. Addere quoque hic debebat signa, quæ sumuntur a pasionibus hepatis. Oportet enim hos cupiditatibus maximè obnoxios esse, cum calor siccitati coniunctus, maximæ sit efficaciæ. Dant etiam sua indicia causæ iuuantes, & lædentes: nam a similibus læduntur, a contrarijs verò iuuantur. Eandem etiam temperiem produnt morbi calidi, & sicci, qui frequentes in hoc statu gignuntur.

(Caput. 42. Particula decima octaua)

Humidius antem, ac simul calidius hepar, minus quidem, quàm calidius & siccius hypochondria reddit hispida. Plurimum uero sanguinis, & uenas amplas, habitumque calidiorem, atque humidiorem facit, nisi obstiterit cor. Si uero amplius in ambabus qualitatibus a naturae modo recedat, a morbis, qui ex putredine, ac uitiosis humoribus fiunt, facillime capitur. Adhuc autem magis, si plurimum augeatur humiditas, caliditas uero non ita. Si autem contra, parum quidem humiditas crescat, plurimum uero caliditas, minime uitiosis humoribus laborant.

Quæ de pilis hic scribit, frustra in omnibus intemperaturis repetuntur: aut certè nos non cogimur pilorum semper reddere rationem, quoniam ex contrariis contraria patent. Meritò autem in hac temperie sanguis plurimus gignitur, quoniam hic calidus, & humidus, qui a simili temperie abundat. Quæ verò scribit de uenarum magnitudine, iam sæpe inter nugas reposuimus. Quæ uerò de temperatura habitus corporis adfert, uerissima esse antea quoque ostendimus. Rectè quoque scribit huiusmodi temperiem obnoxiam esse putredini humorum, & morbis, qui ex illis nascuntur: quoniam difficilè retineri potest in hac complicatione dominium caloris supra humorem: sed sæpe ex nostris erroribus accidit humorem dominari ex quo (vt postea ostendemus) incipit putredo. Non autem ea fit, (vt Acachias scribit in suis commentarijs) quòd natiuus calor in humido disipetur, & alienus immittatur, & hoc fit, vt inquit putrescere. Nam vnus & idem est calor, solum differés per magis & minus, nec unus rem deserit, vt alteri cedat: nec putredo est immisio caloris, sed corruptio rei: atque ea quidem fit, ut scribit Arist. in quarto meteo. quando pasiuæ, qualitates dominantur actiuis: hic autem nullum ostendit dominium humoris supra calorem. Quare nescit etiam quid sit putredo, & quomodo fiat, sed, vt diximus, hæc postea diligentius fortè, quàm alij omnes fecerint, tractabo. Sunt etiam huiusmodi corpora dedita maximè gulæ, & edacia, voluptatibusque omnibus obnoxia. Nam ex humore suppeditatur materia, quæ sufficit ad uoluptates, & ex calore uis agendi incitatur. Læduntur pariter a calidis, & humidis: frigidis, & siccis iuuantur.

Acachiæ error.

(Caput. 43.)

Humidius autem & frigidius hepar habet hypochondria glabra, sanguinem

A nem uero ad pituitae naturam accedentem generat, cum uenarum angustia sic & reliquum afficit corpus, nisi a corde ad cõtrariam naturam transferatur.

Vt patent ex superioribus, quæ scribit de hypochondrijs glabris, & agnoscuntur esse nugæ, quæ semper repetit de uenarum angustia: ita quod scribit de sanguine pituitoso, confirmat meam opinionem, quòd pituita uera gignatur in hepate. Nam si sanguinem pituitosum gignit, pituitã quoq; gignit. Est huiusmodi temperies cupiditatibus minimum subiecta, & facilè offenditur a frigidis, & humidis: nec siticulosos, aut uoraces reddit homines: quandoquidem ipsum hepar ita affectum, non potest multum concoquere, nec humorem a uentriculo sugere, ex cuius defectu fames, & sitis nascuntur.

B

Frigidius autem & siccius hepar cum pauco sanguine, & uenarum angustia efficit corpus atque frigidius, & hypochondria glabra, nisi & hic cor dominetur. Caput. 44.

Quæ de pauco sanguine hic scribit, uidentur rationi consona: & fortè etiam addendũ est sanguinem illum pituitosiorem esse. Nam huiusmodi temperies similis est ei, quæ in senibus conspicitur. Quid uerò de uenarum angustia sentiendum sit ob hepatis temperies, sæpius iam ostendimus. Frigidius corpus necessariò sequitur ob sanguinis frigiditatem: nec cor multum in ea re potest, ut ostendit species ea hydropis, in qua multa pituita aceruatur ob hepatis frigiditatem, & frustratam in eo sanguificationem, quam cordis nulla intemperies emendare potest. Porrò si pili sequuntur caliditatem & siccitatem, frigida & sicca temperies non erit glabra, sed frigida & humida. Omittit etiam hic signa, quæ sumuntur à iuuantibus & lædentibus causis, & ab alijs iam sæpius repetitis.

C

De temperaturis testium.

Ex quatuor partibus nostri corporis, quas Galenus posuit principia in eo esse, superest ut de testium temperatura agamus. Quæ res cum attingat seminis generationem, maris & fœminæ procreationem, promptitudinem, vel segnitiem ad uenerem, & eiusdem noxium, innoxiumque usum, (hæc enim omnia pro diuersitate temperaturarũ testiũ ille fieri scribit) cogimur profectò altius rem exordiri, ne ex incertis principijs disputatio instituatur. Supponit enim hic Galenus testes esse, qui semen gignunt, quod Aristoteles negat esse verum. Quòd si testes ipsi semen conficiunt, non tamen propterea constat, ex qua materia illud efficiant: nec patet adhuc, quid ipsum sit semen, & ex quibus partibus decidatur, & ubi gignatur, quamque habeat illud vim ad generationem. Itẽ qua ratione nunc mares, nunc fœminæ, & illi similes & dissimiles patri procreentur et matri. Ac inter hæc quidem ab eo aptissime exordiemur, an scilicet a natura testes facti sint ut semen gignant. Negat id (ut diximus) Aristoteles in lib. de partibus, & generatione animalium, vbi cum statuisset cor principium esse, a quo omnia nascuntur, & ad quod aliẹ omnes partes referuntur, nititur probare testes non esse ad generationem necessarios, & ea quidem ratione, quòd nõ ad sint omnibus animalibus, quæ generant, ut serpentibus, & piscibus: sed ideo factos esse, ut reuolutionum et anfractuum in seminalibus meatibus sint causæ, ne prompta ad crebram uenerem sint animalia, quæ castiora esse oportet: pẽdere autem illos, ne meatus retrahãtur. Quò fit ut illis exectis, nequeat animal generare: quoniã scilicet meatus retrahũtur: huncq; esse usum illorum, ex eo doceri, quòd inuentus sit taurus, qui statim a castratione nondum retractis seminalibus uasis coiuerit, ac generarit. Alium tradit eorum usum: quòd veluti pondera, quæ telis adnectuntur ad tensionem, cor tendant: hoc enim esse roboris principium: sine tensione autem robur esse non posse: et propterea castrata animalia infirma debiliaque reddi, quia desit tensio cordi, quam testes antea præstabant. Verum Aristotelis argumenta facilè refelli possunt. Primùm enim illud non sequitur, testes non esse necessarios ad generationem, eò, quod eos non habeant omnia, quæ generant. Nam ita responde re pos-

D *Disputatio an testes facti sint ut semen gignant. Aristotelis opinio.*

E *Cõfutatur Aristotelis opinio.*

re possumus. Omnia, quæ generant, uel testes habere, uel aliquid, quod proportione testibus respōdet: quod Aristoteli sufficere uidetur, cum in singulis animalibus satis esse putet, si aliquid huiusmodi reperiatur. Deinde etiam si concedamus, nec testes, nec aliquid, quod illorum uicem gerat, in multis reperiri: tamen & hoc etiam non sequitur, non esse illos necessarios ad generationem, quibus dati sunt. Hac enim ratione diceremus pulmones non esse necessarios ad uitam homini, eò quòd pisces sine illo uiuant. Non enim eò, quòd aliqua pars in vniuerso genere animalium non reperitur, ideo quibus illa adest, non est necessaria. Ostendere debebat Aristoteles testes non esse necessarios ad generationem in homine, equo, & alijs animalibus, quibus eos natura largita est. Et quomodo, quæso, id posset facere: quippe cū testes reperiantur in dissectionibus sæpe uel semine pleni & tumidi, aut certè nunquam prorsus sine semine. In meatibus autem, qui præcedunt testes, aut sanguis solus, aut nondum confectum semen inueniatur: in alijs autem, qui à testibus enascūtur, quæ ab Anatomicis deferentia uasa nominantur, iam elaboratum semen contineatur: tanquā testes sint a natura facti ad semen ipsum formandum perficiendumque: quod & ipse Aristoteles nescit, quomodo in primo de generatione animalium cap. 12. testatur, testes inquam semen genitale perficere. Illud uerò ridiculum esse puto, quod scribit, inuentum esse taurum, qui statim a castratione coiuerit, & generauerit: quasi dolor, qui affligit ob testes recenter auulsos, non adimat coeundi desiderium. Quòd si id concedimus: ob aliam tamen rationem, quàm quòd nondum sint retracti meatus, factum credemus. Nam dicimus a testibus iam elaborati seminis tantum esse transmissum in uasa deferētia, ut ex eo gignere possit animal: sed hoc non ostendit testes, non esse necessarios ad generationem illis, quibus a natura adsunt: quandoquidē repleri non poterant meatus semine genitali, nisi testes illud prius elaborassent. Quòd si natura dedit testes castitatis causa, uidebitur utiquè in multis animalibus huius rei rationem frustra habuisse. Cur enim uolucres & terrestria plurima animalia castiora esse oportet, quàm serpentes, & pisces: præsertim quòd passeres, & multa alia animalia testibus prædita, multò salaciora conspiciantur esse illis, quæ testibus sunt priuata? At si testes facti sunt ad tensionem seminalium meatuum: nequaquam verò ad necessitatem generationis, nisi quatenus eos meatus tendunt, fiet utique, ut, si quod meatibus appendatur pondus æquale testibus, gignere possit animal, non minus cui testes sunt exempti, quàm cui adhuc adsunt. At vero nec illud docere potest, quo pacto testes motum excrementi genitalis stabiliorem (ut ille ait) faciant, & castitati hac ratione conferant. Nam si quemadmodum ea animalia, quæ intestina habent recta, uoraciora, sic propensiora ad venerem sunt, quibus meatus seminales recti sunt dati. Testes potius frequentem venerem excitabunt, ut potè quos dicat in plurimis animalibus ad tensionem meatuum comparatos. Cæterum testes esse factos ad cordis tensionem, & corporis, animique robur, eadem refellit ratio: quòd scilicet appenso aliquo pondere æquali testibus, idem robur in castratis, & integris animalibus resideret. Sed dicat, quæso, Aristoteles, an arteriarum, venarum, & neruorum, (si uelit) plurimæ reuolutiones, quæ fiunt in spatio intercedente inter cor & testes, non impediant eam fieri tensionem, quam ipse finxit? Oporteret enim grauissimū esse pondus, quod tensionem facere aptum esset in partibus tam laxis, si ex illarum pondere tandem cor etiam ipsum tendi necesse sit. Essent præterea animosiores semper, quibus testes sunt maiores: sequitur enim maior tensio ex pondere & magnitudine tendentium partium. At nihil huiusmodi docet experiētia. Sed cur nō seruatur generandi uis & robur illis, quibus testes duntaxat sunt contusi & collisi? Castrantur enim, & inepta redduntur ad veneris usus multa animalia, vt boues & arietes eo modo, & non detractis testibus. In qua re cum seruetur tensio meatuum, cordisque, & tamen pereat robur, generandique facultas, necesse est profectò alium esse ipsorum usum. Adde quòd hæc tensio nequit in omnibus reperiri, ueluti in ijs, quibus testes intus conclusi sunt, & alicui parti annexi, ut in porcis fit. Quomodo enim in illis fiet tensio, cum tamen in omnibus amittatur robur ablatis testibus. Nō est quidem hæc ratio infirmitatis in castratis animalibus, quòd remittatur tensio cordis: Sed quia vis calorifica, & propriæ naturæ causa quędam, ut ille etiam testatur, in uniuersum corpus immittatur, quę detractis testibus euanescit, degenerantque mares & fœminæ ob id a sua naturali conditione. Atque hæc sequuntur incommoda eam opinionem de vno principio in corpore: quam etiam refellunt usus, quos hepati, lieni, & multis alijs partibus adscribit. Igitur testes semen conficiunt, & ad generationem sunt necessarij. An uero solis testibus cōcessa

Cur castrata animalia amittāt natiuū robur.

A cessa sit hæc vis, nunc videndum. Putãt enim aliqui etiam in vasis dictis spermaticis semen gigni, & communem hanc esse illis cum testibus facultatem, ut venis, & hepati, communẽ uolunt esse sanguificationem. Alii uerò uolunt illud gigni in omnibus partibus corporis, & ab illis decidi in coitu. Alii autem non in toto quidem corpore, nec in singulis partibus, sed in illis solum, quæ solidæ & spermaticæ a medicis dicuntur, illud generari contendunt. Nec desunt harum opinionum authoribus probabiles rationes: & si Aristoteli aliquæ non placent, de cuius etiam sententia postea agemus. Igitur qui putant semen gigni in vasis seminalibus, aberrant: Nam argumento, quo utuntur ex sanguificatione communi hepati, & venis, refelluntur. Soli enim hepati sanguificandi vis est concessa: non autem venis aliquibus, ut superius ostendimus. Eodem pacto soli testes semen conficiunt: vasa uerò seminalia alterant quidem materiam, ex qua postea fit semen: tamen ea alteratio formam seminis non inducit: nec semen uocari debet, quod in testibus nondum est receptum, & in illis postea

An uasa spermatica uim habeant generãdi semen.

B concoctum & elaboratum. Alias uerò propositas opiniones, nec probare, nec improbare possumus: nisi prius intellexerimus, quid ipsum sit semen, & ex qua materia fiat, & quomodo. Quare de his nunc agendum. Porrò Aristoteles in libro primo de generat. animalium, quærens quid sit semen, diuidit omnia, quæ sunt in corpore, in partes corporis, alimẽtum, colliquamentum, & excrementum alimenti: docetque semen non esse partem corporis secundum naturam: quoniam ex eo, quamuis similari, nihil constituitur, ut ex neruo, aut carne: et quia ipsum separatum non est, ut partes omnes sunt separatæ. Nec illud quidem esse partem præter naturam, cum in omnibus insit, & natura ex ipso oriatur. Cæterum alimentum non esse: quoniam alimentum res est aduentitia. Et multò minus colliquamentum esse, quoniam semen secundum naturam est: colliquamentum uerò præter natutam, quod ex toto secedit propter motum caloris. Itaque semen esse excrementum: verum non inutile:

Quid sit semẽ ex qua materia et quomodo fiat Aristotelis opinio

C hoc enim naturæ nihil conferre, sed plus obesse, quo plus assumitur: & idem in his, qui male habent, plurimum esse: semen uerò minimum. Quare esse vtilis excrementi partem aliquam, sed non esse prius excrementum utile, ut pituita: quę cum cibo mixta, potest alere, laboreque absumitur: sed posterius esse, & ultimum excrementum. Illud enim esse, ex quo vnumquodque gignitur membrum. Concludit ergo semen esse excrementum alimẽti sanguinei, quod vltimum in membra digeritur. Verum Aristotelis opinionem diligenter expendere oportet. Primùm enim, dum vult quærere quid sit semen ex enumeratione eorum, quæ sunt in nostro corpore, omittit multa, ut humores, spiritus, spirituosamq; substantiam: quæ vel semen est, vel proxima seminis materia. Præterea omittit pinguedinem: nec facile quidem est docere, quomodo hæc a semine differat: nimirum cum videamus in illis deficere alterutrum, cum aliud abundat. Præterea cum menstrua etiam sint excrementa vt semen, (quemadmodum ille scribit) non satis docet, quomodo illa inter se differant: cum

Aristotelis opinio expẽditur.

D dicit, menstrua semen esse non purum, sed indigens confectionis. Non enim sanguis menstruus fieri potest semen: quippe cum natura soleat per menstrua euacuare non solum sanguinem, qui copia grauat, sed etiam quod qualitate & substantia est noxium & malignum: Semen verò ex eo, quod est in sanguine aereum, oleosum, pingue, & perfectum, gignatur. Quo fit ut semine excreto, & si pauca est materia, corpus debilitetur: quia spirituosa est, purissima & maximè cognata nobis: sanguis uero menstruus excretus, & si plurimus est, naturam tamen alleuat, tanquam inutile excrementum. Adde quòd rectius uocasset semen esse excrementum quantitate, quàm vltimum & utile. Nam ferè repugnat, aliquid esse excremẽtum & vtile. Nam ideo excrementum dicitur, quòd excernendum sit, quia inutile. Quæ enim sunt vtilia, ea natura retinet: quæ verò naturaliter expelluntur, ideo expellũtur, quia molesta sunt, & propterea inutilia. Ac quantitate quædam agnoscuntur esse excrementa, quales sunt optimi humores, qui adeo sunt aucti, ut uasa sua distendant, & naturam grauẽt:

Seminis materia ex purissima parte sanguinis.

Excremẽti ratio in quo sit posita.

E quibus natura remedium inuenit per euacuationem, ut in pueris, & adolescentibus accidũt sanguinis profluuia ex naribus, eo, quòd in illis plus humoris gignatur, quàm exigat corporis nutritio. Hoc sanè modo semen excrementum esse agnoscitur: quippe cum in pueris, dum in alimentum humores consumuntur, & in senibus, vbi illi deficiunt, semen nõ gignitur. Nec illud quidem omittere possum, quod scribit Aristoteles, semen esse sanguinis & alimenti excrementum. Nam corporis & concoctionis, quæ in corpore fit, non alimenti dicũtur esse excrementa, quomodo stercus, vrina, & bilis utraque dicuntur esse excrementa, eò quòd post concoctionem relinquãtur inutilia: Semen verò ex sanguine ipso fit. Non ergo excre-

Semen quomodo sit excremẽtũ

Semē quid & an fiat in singulis partibus antiqua opinio.

excrementum est. Nam partes similares non dicuntur esse excrementa humorum, ex quibus fiunt: nec sanguis ipse dicitur esse excrementum chyli, ex quo conficitur. Ex quibus patere puto genus, quod assumendum est in definitione seminis. Est enim semen excremētū, non qualitate, sed quantitate eius partis, cuius est excrementum. Verum in eo dubium maximū est, vbi nam fiat, & ex qua materia. Nam, ut diximus, quidam, nulla facta mentione testium, (in quo euidenter errant) contendunt semen fieri in singulis partibus, & ab illis in coitu secerni. Et antiqua fuit hæc opinio, quatuor potissimum, ut in quit Aristoteles, argumentis innixa. Quorum primum sumitur ex similitudine natorū, & parentū. similes enim gignuntur filij parentibus toto corpore, & singulis partibus: quod aiunt huius opinionis authores fieri non posse, nisi ex toto, & singulis partibus parentum aliquid uenerit: id autem nihil aliud esse posse, quàm semen. Secundum argumentum sumunt, quòd ex mutilatis procreentur mutilata: Semen enim ab ea, quæ deest, parte proficisci negant: accidere autem vt id non procreetur, vnde semen non decesserit. Tertium ducunt argumentum a uehementia uoluptatis, quæ in seminis excretione fit: quæ cum vniuersum corpus afficiat, ab vniuerso corpore id proficisci ostendit. Vltimò rationi esse consonū, vt quemadmodum totius aliquid est, ex quo primum generetur: Sic partis quoque cuiusque sit semen aliquod proprium. Verùm his argumentis respondet Aristoteles. Et primū ait similitudinem nullum adferre indicium: quandoquidem voce, vnguibus, pilis, & motu similes procreantur, ex quibus nihil prouenit. Nonnulla etiam ex illis nondum habēt, cum generant, vt canos aut barbam. Maioribus item suis plerunque sunt similes, ex quibus nihil secessit: vt accidit in Helide, quæ cum Aethiope concubuerat, non filium forma Aethiopis peperit, sed natus ex filia erat Aethiops: Præterea, inquit, oporteret in plantis ab omnibus partibus semen proficisci. Cum tamen illæ pleraſque partes non habeant, aut quisque abscindere potest. Quinetiam ex fructibus nihil secedere, & tamen eos eadem forma prouenire. Adhæc similitudinem maximè esse cum parentibus in partibus organicis, non tamen ex illis: sed ex similaribus, quæ alterandi vim habeant, & conficiendi semen ipsum proficisci. Alias addit confutationes huius argumenti eo loco, sed præcipuæ hæ sunt. Ad argumentum ex mutilatis desumptum respondet: non mutilatos ex mutilatis etiam gigni: ac filij quoque dissimiles suis parentibus procreantur. Cæterùm uoluptatē, quæ fit in coitu, non propter recessum seminis a toto, contingere, sed quia prurigo uehemens accidit. Quamobrem accidere vt minus voluptate afficiantur, qui frequenti venere vtuntur. Item voluptatem hanc in fine coitus potissimum esse. At si ex toto secerneretur non simul, sed singulis partibus, alijs prius, alijs post exultaret. Ad id uerò, quod illi dicunt, rationi esse consonum, vt partis cuiusque sit semen aliquod proprium, vt totius aliquid est, ex quo primùm gignitur, respondere videtur, ex semine nihil fieri vt ex materia, sed vt ab agente: in eo autem esse, quod vim habet totum & partes formandi: non tamen propterea esse necessarium, vt uis, quæ singulas partes format, in semine sit, quod a singulis partibus sit decisum. Sunt quidem Aristotelis confutationes probabiles: sed quæ contra illum adferri possunt, non minus vero sunt proxima. Nam a uoce, motu, & colore, alijsque accidentibus corporis, quibus filij parentibus sunt similes, semen proficisci non debet: quoniam hæc sequuntur partium constitutionem, tanquam vmbra corpus: propterea a partibus ipsis rectè sentiunt illi semen secerni, & similitudinem fieri in partibus natorum, ad quas sponte sequitur accidentium similitudo, scilicet pilorum, excrementorum, & si quid aliud est simile. Quòd uerò filij non parentibus, sed cognatis & maioribus nonnunquam sint similes, dicere possent huius opinionis authores, hanc similitudinem non ex semine fieri, sed ex imaginatione, ut mulieri accidit, quæ filium peperit nigrum, eò, quòd picturā Aethiopis intueretur dum coiret. Id quod etiam docent maculæ, quas prægnantes mulieres filijs imprimunt ex rerum, quas appetunt, similitudine. Adferre possent & in plantis rudiorem esse generandi rationem, quàm in animalibus, quæ ex semine procreantur. Hæc enim ex solo semine in utero recepto generari posse: plantas uero non solùm ex semine, sed etiam ex plantatione, insitione & alijs modis passim prouenire. Cæterùm concedent illi eos, qui mutilati sunt post natiuitatem, integros filios gignere: eos uerò, qui uitiati sunt in sua generatione, tales semper liberos generare quales ipsi sunt. Quòd si aliquando aliter cōtingit, id fieri, quia alterius parentis sani & integri semen, uitium alterius emendauit. Illud uerò negare non potest Aristoteles, uoluptatem quæ fit in coitu, magna sui parte contingere ob

Aristotelis confutationes expenduntur.

A re ob excretionem, quæ fit a toto corpore. Id enim docent totius corporis macies, decoloratio, debilitas, oculorum cauitas, & alia multa accidentia, quæ eos sequuntur, qui immoderata utuntur uenere. Sed vt hæc indicant vniuersum corpus commoueri, & aliquid ab illo secedere: ita propterea nollem affirmare semen esse id, quod a toto proficiscitur. Sed de hac re postea. Qui verò putant semen non a toto secerni, sed solùm a partibus solidis, & albis, ijs utuntur argumentis: quòd illæ partes a semine sint factæ, & propterea a semine nutriantur. Igitur in illis fieri illud. Verùm illi aberrant. Nam nulla pars ex semine fit, sed omnes pariter ex sanguine, ex quo etiam nutriuntur. Præterea si semen gignitur in illis partibus, cur eunuchi non possent generare. Addo quòd similitudo filiorum non solùm est in partibus illis, sed in figura, & forma totius corporis, in qua constituenda omnes partes, & non solum spermaticæ ab illis dictæ assumuntur. Iam vero Aristotelis opinionem aggredior, quæ mihi tantò erit difficilior ad confutandum, quantò difficilius est ab ipso authore

An semen a partibus solidis decidatur.

B conscripta. Cum enim statuisset semen esse excrementum alimenti sanguinei, infert ideo filios similes esse parentibus, quia simile est, quod ad partes accessit. Itaque semen manus, aut faciei esse manum indefinitã, aut faciem, & potentia semen tale esse, quale quodque illorum est actu. At suam opinionem ait differre ab alia, quòd illa dicat semen a toto secedere: sua verò ad totum facere, vltimumque accedere, & reliquias esse similes ei, quod est consumptum. Contra quam opinionem multa dici possunt. Nam præter ea, quæ diximus antea de seminis natura, si illud excrementum est, ut ipse diffinit in fine quarti capitis secundi libri de generatione animalium, quod inconcoctum remanet, & terrenum simul est in corporibus, quomodo semen excrementum uocari potest? Est enim illud spumosum, pingue, & propterea aereum, & aqueum, (vt ille etiam alibi tradit). Et siue, (vt ille vult) vltimum in membra digeritur, siue (vt Anatome docet) in testibus, & uasis spermaticis

Aristotelis opinio de loco vbi fiat semẽ & a quibus locis decidatur.

C angustis, & per multas reuolutiones implicatis continetur, necesse est, non esse in eo cruditatem aliquam, sed perfectam concoctionem: & meritò quidem, si in illo forma iam residet, quæ quidem perfectissima res est, & non nisi in perfecto, elaboratoque subiecto apta est esse: in excremento verò aliquo maxime crudiore minime. Præterea similitudo filiorũ ad parentes, non potest sumi eo modo, quo ille scribit. Nam si demus semen accedere ad partes, tamquam excrementum ultimi alimenti: non propterea ex eo accessu similitudo oriri potest. Cur enim hoc primum non contingit sanguini, quod maxime accedit, & transit in naturam singularum partium, quas nutrit. Nam excrementa, vt quæ ex dissimili materia fiant, ex contactu & accessu, quem habere possunt cum partibus, numquam penitus similia his fieri possunt, vt apparet in generatione sanguinis: id enim, quod in eo est, ex quo bilis utraque fit, dissimile manet: & quia dissimile est, & inutile, ideò postea excernitur. Est ergo excrementi natura hæc, quòd sit dissimile. Quare non potest proles similis fieri pa

D rentibus, si semen est excrementum. Addo quòd si ex accessu nutrimenti ad partes, nutrimentum ipsum, vel excrementum, quod ex eo fit, formam partium recipiunt, cur chylus, qui concoquitur & assimilatur a ventriculo, vel excrementa, quæ relinquuntur ex illius concoctione, formam uentriculi non recipiunt, & uentriculum alium generare possunt. Deinde cum similitudo filiorum ad suos parentes, fit in omnibus similaribus partibus, semen autem ipsum sit album, non posset esse similitudo, nisi in partibus exanguibus, quas medici spermaticas uocant. Carnosæ enim, quæ rubent, non possunt excrementum seminale gignere. Adhæc cogitur Aristoteles fateri, semen ab omnibus membris rescindi post suum ad illa accessum. Nam in primis id docet, quòd per coitum membra omnia exteriora appareant fieri graciliora, pallidiora: quod sine euacuatione fieri non potest. Et quomodo, quæso, semen manus (vt ille ait) potest esse potentia manus, si semen semper accedit partibus, & a manu non recedit, ut in eo, qui gignitur, similem manum pro-

E creet. Nec hoc quidem prætermittendum est, quòd si semen est alimenti vltimi excrementum, necesse est, illud esse omnium partium excrementum, & ita ab omnibus partibus secedet, vt alij volunt. differet ergo Aristotelis opinio ab aliorum opinione, quòd illi solum recedere a singulis partibus semen putent: Aristoteles uero primum accedere ad illas, deinde recedere ab eis statuat. At si semen fit per alterationem, & concoctionem sanguinis, vel est illius excrementum, non poterit habere similitudinem, cum partibus organicis: quippe cum concoctiones, & excrementa fiant per alterationem & concoctionem: quæ actiones proueniunt a temperie partium similarium, non a structura partium organica-

rum

rum. Accedit quòd Aristoteles non posit docere, vbi semen hoc fiat. Nam si in testibus nō fit, (vt ille vult) & accedit in omnes partes, in illis quoque fiet: & cum excernetur, ab illis recedet, quod negat fieri posse: habet ille in fine cap. quinti lib. secundi de generatione, purgationes seminales a septo uenire: principium enim naturæ illic esse: & propterea motus a genitali ad pectus deuenire: quæ verba ostendunt eum authorem dissectionis nostrorum corporum planè ignarum fuisse. Quis enim vnquam vidit in Anatomis, uel in septo contineri semen, aut ab illo meatus aliquos ferri ad pudenda, per quos semen ferri posit: cum nihil euidentius sit, quàm ipsum semen in ipsis testibus procreari, in illis contineri, & ab illis per coitum emitti. At si semen est potentia manus indefinita, aut alia pars, quomodo habebit rationem artificis, & formam dare singulis partibus poterit: actu enim sit, oportet, quod aliquid facere, & hæc præstare potest. Postremo quomodo filij possunt esse similes matri, si fœmina semen nullum procreat, vel emittit? Sed solum materiam præbet. Nam opificis est, & non materiæ, formam, quam habet, præbere alijs. Hæc contra Aristotelem sufficiant. Ego uerò quid sentiam in re tam dubia nunc subijcio. Et dico semen gigni in testibus: qui ut instrumenta generationis facta sunt, & comparata a natura, ita insitam uim habent, ut præstare posint, quicquid ad seminis generationem pertinet. Nam semen ex sanguine fit: non autem ex excremento sanguinis, vt ostendunt uasa spermatica a uena & arteria magna orta, & in testes implantata. Illa enim non excremento aliquo, sed sanguine puro plena apparent in dissectionibus, & qui continetur sanguis, tantò magis albescit, & ad rudem seminis naturam accedit, quantò propinquior est testibus: in quibus semen iam perfectum residet copiosum in illis, qui rara utuntur venere. Porrò talem sanguinem pinguem, oleosum, & puriorem testes ipsi primo trahunt a uena, & arteria magna, & consequenter ab omnibus aliis uenulis, & a singulis etiam partibus, per quas est sparsus roris modo, & nondum planè asimilatus, & factus nutrimentum partibus. Nam vt vesica, quæ recipit vrinam, aquosum humorem elicit, a singulis partibus, tamquam sibi familiarem: sic testes, quod est in massa sanguinea pingue, & oleosum, vndequaque trahunt, & cum exit semen in illis elaboratum, naturali appetitu simul cupiunt repleri: atque ita commouent a toto corpore eam materiam, & ea deciditur a singulis membris, ad testesque descendit. Vnde uidemus post coitum, & seminis emisionem corpus reddi flaccidius, & rugosum, quod uacuationis factæ a singulis partibus est indicium. Et quia materia illa est multo spiritu plena, & purisima substantia, pariter fit, vt post coitum animalia reddantur debiliora, & mœsta. Maxima autem ea uoluptas oritur ex confricatione quidem pudendi. verum non per se: sed quatenus ex ea testes, & vniuersum corpus commouentur, ab illisque materia, ex qua fit semen, & ipsum semen a testibus agitatur, & tandem exit. In excretione autem, uoluptas contingit, si naturales illæ fuerint, vt patet in excretione alui, vesicæ & uteri: & tantò maior uoluptas fit, quantò angustiores sunt uiæ, per quas fit excretio: & quantò ualidior fit expulsio, & a pluribus partibus, tanto plus intenditur uoluptas. Sic enim Plato & Galenus, docent uoluptatem, & dolorem fieri, quando mutationes confertim fiunt. Cæterum testes ipsi semen efficiunt, ob talem vim, quam habent a natura, ut solus fructus, veluti poma, pira suum semen in se efficiunt, in quo forma est singularum partium, & totius: eaque forma in semine est actu, ut in semine hominis anima hominis est actu: alioqui quomodo semen agentis, opificis, & artificis rationem habere potest? si in eo forma est solum potentia: id enim nullam agendi uim habere potest. Est ergo semen hominis iam homo, quia formam hominis habet: desunt solum membra expressa, & delineata, ac figurata, & in eo dicit Aristoteles semen esse potentia manum, caput, & alias partes. Sicut ergo non quærimus in plantis, an semen, quod in fructu gignitur & continetur, decidatur ab omnibus partibus ipsius plantæ: cum certissimum sit ipsum in solo fructu gigni: & tamen ex eo semine fiunt & nascuntur plantæ eiusdem naturæ, & similitudinis, qualis erat planta, quæ semen illud procreauit: sic non est quærendum, quomodo filij similes parentibus euadere possint, si semen a singulis partibus non deciditur. Nam testes eam vim habent in corpore nostro, qualem poma, & pira, gignendi inquam in se semen, quod formā totius habet: & in hoc solo differentia est, quòd in animalibus proxima materia seminis a toto corpore veniat, vt ipsa animalia allicerentur ad coitum, & generationem ob eam, quę fit illius materiæ commotionem, & excretionem a toto. Non ergo mirum est, cur toto corpore, & singulis partibus nati similes sint patri.

Nam

Authoris opinio.

Semen ex sāguine fieri probat et non esse excrementum sanguinis.

Testes vi sua attrahere vndequaque materiā aptā ad generationē seminis.

Cur post coitum animalia rugosa debilia & mesta fiāt.

uoluptas in coitu vnde nascatur.

In semine formam esse actu & illam a testibus indi.

Semen hominis esse hominem.

Autor quomodo similitudinē seruet inter parētes & filios, etiam

A Nam cum pater in se partem habeat, nempe testes, aut quod testibus proportione respōdet, quæ nata & apta est generare semen simile toti & singulis partibus: & ipsum postea semen generatum, formā & vim habeat eius, a quo genitum est, cum materiam est nactum idoneā, ideo eam, quam habet in se formam, indit materiæ, & aliud sibi simile efficit. eo planè modo, quo fit in plantis. Nam fructus (ut diximus) in se gignit semen, in quo est forma totius plantæ: semen vero ipsum postea terra idonea obrutum, ex proprio humore, materiàque, quam in ipsa terra habet, aliam gignit plantam sibi similem. Ergo homo cum semen gignit in testibus, hominem gignit, quia in semine hominis forma continetur: deest solum materia, & organa expressa. Cum verò mas semen in vterum feminæ eiaculatur, & illic sanguinem optimum in qualitate & quantitate ad membra procreāda inuenit, perfectum iam hominem procreat. Hæc opinio, & generandi hic modus omnia absurda euitat, in quæ alij omnes inciderunt, qui aliter senserunt: & ea, quæ in hac re sequuntur explicanda, ex his B principijs facile trahi possunt. Nam cur claudi, & mutilati aliquando sibi similes, aliquando verò dissimiles generent, primum distinctione opus est de parentibus, qui natura, uel casu male sunt affecti. Qui enim natura sunt claudi, tales solent procreare: quoniam testes habent, in quibus vis residet, quæ naturam singularum partium refert. Qui ergo ab ortu ita sunt vitiati, ut plurimum, & diu similes natos gignent, nisi muliebre semen certo suo modo prævaleat, & malum emendet, aut masculi semen corrigat uitia insita in semine fœminino. In claudis verò & mutilatis casu, aliter contingit: non enim claudus claudum generat: quippe cum testes facti sint in prima conformatione cum integris alijs omnibus partibus, quarum vim & formam integram & perfectam illi referunt. Nec eam quidem amittere possunt ob mutilationem membrorum: sicut cor, & hepar, & cerebrum insitas sibi a natura facultates perpetuò retinent. Qui verò semen secedere ab omnibus partibus, uel C ad omnes partes accedere, tanquam vltimum & vtile alimenti excrementum, dicunt, reddere non possunt rationem, cum mutilati casu non etiam gignant sibi similes, ut alij, qui a natura sunt corrupti. Nam non minus in his, quàm in alijs accedit ad omnes, aut recedit ab omnibus partibus semen. Patere igitur puto cur filij patri similes esse debeant. Dat enim pater semen, in quo illius est forma, & omnium partium figura magnitudo, numerus, situs connexio: semen verò ipsum formam, quam in se habet, ut generationis opifex & artifex in idoneam materiam immittit. Cur vero etiā matri proles similis esse soleat, Arist. qui negat feminas semen emittere, ostendere nō potest. Sed excutiamus, quæso, illius de hac re opinionem. Ait. n. ille in lib. 1. de generat. animal. cap. 19. & 20. fœminas menstrua emittere: & propterea etiam semen nec gignere, nec emittere posse. Si enim inquit semen esset, menstrua non essent: nunc ideo illud non est, quia hæc sunt. Sunt autem menstrua excrementum, ut semen: quare duæ simul secretiones seminales in illis fieri non possunt. Præterea addit il- D los errare, qui putant fœminam ideò semen conferre ad generationem, quòd illa interdū in coitu simili voluptate afficiatur, ut mas, similisque aliquid humoris secernat. Nā (inquit) id, quod ab illis secernitur, non est humor seminalis, sed loci proprius. Vteri enim excretio est, quæ alijs euenit, alijs non euenit, (quod plurimum dixerim) his, quæ nitidæ fœminæresque sunt: non euenit his, quæ fuscę atque viragines. Copia verò quibus euenit, non pro seminis emissione interdum est, sed multo excedit: tum etiam ciborum diuersa ratio plurimum facit, vt plus minusue huius humoris excernatur. Voluptas autem, quæ per coitum sentitur, non solum semine exeunte accidit, sed etiam spiritu, ex quo consistente semen emittitur. Quod patet, tum in adolescentibus, qui nondum emittere queunt: tum in viris genituræ expertibus. voluptas enim his omnibus scalpendo excitatur. Adhæc, inquit, mulierem & adolescentulum forma similem esse, & mulierem quasi marem sine semine. Impotentia enim quadam fœminam esse, eò, quòd semen ex vltimo alimento conco- E quere nequeat. Scribit etiam menstrua semen esse non purum, sed indigens cōfectionis. Ex quibus quidem concludit, marem ad generationem conferre semen solum: mulierem verò sanguinem menstruum, & hunc solam materiam, illud verò solam formam gignendis rebus largiri. Ita enim se habent (inquit) menstrua & semen, ut lac & coagulum. Coagulum siquidem solum dat formam caseo: materiam verò minimè. Porro lac materia est casei, ad formam verò nihil confert. Quibus quidem positis, videamus quomodo ille probet, cur matri aliquando similis gignatur fœtus. Agit de hac re in lib. 4. de gener. animal. cap. 3. vbi vniuersam huius rei rationem ex tribus principijs sumit. Quorum primū est, omne agens

Hominem gignere in se hominē, cum semen in se gignit

Cur claudi aliquādo similes, aliquando dissimiles filios generent.

De similitudine filiorū ad matrem disputatio.

A excepto

excepto primo, agendo repati: alterum q; agens aliquando magis patiatur, quàm agat: veluti cũ aliquid calefacit, & illud magis refrigeratur a patiente, quàm illud ipsum calefaciat: tertium principium est, degenerare in oppositum, quod superatur: quo modo frigidũ redditur, quod calefieri non potuit. Itaq; (inquit) cum semen viri planè vincere nõ potuit materiam mulieris, tunc fœtus similes redduntur matri: nec videtur aliud concludere posse Arist. ex longa ea tractatione, quam in eo loco de hac re instituit. Sed (bona ipsius venia) cogor hanc opinionem multis modis refellere. Atq; illud primũ aggredior, quod scribit fœminas semen nõ emittere posse, quia non possunt in se generare semen & menstrua. Quod enim ratio fingit fieri non posse, ostendit experientia. Quis enim est rei venereæ tam ignarus, qui non sentiat in ipso coitu semen emitti a mulieribus. Agnoscit enim hoc ipsum vir, cum sibi pudendum affatim aspergi, & calefieri seminis illius affusione sentit. Idem sentiũt mulieres antequã illud excernant, & cũ ipsum iam eiaculantur. Nec existimare oportet id, quod ipsę reijciunt, esse excrementum vteri, vt ille putat, aut menstrui portionem, vel aliud quidpiam, quàm ipsum semen. Nam aliarum rerum excretionem, quæ ab utero prodeũt, nec tardare, nec accelerare fœmina potest: seminis autem potest. Ac generationis quidem periti viri, mulierem hortantur, vt studeat eodem temporis momento semen emittere, ut simul utrumque semen permisceatur, & ex eorum mixtione generatio fiat. Deinde aliorum humorum excretio in mulieribus aut est cum dolore, aut certè sine voluptate. Id verò quod nos dicimus semen esse, non sine maxima voluptate eijcitur. Nec existimare quidem oportet (vt ille credit) uoluptatem, quam sentiunt fœminæ in coitu, contingere solum ex pudẽdorum confricatione, ex qua oritur pruritus, & titillatio quædam. Nam idem accidit illis, quod uiris, qui ex ea confricatione sentiunt quidem magnam voluptatem: sed omnium maximam, cum semen iam excernitur. Id quod accidit, non solum in coitu, sed etiam per insomnia. Ex quo patet non solum pruritum, & confricationem, sed maximè ipsius seminis excretionem quomodocunque factam, uoluptatem parere. Idem docent accidentia, quæ propriè viduas offendunt, quæ semine excreto quiescunt. Quid? quòd fœminæ castratæ uenerem non appetunt, etsi illis menstrua non desunt: ostendit enim id, semen in mulieribus gigni. Quod cum etiam ostendant ea, quæ in dissectionibus apparent (vt anteà ostendimus) nemo amplius de eo dubitare debet. Prætereà eum humorem, quò vterus semper abundat, mulieres continuo emittunt in coitu, ex quo superfluo madent illorum pudenda, semen autem raro emittunt mulieres: sed tunc solum, cum eo abundant: atque inter mulieres, quæ boni sunt habitus, exercitatæ & uiragines, vt alijs plus seminis gignunt: ita etiam frequentius, cum venerem exercent, illud eiaculantur. Excrementis uerò utero proprijs, quæ malè affectæ sunt fœminæ, magis abundant. Ex quo quidem apparet, Arist. malè intellexisse excrementum vteri, pro semine: cum huiusmodi mulieres eo maximè redundare: uiragines uerò minime, scribit. Addo non esse absurdum, si fœmina semen & menstrua gignat; quippe cum pura sit seminis materia: menstrua uerò ex cruditate fœminis accidant. Cur enim ex vniuersa sanguinis massa sæpè expurgata a menstruis purgationibus, non habebunt aliquid purioris humoris, ex quo semen in se gignere possint. Sed quid opus est rem, quæ se oculis offert, negare. Possunt enim mulieres semen suum ostendere album, uiscidum, spumosum, eiusdem denique naturæ, cuius est masculi semen: etsi illud imperfectius est: hoc verò perfectius concoctum & elaboratum. Postremò quo modo negare potest Aristot. mulieres semen generare, & emittere: cum in cap. 1. libri quarti de gener. animal. scribat hæc uerba. Maris autem semen differt, quòd principium in se continet tale, quo moueat, & alimentum in animali vltimum concoquat: fœminæ semen materiam tantum præbet. Ex quibus fatetur fœminas semen emittere: quod multis rationibus fieri non posse in eodem opere acerrimè contendit. Non curans interim, si illud solius materiæ, uel etiam formæ uim in generatione haberet. Itaque cum iam constet fœminam semen emittere. Sequitur, ut expendamus, cuiusnam principij uim obtineat: materiæ (inquit hic Aristot.) quod suis principijs repugnat. Nam passim alibi nullam aliam materiam conferri ad generationem tradit, præterquam menstruum sanguinem. Deinde si muliebre semen materiam præbet, cur etiam masculinum idem non faciet; & si hoc formam dat his, quæ gignuntur, cur idem non faciet fœmininum semen. Erit ergo in utroque semine utrumque principium, ut uult Galenus, cui opinioni prorsus repugnat ipse Aristot. qui in nostra generatione marem efficientis: fœmininam materiæ rationem

Aristotelis opinio confutatur.

An fœmina poßit semen & mẽstrua facere.

An semen muliebre materiæ, uel efficientis rationẽ habeat.

A tionem obtinere scribit, eò, quòd hæc materiam solam, nempe sanguinem menstruum: ille uerò semen, in quo solum continetur agendi generandique vis, conferat. Atque ita profectò melius est sentire. Ex quo sequitur omne semen agendi vim obtinere: & propterea in semine fœminino eandem quoque esse vim. Qua posita, facile est reddere rationem, cur fœtus similis sit matri, aliquando non minus, aut aliquando etiam plus, quàm patri. Si enim agendi vim habet, cum omne agens sibi assimilando agat, mirum non est, si in hoc opere fœmina etiam suam uim obtinet exercetque. Nec sequuntur quidem propterea, quæ scribit Aristoteles, fœminam in se gignere posse, si semen gignat. Habere enim tunc illam in seipsa agendi & patiendi principium. Nam muliebre semen, etsi actum in se habet, tamen perfectiorem alium adhuc ex masculi semine requirit. Est enim actus, qui in semine fœminino insidet, ueluti potentia, si ad semen viri conferatur, eo modo profectò, quo est calor insitus singulis nostris partibus ex elementis, & proprijs uiuentium princi-
B pijs, qui impotens est ad agendum, nisi influat calor alius a corde: qui cum eo coniunctus efficit, vt perfectæ omnes reddantur operationes. Atque tantò quidem probabilior videtur hæc esse opinio, quantò magis, ratio similitudinis ad matrem, quam tradit Arist. nec philosophiæ, nec his operibus naturæ respondet. Nam quòd omne agens agendo repatiatur, hoc conceditur. Id enim docet ratio & experientia. Verum agentia fieri similia patientibus, cum illa non uincunt, & hæc non vincuntur, penitus negandum est: quia nihil ostendit id uerum esse. Obtunditur quidem & irrita fit agentis facultas: sed propterea illa non degenerat in naturam patientis. Hoc enim fieri non potest sine agente alio: quippe cum in omni actione, & generatione rerum necessarium sit esse id, quod agat. Quare si id, quod anteà agebat, ei, quod pati debebat, assimilatur, necesse est vt id, cui fit assimilatio, agendi naturam assumat: nam assimilare est agere, & agentis vis maximè in hoc casu requiritur, vbi non solum simplicem generationem qualitatum quærimus, sed generationem fi-
C guræ, conformationis, numeri, situs, connexionis partium. Hæc enim opificem desiderant maioris dignitatis, & præstantiæ. Redditur quidem calidum corpus, cum frigidiori admouetur, aliquo modo frigidum: & frigidum, calidum, cum calido applicatur. Sed non propterea substantia calida, frigida redditur, cum calefacere non potuit. Perinde enim esset, ac si quis diceret ignem degenerare in ligna, cum ille ob crassitiem, & humiditatem ligna accendere non potest: aut si dicamus securim fieri lignum, cum lignum a securi non scinditur. Ratio ergo Aristot. quæ sumitur ex reactione & passione, ostendere non potest, cur filij similes aliquando matri reddantur. Quid uerò Gal. noster de hac re sentiat, operæpretium est vt expendamus. Agit de ea re in secundo libro de semine, vbi primum ponit quædam principia. Deinde ex illis nititur efficere, quod vult. Principia autem hæc sunt. semen & menstruum pariter præbere in generatione efficiens & materiam, sed inæqualiter. Agendi enim principiũ in semine potentissimum esse: materiale verò exi-
D guum. Contra verò in menstruo materiale esse validissimum, efficiens verò imbecillum. Præterea in semine masculino potentiorem esse agendi vim, quàm in semine fœmineo, & proptereà ex solo fœmineo semine nihil generari posse. Eam tamen vim, quæ in eo semine est, roborari, & augeri ex menstruo sanguine, qui per nouẽ menses illi (inquit) assidet: probabiliusq; esse, vt potius semini fœminino, quàm masculino faueat, roburq; addat adeò vt mirũ non sit, fœmineũ semen, quod in primo congressu imbecillius erat, tẽpore accessione menstrui, validius aliquando reddi. Aliud principiũ ponit, triplicẽ esse similitudinẽ, vnã quidẽ totius substãtiæ, veluti cũ homo hominẽ, & equus equum generat, & hãc sequi materiã, quam mater præbet. Alterã esse similitudinẽ & differentiam eorũ, quæ sunt in eadẽ specie, ut hominis ad hominem, quæ (inquit) nascitur ex prædominio seminis. Alia est simili-
E tudo & diuersitas, cũ nũc mas, nunc fœmina generatur, quæ res causam sumit ex causis calidioribus aut frigidioribus: & potissimũ ex semine vtriusq; calidiore vel frigidiore. Tunc. n. marem generari, cũ semen est calidius & melius cõcoctum: fœminã verò, cũ illud frigidius est, maleq; elaboratum. Sed omissa generatione maris & fœminæ, de qua posteà agemus, Infert ex prædictis Gal. rationem in promptu esse, cur aliquæ partes similes potius sint matri, quàm patri. Nam in quibus partibus (inquit) semen fœminæ præualet, in illis fit similitudo. Non enim propterea sequi omnes partes similes patri euadere debere, quia uirile semen suapte natura præualet muliebri. Nam præter eam vim, quam dixit semini fœminino accedere ex menstruo, aliam addit ex diuersis partibus ipsius seminis, quæ in coitu in di

Cur fœtus matri aliquando sit similis facilis ratio ex authore.

Aristotelis ratiões cur filij sint similes matri improbantur.

Galeni opinio de similitudine filiorũ ad parentes.

uersis temporibus excernuntur. Illa enim seminis pars, quæ primo excidit, crassior, spirituosior, meliusq; concocta, & elaborata est alijs, quæ in secunda, vel tertia eiaculatione emittitur. Quo fit, ut in commistione vtriusq; seminis, in quibusdam partibus maris, in quibusdam fœminæ semen preualeat, & qua præualuerit, ea pars fœtus, ei cuius semen, præualet, similis euadit. Hæc sunt Gal. verba, hæc est sententia, qua nulla quidem probabilior mihi videtur inueniri posse, sed principia, ex quibus illam ducit, egent animaduersione. Nam in vtroque principio, nempe in semine & menstruo ponere materiam, & id quod agendi uim habet, absurdum est. Etenim anteà validissimis rationibus probatum est, semen solius opificis rationem obtinere, cum nihil in seipsum agere possit, ita vt ex seipso aliud efficiat, sed separatam materiam requirat. Longè absurdior est opinio, quod in menstruo sanguine agendi aliqua vis sit insita. Quod enim est purum excrementum, & frequentem habet excretionem, ac post generationem facit ad nutritionem, & incrementum corporis, nullam debet in se habere generandi facultatem, alioqui frustrà sæpe illa in eo esset: nã absoluta generatione, vbi sola nutritione opus esset, otiosa illa esset. Deinde vbi quæso illam caperet, an ab omnibus venis, a quibus cõfluit, an in ipso vtero: quæ sanè vt absurda, statim patent. Oporteret enim partem aliquam esse, quæ esset destinata a natura ad hanc vim & formam inducendam: quo modo videmus testes natos, & factos esse, vt semen conficiant. Igitur cum Gal. ostendere non possit locum, in quo menstruum sumat hanc uim: nec aliqua ratione, aut ex eo quod euidens est sensibus, confirmare possit suam sententiam, dicamus cum Aristotele ex sanguine menstruo solam materiam conferri ad generationem. Ridendum verò & illud quidem est, quod scribit, menstruum sanguinem augere solum vim, quæ est in semine fœminino. Quomodo enim non augebit etiam eam facultatem, quæ est in masculino; quandoquidem vtrumque semen statim in primo congressu vbi generatio fieri debet, ex illius opinione simul exactè miscetur adeò, vt impossibile sit vnum affici, alio intacto. Prætereà si semen ipsum attrahit ad se sanguinem menstruum, vt materiam habeat generationis, plus sanè attrahet masculinum semen, quàm fœmininum, vtpotè quod calidius, & validius sit. Postremò cum semen desinat esse semen in primis diebus, in quibus delineantur, & conformantur partes, cur fingit toto eo spacio, quo fœtus in vtero continetur, huiusmodi seminis vim ab alio semine augeri. Hæc ergo reijciantur ex hac tractatione: ut illud etiam, quod scribit similitudinem substantiæ sumi a matre & materia. Nam quod homo gignatur ab homine, causa est hominis semen, quod gignendi sibi simile vim habet. Maneat verò quod bene dictum est, ex parte seminis, quæ præualet in generatione, fieri partes similes ei, cuius est semen. Iam uerò cum pateat cur nati nunc patri, nunc matri toto corpore, uel aliquibus partibus similiores sint, videamus iam quare contingat, vt maioribus similiores aliquando sint, quàm proprijs parentibus. De hac re nihil scribit Galenus, agit autem Aristotel. in libro quarto, cap. tertio de generatione animalium, & dicit hoc fieri: quoniam in semine generantis sunt facultates non solũ propinqui agentis, sed etiam maiorum. Aitque ex his facultatibus quasdam esse actu, alias verò potentia. Actu enim insunt (inquit) motus eius, qui generat, & vniuersalium vt hominis, animalis. Potentia insunt motus fœminæ, & maiorum tam in patre, quàm in matre. Aliud sumit principium, de quo antea egimus, scilicet id quod in generatione non superatur, transire in oppositum pro ea facultate, qua non superarit quod generat. Itaque accidere, ut cum exoluitur motus eius, qui generat, ob minimam differentiam, vt primum in motum patris transeat, mox in aui, atque deinceps ad hunc modum in cæteros similes. In fœminis quoque transitus inquit fit. Motus enim concipientis, in motum soluitur matris: si non in eum, in auiæ, eodemque modo in superiores. Quòd si motus & facultas, quæ a mare est, superarit: quæ verò a Socrate est non superarit, tunc ita euenit, vt mares similes matri, fœminæ similes patri generentur. Quod si motus patris, vt mas est, & Socrates est, superauerint, fiunt mares similes patri, & ferè ita accidit, vt mares patri, fœminæ matri similes fiant. Item si motus, qua mas est, seruetur, socratis autem soluatur, mas erit auo similis, aut alicui cæterorum superiorum maiorum, prout solutio tetenderit: sed si quatenus est mas, superetur, fœmina erit similis potissimum matri, si autem & hic seruatur motus, matri assimilabitur matris, aut alicui superiorum pari ratione. Idem modus partium quoque est. Sæpè enim aliæ, patri similes, aliæ matri, aliæ maiorum alicui similes fiunt: quoniam & partium motus alij actu, alij potentia. Denique totam huius

Gal. sententia expenditur, et principia, quæ ponit notãtur.

Cur nati maioribus suis sint similes.

Aristotelis opinio.

A huius rei rationem ex his sumi inquit, quòd motus & facultates quidam sint potentia, alij actu, & quòd degeneret in oppositum, quod superatur, & quòd transeat in motum proximum id, quod soluitur: & si minus, soluitur in propinquum, si magis in remotioré discedere, demumq; ita confundi, vt nemini suorum similes prodeant, sed commune tantum relinquatur, ut homo sit. Cuius rei causa est, quòd commune particularia consequitur omnia. Porrò causa, ut motus exoluatur, est (inquit) quòd omne agens patitur etiam a patiente, & quòd etiam fiat, vt quod agit magis patiatur, quàm agat. Hæc quidem est Arist. sententia, quæ eget consideratione. Nam rationi esse consonum constat, vt in semine plures motus & virtutes & facultates ponantur, ut ostendit generatio corporis organici, in quo diuersæ naturæ partes continentur. Quod quidem a semine habéte uim vnicam & simplicem fieri nó potest: sed ponere in eo non debemus motus quosdam esse actu, alios uerò potentia. Nam si omnibus tribuimus vim agendi, & assimilandi, non possunt utique aliqui ex illis esse potentia: nimirum quòd vim agendi non habeat, quod non est actu. Deinde (quod iam etiam ostendimus) mutatio fieri non potest in oppositum ex sola repugnantia materiæ, & passione eius, quod agit. Nam similitudo requirit omnino, ut agat id, cui aliud fit simile. Præterea non patet, quod ait, in propinquum potiusquàm in remotum fieri transitum. Nam cum id, quod est maximè remotum, sit quodammodo vt vniuersale: id autem maximè seruari dicat, uidetur rationi esse consonum, vt potius antiquorum, quàm propinquorum, affinium, cognatorumque similitudo seruetur. Postremo si materia est, quæ exoluit motus seminis agentis, cur potius vna facultas, quàm alia ex his, quæ sunt in semine, aut omnes simul non exoluuntur. Cur enim facultas, exempli causa, quæ in semine est gignendi marem, potius exoluitur, quàm illa, quæ est gignendi similem patri: aut hæc exoluitur, seruatur uerò illa, quæ potest generare similes auis. Quæ enim propinquioris est agentis, validior, (vt ille inquit) est. Quare ab eadem causa non uidetur similiter exolui posse. Debebat etiam

B

C Arist. reddere rationem, cur similitudo transeat aliquando ad extraneos, qui nulla cognatione cum parentibus sunt coniuncti: in illis enim semen, & qui in semine sunt motus, nihil efficere possunt: quippe cum alienum sit ab eo genere semé, a quo proles nascitur. Ego, vt verè dicam quod sentio, puto hac tractatione nihil esse in vniuersa philosophia difficilius. Si quid tamen dici potest, illud probabilius esse puto, quòd vtrunque semen, maris in quam & fœminæ, simul habeat agendi & patiendi vim: & vtrunq; habeat in se actu diuersas facultates: quas integras vnumquodque seruat, quantum alterum semen permittit. Nam si masculinum semen secundum omnes suas facultates vinceret, perpetuò fierent filij similes patri, & suis maioribus, quoniam similitudo seruatur in semine, & ueluti per manus descendit ad posteros. Itaque nunquam appareret aliqua dissimilitudo inter cognatos, qui ab vno parente originem duxissent: sed quoniam fœmininum semen suas quoque habet facultates, & proprios motus, fit dissimilitudo ex mutua victoria, superante nunc magis vno semine, nunc alio: nunc vero non toto ipso semine vincente, sed vel vna sola, uel pluribus particulis. Quod quo modo fieri possit, anteà ex Gal. ostendimus, cum docebamus uniuersum semen, quod in vno coitu excernitur, non æqualiter esse concoctum & elaboratú: propterea contingere, vt quod elaboratum est, efficacius sit & uincat. Quibus quidem positis, iam fortè patebit, cur similitudo transeat aliquando ad maiores. Id enim accidere putabimus, quoniam seminis ea pars, quæ membrum aliquod efformauit, integris viribus reseruata est in commixtione cum semine fœmineo, ita vt referre possit maiorum, a quibus propagatio facta est, similitudinem. Sic enim videmus aliquando omnes, qui sunt ex eadem familia, per multas successiones nasum habere, vel simum, vel aduncum, vel os latum, vel angustum, aut aliam partem referentem maiorum suorum imaginem. Sed maior

D

E adhuc difficultas manet in similitudine ad alienos, qui nullam in semine, vel in materia societatem habent: nihil enim habemus in his, quod ex principijs naturæ duci possit. Sút, qui velint id tribuendum esse imaginationi, & eam dicunt oportere esse uehementem. Ideo enim accidere, vt spurij marito similes etiam fiant: quoniam uxor in coitu cum adultero, fixam habet coniugis imaginem, eò quòd vereatur, ne ab eo deprehendatur. Quinetiam ob eandem imaginationem fieri, ut grauidæ mulieres diuersis, atq; etiam fœdissimis maculis fœtus suos inficiant: factumque illud aliquando fuisse, ut mulier similem filium pepererit, cuius imaginem in coitu intueretur. Hæc quidem, vt fortè nullam aliam habent causam, quàm imaginationem, ita uehementiam ab imaginatione excludunt: quandoquidem

Summa rationũ Aristotelis.

Aristotelis opinio examinatur.

Autoris opinio de similitudine ad maiores

De similitudine ad extraneos.

An matris imaginatio causa esse possit similitudinis filiorum.

grauidæ mulieres, quæ maculas ex rebus externis contrahunt in suos fœtus, aiunt se vix animaduertisse, cum ex earum rerum aspectu uel leuissimè fuerunt affectæ. Cur verò non iam seruetur similitudo indiuiduorum generantium, nec speciei, sed gignatur monstrum, in quo magnæ differentiæ reperiuntur, cum minus, aut magis a natura generantium receditur, causa rectè ab Arist. traditur ex materia, quæ facultates, & motus generantis plus, uel minus impedit. Ac vbi materia est idonea: non tamen superatur, fit quod est maximè uniuersale, cum fieri non possit particulare, quod perfectam proximi agentis formam requirit. Fit enim animal aliquod ex sanguine menstruo, cum homo fieri non potest. Tendit enim natura ad id, quod melius est semper. Quòd si magis impediatur seminis agentis facultas, ita vt animal gigni non possit, tunc aliquid fit, quod inter uiuentia & non uiuentia mediam naturam obtinet. Cuius generis sunt molæ mulierum: quæ etsi obscuros, habent tamen quosdam motus, quibus animalis naturam æmulantur. Quòd si materia penitus inepta est ut mutari possit a natura agentis, & hoc ipsum male affectum, fit id, quod toto genere præter naturam a Gal. dicitur esse: cuiusmodi est in nobis generatio calculorum. In eo verò superest dubitatio, cur scilicet accidat, cum gignitur monstrum, vt vnius potius, quàm alterius animalis forma repræsentetur. Nam repertæ sunt mulieres quædam, quæ filios pepererunt ore leporino, aliæ pedibus ouillis. An in hoc etiam aliquid confert imaginatio: cum fortè huiusmodi animalia vidissent prægnantes, & eas partes appetiuissent. Hæc vt dixi, ita obscura sunt, vt videantur adhuc in arcanis naturæ esse recondita. Sed fortasse multorum labore tandem peruia reddentur: quare ad reliqua pergamus.

Cur in generatione monstra fiant.

Generatio eius quod toto tanatura est dissimile.

Cur in generatione mõstri vnius potiusquã alterius animalis forma repræsẽtatur.

Caput 4.5. Particula decima nona

Temperatura uero testiculorum calida quidem ad venerem procliuis, & masculorum generatrix, & fœcunda, celerrimeque genitales partes obsepit pilis, simul autem & circumiacentes attingit partes, frigidior uero contraria efficit. Et humida quidem multo & humido semine abundat. Sicca paucum & modice crassum generat semen.

Inter indicia calidæ temperaturæ testium primum ponit Galenus prõmptitudinem ad venerem: & meritò quidem id sequitur huiusmodi temperiem. Nam coeundi appetitus insitus est animalibus a natura, vt semen, quo grauantur & turgent, excernant, tamquam noxiam materiam, quod ostendunt uidui, & alij, qui coire consueuerant, atque intermissa venere plurimis malis afficiuntur: quæ nullo alio remedio, quàm seminis excretione tolli, nec etiam mitescere sæpe possunt. stimulat autem animalia ad venerem semen quidem solum: sed in hoc maiorem vim habet, quod est copiosum, & acre. Quæ enim huiusmodi sunt, expultricem facultatem in cæteris etiam excretionibus maximè commouent. Igitur calida solum temperies acrimoniam semini addit. Ac cum modus seruetur in siccitate, & humiditate, materia suppetit ad copiosum semen generandum. Ac non solum quidem, qui ita sunt affecti, salaces sunt, sed etiam veneris vsum moderate ferunt, nisi corporis temperies siccior obstiterit. Nam vbi sanguinis copia in venis continetur, testes calidi materiam habent, ex qua possunt semen suppeditare, & venerem repetere. Sunt verò etiam ad uenerem prompti, qui acri spiritu & flatu sunt pleni: Ab huiusmodi enim materia spongiosus neruus, qui distensionis pudendi in masculis est causa, inflatur, & natura ab illius acrimonia irritatur, sed ad inanes conatus: Frequentes enim illi sunt in venere, sed raro aliquid emittunt: nimirum cum semen sit, quod emittitur, quo illi non abundant. Quinetiam illi, qui seroso semine abundant, venerei maximè sunt: quo modo mulieres plurimæ frequenti gaudent coitu: serosum enim in illis est semen. Idem contingit in his, qui biliosum semen aceruant. Ergo quidam ob seminis copiam, alij ob acrimoniam, alij ob flatus, salaces fiunt. Alijs verò id contingit ratione obiecti: omnes enim promptiores ad venerem redduntur, si coeant cum muliere formosa, & sibi amica, quàm si cum deformi, & ingrata. Nam cum ueneris vsus non expleatur nisi per partes, quæ uoluntati obediunt, accidit ut cum cupiditas, & uoluntas maximè commouentur, partes etiam promptę reddantur ad sua officia excercenda. Natura enim corporis instrumenta creauit, ut animæ facultatibus pareant. Igitur musculi & nerui pudendũ mouentes, atq; erigentes, & pudenda etiã ipsa viri & mulieris, quæ voluntati etiã nostræ obediunt, adsunt prompta cum venerẽ appeti-

Causæ quæ salaces homines reddunt.

Mulieres cur venereæ.

A appetimus. Atque etiam docet experientia testes ipsos sequi voluntatis imperium: alioqui reddi ratio non potest, cur illi in primo concubitu euacuati rursus sanguinem attrahant a venis, & ferè temporis momento nouum semen procreent, quod per sequentes concubitus excernitur. Secundum indicium huius temperaturæ est (inquit Gal.) quòd mares procreentur potius, quàm fœminæ. De qua re apud Arist. in primo cap. lib. 4. de gener. animal. Quidam enim protinus in seminibus hanc esse contrarietatem aiunt. semen enim quod a parte dextra excernitur, marem gignere, si præualet ei, quod a sinistra reijcitur: Contrariũ verò accidere, si fœmina gigni debet: propterea sunt qui ligant testem sinistrum cum gignendis masculis incumbere uolunt. Alij verò id dicunt accidere ex prædominio seminis masculi uel fœminæ: tunc enim marem prouenire, si masculinum semen euincit fœmininum: fœminam verò, si fœmineum præpollet. Alij uerò non simpliciter in semen maris, aut fœminæ causam reijciunt: sed si superauerit semen illud, quod ab ea prodit parte, qua B mas & fœmina inter se differunt. Sunt verò, ut Gal. qui solum in seminis caliditatem uel frigiditatem causam sexus reijciant. Ait enim ille in lib. de usu part. & de semine, partes genitales in viro non differre a partibus genitalibus fœminæ, quàm situ & magnitudine: hæc autem ratione caloris fieri. Nam (inquit) mulier intus conditas habet genitales partes, quoniam illæ caloris defectu extra protrudi nequaquam potuerunt: quod in masculis fit propter caloris abundantiã. Alij uerò sunt, qui nõ in ipsum semen sed in vterũ, causam hanc referunt. Sed hi nõ eodẽ modo sentiunt. Nã quidã ex ipsis id ascribunt simpliciter tẽperaturę ipsius vteri. Masculos .n. fieri si semen incidit in vterum calidum: fœminã vero si nanciscatur vterum frigidum. Alij verò sunt, inter quos videtur etiam fuisse Hipp. qui in latere dextro marem contineri: fœminam verò in sinistro arbitrantur. Iam verò Arist. in eodem loco causam huius rei sumit, ex actione & passione. Cum enim inquit principium non superat, neque ducit in suam formam, sed C tantisper superatur, mutari in contrarium necesse est. Contrarium autem mari fœmina est, videlicet quo alterum mas, alterum fœmina est. Hæc ferè sunt, quæ extant apud celebres autores de generatione maris & fœminæ: quæ facilius est refellere, quàm veriores causas inuenire. Nam qui aiunt, masculũ gigni ex semine emisso a dextro teste, refellũtur ex eò, quòd nonnulli auulso teste dextro, ex semine sinistri testis mares & fœminas gignant. Qui verò aiunt fœminam gigni exuperante semine fœmineo, ostendere deberent fœminas semper similiores esse matri, quàm patri. Nam vincente matris semine, cur in omnibus non fit similitudo ad matrem, sed sexus seruatur, figura uerò partium mutatur. Eorum verò opinio, qui dicunt id fieri ob partes seminis venientes a pudendis, & vincente nunc parte, quæ a pudendis masculi, aliàs verò superante, quæ a pudendis fœminæ deciditur, ex eo refutata est, quòd semen ab omnibus partibus non secernatur. Galenus uerò, qui tradit ob seminis cali D ditatem & frigiditatem diuersitatem hanc contingere, rectè fortè sentiret, si modum uerũ doceret, quo caliditas uegeta, aut debilis hæc efficere possit. Nam ridiculum est credere intus esse conditos uteros mulierum ob debilitatem caloris, cur enim uesica, intestina, & aliæ multæ partes pariter in uiris, ut pudenda non extrà prominent. Nam unam partem potius quàm aliam calor non debet propellere. Deinde frigoris officium est potius quàm caloris comprimere, exprimere, & propellere: huius uerò est attollere, dilatare. Erunt ergo mulieres calidiores, quarum scilicet genitales partes maiores, profundiores. Addo quòd male distinguit maris genitalia ab his, quæ sunt in fœmina, maximè ob situm & magnitudinem. Nã conformatio præcipuam ostendit differentiam. Sunt enim concauæ partes mulierum, solidæ uerò uirorum: conformatio uero, in qua spectamus figuram, concauitatem, asperitatẽ & lenitatem partium, ut etiam numerus, magnitudo, situs & connexio, opera sunt formatricis facultatis non ipsius caloris. Iam uerò qui aiunt marem fieri ob solius uteri caliditatem, E non uident se recedere a principijs naturæ. Nam cum hoc pertineat ad conformationẽ partium, necesse est ut causam sumat a generante, a quo motus omne principium. Ex quo etiã refellitur Hipp. & aliorum opinio, qui sexum mutari dicebant ob dextram, uel sinistram uteri partem. Nam si in ipso seminę non fuerit hęc uis, ab utero ea sumi non poterit. Præterea putabant illi muliebrem uterum diuisum esse in dextram, & sinistrã partem, & in unaquaque distinctos esse locos, in quibus si contingeret, plures fœtus concipi possent. Quod quidem experientia planè falsum ostendit. In canibus uerò & alijs multis animalibus loci distincti apparent: muliebris autem uterus formatus est instar cucurbitæ, quæ ceruicem ha

Testes sequi uoluntatis imperium.

De generatione maris & fœminæ disputatio.

Aristotelis opinio.

Quòd mares non fiat ex semine dextri testis Vel exuperãte semine uiri. Vel ex semine deciso a pudendis masculi.

Ridiculũ esse credere uterum ob frigiditatẽ intus latere uiri pudẽda extare ob caliditatem

Marẽ non fieri ob uteri caliditatẽ

Hippocratis opinio non recipitur, quòd ob diuersos locos in utero mas aut fœmina gignatur.

bet oblongum, fundum uero latius, in quo nulla penitus est locorum distinctio. Propterea A mulieres sunt, quæ mares gerunt in latere dextro, aliæ in sinistro: aliæ, quæ uterum gestant altius, vbi comprimitur septum transuersum, aliæ depresius, ita vt nihil ex gestatione, *loci* ipsius vteri, & fœtus situ in hac re certum colligere posimus. Cæterum Arist. opinionem, quæ nititur actione & pasione, iam anteà refellimus. Nam conformatio diuersa partium, diuersi situs, differentes connexiones, fieri non possunt ex eo, quòd materia resistat agenti, & se planè vinci non patiatur: requirunt enim hæc alicuius agentis vim, quæ posit sibi assimilare & formare in suam naturam id, quod patitur. Præterea nisi semen vinceret, & dominaretur pro suo arbitrio, non posset vtiq; cum tanto artificio muliebria fingere & figurare. Quid ergo in hac re dicendum. Dicam post tantos viros, bona omnium venia, differentiam sexuum fieri potisimum & maximè ob caliditatem & concoctionem perfectioré, aut deteriorem. Vtrunque enim semen pariter habet in se uim gignendi hominem, quoniam in semine est solũ forma hominis, cuius mas & fœmina æqualiter sunt participes: non est autem in semine forma fœminę potius, quàm maris, quoniam mas & fœmina forma non differunt, sed solùm sexu, in quo cognoscitur perfectio maior & minor: mas enim fœmina perfectior est & propterea à perfectioribus principijs ille debet gigni. At cum perfectio hęc non posit sumi à substantiali forma: necesse est, vt sumatur ab accidentali, nempe a primis qualitatibus, quibus illa utitur, tanquam instrumentis ad naturæ opera formanda & exercenda. Ac mirum quidem uideri non debet, si natura, quæ eadem est in semine, ob diuersa proxima sua instrumenta, seruata eadem forma totius, diuersum sexum efficit: quandoquidem id etiam docent artes, quæ ob diuersitatem instrumentorum contundunt, secant cæsim, punctim perforant, aut aliud quidpiam diuersum efficiunt. Igitur, ut hæc colligã, semen calidius, optimeque concoctum mares gignit: quod verò frigidius est, & malè elaboratum uel generare non potest, aut fœminam procreat. Illius enim generatio perfectiora instrumenta, hæc verò imperfectiora desiderat: quod etiam docent, quæ in generatione contingunt. Qui enim frequenter coeunt, aut vesperi, aut vino & crapulæ sunt dediti, aut studijs animi incumbunt, aut seniores, aut iuniores existunt: vel alio modo ita sunt affecti, ut semen benè non concoquant, illi fœminas procreare solent: masculos verò, qui concoctionem perficiunt, & coitum expectant, donec abundat semen optimè elaboratum. Propterea non temere etiam creditur conferre semen, quod emittitur à teste dextro. Est enim ille alio, ut dextræ partes sinistris, calidior, & propterea ad concoctiones fœliciores obeundas aptior. Confert fortè etiam aliquid menstruus sanguis, & vteri caliditas. facilius enim caliditas, quę in semine est, potest suum munus exercere, vbi materiam sibi similem, & locum accommodatum, in quo fit generatio, inuenerit. Hęc habui, quæ de generatione maris, & fœminæ excogitare potui. fœcundam huiusmodi temperiem esse dicit, eò, quòd plurimũ & bene concocti seminis hęc gignat: nam fœcunda ea natura esse non potest, quæ uel raro coire potest, uel semen procreat male concoctum. Duæ ergo conditiones requiruntur ad fecunditatem, quas meritò obtinet temperies calida. Nam ob calorem dominantem optimè ab ea concoquitur semen. Quoniam verò in humido & sicco seruatur mediocritas, materia suppetit satis copiosa ad seminis generationem. Eadem temperies genitales partes, & circumiacentes, quales sunt perineum, inguina, & infimus venter, celerrimè, idest in primis annis adolescentiæ pilis obsepit. Nam hæc temperies terrenum excrementum suapte natura generat, cutemque exsiccat, in qua postea fiunt constantes perforationes, in quibus pili firmas radices figunt. Cæterum frigidior temperies testium contraria (inquit) efficit, idest ad uenerem non est procliuis, & fœminarum generatrix, & infœcunda, eò, quòd aquosum & paucum semen generet. ex quo nihil, aut fœmina generatur. paucos etiam edit pilos huiusmodi natura. Iam verò humida temperies multo, & humido semine abundat: multo quidem ex sua opinione, quia humor testium materiam suppeditat copiosam: humido verò, quia moderatus calor, qui hic ponitur esse, exuperante sola humiditate, non potest humoris hunc excessum absumere. verùm cum seminis materiam suppeditent uenæ & partes corporis, ut generetur copiosum semen, non testium humiditas, sed sanguinis benigni & oleosi abundantia in corpore, causa erit. Quòd verò humidius gignatur, hoc certè facit testium intemperies humidior. Porro quod scribit de sicca temperie, minus quidem probabile est: Nam siccum in nobis non agit. quare nec paucum, nec crassum generare potest semen. Caloris enim est, quæ in nobis crasiora fiunt, incrassare resoluendo

Aristotelis opinio confutatur.

Authoris opinio cur mas & fœmina gignãtur.

A soluendo partes tenuiores, & alias cogendo. hic non ponit alia indicia temperaturæ humidæ & siccæ. An etiam non est rationi consonum, humidam ad venerem satis esse procliuem, si multo semine abundat, & fœminarum generatricem, & procreatricem paucorum pilorum: siccam verò non esse quidem ad uenerem procliuem, nec fœcundam: nimirum quòd semine non abundet: sed tamen esse masculorum generatricem. Nam vt calor, sic siccitas facit ad masculorum generationem: quippe cum mas non solum calidior, sed etiam siccior sit fœmina. Addere etiam debebat signa, quæ sumuntur ab incremento testium. Nã calida temperies statim attollit testes, & illos maiores reddit: frigida verò tardi & exigui est incrementi: humida verò calidam sequitur: sicca verò omnium fortè minimè confert ad incrementum.

B Calidior verò ac siccior crassissimum semen habet, & fœcundissima est, ac celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal. Sed & his genitales partes citissime hispidæ fiunt, atque omnes, quæ circunstant, supra quidem usque ad umbilicum: infra uerò usque ad media fœmora. petulca igitur est, & ad libidinem prona huiuscemodi temperatura, statim uero satiatur, & si cogatur, offenditur. Caput. 46.

Tradit nunc indicia compositarum temperaturarum testium, & (vt solet) primum incipit à calida & sicca, quam meritò dicit inter alias omnes crassissimum semen generare. Nam siccitas copiosum humorem dominari non patitur, & eum digerit calor: ex resolu-C tione verò tenuioris portionis, quod superest, crassius euadit. Porro fœcundissimam huiusmodi temperiem uocare non potest, quòd plurimum seminis efficiat. Nam absq; humore copioso hoc fieri non potest. Sed quod semen genitum maximè sit elaboratum & perfectũ adeo vt minima illius portio apta sit formare corpus. Nõ enim ea ratione dixit, huiusmodi semen fœcundum esse, ut Acachias putat, eò, quòd ex illo facile formari partes possint: habet enim semen efficientis, & non materiæ rationem. Quòd si ob Galeni authoritatem credit, semen etiam conferre materiam, tamen eam hoc loco non spectat: id quòd ostendit, cùm dicit ob diuersitatem seminis mares uel fœminas generari. Cæterum, qui hac temperie sunt præditi, celeriter, id est in ipsa etiam pueritia ad venerem excitantur: id, quod accidit ob seminis acrimoniam, & ob promptam seminis generationẽ. Quæ verò de pilis hic dicuntur, ex prædictis satis patere puto. Multitudo enim pilorum maximè sequitur caliditatem & siccitatem. Illud verò, quod scribit, huiusmodi temperiem promptam quidem esse ad venerem, sed ea celerrimè satiari, & offendi, si cogatur venerem frequenter repete-D re, pertinet potius ad totius corporis, quàm ad testium temperiem, ut idem author docet in libro sexto de sanitate tuenda: Et meritò quidẽ. Nam si humores in corpore abundant, venus proderit: oberit verò, si corpus calidius, & siccius fuerit, quacumq; temperie affectis testibus. Demus (si placet) hepar calidum & humidum esse, ex quo sequatur plurima boni sanguinis generatio: testes verò esse calidos & siccos, quid incommodi sentiet corpus ex frequenti venere? minimum profectò. At multo maius sequetur, si testes fuerint calidi & humidi: hepar verò & uniuersum corpus frigidiora, & licciora extiterint. Igitur promptitudo quidem ad venerem sequitur temperiem testium, qui calidius & acrius semen procreant. Iuuamentum verò & læsio sequuntur temperiem corporis, in quo illa etiam sentiuntur. Exoluitur enim, & elanguescit corpus ob superfluam venerem: in testibus verò nulla læsio sentitur. Quòd verò Acachias credit huiusmodi temperiem ideo lædi ob fre-E quentem coitum, quia maiore uoluptate ea afficiatur, quàm aliæ temperaturæ, est refellendum. Nam nocumentum, quod accidit, putat Galenus sequi, quoniam paucum semen in hac temperie gignitur: deficiente uerò semine, uis inferatur uniuerso corpori, à quo propria seminis materia elicitur.

promptitudo ad uenerẽ, & iuuamentum et læsio a uenere unde proueniant.

Acachias cõfutatur.

Si autem caliditas humiditati coniungatur, hirsuti quidem tales minus, plus uero semine abundant, non tamen plus ceteris appetunt. sed minori detrimento præter modum uenereis indulgent. Quòd si satis ex- Caput. 47.

creuerint,

creuerint, & caliditas, & humiditas, non sine detrimento à uenereis abstinent. A

Quæ de pilis hic scribit, probabiliora sunt, quàm illa, quæ tradit de seminis abundantia. Nam hæc sequitur potissimum copiam sanguinis contenti in venis: Quæ si suppetit, plurimum seminis facile gignitur in testibus calidis & humidis. Viget enim maximè cum hac temperie concoctio: deficiente verò in uenis sanguine, nulla temperies testium semen abundare facit. Rectè verò docet, hanc temperiem non esse admodum procliuem ad uenerem, si cum calida & sicca comparetur. Nam ea promptitudo potius sequitur accrimoniã, quàm abundantiam seminis. Indulgent autem calidæ & humidæ corporis temperaturæ veneri sine noxa, quoniam in illis est copiosa seminis materia: quę nisi excernatur, obest: non quòd semen corrumpatur, & ueneni naturam sumat, etiam si ueneni accidentia inferat: corruptio enim illi accidere non potest in suis locis, ubi melius semper concoquitur, sed ob suffocationem spiritus, & calidi innati, qui cum semine excernitur. sed de hac re agemus in tertio commentario diligentius, ubi ueneris commoda & incõmoda enarrabimus. B

Caput. 48. Si uero frigidiorem & humidiorem temperaturam testiculi habuerint, partes circumpositæ glabræ sunt, & tardæ rem uenereAm exercere incipiunt: neque proni ad actum huiusmodi sunt. Aquosum uerò, & tenue ipsis semen est, & infœcundum, & fœminarum generatiuum, uel omnino non generans.

Hæc satis patent ex superioribus. Nam sæpius iam ostendimus, inter omnes temperies frigidam & humidam ineptam esse ad pilorum generationem: ad uenerem quoque serius accedunt hi, nec prompti in eam ruunt, quoniam semen gignunt aquosum, & obtusum, quod etiam uel ineptum est ad generationem, aut certè solũ aptũ ad fœminas procreandas. C

Caput. 49. Frigidior verò & siccior temperatura similis quidem in reliquis est antedictæ: crassius uerò semen in ipsa existit, atque omnino paucum.

Intelligere non debemus frigidam & siccam temperiem prorsus similem esse frigidæ & humidæ in omnibus, prꝏterquàm in semine, ut Acachias putat. Nam quam differentiam facit in semine, eam quoque parit in alijs: vbi enim exuperat siccitas, corpus non est prorsus sine pilis. siccitas quoque magis quàm humiditas nos ad venerem stimulat: quoniam a sicco accrimonia etiam nascitur: offenduntur etiam hi magis a coitu, quàm frigidi & humidi: Nam in his suppetit seminis copia, & si illud malè est elaboratum: vbi verò siccitas adest, ex Galeni opinione semen deficit. Verum illud paucum, quod gignitur: si crassius, fœcundius etiam est. sed ratio non agnoscit, ob hanc temperiem semen procreari crassum. Nam crassum idem est, quod spissum: quod in nobis fit, uel statim ob mixtionem terrenæ substantiæ, vel ob resolutionem humidę & aereæ substantię mixtæ cum terrena: illa enim consumpta, quod reliquum est, crassius euadit. At partes nostri corporis nihil miscent cũ semine terrenę materiæ, ex qua semen fieri possit crassum: nec siccitas habet uim euaporandi humorem: id enim solius caloris ui efficitur. Quòd si frigida & sicca temperies crassum semen, vel aliam materiam in corpore procrearet, senes huiusmodi semine utique abundarent: quod experientia falsum esse docet. Nam illi, ut aquosum sanguinem, ita aquosum semen efficiunt, ut omnia aquosa redduntur, ubi debilior fit concoctio. Hæc sufficiant de temperaturis testium, quibus addi possunt alia indicia, ex alijs fontibus sumpta, quæ, quoniam iam sæpius a nobis in alijs partibus sunt commemorata, consultò hic prætermitto. D E

Caput. 50. Totius autem corporis habitus, diximus & superius quomodo & hepatis & cordis naturam sequatur. Ei autem magis assimulatur, quod vnam aliquam ex primis qualitatibus potentiorem habuit, quas & effectiuas appellat.

A appellat. Totius vero corporis habitus in illis maxime dicitur partibus, quæ præ oculis subiiciuntur. Sunt uero hæ masculi, qui omnia ambiunt ossa, carnes quædam compositæ ex prima & simplici carne, & præterea fibris quibus innascuntur. Propria enim musculorum substantia his duobus constat. quæ uero ad ipsos vasa pertingunt, ueluti riui quidam sunt, qui non substantiam complent, sed eis subministrant, ut in uita permaneant. Dicentur igitur & horum temperaturæ indicia in bene temperata habitatione. Nam quæ male temperatæ sunt, cutem permutant ex seipsis formantes, & quaedam ex indiciis corrumpunt. Ita & in bene temperata regione, si quis se tempore aestatis nudum soli exposuerit, permutabit indicia quae ex colore, & duritie & mollitie sumuntur. B Si uero quemadmodum bonam temperiem obtinet locus, ita & ipse bene temperato uictu usus fuerit, ut qui neque se nudum singulis diebus in sole plurimum torrefaciat, neque sicuti pleriq; more puellarum continue in umbra degat, hic certa atque exquisita temperaturae indicia prae se fert, tanquam igitur de hoc futuro sermone nunc ad ipsum accedemus.

In primo com. huius operis proposuit se velle tractare de corporibus, signis, & causis C salubribus, insalubribus & neutris: & propterea opus distinxit in tres partes. Ac in prima quidem agit de corporibus, in secunda de signis, in tertia de causis. Absoluta uerò prima parte, aggressus est tractationem de signis: & posteaquam signa definiuisset, & diuisisset, cœpit docere quæ nam essent signa corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum generali quadam ratione, ab optima constitutione incipiens, & posteà ad alias progrediendo. Sed quoniam illa tractatio non videbatur sufficere ob multas & peculiares differẽtias, quæ in nostris corporibus reperiuntur: Ideò proposuit speciatim se velle de illis agere. Verum quoniam non poterat totius corporis ea indicia docere, nisi explicatis natura & signis principiorum nostri corporis, a quibus ipsius moles regitur & immutatur: coactus fuit hactenus de principijs, & illorum temperatura agere. Qua re perfecta, iam ad propositum institutum reddit, & totius corporis omnium temperaturarum, quæ sunt secundum naturam, indicia prosequitur. In qua quidem tractatione, primo quædam supponit, quòd scilicet intelligere debeamus, cum totius corporis nomine vtimur, non omnes partes, quæ in corD pore sunt: sed solum eas partes, quæ sunt in habitu corporis, & eum constituunt: principia verò corporis, & viscera, quæ in cauitatibus corporis continentur, ut pulmo, ventriculus, intestina, lien, renes, vesica, vterus, non dicuntur hoc loco esse partes corporis: quoniam hæc non sequuntur temperiem principiorum, sed propriam & separatam obtinent naturam: propterea de illorum quoque temperie separatim aget ex proprijs singulorum indicijs. Non enim sequitur ventriculum, aut pulmonem esse calidæ & siccæ temperaturæ, si cor & hepar eius naturæ fuerint. Quòd quidem dicit sequi in partibus, quæ sunt in corpore, idest in habitu corporis. Explicat autem quid nomine habitus corporis sit intelligendum, quòd scilicet ea appellatione comprehendamus maximè, idest solum partes, quæ primæ oculis subijciuntur: sunt autem hæ inquit musculi, qui omnia ambiunt ossa. Rursus musculorum compositionem docet ex simplici carne, & fibris, quæ ipsi carni innascuntur; carnem enim simplicem uocamus, quam vulgus etiam carnem propriè appellat. Nam visceE rum substantiam non simpliciter carnem appellant, sed addito viscere, cuius caro exprimitur, ut cum dicimus carnem hepatis, carnem pulmonis, vt Gal. etiam docet in lib. secundo de temperament. cap. 3. vbi etiam istarum fibrarum naturam docet. Ait enim fibras, quę in musculis habentur, neruorum & ligamentorum esse particulas. Cordis verò propriã quandam esse fibrarum speciem: sicuti etiam tunicæ venarum, arteriarum, intestinorum, ventriculi, vteri, & vtriusque vesicę: licet enim inquit in his quoque instrumentis propriam quandam videre carnem suis ipsòrum fibris circumnascentem. Verum non docet an ex eadem materia, an ex diuersa fiant fibræ illę, & caro, quæ ea circumtexit: fortè ille, qui ex semine

Partes corporis et corpus quid hoc loco significent.

Corporis habitus quid.

Musculorũ compositio.

Fibrarum duplex genus.

mine partes exangues gigni tradit, diceret ex seminis portione tenaciore fibras constitui, ut A
quæ veluti filamenta quædam in longitudinem protrahantur. Qui verò ex sanguine omnes partes fieri putant, habent etiam optimam materiam ex parte sanguinis magis pituitosa, & ex eo, quod in pituita est viscidum. Porro natura ex fibris & carne circumtexit venas, arterias, neruos, vterum, & alias prædictas partes, ut firmior esset compositio, quo modo telæ texuntur ex filis longis, & transuersis. Meritò autem scribit musculorum propriam substantiam ex simplici carne, & fibris neruorum atque ligamentorum componi. Habet enim ex ea compositione, ut musculus sit, idest instrumentum motus: venas autem, & arterias in se recipit, ut nutriri, & viuere posit: atque membrana circumuoluitur, ut omnium, quæ in ea sunt, compositio firmior reddatur ad flectendos extendendos, & alijs motibus articulos flectendos. Alterum verò, quod supponit, est corporis habitum sequi cordis & iecoris temperiem: de qua re obiter antea diximus. sed hoc loco diligentius agere cogimur. Et primum quidem repetendum est, quod B
antea annotauimus, rationi esse consonum, ut testibus suam quoque demus uim, quam re vera habent in mutatione totius corporis: si enim pinguescit corpus, & pilos exuit, habitum, vocemque & animum muliebrem induit, cum testes amisit: seruat verò, & optimè alit, quæ maximè pertinent ad virilem habitum & conditionem cum testes habet, & pro magnitudine ac paruitate, atque temperie testium agitatur, turbatur, atque etiam furit, cur non agnoscemus temperiem mutari etiam à testibus. Fortè etiam cerebro in hac re aliquid tribuendum est. Nam præter id, quod scribit Arist. cerebrum esse a natura factum, ut corpus temperetur, non parum videmus corpus compati, cum ab illo fluxiones in subiecta membra decumbunt. An etiam ventriculus ob bonas, aut malas, quas præstat concoctiones, magnam non habet vim ad vniuersum corpus mutandum. Quid dicemus de mulieribus, quæ cum vterum nactæ sunt benè affectum, optimè degunt: alio C
qui non solum intemperatè viuunt, sed omni genere morborum torquentur. Ergo si de influentibus temperaturis agamus, præcipua quidem vis cordi, & hepati tribuenda est: alijs tamen non est neganda sua facultas. Quòd si de proprio & innato singulis partibus temperamento tractamus: nec cordi, nec hepati aliquid in ea re concedendum est: habent enim, ut antea ostendimus, singulæ partes ex elementis, ex quibus sunt generatæ, suam materiam, suum temperamentum, & formam: & propterea diuersum ostenditur esse a Gal. in lib. secundo de temperamentis, temperamentum carnis a temperamento membranæ, ligamenti, cartilaginis, nerui, osis, & hæc, & viscera omnia, & quicquid in corpore est, diuersum ab alio, diuersi temperamenti pariter esse agnoscitur, & creditur esse. Nec unquam quidem efficiet cordis frigiditas, aut hepatis: quin caro inter partes corporis non sit, & non dicatur esse temperaturæ calidæ & humidæ, & neruus frigidæ & siccæ. Ergo principia possunt augere uel minuere insitas qualitates singulis partibus similaribus: At D
pœnitus auferre, quod a suis principijs acceperunt, certe non possunt. Quæ quidem ratio non solùm videtur pertinere ad carnem, sed etiam ad alias vniuersas partes: quippe cum omnes pariter recipiant a principijs corporis eam materiam & vim, quam illa a se emittere, & in alia membra spargere sunt apta. Itaque locus iste non temerè recipiendus. Tertiũ uerò, quod hic supponit, est ut de temperaturis iudicemus in bene temperata habitatione, & in temperato anni tempore, quod etiam antea annotauit: & rationem huius rei subdit. Addere etiam debebat, quæ in secundo de temperamentis commemorat, cum uolumus iudicare de temperatura corporis, tunc iudicandum esse, quando corpus in omni mediocritate est constitutum, ita ut nec uigilia, nec somnus, aut cibus recenter assumptus, aut longa inedia, aut venus, uel labor, aut otium, uel animi perturbationes nos affecerunt: aut alia adsunt, quæ nos præter modum calefaciunt, refrigerant, humectant, siccant: sic enim intelligere non possumus quid verè sequatur, quod in nobis est secundum naturam ex nostris principijs inditum. Quibus ita positis tractationem suam aggreditur. E

An corporis habitus sequatur solum cordis, & hepatis temperiem

Non solum corporis habitum, sed etiam alias omnes partes sequi tẽperiẽ principiorum.

Caput 51.
Punctus Vigesimus

Moderatæ temperaturæ indicia secundum totum animalis habitum: color quidem ex rubro & albo commistus, capilli verò flaui, & ut plurimum mediocriter crispi, carnositatis autem mediocritas in qualitate & quantitate. Medium est enim exquisite huiuscemodi corpus inter

omnes

A omnes exceſſus, ut qui ad ipſum dicantur & cognoſcantur. Nam & craſ
ſum corpus ad hoc cõparatum dicitur craſſum, & tenue ad hoc eodem
modo, & carnoſum & macilentum, & pingue & durum, & molle, & hi-
ſpidum & glabrum. Nullum igitur horũ corpus eſt mediocritatem ha-
bens, ſed qualis Polycleti regula ad ſummam totius peruenit mediocri
tatis, adeo ut neque tangentibus molle uideatur, neque durum neque
frigidum: inſpicientibus uero neq; hirſutum, neque glabrum, neq: craſ
ſum, neque tenue, aut aliquem alium habens exceſſum, uel defectum.

Illis ſuppoſitis, quæ ſuperius dixit eſſe neceſſaria ad rectè iudicandũ de temperaturis cor
B poris, tractationem aggreditur: ſed nulla propoſita ſibi methodo: nec illa quidẽ obſeruata, *Tractatio*
quam ab initio huius ſecundi cõmentarij induxit, cum oſtendebat, omniũ corporũ digno- *hæc damna*
tiones ſumendas eſſe ab his, quæ ſecundum eſſentiæ rationẽ corporibus inſunt: necnon ab *tur.*
his, quæ neceſſario corpora ſequuntur, quæ ſunt operationes & accidentia eorũ, quibus po
ſtea addit fontẽ, qui continet iuuantia & lædentia, & nos alium fontẽ illis addebamus, qui
continet omnes corporis cauſas. Ipſe uerò in hoc loco particularia quædã numerat, & mul
ta omittit, quoniã fontes ſibi non proponit, & propterea expendere non poteſt, quid ab il-
lis emanare poſsit. Prima verò indicia, quę capit, ſumuntur ab accidentibus cõſequentibus
temperiẽ: inter quæ primũ locum tenet color, quem dicit eſſe ex rubro & albo commixtũ:
mixtionis autẽ modum non tradit. Poſſet etiã quis dicere ex nigro & flauo eũ oportere eſſe *Color homi*
cõmixtũ, quoniam etiã in ſanguine continetur humor bilioſus & melancholicus. Itaq; rei *nis tempe-*
C natura, vult, vt ex proportione quattuor humorũ color diffiniatur. Eſt porrò in maſſa hu- *rati qualis*
morum plus ſanguinis, quàm pituitæ, & huius plus, quàm bilis pallidę, & huius plus, quàm *eſſe debeat.*
humoris melancholici: vnde colorem, qui ex his humoribus reſultat in temperata natura,
oportet plus rubedinis, quàm albedinis in ſe continere, & iſtorũ plurimum: & plus palidi
tatis, quàm nigredinis, & huius minimum. Capilli verò, inquit, erunt in hac temperie fla-
ui, & utplurimum mediocriter criſpi: intelligendum id eſt, in pueritia. Nam in ſequẽtibus
ætatibus omnibus redduntur capilli plus, uel minus nigri: nec ſolum quidem debent eſſe *Notat con-*
mediocriter criſpi, ſed etiam in multitudine, paucitate, aſperitate, leuitate, craſsitie, tenui- *tradictio-*
tate, longitudine, breuitate: nec non in ortu & caſu mediocritatẽ ſeruare debent: ſed quo *nem.*
pacto, quæſo, capilli oſtẽdent temperiem habitus corporis, quam dicit ſequi temperiẽ cor- *Pili quarũ*
dis & hepatis, ſi antea ex illis propria ſumpſit indicia ad tẽperies cerebri detegendas? Quòd *partium tẽ*
ſi ex capillis, tum cerebri, tum habitus corporis tẽperies ſignificari poſſe credit: docere uti- *periem, &*
D que debebat, quid proprium in illis notari poſſet, ne vni tribuatur, quod ad aliud pertinet. *quam oſten*
Verùm (vt diximus) pili nihil oſtendere poſſunt, quod ad temperiem cerebri faciat. Quare, *dere poſ-*
quæ ex illis ſumentur indicia, reuera pertinebunt, ad temperiem habitus corporis. Addit *ſint.*
huiuſmodi temperiem mediocriter eſſe carnoſam in qualitate & quantitate: intelligit au- *Signa, quæ*
tem mediocritatem in qualitate, quæ eſt in duritie, mollitie, & fortè etiam in aſperita- *ſumuntur*
te & leuitate. Verùm ego hæc indicia, quæ ſumuntur a qualitate & quantitate carnis, nul- *a qualitate*
lius puto eſſe momenti. Nam vt re uera duritiem & mollitiem carnis deprehendere non *& quanti-*
poſſumus, ob ambientem vndique cutem: ſic tenſum pro duro, & flaccidum pro mol- *tate carnis*
li nobis imponit. Qui enim multum habent carnis, ſolida habent membra, compacta, *nullius eſſe*
& tenſa: at hoc non eſt durum. Qui verò carnoſi non ſunt, flaccida & rugoſa mem- *momenti.*
bra obtinent, & hoc non eſt molle. dicat uerò ipſe, quo modo dignoſcere uelit ueram mol *Mollitiem*
litiem & duritiem, quæ eſt in carne uiuentium corporum, imo etiam in mortuis. Fortè e- *& duritiẽ*
E tiam, quod ſcribit de quantitate carnis, recipiendum non eſt. Nam carnis copia non ſequi *carnis non*
tur temperiem aliquam, ſed copiam bonæ materiæ, ex qua ab initio noſtra corpora ſunt *poſſe præbe*
conformata, & poſtea aluntur in reliquo uitæ tempore. Sic enim uidemus ex carnoſis *re in hac ſi*
parentibus filios naſci carnoſos, & eos, qui bono & plurimo nutrimento utuntur, *gna.*
& illud benè concoquunt, non ſolum pingues, ſed etiam carnoſos reddi: tamquam ſan- *Carnis co-*
guis multus ſiue ille ſiccior ſit, aut humidior, vel frigidior, aut paulò calidior, optima *piam nõ ſe*
ſit materia ad carnis generationem. Addit præterea huiuſmodi corpus inter omnes exqui- *qui tempe-*
ſitè eſſe medium: quippè cúm ipſum ſit aliorum regula, quæ in aliquo deficiunt, vel exce- *riẽ aliquã.*
B dunt.

dunt. Non erit igitur crassum, nec tenue, nec carnosum, vel macilentum, uel pingue, uel durum, vel molle, nec hispidũ, vel glabrum, nec (vt addit capite. 1. secundi de temp.) vel frigidum, cum tangitur. Et quod ad animũ pertinet mediũ erit inter audaces, & timidos, cunctantes & præcipites, misericordes, & inuidos. Erit (inquit) talis homo allacer, amicorum amans, humanus, & prudens, verum fortè dicendum esset, illum esse medium inter alacres & mœstos, & inter eos, qui amant, & odiunt. Nam alacritas & amor excessum uidentur denotare, non minus, quàm misericordia & inuidia. Erit (inquit) etiam hic humanus & prudens & edet bibetque in modo: & nutrimenta non solum in uentre, sed etiã in venis, & tota corporis mole probe concoquet; & vt semel dicit, omnes tũ naturales, tũ animales, & vitales inculpatas virtutes habet. Verùm hic quædam animaduerti possunt. Nã si temperies corporis sequitur solum cordis & hepatis temperiem, fortè nulla sumemus indicia ex eo, quod editur & bibitur, cum harum rerum appetentiam ille statuat fieri in uentriculo, qui separatam habet naturam. Præterea cum somnus, vigilia, sensus, & motus a cerebro proficiscantur, & nihil habeant cõmune (vt ille tradit) cum hepate & corde, nulla sumemus ab his actionibus & passionibus indicia. Ad hæc corpus, quod in omni re est mediocre, non solũ est optimè temperatum, sed etiam optimè constitutũ: optima autem constitutio in se continet non solũ optimã temperiẽ similariũ partium, sed etiam optimam structuram organicarum: quapropter videtur hic potius describere notas corporis optimè constituti, quàm tẽperati. Sed cur etiã signa non sumit a causis iuuantibus & lædentibus? Nã alibi maximum hoc esse indiciũ ponit temperatæ naturæ, si contra omnes lædentes causas mediocriter resistit. Et multo magis debebat cõmemorare notas, quę sumuntur ex causis concurrentibus ad generationem. Nam non leuis est hęc coniectura tẽperati hominis, si a parentibus benè temperatis est procreatus, & conceptus, atq; natus, cum temperata sydera fauebant, & optimè fuit a temperatissima nutrice educatus, & in reliquo vitæ cursu nutritus.

Corrigit Gal. dicta. A B

Gal. recedere a suo instituto. C

(Caput. 52.)

Quæcunque autem in caliditate a medio recedunt: non tamen in humiditate & siccitate, hoc quantum ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est sermo) videntur quidem tangentibus calidiora tantum, quantum & eorum temperatura calidior, tanto uero magis hirsuta sunt, quanto & calidiora, & minus pinguedinis habent, colorem autem rubrum, & capillos nigros habent.

Hic quoque plurima indicia omittit, quæ in superiore capite annotauimus ex suis fontibus duci, nec etiam ea tangit signa, quę ipse in moderata temperie dixit accipi, et quo modo hi se habeant, in carnis abundantia & qualitate, in crassitie & tenuitate, duritie & mollitie, hic tacet. Pinguedinis parum in his esse tradit, secutus eam rationem, quòd putet pinguedinem gigni ex concretione: & propterea illius materiam a calore dissipari, de qua re paulo post agemus. Colorẽ verò rubrum, qui proprius est sanguineis, idest calidis & humidis, quo modo solus abundans in temperie calor, efficere potest. pilos verò nigros, qua ratione emittit hæc temperies, quæ moderatam habet humiditatem, & solum excessum in calore: quales capillos, quæso, gignet calida & sicca, si qualiscumque solius caloris excessus, tales profert, & ille cum cerebri calidi signa enarrat, hoc solum tribuit magno caloris excessui. Addere etiam debebat capillos his statim nasci robustos, crispos, & citò caluitium pati, & exprimere ætatem, in qua nigri fiant. Præterea quòd a calidis lędantur, iuuentur uerò a frigidis, & quòd tales esse dignoscantur, si ex parentibus calidis, sub syderibus calidis fuerunt geniti & nati, & cum calidis rebus educati: quales etiam humores procreent, an bilem flauam, vel atram, vel aliquid tale, vt fecit in alijs intemperaturis. Nam authores, quæ sunt ex alijs nota, uel omittere debent: aut pro dignitate tractare, quæ particulatim explicanda suscipiunt.

Corrigit hic multa. D E

(Caput. 53.)

Frigidioris autem temperaturæ indicia sunt pilorum carentia, pinguedo.

Absolutis signis temperaturæ calidæ, aggreditur notas temperaturæ frigidæ: inter quas

primas

A primas ponit pilorum carentiam: de qua, & illius causis sæpius antea dictum est, cum principiorum temperaturas frigidas explicaremus. Secundum signum frigidi habitus corporis dicit sumi a pinguedine. Pingues enim esse, quibus frigida temperies contigit. Cuius rei rationē omnes interpretes dicunt esse, quoniam pinguedo in li.2. de temp. gignitur per concretionem a frigiditate membranarum. A quorum quidem opinione, cùm ego lōgè absim, cogor de adipe diligentiorem tractationem instituere, vt ex certis principijs controuersia dirimatur. Primùm ergo, quid sit adeps, pinguedo, seuum, sebum, axungia, sagina, unguen, vnctio, lardum, & quomodo inter se hæc differant, docebo. Secundò, quæ sit istorum materia, efficiens causa, & modus, quo gignuntur, & locus, in quo fiunt, enarrabo. Postremò illorum vsum, & incommoda, quæ illa corpori præbent, explicabo. Pinguedinis nomen nobis significat quicquid instar crassioris olei in animalibus cōcrescit, & igneo calore, aut certe uehementi dissoluitur. Huius rei uariæ sunt species, forma, consistentia, & nominibus B quoque distinctæ. Pinguedo generis nomen esse uidetur: & si etiam usurpari solet pro humidiori pinguedine simili oleo longa uetustate incrassato, vt videre est apud Galenum in libro tertio de alimentis. Colligitur hæc, vt idem testatur lib. 11. de Simp. medic. in animalibus valdè humidis, quales sunt sues. Adipis uerò & seui natura siccior densiorque est, & vt idem scribit, in animalibus siccioribus prouenit, vt sunt boues, oues, capræ, & alia animalia cornigera. Differt tamen seuum ab adipe, teste Aristotele libro secundo de partibus animalium cap. quinto, quòd seuum gignatur ex sanguine corpulentiore & crassiore. Propterea cornigera, una parte dentata, seuo pinguescunt. bisulca uerò, scissisue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Propterea seuum concrescit, & friabile est, statim atque refrixit. Et circa renes animalium potissimum adnascitur. Adeps uerò non cogitur, nec siccitate frangitur: gigniturque in minus siccis animalibus, non tamen in humidissimis, ad C epigastrium & circa renes. In cornigeris verò animalibus circa musculos & cutem: & ille siccior duriorque est. Ita vt mediam referat naturam adeps inter pinguedinem propriè dictam & seuum. Cæterùm suillum adipem proprio nomine axungiam uocamus. Medulla verò pinguedo etiam est, cum calore fundatur, & ex eadem materia fiat, qua alij adipes: & in quibusdam animalibus, nempè humidioribus pinguis est, & adiposa: in alijs uero se uosa. Est igitur medulla pinguedo, quæ in ossium cauernis continetur. Vnguen verò & unctio uidentur exprimere pinguedinem iam coctam, etsi alio nomine quicquid ad vngendum est aptum. Lardum uerò est pinguedo suilla salsa. At saginæ nomen significat pinguedinem delicijs & arte superflua paratam. Vnde saginata animalia. Materia omnis pinguedinis sanguis est: ex eo.n. caro & pinguedo fit, & ut scribit Arist. li.2. de hist. ani. ca.16. cum pabuli copia suppetit, caro vertitur in pinguedinē, idest posteaquā caro copiosa est genita, si sanguis affluit, nō amplius caro, sed pinguedo fit. prius enim de carnis generatione natu-D ra solicita est. Quòd uerò fiat ex sanguine adeps, ex eodē authore patet: qui.19.ca. eiusdem lib. dicit adipem & seuum in ijs non fieri, quæ sanguine carent. Verum & si caro & pinguedo ex sanguine fiunt, tamen pinguedo puriorem sanguinem desiderat. propterea rectè scribit Arist. pinguia omnia sanguinem paucum, sed puriorem habere, & imputidū, idem docet, ꝙ pingues homines benigni sint, hilares, humani, salubres, & diuturnæ uitę, nisi præter modum pinguedo excreuerit, ita ut transpirationem, & caloris motū impediat. Gal. in lib. 2. de temp. particularius naturam sanguinis, ex quo fit pinguedo, expressit, cum scribit pinguedinem fieri ex eo, quod est in sanguine, oleosum, fluxile, pingue, leue & tenue. Quare videtur eadem esse materia bilis flauæ, quæ non ex cibo, sed ex adustione fit. Nam eam scribit Gal. in lib.2. de diff. febrium ca.12. fieri ex sanguinis parte pinguiore & tenuissima: vnde biliosi non pinguescunt: absumunt enim pinguedinis materiam. Arist. quoq; in li.1. de gen. anim. eandem materiam pinguedinis & seminis ponere uidetur: cum scribit eos, qui pin-E guiores euaserūt, paucum semen emittere, & minus venerem expetere: infœcūdos reddi: ac pinguedinem excrementum, vt semen: sanguinemq; esse concoctum, sed non eodē modo. Propterea non mirū si castrata animalia pinguiora euadant. Quia eadem est seminis & adipis materia: ita vt alterutro deficiente, alterū exuperare necesse sit. Fit ergo adeps ex calida materia, nempè aerea, spirituosa, oleosa: quod illius leuitas etiam ostendit: nec non effectus calidi, quos ipse adeps præstat, attenuando, discutiendo, maturando, quæ sunt in nostris corporibus. Et interim cum etiam nos aduersus frigus tuetur. Concipit facilè flammā, & a corpore extractus calidus sentitur, calefaciendiq; vim retinet, quam sanguis amittit.

De adipe pinguedine disputatio.
Pinguedo quid.
Pinguedinis species.
Adeps seuū quid & quomodo differant.
Axungia quid medulla.
Vnguen
Vnctio
Lardum
Sagina quid.
Materia pinguedinis.

Pinguedo fiat ne a calore uel frigore.

Gal. opinio quòd fiat a frigore id quod improbatur.

Ceterum non perinde facile est docere, a qua causa fiat pinguedo, a calore scilicet, uel a A
frigore, & an per concretionem, vel per concoctionem crassescat. Nam Galenus in lib. 2. de
temper. scribit pinguedinem fieri, cum id, quod oleosum est in sanguine, in frigidum locũ
venit, cuiusmodi sunt membranæ, & in illis concrescit. Vult ergo pinguedinem aceruari
circa membranas, & per concretionem ab illarum frigiditate crassescere. Cuius opinio mi-
hi non placet. Quod si authoritate certandum est, clara est multis in locis Aristo. sententia.
Nam lib. 3. de partib. anim. ca. 9. inquit finis probæ concoctionis sanguineæ adeps est & se-
uum. Et li. 2. ca. 6. eiusdem operis. Sanguinis, inquit, per se concoctio & seuum & adeps est.
& li. 3. de hist. anima. ca. 19. fit per concoctionem ex sanguine adeps. At si fit per concoctio-
ctionem, ergo a calido fit: frigidum enim cruditatis est causa, & pituitam gignit, ut in seni
bus apparet, non adipem. Cur etiam circa ossa frigidissimas partes non concrescit pingue-
do, sed potius circa lumbos calidissimas partes, & circa etiam ipsum cor, quod maximè fer- B
uet? Præterea nulla pars nostri corporis, dum viuimus, friget actu, sed calet. At in rebus ex-
ternis uidemus concretionem, fieri non etiam a tepido calore, uel leui frigore, sed a uehe-
menti. Quòd si membranæ per concretionem, & frigiditatem sanguinẽ crassescere faciunt
in pinguedinem, cur etiam ventriculus, intestina, nerui, ossa, cartilagines materiam, quam
alterant in nutritione, vel abscessibus, non inspissant per concretionem? Id enim Galeno
repugnat, qui per concoctionem alterari, incrassari, & assimilari omnem huiusmodi mate-
riam scribit. Quod si ita est, cur solùm adipem a frigiditate membranarum per concretio-
nem crassescere statuit? Verùm quidem est adipem non fieri nisi circa membranas, sed
non propter illarum frigiditatem id contingit; verùm propter densitatem: carnem enim
promptè penetrat sanguis ille pinguis & oleosus, ex quo pinguedo fit: a solis verò membra
nis sisti, & contineri potest; vt & ipsum oleum non nisi in pellibus animalium admodum
densis contineri est aptum. Igitur circa membranas collectus ille sanguis a calore calefit, & C
tenuiore portione dissoluta, quod reliquum est densatur & crassescit. Cæterùm quòd den
sitas membranarum causa sit generationis pinguedinis, eo quod sistat motũ materię ipsius,
docet Aristoteles li. 3. de partib. anim. ca. 3. vbi agens de omento scribit, circa illud pinguedi
nem generari, cò quòd densas habeat membranas. Sic in destillationibus ex vaporibus as-
surgentibus aqua gignitur in operculis densis, etiam calidis, adeò vt vix tangi possint: qua
ratione etiam ex vaporibus ascendentibus ad caput, aquosi humores ob dẽsitatem ossium
procreantur, non a frigiditate cerebri, vt vulgus medicorum hactenus credidit: de pituitæ
autem, quæ in cerebro prouenit alia est ratio, vt superius ostendimus. Calor ergo cum den
sitate membranarum pinguedinem facit. At sicut frigus ineptum est ad illius generationẽ:
sic calor, qui moderatus non est, sed igneus, ad idem opus est inhabilis. Hic enim materiam
pinguedinis digerit & absumit, nec aliquid ex ea relinquit, quod in pinguedinem crassesce
re possit. Vnde in iuuentute, æstate, in temperamentis biliosis, in uiris quã in mulieribus D
pinguedo parcior. vehementior enim est in illis calor, quàm pinguedinis generatio requi-
rat. Igitur ad generationem pinguedinis requiritur materia ex sanguine pingui & oleoso,
densitas membranarum, & calor moderatus. Nec contrà faciunt, quæ adferri solent, illa in
quàm a frigore esse concreta, quæ calore dissoluuntur & liquescunt, & contrà fieri, vt ea,
quæ calore dissoluuntur, sint prius a frigore incrassata. Nam butyrum calore dissoluitur,
& a calore factum & incrassatum est. Nam motu ex agitatione baculi comparato; factum
& incrassatum est, Id quod etiam ostendit, quia in uehementi frigore, non nisi iuxtà ignẽ
fieri possit. Impedit enim uehemens frigus separationem partium diuersarum, quæ in la-
ctc sunt, vt incrassationem oleosæ substantiæ. Quinetiam metalla ignea ui dissoluuntur &
liquescunt: quæ tamen frigus non incrassauit: quippè cùm in profundis uisceribus ter-
ræ, & vbi calor plurimus est, gignantur: dissoluuntur autem a multo ignis calore, quia ex E
diuersis substantijs, terrena, inquàm, & aquea inter se mixtis, a moderato calore sunt confe
cta. Non mirũ ergo si calore ignis, cui omnia (inquit Arist.) sunt materia, quiq; vim habet
separandi homogenea, & fundendi humores, liquescunt. Calor ergo uehemens uim habet
dissoluendi non solùm quæ a frigore, sed etiam quæ a moderato calore sunt incrassata. Sic
enim pus a calore natiuo confectũ, igni admotũ funditur & liquescit: & mel, & oleũ nullo
frigore incrassata, sed talia, qualia sunt a suo calore, igneo postea calore attenuãtur, & liqui
diora reddũtur. Porrò pinguedinis in corpore nostro usus est, ut partes, quibus incũbit, ca
lefaciat, quia ipsa ex calida substantia constat, & uiscosa est & crassa, ita ut uapores calidos
a corpore

Adeps cur solum circa mẽbranas concrescat.

Soluit argumẽta eorũ, qui dicunt pinguedinẽ fieri a frigido.

Pinguedinis in corpore nostro usus & incommoda.

A a corpore exhalantes arceat, & intus contineat. Et quoniam externum frigus non facilè admittit, prodest etiam aduersus externum calorem. Eum enim temperat sua aerea humiditate. Propterea qui pingues sunt, in uehementi rigore, & æstu omnium temperatißimè degunt: inania quoque spatia replet, cutem tendit, & propterea pulchritudinem & uenustatem corpori adfert. Nimia tamen pinguedo non solum suo pondere corpus grauat, sed etiam sterilitatem adfert, consumpta seminis materia in pinguedinem: & in uiris peculiari ratione obest generationi: quoniam crescente ob pinguedinem præter modum abdomine, penis breuior redditur, aut certè nequit aptè coniungi cum muliebri pudēdo. Eadem ratione mulieribus obest: tum etiam, quia os vteri comprimitur, vt inquit Hippocrates. Adde quòd uterus pinguedine perunctus, semen viri retinere nequit: Vitam quoq; reddit breuiorem nimia pinguedo, quia corpori alimentum detrahit, dum sanguinis maior pars in eam conuertitur, & arterias, uenas, omniaq; uiscera grauat, atque ita calorem suffo B cat: vnde turtures, oues spontè præ nimia pinguedine moriuntur. Eadem quoque hominibus repentinam sæpe adfert mortem. Atq; hæc quidem de pinguedine. Ex quibus non absurda esse cognoscitur Galeni opinio, qui scribit in frigidiore habitu pinguedinem gigni, & hanc frigiditatis esse notam. Nam frigiditas, cuius hic signa quærit, est in latitudine bonæ sanitatis, & nihil aliud est, quàm calor temperato paulò remisior. Hic autem humiditatem sibi associare solet, & illam concoquere & incrassare, non autem dißipare est aptus. Quod si Galenus sua principia secutus intelligeret pinguedinem in ijs nasci, quòd frigiditas illorum aliqua sit, quæ sanguinem cogat, & incrasset, planè aberrat.

Idque tangentibus frigidum sentitur.

C Quandiu uiuunt nostra corpora, actu frigida esse nequeunt. Nec propterea tactu frigida sentiri possunt: frigidiora uerò temperatis sentiunt, quæ illis frigidiora sunt. Frigidum igitur intelligere oportet pro frigidius: Qui mos loquendi frequens est in medicina, ut Gal. in lib. de pulsib. & paßim alibi docet: sic enim pulsum magnum, uelocem, & frequentem intelligimus, pro eo, qui maior est, uelocior, & frequentior, quàm sit pulsus hominis temperati. Porrò sentiuntur corpora, de quibus hic agimus, frigidiora: verum non solùm illa, sed etiam, quæ carnosa sunt, & pinguia ut experientia docet, & ratio etiam suadet. Nam cum carnis, & pinguedinis abundantia, calor acris esse non potest.

Color uero unà cum capillis ruffus, & vbi frigiditas multum excesserit, liuidior, quem & plumbeum nonnulli medici vocare solent.

D Minimam puto hanc temperiem posse habere uim ad colorem corporis, & capillorum mutandum. Nam cum color sequatur humorum mutationem, simplex temperies in latitudine sanitatis, qualem quæso potest generare humorem: omnis enim humor duplici qualitate est prędius, & propterea compositam qualitatem in agēte postulat, a quo generatur. At multo minus illud mihi uidetur probabile, quod scribit de colore liuido. Nam lib. primo prognost, ait liuidum colorem magnam sequi læsionem, ut qui non longè distet a nigro. Quam rationem secutus Hippoc. posteà in secundo libro. Deiectiones, & urinas, & uomitiones liuidas, maximè exitiosas esse scribit. Addo quod huiusmodi colorem non uidemus nisi in ijs, qui uel morti sunt propinqui, uel in ijs, qui melancholico, & pituitoso humore simul redundant. Atqui habitu corporis est frigidiore in latitudine sanitatis, nec tales habet humores, nec lethalem illam caloris diminutionem, uel potius extinctionem, E quæ poßit huiusmodi colorem efficere. *Galeni opinio de colore, maximè liuido notatur.*

Siccior autem temperatura, tanto gracilior est, & durior bona temperatura, quanto maior est siccitas. In reliquis autem eodem modo se habet. (caput. 54.

Gracilitas non sequitur qualitatem siccam temperamenti habitus corporis, sed paucitatem carnis, uel pinguedinis, aut oßium paruitatem: oßium autē paruitas sequitur uel pau-

Ossium magnitudo a quibus causis. citatẽ materiæ, ex qua sunt facta, uel formã parentum: solent enim graciles generare graciles, vt parui paruos, & magni magnos. Carnis uerò abundantia fit ex abũdantia humorum, qui boni sint, aut certè nõ admodũ vitiati: vnde videmus vbi insignes sunt intẽperies, carnẽ copiosam non gigni: tamen reperire est sanguineos, pituitosos, biliosos, & melancholicos carnosos: & tanto quidem magis reperientur esse, qui excessum habent secundum naturam in solis qualitatibus temperaturæ, maximè si vna sola qualitas excedit: ita & defectus carnis sequitur defectum humorum, etiam si in illis nulla siccitas, aut alia qualitas dominatur. Sic enim uidemus quosdam graciles, in quibus non agnosces aliquam siccitatem. Pinguedinis abundantia sequitur boni, & oleosi sanguinis copiam. Illius verò defectus nascitur ex defectu talis materiæ. Quòd si ità res habet, non rectè hic scribitur gracilitatem esse indicium siccæ qualitatis exuperantis in temperamento: & multò minus durities potest esse signum nostræ siccitatis. Nam & si in rebus externis durum sit (quod reuera durum est) a siccitate: in nostris tamen corporibus, in quibus semper humidi plus est, quàm sicci, (alioqui quomodo corpora uiuere, & flecti, erigique possent?) caro, cuius hic temperiem prosequimur, dura esse non potest. Mirum enim esset, si corpora in latitudine sanitatis posita, ob siccitatem dura redderentur: cum ea, quæ ex febribus tabescunt, nullam, aut certè uix aliquam ostendant duritiem. Tensa quidem aliquibus sunt membra, sed id ob carnis, & pinguedinis subiectæ copiam: & hæc tactui resistunt vt dura: At Galenus tensum a duro, & concreto differre docet. Igitur siccitas nostri temperamenti, cum præsertim sani sumus, duritiem adferre non potest. Quod verò scribit in reliquis siccum temperamentum esse simile, non uideo, quomodo id dici possit. Nam si simile intelligat temperato, quo dicebat esse durius, & gracilius, ratio conuincit, vt non minus in alijs, quàm in gracilitate, & duritie inter se sint dissimilia hæc temperamenta. Quare & id etiam fortè negligentius est scriptum.

A quibus carnis abũdantia. A B

Caput. 55. Et humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet, melius autem carnosa, & mollior, & quidem secundum coniugationem qualitatum primarum factæ intemperaturæ compositam habent indiciorum formam. C

Et in hoc, & in superiore capite dicit intemperata corpora solum differre a temperatis gracilitate & duritie, carnis abundantia & mollitie. In reliquis verò eodem modo se habere. Quod quo modo fieri possit, non video. Repugnat enim rationi & experientiæ hoc præceptum. Nam quo modo diuersa temperies, eosdem effectus parere potest, aut easdem habere causas. Quòd si in temperaturis habitus corporis hoc verum esse putat, cur idem etiam non docuit, cum ageret de temperaturis cerebri, cordis, hepatis, & testium. Itaq; non solum carnosior & mollior erit humida temperies, quàm sit temperata, sed etiam erit magis hirsuta, & citius caluitium patietur, & magis decolorata: atq; a siccis causis promptius lædetur, & alia habebit propria indicia ex suis fontibus ducta: quæ quoniam iam sæpius a me sunt repetita, silentio prætereo. D

Caput. 56. Calidior simul ac siccior est hirsuta magis, ac calida & dura existit, & pinguedine caret, tenuisque est, & capillos nigros habet: si vero multum in caliditate excedat, color quoque niger illi adest.

Ne uideatur Gal. diminutus, singula prosequi vult, non curans interim si hoc negligenter facit. Nam si habitus corporis sequitur temperiem cordis & hepatis in easdem qualitates conspirantem, scire quoque id debebat, ea signa in habitu apparere, quæ anteà dixit in eo esse conspicua, dum eorum principiorum temperies significabat. Et tanto profectò euidentiores notas nunc esse oportet, quantò rationi consonum est, quando coniunctæ duorum uiscerum temperaturæ simul conspirant. Erit ergo hæc temperies maximè hirsuta per vniuersum corpus, & pili promptissimè in eo habitu nascẽtur, & in eodem citò decident: & non solum erunt nigri, sed etiam ob adustionem crispi, & multi, & prolixi. Tactu quidem sentietur hæc temperies calida: dura verò ob rationes prædictas nequaquam, tũ etiam quod durum est similaris partis propria passio: cum uerò tangimus corpus, plures partes similares E

A milares iuxta se positas preminus: quæ arctißimè se contingunt, duræ ignaris, solidæ uerò & tensæ doctis, qui hæc norunt distinguere, apparent. Porrò hæc temperies minimam alit pinguedinem: quoniam quod oleosum est in sanguine, absumit, & uiolentius dißipat. Nõ eadem est ratio de carne. Nam sanguis, ex quo caro gignitur, sustinet maiores alterationes: & propterea non rarò videmus multos carnosos cum asperitate cutis, & multis pilis, & alijs indicijs, quę euidenter testantur calorem & siccitatem in ipsa intemperie, etiam plurimum exuperare. Cæterum in hac temperie color est niger ob adustionem humorum. Sed cur etiam non dixit in ipsis sanguinem crassum, & siccum, & primum flauam bilem, & posteà atram cum venarum latitudine & duritie abundare: pulsusque fieri magnos, veloces, & frequentes: nam hæc in habitu corporis fiant, & appareant, necesse est: si modo ille sequitur temperiem cordis & hepatis. Offenduntur pariter hi a calidis & siccis, iuuantur uerò a frigidis & humidis: Atque geniti sunt a calidis & siccis parentibus, sub astris calidis & siccis:
B quæ indicia si posthac non repetam, ex his & superioribus intelligi uolo.

Calidior & humidior temperatura, mollior, & calidior & carnosior, tanto est bona temperatura, quantum & utrisque qualitatibus aucta fuerit. Quod si plurimum augeatur, cito similiter a putredinis corripitur morbis, quoniam & humorum uitio prompte laborat: si uero parum quidem humidior sit, multo uero calidior, molliores quidem parum huiuscemodi sunt his, qui bonam habent temperaturam, & magis carnosi, non parum vero hirsutiores, & tangentibus non parum calidiores. Nigri uero eis capilli & caro pinguedine caret. Si uero paulo quidem
C calidior, multo uero humidior, mollis his caro est & multa, & color cõmistus est ex albo & rubro, & tangentibus paulo calidiores. Et ut summatim dicatur, omnibus temperaturæ coniugationibus semper super excedentis qualitatis indicia eminebunt. (Caput. 57.)

Et hæc omnia patent ex prædictis. Nam si mollities sequitur humiditatem, & caro plurima gignitur cum plurimum sanguinis procreatur, necesse est hunc habitum longè molliorem esse, & carnosiorem temperata natura. Illam uerò distinctionem, quam hic ponit de excessu caloris, aut æqualitate cum humore uel econtrà, si putat hic necessariam esse, (vt re uera est) cur etiam in alijs illam non expreßit. Plurimum enim refert, si in omnium par
D tium temperie, quarum signa quærimus, ambę qualitates pari excessu coniungantur, aut unius maior sit, quàm alterius excessus. Causam uerò cur huiusmodi temperaturæ sint obnoxiæ morbis ex putredine, iam explicauimus, quòd scilicet a calore plurimi attollantur vapores ex humore subiecto: qui cum eos libere transpirare non sinat, calorem ex prohibita transpiratione accendat, ex quibus fit putredo. & non solùm quidem hi morbis ex putredine tentantur, sed etiam alijs, qui ex fluxionibus originem ducunt. Reliqua patent, & si quid desit ex prædictis fontibus illud addi potest.

Frigidior autem atque humidior temperatura, si parum quidem vtraque augeatur, capillis nuda est, & alba, & mollis, & crassa, & pinguis. Si
E uerò magis excesserit, reliqua quidem sunt secundum proportionem augumenti qualitatum, color autem una cum capillis ruffus. Quemadmodum si plurimum vtraque augeatur, liuidus: si verò qualitatum augmentum fuerit, inæquale, eius quæ superexcesserit indicia eminebunt. (Caput. 58.)

Patent hic etiam ferè omnia ex principijs, quæ illæ posuit in hac tractatione. Nam pili pauci admodum gignuntur ex hac temperie, color quoque est albus ob pituitæ abundantiam, & mollis ob humiditatem, & ob eandem qualitatem ea corpora sunt crassa. Nam humor materiam suppeditat, ex quo carnis, & pinguedinis abundantia, ex quibus crassi-

ties corpori accedit, adiuuante etiam frigiditate: quæ in paruo excessu non impedit concoctionem, & generationem carnis, & pinguedinem ideò cumulat, quia nō dissipat quod oleosum est in sanguine. Maiorem verò difficultatem facit, quod scribit de colore & capillis ruffis. Nam cum huiusmodi color non fiat sine bile exuperante, vix credi potest eum fieri, vbi pituitæ exuperantis sunt causæ. Quod verò de liuido colore subiungit, iam anteà refellimus: propterea quòd grauioris mali talis color est indicium. Cur etiam non addit hanc temperiem morbis pituitosis esse obnoxiam, & offendi a frigidis & humidis: Iuuari verò a calidis & siccis, & venas habere paruas, pulsusque paruos & raros, & reliqua quæ frequenti repetione iam mihi nauseam pariunt. A

Caput. 59.

Si autem frigiditas unà cum siccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum: pinguedo tamen ipsis etsi graciles sint, per carnes dispersa. Capilli autem & color frigiditatis modum, ac proportionem sequuntur. Vbi uero calida & sicca temperatura in tempore decrementi, in frigidum & siccum labitur habitum, tunc hi graciles fiunt & duri, atque atra bilis in eis dominatur, & ob id nigri simul & hirsuti euadunt, vbi igitur altera qualitas plurimum dominatur, altera vero parum a mediocritate recedit, superabunt eius quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia. In omnibus vero de quibus supra diximus & postea dicemus, commune est temperaturæ indicium, si membrum facile frigesit, uel frigiditatis, uel raritatis, si vero non facile, uel caliditatis uel densitatis. Si vero à desiccantibus offendatur, & aridum & siccum, & non facile mobile fiat, siccitatis, quemadmodum & si ab humectantibus grauiter se habeat, humiditatis. Inspicere autem oportet, si eandem omnes musculi seruant temperaturam, uel minimè eandem, atque in omnibus animaduertere subiectorum osium quantitatem. Nonnunquam enim gracile uidetur membrum, cum tamen non sit gracile quo ad musculos attinet, sed propter osium tenuitatem tale uidetur. Sic carnis, quæ uel aucta uel comminuta, uel durior aut mollior effecta, siccius aut humidius. Sic & intermedia spatia similarium corporum ut plus uel minus humidæ substantiæ in se ipsis continent vel crassius, uel tenuius, uel humidius, uel siccius membrum ostendunt, humidius quidem ubi subtilior & plurima est humiditas: siccius vero ubi crassior simul & minor. B C D

Prosequitur hoc loco signa tēperaturæ frigidæ & siccæ: atque in illis explicandis maiore vtitur diligentia, quàm in alijs fecerit: adeò ut cum vult vsque ad minimas differentias & circunstantias rem ducere, incidat in illa, quæ uel nullius momenti sunt, aut nullo modo qualia sint, percipi possunt; quæ quidem suo loco patefaciam: Primum igitur statuit frigiditatem æqualiter augeri cum siccitate statim in primis ætatibus: deinde hoc idem fieri in declinante ætate ex calidæ & siccæ temperaturæ lapsu, postea verò docet, quæ sint indicia temperaturæ frigidæ & siccæ, vbi hæ qualitates inter se inæqualiter coniunguntur. Postremò quædam annotat, quæ possunt nobis imponere. Ac ut ad primum redeamus. Si frigiditas cum siccitate æqualiter est aucta in habitu corporis, erunt hæc signa: Corpus est naturà durum, tenue, glabrum, & tangentibus frigidum. Nos antea ostendimus durum in carne non fieri à temperie sicca, quia siccum in nobis vim non habet indurandi cum semper partes nostræ humore abundent, ob quem flectuntur, & molles sint: tum quod durum est simplicis corporis similaris passio. Nos autem semper tangimus plures similares, inter se circumligatas, & propterea solidum pro duro, & flaccidum pro molli cogimur intelligere. E

A telligere. Quod enim solidum est, vel flaccidum sub cute, deprehendimus quidem: si quid verò esset durum, in eo quod est secundum naturam, nequaquam. Tenue præterea fit corpus ob paucam substantiam subiectam: sicca autem qualitas non tollit multitudinem: sunt enim multa corpora tum in internis, tum in externis rebus, ut ossa in nobis, sicca, & tamen crassa. Glabrum etiam corpus non fit, ubi exuperat siccitas, sed frigiditas cum humiditate. Nam siccitas causa est generationis fuliginosi excrementi, ut ille in libris de temperamentis docet. Porro ut verum non est corpus hominis sani vnquam esse frigidum cum tangitur, ita verum est, frigidius temperato illud sentiri, cum frigida & sicca temperies præpollet. Quod vero de pinguedine per carnes dispersa scribit, ut fortè uerum non est (siquidem necesse est oleosam & pinguem materiam deesse in hac complicatione qualitatum) ita nequit signum esse alicuius intemperaturæ. Nam si signum debet esse aliquid notius re significata, oporteret vtique cutem & carnes multifariam dissecare, ut pateat an illic contineatur pinguedo: quare multa sunt reiciēda ex Galeni intractatione, quę & si sequūtur nostras temperies, tamen signa esse non possunt. Capillorum verò, & corporis colorem dicit fieri ad proportionem, nec tamen facile est exprimere, quod hoc loco sicco pede transit. Nam cum antea frigidi, & sicci cordis & hepatis indicia traderet, non docuit qualis sit color in capillis & in cute corporis. Cum verò ageret de signis frigidi & sicci cerebri, dixit caput non esse coloratum, & capillos esse rufos: Non autem patet an eundem colorem hic velit repræsentari, an potius nigrum: quandoquidem hæc temperies in hepate gignit plurimum humoris melancholici, cuius particeps. Fit etiam habitus corporis. Cæterum quod scribit de successione huius temperaturæ ad calidam & siccam, est expendendum. Nam si in ea ætate omnes sunt frigidi & sicci, hoc non erat peculiariter notandum de his, qui in eam temperiem incidunt post calorem & siccitatem: deinde si frigidi sunt & sicci, & nihil habent amplius, quod adurere possit humores, quo pacto atra bile abundabunt. Quæ enim in prioribus ætatibus est procreata, dum temperies adurere poterat, in nutrimentum cum alijs humoribus est assumpta. Quare nisi continuò regignatur, abundare non poterit. Iam verò videamus quid uelit esse commune tum prædictis, tum dicendis temperaturis, & quid proprium aliquibus. Communis autem est (inquit) raritati & frigiditati frigiditas, quæ sentitur facile: quæ verò difficile, caliditatis uel densitatis est nota. Nam frigidum uel rarum corpus a frigido facilè offenditur: difficile uerò sentit frigus, calidum vel densum, & hoc verum est. ex quo efficere uult, spectandum esse, cum ex læsione facta a frigido iudicare volumus de temperie corporis, an ob raritatem, uel frigidam temperiem frigus facilè sentiatur. Nam si raritatis absunt indicia, intelligimus frigidam eam esse temperiem, quæ offenditur facile a frigido, & calidam esse, quę difficile sentit frigus, si densitas abest. Cæterum quæ offenduntur a sicco, facile illa utique sicca sunt: & quæ ab humectantibus, humida. Quod verò difficile mouetur ob duritiem membri, illud siccitatis quoque est indiciū: Sed illud in sanis corporibus, de quibus agimus, nō fit, & temere pro signo ponitur. Quod verò inquit, uidendum esse, an omnes musculi seruent eandem temperaturam, vel diuersam habeant, frustrà uidetur mihi præcipi. Nam si communem habent in generatione materiam, & ab eisdem principijs (vt ille uult) recipiunt suam temperiem, semper habebunt eandem naturam, nisi fluxiones aliquos offenderent, aut aliæ morbosæ causæ, de quibus hoc loco non est agendum. Quoniam verò sæpe a tenuitate & crassitie habitus corporis dixit indicari illius temperiem, hic admonet spectandum esse, an crassities, uel tenuitas fiant ob carnem, uel ossa subiecta. Nam si caro est in causa tenuitatis & crassitudinis, temperiem quidem (ut ille uult) habitus indicat: si verò illa fiant ob ossium magnitudinem, vel paruitatem, nihil de temperie corporis colligere possumus: quoniam ossa propriam & separatam habent naturam, & generationem, nec euidentem suscipiunt mutationem ob temperiem principiorum. Porro hic etiam tradit quædam, quæ inutilia sunt, cum distingui non possint certis aliquibus indicijs. Nam ob naturam humoris, & locum in quo continetur, vult fieri ut partes humidiores, vel sicciores, vel crassiores, aut tenuiores appareant. Quis enim deprehendere potest, an humor qui continetur inter spatia inania, idest ut ille interpretatur, quæ media sunt inter partes similares, sit crassus vel tenuis, paucus uel multus: hęc quidem ubi tumores fiunt præter naturam ex humorum fluxionibus deprehendi uix possunt: In corporibus verò sanis nullo pacto.

cur reiiciat author multa signa quæ Gale. ponit.

Expendit quomodo atra bilis in his abundare possit.

Ipsis

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ vere solidæ sunt ac primæ, nullo modo possunt effici humidiores. At satis est, si quis eas celerius exsiccari prohibeat. Intercepta autem in illis spatia, hac, uel illa humiditate complere posibile. Hæc uerò est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per uasa attrahitur. Communis autem hæc ratio, & omnium partium existit, & iterum in salubrium atque insalubrium causarum doctrina repetetur. Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus. A

Locus hic semper mihi visus est difficilis. Mirum enim est quod scribit, veras solidas partes nullo modo effici posse humidiores: satis autem esse, si quis eas celerius exsiccari prohibeat. Auget porrò difficultatem, quod de eadẽ re in undecimo meth. ca. primo scribit, quã titatem solidarum partium parem semper manere in his, qui adhuc augentur, numero dun taxat. In his verò qui absoluti iam sunt, etiam magnitudine. Carnosæ verò substantiæ magnitudinem, variari etiam si prætereà non augeatur animans. Nam primum in eo dubium est, quid per verè solidas partes intelligere velit. Nã in lib. primo de diff. feb. & in duodecimo meth. cap. secundo docet substantiam nostri corporis cõstare ex solidis partibus, humoribus & spiritibus, solidum intelligens quicquid humoribus, & spiritibus est solidius: alioqui aliqua substantia relinqueretur, quæ in diuisione non esset comprehensa. Atque hoc quidem modo intelligere non potest solidas partes. Nam pinguedinis & carnis substantia, vt ex loco præcitato ex methodo patet, augetur, minuitur, humectatur, exsiccatur, regignitur, & denique omnia pati potest in omni ętate, omnique corporis statu, vt idem quoque asserit in fine decimi metho. Porrò in undecimo meth. cap. tertio nomine solidæ partis excludit partes carnosas, & ex eo loco, & ex hoc etiam non videtur aliud intelligere per solidas vere partes, quàm illas, quas constare ex semine ille tradit: quod etiam apertè testatur in lib. de semine & de formatione fœtus. Illæ enim verè solidæ sunt, duræ, & compactæ, & primæ: quoniam ex semine, quod est primum nostræ generationis principium, constant. Nam sanguis menstruus postea accedit. An hoc modo verè solidas partes intelligit hic, vt cum in fine decimi meth. ita scribit. Si quis taliũ est seruatus, huic carnosã portionẽ marasmus occupauerat: Ipsis verò solidis exsiccatis, fieri nequit, vt homo prorsus persanetur. At absurdũ est existimare marasmũ, qui ex febre nascitur, vniuersum corpus occupante, inuadere solũ carnosas partes: spermaticas verò dictas intactas prorsus relinquere. Quare eodẽ loco alio modo solidæ partis nomen vsurpat, ac sub eo aliam substantiã agnoscit. Inquit enim in singulis simplicium ac primarum, quas vocant, partium, aliam esse portionẽ substantiæ, quæ est veluti fibrosa: alia membranosa: alia carnosa: sicuti, exempli causa, cum vena vnicam tunicam habeat, & eam quidem tenuem, licet tamen fibras in ea inuenire multas, quæ sint araneosis quibusdam intersitis contextæ, quibus vtriq; ipsa propria venæ substantia adnascitur. Hæc alia in alijs partibus habetur, nec vnum commune nomen habet. Cæterum docendi causa, nihil vetat eam carnosam substantiam voces, vel certè huius particulæ quandam carnem, quæ in ventriculo quidem sit alia; in iocinore alia: similiter in arteria & musculo. Nam propriè & simpliciter carnem vocant, eam solum, quæ est in musculo: eam verò, quæ est in visceribus, nempe iocinore, renibus, liene, & pulmone, parenchyma id est affusionem: quæ verò est in intestinis, ventriculo, stomacho, vtero, sine nomine relinquitur; tu tamen de nominibus non laborabis. Illud potius intelliges, singularum particularum substantiæ molem, ex tali maximè completam esse natura, quæ ut in sinuosis vlceribus videre licet, perire, & regigni potest. At verò nec fibrosa, nec neruosa, membranosaue natura eãdem generationem habere cernitur; nec fas est huiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes: quando animal ipsum priusquàm hæ prorsus sint siccatæ, interemerit. Hæc sunt Gal. verba: ex quibus illud primum constat, etiam in partibus spermaticis, quas ipse solidas ad differentiam carnosarum vocare solet, hunc authorem agnoscere duplicem substãtiam; unam, ex qua fibræ & filamenta ducuntur: aliam uerò, quæ filamenta illa intertexit, quam propriam illius partis carnem appellat. Sed ut de hac re nunc agamus: ac ut in exemplo de uenis, arterijs, consistamus, non dubium est, quin in illis reperiantur filamenta quæ-

De nomine solidæ partis controuersia.

Expeditur Galeni sententia de solida substãtia.

B C D E

dam

A dam oblonga: alia uerò transuersa, & quædam etiam obliqua, ut eorum cõpositio firmior reddatur ex uario eo contextu, eo modo, quo telæ conficiuntur: atque etiam ut usus attractionis, retentionis, expulsionis, qui diuersum ex fibris contextum exigit, expleatur. Verum non est diuersa materia & substantia, nec aliquid, quod in illis est, caro: aliud uerò, fibræ, uocari debet. Nam quicquid in illa est, fibrosum est, etsi fortè crassius est, quod inter filamenta recta intertexitur. In neruis uerò multò minus inuenias aliam substantiam, quàm fibrosam, quæ filamenta recta obtinet. Sed quid dicemus de ossibus, an illa etiam habent duplicem eam substantiam fibrosam, & carnosam, & quibus indiciis ea dignosci potest. Non erat ergo diuersa materia hoc modo fingenda in partibus exanguibus, spermaticisque uocatis, ex qua doctrina fit anceps & obscura, tamquã aliquid esset in ea simplici parte diuersa substantia. Sed præstabat dicere, ex ipso semine fieri unam partem eiusdem substantiæ, ut quæ ex uniformi semine constet, quæ tamen differret pro cuiusque partis usu, positu filamento

De fibris quæ reperiuntur in partibus nostris.

B rum, crassitie & tenuitate, vel alio modo pro natura & vsu cuiuscunque partis. Est quoque reperire in visceribus ipsis hepate, pulmone, liene, renibus, & carne musculosa, filamenta quædam, quæ à natura videntur eò facta, ut materia ipsorum, quæ à sanguine affunditur, melius firmari posset. Quod enim ex crassamento quodam, veluti concrescit, firmum esse non potest, nisi filis quibusdam hæreat: quo modo diximus omnia firmissima esse, quæ per texturam componuntur: Verum non ex seminali substantia, ut nec etiam aliæ, quæ sunt in partibus dictis spermaticis, (ut Gal. putat) fiunt huiusmodi fibræ, sed ex eo, quod in ipso sanguine fibrosum est, uel magis pituitosum. Sunt & aliæ fibræ in musculis, ex multiplici neruorum, arteriarum, & venarum diuisione natæ, à fibris carnosis longè diuersæ. Hęc ergo de duplici substantia fibrosa & carnosa, quam Galenus posuit, habui, quæ dicerem. Sed iam prosequamur Gal. cõtextum transcriptum ex .12. meth. Dubium enim est, an hic velit quicquid est solidum in partibus, humectari non posse, totam inquam venam, an solum,

C quod in ea fibrosum, & verè solidum esse dicit. Dicemus ne igitur humectari, exsiccarique posse carnem venæ, illius uerò fibras nequaquam. At hoc mihi videtur absurdum, & experientiæ contrarium. Nam si tabidos, uel decrepitos post mortem dissecuerimus, & contemplari velimus, quid in illis viuẽtibus sit factum per morbos, & cursu ætatis, inueniemus profecto quicquid in vena est, eodem modo esse siccatum & affectum. Ridendum verò & illud est, quòd scribit, non esse fas, ut fibræ singularum partium, sicut carnes à febribus malignis liquentur. Nam si tota vena, arteria, & neruus constat ex solo semine, cur eisdem passionibus non subiicietur omnis, quæ in illis partibus est, substantia: fortène id fit, quòd febris ob singularem amicitiam parcere velit fibrosæ substantiæ. Carnosam verò ob naturale odium, vel quòd suauior fortè sit, depascere appetat. At non solum carnosam substantiam, sed etiã totum corpus ipsius venæ, & aliarum solidarum partium exsiccari, humectari, augeri, & mi

D nui posse multa docent, & in primis corporis incrementum; deinde continua nutritio, quę fieri nequeunt absque additione humidæ substantiæ. Pręterea ad id facit, quod scribit in commentario Aphorismi in quo ait Hippocrates. Quæ extenuantur corpora longo tempore reficienda esse. Dicit enim illic Gal. corpora, quæ longo tempore extenuantur, id pati ex colliquatione solidorum corporum, & addit graciles etiam reddi partes, per quas cõcoctio & distributio perficitur: tales autem sunt partes solidæ. Ad idem etiam fortè pertinet, quod habet in lib. primo de diff. feb. particulas, quę sunt veluti cordis elementa, sicciores reddi, & inopia alimenti teuuiores. Ex quibusquidem constat, fibrosam eam suam substantiã pati posse colliquationem, & consumptionem sui humidi: vanumque esse ponere vnicam compositionem, ut ille facit in corporibus nostris ex elementis, & statuere deinde aliquid in ea nihil pati posse: aliud verò omne affectionum genus experiri. Cæterum illud difficilius est

E ex hoc authore intelligere, quisnam humor sit, qui, (ut hoc loco scribit) restitui nõ potest, & facit, ut partes aliquando numero, aliquando verò etiam magnitudine æquales maneãt. Nam in .7. lib. meth. cap. secundo quatuor ponit humores, unum, quo (inquit) constat substantia carnis, & adipis: alium uerò, quem dicit esse propriam humiditatem, ex qua partes nutriuntur, & eum dicit contineri in omnibus animalis partibus, per easque roris modo esse sparsum: qui quidem restitui non potest sine nutrimento, & propterea difficilem esse illius restitutionem, & curationem siccitatis, quæ ob consumptionem illius humoris nascitur. Tertium addit humorẽ, qui in proprijs cuiusque particulæ exilibus arterijs, uenisque consistit, cuius consumptio prouenit ex sanguinis penuria, & hũc facile regigni. Quartum verò

verò ponit humorem in ſolida ſimilarium partium ſubſtantia,cuius defectu cum pars red- A
dita eſt ſiccior,ſanari non poteſt.Eſtque,inquit,tunc prorſus conſumata ſiccitas. His verò humoribus non contentus,addit in hoc contex.alium eſſe humorem inter ſimilarium partium ſpatia:qui,ut uidere eſt,longè differt ab aliis.Nam,ut de aliis dubium non eſt, ita differt ab illo,quem roris modo ſparſum eſſe dicebat: quippe cum ille per uniuerſam partis ſubſtantiam diſperſus ſit, hic uerò ſolum contineatur inter ſpatia ſimilarium partium. Ac ex Galeni tractatione orta ſunt, quæ poſtea à recentioribus medicis paſsim ſcribuntur de humoribus:ex quibus uocant,quendam eſſe cambium,alium eſſe gluten, alium radicalem, alium aliud,ne ſingula proſequar:quæ omnia nec intelligi,nec cōſtare poſſunt, ut quæ nulla ratione nitãtur,nec ex noſtris principiis ducantur, & facile ob id refelli poſsint. Scribit enim Gal.unum eſſe humorē,quo caro & adeps conſtant,(quaſi non referat materiã carnis & adipis diſtinguere):& eum differre ſtatuit ab eo, quo conſtat ſolida ſimilarium partium
ſubſtantia:nec interim docet,quis ſit humor ille, quo conſtat hæc ſubſtantia: docendum B
quoque erat,an unicum,uel plures uelit eſſe humores in partibus ſolidis,ut ponit duplicē eſſe in illis ſubſtantiam,fibroſam unam,carnoſam aliam: & an uelit carnoſam hanc eundē habere humorē uel diuerſum ab alia,uel ab eo humore, ex quo dixit carnē & adipem conſtitui.Præterea ſi omnia,(ut diximus)eo authore conſtant ex ſolis quatuor elementis inter ſe miſtis,quomodo poſſunt fieri tot ſeparati & diuerſi humores,tantopere inter ſe diſcrepantes, ita ut unus omnia,alius uerò nihil pati ſit aptũ.At uerò quid oportebat ponere humorē unum,qui contineatur roris modo in ſingulis partibus:aliũ verò in exiguis venis aliũ in ſpatiis inanibus natura inter ſe diuerſos:cum hæc ſolum oſtendant progreſſum quendã, qui fit,cum a maioribus uenis ſanguis accedit ad nutritionem ſingularum partium. Nam ſicut in paruis uenis humorem unum ponit,cur alium non ponit in maioribus, ſi illum putat ab hoc differre,& curationem fortè mutare.Nam ut ille,qui roris modo ſparſus eſt, re-
ſtitui nō poteſt ſine nutritione,ita nec alius etiã,qui in aliis uenis cōtinetur. Quid aliud er- C
go oportebat dicere,quàm unum eſſe humorem, qui non eſt inſitus membris, ſed a uenis ſpargitur,& progrediendo, paulo minus, uel plus craſſeſcit, & accidere ut cum primum in partes inciderit,& leuem alterationem acceperit a calore partium, roris modo inſpiſſetur: poſtea uerò glutinis craſsitiem: deinde ſi uelit, aliud acquirat. Quo præterea indicio deprehendit, continuo inter ſpatia inania contineri quendam humorem. An ille dolorem non faciet, uel fortè etiam putredini non erit obnoxius. Sed quomodo differet hic ab alio, quem roris modo ſparſum ſtatuit, ſi partes ab eo alibi:hic vero ab hoc nutrimentum ſumere ſcribit. Et qua ratione id fieri poteſt, ſi hic ſolum in ſpacijs inanibus continetur: nutrimentum enim in omnia loca ſpargi neceſſe eſt. Adhæc cum dicit humorem, qui in ſolida parte continetur,reſtitui non poſſe,ſi fortè conſumptus fuerit,explicare
debebat,cur id potius humori huic,quàm alijs contingat.Quòd ſi in omnes partes humor, D
qui roris modo ſpargitur,pariter accedit, & ille eſt,qui inſitum humorem reſtituit,cur eodem modo humor partis ſolidæ,ut carnoſæ,reparari non poterit. Hæ & ſimiles difficultates hunc authorē,& alios ſequuntur, qui ab initio nō animaduerterunt nō vnicã eſſe in nobis cōpoſitionem ex elementis,uelut ille paſsim commemorat ex calido, frigido, humido, & ſicco eodē.Nam,vt antea oſtendimus,duplex in nobis eſt humor,longe natura diuerſus.

Quæ partes in nobis humectari poſsint aut non diſputatio.

Nam vnus eſt humor planè elementaris, quo partes terrenæ inter ſe glutinantur, & cōſtant, ut corpora compoſita ex elementis: quæ compoſitio non ſolum ſolidis partibus,ſed carni etiam ſubijcitur: & ea, poſteaquam ad ſummum incrementum peruenit, nec augetur, nec minuitur, nec pati poteſt in nobis diſſolutionem. Id ergo, quod eſt ſolidum in ſingulis partibus, ideſt firmum & ſtabile,per uniuerſam uitam,& quod etiam poſt mortem relinquitur, ex ea compoſitione ſumitur. Alius verò eſt humor proprius uiuentibus, calo-
ris viuentium proprium ſubiectum, & pabulum: qui etiam in ſingulis partibus corporis B
cum alio exactè eſt mixtus,& continuo patitur ſui diſſolutionem a calore, & reſtaurationē ex nutrimento,qui & ſi vſque ad certum tempus in nobis augetur, ut oſtendit corporis incrementum, tamen tandem pœnitus deficit, & ad illius diminutionem, & integram conſumptionem calor illius minuitur, & pœnitus marceſcit. Ac pro quantitate diminutionis huius humoris, febres hecticæ poni debent in prima, ſecunda, & tertia ſpecie, non pro diuerſitate humorum, vt Gal. facit: qui in una humorem roridum, in alia alium conſumi ſcribit,alio intacto: quaſi, ut diximus,febris,quæ omnem viuentis ſubſtantiam inuadit,om

dubitationes iſtas ſoluit ex dupli compoſitione noſtri corporis.

Febriũ hecticarũ noua authoris diſtinctio.

nem

A nem humorem viuentis pariter non absumat. Nostra autem opinio tanto probabilior est Galeni opinione, quantò magis nititur suis principijs, & omnia absurda euitat. Nam cur hectica primæ speciei facile sanari posit, ratio in promptu est, quòd parum nostri humoris sit consumptum ita, ut in eo, qui superest extincto febrili, calor, qui proprius nobis est, vegetus resideat, atque ita ex nutrimento restituere posit, quod est consumptum. Maior verò in hectica secundæ speciei est difficultas. Maxima autem in tertia, quæ nobis subijcit ferè integram pinguis & proprij nostri humoris consumptionem, ex quo calor consurgere non potest, ut spiritus gignat, & materiam suppeditet influenti calori, atque ita ex communi coniunctione nutritio perfici posit, quæ tantam consumptionem restituat. Sed hæc ex præcedentibus patent. Quod uerò obiter solum attigimus, paulo diligentius hic prosequamur. Illud autem est, cur humor hic noster, si non augeri, saltem perpetuo foueri & conseruari non posit. Cur etiam siccior & deterior semper reponatur, etiam si au-
B geatur illius substantia, ut apparet in illis, qui adhuc crescunt, sicciores tamen semper redduntur. Sunt porro huius rei rationes hæ. Primum quòd humor, qui ex primis nostris principijs præsertim ex semine nobis est insitus, per multas concoctiones est elaboratus, in uentriculo, hepate, habitu corporis, & in testibus: qui verò ex nutritione additur humor, ea elaboratione priuatur, quæ in testibus perficitur: quare ex concoctionum numero, nequit ille prorsus esse similis ei, qui insitus est, & postea dissoluitur. Præterea alia sumitur ratio ex qualitate caloris. Nam cum humor illi subiectus ab initio esset aereus, & oleosus, qualis erat, quæ adhuc recens est ipsius seminis substantia, & ipsum calor dissipare cœperit, aliumque reponat deteriorem, redditur pariter ipse calor deterior, & acrior, & sic sicciorem humorem gignit. Quia ergo ui caloris mutatur humoris qualitas, ipsum quoque calorem, ueluti per circulum mutari oportet, & diuersam, deterioremque agendi uim accipere. Alia verò sumitur causa ex agendi modo ipsius caloris. Nam cum omne agens agen-
C do repatiatur, calorem continuo retundi necesse est: vnde non mirum si ab initio, vsque ad finem deterius alimentum sibi parat, & non solum siccius, vt ab initio, sed tandem prorsus ineptum. Id, quod ætatis progressu maximè apparet: quod signum est, hoc malum in ipsa generatione cœpisse ob insitum nobis calorem, qui humorem suum perpetuo afficit. Adde quòd continua semper est dissipatio, quæ fit ab insito singulis membris calore: continua autem nequit esse nutritio & restauratio: quia necesse est præcedere publicas concoctiones in ventriculo, hepate, quæ nonnisi certis temporibus fieri possunt, moraque egent. Quibus malis continuò auctis, tandem deest proprium pabulum calori uiuentium, cum insitus humor sit consumptus, & ex alimento amplius reparari non possit ob rationes prædictas. Patet igitur quot sint humores in nostro corpore, & quis augeri, & minui nequeat: quis verò ad certum tempus augeatur, postea vero semper minuatur & per qualitates dete-
D rior semper euadat: quis uiuentibus proprius, quis uerò cadaueri etiam communis: & ꝙ ex hoc solidæ partes, idest quod solidum & perpetuũ est in partibus, fiat: ex illo vero viuant, augeantur, senescant & moriãtur: vnde merito radicalis a recentioribus uocatur, forte quoniam uita nostra eo, ut plantę radice nitũtur, uel quod ex nostris principijs tamquàm ex radice inceperit ille & omnia, quę in nobis fiunt. Hęc enim & alia, quæ sunt huius tractationis, partim ex his, quę nunc diximus, & ex superioribus patent, ad quæ Gal. sententiæ, quæ de hac re pasim, scribit sunt referendæ. Sic enim quilibet intelligere poterit quid verum, quid falsum, aut etiam confusum, uel rectè ab eo scribatur.

Cur humor uiuentibus proprius perpetuo cõseruari non possit.

Caput. 60.

Ventriculi indicia eius quidem qui natura siccior existit, si celeriter sitibundi fiant & paucus eis sufficiat potus, à plurimo autem aggrauentur
E fluctuationibus infestentur, aut superfluitet id quod abundat.

Absolutis indicijs tẽperaturarũ habitus corporis, properat ad signa tẽperaturæ earũ partiũ, quæ nõ pendent a tẽperie principiorũ, ut ille docet, plurimũ tamen conferunt ad totius corporis, & potissimũ ad ipsorũ principiorũ temperiẽ cõciliandã, propterea quod publicũ in corpore officiũ exerceãt, & principijs seruiant. Huius generis sunt ventriculus & pulmo. Hic aerẽ extrinsecũ attrahit, in se recipit, & cordis prẹparat ad refrigeriũ ebulliẽtis in eo spiritus & quę ex ea ebullitione excitãtur fuliginosa excremẽta, rursus suscipit, & ea ꝑ expirationem

C nem

nem foras emittit: atque ita immiſsione aeris frigidioris, & emiſsione fuliginoſi uaporis A
atque excrementi, temperatur cordis calor, & qui in eo gignitur ſpiritus: qui poſteà calo
ris natiui, qui ſpargitur per uninerſum corpus eſt ſubiectum, & vehiculum. Ventriculus
verò concoquit alimentum, quod ex cibo & potu aſſumitur, quo quidem & ipſe, & vni-
uerſum corpus poſtea alitur. Vbi enim ex eo concocto ipſe abunde eſt nutritus, quod reli-
quum eſt, demittit in inteſtina tanquam ſibi excrementum: quod tamen vtile eſt hepati, &
vniuerſo poſtea corpori, eo modo quo accidit (inquit Gal.) hominis excrementa ſuibus
& canibus iucundiſsimum eſſe alimentum. Ex eo enim attracto ab hepate per venas meſa-
raicas ex inteſtinis, per quæ paulatim deuoluitur, & poſtea mutato in ſanguinem, ideſt,
quatuor humores, ipſi hepati primum, & poſtea quod relinquitur, ſimiliter fit reliquis
partibus, quæ poſt hepar ſunt optimum alimentum, per aliam mutationem & concoctio-
nem, quã ſingulæ partes præſtant poſteaquã ex tota ea maſſa ꝙ ſibi familiarius eſt attraxe-
rint, & ipſum in ſeipſis concoxerint. Ac quoniam animal in ſeipſo alimentum non habet, B
quod ſufficere poſsit ad continuam nutritionem, & propterea ab externis rebus illud repe-
tere cogebatur, ne ex tanta rerum multitudine medicamenta, uel etiam venena pro còmmo
do alimento ingereret, ventriculo vim indidit appetendi cibum, & potum ſibi & reliquis
partibus familiaré, eamq; in orificio ipſius collocauit beneficio multorũ neruorũ, ut exqui
ſitus in eo fiat deficientis, & proprij alimenti ſenſus: vocaturq; huiuſmodi appetitus anima
lis à medicis, eo quòd etiam plantis non ſit cõmunis. Nam hæ, ut quæ terræ ſint infixę, para-
tum ſemper in ea alimentum obtinent: quare naturali appetitu ſunt contentæ, quo etiam
prædita ſunt animalia: dum exhauſtæ conſumpto priore alimento rurſus repleri, & nutriri
appetunt. Ac ut duplex eſt alimenti genus, cibus & potus, in quibus etiam ſpirituoſa ſub-
ſtantia includitur, ex quibus triplex quæ in nobis eſt ſubſtantia ſolida, humoralis, & ſpiri-

Famis ſitis uſus, neceſſitas, cauſæ

tuoſa reficitur & nutritur: ſic duplex eſt in eo viſcere appetentia cibi & potionis: atq, ea fa- C
mès animalis, hæc verò ſitis nuncupatur: & illa naſcitur cum deeſt ſolidius nutrimentũ, hæc
verò cum humidius eſt conſumptum. Conſumit verò calor quidem uel ſolus, uel cum hu-
more & ſiccitate coniunctus utrunque: & quę etiam vim exſiccandi habent, per ſe apta ſunt
humoré abſumere: propterea ſitis à calido uel ſicco fieri dicitur. potentiſsima verò fit, cum
hæ qualitates ſimul junguntur & potentes ſunt: Debilior verò fit à ſolis exſiccantibus, ut
quæ obtuſiorem penetrandi, & agendi vim habeant. Habent tamen etiam illa aliquando
non exiguam vim, ut oſtendit ſitis, quam acerbi fructus pariunt. Quod ſi exiguus calor cũ
ſiccitate coniunctus eſt, fit quoq; ualida ſitis, vt oſtendit potus aquæ marinæ. Meritò ergo
qui ſicciore ſunt ventriculo, celeriter fiunt ſitibundi, quia in illis deficit humor, quod re-
medium eſt aduerſus ſitim: pauco tamen egent potu inquit Gal. quod putaret ſitim in illis
non fieri niſi exiguam. Quod ſi non egent niſi parciore potu ad ſitim ſedandam, & pluri-
mum aſſumitur, neceſſario ſequitur grauitas, ut in omni re, quæ ſuperfluo onere premitur: D
ad aggrauationem ſequitur fluctuatio, quæ naſcitur cum ventriculus nequit vndique com-
plecti, & ſuperare potionem, quam in ſe continet: fluctuationes verò ſequitur innatatio,
quod interpres noſter vocat ſuperfluitare, nam cum fluctuat potus in ventriculo, veluti ſu-
pernatat in eo, & ad os ipſum regurgitat.

Cibiſque gaudent ſiccioribus.

Gaudere cibis, quid.

Diſputatio an ea quæ ſunt ſecundũ natura, ſimilia: quæ uero præter naturam, contraria appetãt

Ventriculum ſiccum dignoſci ex eo, quod gaudeat cibis ſiccioribus, hic ſcribit: gaude
re autem intelligere debemus, quòd appetat tales cibos, magiſque humidos, & quòd ab illis
melius habeat, iuxta illius ſententiam qua paſsim & paulo poſtea tradit temperiem ſecundũ
naturam, ſibi ſimilia appetere, & illis conſeruari: eas uerò, quæ præter naturam ſunt, con-
traria appetere, & ea eſſe optima illarum remedia, & meritò id fieri. Nam quæ ſecundum
naturam ſunt, illa eſſe nobis amica, & vtilia, quare conſeruanda eſſe: cõſeruationem autem E
fieri per ſimilia. Naturam igitur, quæ ſui conſeruationem deſiderat, non appetere niſi ſimi-
lia: contra uerò, quæ præter naturam ſunt, inimica eſſe, & noxia, propterea illa eſſe abigen-
da: Mutationem autem omné fieri per contraria, & ea proinde appeti. Hac ſententia confir
mata hac ſola ratione, ita recepta eſt ab omnibus medicis, ut nihil certius apud illos eſſe
credatur. Verùm cum ego diligentius rem perpendo, video aliter ſentiendum eſſe: primum
enim affero, quod ſcribit Gal. in Thraſyb. Artis partem conſeruatricem differre a curatrice
in quanto, non in quali: vtranque enim partem emendare vitia noſtri corporis, & ad me-
diocritatem

A diocritatem redigere, quod exuperat: sed uitia, quæ emendat pars conseruatrix, esse minora illis, quæ emendantur à parte curatrice: quod & experientia docet. Eundē enim calorem au ctum, sed inæqualiter, temperat utraque pars: eandem repletionem uacuat & euacuatum corpus replet: verum sanitatis custos leuem excessum caloris, qui scilicet adhuc est secundum naturam, nec actionibus obest, mitigat: febrilem autem calorem extinguit, qui curat: vacuat ille id, quod replet, & grauat naturam, excrementum inquam, quod ex nutritione relinquitur: hic verò quod ex alijs maioribus causis auctum est. Restaurat sanitatis custos, adhibito alimento moderato, quod a calore nostro secundum naturam dissipatum est ex corpore: qui verò medetur morbis, immoderatas euacuationes sistit suis remedijs. Itaque si conseruatio sanitatis, & curatio morborum non differunt specie, & qualitate correctionis, sed solum quantitate, non appetet natura in uno statu similia, in alio dissimilia, & contraria: Hæc enim qualitate, & specie differunt. Secundo cum conseruatio sanitatis, sit restau-

Medicinæ partem conseruatiuã a curatiua nõ specie, sed solũ per magis & minus differre.

B ratio, & emendatio alicuius uitij, ut famis, sitis, vacuationis, repletionis, necesse est, ut mutatio fiat: hæc autē per contraria: id quod apparet si quis uelit discurrere per omneis causas salubres. Vbi.n. corpus per insensibilē transpirationē est euacuatũ, subsidiũ petimus ab eo, q̄ est contrariũ euacuationi, nempe ab alimento, quod reponit substantiã æqualē ei, quæ dissoluta est, a singulis partibus. Si friget aliquis sanus, a calefaciētibus cõseruationē suę mediocritatis petit. Eodē pacto, si vigilia siccius reddidit corpus, & debilius, nõ ab eo, quod habeat uim exsiccandi, petimus restaurationē corporis: sed a somno sibi contrario, qui humectãdi uim habet. Igitur ne omnes aliascausas salubres persequamur, cõstat ex prędictis, naturã ad emendationem suorũ uitiorũ appetere cõtrarium: illud.n. solũ habet uim moderandi quod noxiũ est, quod autē simile est, illud ipsum intendit. Quod superius, cũ de oculis ageret, aperte scribit, & cõmune esse uult in omni tēperamento cuiuscunque partis, scilicet, q̄

C a similibus suo temperamento lædatur quælibet pars, iuuetur autem moderato contrariorum usu. idest, qui æqualem habeant uim ei, quod exuperat: & passim alibi solam temperatam naturã similibus conseruari, & gaudere: alias uero omnes contrarijs gaudere & iuuari. Sed hoc ipsum ostendamus in actionibus ipsius uentriculi, de quo præsens est tractatio. Fatentur omnes solidam, & siccam substantiam dissolutam esse, quando ille alimentum solidum appetit: humidam verò deperditam esse, quando appetit potum. At cur ille in fame nõ appetit similia suæ affectioni, nempe euacuantia, & in siti non appetit èxsiccantia? Cum enim illi sint secundum naturam & fames, & sitis, si similia appetuntur a naturalibus dispositionibus: ratio vtique cogit, ut fames sit appetitus euacuantium, & sitis exsiccantium. At si hoc repugnat naturæ, & experientiæ, cur non erit eadem ratio in qualitatibus? Cur inquam natura non appetet qualitates, quæ aptæ natæ sunt emendare excessus ipsarum qualitatum, quemadmodum excessus factos ex substantiæ deperditione temperat adiunctio-

D ne, & appetitu substantiæ, quæ uim habet restaurandi quod est deperditum. Addo quòd ille sibi euidenter repugnet, cum ait siccum uentriculum siticulosum esse, & simul gaudere cibis siccis. Nam sitis rei humidæ est appetitus, siue in potu, siue in cibo uis sit humectandi. Non ne, qui sitiunt iusculis, herbis humidis, & alijs cibis humectantibus, potiusquàm exiccantibus gaudent, & illos appetunt. Quis idem in seipso non agnoscit? Quis enim post moderatã sibi exercitationem, in qua calor auctus est moderatè, ad sanitatis conseruationē in uniuerso corpore, & in uentriculo, appetet potionem calidam? Quis æstate non appetit frigida extrinsecus, & intrinsecus, atque hyeme calida? An qui hepate sunt calidiore, & manus propterea habent calidiores, nõ gaudent potius cõtactu aquæ frigidæ, quàm calidæ? Itaque si partes omnes eandem habent appetētiam, ut emendent sua uitia: eadem erit ratio de appetentia ventriculi, quæ est de alijs partibus. propterea si externæ partes, quæ aliquem habent excessum, gaudent contrarijs, idem de uentriculo, & internis partibus sentiendũ.

E Addo quòd principia sua in hac re non seruet: Nam cum hic dicat, siccum ventriculũ gaudere cibo sicco, & calidum calido, & frigido non lædi, postea scribit frigidum uentriculum malè coquere cibos frigidos, & ex illis ructus acidos excitare. Pręterea scribit pulmonem frigidum euidenter lædi ab aere frigido, iuuari autem a calido. At quomodo potest gaudere pars aliqua eo, a quo offenditur? & cur calida pars melius debet concoquere calida, quàm frigida alimenta frigida? Addo quod scribit calidam ventris temperiem, ab ijs quæ extrinsecus calefaciunt, lædi, & frigidam à frigidis: Nam si ea, quæ secundum naturam sunt, propterea appetunt similia, quia sui cõseruationem postulant, una, & eadē debet esse ratio eo-

rum, quæ habent uim conseruandi, siue illa intrinseca sint, siue extrinseca: cum eadem sit partis natura, quæ similem conseruationem postulat: omitto quod in intrinsecis non etiam seruat eandem rationem. Nam uentriculum ait gaudere cibis similibus suę temperaturæ: pulmonem uerò ait offendi ab aere inspirato sibi simili. Appetet ergo ventriculus, qui excessum habet siccitatis aliquem, humectantia: Alioqui cur potum appetere dicit ipsum: Appetimus enim ea, quibus caremus, non ea, quæ in nobis iam sunt, cum excessu: quod appetentiæ ratio, & experientia, in rebus omnibus, quæ appetimus docet: Mirum ergo esset, si in reliquis omnibus appetimus, quæ nobis desunt: In sola verò appetentia uentriculi appetamus eas qualitates, quæ in eo redundant. Quod si etiam diligētius expendamus, quæ dicuntur de conseruatione per similia, inueniemus profectò verius esse, quod nos putamus: Nam ventriculus, in quo siccitas, uel qualitas alia exuperat, est qui appetit sui conseruationē, & non est ea qualitas, quæ in eo exuperat: At uentriculus sui conseruationē postulat, quando mediocritatem affectat, cum qua perfectio consistit: At si appetat similia, excessum, atque corruptionem desiderat: contra verò ex contrarijs mediocritatem, & perfectionem assequitur, quā natura, quantum fieri potest, quærit. Explodamus ergo a nostris scholis hanc uanam opinionem, quæ nec ratione, nec experientia nec exemplis aliarum rerum nititur.

Medicinę partem conseruatiuā & curatiuā nō specie, sed solis per mores & minus differre.

Caput. 61.

Humidioris autem, si neque sitibundi fiant, & superabundans humidum facile tolerent. & cibis gaudent humidioribus.

Meritò quidem fit, ut qui sunt humidiore uentriculo, siti non infestentur: quippè cum internum habeant humorem, aut certè humidam qualitatem, quæ remedium est aduersus sitim. Verum in eo principia sua non seruat, in quo scribit huiusmodi temperiem sine molestia, largiorem potum ferre. Nam cum iam in eo ventriculo naturalis sit excessus, si alium addas, ex largiore potu, utique mediocritatem corrumpes. Addo quod experientia hanc opinionem refellat. Nam in tempore pluuioso, & in omni alio humidarum rerum usu, in quo contingit ventriculum humectari, quilibet offenditur, si largius bibat. Nonne eò pertinet illud quoque quod scribit Hippo. in amphorismis, & ipsemet Gale. solam moderatā temperiem benè se habere usu similium, alias verò à similibus offendi, & contrariis iuuari: & propterea frigidas, ac humidas temperies hieme male habere, æstate optimè. Quod si ita est, quomodo humidior temperies uentriculi potest sine molestia largiorem potum sustinere: aut si hæc hoc facit: cur paulo inferius scribit frigidam uentriculi temperiem lædi largiore usu frigidorum, & pulmonem frigidum euidenter offendi à frigida inspiratione, & paulo antea dicebat sicciorem ventriculū pati à siti, oporteret enim à defectu humidi ipsū iuuari, si humidus ventriculus a superflua potione non offenditur. Hęc profectò qui expēdet, inueniet nulla ratione cōstare, quemadmodum sanè & illud, quod scribit. Humidum vētriculū gaudere cibis humidis. Quis enim potius nō appetet acerba, & austera & carnes sale cōditas, quā aquosos fructus, & olera humectātia, cū ventriculus humore superfluo abūdat? His enim naturalis excessus augetur: Illis verò temperatur, & ad mediocritatē ducitur.

Caput. 62.

Calidior vero natura ventriculus melius quidem concoquit, quàm appetat, & multo magis, quæcunque dura sunt, & nō facile alterationem suscipiunt. Nam quæ facila alterantur, in ipso corrūpuntur, gaudetque calidis potibus ac cibis, neque à frigidis vllam percipit noxam, si modice ipsis vtatur.

Cum in ventriculo fiat cibi & potionis appetentia animalis, & concoctio quę seruit vniuerso corpori in alimento ingesto, meritò præcipua signa sumit ab ipsa appetentia & concoctione, & dicit eos, qui calidiore sunt ventriculo, melius concoquere, quam appetere. Nā concoctio fit vincente calore humorem, & eumdem assimilante partibus cōcoquentibus, & ea quidem felicissime perficitur, qnando in ipsa temperie calor & humor seruata inter se debita proportione exuperant: tunc enim & agens & patiens adsunt in ipsa temperie, quæ concoctioni fauent. Secundum locum obtinet temperies in qua exuperat calor, & hu

mor

A mor cum ſicco mediocriter habet, ut in hoc caſu. Calor enim tunc potens eſt ad agendum, nec tamen propterea acris, ita: vt prorſus torreat alimentum: quia tamẽ ad proportionem ipſi non reſpondet humor, non habet intus, a quo poſsit obtundi illius vis: quare alimenta deſiderat craſsiora & duriora. Ita enim ex actione caloris vehementioris, & renitentia materięq́; mediocritatem aſſequitur concoctio. Ex quo etiam ſequitur medicos vulgares errare, qui illud in omnibus optimum eſſe putant, ſi cibus exactè dentibus comminuatur & conteratur. Nam qui calidiore ſunt ventriculo, quæ duriora & craſsiora ſunt (inquit hoc loco Gal.) melius concoquũt. Vt enim durum, ſic craſſum difficilius vincitur. Perinde enim qui ita ſunt affecti, inter homines ſe habent, ut leones & lupi inter bruta animalia, qui vix contuſas dentibus carnes, & oſſa leuiter confracta deuorant, natura ita appetente, & præparãte ad concoctionem ipſi ventriculo alimentum. Nam quæ oris partes veſtit tunica, communis eſt orificio ſtomachi. Quare mirum nõ eſt, ſi quod gratum eſt ori, idem etiam utile ſit

Omnes non debere exactè dẽtibus cõminuere cibum.

B ventriculo. Porrò vt hæc temperies optime comparata eſt ad cibos duriores, & craſsiores feliciter concoquendos. Ita inquit Gal. eos qui facile alterantur, corrumpit. Sed quos intelligit facile alterari poſſe, & quid per corruptionem hanc capere debemus. Porro ſi dura & craſſa difficilè alterantur, & quæ talia ſunt difficile corrumpuntur, ſequitur illa facile corrumpi, quæ mollia & aquoſa ſunt: id quod ex libris de alimentis videre licet. Nam Gale. in eo loco peponem facilius corrrumpi ſcribit melopepone, & cucumere, quoniã inquit humidior eſt. Eadem ratione iubet mora & perſica inter primos cibos eſſe edenda, ne diutius retenta & commixta cum alijs cibis, celeritur corrumpantur. Et denique quæ aquoſo & excrementoſo redundant humore, ſunt quæ facile corrunpuntur. Itaque qui verentur oua exhibere febricitantibus ob ſuſpicionem corruptionis, aberrant: nihil enim eſt in ouo, ex quo bonũ & plurimũ nutrimentũ elicitur, quod quidem obnoxiũ ſit corruptioni: Sed

Quæ grata ſunt ori cur iocũda ſint ventriculo

Cibi qui facile dicantur corrumpi.

C ideò non dantur oua febricitantibus, quia purum nutrimentum, & craſsiorem uictum præbent corpori: illi uerò medicamentoſo, & tenui uictu opus habent. Quid uerò ſit, quod ſcribit Gal. corrumpi alimentum: & qualis ſit affectio huiuſmodi corruptio, non eſt facile explicare. Nam ſolet ille author dicere, ſit coruptio alimenti, & aliquando exprimit huiuſmodi corruptionem alienam eſſe, atque indicibilem ut patet in capite de moris, aliquando uerò non exprimit corruptionis modum. Sic ſanè humores ipſos corrumpi paſsim pronuntiat, nec tamen quid ſit hęc corruptio docet. Eſt quidem locus, ſed obſcurus apud illum in commentario Aphoriſmi. 2. libri, in quo ſcribit Hippo. ubi cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, hic morbum facit. Illic ſcribit multitudinem quæ eſt ad uires, incipere quidem poſſe abſque corruptione, non poſſe tamen optimam permanere: quoniam omnino eſt neceſſe, ut ſecundum qualitatem tranſmutetur, & proceſſu temporis corrũpatur. Subiungit eas diſpoſitiones, corruptiones uocari, quæ tam inſignem habent euerſionem a naturali ſta

Oua cur exhibenda nõ ſint febricitantibus.

Quid ſit corrumpi alimentũ & humores.

D tu, ut non poſsint iterum ex naturæ concoctione ad primam humoris redire bonitatem. ſicut enim (inquit) uina ex toto acida, non redeunt rurſus ad uini naturam: quæ uerò leuem habent aciditatem, ſæpius ad priſtinam naturam redire poſſunt. Sic ſi in ſanguine magna eſt facta corruptio, non redit ille amplius ad naturalem habitum: ſi uerò parua fuerit, ubi id quod eſt ſuperfluum, fuerit euacuatum, quod reſiduum exiſtit, ad ſuam naturam reſtituitur. Hęc quidem pertinent ad corruptionem, ſed ex illis non patet, quid ſit huiuſmodi corruptio & ciborum & humorum. Ego uerò nihil aliud illam puto eſſe, quam putredinem quandam. Nam quo modo aliter cibus & humor corrumpi poteſt, & in quod. Omnia enim quę ex ſolis elementis compoſitionem habent, & nõ uiuunt, oſtendemus poſtea non poſſe aliter corrumpi naturaliter, & ſine uiolentia quàm per putredinem. Ad idẽ facit exemplum, quod adfert de uini corruptione in acetum. Fit enim acetum non aliter,

corrũpi & putreſcere idem.

E quàm per certam putredinem, ut ille etiam docet. Pręterea ex eo quod ſcribit, corruptionẽ emendari partim euacuatione, partim alteratione & concoctione, remedia docet putredinis. Sic enim in undecimo meth. ſcribit humores, qui ex putredine febrem accendunt, corrigi. Aliquid enim neceſſario in illis eſſe, quod iam putredinem ſenſit, & illud euacuandũ eſſe, quoniam corruptum eſt, & propterea redire ad ſuam naturam non poteſt. Aliud uerò eſſe diſpoſitum, & in uia ad putredinem, quod per concoctionem cõſeruatur. Docet & modus, quo corrumpuntur cibi, & humores. Nam cibis aquoſis corruptio accidit, quoniã ex ſuperfluo eo humore fit, ut calor non poſsit dominari, ſed ex eius imbecillitate attolluntur, nec tamen liberè tranſpirant uapores: Ex prohibita uerò tranſpiratione ut in. 3. com-

inentario patebit, omnis putredo nascitur, quæ propterea uarios gradus, uariasque formas recipit, quoniam gradus etiam sunt in ea transpiratione prohibita. vnde fit vt cum leuiter prohibetur hæc transpiratio, putent medici nullam adesse putredinem; aliter tamen res habet. Nam & aer conclusus in cauernis, & acetum absq; vehementi calore putrescunt, quoniam leuis quoque fit transpirationis prohibitio, quæ ad sui proportionem calorem accendit: qui ad sui etiam proportionem, corrumpit, & putrefacit. Fiunt ergo leues aliquando putredines, aliquando magnæ, & hæ solent esse variæ, & proinde indicibiles, vt apparet in perfectis gangrenis, in quibus præter maximum fœtorem, pars & humores putrefacti, varios & indicibiles colores & qualitates omnes referunt. Leues autem putredines videntur medici vocare potius corruptiones, quàm putredines. Sic enim appellamus corruptiones ciborum, in quibus obscura adhuc sunt putredinis indicia. Porrò calida uentriculi temperies ex aquosis cibis plurimos vapores attollit, qui traspirare prohibiti, per aquosi humoris abundantiam, calorem accendunt: ille postea rem corrumpit, & putrefacit: sed hæc non possunt exactè hoc loco intelligi. Cæterum quod ait Gal. huiusmodi temperiem minus appetere quàm concoquere, de cibo hoc intelligendum est: nam potionem auidissimè appetit, nimirum cum calor sitim pariat. Ad ciborum verò appetitum non solum requiritur dissolutio solidioris, quæ in nobis est substantiæ, quam calor quidem præstat: sed etiã opus est veluti corrugatione, & constrictione ipsius uentriculi, cui frigiditas prodest, obest verò calor: argumento quod æstate languescat cibi appetentia, relaxato, & veluti dissoluto stomacho a vehementiore calore externo, qui vsque ad viscera penetrat: Acida verò, acerba, austera, frigidæ ipsius potio ad appetitum conciliandum faciunt cõtraria ratione, quòd colligant, & veluti vniant arctius ventriculi substantiam, cum qua constrictione, & compressione, sensus & appetitus vegetiores redduntur. Illud verò quod scribit calidam hanc temperiem calidis potionibus & cibis gaudere, a frigidis verò nullam percipere noxam, nascitur ex ea falsa opinione, quod naturales intemperaturæ similia appetant. Nam nũquam quispiam efficiet, quin calor exuperans sitim adferat: huius verò remedia sunt cibi & potiones non solum potentia, sed actu refrigerantia: Quæ verò calefaciunt lædunt & obsunt. Quare contrarium dicendum est, scilicet hanc temperiem frigidis iuuari, si moderatè, idest pro excessu caloris illis vtamur: calidis verò offendi, & illis rursus gaudere, illis autem contristari. Cæterum in verbo modicè siue moderatè Acachias errat, cum non solum in eo iustam mensuram requirit, sed etiam sensim & paulatim vult mutationem fieri. Nam in actionibus animalibus vt studijs cuicumque proprijs, tutum non est subitas facere mutationes, id quod diligenter in commentarijs aphorismorum ostendimus: in naturalibus verò operationibus statim succurrendum est. Nam si quis vehementer sitiat, non paulatim, sed affatim bibendum: quo modo docet Gal. naturam per magnos, veloces & cerebros pulsus uehementem calorem temperare.

Putredines leues corruptiones vocari.

Gal. merito hic notatur.

Moderatè quid & in eo uerbo Acachiæ error.

Caput 63. Dare... [handwritten marginal note, partly illegible]

Frigidus uerò natura uentriculus ad appetendum quidem plurimum uiget, ad concoquendum autem minime, tales præsertim cibos qui frigidi sunt, & non facile alterationem suscipiunt, cito itaque in ipso acescunt, atq; ideo acidis eructationibus talis uentriculus plurimum abundat, & gaudet quidem frigidis, sed ab eorum usu immodico offenditur. Ita & ea, quæ extrinsecus frigida occursant, nequit longiori tempore tolerare, quemadmodum neque calidus calida. Malæ uero temperaturæ, quæ morbi ratione uentriculum occupant hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quoniam contraria non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

An qui uẽtriculo sũt frigido plus alijs appetant disputatio.

Scio nihil esse magis vulgare & tritũ in ore medicorum eo, quod hoc loco scribit Gal. eos, scilicet plurimum appetere alimenti, sed minimũ concoquere posse, qui frigidiore sunt ventriculo: a quibus ego dissentire cogor verissimis (ni fallor) argumẽtis. Aiunt enim huius opinionis authores, appetitum animalem nasci, cum ventriculi substantia dissoluitur, & ab eo fit euacuatio solidioris, qui in ipso est humoris: hanc uerò euacuationem fieri a partibus

A bus externis, quæ cum caloris actione sunt vacuatę & dissolutę, naturali desiderio repleri additione nutrimenti cupiunt: quod cum præsens non habeant, illud coguntur veluti sugendo trahere a uenis, & illę tandem attrahunt ab hepate: hoc uerò idem sugit a uentriculo & intestinis per uenas mesaraicas: ventriculus autem, cum aliam non habeat partem in corpore, a quo possit alimentum petere quo repleatur, ne ipse & vniuersum corpus contabescat alimēti defectu, a natura (vt diximus) ei inditos plurimos esse neruos quorū vi molestiā sentit, quæ fit ex suctione aliarum partiū, & ita appetitus animalis nascitur, quo animal admonetur deesse intus alimentum, dissoluique partes nisi extrinsecus succurratur. Atque in hoc quidem illi rectè sentiunt: sic enim verus & naturalis fit appetitus. Sed cum aiunt a frigida intemperie ventriculi etiam fieri hunc appetitum eò, quòd frigidi uis sit constringere, repellere, constringendo exprimere, & exprimendo vacuare ventriculum, in eo euidenter hallucinantur. Nam ventriculus, qui dicitur frigidus, actu est calidus, plusque habet in B se caloris quàm frigoris, cum ui caloris generantis, vt aliæ partes sit factus, & viuentium calore humoreque abundet, & uiuat exerceatque viuendo officia dominantis caloris scilicet concoctiones, aliaque naturæ opera: frigidus verò dicitur eò, quòd minus caloris habeat, quàm cōueniat tēperato ventriculo. At qui ita frigidus, (vt diximus) calidus est actu, nec potest cōprimere, exprimere, & euacuare. Hoc .n. actu frigidi est munus, quod externę res frigidæ ostēdunt. At si aliquis est pituitosus humor acidus, aut humor melācholicus austerus, in substātia oris vētriculi inclusus, aut ipsius tunicis adhęrēs, poterit ille quidē exprimere, & euacuare humorem illic contentum, & hoc modo conferre ad appetitum: quemadmodum acetum, & austeri fructus ad eundem conciliandū prodesse sentiuntur: sed hoc non fit ob frigiditatem ipsius pituitæ, uel humoris melancholici: sed propter acerbitatem & aciditatem, quæ apta & nata est exprimere, quæ attingit: aut si hoc ipsum facit pituita C frigiditate sua: non propterea idem facere poterit simplex qualitas frigida, insita ipsi membro, imo ipse calor, paulo debilior temperato. Nam temperata natura, fortè in compositione requirit tres gradus caloris, vnum frigiditatis in uiuentibus: in frigidiore temperie erunt forte duo solùm caloris gradus: dicant illi quæso, an duo caloris gradus, cum uno frigiditatis, uim habeant repellendi, exprimendi, & euacuandi a parte in qua illi sunt a natura insiti. Ac quòd huiusmodi temperies euacuationem non efficiat, quę ad appetitum conferre possit, ex eo ostendit in hoc ipso loco Galenus, cum dicit in tali uentriculo cibos accesere, & plurimas acidas eructationes excitari: hoc enim redundantis humoris sunt indicia: nolo tamen negare, si fiat euacuatio & suctio ab alijs partibus, aliquid conferre huiusmodi temperiem ad appetitum. verum hoc non fit (ut illi putant), quod frigiditas insita, euacuet, & exprimat humorem: sed quia cum ea temperie, seruatur robur ipsius uentriculi: quod quidem elanguescit cum nimio calore, ac ipsius substantia laxatur, D & quodāmodo dissoluitur: sola ergo frigida temperies huius uisceris, (vt hic tradit author) appetitum mutare non potest: quandoquidem nec ratio, nec experientia eorum opinioni fauere potest. Illud verò rectius dicitur frigidiorem ventriculum minimum ualere ad concoquendum, præsertim cibos frigidos, duriores, & crassiores: requirit enim concoctio cū certa mensura caloris dominium: ac vbi agentia & patientia resistunt concoctioni, illam malè exerceri necesse est: vnde ex tali cōcoctione succedent cruditates cibi, aut certè debiles coctiones. in quibus & ipsi cibi accessent, & ructus acidi excitabuntur: sunt enim hæc effectus debilioris concoctionis. hi verò melius concoquent cibos suapte natura calidiores, sicciores, non tamen duriores & crassiores: nam qui in agente deest calor, ex materia suppeditatur: atque imbecillitatis agentis remedium est materiæ tenuitas & mollities. At verò in eo quoque dissentire cogimur, quod scribit frigidum ventriculum gaudere cibis frigidis: nam siue per verbum gaudere intelligat appetere, siue ex eis iuuari, vtroque modo falsa est hęc E sententiā: nam experientia docet, eos qui acidis ructibus & cruditatibus abundant, uel etiā sentiunt se refrigeratos in uentriculo, sponte appetere piper, sinapim, allium, porrum. Nam ut calida intemperies, quæ sitim adfert, frigida quibus temperetur, exigit: sic frigida, calida requirit: sed cur ille non dixit, hanc temperiem a calidis etiam non offendi, sicut antea dicebat calidam a frigidorum moderato usu nullam noxam sentire? Præterea sicut scribit hanc temperiem ab immoderato usu frigidorum: lædi, ita debebat docere an a moderate refrigerantibus idem non patiatur: Inuenisset enim eandem esse rationem: quandoquidem utrumque intemperiē fouet: res autem bene habet, cum meliorem temperiem assequitur.

Fames quo modo fiat.

Frigidū solū actu non quod ex principijs nostris est insitū posse exprimere & euacuare.

Quomodo frigiditas uentriculi conferat ad appetitum.

Reprehendit quod dicitur, frigidum uentriculum cibis frigidis gaudere.

Multa ostēdit in hac opinione fieri absurda.

Sed quare quæso gaudebit frigidis, uentriculus frigidus: extrinsecus verò refrigerantia diu (vt ille ait) ferre non potest. An illum gaudere intelligit solum in usu eorum, quæ assumun tur. Sed cur non erit eadem ratio in his, quæ extrinsecus ventriculum refrigerant. postremo si ventriculus frigidis gaudet, & hæc illi sunt amica, non solum díu, sed perpetuo quando usus exiget, erunt frigida adhibenda debita mensura. Ergo & ea quæ foris occursant, perpetuo conuenient, si modo iustam mensuram non excedant. Cæterum quod ultimo loco addit, & commune esse dicit omnibus intemperaturis, scilicet morbosas intemperies appe tere contraria, naturales verò similia, paulo antea refellimus. Nam res appetunt sui quidem conseruationem, cum bene habent: At conseruatio non fit per ea quæ fouent, aut augent eo rum vitia, sed per illa quæ temperiem & mediocritatem conciliant. Quare solum temperata natura, ut quæ perfectionem iam sit assequuta, similia appetere potest, omnes verò intem peries siue secundum naturam sint, siue præter naturam, contraria desiderant: quoniam ab his mediocrem temperiem assequuntur. quod etiam Aristoteles in libro de respiratione his verbis testatur: habituum, qui calore excellent, in frigido positi, melius seruantur: contra qui frigore, in calido. Natura enim loci, habitus, excessum ad mediocritatem reducit: nam etiam temperata, cum egeat correctione, contraria postulat: quippe cum omnis correctio fiat cum mutatione: hæc vero requirat necessario contrarietatem. Nec existimare qui dem oportet veram esse Galeni sententiam eò, quòd contraria exigant contraria: statum au tem secundum naturam contrarium esse, aut certè specie differre ab eo, quòd est præter naturam. Nam nos antea ostendimus hæc differre per magis & minus, & idem esse secundũ naturam, quod mediocre, & præter naturã idem, quod immoderatum: nõ autem sanitatem & morbum opponi ut naturę opera & monstra, quæ alio modo secundum & pręter naturam dicuntur. Igitur in statu sano & morboso fiet eadem rerum appetentia intensione & remissione duntaxat differens. Sed ut diximus hæc cum ageremus de ventriculo sicco, abun de demonstrauimus. A B C

Capue. 64. Malæ autem temperaturæ in uentriculo coniugatæ ex cõpositione simplicium cognoscuntur: oportet autem eas, quæ iam sunt dictæ, diligenter aduertere, easdem ab his quæ dicentur distinguentes. Non solum enim ventriculus sitibundos, & minime sitientes facit, & frigidi calidiue potus appetentes, sed ea quoque uiscera quæ in thorace sunt, ut cor & pulmo. Capue. 65. Sed qui ob horum sitiunt caliditatem, plus inspirant, & longius expirant, atque æum in thorace sentiunt, non sicuti qui uentriculi ratione in hypochondriis caliditatem patiuntur, & cum potauerint, non statim sedatur sitis, & magis cum frigidum hauserint, quàm cum calidum nimis. Refrigerat autem eosdem, & frigidi aeris inspiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione sunt sitibundi. Capue. 66. Ita & hi, qui contrario modo se habent, à frigida inspiratione sensibilem sentiunt affectum. D

Methodus obseruanda in explicãdis compositis intemperaturis.

Meritò pretermittit indicia intemperaturarum compositarum & ex duabus qualitatibus exuperantibus, quoniam ex simplicibus facilè composita elici possunt: præsertim quòd methodũ superius docuerit, quæ in hac re est obseruanda. Qui enim uult expendere quid possint coniunctæ qualitates efficere, debet utramq; qualitatem primum coniungere cum pari mensura: deinde cum inæquali. Ita ut par caliditas cum siccitate, & humiditate, & sic frigiditas cum æquali humiditate & siccitate coniungatur deinde plus unius quàm alterius qualitatis addendum est, & gradus constituendi in eo, quod plus est, quantum latitudo sanitatis patitur. Qua quidem obseruata methodo, si quis intellexerit, quid singulæ qualitates suapte natura efficere possint, & quid præterea cum per certos gradus augentur, inueniet facile, quod in hac re quærit. Nunc verò absolutis indiciis temperaturarum ipsius uentriculi, transire vult ad signa temperaturarum pulmonis, sed prius quędam indicia, quæ communia sunt uentriculo & pulmoni, docet, & quo modo illa propria fieri possint, ostendit, ne uni parti tribuamus, quod ad aliam pertinet. Porrò etsi fames B

A fames propria est passio ventriculi, sitis tamen nasci potest etiam ex affectionibus ipsius pulmonis. Nã fames fieri nõ potest sine euacuatione facta in ventriculo, in quo opere nihil potest efficere pulmo. Sitis verò non solum ipsius orificij ventriculi passio est, sed etiam gulæ, linguæ, & omnium partium quæ sunt in ore: quas pulmo alterare potest, dum a se emittit fuliginosa excrementa a corde suscepta: Itaque fit ut cum cor, & pulmo calidiore sunt natura, emittant excrementa illa calidiora, & acriora, a quibus calefiunt, & siccãtur oris partes, & sitis oritur. Verum (ut inquit Gal.) dignoscimus sitim nasci ex calore viscerum, quæ continentur in thorace, quòd hi inspiratione aeris frigidi mitigentur, & sitim augeant, cũ expirant, & parum conferat ad sitim extinguendam potus: magis uerò iuuet sola oris ablutio ex frigida aqua, sentiantque preterea hi calorem in thorace: reliqua verò patent absque alia interpretatione. *Sitis quarũ partium sit passio.*

B Et hoc maximum sit frigidi pulmonis indicium uti vero frigidum inspirãtes manifeste dolorem sentiunt, & frigiditatem, ita & caliditas est ipsis amica, sed & pituitæ excrementa cum screatu & tussi expuant.

Ex eo quod scribit frigidam inspirationem dolorem, & noxam adferre pulmoni frigido euertit quod paulo ante scipsit. Naturales inquam intemperies similia appere, & illis gaudere. Nam si ventriculus siccus appetit sicca & illis gaudet, id est, benè afficitur, cur pulmo frigidus non appetet frigida, & ab illis benè afficietur. Quòd si calida ipsi prosunt, sequitur alias omnes partes intemperatas, a similibus offendi, & propterea illa non posse appetere, sed contraria. Illud fortè mirum uidebitur, quod scribit, pulmonem frigidum gignere, & emittere per tussim, & sereatum pituitam: quandoquidem ad huius humoris generatio- C nem requiritur frigiditas, & humiditas. An fortè putat humiditatem nõ deesse pulmoni, qui spongiosa moli & humida substantia constat. Igitur vbi nulla in humido, & sicco ponitur intemperies, frigiditas semper inueniet materiam aptam ad pituitæ generationem. Verum etsi hæc pro Gal. probabiliter afferuntur, rectius tamen hoc indicium ille reposuisset inter notas pulmonis frigidi, & humidi. *Notat repugnantiam euidentem.*

Pulmonis autem siccitates, excrementis uacant, & pituita & uocem clarã efficiunt, quemadmodum hnmidites obscuram reddunt, ac raucam Et cum vehementius, aut acutius loqui studuerint, tunc intercidunt excrementa, non tamen ipsa uocis magnitudo a caliditate, sicuti neque paruitas a frigiditate fit, sed altera quidem Asperæ arterie latitudinem D sequitur, & uehementiorem efflatum. Paruitas uero a contrariis aduenit causis. Quare neque semper neque primum, sed ex accidenti, & solas naturales temperaturas, non autem aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas sequitur. Quoniam enim talia instrumenta temperaturæ ratione sunt facta, ad hæc autem consequitur huiusmodi uox, idcirco contingit ex voce de naturali tẽperatura ratiocinari. Nam & lenis uox arteriæ lenitatem consequitur, sicut, & aspera asperitatem, lenitas igitur arteriæ moderatam sequitur temperaturam. Asperitas uero siccitatem, Asperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis, Arteriam uero durã si- E milarium partium, ex quibus constat siccitas. Inaequalem uero dispersae in eisdem humiditatis defectus. Eodem modo neque acuta natura uox, sine angustia faucium, neque grauis, sine latitudine fieri potest. Angustia igitur ab insita, atque innata nascitur frigiditate, latitudo autem a caliditate. Differentiis igitur naturalium uocum hae, quæ ex affectu aliquo fiunt, sunt porportionales, quæ & ipse indicia sunt causarum, a quibus oriuntur. De quibus in lib. de uoce sufficienter distinxi.

Capeut. 67.

Capeut. 68.

Punctus Vigesimus secundus

Ex

Ex temperaturis pulmonis, duas solúm explicandas suscepit, frigidam, & siccam, ex A
quibus illis contrariæ, & posteà omnes compositæ absque propria tractatione intelligi
possunt. Carent autem, qui pulmone sunt ficciore, meritò excremētis pituitosis, quoniam,
(vt diximus) pituita non fit sine humoris abundantia. Poterat etiã hic addere indicia sum
pta a iuuantibus, & lædentibus, quòd scilicet ab exsiccantibus lædatur, ab humectantibus
verò iuuetur. Atqui in eo maius dubium est, quod scribit, pulmonis temperiem conferre
ad uocem mutandam. Quid enim habet vox commune cum substantia pulmonis? Quare
vt hæc, & omnia alia, quæ hic scribit de voce, intelligi posint, operæpretium esse duco pau

De uoce tractatio. Vox quid.

lò diligentius, sed summatim, de hac re agere. Dicemus ergò quid sit vox, quomodo fiat,
quot sint illius differentiæ, quæ materia vocis sit, quæ instrumenta. Est porrò vox sonus, nō
quilibet, qui in nobis fit: nam & crepitus alui, vel soni sunt, vel cum sono emittuntur, sed
is solûm, qui ab aere exeunte a pulmone, & percutiente guttur nascitur, Galenus autem in
octauo de vsu partium dicit vocem esse, vel aeris quandam percusionem, vel aerem ipsum B
percussum. At reuera vox non id est, sed ab his fit. Nam vt diximus, cum aer percutit aspe-
ræ arteriæ caput, vox fit. Differt autem a sono, tamquàm species a genere: a loquela ve-
rò, quòd hæc sit vocis species: est enim vox articulata. Quomodo verò fiat vox, postea me-
lius intelligemus, cum illius causas nouerimus. Sunt autem vocis differentiæ hæ, magna,

Vocis differentiæ.

parua, acuta, grauis, aspera, lenis, rauca, clangosa: & hæ præcipuæ sunt differentiæ: Nam al
ta aut videtur eadem esse cum magna, & submissa cum parua, aut certè sine his non fiunt.
Sunt etiam quædam voces, quæ dicuntur, tremulæ, & his contrariæ, (si benè iudico) con-

Vocis materia.

stantes, & firmæ, quæ nascuntur ex modo, quo voces fiunt. Quòd verò ad uocis materiam
pertinet, nulli dubium est, esse aerem, qui exit a pulmone: propterea vulnerato thorace,
& exeunte per vulnus, eo acre, & spiritu, vox perditur, quoniam illius materia expirat. Ve-
rum non quomodocunque emissus aer a pulmone, uocem efficit. Nam cum per simplicem
expirationem emittitur, uox non fit, sed cum emittitur per exsufflationem. Est autem, (ut C
inquit Gal. in octauo de vsu partium,) efflatio, confertim facta expiratio: ea enim sola per
cutere potest, & ex percusione instrumenti, in qua fit uox, uocem edere. In qua re naturæ
prouidentia maximè laudanda est, eò quòd nihil frustra facit. Nam cum aere nobis sit opus
ad inspirationem, ut cordis calor temperetur, & idem posteà exire debeat, & secum fuligi-
nosa excrementa, in corde genita educat, ut hac etiam ratione idem calor temperetur, ali-
quando simplici expiratione utimur, cum scilicet solùm fuliginosa excrementa expurgare
uolumus: aliquando uerò, cum uocem emittere uolumus, adhibemus exsufflationem, quæ
ad sonum edendum est apta, cum inciderit in proprium uocis instrumentum. Sunt.n. hæc

Vocis instrumenta.

multa, ut inquit Galenus pasim in libro de usu partium, & in primo de locis affectis, & ali
bi ubique, larynx totus, idest, asperæ arteriæ caput: tres ipsius cartilagines, & tres musculi
ipsam mouētes, nerui qui in ipsos inseruntur, item pulmo, aspera ipsa arteria, musculi tho-
racis, septum transuersum, & musculi etiam abdominis. proprium tamen, & pręcipuum uo D
cis instrumentum est. Epiglottis, idest ligula, quæ gutturis foramen superius tegit: hęc enim
(inquit) cum moderatè aperitur, & clauditur, uocem efficit, si spiritus uehementer egredi
tur, & interim ipsam percutit, ex percussione autem fit reflexio: nam (ut inquit Aristoteles
in problematis) ratio resonandi non nisi refractio est. Ad id pertinet, quod scribit Galenus
in septimo de usu partium, non omnis (inquit) aeris percusio uocem potest efficere, sed
oportet symmetriam quandam esse substantiæ rei percutientis, simul & roboris, quo ali-
quantisper aer resistat, neque primo statim impetu uictus deijciatur. Huius autem symme-
triam cartilago adepta est. Instrumentum enim uocis ob id cartilaginosum esse opor-
tuit, ut ictus uehemētior fieri posit: & uox fieri nō potest, nisi transitus sit angustus: ita (in-
quit) vt ex amplo tēdat ad strictũ, & paulatim rursus, ex strictione amplificetur id, quod effi
cit epiglottis: ita .n. locus plurimũ aeris cōcipit, & ab eo undiquaq; percutit. Est ergò inter B
præcipua instrumēta uocis guttur, & principalisimũ epiglottis. alia uerò, quæ dicũtur etiã
uocis instrumenta, communia sunt, & ob remotiores causas talia dicũtur. Nam tota aspera
arteria instrumentum vocis dicitur, eò quòd viam prębeat angustam aeri per exsufflationē
emisso, & properanti ad guttur. Musculi verò ipsius gutturis, sunt instrumenta vocis ea ra-
tione, quòd cartilagines gutturis & epiglottiden moueant. Nerui verò in eo etiam sunt ge
nere, quia musculis mouentibus, uim transmissam à cerebro inserunt. Pulmo vocis est in-
strumentum, quia aerem vocis materiã in se recipit & emittit: Musculi verò thoracis exsuf

flatiō nis

A flationis ſunt authores. Septum tranſuerſum, & muſculi abdominis faciunt ad magnam efflationem emittendam, dum vehementius comprimunt, & exprimunt pulmonem: Columella verò, & palatum, inſtrumenta ſunt vocis, nõ ſimpliciter, ſed melioris, aut deterioris. Efficiunt enim hæc veluti tintinabulum quoddam, cuius gratia vox reflectitur, & melior redditur, & quẽadmodũ campanæ peſsimè ſonant ſuo operculo deſtitutæ, vel in eo perforatæ: ſic qui ex morbo gallico, uel alia de cauſa gurgulionem amiſſerunt, aut perforatum habent palatum aut narres clauſas, uel nimium patentes, peſsimam edunt vocem. Patet igitur quid ſit vox, quæ ſint illius differentiæ, quæ cauſe, & quomodo fiat. Quòd ſi ad vocem edẽdum ſequitur exufflatio, & inſtrumenta, quæ illam efficiunt, recipiunt, & moderantur, ſequitur vocem mutari, & differentias ſuas capere, mutatis prædictis cauſis. Nam tota ſublata materia, tota perit uox: media verò parte amiſſa, ſeruatur media pars vocis, ut accidit alterutro latere perforato, aut utroque affecto. Sic uulnerato alterutro ex neruis reuerſiuis, ſe-

B miuocales redduntur homines, quia media pars chartilaginum, conſtituentium guttur, immobilis redditur. Porrò uox magna tunc fit: cum multum aeris per exufflationẽ emittitur, & aſpera arteria lata eſt, gutturque amplum: Ac conuictis omnibus inter ſe his cauſis, maxima emittitur: quid enim deeſſe poteſt, ubi multus aer exit, & ille uehementer mouetur, percutitque magnum inſtrumentum: ſic enim videmus in externis omnibns rebus magnos ſonos excitari, cum inſtrumeuta magna ſunt, & vehementer pulſantur, aeremque multum cõcipiunt. Propterea in eo dubium eſt, quod ſcribit magnam vocem neceſſario non indicare caliditatem. Nam contra id facit problema tertium ſexageſimequinte ſectionis, in quo quærit Ariſt. Cur omnes qui naturæ ſunt calidæ, magnam vocem emittere ſoleant. An inquit, quod multum in his acrem feruidumque ineſſe neceſſe eſt. Vis enim caloris, facilè ad ſe & ſpiritum trahit, & aerem, eoque amplius id agit, quo amplior eſt: vox autem magna tũc oritur, cum aeris multum agitatur, ut acura cum celeriter, ſic grauis cum tarde aer incitatur.

C Deinde nonnè docet experientia, eos qui ſunt calidiore corde, inter alia temperamenta, maiorem edere vocem. An etiam Galeni ſẽtẽtia vera eſt, nec aliquid habet contrariũ ei, quod ſcribit Ariſt. Non enim negat Gal. eos, qui naturaliter ſunt calidi, magnam uocem emittere: negat autem febricitantes, aut qui aliter aduentitio calore ſunt affecti, magnam edere uocem: quoniam ex aduentitio calore non mutatur inſtrumenti conformatio: At ſine magnitudine inſtrumenti, à ſolo calore nequit vox megna reddi: ut nonquam tintinabula parua, ſonum emittent magnum, etiam ſi vehementer pulſentur: quaſi neceſſario requiratur uehementia eflationis, quæ in ſe inducit confertã multi aeris emiſsionem, & ſimul orgaui vocalis magnitudinem. Verum in eo non uidetur Gal. rectè ſentire, cum magnitudinem & paruitatem organorum, caliditatem & frigiditatem ſequi ſcribit. Nam antea oſtendimus (eo etiam authore) magnitudinem partium ſequi formam agentis, & materiæ copiam. Li-

Conciliat Galenum Ariſtoteli.

Magnitudinẽ & paruitatẽ organorum non ſequi temperiem.

D cebit ergo ex magna uoce concludere, non ingenitam temperiem, ſed inſtrumentorum magnitudinem. Veriora autem ſunt, quæ de leni & aſpera uoce tradit. Nam aſpera uox, non ſequitur uel multitudinem aeris, aut uehementem illius motum, ſed ſolum inſtrumenti aſperitatem. Poteſt enim aſpera eſſe, quæ parua eſt & magna. Quare ſolum peti debet illius cauſa ab inæqualitate inſtrumenti: inæqualitas uerò, nõ ſemper ab aſperitate naſcitur, ſi modo ille uult, inæqualitatem fieri ob penuriam humoris diſperſi per arteriam: nam ob humoris abundantiam, inæqualiter diſperſi per aſperam arteriam, etiam naſcitur huiuſmodi inæqualitas, ſicut etiam Ariſt. in problem. ſcribit, ubi docet eos qui uigilauerunt, reddere uocẽ aſperam: quoniam inquit eorum corpus ob cruditatem humeſcit, & ab humore inæquale reditur uocis inſtrumentum. Porrò acuta uox fieri quidem non poteſt (inquit) niſi cum anguſtia inſtrumenti uocalis: tametſi Ariſt. in problematis aliam reddit cauſam. Fit enim (inquit) acuta uox, cum celeriter aer incitatur, & grauis uox cum tardè idem mouetur. An

Aſpera vox quid oſtendat.

Acuti vocis cauſæ.

E utrumque requiritur ad uocem acutam reddendam, aut potius ſeparata cauſa, uocem talẽ efficit: multum uerò acutam, utraque ſimul: An etiam non requiritur ad acutam uocem, paucitas aeris: ita ut tres illius ſint cauſæ, aer paucus, celer illius motus, & arteriæ anguſtia: grauem uerò contrariæ cauſæ efficiunt, aeris multitudo, tardus illius motus, & arteriæ magnitudo. Iam uerò illud rectè dictum eſt, ſonoram ſiue canorã, uel clarã uocem, ſequi ſolã ſiccitatem inſtrumentorum uocalium: fuſcam uerò ſiue raucam, ab eorum humiditate naſci. Id enim docent res externæ: quæ enim duræ ſunt, admodum & ſiccæ, cum pulſantur, clarum emittunt ſonum: quæ uerò molliores ſunt, obſcurum: hæ enim percutienti cedunt,

Vocis claræ & ſonoræ cauſæ.

dunt, illæ uero renituntur: ex maiore uero renixu clarior sonus elicitur. Reliqua uerò, quę A
explicanda proponit Galenus, patent. Et si quis plura intelligere uelit, quæ ad uocem per-
tinent, legat sectionem prædictam problematum Aristotelis.

Caput. 69.

Reliquæ uero partes animalis interiores exilia habent temperaturæ indicia, tentandū tamen ea ex iuuantibus atque nocentibus agnoscere, ac præterea naturalium potentiarum operationes. Dictum uero est in tertio de naturalium accidentium causis, quod cuiusque potentiæ uirtus & uitium temperatura principalis existat. Temperaturarum itaque indicia explicauimus.

Videtur Galenus hactenus tradidisse signa partium, quæ euidentes suæ temperaturæ B
notas habere possunt: nunc uerò quid in alijs faciendum sit, communi ratione docet. Reli
quas autem intelligere possumus interiores partes, intestina, mesenterium, renes, vesicam
vtramque, & in mulieribus vterum, & in uiris uirile membrum: nam de testibus antea egit.
Communis autē methodus est, vt ex iuuantibus & lædentibus indicia sumamus, & ex actio
nibus naturalibus singulis proprijs: quæ enim partes temperatis gaudent, & iuuantur, illæ
temperatæ iudicantur esse. Aliæ verò contrarij temperamenti sunt illis, a quibus iuuantur.
Calidi enim temperamenti proprium est offendi a similibus, a frigidis uero melius habere.
Idem est iudicium de alijs simplicibus, & compositis intēperaturis. Porrò iuuantia & læ
dentia intelligere debemus, non solum illa, quæ extrinsecus nos afficiunt, sed alia omnia,
quæ singulas partes quocumque modo alterare possunt. Est enim rationi consonum, ob si-
tum & naturam propriam singularum partium aliquas à certis rebus affici posse, a quibus C
aliæ nequaquam possunt iuuari, aut lædi. Quod euidentissimè in uteri passionibus appa-
ret. Quæ ex viri congressu maximè sedantur, cum alia omnia auxilia sępe nihil, aut minimū
prosint. Videndū ergo est, quid ex his quæ assumuntur, excernuntur, admouentur, & à no-
bis fiunt, aptum natumque sit singulas partes afficere, iuuare, & lædere, & ex illis indicia su
mere. Alium ponit fontem ex operationibus naturalibus, quæ sunt attractio, retentio, con
coctio, & expulsio: ex illis enim temperiem partium dignoscimus: quoniam ut Gal. passim
alibi, & maxime in principio libri de naturalibus facultatibus docet, temperies causa est fa
cultatis, facultas actionis, actio operis: Quare habent se hęc inter se ut causæ & effectus. At-
que in hoc probanda potius est lectio quam sequitur Achachias, quā Leoniceni interpreta
tio: & quæ in vltima Gal. editione ita habetur, quæ nā tēperatura antecedat vniuscuiusque
facultatis virtutē & vitiū: nisi enim in versione Leoniceni subintelligatur causa, sensus fit in
inutilis, vbi scribit. Quod cuiusq; potētiæ virtus & vitiū tēperatura principalis existat. Est D
enim tēperatura principalis causa virtutis idest perfectionis & vitij cuiuscūque potētiæ &
actionis. Reddit ergo rationē, cur dixerit ex potētijs, & actionibus nos iudicare posse de tē
peratura singularum partium: quoniam præcipua causa istarum rerum, est propria tempe-
ries insita singulis partibus. Nam aliæ etiam causæ sunt actionum, ut calor influens, & alia,
de quibus antea egimus. Acachias verò uertit facultatis cuiusque virtutem ac uitium tem-
periem pręire, ut causa præcedit suos effectus, ac mutua consequentia sese inferūt: sed quid
est, quod hic scribit se docuisse in libris de symptomatum causis, hoc est, quod etsi tempe-
ries omnis, omnes actiones edit, tamen singulæ intemperaturæ ad certas quasdam actio-
nes sunt aptiores. Nā calida & humida inter alias omnes fœlicissimè concoquit, difficilius
autem retinet; id quod optimè facit calida & sicca, quæ ad expulsionē quoque & attractio-
nem pariter est idonea: sed hæc in fine libri ultimi de causis symptomatum diligentius ex- B
plicata a Galeno legi possunt. Igitur ex eo, quod partes singulæ prędictæ melius aut dete-
rius attrahunt, retinent, concoquunt, alimentum, & excrementa expellunt, intelligemus
quænā pręualeat, in illis temperies. Idem etiā ostendent excrementa ipsa, quæ a singulis par
tibus emittuntur. Nam qualitates, quæ in illis apparent, & copia, & inopia, ostendunt qua-
les sint actiones, potentię, & ipsa temperamenta. Sed dicet fortè quispiam præter quattuor
prædictas actiones addendas fuisse alias, quæ propriæ sunt certis partibus. Nam vterus suos
motus habet voluntarios & inuoluntarios. Nam mulieres, si volunt, strictius constringūt,
&

A motus habet voluntarios & inuoluntarios. Nam mulieres, si volunt, strictius constringunt, & auiduis sugunt viri pudendum: quod sæpe dubitaui a quanam facultate hoc fieret, cũ nostri authores voluntarium omnem motum dicant fieri per masculos. An excipere debemus vterũ, qui sursum deorsum, ad latera, ante, retro, uariè mouetur, & hoc modo miseras mulieres torquet, dum illæ suauissimum sibi pabulum ex uiri coniunctione errabundus quærit: an etiam dicendum quod nonnulli anatomici memoriæ prodiderunt, in utero musculosas quasdam esse fibras. Sed ut ad dubitationem respondeamus, proprij hi motus singularum partium nõ sequuntur temperiem, sed structuram, & conueniunt partibus, quatenus sunt instrumenta corporis. Sic enim uesica contrahit se circa urinam, cum eam uult retinere, & fundus illius descendit, cum excretioni illa incumbit. Atque etiam intestina, non ut similares partes propellunt excrementa ex concoctione uétriculi genita, sed ut partes sunt organicæ: Nam cum in eo officio utantur fibris, ostendunt illud non esse munus similariũ B partium: hæ enim non requirunt fibrarum ministerium aliquod alioqui omnes similares, partes huiusmodi fibras exigerent.

ri quomo- Motus utero fiet.

Circa magnitudinem vero, vel formationem, vel numerum, uel situm quæcumque quidem sensibus subiiciuntur errata, cognitu facillima sunt, quæ autem sensu percipi nequeuunt, quædam cognitionem habent difficilem, quædam uero facilem. Capitis igitur magnitudo, ac figura & cerebri simul in propatulo sunt. *Et* de his antea, diximus, sic & quæ thoracis sunt, & quæcumque ad scapulas & humeros, uel brachia, uel cubitos, uel extremas manus, uel coxendices uel femora, uel tibias, uel pedes attinent, non est difficile cognoscere siue secundum C formationem, siue secundum magnitudinem, ex his aliquid nõ recte se habet, siue secundum numerum, uel partium, ex quibus constant compositurã singularũ, etiam operationis detrimenta facile patent, quæ autem intra corpus sunt, non omnia possunt agnosci. Caput. 70.

Posteaquam Galenus explicauit signa intẽperaturarum singularum partium, aggreditur methodum, quam dicit obseruandam esse in uitiis partium instrumentariarum dignoscendis. Vel enim (inquit) partes instrumentariæ sensibus patent, aut intus sunt reconditæ: illæ arte opus non habent, vt uitia sua patefaciãt: quippe cũ omnes suis sensibus huiusmodi errores dignoscant: hæ verò, quæ reconditæ sunt, in duplici se habent differentia. Nã quæ tumorẽ extrinsecus ostẽdere possunt ut uentriculus, vesica, uel pondus possunt sentire, cum obstruuntur, ut hepar, lien, satis euidentes habẽt suæ cõformationis notas. Alię vero obscu D riora habent indicia. tentandum tamen est ex actionibus, & officijs proprijs: & situ, & denique ex eo modo, quẽ tradet inferius, ubi partiũ egrotantiũ signa explicabit, inuenire quod hic quęrimus. Nã idẽ sunt signorũ fontes partiũ quæ vitia aliqua habẽt intra sanitatis latitudinẽ, cum his, quæ patefaciant membra ægrotantia.

Cuiusdam enim ventriculum adeo paruum, ac rotundum, ac pronum secundum hypochondria situm aspexi habentem, ut manifeste ex circumscriptione propria & videntibus, & tangentibus appareret. Caput. 71.

Quod hic scribit ita patet, ut interpretatione nõ egeat: ex hoc autẽ uitio necesse est hominẽ lædi, sed leuiter, eò, quòd tantũ cibi copiã forte assumete nõ posit, quantũ postulat totius corporis nutritio: forte etiã aliquo modo etiã læditur respiratio, ob prominẽtem uentriculi situm, ex quo diaphragma comprimitur.

E Sic & cuiusdam vesicam contingit intueri ita expositam ac paruam, ut si quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumscriptus manifeste cerneretur, non tamen aliud ex interioribus quidquã mihi vnquam manifestum præbuit indicium. Tentare autẽ oportet, quãmaxime fieri potest, virtutem ipsorũ ac vitiũ, etsi non certissima scientia, artificiosa saltem coniectura comprehendere, ueluti exẽpli gratia in hepate. Caput. 72.

Quæ hic dicuntur de uesica, non egent expositione, ut quæ per se pateant. & iustum est credere historiam narranti.

Caput.73. Vidi enim aliquos & quidem quãplures, quibus venæ erant angustae & totum corpus colore priuatum, quod si plusculum cibi assumpsissent, qui praesertim flatibus excitandis aptus esset, & crassus, ac tenax nonnulli quidem veluti pondus quoddam insidens, atque suspensum in profundo dextre hypochondriorum partis sentiebant, nonulli uero cum quadam tensione dolorem sentiẽtes, in his quidem verisimile est hepar esse paruum, atque angustos meatus habere. A

Casum hic describit, ex quo colligit nos credere debere, hepar illis esse paruum, atque angustos meatus habere, quibus similia accidentia adfuerint. Ait autem eos ita in hepate esse affectos, quibus venæ apparent angustæ, & corpus colore est priuatũ, quique ex copiosiore cibo pręsertim flatuoso, crasso & viscido, sentiunt pondus quoddam & veluti suspensionem sub hypochõdrio dextro, uel dolorem tensiuum: quæ quidem paulo diligentius sunt perpendẽda. Nã quod hæc sint symptomata exiguarũ uenarũ hæpatis, rationi consonũ esse puto: quòd uerò etiam hæpar paruũ ostendant, nihil est, quod nos fateri cogat. Nã (vt antea ostendimus) venarum conformatio & magnitudo nequaquã sequuntur hepatis naturam, si modo, (ut ille statuit in libro de formatione fœtus) venæ ex diuersa materia, & prius quã hepar sunt factæ. Qui verò venas corporis angustas habent, easdem quoque in hepate paruas habeant, necesse est: quoniam ab eodem agente, qui eandem formam singulis venis ad proportionem indidit, & ex eadem materia omnes sunt factæ. nec mirum quidem est eos, qui ita afficiuntur, obstructionibus, quas partiunt cibi prædicti, obnoxios esse. Ex obstuctione autem pro diuetsitate materæ, diuersa nascuntur symptomata. Nam si cibi in flatum vertuntur, tensio sequitur, & ex tensione dolor quidam tensiuus: si uerò alimentum ob crassitiem & lentorem, obstruit, ob grauitatem materiæ, pondus quoddam insidere uidetur: ex pondere verò cogitur hepar tendere ligamenta, quibus cum alijs partibus adnectitur: ex hac autem tensione ipsum veluti suspensum uidetur esse. Quod si in locis obstructis sit flatus copia, & materia, crassa, & uiscida, miscetur pariter symptomata, quæ separatas causas committantur. Porrò confert ad generationem flatus, non solum alimenti ipsius natura, sed etiam imbecillior calor ipsius hepatis. Solent autem obstructiones in hepate maximè oriri, cùm ex uenis diuisis per sima hepatis, transitus fit ad eas, quæ gibbam partem occupant. Illic enim exigui sunt in hepate meatus, facti ex ipsis tunicis venarum, adeò vt sæpe dubitet Galenus an orificia earum venarum, quę ex caua & porta oriũtur, inter se committantur, & mutuo se se excipiant: an potius occulti quidam fiant meatus, qui per uarios anfractus, tandem viam præbeant, ascendenti & descendenti ab hepate alimento & humori. Cæterùm cur uelit corpus colore priuatum esse in hoc affectu, non satis patet. Mihi autem uidetur hoc fieri, uel quòd paucum sanguinem gignat, huiusmodi hepatis constitutio, vel pituitosum, vel (quod probabilius puto) quia ferè accidit, vt qui huic affectioni sunt obnoxij, non bene expurgentur a bile flaua. Nam obstructio etiam cõmunicatur meatui, per quem bilis flaua attrahitur, & expurgatur. Atque de hoc quidem casu, ego non solũ ratiocinari possum ex eò, quòd ratio ipsa probare potest, sed ex eo, quod experientia ipsa confirmat. Nam vt nullis alijs malis sum obnoxius, ita his, quæ hic refert, Gal. frequentissimè laborare soleo, præsertim cũ ob studia & alias animi occupationes, corpus exercere non possum, & accenso calore dissipare flatus & concoctionem perficere. B C D

Caput.74. Alterum vidi cuius totus habitus pituitam praese ferebat, quotidie tamen bilem pallidam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendi eum meatum, qui biliosum egurgitat humorem, non minimam eiusdem partem ad imum uentriculi locum, quem Graeci pyloron idest, ostiarium uocant, effundere, ut in quibusdam apparet animalibus, ex quibus id constat, quod plurimum ad eorum, quae latent sensum, confert cognitionem, ea, quæ ex sectionis E

A inspectione habetur peritia, & operationum, atque utilitatum inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiusmodi corpora, quæ ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus, ac in operationum, atque vtilitatum inuentionibus exerceri, scripsimus vero de omnibus seorsum in tractatibus aliis, de quibus in fine libri omnino proposuimus, facere mentionem, vt discendi cupidi intelligant, quaecúque discere optauerint, ex quo nam possint haurire tractatum. Sed tamen de his satis.

B Refert alium casum de homine, qui habitu erat pituitoso, & bilem quotidie euomebat, habebatque alui excrementa non satis tincta bile, ut hominum natura cōsueuit: ex his symptomatis colligit naturæ errorem in numero partium. De quo etiam scribit in libro .2. de temperamentis cap. 7. vbi ait meatum, qui bilem transmissam a folliculo felis, hepati subiecto, ad intestina, aliquibus vnicum esse, immò ferè omnibus: In paucis verò ob errorem naturæ duplicem esse factum, ita ut maior in ecphysim uentriculi id est in primā iutestini partem, quæ a fundo uentriculi enascitur, inseratur: minor uerò in fundum uentriculi paulò supra pyloron immittatur: accidereque aliquādo, ut superior pars maior, inferior uerò minor sit, & tunc eos, qui ita sunt affecti, quotidie multum bilis euomere ante cibum, & nisi id faciant, lædi. Duplicem quoque hunc meatum in quadrupedibus animalibus pariter reperiri, idque ex dissectionibus esse compertum. Ego historiam quidem admitto, cuius similem uidi, sed non puto bilem eam excerni, quòd natura duos C eos meatus fecerit unquam in hominibus, ita ut unus in uentriculum, alius verò in intestina inseratur. Quòd si ille ex anatome referret se hoc didicisse, crederemus utique narranti historiam: at ex coniectura, quam facit, fingere non debemus naturæ errores. Docet ille quidem huiusmodi bilem in ventriculo non gigni: non tamen propterea efficit, quod vult sequi necessariò, ut vnus meatus sit factus, qui bilem euomat in ventriculum. Nam vt biliosi uomitus sæpe homines liberant a febribus biliosis, & multis alijs malis, qui in venis, & hepate consistunt, non quòd noxius hic humor per nouum hunc meatum ad ventriculum transmittatur: sed quòd per venas, quæ abhepate ferūtur in ventriculū natura se se exoneret: Ita par est, ut credamus, idē cōtingere illis, qui, uel quotidie, uel sæpius bilē per os reijciūt. Nā vt quidā, nō nisi persudorē, alij verò non nisi per vrinā, alij solùm per alui fluxū solēt se a noxijs humoribus expurgare, ob naturalē constitutionē, quæ D apta est ad certasquasdā excretiones: ad alias verò inepta: sic accidit, ut quidā ad uomitum sint faciles, eò quòd per venas insertas ventriculo, potiusquā per alias læsę partes se se exonerēt, & ventriculus fortè ob naturalē debilitatē facilius, quàm intestina, recipiat: Est autē rationi consonum, causas eorum, quæ in nobis fiunt, ducere ex naturali constitutione, potius quàm ex nostris figmentis, & naturæ erroribus. Quòd si ostendere posset Galenus, in quadrupedibus animalibus duplices hos meatus consultò, uel ob errorem factos, probabilior fortè illius esset in nobis coniectura: sed ex frequentissimis, & propemodum assiduis sectionibus, boum, uitulorum, veruecum, ouium, caprarum, leporum, ceruorum & aliorum huius generis animalium, nihil tale audio obseruatum. Achachias hos meatus dicit reperiri in accipitre miluo, & quadrupedibus, quæ crudis carnibus vescuntur: ea enim ampliore calore egere ad concoctionem, & hunc a fluxu humoris calidissimi (compa E rari: cuius opinionē refello primū ꝙ lupi, & vulpes, nō eo modo facti ex anatome deprehēdantur. Deinde ꝙ Arist. in lib. de animalibus nihil tale tradat. Illud etiā animaduersione dignum est, quod scribit de hoc casu, in lib. 2. de tēperamentis, vbi uolens probare bilem, quæ ab his hominibus euomitur, ab hepate transmitti, negat eam gigni posse in ventriculo, quoniam ea, quæ illic fit, porracea est: quæ verò est pallida, ab hepate mittitur. Nam porraceam etiam in hepate, & venis procreari, docent vomitus copiosissimi huius humoris, qui minimo temporis spatio sæpe homines perimunt. Neque enim tanta huius materiæ copia diu latere, contineri, & regigni potest, temporis momento in uentriculo præsertim in victu tenui, aut etiam in ipsa inedia quæ adhibetur in morbis. Sed quicquid

Causam huius casus, non recipit sed aliā probabiliorem adfert.

Bilem porraceā etiā in hepate gigni.

emittitur, paulatim in uenis fuit aceruatum, & ab illis affatim expulsum in uentriculum. Atque hæc satis de casu proposito. Rectius uerò illud ab eo conscribitur, coniectura artificiosa sæpe utendum esse in dignoscendis causis, & affectibus, & locis affectis. Nam semper certa non habemus indicia, ex quibus colligere posimus, quod quærimus. Quare tunc ad coniecturam confugiendum est, quæ, ut alio loco ex eo authore ostendi, cognitio quædam est media inter perfectam ignorantiam, & certam cognitionem. In qua re, qui ingenio valent, alios superant, & coniecturas efficiunt meliores, & arti nostræ maximè utiles: propterea tales coniecturas artificiosas uocare solet Galenus, quoniam ex his, quæ in arte sunt, nascuntur. Qui enim ex dissectionibus, & ex medicinæ præceptis nouerit singularum partium temperiem, magnitudinem, conformationem, numerum, situm, connexionem singularum partium, & qualitates omnes, quæ in ipsis sunt, & præterea actiones omnes, & usus, & opera omnia, quæ ex actionibus prodeunt, is profectò ratiocinari poterit, & ex effectibus, causas suas, &, ex causis effectus ex quibus simul colligit, quid intus, aut foris prodesse, aut obesse ualeat. Quis præterea sit locus affectus, qualesque ipsi affectus, & quæ causæ, & quis humor, uel aliud singulas partes afficere posit. Quæ omnia hoc loco non sunt patefacienda, sed singula suis locis. Sic enim clarior, & artificiosior reddetur docendi ratio. Si quis tamen horum exempla quęrit, legendo primum lib. Gal. de locis affectis inueniet quod cupit.

Coniectura artificiosa ex quibus fiat.

Caput. 75.

Quæcunque vero ut nunc insalubria sunt, hoc est, quæ iam ægritudinem patiuntur, dignoscere, & haec ipsa oportet, quae quidem subiiciuntur sensui, ex eorum, quae ipsis insunt, secundum naturam permutationes in magnitudine, colore, figura, & numero, & situ, & ea, quae est, secundum duritiem, & mollitiem, & frigiditatem & caliditatem differentia. Quæ autem uisum effugiunt, ut summatim dicam, ex operationum laesionibus, aut his, quae excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus praeter naturam, aut horum quibusdam, uel omnibus.

In principio huius operis proposuit Galenus se velle tractare de salubribus, insalubribus, & neutris, corporibus signis, & causis: quo loco nos admonuimus in diffinitione medicinæ intelligenda esse salubria, insalubria, neutra: id est, sana, ægra, & media inter hęc. Id quòd ipsa tractatio ostendit, & præsertim hic locus, ubi de cognitione corporum ægrotantium agit: cum hactenus de corporibus tractauerit, quæ sunt salubria, insalubria, & neutra in latitudine sanitatis. Verum in hoc Galenus principia posita non seruat, uti id quoque antea ostendimus. Nam ut omnia salubria, & neutra, in latitudine sanitatis ponebat, comprehendebatque illa, quæ & simpliciter, & vt nunc talia dicuntur: Sic insalubria ut nunc, debent contineri in latitudine sanitatis, non minus, quàm simpliciter insalubria. Debebat ergo ita in hoc loco dicere, quæcunque insalubria sunt, in eo significatu, in quo ægra intelligimus, dignoscere & hæc ipsa oportet. Sed uideamus, quam methodum proponat in dignoscendis corporibus ægrotantibus. Duplex, inquit, est ratio. Si enim partes, quæ ægrotant, sensibus subiiciantur, earum affectiones sensibus deprehendemus: quod si reconditæ partes sint dignotionem sumemus ex operationum læsionibus, ab his, quæ excernuntur, ex doloribus, tumoribus præter naturam separatim, uel quibusdam, ex his aut ex omnibus inter se coniunctis. In qua quidem re (ut patet,) recedit a methodo, quam ab initio huius secundi commentarii proposuit. Nam corpora salubria, & primum optimam constitutioné dicebat dignosci ab his, quæ secundũ essentiã in sunt in corporibus, & ab his, quæ necessariò essentiã sequũtur. Cũ ergo oppositorum eadẽ sit ratio, Cur aliã hic inuehit rationẽ cognoscẽdi corpora ægrotantia Præterea partes expositas sensibus ægrotare deprehẽdimus ex actionibus lęsis, ex doloribus, & humoribus, qui in illis apparẽt: sic enim manũ, aut pedẽ morbo laborare intelligimus. Quare indicia, quæ propria ponit partibus occultis, etiã manifestis cõpetunt: Adde quòd causæ iuuantes, & lędentes, plurimã vim habent ad dignoscẽda loca affecta: quippe cum nonnulla inter ea, quæ assumuntur,

Gal. notatur quod sua principia non seruet

A assumuntur apta & nata sint, uel solùm, uel maximè afficere certas partes, aliis intactis, ut cantarides, potissimum partes ad vrinam destinatas exulcerant, de quo fonte signorum hic nullam mentionem facit. Itaque præstat prędictos quattuor signorum fontes, a quibus omnia indicia sumi diximus, perpetuò retinere: Sic enim eadẽ: & certa docendi ratio seruatur. Ac ex his, quæ secundũ essentiã in corporibus insunt pręter naturã mutatis, corpora ægrotare cognoscemus: Sic enim hominem laborare febre deprehendimus, si tactu calorem præter naturam corpus occupare sentimus: tunc enim violata est essentia similarium partium. Quòd si insigne sit vitium in conformatione, uel magnitudine, uel numero, uel compositione, instrumenta corporis dicimus morbo affecta: quia illorum essentia est labefactata. Præbet etiam suas notas fons signorum, qui sumitur ab his, quæ sequuntur essentiam, in quo continentur omnes qualitates, quæ a primis nascuntur, nec non actiones singularum partium naturales, uitales, & animales, & quæ in ipsis fiunt a-

Methodus cognoscendi corpora ægrotantia

B ctionibus, symptomata dolor, uoluptas, uel quæ actiones ipsas sequuntur, ut uigilia, & somnus, Sequitur enim uigilia, cum actiones exercentur animales: cum uerò illæ cessant, somnus oritur, Ad hunc fontem etiam pertinent excrementa & alia opera, quæ ex malis actionibus proueniunt, ut generatio lapidis, lumbricorum, carnis spongiosæ in ulceribus, & alia huiusmodi: quæ cum in corpore fiunt, illud, aut certè eam partem, in qua hæc fiunt, ægrotare ostendunt. At præcipui quidem sunt hi fontes: non tamen contemnendus est tertius, qui causas omnes continet. Sic enim dicimus hominem morbo laborare, & eo quidem maligno, si fortè uenenosum quidpiam assumpserit, ductis indiciis a causis gignentibus morbos. Sic Galenus in libro de differentiis febrium, iudicat hominem diaria febre laborare, si a causis procatarcticis febrem contraxit. Ad idem genus pertinent indicia, quæ ab Astris, & parentum morbis sumuntur. Si enim quis fortè dolore in lumbis torqueatur, & ignoremus adhuc, quæ pars in eo sit affecta, & a qua causa, ille

C autem ex patre calculoso originem duxerit, certò ferè prædicere possumus in rene calculum esse, eò, quòd hęreditarius soleat esse huiusmodi affectus. Eadem ratione, si quis natus sit syderibus malè fauentibus renibus, certior reddetur coniectura ducta, ex remotioribus causis. Non desunt in signis præbendis causæ, quæ iuuant, aut lædunt morbosas dispositiones. Eos enim ægrotare agnoscimus, quibus prosunt illa, quibus uti solemus solum in aduersa ualitudine: obsunt uerò ea, quibus prospera conseruatur: Illa sunt, sanguinis missio, purgatio, & insigniter alterantia. In alio uerò genere continentur, purus uictus, qui ægrotantibus conuenire non solet. Sic sanè eos, qui vehementi æstiuo calore gaudent, frigido morbo teneri credere debemus: quandoquidem nullus, qui reuera sanus sit, tantum excessum expetat ad naturalia uitia emendanda. Quartus demum sequitur fons, qui ex similitudine, & proportione cum alijs sumitur. Si enim

D fortè aliquis dolet in latere, & ignoramus qualis illic sit affectus, si in aliis, qui eodem affectu, eodem tempore laborarunt, nouimus, vel solum flatum, uel putridam aliquam materiam, aut aliud quidpiam, solum musculos occupasse, certò affirmare possumus eandem causam, eundem locum, in eo, de quo agimus, occupare. Nam cum grassantur morbi, similes solent in omnibus fieri affectiones. Hæc ergo ostendunt corpora ægrotare, & simul etiam eodem negotio ostendunt, partem, quæ afficitur, & affectionis naturam, & causas. Quæ quidem nos diligentius in. 2. lib. de signis cap. 4. enarrauimus.

Particulatim autem quæ quidem sunt in cerebro ægræ dispositiones, aut dementiæ speciebus, aut sensibilium imaginationum læsionibus aut actum, qui secundum electionem fiunt, aut ex his, quae excer-

Caput. 76.

E nuntur per palatum, uel nares, uel aures, authorum, qui ei dolores eueniunt, differentiis.

Methodum, quam proposuit aptam ad dignoscenda interna uiscera ægrotantia, exemplis quibusdam patefacit, inductione facta per certas corporis partes. Inter quas primum agit de cerebro ægrotante. Quod dignosci in primis scribit ex dementiæ, siue delirij speciebus, tamquam ex actionibus principis facultatis. Alibi enim hic author ostendit tres esse principes facultates, quæ in ipso cerebro nascuntur, & exercentur: Sunt autem illæ facul-

Deliriũ ad quod genus actionis læ ſe pertineat et a quibus fiat cauſis.

tates. Imaginatio, ratiocinacio, ſiue cogitatio, & memoria: quæ quidem lædũtur, uèl quòd imbecilliter, vel deprauate, aut nullo modo exerceantur. Delirium verò, & illius ſpecies ſolum exprimit deprauatam actionem imaginatricis vel ratiocinatricis facultatis, non autem memoratricis aliquod uitium, aut abolitionem, uel debilitatem imaginationis, vel rationis. Quare non ſolum ex delirij ſpeciebus, ſed etiam ex vitijs aliarum actionum dignoſcemus cerebrum eſſe malè affectum. Præterea deliria non oſtendunt ſemper primo & maximè eſſe affectum cerebrum, ſed aliquando potius ipſius membranas, vt in phrenitide apparet, cuius cauſa dicitur eſſe inflammatio membranarũ cerebri. Sed quòd magis eſt, ſæpe cõtingunt deliria nullo morbo exiſtente in cerebro, ſed ſolum debilitato, aut corrupto influẽte ſpiritu & calore à corde: quo modo ſenes omnes delirant cum ad extremam debilitatem caloris prouenerunt: & per febres corrupto & vehementius agitato ſpiritu, deliria ſæpe cõtingunt. Non ergo deliria, aut alia vitia actionum, quæ exercentur in cerebro, ſemper oſtendunt cerebrum ægrotare: Sed de his omnibus diligentius egimus in commentario Amphoriſmi, in quo ſcribit Hipp. vbi ſomnus delirium ſedat, bonum, & in libro noſtro de cauſis ſymptomatum: vbi actionis læſe communes cauſas inueſtigamus, diligentius (ni fallor) quã fecerint antiquiores medici: qui loci diligenter legendi ſunt à ſtadioſis harum rerum, ne cogamur eadem ſæpius repetere. Ergo læſiones actionum cerebri, quæ proficiſcuntur ratione ipſius facultatis læſæ, oſtendent cerebrum morbo laborare, & in eo, vel ipſius ſubſtantiam, aut ventriculos, aut membranas à quibus tegitur. Vitia verò, quæ naſcuntur ob mala, quæ fiunt in calore influente, neceſſario ad omnes actiones obeundas, aut proueniũt vitio ventriculi, vel uteri, aut aliarum ſubiectarum partium, non oſtendunt cerebrum, aut partes, quæ in eo ſunt, morbo correptas eſſe. Vanumque eſt medicorum refugium, qui inuexerunt morbos quoſdã primarios, alios verò per conſenſum, in omnibus læſionibus actionum. Nam ut aliquando partes primario affectæ alias ſimul afficiunt, veluti cum febris ex aſcenſu humorum inflammationem & phrenitidem parit, & ita uniuerſum corpus, & cerebrum ipſum morbo ſimul afficiuntur, etſi diuerſo: tamen non ſemper eadem eſt ratio. Nam vbi deficit calor influens, aut ſuffocatur in corde, neceſſe eſt cerebri actiones perperam exerceri, nullo tamen exiſtente in eo morbo primario, vel per conſenſum. Porrò vt actiones principum facultatum, ſic ſenſus, & motus læſi, morbos cerebri oſtendunt, ſi ratione ipſius facultatis a cerebro prodeuntis, actionum læſiones fiant. Idem docent excrementa, quæ ab eo exire ſolent viſcere, ſi præter naturam retineantur, aut excernantur vltra modum, vel qualitatibus ſint prædita præter naturam mutatis: Sic enim pus, quod per nares exit: non læſo ipſo naſo, oſtendit in altioribus partibus, vbi cerebrum eſt, vlcus eſſe, uel abſceſſum diſruptum. Cæterum dolores, qui in capite ſentiuntur, non læſi cerebri ſunt indicia, ſed ipſarum membranarum. illud enim ſine ſenſu eſt, cum neruos non habeat per ſubſtantiam ſuã diſperſos, & ſola facultas ſentiendi, quæ ab eo naſcitur, non ſufficiat ſine neruis ad ſenſum efficiendum: Membranæ verò ipſæ, exquiſitiſsimo ſenſu ſunt præditæ, & propterea dolor, qui ſentitur intra caluariam, ipſius non eſt paſsio. Omittit in hac re ſigna, quæ ſumuntur a cauſis lædentibus. Nam ſi quis vulnus magnum in capite acceperit, coniectura eſt non vulgaris, cerebrum eſſe læſum. Idem oſtendunt actiones quarumdam partium. Nam vulnerati, aut contuſi cerebri indiciũ eſſe dicimus, ſi contuſus, aut vulneratus euomat, quę ſunt in ventriculo. Addere etiam debebat ſigna, quæ apparent in facie. Nam affecti cerebri indicium eſt, ſi ex capitis uulnere, aut contuſione, interna oculi pars inflammatur, aut ſanguis exijt per nares, uel aures. Denique, qui uult nihil omittere, debet optimos fontes ſignorum proponere ab initio, & ab omnibus propria indicia deriuare.

Actionum cerebri læſiones, quænam oſtendant cerebrũ pati et quæ non. Notãda de morbo per conſenſum.

A B C D

Caput. 77.

Quæ verò in corde fiunt, ex difficilis anhelitus ſpeciebus, & tremulis motibus, qui ipſi contingunt, ex pulſibus quoque eius atque arteriarum, & ab excandeſcentis iræ celeritate, aut tarditate, a febribus, & refrigerationibus, & in colore differentijs, ac eis, qui ipſi adueniunt, doloribus. E

Aggreditur enumerationem ſignorum, quæ poſſunt oſtendere cor ægrotare. Inter quæ quędam communia ſunt, mults alijs partibus, vt difficilis reſpiratio: nam hęc pulmonis, thoracis,

A racis, & ipsius etiam cerebri, vt in apoplexia apparet, commune est symptoma. Alia verò nō ipsum cor absolute pati monstrant, sed certas illius pasiones significant: cuius generis sunt tremuli motus, qui solum fiunt in cordis palpitatione. Alia verò tradit, quæ non morbos, sed leues illius perturbationes indicant, vt est promptitudo ad iram, & aliæ cordis perturbationes: quæ potius sunt sanorum, quàm ægrotantium affectiones. Præterea cor vel nullum, vel minimū patitur dolorem: quippe cum exiguum admodum neruum in se recipiat: Quare præcipua indicia, quę sumuntur ad cordis morbos detegendos, veniunt ex pulsibus. Illi enim soli cordi conueniunt, & in omnibus cordis pasionibus mutari videntur: tamen quæ ab alijs sumuntur signa, contemnenda non sunt, sed ex singulis omnia colligenda: sic enim certior reddetur cognitio. Quòd si singula prosequi velimus, inueniemus alia addi posse indicia: nam animi defectus, & syncope maximè propria sunt cordis ægrotantis indicia. Omittit etiam iuuantes, lædentesque causas, & eas, quæ solum cor afficere possunt. Ve

B rum vt hæc rectè dicuntur, ita docendi methodus exigit, vt quilibet signa colligat ex partiū natura, structura, actionibus, pasionibus, & vsu. Ita enim nihil omittet, quod sit necessarium, & quæ sæpè contraria sunt, resecabit. Nam si quis nouerit cor factum esse a natura, vt sit fons caloris, qui spargitur per vniuersa membra: is intelliget mutationes caloris, quæ in vniuerso corpore fiunt, potisimum accidere affecto ipso corde: vnde febres meritò ostendunt cordis morbos: id, quod etiam faciunt refrigerationes totius corporis. Ad caloris verò incrementū & diminutionem, sequuntur mutationes, quæ fiunt non solum in colore, sed etiam in alijs qualitatibus secundis. Nam vehemens calor asperitatis, duritiei, gracilitatis, & extenuationis est causa. Læduntur pariter actiones omnium partium, vitiato quouis calore. Hæc ergo indicia ostēdunt cor esse affectum, eò quòd illud caloris est fons, qui vnà cum spiritu per vniuersum corpus spargitur. Quatenus uerò ipsum fuliginosa excrementa in se gignit, quæ egent expurgatione, & immisione aeris frigidioris, eatenus re-

Methodus cognoscendi mala singularū partium.

C spirationem mutat. Quia verò arteriæ in eo implantantur, & participes fiunt motu, quo agitatur ipsum cor per diastolen & systolen, & spiritum feruidum recipiunt, pulsus mutationes meritò ostendere possunt pasiones cordis. Quia verò cor perpetuò attollitur & cōprimitur, oportuit illud aquoso quodam humore veluti temperari, vt facilior fieri posset huiusmodi motus: quo modo continuo aquæ stillicidio, axis rotarum molendinorum opus habet ad continuam circumuolutionem: propterea natura tunicam huic uisceri circūduxit munimenti gratia, & potisimum, vt hic humor contineri posset: qui cum ex aliqua occasione præter modum augetur, liberum cordis motum impedit, & eum reddit tremulum & palpitantem. Adhæc quoniam liberam oportet esse uiam calori per sinus cordis, & exortum arteriarum, si fortè uia claudatur, uel ab humoribus obstruentibus, vel tuberculis innatis, vel ob inflammationem: necesse est, vt varia nascantur in corpore mala. Nam pror

D sus impedito motu caloris, subita mors. In leuiore uerò huiusmodi affectu, syncopes nascuntur. Contingunt etiam inæqualitates & interceptiones pulsuum, quas Gal. in lib. 4. de locis affec. & in lib. de præsagijs ex pulsibus, vbi agit de pulsu intercepto, mortem necessariò significare scribit. Ac cum ego Pisis ex nimio studio in pulsus intersectionem & difficilem etiam respirationem incidissem, omnes medici, qui mihi pulsum tangebant, Gal. authoritate persuasi, me moriturum publicarunt. Verum ego intermisis studijs & adhibitis venæ sectione, purgatione, & extenuantibus remedijs atque exercitatione corporis, ab eo malo, Deo fauente, conualui. Quæ res profectò omnes admonere potest, quàm inconsideratè multa tradat Gal. Quod enim in Antipatro euenisse vidit, id commune omnibus esse uoluit: idq; etiam præter naturam earum causarum, quas authores esse huius mali statuit. Nam si non solum tuberculi & inflammationes, sed etiam obstructiones arteriarum, hæc symptomata pariunt, cur necessariò moriendum est. An quæso remedia non sunt parata

Author casumsuū narrat in quo ī Gale. error agnoscitur.

E ad obstructiones tollendas. Sed ne singula prosequamur, qui ratiocinari nouit, eliciet omnia signa, quæ non solum cor ipsum, sed alia omnia viscera affecta ostendere possunt, obseruata ea methodo, quam nunc proposuimus.

Quæ autem in hepate ex defectu humorum, atque abundantia, & ad id quod præter naturam euersione, & colore malo, ac præterea ex permutatioue naturæ in his, quæ ad alimenti diductionem, aut superflui Caput. 78.

tatum attinent excretionem. Sed & ex grauitatibus, & tumoribus, & doloribus, non modo his, qui in eo ortum habent, uerum & in illis, qui compatiendi ratione proueniunt: quemadmodum in aliqua vel spiritus grauis, uel tussis specie. A

Defectus humorum hepatis morbum duobus modis significare potest, uel quòd illud humores non gignat ob debilitatem concoctricis, vel genitos absumat, ob calidam & siccã intemperiem. Verum non solum defectus ostendit hepatis affectiones, sed etiam uentriculi, & alimenti penuriam, uel malitiam. Nam cum ventriculus male cõcoquit cibos, nequit, ex malè illic concocto alimento, hepar plurimos humores generare. Ex parco etiam cibo, vel excrementoso, generationem minui in hepate necesse est. Porrò abundantia humorũ, significat quidem, vbi ventriculus bene concoquit, & suppetit boni alimenti copia, temperiem hepatis calidam & humidam: non tamen ægram, sed in latitudine sanitatis etiam laudandam: Quapropter hoc indicium reijciendum est ab hoc capite, vbi ægrotantis hepatis notas quærit. Cacochymia verò, idest malorum humorum redundantia, nisi sequatur ventriculi malam concoctionem, (quam hepar etiam optimè affectum emendare non potest) aut malos cibos: necessario ostendit hepar malè affectum intemperie sine humore, uel cũ humore, vel testatur obstructionem, vt accidit in morbo regio decoloratio: nisi etiam uitio uentriculi, aut mali alimenti contingat, ostendit humores in hepate gigni crudiores. Fœdus verò color, vt flauus, niger, ostendit vitio hepatis gigni plurimum bilis pallidæ, uel humoris melancholici, vel obstructiones in partibus, quæ huiusmodi humores ab hepate expurgant. Nam vesica, quæ hepatis simæ parti annexa est, bilem flauam: lien verò humorem melancholicum attrahit. Iam verò cibi distributio a uentriculo in hepar, sequi potest vel imbecillitatem hepatis, non attrahentis ad se chylum, uel obstructionem uenæ portæ, & earum, quæ ab ea enascuntur, Si uerò impedita est distributio humorũ, qui geniti sunt in hepate, hoc non fit uitio hepatis, sed venæ cauæ, & aliarum, quæ per habitum corporis sparguntur, aut quia externæ partes, caloris defectu, ad se non alliciunt eos humores. Excrementa verò ostendere possunt multas causas. Si enim non reddantur, vitium non est in hepate, sed in partibus, quæ illas ad se trahunt, vel expellunt, vel suscipiunt. Quòd si eorum qualitas mutata est præter naturam, damnare debemus fontem, in quo gignuntur, ut in fluxu hepatico, excrementa aquosa & sanguinolenta, sanguificationem frustratam in hepate testantur: & vrinæ flauæ, aluique excrementa admodum biliosa, indicant plus, quàm oporteat bilis, in hepate esse factum. Grauitas etiam & tumores, qui sub hypochondrio dextro intrinsecus sentiuntur: necnon dolores præsertim graues aut tensiui, qui eandem regionem occupant, notæ sunt hepatis affecti. Ac non solum quidem in eo loco sentiri solent dolores laborante hepate, sed per magnas inflammationes, etiam in diaphragmate, & in costis mendosis, ob connexionem, quam habet hepar cum illis partibus. Propterea huiusmodi morbi hepatis, etiam respirationem reddunt difficilem. Quòd uerò ad tussim pertinet, Galenus in ea est opinione, quòd tussis sicca sequatur hepatis inflammationem: sed cum tussis nequeat fieri, nisi in aspera arteria aliquid sit, quod molestet, non uideo quo modo hepatis affectus tussim inferre posint. Necesse enim esset, ut humor, qui ab inflammato hepate resudat, primum transeat septum transuersum densum, & solidum, deinde recipiatur in substantiam pulmonis, posteà verò in ipsius asperas arterias: quæ vix fieri posse puto, cum videamus per uulnera thoracis, plurimum aliquando humoris in ipsius cauitatem effundi, non tamen ob id tussim excitari. Docent etiam præter hæc signa, quæ ponit Galenus, hepar affectum, morbi aliarum partium, ut species aquæ inter cutem, scabies, ulcera tibiarum. Verum non omnis hydrops (ut uulgus medicorum credit) a frigiditate hepatis nascitur. Nam in ascite, & timpanite urinas uidemus admodum coloratas: quod excedentis caloris est indicium. Sola ergo leucophlegmatia, quæ propriè hydropis nomine intelligitur, frustratæ generationis & frigiditatis hepatis est nota: serosus uerò humor, qui ascitem parit, paulatim aceruatur ob duritiem hepatis, uel renum affectum, aut etiam uteri, ut aliquando uidimus in dissectionibus. Præbent etiam sua indicia causæ, quæ peculiariter morbos gignere in hepate, & genitis prodesse, aut obesse possunt, ad hepatis morbos cognoscendos.

B, C, D, E (margin letters)

Excrementa quid ostẽdere possint.

An tussis fieri possit in affectib. hepatis.

Hydropem omnem nõ fieri refrigerato hepate.

A Sic & uentriculi affectus agnoscitur, vbi in concoctione & appetitu humidi vel sicci alimenti, uel superfluitatum excretione delinquit. Ita etiam ex singultibus, eructationibus, nauseis, uomitibus, & ipsis eorum, quæ uomuntur, speciebus. *Caput. 79.*

Concoctio nisi offendatur ob alimenti copiam, uel malitiam, aut ob caloris influentis reuocationem ad alias partes, uel debilitatem, ostendet profectò uentriculum malè affectum. Neque enim iustum est, uentriculi constitutionem damnare, cum alimenti concoctio in eo non perficitur, eò quòd illius uim, crapula obruamus, aut cum ob animi studia, uel corporis labores, calorem ab eo distrahimus, & dissoluimus. Appetentia uerò immodica, uel diminuta, nisi accidat uitio hepatis, & aliarum partium, quæ plus uel minus sugunt ipsum uentriculum, certa nota est huius partis affectæ. Sed certior, & illi peculiaris est, quæ sumitur a deprauata appetentia, cum quis cinerem, uel carbones, aut alia absurda appetit. Hoc enim fieri non potest, nisi mali humores uentriculum occupauerint. Sitis necessario etiam ostendit caliditatem, uel siccitatem uentriculi. Sed hæc aliquando in ipso uentriculo sunt solo, uel ob febrem, aut aliarum partium affectiones nata. Porrò cum alia excrementa referunt naturam alimenti malè concocti, hoc fit uitio uentriculi, nequeuntis satis concoquere alimentum. At si alui excrementa duriora sunt, hoc asscribendum non est ipsi ventriculo, sed hepati, violentius sugenti, aut intestinis, diutius quàm par sit, retinentibus. Porro singultus symptoma est proprium ipsius ventriculi, sicut ructus, & nausea, non tamen necessario ostendunt huius partis morbos: nam sæpe a leuioribus causis excitantur, quàm conueniat morborum generationi. At si vomitus non fit, vel sponte nobis volentibus, uel ob copiam, aut malitiam ciborum, indicium est ventriculi laborantis, si modò alimentum reijcitur: nam si excernuntur humores, hoc etiam accidere potest, eò quod hepar in ventriculum sese exoneret: aliquando verò humor, qui excernitur, in ipso ventriculo gignitur, & tunc partem hanc affectam testatur, nisi etiam alimenti vitium sequatur. Addere etiam debebat signa, quæ sumuntur a doloribus, & tumoribus regionem occupantibus, vbi ventriculus continetur: necnon quæ a iuuentibus & lædentibus, & gignentibus morbos in eo viscere, causæ sumuntur. Sed quæ separatam postulant tractationem, non debent in generali methodo exactè explicari.

Singultus & nausea quomodo morbos uentriculi ostē dant.

Quomodo vomitus idem faciat.

Ita & thoracis agnoscuntur affectus ex spirandi difficultatibus, tussibus, & doloribus, qui in ipso fiunt, & ex eorum quæ cum tussi expuuntur, differentia. Sic & asperæ arteriæ ægritudines, difficiles anhelitus, & tusses, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & uocis offensiones ostendunt. *Caput. 80.*

Thoracis partes quædam externæ sunt aliæ verò internæ, quę in cauitate ipsius continentur: & inter exteriores, quædam in superficie sunt positæ ut cutis, musculi exteriores, aliæ verò occultiorem situm habent, ut musculi intercostales & membrana succingens costas, cuius affectus pleuritis dicitur esse. Porro externarum partium morbi non cognoscuntur per tussim, nisi forte inflammatio illius membranæ, à qua sanguis inflammationem faciens, resudat in cauitatem thoracis, & illic sugitur a substantia pulmonis spongiosa, & ab ea in asperas arterias recipitur. Soli ergo morbi partium thoracis, facti ex humore, qui in asperas arterias recipi potest, per tussim indicantur. Difficilis etiam spiratio non comitatur omnes morbos thoracis. Nam intemperies sine humore, quæ musculos thoracis infestant, hoc indicio non produntur: ac (vt semel dicam) illi duntaxat morbi difficilem reddunt respirationem, qui thoracem, & partes in eo contentas, dilatari & constringi prohibent. Cuius generis sunt, qui continuum soluunt, & dolorem ob id inferunt, aut quæ asperas arterias occupant. Dolor pulmonem affectum non testatur, quoniam sine sensu dolor non fit: sensus omnis per neruos, quos vel nullos, vel exiguos admodum pulmo obtinet. In musculis verò, & membrana succingente, fiunt quidem dolores, verum solum ab affectibus, qui nascuntur a solutione continui. Porrò cum tussi expuuntur multa, nam aliquando sanguis purus,

Tussis quā uim habeat in thoracis morbis indicandis.

Quid difficilis spiratio possit.

Quid dolor in his ostendat.

rus, aliquando pituitosus, vel biliosus, aut melancholicus, uel serosus reijcitur: aliquando vero sola pituita: bilis verò flaua aut atra, vix vnquam excernuntur: nam flaua & pallida crassitiem non habet, aut visciditatem, sine quibus nihil attolli potest ab aere expirato: humor verò melancholicus solus, in parte spongiosa nec gigni, nec contineri solet: & deniq; omnis humor, qui reijcitur cum tussi, plurimum semper habet in se pituitæ. Reijciuntur aliquando cum tussi pus, grumus, venulæ, & arterię fragmenta, & bronchia asperæ arteriæ, necnon pulmonis substantia, & tunicæ quæ ambit asperam arteriam portiuncula quædam. Quæ verò de notis asperæ arteriæ ægrotantis scribit, patent: non tamen hæc symptomata sequuntur omnes morbos illius partis. Nam intemperiem solam hæc non ostendunt. Difficilis quoque anhelitus non adest semper, ubi humor est, qui tussim excitat, sed vbi insignis est ex eo obstructio, & sæpe quidem fiunt tusses, vbi nullus est dolor. Membranularum verò frustula, exiguusque sanguis, & ipsius asperę arteriæ portiunculæ, quæ expuuntur, certiora præbent indicia huius partis affectæ. Vox verò per eos solum morbos offenditur, cum aspera arteria est exulcerata, aut exasperata ab acrimonia humorum, aut ab eorundem multitudine imbuta. Debebat pariter subijcere quæ ostendant pulmonem affectum: sed fortè hæc omisit, quoniam plurimi in eo fiunt affectus, qui proprias & separatas habeant notas.

Quæ cum tußi expuãtur. A

Quid uocis offensiones ostendant. B

Secundum verò eandem proportionem & in aliis omnibus accidit partibus. Nam ex tumore, dolore, & operationum læsione, & excrementorum differentia sumuntur indicia. Excrescentiæ autem non naturales inflammationibus durisque ac laxis tumoribus, & erysipelatis sunt explorandæ. Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, & tentione. Alteratur verò substantia à caliditatæ frigiditate, humiditate, & siccitate. Læditur autem operatio tripliciter, aut quia debiliter, aut quia vitiose, aut quia nullo modo fit. C

Repetit suos fontes signorum, quos paulo antea posuit signa præbere ad partes affectas dignoscendas: sunt autem tumor, dolor, operationum lęsiones, & excrementa. Explicat autem obiter istorum differentias, & quorundam causas: Tumorum differentię sunt inflammationes, scyrri, oedemata, erysipelata: omittit herpetem, carbunculum, cancrum, quę peculiarem habent naturam, & si aliquid recipiunt ex prioribus tumoribus. Hic nescio qua ratione doloris & solutionis causas refert: Cur enim etiam prædictorum tumorum causas non explicauit? Præterea antea ostendimus falsum esse, dolorem nasci ab intemperie, tanquam à proxima causa: ea enim solum, quæ continuum soluunt, dolorem pariunt, id quod uel solę ostendunt febres ardentes, vniuersum corpus occupantes: quæ in omnibus partibus sentientibus dolorem haudquaquam excitant, sed solum in illis, quæ ex ebullitione humorum tensionem pati possunt. Cæterum inter causas solutæ vnitatis omittit contundentia, & alia nonnulla, de quibus nos in lib. de causis morborum diligenter egimus: in quo loco etiam ostendimus alterationes fieri non solum ab his, quę calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant, sed etiam ab illis, quæ tota substantia nos afficiunt. Quinetiam in libro nostro de differrentijs symptomatum demonstrauimus actiones lædi tripliciter, ut ille hic passim tradit, sed pręterea addendam esse auctam actionem, & eam quæ cum tristitia vel voluptate preter naturam exercetur, de qua re etiam antea egimus. D E

Dolorẽ solum fieri a soluentibus continuum

Caput. 61

Quæcunque autem excernuntur, nonnulla quidam sunt ueluti partes patientium locorum, nonnulla vero tanquam excrementa. Quae vero in ipsis naturaliter continentur, singula propriam facient iudicationem. Dictum est autem de hisce omnibus plenius in tractatu de membris passis, quem nullus ante nos aut in artem redegit, aut ad absolutam perfectionem

A perfectionem deduxit. Quemadmodum, & in aliis omnibus euenit, quibus initium quidem aliquod ab antiquis est datum, non tamen absolutum est opus. Aegrotantium itaque corporum ex tractatu illo indicia sunt sumenda, eorum autem qui in ægritudinem lapsuri sunt, & qui sanitati restituendi, præsens doctrina complectitur.

Cum dixisset signa partium ægrotantium sumi aliquando ab his quæ excernuntur, eorum verò diuersa sunt genera, nunc quæ & quot illa sint, docet, ponitque solum duo illorum genera: vel enim inquit, quod excernitur, est de substantia partis affectæ, vel est illius excrementum. Sunt de essentia partium, quæ naturaliter in ipsis insunt, huius generis sunt pinguedo, ramenta intestinorum, quæ in dissenteria excernuntur. Excrementa verò hic B non diuidit, sed tria statuenda sunt eorum genera: nam quædam qualitate, alia quantitate: alia toto genere præter naturam, & excrementa statuenda sunt: Qualitate sunt præter naturam ea, in quibus solæ qualitates damnari possunt, ut cum pituita pro insipida & dulci, redditur acida vel salsa. Quantitate verò excrementum est, quod naturam grauat sua mole, vt sanguinis redundantia, quæ morbum parit, in hoc genere continetur: Toto verò genere præter naturam illa dicuntur esse excrementa, quæ nec formam, nec materiam habent naturæ nostræ conuenientem, in quo genere continentur lumbrici, calculi, qui in nobis gignuntur, & pus. Omittit genus vnum eorum quæ excernuntur, quod continet vtiles substantias: in quo genere comprehenduntur cibi excretiones: & sanguinis boni reiectiones, quæ etiam ostendunt partes morbo affectas. Ventriculum enim agnoscimus graui morbo laborare, cum cibus per intestina deijcitur, Ac cum sanguis exit a venis, aut arterijs, C morbus est ex soluta continuitate: sed quoniam hæc, quæ traduntur de notitia partium affectarum, variant ferè in singulis partibus, & in compendiosa hac doctrina, singula pro dignitate explicari non possunt, relegat Gal. huius rei studiosos ad libros de locis affectis; quos se in senectute scripsisse multò diligentius, quàm alij fecissent, commemorat. Ego laudo quidem illius diligentiam, sed opus illud non agnosco ita exactè conditum esse, quin multo meliora de ea re ab alijs præstari posint. Scripsi ego in secundo lib. de signis duo capita de notis partis affectæ, quæ cupio ab omnibus studiosis legi, & cum libris de locis affectis Gal. conferri.

Excretorũ & excrementorũ genera.

Eorum igitur indicia quibus ægritudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea, quæ sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt. Siquidem sanis omnia secundum naturam insunt: præter naturã verò aegrotantibus, quatenus ægrotant. In confinio autem horum ea, quæ sunt D corporum neutrorum indicia: quorum nonnulla quidem sunt ex eorum genere, quæ secundum naturam, sed uel qualitatibus, uel quantitatibus, uel temporibus permutata: quædam autem ex his, quæ præter naturam, & minora his, quæ ægritudinibus adsunt: Atq; idcirco hæ quidem corporum dispositiones, quæ in aegritudinem casura monstraui, sunt ex neutrorum genere, atq; una ea, quæ ipsa indicant signa. Primò enim hæc sanitatem ostendunt, secundo autem aegritudinem. Et fiunt eadem signa secundum ad aliquid habitudinem, neutra & insalubria: quæ quidem praesentem dispositionem ostendant, neutra, quæ uero futuram praemonstrant, insalubria. Eadem vero ratione & quæcunque aegrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria, E quia futuram sanitatem ostendunt: dicentur etiam aegra, quatenus præsentem ostendunt ægritudinem. Neq; in ambiguo est, quod quae sunt vtrorunque indicatiua, neutra dicentur secundum vnum quoddam neutri uocabuli significatum. Neque uero mirari oportet eadem signa tres in diuersis habitudinibus seruare rationes, quæ salubria, & ægra, &

Capit. 82.

neutra

neutra dicantur: secundum vero alterum significatum, quæcunq; his qui a morbo referuntur, insunt, signa neutra appellamus, neq. in alio significatu accipiunt ea, quæ senibus insunt. Hæc quidem omnia pluribus & conceptibus & rationibus subiiciuntur: quæcunque vero in his qui integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodo computantur. Et quæcunque ægritudinibus insunt, neq. futuram prænuntiant sanitatem, soli & hæc ægrorum conceptui subiiciuntur. A

Proposuit Gal. in initio huius secundi comentarij se velle tractare de signis salubribus, insalubribus & neutris demonstratiuis, prognosticis, & memoratiuis. Itaque cum de signis salubribus, & insalubribus demonstratiuis hactenus egerit, transit nunc ad prædictiones, & primum docet præsagire morbos futuros: deinde cum morbi præsentes sunt, futuram salutem. Memoratiua verò signa omittit, nec pro dignitate, & usu nostrę facultatis explicat ea, quæ ad prædictionem pertinent. Nam non solum per sanitatẽ venturos morbos, nec per morbos futurã sanitatẽ, sed multò plura præsagire debemus: quæ quidẽ nos in quarto lib. de signis diligentius enarrauimus, atque ex eo opere, quæ ad hunc locum pertinent, breuiter transfero. Ergo cum nostrum corpus uel sanum sit, uel ęgrum, uel a morbis conualescat, (vtor nunc hac diuisione instituto nostro accommodata), in omnibus pręscire expedit, an perseuerabit, qui pręsens est affectus an non. Quod si mutabitur, in quem mutatio fiet, & quando, quo modo, per quem corporis locum mutatio continget, quę pręterea erunt mutationis causæ, & ratio. Peculiaria autem & singulis propria hęc fiunt, pluraque capita in quibusdam, quàm in alijs recipiunt. Si enim corpus est sanum, necessarium est præcognoscere, an quæ præsens est sanitas, diu durabit, uel non: Deinde quibus morbis per uitam infestabitur vnusquisq; medicũ prædicere oportet: præterea a quibus causis, quoque modo illi in singulis excitabuntur, an scilicet ab externis, vel internis iniurijs, an paulatim, uel subito, & confertim, aut alio deniq; modo prouenient. Adhæc tempus quo mutatio continget, prædicere oportet, qua scilicet ætate, quo anni tempore hæc fient. Postremo corporis locus, per quem morbosæ causæ in corpus sese insinuabunt, præsentire est necesse. At in cõualescentibus prædicere oportet, an speremus venturam pristinam sanitatem, an metuenda sit recidiua: deinde si morbus sequetur, diuinare oportet, quisnam, & a quibus causis, an. s. priori similis, vel alterius generis sit futurus morbus, & an ille excitabitur ob reliquias prioris morbi, uel ob errores, vel alias causas: & an paulatim, uel subito, & an cito uel tarde hæc fient. In ægrotis verò illud in primis præsagire oportet, an morbus solui poterit vel non: nõ soluuntur, qui nec occidunt, nec sanantur vnquam, sed hominem cõmitantur ad mortem: de quibus illud scire necesse est, an toto vitæ cursu eundem tenorem morbus seruabit, quẽ iam accepit, uel potius mitescet, aut augebitur malum. Quòd si morbi eius generis fuerint, qui soluuntur, terminum solutionis prædicere conuenit. An scilicet salus sit expectanda, vel mors metuenda, Deinde præuidendum est, an solutio erit fida uel infida, facilis aut difficilis, perfecta uel imperfecta. Adhæc an breuis vel longus sit futurus morbus. Item quo tempore ætatis, anni, quo mense, quo die, quaue hora tandem finietur: necnon quę causa erit ipsius solutionis, an natura, vel ars, vel sudor, vel vrina, aut aliud denique artis, uel naturæ præsidium morbum terminabit: & nunquid morbus ex morbo nascetur, antequam prior recedat, ignorandũ non est. quinetiã præscire oportet, an subito uel paulatim, & si subitò, an etiam cum vehementia, & per crisim finietur, & per quem locum corporis recedent morborum causæ. Postremò vbi plures sunt ægritudines, ordo requiritur, ut intelligamus qui omnium primus, qui verò deinceps soluetur. In his quidem versatur prædicendi ratio, hæc omnia complectitur, non solum ea pauca, quæ Gal. in hoc loco, & alibi tradit. Sed iam videamus a quibus fontibus signa ducat ad ea prædicenda, quæ proponit. Duo inquit sunt fontes: uel enim signa hæc sumentur ex genere eorum, quæ secundum naturã sunt in nobis, sed vel qualitatibus, uel quantitatibus permutatis: vel ex his, quæ præter naturã sunt, sed minora his, quæ insunt ægrotantibus: in progressu verò huius capitis docet illa esse secundum naturam, quæ fiunt in sanis, Præter naturam, quę fiunt in ægris, vt appetitus alimenti, somnus, & vigilia, affectiones sunt sanorum: hæc si qualitatem, aut quantitatem, vel tempus consuetum mutauerint, morbum (inquit) prænuntiant, B C D E

In sanis quæ prædicenda.

In conualescentibus quæ prædicenda

Quæ prædicenda in ægrotis.

De fõtibus signorum a quibus prædictiones sumuntur.

dolor

A dolor verò non est aptus & natus fieri in sanis, sed re vera est passio ægrotantium: tamen cum leuis admodum est, in neutris corporibus etiam reperitur, & morbos prædicere solet, quia ostendit morbosam subesse causam: quæ nisi tollatur, augebitur, morbumque pariet. Hæc quidem rectè dicuntur, sed ab alijs alia indicia sunt sumenda. Non enim soli effectus, qui sequuntur constitutionem corporis, ut ille hic docet, præsagiunt morbos venturos, sed præterea quæ sumuntur ab essentia ipsius constitutionis, & ab ipsius causis, atque similitudine idem ostendent. Nam vitia quæ apparent in ipsa temperie, uel structura prædicunt morbos. Idem ostendunt mali humores, & aliæ internæ causæ, cum malè habent, morbos minantur. Qui item præter solitum incurrunt causas morborum, aut læduntur ab his, quę antea lædere non consueuerant, & qui iam sydera habent malè fauentia, & morbos minantia, uel similiter sunt affecti ut hi, quos videmus morbis corripi, hæc inquam omnia morbos instare admonent. Igitur qui uult futura præsagire, excutere debet quatuor nostros fon
B tes signorum toties repetitos, & ab omnibus signa sumere. Sic enim nihil omittet, & sciet se omnia præstare, quæ ars nostra in se complectitur. Cæterum quod hoc loco scribit Gal. de neutris corporibus & signis, & de relatione signorum ad sanitatem, morbum, & neutram dispositionem, rectè quidem dicitur: Verum neutrum hic non sumit, ut in primo lib. inter salubre & insalubre, idest inter corpora bene & malè sana, sed inter sanum & ægrum. Nam neutra, quæ sunt inter salubria & insalubria, dolorem in se non habent, aut vitiatam appetentiam, aut alia mala, quæ morbos præsagiunt. Præterea id docet apertè Gal. nam inter neutra corpora comprehendit illa, quæ conualescunt a morbis, & quæ periclitantur in morbos cadere, & senes, quos omnes in Thrasybulo ponit contineri in statu neutro inter sanos, & ægros: neutri verò qui sunt inter salubres & insalubres, non comprehendunt conualescentes, & senes potiusquàm alias ætates. Quòd verò pertinet ad eam habitudinem & relationem, satis ex dictione ipsius authoris patet: non enim absurdum est, idē
C signum ad diuersa relatum, diuersa nomina sumere. Nam ut ille scribit, quæ neutram dispositionem præsentem monstrant, neutra vocantur: quatenus verò eadem referuntur ad futuram ægritudinem, quam præsagiunt, ægra dicuntur, cuius generis est insolitus alicuius partis dolor, sed adhuc exiguus, nec tantus, quantus erit, cum iam corpus ægrotabit. Idem symptoma, præsentem morbum significat, & futuram post morbum sanitatem, veluti est signum concoctionis in vrina: hoc enim ægrum & sanum signum meritò nuncupatur. Sunt porro neutri plures significationes, ut anteà ostendimus, nempe vna, quę dispositionem continet neutrius extremi participem, ut est in propositis neutris senectus: Alia vero comprehendit neutrum, quod est simul particeps sanitatis & morbi, in quo significatu sunt corpora, quę parata sunt cadere in morbos: Illa enim aliquid iam habent in se morbosum, & alia, quæ sunt adhuc secundum naturam. Alia sunt neutra, quæ nunc sana,
D nunc ægra euadunt: Alia verò quæ nullam habent relationem ad sanitatem vel morbum, quorum exempla in sequenti capite Galenus ponit. In hoc verò loco debebat (meo iudicio) dicere Galenis vbi scribit, immo hæc sanitatem ostendunt, neutrum statum ostendunt. Nam quæ ægritudinem monstrant futuram, non indicant sanitatem præsentem, sed neutrum statum, ut postea statim ipse subiungit, cum ait: quæ quidem præsentem dispositionem ostendunt, neutra: quæ verò futuram præmonstrant, insalubria. Neque enim à sanitate statim ad morbum fit transitus, sed per neutrum statum, qui decidentiæ vocatur. Igitur vno modo neutrum signum dicitur, quòd neutram dispositionem ostendat, & illud postea insalubre, siue ęgrum nuncupatur, quatenus futuram ęgritudinē portendit. Quæ verò præsentem morbum monstrant, & futuram sanitatem, neutra dicuntur, quòd nunc morbum, & postea sanitatem pręsentiant. Quod verò scribit, eadem
E signa posse appellari sana, ægra, & neutra, id videtur intelligendum de signis decretorijs, quæ morbum præsentem, æqualem pugnam, & crisin futuram uel ad salutem vel ad mortem portendunt: Difficile enim est alioqui inuenire aliquid, quod referri possit ad tres dispositiones, & illarum signum fieri, alia verò patent.

Neutrū hic nō sumi ut antea.

Sed de his quidem postea dicetur: nunc quæ futuram præmonstrant ægritudinem prius exequamur. Cum vero sit eorum differentia duplex, prius ea pertractemus quæ quantitatibus, vel qualitatibus, uel temporibus, non autem propriis speciebus àb eo, quod secundum naturam

euariant, veluti ciborum appetentia intenta, uel dissoluta, aut quæ non A
seruet tempus consuetum, aut quæ ad edulia non vsitata feratur, aut ad
excretiones cibi superfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut hu
midiores, aut duriores existant. Sic humidiorum excrementorum uel
defectus, uel superabundantia præter consuetudinem naturalem, aut
in colore, aut in consistentia varietas aliqua, aut in tempore excretionis,
& uigiliæ plures ac somnus, aut non consueto tempore. Eodem modo
potus pluris, uel paucioris, calidi, aut frigidi insolens appetitus, sicuti
& circa rerum venerearum vsum immodica, aut intepestiua concupi-
scentia, & plures aut pauciores sudores his, qui sunt oportuni, & ad
motus torpor, aut si moueri tentauerint grauitas, aut vehemens exolu- B
tio, menstruorum occultatio, vel immodica, aut diminuta euacuatio.
Sic & quæ per ora venarum (Græci hæmorrohidas appellant) fit sangui
nis effusio. Sed non eadem quæ prius in cibo, potuque voluptas, sunt
futuræ indicia ægritudinis, hebetudoque animi non naturalis, aut o-
bliuio quædam inconsueta, aut somni qui pluribus imaginationibus
abundant, quàm prius, auditus, & odoratus, visusue hebetiores, aut
turbulentiores, & (vt simpliciter dicam) quæcunque secundum natu-
ram inerant, hæc quidem augumentata, hæc verò comminuta, hæc ve-
ro temporibus quibusdam aut qualitatibus immutata. siquidem & i- C
psius corporis moles aut maior, aut minor, aut magis alba, aut magis
rubra, quemadmodum liuidior, aut nigrior, ructusque ac sternutamen
ta, & flatus plures, aut pauciores his, qui secundum naturam, sic & quæ
cunque per nares, uel palatum, uel aures, per quos meatus cerebrum
expurgatur, uel temporibus, vel quantitatibus, uel qualitatibus, im-
mutata. Hæc igitur omnia eorum sunt quæ secundum naturam.

Cum dixerit Gal. duo esse genera signorũ, quæ futuros morbos prænũtiare possunt, unũ
quidem, quod ex his sumitur, quę secundũ naturam sunt in nobis, sed vel qualitatibus, uel
quantitatibus, uel temporibus permutata: Aliud verò, quod ea continet, quæ sunt præter
naturam, minora tamen adhuc existunt, quàm cum iam ægrotant corpora, nunc utrunque
genus percurrere instituit, & à primo exorsus, docet quænam sint illa, quæ possunt osten- D
dere quod pollicentur. In quo quidem genere illud in primis animaduertere oportet, ne
permutationes quæ in his fiunt, a causis euidentibus, & externis fiant, sed solum ab internis
affectionibus. Non enim fames, quæ nascitur ex cibi penuria, uel labore, aut interturbatus
somnus ob cogitationes, morbos portendũt: sed si hęc ab humoribus nostris, uel alijs occul
tis causis fiant, morbos futuros vereri oportet. Igitur ciborum appetentia intenta, uel dis-
soluta, aut non seruans tempus consuetum, aut quæ fertur ad alimenta absurda, qualis est
pica mulierum, morbos merito præsagit, quoniam ostendit ventriculũ iam obsideri a ma-
lis humoribus, quibus nisi occurramus per idonea remedia, aucto indies malo, morbi tan-
dem emergent. Sic mutationes, quæ fiunt in excretionibus alui in quantitate aucta, uel di-
minuta, aut in qualitatibus, colore, odore, aut in consistentia cum liquidiora scilicet sunt
excrementa, aut duriora, aut male figurata, uel non seruatur solitum tempus excretionis, B
uel difficilius emittuntur, idem ostendunt, quoniam hæc primum indicia sunt malę conco
ctionis, uel distributionis: quibus perseuerantibus necesse est morbos oriri: Idem ostendẽt
vigiliæ plures, & somni profundiores, longiores, ac pręter morem turbulenti, uel læuiores
solito, aut non consueto tempore captati: hæc enim ostendunt causas morbosas succresce
re in corpore, quæ morbos gignent: de quibus causis egimus in libro nostro de somno &
vigilia. Neque enim quę hic obiter dicuntur, & exempla quædam solum sunt, exactam cau
sarum enarrationem requirunt. Porrò ut appetitus ciborum mutatus, sic appetitus potio-
nis

A nis à naturali statu degenerans; futuri morbi est indicium. Vix verò arbitror immodicam veneris concupiscentiam præsagire posse morbos. Nam in hoc opere optimos & plurimos subesse humores oportet: nisi fortè dicamus etiam flatus, huiusmodi venerem parere posse. Sudores verò secundum naturam habentibus corporibus non fiunt, ut in quodam commentario Amphorismi ex Diocle docet Gal. quare illi non debent esse plures, aut pauciores illis, qui sunt oportuni. Nam in eo quod non fit, quantitas, aut modus constitui nō potest. Potius ergo sudores, nisi a causis euidentibus fiant, in alio genere signorum poni debent, quod ea continet, quæ iam præter naturam sunt, sed minora illis, quæ iam ægrotantibus accidunt. Torpor verò & grauitas ad motum, grauari vires à multitudine humorum ostendit. Meritò igitur hæc morbos præsagiunt, quemadmodum etiam omnes lassitudines spontaneæ, exolutiones idest animi defectus, non solum vehementes (ut ille scribit) sed etiā minimę, verēdæ sunt: ostendunt enim malas subesse in corpore causas, de quibus Gal. in. 12.
B Metho. scribit, à quibus morbi, & sæpe subita mors contingunt. Verum etiam hoc genus symptomatis in sequenti genere signorum reponendum erat. Porrò menstrua non solum suppressa, uel immodice, aut diminutè fluentia, sed etiam cum mali humores, plusquam naturalis conditio postulat, exeunt, futurorum morborum sunt præsagia: quibus modis etiā euacuationes quæ fiunt in aliquibus per hemorrhoidas, morbos præsagiunt. Verū hoc etiā symptomata, non simpliciter, sed in illis solum, qui consueuerunt per ea loca expurgari, secundum naturam permutatum censeri debet. Quæ hic subiungit de voluptate in cibo & potu sumendo, erant superius annectenda illis, quę pertinebant ad eorum appetentiam, sicut etiam illa, quæ hic habet de somno imaginationibus pleno, erant annectenda illis, quæ scripsit de somno, vt vno loco legantur, quæ ad vnam rem pertinent. Iam animi hebetudo, aut obliuio inconsueta, aut rerum tristium cogitatio, & vitia quæ circa sensus con-
C tingūt, futuri morbi sunt indicia, nimirum cum ostendant causas secundum naturam permutatas esse. Corporis verò moles maior, aut minor, & non solum colores, qui in ea apparent permutati, sed etiam aliæ qualitates, quæ sunt obiecta aliorum sensuum, ut durities asperitas: odor deterior, minātur morbos: quoniam uel auctos, uel diminutos, uel uitiatos humores ostendunt, qui præcipuæ sunt morborum causæ. Ructus uerò, sternutamenta, & flatus plures aut pauciores, dici possunt in his fieri, qui illis affectibus per sanitatem sunt obnoxij: simpliciter autem secundum naturam esse, rectè dici non possunt, quoniam simpliciter sana corpora ab internis causis non solent his affectionibus esse obnoxia. Cæterum quæ hic de excretionibus per nares, uel palatum, uel aures, addit, erant annectenda his, quæ superius tradidit de excretionibus. Sed hæc sufficiant exempla ad docendam vim & naturā signorum, quæ a primo fonte scaturiunt.

D Morsus autem uentris, uel in ore uentriculi, uel in aliquo intestinorum, aut cum aluus subducitur, aut cum uomitus excitatur, aut cum mingitur, siue aliquis alius dolòr mediocris ex genere quidem existit eorum quæ præter naturam, non tamen qui ita se habent ægrotare dicuntur, sicuti nequæ qui capite grauātur, aut dolent, aut uigilant cum nōdum in consuetis impediuntur operationibus. Hic enim in huiusmodi dispositionibus terminus est. Atque idcirco in eo quod ad aliquid, eandem dispositionem ægram atque neutram appellabimus. Nam pro uigore potentiæ quæ uel facile sustinet, uel uincitur unaquæque ex his, quas antea diximus uel morbus est, uel neutra dispositio, sic & quæcunque
E in sensibus, non in eo quod magis, aut minus inuicem differunt, sed toto genere sunt præter naturam. Et hæc sunt signa morborum donec modica fuerint, & nondum hominem a consuetis operibus sufficiunt amouere. Talia uero sunt in gustu quidem, cum uel salsæ, uel amaræ, uel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur, siue in omnibus, quæ bibuntur aut manducantur, aut præter quod aliquid assumatur saliua ipsa talis sentiatur. In odoratu autem, quando alicuius vnius qualitatis

ſenſum habemus nullo odore præſente, aut cum plura differentia naribus admouemus, omnia ueluti ſimilia ſentimus. Sæpius uero nihil ſentimus, aut aliquid fœtens, etiam ſi nihil adſit, quod fœteat. Quantum uero ad auditum, ſoni & ſtrepitus ad id quod præter naturam pertinent. Quemadmodum in uiſu, quæcunque ante oculos apparere creduntur nigra, & atra, & cærulea, & ruffa & flaua & nonnulla rotunda, non nulla autem oblonga, quædam gracilia, quædam craſſa oculis prætendi uidentur. In ſenſu autem tactus, cum inæqualitas aliqua, uel ſpiſsitudo, uel grauitas, uel tenſio, uel torpida, uel ulceroſa diſpoſitio in toto corporis habitu ſentitur, ſic & in ſingulis partibus, uel tentio, uel compreſſio, uel morſus, uel grauitas, quando modicæ fuerint, ac minime firmæ neutram quidem diſpoſitionem adeſſe demonſtrant, futurã uero ægritudinem prænunciant. A B

Ex duobus generibus ſignorum propoſitis ad futuros morbos prædicendos abſoluit primum, quod continet ſigna, quæ ſumuntur ab his, quæ ſunt ſecundum naturam, ſed a naturali ſtatu euariant per qualitates, uel quantitatem, vel tempus, aut alium modum: Nunc verò aliud genus aggreditur, in quo poſita ſunt illa, quæ ſunt præter naturam, illa intelligens talia eſſe, quæ ſunt apta ſolum fieri a cauſis re uera morboſis, & in corporibus ęgrotãtibus, ita ut natura illorum, genere præter naturam nobis ſit, eò quòd in nobis ſecundum naturã, ideſt moderate habentibus, nihil illorum fieri debeat. Nam dolor nullus, vel etiam minimus, fit in corporibus ſanis. Igitur in hoc genere ſignorum primò refert morſionem, vel dolorem ſtomachi, vel inteſtinorum, vel alterius partis. Hęc enim cum adhuc læuiora ſunt, minantur quidem morbos, ſed nondum eos præſentes eſſe oſtendunt. Cum uerò iam maiora ſunt, ſigna fiunt ęgrotantium corporum. Sed cum leuis & maior dolor dicantur eſſe genere pręter naturam, cur eſt, quod omnis dolor non eſt indicium corporum ęgrotantium: reſpondet Gal. morbum definiri non ex qualicumque vitio, ſed ex eo ſolum, quod actiones ſolitas euidenter impedire poteſt: Huiuſmodi uerò impedimentum uariari, tum ob agentium cauſarum vim, tum etiam ob corporum, quæ patiuntur, differentiam. Vehementes enim cauſæ, ſuapte natura aptæ ſunt interturbare hominum officia. Qui verò molles ſunt & ſenſu exquiſitiore præditi, minimis cauſis moleſtantibus cedunt, alij uerò non niſi a maioribus uincuntur. Meritò igitur ex actionum ſenſibili noxa, ægrotantia corpora ab his, qui ſentiunt eoſdem dolores, ſed tamen non coguntur ob illos intermittere ſolita uitæ officia, diſtinguimus. Verum quod de ſolitis operationibus & officijs dicitur, ſanè intelligendum eſt: non enim quod ad vnam partem ſpectat, ad totum corpus referendum eſt: vbi enim fortè digitus dolet & ob dolorem nequit apprehendere manus & ſua officia exercere, negare non debemus digitum ipſum & manum ægrotare, etſi interim homo animi ſtudia, & aliarum partium officia rectè exercet. Conſuetas ergo operationes intermiſſas intelligere oportet, partis, quæ ægrotat, uel totius. Verum totum cogitur ceſſare a ſuis officijs, uel ob totius morbum, vt in febre accidit, uel ob morbum leuiorem partis alicuius principis, uel grauiorem alterius partis. Qui uerò in his ſunt leues morbi, partis ſolum ſunt affectus, & non totius poſſunt operationes lædere. Itaque patet quonam modo dolor nunc ægram, nunc neutram diſpoſitionem præſentem oſtendat, nunc uerò futuram præſagiat morbum. Sumit uerò poſteà ſigna ab his, quæ fiunt in ſenſibus præter naturam. Fiunt enim in ſenſibus quædam imbecillitates, aut incrementa actionum, quæ morbos pręſagiunt, ſed illę comprehenſę ſunt in priore genere ſignorum. Fiunt verò etiam corruptiones, & deprauationes quædam, quæ genere ſunt præter naturam non minus quàm dolor, & de illis nunc agit, docetque inductione facta per ſingulos ſenſus, quomodo morbum præſagiant: Ac in ſenſu guſtus ſunt qualitates ſalſæ, amaræ, acidæ, dulces, quæ ſentiuntur quidem, cum tamen tales non ſint in re ipſa, quæ aſſumitur, ut cum ſaliua, inquit, huiuſmodi ſaporibus prædita apparet. Hæc enim oſtendunt intus ſubeſſe cauſas morboſas: nempe malos humores, qui linguam inficiunt, & ſaporem in ea repreſentant, qualis eſt in humore C D E

A more qui afficit. Idem postea docet in odoratu, in auditu, visu, & sensu tactus, & clara sunt in omnibus exẽpla. Causas verò istorũ non est præsentis negotij enarrare: nã hęc tractatio pertinet ad libros de signis symptomatũ. quapropter, illorum studiũ probare non possum, qui non intelligunt, quæ sint supponenda, quæ verò probanda in authorum explanatione. Quare ad ea, quæ sequuntur, accedamus.

At quæ iam in ægrotantibus signa uidentur, ex quibus nonnulla salutẽ, nonnulla mortem portendunt. Prima quidem salubria, altera uero genere quidem ægra, secundum speciem autem perniciosa dicuntur. Sumuntur autem, ut uniuersaliter dicamus ex operationum uirtute ac uitiis: secundum partem vero, ex particularũ operationibus, qua B rum genera antea diximus. Primum quidem eorum, quæ principia existunt. Secundum uero eorum, quæ a principiis ortum habent. Et tertium eorum, quæ ex ipsis gubernantur, a principiis autem quasdã deriuationes habet. Quartum siquidem genus eorum, quæ tunc diximus, ex se quidem ad aliquid prænoscendum inutile est, secundum accidens autem & ex his aliquando præcognitiones erunt, quemadmodum & ex excrementis, ex his quidem cõpatiendi ratione, ex excrementis autem semper, quoniam coctionis & incoctionis signa continent. Quare fieri non potest, quin omnino significent aut naturam materiei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salu- C bria quidem signa dicentur natura superante, insalubria vero superata. Neutra autem, quæ pugnas habent æquales. Sed quæ quidem manifestam indicant coctionem, ex salubribus sunt, sicuti, quæ cruditatem, ægra. Quæ uero neque coctionem, neque cruditatem ostendunt, ex neutrorum sunt natura: sunt uero & neutra quæcunq; nunc quidem hoc, nunc uero contrarium significant, ueluti digiti denigrati. Talia sunt etiam critica, idest decretoria accidentia, de quibus omnibus in libris de crisi dictum est. Sicuti etiam de his, quæ ad unamquamque attinent operationem, in his libris in quibus de causis acci D dentium agitur. Quare horum omnium singulorum materiam ex eisdem libris colligere oportet.

Absoluta tractatione de signis prognosticis, quæ præsagiunt morbos futuros, aggreditur signa, ex quibus prædicimus, quæ futura sunt in ęgrotantibus. Sed cum multa contingant in illis, quę medicum pręscire necesse est, solum docet artem prędicendi salutem aut mortem, vt anteà quoq; notauimus. Sed antequam fontes aperiat, ex quibus signa illa scaturiunt, prius signa quę apparent in ægrotis, distinguit, & singulis propriam tribuit appellationem. Ait igitur inter signa, quædam salutem, alia mortem portendere, & prima vocari salubria, altera uerò ægra secundum genus: perniciosa verò siue lethalia secundum speciẽ nuncupari: in quo mihi non placet. nam ægra re uera sunt, quæ morbum ostendunt pręsen E tem, vel præteritum, aut futurum, ita vt relationem solum habeant ad morbum. Quæ verò malum ostẽdunt futurum, & in genere malorum, mortem, generatim mala, speciatim uerò lethalia vocari debent: quam loquendi rationem studiosissimè obseruat Hipp. in pręedictionibus, cum ex signis colligit malum, & ex alijs mortem, & eam quidem uel longius distare, vel appropinquare, aut iam instare. Præterea quod scribit signa, quæ salutẽ ostendunt, solùm uocari salubria, rectè dictum est: sed cum illa duplicem habeant relationem, quatenus scilicet ostendunt corpus ægrotare, & venturam salutem, rectius dixisset illa uocari primum ægra, deinde salubria. Nullum enim signum est in ægrotantibus, quod non ostendat morbum præsentem. Iam verò quod dicit signa omnia, quæ præsagiunt salutem,

Caput. 83.

aut mortem, solùm sumi ex virtute, aut vitijs operationum, non rectè scriptum est: A
nam ab essentia ipsorum morborum, & a causis, quæ illos excitarunt, & ab illis, quæ
illos fouent, uel iuuant, aut lædunt, & a corporis patientis conditione, necnon ex si-
militudine præstantissima sumuntur indicia, ut nos in.4. lib. de signis abundè ostendimus.
Nam si prædicendi ratio (vt ipse in hoc loco scribit) in hoc est posita, ut cognoscamus an
natura, & ars vim habebunt vincendi morbos & eorum causas, aut illa naturæ omnes cona
tus, & omnia nostra auxilia superabit, profectò non solum ab actionibus, huius pugnæ, &
victoriæ indicia sumemus, sed etiam ab omnibus prædictis. Rectè uerò illud ab eo hoc loco
scribitur, non parem esse vim omnium actionum in prædicenda salute aut morte, sed pri-
mam vim habere actiones principiorum, secundam actiones earum partium, quæ a princi
pijs ortum habent, deinceps sequi actiones partium, quæ insitas, & simul aliunde emanan-
tes habent facultates. Per se uerò inutiles esse actiones partium, quæ insitas solùm habent a
natura potentias, a quibus reguntur. Quod genus partium in tertio membro diuisionis su B
perius, vt hic inquit, posuit. Verùm cum quattuor illic posuerit principia, cerebrum, cor,
hepar, & testes, ex actionibus testium nihil sumere possumus, quod plurimum conferat ad
prædicendam salutem vel mortem: quoniam hoc principium non est ad uitam necessariũ,
sed solum ad bene uiuendum, & ad generationem. Aliorum verò principiorum actiones
an parem habeant uim, non satis constat. Nam sunt qui concoctionibus primas partes tri-
buant, alij uerò pulsibus primam facultatem concedunt. Alij uerò cerebri operationibus,
atque in eo quoque dubius uidetur esse Galen. in libris methodi medendi. Nam in 9. libro
pulsibus & uitali facultati præcipuam uim concedit, eò quòd continuus sit ad vitam neces-
sarius illius usus. In secundo loco ponit hepar, & naturales facultates, vltimum locum dat
cerebro, quia in tollendis morbis illius facultatis tantum requiritur solum, quantum ad re
spirationem est necessarium. At in undecimo meth. vbi de curatione febrium putridarum C
agit, iubet maximè prospiciendum esse concoctioni, & alijs naturalibus facultatibus, pro-
pterea quòd uitium consistit ex putredine humorum, quod tolli non potest, nisi præcedat
concoctio. Ex quibus quidem colligo præcipui momenti eas esse actiones, quæ uel primo
principium suum affectum ostendunt, aut maximè requiruntur ad morbosas dispositiones
uincendas. Atque illo quidem modo aboliti sensus, & motus in apoplexia, mortem por-
tendunt, quia cerebrum illarum functionum fontem, primò & maximè læsum significant:
qualicumque autem principio maximè læso, mors necessariò sequitur. Porrò ut sensus &
motus, & principes actiones prostratæ, futuræ mortis sunt præsagia: sic pulsus, & concoctio
nes nullam, uel minimam ad prædicendum in eo casu facultatem obtinent: nimirũ quod
cor & hepar nõ nisi per consensum tandem afficiantur: ideò apoplectici constantibus ad-
huc pulsibus suffocantur, & pereunt ob respirationis defectum. Alio uerò modo conco- D
ctiones maioris sunt momenti quàm pulsus, ut diximus, ubi absq; concoctione salus sequi
non potest: quo fit vt in febribus putridis, vrinæ certiora præbeant indicia salutis aut mor-
tis, quàm ipsi pulsus. Eiusdem cum urinis dignitatis sunt & uirtutis excrementa alui, in liẽ-
teria, & alijs affectibus uentriculi, in quibus concoctio illius necessaria est. Vbi uerò febres
sunt malignæ, aut per animi deliquia, uel alio modo cor primo afficitur, aut per motum
pulsus, aut per motum arteriarum affectus mitigari, tollique debent, certiora nulla habe-
mus indicia quàm ex pulsibus. At si quis dicat concoctiones fieri non posse, nisi uigeat ca-
lor influens a corde, nec sensum, aut motum, aut alias animales facultates exerceri posse, ni-
si constante eodem calore, non propterea sequitur ex cordis vsu & actionibus in omni mor
bo præcipuas prædictiones sumendas esse. Nam quod præcipuum est in omni actione, fa-
cultati animæ tribuendum est: calori uerò tanquam instrumento secundo loco, dignitas
conceditur. Patet igitur quod scribit ad prædicendum primas partes habere actiones prin E
cipiorum. Quæ uerò a principijs ortum habent, meritò secundum locum sibi uendicant:
nam facile trahunt in eandem passionem ipsa principia, præsertim nerui, ut ostendunt il-
lorum puncturæ, quæ solæ mortem inferunt, & prænuntiant. Occultiora sunt mala, quæ
proueniunt ex læsione arteriarum. Nullius verò momenti sunt venarum affectiones. Non
enim si vena, aut arteria inflammata est, aut etiam vulnerata, cor & hepar simul affici neces-
se est: Etsi alia ratione, ob partium scilicet quarundam conditionem, morbi harum partiũ
maximi sunt momenti ad prædicendum salutem aut mortem: quod maximè in pulmonis
venis, & arterijs erosis apparet, Præsagimus enim ex vnica sanguinis expuitione facta ob ero
sionem

Expendit quorũ principiorũ actiones maioris sint uirtutis ad prædicendum.

A sionem ali cuius vasis pulmonis, etiam post longum tempus futuram mortem, nullo adhuc alio malo apparente in corpore. Vltimum verò locum meritò tribuit actionibus partium, quæ a seipsis gubernantur, & simul a principijs deriuationes quasdam capiunt, cuius generis est caro, ventriculus, intestina, renes, uesica: tametsi rectius fortè partes, quæ publicum munus exercent, reponerentur inter principia. Nam vlcus renum, vel intestinorum, & multo magis affectus ventriculi, & pulmonis, sæpè maiorem vim habent ad mortem præsagiendam, quàm affectus partium, quæ a principijs nascuntur. Sed hæc, quæ in singulis ferè euariant, difficile in una generali tractatione comprehendi possunt. Alia præterea sunt propinquæ, alia instantis mortis, aut salutis indicia, quæ ex his, quæ in facie apparēt in morbis acutis, certius quàm ex alijs signis sumuntur, vt Hippoc. in suis prædictionibus docet. Quod uerò scribit ex coctionis indicijs semper sumi signa certa ad salutem aut mortem prædicendam, in libro de crisibus & alibi diligentius explicat, cum ait neminem mori posse cum si-

B gnis concoctionis. Verúm si obscura, vel manifesta etiam intelligat huiusmodi signa, experientia sæpè hanc opinionem refellit. Et quod creditu difficilius est, sæpè cum perfectis concoctionis indicijs homines uidi ex febribus perijsse, qui enim malignis febribus laborant, ita mori solent. Nam exigua in illis excitatur putredo, & propterea exiguus calor in illis accenditur, qui concoctionem turbare non potest: itaque illi pereunt, non ob febris uehementiam, sed ob malignitatem, quæ pulsus, appetentiamque primum perdit, & paulatim alias actiones iuuadit. Cæterum quod scribit salubria signa dici, quæ significant naturam superare, insalubria uerò, quæ ipsam superatam ostendunt, rectius fortè dictum esset, si pro salubribus, salutaria, & pro insalubribus, lethalia dixisset. Nam insalubria ad mortem nullam habent relationem, sed solum ad morbum. Signa verò decretoria in certis temporibus morbi, salutem: in alijs uerò mortem pręsagiunt, vt ipse in lib. de diebus decret. & de crisibus ostendit. Reliqua patent.

An mori posšit aliquis cum signis concoctionis.

NOBILISSIMO IVVENI
Petro Baptistæ Lomellino patritio Genuensi
IOANNES ARGENTERIVS. S. D.

Peris mei partem, quæ medendi, sanitatisque tuendæ rationem docet, cur tibi offerre instituerim, non est quòd mireris Iuuenis nobilissime. Nã etsi te nunquam sum allocutus, tamen, cum Lucius Olympius Giraldus suis ad me litteris, & post illum Cynthius Ioannes Baptista eius pater, uir optimus, ac doctissimus, & qui hic adsunt Nobiles Genuenses, pulcherrimarum litterarum ac bonarum artiũ studiosi Octauianus Auria, Gregoriusq; Lomellinus mecum sæpe colloquendo de rebus Genuensibus, (quas ego summa beneuolentia & honore prosequor) teipsum, patremque tuum Augustinum, ac uniuersam tuam familiam summis laudibus usque ad cœlum efferre consueuerint, eam sanè opinionem concepi, ut putem in uobis nihil esse, quod non sit dignum, non solum nobili & ciuili uiro, sed etiam Illustrißimo principe. Video enim fortunam & uirtutem (quod quo rarius euenit, eo pulchrius ac fœlicius existit) ad uos ornandos perpetuo fœdere coiisse. Vos enim Crœsi, Craßique diuitias poßidetis: quas non ueluti segnes, ac ignaui uobis solis con seruatis: sed ut magnanimos uiros decet, in res amplas, & illas quidem magnificas, splendide admodum, ac magno animo erogatis. Nam ut omittam amplißimas domos, amœnißimas villas, quas Genuæ ædificastis, & infinitas propemodum opes, quas paßim habetis: in mari Africano arces fortissimas magnis sumptibus condidistis, easque militibus nostris, & omni alio bellico apparatu munitissimas defenditis aduersus barbarorum impetus, ut illa uestra celebris ac pretiosa coralliorũ piscatio, qua omnis terrarum orbis repletur, atque ornatur, tutissima reddatur. Triremes multas, optimè quidem instructas habetis, easque sæuitia maris bis (vt audio) amissas restituistis maxima sanè & heroica planè virtute, vt rei Christianæ præsidio, vobis verò, generique vostro laudi, & gloriæ perpetuo esse possitis. Quid quod audio domum uestram litteratorum, ac bonorum omnium uirorum tutissimum esse perfugium, vosque opes uestras nulla alia in re uel copiosius, vel libentius collocare, quàm in illis uiris exornandis & fouendis, qui ingenio ac uirtute præstant. Quod cum alii plerique, tum Olympius ille meus, & iam vester plane effectus, pleno ore passim prædicat ac testatur, vos muneribus amplissimis, & propemodum regiis, officia, beneficiaque omnia continenter pensare. Magnificum planè institutum & uestro nobilissimo animo, ac ingentibus opibus uestris dignissimum. Nulla enim alia re apud omnes gentes magis testatum relinquere potestis, uos ex comitibus Palatinis Germaniæ originem duxisse, & Lomellinæ regioni, quæ in ditione Mediolanensi omnium est pulcherrima, imperasse, nomenque dedisse. Quod etsi multi Clarissimi viri, qui in hac familia rebus gestis, dignitatibus, & honoribus floruerunt, antea ostenderũt, tamen nunc maxime Dominicus Lomellinus, amplissimus sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis, & tu, paterque tuus his animi ornamentis, & eximiis dotibus multo clarius comprobatis. Hæc clara & celebris de uobis fama, vt alios multos excitauit, ita nunc me commouit nobilissime adolescens, ad uos amandos, extollendos, ac sempiternæ memoriæ

riæ

riæ commendandos. Quapropter aliquam huius meæ erga uos propensæ uoluntatis, ac obseruantiæ significationem dare non ab re duxi: ideoque quod initio dicebam, hanc operis mei partem, quam tuis hospitiis commendatiorem futuram spero, tibi dedico: ogoque, ut hoc munus ea fronte eoque animo suscipias, ut omnes intelligere possint tibi illud gratum esse, ac te, parentem, familiamque tuam a me non modo plurimi fieri, sed toto animo coli, ac uenerari. Vale.

IOAN. ARGENTERII
IN ARTEM MEDICINALEM
Commentarius tertius.

EGo vero prolixitati parcens, hic sermoni de signis finem faciam: transgrediar autem ad illum, qui est de causis. Quoniam vero & harum, hæ quidem salubres, hæ autem insalubres, hæ uero neutræ. primum de causis salubribus erit sermo.

C

VNiuersa galeni in hoc opere tractatio tria capita solum comprrhendit, nempe corporum, signorum, & causarum salubrium, insalubrium, & neutrorum explicationem. Antea egit de ijs corporibus & signis: nunc ipsarum causarum explicationem aggreditur. Ac prius quidem de corporibus & signis egit, vltimo vero loco de causis: non ea quidem ratione, vt nonnulli tradiderunt, quòd signa nos perducāt ad causarum morbi inquisitionem, vt statim patebit. Diuidunt rursus ijdem authores causam, in antecedentem, primitiuam, & coniunctam, & omnia genera causarum enumerant, dicuntque authorem merito prætermisisse finalem causam, quoniam morbi præter naturam sunt, quę nullum finem habere possunt. In quibus rebus pueriles errores committunt. Nam causæ, de quibus agimus, (vt postea Galenus apertè docet) sunt remedia, quæ adhibemus corporibus ad sanitatem conseruandam præsentem, uel amissam recuperandam, & hæc remedia nihil aliud sunt, quàm materia medica, & propterea instrumenta artis nostræ, in quorum cognitionem per experientiam, & rationem peruenimus, non per signa salubria, insalubria, & neutra, quorum vsus est ad dispositiones corporis sanas, ęgras, & neutras dignoscendas. Quare non illa ratione vltimo loco tractat de his causis, sed quoniam (vt ante diximus) non intentionis, sed operis ordinem sequitur auctor. Certum enim est, medicum in intentione & animo sibi primum proponere medendi rationem, idest rectum vsum earum rerū, quæ corpus nostrum sanum tueri, & a morbis uindicare possunt: sed quoniam hæc adhibentur nostris corporibus: & ea quidem diuersa pro diuersitate affectionum, quibus illa subijciuntur, ideò corporum & ipsarum affectionum cognitio præcedit. Et corporis quidem ipsius structuram, ratione, considerando ipsius principia, & sensu in dissectionibus quod intus latet, contemplando, assequimur: Affectionum vero naturam & diuersitatem per signa inuestigamus. Itaque cum hic non agamus de causis morborum, sed de remedijs aptis ad morbos propulsandos: quorsum, quæso, illi disputant de finali causa morborum, & causas diuidúnt hic in antecedentes, primitiuas, & coniunctas, quæ quidem in generatione morborum, non autem in ablatione, & in remedijs ipsis ab authoribus nostris considerantur. At nec illud intelligunt, quod dicunt, morbos ideo non habere finalem causam, quoniam præter naturæ intentum in nobis fiunt, & res præter natura les

Montanū & Iulium Delphinum aliosque notat.

D

E

An morbi habeant finalem causam.

les sunt. Nam morbi non ea ratione dicuntur esse præter naturam, vt monstra, quæ agentia naturalia non sibi proponunt, tãquã finẽ sui operis, sed ex errore aliquo contingunt: verùm a medicis dicuntur præter naturã, vt antea docuimus, quia naturã nostram corrũpant. Nam eadẽ causa sanitatis, & morbi est autor. Nec ea causa, quæ format nostra corpora, sibi proponit aut sanitatem vel morbũ: Sed pro materiæ, quæ formatur, patiturq;, & agentis robore, & imbecillitate, fit corpus bene, uel male sanum: & causæ aliæ, quæ mutant nostrum corpus, vt aer, cibus, potus, & reliqua eiusmodi naturalia agentia, non sibi proponunt potius sanitatem efficiendam, quàm morbum. Essent enim hoc modo ratione & consilio prædita, quorum adminiculo nos adiuti eligimus, quæ prosunt, & fugimus, quę obsunt. Morbi igitur finem aliquem assequuntur, salutem inquam, aut mortem: sed nec ipsi, nec ea, quæ afficiunt nostra corpora, ob finem eum agunt: Sed nos naturali potentia, uel arte quibus eligimus, quæ morbum, sanitatem, salutem, & mortem pariunt, fines eos asequimur. A

Ordinis qui obseruatur ab authore in hoc commentario, ratio.

Sed his prætermissis ad Galenum redeamus, qui in hac tractatione primum repetit causarum diuisionem, quòd silicet quædam sint salubres, aliæ verò insalubres: deinde ordinem constituit, nempe quòd prius de causis salubribus tractandum sit: cuius ordinis hæc est ratio, quoniam salubres causę referuntur ad sanitatem. Ita enim dicuntur, quòd sanitatem vel præsentem conseruare, vel amissam recuperare sint aptæ: Insalubres vero morbum respiciunt: neutrę vero, neutrum statum inter sanum & ægrum. At sanitas dignitate & tempore præcedit morbum, & rationem habitus habet, sine quo, quæ versantur circa priuationem intelligi nequeunt. Nenter vexo status, cum medius sit inter sanum & ægrum, non potest intelligi, nisi prius intellectis extremis: quare de neutris causis etiam post insalubres tractat Galenus, & si perfectione & dignitate neuter status præcedit: tempore vero nunc praecedit, nunc sequitur morbosum. Nam neuter status decidentiae præcedit morbum: neuter vero conualesentiæ sequitur: neuter uero status, in quo senes ponuntur, nullam habet prioris aut posterioris relationem ad sanitatem & morbum. At nec illud praetereundum est, Galenum in hoc opere ex præcipuo instituto non docere causas insalubres: Ita enim morborum generationem & conseruationem sibi proponere, tamquam finem: Sed cum enarrat salubres causas, docetque quomodo tales fiant, eodem negotio intelligimus fugiendas esse insalubres causas, tamquam oppositas. Nam sanitatem tamquam proprium finem, sibi proponit medicus. B C

Caput. 84.

Quia verò & harum nonnullæ quidem conseruatrices, nonnullæ uero effectrices sanitatis: sunt autem & tempore, & dignitate priores conseruatrices. Incipiendum est à conseruatricibus:

Ex diuisione causarum in salubres, insalubres, & neutras, ordinẽ constituit in sua tractatione: & primũ de causis salubribus agendũ esse docuit: sed quoniam salubres hæ causæ nõ sunt eiusdem naturæ, ideo rursus eas diuidit in conseruatrices & affectrices sanitatis, & rationẽ subdit, qua docet prius tractandũ esse de causis cõseruatricibus. Porrò definiuit in primo lib. salubres causas conseruatrices, quæ sanitatem præsentem conseruant, effectrices verò, quæ eandem amissam restituunt, & efficiunt: quod quidem ita intelligendum est, vt in primo comment. docuimus, non quòd primò & per se Medicina efficiat sanitatem, quippe cum nullus artifex finem suæ facultatis faciat: sed quod finis sponte sequatur ea, quæ fiunt: Nam Medicus qualitates excedentes, & morbum facientes retundit, ac mitigat, ex qua mediocris sequitur temperies, & ad hanc sanitas. Eodem modo sanitatem conseruat Medicus: nam paruos defectus, & excessus naturæ emendat, ad quod sequitur sanitatis conseruatio. Quomodo verò differant conseruantes causæ ab efficientibus sanitatem, hic nõ docet Gal. Sed paulo postea & in Thrasybulo, vbi ostendit totam Medicinam corrigere, & illius partes solùm differre per magis, & minus. Maiorem enim correctionem postulare ægrotantia corpora, quoniam maiores habent excessus: minorem verò, quæ sunt sana, & propterea partem conseruatricem, & curatricem semper corrigere, & propterea mutare statum nostri corporis. Verum quia correctiones, & mutationes, quæ fiunt in corporibus sanis, sunt paruæ, & propemodum in sensibiles (quam enim, quæso mutationem sentimus, cum uigilamus, uel dormimus, uel edimus, aut bibimus, uel excrementa ex nutritione dere D E

Nullam esse causam efficientem sanitatem proprie & per se.

Causæ conseruãtes sanitatem ab efficiẽtibus quomodo differant.

A licta per sanitatem emittimus?) Ideò conseruationes uocantur, si cum alijs comparentur. Verùm etsi hæc rectè dicuntur, tamen in quibusdam corporibus alterationes, quæ fiunt in conseruatione sanitatis, specie differunt ab alterationibus, quæ fiunt in ægrotantibus. Temperata enim corpora, aere prorsus temperato, & simili egent, qui nullam habet uim corrigendi, & mutandi corpus, sed solum conseruandi in eo statu, in quo inuenit. De nutritione alia est ratio. Nam nutrimentum addit aliquid corpori, & quod erat consumptum restituit: corrigit igitur, & mutat, si id, quod uacuatum erat, replet: quatenus uerò nutrimentum, quod debetur corpori temperato, mediocrem obtinet tēperiem, in hoc nullam correctionem, & mutationem facit. Reliqua verò corpora, quæ temperata non sunt, si quidem illa in eodem statu cōseruare uelimus, nullā mutationē patiuntur ab alterantibus, præsertim ab ijs, quæ actu sunt similia. At si consilium est uelle illa ad mediocrem temperiē redigere, mutatio in eo opere requiritur. Ergo causæ conseruantes & efficientes differunt

B aliquando in quanto, aliquando in quali. Cæterum in diuisione hac salubrium causarum desiderantur causæ præseruatiuæ, & restauratiuæ, de quibus postea separatim aget, cum docebit modum, quo possimus præseruare, ne corpora, quæ iam recedunt a propria sanitate, nondum tamen ex morbo decumbunt, in morbos ruant, & qua ratione conualescentia a morbis corpora, ad pristinam sanitatem reduci poterunt: Nec Galenum excusat eorum ratio, qui dicunt præseruatiuas, & restauratiuas causas medio quodā modo se habere inter effectrices, & conseruatrices, & propterea illa media ex his extremis intelligi: sic enim in superiore diuisione causarum neutras debebat subticere, ut quæ mediȩ sint inter salubres, & insalubres: & in Thrasybulo, passimque alibi præseruatiuam, & restauratiuam medicinȩ partem non debebat separatim ponere: Quòd si alibi aliquando media omitti possunt, hic tamen hoc fieri non potest sine uitio: quippe cum tractatio sequens de præseruatiuis, & conseruatiuis causis, non possit constare, cum a nullis principijs ducatur. Non enim mem-

Causas præseruatiuas, & restauratiuas hic temere prætermissas.

C bra diuisionis illa agnoscuntur esse, quæ in diuisione ipsa non sunt posita. Iam verò illud explicandum est, quod scribit conseruatrices causas tempore, & dignitate priores esse efficientibus: Nam & si sanitas tempore, & dignitate prȩcedit morbum, tamen hoc nihil facere videtur ad remedia & medicinæ partes, quæ conseruant, aut efficiunt sanitatem: neque enim illa inceperunt cum sanitate, sed cum ars accessit, quȩ has partes constituit. At qui antiquior, (ut Galenus in Thrasyb. scribit) est medicinæ pars, quæ morbis medetur illa, quæ sanitatem conseruat. Nam a medendo medicina dicta est, & propterea ea pars, quæ sanitatem efficit, vniuersæ arti nostræ nomen dedit, & eam medici primum excolere cœperunt, vt Galenus in vltimo cap. in Thrasybulo scribit: illius enim hæc sunt verba. Cū prima totius artis pars curatiua, quòd & maximè vrgeret, constituta sit, deinde per multum otium cōseruatiua salubrisque vocata ei adiecta fuerit, totam artem a præcipua magis parte de-

An conseruatiua medicinæ pars dignitate et tempore curatiuam præcedant.

D nominari contigit. Ex quibus quidem verbis euertit quod hoc loco scribit: Fatetur enim & tempore, & dignitate, præstare, curatricem partem conseruatrici. Nam si primum constituta est curatoria pars, & post longum tempus accessit conseruatrix: tempore vtique illa præcedit, quod & ratio etiam ipsa & historiæ tradunt, quæ originem nostræ facultatis explicant. Non enim dubium est, quin homines medicinam primum quȩsierint, ut uulneribus & morbis mederentur: quod author introductorij aperte testatur: postea vero cum delicatiores inciperent esse homines, & in sanitate morbos, & mortem timerent, quærere cœperūt, qua ratione diu incolumes esse possēt. Quòd verò dignior sit curatiua pars cōseruatrice, ex præcitatis Gal. verbis primum constat. Nā si præcipua est ea medicinæ pars, dignior vtique fuerit. Deinde scribit idem author in eodem libro, dubium esse, an conseruatrix pars ad medicum pertineat vel ad gymnasticum. qua quidem in re, & si violentis argu-

E mentis conuincere vult medicinæ propriam esse eam partem: tamen antiquiores philosophi & medici aliter censuerunt, ut ex verbis Erasistrati, quem citat Gal. apparet. Sunt autem hæc verba. Neque enim medicus inueniri potest, qui se se ad tractanda salubria contulerit. Intelligit autem salubria, quæ sanitarem conseruant more antiquorum medicorum. Ac si quis considerauerit rationes eorum, qui conseruatricem hanc partem præstare curatrici arbitrantur, hanc solam inuenient, quòd dignius sit præsens bonū conseruare, & tueri, quàm amissum recuperare. Quæ sententia cum principium non sit, nec ex principijs probata, & experientiȩ multarum rerum repugnet, tanti non potest esse momenti, ut id probet, quod est in controuersia positum. Nam si dubium est, an pars conseruatrix sanitatis, pertineat

Rationes expendit illorum, qui conseruatricē partē curatrici perferunt.

pertineat ad medicum: qua ratione,quæso, poteſt illa dignior eſſe parte curatrice,quæ pro pria, & præcipua eſt pars medicinæ. Adde quòd nullus ferè conſulat medicum pro ſanitate conſeruanda: tamquàm arte non ſit opus in re, quam quilibet, (qui corupto non eſt ingenio, ſed temperanter ex philoſophia, & bona inſtitutione viuere conſueuit) facile aſſequi poteſt. Scribit enim Galenus præcepta artis tradenda eſſe de rebus difficilioribus, & de his, quæ ſubiecta ſunt arti, non autem de his, quæ a natura fiunt: hæc enim noſtris præceptis non eget, ut ea faciat, quæ ad ſanitatem conſeruandam pertinent. Nam, ut poſtea Gal. ſcribit, optima temperies, optimaque natura, quę aliarum regula eſt, modum ſibi conſtituit in cibo, potu, ſomno, vigilia, & alijs rebus, quibus ſanitas conſeruatur: ac ruſtici, qui nunquàm medicum in ea re conſuluerunt, ſalubrius viuunt, quàm principes & ditiores ſacerdotes, qui metu mortis medicos habent ſemper circumſtantes, numquàm idem ſentientes in pręceptis de ſanitate tuenda: quippe cum vnus damnet ciborum varietatem, & illorum aſſumptionem vſque ad ſatietatem ſomnum meridianum, & exercitationem a cibo: alius alia vituperet, quæ omnia eludit experientia & laborioſa vita. Propterea rectè Gal. in lib. de cibis boni & mali ſucci, ſcribit, eos ſolum cauere debere cibos, qui mali dicuntur, quibus otium placet: tamquàm præceptis ſalubribus non ſit opus in exercitatione, & uita laborioſa. Quæ & Celſus initio ſui operis rectè admonet, cum ſcribit, hominē, qui ſuæ ſpontis eſt, & ſanus, non debere ſe obligare legibus medicorum, qui quidem numquàm ceſſant ſuperſtitioſis ſuis in hac re præceptis, naturam corrumpere, & ſenectutem accelerare medicamentis: quæ non in proſpera, ſed aduerſa valetudine ſunt excogitata. Sed quis, quæſo, in alijs facultatibus maiorem virtutē ponet in cuſtodia rerum, quàm in acquiſitione: An, quæſo, præferemus principem, qui plebem ignauam coerceat, & legibus, quas ipſe ignorat, conſeruat ſuam ditionem, ei, qui eandem amiſſam, armis, & heroica virtute recuperat: An militem cuſtodem arcis ei præferemus, qui eandem oppugnauit ingenio & ui. ille enim ſola diligentia ſe tuetur, & propugnaculis plurimis munitus, ſæpe ſecurus dormit: huic ſæpe non ſufficiunt omnis diligentia, omnis labor, & omnis virtus. Sed ne ab alijs exempla petamus, quis in noſtra facultate non laudabit magis medicum, cum infeſtiſsimos morbos perpulſat, & homines iam conflictantes cum morte ſanos reddit, quàm cum præcepta ſua ſalubria, a nullis obſeruata, obtrudit, & interim, ut Mantuanus recens poeta ſcribit.

Cur a parte conſeruatrice incipiendum.

> Cum ſatur eſt, pleno laudat ieiunia ventre:
> Et cum nulla premit ſitis, eſt ſitientibus aſper.

Eſt igitur (meo iudicio) & tempore, & dignitate præſtantior medicinæ pars, quæ ſanitatem efficit, ea quæ ſanitatem conſeruat: verum & ſi ſalubres cauſæ conſeruantes non ſunt tempore, & dignitate priores efficientibus, tamen ab illis incipiendum, tamquam a facilioribus: facilius enim eſt paruos lapſus corrigere, quàm magnos: proinde facilius eſt ſanitatem conſeruare, quàm morbos curare, quoniam ut ante diximus, vel medici non eſt ſani tatem conſeruare, aut in eo opere non eſt opus magna diligentia, aut ſcientia.

Cum igitur non unum tantum ſit ſanum corpus, ſed plura, ut ſupra definiuimus, in eorum ſingulis propria erit cauſa conſeruatrix: ſiquidem omnis cauſa in eo quod ad aliquid exiſtit. Hic igitur denuò ſumendum initium ab optima corporis conſtitutione, ac quæ ei ſalubria ſint, conſiderandum.

Docuit Gal. antea prius eſſe agendum de cauſis ſalubribus, quàm inſalubribus & neutris, & inter ſalubres prius tractandum eſſe de conſeruantibus, quàm de efficientibus ſanitatem. Nunc verò oſtendit plures eſſe conſeruantes cauſas, & de quibus prius ſit agendum. Porro plures eſſe cauſas conſeruatrices, oſtendit ex diuerſitate corporum ſanorum: non enim omnia corpora eodem modo ſunt ſana, ſed quædam bonam habent ſanitatem, & ea ſalubria in primo lib. uocauit, alia verò malam obtinent, quæ inſalubria dicuntur, alia vero ſanitatem inter bonam, & malam ſunt ſortita, & illa neutra inter ſalubria, & inſalubria nuncupauit. Ac in ſalubribus, inſalubribus, & neutris latitudinem inſignem poſuit. Nam in genere boni, mali, & medij ſtatus, aliquid eſt ſimpliciter tale, aliud quod ut nunc tale: &

inter

A inter illa, quæ simpliciter talia sunt, aliud est, quod prorsus tale est, aliud verò quod ab illo aliquantulum recedit, omnibus tamen his corporibus conuenit propria conseruatio, & debentur propriȩ causæ conseruatrices: Id quod probat ex relatione, quam habent causæ ad suos effectus: Est enim causa alicuius effectus causa. Quare si effectus diuersi, & causæ. igitur si corpora sana inter se differunt, oportet pariter illorum conseruatrices causas inter se discrepare: colligit præterea Gal. incipiendnm esse a causis conseruantibus optimam constitutionem: id quòd non probat, quod crederet fortè id omnibus esse notum, vt reuera est. Nam cum optimè constituta corpora sint prorsus salubria, perfectissimam utiq; habent sanitatem: Quod autem perfectissimum est, in omni re aliorum est regula.

Eorum autem inuentionem ipsius rei natura insinuat. Si enim impatibile, B atque inalterabile esset corpus, semper optima constitutio perduraret: neque artis præsidio indigeret. Quoniam vero alteratur, mutatur, & corrumpitur, neque eundem seruat prioris status tenorem, ea ratione auxilium desiderat.* Secundum quot igitur alteratur modos, tot auxiliorum, hoc est causarum cōseruatricum genera habebit. Caput 85.

Docuit quidem Galenus in superiore oratione causas conseruantes sanitatem plures esse, quoniam sanitas ipsa non eadem est in omnibus: verum non docuit quot sint genera earum causarum, siue auxiliorum, quibus utendum est in conseruatione sanitatis: id quod nunc facere instituit, & argumentum sumit ex conditione nostri corporis, & est illius ratio ferè huiusmodi: Tot debent esse genera causarum cumseruantium sana corpora, quot C sunt genera earum rerum, quæ illa corrumpunt: at certo numero comprehenduntur, quȩ corrumpunt, certus ergo erit numerus conseruantium causarum. Quòd verò ex corruptione nostri corporis, & ijs, quæ corrumpunt, sumantur genera causarum conseruantium, probat ex eo, quòd arte nostra non esset opus, si corpus nostrum non esset alterabile, & corruptibile: quod quidem non probat, quia hoc omnibus est notum: Prioris status tenorem, intelligit primam nostri corporis conformationem: Nam si posteaquàm editum est corpus, conditionem non mutaret, eam profectò seruaret naturam, quam ex parentibus accepit: sed illud uidemus augeri, nutriri, & indies magis exsiccari, alijsque multis modis mutari, & corrumpi. Quare arte, ex auxilio est opus, quæ corruptionem fieri prohibeat, quantum fragilis natura nostra patitur.

D Quas ex iis, quæ dicta sunt, liquet esse ex correctiuarum genere, sed quia paulatim correctiones faciunt, antequam magna accidat noxa, non præseruantes a futuro malo, sed præsentis status conseruatrices Medici appellant.

Inuenit Galenus ex generibus rerum corrumpentium nostrum corpus, genera auxiliorum, quæ impedire possint corruptionem, quantum natura nostra admittitt. Vocauit autem ea auxilia causas conseruatrices, quod impropriè dictum videtur esse. Nam si auxilia illa nihil aliud præstant, quàm emendare, & corrigere vitia, quæ fiunt ab illis causis corrumpentibus, & semper aliquid addunt, vel minuunt a corpore, atque ita prohibent, ne corru-E ptio protinus accidat, ratio utique postulare uidetur, ut illa auxilia, & causæ potius dicantur corrigentes, & præseruantes, quàm cōseruantes: Huic obiectioni respondet Galenus & dicit illa auxilia re uera corrigere, & mutare corpora, ac etiam eadem præseruare: sed quoniā ea mutatio, quæ ab illis fit, exigua est, ita vt sensum ferè effugiat, an aliqua mutatio corporibus ab illis accidat, ideò illas causas a medicis conseruatrices, & non mutatrices, & præseruatrices nuncupatas esse. Addo ego aliam rationem, quod hæc appellatio faciat ad distinguenda medici officia. Nam alia sunt auxilia, quibus vtimur ad præseruanda corpora a morbis iam imminentibus ab ijs, quibus utimur ad præseruanda corpora a uitijs, & corruptionibus, quæ contingunt sanis, & propterea oportuit præseruationis hæc genera, nomi

F nibus

nibus distinguere, ne confusio non explicatione artis contingeret. Quare meritò auxilia quædam dixerunt esse mutantia,& curantia,quæ debentur ægrotis,alia præseruantia, quæ competunt ijs,qui iam sentiunt imminentes morbos, alia conseruantia: quæ etsi mutant, & præseruant,tamen ab alijs modo,& tractatione differunt. A

Alteratur igitur corpus, a nonnullis quidem necessario, a quibusdam uero non necessario. Dico autem necessario, quæ nulla est euitandi ratio.

Proposuit Galenus se inuestigare velle causarum salubrium genera:& hactenus inuenit ea plura esse,quoniam plura sunt illa,quæ nostra corpora alterant, & corrumpunt. Nam ex relatione,quam habent causæ ad effectus,sequitur tot esse causarũ genera, quot effectuum: B nondum tamen constat,quot sint genera causarum salubrium,quoniã certus numerus corruptionis, & eorum, quæ corrumpunt, nondum est declaratus. Quærit igitur id, & duo primum inuenit genera rerum, quæ nostrum corpus corrumpunt. Nam quædam (inquit) necessario id faciunt,alia verò non necessario. Explicat autem,quid per necessarium intelligat: quod nullo modo euitari potest: non necessarium verò, quod euitare possumus.

Nam aerem nos ambientem semper attingere, comedereque, ac bibere, & vigilare, & dormire, est necessarium, ensibus autem, & exitialibus færis obuiare, non necessarium.

Exempla quædam hic proponit eorum, quæ necessario, & non necessario corpus nostrum corrumpunt. Ac inter illa, quæ necessario illud faciunt, primò enumerat aerem, C deinde cibum & potum, postea somnum & uigiliam. Verum non docet, quomodo hæc euitare non possimus quò minus nos afficiant: id, quod nos ita ostendimus. Aer quidem nos duplici ratione afficit, intus & foris. Nam cum oporteat in corpore cor semper feruere, vt ab eo eleuetur spiritus quidam, qui per vniuersum corpus delatus, calorem insitum singulis membris excitet, & de potentia ad actum perducat,vt alibi ostendimus, necesse est in eo feruore, & generatione spirituum, fuliginosa quædam excrementa gigni, quæ sunt expellenda, ne obsint: & simul temperare oportet ipsius cordis calorem. Quare natura respirationem animalibus dedit, per quam frigidior aer in pulmonem primum, & postea in cor recipitur, & receptus rursus cum fuliginosis illis excrementis ejcitur. Quòd si vel minimo temporis spatio, desinat animal aerem inspirare frigidiorem, & expirare fuliginosa D ea excrementa, statim corruptio & mors sequitur: qnod ostendunt hi,qui aerem inspirant vel ex furnis excalefactis, uel in cubiculis ex carbonibus accensis aut ex cauernis sulfureis exeuntem: illi enim quoniam aere fuliginoso vtuntur,extinguuntur. Ita qui laqueo strangulati pereunt, non alia ratione moriuntur, quàm quòd cor externo aere priuatum, non refrigeretur,& a vaporibus suis fuliginosis suffocetur. Porrò quòd respiratio cordi, id præstat pulsus reliquis partibus corporis. Nam arteriæ aerem ambientem cum dilatantur, assumunt, & cum comprimuntur, fuliginosa excrementa transmissa a corde, & ab ipsis etiam genita,extrudunt: quò fit ut corpora exoluantur, cum diutius morantur in balneis calidioribus: priuantur enim aere frigidiore: atque in gangrenis corrumpitur substantia membri affecti,quoniã fuliginosa illic genita excrementa,constrictione arteriarũ non expirant: nec nõ in febribus putridis corruptio cõtingit, quoniã corpus nõ satis peruiũ est ad emittendã eam copiã fuliginosi excrementi,quod ex putredine, & vniuersi corporis feruore gignitur. E Vno igitur modo aer nos alterat necessariò, quòd in corpus cõtinuò assumatur, & ab eo emittatur per respirationẽ & pulsum. Alio modo ꝙ partes, quas contingit, alteret secundũ substantiã, & eas,quas recipit qualitates. Cæterum necessarius etiam est cibi vsus, quoniam calor, qui in nobis est insitus, dissipat subiectam materiam solidiorem, viuentibus propriam: quæ nisi cibo restauraretur, paucis diebus dissolueretur & extingueretur animal. Cibi igitur &si tandem uincuntur a nobis agentibus, tamen interim cum mutantur, contranituntur (& ut aiunt philosophi) reagunt: & propterea nos immutant sua substantia, sua

Aer quibus modis nos afficiat.

Cur moriantur qui aere calidiore utuntur.

Cur in gangrænis et febribus putridis corruptio contingat.

Alimenta quomodo nos afficiãt

A sua quantitate, & suis qualitatibus, ut ipse docebit. Eadem ratione potus est necessarius, quoniam idem calor aqueam, & humidiorem quæ est in nobis substantiam, dissipat, quæ potu restauratur. Intelligimus autem potum, non quicquid quocunque modo bibitur, (Nam sic in potu sæpe esset cibus, ueluti si contusas carnes iusculo aliquo misceas, & bibendo deuoremus) sed quod reuera minimum habet in se, quod solidam substantiam: plurimum verò ex eo, quod aqueam reparare valet: Igitur aere, aeream substantiam, cibo terream, potu aqueam restituimus. Sed quid de ignea dicemus? An quod illa in corpore nostro ad pondus aliorum exigua sit, & cibo potu potissimum, & forte etiam aere reponatur: Sunt enim hæc omnia non simplicia, sed ex quattuor elementis composita, etsi ab eo, quod in illis præpollet, nomen sumunt: vocantes scilicet cibum, quod terrenum est, in quo terre na portio uincit, potum in quo aquea, aerem in quo aerea plurimum dominatur: Egemus igitur necessario cibo, ac potu. Quòd si quidam reperti sunt, qui sine illis multos etiã

B annos vixerint, quòd forte illorum calor debilitatus ex morbo, impotens sit factus ad substantiam solidam, & aqueam dissoluendam, & illi sufficiat aer, eo quòd sola aerea consumatur. Tamen hæc vt rara sunt, & præter naturalem ordinem, necessitatem edendi, & bibendi, quam nobis imponit Gal. non tollunt. Porrò necessarium est vigilare: quia vigilia contingit, quando natiuus calor ab internis suis fontibus extra fertur, non potest autẽ semper intus contineri, tum ob naturæ prouidentiam, quæ instituit externas partes non semper otiosas: illæ ergo cum agere uolunt, commune animæ instrumentum ad se alliciunt: tum quod ipse calor, qui in aerea, & spirituosa substantia potissimum residet, intus auctus suapte natura superiores, & exteriores parteis petit. Cogimur pariter necessario dormire, quoniam calidi natiui substantia, spirituosa inquam illa materia per uigiliam agentibus externis membris dissipatur, nec propterea durare perpetuo potest, nisi per somnum re-

C trocedat in sua viscera interna: vbi per concoctionem humorum, qui illic esse solent, rursus augetur, & rursus vigiliam parit: sic mutuo somnus, & vigilia sibi succedunt, dissipatione, & restauratione calidi innati. Hæc sunt exempla eorum, quæ necessario nos afficiunt. Eorum verò quæ non necessario idem faciunt, sunt enses, & exitiales feræ: Quibus aliqui duntaxat obuiant, uel casu, uel spontè, dum nonnulli temere sua mala quærunt.

Potionis usus & quid illius nomine intelligẽdum.

Ignea substãtia quæ in nobis est quomodo restituatur

Cur sine cibo & potu quidam uiuere possint.

Vigiliæ necessitas & causa.

Somni usus & necessitas.

Quare circa primum causarum genus versatur ars corporis conseruatrix. circa secundum autem minime.

Cum docuerit Galenus duo esse genera eorum, quæ nos afficiunt, vnum eorum,

D quæ necessario: alterum uerò, quæ non necessario: id faciunt, nunc docet non omnia esse subiecta prouidentiæ nostræ artis, sed ea solum, quæ necessario prodesse, aut lædere possunt. Nam quæ casu, & raro agunt, prouidentia artis nostræ caueri non possunt, sed arte militari, & propria cuiuscunque diligentia, & virtute: Quæ verò semper prodesse, aut nocere sunt parata, & sola ars nostra nouit, quomodo afficere possint, merito comprehendimus in nostra facultate: Ac intelligere quidem oportet artem non versari circa ea, quæ non necessario afficiunt: non quòd læsiones factas ab ensibus, & feris curare non debeamus, sed quòd ex nostris præceptis prospicere non possimus, ne ea, quæ hoc modo lædendi uim habent, obsint.

Iuuantia et lædentia quæ arti nostræ subiciãtur.

Quot igitur numero sint ea, quæ ex necessitate corpus alterant, distinguentes, proprium in singulis eorum causarum salubrium genus inueniemus: Inest igitur vnum quidem ex ambientis aeris adhæsu, alterum ve-

E ro ex motu, & quiete, & totius corporis, & partium singularum: tertium ex somno, & uigilia, quartum ex iis, quæ assumuntur, quintum ex iis, quæ excernuntur, & retinentur, sextum ex animæ affectibus.

Anteà docuit duo esse genera rerum, quæ nostrum corpus alterant, deque eo solũ artem nostrã agere, quod necessario nos afficit, & exẽpla quædam illius posuit, non tamen certum numerum explicauit, sine quo non potest certus numerus causarum salubrium do-

ceri; eum ergo numerum alterantium, & corrumpentium hic enarrat, vt poſtea certum A numerum cauſarum ſalubrium tenere poſsimus, ad quas perpetuo reſpiciamus, cum ſuccurrendum erit, ijs, quæ per ſanitatem nos alterant, & corrumpunt.

Quæ et quot ſint quæ nos neceſſario afficere poſſunt.

Dicit ergo hæc eſſe ſex, nẽpe aerem ambientem, motum, & quietem, ſomnum, ac uigiliam, quæ aſſumuntur, ſiue cibum, & potum, quæ excernuntur, & retinentur, & animi affectus: quæ quidẽ recentiores Medici res non naturales vocare ſolent: At quod ſine aere, cibo, & potu, ſomno, & vigilia eſſe non poſsimus, ſuperius oſtendimus: Nunc de reliquis idem oſtendendum.

Motus noſtri uſus & neceſsitas.

Motus igitur nobis eſt neceſſarius, cum non ſimus plantæ, quæ ex ipſa terra, cui ſunt infixæ, alimentum ſibi parare poſſunt. Quare natura motum animalibus dedit, ut quæ ſunt ſparſa, ſibi neceſſaria comparare ualeant. propterea eadem natura prẹter uim motoriam, illis quoque indidit appetitum, ac uoluntatem, ut ex illis poſsit motus fieri. Sed quoniam motus utitur etiam communi animæ inſtrumento, nempe calido innato, & illud diſsipat, ideo quietem quoque, & quieſcendi vim eſt largita, vt ipſe calor refici, & interim etiam obire poſ- B ſemus ea officia, quæ per quietem melius, quàm per motum exercentur.

Quietis uſus.

Nam Ariſt. ſententia eſt, animam quieſcendo ſapientiorem fieri, quaſi corporis agitatio ingenio obſit. Somni verò vigiliẹ, & eorum, quæ aſſumuntur, ideſt cibi & potus neceſsitatem anteà oſtendimus. Sequuntur inter illa, quæ neceſſario nos afficere ſcribit author, quæ excernuntur, & retinentur, ideſt excrementorum generatio, retentio, & excretio.

Neceſsitas generationis et reiectionis excremẽtorũ.

Non enim fieri poteſt, quin in nobis generentur excrementa. Nam ſi nutritio eſt neceſſaria: erit quoque neceſſaria excrementorum generatio: Cum enim, quẹ actu nutriunt, ſimilia ſint ſubſtantiæ noſtræ, quẹ caloris vi, a partibus ſingulis eſt diſsipata: alimenta verò, cum aſſumuntur, non actu, ſed potentia ſimilia ſint; neceſſe eſt, vt de potentia ad actum ducantur: id, quod fit per concoctionem, cuius officium eſt & finis aſsimilare omnia, quæ concoquuntur, quantum licet per ipſam concoctricem facultatem, calorem innatum, & eius, quod concoquitur, C conditionem. Itaque cum in omni alimento aliquid ſit, quod nobis ſecundum ſubſtantiã eſt diſsimile, aliud verò, quod ſimile actu fieri poteſt ſecundum ſubſtantiam & qualitates, per concoctionem hæ duæ ſubſtantiæ, quæ erant in alimento potentia, actu emergunt: & quod per ſubſtantiam, & qualitatem aſsimilari potuit, additur, & nutrimentum fit corpori: id verò, quod ſubſtantiam ab initio habebat prorſus inutilem, in concoctione aſsimilatur quidem per qualitates: verum per ſubſtantiam aſsimilari non potuit, quoniam potentia erat diſsimile. Quare cum illud ſit inutile, ac poſt concoctionem abſolutam, a natura ſeparatur ab alio, & in certis locis colligitur, & tandem excernitur, vnde ab excretione excrementum a nobis dicitur.

Excrementũ unde dicatur.

Porrò excrementa quædam ſunt fœtida, & ſordida: quæ ſi continuò, ut gignuntur, excernerentur, redderent hominem, ut inquit Galenus in lib. de uſu partium alienum a muſis & philoſophia, ideſt impedirent cultum bonarum artium. Quis enim illas excolere poſſet, ſi ei impoſita eſſet neceſsitas aſsiduè mingendi & egerendi? Alia D verò ſunt, quæ hac moleſtia carent, nec aliter vacuari poſſunt ob ſuam naturam, quàm continue: quæ enim vaporoſæ ſunt naturæ, illa per inſenſibiles cutis, & aliarum partium meatus aſsiduè expirant.

Excrementa quæ aſsidue et quæ per interualla reiciẽda.

Igitur excrementa primæ concoctionis, quæ fit in ventriculo, nempè vrina, & ſtercus; ac vtraque bilis., quæ fiunt in concoctione hepatis, poſteaquàm ſunt genita, ſeparantur ab vtili parte alimenti, & in quibuſdam concauis partibus, ad hoc officium deſtinatis a natura, colliguntur, & aceruantur, donec per certa interualla poſtea expellantur. Excrementa verò tertiæ concoctionis ſordes, & uapor iugiter excernuntur, quia nullæ partes ad illorum ſuſceptionem & collectionem ſunt factẹ.

Excrementa primæ, ſecunde et tertiæ concoctionis quæ.

Hæc igitur omnia excrementa, ſi prẹter naturæ ordinem retineantur, alterant & corrumpunt noſtrum corpus, pro cuiuſque excrementi natura, & locis, in quibus continentur, aut a quibus exeunt.

Quomodo excrementa alui nos afficiant.

Nam alui excrementa retenta, uentriculi appetitum deijciunt, vertiginem, & dolorem capitis B adferunt, nauſeam pariunt, fœtum in mulieribus ſæpe elidunt, vrinẹ ſtillicidium, & in nobis compreſsione veſicæ ſæpe pariunt, colicos dolores excitant, dum flatus exire prohibent, & multis alijs modis corpori obſunt.

Vrina retẽta quomodo lædat.

vrina verò cum ſupprimitur, antequàm recipiatur in veſica, ſi effunditur in cauitatem ventris, aquam inter cutem parit: ſi verò vna cum ſanguine miſcetur, nutritionem labefactat: & pruritum ſcabiemque, ac ſudores multos excitat: ſi verò in veſica eadem collecta, poſtea exire non poſsit, miros cruciatus mouet, & tandem mortem infert. Sic profectò ſi bilis flaua non recipitur in veſica hepati ſubiecta, ex ea fit regius morbus: aut ſi calor præter naturam eam inuadit, febres bilioſæ ex il-

lius

A lius putredine accidunt. Quòd si fortè a natura separetur ab alijs humoribus, & extrudatur in aliquam partem, tunc nascuntur Erysicplata, Herpetes, Pustulæ biliosę: & si repat is humor ad caput, deliria & furores contingunt. In stomacho cibi appetentiam deijcit, sitim intendit. Parit quoque humor melancholicus in corpore, cum retinetur, sua mala: in stomacho picam, caninam famem, in capite melancholiam dictam, maniam: in corde mœstitiam, in externis partibus cancros, elephantiasim, leprā: in toto corpore. At verò vaporosa excrementa, dum cohibentur astricta cute, calorem intus augent, & febrem synocham, & alias, pro subiecti humoris & corporis conditione excitant. Sordes verò illa crassa, retenta, cutem fœdat, scabiem gignit crustosam: ex quibus, ne singula prosequamur, constat ex excrementis relictis ex nutritione: dum retinentur, alterari & corrumpi nostrum corpus: et tanto magis fiunt corruptiones, quando retinentur excrementa, quæ præter naturam in nobis gignuntur, ut pus, vermes, calculi, & alia huius generis, quæ ex ma-
B lis coctionibus proueniunt. Cæterum cum excernuntur excrementa naturalia, nulla noxa accidit corpori. At cum aliquid excernitur, quod est naturæ cognatum, tunc corpus exoluitur. Id, quod etiam accidit vbi excernuntur excrementa morbosa, nondum peracta concoctione. Nam quia tunc separari non potest, quod est inutile ab utili substantia, contingit vtranque expelli: vnde symptomaticæ & malæ dicuntur esse excretiones, quæ fiunt absque signis concoctionis. Habent quoque vim necessariam in alterando nostrum corpus animi passiones, quibus omnes subiecti sumus plus, uel minus. Nocet.n. gaudium, ira, tristitia, timor, spes, cupiditas, inuidia, vindicta, desperatio, cogitatio, vehemensq; omne studiū: & ex his quædam, quòd calorem uel accendant, uel minuant, uel contrahant, uel expandant: ex quibus sequuntur fluxiones, febres, siccitates, colliquationes, fluxiones, & ut semel dicam, omne genus ferè morbi. Ac vt hæc prosunt cum mediocriter fiunt, & obsunt cum excessus
C in illis fit: ita tutum non est homini securè omnino uiuere absque ulla animi passione. Torpescit enim in corde calor, aut plusquam oportet delitescit in visceribus, nisi ab his affectionibus excitetur, & promoueatur: At vbi ita postulant affectus, prodest, nunc vnam nunc aliam ex his passionibus vehementius commoueri. Nam, ut in profluuio sanguinis mœtus, & tristitia optimum adferunt remedium: sic ad frigidos humores, & corporis crassitiem, quæ corpus grauat, & sanitatem corrumpit, ira, tristitia, cogitatio conferunt. Et ne diutius in his moremur, videndum est an sex hæc solum sint, quæ ponit Galenus, nostrum corpus necessario alterare, & corrumpere. Nam contra has causas, illud maximè facere videtur, quod scribit in initio libri primi de sanitate tuenda. Illic enim corruptiones, quæ necessario nobis eueniunt, dicit a duobus accidere, nempe uel a nobis ipsis, & nostris principijs, uel ab extrinsecis. A nobis ipsis fluorem substantiæ, & siccitatem, quam calor insitus perpetuò parit, & excrementorum prouentum, qui ex concoctione nutrimenti resultat. In-
D ter extrinsecas autem solum numerat aerem ambientem, motus quietis, somni vigiliæ, & animi affectuum nulla facta, vt hic, mentione. Hæc viderunt quidem nostri interpretes, & illas hoc loco afferunt corruptionis causas: sed interim non vident plures, quam sex, eas esse, si & illæ & hæ recipiuntur. Ego verò aliter sentiendum esse puto, & dico plura esse quæ nostrum corpus corrumpunt, quam hæc sex, de quibus agit Galenus, & verè corrumpentia necessariò ea esse, quæ ex nostris principijs oriuntur: non tamen Galeni est institutum omnes causas alterantes nostrum corpus enumerare, sed illas solum, quæ arti nostrę sunt subiectæ, & in nostra potestate. Vult enim solum hic docere, quæ possint prodesse, & obesse ad sanitatem construandam, recuperandam, pręseruandam, & reficiendam, cum ex morbo corpora imbecilia, & malè sana sunt relicta. Nam solum vim & vsum materiæ medicæ docet, & quomodo ea nunc salubris, nunc verò insalubris fieri possit, explicat: ne temere ea vtamur. Quod cum fit, corpus alteratur & corrumpitur: cum verò ea commodè vtimur,
E alteratur quidem, sed corrigitur uitium, quod ab illis est factum. Nā posteà ostendet aerem cibum, & potum, & reliqua, de quibus hic agit, si iusta qualitate & quantitate adhibebuntur corpori, esse causas salubres, conseruatrices, & effectrices sanitatis: aliter verò eadem fieri causas insalubres & corruptrices. Igitur non omnia, quæ possunt alterare & mutare nostrum corpus, sed solum materiam medicam hic enarrat Galenus, vt ea possimus eligere, quæ prodesse possunt: alia verò euitare, quæ sunt apta obesse. Verum non potest ars nostra contenta esse his sex, quæ hoc loco a Galeno ponuntur. Ab alijs enim cogimur sæpe auxilia, idest causas salubres conseruantes & efficientes sumere. Nam in lib.

Quæ perueniant mala ex retētione humoris melancholici.

Ex uapore & sorde retentis quæ mala proueniat.

Quæ mala nascantur ex malis excertionibus

Quomodo animi passiones nos afficiunt.

Animi passionū usus & necessitas.

An quæ nos necessario afficiunt sint solum sex.

de ſanitate tuenda,vbi agit de conſeruatione primum optimæ conſtitutionis, deinde alio- A
rum, qui ſani quidem ſunt, ſed ab eo perfecto ſtatu declinant,auxilia capit a balneis,lotio
nibus, frictonibus, vnctionibus, quæ in his ſex rebus nequaquam continentur. Quin
etiam in ſequentibus, ubi uitia emendare uult,quæ in partibus inſtrumentarijs, & conti-
nuitate uiolata cõtingant tum in ſanis,tum in egris,auxilia capit ex ligaturis,ex deobſtruen
tibus,ex vulnerantibus,ueluti cũ ſcalpello uenas aperimus, ex reuellentibus,deriuantibus.
Addit alibi ſæpe malis noſtris mederi, quæ ceruici & alijs partibus alligantur: quę omnia
hic ſunt omiſſa, aut certè non niſi magna uiolentia ad hæc trahi poſſunt. Præterea animi
affectus, cum illius motus quidã ſint, uidentur comprehendi ſub motu, quare magis mihi

Materiam medicã quatuor generibus rerum comprehendi alibi traditis, meliuſque ſex iſtis rebus non naturalibus.

placet tractatio, quę habetur de his, in libro quinto de ſanitate tuenda, vbi quatuor gene-
ra facit, materiæ medicæ, quæ mutandi corpus uim habet, ad bonum, uel malum: & vnũ
ponit continere ea, quæ aſſumuntur: aliud,quæ fiunt ſiue geruntur: aliud, quod ea com- B
prehendit, quæ educuntur & retinentur. Poſtremum quod amplectitur vniuerſa, quę fo-
ris adhibentur. Igitur per ea,quæ aſſumuntur,comprehendimus alimenta, medicamenta
quocunque modo,& per quemcunque locum in corpus aſſumpta, ſiue corpora ſint ſolida,
aut potiones, ſiue per os ingerantur.ſiue immitantur per anum, pudenda uel aliam quam-
cunque corporis partem. Eorum verò, quæ geruntur nomine, tum animi, tum corporis
motus,& quietem intelligimus; ut otium, exercitationes, uitæ conditionem,iram,triſti-
tiam, cogitationem, & his ſimilia: quorum quædam,a nobis ſolum proueniunt,ut animi

Aſſumptorum nomine quæ veniant.

perturbationes, & vitę conditio: quædam verò ab alijs in nobis fiunt, ut frictiones, naui-
gationes, geſtationes, quæ uehiculo obeuntur: quædam verò mixtam habent naturam,
quum partim ex alijs in nobis fiant,partim etiam a nobis proueniant:cuius generis eſt equi
tatio & geſtatio, & ſi quid aliud in quo corpus uario modo agitamus. Porrò genus eorum,

Eorum quæ fiunt nomine quæ cõprehendantur.

quæ extrinſecus adhibentur,continet quæ impulſu agunt, ut uulnerantia, contundentia, C
frangentia, item quæ nos ambiendo circundant, vt Aerem, lotiones,natationes,&ſiquid
ſimile reperiatur: quàmquam in natatione non ſolum ex aquæ adhęſu, ſed etiam ex motu
corpus alteratur, Comprehendit pręterea, quæ corpori adiunguntur, & applicantur, ve-
luti vnctiones, cataplaſmata, cerata, & huius naturæ alia. Poſtremo, quæ collo reliquiſq;
partibus appenduntur, aut circumligantur, ut vincula, quæ partibus inijciuntur, aut alio

Extrinſecus agentia quæ contineant.

denique modo extrinſecus corpori adhibentur. Iam vero, quæ educuntur,ea complectun-
tur quæ quocunque modo a corpore exeunt, ut ſudorem, ſtercus, vrinam,ſordem, vapo-
rem, ſaliuam,pituitam, quæ enumgitur: humorem, qui per purgationem, venæ inciſio-
nem,vel alio remedio educitur. Ad quod etiam genus ſpectat pinguedinis, carniſque excre
tio,uel detractio, & aliarum partium, quæ a ſibi cognatis reſcinduntur. Sunt etiam huius

Excreta et retẽta quæ comprehẽdant.

generis, quæ præter naturam in nobis concreuerunt vt lapides, lumbrici, pus,dracunculi,
& ſi quid aliud ſimile, quod extractum a corpore,illius conſtitutionem mutat: venus etiã, D
quatenus ſemen excernit: quatenus verò corpus commouet, ad ea, quæ fiunt, redigitur,
quemadmodum & aliæ excretiones corporis. Etenim excretio ipſa, actio eſt, & aliquid
eorum, quę aguntur: id verò, quod excernitur, ſpectat ad ea, quæ excernuntur, eadem

Venus ad quæ ex prædictis redigatur.

omnia cum retinentur, ſub contrario genere comprehenduntur: quæ ſimul coniuncta,
(propterea quòd contrariorum vnum eſt genus) quartum caput facere dicuntur, ab alijs
tribus diuerſum: ac perpetuo quidem ab his rerum generibus ſumuntur cauſæ ſalubres,
inſalubres, neutræ: & in illis ſemper inueniemus quid nobis auxilio, aut nocumento eſſe
poſsit,

Ex his enim neceſſe eſt aliquo modo affici corpus, ab aere quidem am-
biente, quia, aut calefit, aut frigefit, aut exiccatur, aut humectatur, E
uel ſecundum horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur
ſubſtantia.

Poſteaquàm Galenus numerauit illa,quæ poſſunt mutare noſtra corpora, nunc docet
quomodo ſingula ex prædictis mutationes ſuas faciant. Et id primum docet in aere am-
biente,quem dicit in duplici ratione, nos mutare poſſe, uel alterando ſecundum primas
qualitates ſimplices,vel compoſitas: vel ſecundum, vt ait, totam ipſius ſubſtantiam. Quid
per

A per alterationem factam ex primis qualitatibus intelligat,non est,quòd doceamus: id enim per se patet. Alterationem verò per totam substantiam,non aliud intelligere potest, quàm eam, quæ fit a forma rei, a quo nomine semper aborruit Galenus. Nam cum dicat alimenta,& medicamenta purgantia,non id esse,quod sunt,per suam temperiem,sed per totam ipsorum substantiam, non potest hoc nomine aliud intelligere, quàm formam: per illam enim alimenta, sunt alimenta & purgantia medicamenta vim habent purgandi. Quòd si Galenus in alijs suis tractationibus,veluti cum agit de essentia partiũ, animi moribus, & actionibus nostri corporis,posuisset hanc totam substantiam,non eò venisset, vt diceret carnem esse carnem,& os esse os,& aliam quamcunque partem,id,quod est,& viuens a non viuente differre ob diuersitatem temperamenti: & quòd grauius est non cogeretur fateri, mores animi hominum, simillimos esse debere moribus & actionibus porcorum,quorum corpus,carnem & temperiem,simillima esse statuit. Porrò cum aer nos mutat tota sua sub- B stantia, accepit formam quandam ex astris nobis incognitam, qua vel nos perimit,vel morbos ex occultis causis natos,tollit. Ita enim in pestilentia aer plurimos occidit,ob illam occultam formam,& non ob euidentes qualitates. & iam ipse aer, qui mutauit eam formam, quæ morbum Gallicum peperit, remedio eidem morbo fit. Cessat enim crudeliter sæuire morbus hic, vt ante aliquot annos faciebat: propterea quod cessat influxus ille syderum, qui illum peperit,aut aliunde in nostram regionem inuectum fouebat. Porrò aer calefacit corpus,cum vel calidus ipse est,uel frigidus: calidus quidem calefacit, cum per inspirationem,& dilatationem arteriarum in corpus trahitur,vel cum ipse extrinsecus contingit partes nostri corporis,& calorem,quem in se habet, illis imprimit: frigidus uerò intus calorem auget,densata extrinsecus cute, & repulso ipso calore, qui in externis partibus continetur. Quòd si corporis, & cutis meatus secundum naturam patent,augetur solùm secundum naturam intus calor,quomodo uentres hyeme calidos reddi scribit Hippocr. in Apho- C ris. At si ex labore,aut æstu,meatus illi immoderatius patent, & in eo statu aeri frigido occurramus, calor præter naturam in nobis augetur, & febres fiunt: quoniam calida excrementa plurima genita ex labore,vel ex aere calidiore expirare prohibentur ob aerem frigidiorem,qui uehementius se se insinuauit in corpus rarefactum,& ita uias eas penitus occlusit: Ac non solùm quidem calefactio ex aere calido,& frigido contingit: sed etiam accidũt fluxiones,& ex illis omne tumorum genus,obstructiones, & alia mala; quæ ex his nascuntur. calidus etiam aer exsiccat,& dissoluit substantiam calidi innati, atque ita omnes actiones debilitat: frigidus verò,vt per accidens calefacit, ità per se refrigerat. siccat etiam aer, qui siccus est,& humectat,qui humidus,ac coniunctis inter se qualitatibus, calore inquàm & frigore, cum humiditate, & siccitate, fiunt in nobis effectus, qui referunt suas causas. Quòd si hæ aeris qualitates cum uentis agant in corpore,uehementius imprimunt suã uim & effectus eos pariunt,quos describit Hippoc. nasci ex Aquilonia,& Austrina constitutio- D ne in tertio libro Aphoris. Aer etiam ob suam corruptionem,aut bonitatem, quam recipit in sua substantia,mutationes facit,nunc in humoribus,nunc in certis corporis partibus:vnde plurimi oriuntur morbi,quorum naturam ignoramus, & plurimæ fiunt morborum solutiones præter spem Medici,per occultas illas impressiones aeris: qui idem prodest nobis, & obest non solùm ob primas qualitates,& latentem formam, sed etiam ob secundas qualitates cum est nimium uel crassus,uel tenuis,vel ex sole purus redditur,aut in locis profundis,& obscuris impurus factus. Colligit etiam ipse prohibita uentilatione, & transpiratione,vt nostra corpora, sua uitia & putredinem.

Alteratio a tota substãtia quid.

Pestis àquo aere fiat.

cur morbus Gallicus iã mitescat.

Aer calidus quomodo nos afficiat.

Quomodo frigidus.

Ventos aeris qualitates uehemẽtius imprimere.

Aeris læsiones ob suam corruptionem.

Generationes & solutiones morborum præter rationẽ ob influxus syderum in aerem contingere.

E Ex motu uero, & quiete cum utraque modum excesserint, aut calefactum,aut refrigeratum,aut humectatum, aut exsiccatum,vel aliquid secundum horum patiens coniugationem.

Docet nunc uim,quam habet motus,& quies in nostro corpore. Motus quidem unum per se facit,partium enim attritu calefacit,primùm parteis,quæ mutuò se atterunt, deinde alias, quę participes caloris euadunt. ad caloris vero accensionem sequuntur varij effectus pro qualitate, & quantitate ipsius motus,& corporis,quod patitur,diuersam conditionẽ: nam aliud facit motus uehemens,quàm leuis:aliud celer, quàm tardus: aliud ęqualis,quàm inæqua-

inæqualis:aliud frequens,quàm rarus : aliud fit si cum animi contentione, aut absque illa A exerceatur:aliud qui fit ambulando,quàm currendo,uel equitando, aut nauigando : aliud facit multus,quàm paucus, aut mediocris. Propterea hic Galenus non solum debebat immoderati motus,aut quietis vim explicare,sed ipsius motus primum,deinde eius, qui suas differentias accepit,ut facit in lib.de sanit.tuenda. Aliud verò fit a motu in corpore vacuo, quàm pleno,aut moderatè se habente:aliud in frigidis, quàm in calidis corporibus, aut aliter affectis:moderatus tamen motus in moderatis corporibus moderatè calorem accendit: ad quod sequitur excrementorum moderata expulsio,& corporis robur. Quòd si hic motus in corporibus fiat repletis, cum non possit humores dissoluere, eos colliquat, & fluxiones parit: immoderatus uerò motus, & qui etiam adiungit sibi aliquas uehementes qualitates,vt celeritatem,& vehementiam,ut corpora crassiora, & frigidiora roborat: ita quæ mediocriter habent,aut graciliora sunt,primùm calefacit, & exsiccat: deinde refrigerat,uehementius dissoluta,spirituosa,& humida substantia caloris,sine qua ipse calor uegetus consistere nequit. Humectat etiam motus moderatus in corporibus pituitosis:excrementosum enim eum humorem, & crudiorem sanguinem concoquit, ex quo natiuo humore humectatur corpus.sic sanè motus mutat,& nos alterat. Quies uerò cum calorem hebetet, ea incommoda parit,quæ ad caloris diminutionem sequuntur: redundant enim multa excrementa pituitosa in eo statu corporis,& quæ gignuntur excrementa in tertia concoctione, malè expurgantur: partim quod ipsa excrementa crassiora reddantur defectu caloris: partim quòd non impellantur sursum:non acquisito calore,nec meatus cutis sint patefacti, per quos expirare debent. Ac ut excrementorum sequitur prouentus,& retentio, per quietem:sic deteriores fiunt omnes actiones corporis humani,& debilitantur omnia membra, vbi otiosam uitam quærimus:omnes enim egemus motu, & exercitatione pro cuiuscunq; natura.Nam biliosis,& exsiccatis corporibus leuis quilibet motus sufficit ad sanitatem conseruandam:moderatis uerò habitibus,moderatus utilis est:frigidioribus autem,& crassioribus debetur,qui uehementius calorem accendere potest: Nec dictum Galeni,quo præcipit in libro de sanitate tuenda, exercitationem adhibendam esse quousque sentiamus augeri respirationem,intelligendũ est simpliciter & in omnibus.nam ex breuissimo cursu ita intẽditur respiratio,non tamen iustã mensuram exercitationis sumus assecuti.Nec biliosæ quidem naturæ expectare debent respirationis eam mutationem, sed præceptum intelligendũ est de moderata natura,& moderatis qualitatibus exercitationis. Quæ enim tẽperata sunt corpora,uti debent nec celeri,nec tarda,nec uehementi,aut remissa motione:sed cum mediocritatem in omnibus differentijs seruauerint, scire debent se iustam mensuram exercitationis assecutos,quando respirationem auctam senserint. Hæc de ui motus, & quietis.

B

C

Sic ex somno, & uigilia ipsum pati est necessarium. D

Somnũ & vigiliã nihil agere posse.

Somnus,& uigilia nihil reuera,& per se agunt in nostro corpore, sed calor ipse natiuus influens,qui diuersa efficit in nobis uigilando, & dormiendo. Nam per somnum, (vt anteà ostendimus) contrahitur calor in uiscera,& ibi roboratur: vnde sequuntur in corpore illi effectus,quos parere potest cõtractio ea caloris. Etenim partes, in quibus calor natiuus abundat,validiores redduntur,& ob id fœlicissimè exercent sua officia. Quare per somnũ internæ partes optimè sua munera obeunt,externæ uerò debiliter: contrarium uerò in uigilia accidit.Nam cum calore accedit robur externis partibus,minuitur verò cum absentia caloris,internis,unde dicuntur vigiliæ digerere,& somnus concoquere. Porro ut in alijs, sic hic somni mediocris, & uigiliæ in corpore mediocriter affecto uim exprimimus: nam aliud facit longus somnus, quàm breuis: aliud profundus, quàm leuis: aliud continuus, quàm interruptus:aliud qui in sole,quam qui in umbra initur: aliud fit a somno in corpore pleno,quàm uacuo:aliud in gracili,quàm crasso:aliud in febricitante, quàm in sano: aliud in principio accessionum,aliud in declinatione. Eadem obseruanda sunt in uigilia, ne ad omnes pertinere putemus præcepta,quę de mediocri somno,& uigilia in corporibus mediocriter affectis tradi solent. Ac cum omnis somni,& vigilię differentias,causas,& vim duobus libris alibi enarrauerimus, non est, quod lector earum rerum repetitionem nunc a me exigat.

E

Secundum

A

Secundum eandem rationem & ex animi affectibus.

Paulò antea explicauimus quid, & quomodo mutent animi affectus in nostris corporibus, quòd scilicet mutationes suas faciant, uel quòd accendant calorem, vel debilitent, uel contrahant, uel expandant, aut mixtos motus in eo efficiant, quare ex animi affectibus sequuntur illæ in corpore nostro mutationes, quas parere possunt, caloris incrementum, diminutio, contractio, & expansio, de quibus Gal. in primo de differentijs feb. vbi generationem febrium ostendit ex his affectionibus, disserit. *Animi affectus mutatione caloris nos afficere.*

Et ex iis, quæ assumuntur.

B Non aliud intelligit per ea, quæ assumuntur, quàm cibum, & potum, vt ex præcedentibus constat. Mutant autem hæc etiam nostra corpora pro suis qualitatibus primis, secundis & substantia, & copia, & parsimonia: ex quibus accidit corpus commodè nutriri, aut plusquam oportet, pleri, aut vacuari, & calorem roborari, vel debilitari, & venas, ac alias cauitates obstrui, aut expediri, & corpus reddi densum, & solidum, vel rarum, & flaccidũ, pingue, aut macilentum, crassum, aut gracile, & denique varijs modis affici.

Et excernuntur, & retinentur.

Dicunt interpretes hic agi de ijs, quæ vacuãt, vel replẽt corpus, siue de inanitione, & repletione, quod uerum non est. Nam sic de cibo, & potu rursus ageret author, (hæc enim C replent corpus) & de aere, motu, & animi affectibus, quæ pariter corpus euacuant. Quare solùm agit de ipsis excrementis, quæ gignuntur in nobis, & cum retinentur, aut excernuntur, mutationes quoque in nobis efficiunt: id quod iam superius ostendimus.

Hæc, siquidem omnia partim quidem euidenter, partim uero per alias causas medias alterant corpus, & sanitatem corrumpunt, & de eorum singulis seorsum scripsimus in tractatu, qui de salubribus inscribitur.

Ostendit quidem corpus nostrum alterari a prædictis sex rebus: verum modum & rationem non expressit alterationis & corruptionis, id quod nunc facit. Docet enim illa aliquando euidenter, idest immediatè: aliquando verò non euidenter, idest per alias causas D suam vim in nobis exercere. Quòd autem euidenter intelligat immediatè, ex eo ostendit, quòd illi opponat per alias causas medias. Porrò, ut ab aere incipiamus, cum ille calidus est, immediatè calefacit, cum frigidus est, refrigerat. Ad calorem verò sequuntur dissolutio corporis, ad hanc debilitas, ad hanc rursus alia. Huiusmodi igitur aer primo & per se calefacit, reliqua vero per accidens & per media quædam. Nam debilitatio, quam diximus ab eo prouenire, non statim fit ab aere, sed mediante dissolutione nostræ substantiæ. Sic aer frigidus suo occursu densat cutem, non immediatè, quia mediante refrigeratione hoc accidit: Ad densationem uero sequitur caloris incrementum per duo media, per refrigerationem & densationem. Eadem ratione cibus & potus primò replent, ad repletionem sequitur obstructio, ad hanc prohibita transpiratio, putredo, febris. Hæc igitur per multa media E nascitur, cum cibus sua multitudine, aut viscidītate, aut crassitie obstruit cauitates internas corporis. Motus quoque primùm accendit calorem: per accidens verò & mediatè excrementa expellit, corpus roborat, debilitat, & alia, quæ superius dicta sunt, parit. Idem facilè de alijs ostendi potest. *Euidenter efficere quid.*

Omnia igitur nunc dicta genera materiæ quædam sunt salubrium causarum. Nam commodo usu adhibito causæ fiunt conseruatrices atq; salubres: si uero incommode illis utamur, insalubres redduntur. Vn de

de etiam liquet ex his nullam harum rerum exteriorum, aut salubrē, A
aut insalubrem a nobis existimari oportere: at easdem potius quandoque quidem salubres, quandoq; insalubres in eo quod ad aliquid esse. Nam ubi motum corpus desiderat, exercitatio quidem salubris, otium autem insalubre. Cum uero eget quiete, otium quidem salubre, exercitatio uero insalubris. Eodem modo de cibis & potibus, & de aliis omnibus statuendum.

Postea quam enumerauit omnes causas mutantes corpus, docuitque mutationis rationem, quòd scilicet mediatè, uel immediatè illæ suos effectus pariant: Nunc ostendere uult, quomodo illæ fiant causæ salubres, insalubres & neutræ, & in singulo genere conseruantes B
& efficientes. Fiunt inquit tales solo commodo & incommodo usu, non quòd res vna semper sit salubris, alia insalubris, alia neutra, & genere ita discrepent: sed quòd una & eadem res ob commodum & incommodum usum, diuersas rationes sumat: id, quod exemplis docet. Nam motus (inquit) salubris est, & insalubris: salubris quidem, si illis adhibeatur, qui eo opus habent: insalubris verò, si fiat ab illis, qui non motu, sed quiete egent. Ita cibus euacuatis, & nutritione egentibus, salubris est: repletis verò, & recenter saturatis, insalubris est. Ex quibus quidem euidenter apparet, quod superius annotauimus, Galenum non alias explicare causas corrumpentes nostrum corpus, quàm illas, quæ sumuntur ex materia medica: quippe cum hic dicat eandem materiam medicam, vt aerem, motum, salubrem esse, & emendantem uitia nostri corporis: uel insalubrem, idest nos ipsos lædentem, & corrumpentem. C

Horum enim singula, quando, vt necessitas corporis exigit, cum mensura, ac qualitate oportuna adhibentur, salubria fiunt. At cum citra omnem necessitatem, ac præter modum afferuntur, insalubria. Atq; hæ duæ sunt circa salubre & insalubre intentiones, rei scilicet, quæ adhibetur qualitas ac quantitas.

Dixit eandem materiam medicam esse causam salubrem & insalubrem: salubrem quidem, si commodè: insalubrem verò, si incommodè ea utamur: sed non expresit, in qua re consistat commodus ille & incommodus usus: Id quod nunc præstat. Docet enim in quātitate & qualitate ipsius rei inclusum consistere. Nam si debitam rei qualitatem & quanti- D
tatem seruauerimus, pro necessitate eius, qui re illa utitur, tunc salubriter uiuemus, & sanitatem conseruabimus, aut illam efficiemus: at si in qualitate, vel quantitate errabimus, res illa nos lædet & insalubris fiet: id quod notius est, quàm ut probari debeat.

Neque enim est rationi cōsentaneum etiam temporis occasionem, quæ in his, quæ dicta sunt, continetur, veluti tertium aliquod ab eisdem diuersum introducere. Si enim tali, tanta re allata egeat corpus, nemini dubium, quin etiam in tempore oportuno offeratur occasio. Siquidem occasionis inde ortus est, quoniam fluxibile ac facile mutabile est mortale corpus, ac pro trasmutationis modo aliis alio tempore E
eget auxiliis. Quare non est tertium aliquod præter ea quæ dicta sunt, occasio. sæpius autem ea tamquam tertio quodam ob eam quā diximus causam, ad docendum uti consueuimus.

Cum alibi in usu materiæ medicæ, præter qualitatem & quantitatem semper addiderit occasionem, & nunc solum ponat qualitatem & quātitatem, nequis putaret illum a seipso dissentire, rationem reddit quare occasionem omittat. Est autem ratio qua utitur ferè ad hunc

A hunc modum (vt facilius etiam idem a nobis dicatur). Certa qualitas & quantitas materię statui non potest, nisi commodum etiam tempus ponatur. Ergo in qualitate & quantitate occasio continetur. antecedens probat, eò quòd corpus continuo mutetur & alteretur ita, vt quam semel qualitatem & quantitatem statueris conuenire, ob eas quas facit corpus mutationes, postea alio tempore non conueniat. Ergo cum qualitas & quantitas rei non nisi pro certo tempore & certo statu corporis statui posſit, meritò in se includunt occasionem. Non quòd occasio non sit aliquid distinctum a qualitate & quãtitate: sed quòd posita qualitate & quantitate, ea tanquam tertium eiusdẽ ordinis ponenda non sit. Præcesſit enim illius consideratio, & supposita iam est, cum qualitatem & quantitatem affectus corporis inuestigaremus. Tempora enim quædam notamus, in quibus nouimus corpus tali & tanto affectu præditum, vt cum dicimus in principio morbi mouendum esse corpus, quoniam tunc tali & tanto affectu præditum est, ut exigat tale & tantum remedium. Ergo ad docen
B dum (inquit) uti consueuimus, tamquam tertio, occasione: id quod ego intelligo ad docendam qualitatẽ & quantitatem affectus, ex quibus qualitas & quantitas remedij postea statuuntur. Vel etiam ad docendam mutationem, quæ in corpore fit. Quæ etsi uera sunt, & rectè dicuntur, tamen sunt spinosiora, quàm postulet ars nostra. Nam hos scopos semper Gal. ponit distinctos, ut reuera distincta sunt illos indicantia. Nam vt qualitatem & quantitatem remediorum, qualitas & quantitas affectus indicant: sic Gal. in libro de optima secta docet occasionem indicari ex præsentia eorum, quæ postulant remedia, & absentia illorum, quæ ea posſunt impedire. Quare si indicantia inter se differunt, differunt utique & illa, quæ indicantur. Ergo occasionem ponamus distinctam a qualitate & quantitate. Verùm alia magis urgent Gal. Nam in usu remediorum non solum studemus efficere, ut illa exhibeantur in conuenienti qualitate, quantitate, & tempore: sed etiam substantiam in primis eligimus, an scilicet conueniat alterans, uel euacuans, aut replens, aut aliud efficiens
C remedium. Præterea modum utendi, & locum aptum in corpore ad agendum, & ordinẽ vbi plura sunt præstanda, quærimus: & si in uno ex his fuerit erratum, commodus non erit materiæ usus. Ac mirum est, quòd cum Gal. hæc omnia alibi ponat, hic solum rem contrahat ad qualitatem & quantitatem. nec ea quidem quæ ab alijs afferuntur, Gal. excusant, quòd omnes illi scopi in curatione morborum sint necessarii, in sanitatis verò conseruatione, minimè. Nam cibandi & exercendi corpus, occasionem, & modum, atque ordinem in asſumptione ciborum docet Gal. in libro de sanitate tuenda. Præterea, quæ hic dicuntur de communi usu materiæ medicæ, pertinent ad causas salubres tum conseruantes, tum efficientes: quare nulla debet esse in his diuersa ratio. An etiam Gal. paulo inferius in vsu uene ris tempus ad eam aptum non notat prȩter ipsius qualitatem & quantitatem. Ac multo quidem magis refellenda est illorum opinio, qui dicunt substantiam, genus & ordinem mate-
D riæ contineri in qualitate. Omnes enim actiones fieri a qualitatibus rerum, cum inter substantias non contingat contrarietas, & propterea non posſit una in aliam agere. Sed isti meminisse debent eorum, quæ dixit Gal. paulo antea, aerem scilicet in nos agere, non solũ per suas qualitates, sed etiam secundum totam substantiam. An etiam philosophi non docent formas esse, quæ agunt, & ab illis motus principium emanare. Ordo est ad aliquid, non autem in genere qualitatis. Et quam quæso qualitatem exprimimus, cum unum post aliud faciendum esse dicimus. Quærunt etiam hi authores hoc loco in explicatione occasionis, an a tempore sumatur aliqua indicatio: quod quàm aptè faciant, omnes cognoscere posſunt. Nam Gal. in methodo medendi docet a tempore, quo quis cœpit laborare morbo, nullam sumi indicationem ad curationem morborum, sed solum cognosci naturam ipsius morbi. Sed hæc nihil ad occasionem remediorum. Non enim quærimus hic indicantia occasionẽ
E sed scopos ipsos agendi, id est circumstantias: quas non solum medici, sed etiam philosophi obseruandas esse dicunt in omni actione, & officio, quod rectè exerceri debet. Ac nos illas omnes in libro de officio Medici comprehendimus, dicimusque in omni re præstanda, spectandum esse, an agendum sit, quid agendum, & quæ res sumenda tanquam instrumentum aptum ad agendum, & quale, quantumque, & quomodo, quoque tempore, quoue ordine, & in quo corporis loco eo vtendum sit. Cum enim ad ægrotos accedimus (vt in facultate nostra pateant exempla, in primis, quȩrimus an agendum nobis sit, vel negotium committendum naturæ: deinde si agendum est, an vacuandum, uel replendum, uel aliud faciendũ: Et si uacuandum est, quis humor sit educendus, & quod medicamentum sit aptisſisſimum ad

Occasio quo modo ĩ qualitate & quantitate cõtineatur.

Occasionẽ distinctam ponendam esse a qualitate et quãtitate.

De scopis agendi disputatio cõtra Galenũ

Tangit Iuliũ Delphinum hic & sæpe postea

ad illius eductionem, an rhabarbarum, uel cassia, uel aliud quidpiam: Ac substantia & genere medicamenti inuento, quærimus an calidum, uel frigidum, & qua mensura, & an semel, uel bis, & quo tempore sit exhibendum. Quòd si plura medicamenta sunt necessaria, ordinem in illis statuimus. Præstat profectò hæc ita distinguere, quàm sophisticari, & pro authoribus pugnare & interim miserè lectores & artis præcepta confundere. A

Quoniam uero in ipsis intentionibus, & aliæ causæ, salubres, & id quod propositum est genus, continetur, rursus easdem repetamuso: ptimæ igitur corporis constitutioni si circumductus aer temperatus sit, tum aliorum nuper commemoratorum, nempe quietis, & motus, somni vigiliæ, tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniat. B

Cum Galenus inuenerit illa, quæ possunt immutare corporis statum, & quæ nam ex illis medicinæ sint subiecta, & præterea quomodo hæc corpus nostrum mutent, & qua ratione eadem fiant causæ salubres, insalubres & neutræ, conseruantesque & mutantes, nunc tractationem illam instituto accommodare incipit. Est autem illius institutum (vt paulo antea notauit) explicare velle, primùm, quæ nam conueniant corporibus ad sanitatis conseruationem. Ac quoniam in illis, in quibus reperitur aliquid, quod est perfectum, alia uerò imperfecta, prius agendum est de eo, quod perfectum est: quippe cum illud aliorum sit regula, ideo nunc docet, quid optimæ constitutioni sit salubre, & conseruans: estque illius sententia talis, quòd illi conueniant omnia, quæ vim habent in ipsum agendi, siue illa necessario, siue aliter afficiant, seruata in omnibus mediocri quantitate & qualitate. Adhibenda enim sunt ei, aer temperatus, & motus, & quies, somnus ac uigilia, & quæ assumuntur, & quæ retinentur in ea quantitate, & qualitate, vt in sua natura & mediocritate conseruari posit optima ea constitutio. Quæ sententia ita clara est, vt maiore declaratione non egeat. Hoc solùm attingemus, quod nonnullis difficultatem parit: cur scilicet aliarum omnium causarum salubrium meminerit, præterquàm pasionum animi. Aiunt enim alij interpretes, ideò Galenum omisisse animi accidentia, uel quòd possint ex alijs intelligi, vel quòd in nostra non sint potestate: vel quòd alterare quidem aliquo modo possint, sed non quantum oportet corpus mutare ualeant: uel quòd modum illis imponere non possimus: quæ omnia sunt nugæ, vt postea Galenus ostendit. Nam posteaquam docuit qualia & quanta alia esse oporteat sanitatis conseruandæ auxilia, idem subiungit de animi affectibus ijs verbis. Liquet autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, uidelicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ: Hæc enim alterant, atque a naturali statu corpus auertunt. Quòd si animi accidentia ideò sunt prætermissa, quòd in nostra non sint potestate, eadem ratione prætermittenda erant, retentiones & euacuationes excrementorum, & somnus atque vigilia, & aer ipse, quibus modum sæpe medicina constituere non potest. Quòd si in animi affectibus qualitatem, & quantitatem seruare nequit medicus, cur illos inter causas salubres & insalubres posuit? Contra illos etiam facit hæc ratio, & experientia eosdem illudit, qui dicunt animi affectus non habere vim inducendi contrarium corporis statum. Ignorant enim illi, quàm sæpe eæ pasiones sanitatem labefactent, morbos, mortemque ipsam afferant. Siue igitur simpliciter in omni corporis statu mutationem quæramus, siue vt emendemus aeris intemperies, ab animi affectibus, non minus quàm ab alijs prædictis, auxilia quærere possumus.

Delphinum tangit.

C D E

Cum uero aer a temperie recesserit, tantò a mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperantia recessus.

Hunc contextum alij interpretes ita exponunt, tanquam velit Galenus emendare aeris intemperiem contrario ipsi vsu aliarum causarum salubrium, quasi talis sit sententia præcedentis & præsentis orationis: si aer temperatus sit, alia quoque prædicta auxilia temperata esse

A ta esse debet. Si uerò aer sit intèperatus, debemus ad illius intèperiem corrigendā in conseruatione optimæ constitutionis, adhibere cōtrarios excessus aliarū causarū salubriū. Quorū quidē sententia nō patet ex dictione Authoris, nec ex ijs, quæ sequuntur, nec fortè etiā ueritas eis suffragatur. Dixisset enim, cum aer a temperie recesserit, tantò alia a mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperantia aeris recessus: postea vero docuisset, quonam modo reliqua possent aeris intemperies mutare. Addo quòd vniuersalius præceptum erat tradendum de alijs omnibus, ut si quis maiori quiete utatur quàm opus sit, præscribenda erat ratio cibi & potus, somni & uigiliç, & aliorum, quæ possunt emendare errores, qui fiunt a quiete. Quòd si fortè id est omissum, quòd exactè doceri non posset, omittenda erat vtique & hæc repugnantia aliarum rerum aduersus aerem, quæ maiorem fortè habet difficultatem. Neque enim rationi consonum est, ut excedentibus aeris qualitatibus, contrarios opponamus excessus aliarum omnium causarum salubrium: Nam so-
B lus motus temperare potest alterationes illatas ab aere frigidiore: & sola aliquando quies, aut frigidior cibus, reniti potest aeri paulo calidiori. Videtur igitur uelle Galenus docere qualia oporteat esse auxilia conseruantia, quando non est optima temperantia in corporibus, quasi dicat. Cum est optima constitutio, conueniunt aer, tum alia omnia auxilia temperata: cum verò corporis constitutio ab optima temperie recedit, tunc oportet aerem ipsum a mediocri temperie recedere, & ex consequenti alia quoque similes recessus habere debent. Ita enim omnes status a rebus similibus secundum iustam qualitatem & quantitatem adhibitis, conseruabuntur. Non tamen magnopere repugno, si quis aliorum interpretationem sequatur. Nam illud utile præceptum est in sanitate tuenda, ubi aliquæ causæ salubres excedunt, alias adhibendas esse contrarias ita, ut possint emendare illarum uim: Vbi enim non licet nobis corpus exercere, parcius edendum, bibendumque est: vbi calor *Quid agendū ubi causæ aliquæ salubres omituntur.*
C aeris nocet, quies, cibus frigidior & liberalior potus, somnus longior ad temperandum corpus conferunt: & nunc vnum aduersus vnum: nunc plura sunt adhibenda pro ui singulorum.

Hi verò sunt mediocritatis termini in aere quidem ambiente, ut neq; horreat propter frigus, neque sudet propter æstum.

Cum dixisset Galenus corporibus optimè constitutis conuenire & aerem & reliqua tēperata, docet nunc quomodo illorum temperiem metiri debeamus, nempe ex effectibus, qui in nobis ab illis fiunt, & non ex ratione, aut ab eo, quod in alijs fit rebus. Nam cum temperatum ad aliquid dicatur, meritò fit, ut illa dicantur a nobis temperata, quæ nos tempera
D tè afficiunt. Aer autem huiusmodi erit (inquit Galenus) qui nos ita afficit, ut neque horrorem afferat propter frigus, nec sudorem propter æstum. Ex quo euidenter apparet mediocres aeris excessus, a mediocri aeris temperie non excludi, si modò in uehementi ardore solis sudamus, & in frigore ingenti horremus: ita & regionem temperatam uocamus, & intelligimus non eam solùm, in qua nullus vnquam est qualitatum excessus, sed in qua excessus non sunt magni: Horrorem hic non debemus intelligere uehementem illam corporis concussionem, quæ cum frigore fit in quartanis febribus, paulo differentem a rigore: sed insignem frigiditatem, qualem sentimus in plurimis Italiæ locis media hieme. Est enim Galeni sententia in libro de palpitatione, tremore, rigore & conuulsione, rigorem in sanis appellari dolorosam omnem infrigidationem: in ęgris verò eo nomine nos intelligere, nō solum eam refrigerationem, sed simul cum illa, totius corporis agitationem, & hunc fieri ab internis causis: alium vero ab externis: propterea falluntur nonnulli interpretes huius *Aerem tēperatum etiam uocari qui cum aliquo est excessu.* *Rigor quid hoc loco significet.*
E loci, qui hanc differentiam ignorantes, tradunt rigorem ab horrore non alia re differre, nisi quòd hic cutis & partium cuti uicinarum: ille verò totius corporis sit affectio. Nam rigor in sanis, non est totius corporis affectus: & horror, rigorque morbosi, pariter sunt totius corporis affectiones, & commotiones, vt Galenus in libris de differentijs febrium, & in methodo medendi ostendit, cum docet, per magis & minus eam, quæ in ipsis est, differentiam consistere: horrorem enim fieri in quartana, rigorem in tertiana. De qua re est clara sententia in lib. secundo de causis simptomatum cap. 6. Vbi ita scribit: tenuis, salsus, immo tusque humor, pruritum efficit paruus, tenuis, mordens, & immotus, vlcerosos affectus creat: multus, salsus, crassus, & immotus, lepram, & scabiem: paruus tenuis, mordax cum

Horror et sudor quomodo hic fiant.

exiguo motu, horrorem, parit. Quòd si humor uehementius mouetur, uel copiosior, mordaciorque est, concutientem rigorem infert, non horrorem: fiuntque tum rigor, tum horror, cum causa aceruata est circa cutim, & carnes cuti subiectas. Quomodo verò fiat rigor & horror ab illis humoribus alio loco ostendam, vbi de morboso horrore, & rigore fiet mentio. Horror autem de quo hic agimus, nascitur ex molestia, quam sentit corpus ex aeris frigiditate: deserit enim internus calor occursu aeris frigidi externas partes, atque ita facilius eas frigus ferit, & illæ commouentur, ad rem vndique molestantem extrudendam. Porrò sudor in aere calido non fit ob carnis colliquationem, ut quidam temere hic docent. Nam colliquatio, vt Arist. in lib de generatione animalium ostendit, & Galenus etiam passim, affectus est morbosus. Fit enim sudor in aere calido, quia euocatur ad superficiem corporis aquosus humor, qui cum sanguine est mixtus, cui via patet per cutis meatus rarefactos ab eodem aere: vel quòd multi vapores a corpore attollantur, qui posteaquàm peruenerint ad membranam cuti subiectam, densantur, & in aquosum humorem conuertuntur: & ita humoris naturam adepti, per cutis meatus effluunt, sudorque fit. Mirum etiam est, vel potius ridendum, quod illi etiam tradunt, aerem temperatum tunc esse, quando nos temperatè refrigerat per inspirationem: non autem per contactum: & ita vocatum esse ver temperatum ab Hipp. non quòd aer in vere ad tactum temperatus sit, sed quia temperatè nos refrigeret. quomodo enim refrigerandi vim habet, quod est temperatum, & vbi Hipp. ver dixit eo modo esse temperatum: est enim (inquit Gal. in libro de temperamentis), quod exacte medium sit inter omnium qualitatum excessus: tunc aer, qui est ita affectus, nec calefacit, nec refrigerat, nec humectat, nec siccat, siue inspiretur, siue extrinsecus in nos agat. Talem profecto tradit Galenus esse aerem temperatum, qui non mouet sudorem suo æstu, nec horrorem infert suo frigore: Qua quidem in re magnos oportet esse frigoris & caloris excessus, qui hæc committant: qui tamen minores sunt, videntur etiam excludendi ab aere temperato. Sepe enim nos offendit aer calidus, qui sudorem non elicit, & frigidus, qui horrorem non commouet. Præstat ergo hoc modo dicere: quòd aeris ea constitutio conueniat temperatis corporibus, quæ sensibiliter non calefacit, nec refrigerat, nec humectat, nec siccat, nec in substantia tenui vel crassa, aut in pura nullum habet vitium. Galenus autem non tam videtur docere voluisse, qualis debeat esse aer conueniens optimæ constitutioni corporis, quàm qualem maximè euitare debeamus. Mirum etiam illud videri non debet, quòd cum dixerit materiam medicam fieri salubrem debita qualitate & quantitate, hic solum qualitatem aeris exprimat. Nam ut in aere intemperato quantitatem fortè metimur ex parua aut longa in eo mora, ita, qui temperatus est aer, nullos habet quantitatis gradus: perpetuo enim eo vti debet temperatum corpus.

In exercitiis cum primum lassari cœperit corpus, confestim quiescere.

Galenū ad sua principia reuocat

Proposuit Galenus materiam medicam fieri salubrem ob qualitatem, & quantitatem ipsius, & hos duos scopos in illius vsu maximè spectandos esse: sed statim sui instituti obliuiscitur. Nam, vt in aere nullam quantitatem docuit, sic in motu eam solam explicat, qualitatis nulla facta mentione, nisi quòd postea illam laudant exercitationem, in qua æqualiter omnes corporis partes mouentur: cum tamen plurimum referat an corpus exerceas, uel loci, uel tardo motu: frequenti, uel raro: uehementi, aut debili; equali, aut inæquali: vniuersali vel particulari, idest vbi vniuersum corpus, uel aliquæ duntaxat partes exercentur. Tempus etiam aptũ exercitationi hic omittit: quod tamen docet in libris de sanitate tuenda. At nec quietis mentionem facit, cum tamen plurimum referat scire, qualem & quantã illam esse oporteat, & quomodo, quo ue tempore quiescendum sit, & quid post illam fieri debeat. Præterea hic non tam docet quantitatem exercitationis, quàm quid fugere debeamus tamquam vitiosum.

De termino exercitationis Galeni sententia notatur

Non enim vsque ad lassitudinem corpus exercendum est, siue lassitudinem intelligas in proprio significato, sine pro molestia, & defatigatione, quæ motũ sequitur. Quis enim dubitat nos exercitationis moderatæ terminos excessisse, cum iam molestiam ex motu sentimus: quippe cum eo authore corpus temperatum excessus omnes fugere debeat. Et quis eam laudabit, quæ in corpore iam intulit tensionis, vel vlceris, aut inflamma-

A flammationis sensum: quos affectus morbosos in lassitudine ex motu fieri idem author pas
sim docet. Quare ex natura rei, & ex alijs Galeni locis, aliter res explicanda. Motus ergo, siue *De qualitate exercitationis.*
exercitationis qualitas eligenda temperata, & inter excedentes qualitates media, qualis illa
est, quæ nec est volox, nec tarda, nec robusta, uel debilis, nec uehemens, nec remissa, nec
contentiosa multum aut sine contentione prorsus, sed quę prorsus sit media inter omnes
excessus: cuius quidem exempla docet Gal. in lib. secundo de sanitate tuenda. Quantitatē
autem exercitationis, quæ media est inter paucam & multam, agnoscemus esse, non ex las
situdinis, vel molestiæ initio, quæ semper fugienda sunt in optima natura, sed vt Galenus *Exercitationis uerus terminus.*
scribit libro secundo de sanitate tuenda, ex anhelitus auctione, & frequentia. Tunc enim
desistendum est ab exercitatione, cum respiratio mutata est in magnitudinem & frequen-
tiam, ex moderatis illis motionibus medijs inter omnes prædictas differentias. Porrò exer
citationis tempus est, inquit Galenus capite secundo, libro secundo de sanitate tuenda, *Tēpus aptū ad exercitationem.*
B cum cibus duplicem concoctionem acceperit, in uentriculo inquam, & hepate atque ue-
nis. Id, quod cognosci scribit ex vrinis mediocriter pallescentibus: tales enim urinæ osten
dunt recenter peractam esse secundam concoctionem. Nam excrementum biliosum osten
dunt factum, quod non fit, nisi in ea concoctione. Excrementa autem, (vt alibi ostendi-
mus) fiunt in omni alteratione alimenti, post concoctionem absolutam, ad quam sequi-
tur separatio inutilis partis alimenti ab utili. Si uero, (inquit Galenus) vrina fuerit aquo-
sa, crudum adhuc esse in hepate & venis succum ostendit, vt quæ nihil adhuc bilis in se con
tineat: quæ verò ruffa biliosaque est vrina, iam dudum absolutam coctionem testatur: in-
dicat enim natiuum calorem, qui iam absoluerit coctionem alimenti, agere in humorum
massam, & ex illius calidiore & tenuiore portione bilem elicere, & procreare. Non esse
quidem exercendum corpus, cum alimentum non est concoctum in hepate & venis: quo-
C niam per exercitationem crudum alimentum in corporis habitum trahitur, rectè a Gal.
dictum puto. Sed cur velit exerceri corpus, tunc solum, cum recenter est absoluta con-
coctio in hepate & uenis, & non cum iam dudum est absoluta, non uideo. Nam cum
partes, quæ sunt in habitu corporis, nondum concoxerint suum nutrimentum, quod ad-
huc est in uenis, cur illis non imminet idem periculum de attractione humoris crudi. An
fortè non obest hæc cruditas in alimento iam elaborato ex duplici concoctione, & plus
commodi accidit corpori ex fœlici distributione, quàm incommodi, ex ea cruditate,
quæ minimo momento ex partium contactu, & caloris incremento tollitur. Addo quòd
peractis duabus prioribus concoctionibus, edendi tempus rursus accidat, dissoluta iam
substantia ventriculi & hepatis ab innato calore: sed quoniam requiritur animalis ap-
petitus ad illarum partium nutritionem, & ille fieri nequit, nisi per suctionem, quæ
nascitur ex euacuatione partium externarum, ideo exercitatio adhibenda est, quæ par-
D tes illas nutriat & exhauriat. Ad quæ opera sequuntur attractiones nutrimenti, & suctio-
nes internarum partium, hepatis & uentriculi, quæ nouum cibum expetunt, cum illis
inutilis sit sanguis, & alij omnes humores in venis contenti, vt pote quos iam alteraue-
rint, & mutauerint, & pro excremento reiecerint. Ad monet præterea Galenus secundo li *Reijcienda excremēta alui et uesicæ ante exercitationem et cur.*
bro de sanitate tuenda, priusquam ad exercitationem accedamus, excernenda esse alui &
vesicæ excrementa, & optima quidem ratione, ne scilicet aucto calore, rapiantur in cor-
pus: sed illud omisit, quod certè tacendum non erat, quoties scilicet, in die corpus sit e-
xercendam: id, quod ego toties faciendum esse existimo, quoties est edendum. Nam si,
vt Galenus tradit, exercitatio membra duriora & solidiora reddit, caloremque natiuum *De modo exercitationis.*
auget, & spiritus citatiores reddit, & ad hæc sequuntur laborum tolerantia, fœlix distri-
butio, alimenti concoctio, corporis nutritio, humectatio natiui humoris in habitu
E corporis, & excrementorum extenuatio, expulsio, & ex purgatio, atque apertio mea-
tuum cutis, necesse profectò est, vt præcedat exercitatio omnem cibi ingestionem, & non *Quæ exercitati intēperatis conueniat.*
magis vnam, quàm aliam. Quare mane, & uesperi hi, qui bis edunt in die, corpus exer-
cebunt: & si temperati fuerint, vtentur prædictis motionibus, quæ nullum habent ex-
cessum: quòd si intemperati fuerint, conuenientes sibi motus quærent. Nam corpora, quę
frigidis, & crassis humoribus abundant, vehementiorem & diuturniorem postulant exerci *Frigidis et pituitosis, qualis debeatur exercitatio.*
tationem, & non nisi perfectè absolutis, duabus primis concoctionibus. Biliosa verò
corpora, & si Hippocrates scribit illa quiete, & aquæ potione egere, tamen ita illius sen-
tentia intelligenda est, quòd his naturis leuiores motiones utiliores sint, quàm aliæ: nullum

enim corpus sine aliquo suo motu sanum degere potest. Vt igitur biliosi leuioribus & paucioribus motibus contenti esse debent, sic non oberit illis hæc exercitatio, si nondum planè perfecta fuerit in venis concoctio: acrior enim illorum calor, talem materiam ad fœliciorem habitus corporis nutritionem expostulat. Qua ratione dicebat Galenus in primo libro de alimentis: huiusmodi temperies bubulã carnẽ melius, quàm saxatiles pisces concoquere. Verbum πονέιν, quod Leonicenus vertit, lassari, melius fatigari, vel molestiam pati, vertemus. Nam lassitudo affectus grauior est, quàm vt esse possit regula, & meta exercitationis, nisi lassitudinem intelligamus, vt vulgus solet, pro quacumque defatigatione, etiam si nondum accessit tensionis, vel vlceris, vel inflammationis sensus. Explodenda quoque hic est quorundam interpretum opinio, qui volunt lassitudinem omnem ex humoribus liquefactis fieri. Nam motoria lassitudo tensiua, de qua potissimum hic intelligere debemus, si fortè lassitudo contingat ex motu in corporibus benè constitutis, fit solum extensione fibrarum musculorum, vt Galenus passim testatur. Quietis uerò ratio & motus non intelligitur solum in cessatione exercitationis corporis: sed etiam omnium affectionum animi. Nam quietem quærimus, vt calor intus contineatur, aut certè æqualiter in vniuerso corpore: id quod prohibent fieri animi cogitationes, & aliæ passiones, quæ calorem violentius commouent in vnam, uel aliam partem. Quiescendum verò tamdiu est, donec ea opera sint absoluta, quæ caloris quietem, vel æquabilem distributionem postulant: & rursus exercenda sunt alia officia, quæ sequi debent quietem. Nam post quietem, quæ sequitur motum, edendi tempus est oportunum: nec enim statim laborem sequi debet cibus, vt significare uidetur Hippocrates ea sententia, quam citat Galenus, in libro de sanitate tuenda, quæ talis est. Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria: nam ante cibum, calorem dispersum per exercitationem, reuocare oportet quiete: sic enim melior fiet in internis partibus appetentia & concoctio. Iubet etiam Galenus in libro de sanitate tuenda, vt post exercitationem balnea, frictiones, & vnctiones adhibeamus, ad molestiam, si quæ nata est ex motu, tollendam, siccitatem emendandam, & ante ipsam exercitationem, ad corpus emolliendum. Adhibet pariter frictiones, & vnctiones, quibus corpus reddatur flexile, & ad omnes motus differentias subeundas aptum: quæ hoc loco non sunt omittenda, ne quid desit corpori optime constituto ex his, quæ pertinent ad ipsam exercitationem, & illa, quæ ante, & post ipsam sunt obeunda.

Quiescendi ratio & modus.

Post quietẽ quid agendum.

Balneorũ frictionum & unctionum vsus.

A B C

In cibis autem concoctionis perfectio, & excremẽtorum modus, in quali quantoque conueniens.

Docere nunc vult Galenus nutriendi rationem, quæ debetur corporibus optimè constitutis, sed parum fœliciter id facit. Nam cum dixisset in omnibus rebus conseruantibus sanitatem, duos esse spectandos scopos, qualitatem, & quantitatem, hic solum agit de quantitate, nisi quòd paulo postea vno uerbo dicat temperatos cibos istis conuenire. Verum cum in libro de sanitate tuenda, & in primo libro Aphorismorum, & passim alibi docuerit, plurimum referre in nutritione, quo genere nutrimenti, & quali, & quanto, & quo modo, quoue tempore, & ordine utamur: non erant profecto eadem hoc loco omittenda, cum errores fieri possint maiores in illis, quæ omittuntur, quàm in ipsa quantitate, cuius mensuram ait ipse naturam sine doctore & medico constituere sibi posse. Nihil præterea de potione præcipit, quæ tamen artis præcepta tantò magis, quàm cibus postulat, quantò magis in ea ob uoluptatem, & bibendi facilitatem error committi potest. Hæc omnia breuiter nos percurremus. Ac primum ego, genus alimenti in his naturis non probo, quòd simplex est, & semper vniforme mediocriterque nutriens. Nam natura vnicum, & vniforme nutrimenti genus tandem aduersatur: quare nec appetit, & perinde nec retinere, nec concoquere probè potest. Præterea cum in nostris corporibus aliquid sit solidum, & terreum, aliud aereum, aliud aquosum, aliud igneum, & ob exercitationes, & alia, quæ in vita obeuntur, aliquando vna substantia magis, quàm alia dissoluatur: necesse est, vt vario nutrimento vtamur, ne quid desit ad reparationem alicuius substantiæ dissolutæ. Nec illis quidem est credendum, qui ciborum uarietatem, concoctionem turbare credunt. Nam quæ melius appetimus, fœlicius quoque concoquimus.

Alimentorum uarietatẽ potiusquã simplicitatẽ probandã esse.

D E

Addo

A Addo quòd experientia quotidiana hanc opinionem refellat: nullus enim est, qui in quacumque cibatione non vtatur pane, carne, oleribus, caseo, & uino, absque aliqua concoctionis perturbatione. Quòd si natura hæc quotidie appetit, & sine aliquo læsionis sensu illis optimè nutritur, cur aliarum rerum vsum damnabimus? Quare placet Celsi de hac re sententia, quæ habetur in principio sui operis, qua præcipit vt homo, qui sanus est, & suæ spontis, nullis se legibus obliget, & nullum genus cibi fugiat: propterea rectè quoque Galenus, in libro de alimentis boni & mali succi scribit accuratam istam ciborum electionem necessariam esse illis, qui otiosè viuunt: eos verò, qui se exercent, (ut uolumus exerceri optimam constitutionem) non esse subiectos his superstitiosis legibus. Ergo qui optimè est affectus, alimentis illis vtatur, quæ appettet in omnium vsu posita. Quòd verò ad nutrimenti quantitatem spectat, præcipit hic Galenus tantum esse edendum, quantum concoqui potest, & quantum appetitur: tantum enim concoquere hanc naturam, quantum appetit. Quantum verò concoqui possit, nos conijcere ex qualitate & quantitate excrementorum: vbi enim alui excrementa sunt concocta (id, quod cognoscimus cum mediocriter sunt compacta & bene figurata, nec grauius, quàm par sit, olent: & præterea quãtitate respondent cibis ingestis) tunc agnoscimus non plus esse assumptum alimenti, quàm requirat corpus. Si verò liquidiora vel torrida, & indurata fuerint, aut copiosiora quàm quantitas & qualitas ingesti alimẽti exigat, tunc diminutã, vel excedentem eã concoctionẽ agnoscimus. Sic vrinæ aquosæ indicia sunt debilioris concoctionis, quæ fit in hepate. Quę verò sunt flauæ, vel ruffæ, alimentum quodammodo assatum in ea concoctione declarant. Nec dissimili quidem ratione agnoscemus concoctionem, quæ fit in habitu corporis ex eius excrementis. Rusticos enim torrere illud alimentum agnoscimus, quòd camisias & lintea quæ tangunt, inficiant intẽso colore flauo & nigro: & qui otiosè viuunt, diminutam eam concoctionem significant, quòd ea fuliginosa excrementa pauciora, quàm mediocrius postulet, procreent. Sunt etiam peculiaria quædam indicia in singulis concoctionibus bene aut male concocti alimenti. Nam debiliorem ventriculi concoctionem perdunt flatus, ructus acidi, grauitas, nausea, saliuę copia, deiecta appetentia: excessũ verò, qui in ea fit concoctione, inter alia, maximè sitis declarat. Sed hæc alio loco commodius docebo: satis est hic capita rerum explicasse. Verùm si optima natura sibi ipsi est in hac re regula, sinemus illam liberè uiuere, & appetere quantum cupit: in quo opere aliquando parum, aliquando mediocriter, aliquando vsque ad satietatem & ebrietatem edet, bibetque. Nam huiusmodi viuendi rationem, quam nos in excessu positam credimus, natura aliquando mediocrem reddit, & ea gaudet, optimeque habet: propterea Plato in suis legibus, & Celsus ebrietatem, & crapulam, tamquam vtilem aliquando commendant. Eadem porrò est ratio de qualitate, & modo nutritionis, & tempore. Nam nostra corpora auidius aliquando appetunt, quæ frigida sunt actu, quàm calida: aliquando sicca, aliquando humida actu & potentia: aliquando crassa, aliquando tenuia alimenta: aliquando una cibatione gaudent, aliquando bis, & ter quotidie edere expetunt: & plus aliqui cupiunt edere vesperi, quàm mane, qui scilicet, vel ita consueuerunt, vel noctem habent, & primas horas diei liberas: quibus uerò studendum est noctu, & summo manę surgendum, & legendum, liberioresque posteà sunt aliæ diei horæ, illis prodest prandium lautius, quàm cena: præsertim, si adiuncta est consuetudo, quæ maximam habet in nutritione uim. Hęc natura conueniens tempus ad edendum sibi eliget, aut facilè est illud præscribere post exercitationem, & aliquam quietem. Ordinem fortè natura sibi non præscribet, vt quæ æqualiter simul omnia appetat, aut ignoret, quid præcedere debeat. Est autem optimus ordo cibandi, vt præcedant, quæ appetitum acuunt, & facilius concoqui, & corrumpi & a stomacho promptius descendere possunt. Porrò vt in cibis natura ferè sibi regulam ponit, sic in potione non est opus longis præceptis. Nam æstate illa appetit frigidiorem potionem actu, & potentia, & largiorem: hyeme verò huic contrariam: propterea, vbi vehemens urget æstus, prodest, his qui bene habent, nec frigidis malis uentriculi, aut hepatis sunt obnoxij, vt Galenus scribit, vinum bibere in puteis refrigeratũ, & niuem, atque glaciem ei immiscere. Nam maximum aeris feruorem aliter aliquando temperare non possumus. Superstitiosi quoque Medici sunt, qui peponum, cerasorum, prunorum, & aliorum fructuum humidiorum usum arcent a mensis ęstate, quòd dicant crudos humores & putredini obnoxios ex his alimentis aquosis procreari: tãquam natura frustra eos fructus

Quantum edendum.

B

C

D

E

De qualitate & modo nutritionis

Edendũ aliquando mane plusquã uesperi: aliquando aliter faciendum.

Tẽpus aptũ ad edendũ.

Ordo cibationis.

De potionis & bibendi ratione.

Vinũ niue refrigeratum multis vtile.

Fructus æstiuos laudat.

procreauerit,& calor acris & biliosus non postulet ad temperiem conciliandam plurimam aquosam humiditatem. Quòd si aquam libere concedimus, authore Hippocr. & docente vsu, æstate,& biliosis naturis in omni tempore, cur eos quoque fructus non concedemus? quid enim magis aqueum, quàm aqua: & qualem, quæso, putredinem uident excitari a moderato fructuum vsu? Sunt etiam, qui potionem a cibo penitus arceant ab omnibus corporibus, negantque umquam bibendum esse nisi cum edimus: quorum opinio mihi etiam non placet. Nam, vt pituitosis & alijs, qui bibunt ad uoluptatem, huiusmodi potio obest: ita biliosis & exsiccatis corporibus, cum absoluitur concoctio in ventriculo, prodest ad contemperandam crassitiem & uisciditatem, quæ ex concoctione necessario accidit alimento. Addo quòd somnus sæpe prohibetur, vbi siticulosi ad eum accedimus. Propterea Galenus ex Hippocr. leuem sitim somno: maiorem verò non nisi potu tolli posse scribit: & idem suadet in lib. de sanitate tuenda, post peractam concoctionem in uentriculo, ad reddendam faciliorem distributionem alimenti, bibendum esse. A B

De potione a cibo præcepta.

Aequalis uero in his est coctionis appetitus, quodammodo: quare neque præside eget, qui singulorum, quæ assumuntur, quantitatem metiatur: optima siquidem Natura, quantam appetit, tantum etiam concoquit.

Quantum sit edendum ab homine optimè constituto, ostendit paulo antea cognosci posse ex concoctione alimenti: quam probè peractam, aut excedentem, uel diminutam agnoscimus ex qualitate, & quantitate excrementorum. Nam excrementa, quæ ex concoctionibus resultant, testantur qualis sit facta concoctio: tametsi falli in hac re possumus. C
Etenim excrementa, quæ ex optima concoctione resultant, aliquando ob dispositionem corporis natiuam, vel aliunde contractam, diutius retinentur, & ob eam moram sicciora, durioraque euadunt, vt in his accidit, qui aluo sunt astricta: Aliquando verò humidiora, & liquidiora emittuntur eadem excrementa ob retentiuæ imbecillitatem, & superfluã humiditatem intestinorum, cum tamen optima præcesserit in ventriculo concoctio. Nonnunquam etiam ob celeriorẽ, & uehementiorẽ distributionem, aut eandem diminutam, excrementa plura, & liquidiora, uel sicciora redduntur. Nam qui calidiore sunt hepate, aut uehementius corpus exercent, ob vehementiorem distributionem solent emittere alui excrementa duriora. Contrariũ uerò accidit illis, qui frigidiore sunt hepate, & otiose viuunt. Accidit etiam aliquando, vt minuatur copia, & mutetur qualitas excrementorũ, aliò translata illius materia: quo modo vrina his minuitur, & minus colorata redditur, qui multũ sudant: cõmunis enim est sudoris & vrinæ materia, & cum sudore bilis, quæ vrinas tingit, effluere solet. Hæc ergo animaduertenda sunt, ante quam ex excrementorum qualitate, & quantitate iudicemus, an concoctio bona, aut mala, in alimẽto sit peracta. Verũ in optima constitutione, in qua nullum est vitium, excrementorum qualitas & quantitas secundum naturam, certa præbent indicia concoctionis perfectæ. Nunc verò aliud sumit indicium ex appetentia alimenti: quod quidem est indicium a priori, vt excrementa, post concoctionẽ sua præbent signa: nam appetentia præcedit concoctionem alimenti. Scribit ergo nos posse cognoscere, quantum optima natura edere, bibereque debeat, quantum scilicet appetit: huiusmodi enim Naturã non plus appetere, quàm possit concoquere, & quàm illi sit opus ad corporis nutritionem: cuius quidem rei rationem hic non docet, nec interpretes quærunt aut certe malè explicant. Nam Acachias appetentiam scribit hoc loco fieri ab inanitione, & uentriculi frigiditate: sed ex his non docet, quomodo appetentia respondeat concoctioni. Nam si a frigore ventriculi fit appetentia, accidet his, quod Galenus superius dixit fieri in illis, qui ventriculo sunt frigidiore, qui plura appetunt, quàm possint concoquere. Deinde si de optima constitutione hic agimus, appetentia non fiet a frigiditate uentriculi, qui temperatus est in ea natura. Præterea absurdum est, vt anteà ostendimus, intemperiem frigidam ventriculi, quæ est sine humore, & inter sanitatis limites posita, excitare cibi appetentiam: id enim fieri huius opinionis authores uolunt, quòd frigiditas constringat, & exprimat humorem in uentriculo contentum, ex quo sequatur illius euacuatio, & apetentia repletionis, & cibi. Nam quòd huiusmodi expresionem facere D E

Quomodo ex appetentia iudicare liceat an optima natura satis alimenti assumpserit. Acachiæ error.

potest

A potest, uel actu est frigidum, vel extrinsecum aliud, quod uim habet substantiam uentri-
culi, cui adhæret, exprimendi: cuiusmodi esse possunt humores acerbi, uel acidi, quales sunt
humor melancholicus, & acida pituita: sed quid hoc ad frigiditatem, & qualitatem frigi-
dam, quæ cum alijs ventriculũ temperat. Illa enim, ut est cum alijs confusa, ita uim non ha-
bet exprimendi insitum humorem in vnam partem potius, quàm in aliam: nec extra ven-
triculum ea fit expressio. Addo quòd uentriculus, qui dicitur frigidus ex sua natiua tem-
perie, aut alia, sine adhæsione humoris, actu calidus est, & plus habet caloris, quàm frigo-
ris, si modo est pars hominis, & animalis uiuentis: dicitur autem frigidus, quòd minus ca
loris habeat, quàm statuat ratio conuenire ventriculo temperato. At quod ex relatione, &
non sua natura frigidum dicitur, non habet potentiam ad id efficiendum: quod reuera so-
lum tribuendum est ei, quod uim habet refrigerandi. Quare alias queramus causas huius
æqualitatis appetentiæ, & concoctionis, quam Galenus dicit esse in his corporibus. Fit qui
B dem appetentia, vt alibi ostendimus, cum sensus, qui est in orificio ventriculi, afficitur, &
sensationem apprehendimus: vnde delirantes non fament, etiam si in sensu eo est facta affe-
ctio, quia læsa est facultas, quæ sensationes apprehendit. Afficitur quidem sensus a replen
tibus, euacuantibus, & multis alijs causis, quæ obiecta sunt sensus tactus: sed ea solum, quæ
euacuant, & ex euacuatione dissoluunt ventriculi substantiam, uim habent ad famem, &
sitim excitandam: quippe cum fames dicatur esse appetitus repletionis, quæ fit a cibo: & si-
tis appetentia repletionis humoris, qui datur ex potu. Nam cum solida substantia diminu-
ta est, restaurationem postulat: cum humidior est dissoluta, vbi similem quoque exigit,
qua rursus pars repleatur. Replent autem, vt diximus, cibus & potus. At dissoluunt solidã
substantiam multa, quę uim habent calefaciendi, ut febres, exercitatio, vigilia, animi passio
nes: & quæ ventriculi orificium exprimunt, vt acida, acerba, & quæ idem calefaciunt, vt
piper, & alia aromata: necnon quæ humorem ab eo abradunt aut exsiccant, vt amara, sal-
C sa. Verum quæ calefaciunt non seruato robore ipsius ventriculi, appetitum perdunt, vt
in febribus, & vehementi solis æstu, & superfluo labore accidit: Alia verò, quæ assumuntur
vt salsa, amara, acria, possunt quidem acuere aliquo modo appetentiam: sed cum illa nas-
catur ex solius uentriculi euacuatione, minimo cibo satiatur: Quæ verò intrinsecus sunt
genita ex vitiosis humoribus, naturalem appetentiam, sed morbosam, excitant, vt in pica
mulierum, & fame canina apparet. Quare vera & naturalis appetentia in corporibus præ-
sertim optimè constitutis fit ex euacuatione totius corporis, quæ per successionem tandem
cõmunicatur ventriculo. Nam per insensibilem transpirationem continua actione caloris
natiui primum euacuantur partes cuti vicinæ: illæ euacuatæ naturali appetitu commotæ
appetunt sui conseruationẽ, quæ fit per repletionẽ, qua reparatur, quod ab illis est dissolu-
tum. Illæ igitur cum non habeant in se nutrimentum, quo restaurari & repleri possint, tra
D hunt a venis: quæ rursus euacuatæ, eodem desiderio impulsæ, trahunt ab alijs; atque ita
successione quadam tandem fit attractio ab ore uentriculi: quod cum nõ habeat intus nu-
trimentum sibi familiare (nam sanguinem, & materiam, ex qua sanguis est factus, postea
quam abunde ex chylo in se concocto est satiatus & repletus, pro excremento habuit, & a
se reiecit, & propterea eo commode amplius nutriri non potest) cogitur extrinsecus pete-
re & animal admonere, fieri illi violentiam ex suctione aliarum partium, quæ defectu nu-
trimenti periclitantur: proinde natura præter naturalem appetentiam cõmunem reliquis
partibus, animalem aliam (ut vocant medici) orificij illius parti indidit ex multitudine
neruorum: cuius beneficio ventriculus exquisito sensu fit præditum, & sentit illatam sibi
molestiam ex suctione aliarum partium: & animal, vt diximus, admonet, vt sibi & alijs suc
currat, porrecto extrinsecus alimento. Igitur ad famem hanc excitandam primo requiri-
E tur, inanitio externarum partium, & appetitus repletionis, & suctio cõtinens, donec ad ven
triculum fit peruentum: deinde suctionis sensus & apprehensio. postremo appetentia ani
malis. Quamobrem meritò sibi respondent quantitas euacuationis, repletionis, concoctio
nis, & appetentiæ: quoniam cum hæc omnia, sint naturales affectiones, necesse est, vt fiant
a communi instrumento animæ, & corporis, nempe calido natiuo: is enim dissipat nostram
substantiam, & ob dissipationẽ cogit partes desiderare suam repletionem: cui operi etiam
ipse seruit, & ita autor est appetentiæ, & assumptionis alimenti. Is concoctionis est pari-
ter instrumentum. Ad illius ergo proportionem sequuntur hæc opera: si enim parua fit ab
eo dissipatio, parum attrahitur & appetitur alimenti, & parum quoque concoquitur. Si ve-
rò

Appetẽtia uera alimẽti quomodo fiat et a quibus causis.

Vẽtriculũ nutriri chylo.

rò magna fit ab eo euacuatio,ſeruato tamen ipſius robore,multum appetimus,multum in- A
gerimus,& multum concoquimus : quoniam vigente ipſo calido natiuo,omnia illius ope-
ra pariter vigere oportet. Propterea illud quoq; recte ſcribit Galenus,optimam naturam,
non egere præſide & medico, qui cibi modum præſcribat. Nam ſi illa in aere , exercitatio-
ne, ſomno, vigilia , venere, & alijs,quæ calorem natiuum fouent,excitant,& augent, mo-
dum ſeruabit : ſequentur profecto moderata euacuatio,concoctio, & appetentia , docente
ipſa natura in his modum , & menſuram : quippe cum hæc ex naturali cauſa communi na-
ſcantur , quæ non poteſt in vno opere diminutè,in alio cum exceſſu agere . Vbi autem me-
diocria ſemper fiunt , & ſola natura author eſt omnium operum, ars nullum locum habet.

Similiter & ſomno m odum ipſa natura præfinit his , qui optimam corpo-
ris conſtitutionem ſunt ſortiti , & tunc a ſomno excitantur, cum cor- B
pus ampliore quiete non indiget .

Quantum dormire debeat corpus optimè conſtitutum hoc loco , vbi cauſarum ſalu-
brium quantitatem quærit, docere inſtituit. Qua in re nihil docet,quod præceptis noſtræ
artis comprehendi poſsit. Ait enim naturam his corporibus ſomni menſuram præfinire: vbi
autem ſola natura author eſſe poteſt eorum,quæ in nobis fieri debent , arti noſtræ , quæ ad
naturæ auxilium eſt comparata, nullus locus relinquitur . Quod &ſi verum eſt , tamen io-
cundum,vtileque eſt ſcire,quot horas dormire debeat homo,qui bene eſt affectus, & quan
do a ſomno excitari debeat , ſi forte extrinſecus aliquis error contingeret,qui ſomnum pro
duceret. Eſt pariter iocundum ingenijs noſtris nouiſſe quid ſit,quod ſomnum finiat. Nam C
de his omnibus non leues extant dubitationes . Hæc enim tangunt ſomni & vigiliæ finem,
uſum , ſucceſsionem , viciſitudinemque ſomni & vigiliæ : quæ quidem cognitu diffici-
lia ſemper exiſtimaui , & de ijs in opere noſtro de ſomno & uigilia , quantum in me fuit ,
De uſu & fine ſomni & uigiliæ & Ariſtotelis opinio notatur.
diligenter ſcripſi , quorum capita hic ſolum repetam , ne huic loco deſit ſua interpretatio.
Ariſt. ſcribit ſomnum datum eſſe animalibus ob illorum ſalutem,nempe quietis,concoctio
niſque gratia : quem finem ex ipſo authore refellimus . Nam ſi ſomnus priuatio quędam
eſt, vt ille uult,non poteſt aliquas habere differentias,nec finem. Deinde ſi ſomnus fit ex va
pore aſſurgente ex concoctione alimenti , fiet vtiq; ſomnus non ob aliquem finem , ſed ob
materiæ neceſsitatem: quomodo neceſſe eſt fieri pluuiam,poſteaquam eleuati ſunt vapores
in regionem aeris frigidam : & illa quidem deſcendit, non quòd finem habeat,vt proſit vel
obſit aliquibus : ſed quia non poteſt non deſcendere , poſteaquam grauitatem aquæ ſuſce-
Quietē nō eſſe finem ſomni.
pit : præterea ſi vnum , eo authore , habet per ſe proprium finem, quomodo quies & con- D
coctio erunt fines ſomni ? Vtrumque etiam finem refellere poſſumus. Nam ſi ſomnus ex va
pore naſcitur , continget vtique ſæpe fieri ſomnum ex ſolo cibo & potu , vbi nullus præceſ
ſit labor , poſt quem corpus eget quiete . Addo quòd quies ſola ſine ſomno laboris ſit me-
Concoctionem nō eſſe finē ſomni.
dicina , & inquit Hipp. Quare poſt corporis laborem,ſufficiet ſine ſomno , quies , vt ſæpe
fieri videmus . Quod verò concoctio non ſit finis ſomni , refellunt communia argumenta ,
nempe quòd priuatio, & quæ ex neceſsitate materiæ fiunt , non poſsint eam ſibi propone-
re, tamquam finem . Præterea vbi inedia, labor, vigilia,cogitatio, externum frigus ſomnū
conciliant,non poteſt finis eſſe ſomni alimenti concoctio:quæ ſæpe eſt abſoluta , ubi ſom-
Galeni opinio de fine ſomni, quæ etiam confutatur.
nus ab illis cauſis fit . Hæc aduerſus Ariſt. Gal. autem uult ſomnum eſſe datum ad cerebri
recreationem & quietem. Cuius opinionem urgent nonnullæ ex prædictis,& aliæ propriæ
rationes. Nam ſi ſomnus priuatio eſt vigiliæ, quid agere poteſt. Deinde contingit ſæpe ſom
num fieri,vbi cerebrum nullo labore fuit defatigatum . præterea non eſt ſubſtantia cerebri, E
quæ laborat in vigilijs, cuius imbecillitate cogatur ſomnus fieri . Neque enim cerebro me-
dicinam adhibemus,ad illius recreationem ex ſomno , in quo illud omnia naturæ præſidia
Somnū nullam agendi uim habere nec ob id finem aliquē aſſequi.
deſerunt,ſed calori influenti. Quare ſi ſomnus ob alicuius recreationem datus eſt nobis,nō
ob cerebri , ſed calidi influentis reparationem eſt conceſſus:quod ipſe etiam in libro tertio
de cauſis pulſuum tradit . Aliud autem eſt , cerebrum ipſum pati per uigiliam , aliud ipſum
calidū innatum , quo & cerebrum & vniuerſæ partes corporis ad ſua munia obeunda utun
tur . Nam & diuerſa quoque ſunt illorum auxilia . Itaque cum ſomnus ipſe uim nullam ha-
beat agendi , ſed calor ipſe , qui ſomni eſt cauſa , dum deſerit externas partes , merito dici-
mus

A mus somnum ipsum nullum habere, nec assequi finem, sed ipsum calidum influens. Quærendum igitur est an contractio caloris, quæ somni causa est, ob aliquem finem fiat, & eun dem semper. Porrò recedit calor a sensorijs, ut antea diximus, ob multas causas, quæ omnes non mouentur ad agendum propter aliquem finem, ueluti sunt illa, quæ calorem repellunt, aut refrigerant, aut illius motum impediunt, aut substantiam digerunt: hæc enim nõ afficiunt nos ob eum finem, ut calor recedat a sensorijs, & somnus fiat: sed quia aliter facere non possunt. Cum uero natura calorem reuocat ad concoctionem, tamquam commune instrumentum, quod omnibus functionibus seruire debet, tunc ob aliquem finem ea reuocatio fit, & somnus per accidens contingit. Verum non semper idem sequitur ex caloris contractione, quoniam nec ipse calor, nec materia, quæ patitur, eodem modo semper habent: quo fit ut nunc sequatur alimenti, & humorum concoctio, nunc eorum agitatio, uel consumptio: aliquando calidi restauratio, uel debilitatio, uel suffocatio: contingit aliquando corpus refrigerari, aliquando humectari, aliquando exsiccari, aliquando grauari caput, aliquando alleuiari: aliquando inflammationes augentur, aliquando minuuntur: Denique pro diuersitate corporis, quod patitur, & caloris imbecillitate, robore, uehementiore, leuiore, longiore, & breuiore eiusdẽ contractione, diuersos fieri effectus, & diuersos sequi fines cõtingit. Quòd si corpus optimè sit affectũ, cuiusmodi est illud de quo agimus, & cæteris rebus non naturalibus utatur cõmodè: profecto moderatum semper somnum efficiet. Nam nulla causa aderit, quæ breuiores, aut longiores reddat caloris contractiones in uisceribus. Ac solum fiet somnus in eiusmodi corporibus, quando natura calorem reuocat ad concoctionem, & ex ipsa concoctione assurgant uapores, & cum præcessit exercitatio, quæ calorem dissipauit. Atqui optimè constituta natura, mediocriter appetit cibum & potum, mediocriterque exercetur: quare necesse est mediocres fieri, nec diuturniores, aut breuiores, quàm par sit, caloris contractiones. Igitur illa merito sibi somni & vigiliæ mensuram perscribet, si in alijs mensuram quoq; & modum tenet. Quod uero uulgus medicorum stabili præcepto firmauit, sufficere somnum septem horarum, hoc (ut puto) experientia didicit, concoctionem inquam uentriculi eo numero horarum elaborari, & perfici in optimè affectis corporibus, seruantibus optimam uiuendi rationem. Porro scribit Galenus tunc excitari a somno talem naturam, cum amplius non eget. (Inquit noster interpres quiete) quod græcè non legitur, & merito. Nam sic somnum intelligeremus solum factum esse ad reparationem caloris innati dissoluti ex motu. Itaq; cum somnus ob concoctionem alimenti fit, causam non haberet sui finis. Quare melius Galenus scribit tunc finiri somnũ, cum eo non amplius opus habet animal: id, quod fit, cum uel concoctio est absoluta, uel calor ipse satis restauratus, ut possit rursus ad sensoria redire. Aristotelis autem opinionem alibi refellimus, qui scribit tandiu somnum durare, donec pars pura alimenti ab impura sit separata, & quæ pura est ad superiores partes sit delata, & impura ad inferiores: quo facto, inquit, animalia liberata ab onere cibi, excitantur. Nam tandiu durare oportet somnum, donec uicta ea sint, quæ illum pepererunt, & calorem contraxerunt in uiscera: nec unica potest esse huius rei causa: nec illa unquam esse potest, quam ille tradit de separatione partis puræ ab impura: nimirum cum ipsa concoctio, quæ per somnum perficitur, omnia misceat, & uniat, non autem separet partem unam ab alia, & in diuersas partes distribuat: id enim facit uigilia. Inutilis præterea esset ea separatio, cum eiusdem naturæ sint partes, musculi, ossa, nerui, ligamenta, cartilagines, membranæ, in uniuerso corpore, quæ uniformem postulant materiam, in uenis contentam, ut quælibet pars possit sibi familiare alimentum sugere. At rectius pręcipit idem author in œconomicis, surgendum esse ante lucem: id enim conferre ad sanitatem, ad curam rei familiaris, & philosophiæ studium. Id uero præstare potest corpus bene constitutum. At quæ imbecilliore sunt uentriculo, aut uehementius laborant, uel copiosius edunt, quando noctes breuiores sunt, longiorem somnum desiderant, quàm ut possint semper ante lucem surgere. An uero dormire aliqui debent interdiu a prandio, & quomodo, & quo in loco, & denique omnem uim & usum somni, in opere nostro de somno & uigilia exposuimus.

Caloris contractiones quæ somnũ faciunt, an omnes propter finem agant.

B (margin letter)

C (margin letter)

Somnum septem horarum sufficere optimè affectis.

Aristotelis opinio de duratione somni notatur.

D (margin letter)

Qua hora surgendum a somno.

E (margin letter)

Cunque talem victus rationem adhibueris, nullum est in eorum excrementis delictum, quæ vel per uentrem, uel per vrinæ meatus, uel per totum corpus egeruntur. Nam priora quidem ex modo eorum, quæ assumun-

assumuntur, temperantur. Totum vero corpus salubriter perflari A
facit exercitii usus moderatus.

Agit nunc de excrementis, sed non apertè docet, quid velit de illis docere: institutum enim illius ostendit se duntaxat velle docere quantitatem illorum: quippecum aliarum causarum salubrium quantitatem solum hactenus enarrauerit, & paulo postea de omnium causarum qualitate simul verba faciat. Verum verbum, quo vtitur, quòd silicet nullum delictum in excrementis fiat, ostendit se velle comprehendere omnia vitia, quæ in excretione & retentione excrementorum contingunt. Cuius quidem institutum nos hoc loco sequemur: quoniam vtile medicis est, non solum intelligere iustam quantitatem excrementorum, sed etiam qualitatem excernendi, modum, & tempus. Igitur si in alijs causis salubribus erratum non fuerit, quantitas excrementorum iusta erit: Nam plura vel pauciora B redduntur excrementa uel uitio corporis, quod ea diutius retinet, & sicciora reddit atq; pauciora, vel in alium vsum illa transfert, quomodo alui excrementa duriora & pauciora reddunt hi, qui retentricem facultatem habent validiorem, & expultricem debiliorem, vel plurimum mingunt: vel hæc mutantur in excrementis ob aliarum causarum malum vsum. At uitio corporis non mutantur excrementa, si modo corpus statuitur optimè cōstitutum: nec quidem error in illis contingere potest ob vitium aliarum causarum salubrium, quas omnes rectè se habere ponit author. Quare relinquitur quod nullus error possit fieri in excrementis, & ita ratio concludit fieri debere. Sed quoniam medicus præterea requirit fidem ex effectis, ideo tradere debemus in vnoquoque scopo quæ probantur tamquam bona. Superius docuimus qualia oporteat esse excrementa alui, vesicæ, & habitus corporis: C Neque enim omnia requirunt easdem qualitates, sed singula sibi proprias. Nam alui excrementa compacta & figurata esse oportet: quod in alijs excrementis fieri non potest. Quantitatem præterea in vrina certius exprimere possumus, quàm in alui excrementis: nam pau lo minus mingij quam bibatur tradunt medici: idque merito, quoniam minima portio seruari debet ex potu ad humorum vehiculum per exiguas venas: excrementa vero alui dici mus seruare debere proportionem non solum cum ciborum quantitate, sed etiam qualita te: nimirum quod ex quibusdam alimentis plura, ex alijs vero pauciora resultent excremen ta. Quare incertior ratio redditur in quantitate excrementorum alui, quàm in quantitate vrinæ. Ac multo quidem minus metiri posumus quantitatem excrementorum, quæ fiunt in tertia concoctione, vt que continuo expirent in aerem ambientem. Porro tempus commodum ad excernēdum alui & vesicæ excrementa non docent nostri authores: mihi autem videtur tempus illud esse commodum ad excernenda alui excrementa, quando peracta est D concoctio, quæ fit in ventriculo, & distributio, siue digestio, quæ fit ab intestinis ad hepar sugentibus venis: quod quidem tempus, idem non esse potest in omnibus, ut non est par robur partium concoquentium, & attrahentium, nec eadem ratio cibationis. Vrina vero minimum postulat tempus vt excernatur: quoniam minimo temporis spatio concoquitur potus, & distribuitur ob suam tenuitatem. Verum & si indefinitum est tempus excernendi excremeta alui, tamen naturæ optimè affectæ, post quinque horas videntur absol uisse concoctionem & distributionem. Quòd vero attinet ad modum excernendi, in quo consideramus an semel, uel pluries excrementa sint reijcienda, scribit Hippocrates in prognosticis, bis, aut ter in die, & noctu semel excrementa alui esse reijcienda: quod mihi non videtur rationi consonum. Nam cum excrementa fiant solum in concoctione alimenti, nō possumus frequentius excernere, quàm edamus. Quapropter præcipiendum est, toties esse exonerandam aluum, quoties edimus, nisi aliquando tam parum edamus, ut quæ resul- E tant excrementa, minima sui quantitate expultricem facultatem irriare nequeant. Proinde qui bene sunt affecti, post aliquot horas a prandio, & mane cum surgunt a lecto, aluum solent exonerare. Somnus enim nocturnus tardat excretionem excrementorum, quæ gignuntur ex cena. Vrina vero frequentius excernitur, quoniam minima illius portio sufficit ad vesicam stimulandum. Quod vero ad ordinem excernendi pertinet, ratio ostendit prius esse excernenda ea excrementa, quæ primo gignuntur. Nam posteaquàm genita sunt, natura non fert longam illorum consuetudinem, & in corpore moram, quippe cum inutilia sint & inimica. Quare prius mingendum, exonerandaque aluus, quàm exercendum,
cor-

Plura, & pauciora cur fiāt excrementa.

De quantitate excrementorum.

Potionis et urinæ proportio.

Excrementorum alui cū cibo proportio.

De tempore cōmodo ad reddenda excrementa.

De modo excernēdi excrementa Hipp. opinio expēditur.

A corpus. Nam in exercitatione uacuantur excremanta tertiæ concoctionts, quæ postremam habent generationem.

Liquet autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ: hec enim alterant, atque à naturali statu corpus auertunt.

Aliarum causarum alterantium nostrum corpus, genus, non damnauit, sed quantitatem illis pręscripsit: in animi vero affectibus, contra videtur facere: Nam iram, tristititam, furorem, timorem, inuidiã penitus arcet a corpore optimè constituto, eò quòd sint (vt inquit) immoderati affectus. Verum ego aliter sentio. Nam & si hæc inter affectus & passiones ani-B mi excellunt, tamen suum quoque aliquando habent vsum, si modus illis adhibeatur. Nam vt vehementer, plurimumque irasci obest corporibus bene affectis: sic moderata ira, aliquãdo prodest ad calorem excitandum in corde: est enim ira veluti exercitatio quędam cordis. Sed maior est istarum passionum vis & usus in corporibus male affectis. Nam vbi pituita, frigidique morbi infestant pulmonem, hepar, cor, & vicinas alias partes, efficax admodum sumitur auxilium ab ira & furore: vbi vero disoluitur corpus ex sudore, vel fluxu sanguinis, aut alia externa euacuatione, nihil vtilius est, quàm tristitiam & timorem incutere. Eodem modo gaudium & lætitia prosunt, quando morbosæ causę inuadunt partes internas. Habent etiam suos vsus audacia, spes, cõfidentia, misericordia, concupiscentia & cetereę passiones, quæ dicuntur esse in corde & hepate, tum ad corporis medelam, tum ad sedandas contrarias passiones. Postulat etiam cerebrum ad sui exercitationem, & natiui caloris motum ad externas partes, imaginationes, cogitationes, ratiocinationes, sensationes plus C vel minus, prout exigunt corporis affectiones & animi officia, qui sua quoque vult exercitia, ne nimio otio torpescat. Nullum ergo genus est affectionum, quod non habeat suam vim, suumque vsum, si eo modo, & mensura adhibeatur, quo quilibet opus habet, aut illis vtamur, qui sua natura sunt mediocres.

In animi affectibus discrepat author a Gal.

De usu affectionũ animi.

Venereorum uero iuxta Epicuri sententiam nullus est usus salubris: re vera autem confert, si tantum interualli in eorum usu adhibeatur, & neque resolutio aliqua sentiatur, & ipse se ipso homo quodammodo leuior factus, ac melius spirare uideatur.

D Mirum forte videbitur, quod veneris hic mentionem faciat, cum in sex enumeratis generibus contineri non videatur: verum aliter res habet: redigi enim facile potest ad prædicta. Non tamen illorum opinionem probo, qui venerem solum pertinere putant ad excreta & retenta. Nam ratione motus potius quàm eius quod excernitur, aliquibus prodest, vt postea ostẽdemus. Quid verò excernatur, cuius ratione aliquibus prodesse, alijs vero obesse potest, nunc doceamus. Nemo dubitat semen excerni, quod in testibus & vasis spermaticis conficitur & continetur. Nam post coitum, testes minores apparent. Excernitur porrò vna cum semine plurimum spirituosæ substantiæ. Nam semen ipsum spumosum est, quale fieri non potest sine multo spiritu: ijs verò, qui frequenter coeunt, sanguis quoque excernitur, vt experientia docet. Sunt vero qui velint semen in toto corpore generari, sed imperfectum, & ex eo partes solidas nutriri, & id, quod ex eo superest, ad vasa seminis & testes E peruenire, ibique elaborari, & perfici, fierique aptum ad animalis generationem: quorum opinionem iam antea damnauimus & id nunc addi potest, quod ad præsentem rem pertinet. Nam vt diximus post excretionem seminis, sanguinem videmus excerni, perseueraret autem seminis excretio, si tot partes corporis semen conficerent. Illud enim testes potius attraherent, quàm sanguinem, tamquam sibi magis familiare. Nec mirum esse debet, quomodo vacuatis testibus, repetito coitu statim rursus fiat, & excernatur semen. Nam sanguinis portio, ex quo semen conficitur, est maximè pinguis & oleosa. Et propterea facile alterari, & a testibus mutari potest in semen, præsertim in iuuenibus, in quibus plurimum abundat huius humoris. Ideo autem album fit, quoniam testes ipsi, vasaq; spermatica sunt alba,

Venus ad quod genus causæ salubris redigi debeat.

Quid in usu ueneris excernatur.

alba, quæ per contactum agunt & ſibi aſsimilando concoquunt. ac vim quam habent inſi- A
tam, ſemini indunt, nempe formam hominis, vel alterius animalis quod ſemen gignit: nam
cum animal ſemen facit, (vt alibi oſtendimus) animal gignit. Porrò ſemen ipſum excre-
mentum quidem eſt, vt Ariſt. inquit, non quidem ſubſtantia & qualitate, ſed quantitate:
quomodo etiam ſanguinis copia ſuperflua, corpus grauat, & excremẽtum eſſe dicitur, quo
niam excretionem poſtulat. Id igitur, quod in ſan guine eſt puriſsimum, pingue, & oleo-
ſum, quantitateque ſuperfluum, teſtes ad ſe alliciũt ex omnibus corporis partibus, argumẽ
to quòd ſæpe ſanguinis copia ſit moleſta in multis ætatibus, vbi ſemen non amplius abun-
dat, eò quòd minimum gignatur amplius ex oleoſa & puriore ea ſubſtantia. Verùm cum te
ſtes euacuantur, & venerem ſolicitamus irritamẽtis externis, tunc coguntur illi ſanguinem
attrahere non ita familiarem, & ex eo ſemen conficere. Quòd ſi frequentior adhuc adhi-
beatur venus, non tãtum poteſt confici ſeminis a teſtibus, quantum requiritur ad venerem B
explendam. Quare ſanguis tunc educitur. Excernitur ergo in venere vtplurimum ſemen
elaboratum, aliquando verò malè confectum, nonnunquam verò ſanguis. Cæterùm non
ſolum hæc, ſed etiam plurimus ſpiritus educitur, ac non ſolum ille, qui cum ſemine eſt, ſed
etiam qui in arterijs & venis continetur, nec per habitum corporis commodè tranſpirare

Debilitas ex ſuperflua uenere unde cõtingat.

poteſt ob illorum vaſorum denſitatem. Apta autem eſt huic excretioni via per vaſa ſperma
tica, quæ quidem ab arteria, & vena magna enaſcuntur. Ac ſpiritus iſtius euacuationem
oſtendunt debilitates, quæ per coitum immoderatum accidunt. Non enim ex ipſius ſemi-
nis excretione ſolùm illę contingere poſſunt, quod iam a corpore eſt ſeparatum tamquam
excrementum: ſed magna ex parte illę contingunt, excreto eo ſpiritu, cuius beneficio uni
uerſum corpus robur ſuum retinet, cum uegetus ille eſt, & certa menſura abundat. Quo
etiam retento (vt poſtèa oſtendemus) animalia concitantur, & ut aiunt medici, turgent ad C

Delphinum tangit.

uenerem, acciduntque ea mala, quæ ex ſemine retento fieri dicuntur. Sunt verò qui putãt
etiam pituitam in uſu ueneris exire: argumento (vt puto) eo adducti, quòd venus pituito
ſos adiuuat. Sed illi turpiter falluntur: nam experientia docet, nihil tale a nobis excerni per
meatus uenereos: aut ſi quid excernitur, tantillum profectò eſt, vt reſpondere non poſsit

Veneris uſus & vis.

maximo iuuamento, quod pituitoſis ex venere contingit. Alia ergo ratione, nempe ob mo
tum, vt iam docebimus illis prodeſt venus. Sequitur, vt veneris intermiſſę & exercitatę vim,
& facultatem enarremus: ita enim poſtea intelligemus quibus illa prodeſſe, aut obeſſe poſ

Intermiſſæ ueneris mala.

ſit. Porrò ſi in venere excernitur excrementum, quod quantitate grauat, & ſpiritus, qui in
uenis & arterijs continetur, neceſſe eſt, vt cum venus intermittitur, accidant multa & uaria
ſymptomata pro quantitate, & qualitate ſeminis excrementi abundantis, et ipſius ſpiri-
tus, qui cum ſemine retinetur & corporum uarietate. Nam ſi excrementum multum eſt,
maior ſequitur in corpore grauitas: & ſi acre ſimul eſt, non ſolum grauitas, ſed ingens qui- D
dam ſtimulus, & appetitus excitatur ad uenerem exercendam, qui maxime augetur ex ſpiri
tu acri, & ſe liberè per uniuerſum corpus mouente. At ſi ſpiritus eſt multus, prohibita ex
venis & arterijs tranſpiratione, ſuffocatur calor, præſertim ſi fuliginoſi ſint ſpiritus. Vnde
contingunt mulieribus, rigor, frigus, deliria, vteri ſuffocationes, deiecta in omnibus appe-
tentia: hæc enim ſequuntur retentionem ſpiritus, & caloris natiui ſuffocationem. Nam
abſurdum eſt credere frigidos affectus, qui ceſſante venere fiunt, naſci refrigerato & extin-
cto calore: uel quòd ex ſemine ipſo naſcantur, quod uim habeat refrigerandi, vt illi volũt.

Frigidi affectus, qui retento ſemine fiunt, quam habebeant cauſam.

Nam aliud eſt refrigerari & extingui calorem, aliud ſuffocari, vt aliud eſt extingui ignem
ab aqua, ab eo, quod eſt, eũdem perimi ex ſuffocatione nata ex fumo, qui ab eo eleuatur, &
exire nequit. Differentia etiam hæc cognoſcitur in noſtris corporibus, quæ ab aere frigido
extinguntur, & pereunt, aut laqueo iniecto ceruici prohibita reſpiratione ſuffocantur. V-
trumque enim affectionis generis, frigidos affectus inducit, ſed non eodem modo. Nec ſe- E
men quidẽ habet uim refrigerandi, ſi ipſum eſt calidum & humidum, vt Galenus libro pri-
mo de ſan. tuen. docet. Refrigerationes igitur, & frigidi affectus qui naſcuntur in illis, qui

Semen retẽtũ nõ habere uim ueneni, nec corrumpi poſſe.

uenere non utuntur, non fiunt utique immediatè ex ſemine ipſo retento, quod veneni (vt
aiunt) habet uim: quod habere non poteſt ſubſtantia ita pura, & elaborata: nec quòd re-
tentum illud corrumpatur: id enim in proprijs uaſis a ſuo calore pati non poteſt: ſed quia
retento ſemine, ſimul retinetur ſpiritus, & uapor in uenis & arterijs concluſus, qui calo-
rem ſuffocat: ad id uerò ſequuntur plurima accidentia, pro ſpiritus (vt diximus) qualita-
te & quantitate, & corporum differentia. Nam rara corpora & exſiccata, uel frigidiora, vel
graciliora,

A graciliora, & pauco sanguine prædita, minus ab his patiuntur: etenim in his paucum seminis & spiritus gignitur, & genitum promptè transpirat per occultos meatus a corpore: in alijs uerò contrarium accidit. Vnde uiduæ mulieres, quæ sunt boni habitus, & succi plenæ, ex multitudine: nigræ uerò, barbatæ & uiragines ex fuligine spirituum potius patiuntur sua mala: mulieribus præterea peculiari quadam ratione ex uenere intermissa accidunt mala, quoniam uterum habent, qui (ut Plato ait) animal est suos habens motus, & uiri pudendo gaudet, uirilique semine, tamquam dulcissimo pabulo, satiatur temperaturque, tamquàm rore quodam suauissimo perfusus: mirumque non est, si hæc mala nec uenæ sectione, nec purgatione curantur: propria enim hæc non sunt auxilia: sed, ut dici solet, mater uult patrem: quòd si aliquando uidentur prodesse, id eò fit, quòd uires demoliantur, in quo statu motus debiliores fiunt. At uerò si ex semine retento gignuntur hæc, & tot alia mala, cur est, quòd castrata animalia nullum sentiunt incommodum ex sanguine retento, qui superabundat, & ex quo in alijs fit semen?

Cur castrata animalia ex materia seminis non lædantur.

B Hæc dubitatio euidenter reffellit eorum opinionem, qui dicunt semen in omnibus partibus solidis fieri, sed imperfectū. Nam si ita esset, oporteret profectò similia accidentia excitari in ijs, qui castrati sunt, ut in alijs, qui venerem exercere possunt: Nam in utrisque semen factum grauaret, tanquam superfluum excrementum. Nec obest, quòd in aliquibus perfectum & planè elaboratum sit, in alijs verò non ita perfectum. Nam si semen est, cum adhuc est in partibus solidis, pariet profectò effectus seminis, & conferet & oberit illius retentio, pari modo in ijs, ut in alijs. Ego uerò arbitror castrata animalia non offendi ex sanguine, qui in alijs uertitur in semen, quoniam frigidiora facta pinguescunt, mutato eo sanguine in pinguedinem. Ex quo etiam confirmatur quòd dicebamus, semen non ex quacunque sanguinis parte, sed ex ea, quæ aerea, pinguis & oleosa est, fieri: talis enim est

C pinguedinis materia: quare non mirum est, si deficientibus pudendis & testibus, quæ eam materiam alliciunt, pinguescant animalia: nam in carnem, aut aliam substantiam, quod ita est pingue, mutari non potest. At si sanguinis ea materia retenta non offendit castrata, cur pariter non lædit omnia integra animalia? An id (ut diximus) fit, quoniam non est par quantitas, nec similes qualitates materiæ, ex qua fit semen, & differunt etiam spiritus, & corpora, in quibus hæc fiunt & continentur. An uerò & aliquid tribuere debemus consuetudini & naturæ testium? nam, qui uenere uti consueuerunt, grauius afficiuntur quàm alij: magna enim est res, consuetudo, præsertim in excretionibus, ut docent menses retenti, & hæmorrhoides, quæ plurima & mira malorum genera excitant. Cæterum qui testes habent amplos & calidos, illi plurimum seminalis materiæ trahunt a uenis & corpore uniuerso: unde testes facile replentur, & repleti, nisi sequa-

D tur euacuatio, mala inferuntur corpori. Atque hæc sufficiant de commodis, & incommodis, quæ nascuntur ex cessatione veneris. Nunc verò sequitur, ut enarremus, quid præstare possit uenus, cum exercetur. Quam quidem rem maiores nostri non rectè expresserunt. Nam Galenus, quem postea medici alij sequuntur, scribit in libris de sanitate tuenda, venerem esse duntaxat ætatis florentis, & semine abundantium: ideo pueris non conuenire, quia illi semen non gignunt: nec senibus, qui, ut ait, fœcundum semen non procreant. Eandem prodesse etiam pituitosis, robustis, & ijs, qui abundant fuliginosis excrementis scribit in libris de morbis uulgaribus: in quibus etiam, & passim alibi tradit uenerem nocere neruis, podagræ: quando etiam inquit Hippocrates neminem podagra ante usum ueneris laborare posse: cerebrum quoque lædit & nephriticos, epilepticos, melancholicos: Ac, ut idem author tradit, stomachum labefactat, corpus refrigerat, & siccat, minuit, debilitatque: quam sententiam sequutus Virgilius scribit, ea-

Quid veneris usus efficere possit.

E dem mala ex Venere, & Bacho nasci. Verum nemo arte & methodo intelligere potest, quibus prosit, aut obsit venus, qui prius non intellexerit, quid ea simpliciter, aut secundum suas differentias præstare possit. Aliud enim facit moderata venus, aliud superflua, aliud patiuntur a venere temperata corpora, quàm intemperata, & plena quàm uacua, & bene sana quàm quæ certis morbis sunt obnoxia, & plurimum refert cum quibus venere exerceas. Præterea, quod scribit senibus non conuenire venerem, eò quòd illi semen fœcundum non emittant, pertinet ad ciuilem facultatem, & Platonis Rempub. cuius officium est, procreationis curā habere, ne pereat hominū species: medici autem est tradere, quod nobis est salubre, uel insalubre, ut ipse Galenus hoc ipso libro docet. Ergo quid uenus præsta-

H re potest

re potest ostendamus. Si illa semen & spiritum multum euacuat, commouetque corpus, A & mira uoluptate afficit, semenque ex pura ea, atque abundante in corpore sanguinis portione conficitur, necesse est ex venere sequi commoda illis duntaxat, qui euacuatione prædictarum rerum opus habent:

Quibus pro desse possit uenus.

propterea pueris non conuenit, quia semen in nutritionem & corporis incrementum absumitur, facileque transpirant ob mollitiem uapores, qui in illis gignuntur.

Quibus obsit.

Senibus etiã nõ conuenit; quia deest propria materia ad semen generandum. Excrementosum enim, frigidum & aqueum, non aereum, & pinguem sanguinem procreant: ac ob frigiditatem corporis paucos spiritus efficiunt, quibus egent ad suas actiones utcunq; obeundas.

Qua ætate uenus inchoare debeat.

Aetas uerò in qua sistitur incrementum, commode iam potest uti uenere; quia plurimum sanguinis adhuc procreat, & spiritus fuliginosos, qui exitum desiderant: & quandiu durat florida illa ætas, non nocet uenus, si moderatè exerceatur.

Semel in die uenerẽ a florentibus etate exerceri posse.

Ac experientia quidem docuit semel in die naturali sine noxa illam exerceri posse ab ijs, qui in B ea etate optime sunt affecti, ea igitur venus, quæ moderata est, in ijs non calefacit, non refrigerat, non humectat, non siccat, non debilitat, non roborat, sed temperat & mediocritatem comparat.

Moderatã uenerẽ omnia sequi in corpore moderata.

Nam si euacuatur quod est excrementum & superfluum in corpore, & eijciuntur fuliginosi vapores à uenis, & arterijs, ex eiusque usu moderate cõmouetur corpus, aliud sequi non potest quàm mediocritas.

Venerẽ immoderatã, quæ sequuntur mala et quibus maiora.

At si immoderate exercetur, sequentur utiq; ea mala, quæ nasci solent & possunt ex spirituum & puri sanguinis consumptione: uires enim debilitari oportet, corpus minui, & veluti tabescere, cruditatibus abundare, sensus omnes, rationẽ, & alia omnia animi officia perperam exerceri: & ijs malis subijci oportet quasdam partes magisquàm alias: & quædam corpora facilius quàm alia hæc incommoda sentiunt. Nam cerebrum, artus, stomachus, nerui & cæteræ partes frigidæ uenere offenduntur: propterea quòd spirituosa substantia cum calido innato dissoluitur: hanc uerò dissolutionem difficilius ferunt frigidæ partes quàm aliæ. Sic sanè siccæ partes alia ratione læ- C duntur, quoniam uenus exsiccat, semine & sanguine euacuato, podagra laborantibus obest. Ob prædictas rationes, nempe ob euacuationem calidæ & spirituosæ substantiæ, ad quam sequitur neruosarum partium debilitatio, & excrementorum maior copia; tum etiam ob eam commotionem, quam uenus requirit, ex qua humores, & fluxiones commouentur: ob easdem causas uidetur epilepticis obesse & nephriticis: nam agitatis renibus & excalefactis, facilius trahitur pituita, & attracta promptius in calculum concrescit. Suppeditat etiam venus his vberioris pituitæ copiam, materiã calculi, debilitato natiuo calore; tametsi ad curationem præsentis calculi prodesse potest. Nam motus qui ad uenerem requiritur, herentem in renibus materiam agitat, & meatus per quos illa transit, latiores reddit.

Melancholicis cur obsit et prosit uenus.

At melancholicos ob frigiditatem & siccitatem offendit. Ceterum prodest venus melancholicis si moderatè adhibeatur, quoniam animum exhilarat, & uapores crassos & tetros, qui animo veluti tenebras inducunt, educit: & quoniam calorem ex motu excitat, quo illi D egent ad frigidum & crassum humorem uincendum.

Cur illi sint salaces.

Propterea rectè scribit Aristoteles in quarta sectione problematum, melancholicos esse libidinosos, quia flatu redundant: flatus enim ad erectionem concauæ partis & spongiosæ substantiæ pudendi uirilis plurimùm facit: quo fit ut emisso crepitu ventris, pudendum tensionem & erectionem amittat. Qui uerò putant melancholicos ideo salaces esse, quòd semen & serosam humiditatem gignant acrem, quæ pruritum & uenerem excitet, falluntur. Nam cum melancholici sint frigidi, & sicci, talem substantiam generare nequeunt: flatuosos verò eos esse omnes nouimus.

Venus cur & quibus pituitosis prosit in quo Aristotelis opinio reprobatur

Scribit, ut ante diximus, Galenus pituitosis robustis uenerem esse ex usu: quod male Aristot. putat in problematis fieri eò, quòd cum semine multum pituitæ a corpore detrahatur. Nam id antea fieri non posse ostendimus. Sed cum huiusmodi corpora sint admodum frigida, uenerem expedire non possunt absque magna, & longa corporis E agitatione: ex qua corpus vehementius calefit: calor autem huiusmodi frigidis, & humidis prodest magis, quàm obsit refrigeratio, quæ ex seminis excretione sequitur.

Cur prosit biliosis.

Quòd verò venus conferat etiam intemperaturis fuliginosis excrementis abundantibus, contraria est ratio. Nam plurimum uaporis fuliginosi, & feruentis educitur, ex quo corpus refrigeratur & temperatur; motu verò non calefiunt, quoniam tales naturæ facile uenerem finiunt. Si tamen huiusmodi corpora pergant venere vti, plurimum exsiccantur, & acceduntur facile; tum quòd euacuetur aerea substantia seminalis, quæ

A quæ ueluti frenum erat aduersus biliosos humores: tum quòd corpus exsiccatum, prompte corripiatur à calore & biliosis morbis. Propterea ęstate uiris præsertim biliosis, mulieribus uerò hyeme magis nocet uenus. Nam ut Arist. etiam in problematis scribit, æstate uiris minuuntur uires, mulieribus augentur: hę enim frigidæ, illi uerò calidi, excessus autem omnes contrarijs contemperantur. Ergo si uenus prodest, eo quòd semen, grauans corpus, & uapores spiritusque idem agitantes, & ueluti quendam furorem inducentes, & tandem suffocantes natiuum calorem, euacuet, & quoniam calorem excitat motu, & uoluptatem parit, atque lætitiam in corpore & animo excitat: si præterea nocet, quia sanguinem & spiritus detrahit, quibus aliquando corpus eget, sequitur ut diuersi nascantur effectus ex ueneris usu. Nam continget aliquando corpora debilitari, aliquando roborari, aliquando læuiora seipsis fieri, aliquando molestari, aliquando refrigerari, aliquando calefieri, aliquando temperari, aliquando exsiccari, aliquando mediocritatem in repletione & euacuatione fieri: aliquando sequitur lætitia, aliquando tristitia, aliquando sanitas, aliquando morbus & B mors: hæc enim uacuationes cohibitas, & mediocriter, uel præter modum factas seminis, sanguinis & spiritus, pro diuersitate corporum sequi solent. Nec aliquid commune omnibus tradi potest, nisi in optima constitutione, ut alia omnia præcepta medica de ea intelliguntur, nisi peculiaris mentio de alijs fiat. Ad illam igitur respiciens rectè scribit Gal. uenerem utilem esse, si ea mensura adhibeatur, ut non exoluat corpus, sed leuius, faciliusque spirans reddat: hæc enim ostendunt solum esse a corpore detractum, quod superfluum erat ex sanguine, & uapores illos, qui tensionem & difficilem spirationem excitabant, expirasse. Verum ueneris mediocritatem metitur Gal. ex certo interuallo, in quo superfluum excrementum in generatione seminis, & spiritus illi in arterijs, ac uenis potissimum coaceruantur. tamen mediocritatem hanc ex uno actu uenereo coniectari possumus. Nam qui C eiaculato semine finiunt uenerem, illi moderate se in ea gerunt, si coeundum illis fuerat: si uerò ab utero muliebri se sugi longa mora patiantur, post liberas & primas seminis excretiones, quas uiri ipsi præstant, hoc mediocritatem excedit, & uim corpori infert.

Venus cur uiris æstate, mulieribus hieme utilior.

Diuersos docet nasci effectus ex Venere ob corporũ diuersitatem et ueneris differẽtias.

Tempus uerò ad utendum oportunum, cum omnium in rerum circunstantibus exquisita mediocritate corpus fuerit constitutum, cum scilicet neque supra modum plenum, neque uacuum extiterit, aut in calore aut frigore aut siccitate aut humiditate excesserit corpus.

Antea contendebat præter qualitatem & quantitatem non esse addendam occasionem, ut res alterantes nostrum corpus fiant salubres: nunc uerò tempus oportunum in usu ue-D neris quærit, suæ opinionis immmemor. Sed ut diximus præstat in omnibus causis salubribus occasionem præter qualitatem & quantitatem addere. Porro tempus oportunum ad uenerem exercendam illud statuit esse, in quo corpus nec plenum est, nec uacuum, nec excessum patitur in aliqua qualitate, aut in alia re. plenum aut uacuum corpus, sunt qui solum intelligant cibo uel potu plenum, uel uacuum: tunc enim non esse prorumpendum in uenerem, cum uentriculus plenus est cibo & potu: sed illi falluntur. Nam etsi tunc nocet uenus, quia ex concussione corporis crudum alimentum distribuitur in uenas, & hepar, & seminis spiritusque emissione natiuus calor minuitur, concoctioque labefactatur: tamen quod scribit, non esse adhibendam uenerem, cum uacuum est corpus, ostendit non obesse solum stomacho pleno: non enim nocet uenus, si uacuo stomacho adhibeatur. Prætereа qui admodum pleni sunt humoribus, ex commotione ueneris sæpe E incidunt in morbum comitialem, uel attonitum, aut in podagram, uel in alios, qui ex fluxione, & repletione nascuntur. damnat ergo totius coporis repletionem & euacuattionẽ, & eam quidem non omnem, sed admodum excedentem. Nam plenum semine, spiritu, & sanguine, ex quo fit semen, oportet corpus esse, si modo uenus prodesse debet: & prodest, quia quod superfluum est in his, educit: uacuis uerò corporibus, idest, quibus deest bonorum humorum copia, obest, quia ab illis detrahitur, quod est ad nutritionem necessarium: quòd si corpus recenter sit excalefactum, uel ab exercitatione, aut ira, aut alia causa, tunc a venere abstinendum est: quoniam venus exercetur cum motu, qui calorem auget. Eodem modo si refrigeratum est corpus ab euidenti aliqua causa, tunc etiam tempus est importu-

Gal. notat qui principia sua non seruet.

Plenũ corpus hic quo modo intelligendum.

Corporibus plenis cur noceat uenus.

Excalefactis & refrigeratis cur noceat.

num. Nam venus refrigerat ob excretionem ſeminis & ſpiritus. Ad id pertinet, quod quærit Ariſt. in problematis, cur nuditas pedum rei venereæ obeſt, & reſpondet, oportere corpus quod concubiturum eſt, eſſe calidum intus, & humidum: nuditatem vero pedum ſiccare, atque refrigerare. Propterea difficile, aut impoſsibile eſſe, ut res agatur venerea, niſi pedibus calidis. frigus ergo corporis venerem impedit, & facit, vt venus ipſa obſit. Exſiccatos autem magnopere lædit venus, vt quę aliam ſiccitatem addat corpori euacuatione ſeminis & ſpiritus. Eos vero qui ſupra modum ſunt humectati, alia ratione offendit, quòd calore detracto, humor nec concoqui, nec regi commode poteſt. verum ex his docet Gal. quando venus fugienda ſit, & inæunda quidem in vniuerſali quodam tempore: verum particularem occaſionem, & momentum illud temporis, quod maiorem in omni re difficultatem parit, non explicat. Eſt enim neceſſarium, ut is qui pręcepta ſalubria tradit, doceat an ante cibum, ſomnum, exercitationem, & excretionem excrementorum, vel poſt hęc conueniat venus: ita enim certior omnibus fiet regula. Præterea quo tempore anni maiore commodo, & minore noxa venus celebrari poſsit, ignorandum non eſt. Hæ enim & ſimiles aliæ animaduerſiones faciunt, ut minus erremus in rerum vſu. Igitur ſunt, qui venerem exerceri velint, cum poſt cenam ad ſomnum accedimus: ſequi enim eam ſomnum, qui in viris diminutas vires ex venere, reſtaurat: & in mulieribus ad retinendum viri ſemen & conceptũ confert. Verum hos refellit, quod antea diximus de corpore pleno. Nam ſtomacho adhuc pleno cibo obeſt venus. præterea experientia docuit ratione confirmata, venerem eo tempore, non niſi fœminas generare. Nam calor natiuus & ſpiritus iam reuocati ad concoctionem alimenti, ſemen minus fœcundum & elaboratum reddunt. Quamobrem præſtat ſequi Hipp. ſententiam, qui poſt laborem, cibũ, potum, & ſomnum, venerem ineundam eſſe præcipit. Tunc enim uidetur corpus in optimo ſtatu ad concumbendum & generandum, conſtitutum: ſed prius excrementa alui & veſicæ ſunt eijcienda. Nam ut inquit Ariſt. in problematis, qui mingendi deſiderio tenentur, concumbere nequeunt: quoniam meatus implentur vrina ita, ut nullum præterea humorem poſsint ſuſcipere: uel potius dicendum eſt, meatus vrinarios, qui in uirili membro ſunt, comprimi ex ſubiectis vrinæ canalibus, & ceruice veſicæ (non enim illi vrina replentur) ergo mingendi deſiderium ſeminis excretionem impedit. Sed ut ille in alio problemate ſcribit, id facit ad uehementiorem penis tenſionem, & incrementum. Nam plena ueſica, illius ceruix, & propterea pudendum, quod cum ea eſt coniunctum, ſimul augetur, accedente ea tenſione, quæ ex flatu diſtendente uiam ſeminis contingit. Non enim (ut inquit Ariſt.) tumeſcit penis ex ſemine per anguſta promoto, ſed inflato canali ipſius uirilis membri, qui cauus eſt & ſpongioſus ex ſpiritu ab arterijs effuſo. Cæterum alui excrementa ſi grauant, eijcienda ſunt ante coitum: propterea quod ex motu agitantur, & rapiuntur in corpus. Porrò inter anni tempora ver aptiſsimum eſt ad venerem: tunc enim corpora bono & pingui ſanguine abũdant, & in optima temperie ſunt poſita, & robuſta effecta. Id quod etiam reliqua animalia oſtendunt: quæ eo tempore maxime laſciuiunt, & uenerem appetunt, concipiuntque promptiſſime, vnde ſcribit Celſus neque æſtate, neque autumno utilis uenus eſt. Mulieres tamen (ut ante diximus) ſalatiores ſunt æſtate: eo enim tempore illæ optime ualent, robuſtæque ſunt, ac ex calore, ſeminiſque acrimonia libentius, & promptius in venerem proſiliunt: quanquam illis nullo unquam tempore obeſt: quia minore agitatione & labore ſe explicant à venere, & rarius ſemen emittunt, qua ratione fit, ut minore noxa coeant, quam uiri, & ſemper ad eam ſint paratæ: quod haudquaquã accideret, ſi ſemper ut uiri ſemen excernerent. Itaque cum ſcriberem de his rebus, & per iocum rogaſſem a quibuſdam nobilibus mulieribus, quæ fortè conuenerant ad ægrotum, quem ego curabam, inuiſendum, quid illæ ſentirent in controuerſia inter Hipp. & alios medicos de hora concubitus: matrona, quæ inter alias erat huius negotij admodum perita, quòd tres uiros habuiſſet, facete admodum reſpondit utroſq; errare: nam & ante & poſt ſommum uenerem exercendam eſſe. Sic enim ocaſionem dari ut uel femina uel mas gignatur.

An venus exercenda poſt cenam ante ſomnũ

Venerem a cibo fœminas præcreare.

Ariſtotelis opinio de tenſione penis notatur.

Vere aptiſſimam eſſe venerem.

Quod ſi aberrare contigerit, paruus ſit error: melius autem illi excalefacto magis quam infrigidato, & pleno quàm vacuo, & humecto potius corp ore, quàm exſiccato, uti venereis.

Poſtea-

A Posteaquam descripsit Gal. tempus commodum ad veneris vsum, docet nunc quando minore noxa venus exerceri possit, si fortè intempestiue adhibeatur, & scribit melius esse coire cum corpus est excalefactum, quàm cum est refrigeratum: & cum plenum est, quàm cum est vacuum. in qua quidem re ego idem plane sentio de pleno, & vacuo corpore: nam his, qui ieiunio sint ematiati, non potest venus, non esse nisi penitus noxia, ut quæ corpus exsiccet, & vires in his demoliatur. Verum de corporibus excalefactis & refrigeratis aliter sentiendum esse puto. Nam feruente corpore ex labore, aut alia causa calefaciente, & dissoluente, addere nouum calorem & dissolutionem aliam ex motu venereo, periculum non paruum est: frigus verò ex amplexu & commotione corporis statim mitescit, remediumque ex uenere sumit.

Gal hæc sẽtentia expẽditur.

B Horum autem singulorum quæ dicta sunt, qualitas in optima corporis constitutione est eligenda, exercitii quidem in quo totius corporis partes æqua proportione mouentur ita, vt non aliæ, quidem vltra modum fatigentur, aliæ verò citra.

Proposuit Gal. in omnibus causis alterantibus nostrum corpus duos esse scopos considerandos, quantitatem & qualitatem, & videtur hactenus de sola quantitate egisse: quare nunc breuiter in omnibus causis salubribus qualitatem quęrit: & primum agit de exercitatione, quam dicit debere esse eius generis & qualitatis, ut æqua proportione vniuersas corporis partes moueat: & rectè quidem dixit æqua proportione moueri coporis partes. Non enim prorsus ęqualiter moueri omnes possunt. Nam articuli & partes musculosæ, præcipuè, & maximè mouentur: aliæ vero quodammodo per accidens, ex illarum motu sentiunt calorem & alia commoda & incommoda quæ parit exercitatio & motus. Verum debebat hic addere alias differentias & qualitates exercitationis, quas ponit conuenire lib. secundo, & tertio de sanitate tuenda corporibus optimè constitutis. Oportet enim illa exerceri motibus, qui medij sint inter celeres & tardos, vehementes & debiles, frequentes & raros, & per alias differentias motus quas illic expresit. Quod verò hic dicit de motu partium corporis, idem intelligendum de motu animi. Non enim torpescere oportet animum, aut nimium incitari, dum corpus exercetur, sed moderatis motibus utrunque vti oportet: ac vbi vehementius alterutro laborandum est, in alio quiescendum: tanta enim violentia nostra compositio sustinere nequit. Porro venatio & ludus paruæ pilæ videntur animum & corpus æqualiter & optimè exercere: Equitatio vero his magis conuenit, qui ventriculo & intestinis sunt imbecillioribus? Ambulatio potissimum crura & coxas commouet. Cantus & clara vox exercitatio quędam est pulmonis, & pectoris. At, qui brachis obeuntur, ceruicem, spinam dorsi, & humeros exercent plusquam alias partes. Oportet igitur medicum non esse ignarum omnium differentiarum exercitationis, vt possit corpori optimè constituto adhibere illa exercitia, quę sunt idonea ad vniuersum corpus & singulas partes apte mouendas.

C

Venatio et ludus pilæ paruæ quid præstet.

D

Quid ambulatio Cãtus

Cibi autem & potus optimam habeant: temperiem. Sunt enim naturæ conuenientiores quæ optima fuerint prædita temperatura.

Nunc agit de qualitate ciborum, in quibus solum exprimit primas qualitates, cum docet optimæ constitutioni competere temperatos cibos: quod ita notum est, vt præceptis nõ egeat: quæ vero difficiliora sunt omittit, genus inquam alimenti. An simplex vel varium cõueniat: de quare re nos antea egimus. Conuenit etiam cibus, qui mediocriter nutriat: nec nimis solidum, aut fluxile. aut crasum aut viscdum: aut nimis tenne, vel friabile præbeat alimentum: quique nec citius, nec tardius quàm mediocritas postulet, nutrit, aut distribuitur per corpus. docere præterea debebat quo tempore, & quoties, & quo ordine cibari debeat, qui optimè est affectus. Hæc enim quæ alibi docet, non erant hoc loco prætermittenda: si modo instituit in hoc opere capita totius artis attingere & breuiter commemorare, quæ alibi prolixius enarrauit.

E

A

Eadem in reliquis est ratio adhibenda,

Reliqua videtur intelligere alias causas salubres, ut somnum, vigiliam, excreta & retenta, animi affectus, aerem, quorum quantitatẽ antea docuit: qualitatem vero nunc exprimit vno verbo, ꝙ eadem scilicet ratio in illis sit adhibenda: idest quod eligendæ sint ex singulis causis alterantibus nostrum corpus illæ differentiæ, & qualitates, quæ possint temperare corpus optimè constitutum: non autem excessus in eo parere. Sed operæpretium erat tradere eas differentias, quas non est facile inuenire. Multę.n. somni & vigiliæ sunt differentię, quarum quædam excessus in nobis comittunt: alię vero temperiem adferunt, quas nos hic prætermittemus, ut qui illas expressimus in opere nostro de somno & vigilia. Qui vero sint animi affectus, qui nullam vim habeant calefaciendi, exsicandi, refrigerandi, & humectandi, sed solum temperandi corpus, non est promptum docere. Singuli enim videntur apti & nati ad inducendam aliquam qualitatem, ut ira calefacit, tristitia siccat, gaudium dissoluit: metus contrahit calorem. B

Caput 66.

At si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem vehementer, & hæ quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. Sed cum multa sint huiusmodi corpora, per singula genera seorsum dicendum. Quod igitur in temperatura euariat, instrumentariarum autem partium seruat commensurationem, duplicem habet salubrium causarum formam, alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperaturam, alteram vero earum, quæ ad optimam transferunt. C

Posteaquàm egit de causis salubribus conuenientibus optimæ cõstitutioni, transit nunc ad alias causas, quæ conueniunt alijs corporibus, quæ quidem recedunt ab optima constitutione, ita tamen, ut adhuc in sanitatis limitibus contineantur: & dicit dupliciter nos ea corpora tractare posse. Nam vel illa volumus in suo statu seruare, vel mutare ad optimam constitutionem. Qua quidem in re proponit exemplum de corpore, quod in partibus instrumentarijs bonam seruat constitutionem: in partibus verò similaribus excessum aliquem patitur in qualitatibus, & intactas relinquit instrumentarias partes, ut quæ summam perfectionẽ obtineant. Similares, verò quę recedunt ab optima constitutione, dicit duobus modis tractari posse: vno modo conseruando eam, quam habent temperiem: alio modo transferendo intemperiem illam ad optimam. Porrò optimam intelligit temperatissimam. Verum & si ab eo & alijs omnibus medicis id traditur. tamen ego in hoc aliter sentiendũ esse puto. Est quidem temperatissima natura aliarum regula cum pręcepta medica scribimus, in quibus notamus excessus & defectus, qui in nobis contingunt. Si.n. nõ intellexerimus id, quod temperatum est, intelligere non possumus quid sit intemperatum, & quid calidum, frigidum, humidum, siccum, sanum & ægrum. Verùm cum de sanitatis conseruatione, aut mutatione alicuius temperaturæ agimus, debemus humidam temperiem tanquam optimã nobis proponere: illam enim quantum fieri potest conseruare, alias verò omnes ad illam mutare debemus. Sic enim Gal. ipse in lib. de sanitate tuenda iubet esse faciendum: dum docet senectutem & mortem naturalem non alia ratione contingere, quam humoris defectu: propterea humorem nostrum omni ratione alendum & fouendum esse: quo modo etiam fatetur pueros humectandos esse balneis, & omni victu humectante: non autem exsiccandos, & reducendos ad moderatam temperiem. Et merito quidem. Nam & si temperata natura meliores edit actiones, quàm humida: citius tamen senescit. humida autem progressu temporis mediocritatem quoque assequitur, nobis & nostris remedijs repugnantibus: quoniam illis omnibus præualet perpetua nostri caloris vis, quæ continuò humorem nostrum dissipat. Igitur omnes intemperaturas, & temperatam etiam naturam, ad humidam mutare contendamus, si optimum statum comparare uolumus: humidã vero ipsam temperiem, tanquam optimam nobis in hac re proponamus aliorum regulam.

An intemperies ad tẽperatam naturam, uel potius ad humidam sint deducẽdæ.

D

E

quæ

A Quæ itaque ipsius temperaturam conseruant, tantum a causis optimè temperatæ naturæ distabunt, quantum & totius corporis temperatura ab illa euariabit. calidiora siquidem corpora, calidioris uictus rationem exposcunt, frigidiora autem frigidioris, & sicciora siccioris, & humidiora humidioris, ac secundum coniugationem calidiora ac sicciora calidioris ac siccioris. Eadem in reliquis etiam coniugationibus proportione seruata.

Cum dixisset intemperatas naturas posse conseruari in suo statu, vel mutari ad optimã constitutionem, docet nunc quomodo fieri possit ea conseruatio, & per quæ auxilia, per B similia inquam, quæ tantum recedant à temperatis, quantum recedit ipsa intemperies ab optima constitutione. postulabat autem ratio, ut hic etiam doceret ea, per quæ fiat mutatio ad optimum statum. sed antequam id faciat, interponit quædam de facultatibus remediorum, & postea iddem quod nunc tradit, repetit, & illud simul docet. Est autem hic prolixior, quàm operis institutum postulet in repetendis simplicibus & compositis per omnes qualitates in temperaturis.

Recte siquidem causarum vtetur materia, qui naturales earum potentias agnouerit, veluti quòd motus, defectus alimenti, vigiliæ, excretio, & omnes animi affectus corpus exsiccant, atque his contraria humectant: ita vero & calefacientia, refrigerantia, vitæ instituta & ciborum C ac potuum, atque ut simpliciter dicam, omnium quæ corpori afferuntur, materias quis noscens, atque potentias, salubribus vtetur causis.

Cum dixisset in conseruatione corporum adhibendas esse causas salubres, quæ habeant vim calefaciendi, refrigerandi, humectandi, exsiccandi per simplices vel compositas qualitates: nunc admonet oportere medicum, qui velit vnicuique admouere proprias causas salubres, scire quid possit sua natura calefacere, refrigerare, humectare, & exsiccare: & ponit exempla eorum, quæ possunt exsiccare & humectare. Verùm hæc non egebant hoc loco eo præcepto. Est enim luce clarius, neminem posse alterare nostra corpora, qui ignorat materiam medicam, quæ vim habet agendi. Præterea non solùm naturales potentiæ & insitæ, sed etiam aquisititiæ sunt ex vsu medicis. Nam aqua vtimur non solum ad refrigerandum D & humectandum, quæ quidem præstat sua naturali vi: sed etiam ad calefaciendum & euacuandum: quas facultates acquirit ab igne, & calore sibi aliunde indito. Igitur medicus præscire debet, quid res singulæ præstare possint secundum proprias, & ascititias uires, & per se, & per accidens: hæc enim omnia docet Gal. in lib. de Simplicibus. Cæterum quod hic scribit de exsiccantibus & humectantibus eget animaduersione. Nam motus omnis calefacit per se, non autem exsiccat, nisi vehemens sit & diuturnus. Sic enim ipse in lib. de causis morborum calidorum docet, ex motu simplicem morbum, nempe calidum, non autem calidum & siccũ excitari: aliud autem est docere, quid res possit suapte natura, ab eo quod præstat cum abundè excesserit: nam vt dixi motus cum moderatè adhibetur, calefacit, & si quid in corpore concretum inuenerit, fundit, & ex eo corpus humectat. vbi verò perseuerat, dissoluto humôre per insensibilem transpirationem, aut etiam sudorem, exsiccat & tan E dem refrigerat: nam vnà cum humore dissoluitur calor. Inedia verò & alimenti parsimonia exsiccat non per se (nam priuatio nullam vim habet agendi) sed per accidens. Cum enim calor noster externo pabulo priuatur, internum humorem depascitur, & ita corpus exsiccatur. Contingit verò etiam corpora calefieri & refrigerari. Nam biliosa corpora accenduntur acriore & igneo reddito calore defectu humidi: melancholica verò refrigerantur, pituitosa temperantur. Idem facit vigilia: nam illa deductione caloris ad externas partes, humorem digerit & corpus exsiccat. Ac pro diuersitate corporum, febres aliquando excitat, aliquando ex cruditate humectat. Porrò excretio biliosi humoris refrigerat & humectat, excreto humore, qui vim habet in corpore calefaciendi & exsiccandi. Pituitæ autem

Gal. hic notatur.

Motus quãdo solũ calefaciat & quando humectet & exsiccet.

Inedia quomodo exsiccare dicatur et quid faciat.

euacuatio exſiccat: ſanguinis verò eductio, ſi moderata eſt, exſiccat & refrigerat: quæ verò eſt immoderata, cruditatis & humectationis eſt cauſa: vnde ex ſanguinis profluuio plurimi in hydropem leucophlegmaſiam incidunt. At verò inter animi affectus pauci ſunt, qui ſtatim habeant uim exſiccandi: nam gaudium temperat corpus, niſi admodum excedat. tunc enim ſpiritu & humoribus diſſolutis, vim habet exſiccandi. Ira calefacit, & propterea inter cauſas febres gignentes ponitur. Timor calorem contrahit verſus cor, nec aliam vim videtur habere in alterando corpore, niſi quod humores diffuſos & ſparſos violentius contrahit. Triſtitia vim ſuam oſtendit in exſiccatione, ſicut cogitatio. Cæterum ait his contraria humectare, nempe quietem, alimenti copiam, ſomnum, & animi otium, & quæ retinentur excrementa. Verum ſi hæc billoſa fuerint, aut melancholica, corpus potius exſiccabunt. Alimenti vero copia, ſi calorem obruit, cruditates parit & refrigerat atque humectat: ſi uero moderata eſt, præſtabit eos effectus, quos habet ex vi ſibi indita: nam quædam ſunt alimenta, quæ calefaciunt, alia quæ refrigerant, alia quæ aliud præſtant: igitur qui vult commodè vti materia medica, debet omnem illius vim tenere: id quod faciet ſi nouerit (vt diximus) quid ſingulæ res per ſe, & per accidens: quid ſua natura, vel aquiſititia præſtare poſſunt: quid item efficere valeant ob diuerſitatem corporum, quibus adhibentur: & cum mediocriter illæ agunt, vel diminutè, aut cum exceſſu: hæc enim omnia variant rerum vires & effectus.

Animi affectus quid efficere valeant.

A

B

Similia ſimilibus afferendo, ſiquidem eius propoſitum fuerit in eandem in qua acceperit, corporis ſeruare temperaturam: quod ſi permutare, atque ad melius traducere ſtatuerit, alterum eſt hic ſalubrium cauſarum genus, his quidem, quas nuper diximus, contrarium, æqualiter uero declinans ad alteram partem, a bene temperatis, & mediis, quæ optimis conuenire naturis dicebamus: calidior ſiquidem ac ſiccior temperatura, calidioris ac ſiccioris victus ratione ad exactiſsimum bonæ temperaturæ, habitum minimè transfertur. At talium erit vſus neceſſarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata exiſtunt, frigidiora ſint, atque humidiora, quantum & natura naturam in caliditate & ſiccitate ſuperabat. Nam tale cauſarum genus naturales corrigit intemperantias: alterum vero de quo ſupra diximus, temperaturam conſeruat.

C

D

Duplicem propoſuit fieri poſſe tractationem corporum, quæ ab optima conſtitutione recedunt in latitudine ſanitatis. Illa enim poſſe conſeruari in ſuo ſtatu, vel ad meliorem cõditionem redigi poſſe. Nunc vero docet per quæ fiant huiuſmodi conſeruatio, & mutatio, & ait conſeruationem fieri per ſimilia: mutationem autem per contraria in gradu. Cuius quidem opinio multis peperit non paruas difficultates, propter alios authoris locos, in quibus aliter ſentire uidetur. Nam ſcribit ille primo de alimentis libro, intemperies ſeruandas eſſe per contraria: deinde libro ſexto de tuen. ſanit. præcipit in calida & frigida temperie ſemper utendum eſſe contrarijs, ſiue illa ſeruare, ſiue mutare uelimus: propterea inquit ꝙ huiuſmodi temperies a ſimilibus facillimè in morbum labuntur. Addit & ſenes calidis & humidis uti debere, qui tamen frigidi ſunt, & ſicci. Quinetiam in ſecundo commentario huius libri ſcribit pulmonem frigidum manifeſtè lędi a frigida inſpiratione, a calida uero iuuari, & uentriculum calidiorem non lædi a frigidis alimentis. Eò etiam pertinet, quod ſcribit Hippocr. in tertio libro Aphoriſ. naturas quaſdam nempè calidas (vt interpretatur Galenus) hieme bene degere: frigidas uero contra, æſtate bene, hieme malè affici. Videtur quoque ratio his ſententijs ſuffragari: qui enim calidus eſt fortè vt vnum, ſi vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus vt duo: unus enim gradus, additione alterius multiplicatur. Eſt tamen in hoc loco clara ſententia ſimilia conſeruari ſimilibus: & meritò quidem. nam quod ſimile eſt, vim mutandi non habet: quippe cum a contrario, & proinde diſsimili, omnis fiat mutatio. Has difficultates Montanus ita ſoluit, diſtinguendo ſimilia in eodẽ, vel

Diſputatio an cõſeruatio fiat per ſimilia.

B

A vel diuerſo gradu, corpora enim conſeruari & benè habere a ſimilibus in eodem gradu: læ di autem & mutari ab his, quæ ſimilia ſunt in exceſſu. Ideò enim iuuenes lædi æſtate, & ſenes hieme, quòd calor æſtiuus, iuuenis: frigus uerò hibernum, ſenis temperiem excedant. Quòd ſi æqualis eſſet aeris temperies temperaturæ, tunc melius ſenes hieme, & iuuenes melius æſtate quàm in contrarijs temporibus affici. Cuius opinio prorſus eſt abſurda. Nam vt diximus Galenus in libro ſexto de ſan. tuen. vult ſenes tractandos eſſe ſemper per calida & humida, numquàm autem per frigida & ſicca: cum nihil impediat, cum alia auxilia, tum aerem hiemalem, aliquando æqualem eſſe temperaturæ ſenum. Quinetiam iuuenes non ſolum in media æſtate, ſed etiam in omni tempore calidiore, atque adeo in ipſo verè deterius habent quàm hieme: & ſenes melius habent æſtate, quàm in alio quocumque tempore, in quo parem ſibi inuenire poſſunt frigiditatem. Alij aliter in hac re ſentiunt, ſed perperam meo iudicio omnes: quippe cum nec authoritate maiorum, nec præceptis artis utantur.

Montani opinio de cõſeruatione per ſimilia reprobatur.

B Ac nulla quidem agnoſcatur eſſe in dictis Galeni controuerſia, ſi rectè illius ſententiæ intelligantur: nam aliud eſt conſeruari corpora, aliud eſt iuuari, & bene habere. Sola enim temperata natura ſimilibus conſeruatur, & iuuatur: aliæ verò a ſimilibus conſeruantur, & ſimul malè habent: a diſsimilibus uerò mutantur, meliuſque habent. Nam etſi non intenditur intemperies a ſimilibus æqualibus: tamen in eodem lapſu conſeruatur, & interim cũ corpus eſt intemperatum, malè afficitur: contraria verò meliorem habitum pariunt. Quare ex contrarijs iuuantur corpora intemperata: ita enim omnes actiones auxilio contrarij melius obeuntur. Vbi enim quis habet uentriculum frigidiorem, melius concoquet calidiores cibos, quàm frigidos: & ventriculus calidus, melius concoquet frigida alimenta, quàm calida: nec ſimilitudinis quidem ratio in his, quæ iam ſunt alimenta, plus confert ad perfectam redendam concoctionem, quàm mediocritas caloris, quæ fit ex contrarijs, cibo inquam & potione contrarijs intemperaturis. Quòd ſi pueros uictu humido alimus, hoc

Authoris opinio.

C nihil facit contra noſtram opinionem: non enim ſpectamus in illis, quid melius tunc fit: ſed quid melius tandem ſequatur. Quoniam enim uita humido conſeruatur & longæua fit, ac nobis inuitis ſiccitas actione inſiti caloris accidit: ideo humorem in illis, alimentis, & omni uictu humectante fouere & conſeruare nitimur: etſi interim pueri melius haberent, vſu exſiccantium, vt qui ſuperfluo humore abundent. Quod verò ſcribit Galenus intemperies ſecundum naturam ſimilia appetere, contra noſtram opinionem uidetur facere: nam quę melius appetimus, eadem melius retinemus, & concoquimus, atque ex illis melius habemus. Verùm nos illius ſententiam cum ſigna temperamenti ventriculi doceremus, refellimus: quippe cum uel ſola experientia teſtetur, omnes appetere non ſolùm in cibo & potu: ſed etiam in aere, euacuatione, & repletione, quæ poſſunt emendare ſuos exceſſus. Abſurdum etiam eſt dicere, intemperies ſecundum naturam contrarijs conſeruari: cum

An intemperies per æqualia in gradu emẽdentur.

D mutatio a contrarijs fiat: nam vt antea, & poſtea etiam docebit author, etſi mutatio fiat in ſingulis intemperaturis a contrarijs: dicuntur tamẽ illæ cõſeruari, eo ꝙ ſi nõ in propria, ſaltem in latitudine ſanitatis maneant. Cæterùm quod ſcribit hoc loco Galenus mutationem intemperaturarum fieri per contraria æqualia in gradu, habet quoque leuem dubitationẽ, quòd ab æqualibus non uideatur fieri actio, ex vulgari philoſophorum ſententia. Verùm aliter res habet, nam inter æqualia fit æqualis pugna, ſi illa agendi & patiendi pariter uim habeant: non fit autem uictoria ab æqualibus, & mutatio in naturam agentis, qualis requiritur in generationibus: hæc enim requirit inæqualitatem: ſed mutatio, quę tendit ad mixtionem, temperiem, & mediocritatem, æqualitatem prorſus exigit, de quo hoc loco Galenus agit, cum uitiatas temperies ad mediocrem conſtitutionem reuocare ſtudet: ſed hæc omnia diligentius enarrauimus in lib. de off. medici.

E

Eſt autem vtriuſque viciſsim apud medicos uſus neceſſarius. Nam cum plurimum ſuppetit otii, corrigere oportet, ac ſenſim ad meliora trãs ferre. Neq; enim natura patitur eas, quæ ſubito fiunt alterationes. Hominem autem neceſſariis occupationibus diſtrictum in eodẽ præ ſtat habitu conſeruare.

Cum dixiſſet eas naturas, quæ ab optima conſtitutione recedunt, poſſe conſeruari in ſuo

suo statu,& mutari ad meliorem,nunc docere vult,quando tentanda sint a medico conseruatio,& mutatio,& dicit mutationem tentandam esse a Medico per otium eius,qui mutationem quærit,idque paulatim : atque huius reddit rationem : quoniam natura non sustinet subitas mutationes : contra verò conseruanda esse in sua sanitate corpora,quibus nec libera uita,nec otium est concessum. Magna enim res est consuetudo,vt passim Galenus scribit,experientiaque docet, atque vt idem author testatur in libro sexto de morbis vulg. non solum,quæ consueta sunt,paulatim sunt mutanda : sed in ipsa mutatione, sepius est quiescendum. Quare errant Medici, qui consuetudinis nullam rationem habent: nec tamen illi laudandi,qui ei plus quàm iustum sit,tribuunt. Nam in grauissimis morbis a consuetis penitus est recedendum, si illa obsint ad curationem. Præualet enim indicatio, quæ sumitur a morbis,& illorum causis consuetudini : in leuioribus verò affectibus aliquid consuedini tribuimus: qua ratione Galenus octauo meth. diaria febre laborantibus uinum concedit, si eo per sanitatem vti consueuerunt. At in ipsa sanitate maxima est consuetudinis vis, quoniam aliam (vt dici solet) naturam fecit, aut alia est natura : facilè autem non est a sua natura recedere : quare otium postulat mutatio,& liberam uitam, ne alijs occupationibus corpus debilitetur. Tum etiam,vt paulatim & per interualla mutationem prosequi valeamus. Non enim liberè dormire,vigilare,exerceri,balneis,aut alijs necessarijs ad bonum habitum conseruandum vti possunt,qui uita non sunt libera. Præterea corpora seniora & iam duriora,non ferunt mutationem, quæ habent consuetam. Nam (vt in prouerbio est) canem inueteratum difficile est loris assuescere. Quare præcipit Galenus in lib. de tuen. san. non esse in senibus etiam si obest,mutandam consuetudinem : iuniora verò corpora illius mutationem facilè sustinent : quippe cum uix dici posit adhuc in illis consuetudo, vt quæ non nisi multorum annorum spatio comparatur. Propterea uidemus adolescentes nouum omne uitæ genus sequi posse. Nam ab otio ad negotia,a quiete ad labores : a pace ad bellum : a sobrietate ad conuiuia, & intempestiuas commessationes, & denique ad omne genus uitæ facilè transferuntur. Verùm in omni re, quam in uita obimus parem non habet consuetudo uim. Nam in officijs,& artibus quas exercemus, maximi illa est momenti,propterea scribit Hippoc. senes & debiles facilius ferre posse consuetos labores,quàm iuuenes & fortes illis no assueti.comparatur enim ex consuetudine aptitudo quædam ad agẽdum,cum qua nullum robur contendere potest. Nam qui literis studere consueuit,aut pingere,vel remigare,aut terram fodere,minima,aut etiam sine molestia,suum exercet munus qui verò his artibus non assueuit, nullo pacto, vel certè non nisi cum maximo labore,hæc præstare potest. In uictu verò magni quidem est momenti,sed non in omnibus scopis. Non enim facilè quis mutare potest modum aut consuetam horam edendi,dormiendi,reijciendi excrementa. At mutationem ciborum a malis ad bonos, quilibet facile fert. nam rustici,qui consueuerunt pane atro,carne salsa suilla,caseo,alio,& leguminibus uti,non offenduntur,si quando domini mensa vtantur, & optimis quibusque cibis repleantur: sed hæc in Aphorismis diligentius prosequuti sumus. Seruanda ergo est natiua temperies in senibus,ægrotis,& occupatis in suis & alienis negotijs:in his enim præstat consuetis uti, quàm mutationem tentare : in alijs verò mutatio fieri debet,per otium, & sensim : quoniam (inquit Galenus) natura subitas non sustinet mutationes. Et rectè quidem dixit natura, idest, naturalis status. Nam ab eo quod naturale est,nemo facilè mutationem sustinet: quoniam illud iam insitum est,& simile,ac veluti congenitum : aliter verò fit in his, quæ sunt præter naturam : nam quoniam illa inimica sunt, & ascititia, citò remouenda sunt. suauissimus enim est recessus a morbis,& accessus ad sanitatem. præsertim si confertim fiat ab his, quæ uim non habent dolorem inferendi : vt si repletio nocet,subita euacuatio maximè grata est naturæ. Si sitis uehemens infestet, frigidæ aquæ larga potio maximam uoluptatem parit. Vbi uerò frigus dolorem in digitis excitauit, subita excalefactio non est pari modo grata : quoniam calor huiusmodi, qui ad naturalem statum ducit,dolorem sua ratione parit. Sed hæc etiam in causis doloris & uoluptatis alibi diligentius enarrauimus. Nunc illud solùm constare volo vulgare medicorum dictum,quòd natura subitas mutationes non ferat,intelligendum esse,cum a naturali statu uitiato in latitudine sanitatis,ad optimum fit transitus, aut ad alium,qui secundum vel præternaturam sit:non autem cum a statu præter naturam, ad naturalem fit reditus : is enim tantò iucundior est naturæ, quantò citius fit, nisi ut dixi obsit eorum vis,quæ hæc uitia cum dolore corrigunt, & merito quidem : nam tunc mutationes

Consuetudini quãtum sit tribuendum, & in quibus affectibus.

Nõ omniũ quæ fiunt a nobis mutationem esse molestam.

Naturã subitas mutationes non ferre in quibus sit intelligendum.

A tiones non sunt naturæ, & naturales status, sed eius quod est præter naturam: cuius recessum natura appetit: vt quæ sui conseruationem desideret: & propterea sui mutationem facile haud ferat. Igitur natura non sustinet sine molestia mutationes, quæ in ipsa fiunt, aut in eo, quod in ipso est naturale: in eo vero quod illi est præter naturam, contraria est ratio. Patet ergo in quibus affectibus, & in quo statu consuetudo seruanda sit, & in quibus rebus consuetis maiorem, aut minorem, uel etiam nullam vim obtineat: necnon in quibus paulatim, vel confertim mutari possint, quæ sunt consueta.

Quo pacto igitur & hoc ipsum primum causarum genus conseruatiuum appellamus? Nam forte magis alteratiuum, & curatiuum, et naturalium defectuum correctiuum vocare conueniat: quoniam ad
B vniuersum sanitatis genus referentes, non ad eas, quæ secundum speciem differentias, quicumque sanos conseruant, conseruantia omnia uocamus, siue præter id, quod sanitatem conseruant, ad melius totam traducant temperiem: siue pristinum tantummodo habitum tueantur. At quæ deteriorem statum efficiunt, insalubria.

Cum dixerit Galenus se agere velle primùm de causis conseruantibus sanitatem, & inter istas posuerit duplex genus, vnum quod temperiem in suo statu seruat, aliud quod mutationem molitur, & optimã quærit constitutionem, dubitationem nunc mouet, quo modo inquàm secundum hoc genus, quod mutat, inter causas seruantes sanitatem reponi possit: respondet, mutationem quidem aliquam fieri: verùm cum illa fiat in latitudine sanitatis, potius conseruatrices, quàm mutatrices illas uocandas. Seruatur.n.corpus in hac muta-
C tione sanum: etsi interim a deteriore statu, ad meliorem fit transitus. Seruatur ergo sanitas in genere, etsi propria non seruatur: hæc ergo est ratio, cur causæ istę conseruantes vocari possint. Verùm cum sit correctio, & illa fit per cõtraria, cur huiusmodi correctionem, & mutationem non appellamus curationem? Hanc enim postea dicet fieri per contraria. Huius rei hic non reddit rationem, etsi mentionem facit curationis, & dubitat, cur mutatio hæc non debeat vocari curatio. Ratio autem debet ex superioribus commemorari, quòd scilicet illa quæ faciunt paruas mutationes, quales experiuntur sana corpora, dum illa meliora reddere volumus, insensibiliter quodammodo agant, adeo, ut vix deprehendere possimus, an mutatio aliqua fiat. Quare ea mutatio, vt distinguantur officia medici, conseruatio rectius nominatur. quæ verò in ægrotis fiunt mutationes, quoniã euidentes sunt, aptius mutationes communi uocabulo, & proprio curationes nuncupantur. Igitur ad quæstio-
D nem, a Galeno propositam, duorum erat reddenda ratio, cur causæ corrigentes uitia sanorum, dum optimum statum affectamus, conseruantes vocentur: & cur mutatio, quæ fit in eo transitu, possit quidem mutatio vocari, non autem curatio. Vt autem omnes causæ quæ versantur in sanitate meliore reddenda, salubres: sic meritò quæ sanitatem deteriorem efficiunt, insalubres ex Galeno nuncupantur.

Mutatio quomodo cõseruatio ĩtelligatur esse. Cur conseruatio nõ etiã dicatur curatio.

Quæcunq; igitur similem habent in omnibus corporis partibus intemperiem, eadem egent procuratione: quæ uero dissimilem, dissimili. Nam fieri potest ut uentriculus frigidior sit quàm oporteat, caput uero calidius, atque vtrumque propriis egeat auxiliis, ac ratione eadem
B singulæ aliæ partes, cũ fuerint præter modum humidiores, aut siccio res, aut calidiores, aut frigidiores, suæ intemperiei uictum exigunt accommodatum.

Docuit Galenus uitia, quæ sunt in latitudine sanitatis, conseruari quidem posse, uel mutari in optimam constitutionem, per causas salubres, quæ aptæ sunt huiusmodi correctiones facere. Verùm quia nostrum corpus ex varijs partibus est confectum, quæ sæpè diuersis intemperaturis constant, ideò hic admonet, vt caueamus, ne in usu causarum salu-

brium

brium quasdam partes ledamus, dum alijs prodesse uolumus. vbi enim est similis intemperies, eadem prosunt auxilia: vbi verò diuersæ temperaturæ sunt, quod uni prodest parti, alteri obest, si illam quoque attingat. Quare in hoc casu propria eligenda sunt auxilia, quæ intactis partibus bene habentibus, malè affectis succurrant. A

Neque igitur eodem modo omnes tales corporis partes exercebimus, neq; æqualiter humectabimus, aut exsiccabimus, aut tale aliud quidpiam agemus: plenius uero de his diximus, in illo uolumine, quod de salubribus inscribitur.

Cum dixisset intemperies similes in omnibus partibus cōmuni remedio emendari posse: dissimiles uerò proprijs, id docet nunc exemplo sumpto ab exercitatione. Si enim, inquit, æqualiter sit intemperatum corpus, & exercitatione opus habeat, quærendum est auxilium ab ea exercitatione, quæ æqualiter omnes partes afficere potest. At si dissimilis est intemperies, est adhibendum exercitationis genus, quod læsis prodesse potest, et alijs non obesse: ueluti si uentriculus cruditate laborare solet, & aliæ partes sunt calidiores, equitatio, quæ corporis truncum, & cum eo partes in uentre collocatas potissimum, & maximè agitat, & calefacit, alijs ferè quiescentibus, conferet. Exercitatio verò, quæ manibus obitur, iuuat brachia, humeros, alijs illæsis inferioribus membris. Vox clara, & alta, exercitatio est thoracis, & pulmonis: quæ verò extrinsecus capiti admouentur, peculiariter succurrunt cerebro. Vbi ventriculus est refrigeratus, & hepar calidius, medicamenta, quæ per os assumūtur calefacientia, crassioris substantiæ, & minimæ quantitatis esse debent: nam ob crassitiem facilè non transeunt ad hepar, & ob exiguam quantitatem, in uentriculo consumuntur. Sed quoniam tractationem horum affectuum dissimilium abundè docuit Gal. in lib. 6. de san. tuen. ideò hic ego breuior ero. B C

Caput. 87.

Instrumentariarum autem partium causæ salubres, quemadmodum & hic ab optima constitutione delinquitur, ita & inuicem distabunt. Aliæ enim sunt salubres erroribus, qui in formatione consistunt, aliæ his, qui in magnitudine, uel numero, uel positu.

Cur prætermittat causas salubres conseruantes optimā structuram in suo statu

Pollicitus est Galen. se docere uelle causas salubres conseruantes temperiem & structuram partium. Itaque posteaquā egit de conseruatione temperaturæ, transit ad structuram partium organicarum. Et quoniam duplex est conseruationis ratio: vna quæ in optimo statu membra conseruat, alia quæ emendat vitia, quæ contingunt in latitudine sanitatis: mirum videri non debet, quòd prætermittat causas salubres, quæ debentur partibus organicis optimè affectis: nam nulla peculiaris cura in ea re requiritur. Illis enim auxilijs tuemur optimam constitutionem instrumentorum corporis, quibus perfectissimam temperiem conseruari antea ostendimus. Si enim quis vteretur aere, cibo, potu, somno, vigilia, exercitatione, excretis, retentis, animi affectibus moderatè, & commodè, is eodem negotio temperiem similarium, & structuram optimam dissimilarium seruabit in suo statu. Non est autem eadem ratio emendandi vitia, quæ nascuntur in temperie, & compositione partium organicarum. Neque enim figuras, aut cauitates uitiatas (vt ijs vtar exemplis) prædictis auxilijs emendabimus: sed a ligaturis, aperientibus, uel claudentibus auxilia sunt petenda. Quare merito Gal. prætermittit hoc loco conseruationem in eodem statu sanitatis dissimilarium partium, & solum uersatur in correctione vitiorum, quæ in latitudine sanitatis contingunt. Sed quoniam uaria hæc sunt mala, paucis illa commemorat, ut singulis postea, propria dari possit medicina. Nemo præterea exiget a Galeno totius corporis, quod animæ est integrum instrumentum, peculiarem quandam tractationem. Nam cum eadem sit singulorum instrumentorum, & totius corporis structura ex conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partium componentium totum, & singula organa: meritò, qui nouit uitia in partibus organicis emendare, eodem negotio intelliget rationem, qua poterit vniuerso corpori succurrere. Nam, vt hoc etiam exemplo vtar, qui crus auctum uel diminutum D E

Cur non doceat causas salubres totius corporis.

A diminutum sit corrigere, sciet etiam ab vniuerso corpore molem detrahere, aut eidem adijcere.

In formatione igitur plures contingunt errores, nam & figura partis, & si qua in ea cauitas est secundum naturam, vel meatus, vel orificium, vel asperitas, vel lenitas, quando a naturali mediocritate recesserit, si quidem parum hoc patiantur, salubrium corporum retinent appellationem: si vero amplius, insalubrium. Quòd si tantus fuerit recessus, vt operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicentur.

B Ad partium formam, siue conformationem pertinet certa figura, asperitas, lenitas, soliditas, & cauitas, pro cuiusq; partis instrumentariæ structura: ac uitia quidem contingunt, si quod rotundum est secundum naturam, quadratum, aut alia figura præditum reddatur: & si quod solidum esse debet, fiat concauum, aut econtra. Hæc ergo hic vitia tangit Gal. in conformatione, & docet pręterea illa uitia secundum magis & minus reponi in salubritate insalubritate, & ægritudine. Omittit autem neutrum statum inter salubrem, & insalubrē: non quòd neutrum omne (vt Montanus hic sentit) sit chimera, sed quòd ex extremis media facilè intelligi possint.

Secundum quantitatem autem excessus, atque defectus, ad easdem ducit differentias.

C In quantitate siue magnitudine vitia duo contingunt, nempe excessus, & defectus: qui etiam per magis, & minus locum inueniunt aliquando inter salubria, aliquando inter neutra, aliquando inter insalubria, aliquando inter morbos.

In numero vero, siue vna, siue plures, quæcunque ex similaribus partibus fuerint, aut deficiant, aut superabundent. Ex hoc genere etiam sunt, quæcunq; in nobis substantiæ præter naturam consistunt.

Contingunt pariter in numero duo uitia, quando scilicet vel plures, aut pauciores partes, reperiūtur in parte organica, quam naturalis illius structura postulet, veluti si quattuor
D aut sex sint digiti in manu. Atque in hoc genere Gal. in lib. de diff. morb. ponit quædam vitia, quæ vel ad magnitudinem aut ad alium affectum pertinent, vt nos in libro nostro de generibus morborum ostendimus: quæ nunc repetere non institui. Hoc verò, quod in hoc loco, & alibi, etiam scribit, scilicet in numero vitium fieri, si aliquæ materiæ præter naturā in nobis gignantur, consideratione eget. Nam si morbus in illis debet poni, in quibus ponitur sanitas, vt ille in principio libri de diff. morb. docet, qua ratione, quæso ponemus uitium esse, quod pertineat ad morbum partis organicæ, si lapis, aut pus concrescant in illis? Non enim hæc sunt similares partes, ex quibus constant partes organicæ, & bene valent, cū illę conuenientem formam, magnitudinem, numerum, & coniunctionem seruant. Quare, vt ex lapide & pure non fit sanitas: ita ex illis non debet fieri morbus: si modo in illis debet poni ametria, in quibus ponitur symmetria. statuit quidem Galenus legum latorum more,
E ex hoc genere morborum, quod est in numero uitiato partium similarium, hæc etiam consistere: sed ita esse non probat. Nec par quidem est ratio de pure & lapide: nam lapis fortè potest fieri propinqua causa morbi, ut quæ addat partem vnam, quæ grauat organum, & illius actionem impedit: at pus, cum sit humor quidam, cur potius, quàm alij humores abundantes, ponetur inter morbos in numero. Ego, vt me expediam ab ijs, inter causas morborum lapidem pono, non inter propinquas quidem, sed admodum remotas, nec inter partes similares, cum nullo modo nostrę compositionis pars sit: pus uero non inter causas morborum, qui pertinent ad organa, sed ad intemperiem, colloco.

An morbus sit in parte organicacū lapis uel materia alia præter naturā in nobis gignitur.

Authoris sententia.

I Reliquum

Caput .66.

Reliquum est aliud genus, quod ad situm cuiuslibet simplicis attinet A
partis, in quo & ipso quatuor sunt omnes differentiæ. Prima quidem
quæ optima existit: Secunda vero, quæ parum euariat, atq; ideo salu-
bre adhuc efficit corpus. Et tertia, quæ insalubre, quando amplius a
modo recesserint. Et quarta, quæ iam ægrum recessu plurimo reddit.

Nostri interpretes positum & situm uertunt, quod Græci σύνθεσιν, & θέσιν dicunt: sed hoc rectè ita interpretantur: illud vero perperā, & rectius coniūctio a nobis dicitur. Docet autem Gal. in lib. de diff. morb. in quarto genere non solùm spectandum esse situm, siue positum cuiuscunque partis componentis organa: sed etiam connexionem, & colligantiā. quòd si hic Gal. positus nomine vtitur, tamen nos intelligere debemus summum genus, nē- B pe coniunctionem, quæ positum & connexionem continet, ne uitia aliqua omittantur.

Quæcunque igitur partes in figura delinquunt, veluti quæ blesæ, varæ,
& obliquæ appellantur, hæ cum nuper natus, & adhuc tenellus est,
formatione, atq, ligatione ad naturalem traducuntur habitū. Quòd
si iam aucto infante, ad duritiam peruenerint, emendari nò possunt.

Enumeratis vitijs, quę contingunt in structura partium organicarum, remedia illorum aggreditur, & primum agit de uitijs factis in figura partium, quæ inquit in infantibus emē dari posse, in alijs uero minimè: & remedia duo exhibet, formationem, & ligaturas. Quòd verò in solis infantibus recēter natis corrigi possint hæc mala, ratio est, q̄ illorum ossa a qui- C bus partium figura sumitur, adhuc sint mollia, ueluti caseus concretus, hæc autem exuperā te humido fiunt, cuius est natura, vt facilè alienos terminos, & quamcumque figuram reci- piat: duriora vero iam corpora, suam figuram amittere non possunt. Porrò formationem, quam affert pro remedio, intelligere oportet, reconcinnationem, quam manuum contre- ctatione præstamus: quomodo obstetrices suis manibus caput, & thoracem infantium in eam, quam putant decentem figuram, mutant: Ligaturas uerò intelligit, quæ adhibentur fascijs, & ferulis. Verùm quis hæc remedia inter causas salubres recipiet, cum anteà Galen. dixerit illas omnes sumi ab his, quæ necessariò nos afficiunt, & illa dixerit solùm petenda esse ab aere, cibo, & potu, motu, & quiete, somno, & vigilia, excretis, & retentis, & animi af fectibus, in quibus rebus non continentur auxilia, quæ nostris manibus, & ligaturis adhi- bentur: itā solent hæc incommoda illos sequi, qui mala ponunt principia. Præstabat enim, vt anteà ostendimus, quatuor rerum genera ponere, a quibus diuersa præsidia sumuntur. D

Gal. ostendit sua principia nō seruare.

Sic errores quidem, qui ad cauitatem attinent, cum adhuc augeri perse
uerant, correctionem admittunt: cum autem iam ad ultimum perue
nerint, nullus est remediis locus. Cauitates igitur quiete, atque alliga
tione paruæ reddūtur: magnæ vero partium operatione, & spiritus re
tentione, eodē autē modo meatuum, & osculorum uitia emendātur.

Nunc remedia docet cauitatis auctæ, & diminutæ, & meatuum, & osculorum corporis: cauitates intelligere uidetur, quæ amplos habent sinus, quales sunt in uentriculo, utero, in testinis, thorace, pulmone, & etiam uenis, & arterijs maioribus; orificia uerò sunt extremi- B tates cauitatum, quomodo dicimus orificium uentriculi, vteri, uenarum, & arteriarum: meatus uerò sunt spiracula corporis insensibilia: quo modo dicimus sudorem, ac euapo- rationem fieri per cutis meatus, & omnes corporis partes meatibus plenas esse, per quos pa tet uaporibus, & nonnumquam etiam humoribus transitus. Porrò vitia, quæ in his cōtin- gunt, dicit etiam in omni ętate emendari non posse, sed solū cum adhuc augescūt corpora: sed rectius dixisset, si hoc solū intelligeret de uitijs, quæ incrementū postulant: illa enim e- mendantur, cum corporis auctione: partes uerò, quæ cauitates habent ampliores, potius mi nuuntur decrescente ætate: quo modo māmæ, vterus, longè minores sunt in uetulis, quàm

Cauitates. Orificia quid. Meatus quid.

A in iuniori bus mulieribus. Remedia verò, quæ nos præstare possumus ad minuendas cauitates, meatus, & orificia, duo inquit esse, quietem, & ligaturas: intelligere autẽ oportet quietem partium, quibus adsunt latiores cauitates, & quietis nomine non tam cessationem motus uoluntarij, quàm proprij officij intermissionem. Sic enim mulieribus, quæ frequenter parere, & lactare solebant, cessantibus his actionibus, vterus, & mammæ decrescunt, & ex ieiunio cauitas uentriculi cõtrahitur. Ligatura verò partes, quas constringunt, minuunt quidem, sed superiores, & inferiores augent: qua ratione matres præsertim Parisienses constrictione partium vltimarum thoracis, pectus, scapulas, ilia, atq; coxas, & quæ in illis partibus sunt cauitates augent. Nam sanguine, & humoribus replentur, quæ ante, & post ligaturam sunt. Cauitates uerò magnas fieri dicit partium operatione, & spiritus retentione. Ac quòd operatio partium, & motus etiam voluntarius augeant cauitates, iam dictum est. Quòd verò de spiritus retentione scribit, solum pertinet ad cauitatem pulmonis, & vasorum, quæ in B pulmone existunt, per quæ aer, & spiritus immittũtur, & exeunt: quare vt vniuersale remedium hoc tradi non debebat. Quid enim ad uentriculi, mammarum, vteri, intestinorum, venarum, & arteriarum cauitates augendas, confert spiritus huiusmodi retentio?

Quietes quid hoc loco.

Quæ naturalem magnitudinem partes excedunt, quiete, ac commoda alligatione minores redduntur, augentur autem naturali motu & frictione moderata, & quibuscunq; aliis, plus sanguinis attrahere natura aptis.

Magnitudinis auctæ, & diminutæ remedia hoc loco tradit, & ait excedentem magnitudinem quiete, & ligaturis minui: sed hæc minus diligenter scribit. Nam cum magnitudo ac C crescat corporibus ob carnis, vel pinguedinis abundantiam: pinguedo quiete crescit, motu dissipatur: vnde sues domestici pinguiores, & crassiores sunt syluestribus: caro verò, vt quę postulat boni sanguinis abundantiam, moderatos motus exigit, nimijs uerò, & quiete contabescit: motu enim superfluo illius materia dissipatur, quiete verò non gignitur. ligationes etiã, quia repellunt nutrimentũ a venis partis auctæ, remedio quoq; sunt ad detrahendã crassitiem. Verùm non sunt omittenda præsidia, quæ sumuntur ex inedia, ac cibis paucis, parumq; nutrientibus, & uini exigua portione, excretionibus frequentibus, necnon ex uigilijs, & animi affectibus, hæc enim præcipuam habent uim ad detrahendum corporis onus: contrariæ verò causæ præter illas, quas ponit hic Gal. crassitiem afferunt.

D Deficientes uero partes, quæcunq; ex sanguine ortum habent, corrigi quidem non est impossibile: quæ uero ex semine, propemodum impossibile existit, licet tamen aliquando loco eorum alia facere, quæ usum haud dissimilem præstent. Earum uero omnium natura opifex est, Medicus autem minister.

Aggreditur nunc correctionem vitiorũ partium, quæ in numero deficiunt, quod mali genus nescio quo modo velit pertinere ad corpora salubria. Sunt enim hęc uitia insignia & a latitudine sanitatis penitus exclusa. Sed grauior fortè in eo error fit, quòd dicat ideo partes quasdam regigni posse, alias verò non posse, ꝙ hæc ex semine, illæ uero ex sanguine sint factæ. Præterea ꝙ regenerationem partium, quæ ex semine sunt factæ, non absolutè, sed pro pemodũ impossibilẽ esse dicat. Vult enim (vt in meth. med. sensit, & in libris de semine, par uas arterias, & venas regigni posse, maiores verò non item. Hanc illius opinionẽ omnes in- E terpretes recipiunt: sed nescio qua ratione, aut iudicio, id faciant. Rationes enim non afferunt ad id probandum, non dicam validas, sed nec etiam probabiles. Aiũt enim omnes ideo spermaticas (vt vocant) partes non posse regigni, quoniam tanta non potest reperiri in vno loco seminis copia, quæ sufficiat ad deficientis partis regenerationem: & quoniam partes huiusmodi sunt frigidæ & duræ, adeo vt nequeant alterare, assimilare, & sibi adiungere materiam seminalem, & ex ea partem deficientem regignere. Nam si eorum & Galeni opinione arteriæ, uenæ, ossa, & omnes albæ partes, quas ipsi spermaticas esse dicunt, semen conficiunt, & ex eo nutriuntur? quomodo potest deesse materia ad illarum partium regenerationem? Ex continua enim nutritione augeri potest seminalis materia, quæ sufficiat ad

Gal. notatur.

De regeneratione partium disputatio.

hoc opus perficiendũ. Etenim ſemen uiri & mulieris, Gal. dicit, non ſufficere ad generatio- A
nem tot partiũ, niſi augeantur ex ſanguine menſtruo. Cur etiam ſi aliquid deſit ſeminis, il-
lud non poterit addi in regeneratione hac ex ſanguine contento in uenis, præſertim ꝙ ma-
ior ſit quantitas ſeminis geniti in nutritione partis ſanæ ad proportionem partis regignen-
dæ, quàm eſſet in prima conformatione, quando tot partiũ materia erat futurum. Addo ꝙ
ſi ſufficit ad augmentum & nutritionẽ, ſufficiet pariter ad regenerationem: videmus enim
augeri partes ſpermaticas, & caua vulnera etiam in decrepitis repleri, cum tamen partiũ in-
crementum iamdudũ ceſſauerit, nimirum cũ natura de regeneratione maximè ſit ſollicita.
Quòd ſi dẽtibus regignendis materia ſuppetit, cur illa deerit alijs oſsibus, venis, & arterijs?
Quinetiam ſi paruæ arteriæ regigni poſſunt, vt uult Gal. poterunt quoq; regigni magnæ
uenæ, quæ ob tenuitatem tunicarum, non maiorem poſtulant materiæ copiam, quàm par-
uæ arteriæ craſſæ, & denſæ. Non ergo penuria materię ſeminalis impoſsibilis eſt hæc regene B
ratio, ſi fatemur ſemen gigni in omnibus partibus albis. Nec profectò ratio ſumi poteſt ex
alteratricis facultatis imbecillitate, aut ipſius partis regignendæ duritie. Nam ſi callum effi-
cere poteſt, quod oſsis duritie explet uſum, cur uenas, & arterias molles efficere non pote-
rit? Si dentes item regignit, cur parem non habebit in alijs oſsibus regignendis uim? & ma
iorem in neruis, uenis, & arterijs? ſi præterea nutrimentum fit ſemen oſsibus, & alijs parti-
bus ſpermaticis, cur etiam non fiet illis materia regenerationis? In vtroq; enim opere tranſi
tus fit in ſubſtantiam partis. At uerò ſi nulla pars ex ſemine fit, tãquàm ex materia, ſed a ſe-
mine tãquam opifice & agente, vt in 2. com. oſtendimus, quid opus eſt ad ſeminis defectum
& uirtutis debilitatẽ, quæ illud alterare, aſsimilare, & conuertere debet in naturã regignen

Cur partes dictæ ſpermaticæ regigni non poßint veræ rationes

dæ partis, referre. De eo enim quod non eſt, temere diſputamus. Eſt ergo alia ratio, cur par-
tes albæ regigni nequeant, ut alibi oſtendimus. Sed præcipua cauſa ſumitur a defectu opifi-
cis: id enim quod gignit, & format eas partes, eſt ſolũ in ſemine parentum: quod cum ſolũ C
adſit, dum corpus in utero formatur, non mirũ, ſi poſtea illæ partes, quæ certam figuram &
conformationem requirunt, amplius procreari nequeant: deeſt enim quod formare, & figu
rare poteſt. Eadẽ autẽ non eſt ratio in carnis regeneratione: illa enim nec certam figurã, nec
cauitatẽ poſtulat, ſed ſimplicẽ generationẽ: quam carnoſę partes uicinę ſua vi, qua natę ſunt
ſibi ſimile reddere, quod mutant, præbere poſſunt. Impediunt præterea partes carnoſæ cir-
cũuicinæ & ambientes uenas, arterias, & oſſa, ne uena, arteria, & os, regignãtur. Nam caro,
ut quæ calida, humidaq; ſit, concoctrice facultate præualet: quo fit ut ſpatium uacuum car
ne prius repleatur, quàm poſsint exangues illæ partes frigidæ, & ſiccæ, ex ſanguine eam por

Dentes cur inter oſſa ſoli regignantur. Cur ſemper dentes regigni nequeant.

tionem, quæ ſibi deeſt, regignere. unde uidemus dentibus regenerationem fieri, quia non
ſunt uicinæ partes carnoſæ, quæ anticipent carnis generationem. Concedit ergo tempus in
eo loco ad dentis regenerationẽ a quo alius decidit. Sic etiam cuticula regignitur, cutis au-
tẽ non: quoniam illa ſæpe aufertur non læſis partibus carnoſis ſubiectis, cutis uerò non: ꝙ ſi D
contingat ſolã cutim auferri, & ea quoq; regignetur. Deſinunt regigni partes deficiente ma
teria, ut tandẽ dentes non regignuntur, quia ad ea loca ętatis curſu deſinit ferri ſanguis, qui
ſufficiat ad regenerationem & ſimul ad nutritionem: accedente etiam frigiditate & imbe-
cillitate partis, quæ nequit alterare & formare materiam ad oſsis duritiem. Gingiuas autem
ſuperinduxit natura cauitatibus oſsium maxillarum, ut ſanguis illic retineatur, & tempus
interim concedat ad dentis regenerationem, qui formatricis peculiarem uim non poſtulat,
quoniam figurã materia, ex qua dens fit, ſumit ex cauitate facta in prima conformatione, ut
in ea poſtea dẽs naſci poſsit. Hæc ergo de regeneratione partiũ dicta ſint. Nam quod ſcribit
naturã eſſe horũ opificem, Medicũ miniſtrũ, interpretatione non eget: nouimus. n. in par
tiũ regeneratione naturã alterare, aſsimilare, & ita regignere. Medicũ uerò ſordẽ quę ex alte
ratione & concoctione reſultat, abſtergere, & abluere, ne impedimẽto ſit naturæ operibus. E

Quæ vero numero excedunt, his ablatio cauſa ſalubris exiſtit, inſpice-
re vero oportet in quibus id fieri poſsit: nam ſi impoſsibile appareat,
tranſponere eſt tentandum.

Partium ſuperfluarum Ablatio quot modis fieri poßit.

Duo proponit remedia uitiorum, quæ conſiſtunt in numero excedente, quorum vnũ
eſt ablatio. Alterum tranſpoſitio. Fit autem ablatio inciſione, cauterijs, extractione, eua
cuatione, occiſione, conſtrictione, qua alimentum, & vitam detrahimus. Sextum enim di-
gitum ſi quis auferre velit, ſectione tollet, cum nouacula, uel cultello, aut ſerra, aut ignito
ferro

A ferro adhibita. Lapides, vesicæ, aptis instrumentis a chirurgis excogitatis extrahimus. vermes qui ventriculum & intestina infestant, amaris necamus, & per medicamenta purgantia cum uomitu, aut deiectione educimus. Verrucas filo constringimus vehementer, & constrictæ arescunt & decidunt. Calculos etiam renum, aquis spontè nascentibus bibitis uel educimus per urinas, aut certè depellimus a renibus. In suffusione, propriè transpositione vtimur: humorem enim qui pupillæ obijcitur, non educimus, sed deprimimus in subiectas oculi partes. Sunt qui lapides concretos in vesica putent posse quoque transponi: quod uix fieri posse arbitror: nimirum quòd sint veluti cognati ceruici vesicæ. Verùm ars postulat, vt præcepta tradantur de omni re, quæ nobis usui esse posit, etsi corporis structura multorum remediorum vsum non admittit.

Eadem est & eorum, quæ in situ vitia sunt emendatio.

B Agit nunc de remedijs malorum, quæ sunt in situ partium, quæ dicit emendari eadem ratione, & eijsdem remedijs, quibus partes numero excedentes transponuntur. Neq; enim credere oportet, esse eadem prorsus remedia, quibus superfluas partes excidimus cum his, quæ membra restituunt in proprias sedes, aut ligamenta laxiora, vel breuiora: aut crasiora, aut duriora, vel alio malo affecta, quo uitiatur connexio partium, emendant. Igitur, si pars aliqua a suo loco excidit, illam restituimus transpositione: ueluti cum omentum aut intestina in serotum sunt deuoluta: aut ossa exciderunt a suis articulis, aut cauitatibus. Ligamentorum uero uitia proprijs remedijs corrigimus. Nam uincula breuiora, quibus lingua annectitur, sectione longiora reddimus: ea uero quibus ossa crúrum, & coxæ connectūtur, incrassata, & mucoribus plena, aquis sulfureis in balneo emendamus: vel etiam cauterijs candentibus ex igne: crura breuiora chirurgicis instrumentis, diductis ligamentis ad æqualitatem perducimus. C Sed ne uideamur singula prosequi uelle, ubi solum artem docere instituimus, ad alia progrediamur.

Neque in obscuro est, quod duo sepius aut tria vitia eandem partē possunt occupare, sicut in eo, qui uentriculum paruum simul, atque rotundum, atque aduersus septum habuit incumbentem: in ipso etenim magnitudo, formatio, ac situs, erant deprauati, temperatura quoque frigidior existebat. Hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat: at ne adeo infestaretur erat remedio locus. Nam quoniam repleto uentriculo difficultate spirandi premebatur, minus D cibi, at magis alimento oportuni, & qui non difficulter subduceretur ter die assumebat.

Posteaquam egit de simplicibus malis, quæ accidunt partibus instrumentarijs, nūc obiter de compositis agit, cum scilicet duo, aut tria, aut plura uitia in eodem membro reperiūtur, proposito uentriculo, in quo sunt plura mala, quæ sanari quidem nullo modo possunt nec transponi, sed idoneis præsidijs mitigantur: auxilium autem sumit a parca, & frequenti exhibitione cibi benè nutrientis & subducentis aluum: & quoniam res satis per se patet ex Galeni dictis ad alia transeamus, & credamus si uelimus fortè mendancium narranti.

E Alteri verò cui obstructio in hepate ob vasorum angustiam sæpe contingebat, extenuans uictus pro remedio inuentus est.

Aliud proponit morbi genus: quod cum tolli, nec transferri posit, remedio tamen mitescit, minusq; nocet. Est hoc malū angustia venarū hepatis, cuius occasione obstructiones ab alimentis facilè fiunt, quarū remediū sumit a cibis extenuantibus. Verū cū obstructiones fiant non solū a crasitie, sed etiā a multitudine & uiscositate materiæ, sola extenuātia, quæ contra crasitiē pugnant, nō possunt esse omnibus auxilio. Nā aduersus multitudinē pugnamus euacuatione: cōtra viscositatē incisione & abstersione: cōtra crasitiē extenuatione quidē, sed per uaria remedia pro diuersitate causarū, quæ crasitiem pariunt. Nam si crassum est *Obstructionum remedia.*

Crassũ mul tis modis fie ri, & ob id extenuãtiũ non unã es se naturã.

ex abundantia terrenæ substantiæ, vt humor melancholicus, humida extenuant: si verò ex A concretione, vt pituita, facta sint crassa, calefacientia & fundentia sunt assumenda ad extenuationem: at si ex adustione, consumpto liquidiore humore, res sunt factæ crassæ, vt atra bilis, & flaua, & pituita in febribus ardentibus, quæ refrigerant & humectant, sunt extenuãtia: at uero si crassum est ex multitudine substantiæ, quo modo dicimus hominem crassum, quòd multam molem substantiæ habet, & humores etiam eodem modo crassos vocamus, quasi multos intelligamus, quæ uim habent tenuium partium, qua possunt penetrare, optimè succurrunt. Quare falluntur medici, (vt alibi ostendimus) qui in omni crassitie humorum adhibent thymum, serpillum, origanum, & similia, quæ calefaciendi & siccandi uim habent. Vbi enim crassities consistit ex adustione uel terrena substantia exuperante, tantum abest vt hæc extenuent, vt etiam crassitiem maximè augeant. Ego verò qui angustia ex hac venarum hepatis frequenter obstructionibus laborare soleo, præsertim cum non satis exerceo corpus, & calorem debilem reddo meis studijs, & cogitationibus, nullũ melius B sentio remedium, quàm potionem ex oxymelite dilutiore coctis primũ cum aqua thymo, serpillo, fœniculo, & absynthio, & adiecto deinde melle & aceto; hoc nisi profuisset remedium, aut iam expirassem, aut certè ad docendum & hæc scribenda in hoc anno. 1564. quo compleui quinquagesimumprimum annum ætatis meæ, amplius non essem idoneus.

Reliquum igitur id morbi genus est, quod & similaribus & instrumentariis partibus commune existit, solutio scilicet continuitatis, quam quispiam forte his vnquam adesse negaret, qui integra sanitate fruuntur, quoniam semper sit passio: quem sane latet, eandem in omnibus generibus fore dubitationem. Nisi enim operationis læsio sensibilis sanitatem ab ægritudine separet, sed qualitatem tantummodo di- C spositionis introspiciamus, perpetuæ passibilitàtis dogma necessario recipiemus, cum nullus sit, qui omnes operationes optimas habeat. Sed de hoc quidem, vt quod ad logicam potius pertineat contemplationem, seorsum consideretur.

Hactenus Galenus docuit, quo modo uitia, quæ propria sunt, similaribus & organicis partibus in latitudine sanitatis per causas salubres emendari possint: nunc verò correctionem vult ostendere, quæ pertinet ad commune vitium, quòd scilicet tum similares, tùm organicas infestat. Est autem hoc mali genus continui solutio, siue diuisio eius, quod erat sibi continuũ & vnitum. Nam similares & organicæ partes vnionem suam postulant, vt probè suas functiones exercere possint, vt Galenus quidem sentit. Nos uerò aliter credimus, vt D in primo commentario, & in libro de generibus morborum docuimus. Nam etsi continuũ & vnio reperiuntur in similaribus partibus, tamen nec sanitas, nec morbus in illis fit partibus, ex integra, aut violata ea vnione, & continuitate: non magis sanè, quàm in figura, magnitudine, asperitate, leuitate, numero, situ, & connexione: quoniam scilicet hæc & si sunt in partibus similaribus, tamen non conferunt, nec obsunt actionibus similarium partium, propterea quicquid est boni, aut mali ex ijs rebus, ad structuram partium organicarum pertinere dicitur. Sed hæc, vt dixi, alio loco diligentius enarrauimus. Quod verò scribit hic Gal. solutionem inquàm continui fieri posse, in corporibus sanis, manente ipsa sanitate, excutiendum breuiter est: non enim par videtur esse ratio in hoc genere mali, quę est in alijs. Nam leuis quæque continui solutio, quæ postulet causam aliquam salubrem actionem læ E dit partis diuisæ, vt ex punctura, & incisione digiti apparet. Redditur enim digitus ad apprehendendum & sentiendum ex eo malo ineptus ad motum, & sensum: quare tunc ægrotat, & si ob leuitatem morbi citò sanatur. Vitia uerò sanorum, quæ sunt in figura, magnitudine, in intemperie, & alijs generibus, non adeo euidentem habent noxam, vt ea, quæ nascitur ex continui solutione: adeo vt non immeritò antiqui dubitauerint hoc mali genus non posse contingere in corporibus, aut partibus obtinentibus adhuc sanitatem. Sed quorsum, quæso, erat opus huius vitij mentionem facere, omissis causis salubribus, quæ illi succurrere poterant? Satius profectò fuisset, non solùm hoc malum, sed alia omnia

Solutionẽ continui fieri non posse manẽte sanitate partis diuisæ.

Gal. notatur.

quæ

A quæ pertinent ad organicas partes commemorare, in sola parte curatiua: quippe cum eadem repetantur præsidia, eadem sint mala, solum per magis & minus discrepantia, euidensque sit in omnibus mutatio: In prædictis verò vitijs conseruantes causæ a mutantibus euidenter erant distinctæ: & diuersa sunt auxilia curatiuæ partis, & conseruantis, & huius distincta quoque sunt, quæ sanitatem conseruant in eodem statu, ab ijs, quæ ad optimam constitutionem contendunt. Sed nos, qui interpretes & non authores in hac re sumus, cogimur aliorum tractationem sequi.

Salubres vero causas vt iis, quos nemo dubitat ægrotare, deinceps percurramus, à mala temperatura exordium facientes. Hic vero prius distinguamus, quæ omnes ferè medici prætermittunt, alias quidem B esse salubres causas eius intemperaturæ, quæ iam facta est, alias autem illius, quæ & adhuc fit: sicut etiam alias eius, quæ futura est. huius itaque postremæ, hæ quidem in præseruatiua artis parte continentur: hæ vero in salubri: primæ autem inter omnes in curatiua tantummodo. Sed eius quam mediam inter utranque locauimus, in præseruatiua & curatiua: Iam enim factam, atque existentem ægritudinem curare oportet: sed quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibendum est, ne fiat ablata, ea quæ est in corpore, dispositione: eius autem quæ adhuc fit, quod quidem factum est, curare opus est: quod autem futurum, prohibere ne fiat. prohibebitur autem, sublata ea dispo- C sitione, quam sequi natura apta est. Talis vero dispositio causa antecedens appellatur. Facta autem ægritudo curabitur, soluta ea dispositione, a qua primùm ea, quæ secundum naturam, læditur operatio: quā quidem & ipsam morbi essentiam dicimus esse.

Absolutis causis conseruantibus, transit ad causas efficientes sanitatem, quæ debentur ægrotis corporibus: & quoniam morbi aliqui fiunt ex intemperie, alij vero ex structura partium organicarum præter naturam vitiata, proponit author se primùm agere velle de remedijs, quæ conueniunt intemperaturis morbosis. & quoniam uariatur medendi ratio ob eam diuersitatem, quæ reperitur in ipsis intemperaturis ob præsentiam aut absentiam cau- D sarum suarum, ideò prius distinctionem hanc ponit, & interim accusat antiquiores medicos, qui eam prætermiserunt. Distinctio autem, quam proponit, huiusmodi est, quòd quædam sint intemperies iam factæ: aliæ, quæ adhuc fiunt: aliæ, quæ sunt futuræ. Deinde, vt officia, & remedia medicorum inter se distinguat, subdit Medicum debere vti in intemperie, quæ futura est, præseruatione, aut conseruatione: contra verò intemperiem, quæ iam facta est, sola curatione, & curatiuis remedijs pugnandum esse. In eo verò statu corporis, in quo intemperies partim est facta, partim adhuc fit, agendum est præseruatione & curatione. Et horum omnium rationem reddit, nempe curandam esse factam intemperiem, quæque iam morbus est: eam autem, quæ nondum est morbus, sed tamen ex corporis affectione futurus est, prohibere (inquit) oportet: eius vero, quæ fit, quod quidem iam factum est, curare: quod vero futurum est, prohibere. Prohibetur autem (inquit) affectione, E ex qua id fieri idoneum est, remota, quæ quidem antecedens causa nominatur. Iam vero factus morbus, affectione, quæ prima naturalem actionem lędit, sublata, curabitur: quam quidem, & ipsam morbi essentiam dicimus esse. Sunt multa quidem in hac re dicenda: sed primum annotare volo errorem interpretis, qui habetur in postremis authoris verbis, vbi pro morbi causa, morbi essentiam vertit non paruo errore, ut postea ostendemus: dein de quod scribit author morbum quendam esse in fieri, alium vero in facto esse, explicatione eget. Nam in lib. primo, & secundo methodi medendi, & in lib. de diff. sympt. contendit omnem morbum esse effectum, & propterea esse rem factam. differre enim in eo passionem ab affectu, quòd passio sit alteratio & motus, qui adhuc fit circa materiam:

De morbo in fieri et facto esse disputatio.

affectus verò sit alteratio, & qualitas, quæ post motum in materia manet, adeo vt passio in A
ipsa mutatione naturam suam obtineat: affectus verò consistat in eo, quod est factum, &
per aliquod tempus subsistit, atque ob id est in habitu & permanentia. Quòd si ita est, quo
modo hoc loco dicere potest, quosdam esse morbos in facto, alios vero in fieri? An intel-
ligit hoc loco eos esse in fieri, qui et si augeri adhuc possunt, tantū tamen iam habent factū,
ut iam affectus vocari possint, cuius generis sunt febres putridæ, quæ statim ab initio, & in
prima inuasione morbi sunt, & postea perseuerante obstructione & causis putredinis, fiunt
adhuc, idest augentur. Ita enim verbum fit rectè forte interpretabimur, augeri. Absurda
autem est Montani opinio, qui dicit eos morbos esse in facto, qui sunt in statu: alios autem
esse in fieri: nam hectica febris in principio est in facto, & Galenus non tempora morborū
inter se distinguit in hac diuisione: sed integros morbos cum integris comparans: & alibi
definit illos esse in fieri, qui perseuerare non possunt ablata causa, a qua primū incepit mo-
tus: ut calor impressus nobis a sole, dicitur in facto, si posteaquàm a sole recessimus, is perse- B
uerat. Quòd verò scribit intēperaturas morbosas, quæ futuræ sunt, subiici ei artis parti, quæ
præcauet, vel conseruat, uel ut cum illo loquar (ne in uerbo sit calumnia) quasdam ex illis
intemperaturis egere conseruatione, alias præseruatione, maiore eget reprehensione. Nam
sanorum status potentiam non habet ad futurum morbum, si modo illa sunt conseruan-
da, qualia sunt. Quòd si intemperaturæ sanæ, ægræ aliquando fiant: non ante certè fiunt,
quàm pullulantes excitentur in corpore causæ, quæ morbum necessario parient, nisi illis oc
curramus. Quamobrem vbi talis est corporis status, in quo futuros morbos timemus, præ
seruatione vti debemus, & non aliquando præseruatione, aliquando conseruatione, ut ille
hic scribit, cum euidenti, vt arbitror, errore, non animaduerso ab aliis interpretibus. Nec
credendum est, quòd uelit in omni statu, in quo timemus morbos futuros, utendum esse & C
conseruatione & præseruatione, quòd aliquid sit, quod remouendum sit, a quo iam mor-
bus imminet: aliud verò conseruandum, in quo nulla est futura mutatio. Nam cum hic so-
lum spectet generationem morbi futuri, non erat, quòd de eo ageret, quod quidem ad eam
non confert. Præterea non poterat simpliciter dicere factos morbos sola egere curatione,
cùm ægroti etiam conseruatione eius opus habeant, quod in illis est secundum naturam &
per morbos non mutatur. Igitur non debet hic fieri mentio de conseruatiua parte, ubi præ-
cauere volumus, ne morbi accidant. Id quod ipse postea apertè ostendet, quando aget de
medicinæ partibus præseruatiuis, ad quas solas pertinere scribit prohibitionem generatio-
nis futuri morbi. Addo quòd in hoc etiam contextu vbi reddit rationem eius, quòd pro
posuit, apertè scribat ad futuros morbos prohibendos vtendum esse sola præseruatione,
Galenū tuetur ob errorem codicū græcorum. cōseruationis nulla facta mentione. & fortè est error in codicibus Græcis. Videtur enim hic
tangere quattuor status corporis, & si ob verborum quorundam defectum, quartum mi- D
scet cum uno ex tribus: vel enim corpus est sanum, in quo nulla est supicio de morbo futu
ro, & in eo debemus uti conseruatione: vel imminet iam morbus, & tunc præseruatione
vtendum: uel morbus est iam factus, cui sola debetur curatio: vel partim factus est, partim
verò adhuc fit, & augetur, & tunc adhibenda sunt auxilia præseruatiua & curatiua.

Præseruatio contra quā causā pugnet. Cæterum quòd scribit præcaueri morbos sublata causa antecedente: morbum vero ipsū
iam factum remoueri sublata morbi ipsius causa, & illam esse affectionē, quæ primo actio-
nem lędit, non parua eget consideratione. Cur enim mentionem hic non facit de causis
procatarcticis: an illæ non habent uim in generatione morborum, & actione? an tristitia,
quæ diariam febrem peperit, non illam adhuc fouet, si adhuc perseuerat? & post diariam
Cur causas procatarcticas omittat potest uel putridam aut hecticam excitare? Debemusne dicere procatarcticas istas causas,
quæ non abeunt, posteaquàm pepererunt affectū, assumere naturā causarum antecedentiū:
vel forte satius est dicere, tolli id, quod fit remotione suæ causæ, non addendo antecedentis E
causæ, vt vocabulum extendatur etiam ad procatacticas. In eo verò quod scribit, factum
De causa cōiuncta disputatio. morbum tolli sublata ipsius causa, & illam esse, quæ primo actiones lædit, alloqui volo eos,
qui negant in morbis dari causam coniunctam. Nam si Galenus hic habet morbos curari
sublata ipsorum causa & nō essentia, ut male uertit Leonicenus, quam quæso aliam causam
intelligere possumus quàm coniunctam? nam si antecedentem intelligeret, non fieret vti-
que curatio, sed præseruatio, ut ille præcedentibus verbis ostendit. Coniunctam ergo cau
sam intelligat necesse est, quæ datur etiam in morbis factis, vt ex hoc etiam loco patet: &
quis dubitat illam dari in omni morbo. Nam, si morbus est vitium, quod nascitur ex im-
moderâ

A moderatione & inæqualitate facta à calido frigido, humido, & sicco, non poterit vtique abigi, nisi inæqualitas illa tollatur, & ea qualitas, quæ inæqualitatem & immoderantiam parit: atque ipsa inæqualitas & immoderantia, est coniuncta morbi causa: calor verò aut alia qualitas remotior causa est: prohibita transpiratio, & obstructiones remotiores adhuc causę: humores crassi vel lapides obstruentes, maximè recedunt a morbo inter causas antecedentes. Omnium vero maximè, causæ procatarcticę, vt cibi crassi & viscidi, qui obstructiones gignunt in corpore. Videant ergo illi quomodo lapides in vesica, & obstructiones venarum possint morbos vocare, cum sint remotæ causæ morborum. Sed qui progressum ignorant inter causas, a remotissimis ad propinquissimas, & has a morbo distinguere non possunt, & ignorant, quid re uera morbus sit, non possunt hæc intelligere, & vno verbo authoris statim confunduntur. Si enim audiunt Gal. dicentem morbum esse vitium corporis, & sanitatem perfectionem quandam, intelligere profecto deberent, ea quæ ipsi putant B esse morbos vt lapidem, obstructionem esse causas morborũ, & non morbos: quia vitia nõ sunt, sed vitiorum causæ. Rectè quidem hoc loco scribit Gal. non esse ipsum morbum, qui primo actionem lædat, sed morbi ipsius causam, scilicet coniunctam, uel potius coniunctæ proximam. Non enim est perfectio, quæ in constitutione bona nostri corporis reperitur, quæ actionem edit bonam, nec vitium quod in ea est, quod eandem lædit: hæc enim agendi vim non habent, sed calor, & aliæ qualitates quæ constitutionem optimã efficiunt, vel illam lædunt, dum inter se æqualiter vel inæqualiter temperantur. Hæc enim sunt, quæ agunt, aut certè corpus per illas, illisque remotis, morbi pelluntur, & sanitas recuperatur. Illud solum addere in hac re volo, melius esse si dicamus ægrotantia corpora solum curari, quàm si dicamus quædam ex illis partim curari, partim præseruari. Ita enim distinguuntur melius officia, si dicamus, hæc curari: illa verò quæ periclitantur cadere in morbos, pręseruari. Ac in re quidem nullus fit error, & in nomine solum est quæstio, si dixerimus nos C præseruare, cum sanguinem mittimus, & curare cum calorem proximam causam morbi refrigeramus: & hanc nostram opinionem sequitur Galenus in libro vndecimo methodi medendi capite secundo.

Sanitatem, et morbum nõ esse proximas, uel etiã remotas actionis causas.

Curare præseruare qui dicantur.

Curatio uero unam præcipuam ac communissimam habet intentionem, ad id; quod est dispositioni auferendæ contrarium. ex hoc siquidem genere sunt causæ illæ omnes, quæ sanitatem efficiunt. Secundum partem uero ex unicuique dispositioni contrariis: calido igitur affectui causa frigida contraria existit. frigido autem calida, eademque in cæteris proportione. etenim si omne immoderatum est præter na D turam, moderatum uero secundum naturam, necesse est omino, ut immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur.

Caput. 89.

Proposuit Gal. curationem conuenire morbis factis: præseruationem vero futuris: præseruationem vero & curationem morbis qui sunt in fieri. Nunc sigillatim docere instituit, quæ causæ salubres prædictis rebus conueniant, & primum agit de curatione. quam dicit fieri per contraria remedia dispositioni, quæ auferenda est. & id docet partim exemplis, partim ratione: exempla autem sumit tum ex generali, tùm particulari contrarietate. Constat enim sensibus contrarium expellere contrarium, & singula contraria oppugnari a pro- E prijs contrarijs, vt calidum a frigido, humidum a sicco: ratio autem, qua vtitur ad idem probandum, sumitur a ratione motus. Cum enim motus omnis fiat de contrario in contrarium: in expulsione autem morborum mutationem quęramus, & non conseruationem, merito fit, vt curatio, quæ nihil aliud est, quàm mutatio a morbo ad sanitatem, & ab ægro ad sanum, per contraria perfici debeat. Sed dubium est, quæ sint ista contraria, quæ mutuò inter se pugnant. Nam Gal. ponit vnum contrarium dispositionẽ, quæ auferri debet, alterum verò, remedium, quod ei dispositioni est contrarium: sed cum non explicet, quid intelligendum sit per eam dispositionem, non etiam patere potest alterius contrarij natura, & ipsius contrarietatis ratio. Porro cum agat de curatione morborum, faciiè credere quis

Disputatio quid per cõtrariam dispositionẽ intelligat in curatione.

quis posset eum nihil aliud uelle intelligere per contrariam dispositionem, quàm morbum A
ipsum. & sponte quidem concedent hanc interpretationem, qui causam coniunctam in
morbis ignorant, & putant remedia curatiua contra morbum ipsum pugnare, & non con-
tra aliquam morbi causam. Sed illorum opinionem & errorem euidenter refello ex Gal.
verbis in hoc contextu positis: Ait enim immoderatum ab immoderato contrario ad me-
diocritatem redigi. Itaque si dispositio quæ auferenda est, est ipse morbus, & per suum
contrarium tollitur, erit profecto sanitas adhibenda pro remedio: nihil enim morbo con-
trarium est præter sanitatem. At sanitas moderata res est, non immoderata: quare non con-
tra morbum remedia adhibemus, sed contra causas morborum, nempe contra calorem, fri-
gus, humidum, siccum, quæ inæqualitatem, & morbum pariunt, suo excessu: & propterea
rectè scribit Gal. qualitatis vnius excessum, contrariæ qualitatis excessu, emendari: & ita
morbum expelli, a contrario, idest sequi expulsionem morbi remota qualitate, quæ exces-
sum peperit in corpore, & ex eo morbum, & sanitatem ipsam sequi, ex contrarietate, & B
actione duarum excedentium qualitatum. Nam vtraque excedente pariter qualitate, me-
diocritatem sequi necesse est, & ex ea sanitatem. Non ergo contra morbum, aut sanitatem
pugna aliqua fit: quoniam nec morbus nec sanitas agendi vim habent, et si inter se contra-
ria sunt, sed qualitates, ex quarum actione excessus & moderantia in nobis succedunt. Con-
stat igitur nos in curatione morborum nec primo, nec per se pugnare cõtra morbũ ipsum,
qui sponte cedit pugnæ, & illam sequitur: sed contra morborum causas, calidum inquàm,
frigidum, humidum & siccum.

Curationẽ non deberi morbo, nec remedia pugnare contra morbũ

Cæterum contrarietatis nomine in curatione peragen-
da, vt Gal. in libro 11. meth. medendi cap. 12. annotat, intelligimus, non solum propria
contraria, sed etiam alia opposita. Nam calidum frigido est contrarium, & humidum sic-
co: At leue aspero, magnum paruo, rarum denso, & quod secundum naturam est ei, quod C
est præter naturam (vt inquit Gal. lib. præcitato) & alia multa quæ morbos faciunt & tol-
lunt, proprie contraria non sunt, sed alio oppositionis modo inter se diuersa, quæ oppo-
sitio sufficit in curatione: adeo vt Gal. dictum ab omnibus medicis receptum, nempe quod
curatio fiat per contraria, idem sit eodem authore teste, ac si dicamus curationem fieri per
opposita.

Contraria quomodo in curatione intelligẽda.

Qua quidem in rem videndum primum est, an sententia hæc penitus sit vera, &
vniuersalis; vt idem author eodem loco probat. Nam contra id facere videtur, quod fe-
bricitantibus sæpe succurramus per remedia calefacientia, & euacuantia: & concoquen-
tia, quæ feb. contraria non sunt. Scribit præterea Hipp. in Aphorismis tetanum idest,
conuulsionem factam a frigida pituita, frigidæ aquæ perfusione sanari, & dolorem tolli do
lore, vulgata est sententia, & vomitu vomitum sedari, & alui fluxum sisti purgatione. Scri-
bit præterea Gal. maniam mediocrem exstasi idest, vehementi mania tolli. hæ dubitationes
facilè soluuntur, distinguendo quod per se fit ab eo, quod fit per accidens, & spectando D
quid contrarium sit coniunctæ, aut remotiori causæ morbi. Nam cum frigida aqua sanat
tetanum, id per accidens fit. Externa enim refrigeratio in validis corporibus calorem in-
tus auget, qui postea pituitam conuulsionis causam concoquit & dissipat. Febrilis calor
non tollitur vacuantibus, & calefacientibus, quia hæc non sunt remedia ipsius febris: sed
humorum frigidorum putrescentium, quibus excalefactis, concoctis, & euacuatis, vnà de-
sinit calor febrem immediatè faciens, ut qui non amplius habeat fouentem causam. Quòd
si febris vehementer vrget, tunc ipsa postulat etiam propria sibi remedia & illa sumuntur a
refrigerantibus. Alui fluxus & vomitus curantur euacuationibus, per quas educuntur hu-
mores, qui naturam irritant, & stimulant ad excretionem, quæ fit per vomitum, vel deie-
ctionem: At id quod euacuat, opponitur ei, quod replet, & id quod tollit illud, quod
molestabat, oppositionem cum illo facit. Cæterum si dolor tollitur dolore, veluti cum ab-
scessum incisione vel cauterio aperimus, id per accidens etiam fit: quoniam euacuare non E
possumus humorem in abscessu contentum, nisi cum remedijs dolorificis: At id quod re-
uera curat, est euacuatio, non dolor ipse. Mania cum abundè excesserit, curatur, non a se
ipsa quidem, sed quia natura ab excessu mouetur contra causas valde molestantes: atque
ita fiunt crises vigente morbo, quia natura tunc cogitur extrudere, quod erat molestum: ad
quod cõtingit abigi symptomata, quę suas causas taquã vmbra corpus sequũtur. In ijs ergo
nulla est difficultas, sed maior fortasse in alijs, quæ ad hanc rem pertinent. Nam cum mor-
bi fiunt ex intemperie quattuor primarum qualitatum, quę verè contrariæ sunt, dubium
est an fiat curatio per contraria. Nam si verę contraria sunt, plurimum inter se distabunt re
media,

An curatio semper fiat per opposita.

An curatio semper fiat per contraria idest, magnos recessus.

A media, & morbi, & morborum causæ. At cùm exigui sunt morbi, qui parum a mediocritate corpora distrahunt, paruos quoque oportet esse excessus remediorum, si modo æqualia debent esse remedia, & affectus quos oppugnamus. hanc dubitationem soluunt nonnulli interpretando contraria, quæ non plurimum semper inter se distant, sed quomodocunque: Et hanc opinionem videntur accepisse a Gal. in vndecimi Meth. cap. 12. verum hi videntur mihi in ea re falli. Nam parui excessus morbum non faciunt: Quare nec remedia paruo recessu recedent a mediocritate. Oportet enim duos ad minus esse gradus affectionis præter naturam, si morbus esse & dici debet: Id quod probo ex ijs, quæ scribit Gal. de gradibus medicamentorum in lib. de simplicibus. Ponit enim quattuor solum gradus in omnibus medicamentis alterantibus, & primum dicit sensu non deprehendi, aut admodum obscurè: quæ verò in secundo gradu calefaciunt, uel alio modo alterant, sensu euidenter iam deprehendi ipsorum vim & alterationem. Itaque si morbosus non est affectus, ut Gal. censet, antequam sensibiliter actionem lędat, fit vtique, ut in omni morbo quàmuis minimo recessus sit a mediocritate per duos gradus: & propterea omne remediũ, quod morbis mederi potest, pariter oportet recedere a temperato auxilio per duos gradus: est autem magna distantia, & proinde contrarietas, vbi vtrinque fit recessus a mediocritate per gradus duos: quippe cum non sint plures, quàm duo gradus alij in medicamentis, ut nostram naturam perimant. Quæ enim refrigerant in quarto, aut calefaciunt, lęthalia sunt. moriuntur ergo omnes, si excessus qualitatum facientium morbos vltra quattuor gradus fiant: nimirum cum nullum adesse possit remedium, quod pariter alterare possit: immo si ad quartum gradum peruenerit morbus, nulla est salutis spes: propterea quod remedia quæ illis succurrere possent, mortifera sint. In eo quoque dubium est, quod scribit Gal. immoderatum ab immoderato contrario redigi ad mediocritatem. Id enim non videtur in omnibus morbis verum esse. Si enim luxatum sit membrum, remedium non petimus ab immoderato contrario: mediocritatem enim assequimur properando in propriã sedem: id quod sanè non fit, sumendo aliquid immoderatum, quod resistat immoderato. Sic cum excidimus superfluum digitum, aut pus vel aliam materiam euacuamus, remedium non petimus ab immoderatis: Illa enim obsunt. An dictum Gal. solum debeat intelligi de moderatione, quæ ex mistione nascitur, & temperie. Non.n. contraria quæ ad mistionem veniunt, si excedant, temperari possunt, nisi per excessum contrarij. Non enim calidum, quod violat temperiem, potest ad mediocritatem duci, nisi per frigidum. Duo igitur gradus caloris postulant duos gradus frigidi, & plures gradus vnius, postulant plures gradus alterius contrarij si mediocritatem, & sanitatem cosequi volumus. Quare meritò Gal. hic ubi agit de remedijs morborum, qui consistunt ex intemperie, & excessu qualitatum, scripsit immoderatum, ab immoderato contrario ad mediocritatem redigi. In alijs vero morbis, qui non fiunt per D mistionẽ qualitatum, & causarum morbi, sed per compositionem & structuram vitiatam, eadem non est ratio.

Quot gradus excessus oportet esse si morbus sit.

Morbos omnes lethales qui quartum gradũ excedunt.

An omnis curatio fiat per immoderata.

At manifestum est, quòd secundum potentiam, non autem imaginationem & calefaciens & refrigerans, & quæcunque alia huiusmodi oportet assumere: Voco autem secundum potentiam, quod reipsa verè tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quæ ex prompto quidem sensu, tale esse imaginamur, cum tamen uere talenon sit. Sed qua sint hæc ratione distinguenda, diximus in his libris, in quibus de simplicium medicaminum potestatibns agitur.

B

Cùm dixisset curationem morborum qui fiunt ex intemperie, fieri per contraria, & hęc duobus modis intelligi possint, nunc admonet, quo modo uelit in hoc loco contraria sumi, & dicit quòd intelligere oportet contraria, quæ sunt secundum suam uim, & potentiam talia, non autem secundum imaginationem: & explicat illud esse secundum potentiam tale, quod reipsa uerè tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quæ ex prompto sensu talia esse imaginamur, cum tamen verè tale non sit: & addit præterea se docuisse in libris de simplicibus rationem & modum, quo hæc inter se distingui possint.

Reuera talia quæ sint & Achachiæ errores.

posſint. Intelligit autem Acachias illa reuera talia eſſe, quæ ita ſunt a natura facta, non A autem aſcititia qualitate ſunt donata: ueluti eſſet Euforbium niue refrigeratum. Cuius quidem interpretatio repugnat authori, & naturæ rei. Nam ad curationem morborum nihil refert aſſumere, quæ natiuam, aut acquiſititiã uim habent alterandi: nam dolentes partes refrigeratasq; aqua & linteis excalefactis rectè curamus. Alij verò ſunt, qui intelligunt illud eſſe reuera tale, quod per ſe, & non per accidens tale exiſtit: quorum etiam interpretatio damnanda eſt. Nam (vt ſuperius oſtendimus) Hippoc. in curatione Tetani ad calefaciendam, & diſſoluendam pituitam aucto intus calore, adhibet frigidæ aquę perfuſionem. quare ego aliter hæc interpretor: illa inquam eſſe reuera talia, quæ uim & potentiam habent, ſiue facultatem faciendi, quod ab illis quærimus, calefaciendi inquàm, refrigerandi, aut aliud faciendi in corpore, ſiue id propria, ſiue aſcititia facultate, ſiue per ſe, ſiue per accidens id pręſtent, quod quærimus: Illa verò dicuntur: ſecundum imaginationem, & aſpectum, vel B etiam aliquando alijs ſenſibus talia eſſe, quę talem uim non habent, qualem aſpectu iudicamus eſſe: picem enim, galbanum, & mel liquefactum, humida aſpectu iudicamus eſſe: quæ tamen uim non habent humectandi noſtrum corpus, ſed potius exſiccandi. Sic emplaſtra omnia, quæ cedunt digitis, & mollia ſunt, propterea non habent uim emolliendi, ſed quædam exſicandi, alia indurandi, alia digerendi, alia aliud faciendi, pro uirtute & facultate rerum, ex quibus illa ſunt confecta: Id ergo eſt, quod ſcribit Gal. non eſſe ſumenda contraria, & calida, frigida, humida, ſicca, ſecundum imaginationem, & philoſophicam tractationem, quæ alio modo humidum, ſiccum, & alia huiuſmodi definit, quàm faciant medici. Illi enim humidum definiunt, quod alieno termino facilè continetur: ſiccum verò, quod ſuo facilè, alterius verò termino difficilè terminatur. At Medici illud appellant humidum, quod humectandi: ſiccum vero quod ſiccandi noſtrum corpus uim habet. Quomodo verò has facultates medicamentorum explorare & dignoſcere debeamus, docet Galenus in tribus primis libris de ſimp. Et ſumma rei ferè hæc eſt, quòd in noſtris corporibus, ad quæ dicuntur medicamenta eſſe calida, frigida, aut alia uirtute prædita, fiat experimentum. Quippe cum quædam nos purgent & calefaciant, alia verò animalia nutriant, & non alterent, Deinde vult fieri experimentum in corporibus intemperatis, egrotantibus ſimplici, & compoſito affectu. Præterea explorandum eſſe iubet, an admota medicamenta, quàmdiu nos contingunt, idem præſtent uel diuerſum. Hæc & ſimilia documenta affert, quæ mei inſtituti non eſt hoc loco commemorare, præſertim quòd ab ipſo authore in ope re præcitato facilè diſci poſsint.

Talia ſecũdum imaginationẽ & ſenſum quæ dicantur.

Quomodo medicamentorũ facultates dignoſcendæ ſint

C

Ad inuentionem autem ſalubrium cauſarum quæcunq. quidem, ut ad eã, quæ iam facta eſt, egritudinem cauſæ ſalubres exiſtunt, uia illa doctrinæ utendum eſt, qua id quod imaginamur, ab eo quod talem habet poteſtatem ſeparetur, quæcunq; vero, ut ad eam quæ adhuc fit, & hac eadem, uia neque non illa præterea ex qua ægritudinum cauſæ inueniuntur. D

Poſteaquàm oſtendit Gal. in Curatione morborum, qui facti ſunt, & qui ſolam coniunctam cauſam habent, pugnandum eſſe, per unum genus contrarij remedij, quia unum ſolum eſt genus mali, nempè morbus ipſe: nunc docet quid faciendum ſit in morbis, qui ſiunt, et dicit duplici contrario eſſe ſuccurrendum, uno quidem contra morbum, qui iam factus eſt: Alio verò contra cauſas antecedentes ipſius morbi. Vt enim hæc inter ſe ſunt diuerſa, ſic remedia diſcrepantia eſſe oportet, ut propria contraria adhibeantur ſingulis affectibus. Sunt autem ſumẽda contraria, quæ reſiſtant cauſis, vt illa, quę reſiſtant morbis ſecundum uirtutem & facultatem, nõ ſecundũ ſolam apparentiam, & ex eo, quòd actu talia ſint. E

Eſto enim, ſi ita contigerit, in humoribus putreſcentibus accendi febrem, indicatio in huiuſmodi eſt euacuatio, & alteratio: hæc qnidem quæ putredinem finiat, manente adhuc ſubſtantia: euacuatio vero, quæ totam ſubſtantiam, ex corpore educat. Sed dictæ quidem alteratio-

nis

A nis species concoctio existit: quam vbi inuenerimus, a quibusnam causis fieri contingat, tunc vtiq; eorum, quæ hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus.

Admonuit in superiore oratione Galenus in morbis, qui adhuc fiunt, pugnandum esse, non solum contra morbum ipsum, sed etiam contra causas fouentes & augentes morbum, idque faciendum esse per propria contraria. Et quoniam res hæc desiderabat aliquam probationem, vt facilius intelligi posset, exemplum proponit ex curatione febris putridæ: quæ cum fiat ex humoribus putrescentibus, quærit quæ remedia sint necessariò adhibenda contra ipsos humores: & dicit duo illa esse, euacuationem scilicet & alterationem, & inte- B rim explicat qualem intelligat alterationem & euacuationem, & quid illæ præstent, & per quæ fieri possint. Alteratio inquit est, non simplex & qualiscumque, sed concoctio, & illa est inquit, quæ putredinem finit, manente tamen substantia putrida. Euacuationem autem talem esse adhibendam, quæ totam ex corpore substantiam, putridam inquam educat. Quæ verò concoquere possint, & concoctionem iuuare, hic non docet: euacuationis uerò differentias, & remedia, quæ vacuare possint, subiungit. Hæc est Galeni sententia, quæ multa postularet, quæ hic supponuntur, declaranda. Nam cum de putredine mentionem faciat, a qua petitur uniuersa ratio curandarum febrium putridarum, est vtique agendum de putredinis natura, differentijs, causis, modo, quo fit putredo. sed quoniam hæc nos in opere nostro de febribus diligentius fortè quàm alij hactenus fecerint, enarrauimus, & illa aliquando deo fauente edemus, ideo integram huius rei tractationem hoc loco prætermitte- C mus, & solum ea attingemus, sine quibus hæc intelligi non possunt. Illud itaque imprimis constare volo putredinis nomen sumi a Galeno pluribus modis, etenim in libro quinto de Simpl. cap.5. scribit medicamenta, quæ caustica sunt, sed non vehementer, & simul essentiæ tenuioris, putrefacientia vocari, sed non propriè: ea verò propriè putrefacientia censet esse, quæ simul calefaciunt & humectant. Quin etiam libro primo de dift. feb. cap. 7. putredinem humorum vocat, in qua natura etiam uincit, vt in abscessibus, & salutaribus febribus contingit: vocaturque in abscessibus talis putredo suppuratio: ea vero, quæ in uenis fit, suppurationi proportione respondens mutatio: estque in ea sedimentum, quod in urinis apparet, id, quod in abscessibus pus: ac huiusmodi putrefactionem, concoctionem etiã vocat: non quòd simpliciter concoctio fit: sed quòd (inquit) aliquid in se contineat, concoctionis, ideò non simpliciter putredo dici debet. Nam quæ simpliciter est putredo, nihil recipit concoctionis, nihilque in ea assimilatur, secundum substantiam, vel qualitates, vt in D gangrænis apparet, in quibus partes affectas abscindere necesse est, propterea quòd perfecta est putredo: sicut etiam in febribus lethalibus, in quibus humores nullam coctionem admittunt. Sunt igitur tres mutationes, vna in qua substantia, & qualitates assimilantur, diciturque hæc simpliciter concoctio: alia uero est, in qua nec assimilantur qualitates, nec substantia, & hæc simpliciter dicitur putredo. Tertia porrò est mutatio, in qua qualitates quidem vt diximus similes redduntur, vnde pus, & sedimentum, alba, lenia, æqualia, & minimum fœtida conspiciuntur: cæterum substantia ipsa assimilari nequit: idque non semper propter materiæ uitium, vt censuit Galenus quinto de Simp. qui ideo pus prorsus assimilari non posse tradit, quòd ex materia semimala constet. nam ob imbecillitatem alteratricis facultatis, vel caloris uitium, idem accidere posse quilibet intelliget, qui nouerit res non perfici, vel materiæ, vel agentis uitio. Hanc mutationem nunc concoctionem nunc putredinem meritò uocat Galenus, quòd scilicet partim cum putredine, partim uerò cum ipsa E coctione conueniat. Habent tamen aliquid commune, tum hæ, quæ semiputrida, tum illa, quæ prorsus sunt putrefacta, cuius ratione putredinis nomen utrique competit. Est porrò illud commune putredinis essentia & natura: quare definiendum quid putredo sit, vt tũ hæc, tum alia, quæ sequuntur intelligi possint. Et postquam materiam hanc aggressi sumus, præstat, vt illam pro dignitate tractemus: præsertim quod extet de hac re libellus Remigij Meliorati infamis, ac dignus certe eo authore, & alijs, qui eum in illo negotio tam egregio & arduo communi opera iuuerunt, contra me de hac re scriptus: cui uno & eodem negotio hoc in loco satisfacere possum. Ignoscent ergo mihi beneuoli lectores, si prolixior fuero

Putredinis nomen plura significare.

Alterationes tres fieri in humoribus diuersas.

quàm ipsi fortè uelint, aut ego instituissem. Nam ei qui pro honore suo & ueritate certat, A nihil uitio dari debet. Præterea cum nemo ob incertitudinem vitæ, & occupationes quæ continuè accidunt, certò quicquàm polliceri posit, boni hanc meam operam omnes consulent, ex qua (vt spero) non parum commodi, & uoluptatis suscipient. Igitur putredinem, ut ab ipsius genere ordiamur, quidam uolunt esse alterationem, his argumentis persuasi. Primò quòd inter mutationes, quæ alterationes sunt, putrefactionem soleat numerare Galenus, veluti cum mutationem quandam esse dicit, quæ substantiam, & qualitates materiæ asimilat: aliam, quæ qualitates duntaxat: aliam autem quæ omnia disimillima facit, & primam vocat coctionem, secundam suppurationem, tertiam putredinem. Item cum putrefacientia dicit esse illa, quæ calefaciunt, & humectant: asimilare enim aut disimile facere, est alterare: si putrefacere, est calefacere simul & humectare: aut si a calefacientibus, & humectantibus putrefactio nascitur, alteratio utique videbitur esse. Addunt quòd caloris pasio dicatur esse ab Arist. huius autem sicut & aliarum qualitatum mutatio, alteratio sit, non autem generatio uel corruptio, quæ ad composita & substantias pertinent. Verum de Arist. postea. Galenus autem putredinem inter alterationes posuit: non quòd solùm alteratio sit, sed quòd aliquid cum illa commune habeat. Nam disimile quidem facit putrefactio: verum præter disimilitudinem, addit corruptionem. Calida verò & humida, etsi primò alterant: tamen illorum alterationem sequitur corruptio eorum, quæ ex qualitatibus, & elementis constant: nam caloris est ea gignere & corrumpere, ut Arist. 4. meteorum. Itaque putredo corruptio est: id quod curatio ostendit. Etenim partes solidæ putrefactæ, sectionem: humores verò putridi, euacuationem postulant, tamquam nequeat alteratio huic malo mederi: quare optimè Aristoteles primo cap. quarti Meteo. putredinem dicit esse corruptionem: quod etiam 11. Metho. Gal. & pasim alibi asserit: tametsi neuter illorum docet cur corruptio sit. Nam C quod aliqui dicunt Aristotelem his verbis probasse, cum scribit ea, quæ secundum naturam corrumpuntur, in putredinem desinere, ridiculum est: quandoquidem hæc verba potius videntur contrarium ostendere. Tamquam enim putredo aliud esset quàm corruptio, scribit quæ corrumpuntur in putredinem abire. Quod si per inductionem patet, quæ putrescunt corrumpi, non tamen propterea ratio id agnoscit: est autem huius rei ratio, quòd corrupta ea dicantur, quæ numquam ad pristinam naturam redire sunt apta: cuius generis cum sint putrefacta (vt antea ostendimus) meritò putrefactio corruptio dicitur esse. Nunc videndum est qualis corruptio ea sit. Scribit Arist. putredinem esse contrarium maximè commune, simplicis generationis: quippe cum senectus, & arditas uia sint ad putredinem, & omnia quæ natura constant, corrumpantur per putredinem, si sponte sinantur corrumpi, & non comburantur, aut ui alia corrumpantur. Quam sententiam nostri æmuli, & Aristotelis recentiores interpretes trahunt ad omnium rerum corruptionem, adeo ut nihil ex elementorum admixtione procreatum, in viuentium potisimum D genere esse putent, quod naturæ suæ relictum, nec ui aliqua interemptum, in putredinem tandem non desinat. Itaque animalia, & plantas naturali cursu per putredinem corrumpi illi volunt. quorum opinio quantumsit absurda, & aliena ab Arist. sententia, facile est mihi demonstrare. Nam illud primum ad id facit, quod habet Aristoteles in libro de vita, & morte ab initio, vbi distinguens interitum naturalem ab eo, qui est præter naturam, definit illum esse, cuius principium in reipsa est: hunc vero cuius principium est extrinsecum: At putredo principium habet extrinsecum, nempe calorem ambientis: quod Arist. libro quarto Meteorologicorum, & ipsi etiam testantur, putredinis præcipuum agens esse externum calorem. Deinde naturalis corruptio fit ab his, quæ sunt secundum naturam: sicut illa, quæ præter naturam est, fit a causis quæ sunt præter naturam. At illi E tradunt putredinem fieri calore extraneo: quem interpretantur præter naturam. Tertio corruptio animalium est, & dicitur mors, ut Aristo. in libro de uita, & morte: At nemo dicet mortem esse putredinem, aut econtra. Præterea animalia, & plantæ ab initio vsque ad finem semper exiccantur, & siccitatis excessu tandem pereunt, expirante calore defectu sui pabuli nempe humidi: quæ vero putrescunt authore Aristotele, primo humida, postea sicca euadunt. Non ergo semper siccantur, quæ per putredinem pereunt, si interim cum putrescunt, primò humida fiunt. Addo quod Aristoteli scribat ea quæ putrescunt, intus sicca, exterius humida fieri: Contrarium autem fit in his, qui ætatis cursu

De genere putredinis disputatio.

Gal. cur putredinem dixerit esse alterationem

Putredo quomodo ostendatur esse corruptio.

Putredo cui generationi opponatur.

Corruptionem uiuentiũ non esse putredinem

A cursu corrumpuntur. Nam si quid humoris in illis est, intus continetur: cutis verò, & partes externæ, rugosæ duræque apparent. Scribit item Arist. in his quæ putrescunt, uermes, & alia animalia gigni, quæ in pueritia maximè fiunt: in senectute vero numquam vel rarissimè: contrarium autem oporteret fieri, si modo senes naturali corruptioni, & putredini (vt illi volunt) viciniores sunt. Amplius si animalia posteaquam sunt orta, perpetuo corrumpuntur, dissipante nostro calore subiectum natiuum humorem, perpetuo vtique uiuemus in putredine: & cur fœtor nos mutuo non occidit: Grauissimè enim olent omnia, quæ putrescunt. Nulla ergo planta, nec plantarum partes bene olerent, si perpetuam habent putredinem adiunctam. Item si putredo est corruptio: ut illi uolunt, quæ fit a calore paulatim absumente humidum, humores qui sunt in corpore, putrefieri dicentur, quando a calore naturali consumuntur & exiccantur: quo quid potest absurdius esse?
B Nam aduersus putredinem exiccãtia adhibemus, quę illorum opinione illam augerent: nec non mortem tardarent exiccantia: hæc enim putredini resistunt. At si putredo corruptio est animalis secundum naturam, quæ in uiuentibus ætatis cursu accidit, numquam posset fieri putredo in animalibus, nisi in extrema senectute. Tunc enim solum deest calori humidum. Postremo mors fit calore perpetuo dominante, & dissipante: at putredo, & corruptio fit teste Arist. dominantibus passiuis qualitatibus super actiuas. Habet quidem Arist. senectutem tendere ad putredinem, & omnia quę natura constant, & simpliciter sunt generata, finiri per putredinem: non tamen propterea dixit animalium, & plantarum corruptionem naturalem per putredinem fieri, aut putredinem esse. Nam viuentium generatio simplex non est, sed composita ex anima, & corpore, & illorum corruptio non fit per putredinem, sed a principio interno nempe a calore: qui vt generationis naturalis, sic interitus secundum naturam est causa, & instrumentum. Obtinendo enim humidum, &
C siccum, accedente postea anima, animalis facta est generatio: dissoluto vero postea & consumpto humore ab ipso calore. deficienteque cum ipso humore, calore, anima suo vinculo priuata, nequit diutius in corpore residere: quare sequitur animalis corruptio, quæ fit non per putredinem, sed per exiccationem, & marcorem. Cadauer vero ipsum uel cadaueris potius materia, quæ simplicem habet generationem, ex solis humoribus, & elementis, est, quæ per putredinem corrumpitur, nec alio modo naturaliter corrumpi potest: idque ex principio suo interno (ut postea ostendemus) & non a calore aeris ambientis. Nam siue in terra, siue in aere, siue in aqua ponatur cadauer, spontè dissoluetur per putredinem: & si id citius & facilius ei accidat in aere, quàm in alio elemento, & in aere calido facilius, quàm in frigido, & in terra pingui & fimosa, quàm in sicca, & arida. Rectè ergo dixit Arist. omnia, quæ simpliciter sunt generata, per putredinem corrumpi: sed numquam dixit animalium, & plantarum vitam naturaliter corrumpi per putredinem, vt in libro de longitudine

Cadauer simplicem habere generationē, et ob id per putredinē corrumpi.

D breuitate vitę, & de vita, & morte, & Galenus in libro primo de sanitate tuenda apertissimè docent. Pereunt enim (vt illi tradunt) uiuentia omnia naturali cursu expirante calore defectu humidi. Senectus quidem uia est, ad putredinem: quoniam propinqua est dissolutioni animæ a corpore, post quam manet cadauer, & truncus corporis, qui per putredinem corrumpitur: Non est autem ipsa senectus putredo: nec mors, quæ contingit in senectute, fit per putredinem, aut putredo est, ut illi volunt: qui turpissimè in hac re errarunt, quòd non intellexerint, quid Arist. per simplicem generationem intelligat, cum illi putrefactionem opponit. Non enim animalium generatio est simplex, sed omnium maximè composita. Quare nec putredo illorum generationi opponi potest. Quod autem Arist. per simplicem generationem nihil aliud intelligat, quàm proximam rerum materiam, patet, quòd in libro quarto Meteorologicorum quattuor qualitatum actiones, & passiones (vt ait) solum o-

Viuentia quomodo naturaliter corrumpantur.

Senectus quomodo est uia ad putredinē.

E stendere velit: ab his autem qualitatibus anima non fiat, quæ est forma uiuentis: nec ipsa uiuentia, quæ ex anima, & corpore constant, vt ex totius libri tractatione patet. Deinde quod calori, & frigori ortum tribuat rerum: in generatione autem uiuentium frigus non agat. Nam etsi calor a frigore temperatur, non propterea frigoris dicuntur esse actiones. Deinde separatim Arist. docet actiones ipsius frigoris, quod vim scilicet habeat indurandi, incrassandi, congelandi, & alia faciendi: quod etiam indicium est, illum instituisse docere compositionem communem omnium rerum, quatenus materiam, & corpus sumunt ab elementis. Nam in generatione animalium, quæ fit ex anima, & corpore, omnia elementa teste Aristotele materiæ rationem obtinent: in quarto

Animaliū generationē esse maxime compositam.

Quid simpliciter generatio.

autem eo libro calori,& frigori agendi vim: patiendi vero humido, & sicco tribuit, tamquam velit solum efficere propriam singulis rebus materiam. Nam si de generatione viuentium egisset, semini & formatrici facultati calorique celesti, ut alibi præcipuam facultatem dedisset. Postremo docet causas concoctionis, cruditatis, putridinis, liquefactionis, indurationis, mollitiei, & aliorum omnium, quæ non solum in viuentibus, sed etiam in alijs rebus contingunt, tanquam simplicem & communem tractationem instituerit, non viuentibus peculiarem, ut illi putant. Ergo putredo est corruptio simplici generationi opposita: quippe cum omnia ex quattuor elementis uel leuiter composita, ut aer noster, aqua, & terra, non aliter quàm per putredinem corrumpantur si sponte sinantur corrumpi. Nec contra id facit quod uiuentia etiam per putredinem aliquando intereant, ut per febres putridas animalia, & partes illorum sideratione per putredinem corrumpuntur. Nam huiusmodi corruptio non illis est secundum naturam, nec ab interno principio, sed a uiolentis causis, & ratione subiecti corrupti. Et ideo anima recedit a corpore per huiusmodi mala, quia proxima materia est, corrupta, & ob id ineptum est, factum animæ subiectum. Iam vero cum pateat putredinem esse simplicem corruptionem & communem omnibus rebus ex elementis constantibus, ut solum ex illis constant. Sequitur, ut doceamus an putredo sit corruptio secundum uel præter naturam: nam in hoc dissensio non parua est. Etenim Galenus putredinem omnem tradit fieri a calore præter naturam, & propterea a corpore esse detrahenda, quæ putrescunt, tamquam a natura nostra aliena. Arist. vero cogitur fateri putredinem esse secundum naturam: siquidem omnia quæ natura constant, & genita sunt, sponte & a seipsis corrumpuntur per putredinem, atque hæc simplici, & naturali generationi eo authore opponitur. siquidem naturali generationi, naturalis corruptio, & non præter naturam aduersatur. Præterea si mortem naturalem in viuentibus in libro de longitudine & breuitate uitæ ait esse, quæ ab intrinseco principio fit, oportet profecto putredinem, quæ est naturalis corruptio rerum, prout constant ex elementis, fieri ab interno principio, & propterea secundum naturam esse. Item si generatio naturalis fit ab interno principio, necesse est vtique illius oppositum ab eodem etiam principio incipere & fieri. Contrarium vero fateatur oportet Arist. cum in libro quarto Meteorologicorum scribit putredinem fieri a calore aeris ambientis. Cuius opinionem etiam cõfirmant interpretes omnes; cum aiunt putredinem fieri ab alieno, & externo calore. Quod si ita est, sibi euidenter repugnat Aristoteles, quicquid alij dicant. Nam nisi statuamus illa fieri naturaliter, & secundum naturam, quæ ab ipsa natura, & principio interno fiunt, tamquàm a præcipuo, & proximo mouente, uniuersa Philosophia corruit. Nec Arist. quidem defendere possunt Buccaferreus, & alij expositores illius libri, qui ideo putredinem secundum naturam esse interpretantur, quia cum calore ambientis etiam concurrit calor naturalis & internus rei putrescentis, qui augetur a calore ambientis. Nam sic fatentur illi mixtam esse corruptionem, ex eo quod est, secundum naturam, & præter naturam, si duæ coniunguntur causæ, interna & externa: atque necesse est ex hac opinione, vt putredo sit magis præter, quam secundum naturam, si internus calor solum concurrit ad eam faciendam: præcipuum vero agens a quo motus principium, sumitur a calore ambientis. Deinde in aere frigidissimo caro, & aliæ animalium mortuorum partes tandem putrescunt a solo interno rei putrescentis calore: quid enim aer frigidissimus in eo opere calefacere potest. Præterea cum urgetur Buccaferreus alio argumento, dicit putredinem nõ fieri ab eo calore, a quo fit generatio. Hanc enim fieri a naturali, illam verò a calore extraneo. At Arist. non uult putredinem partim esse violentam, partim naturalem: sic enim oporteret generationem simplicem, cui illa opponitur, esse partim naturalem partim violentam: id enim oppositorum, & contrariorum ratio exigit. Postremo aqua ex fontibus, & puteis frigidissimis sumpta putrescit, non concurrente utique illius calore, qui profecto uel nullus est, aut ita exiguus, ut nullam uel minimam illi vim in putredine tribuere possimus. Nec Arist. etiam vindicare possunt ab errore, qui aiunt solem, & hominem generare hominem: quæ tamen externa sunt, & secundum naturam generant: nam illi ignorant aliam esse rationem causarum vniuersalium, & æquiuocarum: aliam vero causarum particularium, & vniuocarum. Vniuersales enim causæ externæ esse possunt, immo sunt omnes, & pro diuersa materia quæ patitur, diuersos pariunt effectus: nec respectu illarum causarum spectamus, an illud sit secundum, vel præter naturam. Proxima vero agentia naturalia interna esse oportet: si modo natura

An putredo sit corruptio secundũ uel præter natura.

A natura est, quæ agit. Maneat ergo hoc inuiolabile præceptum, illa naturaliter gigni, & corrumpi, quæ a natura sua, & interno principio patiuntur. Ex quo sequitur Arist. sua principia non seruasse, cum naturalem coruptionem quęrit a causis extrinsecis, relictis intrinsecis, cum modum ostendere non posset, quo putrefactio fit ab interno calore, nihil conferente externo (id quod nos postea docebimus) & tunc putredo erit secundum naturam. Quando vero non a proprijs principijs, sed ab externis, & uiolentis causis putredo oritur, tunc illa prorsus est præter naturã: cuiusmodi est putredo aquæ, quæ totam putredinis causam accipit ab aeris caliditate aquæ indita a circunstante aere, nihil adiuuante calore ipsius aquæ, qui nullus vt dixi est, vel nullius ferme momenti: Ita ut tantus effectus, quantus est, putredo & corruptio, illi tribui non debeat, si modo effectuũ magnitudo magnitudini causarum respondere debet. Alia vero putrescunt partim secundum naturam: partim præter naturam, quæ scilicet tum ab externo, tum ab interno calore mutuo se adiuuantibus putredinem patiuntur: quo modo cadauera in aere calido exposita per putredinem dissoluuntur, agente interno & externo calore. Vnde quę ita putrescunt, breuissimo temporis spatio corrumpuntur, alia vero longiore. Hoc enim merito contingit ex actione unius, uel duarum causarum. Quoniam vero Galenus appellat præter naturam illa esse, quæ mediocritatem conseruandæ naturæ conuenientem excedunt, rectè quoque putredinem omnem præter naturam esse statuit. Est enim præter naturam viuentis, & earum rerum, quæ in uiuentibus sunt, quod maximè, & solum quærunt medici. Ergo putredo aliquando secundum, aliquando præter naturam, aliquando ex his mixta corruptio. Nunc illud sequitur explicandum cuius rei putredo sit corruptio: nam & in hoc etiam non leuis est dubitatio, a nemine (ut arbitror) hactenus post Aristotelem intellecta vel memoriæ prodita. Ait autem Arist. esse corruptionem caloris naturalis, qui est in humido: quod suis principijs, & multis alijs repugnare videtur. Nam si ille in libro quarto Meteorologicorum ponit hoc principium, generationes, & corruptiones a calore, & frigore fieri, non potest corruptio esse ipsius caloris: siquidem nequit idem esse, quod corrumpit, & corrumpitur. Præterea si pollicetur se uelle tractare actiones caloris, & frigoris: passiones verò humidi & sicci, quo pacto dicere potest calorem corrumpi: quod quidem est pati, vt ille eodem loco aperte testatur. Adde quòd si putredo caloris esset uitium, non esset corruptio eo authore, sed alteratio: alioqui falsò reprehenderet in libris de generatione & corruptione antiquiores philosophos, qui mutationes qualitatum generationes, & corruptiones vocabant. Præterea corruptio est compositi non qualitatis, aut rei simplicis. Amplius, ut generatio fit, quando humidum, & siccum ui caloris, aut frigoris simul vniuntur: ita corruptio debet fieri, quando humidũ a sicco seperantur: calor verò quomodo separari potest, aut quæ sunt in eo, quæ diuisionẽ & segrationem pati ualeant. Respondent Buccaferreus, & mei aduersarj per calorem intelligi natiuum calidum, quod substantiam calidam, & humidam significat. Illam enim esse spiritum, qui est in animalibus, & gignitur ex puriore parte sanguinis, & in plantis ex puriore parte alimenti: sed illi malè sentiunt. Primum quòd Arist. non de calido, sed de calore loquatur siue de ipsa caliditate, vt illius verba significant. Nam calidum duo quidem significare potest, Galeno etiam teste, caliditatem scilicet ipsam, & calidum corpus: rectè enim vtrumque calidum dicitur: caliditas verò ipsa solum significat qualitatem, ut albedo solam significat albedinem, nec unquam sumitur pro corpore albo. Cum igitur Arist. dicat putredinem esse corruptionem θερμότητος idest, caliditatis, non possumus eo nomine intelligere corpus, & substantiam calidam. Quòd si in ipsa tractatione de putredine etiam utitur calidi appellatione, non potest profectò aliud intelligere nomine calidi, quàm caliditatem: si modo caliditas ipsa in definitione posita est, nec iustum est, in eadem tractatione diuerso modo hæc sumere. Qua distinctione non intellecta frustra quærunt medici an iuuenes plus habeant calidi innati, quàm pueri: non enim de calido ipso est quæstio, cum certissimum sit pueros plus habere calidæ substantiæ insitę a principijs, quàm iuuenes: sed de calore ipso dubitatio est, an scilicet plures gradus caloris iuuenes habeant quàm pueri. Præterea si per calorem intelligeret calidum innatum, nugaretur. Aristotelis, cum putredinem asserit esse corruptionem caloris, qui est, insitus humido. Si enim calidum innatum substantia calida est, & humida, nomineque caloris hanc intelligimus, temere post calorem adderet humidum, ut potè, quod calidi nomine iam esset comprehensum. Adde quòd si nomine caloris substantiam calidam intelligeremus oporteret

Aristotelẽ nõ seruare sua principia.

Putredo quando sit secundum naturam.

Quãdo præter naturã.

Quãdo partim secundũ partim præter naturæ.

B

Putredinẽ cur semper præter naturam dicat esse Gal.

Putredo cuius rei sit corruptio disputatio.

C

Aristoteles notatur.

Caloris nomine quid intelligendum in quo Buccaferreus reprehẽditur.

D

E

oporteret pariter frigoris nomine frigidum innatum,& innatam ſubſtantiam frigidam in- A
telligere. Nam vt caloris, ſic & proprij frigoris affectionem putredinem ſcribit eſſe Ariſt.
Quinetiam refellit hanc opinionem putrefactio aquæ, quę nullum inſitum habet a natura
calorem. Amplius cadauera & plantę mortuę quæ putreſcunt, quomodo pati poſſent putre
dinem? Nam in cadauere nõ eſt amplius ſpiritus ille, qui in uiuentibus ex parte puriore ſan-
guinis gignitur: nec in plantis iam mortuis, ex puriore alimenti parte, (vt illi volunt) am-
plius procreatur. Abſurdum etiam eſſet mixta, quorum illi putrefactionem dicunt eſſe paſ
ſionem, exiſtimare corrupta & putrida, quòd in illis ſolùm ſpiritus quidam corrumpatur.
Et multo quidem abſurdior apparet in alijs quæ putreſcunt ratio, ut in aqua, aere, metallis,
quæ nullum huiuſmodi ſpiritum habere poſſunt. Et quomodo etiam in uiuentibus putre-
factio eſſe poteſt ipſius ſpiritus. Nam (vt inquit Ariſt.) quæ putreſcunt prius humida fiunt,
deinde ſicca, & tandem cinis. An ipſe ſpiritus in ſui corruptione hæc pati poteſt: et ſi ſolus B
hæc patitur, manebunt ergo aliarum rerum ex quibus generatio eſt facta mixti, vnita &
integra, ut quæ nullam putredinem ſenſerint. Poſtremò cum Ariſt. generationis, corruptio
nis, & agendi omnem uim, tribuat calori & frigori, non tribuit ſpiritui, ſed omni agenti,
habenti calorem & frigus: & reuera actiones conueniunt rebus non per ſe, ſed propter calo
rem & frigus, quod habent, tamquàm præcipua actionum inſtrumenta. Nam agentia aliam
uim habent agendi per ſua formã, ſed de illa Ariſt. in libro præcitato non agit: quippe cum
non quærat uiuentium generationem, ſed ſimplicem: quæ nihil aliud eſt, quàm generatio
proximè materiæ, ex uaria admixtione, humidi, & ſicci, agente uel calido uel frigido. Deſi-
nant ergo illi per calorem intelligere ſpiritum aliquem, aut calidam ſubſtantiam in defini-
tione putredinis. Quod verò non poſsit reuera dici putredo eſſe corruptio caloris, ex hoc
patet, quòd nemo rectè dicet calorem putrefieri, aut putrefactum eſſe. Facit enim ille pu-
tredinem (ut poſtea oſtendemus) non autem putreſcit. Quòd ſi putreſcit, primò fiet humi C
dus, deinde ſiccus, tandemque in cinerem & puluerem redigetur, & calor ipſe erit mixtum:
quare mixtum non generabit: Atque ex prædictis multa alia abſurda ſequuntur. Nec etiam
ad id facit, quod illi dicunt, putredinem eſſe ſubſtantiæ corruptionem, etiam ſi ſit caloris
corruptio: quippe cum calor in mixto forma ſit. Sed noſtri æmuli, qui hæc dicunt, non
poſſunt ſe tueri, cum ſcribunt, calorem, qui corrumpitur in humido, eſſe ſubiectum pu-
tredinis: non ergo erit forma, quæ corrumpitur. Deinde corruptio non eſt, formę, ſed
compoſiti, ſi modo quod genitum eſt, corrumpitur, & illud eſt compoſitum: fit autem ge-
neratio cum forma accedit materie. at ipſa forma non eſt quæ gignitur, ſed compoſitum,
quod ex forma, & materia reſultat. Vt ergo calor non dicitur gigni, cũ res ex elementis fit:
ſic abſurdum eſt, dicere eundem corrumpi, cum miſti fit corruptio. Quapropter melius
Gal. 11. met. cap. 10. definit putredinem eſſe mutationem totius ſubſtantiæ putreſcentis cor-
poris ad corruptelam, a calore extraneo. Verum Galenus rectè quidem in hoc ſentit, quòd D
ſubſtantiæ dicat putredinem eſſe corruptionem. Sed quod addit totius ſubſtantiæ, non re-
ctè: neque enim tota ipſa ſubſtantia rei, nec ſingula, quæ in ipſa ſunt, putreſcunt, & per pu
tredinem corrumpuntur: ſed illa ſolum, quæ materiam præbent: idem enim eſt materia &
ſubſtantia hoc loco. Nam frigus, quod eſt in mixto, nec etiam calor, nec ſiccum, nec humi-
dum (vt aliquid maius dicam) dicuntur reuera putreſcere: ſed quod ex humido, & ſicco
eſt factum compoſitum agente calore aut frigore. Nam ſicut generatio non eſt caloris, aut
frigoris, aut humidi, aut ſicci generatio: ſed totius compoſiti, quod corpus, & materiam
ſumit ex humido, & ſicco, & ex illorum vnione componitur: ita corruptio debet eſſe ipſius
vnionis, & eorum, quæ ſunt vnita ſeparatio. quare putrefactio nihil aliud eſt, quàm ſepara
tio humidi a ſicco, agente inſito calore rei putreſcenti, ſiue a natura, ſiue ab extrinſeco, ut
poſtea docebimus, inditus ille ſit. Vnde apparent, & rectè dicuntur, quæ putreſcunt, primò E
fieri humida, deinde fieri ſicca, & in cinerem reſolui. Nam humor, qui exactè cum ſicco erat
commixtus à proprio, & moderato calore: iam ab inſito quidem, ſed aucto ſeparatur, &
extra educitur, euaporatq; cum calore: ac ſeparato penitus humido, ſiccum ideſt, terrena
portio ſola relinquitur. Eſt ergo primo, & per ſe corruptio, & ſeparatio humidi a ſicco,
quia iſta ſola erant unita, & materiam, & corpus dabant compoſito: calor verò, & frigus
non ſunt illa, quę cum alijs uniuntur, ſed quę unionem faciunt, vt Ariſtoteles initio
quarti libri metheorum aperte ſcribit, ex humido inquàm, & ſicco corpora conſtare,
non autem ex calido, & frigido: quod etiam in libro de reſpiratione his uerbis con-
fir-

Putredinẽ non eſſe caloris corruptionem ut Ariſt. ſcribit.

Putredinẽ nõ eſſe corruptionem primo totius compoſiti, ſed compoſiti ex humido & ſicco.

Putrefactio quid reuerà ſit.

A firmat:humidum, & ſiccum materiam corporibus ſuggerunt omnibus: Et ſi interim om-
nia dicuntur vnita, & inter ſe temperata, quando de compoſitione uiuentis agimus,
in qua hæc ſunt omnia tamquam materia, & alia eſt propria uiuentis forma, nempe ani-
ma, quæ agentis uim habet. Propterea rectè Ariſtoteles ſcribit putredinem in his proprie
dici, quæ ex parte intereunt, cum a natura diſceſſerint. Quam ſentẽtiam Ariſt. expoſitores
antiquiores non interpretantur: recentiores verò noſtri philoſophi dicunt illa ex parte in- *Ex parte interire quid*
terire, quæ non omnino intereunt, ſed a natura ſua recedunt, atque alterantur, poſſunt-
que etiam interdum ad illam reduci: ſed illi aberrant. Nam ſi per putredinem calor & hu-
mor penitus euaneſcunt, & cinis ſolus abſoluta putredine relinquitur, & putredo eſt corru
ptio, quomodo putrida verè poſſunt redire ad ſuam naturam. Præterea quod dicit Ariſt.
alia omnia igne excepto putreſcere, quia ignis ſunt materia, eam interpretationem eludit.
Nec etiam recipi poteſt alia eorum interpretatio, quòd ſcilicet illa dicantur ex parte interi-
B re, quæ non intereunt tota. Nam putredo partes & totum inuadit, & ea quæ attingit, ui-
tiat, corrumpitque: ridiculum autem eſt dicere partes illas putreſcere, quas putredo non at
tingit. Aliam neſcio quam interpretationem adferunt, quod ſcilicet illa dicantur ex parte
corrumpi, quæ non naturaliter corrumpuntur. At Ariſt. dicit putredinem eſſe naturalem
corruptionem eorum, quæ uiolenter non corrumpuntur. Ego dico Ariſtot. rectè ſentire.
Nam quæ putreſcunt, non primò, nec per ſe ſecundum ſe tota corrumpuntur, ſed ſolum ſe-
cundum materiam. Nam in putredine humidum a ſicco ſeparatur, & ob iſtam ſeparatio-
nem compoſitum corrumpitur primò & per ſe. Nam ad humidi ſeparationem factam a ca
lore, ſequitur poſtea humoris conſumptio, & caloris euaneſcẽtia. Ad id pertinet, quod ſcri
bit omnia excepto igne putreſcere, quia omnia ſunt materia ipſius ignis: ignis verò ipſe ma
teriam non habet, quæ poſſit putreſcere: humorem enim in ſe non admittit, quæ eſt pars
C præcipua materiæ putredinis. Illa igitur dicuntur putreſcere, quæ ex parte, ideſt ſecundum
ſuam materiam, quæ eſt pars compoſiti primò corrumpũtur, & illa dicuntur recedere a ſua
natura, quæ uel ob materiæ uitium, quæ natura quoque eſt, intereunt. Nam ob humidi a
ſicco ſeparationem, calor qui eſt ueluti forma rerum conſtantium ex ſolis elementis, cogi-
tur abire: uel intelligendum eſt illa ex parte interire, cum ſeparata fuerint a natura, ideſt,
quando fit ſeparatio humidi a ſicco: tunc enim illorum natura & materia ſeparatur, & ob
eam ſeparationem fit corruptio & putredo. Hanc ſi retinemus opinionem, tuemur quod
Ariſt. rectè dicit, fieri generationem ex humido & ſicco agente calore & frigore, & actio-
nes tribuendas eſſe calori & frigori: paſsiones verò humido & ſicco & his, quæ fiunt ex hu-
mido & ſicco. Igitur generare & corrumpere ſunt officia caloris, & frigoris, generari &
corrumpi humidi & ſicci, uel illius potius quod ex humido & ſicco patitur generationem
& corruptionẽ. Nam cum illa rectè uniuntur (vt diximus) generatio fit; cum uero ſeparan
D tur, fit corruptio. At uerò ſi putredo propriè eſt corruptio unionis & compoſiti ex humi- *Calorẽ corrũpi in putredine quo modo intelligere poſſit Ariſt.*
do & ſicco, cur Ariſt. dixit caloris inſiti eam eſſe corruptionem. An id fecit quòd putaret
calorẽ ipſum putreſcere, cuius ſcilicet putredo eſſet paſsio, minimè profectò: ſciebat enim
corruptionem omnem eſſe cum ſeparatione, & conuenire his, quæ uniri poſſunt, & ſepara
ri, quæ calori ipſi non conueniunt. Sed in definitione putredinis comprehendere voluit,
vtrumque, ſcilicet id quod corrumpit, & illud quod reuera corrumpitur. Corrumpit enim
calor uiolentius agendo in humidum, & ſic illud ſeparando a ſicco. Et quoniam calor qui
corruptionem facit, non eſt moderatus, nec obtinet ſuam debitam qualitatem, ſicut erat cũ
generabat, & coniungebat humidum cum ſicco, ideo exprimere uoluit naturam putrefa-
cientis caloris, & appellat illum corruptum, quaſi dicat vitiatum, non purum & mediocrẽ.
Sed infectum a fuliginoſis excrementis a re ipſa eleuatis, vt poſtea oſtendemus: non quòd
E reuera, & propriè loquendo de corruptione, calor ipſe ſit corruptus. Nam (vt diximus)
calor nõ ſeparatur, cum non ſit unitus & compoſitus, nec perit in putredine, vt his accidit,
quæ verè corrumpuntur, ſed augetur. Eſt ergo talis ſententia Ariſt. putredo eſt corruptio
ſubſtantiæ & compoſiti ex humido & ſicco, facta a calore uitiato, agente poſtea in humidũ,
& agendo, ſeparando ipſum a ſiccitate. Sed iſta poſtea melius patebunt, cum modum quo *An putredo ſit affectio interne frigiditatis.*
fit putredo, oſtendemus: ex quibus quidem patet, qualis ſit affectio caloris in putredine. Il
lud uero maiorem difficultatem habet, quod ſcribit Ariſt. putredinem eſſe communem af-
fectionem frigiditatis propriæ & caliditatis alienæ, & utramque eſſe cauſam putredinis. Nã
ſi dixit antea putredinem eſſe corruptionem proprij caloris, quomodo poteſt eſſe alienæ

caliditatis affectio. Deinde nulla ratione comprehendi potest, putredinem esse affectioné A frigiditatis propriç, quæ scilicet est in re ex elementis indita in compositione rei. Nam si per frigiditatem intelligit caloris debilitatem vt uidetur Arist. significare, error est. Nam debilis calor non est frigus, ut senes calidi sunt, etsi exiguus est in illis calor, si ad iuuenes, uel téperatos fiat collatio. Deinde interim cum fit putredo, nulla debilitas in calore apparet, sed uehementia omnis: propterea Bucaferreus hanc interpretationem reijcit. Nec etiam intelligit frigiditatem extrinsecam, quia illa non facit putredinem nisi per accidens, & illius non potest esse pasio putredo, cum sit separata a re quæ putrescit. Bucaferreus dicit propriæ frigiditatis affectionem ideo esse putredinem, quia cũ calor innatus incipit diminui, frigiditas existens in membro & in humido, incipit agere in calorem innatum, & ipsum corrũmpit, & sic fit putredo corrumpendo calorem innatum: cuius quidem opinio est falsa. Nam quo signo videmus frigiditatem vnquam vincere calorem, cum putredo fit. Ibi B enim semper est calor vehemens, donec cinis penitus sit separatus ab humido, & tunc iam est absoluta putredo. Deinde Arist. in definitione ponit fieri putredinem corrupto calore interno ab externo, & non a frigiditate interna. Præterea non esset pasio ipsius frigiditatis si frigiditas non est quæ afficitur, sed afficit & corrumpit calorem. Nostri philosophi dicunt, ideo esse putredinem affectionem frigidi, quoniam caloris interitu consequitur frigus, sed illi debebant videre, res non amplius putrescere, cum calor perijt. & cùm alio loco dicunt frigus per accidens conferre ad corruptionem compositi, quomodo illius pasio potest esse putredo. Nec docere quidem possunt, quomodo per accidens conferat ad putredinem propria rei frigiditas. Confert autem in uiuentibus & non in alijs, quòd debilitato calore plurima acceruentur excrementa: quę ex qualibet occasione obstructiones pariũt, & ipsa etiam prohibita transpiratione putrescunt. Verùm vt liberè dicam quod sentio Aristot. ille locus, uel corruptus est, vel falsus: nam vt animus concipere non potest, quomodo C putredo posit esse affectio frigiditatis insitæ rei: ita falsitatem ostendit huius sẽtẽtiæ Arist. ipse in tota tractatione de putredine, in qua semper prosequitur affectiones caloris interni a calore ambiente, nulla vnquam propriæ frigiditatis facta mentione. Si enim frigiditas hæc illam uim haberet, quæ a frigido sunt facta, vt metalla, lapides, & quę sunt concreta & aqua ipsa pura, in qua propria frigiditas dominatur, & alia multa frigefacta a natura, vel externis caulis facilius putrescerent alijs, quæ plus habent caloris interni, aut externi: quod experientię repugnat. Ego certè in ea sententia Arist. quiescere non possum, quicquid alij dicant: nisi forte dicamus, illum de putredine materiæ corporum uiuentium vt postea ostendemus potissimum agere: illa autem primo moriuntur, & ita calore influente destituuntur: ex quo frigidiora redduntur, & tunc putredo cadauera inuadit, quæ antea fieri non poterat, dum influens calor simul aderat. Sed hæc postea melius patebunt. Nunc verò D quis sit calor qui putredinem facit, & qualis, docere aggredior. Scribit autem Arist. putredinem fieri ab alieno calore corrumpente internum, & proprium, qui est in re. Appellat autem alienum calorem, eum qui est in ambiente: sed quid ambientis nomine intelligendum sit, nostri æmuli, & recentiores nostri philosophi non intelligunt, & in eo quod dicunt, Arist. euidentisimè repugnant. Nam ambientis appellatione intelligi interpretantur non solùm aerem ambientem, & aquam, sed etiam vapores consurgentes ex febricitantium corpore, qui febrem putridam excitant, & portiũculas partium internas, & externas, quæ alias in putredinem trahunt per contagionem, sub hoc nomine comprehendunt: quoniam enim (inquiunt) vapores illi fuliginosi retenti in corpore, caloremque natiuum augent, non sunt proprij humori, sed tamquam res externa, ambientis, & externi calidi uim habent. Sed dicant illi quæso, si proprius non est huiusmodi vapor humori & calori interno, quo pacto potest author esse naturalis corruptionis? Nam vt illa quæ propria non sunt E rebus generandis, non possunt facere naturalem generationem: ita quæ propria non sunt, rebus corrumpendis, utique non efficient corruptionem secundum naturam, sed illam violentam, & præter naturam. Præterea ambientis ratio non consistit in eò, quòd aliquid non sit proprium. Est enim febris, & morbus omnis non proprius animanti: an propterea hæc nos ambientia dici possunt. Quid verò absurdius est, quàm internam pomi, aut pyri, aut castaneæ, aut alterius rei partem, quæ primò putrescit, & uicinas in putredinem trahit, ambientem has uocare. Ambit enim quod alia continet, & exterius est, non quod continetur. Mirum etiam est, si uestes, & lintea, quæ nos ambiunt, & cutem, dicamus ambientis nomine

De calore qui putredinem facit. Ambiẽtis caloris nomine quid intelligendum.

ne

A ne uenire,& nos putrefacere, ita enim in putredine essemus perpetua, vt qui nobiscum il-
lius causas perpetuò circumferamus. Sed uideant illi, an Arist. huius suæ elegantis sanè in-
terpretationis authorem habeant. Scribit ille: In frigore minus quàm in æstu, & concre-
ta minus quàm liquefacta,& feruentia,& multa, quàm sua contraria putrescere difficilius.
At si uapores retentos intelligeret nomine ambientis, contrarium utique accideret: quip-
pe cum difficilius illi exire posśint a multa & crassa substantia quàm pauca & tenui:& a cor
poribus concretis,& in aere frigido, quàm a non concretis rebus, & in aere calido: ferue-
scentiaque plures in se gignunt & continent vapores quàm illa quæ non feruent. Quid ve
rò eo est clarius quod scribit Arist. ideo per hiemem res minus putrescere, quàm per æsta-
tem, quoniam inquit, calor in ambiente aere & aqua exiguus est. Quo loco,& in alijs om-
nibus sequentibus, ambientis nomine nihil aliud intelligit, quàm aerem ipsum,& aquam
ipsam: ignem enim intelligere non potest, quoniam ille comburit, nec sinit res putrescere.
B Adde quòd ex prohibita transpiratione non accenditur calor, qui ætatis cursu consumit
humorem,& naturalem,(vt illi volunt) interitum efficiat, sed calorem excitat uiolentum,
& præter naturam: qui exiguo temporis spatio humorem depascitur, & interitum præter
naturã committit. Cæterùm cum illi naturalem interitum dicant fieri per putredinem in
animantibus & plantis,& hanc fieri vel ab aeris caliditate, uel ab obstructionibus, & fuligi
nosis excrementis non libere exhalantibus, nec præter has causas, alias nouerint occasiones
nostræ corruptionis, fiet utique, vt qui in aere temperato & regionibus sub æquinoctiali
positis, aut tempore ueris in nostra regione degunt & temperatè viuunt, ita vt nulla obstru
ctio fieri posśit, numquam mori posśint. Sed hos omittamus, qui nihil in hac tractatione
nouerunt, quod sit rectum,& ad ipsum Arist. accedamus, qui horum omnium errorum il-
lis fuit causa. Cum enim posuisset putredinem esse naturalem corruptionem eorum, quæ
C simplicem habent generationem,& quòd generationem facerent calor, & frigus, cum hu-
midum & siccum, temperare, obtinere,& regere posśunt. Corruptionem uerò tunc effice
rent, cum apta non sunt amplius regere eam materiam, debebat profectò ex solis illis quali-
tatibus efficientibus,& ex sola illa materia, simplicem eam generationem & corruptionem
elicere, nec efficientem causam sumere ab aere & aqua, vel alia quacunque re ambiente &
extrinseca, vel (vt illi sui interpretes volunt) etiam ab intrinsecis, quæ ex uiolentis & mor-
bosis causis nascuntur. Hæc enim accelerare & tardare quidem posśunt naturalem corru-
ptionem, sed pœnitus impedire nequeunt: quoniam insita nobis sunt principia agen-
tia & patientia, ex quibus quod secundum naturam est, necessario sequi oportet, nullo alio
agente, uel patiente. Ergo hac sola ratione conuincimus Aristotelem non debuisse putre-
dinis & corruptionis naturalis causam quærere ab aere ambiente, qualiscumque ille sit.
Quòd si non expresśisset aeris caliditatem, quæ putredinem facere debet, tolerabilior es-
D set error: sic enim multa euitarentur incommoda. Nam cùm cadauera animalium & plan
tarum putrescant tandem etiam in aere frigidiśsimo, vt in alpibus occupatis a continuis ni-
uibus,& in puteis profundiśsimis, ubi aqua quantum esse potest frigidiśsima est, si a quo-
cumque ambiente dixisset fieri putredinem, causa huius putredinis pateret, nempe ex am-
bientis frigiditate. At cùm solam caliditatem ambientis, huius corruptionis causam posue
rit, dicant quæso ipsius interpretes, qua ratione in aere & aqua frigidiśsimis putredo fiat.
Non enim (vt arbitror) negabunt carnes animalium immissas puteis, aut aeri frigidiśsi-
mo expositas, putrescere posse: aut si nondum nouerunt, si experientiam consulent, facilè
hoc discent. Fortè illi dicent, vt certè vnus dicit ex nostris Philosophis Aristotelis librorũ
Meteorolog. interpres, in aere frigido etiam fieri posse animalium interitũ secundum na-
turam, quòd perpetuò frigidus non sit aer vbi habitamus, nec cùm frigus uiget adeò uehe-
E mens sit, vt trahendi uim aliquam non habeat: ubi autem aer frigidus admodum est,
omnia frigoris uehementia interire uiolenter, itaque fieri, vt cœli temperies dominetur,
vbi animantes naturaliter intereunt: sic enim temporis processu calorem naturalem ambiẽ
tis calore absumi. Verùm qui ita sentiunt magnos committunt errores. Primùm quòd cor
ruptionem quæ tanta res est, tribuant exiguo calori in regionibus & locis frigidiśsimis: vbi
fortè aliquando & vix ille sentitur, aut certè sine aliqua molestia. Deinde quod illi ad ui-
uentium corruptionem trahunt, quæ ad putredinis causas pertinent. Dicant illi an carnes
animalium non putrescant, si per quatuor, aut quinque menses exponantur in alpibus du-
rante hieme, vbi illic omnia rigent, præsertim si in vmbra illæ reponantur: aut si adhuc in ae
re aliquem

Aristotelē damnat tã-quam autorem multorũ errorũ in hac tra-ctatione.

re aliquem mentiantur calorem, frustula illarum carnium, integraque ipsa cadauera demittant in profundissimos puteos, qualis & quantus quæso illic erit calor, qui putredinem committere, idest, separare elementa à seinuicem, & humidum euocare, & tandem solam cinerem relinquere valeat. Quòd vero aiunt violentum animalium fieri interitum in regionibus admodum frigidis, ex hoc facile refello, quòd in extremis Germaniæ, Scythiæq; partibus, senes multi, & illi quidem robustissimi inueniantur: quod satis ostendit, illorum senectutem & corruptionem naturalem non fieri a caliditate aeris, sed ab internis suis principijs, quæ cogunt omnia viuentia in omnibus locis senescere, tandemque interire: & si pro diuersitate locorum hæc citius, aut tardius veniunt, omnes tamen naturaliter pereunt, cùm ad suam extremam senectutem peruenerint. Postremo si ad naturalem corruptionem viuentium requiritur calor aeris, & sufficit ille, qui aliquando forte ex sole excitatur, hoc saltem sequetur, quòd viuentia non senescant, nec ad corruptionem properent, cum latet sol, & frigus uiget. Hęc ergo satis (vt arbitror) ostendunt putredinis causas non esse sumendas a rebus nos ambientibus calidis, aut frigidis, aut alia quacunque qualitate affectis, sed ab internis nostris principijs, & natura ipsa, quæ sola esse debet causa eius, quod est naturale, siue generatio, siue corruptio, aut aliud quidpiam sit. Nam ut experientia & ratio docent, nihil firmum & stabile ex ambiente sumi potest, ad quod omnes putredines referatur: hoc etiam huius erroris maximum est indicium, quòd Aristoteles modũ docere non posit, quo suum illud ambiens, putredinem committat. Dicit enim ambientem calorem, natiuum corrumpere qui est in humido: sed quomodo fiat ista corruptio caloris innati, & quid ipsum calidum innatum faciat in humido, non exprimit: nec potest hãc tractationem omnibus putrescentibus accomodare. Dubium enim est, an intelligere velit omne calidum innatum quod est in rebus: quod si ita est, fiet ergo putredo in viuentibus, & in animalibus corrupto influente calore a corde. At ille est vnionis animæ cum corpore & proinde vitę autor, & mortis, non putredinis, quæ solum pertinet ad corruptionem materiæ ipsius animalis (vti superius diximus). Deinde non explicat an corruptionis insiti caloris nomine intelligere velit ipsius incrementum, vel diminutionem, aut viriatam, & infectam ipsius qualitatem. Præterea aqua & terra, quę naturalem non habent calorem, sed extrinsecus sumptum ab aere & igne, putrescere non possent: si modo (vt ille inquit) necessarium est in omni putredine natiuum calorem adesse in re, que putrescit. Et quomodo quæso ex corruptione sui caloris ita putrescere posset, vt extrinsecus & primò humida, intrinsecus verò, & tandem postea sicca euadat. Quis enim vnquam vidit in putrescente aqua hæc fieri? Communis ergo non est diffinitio putredinis, si aquæ & aeris putredo, qui etiam his humiditates & siccitates non patitur, in ea non est comprehensa. Putrescunt etiã metalla tandem, sed qualem quæso videmus proprij in illis caloris corruptionem ex aeris caliditate. Nam si aliqua ex illis putrescunt, in cauernis & ruinis domorum putrida repe riuntur, quò vix vnquam penetrat ambientis calor: integra uerò illa seruantur, si soli exponantur. Quod etiam contingit linteis & pannis, quæ in umbra conclusa situm, fœtorem & putredinem cõcipiunt: aeri uerò calidiori exposita, ab huiusmodi malis vindicãtur. Hæc ergo de modo quo fit putredo ex Arist. sententia dicta sint: quæ vera esse illius interpretes ex eo uel solo facile confirmant, quòd omnes inter se discrepent, & quæ singuli adferunt de modo quo fit putredo, agnoscãtur nec rationi, nec experientiæ consona esse. Ait enim Buccaferreus in uno loco suarum lectionum, fieri putredinem, *cum corpora mutantur ad calidum, uel frigidum, uel humidum, verum per accidens: per se autem cum mutantur ad calidum. nam inquit cùm mutantur ad frigidum, diminuitur calor, qui postea facile alterari potest, & alteratus agere in humidum. Cũ uerò fit mutatio ad humidum, ab ipso suffocatur calor, & ita ignitur, humidumque postea dissoluit.* Alio in loco inquit fit putredo, aucto calore innato ab ambiente, & ille auctus agit in proprium humidum, ipsumque consumit, & ista auctio caloris est putredo, non humidi consumptio. Alio uerò loco scribit putredinem fieri *euanescente calore mixti. Alibi hæc etiam scribit*, cũ mixtum corrumpitur, proprium calorem a calore extrinseco deficere, & eo deficiente augeri innatam frigiditatẽ: & propterea etiam illam esse causam putredinis, quia defectus inquit proprij caloris causa est putredinis. In alio uerò loco scribit calorem internum auctum ab ambiente, humidum reuocare ad superficiem, & cum illo exhalare: & propterea *in rebus putrescentibus partes exteriores primum humectari, postea uerò fieri exiccationem*, deinde putredinem & corruptio-

Aristotelẽ non possedo cere quomodo a calore ambientis fiat corruptio interni & putredo

Buccaferrei opinio de modo quo fit putredo, quæ improbatur

A ruptionem: Ac recte quoque dictum esse ab Aristot. omnia præter ignem putrescere posse, quoniam alia omnia deficere possunt a proprio & innato calore: ignis uerò calor & si remitti potest a frigiditate terræ & aquæ, tamen non potest putrescere, quia parum potest remitti illius calor manente igni sub sua forma: putredo autem est maximus recessus a proprio calore. Ex quibus quidem patet ex illius opinione putredinem fieri euanescente calore mixti, & aucto ab ambiente, eodemque deficiente, & aucta innata frigiditate, & eodem diminuto & remisso, manente tamen sub sua forma, tum ob caloris suffocationem. Nostri uerò æmuli, ne dicam nebulones putredinem fieri aiunt, cùm externus calor interiorem augет, materiamque ipsius consumit, nempe humidum, quo consumpto calor internus suo destitutus pabulo expirare cogitur, & tunc res uiuentes (ut illi aiunt) intereunt, ac putrescunt. Recentiores uerò Aristo. interpretes aiunt corruptionem fieri, cùm humor a siccitate disiunctus, per se fluit, qui tandem exiccatus, ipsam per se materiam aridam & siccam

B relinquit. putredinis enim rationem & causam maxime positam esse in siccitate: quandoquidem putredine aut carie affectum nihil plane dicitur, quod humore omni ad extremas partes educto ac exiccato, siccum non manserit, vt senectus & ariditas ostendunt: fieri autē huiusmodi humoris eductionem & exsiccationem ab ambiente, quod suo calore internum calorem terminantem materiam dissoluit: non quod ambientis calor internum augeat, & ita postea humorem consumat. Nam imbecillus (inquiunt illi) adeo est senum calor, vt cōcoquere non valeat, vnde pituita plurimum abundant senes, humorque in illis non deficit. Hi sunt modi quibus fit putredo ex aliorum sententia. Contra quos omnes communi hoc argumento vtor, quod illi ab Arist. dissentiant. Ait enim Aristot. corruptionem ac putredinem fieri, cùm passiuæ qualitates actiuis dominantur, idest cùm materia vincit agentia: illi autem docent putredinem fieri, quando agentia ab alijs agentibus afficiuntur, & etiam

Confutatio omniū prædictorū ex principijs Arist.

C ipsa materia sui abolitionem ab agentibus patitur. nam dicunt putredinem fieri, cùm externus ambiens calor internum auget, uel debilitat, uel euocat, uel minuit, & humorem internum dissoluit, uel consumit, uel per superficiem trahit: his enim omnibus modis dicunt illi putredinem fieri: quæ omnia ostendunt calorem internum nihil pati ab humido, quod materia est compositi, sed ipsum calorem a calore ambientis affici, & hos calores humorem non solum habere in sua potestate, & regere, sed prorsus vincere & destruere: hocque solo argumento puto illorum opinionem & interpretationem pœnitus esse sublatam. Nam auulso fundamēto, reliqua consistere nequeunt. Ceterum quomodo dicere possunt tunc putredinem fieri, quādo internus calor perijt, & expirat, & diminutus est. Videmus enim omnia quæ putrescunt, quandiu putredo durat, uehementissimum intus & in superficie habere calorem: quod febres putridæ & abscessus, & gangrena affectæ partes ostēdunt, simulque putrescens. Vnde Galenus ex stercore columbino putrescente testatur se uidisse ignem

D accensum. nulla ergo est in calore debilitatió, nulla consumptio, sed omne incrementum caloris dum fit putredo. Nec humor quidem ipse deest tūc, cùm incipit, crescit, & uiget putredo. quippe cùm nequeat vehemens in rebus esse calor, nisi etiam adsit humoris magna copia. Cùm uerò humor ipse deficit, & calor & putredo quoque minuuntur: atque absoluta putredine, nihil amplius superest humoris, uel caloris, sed solus cinis relinquitur: quare Buccaferreus euidenter errat, qui post humectationem & exsiccationem demum ait fieri putrefactionem, cum cinis relinquitur: nam tunc amplius nō fit, sed absoluta est putredo: tūc autem fit, cúm agente calore humidum à sicco separatur, & agitatur, consumiturque. Dixit quidem Arist. putredinem esse passionem caloris, & interni frigoris: quod idem est, ac si diceat caloris nostri aucti & debilis affectionem esse, sed diuersa ratione. Nam auctus calor ex minima quaque occasione intenditur, & putredinem postea parit: vt videmus illos febri-

Buccaferreus reprobatur.

E bus putridis frequenter corripi, qui calidiore sunt temperamento: minimus enim labor, aeris caliditas, aliaque, quæ vim habent nos calefaciendi, illos accēdunt, & in putredinem trahunt: qui verò debiliore sunt calore, multa excrementa ex malis cōcoctionibus cōgerūt, nec calor illorum facile transpirare potest, atque ita augetur intus, & putredo nascitur: non autem tunc ea ratione fit putredo, quòd calor debilitatus ab externoq; calore alteratus, putredinem postea faciat: qualé enim quæso alterationé pati ab eo potest, quæ putredinis causa sit. Cæterum si putredo per se fit, cum mixta mutantur ad calidū, quomodo alio loco dicunt eā fieri debilitato ac dissoluto calore: & si tunc res dicuntur ab illis putrescere, quādo iam consumpto humido exsiccantur, & ut alij volunt, putredinis & cariei ratio maxime in sicco

ſicco eſt poſita,qua ratione dicere poſſunt putredinem excitari cum mixta mutantur ad hu A
midum, potius dicendum erat, cum mutatio fit ad ſiccum. Nec ea quidem ratione humi-
dum putredinem committit, quia calorem ex ſuffocatione accendat. Nam ſuffocatio calo-
rem primit, quomodo exiguus ignis a multis lignis ſuffocatus corrumpitur: nec aliter pe-
reunt,qui ſtrangulantur quàm ex ſuffocatione & ſtrangulatione caloris:ignis enim non ac-
cenditur,ſed perimitur a fumo,& excrementis fuliginoſis. In eo verò quòd ſcribunt putre-
dinem eſſe caloris incrementum, & non humoris conſumptionem,euidentiſsime ſibi con-
tradicunt. Nam alio loco ſcribunt calorem primum augeri, illum poſtea euocare humo-
rem ad ſuperficiem, & ita externas partes humectari: poſtea verò fieri exſiccationem, &
demum putredinem. Præterea ſi putredo fit euaneſcente calore interno, non vtique fiet
eodem aucto, vt alio loco ſcribunt. Quid verò eo abſurdius eſt, quod dicunt ignem non
poſſe putreſcere, quia illius calor tantum remitti non poteſt manente igne ſub ſua for- B
ma, quantum requirit putredinis natura. Nam non ex remiſsione caloris, ſed ex incre-
mento putredo fit, ſi modò ex ea ignis accenditur: nec ignis quidem debet manere ſub ſua
forma ſi putreſceret, quoniam putredo eſt corruptio rei putreſcentis. Alia autem eſt ra-
tio cur ignis non putreſcat, quam Ariſtot. dixit ſumi, quia ignis eſt forma & agens reſpe-
ctu aliorum elementorum, & nos hanc cauſam poſtea clarius explicabimus. Noſtrorum
verò æmulorum ſententiam de modo putredinis antea refellimus. Nam putredo aliquan-
do fit ab aere quidem ambiente, augente internum calorem: ſed non eo modo quo illi vo
lunt, quòd ſcilicet internus augeatur ſolum ex penetratione externi, ſed accedit prohibi-
ta tranſpiratio,quæ calorem internum auget, vt paulò poſt declarabimus. Nec calor inter-
nus putredinem facit eò, quòd naturalem mortem viuentibus adſerat perpetuò conſumen
do humidum. Non enim talis corruptio per putredinem fit, ſed quæ generationem ſimpli C
cem factam ex elementis corrumpit:in qua corruptione primò humectatio fit, non autem
perpetua exſiccatio, ut accidit viuentibus,quæ naturali morte pereunt. Modus verò putre
dinis,quem tradunt recentiores noſtti Philoſophi Ariſt. interpretes,omnium minimè pro-
babilis eſt. Volunt enim illi putredinem non fieri aucto interno calore,quoniam inquiunt
ſenum calor debilis eſt, ſed quia ambiens diſſoluit intrinſecum eum calorem: At ſi illi vn-
quam viderunt carnes æſtiuo ſoli expoſitas putreſcere, intelligent profectò nullam eſſe fa-
ctam caloris in re putreſcente debilitatem,& reſolutionem, ſed magnum eſſe excitatum ar
dorem,& caloris incrementum:quod Hip. etiam eo Aphoriſmo ſignificat, quo ſcribit, dū
pus conficitur,dolores & febres maxime fieri: pure verò confecto,ceſſare febres & dolores.
illi autem cum putredinis rationem in ſicco ponunt,quod relictum eſt ex putredine, factū
inquā pus in abceſsibus, qui eſt veluti cinis derelictus putredine abſoluta, & ipſam terram
& cinerem,qui conſpicitur in putrefactis cadaueribus, deſcribunt,non autem ipſam putre D
dinem,quæ cum fit,conſiſtit cum multo humore: quod oſtendunt omnia quæ putreſcunt,
fimus,caro,abceſſus ex bono ſanguine tumentes. Ergo res non dicuntur:tunc putrefieri,&
putredine affectæ,quando eſt conſumpta humida portio,& ſola ſupereſt ſiccitas:tunc enim
nulla amplius eſt putredo,vt quę iam ceſſauerit, ſed cum humidū a ſicco ſeparatur: quippe
cum in ipſa ſeparatione rerum componentium corruptio ſit poſita, non autem in eo quod
iam eſt ſeparatum. Nec oportet quidem ſenectutem adferre illos ad putridinis ſiccitatē con-
firmandam: quoniam(vt ſæpe iam diximus)ſenes non corrumpuntur per putredinem cum
moriuntur,ſed per maraſmū:nec ipſa ſenectus, nec exſiccatio quæ in ea fit, putredo eſt, ſed
via(vt Ariſt.inquit) ad putredinem,quia via eſt ad cadauer,quod per putredinē poſtea na-
turaliter diſſoluitur. Et quid abſurdius quæſo eſt,quàm tradere ſenectutē fieri a calore aeris
ambientis,diſſoluentem internū calorē?ſcribit enim Ariſto. in lib. de longitudine & breui.
vitæ,calorē internum ſeipſum corrumpere,& modū docet quo id fit,quoniā,inquit mate- E
riam,in qua eſt,cōſumit,nempe ſuum humidū & pabulū: & in corruptione viuentiū nullā
vim tribuit aeri ambiēti, vt certe tribui nō debet,ſi naturales generationes,& corruptiones
à natura ſola fieri debent,tanquā à proprio agente,non autem ab extrinſecis cauſis,quæ has
affectiones vt diximus iuuare aut tardare quidem poſſunt, ſed impedire minimè poſſunt,
& præſertim corruptionem. nam ut ad generandum adeſſe omnia oportet optima, quia
quod optimum eſt, nihil vitioſum patitur: ita ad corrumpendum ſufficit duntaxat ali-
quid malum. Quare non mirum ſi ad naturalem corruptionem ſola naturalia principia
ſufficiunt. At nec illi oſtendere poſſunt,quomodo ambiētis calor diſſoluat internū calorē,
nam

Calorē corrumpi a ſeipſo quomodo intelligendum.

A nam calor calorem per se non corrumpit, sed quia illius materiam consumit, vt magna flamma extinguit minorem: quoniam materiam minoris inuadit, & ita positam in ea flammam consumit pariter, vt Aristoteles præcitato libro testatur. Externus ergo calor non potest internum dissoluere, nisi illius materiam a qua ipse separari non potest, simul dissoluat, nec id facere quidem potest, nisi externus calor internum augeat. Cur enim non augebit, si in suum subiectum penetrat, & potentior est: nimirum quem dicamus dissoluere internum calorem, & humorem ad se euocare. Nec illos terrere debet: quod adferunt, senum calorem non esse ab ambiente auctum, sed imbecilliorem redditum. Debebant enim illi intelligere senum calorem non esse debilitatum ab aere ambiente, sed a se ipso, dum consumeret in prioribus ætatibus proprium humidum: quo consumpto ipse necessariò simul languescit. At nec uerum illud est, quod dicunt, ideo humorem diffluere, quia calor internus illum terminans, ab aere ambiente sit dissolutus: nam humor

Calor internus quomodo ab externo corrumpatur.

B ipse nec diffluere, nec separari, aut dissolui potest a se, & per se: sed calorem oportet esse, qui in eo agat & illum hæc pati cogat: sed illis authoribus omissis, aggrediamur nos docere, quonam modo fiant caloris corruptiones, & a qua corruptione caloris putredo fiat: quaque ratione dominantibus passiuis qualitatibus (vt rectè inquit Aristoteles) putredines omnes excitentur. Qua quidem in re primum distinguere oportet caloris corruptiones ab ipsius alterationibus: appello autem corruptionem caloris, ipsius abolitionem, vt in alijs rebus proprie corruptiones nuncupamus, cum res desinunt esse. Alterationes verò & mutationes caloris voco, cum ipse augetur, uel minuitur, uel non seruat conuenientem pro ratione & conseruatione subiecti qualitatem. Duplex præterea est calor in nobis, & cæteris uiuentibus, vnus influens, genitus in corde, uel in parte, quæ

De caloris corruptione.

C cordi proportione respondet, & ab ea in singulas partes cum spirituosa substantia transmissus: qui quidem calor maiore feruore præditus est, ueluti actus alterius insiti, qui veluti potentia est, nec sine influente quidquam agere potest, vt in libro de somno, & antea ostendimus: quo loco etiam docuimus illum esse animæ & corporis vinculum, suoque motu ad internas externasque partes, illarum actiones aucto insito calore perficere. Nec ille quidem sine humido consistere potest: quippe cum humidum sit ipsius pabulum. Excitat præterea a subiecto humore fuliginosa excrementa: quæ nisi expurgentur, ipsum calorem uitiant. Est præterea ipse igneæ & aereæ substantiæ, cuius ratione extra, & intrò mouetur. Quod si ita est, necesse est illum corrumpi multis modis. Nam si illi desit humidum, aut proprium non sit, quod illi suppeditatur, calorem euanescere oportet: quo modo per longas inedias mors contingit, quia omne deest illi alimentum: per senectutem verò & marcorem eodem modo corrumpitur: quia proprium & insitum humidum consumptum est: & quod ex alimento conficitur, est crudum & pitui-

D tosum, in quo calor pabulari & consistere nequit. At huiusmodi caloris corruptio cum fit a solo interno calore, insito a nostris principijs, est mortis naturalis causa, & dicitur fieri a seipso: quoniam scilicet ipse calor solus seipsum destruit: id quod facit, quia ipse suum pabulum, & humidum consumit, quo consumpto, cogitur ipse simul expirare, vnde anima a corpore separatur: quippe cum desit calor ille influens, qui erat animæ & corporis uinculum. Neque enim calor, & humor qui sunt in trunco & materia corporis, sufficiunt ad retinendam unionem animæ & corporis: atque ita oportet interpretari Aristotelis sententiam, quæ habetur in libro de longitudine & breuitate uitæ, vbi scribit calorem seipsum corrumpere, non quemadmodum nostri æmuli somniarunt, calorem internum ab externo corrumpi, & quia vterque est calor, rectè dictum esse calorem a seipso interire. Perinde enim esset, ac si diceremus hominem quemcumque se

Caloris corruptio, quæ dicatur fieri a se ipso.

E ipsum interemisse, quòd alius homo mortem illi attulisset. Sed ne longius in hac re progrediamur, audiamus Aristotelis, cuius opinio hic quæritur, uerba. quemadmodum inquit ille, flamma magna paruam exurit, corrumpitque, propterea quòd illius alimentum absumat: sic calor naturalis, cui primaria concoquendi uis inest, materiam in qua est, consumit, & propterea idem seipsum corrumpit. Vnus ergo est huius caloris corruptionis modus, qui fit, humidi sui consumptione, & dicitur huiusmodi corruptio esse per marasmum, & marcorem, idest, maximam siccitatem. Nam qui naturaliter intereunt, idem patiuntur, quod illis accidit, qui marasmo & tabe pereunt,

Caloris corruptio per marasmum

L quos

quos nos aliquando post mortem dissectos, inuenimus nihil, uel minimum sanguinis in uasis habuisse. Perit calor alio modo per suffocationem, prohibitio ipsius motu, quo expurgantur illius excrementa fuliginosa, & quia prohibetur frui aere frigidiore quo euentillatur: & accenditur: quo pacto uidemus etiam ignem suffocari, cum ferreo, uel alio denso operculo perfectè tegitur: quo modo sacerdotes faces & candelas accensas perimunt. Nec non ipse ignis accensus clausis camini spiraculis, & ostijs, atque fenestris prohibitione aeris externi, & non expurgato fumo suffocatur: ita noster calor in his qui laqueo iniecto ceruici pereunt, suffocatur & strangulatur. Ad eundem modum pertinere uidetur caloris & ignis corruptio, quæ fit per copiam materiæ. Opprimit enim, & suffocat exiguum ignem crassorum lignorum copia: sicut nonnulli pereunt, obruto & oppresso calore a multitudine crassorum & uiscidorum ciborum. Quod uidimus aliquando nonnullis contigisse ex fungorum esu, nec non ex ebrietate & crapula. B Alius est modus corruptionis caloris, qui fit a frigido, tamquam a contrario: & hic dicitur fieri per extinctionem. Nam (vt scribit Ouidius).

Caloris influentis corruptio per suffocationem.

Caloris corruptio, quæ fit per extinctionem.

Mollis alit flamma, grandior aura necat:

Quo modo etiam candelę in aere frigidissimo hiberno tempore extinguuntur. Sic in nobis fiunt istę caloris extinctiones ex magna potione frigidæ aquæ, & cum per alpes & niues iter facimus. Id enim non raro est visum accidere. Noster verò calor peculiari quadam ratione quæ igni non conuenit, corrumpi potest, nempe per expirationem & exhalationem caloris cum humido coniuncti: quo modo mors contingeret, si vulnerato thorace, aliquandiu pateret vulneris orificium. Est alius corruptionis caloris modus, qui fit ablato, aut grauiter affecto fonte, qui illum gignit, & a se spargit in singulas partes: qua ratione vulnerato corde, nostri huius caloris fonte, subita mors sequitur. Atque hi sunt C modi, quibus inuenio calorem influentem corrumpi: qui videntur mihi omnes necessarij, aut certè clariorem reddunt doctrinam, quàm Aristoteles faciat: qui in libro de longitudine & breuitate uitæ, & in libro de iuuentute & senect. Omnes caloris corruptiones scribit fieri per marcorem, uel extinctionem. Porrò alteratur calor influens, cum augetur (vt diximus) minuitur, & mutat suam qualitatem. Augetur quidem, & acrior fit, ex prohibita transpiratione, ex humidi acrimonia, & mediocri etiam copia, & ab aere ambiente calidiore, & ab alijs, quæ habent uim intendendi calorem: a contrarijs uero causis minuitur, de quibus sigillatim non institui hoc loco dicere, quia hæc non sunt nostri instituti: & ex se ipsis patent. Vitiatur verò ipsius qualitas, ratione ipsius subiecti. Cum enim spirituosa substantia, in qua ille consistit, facta est fuliginosa, uel nebulosa (ut ita dicam) aut infecta, quia spiritus illi non transpirant libere, aut ob malignam aliquam qualitatem sunt uitiati, vt in pestilentibus & malignis morbis contingit, necesse est ipsam caloris qualitatem uitiari & ineptam esse, ad ea naturæ munia, quæ ipsius puritatem requirunt. D Cæterùm calor qui insitus est singulis membris, & generationis simplicis est author, cum humidum unit cum sicco pro cuiusque rei generandæ ratione, non potest a contrario extingui, nec suffocari: nunquam enim cadauera uidemus dissolui ab externo frigido, natiuum calorem extinguendo. Ille enim; cùm insitus sit in singulis, uel minimis partibus rei compositæ, extinctionem pati non potest: quia frigidum non potest illum vndequaque inuadere. Quòd si ratio hæc non satisfacit, experientia satis id ostendam. Nam si dicamus fieri caloris illius insiti, a frigore corruptionem, uideremus in frigido aere dissoluta esse corpora, ex elementis solis composita, vt cadauera animalium, & plantarum: quippe cum ablato penitus calore, nequeat amplius compositio stare. Neque etiam per suffocationem E idem calor abigi potest: quid enim & quomodo illum suffocare potest? Accidit enim sufocatio calori, qui habet suos motus ratione subiecti sui, nempe aereæ substantiæ. At insitus ille calor immobilis est: quare opprimi & suffocari nequit. Potest autem solum augeri & uitiari, nec alia ratione quàm per prohibitam transpirationem, aut alterius caloris immissionem. Ac immissio quidem caloris fieri potest aucto influente calore: qui postea: per corpus sparsus, in singulas partes immittitur: quo pacto per febres inflammato prius calore exeunte a corde, uniuersum corpus accenditur. Vel immittitur ab externis rebus

Caloris nostri corruptio per expirationem

Caloris influentis corruptio affecto suo fonte.

Caloris influentis alterationes.

Caloris qualitas quomodo uitietur.

Caloris insiti singulis mēbris corruptiones a quibus fiāt, & quomodo.

A bus extrinsecus calefacientibus, vt ab aere, igni, aqua, medicamentis, & siquid aliud
est, quod extrinsecus res calefacere posit. Prohibetur autem libere difflari calor, cùm
meatus interni, aut externi occluduntur, aut calori obijcitur humoris copia: ita ut
calor qui secundum naturam in rebus est, vt solebat difflari non posit: aut cùm mea-
tus, vt solebant, patent quidem, sed per illos nequit calor ex aliqua occasione au-
ctus, libere difflari. Illo modo febres nascuntur, cùm externa superficies a frigidis,
aut astringentibus densatur: aut internæ vasorum cauitates obstruuntur. Tunc enim
calorem, qui in nobis mediocris, & secundum naturam erat, augeri, & uitiosam qua-
litatem ex fuliginosis vaporibus retentis sumere necesse est. Alio verò modo expira-
re prohibetur calor non affectis ipsis meatibus aliqua occlusione: sed aucto prius calo-
re, vt in febribus etiam contingit, quas ira, labor, aut alia excalefaciens causa exci-
tauit. Cùm enim natura corporis meatus tales fecerit, quales requirit naturalis con-
B stitutio, & calor, qui secundum naturam est: non mirum si eo aucto ab aliqua uio-
lentia, rursus illi accedat aliud incrementum eò, quòd non posit per vias a natura fa-
ctas facile exhalare & refrigerari. Cæterùm prohibetur calor transpirare ob humoris
copiam, quæ illi obijcitur, ut in gangrænis apparet, quæ fiunt grauato membro ex
magna inflammatione, & superfluo humore, ex eoque, aucto calore, quia transpira-
re nequit. Ac putredo quidem fieri non potest ex solo caloris incremento, nisi simul
accedat prohibita transpiratio: id, quod multis in rebus apparet. Nam siquis carnes
animalium per parua & tenuia frustula diuisa, ardenti soli exponat, non vtique illæ
putrescent, sed exsiccabuntur, non minus quàm si in furnum æstuantem ab igni, im-
mittantur. Huiusmodi enim calor, qui liberè expirat, humorem exsiccat, & exsicca-
tio putredinem præuenit, se se liberè intromittente, exeunteque calore, & cum eo
C abeunte humore, extenuato in vaporem: quò fit vt etsi calor in re augeatur, quia ta-
men non acquirit infectam qualitatem, qualem requirit calor, qui ad putredinem fa-
ciendam est aptus ex fuliginosis excrementis retentis, nequit vtique putredinem pare-
re. Nam si calor solus in re accensus putredinem faceret, quæ ex igne feruent, maxi-
mè putrescerent: at id non fit, quia igneus calor, & quæ illum concipiunt, expirant
facilè. Docent præterea putredinem fieri ex impedita transpiratione, remedia, quæ
gangræna affectis partibus adhibentur, cutis scilicet, & carnis subiectæ scarificationes:
& post illas ex muria, lixiuio, & alijs ualde exsiccantibus auxilia, quibus transpira-
tionem: & exsiccationem procuramus: sic aceruos tritici, & aliarum rerum, diuisio-
ne, & sparsione, qua transpirant vapores inclusi, & externus captatur aer, a putredi-
ne uindicamus. præterea putredo facillius inuaderet parua frustula carnis, quàm magna
C aeri æstiuo exposita: illa enim maiorem calorem concipiunt, vt quæ eum vndiquaque
D admittant. Sed quia admissus facilius transpirat, ideò magis resistunt putredini, quæ
in minores partes sunt diuisa. Eadem ratione calor accensus per febres diarias & hecti-
cas in corporibus, quæ vitiatos non habent humores, a quibus fuliginosi vapores at-
tolluntur plurimi, putredinem non parit, quia facile transpirat. Quòd si difficultas
aliqua in hoc illi accedat, putredo statim sequitur: quo modo ex diaria sæpe nascun-
tur febres putridæ, & post illas etiam hecticæ. Nam cùm ob materiam subiectam plu-
rimi excitantur vapores fuliginosi, ita, vt illis non pateat uia per carnis & cutis mea-
tus, tunc putredinem nasci oportet. Eo verò humore deficiente, uia patet uapori-
bus, qui ab eo consurgunt, vnde desinit, putredo, & sequitur salus, aut febris he-
ctica, si oblongam moram solidæ parres calorem in habitu conceperunt. Eadem ra-
tione fiunt aliquando inflammationes & bubones putrescentes, aut qui sine putredi-
E ne soluuntur. Libera enim: & prohibita transpiratio hæc pariunt diuersa. Ex qui-
bus quidem patere puto, non cuiuscumque caloris, vel maximi incrementum putredi-
nem excitare, sed illud quod est cum prohibita transpiratione: quæ cum adest, a le-
ui etiam calore putredo nascitur: vt febres multæ pestilentes ostendunt, in quibus u-
rinæ minguntur concoctæ: quæ ostendunt calorem a naturali statu non esse adeò mu-
tatum, vt concoctionem turbare potuerit. Idem docent, quæ in sanis corporibus
fiunt putredines. Nam Aristoteles canitiem ex putredine fieri scribit. Et aer con-
clusus in cauernis, nec non aqua ex fontibus hausta, etiam in umbra seruata, putrescit,
ae,

Caloris difflatio quib. modis prohiberi posit.

Putredinē nō posse fieri a calore solū aucto in re, nisi simul prohibeatur trāspiratio.

in quibus exiguus apparet calor. Idem oſtendunt vapores, qui a partibus noſtris concauis expirant putridi, & id abſque vehementi calore: ſi modo in ſanis non poteſt calor violentus eſſe, vt qui naturæ operum author eſt. Ergo ad putredinem excitandam plus momenti habet prohibita tranſpiratio, quàm caloris incrementum. Sed vbi hæc ſimul excellunt, tunc vehementes excitantur putredines. Quòd autem ex impedita tranſpiratione putredines omnes fiant, tamquam a præcipua cauſa, hoc eſt indicio, quòd omnia, quæ putreſcunt, grauiter oleant, & omnia, quæ liberè non tranſpirant, idem patiantur. Grauiter verò olere omnia, quæ putreſcunt, notius eſt, quam id demonſtrari debeat. Id enim ſatis oſtendunt carnes putreſcentes: qua quidem ratione adductus, Galenus in libro quinto de Simplicibus capitulo quintodecimo, putredinem definit eſſe corruptionem cum fœtore. Omnia uerò, quæ liberè non tranſpirant, fœtidè olere, oſtendunt, aer in cauernis concluſus: nec non partes, quæ cauitates habent, vt axillæ, nates, pudenda, in quibus includuntur vapores, qui ab illis expirant; quod etiam Ariſtoteles fatetur in duodecima ſectione problematum, ubi quærit cur maximè alæ inter omnes partes malè oleant, & cur gibboſi halitum fœdiorem alijs habeant: cauſam enim iſtorum in difficilem tranſpirationem refert, & illic ac non raro alibi, putredinem ex ea impedita tranſpiratione naſci ſcribit. Nec alia quidem ratione puto alui excrementa & vrinam grauem repreſentare odorem. Nam illa concluſa in ſuis locis denſis, & in profundo corporis collocatis, nec facile tranſpirare, nec externi aeris immiſſione, quo euentilentur, frui poſſunt: & propterea alui excrementa grauius quàm urina olent, quoniam inteſtina craſsiore & denſiore ſubſtantia conſtant, quàm ueſica & in profundiore loco ſunt poſita, in illiſque excrementa diutius continentur, nec liberè moueri poſſunt ob reuolutiones & ſinus inteſtinorum, atque ita ex motu liberiorem acquirere difflationem: qui quidem motus & difflatio ſpiritum & humores contentos in uenis a fœtore & putredine uindicant. Quæ ſi accedant vel ob corporis craſsitiem, uel ob caloris copiam, aut corporis denſitatem, uel ob aliam cauſam, tunc etiam, quæ ab humoribus & vniuerſo corpore tranſpirant, ſunt cum aliquo fœtore, & aliqua putredine plus, uel minus, pro ratione prohibitæ tranſpirationis. Propterea mulieres ruffæ & craſſæ inter alias inſigniter fœtent: cùm enim ſint temperamento ſanguineo & bilioſo, plurimos uapores emittunt, qui difficile in omni habitu corporis, ſed difficilimè in craſſo & obæſo tranſpirant. Ob eandem rationem excrementa alui & ueſicæ, quanto diutius retinentur, tanto grauiorem repræſentant odorem. Ac etiam ob eandem cauſam ſudor & uapor, qui a febricitantibus exeunt, deterius olent, quàm qui expirant a ſanorum corporibus: quoniam in illis ex putredine plures conſurgunt vapores, & meatus interni, & ſæpe etiam externi a morboſis cauſis ſunt conſtipati, ex quibus difficilior redditur tranſpiratio, quæ in ſanis continuo fit, & facilis: Ex hac autem facilitate ſequitur, vt diu non retineantur excrementa: & ob id minuatur fœtor, qui excrementa naturaliter conſequitur. Vt ergo omnia, quæ putreſcunt, & quæ liberè non tranſpirant, grauiter olent: ſic forte vniuerſa, quæ malum habent odorem, ex aliqua putredine id obtinent: & hanc, quoniam calorem & naturam habent non ſatis aptam, ad facilem & liberam tranſpirationem: hanc noſtram opinionem Galenus paſſim, & potiſsimam in libro vndecimo methodi confirmat, dum febris putridæ generationem & curationem docet, in quibus potiſsimum ſpectat prohibitam tranſpirationem. Iam vero ſi putredo omnis fit vitiato calore ob prohibitam tranſpirationem, & retentionem vaporum, videamus quonam modo res omnes igne excepto putreſcere poſſint, & an unus & idem ſit putreſcendi modus in rebus vniuerſis. Vnus quidem eſt ex prohibita tranſpiratione: ſed non vnus eſt prohibendæ tranſpirationis modus, quia non eſt vnus compoſitionis modus in rebus, quæ putreſcunt, nec unus & idem calor, qui prohibetur tranſpirare & uitiatur, nec vna & eadem putreſcendi æqualitas. Nam quæ ex quatuor elementis verè ſunt compoſita, vt plantarum, & animalium partes, illa, omnes cauſas putredinis in ſe habent, & propterea omnes proprietates, quæ putredini tribuuntur. Elementa uero tria, quæ putreſcere poſſunt, & metalla, & alia, quæ perfectam non habent mixtionem, cauſas non habent inſitas, aut certè exiguas ſuæ putredinis: quare aut difficilè, & leuiter ſentiunt putredinem, aut non ſecundum eam rationem, quæ in perfectis mixtis eſſe traditur. Scribit enim Ariſtoteles

In putredine excitanda plus poſſe prohibitam tranſpirationē quā caloris incrementum.

Excrementa cur grauiter oleāt.

Cur mulieres ruffæ et craſſæ inter alias magis fœteant.

Quæ perfectiore modo putreſcant, et omnes putredinis cōditiones obtineant.

A B C D E

les

A les, quæ putrescunt primò fieri & maximè in superficie humida, postea verò intus &
vbique tandem sicca, absolutaque putredine cinerem relinqui: quæ putrescendi ra-
tio aeri, aquæ nullo pacto, & alijs uix conuenire potest. Partibus vero animalium
& plantarum optimè competunt. In his enim sunt partes humidæ, & siccæ, quæ sepa-
rari possunt: & quia solidior est eorum compositio, quàm sit aquæ & aeris, ideo non suf-
ficit qualiscumque calor, ac prohibita transpiratio ad putredinem in illis excitandam:
quippe cum oporteat uehementem esse calorem, qui humidum a sicco separare ualeat.
propterea partes animalium ex gangrænis putrescentes, feruentissimum obtinent calorem:
nec non & cadauera: etsi hæc minorem habent quàm illæ, vt quæ influente calore de-
stituantur, qui in uiuentibus plurimus est, & per putredinem unà cum eo, qui insitus
est ex elementis, augetur. In aere uero, si uehemens accenditur calor, ille igneç fit naturæ,

Putredinẽ animalium et plantarũ requirere uehementẽ calorẽ.

quæ putredinem non patitur. in aqua uero ob frigidam ipsius naturam ob aere uehe-
B mens calor includi nequit, etsi ea ab igne calefit, difficilius, aut nullo modo putrescit:
quoniam & si ex eo calore plurimi excitantur uapores: tamen, quoniam aqua ipsa ex ebul
litione admodum rarefit, ideo genitis uaporibus per illam uia facilis patet. paucum ergo
oportet esse in aere & aqua calorem, qui putredinem faciat: magnum autem in animalibus
& plantis, pro cuiusque natura. Nam in illis, in quibus plus est humoris, plus etiam ac-
cenditur caloris. Sed iam docere aggrediamur quonam modo animalium & plantarum

Putredinẽ aeris & aquæ nõ nisi exiguũ exigere calorẽ

partes naturaliter corrumpantur ex putredine. Hoc antea diximus fieri a seipsis, idest,
ex suis principijs, & non ab externis causis. Itaque cum putredo fiat (vt diximus) in his
plurimum aucto calore ex prohibita transpiratione: uidendum est, quid sit, quod calo-
rem augeat, & transpirationem prohibeat: passiuam (inquit Aristoteles) oportet esse

Modus quo putrescunt animalia.

qualitatem, quæ dominium caloris impediat, si corruptio secundum naturam, & pu-
C tredo fieri debet: at siccitas calori non dominatur in putredine. Illa enim transpiratio-
nem impedire nequit: nimirum quòd calor cùm sicco liberam suam exerceat vim, ut ignis
ostendit, & medicamenta adurentia, quæ igneæ, & terrenæ sunt substantiæ. Ac non so-
lum in putredine, sed nec etiam in alio quocumque opere uidetur vmquam siccitas calo-
ri dominari. Nam deficiente humore expirat calor, non expectato dominio siccitatis: &
cum calor non agat in siccum, sed in humidum, non mirum si a sicco in his quoque pati-
tur. Solus ergo humor est, qui dominari calorem sæpe non patitur. Nam illud re uera ca-
loris nostri est subiectum & pabulum: propterea illud proportionem seruare, aut uiola-
re potest, quæ ipsi cum calore contingit: nec non ea, quæ fiunt in putredine, ut hume-
ctatio, euaporatio, malus odor, & exsiccantia remedia, quibus putredines oppugnamus
ostendunt corruptiones, quæ fiunt, ab humore potissimum nasci. Vbi enim humor i-
pse regitur a calore, humidum & siccum unita manent, nullaque extrinseca fit humecta-
D tio, nec alius expirat odor, quàm rei genitæ conueniat. Itaque in hac corruptione & pu-
tredine ipsa animalium & plantarum, calorem ab humido uitiari oportet, & hoc quia
calor non amplius potest humorem eum regere, & illi dominari. Cur uero non possit,
hæc est ratio: quoniam scilicet animalium & plantarum partes dum totum generaretur &
uiueret, regebantur a duplici calore, influente inquam & insito: per mortem uero in-
fluens calor est extinctus, & solus superest ille, qui insitus est, impotens sanè ad regen-
dum tantum humorem, quantum naturalis compositio partium animalium & plantarum
requirit. id quod ostendunt per longiores somnos capitis grauitates, & sopores, atque
mortes, quæ nascuntur in accessionibus febrium, & cruditates stomachi per uehementes
cogitationes: quæ omnia accidunt, quoniam reuocato a cerebro & uentriculo influente
calore, qui illis insitus est, nequit humorem regere. Itaque insitus animalibus & plantis
E calor, cum extinctus est calor influens, debilior relinquitur, & corporis compositio fri-
gidior fit: vnde fortè dixit Aristoteles putredinem esse passionem non solum caloris, sed
etiam propriæ frigiditatis: quoniam tunc putredo cadauera inuadit, cum illa calore
uiuentium destituta, frigidiora sunt reddita. Talis ergo cadauerum calor, nec conco-
quere amplius humorem potest, nec terminare, nec per illum penetrare libere, nec
etiam libere uapores, quos necessario excitat, emittere ualet. Vnde humor ipse ca-
loris actiones & motus primum impedit: quare dominari incipit. Verum ex eo dominio
quo impeditur calor & uapor calidus expirare, calor ipse ob prohibitam transpirationem

Putredinẽ esse passionẽ propriæ frigiditatis quomodo intelligẽdũ

 augetur

augetur, & uitiatam qualitatem recipit: vnde necesse est sequi effectus, qui apti & nati sunt fieri a calore aucto & uitiato. Porrò sicut mediocris calor erat unionis humidi cum sicco causa, & qui purus erat & non corruptus, generationis erat author, perfecti naturæ operis: ita qui iam auctus est præter modum, & infectus atque uitiatus mixtione uaporis, non potentis liberè transpirare, merito diuisionis & corruptionis erit causa. Nam auctum calorem sequitur separatio eorum, quæ erant diuersi generis: quare non mirum, si humidum a sicco ui huiusmodi caloris separetur. Non mirum etiam, si ob corruptam & vitiatam naturam ipsius caloris generantis, corruptio fiat: tales enim oportet esse naturales causas, & naturæ instrumenta, quales sunt effectus & opera, quæ fieri debent. Calor ergo in putredine ab humido primum dominium patitur, cum prohibetur libere transpirare: sed cũ ille igneæ naturæ sit particeps, diu pati non potest dominium. Quare ex huiusmodi rebellione humoris, paulo post maiores uires, & dominandi rursus maiorem uim calor, concipit. Id, quod accidit, quia ex vaporibus retentis materiam habet uberiorem, ex qua accendi & augeri potest, & ita auctus uehementius postea humorem agitat, euocat, secumque trahit, ut ille nequit sine suo subiecto moueri: & moueri illum oportet extra, cum igneæ & aereæ sit substantiæ, & in subiecto vaporoso sit accensus. Quare non mirum, Si ea, quæ putrescunt, interim cum maximè fit putredo, extrinsecus humidiora appareant: hoc enim fit euocato a calore humore, & uaporibus genitis: qui cum libere exire non possint, in superficie colliguntur sudoris modo: vnde illic madore multo irrigata conspiciuntur esse, quæ putrescunt. Ac durante quidem prohibita transpiratione facta ex humoris copia, & ita uigente magis calore, ex uberiore materia, quæ illi suppeditatur, & quia ille non dissoluitur in aerem ambientem, sed intus collectus adhuc seruatur, putredo intenditur, idest, separatio humidi a sicco, quæ tandiu uiget, quamdiu calori pabulum suppetit, & ille libere transpirare prohibetur. Tandem uero cessante humido, idest dissoluto & consumpto a calore, sola terrena portio superest, in qua calor consistere nequit: quare & ipse calor defectu humidi sui pabuli per marcorem euanescit, eo modo, quo calor influens expirauit. In fine ergo eadem est putredinis & naturalis mortis affectio, nempe caloris euanescentia defectu humidi, sed in alijs temporibus longe diuersa. Nam uiuentium calor, qui naturalem facit corruptionem, in ipsa generatione, & in reliquo tempore, quo uiuimus, semper dominatur humido, vtpote qui continuo ipsum dissipet, sed sensim & leuiter, vt æquum est fieri in rebus, quæ fiunt a natura dominante, nec aliqua re incitata. Contra uerò in putredine, calor insitus, primùm ab humido impeditur exercere suam uim, suosque motus: postea ipse valentior insurgit, & uehementiam suam prodit, uindictaque sumit ex rebellione humoris, cum illum postea separat a sicco, cum quo naturali & amico uinculo erat coniunctus, nec cessat a pœna, donec illum penitus absumpserit. Nec tamen propterea existimare debemus talem corruptionem, quæ per putredinem fit, esse præter naturam, q̃ a calore immoderato fiat. Nam cum augeatur a principijs internis, & ex his, quæ sunt indita rebus secundũ naturam, merito naturalis dicitur corruptio. Vt enim generatio naturalis est, eò, quòd ex naturæ principijs fiat: ita de corruptione, quæ ab eisdem principijs nascitur, sentiendum est. Et quemadmodum etiam naturalis mors humidi defectu accidit, ita si eiusdem excessu corruptio nascatur, nihil mirum uideri debet. Vera igitur putredo, quam propriè describit Aristoteles, ueris mixtis conuenit, & fit ex solis naturalibus principijs, & si (vt dixi) externæ causæ illam tardare aut accelerare possint. Reliquarum uero rerum putredo non simpliciter putredo est, idest non secundum omnes conditiones, quæ putredini conuenire dicuntur: quoniam perfectam non habent ex elementis compositionem: in qua agnoscatur agentium qualitatum dominium, & passiuarum obedientia & rebellio: quare, nec perfectè, nec ex se solis putrescere possunt, sed externis causis coadiuuantibus egent. Quare quomodo singula putrescant per rerum species doceamus. Ait Arist. ignem putrescere nõ posse, alia vero tria elementa posse, & hanc reddit rationem, quòd ignis respectu aliorum elementorum sit forma: alia uero sint ipsius ignis materia. Quam sententiam. Arist. interpretes (meo iudicio) non satis assequuntur. Aiunt enim nonnulli ex illis, vt Buccaferreus ignem ideo non posse putrescere, quia illius calor tantum remitti non potest, quantum postulat natura putredinis, manente igne (vt ait) sub sua forma. In qua quidem re fallitur: Nam remissio caloris putredinem non facit, cum videamus putredinem in alijs omnibus calorem

Putredinẽ fieri dominante primum humido et postea aucto calore.

Cur ea quæ putrescunt extrinsecus fiant humida.

Putredinis & naturalis mortis eãdem esse in fine, & in principio diuersã affectionem.

Putredinẽ ueram esse propriã perfectorũ mistorum.

Bucaferrei opinio cur ignis putrescere nequeat.

A rem augere. Deinde quid prohibet calorem ignis remitti vsque adeo posse, ut ad eam im-
becillitatem perueniat, quam putredo exigit. Amplius non oportet ignem seruari sub sua
forma, si putrescere, idest corrumpi debet. Addo quòd hæc interpretatio nō explicat quòd
scribit Arist. ignem ideo non putrescere, quia cætera illi sunt materia. Alij verò sunt, qui
dicunt propterea non putrescere ignem, quia illius calor a re nulla exteriore uinci potest,
nisi extinguatur: quod cùm fit (inquiunt) non ex parte interit ille, sed absolute & omni-
no: quorum etiam interpretatio non respondet sententiæ Arist. deinde qualem uictoriam
caloris requirunt in putredine ignis, marcorem ne, per quē uiuentia omnia putrescere il-
li uolunt. At ignis hunc patitur, cum lignorum defectu tabescit & expirat. Præterea cada-
uera animalium & plantarum, etsi primùm intereunt per separationem sicci ab humido,
tamen tandem postea pænitus corrumpuntur. Quare puto ea ratione ignem non putre-
scere, quia cùm putredo fiat in omni re dominante primùm humido ipsi calori, nullum
B humorem in se habeat ignis, nec aliunde recipere posit, qui non parcat ipsius calori.
Nam qui extrinsecus circunfunditur ex lignis, aut alijs humidis rebus, suffocare qui-
dem ignem potest, sed putredinem non potest facere: quia necesse est humorem, qui
putredinem sit facturus, rei putrescenti inesse, uel ex ipsius rei natura, aut quòd extrin-
secus ei sit immissus. Quia ergo ignis aliorum respectu forma est, & maximæ est effi-
caciæ, omnia alia habet pro materia. Est autem vera ratio materiæ, ut patiatur & vincatur.
Quòd si in aliquibus illa dominium non patitur, tunc ipsa efficientis quodamodo rationē
habet: & quæ ipsam non vincunt, in eo casu desciscunt a natura agentis. Nam quomodo a-
gentia dici possunt, si dominari non possunt. Hæc ergo ratio est cur ignis nequeat putrescē
re, quia semper humorē in se inclusum, a quo accenditur, habet pro materia quæ nūquā re-
bellis ipsi esse potest, nisi suffocetur: potest igitur suffocari, & extingui, sed non putrescere.
C Aer autē putrescit ea ratione, vt alia, quando .s. humidus redditur, & ob eum humorē pro-
hibetur ille suo modo libere difflari. Vnde in cauernis alijsque locis obscuris aer maxime
putrescit: quoniam illic calidus & humidus magis redditur, & vapores, qui ab eo exeunt,
aut ipse aer vaporosus libere haudquaquā expirat. Sic sanè per Austrinas constitutiones, &
circa Autumnum pestilentes & putridæ febres, alijque morbi oriri solent: propterea quòd
multi vapores a terra & aqua consurgunt: qui cum aere miscētur, nec ab eo libere exire pos
sunt, quòd multi & crassi sint: quare aerem putrefaciunt. In maximo vero æstu vapores, qui
attolluntur, pauciores sunt, & tenuiores, & ipse quoque aer tenuis & rarefactus adeò, ut fa-
cilis reddatur omnibus perspiratus. In frigidis autem & humidis aeris constitutionibus, &
si plurimum est in aere humoris, tamen difficilis fit in eo putredo, quoniam cum aer suapte
natura raræ sit substantiæ, penetrante vndequaque frigiditate, calorem in eo accendi nō pa-
titur: sine calore autem aliquo putredo non fit. Cæterum frigida & sicca aeris constitutio
D omnium minime putredini est obnoxia: quoniam nec humor adest, nec calor: & a frigido
& sicco, aer maxime tenuis & rarus redditur: præsertim si in hac aeris temperie uigeat Bo-
reas, qui transpirationem maxime adiuuat, ut qui nihil vaporosum & crassum in aere con-
sistere patiatur. His ergo modis aer facilius aut difficilius putrescit. Nam quod scribit Ari-
stoteles in libro de longitudine & breuitate vitæ pinguia non putrescere, quia ea aerea sunt,
aerem autem aliorum respectū ignem esse, qui non putrescit, sanè intelligendum est. Nam
pinguia difficilius putrescūt alijs, quia aerea & rara substantia constant, quæ facile transpi-
rat: ita aer ob suam raritatem ægrius densioribus elementis putrescit, non quòd igneum ca
lorem obtineat, ut fortè sentit Aristoteles. Aqua etiam putrescit non ea ratione, quam ad-
ferunt nostri æmuli, quòd scilicet illius calor a calore ambientis augeatur & corrumpatur:
qualem enim quæso habet calorem, aut insitum, aut aliunde inditum, cum à puteis vel fon
E tibus hauritur, & potabilis est. Præterea si eo modo illius putredo fit, maxime putresceret,
dum igneo calore feruet: facilius enim aquæ calor ita corrumpi potest: sed ea quidem ra-
tionem putredinem concipit, quod aeri exposita, eum per contactum, & tanquam tenuiori
substantia præditum in se recipiat, qui postea difficile exit: vnde prohibetur transpiratio.
Hæc verò uel cum exiguo calore, qui in aqua putrescente etiam sentitur, putredinis imme-
diata est causa. Sic terra, quę in se admisit humores & vapores, suo modo putredinem sen-
tit. Eadem ratione putredinem quandam concipiunt metalla & lapides, ob aeris & vaporū
inclusionem, & impeditam postea transpirationem: & si difficilis fit in illis, & in terra pu-
tredo: quippe cum solida & densa eorum materia uix admittat uaporosam substantiā: quò

Authoris opinio.

Aer quomodo putrescit et quis facilius aut difficilius.

Pestes et febres putridæ cur plurimæ autūno et spirāte austro.

Aquæ putredo quomodo fiat.

Terræ putredo et metallorum.

fit vt difficile, & non nisi longo tempore, atque in locis maximè umbrosis humidisque hæc putrida inueniantur. Ac ex metallis, quæ puriorem habent materiam, magisque perspirabilem, ut argentum & aurum, difficilius putredinem & rubiginem, quæ certe ex putredine nascitur, concipiunt, quàm ferrum & plumbum. Igitur elementa, & metalla quæ longe absunt a verè mixtis, ut sunt animalium & plantarum partes, deficiunt ab exacta putredine. Quia enim aer & aqua sunt tota humida, ideo in illis non apparet separatio humidi à sicco: nec primò illa fiunt humida, postea verò sicca. Nec aqua putrescens insignem caloré ostendere potest, vt cadauera animalium & plantarum: impedit enim illius tenuitas ne possit pœnitus impediri transpiratio: & illius frigiditas, non admittit vehementem calorem ab aere ambiente: ab igne verò excalefacta (vt postea ostendemus) putrescere non potest. Terra etiam & metalla putrida, quæ parum recipiunt in se humoris, eam etiam separationem ostendere non possunt, nec vehementem calorem, qui sine vapore & humore multo consistere nequit. Omnia tamen hæc putrida dicuntur, quoniam suo modo corrupta ob prohibitam transpirationem dicantur: quam putridus odor patefacit, & alienæ qualitates, quę in illis apparent. Aqua enim putrefacta, non solum ex odore, sed etiam ex colore, sapore, & consistentia inæquali, quæ ex separatione quadam nascitur, agnoscitur corrupta. Iam verò cum inter res, quædam sint tenues, alię crassæ: quædam multæ, aliæ paucę: quædam moueantur, alia quiescant: quædam concreta, alia fusa: quædam rara, alia densa: quędam dura, alia mollia: quædam excrementicium, alia natiuum habeant humorem: quædam ferueant, alia sint cocta, alia cruda: videndum est, quid facilius aut difficilius ex istis putredinem pati sit aptum: ex quorum explicatione reliquæ rerum differentię intelligi poterunt.

Cur elemẽta et metalla nequeũt habere omnes proprietates putredinis.

De putredine multi Aristotelis opinio non recipitur.

Ac primum quidem eorum causas explicabimus, quorum mentionem facit Aristot. Igitur multum quàm paucum difficilius putrescere scribit Aristot. quod in primis experientię repugnat: nam frumenti, & aliorum seminum acerui, quantò maiores fuerint, tantò promptius putrescunt: quo fit, vt periti agricolæ & boni œconomi semina, quæ diù seruare volunt, in paruos cumulos diuidant, sæpiusque spargant: sic vestes multæ inter se cumulatæ, promptius sentiunt putredinem, quàm quæ sparsæ sunt, & seorsum repositę. Eodem pacto crassa corpora, quæ multam habent substantiam, putredini magis, quã gracilia exposita esse, scribere solet Galenus: docetque experientia carnes, quas diu seruare volumus, & fructus, quos reponimus ad vsum multorum mensium, tantò difficilius putrescere, quanto in minores partes comminutæ & conditæ fuerint. Nec Aristotelem quidem excusant, quod nonnulli adferunt, illum intelligere multum, quod multam quidem, sed vnitam & continuam habet substantiam: nam præterquam quod nomen multi ad numerum, & quantitatem discretam pertinet, ratio quoque eadem apparet in eo, quod est magnæ & crassæ substantiæ sibi contiguæ. Nam (vt dixi) partes animalium mortuorum soli expositæ, quantò crassiores fuerint, tantò facilius putrescunt. Porrò Arist. existimauit multum difficilius putrescere posse, quoniam male antea vnam posuit causam putredinis, calorem scilicet, qui est in aere ambiente. Nam quoniam (inquit) in re maiori maior est caliditas propria, atque frigiditas, ideò minus afficitur multum, quàm paucum ab aere ambiente. Id, quod ego verum puto in his, quæ in se exiguum habent calorem & putredinem expectant ab aere calido. Vbi enim illa tueri volumus a putredine, prestat in partes, & aceruos maiores congerere: difficilius namq; multa aqua quàm pauca putrescit, & magnus frumenti aceruus quàm paruus: difficilius enim in hæc corpora penetrat, & se includit externus aer. At vbi obesse non potest calidus aer, aut quæ calefiunt ab eo, multum caloris habent, vel frigidus aer est, aut alia temperie affectus ita, ut putredinis principium incipiat ex vaporibus a re ipsa eleuatis, libere transpirare prohibitis, quod paucum est, difficilius sanè putrescit, quàm multũ: sic enim vestes, frumentum, atque ipsa cadauera in vmbra posita, quanto plus habent substãtiæ, tantò promptius putrescunt: nimirum quòd plures vapores ab illis eleuentur, & illi difficilius transpirent. Carnes verò animalium, quæ multum in se caloris habent, multosque vapores emittunt ex multa ipsorum substantia, accedente aeris calore, has putredinis causas vehementer intendunt: vnde prompta in illis fit putredo: qua ratione corpora plena & crassa, cum ex obstructione nascitur putredo, maximè afficiuntur. Multum ergo nunc facilius, nunc difficilius putrescit pro ratione sui caloris, humoris, & aeris conditione. Quòd autem mare nequaquam, illius uero aqua in partes diuisa facile putrescat, ratio melior quàm ex multitudine, & paucitate sui caloris, & substantiæ, sumitur ex suo motu,

Multũ aliquando facilius, aliquando difficiliusquã paucum putrescere.

A motu, continuaque agitatione, per quam expurgatur ab excrementis: atque ob id qui in eo conclusus est aer, facilem habet exitum, & perspiratum. Nam (vt antea testati sumus ex Ouidio) vitium captant ni moueantur aquæ. Concreta negat putrescere posse, quòd scilicet illorum frigus nequeat superari a caliditate aeris: at nos videmus carnes media in hieme concrescere, & concretas tandem putrescere durante frigore, quòd scilicet tandem ex retentis excrementis, intus augeatur calor, qui putredinem facit. Et quoniam externum frigus calorem, qui est in re, primum veluti stupefacit, & quodammodo extinguit: ideo ille tardat vapores gignere & emittere: quare difficilis & tarda quoque fit in illis putredo,præsertim si in tenues partes ea corpora sint diuisa: sic enim facilius patitur eorum calor & substantia ab externo frigore.

De concretorũ putredine Aristotelis opinio non probatur.

Quòd uerò illa non putrescant, quæ feruent, ratio est, inquit Aristo. quoniam calor,qui in aere est, minor est eo,qui in feruenti re existit: at hæc non est ratio. Nam si res putrescere vult,eò,quòd desiderent præter suũ, B calorem alium ab aere,cur non putrescent,si iam maiorem habent,quàm posint ab aere accipere? Est ergo hęc (meo quidem iudicio) ratio,quòd illa, quę feruent, igneam uim concipiunt, ex qua exsiccantur, extenuantur, rarefiunt, ita ut facile undequaque transpirent, & siccitas,quæ acquiritur, putredini resistit.

Cur feruescentia non putrescant Arist. sententia quæ damnatur.

Quæ uerò mouentur, minus putredine tentantur,quàm ea, quæ quiescunt: quoniam inquit Arist. motus ille, qui ab aeris calore prouenit,imbecillior eo,qui in re ipsa ante inerat,idest (ut ego intelligo) quòd minores fiant impresiones ab externo calore in re, quæ mouetur,quàm quiescente, aut quòd maior sit calor rei,quæ mouetur, quàm aeris, vt alij interpretantur: uerum perperam. Nam multa sunt,quæ ex motu non calefiunt,sed potius refrigerantur ut aqua, aer: Atque etiam nostra corpora ex moderato motu, aut etiam uehementiore, non uidentur concipere tantum calorem, quantus sentitur esse in aere ęstiuo.

Cur mota difficilius putrescant quiescentibus Arist. opinio damnatur.

Mihi uerò uidetur alia esse ratio prædictis me- C lior, quòd scilicet res, quę mouentur, facilius expurgentur ab inclusis excrementis & uaporibus,atque ita liberius transpirent: Vnde facile putrescunt corpora omnia,quę otiosa, & ob id mulieres uestes uindicant a putredine & situ,cum uirgis, aliaque agitatione ab illis puluerem & uaporem inclusum excutiunt. In illis tamen, quę putredinis causas a calore ambientis sumunt, accedit ea ratio, quæ seruat a putredine,quòd scilicet minus affici posint res, quæ mouentur: fugiunt enim motu suo eiusdem aeris impresiones. Cæterum in rebus,quæ ex motu calefiunt, non solet putredo nasci ex calore, qui per motum excitatur primò & per se: sed quando uia occluditur post motum uaporibus, qui adhuc a corpore excalefacto excitantur. Qua ratione uidemus illos putridis febribus corripi, qui adhuc calentes ab exercitatione, se concludunt in locis frigidis,aut frigidàm bibunt, aut externã auram concipiunt, uel camisias sudore madefactas non exuunt.

Cur excalefacta ex motu corpora nostra mox refrigerata febribus corripiantur.

Porrò problema est decimum septimum vigesimæquintæ sectionis,ubi scribit omnia,quæ mouentur,corrumpi so- D lere. Quæ sententia etiam habetur in quarto problemate vigesimæsecundæ sectionis:quærit enim eo in loco cur incorrupta durare posint,quæ utribus continentur inflatis,aut vasis bene opertis: Cuius quæstionis hanc reddit rationem, quòd omnia putrent, cum mouentur, immota uerò omnia sint, quæ sunt plena. Verum non ex motu huius rei ratio petitur: nam siue moueantur,siue quiescant,quæ in uasis non plenis continentur, aut non bene obturatis, promptius corrumpuntur, & putrescunt, quàm sua contraria: ut ostendit vinum, quod in uasis non plenis continetur: illud enim cito euanescit, & pro natura vini vel acescit,uel crassescit,formamque uini amittit, quæ omnia cum putredine fiunt. Necesse enim est uasis uacuam partem aere repleri, qui in uinum,aut alium liquorem in uase contentum penetrat, libereque postea ab illo exire nequit: immediata autem est putredinis causa impedita transpiratio aeris,& uaporis in rebus inclusi.

De putredine rari, & densi corporis.

Iam verò, quæ rara sunt, faci- E lius aliquando, quàm densa putrescunt: aliquando uerò difficilius. Nam a se ipsis difficilius patiuntur densa quàm rara: ab externis uerò causis rara quàm densa: Hæc enim vapores, qui a corporibus consurgunt, exire impediunt, externum uerò aerem ægrius admittunt. Contrarium autem raris corporibus accidit: Verum hæc si ab internis causis non afficiuntur, sed ab externis, in uniuerso rerum genere rara facilius putrescunt densis, quia plus humoris habent, & promptius externum aerem admittunt.

De putredine mollium et durorum

Mollia etiam promptius quàm dura putredinem sentiunt,quia humidiora uaporibusque plena, & quoniam aerem externum facile concipiunt. Putrescut facillime, quæ excrementitium habent humorem, id, quod ostendunt olera, pepones,cucurbitæ, cerasa,& cæteri fructus horæi:quoniam aquo-

sus

sus inest illis humor a quo calor uincitur. Propterea cum illos seruare uolumus, aceto, & aromatibus conditos uel exsiccatos ad futuros vsus reponimus. Sic etiam syrupos, aliosque liquores vindicamus a futura putredine per concoctionem: qua aquosum humorem consumimus. Quæ ratio etiam facit vt carnes, & res aliæ coctæ diutius seruentur immunes a putredine, quàm crudæ: nam concoctio siue per elixationem, siue per assationem, aut maturationem fiat, vt in fructibus, humorem euocat & consumit, qui caloris dominium impedire potest. Item quæ substantiam habent dissolutam minimeque compactam, qualia sunt ligna ex populo & salice facilius, quàm solida putrescunt: quoniam scilicet plus habent humoris. Sic quæ actu humida sunt, & liquida promptius putrescunt, quàm actu sicca, ut bilis promptius, quàm caro. Quæ verò actu & potentia humida, cæteris paribus facilius patiuntur putredinem illis, quæ contraria sunt, aut actu humida & potentia sicca. At si hæc tenuiora, calidiora que fuerint, aliter fortè continget: nam bilis flaua promptius, quàm sanguis putredine tentatur: id, quod ostendunt biliosæ febres omnium frequentissimæ. Calida verò & humida sola putrescere scribit Galenus: id, quod sanè intelligendum est. Nã atra bilis frigida, & sicca, & flaua sicca & calida, pituita frigida & humida, & in alijs rebus omnia, igne excepto, ut rectè scribit Arist. putrescunt. Verum intemperaturarum omnium maximè & promptisime, quæ calida sunt, & humida, præsertim si plus habent ad proportionem humoris, quàm caloris: habent enim corpora calida, & humida in se duas putredinis causas, calorem inquam, & humorem, ex quo vapores ex se excitare possunt: præterea externum calorem, & humorem facilè admittunt: quare potentisimæ sunt in illis putredinis causæ. Atque hæc quidem sufficiant de his, quæ putrescere possunt, & facilius, aut difficilius putredinem pati. Alia enim, quæ hic non dicuntur, ex his facile intelligi poterunt. Nam facilis aut difficilis transpiratio, & caloris humorisque copia, uel inopia, ac prompta aut difficilis externi aeris calidi, & humidi admisio, faciunt omnes differentias, quæ inueniuntur esse in rebus, prout facile aut difficile putrescunt.

Cur horæi fructus & holera facile putrescant.

Cur cocta diutius seruentur incorrupta quã cruda.

De putredine humidorũ actu uel potẽtia uel siccorum.

Cur biliosæ febres omniũ frequẽtissimæ.

Calida, et humida cur alijs facilius putrescant.

A B C

Indicatio in huiusmodi est euacuatio atque alteratio.

His ita explicatis, quæ de putredine enarrauimus, & positis tanquàm fundamentis ad ea construenda, quæ Galenus proponit de curatione febrium putridarum, propius ad rem ipsam accedamus, & diligentius proposita illius uerba separatim expendamus: scribit igitur illius curationem in duobus tantum consistere, nempe in alteratione, & euacuatione. Alterationem verò intelligit non qualemcunque, sed eam, quæ sit per concoctionem, & quid ea præstet eodem negotio ostendit, quòd scilicet putredinem cessare faciat manente substantia, quæ post absolutam concoctionem relinquitur. Vacuationem autem necessariam esse dicit, quæ totam eam materiam, & non solum illius partem, aut alium humorem, qui nõ sit concoctus, & cessata putredine est derelictus, educant. per quæ verò remedia, & quo modo fiat concoctio, hic non docet: id quod postea nos faciemus ne operi sua desit perfectio. Vacuationum verò genera mox subiunget, quæ huic instituto necessaria ab eo putantur. Hęc etsi ferè sunt dicta iam a nobis, tamen erant repetenda propter interiectam longam disputationem de putredine. Et quoniam hæc, quæ proponit Gal. longe difficilia sunt, & negligenter ab alijs interpretibus explicata: ideo nos pro uiribus ea clariora reddere conabimur. Et Primum illud proponemus: An in curatione febrium putridarum sufficiant hæc duo remedia, concoctio inquam, & euacuatio concoctæ materiæ: nam contra hanc opinionem multa pugnant. Et primum quod Gal. in lib. undecimo Metho. scribat vtile esse in omni febre putrida sanguinem mittere secta vena: quod remedij genus nõ euacuat materiam concoctam: hæc enim per purgationem tollitur: quod Hip. eo Aphorismo, in quo scribit concocta medicari, idest ut explicat Gal. medicamento purgante euacuare, aperte significat. Nam sanguinis misio omnes educit humores æqualiter, & a toto corpore: in febribus autem putridis vnus aliquando solus humor, vt bilis in tertianis, & pituita in quottidianis, humorque melancholicus in quartanis: aliquando verò plures, ut in complicatis febribus, nunquam autem omnes putrescunt: aut si hoc contingit, nec concoctio nec euacuatio aliqua prosunt: mortem enim sequi oportet, id, quod in opere nostro de febribus ostendimus. Putrescit præterea humor per febres putridas, uel solum, vel maxime in vna parte, qui focus febris esse dicitur. Quare constat sanguinis misionem non esse remedium

Febris putridæ curatio quæ, et quot requirat ex Gal.

Galeni sententiam de remedijs necessarijs in curatione putridæ febris examinat.

Febres in quibus putrescũt omnes humores omnino lethales.

D E

A medium putridæ, & concoctæ materiæ. Præterea Gal. in pręcitato Methodi libro præter
euacuationem & concoctionem probat adhibendam esse perspirationem per refrigeran-
tia: quam procurari scribit ablatis causis, quæ illam prohibebant, sublátis inquam obstru
ctionibus, uel cutis densitate, prout hæc uel illæ, causæ fuerunt impeditæ difflationis. Ad-
do quòd in febribus putridis inter initia morbi sæpe purgationem adhibemus, per quam
non vtique euacuamus materiam putrescentem, quam prius concoquendam esse scribit
Gal. concocta verò esse non potest in principio, in quo omnia cruda passim scribit esse idẽ
author. Non ne etiã in omnibus putridis uel inediam, aut tenuiorem victum adhibemus ad
humoris multitudinem consumendam: non solum autem ad concoctionem iuuandam, &
concoctum humorem euacuandum: qui (ut dixi) non aliter, quàm per purgantia medica
menta, separari ab alijs, & euacuari potest. An febris etiam ipsa non postulat sua remedia
refrigerantia: quæ longe diuersa sæpe sunt ab ijs, quæ concoctionem iuuant: ab his verò quę
B euacuant semper. Quid ergo ad tot argumenta dicemus? errasse ne Galenum & omnes me
dicos putabimus, qui præter concoctionem & euacuationem humoris putrefacti tot alia
proponunt auxilia? An dicendum potius est diuersam esse curandi rationem ipsius febris
putridæ, cum sola adest putredo humoris, quem putredo inuasit, ab ea, quæ causas adhuc
habet fouentes, & augentes putredinem præsentem, & potentes nouam putredinem in hu
more, qui eam nondum sensit, excitare. In illo enim casu leuem esse oportet putredinem,
& exiguam febrem, quæ propria sibi remedia non exposcat. Putredo verò ipsa auxilijs suis
eget: nam cùm illa necessariò corrumpat eam materiam, quam inuasit, necessaria est euacua
tio, ut quod corruptum est ab eo, quod sanum est, separet & educat: & quoniam separatio
fieri non potest absque concoctione, vt postea ostendemus: ideo concoctio præcedere de-
bet euacuationem humoris putridi. Id etsi raró contingit, nonnumquàm tamen fieri vide-
C tur, vt febres putridæ his duobus duntaxat auxilijs sint contentæ, quales sunt synochæ pu-
tridæ, quæ perpetuò decrescunt: in illis enim, quæ facta erat constipatio, leuis erat: quando
quidem nõ aliter vt docet Gal. hæ febres decrescunt, quàm quòd plus dissoluatur vaporis,
quàm retineatur. Ex diarijs etiam aliquando excitantur exiguæ hæ febres putridæ, & non-
numquàm etiam ipsæ putridæ statim inuadunt, sed a paruis causis natæ, quas curare possu
mus, minimum mutata solita uiuendi ratione. Vt ergo hæ febres inter putridas simplicis-
simæ sunt, ita simplicissimam curam, quæ fit per solam concoctionem, & leuem aliquam
purgationẽ postulant. Vbi uerò grauior est affectus, qui iam factus est, & causę, quę adsunt,
humoris partem putrefacientes, & putredinem fouentes, minantur etiam putredinem hu-
moris eius, qui est eiusdem generis, aut etiam, qui alterius est (utrunque enim contingit
vbi potentes sunt diuturnæq; putredinis causæ) veluti cùm biliosi humoris pars post partẽ
putrescit, & cum post bilosas sequuntur quartanæ: tunc inquam plura requiruntur auxi-
D lia, & tot sanè, quot possunt esse præsentis & futuri mali causæ. Quia igitur tunc maximè
impeditur transpiratio, & ea est, quæ præsentem putredinem excitauit, fouetque, & futu-
ram minatur: ideò primum & pręcipuum remedium in eo esse debet, ut corpus, quantum
fieri potest, maximè transpirabile reddatur: id, quod fiet ablatis causis, quę illã prohibent:
illæ verò sunt, uel cutis astrictio, vel uasorum, venarum inquam & arteriarum internarum
obstructiones, & multitudo humoris vaporisque, qui libere per venas, & arterias densas &
solidas transpirare, & difflare non potest: Igitur si quis post exercitationem refrigeratus,
aut post lotionem aquæ frigidæ, aut alio modo ob densitatem cutis febre recenter fuerit
correptus, fricatione leui & molli, ablutione aquæ calidæ, & linteis excalefactis, aut his
etiam, quæ sudorem mouent, protinus studeat cutem rarefacere: deinde sanguinem mit-
tat, si illud non uideat sufficere remedium. Nam sanguinis misio, quæ fit secta uena, humo
E re, & vapore euacuato, maximo est auxilio ad transpirationem iuuandam: propterea rectè
scribit Galenus utile esse sanguinem mittere in omni febre putrida, quæ scilicet alicuius sit
momenti. Omnes enim quæ tales sunt, egent liberiore perflatione, quam sanguinis misio
ab initio omnium fœlicissimè præstat. Nec sudor, qui sequi solet accesiones febrium inter-
mittentium, sufficit: quippe cùm ebullitio, quæ fit in corde, venis, & arterijs multos gignat
vapores, quorum transpirationem nihil tam iuuat, quàm uenæ sectio. Nam densæ uasorũ
tunicæ non præbent transitum contentis in illis humoribus & uaporibus: quare per sectio
nem viam patentiorem parare oportet, facto veluti camino in corpore, per quem igneus fu
liginosusque ille vapor expirare posit: vnde misione sanguinis, quæ adhibentur in his fe-
bribus,

Galenũ tuetur.

Sãguis cur mittendus in febribus putridis omnibus.

Sectionẽ in uena latam esse oportere ubi sanguis mittitur in febribus putridis.

bribus, parùm prosunt, nisi fuerit amplum factum foramen per sectionem venæ. Ergo sanguinis missio omnibus putridis paulò grauioribus conuenit communi hac ratione, quòd potentissimum sit ad perspirationem iuuandam auxilium, quo vniuersæ huiusmodi febres maximè opus habent. Nec in hoc spectare debemus aut sanguinis multitudinem, aut aliud quidpiam. Nam si in omni habitu huiusmodi febres nascuntur, & communem hæ habent causam ex impedita transpiratione, quod commune est remedium, in nullis prætermitti debet. Nec contra id facit, quod multi liberentur ex putridis febribus, quibus sanguis non fuit missus. Nam in nulla re temeritas laudanda est, nec probandum quod perperam est factum: etenim vt multi pereunt, qui euasissent cum hoc remedio: ita qui liberantur, grauius & diutius affliguntur, atque hoc modo temeritatis suæ, aut ignorantiæ medicorum pœnas in seipsis luunt. Porrò vt sanguinis detractio omnibus febricitantibus ad transpirationem est necessaria, ita aliquibus etiam prodest ad multitudinem humoris tollendam, quæ obest, eò, quòd uaporibus uberem materiam suppeditat, & quia naturam grauat, ne possit concoquere, quod vitiatum iam est, & expellere, quod iam expelli potest: & quia vsum aperientium, & penetrantium in interna uasorum orificia remediorum impedit, symptomataque omnia, & quicquid timeri potest mali, excitat. Nec in hoc quidem remedio spectare debemus morbi magnitudinē: quę ut alibi ostendimus regula firma nequit esse sanguinis missionis. Cæterū misso sanguine, si subest adhuc peculiaris alicuius humoris copia, quæ facile in putredinē trahi potest, si hoc facile fieri potest, vt sanè potest, cū humores sunt tenues, quales sunt biliosi & mixti etiā cū aliqua pituita, vt in puris & notis tertianis contingit, vereri nō debemus inter initia morbi leuem aliquā purgationē per nostra mitissima medicamenta, quibus carebat antiquitas: & propterea suspectam habebat Gal. purgationem, & si aliter (vt in Aphorismis docuit) sensit Hippo. Nec obest quidem Aphorismus, concocta medicari &c, quoniam humor quem per leues has purgationes educimus, continetur in primis venis & ille non est, qui morbum facit, vt qui putredinem non senserit, cui soli, vt postea docebimus, debetur concoctio, vt qui solus sit crudus: Interim verò si aliqua est inflammatio, quæ calorem accendat, & vapores suppeditet plurimos cordi, & vasis, per illaq; vniuerso corpori, omni diligentia per propria auxilia procurari debet humoris contenti in inflāmatione dissolutio: aut si hæc non prodest, aut non sufficit, suppuratio tentanda. Nec quidē oportet cùm febris vehementia vrget, illius propria auxilia contēnere per refrigerantia. Ergo illa adhibenda per conuenientē victū, & remedia refrigerantia, ea eligendo, quæ oportuna sint ad refrigerationem, sed interim non impediant transpirationem, aut alias morbosas causas foueant. Hæc ergo sunt auxilia, quæ postulant febres simpliciores & grauiores. Quæ verò pessimæ sunt, aut ob vitium materię peccantis, aut subiecti conditionē excitant symptomata, quæ uel uires deiiciunt, & naturæ opera turbant: aut fiunt causæ augentes fouentesq; corporis mala, & huius generis causarū sunt capitis dolor, sitis, sopor, uigilātia, & alia huiusmodi, de quibus Gal. 12. Methodi, & secundo ad Glauconem abunde differit, desiderant hæc etiam propria auxilia, ut quantum fieri potest mitigentur. Sed cauendum interim ne cum in his mitigandis, plusquam æquum est, ægrotis obtemperare uolumus, ueram curandi rationem, quæ contra præcipuas causas pugnat, cōtemnamus. Hinc enim grauissima mala sæpe sequi solent. Quoniam autem in curatione morborum non solùm uidendum est, quid conueniat morbosis affectibus, sed quid etiam natura ferre possit, maxima est opus prudētia, ne plus aut minus naturæ tribuas, quàm ipsa exigat, aut permittat curatio: Ac ubi ipsa ualida est, omnia audacter præstare possumus, quæ curatio præscribit: Vbi uerò uires labuntur, illis potissimum succurrendum. At si nec plane debiles, nec firmæ omnino sunt, sed permittūt cum quadam moderatione fieri, quæ dictat curandi ratio, ita moderari rem oportet, ut nec morbum, nec uirtutem contempsisse uidearis. Quisquis igitur ad omnia prædicta diligēter respiciet, febres omnes putridas methodo sanabit, quantum licebit, nec uires demolietur. sed quoniam nostri non est instituti hæc omnia sigillatim nunc prosequi, redeamus ad Galenum.

De purgatione minoratiua in putridis inter initia post sanguinis missionem.

Curatio febrium putridarum cum symptomatis.

In complicatis affectibus quid agēdum.

Hæc quidem, quæ putredinem finiat manente adhuc substantia: euacuatio vero, quæ totam ex corpore substantiam educat.

Proposuit Gal. duo esse adhibenda remedia contra febres putridas, nempe concoctionē &

A & euacuationem. Iam uideamus quem humorem uelit concoqui & euacuari, qualemque requirat concoctionem & euacuationem: Nam in his cogimur ab alijs interpretibus dissen tire. Etenim Acachias & recentiores alij interpretes huius loci in febribus putridis duplicẽ ponunt humorem, unum iam putridum, putrescentem uerò alium, nondum tamen putri- dum, & illum, nulla concoctionis facta mentione, uacuandum esse censent: hunc uero esse concoquendum. A quibus ego longe dissentio. Nam si putridi illi humores nullam conco- ctionem acceperunt, cam putredinem habent, qualis fit in gargrenis, ad quam putredinem sequitur nõ euacuatio, sed mors: quo modo necessario per febres mors sequitur, ubi urinæ perpetuo crudæ emissæ fuerunt: nõ enim salus expectari potest nisi præcesserit concoctio: nec materia morbi euacuari potest, nisi prius concocta fuerit. At de illa putredine nõ agit Galenus, sed de illa, quæ nunc concoctio, nunc putredo, ut diximus ab initio, uocatur, quoniam mixtum est opus ex concoctione & putredine, quod aliis rationibus ostendo. Nã

B Gal. docet in libro de differentijs febrium, in omnibus febribus putridis, absoluta putredi- ne relinqui in uenis ueluti cinerem quẽdam, qui puri proportione respondet: qui quidem humor euacuationem postulat, ut ipsum pus: At sicut pus fit per concoctionem, nec illud euacuari potest, antequam præcesserit concoctio, ita profecto nullus humor putridus eua- cuari potest, aut fieri, ante concoctionem & absque cõcoctione. Nec putare quidem opor- tet in omni accessione febris, id excerni, quod in illa computruit, ita ut nihil relinquatur extincta prorsus febre & illius accessionibus, quod euacuationem requirat. Nã sic purgatio ne non esset opus declinantibus, aut iã prorsus absolutis huiusmodi febribus. Addo ꝙ hæc ratio solum esset propria intermittentibus, & non continuis febribus, in quibus quicquid est humoris putrefacti & concocti, retinetur, donec fiat crisis, aut per purgantia medica- menta, educatur. Quinetiam multæ sunt intermittentes febres, post quarũ accessionẽ nec

C sudor fit, nec alia sensibilis euacuatio, quę respondere posit naturæ & quantitati humoris, qui febrẽ & accessiones cõmisit: Amplius si humor putrescens per illos concoctionẽ aliquã postulat, quæ putredinẽ manente substãtia finiat: eandẽ etiã requirebat, qui putridus iã est antequàm putridus sit factus: illius .n. substantia victa manet, nec vinci quidem potuit, nisi per concoctionẽ. Igitur in omnibus putridis febribus quicquid est humoris, quod putredi nẽ sensit, concoctionẽ desiderat, etsi illud iã putridũ est, idem antea fuit concoctũ: & si ad- huc putrescit, concoctionem adhuc requirit, ac finita putredine & cõctione, nisi natura: per crises perfectas vniuersum eũ humorẽ excreuerit, purgatio ad illius euacuationẽ neces- sariò est adhibenda: quoniã (vt inquit Hippo.) quæ relinquuntur in morbis, recidiuas face- re consueuerunt. Sed mirari fortè quispiam poterit, quonam modo putrescentes humo- res concoqui possint, & qua ratione concoctio finire posit putredinem manente, sub- stantia rei putrefactæ. Nam si putredo corruptio quędam est (vt antea ostendimus) & ea fit

D per diuisionẽ humidi a sicco, quo pacto quęso illa emendari vnquàm poterit per concoctio nẽ. Vt .n. corrupta nunquàm possunt vniri rediréq; ad naturã suã, ita quæ putrescunt nulla rõne emendari posse videntur. An dicendũ est humores, quos putridos vocamus, putrescen tesque in febribus, nõ esse prorsus tales .i. non exactã habere putredinẽ, in qua calor factus est prorsus ineptus ad materiã regendã, vt accidit in putredine cadauerũ: sed mixtam quan- dam esse actionem inter veram putredinem, & cruditatem: propterea q; cõcoctionem, quæ in hoc affectu fit, non posse omne vitiũ emendare, sed solũ cruditatẽ: quod verò est ex putre dine, relinqui, sine aliquo remedio, quod illius vitiũ in corpore emendare posit. Nam, vt antea diximus, tres ponit Gal. fieri in nobis alterationes: vnã, in qua fit perfecta asimilatio secundũ substantiã & qualitates, quæ quidẽ tendit ad nutritionẽ. Alia verò est alteratio, in qua nulla fit asimilatio, & illa est vera putrefactio, quæ ad corruptionẽ omnino tẽdit. Alia

E verò est, in qua asimilatio fit per qualitates, disimilitudo verò manet per substantiã: quam quidem Gal. aliquando vocat concoctionẽ, ob eam partem, in qua fit asimilatio: Aliquan do autem putrefactionem, ob eam substantiam, quæ relinquitur inutilis prorsus, veluti ci- nis, qui remanet post putredinẽ rerũ ex quatuor elemẽtis cõpositarũ. Non immeritò igitur Gal. hoc loco scribit putrescentes humores concoquendos esse, & per concoctionẽ cessare putredinem, manente materia, quæ postea sui ablationem per euacuationẽ indicat. Nã con coctio hæc non potest ad nutritionem tendere: quare nequit asimilare substantiam, sed so lũ qualitates uincit, & asimilat, atque his uictis a natura, cessant putredinis causæ, ob id- que & putredo ipsa: quo modo concocto pure & confecto, cessat omnis putredo, quia

Quo modo putrescẽtes humores cõ coqui pos- sint & con coctio pos- sit sistere pu tredinem.

M &c calor,

& calor,aliæque qualitates,quæ rebelles erant,victæ ſunt,& aſsimilatæ:vnde pus album,le- A
ne,æquale,minimumque fœtidum relinquitur: quæ indicio ſunt,qualitates victas eſſe:ma-
net tamen poſt eam victoriam & concoctionem puris ſubſtantia. Eodem pacto in febribus
putridis, putreſcentes humores a natura concoquuntur,& poſt concoctionem relinquitur
in venis ſubſtantia humoris putrefacti ſiue concocti quæ veluti, cinis eſt, puri proportione
reſpondens:quæ etiam ſui indicat ablationem, & ea non aliter fieri poteſt quàm per euacua
tionem. & quoniam putreſcentes huiuſmodi humores non ſunt reuera & prorſus putridi
(illud enim quod ita eſt affectū, concoctum & putrefactum dicitur,quia partim concoctū,
partim putrefactū eſt,ideſt partim uictum,partim non uictum,& diſsimile relictum:) ideò
non ſunt prorſus corrupti: quare nec diuiſio in illis fit, ſed vnio & incraſſatio, quoniā illis
concoctio medetur,quæ uniendo,incraſſando,& aſsimilando quantum id,quod concoqui
tur,permittit,opus ſuum perficit.permittit autem non perfectam reductionem ad naturalē
ſtatum per concoctionem,qui ita putredinem iam ſenſit, ut iam putreſcat, ut quidam pu- B
tant,qui humores non prorſus putridos hac ratione emendari poſſe credunt:Nam qui pror
ſus putridus eſt,nullam concoctionem admittit: qui verò uel læuiter putridus eſt, per con-
coctionem quidem redigitur ad mediocritatem pèr qualitates, ſubſtantia tamen emendari
non poteſt: quod verò in uia eſt ad putredinem,qualia ſunt illa, quæ liberè nō tranſpirant,
nullam tamen adhuc actu habent corruptionem, illa refrigeratione, & euentilatione cor-
riguntur. Quare malè alij interpretes his humoribus concoctionem deberi tradunt: putri-
dis uerò ſolam euacuationem. Rectè uerò ſcribit Gal. humores in quibus accenſa eſt putre-
do,concoquendos prius eſſe,deinde euacuandos. Nam concoctio facit, ut ſubſtantia, quæ
euacuanda eſt, eliciatur ab alia,& actu fiat,quod prius erat potentia. Nam humores putre-
ſcentes, cum alijs in tota maſſa erant commixti,nec propriam habebant materiam:perfecta
verò concoctione,qui putredinem ſenſerunt, relinquunt ſuum cinerem: Alij verò,qui alte C
rati quidem fueeunt,ſed abſque putredine, nihil tale habent: quare paulatim exuunt ſuum
uitium, & utiles redduntur ad nutritionem.Itaque non his,ſed illis debetur euacuatio.Sed
quid dicemus ad Galeni locū,qui in vndecimo Methodi habetur, in quo,docens curationē
febris putridæ, ſcribit duobus modis emendari putredinem, quæ fit et in mortuis & in ui-
uis,ſeparando primum id,quod eſt putrefactum ab alijs:reliqua verò reducendo ad ſymme
triam moderatis motibus, refrigeratione, & perſpiratione. Eo enim loco concoctionis nul
lam facit mentionem. Dico non eſſe eandem (vt ille putat) rationem ſanandæ putredinis
in uiuis & mortuis.Nam putredinem rerum non uiuentium,in quibus nulla fit concoctio,
ſanare poſſumus ſeparatione eius, quod iam eſt corruptum, quia illud per inciſionem (ut
contingit in carnibus ſale conditis, & in aliqua parte corruptis) ſeparare poſſumus:humo
res verò,qui in nobis per febres putreſcunt, non alia habent remedia quàm per euacuatio- D
nem,quæ alliciat proprium ſibi humorem,qui eſt excrementum:at excrementum non eſt fa
ctum ante concoctionem,ut in Aphoriſmis oſtendimus:quare rectè ſcribit Hipp. concocta
medicanda eſſe,& non cruda, quia ante concoctionem excrementum factum non eſt,& il-
lud eſt, quod medicandum venit.Si igitur Gal. velit concoctionem præcedere humoris pu
trefacti euacuationem, rectè ſentit:ſi verò non putat eſſe neceſſariam concoctionem, aber-
rat. At ſi neceſſariam credebat eſſe, nō debebat utique illam prætermittere,in eo preſertim
loco,in quo perfectam curationem ex rei natura deſſumptam, in illis febribus pollicetur.
Itaque verior eſt hæc curandi ratio,in qua precipit putredinem humorum,quę fit in febri-
citantibus, exigere ſolum concoctionem,& poſtea concocti humoris euacuationem. Cau-
ſæ verò putredinis efficientes, & materia,quæ diſponitur ad putredinem,alia poſtulant, vt
iam oſtendimus, auxilia:ſicut etiam febris ipſa, & febrium ſymptomata grauiora.Sed præ-
dicta facilius ex ſequentibus intelligentur. B

Cur ãte purgationẽ putridi humoris cõcoctio ſit neceſſaria.

Galeni locum,qui eſt in ij, methodi de curatione putridæ notat.

Sed dictæ quidem alterationis ſpecies, concoctio exiſtit, quam, vbi inue-
uenerimus, a quibusnam cauſis fieri contingat: tunc utique eorum,
quæ hoc pacto ſalubria ſunt, ſcientiam tenebimus.

Quę dicta ſunt de ceſſatione putredinis,per concoctionē,& quæ nunc dicuntur de his,
quæ poſſunt concoquere& concoctionem iuuare,deſiderant maiorem cognitionem, dili-
gentioremq; tractationē de concoctione.Sed quoniā hęc pro dignitate in Aphoriſmis enar
rautmus,

A rauimus,capita solum ex eo opere hic transferemus:nec huic libro desint,quæ sunt neces-
saria. Ac primum quidē dicemus,quid sit concoctio,deinde quæ sint concoctionis causæ:
tertio quæ sint species,& differentiæ concoctionis:quarto quo modo concoctio fiat:quin-
tò quæ sit uis concoctionis, qualisq; requiratur concoctio in humore,qui ad purgationem
aptus esse debet: Postremò quibus remedijs medicus concoctionem iuuare possit. Porrò
recentiores ferè omnes medici Auicēnam sequuti concoctionem esse definiunt humoris
præparationem ad expulsionem:quandoquidem Auicēna ipse concoctionem dicit esse sub
stantiæ adæquationem, quæ ad facilem obedit euacuationem. Sed hæc opinio multis mo-
dis falsa esse ostenditur, primò q duos Aphorismos inter se confundat,eum scilicet,in quo
author scribit concocta medicari,& eum in quo dicit,corpora cum quis purgare uoluerit,
oportet fluida facere.Nam si per coctionem intellexisset præparationem ad expulsionem in
priore Aphor. frustra in alio ageret de illa præparatione,quæ(vt Gal. eo in loco tradit & in
B Aphorismo in acutis passionibus rarò) consistit in extenuatione & incisione humorum,ac
viarum apertione. Deinde cōcoctio omnia incrāssat:purgatio verò cū fiat per medicamēta
attrahētia,tenuem postulat materiā,ut Gal.in lib.3.de Natural.facul. passimq; alibi scribit.
Præterea per concoctionē humores reddūtur naturæ similes:similitudo autē est causa reten
tiōis,dissimilitudo verò causa expulsionis:quare si natura præparare vellet materiā ad expul-
sionē,nō illam cōcoquendo assimilaret.Addo q multi morbi per solā concoctionē curātur:
quò fit vt frustra à natura cōcoquatur, qđ postea expellendū nō est. Postremo in acutissimis
morbis semper purgare possemus, quoniā humores, qui illos faciunt,calidi sunt & tenues:
proptereaq; ad expulsionē paratissimi,vt scribit Gal.in lib.3. prædictionū tex. 23. Alij verò
sunt,qui cōcoctionem esse definiūt separationē boni a malo:qui maxime aberrant.Nā con-
coctio omnia assimilat: qui verò separat,dissimilitudinē molitur in rebus. Deinde conco-
ctio(Arist.teste)est perfectio,diuisio verò imperfectio est: quippe cùm diuisio corruptioni,
C cōpositio generationi similis sit.Præterea omnia,quæ maturescunt & cōcoquūtur,ideò ma-
turescere & concoqui dicuntur, q siccę partes humidis,caloris beneficio,misceantur. Ergo
cùm illi concoctionem separationem boni a malò esse dicunt, cruditatem potius,quàm cō-
coctionem definiunt.Addo quod concoctio fiat incrassando: quæ verò incrassantur vnam
formam recipiunt,nempe crassitudinem,non autem diuersas & separatas.Postremò Gal.in
lib.de naturali. facul. separationē mali a bono, expultrici, & non concoctrici facultati tri-
buit.Iulius Delphinus concoctionē ait esse reductionē caloris ad temperamentum:quę opi
nio non est digna primario Academiæ Ticinensis medico.Nam concoctio fit a calore in pas
siuis qualitatibus,ut inquit Arist. q si esset caloris reductio, esset eiusdē passio,& nō actio:
& calor naturalis non faceret concoctionem,sed illam pateretur,& temere ille eodem loco
dixisset concoctionem fieri,cū calor elaborat & vincit materiā:oporteret præterea purgare
D calorem,si concocta sunt medicanda.Sed pudet me tam absurdam opinionem prosequi, &
alias eiusdē authoris sententias,quæ ita sæpe sunt ridiculæ,ut quilibet facilè agnoscere pos-
sit illum ambitioni potiusquàm eruditioni in edendis illis suis cōmentarijs studiuisse. Cæ-
terū Manardus,cū nō putaret vnā esse omniū concoctionū naturā,ex triplici differentia eo-
rum,quę concoquuntur triplicē cōcoctionis diffinitionē adfert.Nā ea,quæ concoquuntur,
(inquit)sunt vel alimenta,vel putridi humores,uel alij,qui nō sunt putridi.Primā cōctionē
dicit esse alterationē,in qua alimentū ei,quod alterat,omnino assimilatur.Secūdā dicit esse
alterationē,quæ putredinē cessare facit.Tertiā,quæ materiam, quæ concoquitur,quadante
nus assimilet.Quā opinionē partim ex Auicenna,partim etiā ex Gal. sumpsisse videtur. Nā
Auice.in prima fen.lib.1.vnā ponit concoctionē vtilis materiæ:aliā verò, ut ille vocat,super
fluitatū,& illā vocat conuersionē in propriā substantiā nutriti:in hac verò idē naturā tētare:
q si assequi nō potest,saltē eas qualitates moliri in materia,quæ seruiant ad expulsionē,exte
E nuando scilicet materiā si crassa sit,aut incrassando,quod est tenue,aut incidendo,quod est
viscosū.Gal.etiā hoc loco definit cōcoctionē esse alterationē,quæ putredinē cessare facit.ve
rū hæc opinio etiā falsa est.Nā si ex diuersa materia actiones diuersas iudicare debemus,non
solū in cōcoctione,sed etiā in attractione, retentione, & expulsione absurda sequētur. An
quæso dicemus nō eandē esse facultatem attractricē, quæ alimentū & medicamenta & pro
priam in singulis materiam ut panem, vinum, rhabarbarum, cassiam,& alia eiusdem gene-
ris in corpus trahit:& retentionē dicemus diuersam,quæ retinet hæc, quæ sunt diuersa.An
facultatē expultricem vnā requiremus,in emissione vrinæ, aliā verò in expellendi alui excre

De diffinitione concoctionis disputatio.

Concoctionem nō esse præparationem humoris ad expulsionem.

Concoctionon esse separationē boni a malo

Concoctionem nō esse reductionē caloris ad temperiem

Manardi opinio, quæ reprehenditur.

 mentis.

mentis. Sic etiam dicemus vnam esse facultatem concoctricem quæ panem, aliam quæ carnes, & aliam, quæ assumuntur concoquit: In qua quidem re nihil est absurdius. Præterea vna est efficiens causa concoctionis, facultas concoctrix: unum instrumentũ, calor natiuus, vnus finis ut postea ostendemus, una materia cõmunis, humor inquã, qui incrassari potest. quare & communem oportet esse definitionem, nec spectare oportet particulares effectus, qui nascuntur ob istorũ uitia. Sic enim oporteret infinitas propemodum facere diffinitiones concoctionis. Nã concoctio non solum putredinem cessare facit, sed etiam acrimoniã humorum retũdit, frigidiores humores calefacit, calidiores temperat, omnes incrassat, miscet omnia omnibus, omnia quantum fieri potest assimilat. An propterea dicemus concoctioné vnam esse, quæ acrimoniam retundat, aliam quæ frigida calefaciat: aliam quæ temperet calida, aliam quæ incrasset, aliam quæ assimilet, aut aliquid aliud particulare efficiat, minime certè: sed propriam illius naturam, generalemque actionem spectare oportet, non ea autem, quæ illi accidunt. Etenim concoctio certum aliquid facit, ad quod particulares operationes sequuntur, ob mutationé aliquam, quæ nascitur in agente uel materia. Quæ enim putrescentem habent materiam, per concoctionem in illis cessat putredo: quæ acria sunt, mitiora redduntur. Quæ erant diuisa, vniuntur, & sic de alijs. Atque hæc non impediunt quominus cõcoctiones diffiniamus cõmuni omnibus, quæ cõcoquũtur diffinitione: quod Gal. aliquando facit, aliquando verò particularia prosequitur. Nam in hoc loco concoctionem solum diffinit in putrescente humore: In 2. verò de natural. facul. cum scribit concoctionem nihil aliud esse quam alterationem & mutationem nutrientis, in eius quod nutritur qualitatem, concoctioné alimenti solum describit. cum verò in tex. 6. quinti commentarij, sexti lib. Epidemiòm scribit concoctionis nomen significare omnem ad mediocre tẽramentum adductionem, & in lib. primo eiusdem operis tex. 6. secundi commentarij, & in 13. Aphoris. primi libr. & in tex. 44. secundi acutorum, in quibus locis scribit illa vocari concocta, quæ à calore & à natura sunt superata & victa, etiam si nutrire non possint: cruda verò, quæ non sunt euicta, communem omnibus concoctionem quærit, & diffinit. Id quod etiam in 3. de crisibus exprimit, vbi scribit concoquere nihil aliud esse, quàm naturã superare, debellare, resistere vehemẽtiori morbi conatui & quę infestabant, reprimere: Etsi hæc diffinitio contracta est ad materiam morbosam. Verum in prædictis locis veram vim & naturam concoctionis non exprimit. Nam cum humidum à sicco temperatur, & calidũ à frigido, & econtra, non properea fit concoctio. Item cum natura crassos humores extenuat, illos quidem uincit, & cum exuberantes eos euacuat: cumque malos à bonis separat, opprimit quidem morbi causas, sed interim concoquere non dicitur. quare Gale. uictoriæ rationem & modum explicare debebat, vt naturam iuuare possimus, cum illam concoquẽdo, uincere non posse uidemus. Cæterum Arist. in lib 4. Meteorum definit concoctionem esse perfectionem, quę à naturali proprioque calore ex oppositis fit passiuis, quæ sua quippe materia existunt. Quę quidem definitio etsi ab omnibus est recepta, tamen mihi non uidetur proprie exprimere quod quęrimus. Nam genere utitur nimium cõmuni. Etenim generatio, mixtio, & alia quæcumque alteratio, quam res exigit, est perfectio: Si quidẽ res dicitur perfecta, cum id est assecuta, quod illi deficit. Præterea generatio eodem authore etiam fit cum calor obtinet qualitates passiuas & propriam cuiuscumque materiã. Quare communis uidetur esse definitio generationi & concoctioni. Adde quod in ea diffinitione non comprehenduntur omnia, quę concoquuntur. Nã quę elixantur & assantur, nõ à proprio, sed ab externo & igneo calore concoctionem assequuntur. Nec etiam docet, quid materia patiatur à calore, cum fit cõcoctio, an scilicet acquirat calorẽ, uel frigus, uel siccitatem, uel humiditatẽ, aut aliam quancumque qualitatem. Dicit quidẽ concocta tunc ea esse, quando calor humorẽ uicit: & tunc uicisse, cum formam & essentiã simpliciter, uel subiectã quandã formam aquisiuit: ut ea quæ maturantur, matura & cõcocta dicuntur, quando eorum semen aptũ iam est, sibi simile gignere: et tubercula appellat cõcocta, quando ad suppurationẽ peruenerunt. Verũ hæc non satis exprimunt naturã concoctionis, & propriũ terminũ. Ignoremus enim necesse est, quibus remedijs concoctio iuuari possit, si illud propriũ ignoremus, quod concoctio quærit. Fernelius in lib. quem scripsit de purgandi ratione quærit etiam communẽ eam concoctionis naturã: sed inuenire non potest. Dicit enim concoctionẽ esse substantiæ, in naturę conuentiorẽ statũ, caloris ui, factam mutationẽ: ac non solũ alimentum, sed etiã puris materiã, & synceros humores, quos impropriè uocat superuacuos vt

Galeni varia sententia de diffinitione concoctionis.

Galeni diffinitiones examinat.

Aristotelis diffinitio quæ etiam non recipitur.

Fernelij diffinitio de cõcoctione reprobatur.

A vt pituitam influentem in pulmones, & vtramq; bilem concoqui scribit: Ac pituitam qui-
dem concoqui scribit, si acquosa fuerit & incrassescat, crassaq; extenuetur: & bilis concocta
ab eo uocatur, si mitior & domita ita reddita fuerit, ut promptius expelli posit: qui author
etiã cum alijs aberrat. Nam conueniẽtiorem eum statum, quem dicit acquiri per concoctio
nem, exprimere non potest generali quadã ratione: & cum ad particularia descendit, maio
res errores committit. Vt enim aquosa pituita per concoctionem crassior redditur (quan-
doquidem concoctio omnia incrassat) sic quæ crassa est, per concoctionem nõ extenuatur:
hoc enim facit fusio (vt postea docebimus) quæ præcedit in concretis concoctionem, non
autem ipsa concoctio id præstat. Nec verò bilis ideo concoquitur, ut postea promptius ex-
pelli posit: id enim non est finis concoctionis, etsi alia ratione accidit, ut ea quæ concocta
sunt, melius euacuari possint. Sed ne aliorum omnium opiniones excutiamus, qui idem se-
rè sentiunt, vnum inuenio locum apud Gal. qui proprie exprimit id quod quærimus: est au
B tem locus in lib. 8 de medic. compositione secundũ locos capite de hepatis affectibus, ubi
dicit concoctionem esse alterationem, quæ eousq; procedit, donec in similitudinem partis
quod concoquitur sit transmutatũ: vbi etiam docet, quomodo differat concoctio a nutri-
tione. Nam concoctio est asimilatio: nutritio verò est vnio eius, quod asimilatum est ei,
quod asimilauit. Nã hæc diffinitio omnibus quę concoquũtur, est communis: etenim cibus
dicitur esse concoctus in vẽtriculo, hepate, & alijs partibus, quando in colore, sapore, odo-
re, & in primis qualitatibus atq; per substantiã est asimilatus. Eodem modo pus dicitur cõ-
coctum, quando est factũ album, lene, & æquale, & minimũ foetidũ. ex his enim ostenditur
ꝙ sit factũ simile, quantum illius natura patitur. deinde hæc diffinitio concoctionem sepa-
rat a generatione, mixtione, nutritione, contemperatione, mitigatione, & omni alia muta-
tione, quæ a natura & calore natiuo fit. Et enim aliæ mutationes asimilationes nõ sunt, aut
C nõ solæ. Adde quòd comprehendit concoctionẽ etiam quæ fit ab igneo calore in rebus ex-
ternis: illa.n. dicuntur concocta, cum igni sunt certo quodammodo asimilata. Præterea tra
dit hæc definitio id, quod est utile nostræ arti. Cum.n. intelleximus concoctionẽ esse asimi
lationem, illud quoq; agnoscimus, quantũ res sit cruda, & quomodo concoqui posit. quæ
enim prorsus disimilis est, penitus est cruda: quæ vero similitudinem iam aliquã est assecu-
ta, tantum habere concoctionis agnoscitur, quantum habet similitudinis. Ac si putamus na
turam non posse concoquere & asimilare, eò quòd concoctrix facultas sit malè affecta, aut
illius calor imbecillus, uel immoderatus, uel materia quæ concoquitur, exuperet agentis
uim, uel repugnantẽ habeat qualitatẽ, aut substantiã: tunc in eo quod uidemus concoctio-
nem impedire, remedium adhibemus. Porrò ex hac diffinitione aliæ omnes quæ traduntur
a bonis authoribus, natæ uidentur. Cum.n. natura asimilauit materiam, tunc uicit quantũ
uincere potuit, & perfecit eandem. Ac ubi morbosa est materia, illam debellauit, oppresit,
D & represit vehementem illius conatum. Nam ubi similitudo facta est, non est amplius re-
pugnantia: & vbi aliquid est putrescens, illud putredinem exuit: & id quod acre est, acrimo
niam deponit: quoniam, ut postea ostendemus, concoctio a moderato calore fit, pro cuius-
que materiæ, quæ concoquitur, natura. Itaq; cum calor noster sit moderatus, & secundum
naturam, extraneas omnes qualitates asimilando temperat & mitigat. Igitur una est con-
coctio in omnibus quæ concoquuntur, qua omnia concocta dicuntur, quando pro sua na-
tura sunt asimilata concoquentibus: alimentum quidem concoctum tunc est, quando per
suam substantiam, & qualitates omnes simile est redditum parti concoquenti. pus verò &
tumores putrescentes concocti dicuntur, cum eorum qualitates similes quoq; sunt redditæ
partibus concoquentibus. Nã substantia puris & putrescentiũ humorum cũ sit corrupta, am
plius asimilari nõ potest, & vniri substãtiæ nostræ: suo tamen modo dicuntur illa concocta,
E quia naturã concoctionis assumpserunt, nempe asimilationẽ eam, quã recipere potuerunt.
Nõ ergo plures sunt concoctionis naturæ: quoniã ex eo ꝙ melius, uel deterius, magis & mi-
nus asimilatur, & cõcoquitur, diuersæ species in concoctione fieri nõ debent. Sic.n. ea quæ
assantur, uel elixãtur, uel frigũtur, aut alio modo ad esũ & usũ nostrũ igneo calore parãtur,
omnia cõcocta dicuntur, cũ sunt euicta & asimilata pro ratione agentis & materiæ diuersi
tate & si interim modo cõcoctionis differũt. Nũc sequitur vt doceamus causas cõcoctionis,
&, primũ agam de materia: de qua quidã ita sentiunt, ut nihil putent concoqui posse, quod
post concoctionem nutrire nequit. Propterea solùm sanguinem, & pituitam dulcẽ, ex qui-
bus tandẽ nutritur corpus, concoctionẽ admittere: synceros verò humores vt bilẽ vtranq; &

Concoctionis uera definitio ex Gal.

Ad prædictam diffinitionẽ alias omnes redigit.

De Materia concoctionis.

 serosos,

An humores qui nutrire nō possint concoqui debeāt disputatio.

serosos, uel putridos, aut acidam, uel salsam pituitam non esse concoquendos, quoniã concoqui non possunt: & propterea medicos errare, qui in purgationibus istorum humorum concoctionem expectant. Nam adferunt concoquendum esse id, quod est crudum, cruentum & acerbum, quæ quidem humori bilioso non conueniunt: quippe cum, uilis nimis sit iam assata, & excesserit naturam sanguinis, in quem amplius mutari non potest, excrementumque sit factum in sanguinis generatione. Adferunt præterea naturam primum concoquere, deinde separare, tertio expellere. Quare eos humores, qui iam sunt synceri, & secreti, indicare expulsionem, & non concoctionem. Deinde sumunt argumentum ex his, quæ concoctionem iuuant: illa enim esse, quæ natiuum calorem augent, ut potentius assimilet materiam quæ concoquitur, ut tandem eam in nutrimentum uertat: hæc autem frustra tentari in synceris & corruptis humoribus, quæ nullam cognationem habent cum eo, quod concoquit. Addunt. Gal. undecimo Meth. scribere putrida esse uacuanda, non alteranda, uel concoquenda: & alio loco præcipere concoquendũ esse, quod est semicoctum: expellendum verò esse, quod nequit concoqui. postremò nunquam Gal. humorem qui herpetem facit, aut flatum concoxisse, nec alium tumorem qui nõ esset phlegmonosus, idest ex sanguine factus. Propterea illi aiunt Hipp. cum præcipit concocta esse medicanda, & non cruda, intelligere non esse purgandum antequam sanguis crudus & crassus sit concoctus: naturam enim per febres alimenti concoctiones ui morbi interrumpere, & propterea purgationem non esse tentandam, antequam sanguis ipse rursus coquatur, & in alimentum mutetur bonum. Verum hæc opinio falsa est, quod sic ostendo, & primò respondeo illorum argumentis. Igitur cum illi dicunt, id quod concoctionẽ exigit, crudum esse, uerum dicunt: cruentum autem & acerbum illud semper esse, non itẽ. Nam Gal. in secundo de uictu acutorum bilem flauam crudam uocat. Quod separatum est post concoctionem, est expellendum, si nullam cruditatem antequam expellatur recepit: nam alioqui rursus concoquendum est. Etenim optimus sanguis concoctus quidem dicitur: ubi tamen inflammationem facit, aliam rursus concoctionem exigit, quia ob putredinem dissimilis, & propterea crudus est redditus. Illud verò falsum est, naturam in omni concoctione sibi proponere finem nutritionem. Nam calor (vt inquit Gal. in secundo de natural. facultatibus) per se calefacit: per accidens autem concoquit, digerit, agglutinat. Ac natura, quæ caloris beneficio concoquit, id studet efficere, ut sibi assimilet materiam in qua agit, ut omnia agentia repugnantes sibi causas uincere contendunt: atque eo uicto quod repugnabat, agere desinunt: quod in generatione puris euidenter apparet. Nam posteaquam natura uicit repugnantes qualitates, & eas similes sibi fecit, in ipsam substantiam non amplius agit, ut ex ea nutritionem aliquam quęrat. Igitur ex eo quod plus uel minus assimilatur, sequitur nutritio, si substantia assimilari potest: aut solùm sequitur victoria qualitatum, si substantia inutilis est: omnia tamen pro sui natura & modo concocta dicuntur, quando sunt assimilata quantum eorum natura patitur. Gal. rectè iubet ea quæ nullam concoctionem recipere possunt, separanda esse a corpore, ut in partibus putrefactis accidit. Ea verò quæ possunt uinci, prius non sunt euacuanda, quàm fuerint concocta. Nam si in gangrenis possemus pus conficere, utique id faceremus, et si scimus ex pure nullam partem nutriri posse. Errant autem illi, cum dicunt Gal. nunquam tentasse concoctionem in materia, quæ esset inepta ad nutritionem. Nam in secundo de uictu acutorum bilem acriorem iubet concoqui, non curans si cum sanguine ea sit commixta, uel a sanguine separata. Natura enim & calor noster in omnem materiam, quæ illi sit dissimilis, agit, nec cessat in actione, donec assimilauerit quod erat antea dissimile: id quod est concoquere. Quin etiã in libro sexto de simplicibus cap. de aristolochia scribit flatus concoqui: & in lib. de constitutione artis ait humorem melancholicum difficillimè, & post illum bilem concoctionem admittere. Amplius in libro primo Epidemion tex sexto, com. secundi iubet schirrhosas dispositiones, quæ a pituita crassa, uel humore melancholico fiunt, concoqui. Omitto quod in lib. de med. secundum locos scribit bonum esse omnes dispositiones concoquere: & quid eo hac in re est clarius, quod scribit Arist. lacrymas concoqui, & mustum, & omnia denique concoqui posse, quorum humiditas & materia potest incrassari. Omnia enim quæ agente calore incrassantur, cõctionẽ admittunt. Non mirum ergo si quilibet humor, qui in nobis est, concoctioni subijcitur. Verum cum illi quærant, an syrupi vim aliquam habeant concoquendi, uel iuuandi concoctionem, frustra disputant an syncera materia pos-

sit

A sit concoqui. Quærere enim debebant, an cum bilis mixta cum sanguine putrescit, peculiarem concoctionem desideret, ad eamque iuuandam conferant aliquid syrupi quibus vtimur. Ex quibus quidem patet omnes humores posse concoqui, siue illi synceri sint, siue commixti cum alijs, dummodo sint crudi. Omnes verò crudi non sunt: id quod ex sequentibus clarius patebit. Nunc illud sequitur explicandum, an omnes humores concoquendi sint, cum purgare uolumus corpus: de qua quidem re magna semper fuit, & adhuc est controuersia: nam quidam id simpliciter pronuntiant in quacunque purgatione, & in quocunque humore, qui euacuandus est per medicamenta purgantia, aut etiam per illa, quæ urinas, aut sudorem mouent: alij solùm putant concoctionem necessariam esse ante purgationem in humoribus, qui infra sanguinem subsistunt, qualis est pituitosus humor, qui in sanguinem verti potest: alios enim humores qui supra sanguinem sunt, ut qui iam concoctionem excesserint, veluti est vtraque bilis, non esse concoquendos, quia crudi non sunt
B quippe cum sint plus iusto assati: Alij aliter sentiunt. Ego verò puto solùm concoctionem requiri ante nostras purgationes in humore qui putrescit, in alijs verò nequaquam, & contra alias omnes opiniones sic argumentor, sumpto ex diuisione humorum principio, in qua eos omnes comprehendo. Vel enim humores concoquendi ex eorum opinione sunt synceri, & separati à tota massa, quales sunt qui extra venas continentur, vt pituita in ventriculo, intestinis & bilis flaua in folliculo fellis, & humor melancholicus (si syncerus reperiri potest) in liene, & serosus humor in pericardio & vesica, aut cum huiusmodi humores simplices tumores, & exquisitos in partibus excitant: vel commixti sunt inter se omnes, ut in tota massa sanguinis, quę particeps est omnium humorum: uel tota est ipsa massa quæ est concoquenda: porrò qui peccant, uel peccant quantitate, uel qualitate, uel ex putredine &
C corruptione: At synceri humores concoquendi non sunt, cum purgatio sequi debet. Nam vel illi infra sanguinem sunt, ut pituita, uel supra sanguinem ut bilis atra & flaua, aut est serosus humor (nam sanguis purus pro quarto humore nusquam syncerus reperitur.) Iam dico pituitam non esse, quæ concoctionem postulet ante euacuationem, quæ fieri debet per purgationem. Ac primo sumo quod illi dicunt, pituitam esse sanguinem diminutè coctum, & per meliorem concoctionem eam mutari in sanguinem: quod si ita est, post illius concoctionem non erit opus euacuatione: nam post sanguinis generationem, pituita nulla remanet, quæ euacuationem aliquam postulet. Quod enim in aliud iam mutatum est, non amplius est: quare nec euacuari, nec aliud pati potest. Quod si dicamus in generatione sanguinis fieri non simplicem sanguinem, sed eum, qui ex quatuor humoribus est compositus, & propterea etiam pituitam gigni: ut hoc refellere facilè possem, nimirum cum ex pituita qua ex sit actu, non posit rursus pituita fieri: tamen hoc nunc illis concesso, non sequitur propterea purgandam esse pituitam, quæ cum sanguine fit, &
D manet. Illa enim requiritur ad constitutioné massæ sanguineæ, & corporis nutritioné: nec aliquid ex ea superest excrementosum, ubi bonam & ulteriorem concoctionem supponimus factam, cuius vi, ex pituita, bonus sanguis est genitus. Deinde si concoctio præcedere debet purgationem, quoniam concoctio gignit excrementa, & simul quod bonum est, ac post illam possumus separare excrementa ab eo, quod est utile, necesse est ex sua concoctione pituitæ syncerae, & separatæ ab alijs humoribus, resultare duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius. At quænam quæso erunt excrementa, quæ ex concoctione talis pituitæ fient: quo nomine vocabuntur, aut ab antiquis vnquam fuerunt cognita, & nominata. Quid præterea relinquetur mediocre præter duo illa excrementa ex pituita: an forte chylus, ergo ex pituita fiet chylus, & excrementa concoctionis pituitæ erunt stercus & vrina. Eadem igitur excrementa chyli & pitui-
E tæ, eadem est materia horum omnium cibus, uel pituita sola. Nihil ergo referet si quis pro pane, carne, & alijs alimentis pituitam ingerat: quippe cum ex hac absurda opinione sequatur, ex omnibus his rebus fieri concoctionem in uentriculo, & intestinis: & aliquid mediocre in ea relinqui, & stercus & vrinam fieri. At dicet aliquis non esse chylum, qui fit ex concoctione pituitæ syncerae & separatæ ab alijs humoribus, sed sanguinem, sequitur ergo in uentriculo, intestinis, extra venas & hepar sanguinem fieri. Deinde eadem argumenta urgent, quęnam quæso ex solius pituitæ mutatione fieri possunt excrementa, & quid præter excrementa utile relinqui potest. Nam in generatione sanguinis, ex quo nutriri debet corpus, fiunt simul quatuor humores, & oportet materiam ex qua posint tot humores fie-

An cum purgandum est corpus, omnes humores qui euacuendi sunt cōcoctionē postulent.

Authoris opinio, qd solū requiratur cōcoctio in humore putrescente.

Pituitā ueram concoquendā non esse ante purgationē

pituitā non posse per a-

liquam coctionē mutari in sanguinem.

ri,qui quatuor elementa repræsentant,nō esse simplicem & qualemcunq;, sed talem,vt om A
nia elici ab ea possint,ut sunt alimenta, quæ singulis animantibus a natura sunt data: pitui
ta verò,quę frigidissima & humidissima est,quomodo quęso potest esse materia aliorū om
nium quatuor humorum.An ex eo,quod est frigidissimum & humidissimum potest a me-
diocri nostro calore aliquid fieri igneum,vt bilis:aliquid terreum,vt humor melācholicus:
aliquid aereum,vt purus sanguis:pręsertim in vna & eadem mutatione,in qua simul omnia
fiunt,& non per assationem & mutationem vnius in alterum,sicut ex vna bile alia fieri dici
tur. Quòd si quis tres alios humores fieri dicet ex ea concoctione pituitæ,saltē ille nunquā
ita stupidus erit,vt credat ex ipsamet pituita, rursus fieri pituitā. At nisi pituita fiat simul cū
alijs humoribus,ex ea non fiet sanguinis generatio : quippe cum hic in se includat quatuor
simul humores,nec possit vnus sine alijs gigni. Concedet ergo fortè hęc opinio idem ex se-
ipso gigni,& ex eo quod actu est,fieri idem actu,contra omnia philosophiæ,& naturę prin B
cipia.Non igitur pituita,quæ extra venas est separata , concoquenda est , vt post concoctio
nem illam euacuemus.At nec pituita,quæ est in hepate & venis commixta cum alijs humo
ribus,ea est,quę concoctionem postulat,& post concoctionem purgationem.Nā si illa secū
dū naturam habet,eā concoctionem accepit in generatione totius massæ,quam pro sua na-
tura exigit.Nō ergo rursus concoquenda est,aut idē de bile,& humore melancholico dicē-
dū,quæ etiā fiunt in generatione sanguinis,& eos gradus caloris & perfectionis acceperūt,
quam pro sua natura & portione materię,ex qua fiunt,assequi potuerūt.Quòd si velimus il
lā,quę mixta est cum alijs humoribus,pituitā,peculiarem concoctionē adhuc postulare, se-
quētur eadem absurda,quod ostendere nemo possit,quænā excrementa ex ea concoctione
fiant,& quid mediocre sequatur. Præterea si in massa sanguinis fit noua generatio sangui-
nis, idem in seipso gignetur, & quæ ex prima erant concoctione facta, omnia commisce-
buntur cum alijs,quæ fiunt ex posteriore concoctione, & infinita alia absurda sequentur. C
Concoquitur quidem rursus pituita , verum non sola , aut commixta cum alijs humori-
bus, ita vt ex ea sanguis, idest, generatio quatuor humorum fiat, sed in nutritione singu
larum partium. Ex tota enim massa humorum qui continentur in venis, singulæ partes
corporis nutriuntur, præcedente illorum concoctione : at ex ea concoctione non relinqui
tur pituita excrementum, sed sordes & vapor. Itaque pituita antequam euacuetur, nul-
lam concoctionem postulat : quia cum secundum suam naturam habet, nullum habet vi-
tium,quod exigat propriam aliquam concoctionē. Sed si frigidior est,sola caliditate emen
datur illius vitium: si crassa extenuationem requirit: si viscida,abstersionem & incisionem:
si multa consumptionem & diminutionem,quæ fit per ea,quę vim habent eam euacuandi.
Quod si salsa sit,aut acida, aut alio modo vitiata præterquàm per putredinem, nec etiam
exigit concoctionem, quia ea uitia nullam ponunt in ea cruditatem,nec concoctio potest
emendare ea mala : quare nec Gal.vnquam salsam pituitam dixit esse cōcoquendam, & me D
ritò quidem. Nam per concoctionem emendantur omnes qualitates, quæ sunt in materia,
quæ concoquitur, vt apparet in generatione puris, & concoctione alimenti, ac substantia
etiam ipsa quantum fieri potest mutatur:non ergo sola salsedo postulat concoctionem.Nā
si alia,quæ in pituita sunt,non sunt cruda, mutationem illa non exigunt per concoctionē,
vt sola salsedo emendetur:quod quidem argumento est, illa quæ cruda sunt, esse in omni-
bus dissimilia,quia per concoctionem fiunt per omnia similia. Quod verò nec bilis flaua,
aut atra,quæ suam seruat naturam & temperiem,vt in sanis,& quæ etiam aliquam acrimo-
niam aquisiuit,aut paulò frigidior facta est,aliquam desideret concoctionem, siue separata
sit a sanguine,siue cum sanguine commixta, siue iam morbos gignat,sed sine putredine, ea
dem argumenta,quibus vsi sumus contra concoctionem pituitæ, ostendunt, nempe quòd
ex bilis concoctione,vel flauæ,vel atræ,non possint resultare aliqua alia excrementa,nec ali E
quid vtile. Quare nihil post illorum concoctionem separari potest ab alio : & quia cum gi
gnerentur,acceperunt suam concoctionem,easque qualitates,quas recipere potuerunt, &
quæ postea in illis nascuntur vitia in qualitatibus sine putredine, per contrarias qualitates
emendantur : At hoc non est concoquere, sed alterare : concoctio verò non est simplex &
qualiscumque alteratio,sed quæ tendit ad assimilationem omnium qualitatum, & substan
tię quantū fieri potest.Quare turpiter errant,qui cum aliquem sanum,cacochymum,bilio
sis humoribus plenā citra febrē,purgare uolūt,syrupos dant ad concoquendū,cū nulla illic
sit cruditas,sed fortasse crassities,caliditas,& obstructio aliqua:quę tollēda sūt per propria
remedia,

Quæ vitia per concoctionē emēdari possint aut nequeant.

Concoctio qualis sit alteratio.

A remedia, non per concoctionem, vt facilis fiat purgatio. Nec vnquam Gal. tales humores
in aliquo morbo dixit esse concoquendos. Nec locus quidem facit, qui habetur in secun-
do de victu acutorum, vbi flauam bilem vocat crudam. Nam bilem illic, crudam intelligit;
quæ ex putredine acrimoniam accepit: quandoquidē eam dicit simul grauiter olere, quod
putredinis est indicium. At uero cum iam putem constare nullum peculiarem humorem,
qui non putrescat, concoctionem postulare ante purgationem, idem ostendamus de tota
humorum massa: id quod facile est ostendere. Nam tota massa, quæ semel genita est & fa-
cta per concoctionem in hepate & uenis, nullam illic postulat nouam concoctionem, sed
in singulis partibus: alioqui ex totius massæ concoctione, noua fierent excrementa: sed
quænam quæso præter humorem melancholicum & flauam bilem: at hęc prius sunt facta,
nec amplius fieri possunt. Quòd si tota massa humorum qui in uenis continentur, non est
assecuta perfectos gradus concoctionis & asimilationis, vt cum dicimus corpus humori-
B bus crudis abundare ex crapula, otio, & imbecillo calore, tunc non est facienda noua con-
coctio: sed quę facta est, uerum debilior, ad perfectionem ducenda adhibitis remedijs, quę
pugnant contra copiam materiæ, & eius qualitates, ut est inedia, & admota calefacientia:
At absoluta ea concoctione, remanent solum excrementa secundum naturam, quæ non e-
gent purgatione per nostra medicamenta, sed a sola natura expellũtur. quare Galenus post
remedia, quæ adhibet ad huiusmodi cruditatem emendandam, nullam instituit purgatio-
nem, quia ea concoctio tendit ad perfectam asimilationem: in qua solùm fiunt excremen
ta secundum naturam, bilis inquam flaua & atra, quæ iam erant inchoata: Ac posteaquàm
per ulteriorem concoctionem, in qua omnia, quæ sunt in massa, ad portionem perficiun-
tur, sunt facta & absoluta, separantur & expelluntur eo modo, quo diximus a natura: qua-
re postea non est opus purgationibus nostris. Sed enim contra vniuersam opinionem de
C concoctione humorum, siue illi synceri sint, siue commixti, siue de vnius, vel de omnium si
mul concoctione agamus, illud facit, quod Galenus in nullis febribus diarijs, in synochis
non putridis, in hecticis, in quibus tamen humores omnes & singuli sunt præter naturam
calidiores, acrioresque redditi, nunquam dicat esse opus concoctione, nec aliquam vm-
quam dicat esse cruditatem humorum, nec aliqua sumi signa ex vrina aut pulsibus, quæ cru
ditatem, aut concoctionem fieri ostendant: quę omnia in solis febribus putridis diligenter
obseruat & tradit. Præterea in commentario Aphorismi concocta medicari. Scribit natu-
ram post concoctionem facere crises: at crises proprie sunt morborum, qui cum febribus
putridis infestant. Ex quo intelligere debemus cruditatem nasci ex putredine in humori-
bus, & propterea in illis expectandam esse concoctionem, postquam relinquitur excremen
tum, quod omnino separādum est ab alijs humoribus, nec aliter potest separari commodè *Putredinē*
quàm per medicamenta purgantia: quæ omnia sic ostendo. Nam putredo, quæ corruptio *esse causam*
D nem mollitur in re, quam inuadit, dissimilitudinem facit, & quæ iam similia facta erant re- *cruditatis,*
bus concoquentibus, illa reddit excitatis causis morbosis, & calore alieno naturæ operibus *& quomo-*
dissimilia in substantia & qualitatibus: vnde natura rursus eam materiam aggreditur emē *do.*
dare, & vincere. Id quod cum fiat per contactum, asimilando agit, & si fortior est uincit,
& asimilat, quod quidem potuit vinci & asimilari, qualitates inquam, quæ sunt in re quę
putrescit excedentes & dissimiles agenti. Substantiam igitur non potest vincere, quia illa *Qualitates*
est corrupta, & hoc quia putrida: ac substantiæ, non qualitatum, vt dixi corruptio, & putre *& non sub*
do vitia sunt. Quare res, quæ putrescit, per qualitates solum concoquitur: id quod osten- *stantiā rei*
ditur, quia per qualitates asimilatur, per substantiam verò minimè: quę quidem omnia ap *putrescētis*
parent in concoctione & generatione puris. Fit ergo excrementum, vbi hęc fit concoctio, *per conco-*
totum illud inquam quod concoquitur: quod quidem vacuandum postea est, cùm sit inu *ctionē emē*
tile corpori & vacuationem proinde desiderat. Rectè ergo dictum est, cum purgandũ est, *dari posse*
E vbi fit cruditas, expectandam esse concoctionem, quia tunc natura fecit excrementum, & *& cur.*
quia vicit quantum vincere potuit per qualitatem, nec amplius tentat aliam uictoriam per
substantiā, quia illa concoqui non potest: quò fit vt cùm medicamentum iam habeat excre *Concocta*
mentum sibi familiare, nempe vel bilem, aut alium humorem concoctum, & natura ab il- *cur medicā*
lo etiam grauetur, tamquam ab excremento, mutuo auxilio fiat euacuatio, attrahente qui *da.*
dem medicamento quod sibi est familiare, & expellente natura quod ipsi est excrementũ.
Id quod tunc commodè præstare potest, quia concoctionem absoluit, & nihil amplius ha-
bet, quod agat, præterquam vt expellat, ita instituto ordine inter actiones naturales nostri

corporis

corporis. Incipit enim attractio, vbi aliquid attrahendum est: sequitur retentio, postea concoctio, & hanc sequitur demùm separatio & expulsio. Hæc ergo est ratio, quare purgationem, quæ a nostris medicamentis fit, concoctionem præcedere oportet. Nam concoctiones, quæ a natura fiunt ex vtili materia ad nutritionem, gignunt quidem excrementa, sed non illa ægent nostris medicamentis: quoniam cum illa sint secundum naturam, uel familiaria sint aliquibus partibus, vt humor melancholicus lieni, & urina renibus, & bilis vesicæ, quæ annectitur hepati, ad ea excrementa euacuanda natura instituit partes, quæ attrahunt, recipiunt, & tandem viam præbent extra corpus: alia verò sibi viam parant sua vi, vt stercus sua grauitate deorsum per intestina reuoluitur, & tandem in fundum corporis secedit. Vapor & sordes, quæ in tertia concoctione proueniunt, facile per externas partes, & cutis meatus expelluntur, aut sponte ipsa satis leuia exeunt. At humor putrefactus, nulli parti amicus, a nulla parte attrahitur, & cum naturam non admodum stimulet amplius, victis iam qualitatibus, non expellitur, & tunc solùm expellitur, cum adhuc uigent in eo qualitates, quæ vehementer irritant naturam, vt per crises fieri solet. Quod si tunc non expellat natura, necessaria omnino est purgatio, quæ tollat cineres relictos ex ptredine, alioqui (vt inquit Hippocrates) recidiuę fieri solent, mixtione mali cum bono, & noua rursus ex quacumque leui occasione excitata putredine. An vero ante concoctionem liceat hos humores euacuare, non est huius instituti docere: id enim commodiore loco in Aphor. pro dignitate enarrauimus. Nunc sequitur vt causam efficientem concoctionem explicemus: de qua quidem re scribunt Aristo. & Gal. qui passim dicere solent concoctionem fieri a calore naturali, & proprio ei, quod concoquit, nec aliam agnoscunt causam concoquentem pręter hunc calorem. Verum ego aliter sentiendum esse puto. Nam concoctio in nobis est animæ quædam actio, quæ a potentia siue facultate concoctrice nascitur, vt attractio, retentio, & expulsio, quæ præter calorem agnoscunt causas suas, a potentia attractricæ, retentrice, & expultrice, magis quàm a calore. Nam struthiocamelus ferrũ & lapides concoquit, quod nullum aliud animal præstare potest, æquali, aut ampliore, uel minore calore præditum. Igitur cum concoctio, actio quædam naturæ sit, debet primum tribui ipsi naturæ, idest formæ rei a qua principium motus. Sic etiam ignis author est elixationis, & assationis, & omnium, quę concoquit, non solùm ob suum calorem, sed magis etiam ob intrinsecam suam formam, ob quam omnia, quæ concoquuntur, quantum materia permittit, similia fiunt rebus concoquentibus. Hac enim ratione cibus in chylum mutatur per concoctionem, & similis fit substantiæ ventriculi, nõ solùm in odore, calore, & sapore, sed etiam per alias omnes qualitates, & substautiam. Eodem modo, quæ assantur, fiunt ficciora, leuiora, & igneum colorem recipiunt. Igitur concoctionis in omnibus rebus author est rei forma: calor verò instrumentum est naturæ, & non præcipuum agens. Quapropter nos recte definimus concoctionem esse assimilationem, quæ fit a re concoquente, caloris auxilio: est ergo calor, qui in nobis est, nostrarum cõcoctionum instrumentum. Verum cum in nobis duplex sit calor, vt antea ostendimus, vnus insitus singulis mẽbris, alius influens a corde, hic commune est, ille vero proprium concoctionis instrumentum. Vterq; tamen separatus, ineptus est ad concoctiones obeũdas: insitus quidem ille, quia est veluti potentia calor, ad agendũ non satis efficax: influens uero, quia nunc adest, nunc abest: nimirum cum motu suo debeat vt cõmune instrumentum seruire singulis partibus, nec simul possit internis & externis adesse, quod somni & vigiliæ generatio ostendunt. Vterq; igitur calor ad concoctionem requiritur. Quo fit vt per somnum internæ partes fœlicissimè concoquant, quoniam tunc influens calor totus propemodum ad eas fertur, & illarum actiones adiuuat, addito robore & vigore calori insito: contra vero per vigiliam imbecillè admodum fiunt illic concoctiones: quia minimum caloris influentis in uisceribus relinquitur. Porrò calores hi, concoctionis possunt esse instrumenta in omni ferè gradu. Nam temperatus & halituosus calor concoctiones optimas facit, vt Gal. in Aph. 15. lib. primi & passim alibi scribit, in li. verò 14. de vsu partiũ, eũ calorem qui a temperato recedit, & debilior est aliquantulũ tẽperato, scribit aptum esse ad concoctionem: quod ostendit concoctio, quæ fit in mammis in generatione lactis, & nutritio cerebri, & aliarũ partiũ: quæ etsi frigidiores sunt temperatis, tamen optimè concoquunt. Quod etiã faciunt mulieres, quæ etsi frigidiores cẽsentur esse viris, tamen plurimos, varios, & difficiles cibos non semel solùm quotidie, sed bis & ter concoquũt. Scribit præterea Gal. in lib. 4. de Simp. maturationem in fructibus fieri a dupli-

ci calore

Cur in concoctione nutrimenti ex cremẽta, q̃ fiunt nõ postulent medicamenta purgantia.

Cur solus humor putrefactus post cõcoctionẽ requirat nostras purgationes.

De causa efficiente concoctionem disputatio.

Calorẽ esse instrumentum concoctionis et quis calor in nobis talis sit.

A ci calore interno & externo a sole : at hic non solùm temperatus & halituosus, sed etiam sę
pe feruentissimus est & siccus. Ad id etiam pertinet, quod scribit libro primo de alimen-
tis, biliosos melius concoquere carnes bubulas temperatis. Ac non solùm quidem calor,
qui intra limites sanitatis continetur, sed qui iam febrilis est, Gal. teste, concoquit, ut in se-
ptuagesimo Aphoris. quinti libri, & in tex. decimo tertij commentarij sexti Epidemion
patet. Illic enim febrem, corizas, brāchos optimè concoquere scribit. Pus præterea a calo-
re vehementiore fit, quàm naturæ conueniat mediocri : non tamen propterea errarūt Ari-
stot. & Galenus: illi enim cum dicunt fieri concoctionem a mediocri calore, agunt de con-
coctione, quæ aliarum omnium est regula, & fit in mediocri materia, quæ mediocrem ca-
lorem requirit. Vbi verò materia facillimè pati potest, imbecillior calor sufficit ad conco-
ctionem, sicut vehementior requiritur, vbi id, quod patitur, vel ob copiam, vel frigidiorem
qualitatem, aut duritiem, vel crassitiem, vel viscositatem difficilius vinci potest. Proprius
B ergo requiritur in omni concoctione calor. Verùm vt calor etiam febrilis aliquando non
ineptum est concoctionis instrumentum : ita cum febres sunt vehementes, fit putredo, &
non concoctio, quia calor proportionem omnis materiæ excedit, & ob id naturæ instru-
mentum amplius esse non potest. Omnis ergo calor, qui concoctionem facit, temperatus
est, & mediocris. Sed ille quidem, qui in moderata materia concoctionem facit, & in ho-
minibus temperatis, est simpliciter, & re uera temperatus & mediocris : alius vero non sim-
pliciter, sed comparatione facta ad id, quod concoquitur, mediocris & temperatus dicen- *Non solam*
dus est : vt magnus ignis ex multis & crassis lignis accensus, ad membra integra bouis con- *frigiditatē*
coquenda, non dicitur magnus, sed mediocris & temperatus. Quod verò scribit Aristo. in *sed etiā ca-*
libro quarto Meteorum frigiditatem solam esse cruditatis authorem, in nobis verùm non *lorem esse*
est. Nam etiam calor cruditatem facit, vt in humoribus putrescentibus apparet, qui crudi *cruditatis*
C fiunt, aucto, ex prohibita transpiratione calore : & ab eodem melius postea transpirante il- *causam.*
li assimilantur & concoquuntur. Cæterum finis concoctionis, vt diximus, est assimilatio
perfecta quantum agentia & patientia permittunt : concoctio verò ipsa dum fit, est imper-
fecta assimilatio, vt motus a forma non differt, nisi per maiorem aut minorem perfectio-
nem : quippe cum motus sit imperfecta forma. Si ergo finis concoctionis est assimilatio, *De fine con*
cur dixit Arist. finem concoctionis in aliquibus esse naturam, & veluti formam & essen- *coctionis.*
tiam, in alijs vero subiectam quandam formam, ad quam res, quæ concoquitur, contendit.
An hęc aliud sunt quàm assimilatio, minimè quidem, vt arbitror, sed hæc exprimunt finem
concoctionis, & quando res illum sunt assecutæ, ostendunt. Quæ enim maturantur, tunc
reuera matura & cocta cognoscuntur esse, cum semen quod intus est conclusum, formam
iam est assequutum, qua iam potest sibi simile procreare. Meritò ergo in illis natura & for-
ma dicitur esse finis concoctionis, idest quod illa tunc bene cōcocta agnoscamus esse, cum
D iam in illis natura & forma esse potest. In alijs vero, quæ concoquuntur, vt in tuberculis,
nunquam alteratio quæ fit, formam perfectam assequi potest, cum in ea, materia quæ relin
quitur, inutilis & excrementum, natura esse non possit : sed similitudinem solùm quan-
dam in qualitatibus inquam, parit. Propterea quædam forma est, & non simpliciter for-
ma : quam res, quæ ita concoquuntur, assequūtur. Cæterùm concoctionis species tres facit
Arist. maturationem, elixationem, & assationem. Nos vero dicimus in nostris corporibus *Concoctio-*
solùm fieri maturationem, nam omnia, quæ in nobis concoquuntur, crassescunt, quod est *nis species*
proprium maturationi. Fit etiam maturatio a proprio calore : aliæ vero concoctiones *quæ et quot*
fiunt ab extrinseco calore. Propterea fallitur Montanus, qui omnes concoctionis species *Solam ma-*
dicit in nobis fieri, maturationem in concoctione tuberculorum: elixationem in generatio *turationem*
ne humorum : assationem in generatione ossium. Verum differentiæ quædam in conco- *in nobis fie*
ctione, quæ in nobis fit, sumi possunt a differentia termini, nempe perfecta, vel imperfecta *ri, et Mon-*
E assimilatione, vel a diuersitate materiæ, quæ concoquitur, vel a differentia instrumenti cō *tani error.*
coctionis. Nunc sequitur vt doceamus modum quo fit in nobis concoctio : in qua re qui- *Differētiæ*
dam scribunt concoctionem proprie nec incrassare nec extenuare, sed adęquare materiam, *cōcoctionis*
Alij volunt omnia, quæ concoquuntur incrassari, & uiscosa reddi, vt Gal. quarto tex. quar *De Modo*
ti acutorum & decimoquinto tex. tertij commentarij sexti Epidemion. Idem testatur Ari *quo fit con-*
stot. de maturatione, & idem docet natura rei. Nam si concoctio fit a calore, & agente co- *coctio.*
ctrice facultate, quæ est in partibus solidis, oportet materiam fieri crassiorem. Ita mel & a-
lij succi, qui concoquuntur, crassescunt, & hæc verior est opinio. Nec obstant, quod habet
Gal.

Gal. in lib. de constitutione artis, crassos humores esse concoquendos, & crudum vocatum humorem per concoctionem tenuiorem fieri. Nam miscentur cum ipsa concoctione quædam aliquando actiones, quarum opera ad concoctionem non sunt referenda. Nam mixtio fit humoris cum sicco in fructibus, & ob eam mixtionem extenuatio quædam, cum plantæ humorem a terra alliciunt. In concretis præterea antequam incipiat concoctio, fit fusio, quæ est humectatio quædam, ut mel concretum primo funditur ab igne: at hæc non sunt concoctionis officia. Nam si materiam concoctioni dederis, quæ non sit concreta, nec humore egeat nouo, tunc concoctio semper incrassabit. Alia verò fiunt tenuiora, non per mixtionem humidi, nec perfusionem, sed per separationem partium crassarum ab alijs quo modo vinum mustum ab initio crassum, non per concoctionẽ fit tenuius, sed quia fex, quæ cum vera substantia vini est commixta, paulatim separatur, & subsidet. quod etsi fit per ebullitionem quandam, non tamen fit per concoctionem, sed ui ipsius caloris, qui etiam vim habet separandi heterogenea, homogenea autẽ cogendi, per concoctionem. Id quod euidẽter apparet in ipso vino, quod posteaquàm expurgatum est a sua fece, tanto crassius euadit, quanto vetustius redditur: ita quidem agente & concoquente natiuo calore atq; in coctione continuò dissipando cum certa quadam mensura humorem ipsum. ergo concoctio semper incrassat. Quòd si humectatio quædã fit & attenuatio, fit illa vel ab humectantibus, uel a fundentibus, aut a separantibus partes crassas a tenuibus, aut etiam ab his, quæ uim habent extenuandi: quæ omnia uel solus calor, qui in nobis est, pręstat, ut qui uim habeat hæc omnia efficiendi: uel quædam etiam ex illis, a nostris medicamentis fiunt, ut ea, quæ dicuntur incidentia & extenuantia, quæ Gal. solet præmittere concoctioni, ubi humores sunt crassi & viscidi: quæ cum natiuus noster calor obtusus in tali materia præstare non possit, opem quærit ex arte nostra, ut postea facilius possit materiam factam aptiorem ad patiendum, sibi assimilare, ut Gale. in libro de sanitate tuenda quarto ostendit his verbis. Si crudos succos iam attenuatos putas, uinum dato, quod ad concoctionem facit: & paulò post, crudi succi attenuandi, concoquendique sunt. Separatis igitur operibus, quę non fiunt à concoctione, eò quòd non respiciant cruditatem, semper inueniemus naturã concoquendo incrassare. Illud nunc sequitur explicandum quibus auxilijs possimus concoctionem iuuare: quæ disputatio attingit etiam quæstionem an syrupi conferant ad concoquendos humores in febribus, & alijs affectibus. de qua re extat Manardi epistola, vbi concludit paucos esse syrupos ex his, qui fiunt in officinis nostris, qui hanc uim obtineant: quoniam (vt ait) concoctio fit a nostro calore halituoso & humido, & propterea illa solùm posse iuuare concoctionem, ut scribit Gal. lib. quinto de simp. quæ moderatè calefaciunt & humectant, etsi extrinsecus admoueantur cum his qualitatibus, simul etiam habent uim emplasticam aut astringentem, qua natiuus calor intus augeri & concludi potest. Itaque cum inter syrupos pauci sint calefacientes & humectantes, censet errare medicos, qui alijs omnibus vim tribuunt iuuandi concoctionem. Verum ego a Manardo dissentio. Nam ille solùm agit de concoctione, quæ fit in mediocri & temperata materia, a mediocri & benè temperato calore. Nam ubi hæc alio modo sunt affecta, adhibenda sunt remedia, quæ eorum impotentiæ mederi possunt. Etenim Gal. in quarto de sanitate tuenda, & in secundo ad Glauconem ad concoquendos pituitosos humores exhibet piper. Addo quod ille scribit in lib. sexto Epidemiòn com. secundo concoctionem fieri per contrarias qualitates. Est etiam locus in octauo Meth. vbi aquæ potionem conferre biliosis ad concoquẽdum scribit. Sunt alij infiniti loci, in quibus calida, frigida, extenuantia, humectantia, exsiccantia, quietem, exercitationem, parsimoniam, inediam, simplicitatem cibi, acria, & alia ferè omnia concoctionem iuuare scribit, pro ratione materiæ concoquendæ, & caloris concoquentis: Ac meritò quidem. Nam si concoctio fit, cum natura vincit, & assimilat materiam, quæ repugnabat, & erat dissimilis, non unicum potest esse genus eorum, quæ concoctionem possunt iuuare: quoniam non est vnus repugnantiæ & dissimilitudinis modus. Nam humores frigidi, concreti, & viscidi per calefacentia, incidentia, & fundentia facilius assimilantur. Calidiores verò & acriores humores, melius assimilantur nostræ naturæ, si frigida exhibuerimus. Sic de alijs eadem sit ratio, ne omnia rerum genera prosequamur, quod diligentius fecimus in Aphorismis. nunc solum quod ad institutum nostrum pertinet non præteribo, scribit enim in hoc loco Gal. materiam putridam esse concoquendam, & nos commodè illius concoctionem iuuare posse, si intellexerimus quomodo fiat illius concoctio. Fit quidem

Concoctionem ipsam semper incrassare.

Extenuatio quot modis in humoribus fiat.

Iuuantia concoctionẽ, et an syrupi ad eã cõferre possint.

Cõcoctionẽ iuuantia nõ unius naturæ esse posse.

A dem,vt ante diximus, per aßimilationem secundum qualitates, & nō secūdum substantiā:
quare illa conferent ad huiusmodi concoctionē, quæ materiam reddunt aptam ad paßio-
nem & aßimilationem. At inter hæc remedia, quædam pugnant contra ea, quæ in materia
sunt repugnantiæ & difficilis aßimilationis causæ:alia verò sunt,quæ calorem concoctio-
nis instrumentum,& facultates,quæ circa concoctionem versantur,aptas reddūt ad vincen
dum & aßimilandum. Porrò materia,quæ nimia copia exuperat,aut pœnitus impedit,aut
certè tardat concoctionem:propterea incipientibus,crescētibus,& vigentibus etiam mor-
bis,si multitudo humorum subest,prodest sanguinis mißio,& mirum est quantum illa iu-
uet,vbi symptomata maxima sunt,& bonam crisim nō expectamus eo, quòd omnia adhuc
sint confusa in vrinis, aut crassa, aut vehementer ignea. Nam etsi per initia morbi detra-
ctus fuit sanguis, tamen noua sanguinis mißio pertimescendā non est. Quòd si lingua sit
arida,dura,nigra,vrinæ admodum flauæ magnus in corpore æstus,non ex sanguinis massa,
B sed ex bile abundante, ego nunquam veritus sum,vel etiam vigente morbo solam caßiam
exhibere,& multos ferè desperatos hoc modo liberaui. Vt ergo sanguinis mißio im omni-
bus grauioribus febribus ab initio est necessaria, quæ etiam in ipso statu repetenda est, ita
vrgente malo;sic purgatio incipiente febre ex humore calidiore,post sanguinis mißionem
eadē vel sequenti die non omittenda per leuiora medicamenta: & etiā vigente morbo per
ea,que sunt omnium leuißima, vbi dubitamus de bona crisi futura, & naturam videmus,
plurimū in concoctione laborare,bono animo reiterāda. Sed de hac re diligentius in Aph.
scripsimus. Cęterū aduersus qualitates humoris repugnantes concoctioni, pugnamus per
contraria:in pituitosis inquam humoribus putrescentibus cum calefacientibus,incidenti-
bus,extenuantibus, exsiccantibus:in biliosis verò refrigerantibus,humectantibus: in me-
lancholicis humectantibus & moderate calefacientibus. Hæc enim diluunt, & extenuant
C terrenū humorem. Quare in pituitosis & melācholicis febribus semper potest vinū exhibe
ri,pro ratione humoris & febris tēperatum:in biliosis verò nec in ipsa declinatione prodes
se potest ad concoctionē. Hæc ergo breuiter sint dicta de his,quæ contra materiā rebellem
concoctioni faciunt. Quę verò concoctioni prosunt, eò quòd calori concoctionis instru-
mento conferunt,habent fortè maiorē difficultatē. Nā si humores qui putrescunt in venis,
concoquūtur,eo modo,quo pus fit in inflāmationibus, cur nō adhibemus vniuerso corpo
ri emplastica & adstringētia,quæ calorē includant in visceribus,eo modo, quo pus confici
mus admotione eorū,quæ vim emplasticā & astringentē obtinēt. Et cur etiā in puris gene-
ratione,ī quo putredo suā habet quoq; facultatē,quippe cū pus relinquatur, dißimile per
substantiā,quod est effectus putredinis,& nō perfectę concoctionis,quæ materiā pœnitus
aßimilat cur inquā adhibemus emplastica,quæ transpirationē prohibent,ex qua (vt antea
ostēdimus)fit & augetur putredo. An non est eadē ratio de humore, qui putrescit,& cōco
D quendus est in venis,quæ est de eo,qui in carne inflāmationem facit, & in pus per conco-
ctionē mutari debet. Nā cōcoctionis autor calor debet esse halituosus & spiritibus plenus,
qualis necessario est,qui in venis & arterijs profundioribus corporis, in quibus fit putre-
do in febricitātibus cōtinetur. qui verò in partibus externis cōtinetur humor,talē non po-
test habere calorē: quoniā ille per carnis & cutis meatus cum suis spiritibus facile exhalat.
quare vi emplastica & astringente intus cōcludendus est,ne desit cōcoctioni. Nec parti qui
dē affectæ ex inflāmatione,idem imminet periculū,quod vniuerso corpori astricto. Nā suf-
focari periclitatur cordis & interiorum viscerū calor & arteriarum, si perspiratione desti-
tuatur: Id quod nō fit in suppuratione humoris cōtenti in vna particula corporis,quæ vici
narū etiā perspiratione tēperatur. Quod verò emplastica & astringētia adhibeamus,ad sup
purationē,quæ aliquid habet putredinis,cui obest prohibita trāspiratio,ratio est, quoniā
cū certò scimus fore,quod pus fiet optimū, eò quòd vincentis cōcoctionis adsunt indicia,
E prodest omni ratione concoctionē iuuare,quā præscimus putredinē finiturā. Leuiter ergo
obest perspiratio illa aliquo modo prohibita ei,quod fit ex putredine: sed quia maximè
prodest concoctioni,quæ nequit perfici absq; ea conclusione spirituum,naturę adferimus
auxiliū. Id quod nō fit,cū vincentis putredinis adsunt notæ:tunc enim quia desperatā habe
mus concoctionē,non quidē ab emplasticis & concoquentibus præsidia quærimus: quam
obrem per exsiccantia & transpirationē molientia putredinē oppugnamus,ut gangrenarū
curatio docet. Ergo putredinem leuem, quam concoctio emendare potest, meritò sana-
mus per ea, quæ concoctioni maximè opitulantur:quæ cum extinguit noxias in humore

Remedia cō coctionē iuuātia in putridis humoribus qualia esse debeāt.

Quomodo sanguinis mißio ab initio & postea reiterata conferat ad concoctionem.

Purgationē in vigore febris sæpe iuuare concoctionem.

Purgatio minoratiua in febribus biliosis necessaria.

Vinum in quibus febribus semper exhiberi poßit & in quibus nunquā cōcedendum.

Cur in febribus putridis ad cōcoctionē adhibemus corpori rarefaciētia: in puris verò generatione emplastica.

 qualitates

qualitates, nihil mali sequitur, si materia absoluta concoctione relinquitur dissimilis, A
ut in uerè putridis fit: nam illa destituta omnibus suis insignibus qualitatibus, minimùm corpori obesse potest, facileque cedit nostris remedijs illam euacuantibus: itaque in generatione puris calor reddetur idoneus ad concoquendum, si conclusus intus spiritus halituosus reddetur: in concoctione uerò humoris putrescentis in febricitantibus requirit calor mediocrem temperiem, pro qualitate & quantitate humoris concoquendi. Nam bilis flaua obtusiorem: pituita acriorem calorem desiderat, melancholia calorem uult cum humore coniunctum. Hæc ergo de his, quæ concoctionem iuuant, eò quòd calorem temperant, & reddunt aptum ad uincendum & assimilandum. Cæterum concoctionem quoque iuuamus cum ferimus opem facultatibus, quæ necessariæ sunt ad obeundam concoctionem. Quæ duæ quidem sunt concoctrix & retentrix ipsa uis. Nam nisi retineatur materia, quæ postulat concoctionem, donec uinci & assimilari possit, nulla fiet concoctio, B
ut uidemus in lienteria contingere: quæ accidit sæpe, quod uentriculus pituitoso mucore plenus, impotens est ad retinendum alimentum: aliquando uerò uitio facultatis concoctricis, concoctio non procedit, eo quòd ipsa sit imbecillior reddita, uitiato partis in qua fit concoctio temperamento: aut quia dissoluta est spirituosa substantia, quæ ad illius robur facit. Temperamentum porrò uitiatum restituitur per contrarias qualitates, de qua quidem re antea egimus: spiritus uerò consumpti cibis, potionibus, odoribus idoneis reparantur: & horum quidem ea habenda est ratio, ut interim cum debilitate uirtuti succurrere studemus, calorem concoctionis instrumentum, aut materiam, quæ concoquenda est, deteriorem non reddamus: aut naturam ipsam ob cibi concoctionem distrahamus a concoctione noxij humoris. Sed hæc attingunt commodam uictus rationem in morbis, de qua etiam in Aphorismis pro rei dignitate egimus. Nunc ea sufficiant ad ea quæ hic C
dicuntur a Gale. de putredine & concoctione humoris, in quibus ob maximas quæ adhuc extabant in illis difficultates, prolixitatem euitare non potuimus.

Euacuationes autem fiunt & per sanguinis missionem, & clysteris usum, & per urinæ uias, & eam quæ per cutem fit transpirationem, ac præterea per eam, quæ fit ad partes oppositas, attractionem, atque ad alias propinquas deriuationem. Nam & ad hoc idem genus pertinet citare menstrua, atque ora uenarum, quæ Græci hæmorrhoidas appellant, aperire, ac per palatum, naresque expurgare.

D

Dicebat Galenus putrescentem materiam egere concoctione, & post concoctionem euacuatione. Itaque posteaquàm egit de concoctione, & admonuit eam esse procurandam eo modo, quo oportet, nec potuit modum eum docere hic, ubi breuem instituit tractationem, quia ut ostendimus nos, multorum habenda est ratio in concoctione iuuanda, nunc de euacuatione agere instituit. Verùm aliter quàm suum institutum postulet, de ea agit, nam proposuit solùm euacuationem materiæ putrescentis in febribus: illa autem per sanguinis missionem uena secta, aut apertis hæmorrhoidibus, aut per nares non expurgatur, sed solùm per purgationem, idest per illa, quæ allicere possunt, & separare putridum humorem concoctum ab alijs. Sed posteaquàm ipse omnium euacuationum genera enumerare uelle uidetur, vt ex illis eligamus, quæ præsenti instituto, & alijs postea affectibus curandis utilia esse possunt, nos etiam, quid de hac re sentiamus, aperiemus. Ac primum dicemus illum nec arte, quæ ab uniuersalibus tractationem auspicatur, nec experientia, E
quæ singularia prosequitur, hanc materiam pertractare. Nam multę ex his euacuationibus, quas proponit, commune aliquid habent, quod non est omittendum ab eo, qui methodo docere vult. Fiunt autem vacuationes etiam per vomitum, & non solùm per clysteres, sed etiam per suppositoria (vulgò dicta) ano immissa: nec non per cucurbitulas cuti admotas, adhibita posteà scarificatione. Alia etiam est euacuatio, quæ fit per sudores, quæ non est in prædictis comprehensa. Nam quæ insensibiliter fit per cutem, longè differt ab ea, quæ cum sudore perficitur. Addi etiam possunt euacuationes, quæ fiūt per incisionem partis suppuratæ. Itaq; methodus docendi postulat, ut maximè vniuersales differentiæ

Quid in hac enumeratione euacuationum desideratur in Galeno.

A differentiæ euacuationis ponantur, in quibus particularia omnia comprehendantur. Porrò inter euacuationes, quædam sunt sensibiles, in quibus euacuatur materia sub sua forma: aliæ verò sunt insensibiles, quæ fiunt mutato humore in vaporem, quomodo inedia, vigilia, motus animi & corporis nostrum corpus euacuant. Alia vero est euacuatio æqualis, alia inæqualis. Aequalem vocamus, quæ ex omnibus humoribus aliquid educit, quod facit uenæ sectio, & omnia etiam, quæ insensibiliter euacuant. Inæqualis verò euacuatio est, per quam vnus, vel duo, aut plures, sed non omnes humores, educuntur, cuius generis est purgatio, & quæ fit per vrinas, clysteres, & vomitum malorum humorum euacuatio. Alia rursus est euacuatio vniuersalis, alia particularis: illa dicitur, quæ a toto corpore extrahit humores: hæc verò, quæ ab vna solùm parte, vel pluribus, sed non omnibus euacuat. Dicitur sanguinis missio, quæ fit secta vena vniuersalis esse euacuatio: at re uera talis non est, quippe cum a venis solùm ducat humores. Inedia vero, motus a-

Euacuationū uniuersales differentiæ.

Quæ vniuersaliter euacuent.

B nimi & corporis, proprie vniuersaliter euacuant. Nam hæc non solum exhauriunt venas, sed etiam ipsas partes solidiores. Iam verò tempestiuum est, vt usum istarum euacuationum in febricitantibus febre putrida, de quibus hic agit author, doceamus, eo prius supposito, quod euacuationes aliquando per se expetimus, aliquando verò per accidens. per se quidem, ipsius euacuationis gratia: per accidens autem, quando aliquid præstare volumus, quòd sine euacuatione fieri nequit. Illo modo sanguinem mittimus, ubi multitudo illius nocet: hoc uero, cum refrigerare uolumus interiora uiscera, nec tutò id facere possumus, cum alio auxilio, vt per initia febrium putridarum contingit, in quibus nec frigida potio, nec balnea, nec alia denique exteriora, vel interiora remedia sunt satis secura: Et quæ tuta sunt, ut paruæ potiones ex herbarum decoctis, & syrupis nostris, non satis sunt efficacia ad tantum æstum mitigandum: & ad transpirationem efficiendam.

Euacuationum vsus per se & per accidēs.

C Cæterum putridus humor de cuius vacuatione hic agit Galenus, solùm educi potest per ea, quæ inæqualiter vacuant, per purgationem (inquam) factam per aluum, urinas, uomitum, & sudorem. Nam sudor aquosum humorem, cum quo extruditur a natura simul etiam putridus humor, educit: & cum sudoris & vrinæ eadem sit materia, idem etiam potest per urinas euacuari. Nec credere quidem oportet, putridum humorem per æqualem euacuationem etiam euocari posse, argumento quòd nonnulli absque sensibili aliqua euacuatione, a putridis febribus liberentur: nam id illis contingit, non per euacuationem putridi humoris, sed per mixtionem boni alimenti, quod tandem temperat & uincit putridi humoris vitium. Porrò per clysteres educi potest eiusmodi humor, si ex acrioribus & purgantibus medicamentis fuerint confecti. Id quod ego sæpe sum expertus. Quapropter illos medicos laudare non possum, qui plus iusto timentes turbationem concoctionis expurgantibus enematibus, ea uix audent conficere ex mulsa, vel ex aqua hordei cum melle. Nam ut

Putridus humor in febribus quibus modis euacuari possit.

Clysteres quales in putridis febribus.

D hæc in ardentissimis febribus ad stercora eijcienda sufficere fortè possunt: ita ubi morbus mitior est, per omnia morbi tempora, & in acutis etiam ipsis, vbi noxios humores iam educere volumus, validiora præsidia sunt adhibenda, qualia sunt cassia, hiera simplex & composita, mel crudum, & reliqua huius generis: ex quibus cōfecti clysteres nunquam obsunt, imò per debita interualla iniecta, semper prosunt, dum naturam exonerant, & humores a nobilioribus partibus ad intestina reuellunt. Ea vero, quæ per urinas noxios humores educunt, non nisi concocto humore tutò adhiberi possunt: agitant enim, & commouent quicquid in uenis continetur, vt allicere, & veluti exprimere illud posint, quod secum rapere volunt. Tarda præterea est & exigua ea euacuatio, atque difficilis, nisi natura uiam præmonstrauerit. Quare concocto humore præstat per aluum cum medicamentis purgantibus illū educere: atque ita naturam cito ab oppressione liberare. Vsus frictionum in febribus putri-

Vrinā mouentia quo tempore in febribus exhibenda.

Frictionū vsus in febribus.

E dis non est ad humorem putridum educendum, sed ad vniuersam multitudinem euaporandam, & ad reuellendum, cum nobiles partes a cursu humorum offenduntur: balnea aquæ tepidę, solū prodesse possunt declinante febre, quam facit humor biliosus. Nā per alia tēpora calefacit, & inutiliter mouet, crassosq; humores nō potest euocare ad superficiē, & in uapores conuertere: quibus vero cōuenit, prodest, non solū tepidū, sed etiā facta euaporatione, in fine frigidiusculū, pręsertim in gracilioribus & consumptis ab ardore febris. Sāguinis missio secta vena (ut antea diximus) in putridis febribus expetitur multis rationibus, nēpe ad euacuandā multitudinē, ut melior posteà fiat cōcoctio, & facilior pateat uia aperiētibus & refrigerantibus medicamentis per os assumptis. item confert ad refrigerationem, quæ fit

Balneorum vsus.

ob transpirationem, & emisionem uaporum, & is est præcipuus, cuius ratione in omnibus febribus putridis sanguinem esse mittendum, Galenus præcipit in methodo medendi: alius quoque vsus est venæ sectionis ad reuellendos & deriuandos impetus humorum, ex quibus mitigantur symptomata, quæ ex confluxu humorum & vaporum concitantur: cuius generis sunt dolores capitis, vigiliæ, sopores. Cæterum per cucurbitulas mittitur sanguis in infantibus & pueris, quibus cum naturali euaporatione sufficere potest quælibet sanguinis euacuatio ad plethoram minuendam, & corpus refrigerandum: in adultis verò potisimùm vtimur cucurbitulis ad mitiganda symptomata, facta reuulsione & deriuatione cum aliqua euacuatione humoris fluentis, uel iam occupantis partem aliquam: quo modo in dolore capitis, delirio, & sopore cucurbitulas scapulis admouemus. Hirudines maximum habent vsum in febribus putridis. Nam cum ani uenis admouentur, detractis prius pilis, & admota cucurbitula, quæ totum anum comprehendat, vt venarum orificia, quæ intus latent, emineant, mirum est quantum conferant ad capitis affectus mitigandos, ad concoctionem iuuandam, ad naturam subleuandam, ad transpirationem corporis, si post venæ sectionem, & alia præsidia videamus naturam uel opprimi, aut certe tardius uincere & concoquere noxios humores: Ac tanto quidem maior agnoscitur esse huius remedij vsus, quòd non solùm in validis corporibus, sed etiam in debilioribus, & propemodum exsolutis a febribus, etiam tutisimus sit: quod ego sæpe expertus sum, & didici ab Etruriæ medicis, dum Pisis medicinam profiterer. Porrò vt prosunt hirudines vniuerso corpori, hæmorrhoidibus admotæ: sic cum applicantur venis, quæ sunt in cauitate narium, & sub auriculis, & in fronte, atque occipite mirificè adiuuant aduersus symptomata, quæ caput infestant. Iam verò euacuatio sanguinis, quæ fit per uterum, media quodammodo est inter æqualem & inæqualem, quæ fit per purgationem. Nam in mulieribus, quæ bono sanguine abundant, æqualis fit euacuatio, se se exonerante natura a multitudine bonorum humorum: in illis verò, quæ sunt cacochymæ, etsi aliquid sanguinis excernitur, tamen potius fit purgatio totius massæ, eductis illis succis, qui illam inficiebant, quàm diminutio omnium humorum, in quibus sanguis ad aliorum proportionem plurimum exuperat. Menses si mouet natura in febribus, plurimum prodesse solent, præsertim si statis temporibus, vt in feruore morbi, & non per initia contingant eruptiones. Tunc enim febrem sæpe iudicant, & omnia symptomata præsertim partium superiorum fœlicisimè leniunt. Nec minore quidem successu medicina illos aliquando euocat in uehementioribus febribus secta uena in malleolis, uel sub poplite, aut fœmoribus admotis cucurbitulis. In mitioribus verò febribus sine periculo tentari possunt medicamenta, quæ per os assumuntur, aut in vterum immittuntur facultate abstergendi, incidendi, & aperiendi orificia venarum prædita. Atque hic est vsus auxiliorum, quibus vti solemus ad euacuandum in febribus putridis. Quæ enim dicuntur a Galeno hic fieri euacuationes per deriuationem & reuulsionem, non ostendunt aliqua esse præsidia præter prædicta: sed quòd illa, quæ sanguinem mittunt, aut purgant corpus, aut aliter euacuant, aliquando euacuationem simpliciter perficiant, aliquando verò cum reuulsione, uel deriuatione, quarum usus non paruus est in curatione febrium, ad humorum impetum sistendum, & ad symptomata, quæ fiunt ex fluxionibus humorum & vaporum, mitiganda.

Cucurbitularum vsus in febribus putridis.

Hirudinũ usus in putridis.

Sanguinis euacuatio, quæ fit per vterũ qualis sit euacuatio & quomodocõ ferat.

Cum igitur & hic materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate, & modo usus adhibitis, euacuatio fit, in ipsa artis parte salubria inuenientur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo uolumine, quod de arte curatiua inscribitur.

Anteà admonuit, in recta administratione omnium causarum salubrium, spectandam esse quantitatem, qualitatem, & occasionem, de qua, ut ostendimus, controuersia est: quippe cum dicat eam contineri in qualitate & quantitate, aliquando verò illam facere scopum distinctum ab illis. Addit nunc prædictis vtendi modum, & alio loco adiunget ordinem, & locum, ut is, qui uno loco numquam consueuit absolutam facere rerum tractationem. Admonet igitur hoc loco in euacuationibus enumeratis

A enumeratis hos scopos esse obseruandos, ne temerè fiat euacuatio. Alius etiam addendus esset scopus, quod genus materiæ aptæ ad euacuãdum respicit, & ille primum locum inter alios obtinet. Nam etsi (vt hoc exemplo vtar) casia & rhabarbarum cinerem ex putredine & concoctione bilis & pituitæ relictum euacuant, tamen per initia febris, incrementa, & uigorem casia potius eligenda est. Nam rhabarbarum, quod adstringendi habet vim, & non solùm per aluum, sed etiam per vrinas trahit humores, bene concoctum humorem, & uias expeditas ab obstructionibus requirit. Quare solùm in declinatione febris præcipuus illius est vsus: in alijs verò temporibus, quod sæpe animaduerti, agitationem parit, & concoctionem turbat. Eligendum ergo est medicamentum ad euacuandum, quod sit aptum ad eum humorem educendum, quem obesse agnoscimus, & quod possit eum allicere a partibus in quibus continetur. Nam vt ea, quæ ob viscositatem, & crassitiem, vel debilitatem, solùm expurgare possunt, quæ in primis venis continentur, prosunt incipien-

Rhabarbarum nũquã exhibendũ nisi planè cõcocto humore.

B te & crescente morbo: ita eodem declinante illa infirma sunt. Quare eligenda, quæ nouimus a profundioribus & distantioribus partibus purgare posse. Porrò in electione medicamenti spectare etiam debemus vires ægri, voluntatem, proprietates, consuetudinem. Nam corpora mollia qualia sunt puerorum, & vires senum, non ferunt vehementiora remedia euacuantia. Et qui abhorrent casiam, vel aliud genus medicamenti euacuantis, quod tormina, vertiginem, atque etiam animi defectum infert aliquando, ad illius assumptionem non sunt cogendi. Perdiscendum ergo est ab ægrotis, quo genere remedij euacuãtis commodè purgari consueuerint, & eo vtendum, si modo vim habeat educendi noxios humores ab illis locis, in quibus continentur. Cæterùm in quantitate medicamenti præscribenda spectare debemus naturam & copiam humoris, locum in quo illi continentur, habitum corporis, uires, consuetudinem, anni tempora, vitæ conditionem. Nam si bilis

In medicamenti electione & exhibitione, quæ spectanda.

In quantitate purgãtiũ quæ spectãda.

C pallida pauca & in primis venis contenta, a corpore molli, infirmo, quodque facilè ab omni re euacuatur, in æstate, in laboriosaque vita vacuanda est, exigua medicamenti quantitas prodest: in contrario verò statu non item. Iam verò in qualitate medicamenti habenda est ratio qualitatis & quantitatis humoris, & loci in quo continetur, & voluntatis ægri. Nam si humor crassus est & multus, & frigidus, atque in distantioribus locis reconditus, solidiora sunt adhibenda medicamenta: illa enim quoniam difficilius patiuntur, longiorem trahunt in corpore moram, & propterea validius suam uim exercere possunt. Qua ratione a capite & iuncturis humores per medicamenta in pillulas formata, euocamus. Sunt verò, qui nequeunt, quæ solidiora sunt, deuorare: qui cogendi non sunt ad id, quod nequeunt commodè præstare. Eligenda ergo est qualitas & forma medicamenti pro uoluntate & proprietate ægri. Modus verò in quo spectamus, an debeamus semel, vel bis, aut pluries euacuare, potissimùm sumemus ex qualitate humoris, & uiribus ægroti. Nam crassi

In qualitate medicamentorum, quæ consideranda.

Modus purgationis a quibus sumitur.

D humores, qui paulatim cõcoquuntur, admonent sæpius esse euacuandum: qui verò tenues sunt & vniformes, quia recipiunt vnicam & vniformem concoctionem, vnica euacuatione educi possunt. Qua quidem ratione Hippoc. scribit rarò vtendum esse purgatione in acutis morbis: & Gal. in quartanis & quotidianis admonet in lib. 1. ad Glauc. sæpius esse repetendas purgationes. Qui verò robusti sunt, confertim factas euacuationes sustinẽt: qui verò infirmis sunt viribus, tutius sensim, & per interualla euacuãtur. At verò locum aptum ad euacuationem intelligemus ex qualitate, quãtitate humoris lædentis, & læsionis ipsius modo, nec non ex loco in quo continetur, & partis præstantia, & ægri proprietate atq; voluntate, atq; etiam ex motu naturæ. Nam scribit Hipp. in Aph. melancholicos per inferiora vacuandos esse, & biliosos per superiora. Verũ pręstantia oris ventriculi, & exquisitus illius sensus, quæ non ferunt contactũ acris & mordacis materiæ, admonent securiorem esse per intesti-

Quæ ostendãt per quẽ locum purgare oporteat.

E na euacuationem: vbi vero multi cõtinentur in uenis humores noxij, nec per sudorem, nec per urinas facilis patet euacuatio: sed quæ per aluum perficitur, expeditior & tutior est. Iã verò si humores in aliquam partem confluunt vehementer, per distantissimas partes vacuationem moliri debemus. Si verò debiliter mouentur, per propinquas apta redditur euacuatio. At si quiescunt, per ipsam partem euacuationem moliri oportet. Porrò locus in quo cõtinentur humores, ob suam conformationẽ, & connexionem cum alijs mẽbris ostẽdit uias, per quas patet exitus lædentibus humoribus. Hac enim ratione nouimus uentriculum per aluum & vomitũ & expuitionẽ exonerari posse: & hepar nõ solũ per uomitum & deiectionem, sed etiam per vrinas & sudorem commodè expurgari. Sunt verò qui, nec velint, nec

Reuulsionis et deriuationis usus.

posſint facilè vomere, quos nec inuitare, nec cogere ad eam euacuationem debemus, ſed ad eam partem ducendi ſunt eorum humores, quam ipſi expetunt, & nouerunt ſibi commodam eſſe ex alijs euacuationibus. At ſi natura tentauit euacuationem per aliquam partem, per quam pateat exitus noxiæ materiæ, ſequi debemus eam viam, quam natura monſtrat. Verùm ſi locus non uidetur ſatis aptus pro qualitate & copia humoris, vereri non debemus agere contra naturæ motum. Qua quidem ratione aluum liberalius mouemus, cum uidemus in febribus longis naturam ſudores tētaſſe, ſed non ſatis per illam uiam exonerare corpus. Atque hæc de loco apto ad euacuationem breuiter ſint dicta: exactiorem enim huius rei tractationem fecimus in Aphoriſmis, vbi etiam vniuerſam euacuandi rationem diligenter pertractauimus, & poſtea etiam quædam enarrabimus, quę ad hanc rem pertinent. Nunc ſupereſt vt pauca de ordine euacuationis agamus: qui vt in alijs rebus petitur ab eo, ſine quo alia fieri non poſſunt. Igitur humores illi prius euacuandi ſunt, qui alijs commodiorem & tutiorem uiam pariunt. Qua quidem ratione aluum primum ſubducimus, quàm ſanguinem mittamus: quia tutum non eſt venam ſecare, cum inteſtina plena ſunt excrementis: ita enim per euacuationem & ſuccionem uenarum, rapiuntur illa in nobiliores partes. Hanc etiam ob cauſam, vbi ventriculus & uenæ meſeraicæ plenæ ſunt pituitoſo, aut etiam bilioſo humore, ante ſanguinis miſsionem leuem adhibemus purgationē: quæ incommoda cum abſunt a ſanguinis miſsione exordimur curationem: quoniam euacuatis venis facilior via patet purgantibus medicamentis.

De ordine euacuationis.

Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, ſi unum commune præceptum obſeruabimus, ut unamquamque prius, quæ efficit, cauſam reſcindamus, deinde ita ad illam, quæ ab eadem cauſa facta eſt, ægritudinem, accedamus, cauſarum ſalubrium inuentionem faciemus.

In curatione ſimplicium intemperaturarum propoſuit pro exemplo febrem putridam, & docuit quibus remedijs tolli poſsint humores putridi, per euacuationem inquam, præcedente concoctione: ad quorum humorum ſublationem oſtendebat febrem ipſam ſpontè euaneſcere, vt quæ adhuc eſſet in fieri, ideſt, firmam naturam nequaquam haberet. Nunc verò admonet idem ſentiendum de curatione aliarum ſimplicium intemperaturarum, nempe frigida, humida & ſicca, in quibus etiam docet quid ſit faciendum, vbi illæ non amplius fiunt, ſed ſunt factæ. In qua re vnum eſt præceptum commune omnibus morbis, vt prius cauſam, quæ morbum fecit, & adhuc fouet, auferamus, deinde adhibeamus auxilia morbo qui factus eſt, in quali, quanto, modo, tempore, & ſecundum alios prædictos ſcopos conuenientia. Quæ omnia ſunt per ſe clara & nota omnibus medicis. Quo magis mirari ſubit euidentiſsimos errores Delphini protomedici Mediolanenſis, qui cauſas morborum cum ipſis morbis confundit. Ait enim cauſam coniunctam morbi eſſe morbi eſſentiam. Sed quomodo quæſo intemperies & cauſa intemperaturæ idem ſunt, & quomodo, vt ille vult, materia morbi, eſt morbi eſſentia. Vult etiam cauſam coniunctam nunc eſſe eſſentiam ipſius morbi, nunc verò ſolùm cauſam, & febrem putridam eſſe morbum cum materia, quę omnia ſunt erroribus plena. Nam morbi materia ab eſſentia morbi ſemper eſt ſeparata. Et cauſa morbi qualiſcumque ea fuerit, a morbi eſſentia differt. Vocat Galenus intemperies cum materia, quando excitantur tumores præter naturam, & illas vocat compoſitas intemperaturas: febrem autem ſemper ponit inter ſimplices calidos morbos: aut ſi aliquando appellat calidam & ſiccam intemperiem, numquam tamen cenſuit eſſe compoſitam cum humore: eſt quidem in humore tamquam in ſubiecto, non tamen propterea dicitur compoſita eſſe cum humore: ut diaria non dicitur eſſe compoſita cum ſpiritibus, tametſi in ipſis eſt accenſa. Sed vt antea oſtendimus & ille, & alij, qui ignorant quid propriè ſit morbus, in hos pueriles errores facilè incidunt: quos facilè euitaſſent, ſi ex Galeno intellexiſſent, morbum nihil aliud eſſe, quàm inæqualitatem & immoderantiam, uel (ut ego exactius interpretor) uitium quod ex inęqualitate & immoderantia facta ab his, quæ noſtrum corpus componunt, naſcitur. Vnde calor, frigus, humidum, ſiccum, lapis in veſica, & alia huiuſmodi, morbi non ſunt, quoniam ipſa non ſunt inæqualitates, nec immoderationes, nec vitia ex his nata: propterea nec affectus, nec diſpoſitiones, per quas qualitates

Delphini notat errores.

Omnē cauſam morbi differre a morbo.

A B C D E

A tes sanitas & morbus definiri solent ab Arist. & Gal. sed inæqualitatem & immoderantiam
pariunt. Ac qui hæc non intelligunt, ad boues alendos et ducendos, potiusquàm ad docen
dam medicinam sunt aptiores. Iam verò quod scribit Gal. prius auferendam esse causam
morbi, deinde morbum ipsum, sano modo est intelligendum. Nam in ablatione mor-
borum, non contrà morbum ipsum, sed etiam contra ipsius morbi causam pugnamus, ut
obiter iam diximus. Cum enim contraria contrariorum sint remedia, oporteret aduersus
morbum sanitatem ipsam & non remedia opponere. At remedia quibus morbos ex-
pugnamus, nec primò nec per se illos tollunt, aut sanitatem inducunt, sed per acci-
dens: per se verò causas expugnant: quod quilibet qui uelit intelligere facilè potest.
Vbi enim morbus fit, in intemperie, uel potius ex intemperie nascitur, & ea ob calorem,
vel aliam qualitatem in partibus similaribus excedentem, adhibemus remedium, quod
habet uim refrigerandi, uel exuperantem aliam qualitatem minuendi: ex qua quidem dimi
B nutione tollitur inæqualitas, quæ morbum faciebat, eaque sublata succedit æqualitas, &
ad hanc sanitas. Vt ergo æqualitas, & inæqualitas, sanitas & morbus nullam uim habent a-
gendi, ita illa inter se non pugnant: sed sequuntur ea quę pugnant, ut vmbra sequitur cor-
pus. propterea Gal. & alij medici cum facultates omnes medicamentorum docent, non ex-
plicant quæ posint æqualitatem, uel inęqualitatem, uel sanitatem, vel morbum facere. Sed
quæ uim habent calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, purgandi, aperiendi, clau
dendi, abstergendi, incidendi, & alia huiusmodi, quæ possunt excedentia & deficiētia emen
dare: ad quorum (ut dixi) sublationem tolluntur inæqualitas, & morbus, & sequitur ęqua
litas atque sanitas. Igitur pugna fit inter causas, non inter effectus, ut id quoque rectè do-
cet Gal. lib. septimo meth. vbi demonstrat nihil esse quod contrà imbecillitatem pugnet,
C sed contra id, quod intemperiem facit, a qua nascitur imbecillitas. At verò si semper in cu-
randis morbis pugnamus aduersus causas, cur Gal. in hoc loco, & pasim alibi distinguit
sublationem causarum morbi, ab ipsa morbi curatione. An id facit, quod ea, quæ diximus
ignorauerit, uel potius vulgarem dicendi modum sequeretur, ut imbecillitati ingenij mul
torum consuleret: qui formales ut dicimus rerum causas, & coniunctas cum rebus nesciunt
distinguere a re ipsa: quomodo enim alij hæc intelligent: quandoquidem plurimi ex medi
cinæ professoribus ea hactenus ignorarunt, nec desinunt contendere non solùm qualitates
ipsas, quibus constamus, & sani afficimur, sed etiam humores, & lapides, qui in nobis gi-
gnuntur, morbos esse. Intelligere ergo oportet ex Gal. opinione post sublationem causarū
remotiorum, quæ scilicet non ingrediuntur compositionem partium similarium, aut orga
nicarum, veniendum esse ad curationem morborum, idest, ad ablationem causarum, quæ
sunt formales & coniunctæ cum morbo: atque hac ratione qui humores tollit excedentes,
aut noxias ipsius qualitates emendat, dicitur morbi causas auferre: qui verò caliditatem,
D aut aliam ex primis qualitatibus, vel partem numero excedentem, vel alio modo structurā
organorum labefactanté tollit, morbis mederi censetur: quoniam hæc ita sunt cum morbis
coniuncta, ut illis positis & sublatis, ponantur, & tollantur morbi, adeò ut vulgus, quod
loquendo sequimur, nihil putet hæc inter se differre: aliter tamen docti, & qui alios doce-
re profitentur, sentire debent: quippe cum his ignoratis nemo de causis morborum uel de
generatione, & essentia ipsorum, pro dignitate differere posit, nec etiam præseruationem
a curatione aliter separare licet. Sed hæc fui coactus hoc loco repetere, & diligentius tracta
re, quia multorum ignorantiam, & pertinaciam tantam esse in hac re noui, ut uix eam mul
tis reiteratis remedijs sanari posse confidam.

Semper contra causas morborū, et numquā contra morborū remedia pugnare.

Qui dicantur morborum causas auferre, uel morbos curare.

Secundum verò compositas intemperaturas ex simplicibus compositio cō
B monstrabit salubria præcepta, cum hic quoque studuerimus promagni
tudine intemperaturæ eidem conueniens inuenire remedium, veluti si
ita contigerit quod in decem quidem numeris ad caliditatem maiorē,
ea quæ naturæ conueniat, decidat corpus, septem uero ad siccitatem
maiorem, tunc salubrem causam in huiuscemodi affectibus esse opor-
tebit, decem quidem numeris frigidiorem, septem vero humidio-
rem.

Authoris in hoc opere institutum re uera non admittit hanc repetitionem, & prolixam enarrationem eorum, quæ ex alijs intelligi possunt. Anteà enim dixerat excessus emendandos esse per contraria in gradu, id quod nunc non erat repetendum. Præterea cum docuerit quo nam modo intemperaturæ simplices curari posint, nō erat opus curationem explicare compositarum intemperaturarum. Nam ut aiunt philiosophi, qui norunt simplicia, cognoscunt simul composita, nisi fortè dicamus Gal. hæc voluisse repetere, ut occasionem sumat docendi quid ratione partis affectæ sit agendum: quòd scilicet aliquando sint augendi gradus remediorum, quæ temperaturis medentur. Proponit autem decem gradus caloris excedentis, & septem siccitatis. Sed rectius fecisset, si quattuor non excederet, ut remedia nulla sunt (eo authore) quæ ultra quartum gradum agant in nostrum corpus. Quòd si docti hæc intelligunt, tamen alij decipi possunt ex hoc exemplo, in quo proponit plures gradus in morbis, & remedijs quàm rerum natura admittat. Verùm contra pugnam quam fieri dicit per æquales gradus remediorum aduersus gradus intemperaturarum, facere videtur, quod scribit Gal. in fine lib. 8. meth. medendi: ubi proponit febrem paruam in corpore calido, & sicco ex naturali temperie ægrotante: præterea in regione & anni tempore calido & sicco, & tali etiam victu uti consueto, & concludit ob paritatem contrariarum indicationum non esse utendū frigido & humido victu, qualem postulat febris calidus & siccus affectus præter naturam, contraria exigens: nec calido & sicco, quem desiderat naturalis temperies, consuetudo, & alia prædicta, quæ temperiem faciunt secundum naturam, cui debentur similia ad sui conseruationem: sed temperatum adhibendum esse in hoc casu victum, ita enim contrarijs indicationibus satisfieri: mihi verò hic locus semper suspectus est visus. Nam quo modo febrem paruam extinguere potest per temperata, si omnis, ut antea ostendimus, uel leuissimus morbus, per duos gradus recedit a naturali statu: cui non temperata, sed contrarij remedij duo gradus medentur. habenda quidem est ratio status secundum naturam, si modo, quæ prẹter naturam sunt, expelli posint: at morbi numquam temperatis possunt repelli, quia non fit pugna inter æqualia, ex qua mediocris temperies comparatur.

Examinat et reprobat locum, qui est in 8. methodi.

Si igitur ipsi particulæ patienti admoueatur, tale remedium tanto erit frigidius, atque humidius, quantum exigit partis affectæ indicatio: quod si particula affecta in penitioribus locis sita sit, machinari oportet insuper tale inuenire salubre remedium, cuius vis nequàquam in itinere antea soluatur. Si itaque calidius esse oportuerit eo, quod est moderatum, non solum tantam habeat caliditatem, quantam exigit morbus, sed vltra eandem mensuram tantum adiiciatur, quantum ex situ, ut pertingere posit ad locum patientem, sit necessarium. Si vero frigidus, non simpliciter tantum frigiditatem oportet augere, sed & materia quoque prius est animaduertenda. Si enim crassa sit, non admodum poterit ad profunda penetrare, at potius contrarium præstabit effectum, spissando: at si tenuioribus partibus constet, poterit sane plurimum subire profundum. Idem in humectantibus atque exsiccantibus accidit, in quibus crasitudo atque subtilitas partium substantiæ est inspicienda, a situ quidem loci, ut nuper diximus, inuenit indicatio salubre remediū.

Docuit Gal. opponenda esse remedia ęqualia in gradu, his qualitatibus, quę morbum ex intemperie pariunt: sed quoniam aliquis falli posset ob situm partium laborantium in temperie, admonet nunc quid sit agendum ob hanc rationem, & dicit prorsus æqualia esse admouenda remedia malis, si pars affecta in superficie corporis est posita: quòd si collocata est in profundiore corporis situ, tantum esse intendendam uim medicamenti vltrà eos gradus, quos postulat affectus, quantum credimus in transitu partium suprapositarum exolui posse, & meritò quidem. Nam ut ferrum ipsum obtunditur, ita etiam medicamentorum uis minnitur dum agit, & penetrat per corpora solidiora: atque hęc est communis

anima-

A animaduersio in omnibus medicamentis habenda, quæ illa alterent, siue euacuent, aut alio quocunque modo affectis partibus succurrant. Sic enim cum volumus a renibus & vesica aliquid educere, potionum quantitatem & uim augemus: cum verò succurrendum est ven triculo, quia remedia integris viribus ad eum perueniunt, læuiora & minora quæque sufficiunt: id quod experientia docet. Nam vnica aliquando ex aloe pillula ventriculum a noxijs humoribus liberat: quæ aliarum partium, quæ longius absunt, expurgationi nihil prodest. Porrò quod admonet Gal. obseruandum esse in refrigerantibus remedijs, ut ea scilicet eligantur, quæ tenuium sunt partium, cum volumus. succurrere internis malis, commune quoque est calidis, humidis, & siccis. Nam inter illa reperiuntur quædam, quæ sunt crassarum, alia quæ tenuium sunt partium. sed in refrigerantibus peculiarem huius rei fecit mentionem, quoniam frigida qualitas viam sibi ipsi præcludit: idque tanto magis faciet, cum crassa substantia, uel adstringente sit coniuncta: alijs verò solùm obest crassities. In eo

B ergo præceptum tradit, in quo duplex est repugnantia ex qualitate & substantia remedij.

A formatione autem & situ simul, quando effluxus sensibiles atq; ad alium locum foraminibus patentes habuerint, aut iis omnino caruerint: quos enim effluxus ad principales deferri partes cognouerimus, auertemus, atque ad illas impellemus, quæ nullum habent principatum. Illud verò manifestum, quòd earum, quæ intemperaturam efficiunt, causarum, curatio fit, per euacuationem: nam ipsæ intemperaturæ sola alteratione sanantur.

C Posteaquàm docuit quid ratione situs partium affectarum agendum sit in curatione intemperaturarum, nunc explicat curationem quoque variari ob partium conformationem, & cum alijs connexionem. Si enim partes, quæ laborant, solidæ sunt, vehementioribus remedijs utendum est: si verò sunt concauæ, mitioribus: per istas enim facilius, per illas verò difficilius penetrant remedia: ob difficultatem verò transitus, uis medicamenti minuitur. Eadem ratione si pars quæ afficitur, meatus habet coniunctos cum alijs partibus, per quas expurgari potest corpus, lęuiora præsidia eis sufficiunt, & ad alterandum, & vacuandum: facilis enim uia patet medicamentis omnibus per communes canales. Meminit autem hic euacuationis in curatione intemperaturarum, quæ causam habent: illam enim per euacuationem tollendam esse scribit, tanquam (vt inquit) certum sit, non aliam esse causam, quæ intemperiem committit præter humorem: quod mihi non placet. Nam intemperies sæpe nascuntur ab animi affectibus, qui posteaquam intemperiem pepererunt,

D perseuerando, illam fouent, & augent: quibus quidem affectibus euacuatio non medetur. Ad hæc constipatio cutis febres diarias, & synochas sine putredine parit: quæ quidem rare factione non euacuatione curantur. Accenditur etiam calor & obstructione facta ob crassitiem, & viscidìtatem humorum: cui succurrunt citra euacuationem incidentia, & extenuantia. quod igitur vniuersaliter ab eo hic dicitur, de euacuatione causæ facientis intemperiem, ut uniuersale intelligendum nō est, sed particulariter, quando scilicet intemperies nascuntur ab humoribus, quorum euacuatio requiritur ad intemperiem tollendam, quales sunt humores putridi, aut etiam sine putredine plurimum aucti & excalefacti, & denique qui sola alteratione emendari non possunt. Nam ut in Aph. ostendimus, duplici genere remediorum pugnamus aduersus noxios humores, alteratione; & euacuatione: nec tentanda est hæc, vbi illa sufficit, quæ minus naturam afficit. Quod vero scribit de deriua-

E tione, & reuulsione, re uera non pertinet ad hunc locum: sunt enim hæc remedia aduersus fluxiones humorum, quorum curatio propriam exigit tractationem, nec eo loco explicari debet, vbi intemperaturarum curationem instituimus, nos de hac re diligenter egimus in expositione Aphorismi primi libri, in quo scribit Hipp. Quò natura vergit &cet. & commodiore loco postea, quantum nostrum hoc institutum exigit, eadem docebimus.

Cōtra uitia humorum duobus generibus remediorum pugnari.

Morbos ex intemperie non semper tolli euacuatione humorum.

Caput. 90.

Continuitatis autem solutionis curatio intentionem quidem habet unionem: quæ in partibus quidem instrumentariis imposibilis est, in simi-

laribus

laribus vero non semper posibilis. At quandoque sicuti in carnosis sanitas conglutinatione perficitur, nihil uero differt, neque si coalitum appellaueris. A

Ordo, quem prius obseruauit in causis conseruantibus sanitatem, postulabat ut post curationem intemperaturarum ageret de curatione morborum partium organicarũ: & post illam explicaret curationem solutæ vnitatis. Idem ratio docendi ostendit. Nam si eo authore morbi, qui fiunt ob solutionem vnitatis, communes sunt similaribus, & instrumentarijs partibus, debent vtique illi postremo loco explicari: quippecum intelligere nequaquam posimus, quodnam morbi genus ad utramque partem pertineat, nisi prius nouerimus, qui nam proprij singulis partibus existant morbi. & propterea etiam in libris de differentijs morborum de hoc communi genere postremo loco disserit. Verum posteaquàm authori placuit hoc loco agere de diuisione continui, nos quoque nostram hic subijciemus explanationem. Primũ ergo docet quid postulet hoc morbi genus vt curari posit: deinde ostendit id, quod indicatur a morbo ipso, non posse præstari in omnibus partibus: quippe cum instrumentariæ partes veram curationem non admittant, quæ fit per agglutinationem. Præterea ostendit etiam in similaribus partibus eandem vnionem semper perfici non posse. Adhæc ostendit eandem fieri posse aliquando nullo alio precedente opere, veluti cum diuisiones sunt paruæ & diuisæ partes inter se non distant: aliquando verò esse opus adductione partium distantium, & simul stabili coniunctione, & permanentia. Atque eodem negotio monstrat, quæ posint inter se committere diuisas partes, & commissas seruare. postea verò ostendit cuiusnam officium sit naturæ inquam vel artis glutinare partes, & ostendit esse naturæ opus: artem uerò ipsam naturæ in ea re opitulari, & vniuersos modos, quibus vtimur, in hoc naturæ opere exponit. Et quoniam partes similares plures sunt inter se diuersæ, non in omnibus quidem, sed in carne, neruis & osibus, ex quibus alia intelligi possunt, solutæ unitatis curationem monstrat. Postremò posteaquàm egit de curatione simplicis diuisionis, paucis perstringit sanationem composite cum alijs affectibus: quarum quidem rerum tractatio vt est utilisima, sic multis est difficultatibus obsessa: quoniam post Hipp. & Gal. medici uniuersam chirurgicam medicinam peritis fortè, sed parũ doctis chirurgis vulgò dictis reliquerunt. Nos uerò quantum postulat nostrum hoc institutum eam excolemus: In qua re primum illud explicandum occurrit, quid intelligat Gal. per vnionem, & unitatem, cum scribit scopum curationis in diuisione unitatis esse ipsam ἕνωσιν idest unionem: quæ nihil aliud est quàm reditus in vnum. Nam per diuisionem duo, aut plura erant facta, quæ prius unum erant: quare si curatio est, per quam naturalẽ statum recuperamus, necesse est, ut ea, quæ per diuisionem plura sunt facta, unum rursus fiant, per id quod diuisioni, & separationi est contrarium. Porrò siue unam siue continuã dicas partem, nihil hoc loco refert: nam hoc morbi genus medici uocant unitatis, unionis, & continui solutionem, & diuisionem. At continua & uerè unum sunt, quorum extrema sunt unum (ut inquit Arist.) Ac eiusdem quidẽ generis cum his, quæ unum fiunt, extrema esse oportet, aut certè talia, ut ea quæ uniuntur, nullo modo uariare posint, ut quæ non subsistant, ueluti puncta: quæ etsi quantitates non sunt, nihil tamen diuersum ponunt inter duas lineas, quæ inter se continuantur, & una fiunt linea, eo quia id, quod ita extremum est, nullam habeat separatam & propriam naturam, quæ impediat ea, quæ coniunguntur re uera uniri. Quæ quidem si uera sunt, necesse est ut partes diuisæ rursus uniantur, & continuæ fiant nullo interueniente medio, quod sit diuersæ naturæ. Propterea ossa non dicuntur re uera uniri, quia osi non iungitur os, sed interueniente & mediante callo, quo ueluti uinculo, non uero modo illa uniuntur, sed eo, quo possunt, ueram unionem & continuitatem æmulantur. Ergo caro, quam dicit redire posse cum diuisa est ad ueram unionem, nihil habebit medium, quod sit diuersum ab extremis. Sed quid tandem fit a natura, a qua sola huiusmodi unio fieri dicitur: Necesse enim est, ut illa aliquid agat: quippecum mutatio fieri non posit a morbo ad sanitatem, & a diuisis ad unionem absque motu & actione aliqua. Id (inquit) est conglutinatio & σύμφυσις idest ad eandem naturam reditus. Ac ad eam usque cognitionem medici peruenerunt, ut intelligant per conglutinationem & coalitum (ut ipsi uocant) diuisam carnem, naturalem unionem, quam habebat

Quid sit unio & unitas.

Cõtinua & uere unum, quæ dicantur & quo modo fiant.

Cur ossa nõ dicantur re uera uniri.

Carnem diuisam uerè uniri et quo modo unio fiat disputatio.

A bebat recuperare: unde conglutinantia remedia adhibent ad hoc naturę opus iuuandum. Sed illud, quod præcipuum in hac re est, non exprimunt, quid sit hoc ipsum gluten, quo glutinari, & vniri partes diuisę dicuntur. Est autem nihil aliud profectò, quàm caro ipsa: aliquid enim sit, oportet, & si aliud est quàm caro, non fiet σύμφυσις, & uera unio & continuitas, quia uinculum erit diuersi generis ab extremis. Porrò generationem huius carnis ostendit pus, & sanies illa, quæ resudat ab ipso uulnere, dum huiusmodi fit conglutinatio: quod excrementum in nullo alio opere fit in sanatione uulnerum, quàm cum caro gignitur. Docent & medicamenta conglutinantia, quæ omnia sunt facultatis exsiccantis, ut ichorem illum cruentum & purulentum exsiccent. Fit autem exiguæ istius carnis generatio, cùm sanguis attrahitur à partibus carnosis ad propriam nutrionem: qui posteaquàm ad extrema diuisa peruenit, vbi venæ sunt uulneratæ, effunditur, & à partibus iam contiguis eo modo alteratur, quo alius sanguis in partibus integris: hæ autem sibi apponunt san-

B guinem, & adhærere faciunt, & concoquendo viscosum & crassum reddunt glutinis modo, atque ita sibi assimilant, & tandem uniunt, ac per integram assimilationem fit caro. Hoc igitur modo glutinantur, & vniuntur diuisæ & uulneratæ partes carnosæ per nouam carnis regenerationē. Cum enim illę sanguinem per venulas dissectas roris modo effusum, mutuo contactu alterant & assimilant, fit regeneratio carnis communis, qua, tanquam visco simul glutinantur, & ad suam naturam redeunt, quæ est vnitas & continuitas. Sed cur hanc Gal. prætermisit, cum dicat carnis fieri generationem solùm in uulneribus & ulceribus cauis. An quòd in cauis vlceribus euidentissima est carnis generatio & insigne est opus, quod propria exigit auxilia ad pus auferendum: in unione verò partium, tam exigua est ea carnis portio, quæ gignitur, ut minimum quoque fiat excrementum, quod ex sola ipsa resudatione, quæ necessariò fit per labia vulneris, tolli potest. Maluit ergo gluten appella-

C re, quàm carnem, id, quod natura efficit in reuniendis partibus: quoniam ea carnis, quæ fit, generatio, nullam præcipuam curam postularet, præter externam exsiccationem, quæ resudantem saniem imbiberet, interim cum externam superficiem illa comprimit, & naturam ad vnionem facilius præstandam adiuuat: id enim fieri oportet cum superficies se arctius contingunt. Hanc meam opinionem paucis uerbis & obiter Gal. in lib. 3. meth. cap. 4. vbi sarcotici & glutinatorij medicamenti differentiam ostendit, confirmat. Hæc illius sunt verba. At glutinatorium aut omnino carnis generatione non eget, aut plane exigua. Quare plus siccet oportet, quàm quod carnem producat. Ex quibus quidem intelligere quilibet potest, non fieri glutinationem absque aliqua carnis generatione, etsi uel hoc ignorauit, uel certè non expressit, cum solùm per contactum diuisas partes agglutinari & vniri passim scribit. Præterea ex eisdem verbis intelligimus glutinantia auxilia etiam si solùm siccant & astringunt, apta tamen esse ad regenerationem exiguæ illius carnis, quæ ad unio-

D nem requiritur. Nam sarcotica dicuntur esse medicamenta, eò, quòd illa pus & saniem auferant, quam natura in carnis generatione necessariò procreat. Itaque ubi planè exiguum fit eiusmodi excrementum, quod arctius sese tangentibus internis partibus diuisis ad superficiem resudat, non abstersorium requiritur medicamentum, sed sufficit quod extrinsecus siccat. Quare planè aberrant chirurgi, qui in omni simplici diuisione digestiuis (ut uocant) quibus pus mouent, utuntur. Nam ubi partes separatę sunt adductæ, & arctissimè coniunguntur, coniunctęque manent ui adstringentium medicamentorum, sola natura eo, modo quo diximus, unionem restituit. Atque hæc sufficiant de eo, quod scribit solutionem continui & vniti, curari per unionem. Nunc verò quod sequitur explicandum est, cur scilicet huiusmodi unio, quæ fit per agglutinationem, fieri non possit in partibus instrumentarijs. Huius rei putat Tagautius hanc esse causam, quòd abscisis omnino venis, neruis & arterijs promptissimè expirent spiritus & facultates, ob substantiæ suæ tenuitatē.

E Verum hæc ratio nullius est momenti. Nam quid incisio neruorum confert ad vnionem instrumenti. Præterea hæc incommoda etiam communia sunt vnioni veræ, quæ fit in parte carnosa: nam spiritus illi per magna carnis vulnera sectis venis & arterijs exhalant, & tamen caro ipsa vnitur. Acachias verò putat Gal. hic agere de instrumentis penitus abscisis, & separatis a reliquo corpore. Illa enim amplius vniri non posse cum illis, a quibus sunt separata. Sed quis unquam de hac re dubitauit, ut præceptis sit opus. Addo quòd id etiam est commune carni penitus diuisæ, & separatę ab alia: quare Gal. non dixisset impossibilē esse vnionem in instrumentis, & eam possibilem esse in partibus carnosis ob has rationes. Mihi verò

Glutē quo carnosę partes uere uniuntur nihil aliud esse quàm carnem ipsam.

Quomodo partes carnosæ diuisæ nouam carnē gignant.

Quomodo regeneratione nouæ carnis glutinantur diuisę partes.

Galenus explicatur.

Digestiuis a chirurgis dictis non esse utendū in simplice carnis uulnere.

Cur conglutinatio, & uera unio nequeat fieri in diuisione instrumentorum.

uerò uidetur hæc opinio non egere aliquo præcepto. Quis enim non nouit inſtrumen- A
tarias partes, ut inſtrumentariæ ſunt, unionem non facere poſſe, ut quæ uim non habe-
ant alterandi, concoquendi, aſsimilandi, & regenerandi carnem. Quòd ſi uniuntur
cum alijs organis, id accidit propter unionem ſimilarium partium, ex quibus inſtru-
mentariæ ipſæ conſtant. Quam ergo hic unionem impoſsibilem in partibus organicis
imaginatur, ſi illę nullius unionis, nec etiam colligationis alicuius cauſæ eſſe poſſunt.
Scio contineri aliquid in libro de differentijs morborum, quod fortè ad hunc lo-
cum quiſpiam pertinere putabit. Illic enim ſcribit quaſdam eſſe proprias continui ſo-
lutiones partibus organicis: cuius generis, inquit, eſt auulſio, quæ fit (etſi ille id non
docet) cum pars vna ſimilaris ab alia ſeparatur, illæſis ipſis ſimilaribus, veluti cum os
ab oſſe auulſis ligamentis ſeiungitur. Verum quidquid ſit hoc, non tollit priorem no-
ſtram rationem, quòd ſcilicet vniendi munus ad partes ſimilares duntaxat pertinet, vt B
quæ ſolæ poſsint per alterationem unire, vel colligare inter ſe diuiſas partes: cuius quidem
beneficij per accidens participes reddũtur partes compoſitæ & inſtrumentarię, vt quæ vni
onem capiant ex vnitate ſimilarium: etſi morbi qui in violata ea vnitate, (vt alio loco oſten
dimus) proprij ſunt partibus organicis, eo quòd illarum actiones ſolum lædantur. Illud er
go potius expendamus, cur ſcilicet inter ſimilares partes ſolùm caro vulnerata re vera vni-
ri poſsit. Huius rei rationem quidam in duritiem illarũ partium referunt: non enim poſſe
dura cum duris coaleſcere: alii vero in materiæ ſeminalis defectum. Verum meo quidem
iudicio aberrant. Nam cum oſſa & duriores alię partes optimè nutriantur, nihil impedien
te earum duritie, cur etiam vnio in illis fieri non poterit, quæ, vt oſtendimus, fit ex regene-
ratione ſimilis ſubſtantiæ, ſuppeditata materia ex nutrimento. Nam vt carnis partes diuiſæ
regeneratione nouæ carnis, coaleſcunt & uniuntur: ſic rationi eſt conſonum vt oſſa diuiſa
vniri poſsint per generationem noui oſsis, quam temperies & facultas concoctrix, quæ in C
ipſis ſunt, præſtant. Lapides quidem inter ſe non glutinantur, quia uim non habent alterã
di, & gignendi alium lapidem: quare exemplum quod ex lapidibus ſumunt illi, nihil habet
commune cum oſsibus uiuentibus. Pręterea ſi durities in oſsibus impedit conglutinatio-
nem, idem non poteſt in arterijs, neruis, uenis, quæ à carnis mollitie nihil uel minimùm
abſunt, prę ſertim ſi has ſumas in corporibus mollioribus, & carnem in durioribus. Cæte-
rum defectus materiæ non poteſt impeditæ unionis eſſe cauſa. Si enim ea ad nutritionem
ſufficit, & ad calli craſsiſsimę ſubſtãtiæ generationem, cur non multò magis ſatis erit ad fiſ
ſuras oſsium glutinandas. Gal. in libris de fracturis dicit oſſa ob ſiccitatem uniri nõ poſſe,
ſed non docet, quomodo ſiccitas impediat hanc unionem. Vera ergo huius ratio eſt, quam
ſuperius adduximus, cum interpretaremur Gal. eum locum, in quo ſcribit partes ſpermati
cas (ut ille uocat) regigni non poſſe. Quia enim huiuſmodi partes frigido & ſicco ſunt tem
peramento, & propterea debilem & tardam exercent concoctionem, & à carne undequa- D
que conteguntur cui uis concoctrix ob calorem & humorem ualida & facilis eſt conceſſa:
accidit ut antequam illæ poſſint ſibi ſimilem ſubſtantiam regignere, carne repleatur inter
medium ſpatium, quod ex diuiſione in illis eſt factum. Quare cum diuerſi generis interue
niat ſubſtantia, non poteſt conglutinatio & uera unio fieri ſed connexus & colligatio quę
dam, quæ tamen ſi rectè fit, ſi non parem uim cum unione uera habet, tamen ea ſufficit ad
actiones & uſus partium non infeliciter etiam in magnis malis exercendos. Sæpe enim ui-
dimus extremam manum ex uulneribus ita à cubito diuiſam, ut præter cutẽ paucæ admo-
dũ aliæ ſupereſſent particulę, quæ cõiunctionis eſſent cauſę: tamen adhibitis aptiſſimis re-
medijs, huiuſmodi affectum ita ſanatum fuiſſe, ut nutritio proſpera poſtea ſucceſſerit, nec
pœnitus perierint ſenſus & motus. Ac unionis quidẽ cauſa tota prouenit ex cubito. Extre-
ma enim illius pars, quę cum manu cohærebat, alimentum cõficit, quo manus ipſa, quæ in
hoc opere nullã uim habere poteſt, conglutinatur: facta verò unione in partibus carnoſis, E
& colligatione per exiguum callũ in alijs partibus per uenas, arterias & neruos cubiti, ma
nus ipſa particeps fit caloris, nutrimenti, ſenſus & motus. Id uerò, quod pœnitus abſciſum
non fuit, ut eſt cauſa cur extrema manus pœnitus non ſit ſeparata à reliquo corpore, ita ut
manus hominis adhuc dici poſſet: ſic author eſt aliorum omnium bonorum, quæ poſtea
reliquis diuiſis partibus ex recta curatione contingunt. Naturæ enim uis ex minimo, ut ita
dicam, fomite excitatur & ſpargitur in membra, quæ nobis iam mortua uidentur.

Cur ſola caro inter ſimilares partes vere uniri poſsit.

ipſam

A Ipsam vero antecedit, quando vulnus maius extiterit, partium applicatio
distantium, quæ ex formationis genere existit, vt autem hæc ipsa firma
ac stabilis fiat, & alligatio cogens in unum quæ distant, & fibulæ & su-
turæ vtiles sunt.

Posteaquàm docuit Gal. partes diuisas redire ad suam naturam, & unionem per con-
glutinationẽ, & hoc esse commune omnibus diuisionibus, quæ fiunt in parte carnosa: nunc
quod proprium est magnis diuisionibus, explicat: id autem est applicatio partium distan-
tium. Nam cum conglutinatio (ut antea ostendimus) fiat per arctissimum contactum
superficierum partium uulneratarum, nisi applicatio exacta fiat, numquam poterit vnio
B fieri: sunt ergo partes distantes simul applicandæ, ita ut naturalem conformationem & fi-
guram recipiant: Id enim est quod dicit, quæ ex formationis genere existit. Nam huiusmo-
di applicatio est veluti conformatio quædam, vel reductio ad conformationem, vel certè
conformationem efficit. Est ergo opus applicatione distantium partium, vbi illæ ob vulne
rum magnitudinem inter se distant. Ac ea non sufficit, sed illam oportet firmam, &
stabilem fieri, ut tempus concedat naturæ ad unionem faciendam ex carnis regeneratio-
ne. Firmam autem intelligit, in qua labia uulneris se arctissimè contingunt: stabilem ue- *Firma applicatio quo modo fiat.*
rò, quæ perduret quantum exigit natura: docet autem modos per quos applicatio fieri pos-
sit, sunt autem alligationes, fibulæ & suturæ, Porrò alligationes fiunt per fascias, & alia ap-
ta vincula, pro partis affectæ magnitudine, figura & situ, atque etiam pro connexione cum *Stabilis quomodo.*
aliijs vicinis partibus: quarum uim & modum Gal. & Hipp. varijs in locis & Tagautius pau
cis in suo opere est complexus: & propterea ne opus nostrum crescat ex aliorum laboribus
C nos hæc omittemus. docent & illi suendi vulneratas partes, & ipsas fascias, rationem. Cæ-
terum fibularum & antiquiores & recentiores medici mentionem faciunt: sed nullus quod
meminerim docet illarum compositionem, nec utendi modum: nec hactenus aliquem chi-
rurgum uidi, qui fibulis uteretur, quod fortè suturæ & fascię fœlicius hoc opus perficere
uiderentur. Si quis tamen fibulis uti velit, poterit id commodè facere ad imitationem fi-
bularum, quibus utimur ad Zonas ex corio confectas: quomodo etiam equos duplici fi-
bula ventri eorum circunducta, constringimus. Sed hæc facilius fieri possunt, quàm ver-
bis exprimi. Nam antiquorum instrumenta ideo ignoramus, quia vsus illorum perijt, ac
consequi non possumus, quod verbis ab illis fuit expressum. Nam quod Montan. in suis cō-
mentarijs scribit de fibulis, ridiculum est, fibula (inquit) dicitur quoties procedimus ag-
glutinantibus, ut charta pergamena bitumine illita, quæ tenet conglutinatas partes: & ideo
D talia apposita vocamus fibulas. Porrò non solùm fasciæ & ligaturæ & fibulæ, atque sutu-
ræ vtiles sunt ad apllicandas partes diuisas, sed etiam manus ipsæ boni chirurgi præcipuam
in hac re vim habent. Nec etiam in firmandis & stabiliendis partibus iam applicatis, ut pau
lò postea ostendet Gal. sufficiunt alligationes, fibulæ & suturę. Nam si influant ab alijs par
tibus humores, aut aliquid aliud, ut pilus interueniat inter duas superficies partium diui-
sarum, nec firma nec stabilis manebit applicatio.

Coalescere autem facit ea, quæ inuicem distant, ac pristinam restituit vni
tatem ipsa natura: nostram vero opus est ut diximus applicare extre-
ma distantium partium, atque ita ut in unum coacta sunt, conserua-
B re, & tertio loco cauere, ne quid labris vlceris intercidat, & quarto i-
psam partis substantiam conseruare salubrem.

Dicebat Gal. diuisiones carnis postulare conglutinationem, applicationem partium si
magna sunt vulnera, & præterea illis, quæ possunt applicatas partes firmare, & sta-
bilire: sed non docuit cuiusnam officium sit hæc præstare, naturæ inquam uel medi-
ci, quod nunc faciat, & dicit conglutinationem, & unionem fieri ab ipsa natura,
alia uerò opera esse medici. Qui uerò ignorant in unione hac fieri agglutinationem per

O carnis

carnis generationem, ostendere non possunt hoc opus ad naturam pertinere. Quid enim A aliud ea potest facere præter carnem, quæ sit viscus & gluten partium diuisarum. Idem docent quatuor prædicta medici opera, quæ eo tendunt, ut naturam ad iuuent ad carnem gignendam: esse autem ea opera medici omnia necessaria ex Gal. dictis facilè patet, quare ad ea quę sequuntur accedamns.

Sed quo pacto primum & secundum impleamus officium dictum est, tertium vero in cogendo in vnum partes distantes, exequemur, si nihil extrinsecus incidere permittamus, quoniam sæpius vsu uenit, ut pilus, aut oleum, aut alia aliqua humiditas interueniens, earum, quæ copulandæ sunt, partinm vnitatem impediat, in eo autem quod sequi- B tur tempore per effluxionem, tertia intentio retinetur: ipsam vero effluxionem, ex eiusdem & contrarii loci diuisione, & figura oportuna comparabimus. Partis autem substantiam salubrem, cum mediocriter exsiccantibus, conseruabimus.

Posteaquàm enumerauit quænam sint officia medici, quibus ille naturam iuuat in conglutinatione, & unione partium, docuit quatuor illa esse, nunc docet quomodo singula officia exerceri posint, & dicit primi, & secundi scopi remedia iam esse ostensa, quibus scilicet distantes partes inter se applicemus, & semel applicatas firmiter & stabiliter retineamus. Quomodo verò tertium & quartum scopum assequi pote- C rimus, explicat: tertium enim scopum diuidit in id, quod ab initio fieri debet, & quod faciendum est procedente curatione. Nam antequàm partes diuisæ applicentur, debemus videre, si quid inter labia vulneris interueniat, quod impediat fieri exactam applicationem, cuiusmodi sunt (inquit) pili, oleum, humot aliquis: quibus addi possunt fragmenta osium, uel telum infixum, uel spina, uel harundo, aut pilæ ferreæ per sclopetos immissæ, uel illarum fragmenta quædam, ut sæpe fieri solet.

Ordine meliore hæc tractat author.

Quod si mihi liceat meliorem ordinem in Gal. dictis constituere, ita dicam, medicus in conglutinatione partium, debet naturam iuuare, quatuor modis, primo remouendo si quid est inter partes diuisas, quod applicationem exactam fieri impediat, secundo debet diuisas partes simul committere, & applicare. tertio loco debet applicatas partes firmare & stabilire, & stabilitas conseruare: quarta intentio est partis substantiam tueri: Ratio enim postulat, & medendi usus, vt antequam vulneratas partes applicemus, diligenter inspiciamus, si quid cōtineatur D extraneum, uel in medio spatio, vel in vna, uel utraque parte diuisa. Vt enim illud ante applicationem facile tollitur: ita posteaquàm est facta coniunctio, & adhibitæ sunt ligaturæ, & fortè etiam facta iam aliqua conglutinatio, nulla arte auferri potest. Prima ergo sit intentio quę tertia a Gal. ponitur: secunda efficiat applicationem: tertia applicatas partes conseruet. Gal. vtrunque scopum ijsdem remedijs consequi scribit, nempe per ligaturas, suturas, & fibulas.

Vsū prædictorum remediorum docet & alia addit auxilia.

Ego verò puto esse distincta remedia, ut opera inter se differunt. Nam in applicatione præstanda, manus chirurgi potisimam vim habent: fasciæ verò & suturæ uim habent potius conseruandi adductas iam partes, quàm illas adducendi & applicandi. Nam magnas diuisiones & distantias, quas manus applicare non potuit, non coiungent suturæ fasciæ & fibulæ. Præcipuum ergo remedium quod requiritur in applicatione partium, sumamus ex manibus chirurgi: Alia verò pręsidia, mixtum opus uidentur pręstare, iuuare inquam exactam applicationem, & quæ applicata sunt arctisimè connectere. Ad hoc ve- B rò opus continuandum, non solùm fasciæ, suturæ, & fibulæ conferunt: sed etiam situs partium accommodatus, puluilli, & saniosi excrementi, quod ex carnis generatione necessario sequitur, effluxus.

De exiccatione partis uulneratæ dissensio et Tagautius reprobatur.

Quartum scopum (inquit Galenus) assequemur. exsiccando mediocriter partem ipsam affectam: quibus uerò remedijs exsiccatio huiusmodi perficiatur, non conuenit inter interpretes. Nam Tagautius adhibet ad exsiccandum, quę prohibent fluxiones ad eam ferri, ex qua dolores, inflammationes, & alia huius generis symptomata nascuntur: atque inter hæc remedia recenset sanguinis missionem, purgationem, commodam victus rationem, & linimenta ex oui candido: quæ

omnia

A omnia causam antecedentem & præseruationem respiciunt, non autem curationem, de qua sola hic agit Gal. præterea si ita hunc quartum scopum, consequi a nobis dicemus, in quo quæso scopo continebuntur glutinantia tot remedia necessaria in glutinandis partibus, & celebrata a Gal. in libris de Methodo medendi, & de medicamentis secundum genera: inter quæ recentiores nostri chirurgi nullum inueniunt præstantius cerato barbaro: quod iam passim in maximo & fœlicissimo est vsu, præsertim in magnis vulneribus conglutinandis. Hæc ergo sunt ea remedia, conglutinantia, inquam, quæ partem exsiccant, & exsiccando saniem resudantem absumunt, labiaque vniunt, constringendo & comprimendo: ex quo patet in quarto scopo temerè hæc esse posita remedia: nam medendi vsus huic ordini repugnat. Etenim docti chirurgi Galenum sequentes in libro secundo de medicament. secundum genera cap. de emplastris & glutinantibus vulneratas partes siquid habent sanguinis concreti, prius vino tepido cum spongia abluunt, & si quid aliud est extraneum inter labia auferunt: deinde ea applicant, posteà consuunt, & cerato amplectuntur membrum vulneratum. Postremò fascia superinducta ligant, & stringunt, cum ipso cerato non solùm id, quod est vulneratum, sed etiam quod sanum est vtrinque. Interiecto verò vno aut altero die soluunt ligaturas, & auellunt ceratum in molli corio extensum, quod ad firmandum vulnus quàm tela aptius est, & corio detracto inspiciunt an suturę rectè sint factæ, & si satis patet exitus ad saniem expurgandam, quam natura in generatione carnis parit, & per labia emittit. Quòd si quid in his rebus desit, aut perperam sit factum, emendant, rursusque superinducto cerato, & adhibitis aptis fascijs & ligaturis, paucorum dierum spatio conglutinatas partes vident, quo opere perfecto admouent cerata: quæ cicatricem inducunt. Quæ curandi ratio, vbi simplex est vulnus, antiquissima est, & omnium breuissima, tutissima, iucundissimaque. Quæ verò a recentioribus chirurgis. contemptis Hippocratis & Galeni remedijs, inducta est per digestiua (vt illi vocant) & mundificatiua, non pertinet ad vulnera simplicia, sed ad contusa, & intemperata, ut ex verbis, quæ hic subijcit Gal. quilibet intelligere potest.

Cerati barbari uis, & usus.

B

Antiquiorũ curandi rationẽ in uulneribus simplicibus laudat, recẽtiorum uerò damnat.

C

Hæc quidem est solutæ continuitatis curatio, cum ipsa sola seorsum in carnosa carne constiterit: quòd si alicui alteri morbo coniungatur, plures fiunt indicationum intentiones, quas in compositorum vel complicatorum, siue ut cuique appellare libuerit, doctrina deinceps tradedendum. In præsenti autem sermone ad reliquas vnitatis solutiones accemus.

D Admonet Gal. se hic solùm docuisse curationem vulneris simplicis in carnosa parte. Est enim simplex vulnus, quod in sola diuisione vitium habet, & illud accipit suas differentias ex differentijs diuisionum: sunt enim diuisiones quædam profundæ, aliæ superficiales: quædam magnæ, aliæ paruæ: quædam breues, aliæ longæ, aliæ acutę, quales sunt quæ pungendo fiunt: aliæ quæ a rebus latioribus secantibus inferuntur: aliæ obliquæ, alię rectæ, aliæ retortæ, pampini modo, aut hami ritu: alię præterea sunt æquales, aliæ inæquales: item aliæ sunt recentes, alię diuturnæ: aliæ fiunt in profundis partibus, aliæ in exterioribus: aliæ sunt penetrantes per totum membrum uulneratum, aut per cauitatem corporis, de quibus omnibus, Gal. cap. 10. 3. lib. Meth. medendi, agit. Cum verò dicimus vulnus esse concauum, aut intemperatum, vel inflammatum, uel dolorificum, vel sordidum, aut cum carne supercrescente, non uult hæc esse nomina differentiarum vulneris, sed uulnus tunc esse cum alijs morbis compositum: Illud enim esse rei differentiam, quod per se non potest consistere, ut magnitudo, paruitas, æqualitas, inæqualitas, tempus, figura: Vlcus verò, phlegmone, gangræna, putredo, & reliqua huius generis inquit differentiæ non sunt, quia singula eorum per se consistere possunt: quippe cum affectus quidam sint præter naturam, non autem ex his, quæ affectibus necessariò accidunt. hæc ita scrupulose Gal. eo loco prosequitur, quæ in alijs tractationibus numquam postea obseruat. Nam si illa non possunt esse differentiæ rerum, quæ per se consistere possunt, cur morborum differentias distinguit per calorem, frigus, humiditatem & siccitatem: sed hæc nolo hoc loco prolixius tractare.

Vulnus simplex & illius differẽtiæ.

E

Vulnera cõposita.

A

Caput. 91.

Fractio igitur est continuitatis in osse solutio: quæ quantum ad intentionem primam insanabilis existit: quoad secundam vero quodammodo sanabilis fit. Prima itaque intentio est coalitus partium, qui ob ossis duritiem fieri non potest. Secunda alligatio, quæ fit callo supernato partes fractas circum alligante. Calli autem generatio quæ quidem ex materia & a natura fit, est & ad alia communis. Qua uero formam ossi vicinam habet, ex eiusdem fit alimento, Molle vero & puerile os coalescere potest.

Posteaquàm Gal. egit de simplici solutione continui in parte carnosa, nunc de eadem agit in ossibus, & primum docet quo nomine ea nuncupetur a medicis, secundo quo modo ea sanari possit. Dicit autem huiusmodi continui solutionem appellari fracturã, quod & sexto Meth. & in libris de differ. morborum, & passim alibi repetit: quod mihi & alijs etiam medicis non placet. Nam non omnis diuisio quæ fit in osse rectè appellari potest fractura: quod ex remedijs descriptis ad fracturas constat. Nam Gal. hic scribit fracturas ossiũ, callo interueniente, sanari: at solutiones continui, quæ fiunt a rebus incidentibus, aut etiã rimulæ quæ sæpe fiunt a contundentibus, vix sensibiles, non possunt per callum colligari. Neque enim caro, & ex ea callus in eo insensibili spatio generari potest. Quare fractura de qua hic agimus, solum comprehendit eam diuisionem, quam vulgus propriè uocat, cũ ossa dicit esse fracta, idest in multas partes comminuta, aut certè ita diuisa sunt, vt in medio sensibile spatium relinquatur, in quo possit sanguis colligi, & ex eo caro & callus tandem concrescere. Porrò duo sunt modi sanandi solutiones continui, quorũ primus & verus fit per conglutinationem, quando scilicet partes diuisæ verè vniuntur, idest interueniente medio, quod est eiusdem generis cum extremis; quod quidem mediũ est ueluti gluten, vnde conglutinantia remedia vocantur, quæ in hoc opere præstando naturam iuuant. hoc modo carnem vniri antea ostendimus, & in hoc loco scribit author, ossa non posse eodem modo curari: & rectè quidem, rationemque subiungit, cum ait hoc fieri propter siccitatem, idest vt exprimit in lib. Meth. medendi ob duritiem. Neque enim dura cum duris ob duritiem vniri posse. Alij verò causantur etiam in hac re ossium frigiditatem, quæ impedit attractionem & concoctionem nutrimenti. Sed vt anteà ostendimus, hæc nec primo, nec per se reddunt rationem huius rei. Nam vt caro carni unitur, non quia illa mollis est, nec quia calida uel humida, aut alterius qualitatis, sed quia partes diuisæ mutuam carnem procreant, qua ipsæ veluti inuiscantur, glutinantur vniunturque: sic cum ossa nutriantur, & hoc opus non impediat illorum durities, siccitas, frigiditas, nec alia quæ in ipsis est qualitas, cur etiam non possunt ex nutrimento os efficere, sicut caro carnem. Refellimus etiam illorum opinionem, qui ex defectu seminalis materiæ, quo illi ossa constare, & nutriri credunt, aiunt nequaquam fieri hanc unionem. Nam ossa vt aliæ omnes partes corporis, ex sanguine aluntur, & illa ex tota massa humorum, vt paulò posteà scribit Gal. trahunt crassissimam partem, quæ ad seminis aerei & aquei generationem apta esse non potest. Ratio ergo huius impotentiæ alia sumi non potest, quàm ex partium, quæ ossa vndiquaq, circundant, natura. Illę enim cum sint calidæ & humidę, validiore concoctione præditæ sunt, qua prius carnem procreant sibi similem, quàm possint ossa generare os. Quare spatia quæ sunt inter ossa diuisa, carne etiam replentur. Quod ostendit natura calli, quæ primum, est caro quædam, quam sola alia caro potest gignere: ossa verò ipsa eam posteà quantum possunt, sibi assimilant: atque ita fit vt diuturnitate temporis & alterationis media quædam fiat natura inter carnem & os: quæ & primam originem, & secundam mutationẽ testatur. verum cum ab initio facta sit caro, nunquam postea fieri potest os, quoniam os ex quatuor humoribus, non autem ex carne fit. Rectè igitur sentit Gal. cum scribit ossa non posse cõglutinari, etsi rationem veram huius rei non reddit: qui etiam in eo reprehendi potest, quòd in pueris credat ossa confracta conglutinari & verè vniri. Nam eadem incommoda ex carnis vicinitate sunt in omnibus, etsi pueri firmiorem callum, & ad naturam ossis proximè accedentem, ob caliditatem & humiditatem abundantem, qua fœlicius omnia in

Fracturam nõ esse omnẽ solutionem in osse

Fractura proprie quid.

Ossa in pueris non posse per vnionem sanari et Gal. opinio non recipitur.

B C D E

A in omnibus partibus concoquunt, efficiant, quæ quidem nos in dissectionibus aliquando vidimus. Igitur ossa inter se non possunt conglutinari, sed solum colligari callo interueniente, qui in spatijs intermedijs gignitur, & extrinsecus etiam additur: atque ita interno & externo vinculo circumligantur, & firmantur, non autem conglutinantur, ut nonnulli huius loci interpretes, huius rei, & linguarum imperiti, tradunt. Nam conglutinatio est veræ vnionis vinculum, non eius quæ fit per callum. Quæ verò de calli materia alijs partibus communi scribit Gal. satis ostendunt illos errare, qui ex semine ossa nutriri scribunt: communis enim inquit est materia, sed ossa in eadem materia cum aluntur, diuersam formam inducunt: quoniam ipsa diuersam ab alijs naturam habent. naturæ quidem nomine intelligens formam, temperiem & qualitates alias ex forma & temperie natas. Ergo callus quatenus ad materiam attinet, & quatenus fit per concoctionem & alterationem, conuenit cum alijs rebus, quæ per concoctionem fiunt a natura: quatenus verò in B duritie, crassitie, colore, viscididate, ossis naturam æmulatur, id fit ob ossis formã & qualitates, quarum rerum ui os ex alimento sibi similem quantũ fieri potest substantiam reddit. *Materia ex qua callus fit.*

Sed perraro fit talis affectus, quin cum altero societur: magna enim ex parte musculi adiacentes una corporibus aliis fractis ossibus patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa ossa, altera uero circa corpora adiacentia uersatur. Sed hæc quidem in carnosarum partium complicatis dicentur affectibus: nunc vero de fractionibus dicendum.

C Per quandam verborum consequentiam incidit in affectus complicatos cum fracturis, antequàm istarum curationem absoluerit, & poterat etiam curationem prosequi & meliore ordine hæc tractare. Nam quod scribit hic de ossibus puerorum, erat addendum post illa verba, quibus scribebat agglutinationem fieri non posse ob siccitatem. Tanquam enim exciperet aliquid a communi eo dicto, rectè additur. At molle puerileque os coalescere potest. Sed hic author non raro solet tractationem turbare: quod illis maximè usu accidere solet, qui ea quæ semel scripserunt, non recoquunt, sed talia emittunt, qualia in primis cogitationibus occurrunt. Quod verò hic scribit cum fractis ossibus, musculos, & alias vicinas partes vt plurimum lædi, intelligendum est semper. Nunquam enim ossa afficere possunt, quæ frangunt, quin simul exteriores partes lædunt, quippe cum frangentia vel omnino sint ex contundentium genere, vel certe ex his, quę extrinsecus in nos agunt nisi fortè aliquando ex uiolentis motibus fractura fiat.

D Quoniam enim harum sanitas callositate procuratur: ut autem callus generetur, proprii ossis alimenti superfluitatem naturæ suggere oportet, hanc uerò superfluitatem in qualitate ac quantitate seruare modum est necessarium, unde & ratio uictus est adhibenda, quæ tantum ac talem influere ossibus sanguinem præparet, qualis & quantus generando callo sit opportunus. Quoniam vero per fracti ossis cauernas idem effunditur sanguis, eiusdem qualitatem & multitudinem animaduertere oportet, atq; ita vel sicciorem, uel humidiorem victum instituere, sed hec omnia in libris, in quibus de curandi ratione tra- E ctatur, plenius sunt explicata.

Cum antea dixerit Gal. confracta ossa non posse veram unionem recipere, quæ fit per nouam ossis regenerationem, sed solùm interueniente callo, colligari. Docet nunc quæ sit materia calli, qualem, & quantam illam esse oporteat: & quoniam ea materia ex alimentis suggeritur, eodem negotio præscribit victum huic rei conuenientem qualitate & quantitate: Porrò callum ait procreari ex excremento proprij nutrimenti ossis, intelligere autem oportet excrementum nõ quod qualitate, & re uera excrementum est, qualia illa sunt, quæ post nutritionem relinquuntur inimica corpori, ut stercus & urina ventriculi, *De materia ex qua callus fit.*

bilis vtraque hepatis, sordes & uapor reliquarum partium excrementa dicuntur esse, quod scilicet post illarum nutritionem inutilia, ut quæ dissimilia, relicta sint: sed intelligere oportet excrementum, quod quantitate superfluum est: ex eo enim fit callus, ex quo nutritur os: sed cum plus affluit illius materiæ, quàm necessarium sit ad nutritionem, ex eo quod abundat, callus fit. Nutriuntur autem ossa ex quatuor humoribus, ex quibus constant. Sed quemadmodum in generatione ossium natura assumpsit partem crassiorem, & solidiorem: ita in generatione calli necessarium est ex vniuersa massa humorum aliquid ex omnibus assumere, sed plus ex eo, quod est crassum & uiscosum, cuiusmodi sunt humor melancholicus & pituita. Quod enim futurum est vinculum firmum, & vndique ambiens partes separatas, talem omnino postulat materiam. Nam ex crassitie durities, ex hac robur & constantia: ex uiscitate verò apta & firma colligatio paratur. Sed quid est, quæso quod superfluam hanc materiam suppeditat ad calli generationem: non ossa meo quidem iudicio confracta, vel integra, quę non plus attrahunt quam illis sit ex usu ad nutritionem, sed vulneratæ venæ, quæ necessariò diuiduntur ab ossium fracturis. Vt enim in vulneribus carnis, per venas ipsas sectas affunditur humor, ex quo caro gignitur: sic fiat oportet cum sanguis spargitur inter spatia ossium confractorum: qui quidem humor per contactū alteratur, & concoquitur ab ipsis ossibus, & tandem assimilatur ipsis ossibus quantum fieri potuit ratione materiæ & agentis. Nam vbi sanguis aquosus, & tenuis in venis est, aut pus suppeditatur a venis quàm possit alterari, numquam fiet perfectus callus. Id quod etiã accidet, si infirma est alteratrix concoctrixque, quæ in ossibus est ut in senibus, & malè affectis corporibus: aut si impeditur turbaturque opus ipsius facultatis, eadem accidunt incommoda, quo modo videmus illis nunquam rectè firmari ossa, qui patiuntur dolores & inflammationes: aut nouam fracturæ figurationem, & restaurationem, priore, in qua callus iam concreuerat, disrupta, eò quòd ab imperito chirurgo confracta ossa rectè non fuissent inter se coniuncta. Nam cum callus callo additur, firmum non potest esse uinculum. Cæterum vt callum ipsum oportet ex terrena, & viscida materia concrescere: ita oportet illius modum seruari, ut ob tenuitatem non sit satis firmum ligamentum: & ne ob crassittem vicinas partes nimium comprimat: quamobrem uictus instituendus est, qui qualitate sit idoneus, & quantitate mensuram seruet, ne desit, aut exuperet humorum in venis generatio. Ad hoc etiam faciet ligaturarum modus, qui solum id quod iustum est, influere sinet, in locum affectum. Quod autem scribit Galen. victum esse instituendum sicciorem, aut humidiorem, quoniam materia calli per ossis fracti cauernas transmittitur, innuere videtur primò humidiorem, deinde crassiorem sanguinem esse generandum. Nam si ab initio crassus admodum gignatur, exiguæ rimulæ, quæ necessariò esse solent in ossium fracturis, non admittent calli materiam. Primùm ergo humidiore victu vtendum vt angustæ diuisiones repleantur, posteà verò crassiore & tenaciore: sic enim apta omnibus diuisionibus dabitur materia. Est hic quidem victus conueniēs generando callo: qui tamen in omni tempore fracturarum nequaquam est ex vsu. Nam Gal. in lib. de fracturis inter initia mali, tenui & parco victu utendū est, inquit præsertim in magnis fracturis ad sistendas & arcendas fluxiones. Hæc quidē de calli generatione necessaria in fracturis ossium, quæ sunt cum euidenti diuisione, & separatione ossium, quæ interueniente hoc vinculo inter se colligantur. Verum vniuersa fracturarum curatio non in hoc solo consistit, sicut nec vulneris in sola conglutinatione. Verum sicut vulneratæ partes vbi diuisiones erant distantes, erant adducendæ, & coniungendæ, & postea confirmandæ, ne rursus diuidi possent, & interim natura in firma coniunctione vnionem faceret, & præterea erant admouenda remedia, quæ conglutinarent & unionem hanc iuuarent: sic in ossibus confractis secundum fracturæ differentias propria quædam requiruntur remedia, de quibus breuiter quantum admittit nostrum institutum, disseram. Igitur si fracta ossa inter se non dissident, requiritur solùm ad curationem calli generatio: At si dissident a se fracti ossis partes, primùm id agendum est, vt vniantur, & singulæ ex illis in naturalem figuram & situm restituantur, leui & commoda contrectatione, ne frangantur earum extantię. Quo peracto opere, enitendum est, vt immotum prorsus membrum consistat. Id quod tuta efficiet deligatio, qualis sanè est, quæ arcta vel laxa nimis non est: id quod nostro sensu, atque couiectura, ægrotantisque iudicio intelligemus. In quo quidem opere, si membrum confractum admittat, latissimæ fasciæ sunt adhibendæ: hæ enim arctius cōplectuntur & firmant

Quæ nam partes materiam calli suppeditēt.

Quæ impediant perfecti calli generationē.

Modus seruandus in calli generatione.

Quo victu vtendū in generatione calli.

Methodus curandi fracturas.

Fasciæ quæ aptæ in fracturis.

A mant membrum affectum: tales fasciæ fracturis, quæ fiunt in thoracis ossibus sunt accommodatissimæ: in artubus verò ipsis angustiores fasciæ sunt aptiores, vt quæ nec rugas efficiant, & cutem vndiquaque contingant, & quod deest ex latitudine, reuolutionum numero compensari potest. Quod si fractura est in medio membro, duæ fasciæ adhibendæ, quarum prima fracturam complecti debet, & circum eam circumuolui bis teruè, & tandem sursum versus ferri, & illic desinere, ita tamē, vt partis sanæ multum complectatur: id enim facit tum ad firmanda ossa, tum ad repellendam fluxionem a partibus, a quibus illam maximè timere possumus. Altera verò fascia etiam super fracturam debet incipere, priori aduersa: & vbi primos complexus super fracturam fecit, deorsum tendere, atque inde iterum reducta in superiore parte, vltra priorem fasciam desinere. Quare hæc dimidio longior priore esse debet. Porrò longitudo fasciarum pro crassitie membri deligandi facienda est ad quatuor, uel quinq;, aut sex cubitos: latitudo verò idonea est, ad tres, vel quatuor digitos. *Vbi duæ fasciæ necessariæ.* *Longitudo latitudo fasciarum.*

B Adhibent autem nostri chyrurgi loco affecto antequam fascia admoueatur, pannum lineū candido oui liquore & rosaceo delibutum, ad fluxiones arcendas. Fascias uerò ipsas, pofscha prius madefactas, & expressas, adhibent, præsertim si recens est fractura, & absque inflammatione. Quòd si adest dolor vehemens, aut inflammatio, lanis tenuibus & mollibus, uel stupis canabinis, imbutis oleo, vel oxycrato, membrum contegunt, nec arctè ligant: ita enim affecta pars non patitur fortem deligationem. Ac vbi sola est fractura, suprà priores duas fascias splenia admouent, vel ferulas leues, & æquales, & rectè figuratas applicant: quibus aliam fasciam superinducunt: idque forte commodius ab initio, quàm Hipp. & Gale. qui non ante septimum ferulis vtebantur. Nam cum maxime conferant ad firmandum membrum, nihil impedit quo minus inter initia malis his utamur, si neque dolor, nec inflamma tio arctum illarum complexum non prohibeat. Sunt etiam, qui adhibent super duas priores fascias ceratum humidum, Gal. aut rosaceum, ad inflammationem arcendam: sed hoc

C genus remedij mihi est suspectum, quoniam humectatis & refrigeratis fascijs, pars affecta transpirare prohibetur. Verùm miror quod illi, & Gal. etiam in .6. Meth. mentionem nō faciat medicamentorum, quæ fractis ossibus conuenire passim cōmemorat in libris de medicamentis secundum genera. Nam de duobus tantùm medicamentis mentionem facit, de eo inquam quo utebatur Alæges Sidonius, & de ijs, quo (ut inquit) ciuis quidā suus utebatur statim in fracturis capitis super membranam denudatam. Cur enim sicut in fracturis capitis propria adhibet medicamenta: sic in alijs sua quoque non commendat, quod facit in eo opere, vbi inter alia omnia barbarum suum ceratum maxime extollit: quod & nunc etiam in vsu esse cœpit. Sed nostri chirurgi in fine curationis eo utuntur. Verum uires, quas illi tribuit Galenus ad retrahenda ossa confracta, quæ intrò erant compulsa, uidentur repugnare huic operi. Nam si (eo authore) danda primum opera est vt ossium partes *Ceratū barbarū ad fracturas.*

D confractæ restituantur in suum locum, & figuram, hoc genus medicamenti in primo apparatu erit admouendum. Verum tutius est usque ad septimum diem, aut ultrà etiam pro magnitudine inflammationis, repellere fluxiones, & inflammationes, doloremque sedare, & postea huiusmodi cerata adhibere: inter quæ barbarum Galeni omnia alia dignitate & virtute superat: quo tempore etiam maxime studendum est generationi calli, in quo quidem opere non solùm habenda est cura commodi uictus, de quo antea egimus: sed præterea curandum est, ut humor genitus ad eam rem idoneus, ad partem affectam trahatur: & nisi hoc fieri sponte appareat, aqua callens authore Gal. superinfundenda est. Verum exactas omnium fracturarum per differentias, & partes affectas curationem nostri non est nunc instituti prosequi. Quare ad alia accedamus.

E Nerui vero & tendonis punctura propter sensus uehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam, ac tum præsertim cum nihil prorsus expirat obcæcato cutis uulnere. Aperiendum est igitur, atque exsiccandum substātia tenui, quæ usq; ad ima nerui offensi possit penetrare. De his uero exacte diximus in libris de arte curādi cōscriptis. In simplicibus quidē huius generis affectibus salubrium causarū forma talis existit. Caput. 92.

Vt caro & ossa cõtinui solutionẽ patiuntur, sic nerui & tẽdones, de qua quidẽ nunc agit, A
sed satis frigidè, & negligẽter. Nam cum hæ partes vulnerẽtur aliquãdo punctim, aliquãdo
Maiorẽ diligentiã hic requirit in Galeno, & merito.
cæsim, & puncturæ aliquando pateant, aliquãdo verò sint cæcæ & occlusę, ita vt visum effu
giant: nec nõ vulnera, quę cæsim sunt facta, nudum aliquando ostẽdant neruum, aliquando
verò cute & carne tectũ, & nonunquã totus neruus sit pręcisus, quandoq; verò duntaxat ex
parte dissectus, hæc omnia erant ab initio distinguẽda, quoniã plurimũ mutant curationẽ.
Non, n. idem cõtingit neruis a diuersis rebus vulneratis, quod fit in carne: hæc namq; vnam
& eandẽ curandi rationẽ, & vnũ genus remedij postulat, siue cæsim, siue punctim vulnerata
sit. At neruis punctis alia coueniunt auxilia, quã vulneratis latioribus plagis: aliaue prosunt
De curatione puncturæ nerui.
neruis vulneratis, sed tectis carne & cute, quàm denudatis: quare sigillatim de his malis agẽ
dum est, ac primũ de punctura, de qua sola agit Gal. sed ita ut scopos curatiuos nõ doceat,
sicut fecit in uulneribus carnis & ossiũ: debebat. n. eodẽ modo ostendere, qualẽ vnionẽ ner B
ui admittãt, an eã quæ fit per cõglutinationẽ, an verò per colligationẽ interueniente callo,
an aliud quidpiã sit necessariũ. deinde cur omisit adductionẽ & applicationẽ partiũ diuisa-
rũ, & tutelã substantię partis. An hoc est factũ cũ ratione. Nã vbi est solũ punctura nerui, &
Neruorum diuisiones an sanẽtur per conglutinationem uel colligationem.
non est facta distantia, quæ postulet adductionẽ & applicationẽ: nec suturæ aut fibulæ, aut
arctiores fasciæ requiruntur, quæ firment coniunctas partes. Certum autem est neruos nõ
vniri per conglutinationẽ, quippe cum sola caro eã vnionẽ admittat: non tamen propterea
de generatione calli mentio erat facienda: quia in punctura nerui tam exigua est substãtia,
quæ diuisionem potest replere, vt præceptis & peculiari cura non sit opus: partis verò sub-
stantiam & deniq; quicquid est præstandũ in punctura nerui, paucis his verbis Gal. docet.
Achachias reprehenditur.
Nam quod Acachias & alij addunt primo mitigandum esse dolorẽ, non pertinet ad cura-
tionẽ puncti nerui, sed ad symptomata, quæ solent accidere, vbi punctura non rectè cura-
tur: aut vbi ob affectus magnitudinem ea mala euitare non possumus. Sed illis tunc succur C
rendum est, cum adsunt. cum uerò absunt, & ab initio instituenda est propria curatio, ex
qua præcauemus ne illa accidant. In hoc ergo uersatur inquit Gal. vniuersa curatio, ut ex-
siccetur vulnerata pars: exsiccare autem intelligere debemus hoc loco non proprie. Neque
Exsiccare quid hoc loco.
enim debemus per nostra medicamenta nerui substantię vulneratæ, aut coniunctæ parti, tẽ
periem aliquam siccã inducere: sed intelligit exsiccationem consumptionẽ saniei & excre-
menti, quod in vulneribus partium necessario gignitur: Illud enim auferendum est: quo-
niam si intus manet, pungit, & mordicat neruos: atq; ita dolorem, conuulsionem, inflam-
mationes, & sæpe mortẽ cum his adfert. Sed quoniam sanies huiusmodi non potest efflue-
re, sicut in vulneribus carnis accidit, & in latioribus ipsorum neruorum plagis, ideò rectè
Qualia conueniant medicamenta quæ punctis neruis adhibentur ad exsiccandum & secundum alias qualitates.
Gal. suadet vt medicamenta instillemus, quæ vim habeant consumendi exsiccando & euo-
cando talem materiam. Quod si per uulneratam cum neruo cutem ura satis patet medica-
mento vsq; ad fundũ uulneris, in quo sanies illa maximè colligitur, nihil aliud moliendũ D
in cute: alioqui illa dilatanda est. medicamẽta verò ipsa quę immittũtur meritò debent esse
prædita facultate exsiccandi, ut terræ modo humorem imbibere ualeant, sed absq; adstri-
ctione: hæc enim & meatum occludit, & effluxum excrementi prohibet. calida præterea ea
esse oportet actu, & non frigida aut solũ tepida. Nam calor ad penetrationem facit medica
menti, & ad exhalationem saniei. Debent præterea trahendi naturam habere, ut Gal. lib. 6.
Meth. scribit: propterea sulphur, sagapenum, euforbium in hoc opere cõmendat. Verum si
exsiccantia medicamenta uult esse Gal. quæ punctis neruis conueniunt, cur oleum solùm,
si modò nõ sit ex oleis astringentibus, cõuenire dicit: an oleum quæso vim habet euidentẽ,
Oleum cur neruis punctis instilletur.
aut potius insignẽ exsiccandi, ut ille in hac curatione requirit. An dicendũ est, quod neruis
pũctis conueniãt, quæ quocunq; modo saniẽ illã possunt emendare. Id quod tribus modis
fieri potest, vel exsiccãdo, & imbibendo, uel foras trahẽdo, vel per mixtionẽ unctuosæ sub- E
stãtiæ cuiusmodi est oleũ illius acrimoniã mitigãdo. Nec est quod quis adferat Gal. cũ oleo
Cur oleum aliarũ partium uulneribus obsit neruis uerò punctis prosit.
miscere, quę ualenter siccant, atq; ita fieri ex omnibus medicamentũ exsiccans. Nã ut id ali-
quãdo facit, veluti cũ euforbiũ addit: ita cũ solũ ipsum oleũ Sabinũ infundit, nulla adest vis
exsiccandi, sed temperandi acres humores: cuiusmodi etiam fit, cum oleo ceram aut terebẽ
thinam miscet. Aliquando verò miscetur facultas mitigatoria cum attrahente, ueluti cum
oleo opopanax & sagapenum iunguntur. Sed cur quæso solo oleo utitur in hac solutione
cõtinui, cum antea in uulnere carnis cauendum esse dixerit, ne oleum incidat in partẽ uul-
neratam. Illud enim impedire unionem. An diuersa est ratio. Nam caro mollis, humida,
& sanguinolenta nihil commodi sumere potest, sed omnia incommoda ex oleo unctuoso.

A At punctura nerui nullam euidentem postulat regenerationem substantiæ, & satis est, si prohibeamus acrimoniam saniei: ex qua, vel minima, dolores, conuulsiones, inflammationes, & mille alia mala nascuntur. Dicendum ergo quod oleum non sit remedium vulneris, sed potius præseruàtiuum auxilium aduersus imminentia symptomata, vt Gal. 6. methodi cap. 2. his verbis testatur. Vbi enim inquit magna diuisio est, curandum est, ut labra vulceris uniantur, & glutinentur. Vbi autem stylo, vel acu facta est diuisio, id dumtaxat curandum, ne phlegmone particula tentetur. Igitur oleum maximè antiquum solùm, vel cum terebinthina mixtum, parabile sit remedium: in durioribus verò corporibus addi tur, vel sagapenum, vel opopanax, vel sulphur viuum: tantumque ex illis miscendum cum oleo, donec sordis, vel mellis crassitudinem acquirat medicamentum. Probat autem Gale. maxime hanc cōpositionem, quæ recipit ceræ partem vnam, terebinthinæ & picis vtriusq; partis vnius dimidium, ex euphorbio vero ceræ partem duodecimam, & plus aliquando eu

B phorbij & terrebinthinæ & picis addebat in durioribus corporibus. Atque hoc medicamētum in vulneris sinum immittebat: deinde lanam mollem oleo calente madefactam supra alligabat. Quod si dolor vehemens adest, oleum ex uitellis ouorum instillatum prodest. At verò si neruus cæsim vulneratus est, ita vt neruus nudus non appareat, tunc exsiccandum est sine morsu: quare aliena sunt medicamenta, quæ ex euphorbio & alijs acribus cōstant. pro sunt vero hæc remedia, calx sæpe cum aqua frigida lota & multo oleo soluta, & unguentū ex pompholige, quod nunc ex tutia dicitur. Quòd si robustus est qui uulnus accepit, & a superuacuis humoribus mundus, valentiora prosunt remedia, cuiusmodi est Pollyde pastil lus sapa solutus. Euitandum autem oleum est in his vulneribus: abstergendaque est sanies molli lana specillo circumuoluto, & madefacto in sapa: deinde eo expresso. Ac post primos dies, licebit etiam lanam madefacere in uino dulci, quod tamen fuluum non sit & a-

C cre. Vlcere verò ad cicatricem veniente, alba & tenuia vina dulcibus præstant. Ad iam dicti verò pastilli vsum prope accedit medicamentum diacalchiteos, quod nos unguentum siue cerotum de palma vocamus: quod æstate rosaceo, hyeme oleo optimo liquandum est. Ac etiam pro pastillo pollyde, vti possumus Andronis, vel Passionis, vel ipsius Gal. pastillo. Admonet idem in .6. Meth. in his neruorum vulneribus (quod etiam puto intelligendum esse in omnibus) spinam dorsi, axillas, collum, inguina, caputque calente oleo assidue esse madefaciendum, ea ratione credo ne conuulsio accidat. Præterea iubet corpus purgandum esse, & sanguinem mittendum, victumque tenuem instituendum. Quæ omnia eò ten dunt, vt fluxiones a neruis auertamus, ne inflammatio & conuulsio accidant. Cæterum si vulnus totum neruum non amputauit, maius conuulsionis periculum imminet, scilicet phlegmone a sectis fibris ad non sectas communicata, conuulsione uero ipsa a non sectis excitata. Ac quod ad vlceris curationem attinet, eadem remedia competunt. uerum latius

D sanguinem detrahere oportet, & tenuiore uictu vti: tum in quiete omnino, ac lectulo mol li hominem continere necessarium est. Quòd si conuulsio superueniat, sine mora præcidendæ sunt fibræ, quæ integræ adhuc sunt: sic enim mors euitatur, ex partis mutilatione. Cæterum si per eiusmodi vulnera partes inter se coniungi non possunt per ligaturam, suturæ sunt adhibendæ: cauendum tamen ne ab acu neruus, uel tendo pungatur. Ideo ubi sutura recenter facta fuerit, consutum vulnus fouendum est rosaceo, in quo lumbrici terrestres prius decocti fuerint, aspergendusque puluis aliquis, qui suturam contineat, adiecta pari portione eorum lumbricorum desiccatorum & contritorum. Prodest & centaurium minus arefactum, contritum & aspersum. Iam uerò si neruus nudatus apparet, qui vulneratus est, euitanda sunt acria medicamenta, qualia sunt, quę ex euphorbio componuntur: sed eligenda sunt, quæ siccent absque erosione. Propterea abluere medicamenta oportet, quæ huic malo medentur. prosunt ergo Gal. authore infrascripta remedia, calx aqua pura sæpe

E lota, & exsiccata & optimo plurimoque rosaceo admixta, & pompholix elota, etiam cum rosaceo soluta: & mel optimum cum rosaceo emplastri modo confectum: nec non pastilli prædicti. Contingit vero aliquando neruos uulnerari & contundi, simili affectu laborante cuti: quo casu terebinthina calens infundenda est, & supra postea admouenda remedia, quæ exsiccandi & astringendi uim habeant, cuiusmodi est fabacea farina cum oxymelite, & sapa permixta. miscere etiam potes irim Illyricam, & absynthium. Chirurgi uerò nostri in tali affectu ab initio rosaceum cum oui albumine admouent, & post aliquot dies fouent lo cum uino rubro & crasso tepefacto. Quòd si dolor simul cum contusione infestat picem liquidam

Neruis pūctis diuersa remedia pro diuersitate corporum.

Ad puncturam nerui cū dolore.

De curatione nerui prorsus non incisi.

Quid agendum si conuulsio superueniat.

curatio quæ debetur nemo uulnerato & nudo.

Curtio nerui uulnerati et cōfusi.

curatio nerui cōtuſi et dolentis.

quidam cū fabacea farina, oxymelite & ſapa decoques, & calidum applicabis cataplaſma. At ſi neruus contuſus ſit, cutis uerò ipſa ſenſui appareat, locum fouebis oleo anetino, uel camæmelino, uel irino, & lanam oleo eodem madefactam alligabis. Atque hæc quidem ſufficiant de neruorum vulneribus: nam exacta huius rei tractatio integros libros poſtularet, quæ res excedit limites noſtri officij & inſtituti. Quare ad alia accedamus. A

In compoſitis uero complicatur ulceribus prima quidem cauitas, quam non alterum affectum, ſed ulceris differentiam eſſe arbitrantur: eſt autem non differentia huiuſcemodi res, ſed alterum aliquid totius ægritudinis genus, in quo ipſius ſubſtantiæ iactura facta eſt, & quidem curatio in duplici morbo duplicem exigit intentionem. Nam continuitatis ſolutio, vnitate: ſubſtantiæ autem iactura, generatione indiget. B Paulo uero ſupra generationis intentiones expoſitæ. Quòd autem primum quidem hunc affectum oporteat ſanare, demum ſanitatem reſtituere tentare, ipſa rerum natura commonſtrat. Quum itaque repletum quidem fuerit cauum, ulcus uero ad æqualitatem perductum, alteram intentionem aboleri contingit. Nam media exiſtente inter labia vlceris ea carne, quæ nuper genita eſt, partes quidem diſtantes uniri eſt impoſsibile, unde fit ut alia ſit intentio perquirenda: intentionem autem conſequemur, ex eo, quod eſt ſecundum naturam, ipſi parti comparando, erat autem eidem cute obduci naturale. Quare C hoc ipſum a nobis procurandum, aut ſi hæc intentio effectum ſortiri non poteſt, ſimili aliquid cuti, carnem ſcilicet, quæ cutis naturæ uicina ſit, inſtaurandum: eſt autem huiuſmodi, quæ & ſicca, & calli ſimilitudinem præ ſe fert. Ad cicatricem igitur obducendam neceſſaria erunt exſiccantia, ac ſine mordacitate adſtringentia medicamina.

Docendi ratio poſtulat, ut poſt ſimplices affectus, & ſuas differentias, de compoſitis agamus. Itaq; poſteaquā de ſimplici ſolutione continui, & quibuſdā ipſius differētijs tractauit Galen. tranſit ad compoſitos affectus, qui cum ſolutione continui coniungi ſolent. Eſt quidē ipſa ſolutio continui ſimplex affectus, qui differentias capit ex magnitudine, paruitate, diuerſa figura, æqualitate, inæqualitate, partium differentia, de quibus Gale. capi. 10. tertij D lib. Meth. agit, & hic nonnullas attigit, nempe eas, quæ ſumuntur à differentia partium, & à magnitudine. Cum verò dicimus vulnus eſſe cum carnis amiſſione, aut cum phlegmone vel putredine, aut dolore, uel ſorde, non vult has eſſe ſolutionis continui differentias, ſed his nominibus ſignificari duos affectus, qui vnum membrum infeſtant. Pari modo cum dicitur ulcus cacochymum, aut fluxione vexatum, non vlceris differentias, ſed cauſam cum vlcere copulari cenſet, & hæc probat eo principio, q id nullius vnquam alterius poſsit eſſe differentia, quod conſiſtere ſeorſum & per ſe poteſt, cuius generis eſt (inquit) magnitudo, paruitas, æqualitas, inæqualitas, tempus & figura. Vlcus uerò (inquit) phlegmone, gangræna & putredo, ſingula ſeorſum & per ſe conſiſtere poſſunt: quippe cum ſint affectus quidā præter naturam noſtri corporis, non autem ex his, quæ affectibus neceſſario accidunt. Rectè quidem hæc dicuntur à Gal. ſed in alijs tractationibus ille ea non obſeruat, nec aliquis error in hac re fit, ſiue differentias ſolutionis continui, ſiue complicatos affectus dicamus E eſſe. Porrò inter complicatos affectus primum agit de cauitate, quæ etſi figuræ, & conformationis quædam eſt differentia: tamen quia uitium hoc emendatur ex reſtitutione ſubſtantiæ deperditæ, quæ cauitatem replebat, ideò inter mala ponendum eſt, quod ad magnitudinem pertinet: minor enim fit pars, cuius ſubſtantia eſt diminuta, non autem ad numerum pertinet, quia ſupereſt caro, & quæ in carne ipſa continentur partes, ita ut numerus partium, naturalis adſit: uerum omnes ſunt diminutæ, & mutilatæ. Rectè ergo inquit iacturam eſſe factam ipſius ſubſtantię, quia illius pars eſt ablata. Porrò Gal. in tali affectu quę

Differētia quid eſſe non poſsit.

A rit scopos curatiuos, quos natura rei primum quidem postulat, deinde quos affectus ipse potest admittere. Cum enim hic adsit continui solutio,&substantiæ iactura, illa vnionem, hac verò regenerationem indicat necessariam. Verum vnio, quæ fit per cõglutinationem, quæ vera est solutionis continui propriaque medicina,& remedium, hic præstari non potest. Nam cum vlcus cauum carne impletur, non fit cõglutinatio, etsi eiusdem generis est vinculum: quoniam in conglutinatione superficies diuisarum partium solùm inter se committuntur, nec aliquid sensibus apparet fieri, quod sit intermedium vinculum: in cauo autem ulcere, ubi caro regignitur, partes, quæ distabant, amplius vniri non possunt, ita vt superficies vnius superficiem alterius tangat. Nec per callum fit sanatio, sed per regenerationem similis substantiæ. Verum quoniam caro regenerata naturaliter non habet, si cute nõ tegitur, natura rei vtique exigit, vt posteaquam cauitas repleta est, & ad æqualitatem suam pro natura partis perducta, cutem regignamus. Verum & in hoc etiam negotio assequi nõ

In uulnere cauo nõ fieri unionem nec colligãtia per callum sed regenerationem.

B possumus, quod naturalis status indicat esse faciendum. Cogimur ergo efficere quod possumus: illud autem quod possumus est superficiem carnis regeneratæ exsiccare, indurare, & denique talem efficere, vt cutis vsus præstare posit. Ergo in præsenti affectu cum unire non posimus, carnem regignimus, ex qua diuisas partes communi & eiusdem naturæ uinculo inter se coniungimus, veram vnionem, quantum possumus, æmulantes: Ac cum non posimus carnem vera cute tegere, aliquid ipsi simile ex carne subiecta paramus. Duo ergo solùm in hoc opere fiunt, carnis regeneratio, & eius quod cuti est simile. Quare pueriliter errat Delphinus, qui ait primum esse regenerandam carnem, deinde id quod cute est simile, postremò uerò fieri agglutinationem. Nam hic nulla fit agglutinatio, quia per illam fit uera unio, quam Gal. in hoc contextu negat fieri posse. In eodem errore etiam Acachias versatur, qui nõ intelligit quid sit agglutinare: sed de hac re nos antea abũde egimus. Quod ve

Delphinus notatur.

C rò superest, explanemus. Igitur quod scribit substantiæ amisionem restitui, intelligẽdum est, quod ex nutrimento suppeditetur materia, ex qua fit carnis amissæ regeneratio, a natura per concoctionem. Non enim est facultas formatrix, quæ carnem in hoc affectu gignit, vt vniuersum corpus in utero generauit & conformauit, sed facultas cõcoctrix, quæ in parte concaua residens, dum plus concoquit, quàm ad nutritionem sit necessarium, in partibus integris, incrementi: in alijs verò, in quibus aliquid est deperditum ex propria substantia, regenerationis fit author, si modo id, quod amissum est, vt caro, regigni est aptum. Nã ut diximus os non potest aliud os regignere: aliquid tamen quod naturam osis æmulatur, nempe callum procreat, qui vinculum fit osibus fractis & diuisis. Qua quidem in re non immeritò quis dubitabit, quonam modo carnis generatio etiam in decrepitis fiat, in quibus vix fieri potest nutritio. Ideo enim senes, rugosi, macilenti & tenuiores reddũtur, quia improbè nutriuntur. Quod si debilis fit in his nutritio, quomodo fiet regeneratio, quæ ma

Quomodo uulnera caua repleri posint in senibus.

D ius quidpiam postulare uidetur, quàm simplex incrementum, aut proprij status conseruatio. An natura nostra ita sollicita uidetur esse de vnione partium, vt vniuersi natura de mũdi repletione. Nam aer, ignis, descendunt: aqua & terra ascendunt ne fiat vacuum: ita profectò cum natura nostra in vnione sit posita, non mirum si illa quoque miro conatu suam vnionem tueatur. Deseret enim prius nutritionem, quàm regenerationem, per quam diuisio & corruptio illius fit. Vnde uidemus partes vulneratas graciliores fieri, eo quòd ipsarum nutrimentum in regeneratione carnis amissæ, partim absumatur. Porrò carnis vt alterius cuiuscumque substantiæ regeneratio solius naturæ est opus, ut etiam glutinatio: eius verò quod cutis vsum præstare potest generatio, solius medici est opus, qui admodum exsiccantia adhibet: ex quibus caro callosa redditur. in carnis vero regeneratione medicus naturæ seruit, dum excrementa expurgat, quæ in eo naturæ opere fiunt, de quibus paulo postea agemus: in agglutinatione vero & vera vnione, quid idem præstet superius nos osten-

E dimus.

Ita & si sordities aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abstergendi, & erit medicamen salubre abstersiunm, eorumdem uero materiam, in libris, in quibus de medicamentis agitur, scripsimus.

Agit de alio complicato affectu, nempe de solutione continui cum sorditie, quod proprio nomine vlcus sordidum dicitur: quod cum a sorde, & excremento quodam dicatur,

quod

quod in vlceribus gigni solet, præstat prius agere de uniuersis excrementis, quæ possunt in A vlceribus procreari: ita enim quod nunc proponitur, facile postea intelligetur. Sententia Gal. est in 3. lib. Meth. ab omnibus medicis sine controuersia recepta, in omni concoctione resultare duo genera excrementorum, vnum crasius, alterum tenuius: quod in concoctione, quæ fit in uentriculo conspicitur: stercus enim fit & urina. In concoctione uerò, quæ fit in hepate crassum excrementum quod fit, est humor melancholicus, tenue uero bilis flaua. In concoctione autem, quæ perficitur in singulis partibus, tenue excrementum est uapor, qui insensibiliter expirat, crassum uero est sordes illa, quæ in superficie nostri corporis colligitur & camisias tingere solet. Ac Gal. in regeneratione carnis eam rationem secutus, scribit in præcitato libro fieri etiam duo illa excrementorum genera, & tenue excrementũ vocat ichorem, crassum uero sordem: ac ex tenui excremento vlcus humidum, ex crasso sordidum reddi, & propterea opus esse duobus generibus remediorum, uno exsiccante, altero abstergente, & cum natura inquit nullo unquam tempore cesset, certè nec tempus ullũ B erit, in quo non ambo hæc in cauo ulcere colligantur. Quare nec tempus ullum erit, in quo non utrumque medicamentorum genus desidet, utique & quod siccet, & quod expurget. Hæc sunt Gal. verba, hæc illius sententia, (vt dixi) ab omnibus recepta, quæ tamen mihi non uidetur uera. Nam primum adfero authoritatem Hippoc. qui solùm dicit opus esse exsiccantibus in ulceribus sanandis. Quod idem Gal. sæpe testatur in liberis de medicamentis secundum genera, vbi solùm hoc respicit in medicamentorum facientium ad carnis generationem, compositione, vt sine morsu siccent. Deinde id experientia docet. Nam inter initia ulceris nihil crassum apparet, sed sanies quædam aquosa: quoniam tunc cruda sunt omnia: mox verò crasities accedit, cum pus laudabile incipit generari. Postea verò perfectum pus gignitur, quod est album, leue, æquale: nec tunc præter ipsum pus, aliam aquositatem, uel ichorem videmus emanare ab ulceribus. Quod si aliquando fiat, tunc recrudescentis vulneris indicium esse putamus. At si pus est optimum, & optimum non potest esse, quod non est æquale, & lene, non possunt in eo duæ formæ excrementorum contineri, una tenuis, alia crassa: & si nihil aliud gignitur quàm pus, cum incipit gigni, & iam bona gignitur caro, ubi quæso duo hæc excrementorum genera. Præterea idem ostendo ex eà cõctione, ex qua gignitur pus in inflammationibus. Cum enim inflammatio perfectè est concocta, & uulneratur pars, ut exitus pateat materiæ, quæ in illa continetur, nihil aliud videmus excerni, nisi unam substantiam, pus inquam ipsum uniforme, si perfectum est. Addo quod Gal. nusquam doceat conditiones & indicia istorum excrementorum, quando scilicet illa sint bona, uel mala. Neque enim eadem semper esse possunt, sicut nec pus ipsum idẽ semper est. Quare nec remedia adhibere possumus, quæ illorum vitia emendent. Scribit quidem humidiora ulcera ualidius esse exsiccanda, quoniam id ostendit plus influere sanguinis & humorum, quàm sit necessarium, aut natura concoquere posit. At id non ostendit duplex fieri excrementum, sed potius superfluum esse, quod influit, & fit ex eo eiusdẽ D generis excrementum. Nam tunc cum ulcera ita sunt humida, & aquositate plena, abstersione non est opus: quia tunc requiritur absterso, cum materia carni solidioribusque partibus adhæret, quod nomen ipsum abstersionis ostendit. Vbi verò ita aquosus est humor, spontè diffluit, nec inhærere potest. Vt igitur, vbi concoctio debilius peragitur, aquosa omnia fiunt: ita cum ea fœlicius obitur, nutrimentum, & excrementum crasius redditur. Quod ergo in crudiore adhuc vlcere est aquosum, postea per concoctionem fit crassum: & quod primum ichor & sanies, & denique quod aquosum est, quocumque nomine uelis illud uocare, quod est adhuc cruentum, inæquale asperum, & fœtidum, postea concoctionis beneficio per quosdam illius gradus prædictas mutat qualitates, & tandem perfectè album, lene, æquale, & minimum fœtidum redditur. At si ichor & sordes perpetuò gignuntur in E ulceribus, quo tempore, quæso, gignetur pus: hoc autem gigni & ipse fatetur, & sensus nostri docent: & quo tempore illud fit, nec ichor nec sordes aliqua apparet: quare perpetuò illa non fiunt, sed ichor solùm, ut diximus, cum concoctio nondum præualet, sordes verò ipsa non est excrementum proprium & naturale, quod fiat in generatione carnis, agente & uincente natura: sed tunc eiusmodi excrementum proueuire solet, quando per negligentiam & malam curam non satis fuerunt ulcera exsiccata & ea aliquid putredinis iam conceperunt: propterea vlcera sordida semper damnarunt medici, quod non facerent, si sordes esset excrementum, quod natura necessariò parit in carnis generatione. Nam lixiuium, lupinorum

De excrementis quæ in vlcerib. perueniunt disputatio.

Gal. opinio de duobus generib. excremẽtorũ in ulcerib. quæ non recipitur.

Sordes non esse excrementũ propriũ in generatione carnis.

A pinorum decoctum, & muriam etiam ipsam in huiusmodi ulceribus adhibemus, quæ re-
media sunt putredinis, aut superfluæ humiditatis putredinem inducentis. Sordem ergo
istam Galeni a naturæ operibus, & carnis generatione, duplexque hoc suum excremen-
tum reijciamus. quod in sanis quidem partibus, in omni concoctione nutrimenti fit: sed
diuersi generis: nam terrenum potius, quàm sordidum, vocandum est; si hoc nomine in-
telligimus, quod ex superflua humiditate, uel putredine prouenit: at cum fit concoctio
in inflammationibus, nullum huiusmodi fit excrementum, sed quicquid fit, pus est, quia
totum id, quod alteratur, humor inquam, qui inflammationem facit, putredinem sen-
sit: quare nihil ex eo assimilari potest per substantiam, ad quam sequitur nutritio, sed so-
lûm per qualitates: propterea illud totum excrementum relinquitur, tamquam totum in-
utile naturæ. Non ergo in omni concoctione duplex fit excrementum, si in concoctione,
B ex qua fit pus, totum, quod concoquitur, excrementum est, & vnius naturæ: sed tunc
fiunt duo illa genera excrementorum, quando concoctio tendit ad nutritionem. Quia
enim nutrimentum non est actu simile, dum concoquitur, & ante ipsam concoctionem,
sed potentia, in qua aliquid est naturæ dissimile & inimicum, ita ut per concoctionem
numquam prorsus simile & amicum fieri possit: aliud uerò per illam tandem fit amicum
& actu penitus simile, ideo in nutritione meritò resultant illa duo genera excremento-
rum: quod enim mediocrem habet temperiem & consistentiam, naturæ, quæ in medio-
critate posita est, adiungitur, & in illius nutritionem & incrementum cedit: quod uerò
crassius est, aut tenuius, quia dissimile est naturæ nostræ, ideò illius fit excrementum.
At si hæc fiunt excrementa in nutritione partium, cur etiam non fient in partibus ulce-
ratis: fiunt quidem, quatenus illæ nutriuntur, sed illa per ulceris labra & cauitates non
C effluunt, sed per externam superficiem, sicut fit in partibus sanis: pus uero quod fit in
regeneratione carnis, non est excrementum nutritionis, sed regenerationis substantiæ.
Non eadem autem esse oportet nutritionis & regenerationis excrementa, quoniam ope-
ra diuersa sunt, diuersæque affectiones in parte. Sed cur quæso in regeneratione partium
fit excrementum: quoniam illa fit per concoctionem, ad quam necessariò sequuntur ex-
crementa, sed duo necessaria, ut diximus, fiunt in nutritione, unum uero in regene-
ratione. Nam pus, quod fit in regeneratione carnis: non est reuera excrementum, quod
inquam substantia, ex qua fit, sit inimica: fit enim ex sanguine aliorum humorum par-
ticipe, qui cum influit in partem, quæ regenerationem suæ substantiæ molitur, illius
portionem, quæ roris modo colligitur in superficie partis diuisæ, & iam a uasis excidit,
non penitus assimilari potest, sed pus fit, quia cum illic hæreat, nec liberè transpiret,
leuis alicuius putredinis fit particeps, & author in partibus diuisis: quapropter aliquem
fœtorem habet pus etiam optimum, quod prohibitæ transpirationis; & alicuius putre-
D dinis est indicium. Ergo pus in vlceribus quantitate est excrementum, & fit ex sangui-
ne, ex quo caro ipsa gignitur, ex eo inquam quod per diuisas uenas & arterias effluit,
& in superficie colligitur, dum a natura retinetur, aut a carne inæqualiter crescente,
aut etiam æqualiter: quæ tamen rugas quasdam efficit, & cum illic retinetur, conco-
quitur: ac cum non possit penitus assimilari, eo quòd, vt inquit Galenus, sanguis ex-
tra vasa effusus, corrumpitur, id quod in hoc casu maxime accidere oportet: nimirum
cum per diuisiones partis vulneratæ aer immittatur, qui alterationem: & corruptio-
nem adiuuat. Quòd vero talis sit puris generatio in vlceribus patet: nam si in car-
ne ipsa, & non in superficie colligeretur, numquam posset bona, & laudabilis caro
generari, sed quicquid ex ea factum esset, mixtione puris putresceret: & corrumpe-
retur. Atque hæc quidem sufficiant de excrementis nutritionis, & regenerationis car-
nis, quæ a nemine hactenus sunt tradita, nec forte excogitata: a nobis uero inuen-
E ta, non tam, vt paradoxa sint, sed ut uera, aut ueris maxime, ut arbitramur, ui-
cina. Nunc ad alia accedamus, quæ non minus, quàm prędicta forte sunt paradoxa:
nam, inquam, medicamenta conueniant, cum natura carnem generat: duplicia,
inquit Galenus in tertio Methodi medendi illa esse oportet, exsiccantia & abstergen-
tia. Qua in re primùm uidetur abuti nomine exsiccantis medicamenti. Nam exsic-
cantia proprie, & re uera dicuntur, quę temperiem siccam in partibus similaribus
inducere possunt, non autem, quę humores aut excrementa tollunt. Atqui in vul-
neribus cauis, vbi nullus alius est affectus complicatus, pars naturalem suam habet tem-

Duplex excrementum non fieri in omni concoctione & cur.

Cur in concoctione nutrimēti duo fiant necessario genera excremētorum.

Excrementa quæ fiant in generatione carnis

Cur duo in nutritione, unum vero in regeneratione partiū fiat excrementum.

Pus quare necessario male oleat.

De medicamentis conuenietibus in carnis generatione disputatio.

Exsiccātia non esse dicenda quæ humores et excremēta euacuant.

P periem

periem: quare nec exsiccatione, nec alia alteratione opus habet: impropriè ergo sumit exsiccantia, pro illis scilicet remedijs, quæ excrementa auferunt a parte, in qua fit carnis generatio. Sed an oportet illa siccandi uirtute esse prædita: hoc quidem scribit Galenus, qui etiam gradum primum exsiccationis illis tribuit. Ego tamen non solùm his, quæ potentia ita sunt sicca, sed etiam alijs omnibus, quæ uel actu sicca sunt, aut aliter certo modo absumere possunt superfluum humorem, qui in vulneratis partibus reperitur, hanc uim tribuo. Nam quædam abluendo huic operi sufficiunt, ut lotiones ex vino temperato: quædam uerò sugendo, ut spongia & suctiones oris, quæ aliquando in angustis: & fistulosis ulceribus non paruo usu adhibentur: alia uerò idem præstant, quòd ex sicca materia sint confecta & rara, quæ promptè humore imbuuntur: in quo genere sunt ex lino & canabe confectæ telæ, & per frustula aut filamenta admota, uel sicca, uel aqua etiam madefacta: quo genere curationis nonnulli nostri temporis chirurgi omnia ulnera, quæ in conspectum ueniunt non sine admiratione multorum medicorum fœlicissimè persanant: qui ignorant nihil aliud esse exsiccare in his affectibus, quàm quocumque modo non læsa partis temperie excrementum qxod gignitur, auferre. Ac petiæ quidem canabinæ aqua frigida imbutæ, duplici ratione prosunt, vna, quòd humiditate aquosa abluant saniem, & frigiditate non sinant fluxiones ferri ad partem: altera uero, quòd siccitate & raritate materiæ, qua constant, humorem excrementosum, combibendo absumant. Addunt autem medici, qui hac curatione utuntur, verba quædam murmurando, vt vulgus credat hoc fieri per incantationem, potius quàm per uim admoti medicamenti. Ergo dum excrementum est adhuc aquosum & saniosum, abstergentia non requiruntur, quia nihil adhæret superficiei partium diuisarum, quod abstersionem postulet: sed sufficiunt, quæ quocumque modo absumunt, aut exitum præbent aquoso & liquido huiusmodi excremento. Cum vero iam fit pus, quod crassum est & uiscosum ob concoctionem, tunc exsiccantia relinquenda sunt, quæ scilicet potentia sunt sicca medicamenta: hæc enim crasitiem augent, ac ita faciunt, vt pus tenacius hæreat. Prosunt uero solum abstergentia, quorum uis est abradendi & separandi excrementum, uel humorem, qui partibus nostris adhæret: qualem uim habet, erui, lupini, fabarumque farina, iridis, & Aristolochiæ radix, mel, terebinthina, & alia permulta, de quorum numero & natura non postulat locus, ut diligentius agamus. Ergo in generatione carnis non semper exsiccantibus & abstergentibus vtendum est, ut Galenus putat: sed aliquando solis abstergentibus, aliquando uero solis exsiccantibus. Hæc non sunt intelligenda, quæ solùm potentiam habent in certo gradu exsiccandi, sed quæ omnibus prædictis modis auferre possunt a parte affecta excrementum, quod adhuc est aquosum, aut iam in pus mutatum.

An exsiccãtia postulet generatio carnis.

Curatio ulcerum cum aqua laudatur.

Abstergentium vsus quando necessarius in ulceribus.

Et quidem si aliqua inflammatio, uel attritio, aut tumor prædurus, uel mollis, & laxus cum ulcere fuerint, prius eorum curationi intendere oportet, eas sequendo uias ac rationes, quas prius exposuimus, sic & si aliquid ulceri illabitur, ad illabentium curationem intendendum. Eodem pariter modo, si aliqua intemperies ulceratum locum obsederit, ad eiusdem intemperiei remedia antea ueniendum, sed de his quidem satis.

Alios quosdam attingit affectus, qui coniungi solent cum solutione continui: omnes enim non prosequitur, ut putredinem, gangrænam, cancros, erysipelata, herpetes: coniungi etiam possunt non solum morbi, qui pertinent ad temperiem, sed etiam qui ad conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem spectant. Ac præstaret profectò illos, de quibus agit, non attingere, quàm ita negligenter tractare. Damnat enim ipse, in libro tertio Methodi, alios medicos, qui solùm docent, quod uulgus nouit, primam inquam curatiuam indicationem, quæ ostendit inflammationem, quando adest, curandam esse, & repletionem uacuandam, & in febre refrigerandum, in obstructione aperiendum. Hæc enim (inquit) omnibus sunt nota, sed quibus remedijs

A medijs ea fieri possint, quæ ab affectu indicantur, soli medici nouerunt, qui sunt do-
cti, & in particularibus versati. Quòd si quispiam velit ea pro dignitate enarrare, quæ
ipse solùm proponit, essent ab eo scribendi integri libri: & non solùm commentarij.
Sed posteaquàm nos cœpimus illius dicta lucidiora melioraque reddere, pergemus, &
quantum officium nostrum postulat, studiosis non deerimus. Ac primum illud excu-
tiendum venit, quod scribit, prius esse sanandos affectus complicatos, deinde acceden-
dum ad ipsam solutionem continui. Nam vt uerum est, non posse perfectam fieri cura-
tionem ipsius solutionis continui, cum inflammatio adest, aut alius affectus ex his, quos
ipse recenset, ita penitus non omittenda est ipsius vulneris curatio, dum alijs malis suc-
currimus. Sic enim vlcus ipsum contemptum sordescet, putrescetque. Quare verior
est illius sententia, quæ habetur in libro Methodi medendi & passim alibi, vbi in com-
plicatis affectibus attendendum quidem esse iubet ei, quod magis urget, uel causæ ratio- *Quid in fluxionibus agendum.*
B nem obtinet, alijs tamen interim non contemptis. Primus ergo affectus, quem propo-
nit, est inflammatio, quæ nascitur ex fluxione sanguinis, quæ inflammatio, si adhuc est in
generatione, indicat sistendam esse fluxionem, & auferendum esse id, quod in partem
iam influxit. Porrò in fluxionibus sistendis rationem habemus causarum, quæ concur-
runt ad fluxionem excitandam, & motus ipsius humoris: causæ sunt uitia, quæ sunt in i-
pso humore, & quæ humorem ipsum mouent, & quæ ad faciliorem motum & receptio-
nem humoris faciunt. Humor quidem multus, qui naturam grauat, aut acris, qui ean-
dem stimulat, aut tenuis, qui facilè illabitur, fluxionis est causa, tamquam materia a-
pta ad fluxionem excitandam. Calor vero aut dolor, qui est in parte, fluxiones allicit,
quemadmodum calor & frigus, quod est in superioribus partibus, humores in illis con-
tentos deorsum impellit. Partes raræ, molles, debiles, coniunctæ cum his, quæ mittere
C possunt, & è directo respondentes facilius alijs recipiunt: ac per uenas, arterias latiores,
& partes concauas promptius mouentur humores, quàm per angustiores & solidas. Mo-
uentur autem humores, uel cum uehementia & confertim, aut paulatim & leniter, id-
que continuè, aut per interualla. Præterea uel motus fit a nobili parte ad nobilem, uel a
nobili ad ignobilem, aut ab ignobili ad ignobilem, vel ab ignobili ad nobilem, uel a su-
periori ad inferiorem, uel a dextra ad sinistram, uel ab anteriore ad posteriorem, uel econ
trà. Iam si materia multa est, uacuationem indicat per sanguinis missionem, inediam,
frictiones, si ęqualis est, ut in pletora. Si uero est inæqualis, ut in cacochymia indicat pur
gationem esse necessariam per aluum, uel uomitum, uel urinas, pro ratione partis, ad
quam fluxio fertur. Si uero tenuis est humor, & aquosus, incrassationem postulat per
conuenientem uictum, & idonea remedia: quomodo fluxiones tenues irruentes in pul-
monem incrassamus tenacioresque reddimus, nè prompte illabantur. Ita si acris est ma-
D teria ijsdem præsidijs temperari debet. Dolor, calor, frigus, astringentia, motus, ani-
mi affectus, & alia, quæ possunt fluxiones commouere, sui ablationem per contraria in-
dicant. Raræ partes densandæ, debiles roborandæ, molles quodammodo indurandæ,
& denique omnes, quæ recipiunt, astringendæ: ita enim repellitur influens humor: & in
eo situ collocandæ sunt, in quo difficile recipere possint fluentes humores. Eleuandæ e-
nim sunt, quæ sunt depressæ, & deprimendæ aliquando, quæ altiorem locum possident,
si ad eas attolluntur humores, ut illis accidit, quæ fluxiones patiuntur ex humoribus e-
leuatis a uapore. Viæ per quas decurrit humor constringendæ sunt uinculis moderatis,
ne dolor fiat, aut admotis refrigerantibus & astringentibus remedijs. Connexus par-
tium remedia non recipit, quia immutari non potest. Porrò si mouentur humores,
confertim reuulsione sistuntur:) si leniter & paulatim, deriuatione: si uero, vel nobilis,
E uel ignobilis mittat in nobilem, uel ignobilem, si nihil obest, per loca a natura destina-
ta, ad excrementorum susceptionem, uacuandus humor est reuellendo, uel euacuando,
pro qualitate motus ipsius humoris. At si aliquid impedit, ad ignobilem partem, quæ
afficitur, fluxio etiam trahenda est: ad nobilem uero nunquam ducendi sunt humores.
Si enim humor uenenosus est, & fluat, uel ad glandulas, quæ sunt in ceruice, uel
sub axillis, aut in inguine, temerarium est eum transferre in alias partes: quare locum
ipsum affectum nostris medicamentis magis replemus, ne venenum nobiliores partes,
quæ se se exonerant, afficiat. Atque hæc aliquando diligentius tractabimus. Cæte-

 rum

Quibus remedijs utendum sit contra humorē inflāmationem efficientem.

rum humor, qui iam inflammationem facit, indicat sui euacuationem, cui ab initio A conferunt repellentia: postea vero digerentia. Quòd si his non cedat remedijs, suppurationem moliri oportet. Deinde pus factum tentabimus per digerentia discutere, alioqui facto vulnere in parte suppurata, puri exitum dabimus. Ita ergo inflammationes coniunctas cum vlceribus sanabimus commodis adhibitis auxilijs pro ratione corporis & partis laborantis. Iam si contusio iungatur cum vlcere, siquidem neruus contusus sit, curatur, ut paulò superius diximus, & Galenus docet libro tertio Methodi capite quarto: non enim recipit curationem, quam ipsa contusio indicat per suppurationem. In carne enim contusa necessariò fit suppuratio, quæ quidem in neruis contusis fugienda est: quoniam puris acrimonia conuulsionem parit. Præterea suppuratio sinum facit in parte, consumpta ipsius substantia: caro autem regigni potest, neruus minimè: quare in eo fugienda suppuratio est, ac exsiccantibus atque digerentibus, sanitas procuranda. Nam in contusione duplex est affectus: aliquid enim in penitiores partes est protrusum, quod ad superficiem reuellendum est, quod faciunt digerentia: aliquid vero diuisum, quod per exsiccantia vnitur. Quare quod scribit Hippocrates carnem contusam necessariò putrescere, vel non est verum, aut id solum proprium est magnis contusionibus, aut potius coniunctis cum vulneribus & vlceribus. Nam vulgus contusiones etiam non leues in carne emendat, absynthio contuso, vel myrthino oleo, insperso postea puluere ipsius myrthi & rosarum: ac vniuersi corporis contusiones, quæ solent accidere, cum quis ex alto cadit, sanant inuoluto corpore in pellibus ouinis detractis ab oue adhuc calente & recentissimè mactata: quæ genera remediorum suppurandi vim non habent, sed quædam repellendi, exsiccandi, & digerendi: alia vero mitigandi dolorem, & leuiter resoluendi. Nam in contusione, si dolor vrget, illius maximè habenda est ratio, ne fluxiones moueantur. Quapropter miscentur aliquando remedia contusionis, inflammationis, doloris, & quæ ipsam fluxionem arcent: aliquando vero soli contusioni succurrimus: & remedia illius etiam variantur, pro magnitudine & paruitate contusionis, & loci contusi: quæ res faciunt vt indocti medici putent hæc omnia facere aduersus ipsas contusiones. Coniungitur, inquit Galenus, cum vulneribus etiam aliquando scirrhus, quem alibi dicit curari mollientibus. Verùm ea curatio pertinet solùm ad duros tumores, qui fiunt ex pituita crassa & exsiccata. Nam idem author hoc genus mali scribit etiam fieri ab humore melancholico, quales sunt duri tumores, qui ex morbo Gallico sæpe sequi solent, & illi mollientibus remedijs non tolluntur, sed largo sudore, & proprijs ei morbo auxilijs. Cancri etiam durities, emollientibus medicamentis exasperatur. Ac Galenus quidem solùm nouit scirrhos ex pituita, vel humore melancholico factos, & omnibus pollicetur curationem. Scirrhum vero hepatis prorsus insanabilem esse tradit: nec tamen rationem adfert D cur alij sanari possint, hic vero minimè: id autem nos docuit experientia. Nam cum sæpius hydropicos post mortem dissecuerimus, inuenimus in omnibus hepar induratum, at non ex collectione alicuius humoris, qui durum tumorem faceret: verum veluti assatum, & ex assatione durum redditum. Id quod maximè accidere solet hominibus, qui multo potu vini generosi & aromatibus oblectantur: plurimi enim istorum in hydropem incidunt, ita vitiato hepate. Quod genus mali nullis remedijs emolliri potest: quemadmodum nec molliuntur, quæ assata, vel frixa sunt, & per eam concoctionem indurata. Cæterum mollem & laxum tumorem, qui œdema dicitur, curabimus incidentibus & digerentibus: constat enim ex pituita aquosa. Qua in re laudat Galenus in secundo libro ad Glauconem, frictionem ex oxyrodino, vel ex sale & oleo, vel ex sale & oxyrodino, & fomenta ex spongia noua imbuta cum aqua & modico aceti. Quòd si ex his œdema non quiescat, aluminis parum imponendum est. Porrò per ea, quæ influunt, & illabuntur in vlcus, intelligit humores, qui ad partem affectam feruntur, quorum remedia paulo antea docuimus, cum fluxionis auxilia explicaremus. Quæ vero de curatione intemperaturarum addit, etiam sunt nota ex superioribus.

De curatione uulneris contusi.

In contusione quot sint affectus.

Cōtusum omne non putrescere.

Scirrhi in uulnere curatio.

Scirrhus hepatis cur sanari nō possit.

Oedematis curatio.

Caput. 73.

Nunc uero transeundum est ad formationis genus, quod in plures secatur differentias. At ab eo, quod euidentissimum existit, exordium est

sermonis

A sermonis faciendum, quod ex figuræ permutatione contingit. In his igitur, qui adhuc crescunt, posſibile eſt plurium partium figuram emendare. In his autem, qui iam aucti ſunt, minime: intentio tamen quoad fieri poteſt, curationem adhibere, ad cōtrarium euerſionis adducendo. Si uero fractione aliqua non rectè conformata alicuius mēbri figura fuerit uitiata, cui ſubſtantia calloſa innaſci præuenerit, ſiquidem hæc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rurſus rectè afformare, deinde callum ſuperinducere.

B Quæ hic ſcribit de curatione vitiatæ figuræ, non poſtulant nouam explicationem. Hæc enim diligentius ab eo ſunt enarrata ſuperius cum vitia doceret, quæ in latitudine ſanitatis continentur, & nos eodem loco ſubiecimus noſtram interpretationem, quæ præſenti dictioni aptiſsimè congruere poteſt. Addit ſolùm hic figuras, quæ vitiatæ ſunt propter oſſa confracta malè formata, emendandas eſſe, ſi adhuc recens callus eſt, fractis rurſus oſsibus. Quæ curationis ratio ab omnibus iudicatur admodum periculoſa, præſertim in magnis fracturis, & in corporibus malè affectis. In illis enim vitari non poſſunt fluxiones & inflammationes, ex quibus omnia timeri poſſunt. Si vero digitus forte ſit confractus, tutius hæc fieri poſſunt.

Eſt uero & obſtructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex lentis & craſsis humoribus fit, unam & ipſa habens intentionem mor- *Quæst. 94.*
C bo contrariam, dico autem apertionem. Cauſæ uero ſalubres ſunt abſtergentia atque incidentia medicamenta.

Proſequitur alia vitia, quæ in conformatione conſiſtunt, de qua re ſuperius etiam egimus, cum de malis, quæ fiunt in latitudine ſanitatis, ageremus. Sed nunc diligentius de eadem re tractat: plures enim cauſas obſtructionis hic enumerat, nec tamen omnes recenſet, nec etiam a certo principio exorditur, quo comprehendat omnia, quæ poſſunt cauitates ſecundum naturam anguſtiores reddere, id quod nos ita efficiemus. Ergo cauitates, quæ ſunt in corpore, vel ſunt inſenſibiles, cuiuſmodi ſunt cutis meatus: vel euidentes ſunt, quales ſunt cauitates venarum, arteriarum, ventriculi, inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri, pudendorum, ani, aurium, narium, faucium, meatuum, qui ad vrinam & ſemen tranſmittendum
D ſunt comparati. Ac cutis quidem meatus ab his, quæ habent vim denſandi, cuiuſmodi ſunt externum frigus, uel aſtringendi, ut faciunt lotiones aquæ aluminoſæ: uel exſiccandi, ut ſolis feruor, uel indurandi, ut duræ frictiones, potiſsimum conſtringuntur: caloris item contractiones ad interna uiſcera externam ſuperficiem denſiorem reddunt. At ſordes, quæ adhæret cuti, & terrena, uel emplaſtica medicamenta, quæ ei admouentur, eoſdem meatus reddunt anguſtiores: uerùm nō per denſationem, ſed potius per obſtructionem: id quod etiam efficiunt uapores, aut humores craſsi, qui ab internis partibus ad cutem efferuntur, unde pruritus & ſcabies fiunt, hærentibus circa cutem humoribus, qui liberam non habēt per illam uiam. Ab his enim cauſis cutis cōſtipari ſolet. Cęterum patentiores uię, anguſtiores redduntur, quando corpora, quæ cauitatem conſtituunt, comprimuntur, concidunt, cōtrahuntur, obſtruuntur, coaleſcunt, tenduntur, diſtorquentur, uel a ſuis ſedibus egrediūtur. Compreſsio contingit uel ob adiacentis corporis, aut ipſius partis extrinſecū tumorē,
E uel ob rē extrinſecus grauantem, uel arctius alligantem. At concidūt latera meatus cōſtituētia, dum nimio humore imbuta ſuum terminum retinere nequeunt, uel cum vacuatur id, quod in cauitate contentum, latera inter ſe diſtare faciebat. At verò contractio a ſiccantibus naſcitur: nam ſiccata corpora corrugantur, & ex corrugatione contrahuntur, quo modo mammæ & vterus in vetulis minuuntur, fit etiam contractio ab aſtringentibus medicamentis, necnon a facultate retentrice vehementius cogente & conſtringente partem cauam, in qua ipſa reſidet. Otiū idem præſtat. Qua ratione venereæ partes intermiſſa uenere contrahuntur. Porrò obſtructio fit a rei, quæ in cauitate continetur, craſsitie lētore, & multitudine,

De cauitatibus in corpore læſis & illarum cauſis & remedijs.

Cauitates partiū quomodo occludantur.

Cōpreſsio et concidētia partium a quibus fiat.

Contractio a quib. fiat.

titudine, quorum quædam familiaria sunt ipsi parti, vt cibus, & sanguis contentus in uenis, quædam excrementa sola qualitate inimica vt crassi, tenacesque humores: quædam quātitate: alia verò etiam tota substantia, vt lapis in vesica, pus, sanguis concretus, callus, stercus durum, & si quid est huiusmodi, quod partium meatus obturet. Ad hoc genus pertinent tubercula, quæ innascuntur cauitatibus partium, & eas obstruunt: ad obstructionem quoque pertinere videtur, cum partes ob innatam pinguedinem obturantur, quomodo uteri & intestinorum cauitates sæpe angustissimæ redduntur; & propterea scribit Hipp. in Aph. mulieres eo modo affectas non concipere. Coalescunt partes, quum vulneratæ vel exulceratæ fuerint, intercedente siquidem carne coalitus partium, atque ita nonnunquam obcæcatio meatuum contingit; ex tensione partium, cauitates illarum minui docet etiam sensus. Cum partis luxatæ, ut longiores euadunt uenæ, & ligamenta, sic etiam angustiora apparēt: quod etiam probat ratio. Quod enim longitudini additur, a latitudine detrahitur. Quin etiam malè figuratas partes ob distortionem suas cauitates angustiores obtinere nulli dubium est, quemadmodum excrementis alui via præcluditur, quum intestina a suis sedibus dimota, in scrotum deuoluuntur: nimirum quòd situs mutatione rectas (quas habent cū ano coniunctas) cauitates amittant. Sed hæc diligentius in nostro libro secundo de causis morborum capitulo decimo prosequuti sumus, quorum remedia & curationem non est quòd sigillatim tradamus, vt qui ea solum instituerimus explanare, quæ hic ab authore docentur. Quod ergo scribit ipse obstructionem factam ex viscosis & crassis humoribus curari per abstergentia & incidentia, nos antea melius explicauimus. Nam abstergentia & incidentia, solùm remedia sunt viscositatis, & non crassitudinis humorum. Nam quod uiscosum est, duplicem habet naturam, Sibi enim continuum est, & alteri adhæret, continuitas incisione tollitur, & abstergentia humorem liberant a parte, cui adhæret. Crassus verò humor extenuationem requirit, quæ fit per uaria remedia, quoniam crassum pluribus modis fit, quod etiam antea ostendimus. Fit etiam obstructio a multitudine humorum, cui euacuatio propriè medetur.

Quomodo coalescant partes. — *Viscosa egere incisione & abstersione.*

Quæ vero fit a stercore duro, quod intersepit intestinum, primum quidem habebit duritiei remedium ex humidis, pinguibusque clysteribus, demum ex acribus euacuationem exposcet.

Non est contemnenda curandi ratio, quam Galenus hic docet, cum intestina a duris stercoribus obstruuntur. Nam qui aluum euacuare volunt per acriores clysteres, priusquam emollita fuerint dura ea excrementa, malum augent, magis exsiccatis stercoribus a medicamentis calefacientibus & exsiccantibus: propterea prudentiores medici in cholicis doloribus primum iubent infundi clysterem molliorem, vt fæces induratæ excernantur: postea verò acriores adhibent ad flatus discutiendos & pituitam liquandam & euacuandam. Tamen cum solum est obstructio ex duritie excrementorum, solis emollientibus, molliuntur & educuntur; adeò ut duplici remedio non sit opus, vt Gal. hic scribit.

Quæ autem a lapide fit in uesica, in præsenti quidem transpositionem requirit; integræ uero sanitatis causa incisionem, & extractionem.

Quod hic scribit de curatione lapidis in uesica, antea etiam docuit, cum de vitijs sanorum factis ex superfluo numero partium ageret. Nam lapis in vesica, aliquando causa est huiusmodi morbi, aliquando vero illius, qui nascitur ex conformatione mala: cum enim naturales cauitates obstruit, & partis actionem hoc modo lædit, fit ex eo morbus in conformatione: quando vero partem solùm grauat, atque eo modo illius quoque actionem labefactat, morbum facit in numero. Quòd vero scribit de remedijs lapidis in vesica, satis refellunt vulgarem medicorum opinionem, qui putant eos lapides frangi per medicamenta, quæ per os assumuntur. Nam duo solum hic ponit remedia, transpirationem & extractionem. Transpositionis nomine non debemus credere lapidem ex vno loco in alium transferri: hæret enim & coniunctus est tenacissimè ceruici ipsius vesicæ, sed intelligere debemus, quod cedat aliquo modo fistulis argenteis, vel candelis tenuioribus, aut alijs, quæ immittuntur

Ex lapide in vesica qui morbi fiant. — *Lapides in uesica frangi non posse remedijs per os assūptis.*

A mittuntur per pudendum in interiorem vesicæ cauitatem,vt vrinam eliciamus cum a lapi-
de supprimitur,vel a crassis humoribus, qui solent in illis locis aceruari , cum lapis ea loca
obsidet . Extractionis huius lapidis modus non idem est in mulieribus & viris. Nam ab il-
lis sine incisione auellitur,& minore cum periculo vitæ,sed post extractionem urina diffi-
cilimè continetur : a viris vero extrahitur incisione facta in ceruice ipsius vesicæ : tutius in
pueris & adolescentibus,maiore vero cum periculo in adultis : plurimi enim sequente po-
stea inflammatione moriuntur. Vidi tamen sexagenarios sine magno periculo sanatos : sed,
quod mirum videtur esse,impotentes ad generandum illi sunt facti, cum antea fœcundissi
mi essent . Cæterùm calculus,qui in renibus concrescere solet,non frangitur, vt medici pu
tant , a remedijs ab antiquis ad hanc rem celebratis, sed per abstersionem liberatur a parie-
tibus renum,quibus adhæret,quomodo terebinthina calculosis conuenire dicitur . Aliquã
do vero per ea,quæ aquosum humorem a uenis eliciunt,& ad renes ducunt, calculus educi
B tur: dilatatis enim meatibus ex copia transeuntis humoris calculus dimouetur,& eo modo
exit a renibus , quo lapilli & lutum ab aquis decurrentibus per imbres a pauimentis abra-
duntur . Iuuat etiam ad id alia ratione vrina,quòd ob salsedinem abstergẽdi uim obtineat .
sed inter alia omnia remedia præstantissimum sumitur ex potionibus aquarum spontè na-
scentium , quas longo vsu didicimus per vrinas corpus expurgare . Inter quas aqua balnei
Porretani & Balnei Lucensis commendantur.sed cum Pisis docerẽ, id quod feci per annos
vndecim,sæpè expertus sum aquam Balnei Montiscatini alias omnes virtute & fœlici suc-
cessu longè superare . Accipere autem oportet ex duobus Balneis , quæ illic sunt inter Lu-
cam & Pistoiam salsiorem aquam, quæ dicitur ab incolis del Tetuccio.Alia autem dicitur
aqua del Bagnolo,quæ habet quidem aliquid salsedinis , sed longè minorem, ita vt iam ea
multi vtantur loco aquæ Balnei Lucensis,quę ab aliquot annis cœpit esse debilis,ita vt pau
C ci illam libere emittere possint . Aqua verò salsior Montiscatini,non solùm lapillos a reni-
bus abradit,& secum trahit,sed etiam pituitosos humores a ventriculo & intestinis abster-
git,atque ita vtrique malo , quo laborare solent nephritici , colico inquam dolore & lapi
de renum eodem negotio succurrit:prius tamen adhibitis aliquot clysteribus , & leui pur-
gatione . Bibitur autem ea aqua omni tempore anni cum ita vrget necessitas: quod non est
leue subsidium his,qui atrocissimo hoc morbo per frequentia interualla vexari solent : ca-
lens quantum ferri potest potanda est manè,& ex ea non pauciores,quàm quatuor libræ bi
bendæ,& duodecim & quindecim tutò ebibi possunt,vnius horæ spatio continuata potio
ne per tres aut quatuor dies,donec calculus exeat . Atque hæc remedia prosunt , cum calcu
lus continetur in cauitate renum : nam quando continetur in substantia ipsa,ita vt illi velu
ti innascatur & annectatur,nulla auxilia prodesse solent,sed auctis & multiplicatis lapillis
mors post aliquot annos sequitur . Sed tardatur his remedijs,quæ calculi materiam non si-
D nunt mora longa in renibus concrescere . Hæc ergo obiter de calculi curatione sint dicta :
nam exactior tractatio excedit limites instituti huius operis.

De extractione lapidis a uesica.

De curatione calculi renum recẽtiorum opinio refellitur.

Laus Balneorũ in curatione calculi renum

Balneũ Mõtiscatini laudatur.

Humiditatis autem, quæ præter naturam continetur, sanatio in omnimoda euacuatione consistit .

Fiunt obstructiones aliquando ab humoribus sola quantitate excedentibus, vt in athle
tis,qui ad summam repletionem peruenerunt, accidere solere scribit Galenus in commen-
tario tertij Aphorismi primi libri: sed istę obstructiones fiunt ab humoribus,qui solũ quan
titate sunt præter naturam . Aliæ verò fiunt ab humoribus,qui sunt toto genere (vt Galen.
dicere solet) præter naturam , de quibus hoc loco intelligit . Nam nomine eius , quod est
E præter naturam , intelligere debemus, non quod simpliciter & quocumque modo præter
naturam est,siue,vt alio nomine ille vocat,tota substãtia : quibus quidem nominibus quid
significare velit: nos superius ostendimus . Quod verò hic scribit integra euacuatione cu-
rari humores,qui præter naturam sunt , ostendit se intelligere illud esse toto genere præter
naturam,quod inimicam nobis habet formam & substantiam : illud enim cum totum ma-
lum sit & inutile,prorsus tollendum est a corpore : quid enim ex pure reseruandum in sup
puratis.Sanguinis vero aut pinguedinis excretiones,etsi toto genere præter naturam sunt ,
non sunt eodem modo faciendæ . Nam de pinguedine nihil detrahendum:de sanguine ve-

rò tantum quantum ad mediocrem statum recuperandum confert. Appellat autem suppuratos, non solum eos, qui in spatio inter thoracem & pulmonem collectum habent pus, sed omnes in quibus pus gignitur, siue ex vlcere, siue ex inflammatione: his enim duobus modis pus solet fieri. A

Immodica autem repletio immodica euacuatione curatur, ut cum sanguis intra uenas redundat.

Humores, qui obstructionem faciunt, aut nocent corpori, uel toto genere sunt præter naturam, uel quantitate, aut qualitate: si toto genere præter naturam sunt, prorsus euacuandi sunt per integras euacuationes: si qualitate, sua postulant remedia, de quibus hic non agitur: si quantitate, uacuandi quidem sunt, sed non per integras euacuationes, quæ nihil ex illis relinquant, sed pro ratione repletionis: quæ si immoderata fuerit, inquit Gal. immoderata adhibenda est euacuatio. Quam sententiam interpretes ita explicant, ut dicant duplicem esse repletionem seu plenitudinem, vnam ad uires, aliam ad vasa, & de hac sola authorem intelligere: quoniam immoderatè in alia euacuare non possumus, quippe cum uires in eo malo debiles esse soleant. Sed illi non animaduertunt Gal. hic tradere, quæ ab indicantibus requiruntur, non quod fieri non potest propter contraindicantium præsentiam. Præterea contingit etiam in repletione ad uasa vires infirmas subesse. Sed quod maiorem in hac re difficultatem parit, illi non agnoscunt. Nam in nulla repletione immoderatè debemus euacuare: est enim Gal. de hac re in com. tertij Aph. primi libri ad verbum sententia, qua scribit immoderatam euacuationem non minus immoderata repletione periculosam esse: quod & ratio & experientia indicant. Non enim sicuti moderatus calor frigore immoderato tollitur, sic repletio immoderata curanda est per immoderatam euacuationem. Nam qualitates per contraria temperantur, & ad mediocritatem reducuntur: repletio verò non per mixtionem, & temperiem ducitur ad mediocritatem: sed per ablationem eius, quod mediocritatem superabat: quare nec immodicè replendũ, nec immodicè vacuandum: vtrunque enim mediocritatem, in qua sanitas consistit, vitiat. Quid ergo dicendum ad Gal. qui immoderatam euacuationem, vult salubre esse remediũ, nempe, quòd intelligat per immoderatam euacuationem, magnam, quam uulgus immoderatam existimat esse, non quòd illa plus aliquid educat, quàm requiratur ad efficiendum mediocrem, & moderatum statum. Nam in magnis plethorijs sex forte sanguinis libras medicus extrahet, quam vulgus euacuationem immoderatam iudicabit, ut quod ignoret non posse cum minore emendari, quod in eo malo exuperat. B C

Immoderatam euacuationem quo modo intelligat Gal.

Sic & quibuscunque in uentriculo, uel intestinis, uel arteria aspera, uel pulmone pus, aut sanguis continetur, integra euacuatio est necessaria. Superflui autem cibi, aut potus adhuc recentis assumptio, euacuatione corrigitur. D

Prosequitur alias materias, quæ solent in cauitatibus partium vel obstructiones facere, aut saltim sua quantitate, uel substantia obesse: cuius generis est, pus & sanguis, qui à vasis excidit, & necessariò in grumum concrescit, & maxima symptomata excitat: præsertim si in ventriculum effundatur: siue ergo pus sit, siue sanguis grumosus, qui in enumeratis cauitatibus, aut in alijs contineatur, integra est opus euacuatione, idest quidquid ex illis est, est educendũ a corpore per propria auxilia: quidquid enim ex illis est, tota substantia est inimicum. Cęterũ si cibus, & potus assumpti sua quãtitate obsint & recenter sint ingesti, per euacuationem etiam emendatur vitium, quod ex illis fit. Quòd si iamdudum hæc fuerunt ingesta, uacuatio sola vitium emendare non potest, quia sua mora intemperiem excitarunt, vel distensionem, vel aliud genus morbi, quod alia postulat remedia. Et huius loci interpretatio sumitur ex commentario Gal. in Aph. secundi lib. in quo scribit Hipp. quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio. E

Qui-

A Quicunque igitur in pulmone, uel pectore continentur, tuſsi educuntur,
aut a medicaminibus extenuantibus.

Docuit Gal. remedia, quæ conueniunt humoribus & alijs ſubſtantijs, quæ continen-
tur in cauitatibus partium, ſed non docuit, per quam viam facienda ſit euacuatio: id quod
nunc oſtendere inſtituit. Et dicit, ea, quæ continentur in pulmone, per tuſsim reijci: quod
perinde eſt, ac ſi diceret, per os, ſed tuſsiendo euacuari. Porrò per ea, quę continentur in
pulmone, intelligere oportet ea, quæ a ſubſtantia pulmonis deciduntur, ut pus, quod ex-
ulcerato pulmone expuitur. Contingit etiam aliquando ſubſtantiam ipſius pulmonis, ubi
magna ſunt vlcera, eodem modo reijci. Excernuntur etiam per os humores, ſanguis
concretus, & ſiquid aliud in aſperis arterijs ipſius pulmonis continetur. At per ipſius aſpe-
B ræ arteriæ vlcera, interioris ipſius tunicæ fragmenta quædam reijci contingit: & Gal. in
initio lib. primi de locis affectis ſcribit bronchia ideſt anulos cartilaginoſos, quibus aſpe-
ra arteria conſtat, in magnis ipſius vlceribus ex putredine reiectos. Hæc ergo ſunt, quæ ex
pulmone per os euacuari poſſunt, quoniam via ſolùm patet ab eo viſcere ad os per aſperá
arteriam. Quæ verò in arterijs leuibus, & in uenis ipſis continentur, non poſſunt per eam
partem euacuari, nec alia patet uia, niſi per cor, ut anatome docet. Quare non mirum ſi
affectus pulmonis difficilimè ſanantur, quoniam per os nihil niſi roris modo in illum illa
bi poteſt, & longum difficileq; eſt iter aliud, nec per cor tuta, aut facilis eſt expurgatio. Cæ
terum non ſolùm, quæ in ipſo pulmone primum fiunt, mala, expurgantur per tuſsim, ve-
rum etiam quæ a thorace reſudant, & a pulmone ſpongioſo ſuguntur: quo modo pleuri-
tides expurgantur & ſanantur. Quod verò ſcribit Gal. per tuſsim reijci, quæ in pulmone
C continentur, eget conſideratione: ſolet enim Gal. dicere in libris de locis affectis, & alibi
paſsim, per os quædam eijci cum ſola expuitione, & hæc oris atque palati affectus oſten-
dere: alia verò per excreationem, ſiue, vt uulgus vocat, raſcationem, & hæc faucium mor-
bos patefacere: alia verò cum leui tuſsi, quæ ſunt indicia læſæ aſperæ arteriæ, quæ in ceruí-
ce continetur: alia verò per tuſsim veram expui, & hæc ſigna eſſe pulmonis læſi: atq; hoc
indicio vlcera pulmonis a prædictis partibus vlceratis, aut ſanguinem effundentibus, per
ſanguinis ſpumoſi ſputum diſtingui prædicat. Verùm id magno meo malo didici, aliter
aliquando fieri. Nam Franciſca Damiana vxor mea formoſiſsima, & honeſtiſsima mulier,
annos viginti nata, cum Piſis unà cu illa degerem, ſpirante Auſtro, qui in eo loco frequen-
tiſsimus & vehementiſsimus eſt, ex deſtillatione a capitè, manè cũ adhuc in lecto eſſet, ſan-
guinẽ expuere cœpit, & ex eo nõ leuiter terreri. Sed cum ego Gal. doctrina inſtructus illam
hortarer, vt nihil vereretur: propterea ꝙ ſine tuſsi, cũ leui ſolũ reſcatione ſanguinẽ facilli-
D mè emitteret: melius ſperare cœpit: nec poſteà ſanguinem unquam expuit, ſed pituitoſum
humorem primùm, deinde pus, & hęc cum tuſsi, & febre, quæ ſtatim ab initio inuaſit, atq;
cum his malis, quæ orta ſunt in Autumno, circa finem menſis Maij expirauit: nec paſſus
ſum illam diſſecari. Perierunt eo anno in eadem ciuitate duæ aliæ iuuenes fœminæ eodem
malo affectæ. Sed vxor Leonardi Piſienſis medici duos ferè annos vixit, & poſteaquàm
mortua eſt, & diſſecta, inuenimus in ſuprema parte pulmonis, quæ primis coſtis ſubijci-
tur, vlcus, in quo uix caſtanea includi potuiſſet, hæc nunquàm ſanguinem expuit, quòd
extra vaſa pulmonis vlcus conſiſteret. Ex quibus colligo non omnes, qui tabe pereunt,
ſemper ſanguinem expuere, & eos, qui id faciunt, non ſemper cum tuſsi eum reijcere. Sed
ſolùm cum vlcus eſt in profundioribus pulmonis partibus, vbi maiora ſunt vaſa, quæ ſan-
guinem continent. Cęterùm quod ſcribit hic Gal. cum tuſsi educi, aut a medicamentis
extenuantibus, quæ in pulmone continentur, non ita intelligendum eſt, quòd quædam
E per tuſsim: alia verò a medicamentis ſolis extenuantibus expurgentur: ſed quòd ea, quæ per
tuſsim a pulmone regeruntur, poſtulent præparationem quandam ab extenuantibus medi
camentis. Verum hæc aliquando proſunt, aliquando obſunt: cum enim tenuia & aquo-
ſa ſunt excrementa, quæ illic continentur, obſunt extenuantia, & proſunt, quæ habent
vim incraſſandi: cum uerò viſcidi ſunt humores, incidentia & abſtergentia opem ferunt.
Quare non unicum remedij genus prodeſt ad pulmonem expurgandum, & meritò qui-
dem. Cum enim illa attollantur a ſpiritu, qui per expirationem emittitur, ſi craſſus aut
uiſcidus ſit humor, difficilè moueri & attolli poteſt, & ſurſum impelli: ſi verò tenuis fue-
rit &

Non omnes tabidos ſanguinem expuere, & qui eum expuunt, non eundẽ ſemper cũ tuſsi excernere.

rit & aquoſus, diſcinditur a ſpiritu: atque ita ſæpius relabitur per aſperam arteriam, adeo A ut uix unquam uſque ad os aſcendere poſsit. Igitur mediocrem copiam, & conſiſtentiam in craſsitie, tenuitate, & uiſciditate, & friabilitate requirit humor, qui a profundioribus pulmonis partibus reijciendus eſt.

Quæcunque verò in hepate, uel uenis, uel arteriis, uel renibus, aut per vrinam, aut per uentriculum. Sed per vrinam quidem ab his, quæ vehementer extenuant: per ventrem uero ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora uim habent.

Affectus hepatis qui per urinam & aluũ expurgari debent.

Proſequitur loca alia apta ad euacuationem humorum, & aliarum rerum, quæ corpori B obſunt. Igitur quod ſcribit, ea, quæ in iecore continentur, per vrinas vel ventrem expellenda, in Meth. medendi diſtinctius explicat. Nam ſimam ſiue concauam hepatis partem per ventrem euacuandam eſſe ſcribit: gibbam verò per vrinam. Verum & in hoc diſtinctione eſt opus: nam ſi multi, aut craſsi, aut viſcidi ſunt humores, difficilis & periculoſa illis paratur via per anguſtas renum uias, & meatus urinarios. Addo quòd medicamenta, quæ vrinam eliciunt, & uias urinę euacuant, tarde ſuum munus perficiunt, adeò ut uix vnquã ægroti per eas euacuationes perfectè liberari poſsint, niſi fortè natura eò uergat. Quare præſtat vniuerſas iecoris partes per ventrem expurgare: quippe cum natura & bilẽ vtranque, quam gignit in concoctione, quæ fit in hepate, per eandem viam reijciat. Naturæ autẽ excretiones nos imitari debemus, præſertim quòd inteſtina ferre conſueuerint abſque ſuo incommodo omnia excrementa corporis, etiam quæ putredine ſunt affecta: & purgantia medicamenta nata & apta ſunt ad uentrem trahere, quod in uniuerſo corpore continetur. C Paruas ergo reliquias humorum, quę aliquando ſuperſunt, expurgationibus in hepatis parte gibba per urinas apta parari poteſt uia: alia verò omnia ad uentrem ducantur, & per aluum excernantur: neque enim acres aut corruptos humores per uomitum expurgare debemus per noſtra medicamenta. Nam ſenſus & præſtantia oris ventriculi non fert contactum vitioſæ materiæ. Quod uerò ſcribit de his, quæ in uenis, & arterijs continentur, eandem ſubeunt rationem: nam tutius, & facilius per aluum euacuantur, quod docent humores corrupti & putridi, qui febres putridas committunt: eos enim niſi natura per ſudores, aut urinas in criſibus excreuerit, nos minimo negotio adhibitis purgantibus remedijs ad aluum ducimus. Cæterum quæ in renibus continentur, uix ad ventrem reuelli poſſunt: Cum enim illa cõmouentur, promptius dilabuntur in meatus vrinarios & veſicam, quàm aſcendere poſsint in uenas. Verum purgatio, quæ permittitur obſtructis renibus, eò prodeſt, quòd uicinos humores a reuellendo nõ ſinat illabi in renes, & malum augere. Id verò D quod ſcribit vehementer eſſe extenuanda, quæ per urinas reijciunt, conſideratione opus habet, an ſcilicet ſolùm ad eam euacuationem conferant, quæ vehementer extenuare poſſunt: deinde cuius generis ſint illa, quæ hanc vim extenuandi poſsideant. Nam terebentina ad expurgãdos renes fœlicisſimè confert, ut experientia quotidiana docuit, cui tamen vehemens extenuandi ratio nõ eſt conceſſa: in ea enim abſtergendi uis prępolet: extenuandi uerò nulla, aut certè exigua in ea eſt. Vina pręterea aquoſa per urinas potentiſsimè expurgare corpus dicuntur. Idem faciunt aquæ ſpontè naſcentes, quæ nulla inſigni qualitate ſunt præditæ. Commendant etiam medici in huiuſmodi euacuatione ſemina plantaginis, melonum, & aliarum multarum rerum herbas, fructus, radices, in quibus non eſt vehemens illa calfaciendi uis, quam Gal. in lib. quinto de ſimplicibus, tribuit medicamentis, quæ per vrinas corpus expurgant: An igitur dicendum eſt non eadem ui, eodemque modo B vrinas moueri ab his, quibus ea facultas tributa eſt. Nam quædam id faciunt, quod plurimam aquoſam materiam corpori ſuppeditent, quam cum renes trahunt, ſimul etiam educunt humores in uenis contentos, qui cum ea miſcentur: hoc modo vina alba, & aquoſa dicuntur per vrinas corpus expurgare. Alia uerò ſunt, quæ idem præſtant abſtergendo humores, qui in renibus atque etiam in uaſis continentur, quod facit terebentina. Sic enim Gal. radicem ononis vrinas mouere ſcribit, quoniam inquit abſtergit. Alia uerò ſunt, quæ abſtergendi facultate, & eò quòd materiam plurimam aquoſam ſuppeditent, corpus per vrinas expurgant: id quod faciunt aquæ ſponte naſcentes, nitroſæ, ſalſæ. Sunt alia, quæ idẽ

Affectus renum per quas partes expurgentur.

De medicamentis expurgãtibus renes, & urinas mouentibus.

efficiunt,

A efficiunt, eò quòd eliciant humores noxios familiaritate substantiæ,& eos ducant per urinæ vias, in quas spontè ea medicamenta feruntur: qua ratione reubarbarum, casia, bilem expurgant per urinas. Alia verò dicuntur vrinas prouocare, quòd pituitosos humores in venis contentos fundant, extenuent, atque in aquosum humorem degenerare faciant: quod faciunt omnia insigni caliditate prædita, de quibus solis tradere solet præcepta Gal. cum naturam eorum, quæ vrinam prouocant, explicare studet in libro quinto de simp. medicam. & passim alibi. Verum illa non mihi uidentur ea ratione mouere vrinas, quam adfert Gal. quòd caloris vehementia serosum humorem separent a sanguine, quo modo serum fit coagulata crassiore lactis portione, & ab ea separata serosa substantia. Nam tanta uis medicamenti fugienda est, quæ sanguinem adurit, & crassissimum reddit, potestque diuersas, quæ sunt in tota massa humorum, substantias inter se separare. Sed, ut dixi, hoc præstant ea remedia, quia pituitam fundant, & aquosam reddant, quæ postea facilè cum

Calida medicamenta non eo modo, quo Galenus scribit urinam mouere.

B seroso humore miscetur, & cum eo trahitur a renibus. Quæ verò absque calore dicuntur plurimas vrinas mouere, ut semen plantaginis, melonum, eam uim exercent, quoniam tenuitate partium penetrant, & crassos humores comminuunt, & fortè etiam abstergendo abradunt, & conuertunt ad vrinæ uias. His igitur omnibus modis,& non uno solum, vt hactenus traditum est, corpus per vrinas expurgatur. Non igitur solùm, quæ vehementer extenuant, vt hic scribit Gal. ad euacuationem, quæ fit per vrinas, conferunt. Quod verò scribit de his, quæ per uentrem humores ducunt, etiam expendendum est. Ait enim illa oportere esse attrahendi ui prædita, aut aperiendi orificia venarum. Nam duplex esse attrahentium medicamentorum genus scribit idem author in lib. quinto de simp. medicamen. vnum, quod naturæ calidæ & teuuium partium existit, alterum, quod similitudine substantiæ attrahit, quod sibi est simile. Verum non omnia, quæ calida sunt temperatura, & tenuium partium, attrahendi ui sunt prædita. Sic enim anodina & rarefacientia essent

Attrahentiũ duplex genus.

C ex attrahentium genere: quare in hoc genere attrahentia sunt, quæ uehementiorem calorem sunt sortita. Ac de his quidem attrahentibus non intelligit Gal. hoc loco: neq; enim quæ in ventre continentur his medicamentis expurgantur, sed per ea, quæ purgandi vim obtinent. Quam quidem facultatem fortè non rectè Gal. in similitudinem substantiæ refert: Nam si simile attrahit simile, cur potius medicamentum trahit humorem, quàm hic illud. Nam quod Gal. scribit in lib. quinto de symp. hoc accidere, quoniam medicamentum præter similitudinem ampliorem calorem coniunctum habet, quo attrahere & non attrahi est aptum, ut potè quod duplicem causam attractionis obtinet, unam ex similitudine, alteram ex uehementiore calore, rationi non est consonum. Nam bilis flaua suapte natura,& magis quæ est putrefacta, longè calidior est, quàm sit casia, tamarindi, manna,& alia multa, quę eum humorem euacuant. Præterea quæ similitudo intercedere potest in-

An medicamentum purgãs uim suam exerceat ob similitudinem substantiæ.

D ter bilem,& casiæ atramentum: illa calidissima, & siccissima, erodens, flaua: hæc multo humore aereo, & exiguo calore prædita, mitis, nigra. Itaque si qualitates, ut ille uult, sequuntur naturam rerum, necesse est, ut hæc, quæ tantopere qualitatibus discrepant, natura quoque sint longè diuersa. Attrahimus quidem nutrimentum ob similitudinem, quia nutritio ad similitudinem tendit: at purgantia, & alia, quæ alliciunt certas res, ut succinum festucas, & magnes ferrum, non agnoscunt hanc similitudinem, quæ illis nihil prodest: nec ex aliquo indicio, quod sit, agnosci potest. Quare rectè scribit Mesue in suis canonibus, res omnes duplici virtute esse donatas, nempe cælesti & elementari, & hac calefacere, refrigerare, humectare, exsiccare: illa verò purgare, urinas mouere, nutrire, & venenum esse. Est enim rerum forma, quam Gal. ignorauit, singulis rebus propria, quæ species rerum diuersas efficit, & proprietates in illis discrepantes & actiones singulares, & proprias edit: illarum essentiam solus Deus nouit, nos verò rudem solum quandam cognitionem

E ex effectis illarum habemus. Igitur per ea, quæ attrahunt ex forma sua, & non per temperiem,& calorem ducemus in uentrem, quæ in hepate, uenis, arterijs & renibus continentur. Quod verò scribit idem fieri posse per ea, quæ uim habent aperiendi orificia vasorum, quæ simplici nomine, anastomotica, uocat, nequeo animo concipere. Nam quæ talia sunt sanguinem effundunt, ut idem author testatur in lib. quinto Meth. medendi, ubi scribit sanguinem excerni uel rupta uel erosa vena, aut apertis ipsius orificijs: atqui absurdum est existimare, illum velle sanguinem ex venis ventris elicere, cum noxios humores ab hepate expurgare instituit. Igitur aperientia intelligere oportet, quæ obstuctas venas ab hu-

Anostomatica medicamenta Gal. hic reijciuntur.

moribus

moribus aperiunt: neq; enim purgantia medicamenta ducere possunt humores ab hepate A
& maioribus venis in uentrem: Nisi venæ, quæ sunt in substantia hepatis, & in mesenterio expeditæ fuerint.

Quæcunque uero in superiori uentre compræhenduntur, per uomitum: quæ autem in inferiori, per subductionem.

Ventris nomine quid intelligendum.

Superiorem ventrem uocat ventriculum: inferiorem autem intestina. Nam venter simpliciter superior est caput, medius est thorax, inferior cauitas est, quæ ut Gal. scribit 35. Aph. 21. & 17. 6. tegitur musculis abdominis, qui diuiditur in præcordia, partes ad umbilicum attinentes, & infimum ventrem: qua quidem diuisione uti solet Gal. cum uniuersum corpus diuidit in maximas partes: nonnulli tamen ex antiquioribus medicis, ut Gal. B
refert in quarto libro acutorum morborum tex. 112. & tex. 9. 2. com. primi Epidemiòn ventrem superiorem aliquando intellexerunt thoracem, aliquando ventriculum: inferiorem autem intestina omnia, aliquando non omnia, sed solum quæ crassiora sunt: & nonnunquam non omnia crassa, sed solùm colon: quæ quidem ignorare non oportet, ne ex nominum uaria significatione in rebus confusio nascatur. Quod uerò hic scribit ea, quæ in uentriculo continentur, per uomitum expurganda esse, ex antiquioribus medicis, & potissimum Hippocrate desumpsit: solebant enim illi ut ex Hipp. Aph. patet, ita ventriculum euacuare: habita tamen ratione humoris peccantis. Nam biliosos per superiora, melancholicos per inferiora purgandos esse ille iubet. Verum ut euitari non possunt vomitiones cuiuscunque humoris cum natura eò vergit, ut per initia accessionum tertianarum C
febrium, & cum in crisibus morbosam materiam aliquando ita reijcit. Sic vbi nulla fit inclinatio ad eam partem, præstat quidquid uacuandum est, trahere per intestina, quæ a natura facta, & comparata sunt, ut corporis omnia recrementa suscipiant.

De euacuatione per uomitum antiquorum nõ probatur sẽtentia.

Sed quæcunque sub cute per sectionem, uel ignem, ut per medicamina adurentia: sic uero aliquando quæcunque in aliqua naturali cauitate, ut in thorace.

De abscessibus contentis in musculis cuti subiectis, aut etiam in alijs partibus, locus intelligendus est. Nam etsi Gal. in lib. 13. Meth. iubet non statim aperiendas esse vomicas, sed prius tentandam esse resolutionem, tamen experientia docet exiguam oportere esse pu D
ris portionem, quæ cedat digerentibus medicamentis. Igitur ubi hæc medicamenta sunt inualida, apertio necessaria est, cuius rationem, & modos docet per sectionem, uel cauteteria actualia uel potentialia. Ac vbi exiguum est pus, aut in superficie collectum, beneque concoctum, sola sectio sufficit. Vbi verò abscessus profundiores partes occupat, & putredinem veremur, tutius est locum aperire candenti ferro, quod partem roborat & a putredine vindicat: quæ verò potentia sunt caustica, in profundiores partes vix possunt penetrare, & interim longos dolores excitant, nec par robur indere possunt afflictis partibus: quare illorum solùm est usus, cum laborantes sectionem, aut candens ab igne ferrum ob nimiam animi mollitiem verentur. Ego tamen non infeliciter aliquando sum usus medicamentis adurentibus ad pus contentum in cauitate thoracis expurgandũ: tutior enim est, quæ ab illis fit apertio, quoniam paulatim procedit. Quod verò scribit Gal. ea, quæ in thorace sunt suppurata, per incisiones educenda esse, trahendum etiam est ad pleuritides: E
multi enim pereunt ex eo morbo, qui per incisionem sanarentur: quandoquidem inflammatio, quæ musculos thoracis vsque ad membranam ipsam interiorem occupat, tutò admittit sectiones. Vbi ergo vires adhuc constant, & sputum cohiberi, & digerentia medicamenta non satis prodesse videmus, audacter in eo malo sectionem tentemus, quę vsque ad locum inflammatum, & plenum humore contingat. Nam & hoc Hipp. non ueritus est facere, & qui illũ postea sunt sequuti, scarificationes profundiores & cucurbitulas, post illas admouendas esse præcipiunt, ut virus mortale extrahatur.

De euacuatione puris per resolutionem non recipitur Gal. opinio

Quibus remedijs aperiendi sint abscessus.

Pleuriticos incidendos esse, ubi alia remedia nõ prosunt.

Et ũt

A Et ut summatim dicam, quicquid præter naturam in aliquibus partibus continetur, sanationis intentio est ablatio, quæ si fieri non possit, transpositio.

Repetit eam sententiam, quam superius posuit, aut vacuandum, aut transponendum esse, quod obest corpori, sed contingit sæpius, ut neutrum fieri posit: quare immedicabile tunc malum est, quod vel occidit, si insigne est: aut perpetuò obest sine vitæ periculo, si illud læuius est: huius generis est calculus in uesica crassus, & firmiter connexus cum parte, cui est innatus. Temerarium enim est cum tanta uiolentia, quam exigit curatio, moliri extractionem: transponi verò eundem non posse clarius est, quàm ut demonstrari debeat.

B Quæ vero non sunt ex genere præter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio est abeuacuatio. At intentio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt, partim quidem ex affectu, sed præcipuè ex ipsis affectis particulis sumitur.

Dixit ea, quæ toto genere sunt præter naturam tolli vel euacuatione aut transpositione: nunc eorum, quæ sola quantitate obsunt, docet vnicum esse remedium, euacuationem, quam ἀποκένωσιν, vocat: quam noster interpres uocabulo non Latino vertit abeuacuationem: nihil enim aliud verbum Græcum signficat, quàm vacuationem grammaticis: nobis uerò medicis, ut posteà ostendemus, significat euacuationem,
C quæ a loco affecto humores educit: in qua quidem commode facienda, habenda, inquit, ratio est ipsius affectus, & partis affectę. quid verò affectus nomine intelligendum sit, non explicat: intelligere autem debemus naturam ipsius humoris, & affectus diuersitatem, quæ ex humore nascitur. Nam si humor exuperans æqualis est, ut in plethora, ea sunt eligenda remedia, quæ ęqualiter uacuent: si verò inæqualis est plenitudo, ut in cacochymia, purgatio est necessaria, quæ temerè adhibetur in alia plenitudine, ut Gal. aliquando præcipit, scilicet purgandum esse in plethora, si sanguinis missionem quis timeat. Nam quod mali præcipua est causa, sanguis ipse cum alijs humoribus commixtus, purgatione non tollitur. Quapropter vbi sanguinem demere non possumus, non a purgatione, sed ab inedia, frictionibus, & alijs, quæ æqualiter & insensibiliter omnes humores consumunt, auxilia petenda sunt. Cæterum plenitudo aliquando acuta, & uehementia mala excitat: aliquando tardiora & lęuiora: ut anginas, pleuritides, conuulsio-
D nes: in illis adhibenda sunt euacuantia, quæ subitò succurrere posint, qualia sunt, quæ sensibiliter, & uehementius euacuant: in his uerò sufficiunt, quæ sunt alterius generis. Quod verò scribit habendam esse rationem partium affectarum, trahendum quoque est ad totum: nam molliora, rariora, calidiora corpora læuioribus præsidijs curantur: alia verò vehementiora postulant. Partis verò figura & forma, situs, & connexio non solùm variant remedia & illorum vim moderantur, sed etiam locum monstrant, per quem debet fieri euacuatio. Sic enim ex connexione hepatis cum uentriculo, intestinis, uena caua, renibus, & uesica nouimus humores, qui illud infestant, per uomitum, deiectionem, & vrinas expurgari posse. sed quoniam hæc alibi diligentius explicauimus, hic eadem prætermittemus.

Purgationem nō posse supplere uicem sanguinis missionis, vt Gal. scribit

Caput. 91.

B Quæcunque partes vero ob id, quòd exasperatæ naturalem amiserint habitum, his læuitas naturalis est restituenda: ossa quidem læuigando: arteriam autem, & linguam leniendo humidis, quæ nihil mordeant, & lentorem habeant, sed quibuscunque læuitas inest, non naturalis, asperitas est reuocanda medicaminibus, quæ sufficienter abstergant, & parum adstringant.

In conformationis vitio fiunt asperitas, & lęuitas præter naturam: asperas enim certo modo quasdam partes natura creauit, vt ventriculum, intestina, vterum, præsertim ipsius ceruicem: alias verò læues, ut uenas, arterias, quòd tales esse illarū vsus & actio postularent.

Itaq; morbus in illis fit, si id, quod secundum naturã inest, prȩter naturam redditur a causis exasperantibus uel læuigantibus, de quibus anteà Gal. egit in cap. de læui, & aspera uoce, qui scribit læuitatem moderatam sequi temperaturam, asperitatem uerò siccitatem. Nam asperitas contingit ab inæqualitate duri corporis, inæqualitatem uerò parit dispersæ in re humiditatis defectus. Hæc eo loco Galenus: verum si asperitas nihil aliud est, quàm inæqualitas, quæ in superficie rei apparet, non potest ea semper sequi temperiem. Sic enim ossa omnia, quæ summè sicca sunt, essent aspera, & partes omnes molliores, læues: ossa autem a vulnerantibus non mutata ipsorum temperie aspera redduntur, id, quod etiam patiuntur, cum ab acri humore eroduntur, quod etiã ostendit asperitatem omnem non nasci a duro corpore: læuitas etiam contingit, cum exstantes, & exasperatæ partes humore repleutur, & ex repletione æqualitas in superficie contingit. Ac, ut in vniuersum dicam, quȩdam fiunt aspera, quòd materia in certis suis locis deficiat, in alijs abundet, unde cauitates ex defectu eminentiæ, ex abundantia, & ex his inæqualitas nascitur: qua ratione parietes nondum expoliti, & ossa erosa, aspera redduntur, cui vitio per replentia uel abradentia succurrimus ac medemur: nam replentia cauitates ad æquabilitatem perducunt, & abradentia, quod eminet, tollunt, & æquale reddunt cauitati, sed ossa non per repletiouem, sed per abrasionem læuigantur, ita ut similem naturali, quam prius habebant, læuitatem aquirant. Nam humor, qui replere potest, tegit quidem, sed non corrigit asperitatem. In partibus verò mollioribus, ut ab erodentibus exasperatio etiam fieri potest, ita etiam sine erosione magna siccitas idem parit, ut apparet lingua exasperata in febribus ardentibus, in quibus caloris uis humidum a terrena portione, quæ in nobis est, separat, & hæc inæqualiter humore imbuta & ligata inȩqualitatem, & asperitatem facit: cui malo succurrit humectatio, præsertim si cum aliquo lentore coniuncta sit. Sic enim humor diutius hæret, & in profundum immittitur. Cum verò ab acribus humoribus molliores partes exasperantur, purgatio primum adhibenda: deinde abstergentia admouenda, ut partes eminentes tollantur, quo modo linguam exasperatam linteis asperioribus, & ablutione ex melle rosaceo & aqua hordei emendamus. Porrò læuiores factas partes scribit Galenus abstergentibus, & simul parum astringentibus recuperare naturalem statum: nam cum uideatur non posse in illis contingere leuitas, nisi ex humore uiscido, ueluti ungente, & adhærente parti affectæ: abstergentia sunt vtique necessaria, ut humorem tollant, & astringentia pariter requiruntur, ut spatia, quæ humore erant repleta: & hoc ablato diuisa quodammodo manent, naturaliter coeunt, & ad suam naturam redeunt.

Inæqualitatis causæ.

Asperitatũ remedia

Læuitatis partium remedia.

Quæcunque vero uel obstructiones, uel angustiæ meatuum, alias sequuntur ægritudines, ab illarum curatione prius est incipiendum. Ostensum siquidem est in libro de differrentiis morborum, quòd & inflammationibus, & duris laxisque tumoribus, & siccitatibus aliquando immodicis, ac præterea vitiosis partium continentium figuris, ea quæ nuper diximus, sæpius adueniunt, sicuti & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitu corporum.

Egit paulò anteà de morbis, qui fiunt in cauitate partium, & de illorum remedijs, sed omnia ea mala non est prosecutus: quippe cum de obstructione solùm egerit, quæ fit, cum materia aliqua occupat intus cauitatem partis. Ac postulabat quidem docendi ratio, ut eo loco cætera mala eiusdem generis percurreret: sed nescio quo modo interposuerit uitia, quæ pertinent ad asperitatem, & læuitatem, nisi id negligentia sit tribuendum, quam nunc maiore fortè, quàm esset opus, diligentia & prolixitate, quàm postulet huius operis institutum emendare proponit: nec interim tamen affectus omnes recenset, quibus contingit corporis uias angustiores reddi: solum enim de ea angustia agit, quæ fit, cum in meatibus innascuntur tumores præter naturam, aut ijdem occupant uicinas partes, quæ eas comprimunt, quæ meatus habent, uel cum istæ partes immodicè exsiccantur. Nos autem superius ostendimus, cauitates omnes (ut vniuersaliter dicam)

A angustiores reddi, quando corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, con-
cidunt, contrahuntur, coalescunt, tenduntur, distorquentur, mouentur a suis sedi-
bus, obstruuntur, uel constipantur: hic autem, cum ait obstructiones fieri ab alijs mor-
bis, nempe ex tumoribus innatis in cauitate ipsa, uel in partibus uicinis comprimenti-
tibus eas cauitates, obstructionis nomine abutitur. Nam veræ obstructiones fiunt ex hu- *Obstructio*
moribus, aut alia materia occupante internam cauitatem, non læsa interim substantia *propriè*
partis cauitatem habentis. Tumores verò, qui intus nascuntur, constipant, & non ob- *quid sit.*
struunt. Nam ad obstructiones tollendas (ut antea ostendimus, & passim alibi Galenus
docet) utitur incidentibus, abstergentibus, extenuantibus, euacuantibus, & simi-
libus, quæ solùm sunt nata, & apta humorum uitia emendare, quæ nullum tumorem
in parte excitant, sed solùm cauitatem occupant. Tumorum verò alia sunt remedia,
& cum hi extrinsecus constringunt meatus, non obstruendo, sed comprimendo, id fa-
B ciunt: quæ cum alibi Galen. inter se distinxisset, & primo dixisset hoc loco obstructio-
nes, uideretque hoc nomen suo instituto non conuenire, addidit uel angustiæ mea-
tuum: nam meatus, etsi non obstruuntur, certè angustiores redduntur ab inflamma-
tionibus, œdematis, scirrhis: non addidit autem erysipelata & herpetes, quoniam si
simplices sunt illi affectus, *tumorem non excitant insignem, qui possit uel constipa-*
re, uel comprimere corporis vias. Fiunt etiam angustiæ ex immoderata siccitate, nec-
non ex uitiosa figura partium continentium, ut hic commemorat Gal. & antea nos osten-
dimus. Tumores autem appellat esse in ambitu, qui circunstantes partes occupant, &
cauitatem comprimunt, & ex compressione angustiorem reddunt. Si ergo angustiores
fiant viæ ab his malis, ait Gal. prius hæc curanda esse. Quòd ita intelligendum non est,
ut Acachias uertit, quòd post illorum curationem requirantur alia remedia aduersus
C ipsas obstructiones, & angustias. Nam si illæ solùm nascuntur ab *illis affectibus*, nul-
lam postulant peculiarem curationem, nec propria aliqua remedia: sublato enim tumo-
re, aut alia ex prædictis causis, statim sequitur naturalis concauitas. Verbum ergo (prius)
non ostendit posterius aliquid esse agendum, sed otiosum est: dicendum enim erat an-
gustiam meatuum, quæ fit a tumoribus & alijs enumeratis causis, tolli istorum abla-
tione.

Quòd si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicentur, uarias
habebunt indicationes. sufficiet autem in uno exemplo habuisse
sermonem, quoniam de omnibus in libris de arte curandi plenius
sumus executi, supponatur cuipiam particulæ multitudinem san-
D guinis influi, adeo, ut intendantur in ea uenæ, non maiores tan-
tum, sed etiam paruæ, quæ prius sensum effugiebant: nunc ue-
ro iam plenæ uisu comprehenduntur, sicuti plerunque in oculis,
ob tunicæ albedinem manifestißime patet. par siquidem est, quòd,
& alia uasa, quæ latent sensum, iam plena distendantur, nondum,
& ipsa ob paruitatem uisui manifesta, & iam periculum imminet,
ne quod ex uasis exudat, ad spatia uacua, quæ in medio sunt,
affundatur, aut ne iam paucum aliquod sit effusum. Huius qui-
dem affectus sanatio intentiònem habebit euacuationem, aut, ut
E manifestiori uocabulo utamur abeuacuationem, siquidem morbus
erat immoderata partis repletio.

Proposuit angustiam meatuum fieri aliquando a tumoribus constipantibus, uel
comprimentibus, & ab alijs affectibus, nec aliter posse restitui, quod naturale
est, in cauitate, quàm per remotionem illorum affectuum. Curationem autem ip-
sorum non docuit, quoniam res prolixior erat, quàm postularet compendiosa do-
ctrina, quam in hoc opere instituit. Et quoniam accidit, ut aliquando simpli-
ces, aliquando verò complicati sint affectus, quasi de simplicibus intelligi velit,

quæ dicta sunt, subiungit quid sit faciendum, ubi prædicti affectus inter se copulantur, A quòd inquam, uaria & composita sit opus curatione, quæ per uarias & compositas indicationes instituitur. Quid verò sit indicatio, & vnde indicationes sumantur, & quæ sit singularum indicationum uis, & denique quidquid ad indicationes, & contra indicationes pertinet, in opere nostro de officijs medici fortè diligentius, si non melius quàm maiores nostri, enarrauimus: quare hoc loco eadem non repetemus. Cæterum subiungit Gal. de complicatis affectibus, ut ex eo colligamus, quid in eo & in alijs sit faciendum. Sed cum ille polliceatur se exemplum uelle adferre de complicatione prædictorum affectuum, id non facit, sed exemplum est de affectu complicato cum suis causis, adhuc gignentibus, aut fouentibus morbum. Proponit enim phlegmonis generationem, & docet obiter quomodo gignatur, & posteà qua ratione curanda sit, & simul prospiciendum suis causis. Porrò phlegmone (ut in lib. de inæquli intemperie docet) propriè est affectus musculorum, quòd B frequentius fortè musculos afficiat, quàm alias partes, quæ venas non habent copiosas, & latas, per quas possit sanguis facilè fundi, & duriores densioresque sunt aliæ ferè omnes partes carne, & ob id difficilius sanguinem in se recipere possunt. inflammatio autem non fit, antequam partis substantia eo humore sit imbuta & irrigata: tamen & membranæ & cartilagines, ac nerui & etiam ossa inflammationes experiuntur. fit autem (ut hic, & alio loco supradicto docet) inflammatio cum sanguis a maioribus venis ob aliquam causam, quæ hanc uim habeat, mouetur, & in minores fertur, easque replet, atque ex repletione orificia illorum aperit, & per illa effunditur in partis substantiam, simulque inania spatia, quæ sunt inter duas partes, uel plures inter se coniunctas replet: nam inter duos musculos inter se coniunctos, cauitas aliqua siue spatium inane, idest non plenum aliqua solida substantia, sed solùm spiritu interiacet: nimirum quòd corpora ex sua circunscriptione diuersa facta, non uerè sint continua, sed solùm contigua. hæc ergo spatia repleri inquit Gal. cùm fit inflammatio humorque effunditur a venis. Sed ut antea diximus non- C dum inflammatio est, nisi partis substantia sanguine repleatur: aliter enim non fieret dolor, qui necessario sequitur inflammationem. Quid vero postulet ad curationem huiusmodi complicatus affectus, docet Gal. Sed parum fœliciter. Nam si complicati sunt affectus, ut ipse pollicetur in exemplo, non vnicus est scopus curationis, aduersus inquam ipsam inflammationem: sed varij debent esse, & uariæ indicationes, quas statim proponere debet. Erat ergo hoc modo dicendum, quoniam in exemplo proposito, adest inflammatio, fluxio, & humoris multitudo, & fortè etiam causæ, quæ fluxiones mouent, & faciunt, ut illæ facilè recipiantur, plures oriuntur indicationes. Pugnandum enim est contra ipsam fluxionem, & fluxionis, ac receptionis ipsius causas: & contra id, quod iam influxit, quod inflammationem iam facit. Quod perinde est, ac si dicas curandam quoque esse ipsam fluxionem. Porrò cum fluxio, quæ inflammationem facit, sit mo- D tus quidam vehemens, reuulsione est utendum, non quidem simplici solùm, qualis fit per fluxiones partium oppositarum, sed maximè ea, quæ fit cum euacuatione æquali: quoniam humor, qui inflammationem facit, æqualiter abundat, quippe cum sit sanguinis massa: mittendus ergo sanguis est, si repletio & fluxio vrgent, & id faciendum per partem secta vena, quæ reuellere solùm posit, si minimum influammationis sit factum, & soli fluxioni sit succurrendum: alioqui reuellendum simul & deriuandum, ut reuulsio fluxionis sit remedium: deriuatio verò humoris, qui in minoribus venis adhuc est. Nam qui iam sparsus est per partis substantiam, nec reuulsioni, nec deriuationi cedit, sed resoluitur, aut suppuratur, aut repellitur. Sic ergo contra fluxionem pugnabimus. Causæ verò fluxionis sunt humores ipsi, qui sua multitudine tenuitate, crassitie, caliditate, & ob alia, quæ in ipsis sunt facilius aut difficilius fluunt. tollenda ergo sunt, quæ illos red- E dere possunt aptos ad fluxionem. Sunt præterea fluxionis causæ, quæ humores commouent, calor, frigus, dolor, & expultrix facultas cum irritatur ad expellendum, quod molestat: tollendæ ergo sunt omnes causæ, quæ humores adhuc mouent. Sunt verò aliæ causæ, quæ faciunt ut humores facilè decurrant, ut latitudo uiarum, per quas humores feruntur: illæ sunt constringendæ, ut difficilior fiat transitus. Et quoniam in generatione inflammationis non solum mittitur ab alijs, sed etiam in parte affecta recipitur humor, ideò danda opera est, ut difficilè admittatur humor, sublato eo quantum fieri potest, quod huius rei est causa, Recipiunt autem facilius partes debiles

Phlegmone proprie cuius partis sit affectus.

Phlegmones generatio.

Spaciũ inane quid.

De curatione inflãmationis Gal. opinio non recipitur.

Reuulsio qualis debeatur fluxionibusgenerantibus phlegmonẽ

Reuulsione quando sola uel cum deriuatione utendum.

Fluxionum causæ et illarũ remedia.

A biles quàm fortes, molles quàm duræ, raræ quàm densæ, & coniunctæ cum partibus mittentibus, quàm aliæ, & concauæ quàm solidæ, & excalefactæ quàm refrigeratæ, & dolentes quàm immunes a dolore: & quæ in humiliore sunt loco, aut in eo, in quem spontè feruntur, quæ mouentur. Nam vapor potius caput petit, quàm partes inferiores, cum a medio corpore surgit: humores verò ipsi a uapore non subleuati, promptius decumbunt in partes corporis inferiores. Hæc ergo remedia sunt fluxionis & causarum ipsius: de quibus diligentius egimus in libello de consultationibus medicis, ubi doceo pleuriticorum curationem. Cæterum quod iam influxit in spatia inania, & partis substantiam, cum recens adhuc est affectus, & externa est pars, quę afficitur, ad quam astringentium medicamentorum uis pertingere potest, nec periculum est ne humor protrudatur in cauitatem corporis, & nobiliores partes adhibitis astringentibus, retrocedere partim potest: ubi verò iam humores firmati sunt, superfluo, aut etiam maiore malo hæc remedia adhibentur.

Quæ partes facilius recipiant fluxiones.

Quod influxit in partem quomodo tolli possit.

B Nam ut firmatus humor repelli non potest: ita vehementius ab astringentibus impingitur in partem affectam. Tunc ergo resoluentia sunt primum adhibenda: quæ si non prosunt, aut certè non sufficiunt ad uniuersum humorem discutiendum ob illius multitudinem, uel partis affectæ profundiorem situm, aut duritiem, & densitatem illius, & circunstantiū partium, quibus remedia applicantur, tunc ducenda est inflammatio ad suppurationem: & hac peracta & puri uia paranda est scarificata, aut vulnerata, aut adusta parte, uel alio quocunque modo salutari parti affectæ, & accommodato ad puris emissionem. Hos quidem scopos & has indicationes postulant affectus complicati, quos Gal. hic proponit curandos: atque ita clarior redditur docendi ratio, ut quilibet (vt credo) iudicare pōtest. Nō tamen grauabimur sigillatim explanare, quæ ille de hac re tradit. Illud ergo rectè ab eo dictum est, affectum euacuatione curari: intelligens affectum solam inflammationem, & ex

C ea maximè quod in spatijs inanibus, & in partis substantia continetur. Nam quod in venis adhuc est, quod alibi requirit ad generationem inflammationis, omnia remedia quæ subiungit, non admittit. Quod autem scribit esse potius adhibendam abeuacuationem, quàm uacuationem, ut uertit Leonicenus: uel euacuationem, clarius quàm uacuationem dici, ut Acachia vertit, non exprimitur ex illorum versionibus. Nam etsi κένωσις & ἀποκένωσις, apud Grecos grammaticos idem significat, tamen illam simplicē intelligit euacuationem, hanc vero quæ a loco affecto fit. Ex quibus etiam patet, Acachiam & alios interpretes errare: qui prę ter repletionē partis inflāmatæ, alios affectus addunt, ut intemperiē, solutionem continui, & tumorem præter naturam, & obstructionem. Nam etsi tot reuera etiam sunt in magnis inflammationibus: tamen illi non postulant peculiarem curationem: propterea rectè Gal. solùm esse opus euacuatione dixit: quoniam sublata repletione alia omnia mala spontè euanescunt.

Leoniceni et Acachiæ error.

D

Necessarium igitur est, ut aut superfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipsam patientem particulam.

Cum dixisset propositum affectum nempe inflammationem curandum esse euacuatione, nunc subiungit modos, per quos potest fieri euacuatio, & duos esse dicit. Vnus est, si humor retrocedat, aut per ipsam particulam euacuetur. Retrocessum intelligit, si in venas, a quibus emanauit, iterum recipiatur. Per ipsam verò partem affectam dicitur fieri euacuatio, quando admotis medicamentis loco inflammato humor educitur. Sed ut antea admonuimus solum retrocedere potest humor, qui ob paruam moram nondum impactus est parti laboranti. Deinde dubium etiam est, an humor, qui a uenis iam excidit, in

Quid et ubi fieri possit. retrocessus Vacuatio a parte quid.

E easdem resumi possit. Negat enim hoc Gal. fieri posse in curatione pleuritidis. Huiusmodi enim humorem non per venæ sectionem, sed solùm per sputum, & euaporationem educi contendit: tanquam amplius in uenas recipi nequeat, alioqui sanguinis missio illum educeret, præsertim si sanguis mittatur usque ad mutationem coloris, ut iubet esse faciendum. hoc enim indicium est sanguinem educi, qui inflammationem parit in uenis minoribus, & maximè vicinis parti affectæ. Ego (ut credo) aliquid retrocedere posse in uenas, quando remedia partem læsam undiquaque ambiunt, & comprimunt, quod contingit fieri in artubus: sic in alijs partibus id nequaquam fieri posse, crediderim, nisi fortè retrocessus fiat

per medicamenta purgantia, quæ uim habent trahendi undiquaq; familiarem humorem. A
Sed hic locum non habet purgatio, cum sanguinis repletio statuatur esse ex bono sanguine, is enim est qui inflammationes parit.

Retrocedet autem uel impulsa, uel attracta, uel transmissa, uel horum uno aliquo modorum, uel omnibus.

Retrocessũ fieri tribus modis.

Cum dixerit humorem, qui inflammationem facit euacuari per retrocessum, vel euacuationem a parte, nunc docet quot modis fieri hæc possint, & dicit retrocessum fieri tribus modis, nempe per expulsionem, attractionem, & transmisionem: pelli autem intelligit, quod a facultate expultrice propellitur: mitti vero videtur intelligere, quod astringentium medicamentorum vi repellitur: trahi autem, quod ad se allicit per easdem uias, per B quas humor in locum affectum confluxit. Acachias autem male uertit verba ἢ ὠθὲν, ἢ ἑλχθὲν, ἢ παραπεμφθὲν, repellere, retrahere, in propinquam partem mittere. Nam propinquæ partis nulla hic fit mentio, nec retractionis, & verbum ὠθέω, significat expello, impello, intrudo, non autem repello, & uidetur id expultrici facultati a Gal. tribui, cuius officium est expellere, siue a se pellere quod molestat. Sed nos congeneres uoces Græcorum non ita distinguere possumus: propriæ enim sunt in omni idiomate locutiones, quas alij nec assequi, nec exprimere possunt. Sed cum pellere, repellere, mittere, transmittere, nihil aliud significare posint, quàm motum qui incipit a loco affecto, & duo solùm Gal. hic intelligere uideatur illius motus authores, facultatem expultricem, cuius proprium officium est pellere, & expellere, & astringentia medicamenta, quorum munus est constringere partem, & constringendo exprimere humorem, & in uicinas partes immittere, meritò pulsionem naturæ, & misionem medicamentis attribuimus. Verum addere quis potest C tertium modum, cum scilicet materia a loco spontè mouetur, nec expulsa natura nec emissa a medicamento: qua ratione humores graues spontè decumbunt in partes inferiores, & spiritus, & cum illo calidi tenuesq, humores superiora petunt. Sed raro humor, qui inflammationem committit, hoc modo mouetur: sæpius autem a natura, vel a medicamentis dictis repercusiuis. Porrò attractio fit uel a facultate attractrice, quæ in partibus est euacuatis, & naturali desiderio repleri cupiunt: uel fit a medicamentis attrahentibus sibi propriũ humorem: atque illo quidem modo partes ex sanguinis misione euacuatæ, aliquid a parte affecta allicere possunt: hoc verò modo purgantia medicamenta sæpe medentur tumoribus præter naturam, attractione, & ueluti suctione quadam sibi familiaris humoris. confluunt etiam in alium locum aliquando humores non expulsi, nec immisi, nec attracti a natura, uel medicamentis, nec descendentes ob grauitatem, nec ascendentes ob leuitatem, D sed ut uacum locum repleant, quem natura abhorret, & quelibet materia nata & apta est ferri in locum vacuum.

Per locum uero patientem euacuabitur, partim quidem manifeste & sensibiliter, partim uero in uaporem soluta.

Duos proposuit modos, per quos pars inflammata euacuari posit, unum qui fit per retrocessum, idest cum humor a parte affecta in alias transfertur, alium qui fit per locum ipsum patientem. Itaque cum retrocesio multipliciter fieri posit, & omnes eos modos docuerit, nunc docet, quot modis fieri posit euacuatio a parte, & ait illos esse duos, unum per quem humor manifestè, & sensibiliter, alium qui fit insensibiliter. Explicat autem alio nomine, quid opponatur sensibili euacuationi, id inquam, quod humorem in uaporem E uertit, & ita humorem educit, non quidem ipsum, qualis est, sed prius in uaporem conuersum, & quoniam huiusmodi euacuatio sensum ferè fugit, ideò insensibilis ab eo dici solet.

Sensibilis euacuatio & insensibilis quid.

Ex quo quidem intelligere licet quid intelligat. per manifestam & sensibilem euacuationem, quod ea scilicet sit per quam humor ipse sub sua forma euacuatur. Sic sanè dicimus uenę sectionem sensibiliter humores euacuare: inediam verò insensibiliter. Verum ut dubium non est inflammationes euacuari per digerentia remedia, siue insensibiliter euacuantia: ita animo concipere non possum, qualem uelit adhiberi sensibilem euacuationem paulò postea

A lò posteà scarificationum quidem, & sectionum mentionem facit, quasi per illas uelit contentum humorem euocari: quod ipse nec in decimotertio Meth. medendi, nec in secundo ad Glauconem, nec alibi, vbi inflammationum curationem docet, usquam dixit, nec ratio, aut medendi usus admittunt, vt id fiat. Vtimur quidem his præsidijs in gangrænis, & carbŭculis, & ut postea ipse scribit in reliquijs humorum, qui aliquando remanent soluta inflammatione, vt ipse etiam docet. 13. Methodi capite. 19. At cum hæc vrget, nemo tentabit inflammatam partem prædictis remedijs discutere: nec etiam ignoro suppuratas inflammationes aperiendas esse, vt puri pateat exitus: at hoc remedij genus abscessus est, & non amplius inflammationis auxilium. Vnicum ergo est locale remedium aduersus inflammationes, nempe quòd illas insensibiliter discutit, & digerit.

B Si igitur uniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè euacuandum.

Hactenus docuit quid sola ipsa inflammatio postulet ad curationem, nempe euacuationem, quæ fiat in alias partes, uel extra. Nunc coniungit alium affectum, nempe repletionem corporis vniuersi, idest, venarum totius corporis, & quid ob complicationem ipsius repletionis cum inflammatione faciendum sit, docet. Scribit autem non posse rectè fieri primum, quod inflammatio ipsa exigit. Neque enim nos posse euacuationem facere a parte, neque etiam retrocessum humorum, & propterea in eo casu prius pugnandum esse contrà multitudinem, deinde ueniendum esse ad propria inflammationis remedia.

C Nam si scarificationibus, aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus: si uero calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id, quod ui caloris ad partē attrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, ut quod influxit, retrocedat, corpus plenum non admittet.

Reddit rationem cur non liceat localia adhibere remedia inflammationem euacuantia. Nam cum illa sensibiliter, vel per retrocessum euacuent, docet nullam ex his remedijs pleno existente corpore conuenire. Nam sensibiliter euacuantia cum fiant per scarificationes, & sectiones, dolorem excitant: ex dolore autem fluxiones fiunt & augentur, vbi dolor adest. Quare inflammatio non euacuabitur, sed augebitur. Quæ verò insensibiliter vacuāt, necessariò calefaciunt, (siquidem sine calore vapores ex humore fieri non possunt) calor
D autem fluxiones etiam ellicit: vnde continget plus attrahi noui humoris, quàm consumi & dissolui a parte affecta. Præterea cum retrocessus humoris inflammationem committentis debeat fieri per venas, si illę plenæ fuerint alio humore, eum quem emittere volumus a parte affecta, non admittent. Quapropter in hoc casu statim fieri non potest, quod indicatur ab inflammatione, sed prius repletioni totius mederi nos oportet.

Ad hæc igitur ambo totum corpus euacuare oportet, aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit, quo perfecto opere, a parte repellendum, mox dispergendum.

E Quid faciendum sit in prædicto casu, hic docet, nempe quod vel euacuandum sit corpus, vel reuellendum quod influit. Dicit autem ob duo, idest ob duas causas, vel adhæc ambo, scilicet respiciendo, hæc adhibenda esse remedia: quæ verò hæc duo sint, non explicat: intelligere autem videtur repletionem, quæ est in uenis, & ipsam inflammationem: duo enim hi sunt complicati affectus in proposito exemplo, quos remouere consilium est: vel intelligere possumus duo, remedium scilicet quod per partem euacuat, & aliud quod retrocessionem facit, quorū neutrum fieri potest in corpore pleno. Dicit ergo vel esse euacuandum, vel reuellendum: quasi alterutrum ex his remedijs in hoc casu sufficiat. Malè autem Acachias vertit corpus euacuandum esse, deinde reuellendum. Nam verbum (deinde) non *Acachias reprobatur*

vertit ex Græco, sed de suo addit. Nam Galenus distinctione vtitur, & vel euacuandum, vel reuellendum dicit esse, & meritò quidem. Nam euacuationem hic sumit simpliciter, cum humor extra corpus ducitur: per reuulsionem verò non euacuatur eo modo humor, sed solùm retrocedit in alias partes, & sic quod partem affectam, & sibi vicinas immoderatè replebat, spargitur in multas & distantes: atque ita remittitur tensio & repletio affectarum partium: quod apparet, cum frictiones & vincula adhibentur membris: tunc enim ob calorem & dolorem, humores qui oppositas partes grauabant, commouentur, & ad membrum, cui ea remedia adhibentur, confluunt: nulla tamen interim fit euacuatio, sed solũ translatio quędam & retrocessus humorum, qui in leuioribus malis sufficit: In grauioribus vero, in quibus potentissimę sunt causæ fluxionum ad partem affectam, validissima quoq; adhibere oportet auxilia, & ea quidem non sunt, vel reuellentia solùm, vel solùm euacuantia. Illa enim si fiant sine euacuatione, debiliter reuellunt, & proinde multitudinem humorum commouere & ad se allicere non satis possunt: hæc autem multitudinem quidem educere sunt apta, sed nequeunt prorsus impedire motum fluxionum. Itaque cum in generatione inflammationum, quæ grauiores sunt, vrgeat & multitudo humoris & fluxio, simul eodem quoque, negotio reuellere, & euacuare oportet. Sic enim omnibus malis per propria auxilia succurrimus. Igitur euacuare & reuellere simul oportet, quando corpus est plenum, & inflammationes sunt vehementes: alioqui satis est vtcumque euacuare, vel solùm reuellere. Quid vero sit reuellere, deriuare, auertere paulò posteà diligentius explicabimus. Nunc solùm notare volo, id quod vertit noster interpres, ad contraria loca, ex Græco vertendum esse ad alia, & reuulsionem hic præcipi a Galeno, non vt multitudinem euacuet, sed vt fluxionem sistat. Cæterum scribit Galenus, quid in proposito casu sit faciẽdum, posteaquam adhibita fuit euacuatio & reuulsio, quòd scilicet prius sit repellendum, mox digerendum, siue sensibiliter euacuandum. A B C

In generatione inflãmationem quando reuulsio, & euacuatio simul adhibenda.

Quanto enim per maiora fit, tanto expeditior est euacuatio.

Multos turbauit lectio hæc, quid enim per maiora intelligere uelit Gal. & quorsum hæc scribat, ignorant nonnulli, qui ob id dicunt esse legendum minora. Alij vero, qui etiã hanc lectionem non probant, nec primam, verbum Græcum ὅσῳ vertunt, ὅσα, idest, quæcunque, & talem faciunt sententiam: resolutio debet sequi repulsionem, & tunc adhiberi, quando perueniendum est ad maiora auxilia, sicuti in præsenti loco facit Gal. qui in sequẽtibus ponit medicamenta resolutiua inter maiora auxilia, ita scribens: Maximè vero euacuabis, si in spatijs intermedijs aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio & medicaminum, quæ vim habeant dispergendi. Verum ego eam probo magis lectionem, quæ habet quanto per maiora. Nam vltima lectio non respondet Gal. sententiæ. D Is enim solùm loquitur de repulsione, & resolutione, & quærit an hæc, vel illa præcedere debeat: nec ad scarificationes hoc dictum pertinet. Quinetiam inter magna auxilia resoluentia poni non debent: quippe cum insensibiliter vacuent: hanc autem euacuationem, nec magna in corpore mutatio ratione affectus præter naturam, aut ipsarum virium sequatur: vehementior quoque est actio repellentium, quàm digerentium, vt difficilius est humorem ipsum iam in parte receptum, in venas retrudere, quàm ex humore vaporem generare. Hoc enim solus, vel etiam leuis calor efficit: illud vero non nisi multum astringentia & refrigerantia. Lectionem verò quæ habet minora, & Græcè & Latinè nemo probare potest: nam quicquid per minora intelligas, numquam efficies, vt euacuatio per illa expeditior fiat quàm per maiora. Nam quanto præsidia maiora sunt, quæ vacuant, & viæ maiores, per quas fit euacuatio, tantò facilior & promptior fit euacuatio. Rectè ergo dicit Gal. E ideò prius repellendum, quàm digerendum, quoniam repercussio fit per uenas, in quas vniuersa humoris multitudo, & quidquid etiam in illis est tenue, & crassum, recipi potest. Resolutio verò fit per exiguos & sensui occultos partis affectæ, & cutis meatus, per quos difficilè dissolui huiusmodi humores possunt: & propterea uidemus aliquando inflãmationes solis repellentibus sisti, & curari, posteaquam reuulsiones & euacuationes sunt adhibitæ. Igitur repellendum priusquàm resoluendum: quoniam repulsio fit per maiores & latiores vias. quantò vero euacuatio fit per maiora (inquam) vasa, siue loca, tantò facilior euadit.

A patiente

A A patiente uero loco astringendo, ac refrigerando repellemus. Sed &
exinnanita loca ad seipsa attrahūt, quæcunque repercutiuntur. Hoc
siquidem ostensum est in eo uolumine, in quo de potentiis naturali-
bus agitur, & uasa præterea uigore ex medicaminibus astringentibus
addito a se ad alia remittent.

Præmissa euacuatione & reuulsione dixit Galenus repellendum esse, & postea resoluen
dum. Quare meritò nunc docet, per quæ remedia, repercusio fieri posit, etsi hoc poterat
supponere tamquam notum, ut qui hic non instituerit docere facultates medicamentorū,
sed medendi rationem, siue illorum rectum vsum. Sed ne desit suis dictis nostra interpreta *Repellentiū natura & vsus.*
tio, ad repellendum leuiter, ut tenuem & paucum humorem, superficiem corporis occupā
B tem, sola refrigerantia sufficere possunt. In affectu vero grauiore, qui postulet reuulsiones
& euacuationes, nec illa, nec solùm astringentia, sed quæ simul astringant, & refrigerent,
requiruntur, & hæc propriè repellentia dicuntur, vt docet Galenus in libro quinto de Sim
plicibus. Nam quia refrigerant, cutis meatus occludunt, & ita impedita exteriore euacua-
tione, interiorem augent, & etiam ob refrigerationem, leuiter ad interiores partes compel
lunt humores. Astringentia vero cum terrenæ sint substantiæ, comprimunt partem affe-
ctam, atque ita humorem in ea contentum exprimunt: qui retrocedens, in vasa tandem re
cipitur, aut in spatia inania transmittitur. Quod verò subiungit de locis euacuatis, attra-
hentibus, non facit ad repercusionem, sed ad translationem humoris per attractionem.
Nam loca euacuata, & a quibus est facta reuulsio, ad se alliciunt humorem, qui repellitur,
non forte tamquam familiarem, vt qui iam sit alteratus in parte inflammata, & propterea
C ineptus ad nutritionem: sed quòd fuga vacui repleantur eò, quod spontè succedit humor
in locum euacuati. Ego certè puto partes euacuatas per sanguinis misionem, vel alio mo-
do, parum conferre ad euacuandum, & attrahendum humorem, qui repellitur ab euacua-
tione. Nam si illæ opus habent humore, eum trahent a venis, hepate, & ventriculo, non a
partibus positis in habitu corporis, quorum humores sunt iam facti excrementa uenis, &
alijs partibus, quæ eas antecedunt. Pars vero, quæ astringitur, iuuare quidem potest retro
cessum humorum, quoniam per huiusmodi remedia expultrix facultas roboratur, & ita
vim medicamentorum iuuare potest: Ac non solùm de uasis, sed etiam de tota parte affe-
cta intelligendum est, quod scribit humores remitti addito robore ex medicamentis astrin
gentibus.

Si igitur hac uia superfluum omne retrocesserit, bene res se habet.

D Satis ex his verbis ostendit, quod antea diximus, Galenum præmittere repellentia resol
uentibus, eò quod crederet sæpe fieri, vt tota materia inflammationem faciens repelli pos-
sit, præsertim si in principio inflammationis adhibeantur, vt medendi ratio & Gal. in lib.
13. Methodi, & pasim alibi admonet esse faciendum. Tunc enim paucus adhuc est humor,
qui influxit, & nondum membro impactus. Quare tunc repellentia maximam vim habent.
Si ergo per hæc remedia prorsus soluatur inflammatio, nihil aliud molliendum.

At si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lentum
ac crassum existere, atque ea ratione iam coactum, atque astrictum,
E ut cum difficultate solui posit: fieri autem potest, etiam si non eius
naturæ sit, ut ad spatia, quæ in medio sit effusum, in quo casu, tunc ad
id ueniendnm esse tempus suadet, ut hoc ipsum quod reliquum est,
per patientem locum euacuemus, imponendo supraiacentibus,
partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habent, maxi
me uero euacuabimus, si in spatiis intermediis aliquid contineri con-
iectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicaminum, quæ
uim habeant dispergendi.

Inflam-

Inflammationes post euacuationem totius & reuulsionem, per sola repellentia aliquando soluuntur: aliquando vero postulant alia remedia, quæ dicta sunt a Gal. paulò ante euacuare a parte, *de quibus nunc agit Gal. docetque qualia illa esse oporteat, & quid cum illis* sit adhibendum. Porrò illorum naturam inuestigat ex natura humoris & affectus, qui *relinquitur in inflammatione post vsum repellentium. Est enim inquit talis humor* uel crassus & viscidus, & proinde impactus, vt non facilè educi possit: aut certè si talis non est, in spatijs vacuis, quæ intermedia sunt in partibus coniunctis, est refusus. Quapropter inquit *Galenus requiruntur euacuantia remedia, qualia sunt scarificationes, & quæ digerendi vi* sunt prædita. Sed quoniam hæc dolorem, aut calorem inferre solent, a quibus fluxiones *rursus mouentur, admonet cum istis vtendum est auxilijs repellentibus, & ea rursus impo*nenda esse in parte suprapostia, per quam fluxiones mittuntur in locum affectum: veluti si in extrema manu adsit inflammatio digerenda, cubito circundanda sunt repellentia, & astringentia remedia. Admonebit postea Gal. eligenda esse resoluentia, quæ quantum fieri potest, nec mordeant, nec vehementem calorem concitent, ne interim cum inflammationis reliquias discutere tentamus, nouam fluxionem elliciamus. Hæc est Gal. sententia de eò quòd faciendum est, post vsum repellentium: quæ videtur mihi ab eo neglgentius explicata. Nam quod post repellentia relinquitur, crassum & viscosum non est, nec vehementer retrusum in spatia intermedia: & cum hoc accidit, scirrhosus fit affectus, qui per resoluen*tia & scarificationes non tollitur, sed per emollientia*: Ac cum talis redditur affectus, præcesserunt resoluentia. Nam crassitiem, visciditatem, & ex illis natam duritiem in parte, scribit alibi passim fieri solere, cum medici perperam vtuntur resoluentibus, per quę quod tenuius est, exhalat, reliquum verò crassescit: aut quod iam tale erat, relinquitur. Præterea non statim post repellentia, ad scarificationes veniendum est, nisi ex inflammatione gangræna sit facta: de qua re hic non agimus. Medendi ergo ratio & vsus postulant, ut ita dicamus, post repellentia resoluentia sunt admouenda. quòd si malum illis cedit, persistendum est in eo opere: alioqui suppuratio tentanda est, vt docet, 14. methodi cap. 13. Rursus in resoluentibus hæc distinctio adhibenda, si inquam æqualiter, & prospere succedat resolutio, nihil præterea agendum. Si vero aliquid crassum, & lentum relictum sit, quod duritiem aliquam in parte excitauerit, tunc mollientia sunt adhibenda: non cucurbitulæ, vt ille etiam sentit. 13. methodi: siquid vero refusum & protrusum sit in spatia inania, ab attrahentibus auxilia sunt petenda: & tunc scarificationum, & cucurbitularum est vsus. Atq; hoc modo res clarior euadit.

Meliorem docet curãdi rationẽ.

A B C

Sed quoniam hæc omnia vires calidas habent, eiusdem vero temperaturæ opus est mordere, quando modum excesserit, cauenda ex eis sunt vehementissime calida, ac tum præsertim cum patiens locus inter summa fuerit. Neq; enim paruus excitabitur dolor, si præter proprium affectum insuper mordeatur, omnisq; propterea dolor fluxiones commouet. Quod igitur mediocrem caliditatem obtinet, in his sensum doloris non inuehit, atque eo amplius omni dolore vacat, si humidum extiterit. D

Cum dixisset post repellentia medicamenta, veniendum esse ad digerentia, & in his possimus errare, docet nunc qualia & quanta illa esse oporteat, tum ratione ipsius medicamẽti, tum ipsarum partium, quibus adhibentur. Sunt enim quædam partes affectæ inflammatione, in superficie corporis positæ: aliæ verò quæ situm habent profundiorem: aliæ præterea sunt raræ & molles, aliæ vero densæ & duræ: aliæ sunt concauæ, aliæ solidæ: aliæ rursus, quæ connexionem habent cum partibus, quæ destinatę sunt ad excrementa recipienda, & mittenda extra corpus: aliæ verò, quæ cæcos habent meatus suos: aliæ rursus, quæ maximæ sunt dignitatis in corpore, vel publicum munus exercent: aliæ quæ vilissimæ sunt, vel sibi solis seruiunt: Atque ob hæc omnia docet Galenus varianda esse resoluentia medicamenta: & primum docet, qualia suapte natura illa sint eligenda, quod scilicet fugienda sint, quantum fieri potest, quæ vehementer sunt calida, propterea quòd illa mordicationẽ moueant, E

Resoluẽtia varianda esse pro partium conditione.

A moueant, & sic dolorem, qui iam est in parte affecta, augeant, ex quo fluxiones rursus prorritantur. Eligenda igitur esse moderate calefacientia, a quibus abest mordicatio, & dolor: talia autem maxime esse, quæ cum calore coniunctā habent humiditatē, quæ etsi, inquit valida vim non habent ad omnes *inflammationes* resoluendas, illis certe sufficiunt, quæ in superficie corporis versantur. Meritò autem digerentia coniuncta cum humiditate, morsu carent: quoniam *calor, qui resolutionis est author*, cum humido retunditur: cum siccitate vero acuitur. Id apparet in flamma, & carbonibus accensis: *illud in aqua calente*.

Quòd si summæ quidem partes omni *noxa caruerint, id vero quod euacuari oporteat, in* penitioribus partibus fuerit, intendendus, atque augendus dispergentis medicaminis calor: *cum dubitandū sit, ne prius* B quàm profundas attigerit partes, interim vires amittat. Neque tamen ex eo superiores partes aliquem dolorem sentient, *cū omni vacent affectu*. Quare nunc hæc duo simul inuitant, ad calidiorum pariter, atque acrium medicaminum vsum, & summæ partes, quæ tolerant, & profundæ, quæ egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio assumebatur.

Posteaquam docuit qualia oporteat esse medicamenta, quæ digerunt inflammationes superficiales, quòd scilicet illa debent esse calida & humida: nec vehementer quidem calida, ne dolor & fluxio irritentur, & quod illa sufficiūt, quæ minorem vim habent, cum pars C in superficie est collocata: docet nunc qualia esse oporteat, quæ conueniunt ad resoluendas profundiores inflammationes. Illa, inquit, debent esse vehementiora, quoniam illa postulat affectus ob sitū partis, & nihil impedit quo minus illis vtamur. Nam cum pars affecta sit in profundiore loco posita, quæ imbecilliora sunt medicamenta, ad eam peruenire non poterunt saluis suis viribus: partes verò, quæ in superficie sunt positæ, & sanæ tegentes ægram, nequaquam offenduntur ab acrioribus medicamentis, sed istorum vim potius frangunt, vt solum tantum facultatis ex eis in profundum perueniat, quantum affectus ipse postulat. Talia igitur medicamenta non oportet esse multo humore exsoluta, nec debili calore prędita. Hæc enim infirmius reddunt medicamentum, quàm casus hic postulet.

De resolutione inflāmationis profundiores partes occupantis.

Deinceps vero si quid ad sanitatem deficiat, consideremus: *nec enim* D parum aliquid deesse videtur. Affectæ partes, in quibus fluxionis superfluitas retinetur, nonnullæ raræ, laxæ & molles natura existunt, nonnullæ autem densæ, pressæ, ac duræ. Priores igitur facilè euacuantur, reliquæ autem acrioribus euacuantibus, ac præterea tenuiores partes habentibus egent, atq; eo etiam magis quantò profundiorem situm habuerit. Hæc igitur tibi rursus sit indicatio altera a particulæ patientis substantia.

Secundam sumit indicationem a substantia siue consistentia partis, in qua cōsideramus partem vnam esse raram, aliam densam, aliam mollem, aliam duram: ob hanc enim differentiam medicamenta resoluentia variari hoc loco scribit Gal. nam raræ, spongiosę, & molles E inquit partes leuiora remedia postulant: densę vero, fungosę, & durę validiora. Quod quidem non probat, nec forte est facile rationem huius rei inuenire. Nam etsi rarę, spongiosę, & molles partes videntur facilius pati, quàm contrario modo affectę: tamen ubi humores ab illis sunt euocandi, validiora uidentur exigere auxilia: quippe cum tota earum partium substantia, humore imbuatur, & ob id difficile sit eas exsiccare. Quod in spongijs aqua imbutis euidenter apparet. Illę enim nec arctissima manuum compressione, nec calore ignis, nec circumuolutę linteis calidissimis facile exsiccantur. Sic pulmo inflammatus, uel alio humido affectu irrigatus, uix unquam aut certe difficillime sanatur: quam difficultatem etiam

An raræ partes inflāmatæ leuiora postulēt resoluentia densioribus

etiam ostendunt mammarum inflammationes,& alij tumores,qui sępe nullis cedunt reme A
dijs,uel digerentibus,uel alio quocumque modo euacuantibus. Contrà uerò caro muscu losa, nerui, cartilagines & alię partes duriores,ut paucam, & eam ferè solùm in spatia inania recipiunt excrementosam materiam: ita eandem facilè remittunt. Hoc uerum quidem est,ualidioribus esse opus remedijs digerentibus,quando affectæ partes recedunt a superficie,& illæ quæ illic sunt collocatæ,duriores sunt. Nam difficilior est uia per duriora,quàm mollia corpora. At hoc non facit ad rem propositam, in qua quærimus, an spongiosæ & molles partes,humore plenæ, exigant ualidiora remedia resoluentia, quàm quæ contrario modo affectæ. Vbi uero sola est alteratione opus, illæ quidem contentę uidentur esse lenioribus auxilijs. Contraria autem uidetur esse ratio in resoluentibus & euacuantibus.

Alia uero a formatione simul ac situ. Supponatur enim si ita contigerit, B
in hepate esse proxime dictum affectum, in angustis vasorum finibus intrusis humoribus,qui uel lenti,ac tenaces,uel crassi existant,uel superabundent, Nonne in promptu est primum crassitiem vna cum lentore, & tenacitate, cibis ac potionibus extenuantibus ad subtiliorum partium substantiam transferri oportere? Secundo autem loco nō per angustos atq; inuisibiles, sed latiores meatus quicquid infestū existit,euacuandum esse. Sunt enim in hepate uenæ non minus amplitudine,quàm numero excedētes, terminantur autem hæ quidem in gibbis ad venam cauam,hæ uero in cauis ad venam portam, unde
haud difficile tibi futurum,ubicunque pressi,ac stipati humores fue- C
rint, eosdem expedite euacuare, trahendo quidem ad uentrem cum his,quæ attrahendi vim habent,medicaminibus, quicunque ex ipsis in uenis ad caua hepatis pertinentibus aceruati:ad urinæ uero meatus promouendo per cauam uenam,quicunque in uenis ad eam pertinentibus sunt.

Nunc prosequitur simul duas indicationes,quarum vna sumitur a conformatione partis:alia vero a connexione cum alijs partibus,quæ a natura destinatæ sunt,ad excrementa suscipienda,& ea vacuanda extra corpus. Qua quidem in re hepar proponit affectum inflam
matione, quam ab initio curandam proposuit: in quo quidem viscere euidenter ostendit D
curationem variari ob conformationem & connexionem partis affectæ. Nam antea ostendit in curandis inflammationibus esse opus reuulsione,euacuatione,repercussione, & tandem euacuatione a parte,& hanc fieri per resoluētia,& scarificationes, & alia præsidia quę extrinsecus adhibentur. Quæ medendi ratio,tradit quod est commune huic malo. Verum partis conformatio & connexio,faciunt aliquando,vt reliquias inflammationum & humorum,qui alijs remedijs cedere nequaquam potuerunt,alio quodam peculiari auxilio euelli possint: id quod euidentissimè ostendit hepar. cum enim ipsum nō sit penitus solidum, sed partes concauas in se contineat,multas inquam venas,facilè in illas humor, qui in uiscere continetur,recipi potest: & quoniam venæ illæ partim connectuntur cum vena porta, & partim cum caua,& hęc cum renibus,vesica,connectitur: porta uero cum intestinis con
iungitur,meritò humores noxij,qui hepar infestant,uel per aluum,uel per urinas expurga B
ri possunt,docente hoc non situ partis,sed connexione potius. Nam hepatis situs nihil istorum ostendit,sed solùm hepar esse positum non omnino inter partes superficiales, nec inter admodum profundas: connexio vero docet simas hepatis partes connecti cum intestinis per uenas portæ: gibbas uero renibus, & uesicæ coniunctas per uenam cauam, & propterea has per urinas,illas uero per deiectionem euacuari posse,& in hoc posita est tota exēpli propositi uis. Quod uero scribit de extenuatione humorum per alimenta, non excludit etiam medicamenta. Et mirum est quod cum de eiusmodi extenuatione agit,solùm mētionem faciat de alimentis, quæ & in multis alijs, & præsertim in affectu proposito, tutò exhiberi

A exhiberi nequeunt. Nam in reliquijs inflammationum quis alium, cepas, porros, aromata, uina generosa, exhibere tentabit. Tutius siquidem est oxymelitis vsu, & potionibus confectis ex plantis medicamētosis huiusmodi vitia emendare pro natura humoris, qui crassus est. Nam anteà docuimus non vnam esse naturam omnium humorum crassorum: quippe cum quidam fiant crasi ob terrenam portionem illis exuperantem, ut humor melancholicus: alij verò fiant crasi ob concretionem, vt pituita, quæ tempore frigido, & in partibus frigidis gignitur. Alij verò per adustionem, vt bilis atra, & pituita, quæ per febres ardentes crassa conspicitur adhærere dentibus. Ac pro diuersa huiusmodi natura propria extenuantia sunt adhibenda. Quod uerò scribit humores contentos in gibba hepatis parte, per vrinam expurgandos esse, nulla adhibita distinctione, præsertim in crasis humoribus, de quibus hic agit, nec medendi vsus, nec ratio probant. Nam multos & crassos humores, non solùm in ipso hepate, sed etiam in omnibus venis contentos, tutius,
B & promptius est euacuare per aluum.

Sed præter supradictas, alia est indicatio ab hepate ipso, ueluti a uenarum principio. Nam quum non tātum seipsum regere natura aptum sit, ut pleræq; animalis partes, sed uenis præterea uirtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius uigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus, & ipsum primum ad sui opus, atq; omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiātur. Quare in eius curationibus aliqua ex adstringentibus medicamentis miscere oportet. Sed quoniam in profundo admodum loco situm est, dubitādum
C erit, ne adstringentibus medicaminis uis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partium substantia, qualis aromatum est, traducatur. Melius vero fuerit, si & ipsum adstringens medicamentum protinus ex aromatum genere fuerit. Nam si duas habuerit natura insitas qualitates, ac potestates, valentius operabitur.

Aliam hic prosequitur indicationem, quæ sumitur a dignitate & officio partis. Sunt enim quædam partes alijs digniores, eò quòd principia sint. Aliæ rursus publicum pro toto corpore officium exercent: aliæ priuatum. Principiorum & earum, quæ commune opus obeunt habendam esse rationem in euacuationibus, hic scribit Galenus: quod etiam
D decimotertio Methodi capitulo decimoquinto refert. Ait enim illic Theagenem philosophum Cinicum laborantem inflammatione hepatis ab Attalo Methodico fuisse occisum, eò quòd digerentibus medicamentis absque admixtione adstringentium, vsus fuisset. Iecur enim uenarum esse principium hic, & in illo loco statuit, & propterea non esse euacuandum absque adstrictione: quoniam aliter illius robur dissoluitur, & venæ quoque imbecilles redduntur, & exolutæ ad munus suum obeundum. Qua quidem in re duo mihi videntur hic fieri errores. Nam nec hepar venarum est principium, ut superius ostendimus, tum multis alijs rationibus, tum his maximè, quòd a parte sanguinea, spermatica nulla oriri posit & quòd ipse aperte testetur in libro de formatione fœtus venas esse factas priusquam hepar. Deinde non propterea quòd hepar principium est uenarum, ut ille censet, immittitur aliqua uis alterandi in ipsas uenas: quippe cum omnes naturales facultates
E innatæ & insitæ sint ex proprio temperamento singulis partibus, ut ipse alibi censet. Postremò dignitas & præstantia partis non uidetur uim aliquam habere ad mutanda remedia, præsertim resoluentia: quæ cum insensibiliter & paulatim euacuent, nequeunt robur alicuius partis dissoluere. Id quidem magis timendum esset in sanguinis missione: At ille non veretur in magnis febribus & inflammationibus hepatis, sanguinem detrahere usque ad animi defectum. Nihil fortè obsunt adstringentia, si misceantur cum purgantibus: quoniam uiæ, per uenas sunt amplæ. At coniuncta cum digerentibus, non possunt nisi obesse. Exigui enim cutis & partium aliarum, quæ tegunt hepar, meatus, uel ab exigua adstri-

Galeni sententia de resolutione cum astrictione miscēda in hepate inflammato expēditur.

ctione occluduntur: nec huic quidem malo mederi illud fortè potest, quod aromata, & A
tenuium partium medicamenta addat, ad intromittendam adstrictionem. Nam ut uix credi potest, eam vsque ad hepar penetrare: ita si uim suam emittit, omnino cutis & musculorum meatus occludet. Stomachus, vt qui laxa constet, substantia, gaudet vtique aliqua adstrictione. At hepar, quod est densum, & solidum, quid potest ex ea commodi capere. Cur enim idem non dicit esse faciendum, cum discutere volumus cerebri inflammationes. Nam si sola dignitas partis & non potius substantia, adstringens postulat remedium, habenda erit maximè ratio ipsius cerebri, quod dignitate omnes partes corporis antecellit. At ille in eodem libro, & alibi nulla astringentium facta mentione nititur per sola digerentia reliquias inflammationum discutere. Neque enim (vt diximus) ex partis dignitate & officio resolutionis ratio variari potest: siquidem in sanguinis missione, & purgatione, liberè quantum abundat in hepate & vires ferunt vitales, euacuamus. Sed si astringentium aliqua habenda est ratio, id fit ob partis laxitatem, quæ ex astringentibus colligitur & roboratur. B
Nec me quidem mouet de Theagene historia. Nam ut pauci ex hepatis inflammatione euadunt: ita illius mors ascribenda non est relaxantibus, & digerentibus medicamentis, si modò ea oportunè fuerunt adhibita, declinante inquam iam morbo. Nam in alijs temporibus miscenda quidem sunt digerentibus astringentia, quoniam mixtus est affectus ex fluxione, & eò quod iam influxit, cui partim repellentia, partim uerò digerentia conueniunt, ut idem author passim docet.

Sic igitur euacuetur, quod præter naturam in membrum confluxit, seruet autem humorum modum naturæ conuenientem. Quare & illa animaduersio a nobis in hoc est adhibenda, nec id ab humoris C
confluentis qualitate eiusdem membri temperies sit alterata, si pituitæ naturam tenuerit ad frigiditatem: si uero bilis ad caliditatem, ut hanc ipsam curantes intemperiem sanitati restituamus. Curabimus autem contrariam ex aduerso afferentes qualitatem, quemadmodum in intemperaturarum curationibus, diximus, quantum unumquodque calidius aut frigidius factum est, tantum refrigerantes, aut calefacientes, quare hic rursus agnoscenda est ipsius secundum naturam temperies. Nam quo pacto sciemus quantum in frigiditate ac caliditate a naturæ modo recesserit, aut quando a frigefaciendo supersedendum sit, si nos latuerit ea, quæ est secundum naturam caliditas. D
Ita uero & si frigidiorem affectum calefaciemus, ignorantes frigiditatis naturalis modum, neque opportune calefacere, neque in tempore a calefaciendo desistere poterimus.

Aliam uidetur addere indicationem sumptam a naturali temperamento, cuius uim ostendit in curatione intemperaturæ, quæ ex inflammationibus relinqui solet. Nam qualiscumque fuerit humor, uel bonus sanguis, uel biliosus, uel pituitosus, aut melancholicus, si diu in parte aliqua effusus manet, intemperiem inducit similem humori lædenti, quam soluta inflammatione emendare necesse est, eo modo, quo calorem & siccitatem relictam post curationem febris ardentis, uel longè refrigerante, & humectante uictu in conualescentibus corrigimus: totius enim & partium affectarum eadem est in his ratio. E
Tollenda igitur est huiusmodi intemperies, sed eo modo, ut nihil relinquatur, eius, quod accescit præter naturam, & nihil auferatur de ea, quæ secundum naturam est. Id quod fieri exactè non poterit, inquit Galenus, nisi gradum naturalis temperaturæ ipsius partis nouerimus. Nam cum necesse sit in omni curatione redigere hominem ad naturalem suum statum, nisi hunc prænouerimus, errores contingent. Neq; enim excessus quantitatem scire poterimus: quare nec intelligemus quantum & quatenus sit calefaciendum, refrigerandum, aut aliud agendum. Sed quo pacto quæso per morbos licebit deprehendere

Galeni sententia de resolutione cum astrictione miscenda in hepate inflammato ... citur.

qualis

A qualis esset homo,& illius partes,dum bene valerent. Nam crassissimi homines post morbos solutos, graciles & extenuati conspiciuntur, & frigidi natura, a febribus perusti conspiciuntur. Quare naturalis status, quæ possunt esse indicia, dum conualescit æger. Gal. in primo ad Glauconem huic difficultati quod potest remedium adfert. Cum inquit notos medicis homines,antequàm ægrotarent longè melius alijs sanari: propterea quòd naturalis status medico est præcognitus, ex quo excessus morbosos & ex his remediorum quantitatem artificiosa coniectura ille metiri potest. In ignotis verò præcipit ætatē, vitæ conditionem,colorem,habitudinem,pulsus,animi mores, aerem in quo degere consueuit, & alia huiusmodi esse a domesticis perdiscenda. Ex quibus quantum fieri potest innotescet nobis,quod singulis est naturale & proprium. Tradi tamen potest alia huius rei ratio. Vbi enim relictas a morbis intemperies remouere consilium est, a leuioribus remedijs alterantibus est incipiendum: & si ea sufficiunt, in illis persistendum: alioqui progrediendum est B paulatim ad maiora. Porrò intelligemus illa penitus,aut non satis sufficere ex eò, quòd uideamus corpus in melius proficere,dum vires roborantur,color restituitur, corpus crassescit, & denique quidquid in sanis esse solet,restituitur.

Sed quoniam de his satis diximus, transire iam tempus est ad ea, in quibus numerus non est secundum naturam. Cum uero duplex sit eorum differentia, quibus quidem aliqua particula deficit, his intentio est alteram efficere, subministrando naturæ, eo quo diximus paulo ante modo. At quibus superabundat, hanc resecare oportet, aut scalpello, aut igne, aut medicamine, quod urendi uim habet. Hæc igitur omnia sanare posibile est, at non æque omnia generari possunt, vt C in lib. de semine diximus. Quædam uero sunt, quæ etsi generari non possunt, licet tamen pro ipsis alterum efficere, quemadmodum in osse ex toto sublato, alteram substantiam in eius sede reponere a carne atque osse differentem. Est enim quæ in eius gignitur loco quædam ueluti caro callosa, uel callus carnosus, & processu temporis magis ac magis ad calli duritiem transfertur, cum ab initio carnis potius imitetur naturam. Quæcumque uero parte sublata, cum neque eandem secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertia nobis intentio quendam decorem inuenire, quemadmodum in D mutilationibus.

Capute 96.

Hæc,& sequentia capita de morbis in magnitudine & situ sunt superius dicta, cum de uitijs sanorū ageret: nec erant hoc loco repetenda ijsdem sententijs, & verbis vix in aliquo mutati. summa autem huius rei est, quod partes numero excedentes auferre oportet: ablationis autem modum vnū docet per resecationem, & hanc fieri dicit, vel incisione, vel cauterio actuali, vel (vt vocant) potentiali. Fiunt autem actualia cauteria calibe, aut auro ignito. Potentialia vero per medicamenta, quæ adurēdi uim habent, cuiusmodi est arsenicum, sandaracha. Paulò inferius uero si resecatio fieri non potest, dicit recurrendum esse ad transpositionem, ut in suffusionibus. In libro verò decimoquarto Methodi capitulo decimotertio aliter rem hanc tractat. Tres enim modos ponit ablationis eius, quod excedit. Nam E si illud toto genere præter naturam est, sui ablationem id indicat, vt in steatomatis, & atheromatis, & Myrmecijs, & Acrochordonibus, necnon in calculo & mola mulierum, ac etiā in herniosis & columella putrefacta, & in uaricibus, in polypo, ac in dente perforato. Si uerò locus ipse affectus, est vna ex naturalibus partibus, & affectus solus sanari non potest, cum uitio pars quoque ipsa excidenda est, sicuti in cancro fit, & omnibus vlceribus, quæ curationem respuunt. Quòd si affectus sanari non potest ablatione eius, quod nocet, nec pars cum affectu excidi, translatione inquit est utendum: quod in suffusione obseruamus. Verum quod scribit de sexto digito, & alijs partibus naturalem habitum seruantibus, solo numero excedentibus, resecandis, non est ita intelligendum, ut

De cauterijs aptis id partis super fluas secundus.

Quot modis superfluæ partes tolli possint.

vt illud quod exuperat, necessario amputandum sit. Nam ut ex sexto digito parum, aut nihil læditur actio manus, vel pedis: ita quoque præstat naturæ errorem fouere, quàm cum periculo excindere. Modos ergo docet ablationis, si quis eam quærat. Pollicetur ille quidem hoc loco omnium istorum sanationem: quod intelligendum est de exterioribus vitijs, aut certè illis, quę ob naturam partis excisionem admittunt. Nam nec calculos magnos a renibus, nec molam ab vtero, nec cãcros a facie, his remedijs, aut alia arte euellere possumus. Quid verò sentiendum sit de regeneratione partiũ, quæ desunt, an scilicet omnes, uel quædam solum regigni possint, & quæ sit huius rei causa, superius etiam ostendimus. Cæterũ quod hic habet de parte, quæ in locum deperditæ restitui potest, nempe de callo, quod ossis vsum quocumque modo præstat, non est quod aliquid de ea re dicamus. Illud solũ quod scribit callum pro osse ex toto sublato reponi, interpretatione eget. Neque enim intelligere oportet, vbi non sint ossis partes, utrinque, callum posse generari. nam ad calli generationem duo requiruntur, primum ut caro fiat, vt repleatur spatium factum ex ablatione ossis, & ut caro hæc indurescat quantum fieri potest. Illud efficit caro uicina: hoc uerò ossa vicina. Quare necesse est utrinque relinqui integras ossis partes. Rectè autẽ Gal. hic tres modos docet ad emendanda vitia, quæ ex deficientibus partibus nascuntur. Vel enim ablatam partem restituemus: vel si hoc fieri non potest, alteram illius loco, idest, quæ illius usum præstet, efficiemus. Quod si nec id fieri possit arte aliqua, machinabimur quod immitetur naturæ opus, & decorem conciliet: quo pacto manus ferreas & argenteas coniungimus cubito his, quibus amputata est manus, & nasos ex corio æmulante naturam carnis, nonnunquam conficimus, vt turpitudinem corporis ex mutilatione partium tegamus & emendemus quãtum fieri potest. Quamquam tamẽ Gal. non ex huiusmodi materia, sed ex ipsamet nostra substantia decorem comparari uelle uidetur. Est enim de hac re locus in cap. 18. li. 4. Meth. vbi scribit naso, auri, labio decurtatis, decorem comparari, si diuisa vtrinque cutis mox vniatur, & agglutinetur. Ac de tota curatione morborũ, quæ ex numero vitiato sunt nati, agit idem author in. 14. Meth. circa finem: quæ ab eo loco sunt petenda, ne cogamur singula huc adferre.

Callus vbi gigni possit, aut nequeat.

(Caput. 96.)

Caput. 97.

Communicat autem hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nam quodcunque ex eo est secundum naturam, illi propinquum existit, id uero tantum seiunctum est, ac separatum, quod inter ea, quæ sunt è genere naturali, connumeratur, in quo quidem prima intentio est ablatio. Si uero hæc impossibilis existat, secunda est translatio, quemadmodum in suffusionibus.

Putant reliqui interpretes Gal. hic docere curationem morborum, qui in magnitudine consistunt: in quo quidem euidenter errant, nam Gal. colligit esse opus ablatione, ut transpositione, quæ quidẽ sunt remedia morborũ, qui facti sunt ex numero excedentium. Nam magnitudo, quæ supra modum excreuit, non eget integra ablatione, sed sola diminutione, nec transpositionem quidem admittit. Comparat autem hîc Galenus morbos, qui fiunt ex multitudine, cùm his, qui fiunt ex magnitudine excedente. Nam inquit, Morbi qui ex numero partium secundum naturam habentium consistunt, similes sunt illis, qui fiunt ex aucta magnitudine. In vtroque enim affectu quod additur corpori, est ex vtili substantia & secundum naturam. Ea verò, quæ præter naturam sunt, & numero excedunt in corpore, vt suffusio, differunt a vitijs, quæ sunt in aucta magnitudine partium. Nam hæc semper fiunt ex utili & secundum naturam substantia, vt in his apparet, qui ob pinguedinis, uel carnis excessum mole corporis cõstant morbosa & inutili: & ita debet intelligi hic Gal. locus, non quemadmodum, vt dixi, Acachias & alij interpretantur, fieri scilicet duplicem morbum in magnitudine & in numero, quando aliqua pars ex substantia vtili & naturali constans, alicui membro additur, veluti cum sextus fit digitus: tunc enim duplicem fieri putant morbũ, vnum in numero, aliũ in magnitudine, quoniã numerus partiũ & magnitudo totius mẽbri pariter augẽtur. Eadem ratione volũt illi, cũ vnus ex quinq; digitis ablatus est, morbos etiã duos fieri, quia & numerus partiũ, & membri magnitudo simul sunt diminuta:

Acachiæ error.

A ta: parem uerò non esse rationem in his, quæ committuntur ex numero rerum præter naturam habentium: tunc enim non fieri morbum in magnitudine. Quibus quidem repugnat primùm Gal. in lib. de differentijs morborum, vbi genere inter se distinguit morbos in numero a morbis in magnitudine. Deinde hic scribit communitatem quandam & vicinitatẽ inter illos affectus esse: non quod duo morbi sint necessariò, vt re vera non sunt. Nã vt morbum faciat aliquid, necesse est ut ipsius ratione lædatur præter naturã actio membri, in quo vitium consideramus. Atqui nemo dicet manum, cui accreuit digitus vnus, ob magnitudinem ineptam esse factam ad apprehẽsionem: quot enim sunt, qui ex sex digitis confectam manum non habent æq; magnam, nec æq; grauem, ut illi, quibus solùm sunt quinq; digiti. Quid etiam detrahitur ex magnitudine manus, quod actionem lædere posit, vbi etiam est vnus digitus ablatus, si digitorum ossa, & ipsi integri digiti breuiores sint, quàm requirat manus ad suos usus: hoc enim totum uitium ad magnitudinem pertinet, sicut illud solùm

B ad numerum. Absurda etiam hæc apparet opinio, ex eo quod scribunt de numero aucto ex rebus præter naturam habẽtibus: ex quibus credunt nunquam magnitudinem augeri posse. Nam ex magno lapide, uesicæ ceruicem, præter modum augeri ratio docet: & nos aliquando renes lapidibus plenos conspeximus oui anseris magnitudinem æquasse. Id quod omnibus euidentissimè ostendit mola mulierum, quæ ultra tumorem hidropicorum uentrem atollit, Postremo id confirmat, quod mox scribet, morbos in magnitudine non fieri ex integris partibus additis, uel ablatis: sextus igitur digitus integer, non potest facere morbum in magnitudine, explodenda ergo est illorum interpretatio.

C Quæcunque uero non integris partibus, sed partium tantummodo particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modum, refectio quidem, uel generatio in his, quæ deficiunt: ablatio uero & abolitio in his, quæ superabundant. Quare neque in ipsis altera intentio, neque medicaminum forma genere diuersa.

Posteaquàm egit de partibus integris additis, aut ablatis, ex quibus fit morbus in numero, & remedia istorũ malorum docuit, nunc agit de uitijs, quę cõsistunt ex magnitudine aucta, uel diminuta, & remedia istorum explicat. Vitia inquit fiunt in magnitudine, non si integræ partes addantur, uel auferantur: sed si solùm de partibus necessarijs aliquid diminuatur, aut illis accrescat. Quæ uerba satis refellunt prædictam interpretationem. Sunt ergo hæc uitia, quæ fiunt in magnitudine, quando totum, aut illius partes præter modum augentur, uel minuuntur, quibus dicit conuenire refectionem, uel generationem, diminutionẽ & abolitionẽ. Porrò refectio debetur, ubi solũ diminuta est substantia humoralis, uel aerea & non solida, uel, ut clarius dicam, ubi aliquid non est auulsum a reliquo: quod genus mali in gracilibus & tabefactis apparet. Illi enim integras habent suas partes, sed omnes consumptas & diminutas. Propterea egent solùm optima nutritione & additione alimenti. Partes uero, quæ sunt diminutæ ob consumptionem, & auulsionem alicuius substantiæ, ueluti cõtingit in vlceribus cauis erosa carne: illic est opus regeneratione, ex qua restituitur caro deperdita, & cũ ea magnitudo partis. Sic sanè ubi magnitudo præter modũ excreuit, aliquãdo est opus ablatione alicuius substantię: aliquãdo uero sola diminutio malo medetur. Prioris mali & remedij, exemplum est caro supercrescens ulceribus. Illa enim uel incidẽda, uel erodenda, ut æqualis magnitudo membro aquiratur: pinguedinis uero & carnis moles, ex qua, uniuersum corpus præter modum naturæ conuenientem, tumet, diminutione sola eget. Nam inædia, frictiones asperæ, exercitatio frequens & uehemens, ablutio aquarum spontè nascentium, extenuans uictus & alimenta minimum nutrientia, exiguusque & aquosus potus, huic malo medentur, ut Galenus in libro. 14. Meth. docet. Quo loco etiam curationem explicat aliorũ affectuũ, qui in partibus præter modum auctis fieri solent, cuius generis est priapismus, linguæ tumefactio. In eodem etiam libro prosequitur medendi rationem, quæ conuenit atrophyę totius & singularum partium, nec non pręputio & labijs decurtatis, & angulis oculorum diminutis: quæ quidem a nobis, qni solum communem medendi rationem ex operis instituto prosequimur, hoc loco sunt prætermittenda. Hoc solùm hic addendũ est, quod pertinet ad explicationẽ istius sententiæ, in qua scribit, scopũ & medicamentorum formam genere nõ differre in curatione morborũ in magnitudine & numero.

Refectio quibus debeatur.

D *Regeneratio substantiæ in quibus affectibus requiratur.*

E

Nam quæ numero excedunt,solùm per ablationem curari possu nt:quæ verò præter modũ A
in magnitudinem excreuerunt,rarò per ablationem,sæpius verò per diminutionem sanantur. Qua in re difficultatem facit non solùm Gal.sententia,sed etiam mala Leoniceni interpretatio, qui per ablationem & abolitionem, ea,quæ superabundat,tollenda esse scribit. Nam ablatio & abolitio non differunt,Gal.verò per abolitionem & diminutionem hęc mala seruanda esse Græcè scribit.

Caput. 96.

Sed iam veniendum est ad reliquum salubrium causarum genus, quod ea corpora emẽdat,quæ in situ sunt vitiata,veluti luxationes,& intestinum in scroto. Fit autem hoc ex violenta tentione,atq; impulsu. Hoc vero ex dilatato ac rupto cõtinente. Quare,& duplex sanandi modus,alter quidem ad oppositam partem ei,a qua facta est permutatio intendendo, atque impellendo:alter uero id, quod continet,firmius solidiusque reddendo. Quibus uero viis ac rationibus singula inueniri possunt,in libris de arte curandi explanauimus. B

Vltimum morborum genus, vt in libro de differentijs morborum scribit hic author, non solùm vitia,quæ fiunt in situ,sed etiam illa,quæ consistunt in connexione partium,cõtinet. Nam sæpè partes naturalem suum locum retinent,nec tamen secundum naturam habent,eò ꝙ malè inter se connectantur. Id quod accidit,quando vincula, quibus inter se cõiunguntur,sunt longiora,breuiora,crassiora,tenuiora,latiora,angustiora, quàm iustũ sit, aut malè figurata. Quòd si non solùm per vincula,sed etiam per coarticulationem cõnexio fit,vt in ossium mutua alligatione,vitia quoq; fiunt,cum pars,quæ aliam in se recipit,angustiorem habet concauitatem aut latiorem,quàm alterius conditio requirit: cuius etiam vitio fit,vt sępè recipi non possit in sinu alterius,quod suscipere est aptum. Porrò in situ morbi contingunt,si quod in superiori loco collocari debet,in inferiore sit positum, si dextrũ fiat,quod in sinistris oportebat esse collocatum,si retrocedat,quod anteriorem locũ desiderat,aut longius distat,quod propinquum vult esse natura,aut iacet ad latus,quod medium locum affectat,vel foris est,quod intus naturalem habet sedem: quorum quidem causas in opere nostro de causis morborum diligentius enarrauimus,quàm hic faciat Gal. qui situm partium mutari ex violenta tensione,atq; impulsu,vel ex dilatatione & ruptione continentis partis scribit. Nam partes,quæ in alijs continentur,exiliunt quidem a sua sede, eò quòd continentes laxantur,vel aperiuntur: at hoc fit aliquando ob continentis, aliquando verò ob contenti vitium. Qui enim præter modum crassescunt & pinguescunt,illis quoq; grauiora redduntur intestina,quibus retinendis nõ sufficit peritonæi tenuitas: quo in casu nõ D
sufficit,quod Gal.hoc loco scribit,firmare & solidius reddere peritonæũ,sed etiã illi imponendũ est naturale pondus,gracilioribus,& læuioribus redditis intestinis. Nõnunquã verò vitiũ ipsum nascitur ob natiuã,vel acquisititiã continentis partis imbecillitatẽ:qua ratione uidemus sæpè herniosos patres tales filios procreare, & homines bibaces huic morbo subiectos. Nã vt aliæ partes,sic peritonæũ ex crapula soliditatẽ & robur amittit. Alia vero ratione naturalis situs in his peruertitur, cũ scilicet vincula,quæ contentã partẽ alligãt, imbecilliora facta sinũt illã elabi. Nonnunquã verò nihil istorũ iure reprehẽdi potest, sed naturæ vehemẽtior conatus: quibus rationibus,sæpe vterus mulieribus procidit,& fœtus descẽdit ante tempus,vinculis scilicet ipsis relaxatis,& ob imbecillitatem disruptis:vel cum mater violentius partum extrudit. Nam cum illo nonnunquam vterus prolabitur. Quinetiam externæ iniuriæ vt vulnerantia,contundentia,distẽdentia sępè partes cogunt à suis cauitatibus & locis recedere. Ac vti per coarticulationem colligatio constat,& situs commodus fit,contingit hæc rumpi vitiato nunc vno,nunc alio,nunc vtroque,eo scilicet quod recipit, vel recipit. Quæ mala cum multis modis, & ex multis causis variari posint, & diuersa quoque sit & varia partium connexio & positura,non potest curatio duobus his Gale.verbis explicari. Quilibet enim posset facilè fieri medicus,si in tot & tã varijs malis sufficit dicere, esse tendendum,& impellendum in aduersam partem, si ossa à suis locis exciderunt,& cogendum atque firmandum,quod in eo contento locum alium concesit. Damnare solet Gale. Methodicos,quòd illi solum tradant communes indicationes,quæ vulgò etiam sunt notis- E

Connexus partiũ quo modo lædatur.

In situ partium, quæ uitia cõtingant.

Galeni sententia non recipitur.

A ſimæ:cum tamen ipſe in hoc opere nihil aliud ferè doceat. At dicet aliquis, hoc compendiũ
eſt, rectè quidem, ſed plus certè quàm oportet. Nam vel hæc attingere non deberet, aut cer-
tè diligentius explicare. Quod ſi quis hanc operam à nobis requirat, reſpondebimus noſtri
non eſſe officij, nec inſtituti vniuerſos Hipp.lib.de Articulis, immò vniuerſi corporis om-
nes colligationes, quæ vitiari poſſunt, in hunc locum trãsferre. Quod verò addit in Metho
do medendi ſe omnium iſtorum exactam curationem ſcripſiſſe, non video vbi id ſit ab eo
factum. Nam pauca quædam de inciſione peritonæi, & inflatione inteſtinorum omentique
exciſione habet in ſexto libro: de curatione luxationum nihil.

Conſequens vero eſt vt ea omnia exequamur, quæcunque in ſuperiori ſer
mone dicere diſtulimus. Vocãt autem eadem præſeruatiua, eſt autem
horum triplex ſecundum genus differentia. Prima quidem hominis,
B qui integra fruitur ſantitate. Secunda vero eius, qui non integre valet.
Tertia eius, qui ægrotat. Primum igitur genus ad ſalubrem pertinet ar-
tem, atque in duas (ut antea diximus) diuiditur partes. Secundum vero
ad præſeruatiuam ſpectat. Tertium ad curatiuam.

Capit. 99.

Ex ſuperiore tractatione Gale. dicere non poteſt ſequi ut de cauſis præſeruatiuis hoc lo-
co ſit dicendum. Nam cũ ab initio cauſas diuideret, nullam mentionem fecit de cauſis præ- *Galenũ re*
ſeruatiuis, reſtauratiuis & quæ ſenibus propriè conueniunt. Nõ ergo harũ explicatio naſci *uocat ad*
tur ex prĩcipijs poſitis, ſed ex neceſsitate ipſius rei, quę alioqui opus reddit imperfectũ. Qui *ſua princi-*
autẽ methodo docet, debet ab initio diuiſiones proponere, quæ omnia capita tractationis *pia.*
C cõtineant: Sic enim perfecta agnoſcitur tractatio, & oĩa ex ſuis principijs naſcuntur. Sic er
go erat dicendum, cauſarum quædam ſunt ſalubres, aliæ inſalubres, aliæ neutræ: & ex ſalu-
bribus rurſus quædam conſeruantes, aliæ efficientes, aliæ pręſeruantes, aliæ reſtaurantes,
aliæ ſenes fouentes. Sed quia hic interpretes ſumus, & non authores, quid Gal. hoc loco ue
lit, expendamus. Vult inquam agere de cauſis præſeruatiuis, ut uerba ſatis oſtendunt. Qua
quidem in re, quid præſeruationis nomine ſit intelligendum, primum explicat: deinde do-
cet de qua præſeruatione hic agere inſtituerit. Tertio loco proponit id, circa quod præſer-
uatio uerſatur: poſtremo modos, quibus præſeruatio fit, enarrat. Porrò præſeruationis no- *Præſeruati*
men hic uſurpat latius, quàm unquam alibi fecerit: quippe cum illi ſubiiciat curationem *onis nomen*
morborum, & ſanitatis conſeruationem, & præſeruationem à futuris malis, qua ratione
uniuerſam medicinam ſub præſeruatione comprehendit: quod, ut dixi, nuſquam alibi fe-
cit: ſed in Thraſybulo, & in illo qui eſt de cõſtitutione artis, hæc omnia contineri ſub corre
D ctione docet. Vniuerſam enim artem noſtram probat unum ſemper facere, nempe corrige
re corporis uitia: ſed ob maiorem aut minorem correctionem differentiam poni, & officia
medici diſtingui. Nam cum ſanorum uitia emendat, conſeruare dicitur: Curare uerò cum
morbos ſanat. Præſeruare autem cum prohibet, ne homines in morbos labantur, tametſi
ut docuimus in libro noſtro de officijs medici, in hoc etiam ſæpe euariat. Nam eos aliquan
do præcauere ſtatuit, qui (ut diximus) ab imminentibus morbis nos præſeruãt: aliquan-
do uerò etiam ſubiicit huic officio eos, qui morborum cauſas adimunt. Nonnunquam ue-
rò excipit ex morbis cauſas iam facientes morbum, & eas ſolas dat præſeruationi, quę ſolũ
ſunt in potentia ad morbum augendum uel fouendum. Eſt etiam ubi ſcribit illos præcaue *Curare*
re in morbis, qui non ſolum morborum cauſas abigunt, ſed etiam, qui auferunt naturæ *quid ex au*
impedimẽta, ut ſordem ab ulceribus. Nos autem oſtendimus ſatius eſſe curationi tribuere *thore.*
E quicquid in ægrotis fit: præſeruationi uerò, quæ ſpectant ad eos, qui periclitantur in mor- *Quid præ*
bos cadere. Verum etſi in alijs locis præſeruationis nomen non extendit ad ea, de quibus *ſeruare.*
hic agit: tamen ſi quis potius rei naturam ſpectet, quàm diſtinctionem officiorum medici,
inueniet ille profectò tum curationem, tum ſanitatis conſeruationem ſub præſeruatione *Quomodo*
contineri. Nam qui curat ea ratione morbos pellit, ne mors ſequatur: & qui conſeruat ſani *ſub præſer-*
tatem reſtauratione eius, quod eſt diſſolutum à noſtro corpore, prohibet ne corruptio an- *uatione cõ-*
tè tempus à natura conſtitutum ſequatur. Omnes ergo, qui medici officia exercent, aliquid *tineri poßit*
quod futurum eſt, præcauere ſtudent. Iam uerò ſingulæ ſententiæ authoris ſunt explanan- *curatio &*
dæ. Quod ergo ſcribit primam præſeruationis differentiam deberi homini, qui integra ſa- *cõſeruatio.*

Cōseruationi quæ subijciantur.

nitate fruitur, & illam propriè pertinere ad salubrem partem, non ita intelligendum est, ut Acachias interpretatur, qui eò solum cōprehendit inter eos, qui integra sanitate fruuntur, qui natiuam habent sanitatem: nam siue natiuam, siue arte partam sanitatem quis habeat, nihil refert, dummodo pullulantes in se causas morborum non sentiat. Qui enim sæpius morbis laborarunt, & sanitati sunt restituti, natiuam eam non habent sanitatem, non tamen excluduntur a conseruatione sanitatis. Per eos verò, qui non integrè valent, etiam non intelligit, qui insalubriter degunt, etsi illi pessimam habent sanitatem: nam & hi postulant suam conseruationem. Sed si ab eo statu iam distracti fuerint, & aliquid insolitum sentiant, quod imminentes morbos præsagiat, ut insolitam uigiliam, somnum, nauseam, uel aliquid huiusmodi, quod inter indicia futuri morbi antea Gal. enumerauit. Hi inquā dicuntur non integrè valere, & propriè dictæ præseruationi subijci. Porrò quod dicit ad salubrem attinere partem, perinde intelligendum est, ac si dicat ad conseruantem: nam causæ curantes, & præseruantes salubres sunt, ut antea docuit, sed hic, ut diximus propriè salubris artis nomine capit solùm conseruantem medicinæ partem: quo modo etiam libros de sanitate conseruanda inscripsit libros de salubribus: Rectè autem illud quoque scribit, partem salubrem diuidi in duas partes. Nam anteà docuit eos, qui perfectam sanitatem obtinent, & illos, qui ab ea aliquantum deflectunt, ei parti subijci.

Acachiæ lapsus.

Qui uerè perseruationi subiciantur.

Hoc autem uniuersum genus circa humores præcipue negotiatur, quos neque lentos esse oportet, neque crassos, nequæ aquosos, neque plurimos, neque uehementer calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque ueneni naturæ affines.

Nunc docet id, circa quod versatur præseruatiua medicinæ pars, siue cui rei causæ præseruantes adhiberi debeant, & dicit potissimum esse humores: hos enim oportere esse moderatos in qualitatibus omnibus, & in quantitate: qua quidem in re duo discutienda veniunt, quorum primum est an solùm uel maximè circa humores nostri corporis hæc pars uersetur: alterum an ad eam partem spectet efficere, ut humores rectè se habeant in qualitate, & quantitate. De primo dubio illud dicendum est, quod habet Gal. in lib. primo de sanitate tuenda, ubi quęrit an pertineat ad medicum sanitatis custodem, curam & rationem habere omnium causarum, quæ nos lædere possunt, & respondet quod etiam superius docuit, quod illa, quæ rarò & casu nos offendere possunt, ut vulnerantia contundentia, ruinæ domus, & alia similia nostræ facultati minimè subijciuntur: sed illa solùm, quæ necessariò nos afficiunt ut aer, cibus, potus, somnus, vigilia, motus, quies, excreta, & retenta, & animi passiones: his enim medicus modum præscribere potest, ut prosint & non obsint corpori. Itaque si medicus in sanitatis conseruatione, & curatione etiam morborū, harum rerum curam habet: cur etiam cum iam obsunt, & minantur morbum, non requirent præseruationem, quæ ablatis ipsorum vitijs, & malis, quæ ab ipsis iam nata sunt in corpore, prohibeat morbos iam pullulantes emergere. Demus (si ita placet) hominem versari in aere Australi, ex quo fluxiones motæ iam sint ad pectus, quæ tamen minentur morbum, an præseruationis ratio non est in eo maximè posita, ut æger alio aere vtatur. Sic si uenus, aut labor, vel animi affectus, aut somnus, uel vigilia portendunt morbos ob suos excessus, præcipua cura adhibenda est in mitigatione eius, quod exuperat: & si quid in corpore molliendum est, potius circa temperiem laborandum, quàm in ipsis humoribus. Nā huiusmodi causæ temperiem prius mutant, quàm humores. Nec hi quidem mutari possunt, nisi mutata temperiē corporis. Cur ergo non dixit præseruatiuam medicinę partem hoc sibi proponere debere, ut omnes emergentes excessus, præsertim qui fiunt in ipsa temperie, a quibus alij nascuntur, corrigamus. Præterea præseruationi subijcit eos, qui a cane rabido sunt vulnerati, aut uenenum sumpserunt, quod paulatim corpus corrumpit: qui profectò leuissimum, aut nullum sentient auxilium, si humores reddiderimus moderatos in qualitate, & quantitate: Inuadunt enim hæc mala solidas corporis partes. Quare præcipua, uel etiam tota prouidentia in eo posita esse debet, ut uirus extrahamus a corpore, uel in ipso corpore extinguamus per propria remedia. Igitur præseruandi ratio non solùm humores, sed omnes causas, quæ hominem a sanitate sua iam distraxerunt, & agere pergunt,

An pars præseruatiua solū uersetur circa humores.

A pergunt, tandemque morbum parient, nisi emendentur, sibi proponere debet. Illud
verò quod scribit ad pręseruationem pertinere, efficere ut humores mediocriter habeant
in omnibus qualitatibus, & in quantitate, non etiam mihi rectè dictum videtur. Nam qui
curam habet, ut humores rectè sint affecti, sanitatis est custos, exercetq; medicinæ partem
conseruatricem, & non propriè dictam præseruatricem, cuius officium non est omnia
conseruare mediocria, sed emendandi, quæ iam sunt facta immoderata, & ob id minan-
tur morbum: Illius ergo officium est, si humores iam facti sint lenti, & crassi, aut multi, vel
calidi, aut frigidi, uel mordaces, aut putredinis semina quædam iam conceperint, aut eam
naturam induerint, quę apta sit ad pestilentes morbos procreandos, ut hęc vitia corrigat,
per ea pręsidia, quę media sunt inter conseruatiua, & curatiua, sicut ipsa pars medicinæ
præseruatiua media est inter conseruatiuam & curatiuam. Nam in hac, quia morbus iam
adest, solis contrarijs vtimur: in illa, quia omnia habent secundum naturam, & mo-
B deratè, solùm adhibemus similia. In præseruatiua verò parte, propterea quòd aliquid est
adhuc secundum naturam: aliud verò pręter naturam, miscenda sunt ex his auxilia, ne
desit quod proprium est singulis affectionibus. Cæterum non recenset Gal. omnia vitia,
quæ solent esse in humoribus. Vitium enim est, non minus si deficiant, quàm si exupe-
rent, & si sicciores, aut humidiores sint, aut obtusi etiam plusquam oportet. Porrò tue-
bimur humores a putredine, aut ab illa vindicabimus, si loca in quibus continentur, libe-
re transpirabunt. Quos verò appellet pestilentes humores, hic non explicat, nec illi rectè
interpretantur, qui eos huius generis esse putant, quos malignos vocamus, qualis est bilis
porracea, isatodes, æruginosa & atra. Nam morbi ex his humoribus, maligni quidem pro-
creantur, sed pestes non magis ex his, quàm ex alijs: quandoquidem veræ pestes pari faci-
litate inuadunt eos, qui bonos habent humores, ut alios, qui malos, & iuuenes ut senes.
Ac sæpè visum est tutiores ab hac cōtagione fuisse, qui malo corporis habitu præditi erant:
C sanguineos verò & temperatos inter omnes perijsse. Nam cum pestis non occidat ob qua-
litates manifestas, sed ob formam quandam nobis occultam, quam Gal. vocare solet to-
tam rei substantiam, illi sanè meritò à peste facilius corripiuntur, qui analogiam habent cū
ea forma maligna. Propterea videmus aliquando hoc genus morbi solum homines inua-
dere: aliquando solas pecudes, aliquando verò alias species animalis, alijs intactis quę aptæ
non sunt ad eam formam recipiendam. Quod si ex humorum qualitate, & qnantitate pen
deret hoc vitium, omnia vtique animalia in quibus esset idem excessus, aut similes qualita-
tes humorum, inuaderet. Propterea quòd scribit Gal. in primo de differentijs febrium,
illos potissimum a peste tutos fore, qui exsiccauerint corpus, atque a noxijs humoribus
expurgauerint id contrà nostras pestes nullius puto esse momenti: quoniam non pen-
dent a magna humorum abundantia, vel cacochymia, quales fuerunt pestes, quæ Hipp. &
D Gal. tempore visę sunt. Nam ut Gal. refert, vlceribus putridis scatebant, qui ea labora-
bant, adeò ut integræ partes ex putredine a reliquis caderent: ex nostris uerò pestilentijs,
nihil tale visum est, sed bubones solùm excitantur. propterea bolus Armenus, quod illis
fuit maximo præsidio, nobis nihil prodest: vt nec alia quæ ob siccitatem morbis meden-
tur, sed theriaca potuis & alia, quæ aduersus venena sunt conscripta antidota prosunt. Ver
bum autem, δηλητηρίους, humores vertit Leonicenus veneni naturæ affines: Acachias verò
pestilentes, sed hic malè. Nam verbum Græcum venenosos, & pernitiosos humores signi-
ficat: utrauque autem versionem interpretati sumus; nec propterea aliquid absurdi ex
mala uersione sequitur.

An ad præseruatiuam uel conseruatiuā partem pertineat uitia humorum corrigere.

Vitia humorum nō solū in qualitatibus et excessu esse posita.

Pestilentes humores, qui dicātur

Pestes non esse propriæ alicuius temperaturæ.

Galeni sententia de præseruatione a peste non recipitur.

Nam ubi aucti fuerint, generant morbos: augentur vero nonnunquam ea-
E dem ex causa, quæ ab initio generauit. Illud autem plerunque acci-
dit, ut sua alteratione inficiant eos, qui sunt in corpore humores.

Cum dixisset in præseruatione studendum maximè esse, ut humores rectè sint affecti
in qualitate, & quantitate & substantia, nunc reddit rationem, cur tales oporteat esse: nam
inquit, si aucti plus quàm corporis sana conditio postulat, fuerint, morbi fient: quòd si
malam habuerint qualitatem, aut substantiam, tunc etiam morbos excitabunt infectis alijs
humoribus, qui sunt in corpore. Vno modo ita interpretari potest subobscura hęc Gal. sen
tentia.

tentia. Alio modo cum dixisset humores oportere esse sine vitio, subiungit, quòd vbi uitium adest, vereri nos oportet morbos, si huiusmodi humores vitiati augeantur: quæ verò sequuntur, duos modos explicant, quibus contingit malos hos humores augeri. Vnus est per generationem aliorum humorum, qui illos augent, qui sibi sunt similes in corpore: alius autem est, cum nullus quidem alius humor malus malo additur, sed cum malus, qui in corpore est, bonos alterat, inficit, & in malam suam naturam trahit, & mutat. Atque huic interpretationi verba authoris fauent, si quis diligenter animaduertat illius verba. Cæterum explodenda est Acachiæ interpretatio. Ait enim ille augeri malos eos humores aliquando ab ea causa, quæ primum eos genuit: aliquando verò uictus ratione, & causas generantes explicat, unam dicens esse materiam, nempe cibum & potum, alteram efficientem, nempe sanguificam facultatem, quæ est in hepate, & venis. Nam si causa generans vna, est materia, cibus inquam & potus, quid relinquetur rationi uictus, quam dicit aliam esse causam. Victus enim cibo & potu maximè perficitur. Præterea quod scribit, aliquando verò a cibis corporis humores in suam naturam mutantibus, addit ex suo, non vertit ex Græco, ubi ciborum nulla fit mentio. Igitur sensus ille verus est, quem diximus, augeri inquam malos humores, uel per accessionem nouæ materiæ, quæ similem humorem gignit: uel quod illi, qui iam geniti sunt ex alijs qui in corpore sunt, sibi similes molliantur. Porrò causæ, quæ primo generarunt humores noxios, pertinent vel ad malam materiam, vel ad vitiata agentia, uel ad vtrunque. Nam mali cibi & potiones, etiamsi facultas concoctrix, cuius officium est generare humores, rectè habet, uitiosos humores procreabunt & augebunt, si perseuerabunt. Sic etiam vbi corporis temperies est corrupta, effugere non possumus malorum humorum generationem per aliquod tempus, tametsi alimenta sunt optimi succi. Nam corporis uitia non nisi longo tempore per alimenta emendari possunt, propterea quod illa amica sunt, & planè similia, aut certè qualitates non habent, quæ uim magnam habeant tollendi id, quod præter naturam est, proinde alijs auxilijs pugnandum est, quæ ex parte curatiua potissimum sumuntur, quæ statim author his verbis subiungit.

Acachiæ error detegitur.

Vitia humorum, & corporis per alimenta tardè emendari.

A — B — C

Intentio vero, & horum sanationis duplex existit, alteratio & euacuatio.

Meritò Gal. cum dixisset vitiosos humores auctos generare morbos, subiungit nunc quibus remedijs ea vitia sint emendanda, & præcauendi morbi. Sunt, inquit, duo remedia alteratio & euacuatio: & rectè quidem duo hæc remedia proponit esse necessaria. Nam sola alteratio non sufficit, ubi iam talium humorum magna est abundantia, ut hic proponitur: nec sola euacuatio sanare potest. Nam uitiatæ qualitates, quæ inductæ sunt a corruptis humoribus in totam massam humorum, & in corporis partes, elui non possunt, nisi per contrarias qualitates. Quare partim euacuandum, partim verò alterandum, tum per medicamenta, tum per alimenta medicamentosa: quæ uim habeant temperandi, & reponendi meliorem substantiam. D

Alterantur igitur, vel ab ipso corpore concocti, aut ab aliquibus aliis facultatibus, quæ uim medicamentosam habent: è quorum numero sunt ea, quæ exitialium ferarum venenis aduersantur, ac præterea pharmaca, quæ venena appellantur, transmutant.

Cum dixisset Gal. aduersus noxios humores auctos pugnandum esse alteratione, & euacuatione, docet nunc alterationis modos, quos dicit duos esse, vnum per concoctionem, E quæ fit a corpore, in quo eiusmodi sunt humores: alterum qui fit per medicamenta. Non explicat autem an omnes per concoctionem emendari possint, uel quidam duntaxat: nec etiam an medicamenta possint omnia vitia, quæ sunt in humoribus, emendare, an quædam solùm. Ratio quidem docet non omnia ab omnibus, sed singula a singulis pręstari. Igitur concoctio illos corriget, ut antea ostendimus, qui sunt crudi: tales autem sunt, qui sunt dissimiles. Nam concoctio per assimilationem fit. Quòd si materia, quæ assimilanda & concoquenda est, apta sit ad nutritionem, ut vniuersa humorũ massa, aut cibi assumpti, concoctio tendit ad perfectam assimilationem in qualitatibus omnibus & substantia, & illa

Alterationes quæ possunt emendare humores qualitate uitiatos.

A illa tendit ad nutritionem. At si inepta sit ad nutritionem materia, nisi a putredine sit vitiata, per concoctionem non emendatur: Id quod etiam anteà demonstrauimus. Non ergo lenti, uel crassi, uel frigidi, aut calidi, aut mordaces, & venenosi humores re uera concoctione emendantur: sed si humores, qui propriè concoquuntur, his qualitatibus præditi, cum cruditate inueniantur, aliquando augetur, aliquando minuitur illorum vitium. Nam concoctio crassitiem & viscitudinem quandam rebus omnibus inducit: proprie ergo requirit crassus humor auxilia per contraria, nempe extenuantia, & tenuis per incrassantia. propterea rectè Gal. subiungit alium modum, qui fit a medicamentis mutantibus. Intelligere autem debemus nutationem fieri ab illis, uel per solas qualitates, uel per formam, siue, ut ille dicere solet, per totam substantiam, qualia sunt quæ succurrunt his, qui demorsi sunt a cane rabido, viperis, & alijs venenatis animalibus: & quæ medentur venenis assumptis, nos putrefacientibus, aut erodentibus: quæ etsi communia quædam habent præsidia, B cuiusmodi est theriaca, Mithridatum dictum: tamen satius est per propria singulis venenis antidota succurrere, de quibus Dioscorides in suo opere diligenter scripsit, cui alij recentiores sua experimenta, & remedia fœlicisimè addiderunt. *Concoctio quæ vitia humorum emendare posit.*

Euacuantur autem satis calidis medicaminibus & purgarionibus, & clysteribus, & sudoribus & uomitionibus. Eæ igitur sunt communes euacuationes: propriæ autem ex locis in quibus coaceruantur, assumuntur, vt in libris de salubribus ostendimus, tertio præsertim ac quarto, in quibus de lasitudinibus egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini natura proximæ sunt. Promptius enim euacuantur per venas, C quæcunque in primis venis continentur superfluitates. Quæ autem in his, quæ in hepate sunt, per urinæ meatus. At quæ in toto corpore, per sudorem: sicuti quæ in capite, uel per palatum, uel per nares, vel per vtrunque, quæ vero sunt in spatiis pectoris laxioribus, per guttur simul cum tussi: quæ in renibus sunt, uel vesica, per vrinam.

Cum dixisset noxios humores, circa quos versatur præseruatio, emendari per alterationem, uel euacuationem, doueritq; modos, per quos alteratio fieri potest, nunc explicat ea, per quæ facienda est euacuatio, & primùm ponit inter illa medicamenta admodum calefacientia, de quibus non scribit, an illa velit extrinsecus admoueri, uel in corpus assumi. quoniam verò purgantium posteà mentionem facit, uidetur solùm intelligere extrinsecus adhibita. Sed qualia quæso, & quæ admoueri possunt ad malos humores educen- D dos, præter balnea sulphurea, aut ex alijs rebus actu callentia. Verum hæc solam multitudinem humorum, & non corruptionem, quæ in ipsis est euacuare possunt. Emplastra autem, unctiones propria sunt auxilia humorum, qui partem aliquam solùm occuparunt, non autem omnium humorum, qui in uasis continentur, de quibus potisimum hic intelligere videtur. proponit ergo a calefacientibus malorum humorum euacuationes fieri, nec interim docet, aut docere potest, ex quo genere rerum hæc sumi debeant, & quis sit illorum vsus. Cæterum medicamentis purgari corpus, per aluum, vrinas, uomitum, certum est. Verum cum postea vomitionum, & expurgationis per vrinam separatim mentionem faciat, non uidetur aliud purgationum nomine intelligere, quàm eam, quæ fit per deiectionem factam ab assumptis medicamentis. Clysteres intestina, & uenas meseraicas uidentur fœliciter euacuare: altiores verò partes & uasa vix expurgare possunt. Porrò su- E dores potisimum euacuant partes, quæ sunt in habitu corporis: tamen per quandam consequentiam, si perseuerant, vniuersum etiam corpus exhauriunt: quemadmodum, & vomitiones primùm ventriculum exonerant, postea verò etiam vasa totius corporis, si medicamenta ad uentriculum alliciant humores, ut facit elleborus albus, vel facultas expultrix suos motos vrgeat ad eandem partem, sicut contingit cum crises per vomitum fiunt. Cæterum omisit sanguinis misionem non fine ratione, quia remedia quærit humorum, qui qualitate potius, quàm quantitate obsunt. Illi enim potisimum, & frequentius solent morbos inferre, quorum præseruatio hic tractatur. Sunt hæ, inquit, euacuationes communes, quam

quas alijs locis solet appellare vniuersales, eò quòd vniuersum corpus euacuent & ad multas partes pertineant. Proprias autem alias dicit esse euacuationes, quasi dicat locales, quia solùm ea loca euacuant, quibus adhibentur medicamenta: cuiusmodi sunt frictiones, & vnctiones, quæ materiam circa cutem & musculos contentam educunt, & hæc solent esse remedia lassitudinum, & quarti illius affectus, quem in libris de sanitate tuenda proximũ lassitudini esse scribit. Localem quoque euacuationem esse dicit eam, quæ fit per uentrem, quoniam propriè euacuat, quæ in primis venis continentur: necnon eam, quæ fit per vrinam, quoniam hepar eo modo euacuatur: eiusdem generis est, quæ educit contenta in toto corpore, quippe cum totius corporis nomine non intelligat nisi musculosum genus, Rectè verò illud dixit, ea, quæ in spatijs laxioribus pectoris continentur, per tussim expurgari nam quæ conclusa sunt in musculis, & non resudant in cauitatem thoracis, & posteà non recipiuntur in substantiam pulmonis, & ab illa in asperas arterias, eo modo non euacuantur, sed per cutem sensibiliter uel insensibiliter, At euacuari per vrinam, quæ in vesica, vel renibus sunt, omnes sine præceptis nouerunt. A B

At attrahendi ex omni loco ad oppositas partes, communis indicatio est, ad quàm maximè distantia: deriuatio verò ad vicina.

Quæ hic scribit de deriuatione & reuulsione, non videntur cohærere cum præcedentibus. Nam proposuit solùm humorum vitia, quibus etiam propria & communia remedia exhibuit. Reuulsio autem, & deriuatio non ipsorum humorum auxilia sunt, sed motus ipsius humoris idest fluxionum. Igitur intelligendum est Gal. antea docuisse loca apta ad euacuandos humores, qui partem aliquam iam occupant: nunc verò innuere, quid etiam faciendum sit contra impetum, & fluxiones ipsorum: aitque utendum esse vel reuulsione, quam dicit fieri ad distanstissima, uel deriuatione ad propinqua. Quam sententiam Acachias euertit, cum perpetuò ueram eam non esse scribat. Nam tunc ad propinqua faciendam esse reuulsionem credit, cum excretrix facultas vehementer est concitata, & morbus magnus est, celer remedium efflagitans, & humor cum graui periculo in affectam partem influit: quòd si affectus sit exiguus, nec celerem curationem exposcat, nullumq; periculum ex fluxione timeatur, ad longinquum retrahere, inquit, oportet, ut in humorum fluxione, quę fit ad genu. Quæ uerba erroribus multis sunt plena: quod cum ostendere non possim, nisi ex proprijs huius rei principijs, altius tractationem hanc exordiri cogor: ita tamen, ut solùm capita attingere uelim: nam pleniorem de eadem materia enarrationem, habui in commentario illius Aphorismi in quo scribit Hipp. Quò natura vergit, per loca conferentia eò ducere oportet. Ac quoniam totius huius tractationis summa, ferè posita est in recta intelligentia certorum nominum, quibus vtimur in euacuationibus, & sistendis fluxionibus humorum, ideò illa prius profero. Sunt autem hæc. Euacuatio simpliciter, euacuatio a parte vel a toto. Euacuatio partis vel totius. Euacuatio cum auersione, reuulsione, uel deriuatione. Est porrò euacuatio simpliciter, quæ humorem educit a corpore, non habita ratione uel totius, aut alicuius partis peculiariter affectæ: veluti cum plethoram minuimus inædia, exercitatione, vel alio remedio æqualiter euacuante: aut cum in cacochimia purgationem adhibemus, ut corpus posteà melius habeat, a futurisq; malis præseruetur. Vacuatio verò a parte, uel a toto illa dicitur esse, quæ fit per localia remedia: cuiusmodi sunt vnctiones, balnea, fomenta, scarificationes, & cætera huius generis, quæ extrinsecus admouentur. Euacuatio uerò partis, aut totius, non solùm per auxilia prædicta, sed etiam per alia vniuersa, quæ possunt humorem, uel vaporem, aut aliud quidpiam in parte aliqua, uel in multis contentum educere, perficitur: ueluti si in ventriculo pleno humore, aut vapore, adhibeas aliquid per os, & aliud extrinsecus admoueas, quod uim habeat euacuandi: eam quidem partem euacuabis, non tamen a parte dicetur fieri euacuatio, nisi fiat per extrinseca remedia, quæ & localia medici solent vocare, cum præcipiunt non esse prius euacuandum a parte, siue localia remedia admouenda, quàm vniuersum corpus fuerit euacuatum. Cæterum auersionem genus facit Gal. in quarto lib. Meth. ad reuulsionem & deriuationem, & commune statuit esse remedium aduersus omnes fluxiones. Porrò vt hæc nullo negotio intelliguntur: ita non est facilè definire quid sit reuulsio, & deriuatio, cuique humori, & quibus affectibus illæ conueniant, & quas conditiones in reuulsione C D E

Acachiæ opinio de reuulsione ut maximè erronea confutatur.

Euacuatio simpliciter quid.

Euacuatio a toto uel a parte quid.

Euacuatio partis uel totius quid

Auersio quid.

A reuulsione,& deriuatione, obseruare sit necesse. Nam cum verbum Græcum ἀντίσπασις,
significet attractionem ad contrarium, magna controuersia est, an debeamus intelligere
contrarij nomine,contrariam partem ei,quæ laborat,an potius contrarium motum humo
ris. Gal. enim hoc loco & in 13. Meth. & passim alibi illis fauet,qui intelligunt reuulsionẽ
faciendam esse ad partem oppositam, secundũ proprias oppositiones, ueluti si dextra pars
fluxione laborat,ad sinistra reuellendum esse præcipit, si superior afficitur, reuulsio fit per
inferiores: si exterior læditur,reuellendum est ad interiora, sic de alijs oppositionibus in-
telligendum. Contrariam etiam opinionem Gal. fouet, cum scribit fluxiones humorum
esse ad suam originem reuellendas. Sic enim sisti illarum impetum. Atqui non solum re-
motissimæ partes, sed etiam propinquissimæ sunt, quæ fluxiones mittunt: ueluti cum ca-
put salsos humores demittit in pulmonem, illumque exulcerat, cui quidem malo succur
rit Gal. in lib. 5. Meth. Thlapsiæ,& aliorum acrium medicamentorum admotione capiti,
B ut scilicet reuellatur ad ipsam originem fluxio. Eodem pacto cum a digito aliquo pedis,
aura ascendit ad caput,& comitialem morbum committit,ut sæpè uisum est, remedia quæ
alteri cruri adhibentur,nihil conferunt ad reuulsionem, quia fluxionis origo in eo nõ est:
nec etiã prosunt venæ sectiones,quæ fiunt in brachio opposito in latere affecto,ut in pleu-
ritide, quia fluxio a sinistra parte in dextram, aut ab hac in illam non fit, sed dextræ in dex
tras, sinistræ verò in sinistras sese exonerant,ob rectitudinem,& communitatem venarum,
de qua postea agemus. Ac quomodo quæso remedia,quę non attingunt fluentes humores,
illos sistere possunt. Qua ratione Gal. scribit in 2. ad Glauc.cum humores fluunt ad genu
ad fluxionem sistendam, secandam esse venam in cubito eiusdem lateris, & non in cubito
uel crure opposito: quoniam sciebat ex his,non excitatas esse fluxiones, sed a superioribus
pãrtibus eiusdem lateris. Igitur spectanda est fluxionis origo. Si enim vniuersæ partes mit-
tunt,ueluti cum ex cursu, & labore assurgunt humores,& uapores ad caput,ad pedes opti
C ma fit reuulsio. Sic enim frangimus impetum omnium partium, quæ mittere ad caput ali-
quid possunt. Eodem modo cum ad crura descendunt humores,quę capiti & brachijs adhi
bentur attrahentia præsidia, maximè reuellunt. Cum verò fluxionũ causæ non vniuersum
corpus cõmouent,sed eas solum partes, quæ proximè sunt coniunctæ per uasa cum illis, in
quas decumbunt humores, tunc remedia reuellentia sunt, quæ vel ipsi parti mittenti, aut
illi maximè vicinæ admouentur: Sic sanè cum pleuritides,aut peripneumoniæ nascuntur,
ut omnes ferè fiunt, refrigerato aut excalefacto capite, & ita repulsis aut liquatis humori-
bus,& decurrentibus per uenas,ceruicis & musculorũ pectoris,tandemq; firmatis iuxta mẽ
branam costas succingentem, venam secamus in cubito eiusdẽ lateris, quoniã ab alio nihil
influit: nec per venam cauam,aut eam, quæ dicitur sine pari, ut hactenus alij crediderunt,
fluunt humores,qui pleuritides pariunt: de qua re fortè postea etiam plura dicemus. Nunc
D verò illud tanquam firmum,& stabile præceptũ ponatur, fluxiones reuellendas esse ad suã
originẽ, nisi quid obsit: de qua re pariter inferius scribemus. Nec obstat quod scribitur ab
Hipp. venam secandam esse in cubito,cum dolor ascendit affecto latere: putant enim qui
ita sentiunt,eundem motum fieri a sectione venæ,& fluxione quæ inflammationem parit.
Sed in eo error est: nam humor,qui inflammationem facit,a supernis partibus descendit a
capite per uenas ceruicis, & musculorum pectoris: ac secta vena in cubito,per eadem vasa,
eadem materia ascendit: contrarij ergo sunt motus. Sic etiã in angina cum mittitur sanguis
ex vena cubiti,non sequimur eundẽ motũ, qui scilicet deorsum fit, etsi cubitus in loco de-
cliuiore quàm sit pars affecta,est positus. Nam uena humeralis,& ea quę in musculos guttu
ris fertur nascuntur ab eadem diuisione,quæ fit in ceruice. quapropter,cũ vena secatur hu-
meraria,sanguis fluens ad eos musculos,prius ascendit ad communem locũ diuisionis: atq;
E ita reuulsio fit, posteà verò descendit in venam humeri,& per eam fit euacuatio. Cum ve-
rò Gal. renibus inflammatis iubet secari posse venam in cubito, aut in cruribus, non
ideo confunditur præceptum de reuulsione ad contrarium motum humoris, propte-
reà, quod ad renes fluere possunt per venam cauam a superioribus, et inferioribus
partibus: & quoniam probabilius est a superioribus potius demitti humores, nimi-
rum, quod facilius illi descendant, quàm ascendant, & plures sint superpositæ,
quàm subiectæ renibus partes. Itaque Galenus præcipit in recenti affectu potius se-
candam esse venam in cubito, quàm in cruribus: aliter verò faciendum, cum malum
est inueteratum. In hoc enim casu ad id euacuandum, quod in parte affecta aut uici-

An Reuulsio sit retractio ad contrariã partẽ uel contrariũ motum humoris disputatio.

In reuulsione spectandã esse originem fluxionũ magisque oppositionem partium.

Pleuritides facientes humores a quibus partibus mittãtur.

Hippocratis dictũ explicatur de sectione uenæ ĩ pleuritide dolore ascendẽte.

nis est receptum, accommodiores sunt venæ in cruribus, ut uiciniores: ad fluxionem A uerò sistendam aptiores sunt venæ cubiti. Ergo in omni reuulsione debemus ad contrarium motum fluxionis retrahere, & ad ipsam originem, vel ad partem origini proximam, quod Curtius rectè tradidit: sed in tractatione non seruat, ut pote, qui dicat dolorem, & inflammationem quæ occupat superiores costas, fieri cum humor ascendit: eosdem verò descendere, cum inferiores costæ laborant. Nam si in hoc casu purgatio adhibenda est, quę deorsum trahit humores, & in illo sanguis mittendus est ex cubito, fluxionis motum vtique sequemur. Nos verò hæc incommoda euitamus, ut qui nouimus omnes thoracis partes, quæ inflammatione corripiuntur, affici ab humoribus descendentibus per superiores venas, & propterea purgationem parum, aut nihil conferre ad sistendas eas fluxiones; quod experientia sæpè docuit: aut si aliquid iuuat, hoc facit, quòd corpore vniuerso, & uicinis affectæ partibus quocunq; modo exoneratis, natura fluentes humores facilius postea retinet, & dissipat. Nunc verò de conditionibus obseruandis in reuulsione B est agendum, prius tamen notandum est duplicem esse reuulsionem vnam, quę simpliciter, aliam quæ localis reuulsio nuncupatur. Illa in eadem parte fit in situ opposito, ueluti cum dolente fronte cucurbitulas occipiti admouemus: aut cum in angina attrahentia medicamenta ceruici adhibenda esse Gal. præcipit ad reuulsionem: simpliciter autem dictā reuulsionem iubet Gal. faciendam esse ad oppositas partes, & per illas intelligit distantissimas ab ea quæ afficitur, ut uidere est non solū in hoc loco, sed etiam in 13. Meth. & passim alibi, ubi de reuulsione, & inflammationis curatione agit, quæ sententia verissima quidem est: perperam tamen à Curtio in lib. quem inscripsit de venæ sectione in pleuritide, & ab Acachia in cōmentario huius loci Gal. intellecta: volunt enim illi id intelligendum esse in inflammationibus partium ignobilium. Vel in leui affectu, vel eo qui celerē curationem nō expostulat, nullumq; ex eo periculum imminet. Cum verò excretrix facultas vehementer C est concitata, idest validæ fiunt fluxiones, estq; morbus magnus, celer remediū efflagitans, & humor cū graui periculo in affectam partē influit, tunc reuellendum esse ad propinqua. Hæc sunt illorum verba, quæ nituntur confirmare alijs argumentis. Aiunt.n. in hoc casu dolores excitari vehementes: quorum causa scribit Hipp. in Epidemijs proximū ventrē esse aperiendum: medendum enim esse inter alia mala celerrimè dolori, ut qui uires destruat, & fluxiones irritet & augeat: Atq; id fieri non posse, nisi per proximā uiam humori replēti & distendenti partem affectam aut certe per uenas, quæ in ea sunt, retrocessus & uia pateat. Ac cum alij adferunt ex Gal. authoritate reuellendum esse ad partes maximè oppositas, respondent vno modo ut diximus id intelligendum esse in leuiore affectu, partium ignobilium: alio verò id uerum esse in præseruatione, non autem in curatione, dum iam morbi generari incipiunt. Præterea contra eam sententiam Gal. qua præcipit in principio inflammationum primo studendum esse, ut illa sistatur, deinde veniendum esse ad ablationem D humoris, qui in partem iam influxit, respondent, nos scire non posse originem fluxionū, & duplicem esse fluentem materiam, unam quæ in uenis partis affectæ continetur, & ob dolorem continuò commouetur & influit, & partem læsam magis grauat: aliam verò, quæ in remotioribus vasis fluit, & sequitur aliam: & hac ablata dolorem mitigari, nec amplius relinqui occasionem alicuius fluxionis. Hęc & similia adducunt huius sententiæ authores: ex quibus efficere se putant in pleuritide secandam esse venam in cubito eiusdem lateris, & non oppositi, quoniam illa propinquior est, & dolori promptius succurrere potest: Seruari præterea distantiam sufficientem in reuulsione: quippe cum satis sit in ea secare venas, quæ non sunt in parte affecta, quales sunt venæ, quæ secantur sub lingua in angina. Has enim non esse incidendas in principio inflammationis, quo tempore vena aperienda est in cubito, sed posteà ad id euacuandum, quod in venis partis affectæ continetur, & inflammationem premit. Verum ego ab illis longè dissentire cogor: nam quod E adferunt primum de reuulsione ad propinqua, & distantissima ex partium nobilitate, & & affectuum vehementia, pænitus explodendum esse censeo. Nam si incisio proximæ venæ inflāmatis partibus promptius succurrere potest, cur etiam hac ratione ignobilioribus & in leuioribus affectibus non opitulamur. An iustum est, uel ex arte factum, sinere partes aliquas nostri corporis diu torqueri malis, quas subitò liberare possumus. Dictum enim est Asclepiadis, quod Galenus decimo tertio Methodi repetit, medicos citò, tuto, & iocunde curare debere. Iniqui enim illi sunt, qui hæc non præstant, si possint in omnibus

Reuulsio duplex.

Reuulsionē simpliciter dictāad distantissima faciendam esse, in quo Curtij, & Acachiæ mala inter pretatio re probatur.

A bus morbis. Sed dicant quæso illi, qua ratione in leuioribus affectibus, & fluxionibus præcipiant ad distantissima reuellendum: quandoquidem Galenus in quarto Methodi solam deriuationem sufficere dicat, ubi leuiter fluunt humores, uel inueterata sunt mala: maximas verò reuulsiones, quales sunt, quæ ad distantissima fiunt, tunc necessariò adhibendas, quando uehemens est impetus, & motus humorum. An credimus Gal. in lib. 2. ad Glauc. ideò iussisse mittendum esse sanguinem ex cubito, cum fluxiones irruunt in genua, quòd huiusmodi mala contemneret tanquam leuiora, quæ certè asperrima esse solent ob neruorum multitudinem: minimè profectò. Sed quia videbat fluxioni primum esse renitendum, nec aliam esse venam in corpore, quæ commodius & melius ea, quæ secatur in cubito, id pręstare posset. Itaque cum reuulsio fluxionis sit remedium, & non affectus partiũ, non ex affectuum, aut partium differentia, ipsi leges sunt imponendæ: sed ex fluxionis differentia, aut alijs, quæ ad fluxionem pertinent. Quapropter cum authores nostræ facultatis præcipiant reuellendum esse ad distantissima in principio inflammationum, uel cum
B in alio casu vehementes sunt fluxiones, nequaquàm debemus cauillis, & sophismatis vim huius præcepti illudere. Nec obstant quidem, quæ illi adferunt ex Hipp. doloris causa esse proximum ventrem aperiendum. Nam hoc verum est, cum dolor incipit a parte affecta, aut dolor fit non ex fluxione, sed ex causa nata in parte dolente: Sic enim docet Gal. medédum esse parti dolore affectæ, ut digito, uel pedi uulnerato, cum ex ea occasione bubones in inguine, & axillis nascuntur: Ac clara est de hac re illius sententia in 13. Meth. qua quidem ratione fométa, & alia anodina remedia lateri sunt admouenda, cum ex illius dolore, fluxiones irritantur. Eodem pacto si ex flatu, aut humore collecto in eodem loco, dolet latus, & ex eo fluxio & inflammatio oritur, primum & præcipuum remedium debet esse, quod partem affectam euacuet. Sic enim omnibus illius malis, & fluxioni succurrimus. Ita
C etiam medemur dolori colico iniectis clysteribus, & assumptis purgantibus medicamétis, per proximos ventres euacuando, quod doloris est causa. At longè diuersa est ratio medendi dolori partis inflammatæ, quando fluxiones ab alijs partibus ad eam mittuntur. Sunt.n. illius doloris vera remedia, quæ fluxionem reuellunt ad suam originem, a qua primùm fluxio incœpit. Nam etsi dolor partis uim aliquam habet irritandi humores, & fluxiones: tamen præcipua causa horũ malorum ortũ habet à mittentibus partibus: ac nisi illa sublata fuerit, nunquã cessabit inflãmationis generatio, & fluxio. Addo quòd post illa remedia, dolor partis affectæ, nullam vel minimam habet uim augendi inflãmationem, ut apparet, cũ suppuratio fit, & in ea maximi dolores fiunt: quo casu nec augetur inflãmatio amplius, nec amplius repellimus, aut reuellimus, uel anodina adhibemus, ut qui medendi usu nouerimus, factis ab initio reuulsionibus & euacuationibus, ex dolore & repletione partis, non amplius humores fluere. Idem docent profluuia sanguinis per nares, aut aliam corporis
D partem. In illis enim non ex propinquis venis studemus aliquid auferre a parte, unde effluit humor: quippe cum in ea nihil firmetur, sed mittentium partium impetum effringere nitimur, ex quo fluxio sistitur, quæ solis euacuantibus non poterat compesci. Nam si hoc fieret, nunquam ex profluuio sanguinis homines morerentur, nimirũ cum vltra modũ omnem, in eo malo euacuentur humores, & nihil tamen prosit huiusmodi euacuatio, sed sola ipsa reuulsio absq; euacuatione opituletur. Non ergo in inflãmatione remediũ fluxionis est, quod primũ tollit id, quod in locum influxit, doloremq; facit, sed quod fluxionis impetum coercet, auferendo causam, quæ mouet humores: quæ quidem aliquando est in ipsa parte, aliquando in partibus propinquis, aliquando in remotis. Quamobrẽ si in omni parte corporis venæ reperirentur, quæ secari possent in omni affectu, nunc in ipsa parte laborante, nunc in uicina: aliàs vero in remotissimis uena secanda esset, incipiétibus inflãmatio
E nibus, cũ ex omnibus eis locis fluxionis occasiones nasci possint: & tunc illis solùm uel maximè sit succurrendũ, quoniã illarum cursum prohibere, & hominẽ a malo, quod possunt gignere, præseruare studemus. Vnde rectè Gal. in lib. de venæ sectione præcipit, easdẽ venas secandas esse in pręseruatione, & in curatione in principio morborũ, quoniã in vtroq; casu præcauere uolumus: in vno quidẽ ne morbus gigni incipiat: in alio uerò ne amplius augeatur, qui incœpit: propterea illi malè interpretãtur dictũ Gal. de reuulsione ad distãtissima, intelligendũ esse, vbi morbi nondũ incœperunt. Nã in vtroq; affectu vnũ, & idẽ spectamus, nempè præseruationẽ: proinde eadẽ medendi ratio necessaria. Quòd si authoritate eiusdẽ authoris euidentiore certandũ est, clara est de hac re in 13. Meth. sentẽtia, vbi pręcipit in cu-

Hippo. dictum, doloris causa proximum uentrẽ aperiendũ quomodo intelligendum.

Venas secãdas esse in principio inflammationum aliquando in parte affecta, uel illi maximè uicina.

In curatione, & præseruatione easdem uenas secandas esse.

ratione iam præsentis inflãmationis, primũ esse reuellendum ad distantissima, quando fluxiones nõ nascuntur a parte affecta, sed ab alijs, & rationem subdit, quia inquit parum est, quod adhuc influxit, multum verò quod fluere potest, & propterea huic & non alteri malo primò repugnandum. Illud verò ridiculum est, quod illi scribunt fluxionum originem ignorari, & propterea non esse danda rebus incertis certa remedia: hoc autem sciri, quod necessariò per propinquas venas coniunctas cum parte affecta fluant humores, & huic fluxioni solùm esse medendum. Nam fluxionum originem ipsis sensibus nostris, uel ægrotantium deprehendimus, ueluti in epilepsia nata ex digitis pedis, vel manus. Aliquando idem docent causæ, quæ fluxiones mouent, uel ab uniuerso corpore, uel a quibusdam solùm partibus. Quis enim ignorat in febre phrenitides nasci, ascendentibus ab vniuerso corpore humoribus ad caput: & motum atque exercitationem vniuersum corpus commouere: Capitis verò frigus, aut calorem, ab eo membro exprimere, & liquare humores in subiectas partes. Ita sanè cum ex pleuritide, peripneumonia excitatur, a latere incipiunt fluxiones, quæ in pulmonem recipiuntur. Causæ ergo quæ fluxiones irritant, originem illarum docent. Idem pariter agnoscimus ex partium connexione, & uasorum participatione. Non enim omnes partes in omnes mittere possunt, sed quæ per easdem venas, & arterias colligantur. Igitur ubi certa est coniectura de locis, a quibus incipiunt fluxiones, certum traditur præceptum, quod est, fluxiones esse ad suam originem reuocandas: ita enim præcipiunt medici cauteria capite adhibenda, ubi fluxiones decũbunt in pulmonem: vbi uerò incerta sunt indicia, illud rectè præcipitur, ad distantissimas partes reuellendum esse, sic enim ab omnibus, quæ mittere possunt humores, retractio fit. Qua ratione maiores nostri iusserunt reuellendum esse ad crura, cum caput fluxionibus tentari solet, & ad brachia, si pedes idem patiuntur. Quod si in capitis affectibus humerariam venam tundendam esse pariter iubent, tunc non fluxionis remedium, sed affectus occupantis iam membrum, quærunt. Idem spectarunt cum vno crure laborante, non amplius in brachio, sed in altero crure venam aperiunt. Cum verò in pleurtide ex cubito, & non ex cruribus sanguinem mitti iubent, optima ratione id faciunt: nam eadem ferè est distantia, & quod præcipuum est, nulla aut certè admodum occulta est venarum communicatio inter crura & latus: vera autem, & euidẽtissima inter venas cubiti & lateris, per quas humores a capite in latus descendunt. Quod si aliud esset membrum supra caput, in quo posset vena secari, illam profectò primùm aperiremus, quoniam a capite originem fluxionis reuelleret. Sed quia natura nostra corpora aliter effinxit, cogimur venam secare in cubito eiusdem lateris: quæ & si non reuellit solùm, ut postularet in initio inflammationis fluxio, tamen ea eligitur vena, quia nulla est alia, quæ magis originem fluxionis spectet, & decurrentes humores per latus commodius intercipere posit. Ex quibus quidem patet quando ad distantissima, quando verò ad propinqua sit reuellendum. Nunc verò illud sequitur explicandum, an cum reuulsio facienda est ad distãtes partes, in vna potiusquàm in alia reuellentia adhibere remedia oporteat. De qua quidem re uulgaris opinio est a Gal. in lib. de venę sectione, & de reuulsione, & ex 13. Meth. atq; ex alijs plurimis locis, secundum omnes oppositiones esse reuellendũ, ueluti si dextra pars laborat fluxione, in sinistra parte reuellentia esse adhibenda. Sic in affectu superiorum partium, ad inferiores, & ab anterioribus ad posteriores, ab internis ad externas, & econtrà reuulsiones esse moliendas. Quam sententiam recentiores ita interpretantur, ut putent in omni reuulsione, omnes oppositiones simul seruandas esse, aut omnes certè reperiri posse. Etenim Curtius venæ cubiti sectionem in pleuritide tradit omnes oppositiones habere: eam enim sursum, extra, dextrorsum, uel sinistrorsum, prout latus dextrum uel sinistrum patitur, euocare humores. Nam quod extra, & dextrorsum, uel sinistrorsum humores ducat, omnibus notum esse putat. Quod uerò sursum trahat humores, ex eo probare se credit, quòd hepar Galeno teste medium in corpore situm obtineat & partes, quæ eo superiores sunt, simpliciter superiores dicantur: aliæ verò inferiores, quæ ipsi subiacent. Verum ut ab eo primum incipiamus, error in hac interpretatione fit. Nam reuulsio, quæ (ut inquit Gal.) ad distantissimas partes fieri debet, non qualencunque, sed simpliciter dictam oppositionem requirit. Demus, si placet, partem aliquam ab hepate infra distare palmo vno, aliã verò eodem spatio suprà ipsum positam esse, & in vtraque venam esse, quæ secari posit: an quæso in vnius affectu, alterius venam secare licebit, minimè profectò. Quæ enim Gal. de partibus superioribus, &

Fluxionum origo an ignoretur.

Præcepta de reuulsione ad distãtissima, & ad originẽ fluxionum conciliat.

Cur in pleuritide uena in cubito et nõ in cruribus secãda

An cum reuulsio fieri debet ad distantissima ea fieri possit secundũ omnes oppositiones.

Curtij opinio de reuulsione secundum omnes oppositiones in pleuritide confutatur

Distantia, quæ requiratur i simpliciter dicta reuulsione.

A B C D E

A & inferioribus scripsit, rectè quidem pertinent ad partium situm denotandum: Sed illa ni-
hil faciunt ad oppositionem, quæ requiritur in reuulsione. præterea Gal. contentus est, si
in reuulsione una oppositio seruetur. Nam quod solum est sursum, ut caput, oppositionem
non habet, cum alijs, ut dextrum, & internum, vel externum sit, & anterius vel posterius.
Cæterum quod a Gal. est traditum, & receptum de reuulsione secundum omnem opposi-
tionem, mihi non placet. Nam secundum dextrum, & sinistrum nunquam puto posse in
corpore nostro fieri reuulsionem. Etenim si fluxiones authore Gal. in Arte medicinali, ad
suam originem reuellere oportet, nunquam inueniemus a dextris partibus mitti fluxiones
in sinistrum latus, aut econtra. An putamus in pleuritide dextri lateris, venæ sectionem in
sinistro cubito, reuellere aliquid posse, Ad brachium sinistrum, uel aliqua pars ei vicina,
est quæ humores mittit in latus dextrum, per quas quæso venas, per quos locos. Scribit itẽ
Gal. in secundo ad Glauco. & pasim alibi, reuulsionem faciendam esse, per communes ve-
B nas: At latus sinistrum nullam habet communitatem per venas cum dextris partibus: aut si
habet, non erat opus admonere obseruandam esse illam cõmunitatem: quæ si in omnibus
est, præcepto non eget. Inter crus dextrum, & sinistrum communitas quædam venarum est,
ut posteà ostendemus. At inter brachium dextrum, & sinistrum, & thoracis partes dextras
& sinistras, nulla inter venas, quæ secari possunt & mittunt humores in partes affectas so-
cietas est. Postremò Gal. iubet reuulsionem semper esse faciendam secundum rectitudiné:
quod, ut posteà ostendemus, excludit oppositionem, quæ est inter dextrum & sinistrum,
anterius & posterius, intus & extra, & solum comprehendit oppositionem, quæ est inter
sursum & deorsum, secundum eandem longitudinem corporis, de qua re iam tractare ag-
gredior. Primus Hippocrates statuit reuulsionem esse adhibendam κατ' ἴξιν, & post illum
Gal. idem sensit, interpretaturque verbum Hipp. κατ' ἰθυωρίαν, idest per rectitudinem.
Sed cum non satis explicet, quid per eam rectitudinem intelligendum sit, nata est inter
C scriptores recentiores non parua dissensio. Nam Curtius duo hoc nomine contineri uult,
unum quod sit secundum eundem situm, ut dextra dextris, & sinistra sinistris, & non hæc
dextris sunt secundũ rectitudiné. Alterum quod adsit cõmunicatio venarũ. Fernelius verò,
& alij quidam explicant hanc rectitudiné, venarum filamenta recta, venas enim filamentis
rectis contextas esse, & per illa attrahere humorem: proinde cũ sistere uolumus fluxiones,
eligendas esse uenas, quæ in partem affectam filamenta recta protendant: qua quidem opi-
nio plena est erroribus. Nam cũ omnes venæ eandem habeant cõpositionem ex filamentis
rectis, transuersis, & obliquis, hoc modo n referret unã uel aliam uenã secare. Deinde san
guinis fluxus, qui fit secta uena, nequaquam fit per attractioné, sed per expulsioné, quæ mo
uetur a dolore facto ob sectionem & uincula, quæ adhiberi solent parti, in qua uolumus ve
nam aperire: quibus ablatis, & cessante dolore, sanguis fluere desinit: quod non fieret, si per
D attractioné sanguis exiret. Nam attractio non requirit doloré, imò præsente dolore cessat:
quippe cum illa solum moueant attractionem, quæ sunt amica & familiaria: quæ uerò mo-
lestant, solã expultricé excitent, alijs omnibus facultatibus cessantibus, & cedentibus agen-
ti expultrici: quę quidem agere nequit, si attractio, retentio, & concoctio suũ munus exer-
ceant. Præterea Gal. in uulneribus partium scribit partem uulneratã contrahi ad sanam, ut
experientia etiam docet. Quare venæ partis diuisæ trahere ad se non possunt quidpiam, sed
quæ in parte sana integræ manent. Postremò ex anatome ostendere ille non potest commu
nem, & directam (vt ait) uenarum societatem inter partes dextras, supremas, & infimas, in-
ter quas tamen est rectitudo, de qua Hipp. & Gal. agunt. Curtij autem opinio aliquid pro-
babile continet. Nam si nullus requiritur consensus uenarum in sectione, quæ fit per recti
tudinem, quomodo fluere poterunt humores a dextris in dextra, & a sinistris in sinistra, &
E quomodo contrarium motum fluxionibus opponere possumus per reuellentia. Nam si
tollas uenarum societatem, & communicantiam, non uideo, cur referat magis secare ue-
nam in dextra parte, laborante alia dextra, quàm in sinistra. Verum difficile est etiam ani-
mo concipere hanc societatem in omnibus partibus, quæ secundum rectitudinem esse di-
cuntur: quam enim lien cõmunitatem uenarum habere potest cum uenis extremis digito-
rum sinistræ manus: siquidé uenę lienis in hepar terminantur, quod in dextra parte est sitũ.
Quapropter uenæ lienis potius cum uenis brachij dextri, quàm cum sinistri cõmunitaté ha
bent. pes pręterea cũ manu, Curtio etiã authore, nullã venarũ cõmunitatem habet. Vena itẽ
cruris sinistri, cum uena dextri magnam coniunctionem obtinet, quoniam vtraque a com

Galeni sententiã de reuulsione dextri ad sinistrum non probatur.

Venæ sectione in brachio opposito non fieri reuulsioné laborante latere pleuritide.

De sectione uenæ secundum rectitudiné disputatio.

Curtij opinio.

Fernelij opinio de eo quod est secundum rectitudinem

Cõfutatio opinionis Fernelij.

Curtij opinio cõfutatur.

De communitate uenarum.

muni concauitate venarum, quę in inguine est, diuiditur: non tamen ex Galeni opinione dextrum crus rectitudinem habet cum sinistro. Præterea venę brachij dextri cum uenis nutrientibus quattuor costas superiores lateris dextri, & sinistri coniunctionem habent: non tamen latus sinistrum secundum rectitudinem est cum brachio dextro. Quòd si communitatem venarum, qualemcunque inter se connexum intelligimus, omnes partes eam communitatem inter se haberent, quoniam connexæ inter se omnes venæ sunt. Sed propriè & verè dicuntur illæ partes communicare per uenas, quæ eas habent ab eadem proxima concauitate, & trunco venarum deductas. Sic enim Gal. definit in lib. de venæ sectione, cum ait optima fiet euacuatio per venas diductas ab ijs, quæ in partibus ipsis sunt sitæ. Igitur cũ pars, quæ afficitur, & alia cui remedia adhibentur, venas habent a communi trunco proximo diductas. Illæ inter se venarum communitatem habere dicuntur. Apparet hæc communitas in venis internis cubiti, & venis nutrientibus quattuor costas superiores. A communi enim trunco, & diuisione venarum, quæ in thymo fit, diuiduntur venæ cubiti, & quattuor illarum costarum. Ita crura venarum communitatem habere dicuntur, quoniã venæ, quę in illas inseruntur, nascuntur a communi trunco, quod diuiditur in inguine. Gal. vbique videtur illa dicere esse κατ' ἴξιν, quæ in eodem situ sunt secundum rectitudinem corporis, ita ut solum dextra dextris sint secundum rectitudinem, uno loco excepto, qui est in tex. 10. 3. commentarij in lib. Hipp. de fracturis, ubi ita scribit κατ' ἴξιν, semper Hipp. pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem, quemadmodum nunc. Qui quidem locus profectò trahi non potest ad reuulsiones: nam hoc modo non referret in pleuritide dextri lateris secare venam in cubito dextro, uel sinistro: cum tamen ille scribat in lib. de venæ sectione, sectionem, quæ fit in cubito oppositi lateris, aut nullam, aut certè tardam adferre opem. Item brachio dextro laborante, cur ille in 13. Methodi non in brachio sinistro, sed in crure dextro venam secat. Nec profectò laborante hepate, probare possemus sanguinis eruptiones, quæ fiunt per dextram narem, quàm illas, quæ fiunt per sinistram. Clara ergo, & perpetua debet esse Gal. & Hipp. sententia de rectitudine, quæ est secundum longitudinem partium, cum de reuulsione simpliciter dicta agimus: quoniam dextra cum dextris magis communicant per venas, quàm cum sinistris: sed non ea quidem adest inter omnes partes, quæ secundum rectitudinẽ sunt, quæ per proximas venarum diuisiones fit, sed ea tamen adest, quæ ad cursum humorum recipiendum, & reuellendum sufficit. Communicant enim venæ eiusdem lateris ascendentes, & descendentes per orificia sua: per cauitates musculorum etiam decursus patet, ac viuente homine meatus, qui eo mortuo sunt occulti, maximè patent, & per has uias humores, qui rectà mouentur ascendendo, uel descendendo, facilem uiam inueniunt, si attrahantur, expellantur, aut alijs remedijs hinc, & inde commoueantur. Quod si hanc opinionem nõ recipimus, quo pacto reddi ratio potest cur laborante pede in epilepsia, subitò ascendere possit materia aliqua ad caput. Cur item, & quomodo pedes tumescant in podagra: per quam enim quæso uiam a superioribus partibus, & maximè a capite possunt humores descendere in pedes. Cur item laborante dextra parte capitis, & humore descendente, potius intumescit pars ceruicis dextri lateris, quàm sinistri. Verum si venarum communitas vna est, euidentissima per proximas venarum diuisiones: alia verò magis occulta per coniunctionem orificiorum, cur in pleuritide affectis octo costis inferioribus venam nõ secamus semper in cubito dextro, ut placuit Vesalio, cum vena sine pari dicta, quę costas illas vtriusque lateris nutrit, a dextro latere oriatur, & coniungatur cum venis cubiti dextri. Ratio hæc est profectò, ut obiter anteà diximus, quòd humores, qui pleuritidem faciunt, non per venam illam, quæ intus nutrit costas, ferãtur, sed per illas, quæ sparguntur per thoracis musculos. Illæ enim desinunt tandem in membranã succingentẽ costas, & eam ab his separant affuso copioso humore, quo illic inflãmatio fit: quæ non solum membranã afficit, sed proximos musculos simul replet. Quod euidenter ostendunt causæ externæ, quæ pleuritides pariunt, nempe calor, frigus, vetus, quæ omnia partes externas cõmouent, & ab illis humores liquant, uel exprimunt in partes profundiores thoracis, illis nequaquã agitatis humoribus, qui in vena caua continentur. Idem sæpè experientia docuit, dissecto latere pleuriticorum, multos enim vidi, quibus vniuersum latus vix dissecta cute, & læuiter uulneratis externis musculis, statim exibat sanies purulenta, & usque ad membranam ipsam omnes musculi pleni tali humore conspiciebantur. Itaque cum venæ, quæ mittunt humorem

Communicantia uenarũ, quæ uera & propria.

Galeni opinio de rectitudine.

Communicatio uenarum qualis sit inter partes eiusdem lateris

Duplex cõmunicatio uenarum.

Vesalij opinio de sectione uenæ in cubito dextro quouis latere affecto reprobatur

Per quas uenas ferãtur humores qui pleuritidẽ faciũt.

Ratio cur eiusdẽ lateris secunda sit in pleuritide uena & in cubito.

A in latus, communicantiam habeant proximam cum venis cubiti & capitis, a quibus mittitur humor, cum pleuritis fit, meritò in cubito eiusdem lateris, non autem in alio, aut in pede eiusdem lateris sanguis mittitur: quoniam fluxionem reuocamus ad contrarium humoris motum, & musculos vicinos. Laborante verò liene, venam non in dextro brachio, sed sinistro tundimus: quoniam communicatio venarum, quę fit per illarum orificia, maior est inter sinistras partes, quàm inter sinistras & dextras. Nam internæ partes eiusdem lateris, venas habent, quæ cum orificijs partium externarum coniunguntur, vt ex figuris venarum, & anatome apparet. Vbi verò fluxiones decumbunt in pedes, sectio venæ in cubito eiusdem lateris, cursum quidem humoris retrahit: verum quod in venis partis affectæ iam est receptum, educi non potest, ob maximam distantiam, nec possumus in eo casu, plura præstare, repugnante natura & structura corporis nostri. Ex his igitur patet quid sit reuulsio, quæ distantia, & oppositio, quæ rectitudo, & communitas venarum in ea requirantur. Illud quo-

Reuulsiões quæ omniũ optimæ.

B que notum esse puto optimas illas esse reuulsiones, quæ omnes conditiones obtinent, nempe distantiam, rectitudinem, venarum communitatem, & ad originem suam fluxiones trahunt. Quæ vero non habent omnes conditiones, imbecilliores sunt. Præterea etsi in trunco corporis reuulsiones, quæ fiunt in latere opposito, nullum, vel minimum habent momẽtum ad fluxiones sistendas, tamen aliter fit in capite ob peculiarem illius constitutionem, & venarum diuisionem. Nam a uertice ducuntur venæ, quæ in cerebri partes sparguntur, secundum omnes situs differentias. Propterea dolente fronte, vena secta in temporibus, & in occipite, opitulatur, & affecto uno ex temporibus, venæ, quæ sunt in alio, aut in occipite, vel sincipite, incisæ succurrunt. Quoniam etsi non adest rectitudo, est uenarum cõmunitas, per quam exonerãtur partes in capite affectæ. Superest ut alia quædam addamus, quæ etiam ad reuulsionem pertinent, inter quæ illud primò expendendum est, An opor-

Affecto capite quæ uenæ commodæ secari possint in eo.

C teat venam, quæ ad reuellendum secatur, magnam esse, vt Curtius putat. Deinde cum mittant partes nobiliores aliquando in ignobiles, veluti cum interna uiscera se se exonerant in cutem, vel glandulas axillarum & inguinum, videndum est, an expediat ad illas partes, quæ mittunt, semper fluxionem retrahere. Nec illud quidem prætermittendum est, An in reuulsione, quæ fit per sanguinis missionem, vel alio etiam modo cum euacuatione, debeamus paulatim, vel confertim euacuare. Postremò docendum erit, an in reuulsione sequamur motum humoris, vt Curtius vult, & obseruemus dictum illius Aphorismi: quo natura vergit, ut Gal. sentire aliquando videtur. Curtius, vt diximus, vult in reuulsione secandam esse venam magnam. Quod certe faciendum est, vbi reuellimus ad sistendam fluxionem, quæ inflammationem parit. Sic enim promptius educitur humor, & validior fit reuulsio, vbi verò reuellimus ad sistendas fluxiones, quæ extra corpus feruntur, præstat minores venas eligere, quoniam sæpius iteranda est sanguinis missio, quæ per minores venas

An in reuulsione secãda sit magna vel in parua uena Curtij opinio damnatur.

D minus dissoluit spiritus, & propterea sæpius secari potest. Sic in his fluxionibus, ob easdẽ rationes, minores incisiones in vena fieri debent, in illis verò maiores. Nec magnopere tamẽ curandum est de uenarum magnitudine in quacunque reuulsione: quippe cum humoris impetus uiam sibi faciat per angustas etiam uias. Quapropter Galenus venam secat in malleolis ad reuulsionem fluxionum ad partes superiores: quod non faceret, sed in poplite secaret, si magni momenti esse putaret maiorem, uel minorẽ uenam aperire. Porrò in his fluxionibus, quę pariunt inflammationes, confertim reuellere satius est: contendere enim oportet auxilia de celeritate cum præcipiti motu, qui morbum parit: in alijs verò, quæ extrà corpus fiunt, præstat sæpius repetere reuulsiones, ut ex crebris auxilijs reuellentibus, assuescat natura eò mittere humores, & alium per quem fieri consueuit locum deserere. Gal. in hoc opere, & alibi, ubi de curatione agit, iubet fluxionem esse reuellendam ad suam originem, nisi pars, quæ mittit, sit nobilis, alia uero ignobilis, quæ recipit. Cuius authoritate

Reuellendũ ubi confertim uel paulatim.

E persuasi multi ex nostris medicis, in cutaneis & externis affectibus nolunt uenas in cubito secari, quoniam ad internas partes reuocatur humorum cursus. Sic etiam in pestilenti febre, ubi fiunt bubones, omnem uenæ sectionem fugiendam esse putant, quòd materia, ut inquiunt, uenenosa rursus in uenas redeat. Verum de cutaneis affectibus perperam sentiũt. Nam si uenæ adhuc plenæ sunt humore noxio, præstat eas aperire, & per latas uias educere subito humorem, quàm permittere, ut natura paulatim, & non sine periculo grauioris morbi se se per occultas uias sensim & difficile exoneret. In bubonibus quoque quædam adhibenda est distinctio: nam si credamus naturam uniuersum uirus expulisse in glandulas

De reuulsione ad partes nobiles & ignobiles.

quod cognoscemus si febris iã remissa, nõ amplius datur locus reuulsioni per sanguinis missionem. At si ex febre & alijs symptomatis magnitudo morbi, quæ cum calore & repletione coniuncta est, adsit adhuc, reuulsionem admittimus cum euacuatione. In bubonibus verò, qui ex morbo Gallico contingere solent, nullus relinquitur reuulsioni per sanguinis missionem locus, cum uehementia careat huiusmodi morbus. Quare præstat ad locum affectum trahere humorem, vt tota veneni uis per bubonem expiret. At si ad originem fluxionis, quòd ea pars nobilis sit, vel nullas habeat venas, quæ secari facilè possint, reuellere non possumus, nec vtile sit humorem ducere ad locum affectum, ut in pleuritide, podagra, & alijs affectibus inferiorum partium, quorum origo & fons potissimum est caput, quid inquam agendum? ad eas, inquit Galenus transferre oportet fluxiones, quæ nullum habet principatum, & ut ego addo, quæ simul vicinæ sunt parti mittenti. Sic enim in fluxionibus quæ feruntur ad eas partes a capite, mittimus sanguinem ex cubito: qui si non est origo mali, origini tamen est propinquus, & ignobilis pars, ad quam sine periculo quicumque humores duci possunt. Cæterum laborante superiore parte lateris dextri in pleuritide, ex cubito secari venam ab Hippocrate putat Curtius, quòd eo natura vergat, & ad superiores fiat naturæ & humoris motus: in quo manifestè aberrat. Nam etsi superiores thoracis partes afficiuntur, non tamen affectus & fluxiones ortæ sunt ab inferioribus, sed a capite vt diximus, ceruice, & externis thoracis partibus, quæ in interiores suos protrudunt humores, adiuuante frigore externo exprimente, aut calore fundente concretos humores: quare ad superiora reuellimus, opponentes motum contrarium reuellendo ei, qui peperit affectum. Quod si reuulsio eo etiam authore est attractio ad cõtrarium humoris motum, temerè quispiam postea dubitabit hoc posito principio, an in reuulsione sequamur, vel humoris, uel naturæ motum. Nunc superest, vt uideamus quid reuellendum sit: qua in re Curtius, eundem humorem reuellendum & deriuandum esse scribit in inflammationibus. Ait enim eũ humorem, qui in paruis venis partis affectæ continetur, reuelli, & deriuari, & reuulsionẽ uocari, quòd ad contrarium motum, humorem eum trahat: deriuationem verò, quòd eundem ad latus ducat: ueluti in lateris dextri dolore, venæ sectio in dextro cubito, reuulsiua illi est, eò quòd materiam a phlegmone ad venas paruas, a paruis ad magnas, ad contrarium scilicet sui motus trahat. Nam prius a magnis ad paruas, a paruis ad phlegmonem mouebatur: eò vero quod materia, quæ per uenam cauam ascendens, ad partem dextram pectoris mouetur, ad dextri cubiti flexum trahitur, deriuatiua uocatur, quòd sui motus proportione materiam ad latus trahat. Qua in re duo sunt errores. Primus quòd eandem distantiam ponat in reuulsione & deriuatione. Secundus quòd materiam, quæ in uenis partis affectæ continetur, reuellendam esse dicat, cum deriuatio id faciat, non reuulsio: quod ex Galeno satis constat, qui decimotertio Methodi, & passim in principio inflammationum, reuulsione utendum esse scribit: deinde deriuatione. Nam in principio inquit, quod influit, reuellere oportet: quod vero influxit, euacuandum, uel ab ipsa parte, uel a uicina, quod deriuare est. Nam si idem humor reuellendus esset & deriuandus, distinctione illa opus non esset. Cum ergo non idem sit, necesse est alium esse: non est autem is, qui a uenis excidit, & in partis substantiam sparsus est: Ille enim ut inquit Gal. per sputum, non per uenæ sectionem reijcitur. Ille autem qui in partis uenis continetur, deriuatione educitur. Nam Gal. (ut supra diximus) scribit humorem, qui partem iam occupauit, deriuatione uacuari: occupauit autem, non qui per partis substantiam sparsus est, quippe qui sputo solo educi possit. Ergo is qui in uenis partis affectæ continetur, partem occupare dicitur hoc loco. Itaque necesse est eum reuelli, qui per corpus, & reliquas partes ad affectam partem mouetur. Id, quod in sanguinis & aliorum humorum fluxu apparet, in quibus reuulsione utimur, non ut humorem qui in parte, aut uenis partis, unde fluit sanguis, educamus, qui nullus est: sed ut illum qui ad locum properat, in alijs contentum auertamus. Ergo cum triplices sint humores, vnus, qui in partis substantiam iam sparsus est: alius, qui in venis illius partis continetur, qui duo affectum faciunt: tertius qui ad affectum locum mouetur, & nisi sistatur affectum auget, triplex remedium inuentum est: ei quidem, quòd in cursu est, reuulsio: ei verò qui in venis partis affectæ continetur, deriuatio, si venas, aut alias cauitates habeat propinquas, in quas humor transferri possit: ei verò qui per partis substantiam iam dispersus est, vacuatio a parte ipsa facta, idest, qui a partis ipsius substantia ducitur: Quòd si non solùm ex natura ipsius rei certare volumus, sed etiam authoritate, inueniemus profectò nullo modo

Quid agendum in bubonibus venereis.

An in reuulsiõe fiat motus quo natura uergit.

Curtij opinio quæ dãnatur.

Quid reuellẽdum Curtij opinio etiã reprobatur.

A modo Galenum uoluisse humorem, qui in venis partis affectæ continetur, reuulsione va-
cuandum esse. Nam in secundo ad Glauconem, genu fluxione & inflammatione laboran
te, venam in bracchio secari vult ad fluxionem reuellendam. Atqui omnes nouerunt se-
ctionem, quæ fit in brachio, non posse sanguinem, qui in crure continetur, educere. Non
ergo ille est, qui in venis partis affectæ continetur, qui reuelli debet, sed qui ex alijs partibus
ad crus adhuc fluit. Quod cum animaduertisset Curtius, sentiretque Galenum dicentem
fluxioni deberi reuulsionem, duplicem materiam fluentem finxit, vnam quæ in venis par-
tis affectæ continetur, quam in partis substantiam postea spargi scribit, & phlegmonem tūc
augere: aliam quæ in alijs venis continetur, & primæ reuulsionem conuenire statuit, reli-
cta secunda sine præsidio aliquo: cui tamen primò succurrendum est, vt quæ aliam pariat.
Nam Galenus in libro de temporibus morborum, inflammationum principium illud con
stituit, quo humor totus ad partem confluit, & in ea colligitur: id quod non solum in sub
B stantia partis fit, sed etiam in venis partis: quippe cū in libro de inæquali intemperie phleg-
monem affectum vocet, in quo non solum partis substantia, sed etiam vasa illius nimio hu-
more distenduntur, ita vt post principium totius morbi, nullam fluxionem agnoscat, etsi
læues fortasse aliquæ commotiones adhuc fiunt a venis ad partis substantiam. Ergo cum in
principio inflammationum reuelli iubeat fluxionem, non aliam fluxionem intelligit Ga-
lenus, quàm quæ vel ab alijs transmittitur, vel ab ipsa parte affecta alicitur, nec tamē adhuc
ad eam peruenit: cui nisi remedium prius sit adhibitum, nec venas partis, nec substantiam
plenam humore tutum est euacuare. Nam vt ille suo motu morbum primò inchoauit, ita
nisi sistatur, adhuc illum augebit: Ac cum causæ rationem habeat ad id, quod factum est,
medendi ratio postulat, vt contra illius motum primò, pugnemus. Quare optimè Galenus
in principio inflammationum, contempto etiam eo, quod in parte iam est receptum, pri-
mò fluxionem sedandam esse scribit. Nec ratio Curtij valet, qua dicit fluxionem sisti dolo
C re mitigato ex vacuatione venarum ipsius partis, quæ tendunt, & tensionem in partis sub-
stantia augent. Nam vacuatio nisi in contrarium fiat, fluxionem non sistit, cum sæpè etiam
cum reuulsione facta, id præstare non possit, vt in his, qui ex nimio sanguinis fluxu pereūt,
apparet. Etenim si vacuatio sisteret fluxionem, vbi abundè effluxissent humores, cessaret
prorsus fluxio: nec vnquam aliquis ex ea periret. Opponimus ergo reuulsiones, non re-
pletioni, sed contrà impetum fluentis humoris. Patet igitur cui humori debeatur reuul-
sio, cum fluxio fit, & ea sistitur in corpore. Nunc vero videndum est, an fluentibus extra
corpus humoribus, reuulsio sola conueniat, & an etiam competere possit humoribus non-
dum fluentibus, sed contentis in vasis & alijs cauitatibus corporis, an etiam, qui in partis
substantia sunt recepti per reuellentia educi possint. Porrò conuenire fluenti humori ex-
tra corpus reuulsionem apertè scribit Galenus, qui in vteri profluuio cucurbitulas mam-
D mis, & sectionem uenæ in brachio ad reuulsionem, adhibet: sed non sola reuulsio conue-
nit huiusmodi fluxionibus: uerum etiam aliquando deriuatio per uesicam & intestina, ut
idem author sentit. At reuulsione tunc utendum est & non deriuatione, quando fluxiones
sunt uehementes, & humorum magna copia. Tunc enim securum non est per uicinos cana
les humores ducere: quippe cum periculum sit omnes circumstantes partes repleri humo-
re, nec sperandum est hoc modo fluxiones sisti posse. Nam & aquæ ex fontibus ruentes,
non deserunt solitos alueos ob uicinos canales apertos: uerum omnia pariter inundant,
quæ proxima sunt. Propterea euidentisimè errat Curtius, qui fluxiones, quæ extra corpus
fiunt, uehementiore auxilio, & propterea reuulsione, potiusquàm deriuatione egere scri-
bit, imo in illis solis reuulsione utendum esse. In alijs uero, quæ sistuntur in corpore deri
uatione, estque illius ratio qua utitur eiusmodi. Vehementius esse agendum, & propterea
reuellendum, quando uehementius fluunt humores. Id autem fieri, quando extra corpus
E illi feruntur, nimirum quod nullo impedimento retineantur: quo modo uidemus aquam
uelocius fluere, quando liberum habet decursum & exitum, quàm si aliquod impedimen-
tum illi obiiciatur. Verum debebat ille uidere non parem esse rationem in externis fluxio
nibus, & in his, quæ in corpore sistuntur. Nam in illis solus impetus fluentis rei causa est
fluxionis. Cum uero humor firmatur in corpore, duæ sunt fluxionis causæ, nempe partes
quæ transmittunt humores, & partis recipientis dolor & calor. Vehementem autem flu-
xionem tunc fieri oportet, cum humor impellitur, & simul etiam attrahitur, & propterea
in generatione inflammationum reuulsione primum, & non deriuatione pugnandū est.
Vnde

Principiū inflāmationis quod sit

Fluxionis nomine quid intelligendum in generatione inflāmationum.

An fluentibus extra corpus humoribus reuulsio sola conueniat.

Curtij error notatur.

Vnde Gal. in fluxu sanguinis è naribus, vel vtero, solis cucurbitulis, & frictionibus sæpè est contentus: quod non faceret, cum in vtero sit inflammatio. Sanguinem enim mitteret ex cubito. Atqui venæ sectio magis reuellit quàm cucurbitulæ, vt omnes nouerunt, & Gal. contrà Erasistratum scribit. Ex quibus quidem patere puto, in fluxionibus vehementioribus reuulsione: in languidioribus verò deriuatione vtendum esse. Quod verò reuulsio etiam adhibenda sit, vbi quiescunt humores, sed tamen fluere solent in aliquam partem, Gal. docet in lib. de venæ sectione, vbi scribit easdem venas secandas esse in præseruatione, quæ in principio affectus secantur. At in principio inflammationis iubet in libro decimotertio Methodi reuellendum esse ad distantissima. Idem ergo faciendum in præseruatione. Id quod etiam in libro de natura humana apertè scribit, & id quidem optima ratione. Idē enim est humor, qui in præseruatione, & præsente iam affectu reuulsione eget. Differunt duntaxat, quòd in vno casu fluere nondum incipiat. Itaque si in vtroque fluxionem intercipere volumus, & hunc solum scopum nobis proponimus, eadem quoque vena secanda erit. Cæterum adhiberi etiam reuulsionem parti affectæ ad reuellendum humorem, qui in partis laborantis venis continetur, ex Gal. patet, qui laborante occipite, iubet venam tundi in fronte ad reuulsionem in Aphorismo sexagesimo octauo libri quinti: At istæ nō sunt simpliciter dictæ reuulsiones, sed vt idem testatur tex. nono secundi commentarij sexti Epidem. quæ quidem fieri debent non ab initio, sed posteaquam aliæ præcesserūt, quæ cursum humorum procul auerterunt. Tunc enim humorem, qui fortè fluit ab anteriore parte, vel potius a vertice capitis in posteriorem per huiusmodi venæ sectionem reuellimus & sistimus. Iam verò quod humoribus receptis in substantia partis Gal. aliquando adhibeat reuellentia, possum ex eo probare, quòd scribit in libro. 4. de uictu acutorum tex. 31. scilicet medicamenta attrahentia ceruici circumposita in angina crassum & viscosum humorem, qui in partem iam decubuit, reuellere: & optimè quidem. Nam ab externis partibus humorem compulsum in internas, ad illas retrahit. Hoc enim est reuellere, reuocare humores ad suā originem, a qua moueri cœperunt. Quo quidem intellecto euanescunt, vel omnes, vel certè plurimæ quæstiones, quæ de reuulsione & venæ sectione a recentioribus temerè sunt agitatæ. Nunc de deriuatione agendum est. Est autem inquit Curtius deriuatio, motus, qui fit ad latus humoris fluentis. Propterea sanguinis missionem, quæ fit in cubito, inflammato latere, dicit esse reuulsiuam, & deriuatiuam: reuulsiuam quidem eò, quòd materiam a phlegmone ad venas paruas, a paruis ad magnas, ad contrarium scilicet sui motus trahat: Deriuatiuam vero, quia (inquit) materia, quæ per venam cauam ascendens ad partem dextram pectoris mouetur, ad dextri cubiti flexum trahitur. Qua quidem in re multos committit errores. Nam vt omittam alios locos, hic Galenus apertè testatur deriuationem fieri ad vicina. Inter vicinas autem partes quædam sunt ad latus, aliæ subiacent, aliæ incūbunt alijs. Nam cum ab vtero ad vesicam, & intestina fit deriuatio, non ad latus ea fit: cum partes istæ sibi incumbant, cum vero secatur vena in poplite dextri pedis in affectu inguinis sinistri, ad latus fit deriuatio: quod etiam contingit, cum humorem per narem dextram fluētem, per sinistram deriuamus, & econtrà. Deinde si eo authore primum motum humoris ignoramus, quomodo poterimus lateralem motum illi opponere. Absurdum item est credere, pleuritides fieri ascendente, vel descendente sanguine per venam cauam, ut iam diximus. Addo quòd ille per easdem venas velit extrahi a loco affecto humorem reuellendo & deriuando. Nam reuulsio eosdem quidem canales exigit, quia contrarium motum priori molitur, At deriuatio, quæ vicinum motum opponit, vicinum canalem postulat: id quod planè ostendit vocabulum Græcum παροχετεύειν, & Latinum deriuare, quod est ex riuo ducere in alios canales humorem: vt in pratis irrigandis apparet, cum ex flumine, vel ex riuis, multos riuulos trahimus, & ex illis alios minores, vt aqua per omnes prati partes spargi possit. Clara quoque est Galeni de hac re sententia in sexto libro Epidem. tex. septimo commentario secundo, vbi inquit deriuationem solet Hippocrates nominare, quando humores, qui per non conuenientem regionem ferri incœperunt, ducimus non per eam, nec per remotissimam, sed per aliam propinquam. Adhæc cum per eandem venæ sectionem dicit fieri reuulsionem, & deriuationem, Galeno repugnat, qui scribit reuulsionem esse faciēdam ad distantissimas partes: deriuationem verò ad propinquas: Idem autem respectu eiusdem loci affecti, non potest esse propinquum & remotum. Præterea quòd vni & eidem humori reuulsionem & deriuationem tribuat, nempe ei, qui in uenis partis affectæ continetur.

An humoribus quiescētibus debeatur reuulsio.

Reuellatur ne humor in parte affecta contētus.

De diffinitione deriuationis Curtij opinio confutatur.

Deriuationis nomen.

Reuulsionē & deriuationem non fieri per easdem uenas.

A tur. Nam textus eſt clarus in decimotertio Methodi in principio inflammationum reuel-
lendum eſſe quod influit: quod vero influxit, deriuatione tolli per vicinas partes, aut ab i-
pſamet parte affecta eſſe euacuandum. Cum enim triplex ſit humor in generatione inflam
mationis, vt antea oſtendimus vnus, qui in via eſt, & nondum in venas partis incidit: alius,
qui in illis iam eſt receptus. Tertius, qui ab illis venis in partis ſubſtantiam eſt ſparſus, hic
inquit Gal. in venas amplius redire non poteſt, ſed in lateris inflammatione per ſputum, &
localia remedia ducitur. Ille vero qui adhuc eſt in via, eget reuulſione. Qui vero in venis
partis eſt, deriuatione, vt author eſt Gal. qui & alibi paſsim docet recentes affectus reuulſio
nibus egere: inueteratos verò deriuatione, & localibus præſidijs. Ac dicit quidem in ſecũ-
do de victu acutorum & alibi, ſectionem venæ reuellere & euacuare, non autem reuellere
& deriuare ſimul: quoniam hoc fieri non poteſt, ·ıı· eundem per vicina, & contrarium per
diſtantes partes motum faciamus. Verum, vt ab omni parte reuellere: ita deriuare ſemper
B non poſſumus. Nam in omnes partes venæ quidem feruntur, per quas retrocedere poſsũt
fluentes humores. At non omnes partes alias habent vicinas, quæ canales ducant ab affectis,
in quos recipi poſsit noxia parti laboranti materia. Hoc quoque prætereundum non eſt,
Galenum aliquando inter reuulſiones ponere, quæ rectius inter deriuationes eſſent collo-
candæ, veluti cum ſcribit in ſexto libro Epidemion commentario ſecundo tex. 31. oculorũ
fluxiones ad palatum per acria remedia reuelli, & ad nares. Nam cum ad contrarium mo-
tum, & partem mittentem non ducantur humores, ſed per vicinas euacuentur, conſtat deri
uationem, & non reuulſionem tunc fieri. Nunc verò de humore agendum eſt, cui conuenit
deriuatio: is autem primum eſt, qui leniter fluit: non quod illi etiam non debeatur reuul
ſio, ſed quod pariter deriuatio aptè ſuccurrat, ut in muliebri fluxu, & diſſenteria diuturna
facere ſolemus, dum per vrinas noxios humores deriuamus: vbi reuellentia, quæ brachijs
& ſuperioribus partibus admota fuerunt, fluxiones penitus compeſcere non potuerunt.
C Vbi uerò ualidæ fluxiones ſunt, tunc non deriuationibus, ſed ſolis reuulſionibus relinqui-
tur locus. Cæterum quieſcentibus humoribus, fluere tamen ſolitis, etiam reuulſiones po-
tiſsimum opitulantur. Non obſunt tamen in aliquibus affectibus deriuationes, quæ fiunt
iuxta partem mittentem: ueluti ſi uterus humores & uapores mittit ad caput, non ſolum
euacuationes, quæ per ipſum uterum fiunt, & ad illum tanquam ad originem fluxionis hu
mores trahunt: ſed etiam euacuatio, quæ fit per ueſicam & inteſtina, prodeſt. Illud uerò
quod ſcribit Gal. in decimotertio Methodi, deriuandum eſſe, [quod inflammationem iam
facit, ſiue, quod clarius ſcribit in ſecundo ad Glauconem humorum qui iam membrum ob
ſederunt, deriuationem medelam eſſe, mihi ſuſpectum eſt. Nam quod iam eſt ſparſum per
partis ſubſtantiam, dimoueri non poteſt, ita ut aſſumi rurſus poſsit in uicinos aliquos cana
les. Quare illud (meo iudicio) non deriuatione amplius tolli poteſt, ſed ſolum per localia
auxilia. Propterea quod alibi etiam idem author ſcribit, inueteratos affectus deriuatione
D tolli, ad inueteratas ſolùm fluxiones, aut humores contentos in cauitate partium trahen-
dum eſt; non autem ad inflammationes ipſas, aut alios tumores pertinet. Credo & illud
etiam patere, ubi reuulſione, & deriuatione opus eſt, prius reuellendum eſſe, quàm deriuã-
dum. Nam fluxionem ſiſtit reuulſio: deriuatio uero, ſi Galeno credimus, tollit quod in-
fluxit: Illud autẽ cauſæ ad id rationem obtinet: quare illi prius ſuccurrendum, quod & Ga
lenus in decimotertio Methodi in curatione inflammationis apertè docet: etſi hoc præce-
ptum euertit in ſecundo de uictu acutorum, ubi ſcribit agens de pleuritide conſilium me-
dici eſſe in acutis præſertim morbis euacuare magis a parte affecta, quàm ab alijs. Nam ſi
hoc fit, non fluxionis primum remedium quærimus per reuulſionem ad diſtantiſsima, vt
in Methodo cenſet, ſed euacuationem humoris iam inflammationem circũſtantis: ex quo
loco Curtius deceptus fuit, cum in generatione inflammationum etiam authore Hippoc.
E prius deriuandum, quàm reuellendum cenſet. Nam etſi ſcribendo in Epidemijs præponit
Hippoc. deriuationem reuulſioni: tamẽ cum ait ſtatim reuellendum, admonet quid prius
faciendum ſit. Nec illud quidem, quod Galenus ſcribit in acutis morbis eſſe prius & magis
a parte inflammata, quàm ab alijs euacuandum, recipiendum eſt alia ratione, quam ſupe-
rius etiam annotauimus, quòd ſcilicet medicina præcipiat omnes ſingularum partium affe
ctus ſi fieri poteſt, citiſsimè curandos eſſe: ſed quoniam in nullis morbis, & in nullis parti-
bus inflammatis, prius euacuare poſſumus, quod inflammationem facit, quàm humorem,
qui adhuc fluit, ideò communis eſt omnibus in hoc curandi ratio. Iam uerò quod ſcribit
Gal.

Reuelli & deriuari ſimul nõ poſſe.

Reuulſiões & deriuationes aliquãdo Gal. confundere

De humore cui debetur reuulſio.

Gal. opinio non recipitur quòd deriuatio conueniat humori occupanti membrum.

Gal. opinio non recipitur de euacuatione a parte affecta inter initia inflãmationis.

Gal. in secundo ad Glauconem tum reuulsionem, tum deriuationem fieri per communes venas, rectè dictum est. Nam hoc præsertim in deriuatione spectandum est: quippe cum in reuulsione impetus humorum per occultos meatus sibi viam pariat, & quia per eundem canalem retrocedendo fit: deriuatio verò cum duos vicinos canales exigat, meritò communitatem vasorum requirit. Rectitudinem autem sola reuulsio postulat, per quam fluunt & refluunt, retroceduntque humores: in vna autem parte corporis dextra inquam, vel sinistra non est facile reperire vicinos canales, qui inter se communicent, ita vt ex vno in alium assumi & transfundi possint humores. In medio vero corporis situ inueniūtur partes, quæ secundum situm superiorem, & inferiorem deriuationes admittunt per rectitudinem, vt in vtero, vesica, & intestinis apparet. Cæterum in vtroque crure optima fit deriuatio mutua: propterea quod illorum venæ ab eade[m] diuisione, quæ fit in inguine, ducuntur. Quare quod Gal. scribit affecto vno crure venam in alio secandam esse, hoc ad deriuandam, & nō ad reuellendam fluxionem pertinet, vt satis ex supradictis patere puto. Atq; hæc quidē sufficiant de eo, quod Gal. hic prægnantibus his verbis scribit, reuellere ad longinqua, deriuare verò ad propinqua. Ex quibus benigni lectores nostrum, vt spero, laborem agnoscent, & comendabunt; ex quo non solùm ea, quæ variè a Gal. de hac re traduntur, intelligent, sed etiam sese extricabunt a recentiorum labyrinthis, qui de venæ sectione in pleuritide, & alijs malis perperam scripserunt, quod numquam spectauerint, quid rei natura in hac re postulet, sed quid antiquiores nobis tradiderint sæpè sine iudicio & ratione.

Per cōmunes venas reuellēdum & euacuādum.

Rectitudinem in deriuatione nō requiri.

Quæcumque huiusmodi curant dispositionem, causas salubres appellamus, sic utique insalubres, quæ adaugent, & neutras, quæ nec obsunt, nec iuuant. Posset vero quispiam neque omnino causas appellare, quemadmodum maior pars sophistarum, qui rerum quidē differentiam inuenire contemnunt, plurimum vero temporis in nominibus conterunt: contrà quos in aliis uberius disseruimus, ac pars quidem artis præseruatiua talis est.

Nulla necessitas cogebat Gal. vt hæc scriberet. Nam ex superioribus satis constabat, quid esset in his causa salubris & insalubris, & quod has fugere oportet, illas verò quærere, nisi fortè harum mentionem, & repetitionem facere voluerit, ut nouam quandam neutrarum causarum significationem traderet. Neutras enim causas hic vocat, quæ neque lædūt, neque iuuant. Quæ significatio anteà cum neutri omnes modos enarraret, non est comprehensa. Ridenda verò est hoc loco Acachiæ interpretatio. Nam quod Gal. scribit neutras causas uocari, quæ nec iuuant nec lædunt, interpretatur, quæ neutrum statum inter sanitatem & morbum seruant. Quo modo enim quæso non iuuant, aut nocent causæ, quæ neutrūm statum fouent, aut eum lædunt. Quod enim aliquid iuuat, uel offendit, utique illud iuuat & lædit. Præterea cum Gal. de salubribus & insalubribus causis hic agit, eas non refert ad sanitatem & morbum, ut hic putat: sed salubres uocat causas, quæ affectiones, de quibus hoc loco agit, nempe eas, quæ præseruationi subijciuntur, emendant, ut satis Galeni uerba ostendunt. Itaque neutras causas etiam refert ad eundem statum, & ideò neutras vocari scribit, quòd nihil conferant ad lædendam, uel iuuandam huiusmodi dispositionē. Ridiculum uero & illud etiam est, quod hic Acachias hoc loco cacat, nempe neutra cōprehendere omnes affectiones, quæ sunt inter salubres & insalubres simpliciter, & ut nunc, siue ut ille perperam habet in præsentia. Sed de hoc errore antea in primo libro egimus. Cæterum non explicat Gal. in quo genere contineantur, quæ nullam habent uim iuuandi aut lædendi statum, de quo agit: An illa sunt, quæ sunt ei similia in eodem gradu. Cum enim, quæ talis naturæ sunt, nullam mutationem in ea affectione pariant, meritò nec illam iuuāt, aut lædunt. Illius etiam generis dici possunt esse, quæ nullam uim habent agendi in nostrum corpus. Hæc enim etiam neutra sunt, quod nec iuuare nec obesse possint. Quod uero rursus scribit quosdam nolle hæc causas appellare, non est referendum ad causas salubres & insalubres, sed solùm ad has neutras. Illas enim nemo non appellaret causas, has uero nullus rectè dicet causas esse, ut quæ nullam agendi uim habere dicantur. Propterea, qui ita sentiunt, sophistę non sunt appellandi, siquidem uerborum proprietatē obseruant.

Acachiæ opinio ridēda.

Quæ

A Quæ autem reficit, atque restaurat, in conualescentibus, ac senibus locum habet. Caput. 100

Ex diuisione dispositionum corporis, & causarum salubrium relinquitur tractatio, quæ
pertinet ad senes, & conualescentes, qui nec proba sanitate fruuntur, nec morbis laborant,
nec perinde afficiuntur, vt hi, qui iam pullulantes in corpore morborum causas fouent: sed
suam quandam habent dispositionem, quæ & propriam quandam curationem requirit, de
qua hoc postremo loco Gal. agere instituit. Appellat autem hanc medicinæ partem anale-
pticem: quam noster interpres generaliore nimis vocabulo interpretatur refectricem & re
stauratricem. Nam non solum hæc medicinæ pars, sed tota ipsa medicina reficit & restau-
B rat. Quare Græci aptius suis verbis hæc exprimunt, nam analiptica ea uocant remedia, quæ
imbecilles uires restituunt. Et anathreptica, quæ alimento & uictu potissimum pugnant
absque medicamentis aduersus corporis vitia, qualia sunt senum & conualescentium cor-
pora: quæ certa quadam viuendi ratione refocillanda & nutrienda sunt, quod Gal. ex illo-
rum dispositione ostendit.

Quæ uero sit horum dispositio, & a quibus præcipue causis ad naturalem reducitur habitum, in libris, in quibus de medendi arte tractauimus, abunde explicauimus, sed nunc per capita dicetur. Dispositio quidem igitur talis est, optimus quidem, sed exiguus est sanguis, atq; vnà cum ipso spiritus animalis, atque vitalis. Ipse uero particulæ soli-
C dæ sicciores, & idcirco eorum uires sunt imbecilliores, atque earundem ratione corpus uuiuersum frigidius.

Cum dixisset conualescentes & senes egere solum restauratione virium, & renutritione,
nec id pateret verum esse, naturam status illorum inuestigat, ex qua posteà patebit, quod
proposuit. Qualis verò sit illorum affectio, ait se explicasse in Methodo medendi: quod
ego non memini me legisse. Nam quædam de conualescentibus ex sicco morbo in 7. Me-
thodi ille tradit: sed illa ad omnes conualescentes trahi non possunt. Addo quod eodem
loco prolixè non enarrauerit qualis sit conualescentium conditio, ut hic scribit: sed solum
attingerit auxilia, quibus illi reijci possunt. de senibus verò nihil etiam eo loco, sed in 5. de
sanitate tuenda pertractat. Habet etiam quædam de statu senum, & conualescentium in
D Thrasybulo: sed nusquam prolixius quàm hic illorum naturam exprimit. An verò rectius
iam uideamus. Illud autem in primis constare puto, quod non uideo ab alijs interpreti-
bus notatum, ea, quæ hic dicuntur, non etiam ad senes etiam pertinere, sed solum ad con-
ualescentes. Nam senum sanguis optimus quidem non est & exiguus, sed pituitosus, & sæ-
pe multus pro diuersitate corporum. Senes enim scribit Hipp. & Gal. etiam, & pariter do-
cet ratio, & experientia esse pituitosos: quare optimus nequit esse in illis sanguis. Sunt etiã
senes quidam crassi, qui multo sanguine in uenis abundant. Præterea quod infrascribit,
paulatim ad consueta opera redeundum esse, & cibos assumendos esse in principio humi-
dos, in progressu verò plurimum nutrientes, solùm pertinere potest ad conualescentes. At
verò nec illa, quæ hic tradit ad omnes conualescentes pertinere possunt. Nullus enim forte
ex conualescentibus optimum, qualem ille dicit, sanguinem obtinent: manent enim in om
nibus alterationes quędam ex morbis relictæ: quæ ut in solidioribus partibus, sic in sangui
E ne, & humoribus sunt conspicuæ. Ac ut illi, qui ex acutioribus morbis exiguum habent
sanguinem & spiritum, solidioresque partes sicciores: ita qui ex quartanis, quotidianis, po-
dagra, capitis, & neruorum morbis resurgunt, contrario modo afficiuntur. Humidiores
enim adhuc sunt, quàm mediocris, & naturalis illorum conditio requirat. Quinetiam eos,
qui laborarunt ardentibus morbis, non sequitur corporis vniuersi frigiditas, sed potius ca
liditas quædam ex febrili calore relicta. Iam verò quod scribit de consumptione spiritus
animalis, alibi ostendimus commentum esse, nimirum cum nullus sit huiusmodi spiritus.

Gale. contextum diligẽtius expendit.

Galeni corrigit dicta

Itaque ut morbi, qui præcesserunt, & corpora, quæ illis laborarunt, natura, & conditione inter se discrepant. ita unus & idem non potest esse conualescentium status, qui vnicam medici tractationem postulet. Videndum igitur est, quid sit post morbos relictum, an siccitas, uel caliditas, uel frigus, aut humor superfluus, uel totius, aut quorundam solum partium imbecillitas, uel macies, aut aliud quidpiam vitiatum, & illi per propria auxilia succurrendum: sic enim præcipitur quod est tutius, in quo nullus errare potest. A

Causæ uerò salubres, quæ hanc emendant dispositionem, ut uno comprehendam capite, sunt quæcunque præsentaneum, atque securum exhibent alimentum; secundum partem autem in motibus moderatis, & cibis, potibusque, ac somnis consistunt. B

Cum docuerit qualis sit dispositio conualescentium, quòd scilicet sit cum pauco & bono sanguine, atque spiritu, necnon cum siccitate solidarum partium, & uirium imbecillitate, & frigiditate corporis, nunc adfert causas huiusmodi dispositionis salubres, & illas primo generatim tradit, deinde sigillatim enumerat. Est autem inquit hoc generatim tradendum, ut studeamus citò, & tutò alere corpus. Qua quidem in re illud non ex arte præcipi arbitror, quod scribit de celeri nutritione. Nam scribit Hipp. in Aphorismis, quæ longo tempore extenuata sunt corpora, longo tempore esse reficienda, quæ breui breuiter. Quidam ergo ex conualescentibus celeri, alij tardiore egent renutritione. Rectè uerò scribit curandum esse, ut tutò corpus alatur. Nam ex crebriore, & crassiore nutritione sæpè fiunt recidiuæ: quemadmodum etiam ex vitiosis alimentis frigidis, calidis, humidis, siccis, crassis, viscidis, & putredini obnoxijs. Cæterum probam nutritionem comparabunt motus, cibi, potiones, somni inquit moderati. Adde vigilias, & animi affectiones, & excretiones moderatas, hæc enim etiam ad restaurationem corporis plurimum faciunt. C

Galenus corrigitur.

Sunt verò motus materiæ uehicula, ambulationes, frictiones, & balnea.

Cum dixisset accommodatam viuendi rationem in conualescentibus fieri per moderatos motus, cibos, potiones, & somnos, nunc aptam materiam in singulis exponit, & primum docet ex quibus rebus moderati motus sumi possint. Vehicula intelligit gestationes, quæ fiunt nauigando, æquitando, & cum in sellis portantur conualescentes a famulis. Ambulationes & frictiones leues esse oportet, ut calorem solùm moueant, & spargant per corpus, alimentumque distribuant, non autem dissipent. Balnea ut plurimum ex aqua tepida prosunt, nisi quid œdematosum in tibijs, ut fieri aliquando solet per longos morbos sit in corpore relictum: tunc enim iuuant etiam balnea naturalia. D

Et ubi non parum se profecisse senserit, paulatim se ad consueta opera transferat.

Consueta opera appellat propria singulis officia, ad quæ, inquit, redeundum est, ubi corpus plurimum profecerit, & hoc paulatim & per interualla faciendum, præsertim si cum labore multo animi uel corporis ea vitæ munera exercentur.

Cibos autem assumat in principio quidem humidos, & concoctu faciles, nec frigidos, ac cum progresi fuerint, eos etiam, qui plurimum præstant alimentum.

Nunc quales cibos adferre oporteat conualescentibus docet. vult autem illos esse in primis diebus humidos, & concoctu faciles, nec frigidos, posteà verò, qui plurimum nutriant. Porrò humidos statuit esse, secutus siccam dispositionem, & sanguinis inopiam, uiriumque imbecillitatem, quæ in conualescentibus relinqui scribit: humidos autem intelligere oportet actu & potentia. Tales enim & humectant, & facilè concoquuntur, citoque restituunt, quod in corpore deficit: quod autem dicit concoctu faciles, non continetur in humidis. Nam quæ plurimum nutriunt alimenta, etiam si contusa sunt, & humida, liquidaque reddita, tamen difficile concoquuntur. Nam vt Gal. in 7. Methodi scribit, E

quod

A quod plurimum nutrit, necessariò difficile concoquitur. Addit illos non debere esse frigidos, quoniam refrigeratum, vt ille putat, corpus sunt emendaturi. Sint ergo temperati, vel non insigni aliqua qualitate præditi. Rectè etiam illud adijcitur in progressu offerendos esse cibos plurimum nutrientes. Dicuntur autem tales esse, qui plurimum in se habent solidæ substantiæ, & non solùm aereæ, & aqueæ. Nam si solidiores partes extenuatas restaurare instituimus, post sanguinis & spirituum reparationem, vtique necesse est solidius alimentum præbere. *Plurimum nutriẽs difficile concoqui.*

Potus uero opportunus est uinum, ætatem quidem habens mediocrem, in substantia autem purum, atque perlucidum, quod scilicet uel subflauum, uel subalbum existat, atque suauiter olens, gustui uero neq; B aqueum omnino, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acritudine, aut amaritudine sentiatur.

Vinum describit aptum ad restaurandos conualescentes, in quibus sanguis, spiritus sunt consumpti, & partes solidæ ficciores redditæ, viresque imbecilliores, & vniuersum corpus frigidius, & ut cita & tuta fiat nutritio. Propterea rectè scribit illud oportere esse mediæ ætatis. Nam ut noua uina frigidiora, crassiora, & confusa quodammodo adhuc sunt: ita concoctionem turbant, & pituitosum gignunt sanguinem. Vetustiora verò anno vno, calidius & siccius reddunt corpus. Debent autem pura & perlucida esse. Hoc enim testatur, quod rectè sint confecta, & optimè expurgata à fecibus, & quod plurimum substantiæ spirituosæ optime elaboratæ in se contineant. Non referre autem putat siue vinum sit album, siue suflauum, & si in Methodo medendi album omne frigidius esse tradit. Iocundum verò odore debet quidem esse vinum, ita tamen, vt nec rosam, nec violam, aut alium, quàm C vini odorem referat. Nam quidquid extranei odoris in eo est, vitiosum esse creditur. Nec illud quidem oportet nimium esse aquosum, uel vinosum nimis. Illud enim non satis: hoc verò plus iusto calefacit & siccat. Præterea quod dulce est, tardius nutrit, & obstructiones parit: quod verò est acre & amarum, immoderatè calefacit & exsiccat corpus. Excessus ergo omnes in potu hoc, sicut in alijs omnibus auxilijs euitandi. Quod uero mediocre est, quærendum, nisi quę relicta est in stomacho, vel in alijs certis partibus dispositio, insignem aliquam qualitatem requirat, vt astrictionem, calefactionem.

Vt autem proxime diximus, de hisce omnibus in libris de arte curandi conscriptis plenius disseruimus. Nunc enim neque omnia particulatim recensere est nostri propositi institutum. Sed solum capitum mē-D tionem facere intendimus eorum, quæ in aliis uoluminibus latius explicauimus.

Hic contextus est finis operis, in quo author repetit rationem sui instituti, vt illis satisfaciat, qui prolixum & demonstrationibus plenum docendi genus ab eo exigere possent. Nō enim inquit ille, institui hoc in hoc opere facere, quod alibi abũde præstiti, sed solum capita rerum complecti, vt doctrinæ definitiuæ uis & ratio innotescat. Reliqua autem, quæ sequuntur, pertinent ad illius bibliothecam, quam etiam in lib. huic rei dicato, & inscripto de proprijs libris, pluribus operibus refertam instituit, adeo vt omne genus disciplinarum in ea complecti uideatur: ex quo factum est, ut nihil elaboratum scripserit. Id enim his, qui omnia ambiunt, contingere solet. Ego uerò superfluum esse puto, quæ sequuntur uel-E le explicare, vt quæ ab omnibus facilè intelligi possint, uel ordinem artificiosum in hoc, vel alio catalogo librorum suorum constituere. Nam, quę diuersarum sunt facultatum in sola medicina constituenda locum certum inuenire non possunt. Quare hæc consultò prætermitto, studiososque deprecor, vt hos tantos meos labores, quos ob veritatem & ornamentum meæ facultatis suscepi, boni consulant, & gratias agant Bersano Benexiæ, optimo & docto iuueni, discipulo meo, & iam medicinæ Doctori, qui omni diligentia, studio & labore me iuuit in opere scribendo & edendo.

FINIS.

T ij

INDEX VERBORVM ET SENtentiarum : quæ in hisce commentariis uisæ sunt notatu digniores.

Axun-

Con-

D.

Disce-

E.

facul-

G

Gal.

Medici-

Putredo

Scirrhus

T

Temperiem

Vinum

FINIS.

Errata sic corrigito.

pag.8.B.prosilierint.p.11.A.sumemus.p.14.B.intelligo.p.14.D.intelligat.p.18.C.expositionē:p.21.B.doctrinas duas facere.p.23.D.quia docet qua uia.p.26.definitiuam.p.26. C. πρὸς ὅλου.p.30.E.alia.p.31.E.præfatus est.p.22.B.uidebatur.p.37.B.rationali.p.45.B.arces.p.47.D.esse non desinat.p.68.E.referemus, aufer causas.p.76.E.sensu dignosci.p.77.B.imperfectiores, quæ.p.81.A.superfluamque.p.91.C.sanum.p.93 D.subit.p.44.B salubre.p.97.C.profecto.p.99,D.hoc dixerim.p.102.C.remittitur, expēdit.p.104.D.sua officia, adde obire.p.133.B.uidemus.p.137.C.aptè, p.149.A.sed assant.p.152.A.mitigauerit.p.153.B.similaribus.p.156. C. recedit.p.157. E. excoluissent.p.165.E.causæ autem ipsæ, p.171.A.idem nequit.p.173.C.a cerebro.p.177.Instrumentum, p.190.B.uergit ad cor.p.203.D.conuenire.p.206.D.æqualitatem duplicem.p.208. A. quot sint.p.213.C.iudicatur.p.213.D.abundanter disseruit.p.215.A.nulla habita.p.222.B in primis.p.229.C sitque si placet.p.242.B.liber aditus.p.242.D.circa imaginationem.p.244.B.à iuuantibus.p.248 B somnos aut sopores.p.267.quia ex chylo.p.269.C.nec calorem nec siccitatem, p.273.D.tamen alleuiat.p.275.A.propterea ex semine.p.277.C.cur mutilati.p.295.A.pręmimus.p.296.A.frequēti repetitione.p.297.B.ex Gal.tractatione.p.301.E.cordi præparat.p.304.D.quæ facile.p.306.C.ueloces & crebros.p.306.C.humiditates.p.311.B.in his aerem feruidumque. p.313. D. Nam ijdem sunt.p.317.E.aut actiuum.p.327.A.Aphorismi.p.327. B. hoc etiam symptoma.p.338. generique uestro.p.339.tibi dedico, rogoque.p.334.C.proponeret.p.334.D.effectrices sanitatis.p.337. C.arte & auxilio.p.338.A.ne confusio in, p.345.B.oportet replcri.p.353.B.produnt.p.358.C. minus mingi.p.365.D.tenue.p.377.D.mendacium.p.386.E.à calore extraneo.p.396.A.calorē perimit.p.399.D.solidæ partes.p.414.A.bilis.p 416.E.plenum.p.433.E.facit.p.435.A.emplasticis. p.438. B. plus suppeditator.p.444.B.genus desidereretur.p.451.E.quocūq; modo præter naturam est, adde, sed quod prorsus.p.453 C.rascatione.p.454.C.à reuellendo tolle à.p.462.C.naturali.p.469.A.illis, adde in.p 471.D.aliquo mutatis.p493. C.refici possuut.p.493.D.uacat etiam.

Ad Lectorem.

PERLECTO diligentius uninerso opere, & collato cum exemplari, inuenimus plures errores, qui in prima recognitione subterfugerunt, quos hic notari operæpretium esse duximus, ut studiosi, priusquam opus legere aggrediatur illos emendare possint, quod ut facere uelint summopere rogamus, ne auctori tribuant, quod negligentia operarum commissum est: Præterea cum postrema pagella typis plena, & quodammodo nuda relicta fuerat, uoluimus hoc folio ad maius ornamentum illam conuestire.

Errata Correcta

In epistola prima ad Principem pag. 2. uersu. 9. conflari solent, adde linguas.
pag. 3. C. patrijs: patris.
pag. 7. B. compendium: compendiosum.
pag. 9. B tantoperæ: tantoperè
pag. 14. B. intelligio: intelligo.
pag. 26. C. definitiouam: definitiuam.
pag. 21. C. in qua: in quo
pag. 30. E. alio: alia.
pag. 31. E. pręfata: præfatus.
pag. 31. E. enim enim: enim.
pag. 72. E. causæ gnis: addenda est hęc linea, causæ tertium obtinent, neutrum ex ijs postea seruat, primo enim de corporibus, deinde de signis
pag. 73. B. accidentibus: & accidentia.
pag 81. A. superflua: superfluam
pag. 82. C. vnumquidque: vnumquodque.
pag. 85. A. simpliciter ęgrũ: adde, quod est penitus, ægrum.
pag. 97. B. simplicite: simpliciter.
pag. 97 C. perfecto: profectò
pag. 97. D. latitudines: latitudinem.
pag. 99. D. dubutatio: dubitatio
pag. 100. D. hisque: his qui.
pag. 109. A contrariorum: contrariarum.
pag.. 109. D. pertinent: pertinet
pag. 117. A. neutram: naturam.
pag. 117. A. morem: mortem.
pag. 161. B. causæ: causa.
pag. 168. A. semper: adde.
pag. 168. C. docendnm: docendũ
pag. 168. D. constitutionesunt: constitutionis sunt.
& retinentur.
pag. 168. E. excernuntur adde:
pag. 173. C. peincipiorum: principiorum.
pag. 173. C. crebro: cerebrum.
pag. 179. A. uerrò: uero
pag. 176. D. vnamquàmquamq;: vnamquamque.
pag. 176. E. indiuisibiles: indiuisibilis.
pag. 180. A. pulsiuum: pulsuum.
pag. 180. C. connextionis: connexionis.
pag. 180. C. maiiudinis: magnitudinis.
pag. 229. B. 237. E. 237. D. 7.
pag. 229. C. fitq; si placet: sitque si placet.
pag. 231. A. quam per oculos: quæ per oculos.
pag. 232. A optimè affectis: optimè affectos.
pag. 232. C. causis moderatę: causis moderate.
pag. 233. C. transituus: transitus
pag. 238. B. solum uera: solum ueras.
pag. 242. B. liber additus: liber aditus.
pag. 244. B. A iuuentutibus: A iuuantibus.
pag. 248. B aut sapores: aut sopores.
pag. 248. D. pituosis: pituitosis.
pag. 249. C. qaòd: quòd.
pag. 249. D. simularis: similaris.
pag. 252. E. Auerreos: Auerroes item ingredinem: nigredinem
pag. 255. A. succipiat: suscipiat.
pag. 257. D. materij, materię. Itẽ in textu, vniuersam: uniuersũ.
pag. 262. A. reparatam: separatam
pag. 262. B. motum: motus.
pag. 265. B. quam quidem: adde ob causam.
pag. 265. D. quod in carne: qui in carne.
pag. 266. A. huiusmodit: huiusmodi.
pag. 267. D. vscera: viscera.
pag. 279. D. accesione menstrui: accessionis menstrui.
pag. 283. E. seminę: semine.
pag. 286. B. tardę: tardè.
pag. 295. E. quę illæ: quę ille
pag. 296. D. incidat: incidit
pag. 301. E. hic aerem: hic enim aerem.
pag. 304. D. facila: facile.
pag. 307. B. frigidus ut diximus: frigidus est ut diximus.
pag. 307. D. coctiones: concoctiones.
pag. 307 D. accessent: acescent
pag. 308. C. æum: æstum.
pag. 309 B. expuant: expuunt.
pag. 309. B. sereatum: screatum
pag. 312. D. doicusse: docuisse.
pag. 313. D. tantum, tantam.
pag. 314. B. partiunt: pariunt.
pag. 316. B effectibus exquibus: effectibus inferre ex quibus.
pag. 318. D. ipsius non est: ipsarum est.
pag. 318. E. mults: multis.
pag. 321. A. delinquit: delinquitur.
pag. 322. E. præterca: præterea.
pag. 333. A. dedicor, ogoque: dedico rogoque.
pag. 338. A. non explicatione, in explicatione.
pag. 341. A. erysieplata, erysipelata.
lepre, lepram.
pag. 348. A. repetamuso ptime: repetamus optime.
pag. conueniat: conueniet
pag. 351. D. exercendam: exercendum.
pag. 350. D. laudant: laudat.
pag. 352. E. aduersatur: auersatur
pag. 353. C. quàm mediocrius: mediocritas postulet.
pag. 353. C. perdunt flatus: produnt.
pag. 353. E. quæ glaciem: uacat quæ.

Errata	Correcta
pag. 355. B. vbi similem :	sibi similem.
pag. 355. D. fit præditũ:	præditus
pag. 356. D. & inquit :	ut inquit
pag. 356. D. & :	ut.
pag. 357. B. assurgant:	assurgunt.
pag. 357. E. debent :	debeant.
pag. 358. C. mingij :	mingi.
pag. 360. E. generis :	genus
pag. 364. D. lasciuiunt:	lasciuiant
pag. 365. D. brachis:	brachijs.
pag. 377. B. serotum :	scrotum.
pag. 377. D. mendancium:	mendacium.
pag. 380. E. procatacticas:	procatarcticas.
pag. 382. C. in rem :	in re.
Item remedica:	remedia.
pag. 383. C. cosequi :	consequi.
pag. 389. E. Aristotelis:	Aristoteles
pag. 410. E. inueuenerimus:	inuenerimus.
pag. 411. D. studiuisse :	studuisse.
pag. 413. A. acquosa:	aquosa
pag. 414. A. vilis :	bilis.
pag. 414. C. agere desinunt:	agere desinit.
pag. 415. C. qua ex sit actu:	quæ sit actu.
pag. 418. E. humoribus plenam:	humoribus plenum.
pag. 419. B. in nobis uerùm :	in nobis uerum.
pag. 422. B. tedita :	reddita.
pag. 424. E. quam :	eam.
pag. 431. D. aglutinatonem :	agglutinationem.
pag. 432. B. quud :	quod.
pag. 433. E. quod nunc faciat :	hoc faciat.
pag. 438. opus suppeditatur:	plus suppe.
pag. 439. B. malis his:	mali his.
pag. 454 C. a reuellendo :	reuellendo.
pag. 458. B. ex defectu eminentiæ:	eminentiæ.
pag. 471. D. mutati:	mutatis.
pag. 479. C. doueritque modos :	docueritque.
pag. 479. D. emplastra au autem:	tolle au.
pag. 479. E. sanguinis:	sanguinis
pag. 485. C. hoc modo enim :	hoc modo non.
pag. 486. E. humorea quo :	humore, à quo.
pag. 493. C. attingerit:	attigerit.